

School of Theology at Claremont

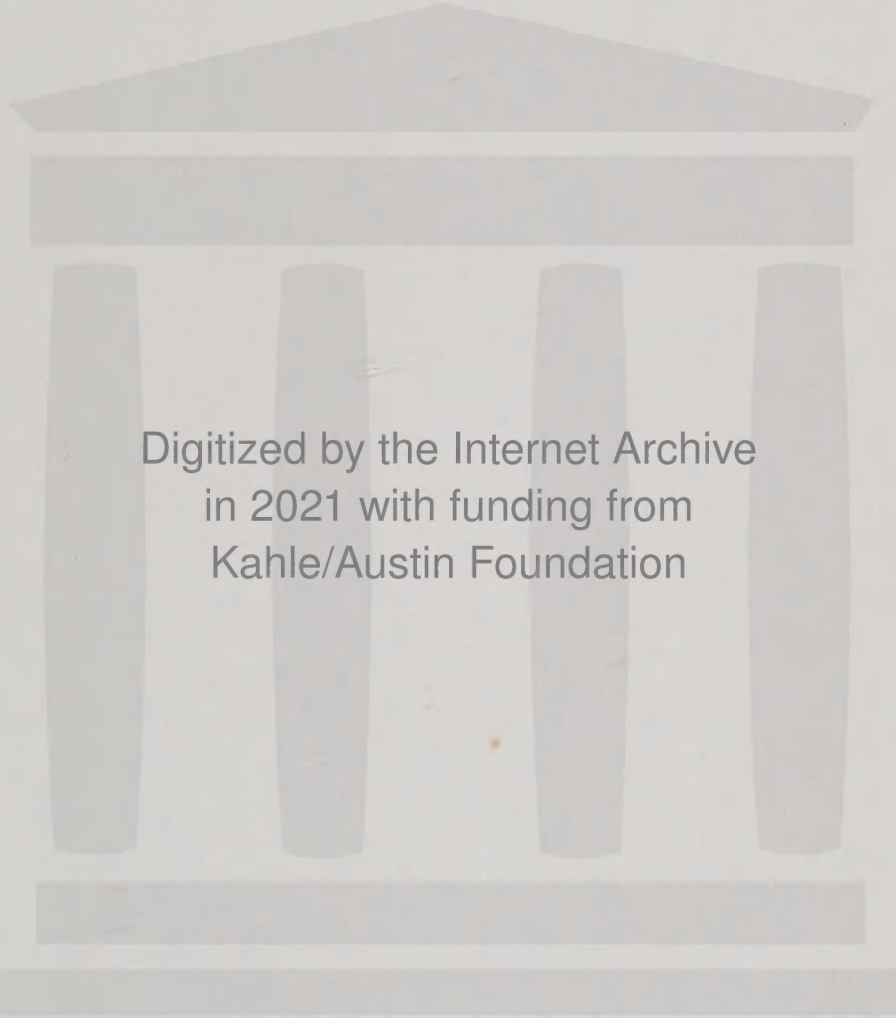
1001 1393938

The Library

SCHOOL OF THEOLOGY
AT CLAREMONT

WEST FOOTHILL AT COLLEGE AVENUE
CLAREMONT, CALIFORNIA

Digitized by the Internet Archive
in 2021 with funding from
Kahle/Austin Foundation

R. GRAFFIN

Nos. 116-120

PATROLOGIA ORIENTALIS

TOME XXIV. — FASCICULE 1

THE OLD GEORGIAN VERSION OF THE GOSPEL OF MATTHEW

FROM THE ADYSH GOSPELS WITH THE VARIANTS
OF THE OPIZA AND TBET' GOSPELS

EDITED WITH A LATIN TRANSLATION

BY

Robert P. BLAKE

PARIS

FIRMIN-DIDOT ET C^o, IMPRIMEURS-ÉDITEURS
LIBRAIRIE DE PARIS, 56, RUE JACOB

1933

AVIS DES ÉDITEURS

La **Patrologie orientale** est destinée à compléter les **Patrologies grecque et latine** de Migne, dont elle emprunte le format, ainsi que la **Patrologie syriaque** (3 volumes parus) de Mre Graffin. Tous les textes chrétiens orientaux qui n'entrent pas dans ces collections, sont de son ressort.

Le premier volume de la **Patrologie syriaque** a paru en 1894 et la **Patrologie orientale** a été fondée en 1897, au Congrès de Paris des Orientalistes, voir t. I, p. [vii]; t. V, p. 523. Cf. t. I, pages v, 104, 219.

Les éditeurs de la **Patrologie orientale** s'attacheront à faire imprimer d'abord les traductions et les commentaires de la Sainte Écriture, les ouvrages historiques, les synaxaires et les apocryphes; ils admettent, en même temps que des traductions latines, des traductions en anglais, en français et en italien.

Les éditeurs publieront chaque année de quatre à huit fascicules de quatre-vingts à deux cents pages chacun, qui seront réunis en volumes de six à huit cents pages. Chaque série de dix volumes sera suivie d'une table générale.

ONT DÉJÀ PARU :

PATROLOGIA ORIENTALIS.

Tome I, gr. in-8 ^e (format de Migne), xii et 706 pages. Prix net	176 fr.
— II, 690 pages. Prix net	160 fr.
— III, 646 pages. Prix net	160 fr.
— IV, 728 pages. Prix net	176 fr.
— V, 808 pages. Prix net	192 fr.
— VI, 710 pages. Prix net	176 fr.
— VII, 804 pages. Prix net	192 fr.
— VIII, 782 pages. Prix net	176 fr.
— IX, 678 pages. Prix net	160 fr.
— X, 676 pages. Prix net	160 fr.
— XI, 859 pages. Prix net	192 fr.
— XII, 804 pages. Prix net	192 fr.
— XIII, 740 pages. Prix net	176 fr.
— XIV, 856 pages. Prix net	192 fr.
— XV, 800 pages. Prix net	192 fr.
— XVI, 864 pages. Prix net	192 fr.
— XVII, 857 pages. Prix net	192 fr.
— XVIII, 834 pages. Prix net	192 fr.
— XIX, 744 pages. Prix net	160 fr.
— XX, 828 pages. Prix net	192 fr.
— XXI, 880 pages. Prix net	192 fr.
— XXII, 889 pages. Prix net	192 fr.
— XXIII, 772 pages. Prix net	176 fr.

Tome XXI. — Fasc. 1. — **Le Synaxaire arménien de Ter Israël.** — VII. **Mois de Méhéki** (arménien et français), par le Dr G. BAYAN. Prix : 32 fr.

BR
60
P25
v. 24
no. 1-5

TABLE DES MATIÈRES

DU TOME XXIV

	Pages.
FASC. I. — THE OLD GEORGIAN VERSION OF THE GOSPEL OF MATTHEW.	
Introduction.....	5
Texte géorgien et traduction anglaise.....	14
FASC. II. — LE LECTIONNAIRE DE LA SEMAINE SAINTE.	
Avant-propos.....	173
Texte copte et traduction française.....	179
FASC. III. — LE CANDELABRE DES SANCTUAIRES DE GRÉGOIRE ABOULFARADJ DIT BARHEBRAEUS. (<i>Suite.</i>)	
Texte syriaque et traduction française.....	299
FASC. IV. — VOYAGE DU PATRIARCHE MACAIRE D'ANTIOCHE. (<i>Suite.</i>)	
Texte arabe et traduction française.....	443
FASC. V. — EUCHOLOGIUM SINAITICUM.	
Introduction.....	611
Texte slave avec sources grecques et traduction française.....	636

THEOLOGICAL LIBRARY
SCHOOL OF THEOLOGY
AT CLAREMONT
CALIFORNIA

**THE OLD GEORGIAN VERSION
OF THE GOSPEL OF MATTHEW**

BR
60
P35
V.24
No. 11

Bible. N.T. Matthew. Georg.

THE OLD GEORGIAN VERSION OF THE GOSPEL OF MATTHEW

FROM THE ADYSH GOSPELS WITH THE VARIANTS
OF THE OPIZA AND TBET' GOSPELS

EDITED WITH A LATIN TRANSLATION

BY

Robert P. BLAKE

AC 34-3474

Theology Library
SCHOOL OF THEOLOGY
AT CLAREMONT
California

INTRODUCTION

The edition of the Georgian Text of the Gospel of Matthew, herewith submitted to scholars, is based upon the same manuscripts as were used in the editor's publication of the Gospel of Mark¹ in this series. Inasmuch as a discussion of the codices was given there, and the textual peculiarities of the version have been fully treated elsewhere, the facts which must be set forth here can be reduced to a minimum.

The present edition is based upon three manuscripts.

1) The Adysh Gospels, (Ad.) preserved in the aul of Adysh in Swanet'ia, written at the monastery of Shatberd in Tao-Klardjet'ia in 897 A.D.². The text is cited from the phototypic reproduction of E. S. Takaïshvili³. Some of the pages of this ancient manuscript are mutilated in Matthew⁴, and here the lacunae have been filled up from the later manuscripts mentioned below. The text of the Adysh manuscript is given in full, without attempting to standardize its rather inconsistent orthography, and only in a few instances have obvious mistakes been eradicated⁵. The text of this manuscript has been rather more fully corrected by the scribes in Matthew than is the case in Mark, and in numerous instances it is difficult to determine whether the corrections are due to the original scribe or to a diorthotes. All such passages are adduced in the critical notes on the Georgian text, where are also listed such departures from the manuscript reading as we have deemed it wise to adopt. The references to the manuscript deal with the plates of the edition, the top and bottom pictures on each page being denoted by *a* and *b* respectively.

In the apparatus are given the variants from the Adysh text of two other manuscripts, which we have termed A and B respectively. These have been drawn from the edition of V. N. Benešević⁶. These manuscripts are : A : The Opiza Gospels, now at the monastery of Iviron on Mt. Athos, written at the

1. *Patrologia Orientalis*, t. XX, fasc. 3.

2. See *P. O.*, XX, 3, p. 439, note 2, and 441.

3. Материалы по археологии Кавказа, Выпускъ 14 (Москва 1916).

4. Mt., iv, 25; v, 4-12; 16-20.

5. We have gone somewhat further in emending the text of Matthew than was done in Mark.

6. See *P. O.*, XX, 3, p. 444, note 1.

cloister of Opiza in 913 A.D¹. B: The Tbet' Gospels, written at Tbet' in Šavšet'ia in 995 A.D². Neither of these manuscripts is complete. Matthew 1, 1-17 is missing in B, and has been supplemented in the edition from the Urbnisi manuscript (s. x) now in Tiflis, which is akin to B³, while A has lost Matthew 1, 1-4, 12. B also lacks Matthew 4, 12-25.

The variants in the apparatus criticus contain all divergences from the Adysh⁴ which are not purely orthographic in character. All differences of reading, vocabulary, grammar and syntax in the later mss. are systematically adduced, as are also any orthographic peculiarities which appear to be important⁵. The reading given in the apparatus criticus is the consensus of A and B, unless the contrary is specifically stated. Any difference between A and B in a given variant is denoted by inserting the divergent word between brackets after the reading of the other manuscript; if the words within the bracket refer to more than one expression, this is specifically stated. Thus ომ (om. A) ჳმბს means that B reads მბ ჳმბს, while A has only ჳმბს.

The Latin translation is based upon the Vulgate, but we have not hesitated to depart from St. Jerome's wording if occasion demanded it⁶. The parallel passages in Matthew and Mark have been carefully compared to bring the phraseology and vocabulary into line, and we have sought to give uniform renderings as far as possible, though consistency has been by no means attained. Where Jerome's own language varies in the two gospels, Marcan phraseology, as being more uniform, has generally been adopted. Words in italics have been added to the translation to make sense; certain idioms and armenisms are explained in the notes on the Latin translation.

The Latin apparatus contains all variants which in reality represent some textual difference between the manuscripts. About one-third of those found in the Georgian are merely stylistic, and hence do not figure in the translation. The Latin lemmata also do not always accurately represent their

1. See *P. O.*, XX, 3, p. 443.

2. *Ibid.*

3. *Ibid.*, p. 444.

4. Since preparing the text of Matthew for the press, the editor has had the opportunity of studying the text of the Opiza Gospels at Ivron. The extent of the lacuna at beginning of the codex is not clearly indicated by Benešević.

5. Such as for instance the varying spelling of Capharnaum; see *P. O.*, XX, 3, p. 444.

6. As in the case of the Gospel of Mark, Professor K. Lake of Harvard has rendered invaluable aid to the editor in preparing the text of Matthew for publication. Professor E. K. Rand of Harvard has once more reviewed the Latinity; and to them both the editor's heartiest thanks are due. He desires also to record here his keen appreciation of the assistance given by his wife in reading proof, and by his secretary, Miss Helen G. Powers, in the preparation of the manuscript.

Georgian counterparts, owing to the alterations inevitable in any translation.

The study previously made of the textual affinities of the Georgian 'version' shows beyond all doubt that it belongs to the type of manuscripts which Origen quoted in certain of his works, and which Eusebius later employed in his writings. To this group also belong, as we were able to show, the Greek manuscripts Θ, 565, 700 and to a lesser extent fam¹ (1, 118, 131, 209, 1582) and fam⁴³ (the Ferrar group), 28 and W. Among the oriental versions the Palestinian Syriac and the Armenian (in its earlier form) range themselves here. The form of the Georgian represented by the Adysh ms. goes back to the seventh century and was translated from the Armenian, of which it preserves a stage older than any which has come down to us. This older Armenian in turn goes back to an intermediate Syriac text, whose surviving degenerate descendant is the Palestinian Syriac. The influence of Greek phraseology, which appears to have filtered through Armenian versions and not to have come directly from Greek codices, is traceable in the Georgian mss. A and B. We have not yet done sufficient work on the Greek text of Matthew to enable us to state with certainty to what group this portion of the Georgian belongs. The exact character of the Caesarean text of Matthew is still a matter of uncertainty and all we can say at present is that the outside attestations of the Georgian readings in Matthew appear to be much the same as those of Mark, but the text has suffered more admixture of, and undergone more correction from, extraneous sources of various types. We hope later on to investigate this question in detail.

A table of the Ammonian sections of Matthew is appended as was done in the case of Mark.

Robert P. BLAKE.

Cambridge, Massachusetts.

1. K. LAKE, R. P. BLAKE and S. NEW, *The Caesarean Text of Mark*, *Harvard Theological Review*, 21 (1928), pp. 207-404. See F. C. BURKITT, *The Caesarean Text*, *Journal of Theological Studies*, XXX (July 1929), pp. 347-356 : M. J. LAGRANGE, *Le groupe dit césaréen des manuscrits des Évangiles*, *Revue Biblique*, 38 (octobre 1929), pp. 481-512 : A. BAUMSTARK, *Zum georgischen Evangelientexte : Oriens Christianus*, 3 Ser., Bd. 3-4. Heft 1 (1929), pp. 117-124.

TABLE OF AMMONIAN SECTIONS IN THE GOSPEL OF MATTHEW.

	1	I, 1-16.		32	v, 14-16.
	2	17.		33	17.
	3	18.		34	18.
	4	I, 19-II, 4.		35	19-24.
	5	II, 5-6.		36	25-26.
	6	7-23.		37	27-39.
	7	III, 1-2.		38	39-40.
	8	3.		39	41-43.
	9	4-6.		40	44-45.
	10	7-10.		41	46-48.
	11	11.		42	vi, 1-6.
	12	12.		43	7-13.
	13	13-17.		44	14-15.
	14	17-18.		45	16-19.
	15	IV, 1.		46	20-21.
	16	2-10.		47	22-23.
	17	11.		48	24.
	18	12-14.		49	25-34.
	19	15-17.		50	vii, 1-2.
	20	18.		51	3-5.
	21	19-20.		52	6.
	22	21-22.		53	7-11.
	23	23-25.		54	12.
	24	v, 1-2.		55	13-14.
	25	3.		56	15-16.
	26	4.		57	16.
	27	5.		58	17-20.
	28	6.		59	21.
	29	7-10.		60	22-23.
	30	11-12.		61	24-27.
	31	13.		62	28-29.

63	viii, 1-4.	104	xi, 11.
64	5-10.	105	12.
65	11-12.	106	13-15.
66	13.	107	16-19.
67	14-18.	108	20-23.
68	19-22.	109	23-24.
69	23-34.	110	25-26.
70	ix, 1-8.	111	27.
71	9.	112	27.
72	10-11.	113	28.
73	12-17.	114	xii, 1-4.
74	18-26.	115	5-8.
75	27-34.	116	9-13.
76	35.	117	14.
77	36.	118	15-21.
78	37-38.	119	22.
79	x, 1.	120	23.
80	2-4.	121	24.
81	5-7.	122	25-30.
82	8-10.	123	31.
83	11.	124	32-34.
84	12-13.	125	35.
85	14-15.	126	36-37.
86	16.	127	38.
87	17-18.	128	39-42.
88	19-22.	129	43-45.
89	23.	130	46-50.
90	24-25.	131	xiii, 1-11.
91	25-26.	132	12.
92	26.	133	13-15.
93	27-31.	134	16-18.
94	32.	135	19-23.
95	33-36.	136	24-30.
96	37-38.	137	31-32.
97	39.	138	33.
98	40.	139	34.
99	41.	140	35-52.
100	42.	141	53-57.
101	xi, 1.	142	57-58.
102	2-9.	143	xiv, 1-2.
103	10.	144	3-5.

ṛṁṁ	145	xiv, 6-12.	ṛṁṁ	184	xviii, 16-17.
ṛṁṁ	146	13-15.	ṛṁṁ	185	18.
ṛṁṁ	147	15-21.	ṛṁṁ	186	19-20.
ṛṁṁ	148	22.	ṛṁṁ	187	21-22.
ṛṁṁ	149	23-24.	ṛṁṁ	188	23-34.
ṛṁṁ	150	25-27.	ṛṁṁ	189	xix, 1-8.
ṛṁṁ	151	28-31.	ṛṁṁ	190	9.
ṛṁṁ	152	32-34.	ṛṁṁ	191	10-12.
ṛṁṁ	153	35-36.	ṛṁṁ	192	13-15.
ṛṁṁ	154	xv, 1-11.	ṛṁṁ	193	15-20.
ṛṁṁ	155	12-13.	ṛṁṁ	194	21.
ṛṁṁ	156	14.	ṛṁṁ	195	22-27.
ṛṁṁ	157	15-23.	ṛṁṁ	196	28.
ṛṁṁ	158	24.	ṛṁṁ	197	28.
ṛṁṁ	159	25-28.	ṛṁṁ	198	29.
ṛṁṁ	160	29-39.	ṛṁṁ	199	30.
ṛṁṁ	161	xvi, 1.	ṛṁṁ	200	xx, 1-16.
ṛṁṁ	162	2-3.	ṛṁṁ	201	17-19.
ṛṁṁ	163	4-5.	ṛṁṁ	202	20-23.
ṛṁṁ	164	6.	ṛṁṁ	203	24-27.
ṛṁṁ	165	7-12.	ṛṁṁ	204	28.
ṛṁṁ	166	13-16.	ṛṁṁ	205	29-34.
ṛṁṁ	167	17-19.	ṛṁṁ	206	xxi, 1-3.
ṛṁṁ	168	20-21.	ṛṁṁ	207	4-5.
ṛṁṁ	169	22-23.	ṛṁṁ	208	6-8.
ṛṁṁ	170	24-25.	ṛṁṁ	209	9.
ṛṁṁ	171	26-27.	ṛṁṁ	210	10-11.
ṛṁṁ	172	xvi, 28-xvii, 9.	ṛṁṁ	211	12-13.
ṛṁṁ	173	xvii, 10-13.	ṛṁṁ	212	14.
ṛṁṁ	174	14-18.	ṛṁṁ	213	15-16.
ṛṁṁ	175	19-21.	ṛṁṁ	214	17-20.
ṛṁṁ	176	22-23.	ṛṁṁ	215	21.
ṛṁṁ	177	24-27.	ṛṁṁ	216	22.
ṛṁṁ	178	xviii, 1-3.	ṛṁṁ	217	23-27.
ṛṁṁ	179	4-7.	ṛṁṁ	218	28-32.
ṛṁṁ	180	8-9.	ṛṁṁ	219	33-44.
ṛṁṁ	181	10-11.	ṛṁṁ	220	45-46.
ṛṁṁ	182	12-14.	ṛṁṁ	221	xxii, 1-10.
ṛṁṁ	183	15.	ṛṁṁ	222	11-14.

ბჰ	223	xxii, 15-33.	ბაგ	263	xxiv, 42.
ბჰდ	224	34-40.	ბაღ	264	43-44.
ბჰე	225	41-45.	ბაჲ	265	45.
ბჰვ	226	46.	ბაჳ	266	46-47.
ბჰზ	227	xxiii, 1-4.	ბაწ	267	48-51.
ბჰთ	228	4.	ბაჩ	268	xxv, 1-13.
ბჰყ	229	5-7.	ბაც	269	14.
ბჰრ	230	8-9.	ბაძ	270	15-28.
ბჰს	231	10-12.	ბაწა	271	29.
ბჰტ	232	13-14.	ბაძბ	272	30.
ბჰც	233	15-22.	ბაძგ	273	xxv, 31-xxvi, 1.
ბჰძ	234	23.	ბაძღ	274	xxvi, 2.
ბჰწ	235	24.	ბაძჲ	275	3-5.
ბჰჭ	236	25-26.	ბაძჳ	276	6-10.
ბჰჩ	237	27-28.	ბაძწ	277	11-13.
ბჰც	238	29-31.	ბაძჭ	278	14-20.
ბჰძ	239	32-33.	ბაძთ	279	21.
ბჰყ	240	34-36.	ბაძ	280	22.
ბჰრ	241	37-39.	ბაძა	281	23-24.
ბჰს	242	xxiv, 1-2.	ბაძბ	282	24.
ბჰტ	243	3-8.	ბაძგ	283	25.
ბჰყ	244	9.	ბაძღ	284	26.
ბჰრ	245	10-13.	ბაძჲ	285	27-29.
ბჰს	246	14.	ბაძჳ	286	30.
ბჰტ	247	16-18.	ბაძწ	287	31.
ბჰც	248	19.	ბაძჭ	288	31-32.
ბჰძ	249	20.	ბაძთ	289	33-34.
ბჰყ	250	21.	ბაძ	290	35.
ბჰრ	251	21.	ბაძა	291	36.
ბჰს	252	22.	ბაძბ	292	36-37.
ბჰტ	253	23.	ბაძგ	293	38.
ბჰც	254	24-25.	ბაძღ	294	39.
ბჰძ	255	26.	ბაძჲ	295	39.
ბჰწ	256	27.	ბაძჳ	296	40-41.
ბჰჭ	257	28-30.	ბაძწ	297	41.
ბჰჩ	258	30-31.	ბაძჭ	298	42-45.
ბჰც	259	32-35.	ბაძთ	299	45-46.
ბა	260	36.	ბა	300	47.
ბაა	261	37-39.	ბაა	301	48-50.
ბაბ	262	40-41.	ბაბ	302	51-52.

᠊	303	xxvi, 52-54.	᠊	330	xxvii, 30-31.
᠊	304	55.	᠊	331	31-32.
᠊	305	56.	᠊	332	33.
᠊	306	57.	᠊	333	34.
᠊	307	58.	᠊	334	35-36.
᠊	308	59-60.	᠊	335	37.
᠊	309	60-64.	᠊	336	38.
᠊	310	64.	᠊	337	39-40.
᠊	311	65.	᠊	338	41-43.
᠊	312	65-66.	᠊	339	44.
᠊	313	67-68.	᠊	340	45.
᠊	314	69-70.	᠊	341	46-47.
᠊	315	71-74.	᠊	342	48-49.
᠊	316	75.	᠊	343	50.
᠊	317	xxvii, 1.	᠊	344	51.
᠊	318	2.	᠊	345	51-53.
᠊	319	3-11.	᠊	346	54.
᠊	320	11.	᠊	347	55-56.
᠊	321	12-14.	᠊	348	57-58.
᠊	322	15.	᠊	349	59-60.
᠊	323	16-18.	᠊	350	61.
᠊	324	19.	᠊	351	62-66.
᠊	325	20-21.	᠊	352	xxviii, 1-3.
᠊	326	22-23.	᠊	353	4-7.
᠊	327	24-25.	᠊	354	8.
᠊	328	26.	᠊	355	9-20.
᠊	329	27-29.			

SIGLORUM EXPLICATIO.

In textu lectio codicis Adysh semper ponitur : in apparatu critico codicem Opizae significat littera A et codicem Tbet' littera B. Lectiones, quibus litterae non apponuntur, consensum codicum A et B significant.

სახარებაჲ მა[თეხი]⁴¹

I, 1 1. * [წ]იგნი შდბისა² იესუ ქრისტესი³ ძისა დავითისი ძის⁴ აბრაჰამისი :
 2 * აბრაჰამ შვა ისაკი⁵ ისაკმან⁵ შვა იაკობი⁶. იაკობ შვა იუდა და ძმანი ძისნი :
 3 * ხლელ იუდა შვა ფარც⁷ და ზარა თამარის გან. და ფარც შვა ეზრემ. და⁸
 4 ეზრემ შვა არამ¹. * არამ [შვა ამი]ნადაბ. ამინა[დ]აბ შვა ნახონ. ნახონ⁹ შვა
 5 სალმონ. * სალმონ¹⁰ შვა ბოლ¹¹ რეჰაბის გან¹². ბოლ¹¹ შვა იობედ რუთის გან¹³.
 6 იობედ შვა იესე. * იესე შვა დავით მეფე : დავით მეფემან შვა ხლელმონი
 7 ურიაბ¹⁴ ცელისა გან. * ხლელმონ¹⁵ შვა რობამ. ||¹⁶[რობამ] შვა აბ[ია. აბია]
 8, 9 შვა ასაფი. * ასაფ¹⁶ შვა ილხაფატ. ილხაფატ¹⁷ შვა იორამ. იორამ შვა ღზია. * ღზია
 10 შვა ილთამ. ილთამ შვა აჟახ. აჟახ შვა ეზეკია. * ეზეკია შვა მანახე. მანახე შვა

1. მა[თეხი]] მათს თავისაჲ. — 2. შდბისაჲ. — 3. ქრ-ისი ed. — 4. ძისა. — 5. ისაკ. ისაკ. — 6. იაკობ. — 7. ფარც (ms. ფარც?). — 8. om. და. — 9. ნახონ bis. — 10. სალმონ bis. — 11. ბოლ bis ms. — 12. om. რეჰაბის გან. — 13. om. რუთის გან. — 14. ჰურიაბ. — 15. ხლელმონი. — 16. ასაფი. — 17. ილხაფატ] ms. errore ღზია.

a) Titulus. Inc. textus pl. 5a (f. 8r) : f. 7v exhibet ornamentum pictum tale, ut solent inveniri in antiquioribus codicibus Armeniis; delubrum cum tribus arcibus; duae a latere clausae sunt reti, media autem habet aulaeum nodo ligatum. Angula superior et exterior laesa (exusta?) est sicut sequentes paginae : usque ad pl. 13a imperfectae sunt. — b) -მ ut videtur addita postea manu correctoris. — c) Pl. 5 b.

EVANGELIUM MATTHAEI¹

I, 1, 2 I. — * Liber generationis Iesu Christi filii Davidis filii Abraham. * Abraham
 3 genuit Isaac; Isaac genuit Iacob; Iacob genuit Iudam et fratres eius. * Iuda
 4 autem genuit P'ares et Zaram de T'amar, et P'ares genuit Esrom, et² Esrom
 5 genuit Aram; * Aram [genuit Ami]nadab; Aminadab genuit Nason; Nason³
 6 genuit Salmon; * Salmon⁴ genuit Booz de Rek'ab⁵; Booz⁶ genuit Iobed de
 7 Ruth⁷; Iobed genuit Iesse; * Iesse genuit Davidem regem. David rex genuit
 8 Salomonem e coniuge Uriae⁸; * Salomon genuit Roboam; [Roboam] genuit
 9 [Abiam; Abia] genuit Asap⁹; * Asap⁹ genuit Iosap'at; Iosap'at⁹ genuit
 10 Ioram; Ioram genuit Oziam; * Ozias genuit Ioa'tam; Ioa'tam genuit Ak'az;
 Ak'az genuit Ezekiam; * Ezekia genuit Manasen; Mauases genuit Amon;

1. Titulus. Evangelium Matthaei capituli. Varias lectiones e codice Urbensi usque ad 1, 17. — 2. om. et. — 3. Naasom bis. — 4. Salmun bis. — 5. om. de Rek'ab. — 6. Boos bis. — 7. om. ex Ruth. — 8. Huriae. — 9. Iosap'at] ms. errore Ozia.

ამენი. ამენ¹ შვა იოხია. * იოხია შვა იოაკიმ. იოაკიმ შვა² იოქონია³ და 11
 მმანი მისნი ტყვეობასა მას⁴ ბაბილოვნისასა⁴ : * შემდგომად ტყვეობისა 12
 მის ბაბილოვნისა იექონია შვა სალათიელი. სალათიელმან⁵ შვა ზორობაბელ.
 * ზორობაბელ შვა აბიუდ. აბიუდ⁶ შვა ელიაკიმ. ელიაკიმ შვა აზორ. აზორ შვა 13
 სადუკ. სადუკ შვა აქიმ. <აქიმ>⁷ შვა ელიუდ. * ელიუდ შვა ელეაზარ. 14
 ელეაზარ⁸ შვა მატთან. მატთან შვა იაკობ. * იაკობ შვა იოხეფ⁹ ქმარი 15
 მარიამისი. რემლისა¹⁰ გან იშვა იესუ რემელსა ჰრქვან ქრისტე : * ყოველი 16
 ნათესავი აბრაამით¹¹ გან ვიდრე დავითის[ამდე] ნათესავი ათოთხმეტ. და
 დავითისით გან ვიდრე ტყვეობადმდე ბაბილოვნისა¹² ნათესავი ათოთხმეტ. და 17
 ტყვევნიტგან ბაბილოვნისადთ ვიდრე ქრისტესამდე ნათესავი¹³ ათოთხმეტ :
 * ხოლო იესუ ქრისტეს შობად ესრეთ იყო. რამეთუ თხოილ¹⁴ იყო დედაჲ მისი 17
 მარია¹⁵ იოხეფისა¹⁶. || ^b[და ვიდრე] შერთვადმდე მათა იბოვა¹⁷ მიდგომილ
 სულისა გან წმიდისა : * ხოლო იოხეფ¹⁸ ქმარი მარიამისი¹⁹ მართალი იყო და 18
 არა უნდა განმხილება²⁰ მისი. იზრახა ფარულად განტყვებად მისი : * და ვითარ²¹ 19
 იგი ამას ზრახვიდა²² ღდენ. აჰა ანგელოზი უფლისაჲ ჩუენებით გამოუჩინდა

1. ამენი. — 2. om. იოაკიმ. იოაკიმ შვა. — 3. იექონიე ms.; იექონია ed. — 4. ბაბი-
 ლოვნელთა გ^ნ. — 5. სალათიელ. სალათიელ. — 6. აბიოდ bis. — 7. აქილ. აქილ. —
 8. ელიაზარ bis. — 9. იოხებ. — 10. რი^ნ. — 11. აბრაჰამისით. — 12. ტყვევნიტმდე
 ბაბილოვნელთა გან. — 13. ნათესავი : inc. textus cod. B. — 14. თხოვილ B. — 15. მარიამი
 B. — 16. იოხეფისა ed.; იოხეფისა B. — 17. post იბოვა add. იგი B. — 18. იოხებ
 restituit ed.; იოხეფ B. — 19. მარიამისი] მისი B. — 20. განმხილება B. — 21. იზრახა...
 ვითარ om. apud B; add. m. post. განტყვებად იგი B. — 22. განზრახვიდა B.

a) post მას rasura 7 litterarum. — b) Pl. 6a.

Amon genuit Iosiam; * Iosia genuit Ioakim; Ioakim genuit¹ Iok'onia² 11
 et fratres eius in captivitate illa Babylonis³. * Post captivitatem eam Baby- 12
 lonis Iek'onia genuit Salat'iel; Salat'iel genuit Zorobabel; * Zorobabel 13
 genuit Abiud; Abiud⁴ genuit Eliakim; Eliakim genuit Azor; * Azor genuit 14
 Saduk; Saduk genuit Ak'im; <Ak'im>⁵ genuit Eliud; * Eliud genuit 15
 Eleazar; Eleazar⁶ genuit Matt'an; Matt'an genuit Iacob; * Iacob genuit 16
 Iosep'⁷, coniugem Mariam, de qua genitus est Iesus quem dicunt Christum.
 * Omnes generationes ab Abraham usque ad Davidem generationes quattuor- 17
 decim, et a Davide usque ad captivitatem Babylonis⁸ generationes⁹ quat-
 tuordecim, et a captivitate Babylonis usque ad Christum generationes 18
 quattuordecim. * Iesu autem Christi generatio sic fuit, quia desponsata fuit
 mater eius Mariam Iosep'¹⁰ et antequam convenirent illi, inventa est¹¹ prae-
 gnans de Spiritu Sancto. * Iosep' autem coniunx Mariam¹² iustus fuit et noluit 19

1. om. ioakim; ioakim genuit. — 2. Iek'onie ms.; Iek'onia ed. — 3. a Babylonis.
 — 4. Abiod bis. — 5. Ak'il bis. — 6. Eliazar bis. — 7. Ioseb. — 8. a Babylonis.
 — 9. generationes : inc. textus codicis B. — 10. Ioseb. ed.; Iosep' B. — 11. post est add.
 illa B. — 12. Mariam] eius B.

20 მას¹ და ჰერქუა² იოზებ³ ძეგ დავითისგ ნუ გეშინინ³ მიყვანებად მარიაშისა
 ცოლისა შენისა. რამეთუ რომელი იგი მაგის⁴ გან იშვეს სულისა გან წმიდისა
 21 არს. * შვეს ძმ და უწოდიან⁵ სახელი მისი იესუ. რამეთუ მან იგხნეს ერი თჯი
 22 ცოდვათა მათთა გან⁶ : * ეხე ყოველი იქმნა რამთა ადგხრულღს თქუმული
 23 უფლისა მიერ წინამწარმეტყველისა⁶ გან რომელი⁷ თქვს⁸. * აჰა ქალწული
 მიუდგვს და შვეს ძმ^b და უწოდიან სახელი მისი ენმანუელ⁹. რომელ არს
 24 თარგმანებით^c ჩუენ თანა ღმერთი : * განიღჳა იოზეგ¹⁰ ძილისა^d გან და ყელ
 ეგრე ვითარცა უბრძანა მას ანგელღწმან[ნ მან უფლისა]მან. და წარიყვანა
 25 ცოლი თჯი. * და არა იცოდა იგი ვიდრემდე შვა ძმ. და უწოდეს სახელი მისი
 იესუ :

II, 1 2. * ხოლო იესუ ქრისტეს შობასა ბეთლემს ჰურიასტანისასა დღეთა
 ჰეროდეს¹¹ მეფისათა. აჰა მოგუნი აღმოხავალით მოვიდეს [ი^ლმ]დ და იტყოდეს.
 2 * სადა არს ||^e[რომელი იგი იშვე]ა მუეღს ჰურიათაჲ. რამეთუ ვიხილეთ ვა<რ>სკუ-
 3 ლავი¹² აღმოხავალით და მოვედით თაყუანის გემაღ მისა : * ვითარცა ესმა ესე

1. მას post ჰერქუა B. — 2. იოზეგ cod. B; emend. ed. — 3. გეშინ B errore. —
 4. მის B. — 5. უწოდო sic B; emend. ed. — 6. წყ^ღლი sic B; emend. ed. —
 7. რომელ B. — 8. თქვეს sic B. — 9. ეგმანუელ B. — 10. იოზეგ ed.; -ღ B. —
 11. ჰეროდე B. — 12. post ვა<რ>სკულავი add. მისი B.

a) გა. post quod rasura 6 litterarum. — b) და შ^ღვს ძმ litteris minutis super lineam scriptum, ut videtur, manu correctoris. — c) თარგმანებით litteris minutis super lineam scriptum, ut videtur, manu correctoris. — d) Post ძილისა fuit მის, nunc erasum. — e) Pl. 6b.

20 traducere eam; censuit¹ occulte dimittere eam. * Et ut ille hoc cogitabat
 modo, ecce angelus Domini visione visus est ei² et dixit : « Ioseb³, fili
 Davidis, noli timere ducere Mariam coniugem tuam, quia is qui de ista
 21 nascetur de Spiritu Sancto est; * pariet filium et vocant⁴ nomen eius Iesum,
 22 quia ille salvabit populum suum a peccatis eorum. » * Hoc omne factum est
 23 ut adimpleretur dictum a Domino per prophetam quod dicit⁵ : * « Ecce virgo
 concipiet et pariet filium et vocant nomen eius Enmanuel⁶, » quod est inter-
 24 pretatione nobiscum Deus. * Experrectus est Iosep⁷ e somno et fecit sicut
 25 praecepit ei angelus ille Domini. Et duxit coniugem suam; * et non cogno-
 scebat eam donec peperit filium, et vocaverunt nomen eius Iesum.

II, 1 II. — * Cum autem Iesus Christus natus esset in Bet'lem Iudaeae in
 diebus Herodis regis, ecce magi ab oriente venerunt Ierosolymam, et dice-
 2 bant : * « Ubi est [is qui natus] est rex Iudaeorum? Vidimus enim stellam⁸ ab
 3 oriente et venimus adorare eum. » * Cum audisset hoc Herodes rex, contur-

1. censuit... ut om. B; suppletum manu posteriori. — 2. ei post dixit B. — 3. Ioseb ed.; Iosep' B. — 4. vocas B; vocant ed. — 5. dixerunt sic B. — 6. Evmanuvel B. —
 7. Ioseb ed.; Iosep' B. — 8. post stellam add. eius B.

ჰეროდე¹ მეფეა. შეპრწუნდა და ყოველი იმრუსალეში მის თანა. * და შეკრიბნა
 ყოველნი მღვდელთ-მღძღვარნი და მწიგნობარნი ერისანი. და იკითხვიდა მათ
 გან სადა შობად არს ქრისტე : * ხოლო მათ ჰრქუეს. ბეთლემს ჰურიასტანისასა. 5
 რამეთუ ესრე² წერილ არს წინადაწარმეტყველისა მიერ. * და შენ ბეთლემდ
 ქვეყანა³ იუდაისი არა სადა უმრწემეს ხარ მთავართა შორის იუდაისთა.
 რამეთუ შენ⁴ <გან> გამღვიდეს დიდი იგი⁵ მთავარი. რომელმან დამწყობ⁶
 ერი ჩემი ისრაელი : * მაშინ ჰეროდე იღუმაღ მღუწიდა მღვტოა მათ და
 გამოიკითხა მათ გან ყაში იგი გამღჩინებისა მის ვა<რ>სკულავისაჲ. * და
 წინავლინნა ბეთლემდ და ჰრქუა. მივედით და გამოიკითხეთ ყრმისა [მის თვს]
 ჰემმარიტა[დ]⁷. რამჟამს⁸ ჰბოლოთ [მით]ხარტ მე. რამთა მე[ცა] მღვიდე და
 თა[ყუ]ანის ვსგე⁹ : * ხოლო მათ ვითარცა ესმა ესე¹⁰ მეფისა მის გან წარვიდეს.
 და აჰა ესერა¹¹ ვარსკულავი იგი რომელი იხილეს აღმოსავალით წინაჟმ[დღე]-
 და მათ. ვიდრემდე [მღ]ვიდა და და ||^a [ადგრა სად]აგა¹² იყო ყრმაჲ იგი :
 * [ხოლო მათ] ვითარცა იხილეს ვარსკულავი¹³ იგი გა[ნის]არეს სიხარულითა
 დიდითა ფრიად. * და მღვიდეს სახლსა და იხილეს ყრმაჲ იგი მარიამის თანა
 დედისა თვსისა : და დავარდეს და თაყვანის¹⁴ სცეს მას. და აღახუნეს¹⁵

1. ჰეროდეს B. — 2. ესრტთ B. — 3. ბეთლემ ქვეყანაჲ გვე B. — 4. post შენ add.
 გან B. — 5. om. დიდი იგი B. — 6. დამწყობ B. — 7. ჰემმარიტად ante ყრმისა B.
 — 8. ante რამჟამს add. და B. — 9. post ვსგე add. მას B. — 10. om. ესე B. — 11. om.
 ესერა B. — 12. ante [სად]აგა add. ადვილსა (om. B) ზედა B. — 13. ვარსკულავი]ყრმაჲ
 B. — 14. თაყვანის B. — 15. აღახუნეს] ადაღეს B.

a) Pl. 7 a.

babatur et omnis Hierosolyma cum illo; * et congregavit omnes sacerdotum
 principes et scribas populi, et interrogabat ab eis ubi nascendus esset
 Christus. * Illi autem dixerunt : « In Bethlem Iudaeae, quia sic scriptum est
 a propheta : * Et tu, Bethlem, terra¹ Iudae, nequaquam iunior es inter
 principes Iudaeae, quia <e>² te exhibit magnus ille³ princeps qui pascet
 populum meum Israhel. » * Tunc Herodes clam vocavit magos illos et exquae-
 sivit ab illis tempus illud apparitionis illius stellae; * et misit eos in Bethlem
 et dixit : « Ite et exquirite de puero [illo] vere⁴ : cum⁵ invenietis, renuntiate
 mihi ut ego [quoque] eam et adorem⁶. » * Illi autem cum audissent hoc⁷ a
 rege illo abierunt, et ecce stella illa quam viderunt ab oriente praecedebat
 illis usque dum venit et stetit ubi⁸ quoque fuit puer ille; * [illi autem] cum
 viderent stellam illam⁹ gavisissimi sunt gaudio magno valde, * et venerunt ad
 domum et viderunt puerum illum cum Mariam matre sua. Et prociderunt

1. post terra add. ista B. — 2. e B. — 3. om. magnus ille B. — 4. vere ante de B.
 — 5. ante cum add. et B. — 6. post adorem add. eum B. — 7. om. hoc B. — 8. ante
 ubi add. super locum (om. B) B. — 9. stellam illam] puerum hunc B.

საუნჯეთა მათთა [და] მღართვებს მას¹ ძღუენი. ოქროჲ გუნდრუკი და მური :
 12 * და მოიღეს ბრძანებამ ჩვენებით² რამთა არა³ მიაქციონ ჰეროდესა⁴. არამედ]
 13 სხვთ გზით განემორნეს⁵ და წარვიდეს⁶ სოფლად თვა : * და ვითარცა
 განემორნეს⁷ იგინი. აჰა ანგელონი უფლისამ გამოუჩნდა ჩვენებით ილხეცს⁸
 და ჰრქუა : აღდგე და წარიყვანე ყრმამ ეგე და დედაჲ მაგისი. და ივლტადე
 14 მოძიებად⁹ ყრმისა მაგის და წარწყმედად ეგე¹⁰ : * ხოლო იგი აღდგა და წარვიდა¹¹.
 15 წარიყვანა ყრმამ იგი და დედაჲ მისი დამე და წარვიდა ეგუბტედ. * და იყო მუნ
 ვიდრე აღბრულ[ებადმდე] ჰეროდესსა¹². რამთა აღებრულეს თქუმული იგი¹³
 უფლისა მიერ წინა<წა>რმეტყუელისა გან რამელ თქვს. ეგუბტით უწოდე¹⁴
 16 ძესა ჩემსა : * მაშინ ჰეროდე. ვითარცა იხილა რამეთუ მოვიციხა მოგუთა მათ
 გან. განრისხნა ფრთად და წარავლინა და მოწყუდა ყოველი ყრმები¹⁵ რამელნი
 იყვნეს||* [ბეთლემ]ს¹⁶ და¹⁷ ყოველთა საზღვართა მისთა ორით წლისამთგანნი და
 17 უდარესი¹⁸ ეამისა მის ებრ. ვითარცა გამოვიკითხა მოგუთა მათ გან : * მაშინ
 8 აღებრულა თქუმული იგი იერემია წინაწარმეტყუელისამ რამელ თქუა¹⁹. * გმამ
 ჰრამამთ ისმა გოდებისამ და ტირილისამ და დადადებისამ მრავალი. ჰრაქელ²⁰

1. om. მას B. — 2. post ჩვენებით add. ანგელონისა გან B. — 3. არღა B. —
 4. ჰეროდესსა B. — 5. განემორნენ B. — 6. წარვიდენ B. — 7. განემორნეს B. — 8. ილხეცს
 ed. — 9. მოძიებად] მოკლვად B. — 10. om. და წარწყმედად ეგე B. — 11. om. წარვიდა B.
 — 12. ჰეროდესსა B. — 13. om. იგი B. — 14. უწოდე B. — 15. ყრმეები B. —
 16. ბეთლემისამ რამელნი იყვნეს B. — 17. om. და B. — 18. ორით... უდარესი] ორით
 წლითგანი ვიდრე უდარესი B. — 19. om. რამელ თქუა B. — 20. რაქელ B.

a) Pl. 7 b.

et adoraverunt eum et aperuerunt thesauros eorum [et] obtulerunt ei¹ dona,
 2 aurum, thus et myrrham. *Et acceperunt iussionem visione² ne³ redirent
 13 ad Herodem, sed alia via evaserunt et abierunt in regionem suam. *Et ut
 recesserunt illi, ecce Angelus Domini apparuit visione Iosep'⁴ et dixit :
 « Surge et abduc puerum istum et matrem istius et fuge in Aegyptum, et
 14 mane ibi usquedum dicam tibi, quia exquisiturus⁵ est Herodes puerum istum
 et perdet istum⁶. » *Ille autem surrexit et abiit⁷; abduxit puerum illum et
 15 matrem eius nocte et abiit in Aegyptum; * et fuit ibi usque ad obitum Herodis,
 ut adimpleretur dictum illud⁸ a Domino per prophetam, quod dicit : « Ex
 16 Aegypto vocavi⁹ filium meum. » *Tunc Herodes ut vidit quia illusus est a
 magis illis, iratus est valde, et misit et extirpavit omnes pueros qui fuerunt
 17 in [Bet'lem¹⁰] et¹¹ in omnibus finibus eius a bimatu minoresque¹² secundum
 tempus illud, ut exquaesivit a magis illis. *Tunc adimpletum est dictum
 illud Ieremiae prophetae, quod dixit¹³ : * « Vox e Rama audita est lamenta-

1. om. ei B. — 2. post visione add. ab angelo B. — 3. post ne add. quidem B. —
 4. Ioseb editor; Iosep' B. — 5. exquisiturus] occisurus B. — 6. om. et perdet istum B.
 — 7. om. abiit B. — 8. om. illud B. — 9. voca B. — 10. Bethlemi (gen.) qui fuerunt B.
 — 11. om. et B. — 12. minoresque] usque minores B. — 13. om. quod dixit B.

სტირღდა შვილთა თვსთა, და არა უნდა ნუგეშინის გემის. რამეთუ არა არიან :
 * ხოლო რაჲჲმს აღესრულა ჰეროდე. აჲ ანგელოზი უფლისაჲ გამეცნადა 19
 ჩუენებით იოხეფს¹ ეგვბტეს. * და ჰრქუა. აღდეგ და² წარიყვანე ყრმაჲ ეგე და 20
 დედაჲ მაგისი. და წარვედ ქუეყანად ისრაჲლისა. რამეთუ მოწყდეს რომელნი
 ეძიებდეს ხულსა მაგის ყრმისასა : * ხოლო იგი აღდეგა და წარმოიყვანა ყრმაჲ იგი 21
 და დედაჲ მისი. და მოვიდა ქუეყანად ისრაჲლსა³. * და ვითარცა ესა რამეთუ 22
 არქელაზ⁴ მეფეობს ჰეროიასტანს ჰეროდეს წ[ილ მა]მისა თვისისა⁵. შეეშინა
 მისლვად მუნ. და ბრძანებდა მდიდრ ჩუენებით და წარვიდა ქუეყანად გალილეასა :
 * და მოვიდა და ემწნა⁶ ქალაქსა მას⁷ რომელსა ჰრქვან ნაზარეთ. რადთა 23
 აღესრულეს თქუმული იგი წინაჲსწარმეტყუელი⁸ [სა⁸ მიერ] ვითარმედ ნაზარეთ-
 რველ⁹ ეწოდეს :

3. * მათ დღეთა შინა მოვიდა იოჲანე¹⁰ ნათლისმცემელი. და¹¹ ქდაგებდა III, 1
 უდაბნოჲს ჰეროიასტანისასა. * და იტყოდა. შეინანეთ. რამეთუ მოახლებულ არს 2
 სასუფეველი ცათაჲ. * რამეთუ ესე არს. რომელი¹² იგი თქუმულ არს ესაჲ 3
 წინაწარმეტყუელისა მიერ¹³ და იტყვს. გჲმად დაღადებობსა უდაბნოჲსა ზედა¹⁴.

1. იოხეფს (B-ფს; emend. edit.) ჩუენებით B. — 2. om. და B. — 3. ისრაჲლისა B. —
 4. არქელაზ B. — 5. მისისა B. — 6. დაემწნა B. — 7. om. მას B. — 8. წინაწარ-
 მეტყუელისა B; corr. ed. — 9. ნაზარეთველ B. — 10. იოვანე B. — 11. om. და B. —
 12. რომელ იგი B. — 13. ესაჲ წინა<მ>წარმეტყუელისა (corr. ed.) თქუმული B.
 — 14. om. ზედა B.

a) Pl. 8 a.

tionis et ploratus et clamoris multa; Hrak'el¹ plorabat filios suos et noluit
 consolari, quia non sunt. » *Cum autem obisset Herodes, ecce Angelus 19
 Domini revelavit se visione Iosep'² in Aegypto; *et dixit : « Surge et³ 20
 abduc puerum istum et matrem istius et abi in terram Israhel; perierunt
 enim qui quaerebant animam istius pueri. » *Ille autem surrexit et abduxit 21
 puerum illum et matrem eius et venit in terram Israhel. *Et cum audisset 22
 quia Archelaos regit in Iudaea pro Herode patre suo⁴, timuit ire illuc, et
 iussionem accepit visione et abiit in terram Galilaeae. *Et venit et habi-
 tavit (1) in civitate illa⁵ quam vocant Nazareth; ut adimpleretur dictum illud
 a propheta quoniam Nazoreus⁶ vocabitur.

III. — *Illis in diebus venit Iohannes Baptista et⁷ praedicabat in deserto III, 1
 Iudaeae; *et dicebat : « Poenitemini; appropinquavit enim regnum cae- 2
 lorum. » *Hic enim est qui dictus est ab Isaia propheta⁸ et dicit : « Vox 3

1. Rak'el B. — 2. Ioseb (sic editor : Iosep' B) visione B. — 3. om. et B. — 4. suo|
 eius B. — 5. om. illa B. — 6. Nazareus B. — 7. om. et B. — 8. Isaiae prophetae
 dictum B.

(1) Lit. domiciliavit.

4 განმზადეთ გზა უფლისა¹ და წრფელ ყვენით ალაგნი მისნი : * ხოლო თავადა
 იოჰანეს² ეძღვა სამცხელი³ თმისა გან აქლემისა. და სარტყელი ტყავისა⁴ წელთა
 5 მისთა. ხოლო საზრდელად მისა [ი]ყო მკალი და თაფლი ველური : * [მ]ამინ
 გამოვიდოდა⁵ მისა იჭრუსაღემი და ყოველი ჰურიასტანი და გარემცხოფლები
 6 იორ[დ]ანისა. * და ნათელ⁶ იღებდეს იორდანესა ზედა მის გან⁷. და აუვარებდეს⁸
 7 ცოდვა<თა> მათთა : * ვითარცა⁹ იხილნა ფარისაველნი და სადუკეველნი
 მიმავალნი ნათლის დებად მის გან. ჰრქუა მათ ნამობნო იქედნეთანო ვინ
 8 გიჩუენა თქუენ სივლტელად მერმისა მის გან⁹ მომავლისა¹⁰ რისხვისა. * ყავთ
 9 უკუე აწ¹¹ ნაყოფი დირსი სინანულისა : * და ნუ ჰგონებთ და იტყუთ თავით¹²
 თუსით. მამად გუვის ჩუენ აბრაჰამი : ||^b ხოლო გეტყუ თქუენ¹³ შემძლებელ
 10 არს დმერთი ქვათა მათ¹⁴ გან აღდგინებად და შვილებად¹⁵ აბრაჰამისა : * რამეთუ
 აწ ვე ესერა ცული ძირთა თანა ხეთასა ძეს. ყოველმან ხემან. რამელმან არა
 11 გამოიღოს ნაყოფი კეთილი. მოვეკუთოს და ცეცხლსა დაედვას : * მე ნათელ
 ვცემ თქუენ წყლითა სინანულად. ხოლო შემდგომად ჩემსა მომავალი უძლიე[რცხ]

1. განმზადენით გზანი უფლისანი B. — 2. იოჰანეს B. — 3. სამცხლად მისა B. —
 4. post ტყავისა add. ვრტყა B. — 5. მოვიდოდა B. — 6. ნათელს B. — 7. om. მის
 გან B. — 8. აღუვარებდეს B. — 9. ante ვითარცა add. და B. — 10. მერმისა... მომავ-
 ლისა] მომავლისა მის გან B. — 11. om. აწ B. — 12. post თვსით add. ვითარმედ B. —
 13. post თქუენ add. ვითარამედ B. — 14. ამათ B. — 15. და შვილებად] შვილად B.

a) გან; g-additum super lineam manu correctoris. — b) Pl. 8 b.

clamoris super deserto; parate viam¹ Domini et rectas facite semitas eius. »
 4 * Ipse autem Iohannes vestitus est vestimento² de capillis cameli et zona
 5 corii³ in⁴ lumbis eius : esca autem eius fuit locusta et mel campestre. * Tunc
 6 exhibat⁵ ad eum Hierosolyma et omnis Iudaea et vici circum Iordanem, * et
 7 baptizabantur super Iordanem ab eo⁶, et confitebantur peccata eorum. * Cum⁷
 8, 9 vidit Pharisaeos et Sadducaeos venientes baptizari ab eo, dixit illis :
 « O progenies viperarum, quis demonstravit vobis fugere a futura illa ventura
 10 ira⁸? * Facite igitur nunc⁹ fructum dignum poenitentiae; * neque censeatis
 neque dicatis sibimetipsis¹⁰ : « Patrem habemus nos Abraham ». Dico autem
 11 vobis¹¹, potest Deus de lapidibus illis¹² suscitare et filios¹³ Abrahae. * Quia
 nunc ecce securis ad radices arborum iacet : omnis arbor quae non proferet
 fructum bonum excidetur et in ignem reponetur. * Ego baptizo vos aqua
 ad poenitentiam; post me autem veniens fortior me est, [cuius] non possum

1. vias B. — 2. post vestimento add. eius B. — 3. post corii add. cincta est B. —
 4. in] super. — 5. veniebat B. — 6. om. ab eo B. — 7. ante cum add. et B. — 8. futura...
 ira] ventura illa ira B. — 9. om. nunc B. — 10. post sibimetipsis add. quoniam B.
 — 11. post vobis add. quoniam B. — 12. his B. — 13. et filios] filium B.

ჩემსა არს [რ-]ისა არა შემძლებელ ვარ მე გ[ამ]ლთა მისთა ტჯრთვად. მან ნათელს
 გცხს თქუენ სულითა წმიდითა და ცეცხლითა. * რომლისა¹ ნიჩა[ბი] გ]ელსა 12
 მისსა² [გან]წმიდოს კა[ლოდ] თჯსი. შეკრიბოს³ იფქლი თუხი⁴ საუნჯესა⁵.
 ზოლო ბზს იგი დაწუას ცეცხლითა უმრეტითა : * მამინ მოვიდა იესუ გალილეადთ 13
 იორდანედ იოჰანესა⁶ ნათლის ღებად მის გან⁷. * ზოლო იოჰანე⁸ აყენებდა 14
 მას და ეტყოდა. მე შენ გან მიგმს⁹ ნათლის ღებად. და შენ ჩემდა მოხუალ¹⁰ა :
 * მიუგო იესუ¹¹ და ჰრქუა მას. აგადე აწ. რამეთუ ესრე¹² შეუენის¹³ ჩუენდა 15
 აღსრულ[ებად ყო] ვლისა სიმა[როლი]სა¹⁴. მამინ და მ...შუა მათ¹⁵. * და ნათელ 16
 იღო იესუ და მუნქუესვე¹⁶ ვითარ¹⁷ აღმოცდა მიერ¹⁸ წყლით¹⁹. და მეყსეულად²⁰
 განეხუნეს მას²¹ ცანი. და იხილა სული ღმრთისაჲ გარდამომაგალი ვითარცა 17
 ტრედი. და მომაგალი²² მის ზედა. * და აჰა²³ ცჳად იყო ზეცით და თქუა. ესე არს
 მს ჩემი ||^b [საყუარ]ელი რომელი მონავს²⁴ :

1. რ-ისა B. — 2. გელთა მისთა B. — 3. ante შეკრიბოს add. და B. — 4. om.
 თუხი B. — 5. post საუნჯესა add. თჯსა B. — 6. იოჰანესა B. — 7. გან] მიერ B. —
 8. იოჰანე B. — 9. მიგმს შენ მიერ B. — 10. მოხუალა B. — 11. ზოლო იესუ მიუგო B.
 — 12. ესრეთ B. — 13. შეუენის] შეჰგავს B. — 14. ყოველი სიმაართლს B. — 15. და
 მ... შუა მათ] მიუტევა მას B. — 16. მუნქუესვე] მეყსეულად B. — 17. om. ვითარ B.
 — 18. om. მიერ B. — 19. აღმოვიდა წყლისა მის გან B. — 20. მეყსეულად] აჰა B. —
 21. om. მას B. — 22. om. ვითარცა ტრედი და მომაგალი B. — 23. om. აჰა B. —
 24. მონავს] მე სათნო ვიყავ B.

a) ms. მოხუალ. — b) Pl. 9a.

ego calceamenta eius portare : ille baptizabit vos in Spiritu Sancto et igni,
 * cuius ventilabrum in manu¹ eius permundabit aream suam² : congregabit³ 12
 triticum suum⁴ in thesauro⁵ ; paleam vero illam comburet igni inextinguibili. »
 * Tunc venit Iesus a Galilaea in Iordanem ad Iohannem baptizari ab eo. 13
 * Iohannes autem prohibebat illum et dicebat : « Mihi a te necesse est⁶ 14
 baptizari, et tu ad me venis⁷. » * Respondit Iesus⁸ et dixit illi : « Sine nunc, 15
 quia sic decet nos implere omnem iustitiam. » Tunc quidem ... eos⁹ ; * et 16
 baptizatus est Iesus et confestim¹⁰ dum¹¹ ascendit illinc¹² ex aqua¹³, et
 repente¹⁴ aperti sunt ei¹⁵ caeli et vidit Spiritum Dei descendentem tamquam
 columbam et venientem¹⁶ super eum. * Et ecce¹⁷ vox fuit de caelo et dixit : 17
 « Hic est filius meus dilectus in quo complaceo¹⁸. »

1. manibus B. — 2. om. suam B. — 3. ante congregabit add. et B. — 4. om.
 suum B. — 5. post thesauro add. suo B. — 6. necesse est a te B. — 7. venisne B. —
 8. Respondit autem Iesus B. — 9. ... eos] permisit ei B. — 10. confestim] statim B. —
 11. om. dum B. — 12. om. illinc B. — 13. post aqua add. illa B. — 14. repente] ecce B.
 — 15. om. ei B. — 16. om. sicut columbam et venientem B. — 17. om. ecce B. —
 18. complacui B.

IV, 1 4. * მაშინ იესუ¹ აღიყვანა² სულისა მის გან უდაბნოდ³ გამოცდად ეშმაკისა
 2 გან. * და დაიბარსა⁴ ორმეოცი⁵ დღე და ორმეოცი⁵ ღამე : და უკუანახვინელ⁶
 3 შეეშია. * და მღვიდა მისა⁷ გამომცდელი იგი და ჰრქჳ მას⁸. ძმ თუ⁹ ხარ
 4 ღმრთისამ. თქუ რამთა ქვანი ესე პურ იქმნენ¹⁰ : * ხოლო მიუგო მან და ჰრქჳ¹¹.
 5 წერილ არს რამეთუ¹² არა ხოლო თუ პურითა ცხონდების¹³ კაცი. არამედ
 6 ყოვლითა^a სიტყუთა რამელი გამოვალს პირისა გან ღმრთისამა : * მაშინ
 7 წარიყვანა იგი ეშმაკმან მან¹⁴ წმიდასა მას¹⁵ ქალაქსა. და დაადგინა იგი
 6 გოდოლსა¹⁶ ზედა მის¹⁷ ტაძრისასა. * და ჰრქჳ მას : უკუეთუ ხარ ძმ¹⁸
 7 ღმრთისამ. გარდავარდი¹⁹ შენ მიერ და ქუე²⁰ რამეთუ წერილ არს ვითარმედ
 ანგელწთა მისთა უბრძანებებს შენ თუს. და გელთა ზედა აღგიქუან²¹ შენ. ნუ
 7 სადა²² წარსცე ქვასა ფერგი შენი : * ჰრქჳ მას იესუ. მერმე²³ წერილ არს არა

1. om. იესუ B. — 2. აღმიყვანა, post quod add. იგი B. — 3. უდაბნოდ სულისა გან B. — 4. იბარსა B. — 5. ორმეოცი^{1,2} B. — 6. უკუანახვინელ] მერმე B. — 7. და მღვიდა მისა] მღუგდა მას B. — 8. om. მას B. — 9. უკუეთუ ძმ B. — 10. თქუ... იქმნენ] არქუ ქვათა ამათ რამთა პურ იქმნენ B. — 11. მიუგო... ჰრქჳ] თავადმან ჰრქჳ მას B. — 12. om. რამეთუ B. — 13. ცხონდებს B. — 14. om. მან B. — 15. om. მას B. — 16. გოდოლსა] სართულსა მას B. — 17. om. მის B. — 18. ძმ ხარ B. — 19. გარდაივდე B. — 20. შენ... ქუე] თავი შენი ქუეყანად B. — 21. აღგიღონ B. — 22. ნუ სადა] რამთა არა B. — 23. om. მერმე B.

a) ყოვლითა; -a littera minor paene evanida.

IV, 1 IV. — *Tunc Iesus¹ subductus est² a spiritu illo in desertum³ tentan-
 2 dus a diabolo. *Et ieiunavit quadraginta diebus et quadraginta noctibus;
 3 et postea esurivit. *Et venit⁴ ad eum tentator ille et dixit ei⁵ : « Filius si⁶
 4 es Dei, dic ut lapides hi⁷ panes fiant. » * Respondit autem ille et dixit⁸ :
 5 « Scriptum est quia⁹ non solum pane vivit¹⁰ homo sed omni verbo quod
 6 exit de ore Dei. » *Tunc abduxit eum diabolus ille¹¹ in sanctam illam¹²
 6 civitatem et statuit illum super turrim¹³ illius¹⁴ templi, *et dixit ei : « Si
 7 es Filius¹⁵ Dei, cade¹⁶ tu illinc deorsum¹⁷, quia scriptum est quoniam
 angelis eius praecepit de te et super manibus tollent te, ne forte¹⁸ impingas
 7 in lapidem pedem tuum. » *Dixit ei Iesus : « Rursus¹⁹ scriptum est : Non

1. om. Iesus B. — 2. post est add. ille B. — 3. in desertum a spiritu B. — 4. et venit] accessit B. — 5. om. ei B. — 6. Si Filius B. — 7. lapidibus his ut B. — 8. Respondit... dixit] Ipse dixit ei B. — 9. om. quia B. — 10. vivet B. — 11. om. ille B. — 12. om. illam B. — 13. turrim] tectum illud B. — 14. om. illius B. — 15. Filius es B. — 16. cade tu] iace te B. — 17. tu... deorsum] temetipsum in terram B. — 18. ne forte] ut non B. — 19. om. rursus B.

განსცადო უფალი ღმერთი შენი : * მერმე¹ ადიყუვანა² იგი ეშმაკმან მან მთასა 8
 მაღალსა ფრიად³. და უჩუენნა მას ყოველი მეფობანი [ხოფლისანი და⁴]
 დიდებამათი. * და ჰრქუა მას. ესე ყოველი მიგვე შენ⁵. დათუჰვარდე⁶ და 9
 თაყუანის მცე მე : * მაშინ ჰრქუა⁷ იესუ. ვიდოდე⁸ ეშმაკო. რამეთუ წერილ 10
 არს უფალსა ღმერთსა შენსა თაყუანის<ს>ცე და მას მხოლოდსა ჰმსახურებდე :
 * მაშინ დაუტევა⁹ [იგი] ეშმაკმან მან მუნქუეს [ვე]¹⁰ : ||^a [და ანგელო]წნი მოუგდეს¹¹ 11
 და ჰმსახურებდეს მას : * ესმა რამ¹² უკუე¹³ იესუ<ს>¹⁴ რამეთუ იოვანე¹⁵ 12
 საპყრობილედ მიეცა წარვიდა¹⁶ კალილეად : * და დაუტევა ნაწარეთი. მოვიდა¹⁷ 13
 და დაეშენა¹⁸ კაფარნაუმდ¹⁹ ზღუს კიდე[ს] საზღვართა [წა]ბუღონისთა [და]
 ნეფთალემის[თა]. * რამთა აღესრუ[ლ]ეს სიტყუამ²⁰ იგი ესამა წინაწარმეტყ- 14

1. მერმე] ვუალად B. — 2. წარიყვანა B. — 3. ფრიად მაღალსა B. — 4. ყოველი მეფობანი...] სუფევანი ამის ხოფლისანი და B. — 5. om. შენ B. — 6. უკუეთუ დაჰვარდე B. — 7. post ჰრქუა add. მას B. — 8. ვიდოდე] წარვედ ჩემ გან მართლუკუნ B. — 9. post დაუტევა ad. იგი B. — 10. om. მუნქუეს [ვე] B. — 11. მოვიდეს B. — 12. ესმა რამ] ვითარცა ესმა B. — 13. om. უკუე B. — 14. იესუს B. — 15. post იოვანე lacuna unius folii apud B usque ad v. 25 : verba საპყრობილედ მიეცა apud A absentia, ab editore restituta inter uncōs <მიეცა საპყრობილესა>. — 16. ante წარვიდა add. განმეოვრა და A : his a verbis incipit cod. A — 17. ante მოვიდა add. და A. — 18. დაეშენა] დაემკვდრა A. — 19. კაპერნაუმს A. — 20. სიტყუამ] თქმული A.

a) Pl. 9 b.

tentabis Dominum Deum tuum. » * Rursus¹ deduxit illum diabolus ille in 8
 montem excelsum valde², et ostendit ei omnia regna [mundi³? et] gloriam 9
 eorum; * et dixit ei : « Hoc omne dabo tibi, si procideris et adoraveris me. » 9
 * Tunc dixit⁴ Iesus : « Vade⁵, diabole, scriptum enim est : Dominum Deum 10
 tuum adorabis et illi soli servies. » * Tunc reliquit [eum]⁶ diabolus ille confes- 11
 tim⁷. Et angeli accesserunt⁸ et ministrabant ei. * Cum demum⁹ audisset 12
 Iesus quia Iohannes¹⁰ in carcerem traditus est¹¹, abiit¹² in Galilaeam, * et 13
 reliquit Nazareth : venit¹³ et domiciliavit¹⁴ (1) ad Cap'arnaum¹⁵ in ripa 14
 maris in finibus Zabulon et Nephthalim, * ut adimpleretur verbum¹⁶ illud ab

1. rursus] iterum B. — 2. valde excelsum B. — 3. ante mundi add. huius B. — 4. post dixit add. ei B. — 5. Vade] Abi a me retro B. — 6. eum B. — 7. om. confestim B. — 8. accesserunt] venerunt B. — 9. cum demum] ut B. — 10. post Iohannes lacuna apud B usque ad v. 25. — 11. in carcerem traditus est restituit editor inverso ordine. — 12. ante abiit add. recessit et A, quibus cum verbis incipit textus codicis. — 13. ante venit add. et A. — 14. habitavit A. — 15. Capernaum A. — 16. verbum] dictum A.

(1) Lit. struxit se.

15 უელისა¹ მიერ² თქმული³ : * ქუეყანაა ზაბულონისი⁴ და ქუეყანაა ნეფთა-
 16 ლემისი⁵. გზაა ზღუსა⁶ წიად იორდანესა⁷ გალილეა წარმართთაჲ. * ერი
 17 რომელი სხდა ბნელსა იხილა ნათელი დიდი. და რომელი სხდეს⁸ სოფლებსა⁸
 18 და აზრდილთა სიკუდილისათა ნათელი გამღებრწყინდა⁹ მათ : * მიერთგან
 18 იწყე იესუ ქადაგებად და სიტყუად. ინანდეთ¹⁰ რამეთუ მოახლებულ არს
 18 სასუფეველი ზეცათა¹¹ : * და ვიდოდა¹² იგი¹³ ზღვს კიდესა მას გალილეადასა.
 18 იხილნა ორნი ძმანი სიმონ რომელსა ერქუა¹⁴ პეტრე და ანდრია¹⁵ ძმაჲ მისი.
 19 ისათხველებდეს¹⁶ სათხველითა¹⁷ რამეთუ მთხველარ იყვნეს¹⁸ : * და ჰრქუა
 20 მათ. მოვედით შემდ[გომად] მე¹⁹ და გვგნე თქუენ [მ]ონადირე კაცთ[ა]. * მათ²⁰
 21 მუნქუესვე²¹ დაუტევნეს სათხველნი იგი²² და მიხდევდეს²³ მას : * და წარვიდა²⁴
 21 მიერ. იხილნა²⁵ სხუანი ორნი ძმანი იაკობ ზებედესი <და> იოვანე²⁶ ძმაჲ მისი.
 22 ნავსა შინა ზებედეს თანა მამისა მათისა. განჰკვრიდეს²⁷ ბადეთა მათთა ||^a
 22 და²⁸ უწ]ოდა მათ. * მათ მუნქუესვე²⁹ დაუტევეს ნავი³⁰ იგი და მამაჲ^b მათი და

1. ისაია (sic in textu errore censeo) წწ-ყლისაჲ A. — 2. om. მიერ A. — 3. თქმული რომელი იტყვს A. — 4. ზაბულონისაჲ A. — 5. ნეფთალემისაჲ A. — 6. ზღვსა A. — 7. წიად იორდანესაჲ A. — 8. სოფელსა A. — 9. აღმღებრწყინდა A. — 10. შეინანდეთ A. — 11. ცათა A. — 12. ვიდოდა] იტყვოდა რაჲ A. — 13. იგი] იესუ A. — 14. ერქოდა A. — 15. ანდრია A. — 16. ითხველიდეს, post quod add. რაჲ A. — 17. post სათხველითა add. ზღვსა მას A. — 18. იყვნეს მეთევზურ A. — 19. შემდგომად მე] და შემდომოდგით მე A. — 20. ante მათ add. სოფლ A. — 21. მუნქუესვე] მყესველად A. — 22. დაუტევეს ბადე მათი A. — 23. მიხდევდეს] შეუდგეს A. — 24. წარმოვიდა A. — 25. ante იხილნა add. და A. — 26. ante იოვანე (იოანე A) add. და A. — 27. გან-რაჲ-ავებდეს A. — 28. და] სოფლ A — 29. om. მუნქუესვე A. — 30. ნავი] ბადე A.

a) Pl. 10 a. — b) მამ[]ამა ms.

15 Isaia propheta¹ dictum² : * « Terra Zabulon et terra Nephthalim, via maris
 16 trans Iordanem, Galilaea gentilium. *Populus qui sedit in tenebris vidit
 17 lucem magnam : et qui sederunt in regionibus³ et in umbris mortis lux efful-
 18 gebat eis. » *Abhinc coepit Iesus praedicare et dicere : « Poenitemini, quia
 18 propinquum est regnum caelorum. » *Et ibat⁴ ille⁵ in ripam maris illam
 18 Galilaeae; vidit duos fratres, Simonem qui dictus⁶ est Petrus et Andriam
 19 fratrem eius; retiabantur⁷ reti⁸; retiarii enim fuerunt⁹. *Et dixit illis :
 20 « Venite post me¹⁰ et faciam vos venatores hominum. » *Illi¹¹ confestim¹²
 21 reliquerunt retia illa¹³ et sequebantur¹⁴ eum. *Et abiit illinc; vidit¹⁵ alios
 22 duos fratres Iacobum Zebedaei <et> Iohannem¹⁶ fratrem eius in navi cum
 22 Zebedaeo patre eorum; sarciebant¹⁷ retia eorum. Et vocavit eos; *et illi¹⁸

1. Isaiae prophetae A. — 2. dictum] quod dicit A. — 3. regione A. — 4. ibat] cum versabatur A. — 5. ille] Iesus A. — 6. dictus] vocatus A. — 7. ante retiabantur add. eum A. — 8. post reti add. in mare illo A. — 9. fuerunt enim piscatores A. — 10. post me] et sequimini A. — 11. post illi add. autem A. — 12. confestim] statim A. — 13. rete eorum A. — 14. secuti sunt A. — 15. ante vidit add. et A. — 16. et Iohannem A. — 17. cum sarciebant A. — 18. et illi] illi autem A.

შეუდგეს მას : * და მოჰვილიდა იესუ ყოველსა გალილეასა. ასწავლიდა¹ შესაკრებელთა შინა² მათთა. ჯადაგებდა³ სახარებებსა სასუფევლისასა. და განჰკურნებდა ყოველთა სნეულებათა და ყოველთა არა ძლებათა ერისათა⁴. * და განგდა⁵ ჰამბავი იგი⁶ მისი ყოველსა ასურეთსა⁷. და მთართუმიდეს⁸ მას ყოველსა სნეულებასა პირად-პირადითა სენითა⁹. და გუემითა შეპყრობილთა. ეშმაკეულთა¹⁰ და ცისად ცისად გუემულთა. და განრღუეულთა და განკურნა¹¹ იგინი : * და მისდევდა მას ერი მრავალი [გალილეათ და ათქალაქით და იმრუსალემით და ჰერიასტანისა¹² და გან]კურნა¹³ იგინი :

5. * და ვითარ¹⁴ იხილა იესუ ერი მრავალი¹⁵ აღგდა მთად¹⁶ და ჯდა¹⁷ იგი მუნ¹⁸ : მოვიდეს მისა მოწაფენი მისნი¹⁹. * აღადღ²⁰ პირი თუხი. ასწავლიდა²¹

1. და ასწავებდა A. — 2. შორის A. — 3. ante ჯადაგებდა add. და A. — 4. ყოველთა.. ერისათა] ყოველსა სენსა და ყოველსა უძლურებასა ერსა შორის A. — 5. განგდა] განითქა A. — 6. om. იგი A. — 7. ante ასურეთსა add. ქუეყანასა A. — 8. მთართუმიდეს] მოკურნიდეს A. — 9. ყოველსა... სენითა] ყოველთა ბორცუად სნეულთა თითოხსნებთა გან სენთა A. — 10. ante ეშმაკეულთა add. და A. — 11. განკურნა A. — 12. ჰერიასტანისა : inc. iterum B] წიაღიორდანით A. — 13. განკურნა. — 14. ვითარცა. — 15. მრავალი] იგი. — 16. აღვიდა მთასა. — 17. დაჯდა. — 18. om. მუნ B. — 19. მოვიდეს... მისნი] და მოუდეს მას მოწაფენი თუხნი (om. B). — 20. ante აღადღ add. და. — 21. ასწავებდა.

confestim¹ reliquerunt navem illam² et patrem eorum et consecuti sunt illum. *Et vadebat Iesus per omnem Galilaeam; docebat³ in synagogis⁴ eorum, praedicabat⁵ evangelium regni et sanabat omnes morbos et omnes infirmitates populi⁶. *Et exiit⁷ rumor ille⁸ eius in omnem Syriam⁹, et afferebant ad eum omnes infirmos variis infirmitatibus¹⁰ et a plaga captos, daemones¹¹ et lunaticos (1) et paralyticos et sanavit eos : *et sequebatur eum populus multus [de Galilaea et de Decem civitatibus et de Hierosolymis et de Iudaea¹² et] sanavit illos.

V. — *Et ut vidit Iesus populum multum¹³, ascendit in montem, et sedit ille ibi¹⁴. Venerunt ad eum discipuli eius¹⁵, *aperuit¹⁶ os suum, doce-

1. om. confestim A. — 2. navem illam] rete illud A. — 3. ante docebat add. et A. — 4. inter synagogas A. — 5. ante praedicabat add. et A. — 6. omnes... populi] omnem morbum et omnem infirmitatem inter populum A. — 7. exiit] diffamatus est A. — 8. om. ille A. — 9. ante Syriam add. terram A. — 10. omnes... infirmitatibus] omnes male aegrotantes variis a morbis A. — 11. ante daemones add. et A. — 12. Iudaea] trans Iordanem A; inc. iterum. B. — 13. multum] illum. — 14. om. ibi B. — 15. Venerunt... eius] Et accesserunt ad eum discipuli sui (om. B). — 16. ante aperuit add. et.

(1) Lit. in caelum plexos.

3 მათ და ეტყვიდა. * ნეტარ გლახაკთა¹ ხულითა. რამეთუ მათი არს სასუფევე[ლი
4 ცათაჲ.] * ნეტარ არიან² მგლავარენი გულითა. რამეთუ იგინი ნუგეშისცემულ
5, 6 იყვნენ. * ნეტარ არიან³ მძვინი. რამეთუ⁴ დაიმკვდრენ ქ[უყვანაჲ.] * ნეტარ
7 [არიან⁵ რძმელთა ჰიმილ]დის და [სწყურლ]დის [სიმაღლისა თვს. რამეთუ
8, 9 იგინი განძენ.] * ნეტარ [არიან⁶ მოწყალენი რამეთუ იგინი შეიწყალენ.]
10 * ნეტარ [არიან⁷ წმიდანი გულითა. რამეთუ მათ ღმერთი იხილენ. * ნეტარ
11 არიან⁸ მძვდობის მყოფენი⁹. რამეთუ მედ ღმერთისად იწოდნენ¹⁰. * ნეტარ
12 არიან¹¹ დევნულნი სიმაღლისა თვს. რამეთუ მათი არს სასუფეველი ცათაჲ.
13 * ნეტარ იყვნეთ თქვენ რაჲჲმს გდევნიდენ¹² და თქუან ყოველი სიტყუაჲ
ბღრღტი თქუენდა მიმართ სიგრევით ჩემ თვს : * გიხაროდენ და მხიარულ
იყვენით. რამეთუ სასყიდელი თქუენი ფრიად არს ცათა შინა. რამეთუ ეგრესთ
ვე სდევნნეს წინაჲსწარმეტყუელნი] თქ[უ]ენსა წინა¹³ : * თქუენ ხართ მარული
ქუყვანისა¹⁴. უკუეთუ მარული იგი¹⁵ განქარდეს რაჲთა მე დაიმარულილ¹⁶.
არღარას¹⁷ შემძლებელ¹⁸ არნ¹⁹ იგი²⁰ გარნა²¹ განგდებად გარე და დათრგუნვად

1. გლახანი, ante quod add. იყვნენ. — 2. არიან] იყვნენ A. — 3. არიან] იყვნენ A. — 4. post რამეთუ add. მათ. — 5. არიან] იყვნენ A. — 6. არიან] იყვნენ A. — 7. არიან] იყვნენ A. — 8. არიან] იყვნენ A. — 9. მყოფენი] მოქმედნი A. — 10. მედ... იწოდნენ] იგინი ნამოვს წოდებულ იყვნენ A. — 11. არიან] იყვნენ A. — 12. post გდევნიდენ add. და გყუედრიდენ B; გყუედ. და გდევ. A. — 13. რამეთუ... წინა om. B; უწინარეს თქუენსა A. — 14. მარული ქუენისანი. — 15. om. იგი B. — 16. შეიმარულილ B. — 17. არღა. — 18. შესაძლებელ B. — 19. არს. — 20. იგი] მერმე. — 21. გარნა] არამედ.

3 bat eos et dicebat : * « Beati¹ pauperes spiritu quia eorum est regnum
4, 5 [caelorum]. * Beati sunt² lugentes corde, quia illi consolabuntur. * Beati
6 sunt³ mites, quia⁴ possidebunt terram. * Beati sunt⁵ qui esuriunt et sitiunt
7 iustitiam, quia illi saturabuntur. * Beati sunt⁶ misericordes, quia illorum
8, 9 miserebitur. * Beati sunt⁷ mundi corde, quia illi Deum videbunt. * Beati
10 sunt⁸ pacifici, quia filii Dei⁹ vocabuntur. * Beati sunt¹⁰ persecuti propter
11 iustitiam, quia eorum est regnum caelorum. * Beati eritis vos quando perse-
12 quentur¹¹ vos et dicent omne verbum malum adversum vos mendacio propter
13 me. * Gaudete et hilari estote, quia merces vestra multa est in caelis,
quia sic quoque persecuti sunt prophetas ante vos¹². * Vos estis sal¹³
terrae. Si sal illud¹⁴ evanuerit, in quo sane insaletur? Ad nihilum ultra¹⁵
valet (1) illud¹⁶ nisi¹⁷ ad eiciendum foras et conculcandum ab hominibus.

1. post beati add. sint. — 2. sint A. — 3. sint A. — 4. post quia add. illi. — 5. sint A. — 6. sint A. — 7. sint A. — 8. sint A. — 9. filii Dei] illi progenies A sic. — 10. sint A. — 11. post persequentur vos add. et conviciabunt vos B; conv. et. perseq. A. — 12. quia... vos om. B. — 13. sala. — 14. om. illud B. — 15. ad nihilum ultra] iam non. — 16. illud] rursus. — 17. nisi] sed.

(1) Lit. potest.

კაცთა გან¹ : * თქვენ ხართ ნათელნი² სოფლისანი. ვერ გელეწიფების 14
 ქალაქსა დაფარვად მთასა] ზედა [დამწნებულსა³.] * არცა აღანთიან სანთელი 15
 და ქუეშედვიან⁴ იგი⁵ გუმირსა⁶. არამედ სასანთელსა ზედა და ჰნათობნ
 ყოველთა რძემელნი არიედ⁷ სახლსა შინა : * ეგრე⁸ ნათობდინ⁹ ნათელი 16
 თქუენი წინაშე კაცთა¹⁰. რათა ზედვიდენ¹¹ საქმეთა თქუენთა კეთილთა¹²
 [და ადიდებდენ მამასა თქუენსა ზეცათასა : * ნუ ჰგონებთ ვითარმედ მოვედ 17
 დაგხნად შჯული]სა ანუ¹³ წინაწარმეტყველთა. არა მოვედ დაგხნად არამედ
 აღსრულებად : * ხოლო¹⁴ მართლიად¹⁵ გეტყუ თქვენ ვიდრე წარსლვადმდე 18
 ცისა და ქუეყანისა¹⁶ იოტა [მარტლ¹⁷ ერთი რქაა არა წარგდეს შჯულისა გან]და
 წინაწარმეტყველთა ვიდრე ყოველი¹⁸ იყოს¹⁹ : * უკუეთუ ვინ მე დაჰგხნეს] 19
 ერთი [მცნებათა]ამათ[განი მცი]რედთა²⁰. და ასწავს [ესრტ]კაცთა. [უმრწმეს]21
 ერქუას²² მას სასუფეველსა ცათასა. ხოლო [რომელმან ყოხ და] ასწა[ლს ამას
 დიდ ერქუას სასუფეველსა ცათასა : * ხოლო გეტყვ თქვენ აღ]-თუ-მატდეს²³ 20
 სიმართლე თქუენი უფროდს მწიგნობართასა და ფარისეველთასა²⁴. არა სადა²⁵

1. გან] შიგნ. — 2. ნათელნი] მნათობნი B. — 3. მთასა ზედა დამწნებულსა] რძემელი
 მთასა ზედა დამწნებულ არიან A. — 4. დადვიან ქუეშე. — 5. om. იგი. — 6. გუმირსა
 A; გუმირსა B. — 7. არიან. — 8. ეგრეთ. — 9. ნათობდინ] ბრწყინვედინ — 10. კაცთა
 წუ. — 11. ზედვიდენ] იხილნენ. — 12. საქმენი თქუენნი კეთილნი. — 13. ანუ] ვინა. —
 14. om. ხოლო. — 15. მართლიად] ამწნ. — 16. ვიდრე... ქუეყანისა] ვიდრემდე წარგდეს
 ცამ და ქუეყანამ B; ვიდრე ცანი და ქუეყანამ წარგდენ და A. — 17. მარტლ] დდენი A.
 — 18. ყოველი ვე A. — 19. იქმნეს A. — 20. უმცირესთა. — 21. უმცირეს A. —
 22. ეწოდეს. — 23. უკუეთუ არა აღმატეს. — 24. მწიგნობართა..., ფარისეველთა. —
 25. არა სადა] ვერ.

* Vos estis luces¹ mundi. Non potest civitas abscondi super montem cons- 14
 tructa², *neque accendunt lucernam et supponunt illam sub modio³, sed 15
 super candelabrum, et lucet omnibus qui sunt in domo. *Sic luceat⁴ lux vestra 16
 coram hominibus, ut videant opera vestra bona, [et glorificent Patrem vestrum
 caelorum. *Nolite putare quoniam veni solvere legem] aut prophetas; non 17
 veni ad solvendum, sed ad adimplendum. *Vere⁵ autem⁶ dico vobis, donec 18
 transeant caelum et terra⁷, iota solum⁸ unum cornu non praeteribit a lege
 et a prophetis donec omnia sint⁹. *Si quis solverit unum e mandatis his 19
 pusillis¹⁰, et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno caelorum;
 qui autem fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur in regno caelorum.
 *Dico autem vobis, nisi abundaverit iustitia vestra plus quam scribarum et 20

1. luces] lumina B. — 2. super montem constructa] quae (sg.) super montem con-
 structa sunt (sic) A. — 3. ponunt sub modio. — 4. luceat] fulgeat. — 5. Vere] Amen. —
 6. om. autem. — 7. caelum et terra transeant A. — 8. solum] tantum A. — 9. sint]
 fiant A. — 10. pusillis] minimis.

21 შეხედეთ სასუფეველსა ცათასა : * გასმიეს სამე¹ რამეთუ თქუმულ არს²
 პირველთა მათ მიმართ³. არა კაც ჰკლა⁴. ხოლო რომელმან მოკლას. თანამდებ
 22 არს საშჯელისა⁵ : * ხოლო მე გეტყვ თქვენ რამეთუ ყოველი⁶ რომელი განუ-
 რისხნეს ძმასა თუსსა ცუდად. თანამდებ იყოს⁷ სასჯელისა. რომელმან⁸
 ჰრქუას ძმასა თუსსა შესულებულ⁹. თანამდებ იყოს¹⁰ იგი კრებულისა¹¹. და
 რომელმან ჰრქუას ძმასა თუსსა ცოდ. თანამდებ არს იგი გეჭენიასა მას¹²
 23 ცეცხლისასა : * შე-თ-სწ[ირვიდე]¹³ შესაწირა[ვსა] შენსა¹⁴ საკურთხეველსა
 ზედა. და მუნ მოგგებნოს¹⁵ ვითარმედ ძმამ შენი გულ ძვრ რამ მე იყოს¹⁶
 24 შენ თუს. * დაუტევე მუნ¹⁷ შესაწირავი იგი შენი¹⁸ წინაშე საკურთხეველსა
 შენსა¹⁹. და²⁰ მივედი²¹ პირველად²² და დაეგე ძმასა შენსა. და მაშინ მოვედ
 25 და ||^a [შეწირე] მსხუერპლი²³ იგი²⁴ შენი : * [ი]ყავ მართლ გან ... ატკველ²⁵ მოსაჯ-
 ულისა შენისა²⁶ თუს²⁷ ადრე ვიდრე²⁸ გზასა და იყო მის თანა²⁹. ნუ უკვე

1. om. სამე. — 2. თქუმულ არს] ითქუა A. — 3. მიმართ] მიერ B. — 4. ჰკლად B.
 — 5. საშჯელისა] სიკუდილისა B. — 6. om. ყოველი. — 7. იყო] არს. — 8. ante
 რომელმან add. და. — 9. შესულებულ] რაკა. რომელ არს საძაველ. — 10. არს. — 11. post
 კრებულისა add. გან განსლვად. — 12. om. მას. — 13. უკუეთუ შესწირვიდე. — 14. om.
 შენსა. — 15. post მოგგებნოს add. შენ. — 16. იყო] არს. — 17. om. მუნ. — 18. om.
 შენი. — 19. შენსა] მას. — 20. om. და. — 21. მივედ. — 22. პირველად post დაეგე. —
 23. მსხუერპლი] შესაწირავი. — 24. om. იგი. — 25. მართლ გან... ატკველ] კეთილად
 მცნობელ. — 26. წინამოსაჯულისა მის (გან A). — 27. om. თუს. — 28. ვიდრემდე A.
 — 29. გზასა... თანა] ხარ და (om. A) მის თანა გზასა ზედა.

a) Pl. 11 b.

21 Pharisaeorum¹, numquam intrabitis² in regnum caelorum. * Audivistis sane³
 quia dictum est ad primos illos⁴ : Non hominem occides. Qui autem occi-
 22 derit, reus est iudicio⁵; * ego autem dico vobis quia omnis⁶ qui irascatur
 fratri suo frustra, reus erit⁷ iudicio; qui⁸ dixerit fratri suo : « Insane⁹ »,
 reus erit¹⁰ ille concilio¹¹, et qui dixerit fratri suo : « Fatue », reus est ille
 23 Gehennae illi¹² ignis. * Si obtuleris sacrificium tuum¹³ super altare, et tunc
 recordatus fueris¹⁴ quoniam frater tuus cor malum quoddam habebit¹⁵ de
 24 te, * relinque ibi¹⁶ sacrificium illud tuum¹⁷ coram altari tuo¹⁸ et¹⁹ abi
 primum²⁰ et reconcilia te fratri tuo, et tunc veni et offer sacrificium illud²¹
 25 tuum. * Esto consentiens²² adversario tuo cito, dum in via quidem sis cum

1. Pharisaeorum... scribarum. — 2. numquam intrabitis] non poteritis intrare. —
 3. om. sane. — 4. a primis illis B. — 5. iudicio] morti B. — 6. om. omnis. —
 7. erit] est. — 8. ante qui add. et. — 9. insane] raka, quod est despiciibilis. — 10. est.
 — 11. concilio] e concilio exeundo. — 12. om. illi. — 13. om. tuum. — 14. post fueris
 add. tu. — 15. habet. — 16. om. ibi. — 17. om. tuum. — 18. tuo] illo. — 19. om. et. —
 20. primum post te. — 21. om. illud. — 22. consentiens AB; *lectio defecta in Ad.
 incerti verbi.*

მიგცეს¹ მსახულმან² მან³ შენმან მსახულსა და მსახულმან მან⁴ მიგცეს შენ⁵
 მტარვალსა⁶ და საპყრობილედ შეგაგდონ შენ⁷. * მართლიად⁸ გატყუ შენ ვერ
 გამძნედ მიერ ვიდრე არა მისცე შენ⁹ შეურაცხი იგი დანჯიცა¹⁰: * გასმიეს რამეთუ
 თქუმულ არს¹¹. არა იმრუშო. * ხოლო მე გატყუ თქვენ¹² ყოველი რძემელი
 ხედვიდეს დედაკაცსა გულის თქუამდ მისა¹³ მუნქუესვე¹⁴ იმრუშა მის თანა
 გულსა შიდა¹⁵ თვსსა: * უკუეთუ თვალი შენი მარჯუენმ გაცთუნებდეს შენ¹⁶.
 აღმოიღუ და განაგდე იგი¹⁷ შენ გან. რამეთუ უმჯობე<ს> არს შენდა რამთა წარ-
 წყმდეს ერთი ასლთა შენთაგანი. და ნუ¹⁸ ყოველი გუამო-შენი შთავარდების¹⁹
 გეჭენიასა^a: * და თუ²⁰ მარჯვენე კელი შენი გაცთუნებდეს შენ. მოიკუეთე
 იგი და განაგდე შენ გან²¹. რამეთუ უმჯობეს არს შენდა რამთა წარწყმდეს
 ერთი ასლთა შენთა[განი]. და ნუმცა²² ყოველი გუამი შენი შთავარდების²³
 გეჭენიასა: * თქუმულ არს²⁴. რძემელმან დაუტეცს²⁵ ცელი თვსი. ეცინ²⁶ მას

1. post მიგცეს add. შენ. — 2. წინამსახულმან. — 3. om. მან. — 4. om. მან A. — 5. om.
 მიგცეს შენ B. — 6. მტარვალსა] მსახურსა (-თა A). — 7. საპყრობილედ... შენ] საპყრო-
 ბილედ შეჭვარდე B; მათ შეგაგდონ შენ საპყრობილესა A. — 8. მართლიად] ამცნ. —
 9. om. შენ. — 10. შეურაცხი იგი დანჯიცა] დანჯისა კლტორი. — 11. თქუმულ არს] ითქუა,
 post quod add. პირველთა მათ მიმართ. — 12. post თქვენ add. რამეთუ A. — 13. მას, post
 quod add. მან B. — 14. მუნქუესვე] მუნვე B. — 15. om. შიდა. — 16. გაცთუნებდეს
 მარჯუენმ: om. შენ B. — 17. იგი post აღმოიღუ. — 18. და ნუ] ვიდრე არა B; და არა A. —
 19. შთავარდმად. — 20. უკუეთუ. — 21. om. შენ გან B. — 22. ნუმცა] არა. — 23. შთავარდ-
 მად A; შთავარდეს B. — 24. post არს add. რამეთუ. — 25. განუტეცს. — 26. მიეცინ.

a) ms. გეჭენიასთა.

eo¹, ne forte tradat te adversarius ille² tuus iudici, et iudex ille³ tradet te⁴
 carnifici⁵ et in carcerem iniciet te⁶. * Vere⁷ dico tibi, non exhibis illinc usque
 dum tu⁸ reddes despicibile tuum assarium⁹. * Audivistis quia dictum est¹⁰:
 Non moechaberis; * ego autem dico vobis¹¹, omnis qui viderit mulierem ad
 concupiscendum eam, confestim¹² moechatus est eam in corde suo. * Si oculus
 tuus dexter¹³ offendere faciet te, erue¹⁴ et proice illum a te, quia melius est
 tibi ut pereat unum e membris, neque¹⁵ totum corpus tuum incidat in
 Gehennam. * Et si dextra manus tua offendere faciet te, abscide illam et
 proice a te¹⁶; quia melius est tibi ut pereat unum e membris tuis, neque¹⁷
 totum corpus tuum incidat¹⁸ in Gehennam. * Dictum est¹⁹: « Qui reliquerit²⁰

1. dum es quidem (om. A) cum eo super viam. — 2. om. ille. — 3. om. ille A. —
 4. om. tradet te B. — 5. carnifici] servitori (-ibus A). — 6. in carcerem... te] in carce-
 rem cadas B; illi iniciet te in carcerem A. — 7. Vere] Amen. — 8. om. tu. — 9. despi-
 cible... assarium] assari fragmentum. — 10. post dictum est add. ad primos illos. —
 11. post vobis add. quia A. — 12. confestim] ille ibidem B. — 13. dexter post te. —
 14. illum post erue. — 15. neque] quin B. — 16. om. a te B. — 17. neque] et non. —
 18. incidere A. — 19. post est add. quia. — 20. dimiserit.

32 განსატყვებელი წიგნი¹. * ხოლო მე ვეტყუ თქვენ რამეთუ ყოველმან რომელმან
დაუტევოს² ცელი³, თზნიერად⁴ სიტყვა სიძვისადა⁵. ამრუმს⁶ იგი. და
33 რომელმან დატყვებული⁷ ||^a [შეირთ]ის⁸ იმრუმებდეს⁹ : * [მ]ერმე¹⁰ გასმიეს
რამეთუ თქმულ არს¹¹ პირველთა¹². არა ცილი ჰფუცო. არამედ მიეც უფალსა^b
34 ფიცი შენი¹³. * ხოლო მე ვეტყუ თქვენ ნუ ჰფუცავთ¹⁴ ყოვლად¹⁵. ნუცა
35 ცასა. რამეთუ საყდარი არს ღმრთისაჲ. * ნუცა ქუაყანასა. რამეთუ კუარცხლბე-
რკია¹⁶ ფერცთა მისთაჲ. ნუცა ისრუხალეშა. რამეთუ ქალაქი არს დიდისა
36 მეუფისა¹⁷. * ნუცა თავსა შენსა ჰფუცავ. რამეთუ ვერ შემძლებელ ხარ¹⁸ ერთისა
37 თმისა განთეთრებად¹⁹ ანუ²⁰ დაშავებად : * არამედ იყავნ სიტყუაჲ თქუენი ჰქ
38 ჰე და არაჲ არა²¹. ხოლო უმეტესი ამათსა²² ეშმაკისაგანი²³ არს : * გასმიეს
39 რამეთუ თქმულ არს თუალი თუალისა წილ და კბილი კბილისა წილ. * ხოლო
მე ვეტყუ თქვენ. ნუ უცდებით²⁴ ბორცტსა²⁵. არამედ²⁶ გცეს თუ²⁷ ვინ მე²⁸

1. om. წიგნი. — 2. განუტევს. — 3. post ცელი add. თვისი. — 4. თზნიერ. — 5. სიძვისა, post quod add. მან. — 6. ამრუშა. — 7. განტყვებული, post quod add. ქმრისა გან B. — 8. post შეირთლს add. მანცა. — 9. იმრუშა. — 10. მერმე] ვუაღად. — 11. თქმულ არს] ითქუა. — 12. post პირველთა add. მიმართ. — 13. ფიცი შენი] ფიცისა შენისა თვისი. — 14. არა ფუცავად B : ნუ ფუცავც (sic) A. — 15. ყოვლით ურთ A. — 16. კუარცხლბერკია არს. — 17. მეუფისა დიდისაჲ. — 18. შემძლებელ ხარ] ძალციც. — 19. განსვეტაკებად. — 20. ანუ] გინა. — 21. არა არა. — 22. ამისა. — 23. ეშმაკისაგანი] შეცთურისა (-ებისა A)განი. — 24. ნუ უცდებით] არა წინააღდგომად. — 25. post ბორცტსა add. მას B. — 26. post არამედ add. რომელმან. — 27. თუ] შენ A; om. B. — 28. ვინ მე] რ-ნ ante გცეს.

a) Pl. 12 a. — b) Ms. ut videtur მიიხვედრება. — c) ყოვლად ms.

32 uxorem suam, dabit ei repudiarium libellum¹; » * ego autem dico vobis quia
omnis qui reliquerit uxorem² excepta causa fornicationis adulteram³
33 faciet⁴ illam : et qui dimissam⁵ duxerit⁶ adulterabit⁷. * Rursus⁸ audistis
quia dictum est primis⁹ : « Non periurabis, sed reddes Domino iuramentum
34 tuum¹⁰. » * Ego autem dico vobis : Ne iuretis¹¹ omnino, neque per caelum,
quia thronus est Dei, * neque per terram, quia scabellum est pedum eius,
35 neque per Hierosolymam, quia civitas est magni regis¹², * neque per caput
36 tuum iures, quia non potes unum capillum albescere *facere aut nigrescere*;
37 * sed esto sermo vester : Utique, utique, et nihil, non¹³; maius autem his¹⁴ a
38 diabolo¹⁵ est. * Audistis quia dictum est : « Oculum pro oculo et dentem
39 pro dente »; * ego autem dico vobis : Ne restiteris¹⁶ malo¹⁷, sed feriat si

1. om. libellum. — 2. dimiserit uxorem suam. — 3. ante adulteram add. is. — 4. fecit. — 5. post dimissam add. a viro B. — 6. post duxerit add. is quoque. — 7. adulteravit. — 8. Rursus] Iterum. — 9. ad primos. — 10. de iuramento tuo. — 11. non iurare. — 12. regis magni. — 13. non, non. — 14. hoc. — 15. diabolo] tentatore B; tentatione A. — 16. non resistere. — 17. post malo add. illi B.

მარჯვენა დაწესა შენსა¹ მიუბყარ² შენი ერთიგა³. * და რომელსა უნდეს 40
 სასჯელად შენდა⁴ და კუართისა შენისა მიღებად⁵. მიუტევე მას⁶ ფიხჯა^{7a}
 შენი : * და თუ ვინ მე⁸ წარგიძღუანებდეს⁹ შენ მილიონ ერთ მივედ¹⁰ შენ¹¹ 41
 მის თანა ორგა¹². * რომელი¹³ გონღვედეს [შენ მივეც] და რომელსა [უნ]დეს 42
 ვახსებად¹⁴ შენ გან ნუ გარემიიქვევ¹⁵ პირსა¹⁶ : * გახმიეს რამეთუ თქუმულ 43
 არს. შეიყუარო მცყუასი შენი და მოიძულე მტერი შენი. * ხოლღ მე¹⁷ გეტყუ 44
 თქვენ ჰყუარობდით მტერთა თქვენთა¹⁸ აკურთხევდით¹⁹ მწყევართა
 თქვენთა²⁰. და უღღვევდით²¹ რომელნი ||^b [... გხ]უეჭდენ თქვენ²² რამთა
 იყვნეთ²³ შვიღ მამისა თქვენისა რომელ არს გათა შინა²⁴ : * რამეთუ მზე მისი 45

1. მარჯვენა... შენსა] ყურიძალსა შენსა (om. B) მარჯვენა. — 2. post მიუბყარ
 add. მის A. — 3. შენი ერთიგა] ერთვერძედა. — 4. om. შენდა. — 5. მიღებად კუართისა
 შენისა B; კუართი შენი A. — 6. om. მას. — 7. ფიხჯა] ხამღველიგა B; კუართი A. —
 8. თუ ვინ მე] რ-ი. — 9. წარგიძღუანებდეს] წარგიქვევდეს შენ მოძღუარად. — 10. მივედ.
 — 11. om. შენ. — 12. ორგა. — 13. ante რომელი add. და. — 14. ვახსებად]
 ხეხსებობსა (-ის B) შენ გან (om. შ. გ. B). — 15. გარემიიქვევი. — 16. om. პირსა. — 17. om.
 მე. — 18. გიყუარდედ მტერნი თქვენნი. — 19. ante აკურთხევდით add. და. — 20. post
 თქვენთა add. კეთილსა უყოფდით მოძულეთა თქვენთა (om. მოძ. თქ. B). — 21. იღღ-
 ვევდით, post quod add. მათ თხს. — 22. ...გხ]უეჭდენ] ჰმძღავრებდენ თქვენ (om. B)
 და გვევნიდენ თქვენ. — 23. post იყვნეთ add. თქვენ A. — 24. რომელ... შინა]
 ზეგათამსა.

a) ფიხჯ- in rasura. — b) Pl. 12 b.

quis¹ dextram maxillam tuam², praebe³ tuam alteram (1) quoque⁴; * et 40
 qui volet litem facere tecum⁵ et tunicam tuam capere⁶, dimitte ei⁷ et
 pallium⁸ quoque tuum. * Et si quis praecesserit te⁹ ad miliarium unum, 41
 vade tu¹⁰ cum eo et duo : * et ei qui petit a te tu dabis, et qui voluit mutuari 42
 a te¹¹, noli averti faciem¹². * Audistis quia dictum est : « Diliges proximum 43
 tuum, et odio habebis inimicum tuum. » * Ego autem dico¹³ vobis : Diligite 44
 inimicos vestros ; benedicite¹⁴ maledicentibus vobis¹⁵ et orate pro eis¹⁶ qui 45
 calumniant vos¹⁷, ut sitis¹⁸ filii Patris vestri, qui est in caelis¹⁹; * solem

1. si quis] qui tibi (om. B) feriat. — 2. dextram... tuam] malam tuam dextram. —
 3. post praebe add. ei A. — 4. tuam alteram quoque] tuam ab uno latere quoque. —
 5. om. tecum. — 6. tollere tunicam tuam. — 7. om. ei. — 8. pallium] vestimentum
 quoque B; tunicam A. — 9. praecesserit te] angariaverit te praecedere. — 10. om. tu.
 — 11. om. a te B. — 12. om. faciem. — 13. Dico autem. — 14. ante benedicite add.
 et. — 15. post vobis add. benefacite odio habentibus vos (odio... vos om. B). —
 16. pro eis. — 17. calumniant vos] opprimunt vos (om. B), post quod add. et perse-
 quentur vos. — 18. post sitis add. vos A. — 19. qui... caelis] caelorum.

(1) Lit. unam.

ადმღავლინის¹ ბერტოტა ზედა და კეთილთა. და წუმნ² მართალთა ზედა და
 46 ცოდვილთა³ : * უკუეთუ ჰყუარბდეთ მცყუარეთა თქუნთა⁴. ხოლო⁵ რამ
 47 სასყიდელ⁶ გაქუნდეს თქუნ⁷. არა⁸ მეზუერეთაგა ეგრე⁹ ყვიან : * და თუ¹⁰
 მოიკითხვიდეთ მეგობართა თქუნთა. ხოლო¹¹ რამ¹² უმეტეს ჰყვით¹³. არა¹⁴
 48 წარმართთაგა¹⁵ ეგრე ვე¹⁶ ყვიან : * იყვინით¹⁷ სრულ ვითარცა მამა თქუენი
 ცათა შინა¹⁸ სრულ არს :

VI, 1 6. * ხოლო¹⁹ ეკრძალენით ქველის საქმესა თქუნსა. ნუ იქმთ²⁰ წინაშე
 კაცთა სახილველად მათა. უკუეთუ [არა²¹]²¹ სასყიდელ²² არა გაქუნდეს მამისა
 2 თქუენისა გან. რამელ არს ცათა შინა²³. * რამეჲს იქმლდი ქუველის საქმესა
 შენსა²⁴. ნუ ჰქადაგებ წინაშე შენსა. ვითარცა იგი ორგულთა ყვიან შორის
 შესაკრებელთა და შორის უბნებსა²⁵. რამთა იდიდნენ ივინი კაცთა გან²⁶. რამეთუ
 3 მათ გან²⁷ მიიდიან²⁸ სასყიდელი მათი. * ხოლო შენ²⁹ რამეჲს ქველს იქმლდი³⁰. ნუ

1. ადმღავლს. — 2. წუმს. — 3. ცოდვილთა] ცრუთა. — 4. გყუარდეთ (-დენ A) მცყუარ-
 რენი ხოლო თქუნენი. — 5. om. ხოლო ante რამ. — 6. სასყიდელი. — 7. გაქუს; om.
 თქუნ. — 8. ante არა add. ანუ. — 9. ეგრე] იგი ვე. — 10. უკუეთუ. — 11. ხოლო ante
 თქუნთა. — 12. რასა. — 13. იქმთ. — 14. ante არა add. ანუ. — 15. წარმართთაგა]
 მეზუერეთაგა. — 16. ეგრე ვე] იგი ვე. — 17. post იყვინით add. თქუნ. — 18. ცათა
 შინა] ზეცათაჲ. — 19. om. ხოლო. — 20. ნუ იქმთ] რამთა არა ჰყვით. — 21. om. არა. —
 22. სასყიდელი. — 23. რამელ... შინა] ზეცათაჲსა, post quod add. ხოლო შენ. — 24. om.
 შენსა. — 25. შორის... უბნებსა] შესაკრებელთა მათთა და უბანთა ზედა. — 26. post გან
 add. ამჴნ გეტყვ თქუნ. — 27. om. რამეთუ მათ გან. — 28. მიუღებებს. — 29. om. შენ.
 — 30. ჰყვითდეთ ქველის საქმესა.

a) Post უკუეთუ verbum არა in ms. seclusi.

enim suum oriri facit¹ super malos et bonos, et pluit super iustos et pecca-
 46 tores². * Si diligetis diligentes³ vestros, quid vero⁴ mercedis habebitis⁵
 47 vos⁶? Nonne⁷ publicani quoque sic⁸ faciunt? * Et si salutaveritis amicos⁹
 vestros, quid vero¹⁰ amplius facietis¹¹? Nonne¹² gentiles¹³ quoque sic¹⁴
 48 faciunt? * Estote¹⁵ perfecti sicut pater vester in caelis¹⁶ perfectus est. »

VI, 1 VI. — * « Cavete autem¹⁷ in eleemosyna vestra ne feceritis¹⁸ coram homi-
 nibus in conspectu eorum, alioquin mercedem non habebitis a patre vestro
 2 qui est in caelis¹⁹. * Quando²⁰ facis eleemosynam tuam²¹, ne praedices coram
 te, sicut id hypocritae faciunt, inter synagogas et inter plateas²² ut honorifi-
 3 centur illi ab hominibus²³, quia ab illis²⁴ recipiunt²⁵ mercedem eorum. * Tu

1. oriri facit] oritur. — 2. peccatores] falsos. — 3. post diligentes add. solum. —
 4. om. vero. — 5. habetis. — 6. om. vos. — 7. ante nonne add. aut. — 8. sic] idem. —
 9. post amicos add. solum. — 10. om. vero. — 11. facietis. — 12. ante nonne add. aut.
 — 13. gentiles] publicani. — 14. sic] idem. — 15. post estote add. vos. — 16. caelorum.
 — 17. om. autem. — 18. faciatis. — 19. caelorum. — 20. ante quando add. tu autem.
 — 21. om. tuam. — 22. in synagogis eorum et super plateis. — 23. post hominibus
 add. amen dico vobis. — 24. om. quia ab illis. — 25. receperunt.

აგრძნობენ¹ მარცხენე² შენი რასა იქმოდის მარჯვენე შენი. * რათა [იყოს ქ]ველის
 საქმე იგი³ [შე]ნი ფარულად. და მამამ შენი რღმელი ხედავს⁴ დაფარულთა
 მოგავს შენ ცხადად : * და რაჟამს თაყუანის სცემდეთ⁵ ნუ იყოფით⁶ ვითარცა⁷
 ორგულნი. რამეთუ უყუარნ მათ⁸ შიშის შესაკრებელთა⁹ და ურაკპარაკთა¹⁰
 თაყუანის ცემა¹¹. რათამცა აუცნეს¹² კაცთა : || * მართლიად¹³ გეტყუ თქვენ
 იგი არს¹⁴ სასყიდელი მათდა¹⁵ : * ხოლო შენ რაჟამს თაყუანის სცემდე¹⁶.
 შევედ საუნჯესა შენსა და¹⁷ დაჰკამ კარი შენი და თაყუანის ეც¹⁸ მამასა შენსა¹⁹
 დაფარულად²⁰. და მამამ იგი²¹ შენი რღმელი ხედავს დაფარულსა²² მოგავს
 მან²³ შენ ცხადად : * და რაჟამს ილოცვიდეთ. ნუ მრავლის მეტყუელ ხართ²⁴
 ვითარცა ორგულნი²⁵. რამეთუ²⁶ ჰგონებდ ვითარმედ მრავლის მეტყუელებითა
 მით²⁷ მათითა სასმენელ იყოს²⁸. * ნუ²⁹ ემსგავსებით მათ. რამეთუ უწყის³⁰

1. აგრძნობენ] სცნობენ. — 2. მარცხენამ. — 3. om. იგი. — 4. მამამან შენმან ჰხედავს.
 — 5. თაყუანის სცემდეთ] ილოცვიდე. — 6. არა იყო, post quod add. გვრე. — 7. post
 ვითარცა add. იგი. — 8. om. მათ. — 9. შესაკრებელთა შიშის. — 10. ურაკპარაკთა]
 უბანთა ხედა. — 11. თაყუანის ცემა] დგომად და ღოგვამ. — 12. რათამცა აუცნეს]
 რა უჩუენენ. — 13. მართლიად] ამცნ. — 14. იგი არს] მიუღებებს. — 15. მისი. —
 16. თაყუანის სცემდე] ილოცვიდე. — 17. om. და B. — 18. თაყუანის ეც] ილოცე. —
 19. მამისა შენისა მიმართ. — 20. ფარულად. — 21. om. იგი. — 22. დაფარულთა. —
 23. om. მან. — 24. მრავლის მეტყუელ ხართ] მრავალსა იტყვთ. — 25. ორგულნი] იგი
 წარმართთა ყვიან. — 26. რამეთუ] რღმელ. — 27. om. მით. — 28. სასმენელ იყოს]
 ისმინებს მათი ღ-ს (om. B.). — 29. ante ნუ add. ხოლო თქვენ. — 30. უწყის] იცის.

a) Pl. 13 a.

autem quando¹ eleemosynam facis², ne sciat sinistra tua quid faciat dextera
 tua, * ut sit eleemosyna illa³ tua in abscondito, et pater tuus qui videt abscon-
 dita reddet tibi palam. * Et cum adoratis⁴ nolite esse⁵ sicut hypocritae⁶,
 quia amant illi⁷ inter synagogas et plateas⁸ adorare⁹ ut gnari sint¹⁰ homini-
 bus : vere¹¹ dico vobis, illa est merces illis¹². * Tu autem quando adoraveris¹³
 intra in thesaurum tuum et¹⁴ claude ostium tuum et adora¹⁵ patrem tuum¹⁶
 in occulto; et pater ille¹⁷ tuus qui videt occultum reddet ille¹⁸ tibi palam.
 * Et quando orabitis ne multiloqui sitis¹⁹ sicut hypocritae²⁰, quia²¹ putant
 quoniam multiloquia illa²² eorum audibile sit²³ : * ne²⁴ adsimiletis illis, quia

1. tu... quando] quando autem. — 2. facis eleemosynam. — 3. om. illa, — 4. adoratis]
 oratis. — 5. nolite esse] non eris, post quod add. sic. — 6. ante hypocritae add. illi.
 — 7. om. illi. — 8. super plateas. — 9. adorare] stare et adorare. — 10. gnari sint]
 monstrent se. — 11. vere] amen. — 12. illa ... illis] accepit mercedem eius. — 13. ora-
 veris. — 14. om. et B. — 15. ora. — 16. ad patrem tuum. — 17. om. ille. — 18. om.
 ille. — 19. multum loquamini. — 20. hypocritae] id gentiles faciunt. — 21. quia] qui.
 — 22. om. illa. — 23. audiat eos Deus (om. B.). — 24. ante ne add. vos autem.

მამამან თქუენმან¹ რა² გიკმს თქუენ თხვადმდე ვიდრე³ თქუენდა მის გან :
 9 * ესრეთ⁴ ილღვევდით თქუენ⁵. მამალ ჩუენლ რღმელი ხარ ცათა შინა. წმიდა
 10 იყავნ სახელი შენი : * მოკვდინ სუფევამ შენი. იყავნ ნება შენი ვითარცა ცათა
 11 შინა ეგრეცა ქუეყანასა ზედა : * ბური⁶ ჩუენი სამარადისლმ⁷ მომეც ჩუენ
 12 დღეს⁸. * და მოკვტევენ⁹ ჩუენ თანანადებნი ჩუენნი. რამთა¹⁰ ჩუენცა¹¹
 13 მიუტეოთ¹² თანამდებთა ჩუენთა¹³. * და ნუ შეგუყვანებ¹⁴ ჩუენ განსადღელსა
 14 უფალ¹⁵. არამედ მიცხნენ ჩუენ ბორღტისა გან. რამეთუ შენი არ[ხ] სუფევამ
 14 ძალი და დიდებამ უკუნისამდე¹⁶. ამჴნ : * უკუეთუ მიუტევნეთ¹⁷ კაცთა შეცოდებ-
 15 შინა¹⁹ : * უკუეთუ²⁰ არა მიუტევნეთ კაცთა შეცოდებანი მათნი. არცა მამამან
 16 თქუენმან მიგიტევნეს²¹ შეცოდება|| [ნი]^a თქუენნი. * [დ] რამჴამს იმარხვიდეთ
 ნუ იყოფით²² ვითარცა²³ ღრგულნი მწუხარე. რამეთუ განირყუნიან²⁴ პირნი
 მათნი რამთამცა²⁵ უჩნდეს²⁶ იგინი²⁷ კაცთა <მ>მარხველად. მართლიად²⁸

1. post თქუენმან add. ზეცათამან B. — 2. post რა add. იგი A. — 3. ვიდრე ante თხვადმდე. — 4. ante ესრეთ add. ზოლლ თქუენ. — 5. om. თქუენ. — 6. post ბური add. ესე A. — 7. სამარადისლმ] არსობისამ. — 8. დღეს. — 9. მომიტევენ. — 10. რამთა] ვითარცა. — 11. ჩუენ. — 12. მიუტევებთ. — 13. ante ჩუენთა add. მათ. — 14. შემიყვანებ. — 15. om. უფალ. — 16. საუკუნეთა მიმართ. — 17. post მიუტევნეთ add. თქუენ A. — 18. მოგიტევნეს. — 19. რღმელ... შინა] ზეცათამან. — 20. ante უკუეთუ add. ზოლლ A. — 21. მოგიტევნეს, post quod add. თქუენ A. — 22. იყოფით. — 23. post ვითარცა add. იგი. — 24. განირყუნიან B. — 25. რამთა. — 26. ეჩუენენ. — 27. om. იგინი. — 28. მართლიად] ამჴნ B : არამედ A.

a) Pl. 13 b.

9 scit pater vester¹ quid² opus sit vobis antequam petatis vos eum. * Sic³
 10 orabitur vos⁴ : « Pater noster, qui es in caelis, sanctum fiat nomen tuum ;
 11, 12 * veniat regnum tuum ; fiat voluntas tua sicut in caelis etiam quoque super
 13 terram ; * panem⁵ nostrum sempiternum⁶ da nobis hodie, * et dimitte nobis
 14 debita nostra, ut nos quoque⁷ dimittamus⁸ debitoribus nostris, * et ne
 inducas nos in tentationem, Domine⁹, sed libera nos a malo, quia tuum
 14 est regnum, potestas et gloria usque ad aeternitatem¹⁰. Amen. » * Si dimi-
 15 seritis¹¹ hominibus peccata eorum, dimittet vobis quoque pater vester qui
 16 est in caelis¹² ; * si¹³ non dimiseritis hominibus peccata eorum, neque pater
 vester dimittet vobis¹⁴ peccata vestra. * Et cum ieiunabitis, nolite fieri
 sicut hypocritae¹⁵ tristes ; corrumpunt enim ora eorum ut appareant illi¹⁶

1. post vester add. caelorum B. — 2. id quod A. — 3. ante sic add. vos autem. — 4. om. vos. — 5. post panem add. hunc A. — 6. sempiternum] substantialem. — 7. om. quoque. — 8. sicut... dimisimus. — 9. om. Domine. — 10. saecula. — 11. post dimiseritis add. vobis A. — 12. qui... caelis] caelorum. — 13. post si add. autem A. — 14. vobis A. — 15. ante hypocritae add. illi. — 16. om. illi.

გატყუ თქვენ რამეთუ¹ იგი არს² სასყიდელი მათი : * ხოლო³ რამეცხს 17
 იმარხვიდგ. იცხუ თავსა შენსა და პირი შენი დაიბანე⁴. * რამთა არა უხნდე⁵ 18
 კაცთა მმარხველ⁶. არამედ მამასა შენსა რომელ⁷ არს⁸ დაფარულსა⁹ შინა¹⁰.
 მან¹¹ მოგაგვს შენ ცხადად : * ნუ დაიდებთ¹² საფასეთა¹³ თქვენთა ქუეყანასა 19
 ზედა. სადა მდილმან და მჭამელმან გა<ნ>რყუნის. და სადა მპარავთა დათხარ-
 რიან და განიპარნიან. * არამედ დაიდებდით თქვენ¹⁴ საფასეთა¹⁵ ცათა შინა. 20
 სადა არცა მდილმან არცა მჭამელმან განრყუნის. და სადა მპარავთა¹⁶ ვერ¹⁷
 დათხარიან და ვერცა¹⁸ გამიპარნიან¹⁹. * რამეთუ სადა²⁰ არიან საფასენი 21
 თქვენნი²¹. მუნცა არიან²² გულნი თქვენნი²³ : * სანთელი გორცთა²⁴ არს 22
 თუალი. უკუეთუ თუალი შენი ნათელ²⁵ იყოს. ყოველნი გორცნი შენნი²⁶ ნათელ
 იყვნენ²⁷ : * უკუეთუ თუალი შენი ბორღო იყოს. ყოველნი გორცნი შენნი²⁸ 23
 დაბნელებულ იყვნენ²⁹ : უკუეთუ ნათელი³⁰ რომელ არს შენ თანა³¹ ბნელ არს.

1. om. რამეთუ. — 2. იგი არს] მიუღებოცხ. — 3. post ხოლო add. შენ. — 4. დაიბანე
 ante პირი. — 5. უხნდე. — 6. მმარხველად. — 7. და მამაა შენი რომელი. — 8. არს]
 სედავს. — 9. დაფარულთა. — 10. om. შინა. — 11. om. მან. — 12. დაიდებთ]
 იუნჯებთ (დაიუნჯეთ A) თქვენ. — 13. საფასეთა] საუნჯეთა B. — 14. არამედ დაიდებდით
 თქვენ] ხოლო თქვენ იუნჯებდით. — 15. საფასეთა] საუნჯეთა. — 16. ante მპარავთა
 add. არცა B. — 17. om. ვერ B. — 18. om. ვერცა B. — 19. განიპარნიან B; om. და
 სადა... გამიპარნიან A. — 20. სადაცა. — 21. არს ფასი (საფასე A) თქვენი. — 22. არიან]
 იყოს. — 23. გული თქვენი. — 24. გორცთა] გუამისა. — 25. ნათელ] განმარტებულ B;
 განმარტებულ A. — 26. ყოველნი... შენნი] ყოველი გუამი შენი. — 27. იყოს. —
 28. ყოველი გუამი შენი. — 29. ბნელ იყოს. — 30. post ნათელი add. იგი. — 31. რომელ...
 თანა] შენ შიღრის.

hominibus ieiunantes : vere¹ dico vobis, quia illa² est merces³ eorum.
 *Quando autem⁴ ieiunabis unge caput tuum et faciem tuam lava⁵, *ne 17, 18
 videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo qui est in abscondito⁶; is⁷ reddet
 tibi palam. *Nolite reponere⁸ thesauros vestros super terram, ubi vermis 19
 et tinea destruit et ubi fures perfodiunt et furantur, *sed reponetis vos⁹ 20
 thesauros in caelis, ubi neque vermis neque tinea corrumpit et ubi fures non
 possunt perfodere neque furari¹⁰. *Ubi¹¹ enim sunt thesauri vestri¹², ibi 21
 quoque sunt corda vestra¹³; *lucerna carni¹⁴ est oculus; si oculus tuus
 lumen¹⁵ fiet, omnes carnes tuae¹⁶ lumen fient; *si oculus tuus malus 22
 fuerit, omnes carnes vestrae tenebrosae fient; si lumen¹⁷ quod est apud vos 23

1. vere] amen B; sed A. — 2. om. quia. — 3. illa est merces acceperunt mercedem.
 4. tu autem quando. — 5. lava ante faciem. — 6. sed... abscondito] et pater tuus qui
 videt abscondita. — 7. om. is. — 8. reponere] thesaurizare, post quod add. vos. —
 9. sed reponetis vos] vos autem reponetis. — 10. neque perfodiunt neque furantur B;
 om. et ubi fures... furari A. — 11. ubicunque. — 12. thesaurus vester. — 13. erit cor
 vestrum. — 14. carni] corporis. — 15. lumen] explicatum? B; incrementum A. —
 16. omne corpus tuum. — 17. post lumen add. illud.

24 ხლღ¹ ბნელი იგი რადღენ მე : * ვერ² გელეწიფების ღრთა უფალთა მინებად.
 ანუ ერთი იგი მოიძულღს და სხუამ იგი შეიყუარღს. ანუ ერთსა ერჩინ და
 25 ერთი შეურადღს ყვის³. ვერ შემძღებელ ხართ⁴ მინებად^a ღმრთისა⁵ და მამღ-
 ნამბა : * ამის თუხ გეტყუ თქვენ ნუ ზრუნავთ⁶ თავთა თქუენტა⁷ თუხ რამ
 სჭამღთ⁸ ანუ⁹ რამ¹⁰ სუათ¹¹. ნუგა გღრღთა თქუენტა თუხ რამ შეიმღღთ¹².
 26 არა¹³ სული უფღრღმს არს ხაზრღღლისა და გღრღნი¹⁴ ხამღღლისა : * მიხედღთ¹⁵
 მღრინველთა ცისათა. რამეტუ არა¹⁶ სთესვენ არღა მკიან არღა შეიკრებენ
 27 საუნჯეთა. და მამამ იგი¹⁷ თქუენი რღმელ არს ცათა შინა¹⁸ ზრღღის მათ. არა
 მე¹⁹ თქუენ უმჯღბეს ხართ²⁰ მღრინველთა : * ვინ²¹ თქუენგანი ზრუნვიღეს
 და შეუძღღს²² შეძინებად ჰასაკსა თუხსა²³ წყრთა ერთ : * და ხამღღლისა თუხ
 28 რამბა ზრუნავთ. მიხედღთ²⁴ შრღმანთა ვღღისათა²⁵ ვითარ იგი აღღრმღღს²⁶.
 29 არა შურღბინ²⁷ არღა სთესავნ²⁸. * ხლღღ გეტყუ თქუენ. არღაღა ხლღღმღრნ

1. om. ხლღღ. — 2. post ვერ add. ვის A. — 3. ერთსა... ყვის] ერთისამ მის თავს იღვას და ერთი (მერმღ A) იგი შეურადღს ყღს. — 4. შემძღებელ ხართ] გელეწიფების. — 5. ღმრთისა მინებად. — 6. ჰზრუნავთ. — 7. თავთა თქუენტა] სულისა [თქუენისა. — 8. ვჭამღთ B. — 9. ანუ] და A. — 10. om. რამ B. — 11. ვსუათ B. — 12. შევიმღღთ B. — 13. ante არა add. ანუ. — 14. გღრღნი] გუამი. — 15. მიხედღენით B. — 16. არა] არღა B. — 17. om. იგი. — 18. რღმელ... შინა] ზეცათამ. — 19. post მე add. უფღრღმს A. — 20. ხართა B. — 21. ante ვინ add. ანუ A; ვინმე A. — 22. შეუძღღს] შემძღებელ არს იგი A. — 23. ჰასაკისა თუხისა A. — 24. მიხედღთ] განიღადღენით. — 25. შრღმანნი ვღღისანი. — 26. აღღრმღღის. — 27. შურღბის B. — 28. სთესავნ B; სთავნ A.

a) Pl. 14a.

24 tenebrae sunt¹, tenebrae vero² illae quantae? * Nemo³ potest duobus domi-
 nis servire; aut unum illum odio habebit et alterum illum diligit, aut uni
 oboeditur et alium negligit⁴; non potestis Deo servire⁵ et Mammonae;
 25 * propter hoc dico vobis : Ne solliciti sitis propter vosmetipsos⁶ quid edatis⁷
 aut⁸ quid⁹ bibatis¹⁰, ne quoque de carnibus vestris quid induamini¹¹ :
 26 nonne¹² anima plus est quam esca et carnes¹³ quam vestimenta? * Respicite
 volucres caeli quia non¹⁴ serunt neque metunt neque colligunt in thesauros,
 et pater ille¹⁵ vester qui est in caelis¹⁶ pascit eos; nonne¹⁷ vos meliores
 27 estis¹⁸ volucris? * Quis¹⁹ e vobis sollicitus fuerit et potuerit²⁰ adicere sta-
 28 turae suae cubitum unum? * Et de vestimento quare curatis? Intuemini²¹ lilia
 29 agri quomodo illa crescunt : non laborant²² neque seminant²³; * dico autem
 vobis, numquam Solomon tota in illa gloria sua vestitus est sicut unum ex

1. fiet. — 2. om. vero. — 3. Nemo A. — 4. uni illi oboeditur et unum (alterum A) negligit. — 5. possibile est servire Deo. — 6. animae vestrae. — 7. edamus B. — 8. aut] et A. — 9. om. quid B. — 10. bibamus B. — 11. induamur B. — 12. ante nonne add. aut. — 13. carnes] corpus. — 14. neque B. — 15. om. ille. — 16. qui... caelis] caelorum. — 17. post nonne add. plus A. — 18. estisne B. — 19. aut quisnam A. — 20. potest ille A. — 21. intuemini] scrutate. — 22. laborat B. — 23. seminant] net.

ყოველსა მას დიდებასა თვისსა შეიმძლავრება ვითარ¹ ერთი ამათგანი : * უკუეთუ 30
 თივამ² ველისამ. რამელ³ დღეს არს და ხვალისა გან⁴ თორენსა შთააგდიან⁵.
 დმერთმან ესრეთ შეამკვიბ⁶ არა მე უფრო<დ>ს და⁷ თქვენ⁸ მცირედ
 მღრწმუნენო. * ნუ უკუე⁹ ზრუნავთ და იტყვთ. რამ ვჭამოთ ანუ რამ ვსუთ 31
 ანუ რამ შევიძობლოთ. * რამეთუ ამას ყოველსა წარმართნი ეძიებედ¹⁰. რამეთუ 32
 უწყის¹¹ მამამან თქვენმან ზეცათამან¹². რამეთუ¹³ გიგმს თქვენ¹⁴ ესე ყოველი¹⁵.
 * არამედ¹⁶ ითხოვდით¹⁷ პირველად სასუფეველსა დმრთისასა და სიმართლესა¹⁸ || 33
 მისსა¹⁸. და ესე ყოველი შეგემძინოთ თქვენ : * ნუ ზრუნავთ ხვალისა თუს¹⁹. 34
 რამეთუ ხვალე იგი ზრუნვიდეს²⁰ თავისა თვისისა თუს²¹ : კმა არს დღესა ამას²²
 ჭირი²³ თუსი :

7. * ნუ დახჯით²⁴ რამათა არა დაისაჯნეთ²⁵. * და²⁶ რამელითა სასჯელითა²⁷ VII, 1, 2
 შჯიდეთ²⁸ მითვა²⁹ ისაჯნეთ³⁰. და რამელითა საწყაულითა მიუწყვოთ მითვა³¹
 მოგაწყვლს თქვენ : * რამასა³² ხედავ წუელსა თუალსა შიდა³³ ძმისა შენისა³⁴. 3

1. ვა. — 2. post თივამ add. იგი. — 3. რამელი. — 4. ხვალე. — 5. შთააგზნას B;
 გზნას A. — 6. შეამკვიბ] შემძლის. — 7. om. და. — 8. თქვენა. — 9. om. უკუე. —
 10. ეძიებენ. — 11. უწყის] იცის. — 12. om. ზეცათამან B. — 13. რამეთუ] რამ. — 14. om.
 თქვენ. — 15. ესე ყოველი] ამათ ყოველთაგანი. — 16. არამედ] ხოლო თქვენ. —
 17. ითხოვდით] ეძიებდით. — 18. om. და სიმართლესა მისსა B. — 19. om. თუს B. —
 20. ხვალემან,... იზრუნეს. — 21. om. თუს. — 22. დღისა მის. — 23. ჭირი] სიბღრტე.
 — 24. დახჯით] განიკითხავთ B; შჯით A. — 25. დაისაჯნეთ] განიკითხნეთ B. —
 26. და] რამეთუ. — 27. სასჯელითა] განიკითხვითა B. — 28. შჯიდეთ] განიკითხვიდეთ
 B; შჯე A. — 29. om. მითვა B. — 30. ისაჯნეთ] განიკითხნეთ B; დაისაჯნეთ A.
 — 31. om. მითვა. — 32. ante რამასა add. ანუ. — 33. შინა A; om. B. — 34. შენისასა.

a) Pl. 14b.

his. * Si foenum¹ agri quod hodie est et cras in clibanum iniciunt² Deus 30
 sic adornat³, numquid⁴ maiores quidem vos⁵, O modicae fidei? * Ne igitur⁶ 31
 solliciti sitis et dicatis : Quid edamus aut quid bibamus aut quid induamur;
 * hoc enim omne gentiles quaerunt, quia scit pater vester caelorum⁷, quia⁸ 32
 indigetis vos⁹ his omnibus¹⁰; * sed¹¹ petite¹² primum regnum Dei et iustitiam 33
 eius¹³ et haec omnia adicientur vobis. * Ne solliciti sitis propter crastinum 34
 quia crastinus ille sollicitus erit sibimetipsi; sufficit diei huic¹⁴ cura¹⁵ sua. »

VII. — « * Ne iudicetis¹⁶ ut non iudicemini¹⁷ : * et quo iudicio¹⁸ iudica- VII, 1, 2
 veritis¹⁹ eodem²⁰ iudicabimini²¹. Et qua mensura mensi fueritis eadem²²
 metietur vobis. * Quare²³ vides festucam in oculo fratris tui, et in oculo tuo 3

1. post foenum add. illud. — 2. a crastino..., incendet (-etur B). — 3. adornat] vestit.
 — 4. num. — 5. vosne. — 6. om. igitur. — 7. om. caelorum B. — 8. quia] quod. —
 9. om. vos. — 10. ex his omnibus. — 11. sed] vos autem. — 12. petite] quaerite. —
 13. om. et iustitiam eius B. — 14. diei illius. — 15. cura] malitia. — 16. iudicetis] scruta-
 veritis B. — 17. iudicemini] scrutemini B. — 18. iudicio] scrutatione B. — 19. iudica-
 veritis] scrutaveritis B. — 20. om. eodem B. — 21. iudicabimini] scrutabimini B. —
 22. om. eadem. — 23. post quare add. aut.

4 და თუალსა შიდა შენსა დურებსა არა იხედავ¹. * ანუ ვითარ ეტყუ² ძმასა შენსა
 მაცადე³ და⁴ აღმოგიდღ წუელი ეგე⁵ თუალით შენით⁶. და აჰა ეგერა დირე
 5 გიც⁷ თუალსა⁸ შენსა : * ორგულღ აღმო-და-იდე⁹ პირველად დირე იგი¹⁰
 თუალისა გან შენისა. და მაშინ იხილღ აღმოდებად წველი თუალისა გან ძმისა
 6 შენისა : * ნუ მისცემთ სიწმიდესა¹¹ ძადლთა. ნუცა დაუდებთ¹² მარგალიტსა
 თქუნსა წინაშე დღრთა. რამთა არა¹³ დათრგუნღ იგი ფერგითა მათითა. და
 7 მოგექცენ¹⁴ და განგხეტქდენ¹⁵ თქუნ : * ხოლღ¹⁶ ითხვავით და მოგეცეს
 8 თქუნ. ეძიებდით და ჰპოვღთ. ირგვდით და განგედღს თქუნ. * რამეთუ ყოველი
 რღმელი ითხვან¹⁷ მოიდღს. და რღმელი ეძიებღს¹⁸ პღის¹⁹. და რღმელი
 9 ირგვან²⁰ განედღს²¹ : * ხოლღ იყვს მე ვინ²² თქუნგანი კაცი. რღმელსა სთხ-
 10 ვდეს ძმ თუხი პურსა. ქვამ ნუ²³ მისცეს მას. * ანუ თუ²⁴ თევზსა სთხვადეს
 11 გუელი ნუ²⁵ მისცეს²⁶ მას : * უკუეთუ თქუნ უკეთურთა იგით ნიჭისა კეთი-
 ლღისა²⁷ მიცემამ²⁷ შვილთა თქუნთამ²⁸. რავდენ არა²⁹ უფრღმს მამამან თქუნმან

1. თუალსა... იხედავ] და დირებსა თუალსა შინა შენსა არა განიცდი. — 2. ეტყუ] ჰრქუა.
 — 3. მაცადე] მიტევა B. — 4. om. და B. — 5. om. ეგე. — 6. თუალისა კან შენისა. —
 7. om. გიც. — 8. post თუალსა add. შინა. — 9. აღმოიდე. — 10. om. იგი. — 11. post
 სიწმიდესა add. ჩემსა B. — 12. დაუდებთ] დაუფენთ A. — 13. რამთა არა] ნუ უკუე. —
 14. მოიქცენ. — 15. განგხეტქდენ (განხ-A). — 16. om. ხოლღ. — 17. ითხვადეს. —
 18. ეძიებდეს. — 19. ჰპოვღს. — 20. ირგვადეს. — 21. განედღს მას (om. A). — 22. ხოლღ...
 ვინ] ანუ ვინ არს. — 23. ნუ ქვამ B. — 24. ანუ თუ] თუ (om. B) გინა. — 25. ნუ
 გუელი. — 26. მისცეს. — 27. მისაჩემელი კეთილი მიცემად. — 28. თქუნთა. —
 29. om. არა.

a) Pl. 15 a.

4 trabem non vides¹; * aut quomodo dicis² fratri tuo : Sine me et³ extraham
 tibi festucam istam⁴ ex oculo tuo, et ecce trabem⁵ habes in oculo tuo?
 5 * Hypocrita, extrahere quidem primum trabem illam⁶ ex oculo tuo, et tunc
 6 videbis extrahere festucam de oculo fratris tui : * Nolite dare sanctum⁷
 canibus neque ponatis⁸ margaritam vestram ante porcos, ne⁹ conculcent
 7 eam pedibus suis et convertantur et dirumpant vos. * Petite¹⁰ autem et dabitur
 8 vobis, quaerite¹¹ et invenietis, pulsate¹² et aperietur vobis : * quia omnis qui
 9 petit accipiet et qui quaerit invenit et qui pulsat aperietur ei¹³. * Quis autem
 10, 11 erit¹⁴ e vobis homo quem filius suus petierit panem, lapidem numquid¹⁵ dabit
 illi? * Aut si piscem petierit serpentem num¹⁶ dabit illi? * Si vos mali nostis

1. trabem in oculo tuo non sensisti. — 2. dices. — 3. om. et B. — 4. om. istam.
 — 5. trabem habes] trabs. — 6. om. illam. — 7. post sanctum add. meum B. — 8. ponatis]
 repandatis A. — 9. ne forte — 10. petat. — 11. quaerat. — 12. pulset. — 13.
 aperietur; om. ei A. — 14. aut quis est. — 15. num panem B. — 16. num serpentem.

წეცათამან მღვდეს მათ¹ კეთილი. რძემელნი სთხოვდენ მას : * ყოველი ვე² 12
 რადგა³ გნებავს⁴ რადგა გიყვებს⁵ თქუენ⁶ კაცთა. ეგრეცა თქუენ ჰყოფდით⁷
 მათდა⁸ მიმართ. რამეთუ ევრე⁹ არს შჯული და წინაწარმეტყუელნი¹⁰ :
 * შევიდოდეთ¹¹ იწროსა მას ბჭესა¹². რამეთუ ფართოდ არს ბჭეს და ვრცელ¹³ 13
 არს გზად. რძემელმან¹⁴ მიიყვანის¹⁵ წარსაწყმედელად¹⁶. მრავალ არიან
 რძემელნი ვლენან მიერ¹⁷ : * რამეთუ¹⁸ იწრო არს ბჭეს და წულილ¹⁹ გზად. 14
 რძემელმან მიიყვანის²⁰ ცხვრებად²¹. და მცირედ²² არიან რძემელთა პოიან იგი²³ :
 * ხლელ²⁴ ეკრძალენით ცრუ-წინაწარმეტყუელთა მათ²⁵ გან. რძემელნი მოვიდოდ- 15
 დიან თქუენდა²⁶ სამღვლითა ცხვართადათა. ხლელ შინაგან არიან²⁷ მგელნი
 მტაცებელნი²⁸ : * ნაყოფისა მათისა გან²⁹ იცნნეთ იგინი. მო-ნუ-ისთულიან³⁰ 16
 ეკალთა გან ყურძენი ანუ³¹ კურდღს თავთა გან ლელუ : * ესრეთ ყოველმან ხემან
 კეთილმან ნაყოფი კეთილი გამოიღოს^a. ხლელ ჯერკუალმან ხემან³² ნაყოფი 17

1. om. მათ. — 2. om. ვე. — 3. რადგა] რძემელი. — 4. გინდეს. — 5. რა გიყენ. —
 6. om. თქუენ. — 7. ჰყვით. — 8. მათა. — 9. ესრეთ. — 10. წინამწარმეტყუელნი A. —
 11. შევედით. — 12. იწროსა გან ბჭისა. — 13. ვრცელ,... ფართოდ. — 14. რძემელსა. —
 15. მიჰყავს. — 16. წარსაწყმედელსა. — 17. მრავალ... მიერ] და მრავალნი ვლენან მას.
 — 18. რამეთუ] ვითარ იგი. — 19. წულილ] საჭირველ. — 20. რძემელი მიიყვანებს.
 — 22. ცხვრებებსა. — 23. მცირედნი. — 24. რძემელთა... იგი] რძემელნი ვლენან მას
 შინა. — 24. om. ხლელ. — 25. om. მათ. — 26. om. თქუენდა. — 27. არიან] იყვნენ.
 — 28. მგელ მტაცებელ. — 29. ნაყოფისა მათისა გან] საქმეთა მათთა გან. — 30. მო-
 ნუ-ისთულიან] ნუ უკუე შეკრიბიან. — 31. ანუ] და. — 32. ჯერკუალმან ხემან] ხემან
 ხენგმან.

a) მს. გამოიღენ; emendavi.

donum bonum dare filiis¹ vestris, quanto magis pater vester caelorum dabit 12
 illis² bonum qui petent ab eo. * Omne (1) quodcumque³ vultis⁴ vos ut
 faciant vobis homines, hoc modo vos facite illis, quia sic est lex et prophetae.
 * Intrate per angustam illam portam⁵, quia lata est porta et spatiosa⁶ est 13
 via quae ducit in perditionem : multi sunt qui vadunt hinc⁷, * quia⁸ angusta 14
 est porta, et arcta⁹ est via quae ducit ad vitam, et pauci sunt qui inveniunt
 illam¹⁰. * Cavete autem¹¹ a pseudoprophetis illis¹², qui veniunt ad vos¹³ in 15
 vestimento ovium : intus autem sunt¹⁴ lupi rapaces : * a fructu¹⁵ eorum cogno- 16
 scetis illos. Numquid¹⁶ colligunt de spinis uvas, aut¹⁷ de tribulis (2) ficum?
 * Sic omnis arbor bona fructum bonum profert, mala autem arbor¹⁸ fructum 17

1. dare bonum donum. — 2. om. illis. — 3. quod. — 4. voletis. — 5. ab angusta porta.
 — 6. spatiosa... lata. — 7. et multi vadunt in eam. — 8. quia] quomodo. — 9. arcta] diffi-
 cilis. — 10. inveniunt illam] vadunt in ea. — 11. om. autem. — 12. om. illis. — 13. om.
 ad vos. — 14. erunt. — 15. ab operibus. — 16. numquid] num forte. — 17. aut] et. —
 18. mala autem arbor.

(1) Videtur in ms. primo stetitisse : qovelī veli, 'omnem agrum', nunc autem secun-
 dum -li, ut opinor, erasum esse, ideoque hodie in ms. legitur : 'qovelī ve', 'omnis'.
 'quisque'.

(2) Lit. burdock.

18 ჯერკუალი¹ გამოიდის : * ვერ გელეწიფებობს ხესა კეთილსა ნაყოდისა² ჯერკუა-
 19 ლისა³ გამოდებად. არცა⁴ ხესა ჯერკუალსა⁵ ნაყოდისა კეთილისა⁶
 20 გამოდებად : * ყოველი ხს არა გამომდებელი ნაყოდისა კეთილისა⁷ მოიკვეთოს⁸
 21 და ცეცხლთა⁹ დაედვას. * აწ უკუე¹⁰ ნაყოდისა მათისა გან¹¹ იცნნეთ იგინი :
 22 * არა ყოველმან რომელმან მრქუა¹² მე უფალო უფალო შევიდეს¹³ იგინი¹⁴ სასუ-||¹⁴
 23 ევევლსა ცათასა. არამედ რომელმან ყოც ნებამ მამისა ჩემისა¹⁵. რომელ არს
 24 ცათა შინა¹⁶ : * მრავალთა მრქუან მე მას დღესა შინა. უფალო უფალო. არა
 25 სახელითა შენითა ვწინაწარმეტყუელებდით¹⁷. და სახელითა შენითა ემშაკთა
 26 განუსხებდით¹⁸. და სახელითა შენითა ძალსა მრავალსა ვიქმოდეთ¹⁹ : * მაშინ
 <ვ>ჭრქუა²⁰ მათ ვითარმედ არა სადა²¹ გიცნოდენ²² თქვენ. განმეშორენით
 23 ჩემ გან ყოველნი მოქმედნი უსჯულღობისანი. * ყოველმან რომელმან ისმინეს²³
 24 სიტყუანი ესე ჩემნი²⁴ და ყუვნეს²⁵ იგინი. ემსგავსოს იგი კაცსა ბრძენსა²⁶.

1. ჯერკუალი] ხენგში. — 2. ნაყოდი. — 3. ჯერკუალისა] ხენგში. — 4. ante არცა add. და. — 5. ჯერკუალსა] ხენგშსა. — 6. ნაყოდი კეთილი. — 7. ყოველი... კეთილისა] ყოველმან ხემან რომელმან არა ყოც ნაყოდი კეთილი. — 8. მოიკვეთოს. — 9. ცეცხლსა. — 10. om. აწ უკუე. — 11. ნაყოდისა... გან] საქმეთა მათთა გან. — 12. მრქუას. — 13. ante შევიდეს add. და. — 14. იგი. — 15. ჩემისა. — 16. რომელ... შინა] ზეცათაჲსაჲ (-სა B). — 17. ვწინაწარმეტყუელებდით A. — 18. ემშაკნი განვასხენით. — 19. ძალნი მრავალნი ვქმნენით. — 20. მას ჟამსა ვჭრქუა. — 21. om. სადა. — 22. გიცნო. — 23. ისმინეს. — 24. om. ჩემნი. — 25. ყვნეს. — 26. ბრძენსა] მას გონიერსა.

a) Pl. 15 b. — b) ჭრქუა ms.

18 malum profert. * Non potest arbor bona fructum malum proferre, neque¹ arbor
 19 mala fructum bonum proferre. * Omnis arbor non producaens fructum bonum²
 20 excidetur et in ignes³ reponetur; * nunc igitur⁴ a fructu illarum⁵ cogno-
 21 scetis illas. * Non omnis qui dixit⁶ mihi « Domine Domine » intraverunt⁷ illi
 22 in regnum caelorum, sed qui faciet voluntatem patris mei, qui est in caelis⁸.
 23 * Multi dicent mihi illo in die : « Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophe-
 24 tabamus et in nomine tuo diabolos eiciebamus et in nomine tuo potentiam
 multam faciebamus? » * Tunc dicam¹⁰ eis quoniam numquam¹¹ novi vos;
 discedite a me, omnes facientes iniustitiam. * Omnis qui audiet verba haec
 mea¹² et faciet illa, adsimilabit se ille homini¹³ sapienti, qui struxit domum

1. ante neque add. et. — 2. non... bonum] quae non faciet fructum bonum. — 3. ignem. — 4. om. nunc igitur. — 5. ab operibus earum. — 6. dicet. — 7. ante intraverunt add. et : intrabit ille. — 8. qui... caelis] caelorum. — 9. potentias multas fecimus. — 10. illa in hora dicam. — 11. non. — 12. om. mea. — 13. post homini add. illi.

რძმელმან ადამენა სახლი თუხი კლდესა ზედა. * და გარდამოცდა წუშამ და¹ 25
 წარმოეცნეს² მდინარენი და³ ანქრევდეს⁴ ქარნი. და⁵ ეცნეს⁶ სახლსა მას
 და ვერ დაეცნეს⁷. რამეთუ დამყარებულ⁸ იყო იგი⁹ კლდესა მას¹⁰ ზედა :
 * და ყოველსა რძმელსა ესმენ¹¹ სიტყუანი ესე ჩემნი¹² და არა ყვნეს იგინი. 26
 ემსგავსო¹³ იგი კაცსა¹⁴ ცოფსა. რძმელმან ადამენა სახლი თუხი მქუშასა¹⁵
 ზედა. * და გარდამოცდა წუშამ და¹⁶ აღდგეს¹⁷ მდინარენი და¹⁸ ქრიოდეს¹⁹ 27
 ქარნი. და²⁰ ეცნეს²¹ სახლსა მას და დაეცნეს²². და იყო დაცემამ იგი მიხი დიდ
 ფრთად : * და იყო რაჟამს წარასრულნა²³ იესუ²⁴ სიტყუანი ესე²⁵. უკურდა²⁶ 28
 ერსა მას სწავლად²⁷ იგი მიხი. * რამეთუ იყო სწავლად²⁸ მათა²⁹ გელმწიფე³⁰ და 29
 არა ვითა³¹ მწიგნობარნი მათნი³² :

8. * და რაჟამს დამოვიდოდა³³ იგი³⁴ მიერ მთით. მისდევდა³⁵ მას ერი VIII, 1

1. om. და. — 2. წარმოეცნეს] მოვიდეს. — 3. om. და. — 4. ანქრევდეს] ქრდეს. —
 5. om. და B. — 6. ეცნეს] ეკუთნეს. — 7. არა დაეცა. — 8. დამყარებულ] დაფუძნებულ.
 — 9. om. იგი. — 10. om. მას. — 11. ყოველმან რძმელმან ისმინეს. — 12. om.
 ჩემნი B. — 13. ემსგავსა B. — 14. post კაცსა add. მას B. — 15. მქუშასა A. — 16. om. და.
 — 17. აღდგეს] მოვიდეს. — 18. om. და. — 19. ქრიოდეს. — 20. om. და B. — 21. ეცნეს]
 ეკუთნეს. — 22. დაეცა. — 23. დაასრულნა. — 24. post იესუ add. ყოველნი. — 25. ესე
 სიტყუანი B. — 26. განუკვრდებოდა. — 27. სწავლად] მოძღვრებამ. — 28. სწავლად იგი
 (om. B) მიხი. — 29. post მათა add. მიმართ. — 30. გელმწიფე] ვითარცა იგი ვის
 გელმწიფებამ აქუნ (ჟნ A). — 31. ვითარ, post quod add. იგი. — 32. post მათნი add.
 და ფარისეველნი A. — 33. გარდამოვიდოდა B : გარდამოცდა A. — 34. om. იგი B. —
 35. მისდევდა, ante quod add. და.

a) Sic : forte legendum est ვითა<რ> vel ვითა<რცა>.

suam super petram : * et descendit pluvia et¹ ebullierunt² flumina et³ affla- 25
 verunt venti et⁴ percusserunt⁵ domum illam neque corruere fecerunt⁶, quia
 fundata erat illa⁷ super petram illam⁸. * Et omnis qui audiet verba illa 26
 mea⁹ et non faciet illa, adsimilabit¹⁰ se ille homini¹¹ stulto qui struxit
 domum suam super arenam : * et descendit pluvia et¹² surrexerunt¹³ flumina 27
 et¹⁴ flaverunt venti et¹⁵ percusserunt¹⁶ domum illam et corruere fecerunt¹⁷ ;
 et fuit conlapsus ille eius magnus valde. » * Et fuit quando finivisset Iesus 28
 verba haec¹⁸, admirabatur populus ille doctrinam illam eius, * quia fuit ad 29
 docendum eos potestatem habens¹⁹ et non sicut scribae eorum²⁰.

VIII. — * Et quando descendit²¹ ille²² illinc de monte, consequen- VIII, 1

1. om. et. — 2. ebullierunt] venerunt. — 3. om. et. — 4. om. et B. — 5. percusse-
 runt] corripuerunt. — 6. corruerunt. — 7. om. illa. — 8. om. illam. — 9. om. mea B. —
 10. adsimilavit B. — 11. post homini add. illi B. — 12. om. et. — 13. surrexerunt] vene-
 runt. — 14. om. et. — 15. om. et B. — 16. percusserunt] corripuerunt. — 17. corruere
 fecerunt] cecidit. — 18. ante verba add. omnia ; haec verba B. — 19. fuit... habens]
 doctrina illa (om. B) ad eos sicut is qui potestatem habet. — 20. post eorum add. et
 Pharisei A. — 21. descendebat B. — 22. om. ille B.

2 მრავალი : * და ამა¹ წარდგა მის წინაშე განბოკლებული² და³ თაყუანის
 ხეგმ⁴ და⁵ მას და ეტყოდა. უფალო გინდეს თუ⁴ შემძლებელ ხარ⁵ განწმიდად
 3 ჩემდა⁶ : * და მიყო გელი⁷. შეახო მას იესუ⁸ და ჰრქუა. მნებავს განწმიდენ⁹.
 4 და მეყსეულად განწმიდნა იგი კეთრღვნებისა მის გან : * ჰრქუა¹⁰ მას იესუ.
 ეგრძაღ¹¹ ნუ ვის უთხრობ. არამედ მივიდ¹² და უჩუენე თავი შენი მდღელსა.
 5 * და რაჟამს¹⁵ შევიდა¹⁶ იგი კაფერნაომდ¹⁷ მოუკდა მას ასისთავი. ევედრებოდა
 6 მას. * და ეტყოდა. უფალო ყრმა¹⁸ ჩემი ძეს¹⁹ სახლსა შინა ჩემსა დაგხნილი²⁰
 7 ძურძურად²¹ ტანჯული²² : * და²³ ჰრქუა მას იესუ. მე მოვიდე და განვკურნო
 8 იგი. * მიუგო მან²⁴ ასისთავმან და ჰრქუა. უფალო არა დირს ვარ²⁵ რაჟამცა²⁶
 9 ხართულსა ჩემსა ქუეშე შემოხუედ²⁷. არამედ სიტყვთ²⁸ თქუ და განიკურნოს
 ყრმა²⁹ იგი ჩემი. * რამეთუ მეცა კაცი ვარ და³⁰ საბრძანებულად ჩემდა არიან
 ერის კაცნი³¹. და ამას <ვ>ჰრქუ³². წარვედ. და წარვიდის. და სხუასა. მოვედ.

1. post ამა add. ეხერა. — 2. წარდგა... განბოკლებული] კეთრღვანი ვინმე მოუკდა.
 — 3. om. და. — 4. უკუეთუ გინდეს. — 5. შემძლებელ ხარ] ძალ გიც — 6. განწმიდად ჩემი
 B. — 7. post გელი add. თხი იესუ. — 8. om. იესუ. — 9. განწმიდნი. — 10. ante ჰრქუა
 add. და. — 11. ეგრძაღ] იხილვ. — 12. წარვედ. — 13. მსხუე<რ>ბლი] შესაწირავი. —
 14. მათა B. — 15. om. რაჟამს. — 16. შერაჟვიდა. — 17. კაპერნაუმად A (-მდ B). —
 18. ყრმა] მონაჲ. — 19. ძეს] დაგემულ არს. — 20. დაგხნილი] განრღუეული. —
 21. ძურძურად] ძნიად, ante quod add. და. — 22. ტანჯული] იგუემების. — 23. om.
 და. — 24. მან post ასისთავმან A; om. მან B. — 25. post ვარ add. მე. — 26. რაჟამცა
 — 27. შემოჰხუედ. — 28. post სიტყვთ add. ხ. — 29. ყრმა] მონაჲ. — 30. om. და. —
 31. საბრძანებულად... კაცნი] გელმწიფებასა ქუემს და მქონან ჩემ ქუემს ერისკაცნი
 (ერისაგანნი A). — 32. ვჰრქუ (ვარქუ A) მას.

a) Pl. 16 a.

2 batur¹ eum populus multus; * et ecce exstitit coram eo leprosus² et³
 3 adorabat eum et dicebat : « Domine, si velis, potes mundare me. » * Et
 extendit manum⁴, tetigit eum Iesus⁵ et dixit : « Volo, mundare »; et statim
 4 emundatus est ille a lepra illa. * Dixit⁶ ei Iesus : « Cave⁷ ne cuiquam dicas,
 sed, vade et ostende temetipsum sacerdoti, et offer sacrificium tuum quod
 5 praecepit Moyses in testimonium illis. » * Et cum⁸ intravit ille Kap'ernaum⁹,
 6 accessit ad eum centurio, petebat ab eo, * et dicebat : « Domine, puer¹⁰
 7 meus iacet¹¹ in domo mea paralyticus pessime¹² tormentatus¹³. » * Et¹⁴ dixit
 8 ei Iesus : « Ego veniam et sanabo eum. » * Respondit ille centurio¹⁵ et dixit :
 9 « Domine, non dignus sum¹⁶ ut sub tectum meum intres, sed verbo¹⁷ dic et
 sanabitur puer¹⁸ ille meus; * quia ego quoque homo sum et sub imperio

1. ante consequatur add. et. — 2. exstitit... leprosus] leprosus quidam accessit.
 — 3. om. et. — 4. post manum add. suam Iesus. — 5. om. Iesus. — 6. ante dixit
 add. et. — 7. cave] vide. — 8. om. cum. — 9. Kapernaum. — 10. puer] servus. —
 11. iacet] cecidit. — 12. pessime] graviter, ante quod add. et. — 13. tormentatur. —
 14. om. et. — 15. centurio ille (om. B). — 16. post sum add. ego. — 17. post verbo
 add. solum. — 18. puer] servus.

და მოვიდის. და მონასა ჩემსა უბრძანე¹. ყავ² ესე და ყვის³ : * ხოლო⁴ ესმა 10
 რაჲ ესე იესუს. დაუკურდა და ჰრქუა⁵ <მათ>⁶ რომელნი იგი⁷ შეუდგეს⁸.
 მართლიად⁹ გეტყუ თქვენ. არცადა¹⁰ ისრაჲლსა შორის ესოდენი სარწმუნეობა
 მიპოვნიეს¹¹ * ხოლო გეტყუ თქვენ¹² მრავალნი მოვიდენ მზის აღმოსავალით 11
 და დასავალით¹³ და ინაგიდგან¹⁴ აბრაჲამის¹⁵ თანა¹⁶ ისაკის თანა და იაკობის
 თანა სასუფეველსა შინა¹⁷ ცათასა. * ხოლო ნამობნი¹⁸ იგი სასუფეველისანი¹⁹
 ბნელსა¹⁹ მას გარესკნელსა. მუნ იყოს ტირილი და დრჳენამ კბილთაჲ : * და ჰრქუა 12
 იესუ ასისთავსა მას. ვიდოდე²⁰ და ვითარცა გრწმენა გეყავნ შენ. და განიკურნა
 ყრმაჲ²¹ იგი მისი მას დღესა შინა : * და მოვიდა იესუ სახიდ²² პეტრესა²³. 13
 და იხილა სიდედრი მისი დავრდომილი მკურვალეებითა. * და შეახლ გელსა 14
 მისსა²⁴ და დაუტევა იგი სიცხემან²⁵ მან და აღდგა და ჰმსახურებდა მას : * და 15
 ვითარ²⁶ დამწუნებდა²⁷ მღართუეს²⁸ მას ეშმაკეულეჲ მრავალ²⁹. და განასხნა³⁰ 16

1. om. უბრძანე. — 2. კმენ. — 3. კმნის. — 4. om. ხოლო. — 5. post ჰრქუა add.
 ესმა მას. — 6. om. <მათ>. — 7. om. იგი B. — 8. შეუდგეს] მიხედვეს B, post
 quod add. მას. — 9. მართლიად] ამჲნ. — 10. არცა. — 11. ესოდენი სარწმუნეობა
 ვჰპოვე A : ვჰპოვე ესევითარი სარწმუნეობა B. — 12. post თქვენ add. რამეთუ. —
 13. მოვიდენ... დასავალით] მრავალნი მზის (-ისა A) აღმოსავალით და დასავალით
 მივიდოდნან. — 14. ინაგიდგმიდენ. — 15. აბრაჲამის. — 16. post თანა add. და. —
 17. om. შინა. — 18. ნამობნი] ძენი. — 19. ante ბნელსა add. განითხინენ. — 20. ვიდოდე]
 წარვედ. — 21. ყრმაჲ] მონაჲ. — 22. სახლსა. — 23. პეტრესსა. — 24. გელსა მისსა] მას
 გელი თვისი A. — 25. სიცხემან] მკურვალეებამან. — 26. ვითარცა. — 27. შემწუნებდა.
 — 28. მღართუეს] მღჳგუარეს. — 29. ეშმაკეულეჲ მრავალი. — 30. განასხნა.

a) Pl. 16 b.

meo sunt milites¹; et huic dico : Vade, et vadit; et alii : Veni, et venit; et
 servo meo praecipio² : Fac hoc, et facit. » *Cum autem³ audiret hoc Iesus,
 admirabatur et dixit illis⁴ qui secuti sunt eum⁵ : « Vere⁶ dico vobis,
 numquam⁷ inter Israhel tantam fidem inveni⁸. *Dico autem vobis⁹, multi 10
 venient¹⁰ ab oriente et ab occidente et recumbent cum Abraham, cum¹¹ Isaac 11
 et cum Iacob in regno caelorum; *progenies autem illa¹² regni in tenebris¹³
 illis exterioribus. Ibi erit fletus et stridor dentium. » *Et dixit Iesus centu- 12
 rioni illi : « Vade¹⁴ et sicut credidisti fiat tibi »; et sanatus est puer¹⁵
 ille eius illo in die. *Et venit Iesus in domum Petri, et vidit socrum eius 13
 prostratam febrī; *et tetigit manum eius¹⁶, et reliquit eam febris illa, et surrexit 14
 et ministrabat ei. *Et quando fuit vesper, obtulerunt ei daemoniacos multos 15
 16

1. et sub... milites] sub imperio et habeo sub me milites (ex populo A). — 2. om.
 praecipio. — 3. om. autem. — 4. illis] populo illi. — 5. eum. — 6. Vere] Amen. —
 7. numquam] neque. — 8. inveni talem fidem B. — 9. post vobis add. quia. —
 10. veniunt post occidente. — 11. ante. cum add. et. — 12. filii..., illi. — 13. ante
 tenebris add. eicientur. — 14. vade] abi. — 15. puer] servus. — 16. tangere fecit ei
 manum suam.

სულეში იგი¹ სიტყუთ². და ყოველი ვე იგი სნეულეში იგი³ განკურნა⁴.
 17 * რამთა აღებულელს სიტყუა⁵ იგი ესამა წინაწარმეტყუელისა⁶ თქუმული⁷
 18 მან უძღვრებანი ჩუენნი თავს ისხნა⁸ და სნეულებანი⁹ იტვრთნა¹⁰ : * იხილა
 19 რამ¹¹ იესუ მრავალი ერი¹² გარემო მისა. უბრძანა მათ წიადმობლვამ წიად
 20 ზღუასა¹³ : * და მოუგდა¹⁴ ერთი მწიგნობარი და ჰრქუა მას¹⁵. მოძღუარ მიგდევდე
 21 შენ ვიდრეცა სჯდოდი : * და¹⁶ ჰრქუა მას იესუ : მეღთა გურელი¹⁷ და მფრინ-
 22 ველთა ცისათა სადგური¹⁸. სოლო ძესა კაცისასა არა აქუს სადამცა¹⁹ თავი
 21 მიიდრიკა²⁰ : * ერთმან²¹ ვინ მე მოწაფეთა მისთაგანმან ჰრქუა მას²². უფალო²³
 22 მიბრძანე მე პირველად მისლვად და დაფლვად მამისა ჩემისა. * ჰრქუა მას
 23 იესუ²⁴. ¶ შენ შემომიდეგ²⁵ მე. დაუტევე²⁶ მკუდართა მათ²⁷ დაფლვად მკუდართა
 23 თუხთა²⁸ : * და რამეჲს აღგდა²⁹ იგი ნავსა მისდევდეს მას მოწაფენი მისნი.

1. post იგი add. უკეთური A. — 2. სიტყუთა. — 3. ყოველი ვე... იგი] ყოველნი
 რომელნი ბორღრად სნეულ იყვნეს. — 4. განკურნა. — 5. სიტყუა] თქუმული B. —
 6. წყ-ელისა. — 7. თქუმული] რომელ თქუა. — 8. თავს ისხნა] იტვრთნეს B; მიიხუნეს
 A. — 9. post სნეულებანი add. ჩუენნი. — 10. იტვრთნა] განკურნნეს B; იტვრთნეს A.
 — 11. იხილა რამ] ვითარცა იხილა. — 12. ერი მრავალი. — 13. მათ... ზღუასა] წიადსლვამ
 მიერ კერძო. — 14. post მოუგდა add. მას. — 15. om. მას A. — 16. om. და. — 17. post
 გურელი add. უჩნს. — 18. სადგური] საყოფელი. — 19. სადა. — 20. მიიდრიკა. —
 21. ante ერთმან add. და. — 22. ერთმან... მას] ერთმან მოწაფეთა მისთაგანმან ჰრქუა
 მას (ჰქ. მას ante ერთმან A). — 23. უფალო] მოძღუარ B. — 24. სოლო იესუ ჰრქუა მას.
 — 25. მომდეგდი. — 26. დაუტევე] და აგადენ. — 27. მკუდარნი; om. მათ. — 28. თუხთა
 მკუდართა. — 29. ვითარცა ადვიდა.

a) Pl. 17 a.

17 et eiecit spiritus illos¹ verbo, et omnes morbosos illos² sanavit, *ut adim-
 18 pleretur verbum³ illud Isaiiae prophetae dicens⁴ : « Ille infirmitates nostras
 18 suscepit⁵ et morbos⁶ portavit⁷. » *Cum⁸ vidit Iesus multum populum⁹
 19 circum se, praecepit illis transire trans mare¹⁰. *Et accessit¹¹ unus scriba
 20 et dixit ei¹² : « Magister, sequar te quocumque is » ; *et¹³ dixit ei Iesus .
 21 « Vulpibus fovea¹⁴ et volucris caeli locus standi¹⁵. Filius autem hominis
 21 non habet ubi caput reclinet. » *Unus¹⁶ quidam¹⁷ e discipulis eius dixit
 22 ei¹⁸ : « Domine¹⁹, praecipe mihi primum ire et sepelire patrem meum ; »
 22 *dixit ei Iesus²⁰ : « Tu sequere me ; dimitte²¹ mortuos illos²² sepelire mor-
 23 tuos suos²³. » *Et quando²⁴ ascendit ille in navem, sequebantur illum discipuli

1. post illos add. malos A. — 2. omnes... illos] omnes qui male habuerunt. —
 3. verbum] dictum B. — 4. dicens] quod dixit. — 5. suscepit] portabit B ; assumet A. —
 6. post morba add. nostra. — 7. portavit] portabit A ; sanavit B. — 8. cum] ut. —
 9. populum multum. — 10. transire... mare] transire ultra. — 11. post accessit add.
 ad eum. — 12. om. ei A. — 13. om. et. — 14. post fovea add. paret. — 15. locus
 standi] habitatio. — 16. ante unus add. et. — 17. om. quidam. — 18. dixit ei ante unus
 A. — 19. Domine] Magister B. — 20. Iesus autem dixit ei. — 21. ante dimitte add. et.
 — 22. om. illos. — 23. suos mortuos. — 24. quando] ut.

* და აჰა¹ ძრვამ² იყო დიდ ზ<დ>უასა შინა³. ვიდრე დაფარვადმდე ნავისა 24
 მის⁴ ღელვათა გან : ხოლო მას⁵ თავადსა ეძინა. * და⁶ მიუგდეს მას მოწაფენი 25
 თჳსნი⁷. განადუმეს⁸ და ჰბრქეს⁹ მას¹⁰. უფალო განმარინენ¹¹ ჩუენ. რამეთუ
 წარვწყმდებით : * და¹² ჰბრქუა მათ. რად¹³ გულმედგარ ხართ¹⁴ მცირედ 26
 მოღწმუნენო : მაშინ აღდგა¹⁵. შეჰბრისხნა ქართა¹⁶ და ზღუასა¹⁷. და იყო
 ყუდრღება დიდ¹⁸ ; * ხოლო კაცებსა მას¹⁹ უკურდა და იტყოდეს. რამ მე²⁰ ვინ 27
 არს ესე. რამეთუ ქარნიცა და ზღუაფა²¹ ერჩიან მას : * და ვითარ²² წიაღცა²³ 28
 იგი მიერ წიაღხოფელსა²⁴ მას გადერელთასა²⁵. მოეგებოდეს²⁶ მას ორნი
 ეშმაკეულნი სამარღბნით გამომავალნი²⁷. საზარელნი ფრიად²⁸ ვიდრე²⁹ ვერ ვინ
 შემძლებელ იყო³⁰ წარსლვად³¹ მიერ გზით : * და მუნქვებს ვე³² დადატყვებს და 29
 იტყოდეს. რამ ძეს ჩუენი და შენი იესუ ძეო ღმრთისაო. მოხრულ ხარ³³ აჰა

1. post აჰა add. გებრა A. — 2. ძრვა B. — 3. შინა] ზედა B. — 4. om. მის. —
 5. om. მას. — 6. om. და B. — 7. თჳსნი] მისნი A; om. B. — 8. განადუმეს] ადადგინეს
 უფალი (იგი A). — 9. ეტყოდეს. — 10. om. მას. — 11. განმარინენ] მიგბენ. — 12. post
 და add. თავადმან. — 13. რამა. — 14. გულმედგარ ხართ] შეშინდით B; შეჰ[ძრწუნ]-
 დებით A. — 15. post აღდგა add. და. — 16. post ქართა add. მათ. — 17. ზღუათა. —
 18. იქმნა შეყვულად დაყუდება. — 19. კაცთა მათ. — 20. რამ მე] რაბამ A; om. B. —
 21. ზღუად A. — 22. ვ. — 23. წიაღცა] მოვიდა. — 24. კერძო ხოფელსა. —
 25. ვერგებველთასა. — 26. მოეგებოდეს] შეეშთხვნეს. — 27. სამარღბნით გამომავალნი]
 რძემელნი გამოვიდოდეს საფლავებისა გან. — 28. საზარელნი ფრიად] ფრიად ბოროტნი.
 — 29. ვიდრე] ვითარმედ. — 30. ვის გელეწიფებოდა (-ფა B). — 31. წარსლვად. — 32. და
 მუნქვებს ვე] ხოლო მათ. — 33. მოხრულ ხარ] რამეთუ მოჰხუედ.

eius, *et ecce motus fuit magnus in mari¹ usque ad cooperiendam navem 24
 illam² a fluctibus. Ille autem ipse³ dormivit, *et⁴ accesserunt ad eum 25
 discipuli sui⁵, excitaverunt⁶ eum⁷ et dixerunt ei⁸ : « Domine, salva nos
 quia perimus; » *et dixit⁹ eis : « Quare timidi estis¹⁰, O modicae fidei? » 26
 Tunc surrexit¹¹, comminatus est ventis¹² et mari¹³, et fuit¹⁴ tranquillitas
 magna. *Homines autem illi admirabantur et dicebant : « Quisnam¹⁵ est hic, 27
 quia ventique et mare quoque¹⁶ oboediunt ei. » *Et cum transisset¹⁷ ille illinc 28
 in oppositam regionem illam Gadarenorum¹⁸, obviabant¹⁹ ei duo daemoniaci
 e coemiterio exeuntes²⁰ feroces valde²¹ adeo ut²² nemo posset praeterire²³
 illuc per viam. *Et confestim²⁴ exclamaverunt et dicebant : « Quid agitur 29

1. super mare B. — 2. om. illam. — 3. ille autem ipse] ipse autem. — 4. om. et B.
 — 5. eius A; om. B. — 6. excitaverunt] stare fecerunt. — 7. eum] Dominum B. —
 8. dicebant. — 9. ante dixit add. ipse. — 10. timidi estis] timebatis B; contrem-
 miscitis A. — 11. post surrexit add. et. — 12. post ventis add. illis. — 13. maribus.
 — 14. fuit] facta est, post quod add. statim. — 15. quisnam] quantus A; om. quisnam.
 B. — 16. post mare om. quoque A. — 17. venisset. — 18. Gadarenorum] Gergesenorum
 — 19. occurrerunt. — 20. qui exibant e coemiterio. — 21. valde mali. — 22. adeo ut]
 quoniam. — 23. ire. — 24. et confestim] illi autem.

30 უკამოდ¹ გვემად² ჩუენდა. * და³ იყო შორს მათსა⁴ კოლტი დორებისა⁵
 31 მრავლისა⁶ მძვარი. * ხოლო ეშმაკნი⁷ იგი ევედრებოდეს მას⁸ და იტყოდეს⁹.
 გან-თუ-გუახსნამ¹⁰ ჩუენ¹¹. გზბრძანე¹² ჩუენ მისლვად კოლტსა იმას დორები-
 32 სასა¹³: * და¹⁴ ჰრქვა მათ¹⁵: მივედით. ხოლო იგინი მივიდეს¹⁶ კოლტსა მას
 დორებისასა¹⁷: და მუნქუეს ვე¹⁸ მიიმართა ყოველმან¹⁹ მან²⁰ კოლტმან²¹ კლდით
 33 კერძო ზღუად²². და მოწყდეს წყალთა მათ შიდა²³: * ხოლო მედღრენი²⁴ იგი
 ივლტოდეს²⁵ ქალაქად. მიუთხრეს²⁶ ყოველი ვე და²⁷ ეშმაკეულთაგა²⁸ მათ²⁹.
 34 * და მუნქუეს ვე³⁰ ყოველი³¹ იგი ქალაქი გამეგებვოდა³² იესუს³³. და ვითარ³⁴
 იხილეს იგი³⁵. ევედრებოდეს მას³⁶ რამთაგა წარვიდა³⁷ საზღვრით მათით³⁸:

1. უწინარეს გამოხ. — 2. გვემად] ტანჯვად. — 3. om. და. — 4. მათ გან. —
 5. დორთაჲ. — 6. om. მრავლისა. — 7. ეშმაკეულნი B, postea correctum. — 8. om. მას B.
 — 9. ეტყოდეს. — 10. უკუეთუ განგუახსნამ. — 11. om. ჩუენ B. — 12. მიბრძანე A. —
 13. დორთაჲ. — 14. და] ხ A, post quod add. თავადმან A. — 15. om. მათ A. —
 16. გამოვიდეს, post quod add. კაგთა მათ გან და მიიმართეს (მივიდეს A). — 17. დორთაჲ.
 — 18. om. მუნქუეს ვე. — 19. om. ყოველმან B. — 20. მან post კოლტმან A; om. B. —
 21. post კოლტმან add. დორებისამან. — 22. კლდით... ზღუად] კბოდესა მას ზღვასა.
 — 23. შინა. — 24. მედღრენი] მწყემსნი. — 25. post ივლტოდეს add. და წარვიდეს B.
 — 26. და უთხრეს. — 27. om. და. — 28. ეშმაკეულთა. — 29. post მათ add. თჳს. —
 30. და მუნქუეს ვე] მაშინ. — 31. ყოველი ვე B. — 32. გამეგებვოდა] გამოვიდა
 შემთხუვად. — 33. იესუსა. — 34. om. ვითარ. — 35. post იგი add. და. — 36. om.
 მას. — 37. რამთა წარვიდეს. — 38. საზღვართა მათთა გან.

a) Pl. 17 b.

nobis et tibi, Iesu, fili Dei? Advenisti¹ huc intempestive² ad torquendum
 30 nos! » * Et³ fuit longe ab illis grex porcorum multorum⁴ pascens.
 31 * Diaboli autem illi petebant eum⁵ et dicebant: « Si expellis tu nos, prae-
 32 cipe nobis ire in gregem illum porcorum. » * Et dixit eis⁶: « Ite; » illi
 autem ierunt⁷ in gregem illum porcorum, et confestim⁸ direxit se⁹ totus¹⁰
 33 ille grex¹¹ a rupe in mare¹² et perierunt in aquis illis. * Porcarii¹³ autem illi
 fugerunt¹⁴ in civitatem, narraverunt¹⁵ omnia et¹⁶ de¹⁷ daemoniaciis quoque¹⁸
 34 illis; * et confestim omnis illa civitas exhibat obviam¹⁹ Iesu, et cum viderent²⁰
 illum, petebant²¹ eum²² ut abiret e²³ finibus eorum.

1. post advenisti add. enim. — 2. ante tempus. — 3. om. et. — 4. om. multorum.
 — 5. om. eum B. — 6. ct... eis] ipse autem dixit A. — 7. exierunt, post quod add. ex
 hominibus illis et. — 8. om. confestim. — 9. direxerunt se B; ierunt A. — 10. om.
 totus B. — 11. grex ille A; om. ille B, post quod add. porcorum. — 12. ad rupem
 illam maris. — 13. porcarii] pastores. — 14. post fugerunt add. et abierunt B. —
 15. ante narraverunt add. et. — 16. om. et. — 17. de. — 18. om. quoque. — 19. om.
 obviam. — 20. om. cum; viderunt. — 21. ante petebant add. et. — 22. om. eum. —
 23. e] a.

9. * და აღგდა¹ ნავსა მას². და წიადმოგდა³ და მოვიდა თვხად⁴ ქალაქად : IX, 1
 * და აჰა⁵ მღართუეს მას დაგხნილი ერთი⁶. რამელ იდვა ცხედარსა ზედა⁷ : 2
 და ვითარ⁸ იხილა იესუ სარწმუნეებამ იგი⁹ მათი. ჰრქუა¹⁰ დაგხნილსა¹¹ მას.
 ნუ გეშინინ შვილო. მიგეტევნენ¹² შეცოდებანი¹³ შენნი : * და მუნქვებს ოდენ 3
 მწიგნობართაგანნი ვინ მე იტყოდეს გულთა შიდა თვხთა¹⁴. ესე გემოზს : * და 4
 ვითარ¹⁵ გულის გმა ყო იესუ ზრახვამ იგი მათი¹⁶. ჰრქუა¹⁷ მათ. რად¹⁸ ზრახვთ
 ძურსა¹⁹ გულთა შინა თქუენთა. * რამ უადვილე<ს> არს. თქუმად²⁰ მიგეტევნენ²¹ 5
 შენ ცოდვანი შენნი. ანუ თქუმად²² აღდეგ და ვიდოდე : * რამეთუ²³ გელმწიფც 6
 არს მეც კაცისამ²⁴ ქუეყანასა ზედა მიტევებად²⁵ ცოდვათა მათთა²⁵. მამინ ჰრქუა

1. აღგდა] შევიდა. — 2. om. მას. — 3. წიადგდა. — 4. თვხა B. — 5. და აჰა] მამინ. —
 6. დაგხნილი ერთი] განრღუეული. — 7. რამელ... ზედა] ცხედარსა ზედა მდებარც. —
 8. om. ვითარ. — 9. om. იგი A. — 10. ante ჰრქუა add. და. — 11. დაგხნილსა]
 განრღუეულსა. — 12. post მიგეტევნენ add. შენ. — 13. ცოდვანი. — 14. მუნქვებს...
 თვხთა] და მუნ ვიეთმე მწიგნობართაგანთა (მწიგნობართაგანთა ვიეთ მე A) თქუეს
 გულსა თვხსა ვითარმედ. — 15. om. და ვითარ. — 16. გულის... მათი] იცოდნა (-და A)
 ზრახვანი მათნი. — 17. ante ჰრქუა add. და. — 18. რამსა თვხ, post quod add. თქუენ. —
 19. ძურსა] ბღრღტსა ante ზრახვთ. — 20. თქუმად] სიტყუად. — 21. მიგეტევნინ. —
 22. თქუმად] სიტყუად A; რქუმად B. — 23. რამეთუ] ხოლღ (om. B) რამთა უწყოდით
 (-ეთ A) რამეთუ. — 24. გელმწიფებამ აქუს ძესა კაცისასა. — 25. om. მათთა. —

a) Pl 18 a.

IX. — *Et ascendit¹ navem illam² et transfretavit et venit in suam IX, 1
 civitatem; *et ecce³ obtulerunt ei paralyticum unum⁴ qui positus est 2
 super grabbatum⁵. Et ut⁶ vidit Iesus fidem illam⁷ eorum, dixit⁸ para-
 lytico illi : « Ne timueris, fili, dimittantur tibi peccata tua. » *Et confestim 3
 tantum quidam e scribis dicebant in cordibus suis⁹ : « Hic blasphematur » ;
 *et ut¹⁰ intellexit¹¹ Iesus ratiocinationem illam eorum¹², dixit¹³ eis : 4
 « Quare¹⁴ cogitatis¹⁵ malum in cordibus vestris? *Quid facilius est — 5
 dicere : « Dimittantur tibi peccata tua, » — an dicere : « Surge et ambula, »
 *quia¹⁶ potestatem habet Filius hominis super terram dimittendi peccata 6
 eorum¹⁷? » Tunc dixit paralytico illi : « Surge, tolle grabbatum tuum et abi

1. ascendit] intravit. — 2. om. illam. — 3. et ecce] tunc. — 4. om. unum. — 5. qui...
 grabbatum] super grabbatum iacentem. — 6. om. ut. — 7. om. illam A. — 8. ante dixit
 add. et. — 9. et... suis] et ibi quidam e scribis (e scribis quidam A) dixerunt in corde
 suo quoniam. — 10. om. et ut. — 11. intellexit] cognovit. — 12. cogitationes eorum. —
 13. ante dixit add. et. — 14. post quare add. vos. — 15. malum cogitatis. — 16. quia]
 ut autem (om. B) sciatis quia. — 17. om. eorum.

7 დაგხნილსა¹ მას. აღდეგ აღიღე ცხედარი შენი და წარვედ სახიდ შენდა : * და
8 აღდგა იგი² და წარვიდა სახიდ თვსა³ : * იხილა რამ უკუე⁴ ერმან მან.
9 დაუკვრდა და ადიდებდეს ღმერთსა. რომელმან მოხცა ესევითარი გლომწიფება
10 კაცთა : * და წარვიდოდა იესუ მიერ⁵. იხილა კაცი მჯდომარე⁶ საზუერესა
წედა. მატოეზ⁷ ერქუა⁸ სახელი⁹. და ჰრქუა მან. შემომიდეგ¹⁰ მე. და აღდგა
11 და მისდევდა მას : * და იყო რამეამს ინაგედგა მას¹¹ სახლსა მას¹² შინა¹³.
მრავალნი მეზუერენი და ცოდვილნი მოხრულ იყვნეს. და¹⁴ ინაგედგა იესუს
12 თანა¹⁵ და მოწაფეთა მისთა თანა : * და¹⁶ ვითარ¹⁷ იხილეს ფარისეველთა მათ
ეტყოდეს¹⁸ მოწაფეთა მისთა : რამსა თვს მეზუერეთა თანა¹⁹ და ცოდვილთა
13 ჭამს²⁰ მოძღუარი თქუენი : * ხოლო იესუს ვითარ²¹ ესმა²². ჰრქუა მათ. არა
14 უკმს ცოდვალთა მკურნალი. არამედ სნულთა. * მივედით²³ და იკითხეთ²⁴
რამ არს : წყალობამ მნებავს და არა მსხუერებლი : რამეთუ²⁵ არა მოხრულ ვარ
ჩინებად²⁶ მართალთა არამედ ცოდვილთა²⁷ : * მაშინ მოუგდეს²⁸ მოწაფენი^a

1. დაგხნილსა] განრღუეულსა. — 2. იგი მეფხეულად აღდგა. — 3. თვსად A. —
4. უკუე] ესე A; იგი B. — 5. მიერ იესუ. — 6. მჯდომარე] რომელი ჯდა. — 7. მათოეზ.
— 8. om. ერქუა. — 9. post სახელი add. მისი. — 10. შემომიდეგ] მომდეგვი B. —
11. რამეამს ინაგედგა მას] ჯდა რამ იგი ინაგით. — 12. om. მას. — 13. post შინა add.
და B. — 14. om. მოხრულ იყვნეს და. — 15. ინაგედგა იესუს თანა] სხდეს იესუს თანა
ინაგით (ante იუ-მს A). — 16. om. და B. — 17. ვითარცა. — 18. ჰრქუეს. — 19. თანა
post ცოდვილთა. — 20. post ჭამს add. და სუამს. — 21. ვ-ა. — 22. post ესმა add. ესე
— 23. წარვედით; ante quod add. ხოლო თქვენ. — 24. იკითხეთ] იხწავეთ. — 25. om.
რამეთუ B. — 26. მოვედ წოდებად. — 27. post ცოდვილითა add. და მოწავად A. —
28. post მოუგდეს add. მას A.

a) მოწაფენი ms.

7, 8 in domum tuam. » *Et surrexit ille¹ et abiit in domum suam. *Cum vidit
igitur² populus ille, admirabatur et glorificabant Deum, qui dedit talem
9 potestatem hominibus. *Et abibat Iesus illinc³; vidit hominem sedentem⁴
super telonio : Matthaeus appellatus est⁵ nomine⁶, et dixit ei : « Sequere me » ;
10 et surrexit et sequebatur eum. *Et fuit quando accubuit ille⁷ in domo
illa⁸, multi⁹ publicani et peccatores advenerant et¹⁰ accubuerunt cum
11 Iesu¹¹ et cum discipulis eius. *Et¹² ut viderunt Pharisei illi, dicebant¹³
discipulis eius : « Quare cum publicanis et peccatoribus manducat¹⁴ magister
12 vester? » *Iesus autem cum audivit¹⁵, dixit eis : « Non necesse habent vivi
13 medico sed morbosi : *abite¹⁶ et legite¹⁷ quid est : « Misericordiam volo et
14 non sacrificium », quia¹⁸ non veni vocare iustos sed peccatores¹⁹. » *Tunc
accesserunt²⁰ discipuli Iohannis et dixerunt²¹ ei²² : « Quare nos et Pharisei

1. ille statim surrexit. — 2. igitur] hoc A; illud B. — 3. illinc Iesus. — 4. qui sedit.
— 5. om. appellatus est. — 6. nomen eius. — 7. quando accubuit ille] sedit quando ille
discubitu. — 8. om. illa. — 9. ante multi add. et B. — 10. om. advenerant et. — 11.
sederunt cum Iesu discubitu (ante cum A). — 12. om. et B. — 13. dixerunt. — 14. post
manducat add. et bibit. — 15. post audivit add. hoc. — 16. ante abite add. vos autem.
— 17. legite] discite. — 18. om. quia B. — 19. post peccatores add. et iuvare (?) A.
— 20. post accesserunt add. ad eum A. — 21. dicebant. — 22. om. ei.

იღვანესნი და ჰრქუეს¹ მას². რად³ ჩუენ და ფარისეველნი ვიმარხავთ
 ფრიად⁴. ხოლო მოწაფენი შენნი არა იმარხვენ : ||^a * და⁵ ჰრქუა მათ იესუ. ნუ
 15
 თუ ეგეის შვილთა საქარწინისათა⁶ გლავა. ვიდრე სიძე მათ თანა არს⁷.
 არამედ⁸ მოვიდენ⁹ დღენი რაჟამს წარვიდეს¹⁰ მათ გან სიძე¹¹ და მაშინ
 იმარხვიდენ : * არა ვინ დაადგის სადგმელი ნახევისა¹² უმურკველისა¹³
 16
 სამოხელსა ზედა¹⁴ ძუელსა. რამეთუ გამოიღლიძის^b დგმულმან მან¹⁵ სამოხლისა
 მის გან. და უძურეს¹⁶ განხეთქილება¹⁷ იქმნის : * არცა შთაასხიან ღუნო
 17
 ახალი თხიერთა ძუელთა. უკვეთუ¹⁸ არა განსთქდიან¹⁹ თხიერნი იგი²⁰ და ღუნო
 იგი²¹ დაითხიის. და თხიერნი იგი²² წარწყმდიან²³. არამედ შთაასხიან ღუნო
 ახალი თხიერთა ახალთა და ორნი ვე²⁴ დაიმ<ა>რხნიან : * ამას რა²⁵ ეტყოდა
 18
 მათ. აჰა მთავარი ვინმე მოუტდა²⁶. თაყუანისცემდა მას და ეტყოდა რამეთუ²⁷

1. მოწაფენი იღვანესნი და ეტყოდეს. — 2. om. მას. — 3. რამა თვხ. — 4. om.
 ფრიად B. — 5. om. და. — 6. ნუ... საქარწინისათა] გელმევეწიფებისა (-ს A) ძეთა
 სიძისათა. — 7. ვიდრემდე (ვიდრემდის A) მათ თანა არს სიძე. — 8. om. არამედ. —
 9. მოვლენან. — 10. წარვიდეს] აღმაღლდეს. — 11. post სიძე add. იგი. — 12. om.
 ნახევისა. — 13. უმურკველი B; უმურკველი A. — 14. om. ზედა. — 15. გამოიღლიძის
 დგმულმან მან] აღიძის (-აღის B) ხავსებად. — 16. უძურეს] უფროდესი. — 17. განხეთქი-
 ლებად. — 18. უკვეთუ] რამთა. — 19. განსთქდენ. — 20. om. იგი. — 21. om. იგი. —
 22. om. იგი. — 23. წარწყმდენ. — 24. post ვე add. იგი B. — 25. ამას რა] და ვითარცა
 იგი ამას. — 26. აჰა... მოუტდა] მაშინ მოუტდა მას მთავარი ერთი. — 27. რამეთუ]
 ვითარმედ.

a) Pl. 18 b. — b) forte გამოიგლიძის. — c) განხეთქილება sic.

ieiunamus multum¹, discipuli autem tui non ieiunant? » *Et² dixit eis 15
 Iesus : « Numquid possunt filii thalami³ lugere quamdiu sponsus⁴ cum
 eis est. sed⁵ venient dies quando abibit⁶ ab eis sponsus⁷, et tunc ieiuna- 16
 bunt. *Nemo imponit assumentum panni infulati⁸ super vestimentum vetus,
 quia devellitur impositum illud⁹ a vestimento illo et peior¹⁰ scissura fit. 17
 *Neque infundunt vinum novum in utres veteres, alioquin scinduntur¹¹ utres
 illi et vinum illud effunditur et utres illi¹² deperiunt, sed infundunt vinum
 novum in utres novos et ambo¹³ conservantur. » *Hoc cum¹⁴ dicebat illis, 18
 ecce princeps quidam accessit ad eum¹⁵, adorabat eum et dicebat quia¹⁶ filia
 mea nunc quidem ecce mortua est¹⁷, sed veni et impone manum tuam super

1. om. multum B. — 2. om. et. — 3. Numquid... thalami] possuntne filii sponsi. —
 4. sponsus post est. — 5. om. sed. — 6. abibit] ascendet. — 7. post sponsus add. ille. —
 8. om. panni : infulatum. — 9. devellitur... illud] tollit plenitudinem. — 10. maior. —
 11. alioquin scinduntur] ne rumpantur. — 12. om. illi..., illud..., illi. — 13. post ambo
 add. illa B. — 14. Hoc cum] Et ut ille hoc. — 15. ecce... eum] tunc accessit ad eum
 princeps unus. — 16. quoniam. — 17. mortua est] consumpta est.

ასული ჩემი აწ და ესერა¹ მოკვდა² : არამედ მოკვდ და დასდევ გელი შენი
 19 მის ზედა³ და ცხონდეს : * და აღდგა იესუ და შეუდგა მას. და მოწაფენი
 20 მისნი მის თანა : * და აჰა ესერა დედაკაცი ვინ მე. რამელი იყო სისხლისა
 დინებასა ზედა⁴ ათორმეტ წელ⁵. მოუგდა და ზურგით კერძო⁶ შეახო
 21 ფესუსა სამოხლისა მისისასა : * რამეთუ იტყოდა გულსა⁷ თუსსა⁸. შე-ხოლო-
 22 თუ-ვან⁹ სამოხელსა მისსა ვცხონდე¹⁰ : * ხოლო იესუ მიიქცა¹¹. იხილა¹² იგი
 და ჰრქუა¹². ნუ გემინინ ასულ. სარწმუნეობამან შენმან გაცხონდა შენ : და
 23 ცხონდა¹³ დედაკაცი იგი მიერ ჟამით გან : * და იესუ¹⁴ ვითარ¹⁵ მივიდა ხანლსა
 24 მის მთავრისასა. იხილა¹⁶ მუნ მგონებნი და ერი აღმფოთებული¹⁷. * და
 ჰრქუა მათ. განეყენებით¹⁸ რამეთუ არა¹⁹ მოკვდა²⁰ ქალი²¹ ესე²². არამედ
 25 სძინავს. და²³ ეკიცხვდეს მას. * ხოლო ოდეს გარდაახნეს²⁴ ერი იგი. შევიდა

1. om. ესერა. — 2. მოკვდა] აღებრულა. — 3. მას A; om. მის ზედა B. — 4. om.
 ზედა B; რამელი... ზედა] რამელსა დაეყო წიფოვნებასა შინა A. — 5. წელი A. — 6. და
 მოუგდა ზურგით კერძო (om. B), post quod add. და. — 7. post გულსა add. შინა A. —
 8. post თუსსა add. ვითარმედ A. — 9. -ვან. — 10. ვცხონდე ვე B. — 11. მიიქცა
 B. — 12. post ჰრქუა add. მას. — 13. ცხონდა] განიკურნა. — 14. იესუ post მივიდა A;
 om. იესუ B. — 15. om. ვითარ. — 16. ante იხილა add. და. — 17. აღმფოთებული]
 კრებული და შფოთი. — 18. განეყენებით] განეშორებით. — 19. არა B. — 20. მოკვდა
 არს. — 21. ყრმა B; lectio ap. A probabiliter ქალი fuit. — 22. ვე. — 23. და] ხოლო,
 post quod add. იგინი. — 24. ხოლო ოდეს გარდაახნეს] და რამეამს გამოახსნა.

a) Pl. 19 a. — b) აღმფოთებული; -ა- additum manu scribae super lineam.

19 eam¹ et vivet. * Et surrexit Iesus et consecutus est eum et discipuli eius
 20 cum eo. * Et ecce mulier quaedam, quae fuit super sanguinis fluxum² duo-
 21 decim annis, accessit et a tergo³ tetigit fimbriam vestimenti eius; * quia
 dicebat in corde suo⁴ : « Si solum tangam vestimentum eius, vivam⁵. »
 22 * Iesus autem conversus est, vidit illam et dixit⁶ : « Ne timueris, filia : fides
 23 tua recreavit te »; et vivebat⁷ mulier illa hinc a tempore. * Et Iesus⁸ ut⁹
 24 iit in domum illius principis, vidit¹⁰ ibi musicos et populum tumultuatum¹¹, * et
 dixit illis : « Secedite, quia non¹² mortua est mulier¹³ illa¹⁴, sed dormit » :
 25 et irridebant eum¹⁵. * Cum autem eiecissent¹⁶ populum illum, intravit et

1. super eam] om. B; ei A. — 2. fuit... fluxum] mansit in menstruatione A; super...,
 fluxum] in..., fluxu B. — 3. et accessit a tergo et. — 4. post suo add. quoniam A. —
 5. post vivam add. quoque B. — 6. post dixit add. ei. — 7. vivebat] sanata est. —
 8. Iesus post iit A; om. B. — 9. om. ut. — 10. ante vidit add. et. — 11. tumultuatum]
 turbam et tumultum. — 12. nondum B. — 13. mulier (sic probabiliter A quoque)]
 puella B. — 14. ista. — 15. et irridebant] irridebant autem illi eum. — 16. cum...
 eiecissent] et quando eiecit.

და უპყრა გელი მისი¹. და აღდგა² ქალი იგი. * და განგდა ჰამბავი ესე³ 26
 მისი⁴ ყოველსა მას ქუეყანასა. * და ვითარ წარვიდოდა⁵ მიერ იესუ. მოხდევდეს 27
 მას ორნი ბრმანი. და დადებდეს და იტყოდეს. მიწყალენ⁶ ჩუენ⁷ მეო დავითისო.
 * და რაჟამს⁸ შევიდა იგი⁹ სახიდ¹⁰. მოუტდეს მას ბრმანი იგი : და^a ჰრქუა მათ 28
 იესუ. გრწამს¹¹ ვითარმედ შემძლებელ ვარ¹² ყოფად ესე¹³ : ჰრქუეს^b მას.
 ჰს უფალდ : * მაშინ შეახო თუალთა მათთა და ჰრქუა¹⁴. მსგავსად სარწუნოებისა 29
 თქუენისა¹⁵ გეყავნ თქუენ : * და¹⁶ აღესუნეს¹⁷ თჯალნი მათ¹⁸. და შეჰრისხნა 30
 მათ იესუ და ჰრქუა. იგულეთ¹⁹ ნუმცა ვინ აგრძნობს²⁰ : * ხოლდ იგინი გამო- 31
 ვიდეს და მიმოდადვებს²¹ იგი ყოველსა ქუეყანასა მას²² : * და ვითარ²³ იგინი 32
 გამოვიდეს²⁴. აჰა²⁵ მოართუეს²⁶ მას კაცი ყრუე²⁷ ეშმაკეული : * და ვითარ²⁸ 33

1. მისი] ყრმასა მას B. — 2. აღადგინა A. — 3. om. ესე A. — 4. om. მისი B. —
 5. ვითარ წარვიდოდა] წარმოვრადვიდოდა A; წარმოვიდოდა B. — 6. შემციყალენ. —
 7. post ჩუენ add. უფალდ B. — 8. რაჟამს] ვითარცა. — 9. იგი] იესუ. — 10. სახლსა.
 — 11. გრწამსა. — 12. შემძლებელ ვარ] ძალ მიც. — 13. ესე ყოფად. — 14. post ჰრქუა
 add. მათ A. — 15. მსგავსად... თქუენისა] სარწუნოებისა ებრ თქუენისა. — 16. post და
 add. მეყხეულად. — 17. აღესუნეს. — 18. მათნი. — 19. იგულეთ] იხილეთ A; om. B. —
 20. აგრძნობს] უწყის. — 21. მიმოდადვებს] მიმოხედვებს B; მიმოქადაგებდეს A. — 22. მას
 ante ქე-ნასა A; om. B. — 23. ვითარცა. — 24. გამოდენვიდეს. — 25. om. აჰა. —
 26. მოართუეს] მოჰკურებს. — 27. post ყრუე add. და B. — 28. ვითარცა.

a) *Manu scribae super lineam additum.* — b) ჰრქუ-ჯს ms.

apprehendit manum eius¹; et surrexit mulier illa², *et exiit rumor hic³ eius⁴ 26
 in omnem illam terram. *Et ut⁵ abibat illinc Iesus, sequebantur eum duo 27
 caeci, clamabant et dicebant : « Miserere nostri⁶, fili Davidis »; *et cum⁷ 28
 intravit ille⁸ domum, accesserunt ad eum caeci illi, et dixit eis Iesus⁹ :
 « Creditis quoniam possum facere hoc¹⁰? » Dixerunt ei : « Utique, Domine ». 29
 *Tunc tetigit oculos eorum et dixit¹¹ : « Secundum fidem vestram fiat 30
 vobis »; *et aperti sunt oculi eis¹². Et comminatus est eis Iesus et dixit : 31
 « Cavete¹³ ne quis cognoscat¹⁴. » *Illi autem exierunt et hic et illic pervul- 32
 gaverunt¹⁵ illud in omnem terram illam¹⁶. *Et ut illi exierunt, ecce¹⁷ obtu- 33
 lerunt ei hominem mutum¹⁸ daemonicum : *et ut secessit¹⁹ diabolus ille,
 loquebatur²⁰ mutus ille. Et admiratus est²¹ populus ille, et dicebat quoniam

1. eius] puellae illi. — 2. erexit mulierem illam A. — 3. om. hic A. — 4. om. eius
 B. — 5. om. ut B. — 6. post nostri add. Domine B. — 7. cum] ut. — 8. ille] Iesus.
 — 9. creditisne. — 10. hoc facere. — 11. post dixit add. eis A. — 12. aperti... eis] statim
 viderunt oculi eorum. — 13. cavete] videte A; om. B. — 14. cognoscat] sciat. —
 15. praedicabant A. — 16. illam] ante terram A; om. B. — 17. om. ecce. — 18. post
 mutum add. et B. — 19. secessit] expulit diabolus illum B; exiit diabolus ille A. —
 20. post loquebatur add. recte A (B corrupte). — 21. admirabatur.

განეყენა¹ ემძაკი იგი. იტყოდა² ყრუჲ³ ოგი. და დაკურვებულ იყო ერი იგი³ :
 და იტყოდეს ვითარმედ არა სადა ვინ⁴ ესრეთ ისრაჲლსა შიშის გამოჩნდა⁵.
 34 * ხოლო ფარისეველნი იგი⁶ იტყოდეს. მთავრითა ემძაკათა განასხამს
 35 ემძაკთა : * და მოჰვიდა იესუ^b ქალაქებსა ყოველსა და დაბნებსა. და ახწავებდა
 36 შესაკრებელთა შიშის მათთა. და ქადაგებდა სახარებასა სასუფეველისასა. * და
 განჰკურნებდა ყოველთა სენთა⁷. და უძღურებათა⁸ ერსა შიშის : * და ვითარცა⁹
 37 ბული^{10c}. ვითარცა ცხვარნი რომელთა არა აქუნ¹¹ მწყემსი : * მაშინ ჰქრქუა
 მოწაფეთა თხსთა ვითარმედ სამკალი ფრიად არს. ხოლო მუშაკნი მცირედ.
 38 * ევედრენით უფალსა სამკალისასა რამთა გამოავლინეს¹² მოქმედნი^d სამკალსა
 თუხსა :

X, 1 10. * და მოუწოდა ათორმეტთა მოწაფეთა თხსთა. და მისცა მათ გელმწიფე-
 ბაჲ სულთა ზედა არა-წმიდათა. რამთა განასხმიდეს¹³ მათ და განჰკურნებდეს¹⁴
 2 ყოველთა სენთა და ყოველთა¹⁵ უძღურებათა¹⁶ : * ხოლო ათორმეტთაჲ მათ
 მოციქულთაჲ¹⁷ არს სახელები ესე^{18e}. პირველად სიმონ რომელსა ეწოდა

1. განგადა B; განგდა A. — 2. post იტყოდა add. მრთელად B; add. მართლად A. —
 3. დაუკურდებოდა ერსა მას. — 4. om. ვინ B. — 5. ისრაჲლსა შ-ს ესრეთ გამოჩნდა B;
 გამოჩ. ესრ. ისრაჲლსა შიშის A. — 6. om. იგი A. — 7. om. სენთა B. — 8. ყოველთა
 უძღურთა და სნეულთა A. — 9. om. ვითარცა A. — 10. დაცვენებულ. — 11. აქუნ B. —
 12. მოავლინეს A. — 13. განასხმიდენ. — 14. განჰკურნებდენ. — 15. post ყოველთა
 add. სნეულებათა და A. — 16. om. და ყოველთა უძღურებათა B. — 17. ათორმეტთა, ...
 მოციქულთა. — 18. სახელები ესე არს.

a) ყრუჲ; -ჲ litteris minoribus super lineam addita; in pagina sequente rasua
 2 litterarum (-აჲ); primo ყრუაჲ scriptum fuit: pl. 19 b. — b) ი-ჲ additum super lineam
 manu scribae. — c) Forte დაცვენებულ. — d) მოქმედნი ms. — e) ესე; -ე additum
 super lineam manu correctoris.

34 numquam quis¹ sic inter Israhel apparuit². * Pharisei autem illi dicebant :
 35 « Per principem diabolorum expellit diabolos. » * Et ibat Iesus per civitates
 omnes et vicos et docebat inter synagogas eorum, et praedicabat evangelium
 36 regni; et sanabat omnes morbos³ et infirmitates⁴ inter populum. * Et cum⁵
 vidit populum illum, misertus est eorum, quia fuerunt fatigati et dispersi
 37 sicut oves quae non habent pastorem. * Tunc dixit discipulis suis quoniam
 38 messis multa est, laboratores autem pauci; * petite Dominum messis ut
 emittat⁶ operarios messi suae.

X, 1 X. — * Et convocavit duodecim discipulos suos, et dedit illis potestatem
 super spiritus immundos ut dicerent eos, et sanarent omnes morbos⁷ et
 2 omnes infirmitates⁸. * Duodecim autem illorum apostolorum sunt nomina

1. om. quis B. — 2. inter Israhel sic apparuit B; apparuit sic inter Israhel A. —
 3. om. morbos B. — 4. infirmos et morbosos A. — 5. om. cum A. — 6. mittat A.
 — 7. post morbos add. et morbos et (sic) A. — 8. om. et omnes infirmitates B.

პეტრე და ანდრია¹ ძმად მისი : იაკობ ზებედესი და იოჰანე² ძმად მისი :
 * ფილიპე³ და ბართლომე : თომა და მათეოზ მენუერე : ||^b იაკობ ალფესი და 3
 ლებეოზ. რომელსა ეწოდა თადეოზ : * სიმონ კანანელი და იუდა სკარიოტელი³ 4
 რომელმანცა⁴ განსცა იგი : * ესე ათორმეტნი წარავლინნა იესუ. ამცნო მათ 5
 და ჰრქუა. გზასა წარმართთასა ნუ სჯალთ⁵. და ქალაქსა სამარიტელთასა ნუ 6
 შეხუალთ⁶ : * მივედით⁷ უფროდს ზღლ ცხვართა⁸ წარწყმედულთა 6
 ხანლისა ისრაჲლისათა : * და მი-რად-ხედეთ. ქადაგებდით და იტყოდეთ 7
 ვითარმედ⁹ მოხალეულ არს სასუფეველი ცათად. * უძღურთა¹⁰ განჰკუ- 8
 რნებდით. კეთრღვანთა¹¹ განსწყმედით. ეშმაკთა განახსმედით. უსახიდლოდ 9
 მიგიდებოეს¹². უსახიდლოდცა მისცემდით. * ნუ მოიგებთ¹³ ოქროსა. ნუცა 9
 ვეცხლსა. ნუცა პილენძისა¹⁴ სარტყელთა თქუენთა. * ნუცა გუდა¹⁵ გზასა¹⁶. 10
 ნუცა ორი კუართი¹⁷. ნუცა^c გამლნი¹⁸. ნუცა არგანი¹⁹ : რამეთუ დირს არს 9
 მოქმედი²⁰ საზრდელისა²¹ თჯისა : * რომელსა ქალაქსა შეხვდეთ²² ანუ დაბასა. 11

1. ანდრია. — 2. იოვანე. — 3. ისკარიოტელი. — 4. რომელმან. — 5. მიჰხუალთ.
 — 6. შეჰხუალთ. — 7. ante მივედით add. არამედ. — 8. post ცხვართა add. მათ A. —
 9. ვითარმედ] რამეთუ B. — 10. უძღურთა] სწეულთა B. — 11. ante კეთრღვანთა add.
 მკუდართა ადადგინებდით A. — 12. მიიღეთ B. — 13. მიიღებთ B. — 14. ნუცა
 პილენძისა] ნუცა რუალა (sic) A : om. ambo verba B. — 15. გუდა] ვამკარანსა. —
 16. post გზასა add. ზედა. — 17. ორსა სამცხელსა. — 18. გამლთა. — 19. არგანი]
 კუერთხსა. — 20. მოქმედი] მუშაკი. — 21. საზრდელისა] სასყიდლისა. — 22. შეხვდეთ
 post დაბასა.

a) ფილიპე ❧; fuit -დ. — b) Pl. 20 a. — c) ნუცა additum super lineam manu correc-
 toris.

haec¹ : primum Simon qui vocatus est Petrus et Andria² frater eius;
 Iacob Zebedaei et Iohannes³ frater eius; * Philippus et Bart'lome; Thomas 3
 et Matheos publicanus; Iacob Alphaei et Lebeos qui vocatus est Thadeos;
 * Simon Cananaeus et Iudas Scariota⁴ qui et⁵ tradidit eum. * Hos duodecim 4, 5
 misit Iesus; praecepit eis et dixit : « In viam gentium ne ieritis et in urbem
 Samaritanorum ne intraveritis; * abite⁶ potius tantum ad oves⁷ perituras 6
 domus Israhel. * Et cum itis praedicetis et dicatis quoniam⁸ appropinquavit 7
 regnum caelorum; * infirmos⁹ sanetis; leprosos¹⁰ emundetis, diabolos 8
 eiciatis; gratis accepistis, gratis etiam detis. * Ne comparetis¹¹ aurum neque 9
 argentum neque aes¹² in zonis vestris, * neque saccum in via¹³ neque duas 10
 tunicas neque calceamenta neque baculum, quia dignus est laborator esca¹⁴
 sua. * Quam in civitatem intratis¹⁵ aut vicum, interrogate qui in ea¹⁶ dignus 11

1. nomina haec sunt. — 2. Andrea. — 3. Iovane. — 4. Iscariota. — 5. om. et. —
 6. ante abite add. sed. — 7. post oves add. illas A. — 8. quia B. — 9. infirmos] mor-
 bosos B. — 10. ante leprosos add. mortuos resurgere faciatis A. — 11. capiatis B.
 — 12. om. neque aes B. — 13. super viam. — 14. esca] mercede. — 15. intratis post
 vicum. — 16. om. in ea.

გამოიკითხეთ რღმელი¹ მას შინა² ღირს³ იყვ. და⁴ მუნ დაიყვანეთ⁵ ვიდრე
 12 გამოსლვამდე : * ხლლ რაჟამს⁶ შეხვდოდით⁷ სახლსა⁸. მდიკითხეთ იგი
 13 და თქეთ⁹. მშვდობაჲ სახლსა ამაჲ. * და თუ ღირს იყვ სახლი იგი¹⁰. მივედინ¹¹
 14 იგი¹⁵ თქენი თქუნდა ვე მოიქეცინ : * ხლლ¹⁶ რღმელმან არა¹⁷ შევიწყნა-
 რნეს თქუნ. და¹⁸ არცა ისმინეს სიტყუ||ათა⁹ თქუნთაჲ¹⁹. რაჟამს²⁰ გამოსვდო-
 დით²¹ მიერ სახლით ანუ²² ქალაქით. დაიყარეთ²³ მტუერი ფერგთა გან²⁴
 15 თქუნთა²⁵ : * მართლიად²⁶ გეტყუ თქუნ. ულხინულეს²⁷ იყვს^b ქუეყანაჲ²⁸
 16 ხლდომისაჲ და გომორისაჲ დღესა²⁹ სასჯელისასა ვიდრე ქალაქი იგი : * აწა
 17 ეხერა მე³⁰ მიგავლინებ თქუნ ვითარცა ცხვართა შორის მკელთა. იყვინთ
 თქუნ³¹ მეციერ ვითარცა გუელნი და უმანკლ³² ვითარცა ტრედნი : * ხლლ³³
 ეკრძალებოდეთ კაცთა გან. რამეთუ მიგვნენ თქუნ³⁴ კრებულესა^{35c} და შორის

1. რღმელი] ვინ. — 2. om. მას შინა. — 3. ღირსი B. — 4. om. და. — 5. დაიყვანეთ]
 დაადგეოთ. — 6. om. ხლლ რაჟამს. — 7. შერამჰხვდეთ. — 8. post სახლსა add. მას.
 — 9. სიტქთ A. — 10. უკუეთუ სახლი იგი ღირს იყვს. — 11. მივედინ B. — 12. om.
 იგი. — 13. მათ. — 14. ante უკუეთუ add. და. — 15. om. იგი. — 16. ხლლ] და უკუეთუ.
 — 17. რღმელმან არა] არა ვინ. — 18. om. და. — 19. სიტყუანი თქუნნი. — 20. om.
 რაჟამს. — 21. გამორამხვდოდეთ A (-ხვდეთ B). — 22. ანუ] გინა მიერ. —
 23. განიყარეთ. — 24. om. გან. — 25. თქუნთაჲ. — 26. მართლიად] ამენ. — 27. უმლხინულეს.
 — 28. post ქუეყანაჲ add. იგი. — 29. post დღესა add. მას. — 30. om. ეხერა მე B. —
 31. თქუნ] უკუე. — 32. უმანკლ] უბილ B. — 33. om. ხლლ. — 34. მიგვნენ] : om.
 თქუნ. — 35. კრებულსა.

a) Pl. 20 b. — b) იყვს additum super lineam manu correctoris. — c) კრებულესა ;
 -ებ- additum super lineam manu correctoris.

12 sit, et¹ ibi manete usque ad exitum. * Quando autem² intrabitis in domum³,
 13 salutate eam et dicite : « Pax domui huic : » * et si digna fuerit domus illa⁴,
 14 veniat⁵ pax illa⁶ vestra super eam⁷; si⁸ non digna fuerit, pax illa⁹ vestra
 ad vosmetipsos revertatur. * Qui autem non¹⁰ receperit vos et¹¹ neque audierit
 15 sermones vestros, quando¹² abibitis illinc de domo vel civitate¹³, deicite
 16 pulverem de¹⁴ pedibus vestris. * Vere¹⁵ dico vobis, tolerabilior erit terra¹⁶
 17 Sodomae et Gomorrhae in die¹⁷ iudicii quam civitas illa. * Ecce ego¹⁸ mitto
 vos sicut oves inter lupos. Estote vos¹⁹ sapientes sicut angues et insontes
 sicut columbae. * Caveatis autem²⁰ ab hominibus quia tradent vos²¹ coetibus²²

1. om. et. — 2. om. quando autem. — 3. post domum add. illam. — 4. domus illa
 digna fuerit. — 5. eat B. — 6. om. illa. — 7. eos. — 8. ante si add. et. — 9. om.
 illa. — 10. qui autem non] et si nemo. — 11. om. et. — 12. quando] cum. — 13. illinc
 de civitate. — 14. de. — 15. Vere] Amen. — 16. post terra add. illa. — 17. post die
 add. illo. — 18. om. ego B. — 19. vos] igitur. — 20. om. autem. — 21. vos. — 22. coetui.

ურაკპარაკთა¹ მათთა გუუემდენ² თქუენ. * და წინაშე მსაჯულთა და მეუფეთა³ 18
 წარგიდგინენ⁴ თქუენ ჩემ თვს საწამებულად მათა და წარმართთა : * ხოლო⁵ 19
 რამჟამს მიგვემდენ⁶ თქუენ. ნუ წრუნავთ ვითარ მე⁷ ანუ რასა მე⁸ იტყოდ-
 დით⁹. რამეთუ მიგვეცეს¹⁰ თქუენ მას ეამსა შინა რამ სთქუათ¹¹ :
 * რამეთუ არა თქუენ ხართ¹² რემელნი იტყოდით¹³. არამედ ხული იგი¹⁴ მამისა 20
 თქუენისამ. რემელი იტყოდის¹⁵ თქუენ თანა¹⁶ : * რამეთუ¹⁷ მისცეს მამან 21
 მამ სიკუდიდ. და მამამან შვილი. და აღიგენ შვილნი დედამამათა ზედა
 თვსთა¹⁸. და მოკლენ იგინი¹⁹. * და იყვნეთ თქუენ მოძულეებულ ყოელთა გან 22
 სახელისა ჩემისა თვს : ხოლო რემელმან დაითმინოს სრულიად იგი²⁰ ცხონდეს :
 * ხოლო²¹ რამჟამს გდევნიდენ ||⁶ თქუენ ქალაქსა ამას შინა²². მიივლტოდეთ 23
 სხუად. უკვეთუ მიერცა გდევნიდენ თქუენ²³. წარვივლტოდეთ მიერ მერმესა²⁴.
 მართლიად²⁵ ვიტყვ თქუენ. ვერ დაახრულეთ ქალაქები ისრაელისამ მოხლვამდე

1. ურაკპარაკთა] შესაკრებულთა. — 2. გუუემდენ] გტანჯვიდენ. — 3. წინაშე...
 მეუფეთა] მთავართა და მეფეთა წინაშე (ante მთ. A). — 4. წარგიდგინენ] მიიგვიანენ.
 — 5. ხოლო] და. — 6. მიგვენენ. — 7. om. მე. — 8. om. მე. — 9. ვიტყოდით B :
 იტყოდეთ A. — 10. მიგვეცეს. — 11. რასა იგი იტყოდით. — 12. იყვნეთ. — 13. რემელნი
 იტყოდით] მტყუენნი. — 14. om. იგი. — 15. იტყოდეს A. — 16. თანა] შვირის. —
 17. om. რამეთუ B. — 18. მამადედათა მათთა ზედა B : om. მათთა A. — 19. მოკლვიდენ
 მათ. — 20. იგი სრულიად. — 21. om. ხოლო. — 22. ქალაქსა... შინა] ამიერ ქალაქით.
 — 23. მიერ და თუ B ; ივლტოდეთ სხუად ვერძო B. — 24. უკვეთუ... მერმესა om. A.
 — 25. მართლიად] ამენ.

a) In ms. fuit ვიტყოდით ; g- nunc erasum. — b) მიგვეცეს ms ; correxi. — c) Pl. 21 a.

et inter plateas¹ eorum ferient² vos ; * et coram iudicibus³ et regibus 18
 praestabunt⁴ vos propter me in testimonium illis et gentibus. * Quando 19
 autem⁵ tradent vos, ne solliciti fueritis quomodo aut quid loquamini⁶, quia
 dabitur vobis hoc in tempore quid loquamini ; * quia non vos estis qui 20
 loquimini⁷, sed spiritus ille⁸ patris vestri qui loquitur⁹ apud vos. * Tradet 21
 enim¹⁰ frater fratrem in mortem, et pater filium, et surgent filii super
 parentes suos¹¹ et occident illos ; * et eritis vos odio habiti ab omnibus propter 22
 nomen meum ; qui autem perpetietur, prorsus is¹² salvabitur. * Quando 23
 autem¹³ persequentur vos in civitate hac¹⁴, fugite in alteram ; si illinc
 quoque¹⁵ expellent vos, fugite illinc in secundam¹⁶. Vere¹⁷ dico vobis, non
 potueritis consummare civitates Israhel usque ad adventum Filii hominis¹⁸.

1. plateas] synagogas. — 2. ferient] torquebunt. — 3. iudicibus] principibus. —
 4. praestabunt] inducent. — 5. quando autem] et quando. — 6. loquamur sic B. —
 7. qui loquimini] loquentes. — 8. om. ille. — 9. loquetur A. — 10. om. enim B. —
 11. om. suos A. — 12. is prorsus. — 13. om. autem. — 14. illinc ex civitate. — 15. illinc
 quidem si B. — 16. in secundam] ad aliam B ; om. si illinc... secundam A. — 17. Vere]
 Amen. — 18. usquedum Filius hominis veniat.

24 ძისა კაცისადა¹ : * [ა]რა არს მოწაფე უფროჲს მოძღუროსა თვისისა. არცადა²
 25 მონად უფროჲს უფლისა თვისისა : * კმა არს მოწაფისა³ იყოს თუ⁴ ვითარცა
 მოძღუარი თვისი : და მონად იგი ვითარცა უფალი თვისი : სადა⁵ მამასახლისსა⁶
 26 ბერზებულით⁷ ხადოდეს⁸. რავდენ უფროჲს სახლეულთა მათ⁹ მისთა : * ნუ¹⁰
 გემინინ მათ გან¹¹. რამეთუ არა არს დაფარულ. რომელ¹² არა განცხადნეს¹³.
 27 არცა¹⁴ საიდუმლოჲ. რომელი არა გამოჩნდეს¹⁵ : * რომელსა გეტყვ¹⁶ თქუენ
 ბნელსა შინა თქუთ¹⁷ ნათელსა¹⁸ და რაჲჲმს¹⁹ ყურთა გესმის²⁰. ქადაგებდით
 28 მას²¹ ერდოებსა²² ზედა. * და ნუ გემინინ მათ გან. რომელნი იგი მოსწყვედენ
 გორცთა თქუენთა²³. ხოლო სულთა თქუენთა ვერ შემძლებელ იყვნენ მოწყუ-
 29 გორცით ურთ²⁶ წარწყმედად გეჰენასა შიდა²⁷ : * არა²⁸ ორი სირი ერთის²⁹
 დანგის³⁰ განიციდის³¹. და ერთი³² მათგანი არა დავარდის³³ ქუეყანასა ზედა

1. მოსლვადმდე... კაცისადა] გ⁻დმ (-ის A) ძმ კაცისად მოვიდეს. — 2. არცა. — 3. post მოწაფისა add. მის. — 4. უკუეთუ იყოს. — 5. სადა] უკუეთუ. — 6. სახლისა ო⁻ა. — 7. ბელზებულით B. — 8. ჰხადოდენ A. — 9. om. მათ. — 10. post ნუ add. უკუე. — 11. მათა : om. გან B. — 12. დაფარული რომელი. — 13. განცხადნეს] გამოჩნდეს. — 14. ante არცა add. და. — 15. გამოჩნდეს] განცხადნეს B. გამოცხადნეს A. — 16. რომელი გეტყვან (გარქუ A). — 17. ante თქუთ add. თქუენ. — 18. post ნათელსა add. შინა. — 19. რაჲჲმს] რომელი. — 20. გესმეს B; გესმა A. — 21. om. მას. — 22. ერდოთა. — 23. რომელთა მოწყვედენ გორცნი თქუენნი (om. A). — 24. ვერ... მოწყუდად] ხოლო სულისად ვერ გელწიფების მოკლვად. — 25. om. უფროჲს B. — 26. რომელი შემძლებელ არს სულისა და გორცთა. — 27. შინა. — 28. ante არა add. ანუ. — 29. om. ერთის B. — 30. დანგის (apud A quoque)] ასარის B (add. super lineam. m. post. ap. A). — 31. განიციდების sic. — 32. ერთიგა. — 33. დავარდების.

a) Pl. 21 b.

24 * Non est discipulus maior magistro suo neque quidem¹ servus maior domino
 25 suo : * sufficit discipulo² si sit sicut magister suus et servo illi sicut dominus
 26 suus. Ubi³ dominum domus Berzebul⁴ vocaverunt⁵, quanto magis domes-
 27 ticos illos⁶ eius. * Ne⁷ timueritis eos : non enim est occultum quod non revela-
 28 bitur⁸, neque⁹ mysterium quod non apparebit¹⁰; * quod dico¹¹ vobis in tene-
 29 bris, dicite¹² in lumine, et quando¹³ auribus auditis¹⁴, praedicate illud¹⁵ super
 tecta. * Et ne timueritis eos qui destruent carnes vestras¹⁶; animas autem
 vestras non potuerint destruere¹⁷, sed timete eum potius¹⁸ qui capax est
 animas cum carnibus¹⁹ destruendi in Gehenna. * Nonne²⁰ duo passeret uno²¹
 asse venduntur²², et unus²³ ex illis non cadet²⁴ super terram sine patre

1. om. quidem. — 2. post discipulo add. illi. — 3. Ubi] Si. — 4. Berzebul B. — 5. invocabant A. — 6. om. illos. — 7. post ne add. igitur. — 8. revelabitur] apparebit. — 9. ante neque add. et. — 10. apparebit] revelabitur. — 11. dicent A; dixi B. — 12. ante dicite add. vos. — 13. quando] qui. — 14. audietis B; audistis A. — 15. om. illud. — 16. om. vestras A. — 17. non... destruere] animam autem non possunt occidere. — 18. om. potius B. — 19. et carnes. — 20. ante Nonne add. Aut. — 21. om. uno B. — 22. venditur. — 23. unus quoque. — 24. cadit.

თვნიერ მამისა თქუენისა : * ხოლო თქუენნი თავისა თმანიცა¹ ყოველნი 30
 აღრაცხილ² არიან : * ნუ უკუე³ გემინინ⁴. რამეთუ მრავალთა ხირთა უმჯობეს 31
 ხართ თქუენ⁵ : * ყოველმან რომელმან ამიარღს მე⁶ წინაშე კაცთა, აღვიარო იგი 32
 მეცა⁷ წინაშე მამისა ჩემისა, რომელ არს ცათა შინა⁸. * ხოლო⁹ რომელმან უვარ 33
 მყვს მე წინაშე კაცთა, უვარ ვყო იგი მეცა წინაშე მამისა ჩემისა, რომელ არს 34
 ცათა შინა¹⁰ : * ნუ ჰგონებთ ვითარმედ მოვედ მე¹¹ მიფენად მშუდობისა
 ქუეყანასა ზედა : არა მოვედ მიფენად მშუდობისა არამედ მახვლისა : * რამეთუ 35
 მოხრულ ვარ¹² განყოფად კაცისა მამისა თვისისა გან : და ასულისა¹³ დედისა
 თვისისა გან¹⁴ : და მისცოლისა¹⁵ დედამთილისა გან¹⁶ : * და იყვნენ მტერ¹⁷ კაცისა 36
 სახლეულნი თვისნი : * რომელსა უყუარდეს მამა თვისი¹⁸ გინა თუ¹⁹ დედა 37
 თვისი²⁰ ჩემსა უფროდ²¹, იგი²² არა არს ჩემდა დირს, და რომელსა უყუარდეს
 მე თვისი²³ გინა თუ²⁴ ასული თვისი²⁵ ჩემსა უფროდ²⁶, იგი არა არს ჩემდა დირს :
 * და რომელმან არა აღიდოს ჯუარი თვისი და არა²⁷ შემოძიდეს²⁸ მე, იგი არა 38

1. თმანიცა თავისანი. — 2. განრაცხილ. — 3. om. უკუე. — 4. post გემინინ add. მათა
 B. — 5. om. თქუენ A. — 6. აღიარღს ჩემდამდ. — 7. მეცა ante აღვიარდ. —
 8. რომელ... შინა] ზეცათადასა. — 9. ხოლო] და. — 10. რომელ... შინა] ზეცათადასა. —
 11. om. მე B. — 12. მოხრულ ვარ] მოვედ. — 13. ასული. — 14. გან თვისისა bis. —
 15. მისცოლისა] ხდალი. — 16. post გან add. თვისისა. — 17. იყვნენ A; მტერ იყვნენ B. —
 18. om. თვისი. — 19. გინა თუ] ანუ. — 20. om. თვისი. — 21. უფროდ ჩემსა B. — 22. იგი
 post არს. — 23. om. თვისი. — 24. გინა თუ] ანუ. — 25. om. თვისი. — 26. უფროდ ჩემსა.
 — 27. om. არა. — 28. შემოძიდეს] მოძიდევდეს B.

vestro? * Vestri autem capitis¹ capilli quoque omnes enumerati sunt; * ne 30, 31
 igitur² timueritis³ quia multis passeribus meliores estis vos⁴. * Omnis qui 32
 confitebitur me coram hominibus, confitebor illum ego quoque⁵ coram
 patre meo, qui est in caelis⁶; * qui autem⁷ negabit me coram hominibus, 33
 negabo illum ego quoque coram patre meo, qui est in caelis⁸. * Nolite 34
 arbitrari quoniam veni ego⁹ pervulgare pacem super terram; non veni
 pervulgare pacem sed gladium. * Veni enim dividere hominem a patre suo et 35
 filiam a matre sua et nurum¹⁰ a socru¹¹; * et fient inimici¹² hominis domestici 36
 sui. * Qui amabit patrem suum aut matrem suam¹³ me magis¹⁴, ille¹⁵ non est 37
 me dignus; et qui amabit filium suum¹⁶ aut filiam suam¹⁷ me magis¹⁸, ille non 38
 est me dignus. * Et qui non¹⁹ tollet crucem suam et non sequetur me, ille

1. capitis post capilli. — 2. om. igitur. — 3. post timueritis add. eos B. — 4. om.
 vos A. — 5. ego quoque ante confitebor. — 6. qui... caelis] caelorum. — 7. qui autem]
 et qui. — 8. qui... caelis] caelorum. — 9. om. ego B. — 10. nurum] sponsam. —
 11. post socru add. sua. — 12. inimici fient B. — 13. om. suum..., suam. — 14. magis
 me B. — 15. ille post est. — 16. om. suum. — 17. om. suam. — 18. magis me. —
 19. om. non.

39 არს ჩემდა ღირს : * რძმელმან პოღს¹ თავი² ||^a თუხი წარიწყმიდღს იგი : და
40 რძმელმან წარიწყმიდღს თავი³ თუხი ჩემ თუხ. მან პოღს იგი : * რძმელმან
შეგიწყნარღს⁴ თქუენ მე შემიწყნარა. და რძმელმან მე შემიწყნარღს შეიწყნარ-
41 რღს⁵ მღმავლინებელი ჩემი : * რძმელმან შეიწყნარღს წინა<წა>რძმეტყუელი⁶
სახელად წინაწარმეტყუელისა. სასყიდელი წინაღწარმეტყუელისაჲ მოიდღს⁷ :
და რძმელმან შეიწყნარღს მართალი სახელად მართლისა. სასყიდელი მართლისაჲ
42 მოიდღს⁸ : * და რძმელმან ასუას ერთსა⁹ მცირეთაგანსა¹⁰ სასუმელ¹¹ ერთ¹²
წყალი¹³ გრილი სახელად¹⁴ მღწაფისა. მართლიად¹⁵ გეტყუ თქუენ არა ვე¹⁶
წარუწყმდღს სასყიდელი მიხი :

XI, 1 11. * და იყღ რაღჟამს დაასრულა¹⁷ იესუ ბრძანებჲა¹⁸ ესე ათღრმეტთა
მიმართ მღწაფეთა თუხთა¹⁹. წარიბრა²⁰ მიერ სწავლად და ქადაგებად²¹ ქალაქებსა
2 მათსა : * ხღღ იღჰანღს²² ესმა²³ საპყრობიღღს²⁴ შინა საქმენი იგი²⁵
3 ქრისტჰსნი²⁶. მიავლინნა მღწაფენი²⁷ მისნი²⁸. * და ჰრქუა მას²⁹ : შენ ხარა³⁰

1. მოიპოვღს A. — 2. თავი] სული A. — 3. თავი] სული A. — 4. შეგიწყნარღს. —
5. შეიწყნარა B. — 6. წინაღწარმეტყუელი. — 7. მიიდღს. — 8. მიიდღს. — 9. post
ერთსა add. ამას A. — 10. მცირეთა ამათგანსა B. — 11. სასუმელი. — 12. ერთი A; om.
B. — 13. om. წყალი B. — 14. post სახელად add. ხღღ B. — 15. მართლიად] ამენ. —
16. om. ვე. — 17. წარასრულნა B : დაასრულნა A. — 18. ბრძანებანი. — 19. მისთა A. —
20. წარვიდა. — 21. ქადაგებად და სწავლად. — 22. post იღჰანღს add. რაღ. — 23. ესმენღს.
— 24. საპყრობიღღსა A. — 25. om. იგი A. — 26. ქრისტჰსნი] იესუღსნი A. — 27. ante
მღწაფენი add. ღრნი A. — 28. მისნი] თუხნი A. — 29. om. მას. — 30. ხარ B.

a) Pl. 22 a.

39 non est me dignus. * Et qui inveniet semetipsum¹ perdet se², et qui perdet
40 semetipsum propter me, is inveniet se. * Qui recipiet³ vos me recipiet, et
41 qui me recipiet recipiet⁴ mittentem me. * Qui recipiet prophetam in nomine
prophetae, mercedem prophetae accipiet; et qui recipiet iustum in nomine
42 iusti, mercedem iusti accipiet. * Et qui potabit unum⁵ ex pusillis⁶ poculo
uno⁷ aquae⁸ frigidae in nomine⁹ discipuli, vere¹⁰ dico vobis, ac¹¹ non perdet
mercedem eius. »

XI, 1 XI. — * Et fuit quando consummavit Iesus praeceptum hoc¹² ad duodecim
discipulos suos¹³, profectus est¹⁴ illinc ad docendum et ad praedicandum¹⁵
2 in civitatibus eorum. * Iohannes autem¹⁶ audivit in carcere opera illa¹⁷
3 Christi¹⁸ : misit discipulos¹⁹ eius²⁰; * et dixit ei²¹ : « Tu esne²² venturus

1. semetipsum] animam A. — 2. se] animam A. — 3. recipiet] receperunt. —
4. recipiet] recepit. — 5. post unum add. hunc A. — 6. post pusillis add. his B. —
7. om. uno B. — 8. om. aquae B. — 9. post nomine add. vero B. — 10. vere] amen.
— 11. om. ac. — 12. praecepta haec. — 13. eius A. — 14. profectus est] abiit. —
15. praedicandum... docendum. — 16. post autem add. quando. — 17. om. illa A. —
18. Christi] Iesu A. — 19. ante discipulos add. duos A. — 20. eius] suos A. — 21. om.
ei. — 22. es B.

მომავალი იგი ანუ სხუასა მოველოდით¹ : * მიუგო იესუ² და ჰქუა მათ : 4
 მივედით^{||} და უთხართ იოჰანეს რომელ³ გესმის და ხედავთ⁴. * ბრძანი 5
 აღიხილვენ. მკვლავლებნი⁵ ვლენან. განბოკვლებულნი⁶ განწმინდებიან⁷ და
 ყრუთა ესმის. მკუდარნი⁸ აღდგებიან და ჭირვეულთა⁹ ესარების¹⁰ : * და 6
 ნეტარ არს რომელი არა სვთეს¹¹ ჩემდა მომართ. * ხოლო ესენი რამ¹² წარვიდეს. 7
 იწყო იესუ¹³ სიტყვად¹⁴ იოჰანეს თვს. რამა გამომხუედით უდაბნოდ¹⁵ ხილვად
 ლერწმისა ქარისა გან რორინებულისა¹⁶. * არამედ რამა გამომხუედით ხილვად¹⁷ 8
 კაცისა ჩჩვლითა სამოხლითა შემკულისა¹⁸ : აჰა¹⁹ ესერა რომელნი ჩჩვლითა²⁰
 მოხილ²¹ არიან. სახლთა შინა მკუფეთასა²² არიან. * არამედ რამა გამომხუედით 9
 ხილვად წინამწარმეტყუელისა : ჰმ გეტყუ თქუენ და უფრომდა²³ წინაწარ-
 მეტყუელისა. * რამეთუ ესე არს რომლისა თვს იგი²⁴ წერილ არს : აჰა²⁵ 10
 წარვაგლინებ ანგელოზსა ჩემსა²⁶ წინაშე პირსა²⁷ შენსა. და²⁸ განმზადდეს გზად

1. მოველოდეთ A. — 2. ხოლო იესუ მიუგო. — 3. რომელი. — 4. ჰხედავ B. —
 5. ante მკვლავლებნი add. და A. — 6. განბოკვლებულნი] კეთროვანნი. — 7. განწმინდებიან.
 — 8. ante მკუდარნი add. და B. — 9. ჭირვეულთა] გლახაკთა. — 10. ესარების]
 ხარებად არს A. — 11. სვთეს] დაბრკვლდეს. — 12. ხოლო ესენი რამ] და ვ^ა ესენი. —
 13. იესუ იწყო A. — 14. post სიტყვად add. ერსა მას. — 15. om. უდაბნოდ B. —
 16. რორინებულისა] შერყეულისა. — 17. om. ხილვად. — 18. შემოხილისა. — 19. ante
 აჰა add. რამეთუ B. — 20. post ჩჩვლითა add. სამოხლითა. — — 21. შემოხილ. —
 22. სამკუფეთა. — 23. უფრომდა] უმეტეს. — 24. om. იგი. — 25. post აჰა add.
 ესერა. — 26. წარვაგლინებ ანგელოზნი ჩემი. — 27. om. პირსა B. — 28. om. და.

a) post მივედით fuit და უ, nunc erasum : Pl. 22 b.

ille an alium expectabamus¹? » * Respondit Iesus² et dixit illis : « Ite et 4
 dicite Iohanni quod³ auditis et videtis⁴ : * caeci vident; claudi⁵ ambulat; 5
 leprosi emundantur, et surdi audiunt; mortui⁶ resurgunt et afflicti⁷ evan-
 gelizantur⁸; * et beatus est qui non offendetur erga me. » * Hi autem 6, 7
 quando⁹ abierunt, coepit Iesus¹⁰ dicere¹¹ de Iohanne : « Quare exitis in
 desertum¹² ad videndum arundinem a vento agitatam¹³, * sed quare exitis 8
 ad videndum hominem tenere vestimento¹⁴ ornatum? Ecce¹⁵ qui in tenere¹⁶
 vestiti sunt, in domibus regum¹⁷ sunt. * Sed quare exitis ad videndum 9
 prophetam; utique dico vobis et plus quidem¹⁸ quam propheta? * Hic enim 10
 est de quo illud¹⁹ scriptum est : « Ecce mitto²⁰ angelum meum ante faciem

1. exspectabimus A. — 2. Iesus autem respondit. — 3. quem. — 4. vides B. —
 5. ante claudi add. et A. — 6. ante mortui add. et B. — 7. afflicti] pauperes. —
 8. pauperibus evangelizatio est A. — 9. Hi autem quando] Et ut hi. — 10. Iesus coepit A.
 — 11. post dicere add. populo illi. — 12. om. in desertum B. — 13. agitatam] fractam.
 — 14. om. ad videndum; homini... vestito. — 15. ante ecce add. quia. — 16. post
 tenere add. vestimento. — 17. regiis. — 18. om. quidem. — 19. om. illud. —
 20. mittam.

11 შენი¹ წინაშე პირსა² შენსა. * მართლიად³ გეტყვ თქვენ. არა აღდგომილ არს
შობილი დედათაგანი⁴ უფრომს იოჰანესა⁵ ნათლისმცემელისა . ხოლო
12 უმცირესი იგი⁶ სასუფეველსა^a მას შინა⁷ ცათასა უფრომს მისსა⁸ არს : * და⁹
დღეთა მათ¹⁰ გან იოჰანეს¹¹ ნათლისმცემელისათა¹² მოაქამდე¹³ სასუფეველი
13 ცათამ ეძულეობის¹⁴. და მძლავრნი¹⁵ მიიტაცებენ მას¹⁶ : * რამეთუ ყოველნი წინა-
14, 15 წარმეტყუელნი და შჯული იოჰანესსამდე¹⁷ წინაწარმეტყუელებდეს : * და თუ¹⁸
გნებავს შეწყნარებად¹⁹. ეგე²⁰ თავადი²¹ არს ჭელია. რომელ იგი²² მოხლვად არს²³ :
16 * რომელსა ასხენ ყურნი სმენად ესმოდენ²⁴ : * რასა მე²⁵ ვამსგავსო ნათესავი
ესე : მსგავს არს იგი²⁶ ყრმათა მსხდომარეთა²⁷ შორის უბნებსა²⁸. რომელთა²⁹
17 მოხადიან³⁰ მოყუასთა მათთა³¹. * და ჰრქუან³². გისტჯნევდით³³ და არა

1. რომელმან განშადნეს გზანი შენნი. — 2. om. პირსა. — 3. მართლიად] ამენ. — 4. ნამშობთაგანი დედათამ. — 5. იოჰანე A. — 6. om. იგი B. — 7. om. მას შინა. — 8. მისა B. — 9. და] რამეთუ. — 10. დღით; om. მათ. — 11. იოჰანე. — 12. ნათლისმცემელისამთ. — 13. ვიდრე აქამდმდე. — 14. იძულეობის B; იძულეობის A. — 15. მძლავრნი] რომელნი იძულეებენ (იძულეებდენ A) მათ. — 16. მოიტაცენ (მიი- A) იგი. — 17. იოჰანესადმდე A. — 18. უკუეთუ. — 19. შეწყნარების B. — 20. იგი. — 21. om. თავადი. — 22. რომელი; om. იგი. — 23. მოვალს. — 24. ისმინენ. — 25. რასა მე] აწ უბანთა ვის. — 26. om. იგი. — 27. რომელნი სხენედ. — 28. შორის უბნებსა] ზედა. — 29. რომელთა] და. — 30. მოხადიან] მოჟწოდდენ (-წედ sic B). — 31. მათთა] თჳსთა A; om. B. — 32. ეტყვედ მათ. — 33. post გისტჯნევდით add. თქვენ.

a) Pl. 23 a.

11 tuam¹, et² praeparabit viam tuam³ ante faciem tuam⁴. » * Vere⁵ dico
vobis, non surrexit natus ex mulieribus⁶ maior Iohanne baptista; minor
12 autem ille⁷ in regno illo⁸ caelorum maior eo est. * Et⁹ a diebus illis¹⁰
Iohannis baptistae usque ad nunc regnum caelorum vim patitur et tyranni¹¹
13 discerpiunt¹² id. * Omnes enim prophetae et lex usque ad Iohannem prophe-
14 tabant, * et si vis (1) recipere¹³, iste¹⁴ ipse¹⁵ est Elias, is qui venturus est¹⁶ :
15, 16 * qui habet aures ad audiendum audiat. * Cui¹⁷ ego adsimilabo generationem
hanc? Similis est illa¹⁸ pueris sedentibus¹⁹ inter²⁰ plateas, qui²¹ advocant
17 proximos eorum²² : * et dicunt²³ : « Sibilavimus vobis²⁴ et non saltastis;

1. faciem tuam] te B. — 2. om. et. — 3. qui praeparabit vias tuas. — 4. faciem tuam] te. — 5. Vere] Amen. — 6. e natis quis mulierum. — 7. om. ille B. — 8. om. illo. — 9. Et] Quia. — 10. die; om. illis. — 11. tyranni] qui violentia affligunt. — 12. discerpient. — 13. recipit B. — 14. ille. — 15. om. ipse. — 16. venit. — 17. ante cui add. nunc. — 18. om. illa. — 19. qui sedent. — 20. super. — 21. qui] et. — 22. eorum] suos A; om. B. — 23. post dicunt add. eis. — 24. vobis.

(1) Vultis?

ჭრღვევით : გიგოდებდით¹ თქვენ² და არა იტყვებდით³ : * რამეთუ მოვიდა 18
 იოჰანს⁴. არცა ჭამდა და⁵ არცა სუმიდა და იტყვან ვითარმედ⁶ ემმაკულ⁷
 არს : * მოვიდა მეც კაცისაჲ. ჭამდა და სუმიდა⁸ და იტყუან. აჰა კაცი მჭამელი 19
 და ღვინისა მსუმიელი⁹ მეზუერეთა მეგობარი¹⁰ და ცოდვილთაჲ : და განმართლდა
 სიბრძნე იგი¹¹ ნემობთა¹² გან მისთა¹³ : * მაშინ იწყო იესუ ყვედრებად ქალა-|| 20
 ქებისა¹⁴ მის სადა იგი იქმნეს¹¹ უმრავლესნი ძალნი მისნი. რამეთუ არა შეინანეს :
 * ვამ შენდა ქორაზინ : და ვამ შენდა ბეთსაიდა. ვითარმედ ტვრლხს თუმცა და 21
 სიდონს იქმნეს ძალნი. რამელნი იქმნეს თქვენ შორის მაშინ ვე სამეცმა
 ძაძითა ნაცარსა ზედა მსხდომარეთა შეინანეს : * ხოლო ვეტყვ თქვენ¹⁵. 22
 ტვრლხი და სიდონი უმღლხინეს იყოს¹⁶ დღესა მას სასჯელისასა ვიდრე
 თქვენ : * ხოლო შენ კაფარნაუმ¹⁷. ნუ ცადმდე აჰმადღებდი. არამედ ჯოჯოხე- 23
 თამდე¹⁸ შთაჰგდეს : ვითარმედ სოდომას¹⁹ თუმცა იქმნეს²⁰ <რამელნი იგი
 იქმნეს> შენ შორის. ჰვიანმცა დღენდელად დღემდის²¹ : * რამეთუ²² ვეტყვ 24
 თქვენ²³ ქუეყანაჲ იგი სოდომისაჲ და გომორისაჲ უმღლხინეს იყოს დღესა

1. გიგოდებდით] გიგაღებდით A. — 2. om. თქვენ. — 3. იტყვებდით. — 4. იოჰანს. —
 5. om. და. — 6. om. ვითარმედ. — 7. ემმაკული. — 8. სჭამს და სუამს A. —
 9. მსუმიელი ღვინისაჲ. — 10. მეგობარი მეზუერეთა. — 11. om. იგი. — 12. ნამობთა]
 შვილთა. — 13. თვსთა. — 14. იქმნეს. — 15. post თქვენ add. რამეთუ. — 16. იყვნენ
 A. — 17. კაპარნაუმ. — 18. ჯოჯოხეთადმდეს. — 19. სოდომს. — 20. post იქმნეს add.
 ძალნი რამელნი იქმნეს. — 21. დღემდდე. — 22. რამეთუ] ხოლო. — 23. post თქვენ
 add. რამეთუ.

a) Pl. 23 b.

lamentavimus¹ vobis² et non plauxistis » ; * quia venit Iohannes neque 18
 edebat neque bibebat et dicunt quoniam³ daemoniacus est ; * venit Filius 19
 hominis : edebat et bibebat⁴ et dicunt : « Ecce homo vorax et vini potator⁵,
 publicanorum amicus⁶ et peccatorum et iustificabatur sapientia illa⁷ a
 progenie⁸ eius⁹. » * Tunc coepit Iesus exprobrare civitates illas ubi factae 20
 sunt plurimae potestates eius, quia non poenitaverunt : * « Vae tibi, K'o- 21
 razin, et vae tibi, Bet'saida, quoniam si in Tyro et Sidone factae essent
 potestates quae factae sunt inter vos, tunc sane in sacco super cinerem
 consessi poenitentiam egissent. * Dico autem vobis¹⁰, Tyro et Sidoni tolera- 22
 bilius erit in die illo iudicii quam vobis. * Tu autem, Kap'arnaum¹¹, noli 23
 usque ad caelum exaltari sed usque ad Orcum descendes, quoniam in Sodoma
 si factae essent¹² <quae factae sunt> apud te, mansisset usque ad hodie-
 rum diem. * Dico enim¹³ vobis¹⁴ : « Terrae illi Sodomae et Gomorrhae tolera- 24

1. lamentavimus] cantavimus A. — 2. vobis. — 3. om. quoniam. — 4. est et bibit A.
 — 5. potator vini. — 6. amicus publicanorum. — 7. om. illa. — 8. progenie] filiis. —
 9. eius] suis. — 10. post vobis add. quia. — 11. Kaparnaum. — 12. post essent add.
 potestates quae factae sunt. — 13. enim] autem. — 14. post vobis add. quia.

25 მას სასჯელისა ვიდრე შენ : * მას ეამსა შინა იტყოდა¹ იესუ² და თქუა.
 აგიარებთ³ შენ მამალ უფალ ცისა და ქუეყანისაო. რამეთუ დაჰტარე ესე
 26 ბრძენთა გან და მეცნიერთა და გამოუცხადეს ესე ჩხ<ვ>ლთა⁴. * ჰე მამალ
 27 რამეთუ სათნო ესრეთ⁵ იყო შენ წინაშე : * ყოველი ვე მომეცა მე მამისა
 ჩემისა⁶ მიერ. და არა ვინ იცის ძე გარნა მამამან. არცა მამამ ვინ იცის გარნა
 28 ძემან. და რომლისა⁷ უნდეს ძესა გამოცხადების⁸ : ||^d * მოვდიოთ ჩემდა ყოველნი
 დამაშურალნი⁷ და რომელთა ტურთი მძიმე გეტურთა⁸. და მე⁹ განგისჯნო
 29 თქუენ : * აღდეთ¹⁰ უღელი ჩემი თქუენ ზედა. და ისწავეთ ჩემ გან. რამეთუ
 მძვდ ვარ და ძდაბალ გულითა. და ჰბოლოთ განსუენებამ სულთა თქუენთა¹¹.
 30 * რამეთუ უღელი ჩემი ტკბილ არს და ტურთი ჩემი მცირე¹² არს :

XII, 1 12. * მას ეამსა შინა წარვიდოდა იესუ დღესა შათათსა ყანობირსა მათსა.
 ხოლო მოწაფეთა მისთა შეემშია და იწყეს მუსრვად თავისა გოვილისა¹³ და
 2 ჰამად : * ხოლო ფარისეველთა მათ რამ იხილეს¹⁴. ჰრქუეს მას. აჰა ესერა
 3 მოწაფენი შენნი იქმან. რომელი არა ჯერ არს შათათსა შინა საქმედ : * ხოლო

1. იტყოდა] იხარებდა B. — 2. post იესუ add. სულითა წმადითა B. — 3. აგიარებ.
 — 4. ესრე სათნო. — 5. რომლისა. — 6. post გამოცხადების add. გამოცხადეს მას.
 — 7. მამურალნი. — 8. გეტურთა A. — 9. om. მე B. — 10. აღიღეთ. — 11. თქუენთა. —
 12. მცირე] სუბუქი A super rasuram aliae lectionis, e qua exscrutatur littera თ solum.
 — 13. თავსა გუვილისა. — 14. იხილეს რამ.

a) ჩხლთა ms. sic. — b) ესრეთ additum super lineam manu scribae. — c) ჩემისა
 additum super lineam manu scribae. — d) Pl. 24 a. — e) Sic.

25 bilior erit in die illo iudicii quam tibi. » * Hoc in tempore dicebat¹ Iesus²
 et dixit : « Confitemur³ tibi, Pater, Domine caeli et terrae, quia abscondisti
 26 hoc a sapientibus et prudentibus et revelasti hoc parvulis ; * utique, pater,
 27 quia placitum sic⁴ fuit coram te. * Omnia data sunt mihi a patre meo, et
 nemo novit filium nisi pater neque patrem quis novit nisi filius et cui voluerit
 28 filius revelare⁵. * Venite ad me, omnes fatigati et qui onus ponderosum
 29 portavistis, et ego⁶ reficiam vos : * tollite iugum meum super vos et discite a
 me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris⁷,
 30 * quia iugum meum suave est et onus meum parvulum⁸ est. »

XII, 1 XII. — * Illo in tempore abibat Iesus in die Sabbatho per sata eorum.
 Discipuli autem eius esuriverunt et coeperunt frangere spicas et edere.
 2 * Pharisaei autem illi quando viderunt dixerunt ei : « Ecce discipuli tui
 3 faciunt quod non fas est in Sabbatho facere. » * Ipse autem dixit illis⁹

1. dicebat] evangelizabat B. — 2. post Iesus add. spiritu sancto B. — 3. confiteor.
 — 4. sic placitum. — 5. post revelare add. revelabit ei. — 6. om. ego. — 7. animarum
 vestrarum. — 8. parvulum] leve A manu posteriori. — 9. om. illis B.

თავადმან ჰირქუა მათ¹. არა აღმოვიკითხავსა რამ იგი ყო დავით. ოდეს იგი შეემშია² და მისთანათა მათ : * ვითარ იგი შევიდა ტამარსა³ ღმრთისასა და პურნი იგი შესაწირავთანი შეჭამნა⁴. რომელთამ არა ჯერ იყო ჭამად მისა. არცა მისთანათა მათ⁵. გარნა მღდელთა⁶ ხოლო : * ანუ არა აღმოვიკითხავს⁷ შჯულსა. რამეთუ შაფათსა შინა მღდელთა ტამარსა მას შინა შაფათი შექრანც ყვიან. და უბრალდ არიან⁸ : * ხოლო მე⁹ გეტყვ თქვენ ვითარმედ ტამრისა უფრ||დმ^a არს აქა : * უკუეთუმცა გეცნა რამ არს. წყალობამ მნებავს და არა მსხვერპლი. არცამცა¹⁰ შჯიდიით უბრალდთა¹¹ : * რამეთუ¹² უფალ არს მეც კაცისამ შაფათისაცა : * და წარმვიცა მიერ იესუ და მოვიდა შესაკრებელსა მათსა. * და იყო მუნ კაცი¹³ რომელსა კელი განგმელ ედგა. და¹⁴ ჰკითხვიდეს მას და ეტყოდეს. უკვეთუ ჯერ არს შაფათსა გურნებამ. რამთამცა შესამინეს იგი : * ხოლო იესუ ჰირქუა მათ. ვინ არს თქვენგანი კაცი. რომელსა ედგას ცხვარი ერთი. და შთავარდეს იგი შაფათსა შინა¹⁵ გნარცუსა¹⁶ : არა მე უპყრას¹⁷ და ადადგინოხ¹⁸ იგი : * აწ უკვე¹⁹ რადენ მე²⁰ უმჯობეს არს კაცი

1. om. მათ B. — 2. post შეემშია add. მას A. — 3. ტამარსა] სახლსა. — 4. პური... შესაწირავთამ (-ისამ A) შეჭამა. — 5. om. მათ B. — 6. მღდელთამ. — 7. აღმოვიკითხავსა. — 8. არიან B : იყვნიან A super lineam scriptum super არიან erasum. — 9. om. მე. — 10. არამცა. — 11. დაისაჯენით უბრალდნი. — 12. om. რამეთუ A. — 13. post კაცი add. ერთი. — 14. om. და A. — 15. შაფათსა შინა] დღესა შაბათსა. — 16. გნარცუსა] ჯუღრღმულსა. — 17. უპყრასა. — 18. ადადგინოხ] აღმოვიკითხავს. — 19. om. აწ უკვე. — 20. რადენ A.

a) Pl. 24 b.

« Nonne legistis id quod fecit David, quando esurivit¹ et qui cum eo, *quomodo ille inivit in templum² Dei, et panes illos³ sacrificiorum⁴ comedit, quos⁵ nefas fuit edere ei atque eis⁶ qui cum eo fuerunt, sed sacerdotibus solum? *Aut non legistisne legem, quia in Sabbatho sacerdotes in templo illo Sabbathum negligunt et insontes sunt? *Ego autem dico⁷ vobis quoniam templo maior est hic, *si sciretis quid est : « Misericordiam volo et non sacrificium, » neque condemnassetis insontes⁸, *quia⁹ dominus est Filius hominis Sabbathi quoque. » *Et abiit illinc Iesus et venit in synagogam eorum; *et fuit ibi homo¹⁰, cui manus exarefacta exstitit. Et¹¹ interrogabant eum et dicebant si fas est in Sabbatho¹² sanare, ut accusarent eum. *Iesus autem dixit eis : « Quis est e vobis homo, qui habeat (1) ovem unam et ceciderit illa in Sabbatho in fossam¹³, nonne tenebit et eriget¹⁴ eam? *Nunc igitur¹⁵

1. post esurivit add. ille A. — 2. templum] domum. — 3. panem illum. — 4. sacrificii A. — 5. quem. — 6. eis B. — 7. Ego autem dico] Dico autem. — 8. insontes condemnassetis. — 9. om. quia A. — 10. post homo add. unus. — 11. om. Et A. — 12. in Sabbatho] die Sabbatho. — 13. fossam] puteum. — 14. eriget] statuet. — 15. om. Nunc igitur.

(1) Lit. stet.

13 ცხვრისა¹ აწ² ჯერ არს შათათსა შინა³ კეთილისა⁴ საქმე : * მამინ ჰრქუა⁵
 14 კაცსა მას. განირათს⁶ გელი შენი : და მან განირთხა⁷. და განცოცხლდა⁸
 15 ვითარცა ერთი იგი : * ხოლო ფარისეველი იგი გამოვიდეს და ზრანვა ყვეს
 16 მის თვს. რამათგა წარწყმიდეს⁹ იგი : და იესუ ვითარ¹⁰ გულის გმა ყო¹¹.
 17 წარვიდა მიერ¹² : * და მისდევდეს¹³ მას ერნი მრავალი¹⁴ და განკურნნა იგი¹⁵
 18 ყოველი : * და შეჰბრისხნა¹⁶ მათ¹⁷. რამათა არა გამოაცხადონ იგი : * რამათა ||^a
 19 აღესრულოს სიტყუა¹⁸ იგი ესადა წინაწარმეტყუელისა¹⁹ თქუმული²⁰. * აჰა
 20 ესერა ძმ²¹ ჩემი. რომელი გამოვირჩიე. რომელ სთნავს სულსა ჩემსა²² : დავდვა
 სული ჩემი მის ზედა და სამართალნი წარმართთა მიუთხრნენ²³ : * არა
 უცდებოდის²⁴ არცა დადადებდეს : არცა ესმეს ვის უბნებსა²⁵ გმამ მისი : * ლერწამი

1. ხაცხვრისა. — 2. აწ] ამის თვს. — 3. post შინა add. ყოფად A manu correctoris.
 — 4. კეთილი A. — 5. post ჰრქუა add. იესუ. — 6. განირთხ. — 7. post განირთხა
 add. გელი. — 8. განცოცხლდა] კუალად მოეგო ცოცხალი (om. A). — 9. რამათა
 წარწყმიდონ. — 10. და იესუ ვითარ] ხოლო იესუ. — 11. post ყო add. და. — 12. და
 წარვიდა მიერ] განემოღვნა მიერ და წარვიდა. — 13. მისდევდა. — 14. ერი მრავალი.
 — 15. იგინი ყოველი. — 16. შეჰბრისხნა] ამცნო. — 17. om. მათ A. — 18. სიტყუა]
 თქუმული. — 19. ესადა წწყლისადა. — 20. თქუმული] რომელსა (რომელი A) იტყვს. —
 21. ძმ] მონა B; შვილ A. — 22. რომელი... ჩემსა] რომელი მე ხათნო ვიყავ საყუარელი
 ჩემი რომელი სთნავს სულსა ჩემსა. — 23. სამართალნი... მიუთხრნა. — 24. ჰცდებოდის
 (-გს A). — 25. უბანთა ზედა.

a) Pl. 25 a.

quanto melior est homo ove; nunc¹ fas est Sabbatho bonum facere². »
 13 * Tunc dixit³ homini illi : « Extende manum tuam »; et ille extendit⁴ et
 14 revivebat⁵ sicut una illa (1). * Pharisei autem illi exierunt et consilium
 15 fecerunt de eo ut perderent illum. * Et Iesus, ut⁶ intellexit⁷, abiit illinc⁸.
 16 Et sequebantur⁹ eum populi multi¹⁰ et sanavit eos omnes. * Et comminatus
 17 est¹¹ illis¹² ne revelarent illum, * ut adimpleretur sermo ille Isaiae pro-
 18 phetae dicens¹³ : * « Ecce filius¹⁴ meus quem elegi, qui complacuit animae
 19 meae¹⁵. Ponam spiritum meum super eum, et iustitias gentiles nuntiabunt¹⁶.
 20 * Non contendet¹⁷ neque clamabit neque audiet quis in plateis¹⁸ vocem eius.
 * Arundinem¹⁹ confractam non confringet et linum incensum²⁰ non extin-

1. nunc] propterea. — 2. bonum factum facere A; facere *additum manu correc-*
toris. — 3. post dixit add. Iesus. — 4. post extendit add. manum. — 5. revivebat]
 iterum effecta est viva (om. A). — 6. Et Iesus ut] Iesus autem. — 7. post intellexit
 add. et. — 8. abiit illinc] secessit illinc et abiit. — 9. sequebatur. — 10. populus
 multus. — 11. comminatus est] mandavit. — 12. om. illis A. — 13. quod dicit. —
 14. filius] servus B. — 15. qui... meae] cui complacito, dilectus meus qui placet animae
 meae. — 16. gentilibus nuntiabit. — 17. contendet A. — 18. super plateas. — 19. con-
 fractam] contritam. — 20. incensum] fumans.

(1) ძიჲს პრო ძიჲს.

დასხერილი¹ არა შემუსრეს^{2 a} და ბატრუკი აღნთებული³ არა დაშრტეს⁴.
ვიდრემდის⁵ გამოიღვს მძლეად⁶ სასჯელი. * და სახელსა მისსა წარმართნი 21
ესვიდენ : * მაშინ მართავს⁷ მას ეშმაკული ბრმა და ყრუა : და განკურნა 22
იგი ვითარმედ ყრუა იგი და ბრმა⁸ იტყოდეს და ზედვიდეს⁹ : * და დაუკურ- 23
დებოდა¹⁰ ყოველსა¹¹ მას ერსა¹². და იტყოდეს ნუმცა¹³ ესე არს ქრისტეს¹⁴ ძმ
იგი¹⁵ დავითისი : * ხოლო ფარისეველთა მათ. ვითარ¹⁶ იხილეს¹⁷ თქუეს¹⁸. ესე 24
არა რაით¹⁹ განჰგდის²⁰ ეშმაკთა მათ²¹ ბელზებულითა მთავრითა მით²²
ეშმაკთათა : * ვითარ²³ ცნა²⁴ იესუ ზრანავა იგი მათი²⁵. ჰრქუა²⁶ მათ. ყოველი 25
სამეუფლად²⁷ გავთული²⁸ თავსა ზედა²⁹ მისსა³⁰ აღოცრდის³¹. და ყოველი ქალაქი
ანუ³² სახლი განყოფილი³³ თავსა ზედა³⁴ თვსსა ვერ დადგეს³⁵ : * და თუ³⁶ 26
ეშმაკი ეშმაკსა³⁷ განჰგდის³⁸. თავსა ზედა³⁹ თვსსა გავთულ ||^b არს⁴⁰ : ვითარ მუ⁴¹

1. დასხერილი] შემუსრვილი. — 2. შემუსრეს] განტეხეს. — 3. აღნთებული] ძბრდ-
ნვარს(-ბდ-A). — 4. დაშრტეს. — 5. ვიდრემდის. — 6. ძლევად. — 7. მართავს] მღჰგვარეს. — 8. ბრმა... ყრუა A. — 9. ჰხედვიდა და იტყოდა B; იტყოდა და
ჰხედვიდა A. — 10. განუკურდებოდა. — 11. om. ყოველსა. — 12. ერსა მას. — 13. ნუ
უკუე. — 14. om. ქრისტეს. — 15. om. იგი. — 16. ვითარცა. — 17. იხილეს] ესმა ესე. —
18. ეტყოდეს. — 19. om. რაით. — 20. განჰგდის] განასხამს. — 21. მათ] გარნა. — 22. მათ.
— 23. om. ვითარ. — 24. იცნოდნა B (-და A). — 25. ზრანავანი იგი გულისა მათისანი.
— 26. ante ჰრქუა add. და. — 27. სამეუფლად] მეუფებამ. — 28. გავთული] რომელი
განგეთის. — 29. om. ზედა. — 30. თვსსა. — 31. მღოცრდის. — 32. ანუ] გინა. —
33. განყოფილი] რომელი განგეთის. — 34. om. ზედა. — 35. დადგეს] დაემტკიცდეს. —
36. უკუეთუ. — 37. ეშმაკთა. — 38. განასხამს. — 39. om. ზედა. — 40. განგეთა. — 41.
om. მუ A.

a) შემუსრეს; მუ- additum super lineam manu correctoris. — b) Pl. 25 b.

guet, donec educat ad victoriam iudicium; *et in nomine eius gentiles 21
sperabunt. » *Tunc obtulerunt ei daemonicum caecum et mutum, et 22
sanavit illum quoniam mutus ille et caecus¹ et loquebatur et videbat
quoque². *Et admirabatur omnis³ ille populus⁴ et dicebant : « Numquid⁵ 23
hic est Christus⁶ filius ille⁷ Davidis? » *Pharisaei autem illi ut vide- 24
runt⁸ dixerunt : « Hic nihilo eicit diabolos illos⁹ nisi¹⁰ per Belzebub
principem illum¹¹ diabolorum. » *Ut¹² cognovit Iesus cogitationem illam 25
eorum¹³, dixit¹⁴ eis : « Omne regnum dispertitum¹⁵ super semetipsum¹⁶
desolatur et omnis civitas aut¹⁷ domus divisa¹⁸ super semetipsam¹⁹ non 26
potuerit stare²⁰. *Et si diabolus diabolum²¹ eicit, super semetipsum²² dis-

1. caecus... mutus A. — 2. om. et..., quoque B. — 3. om. omnis. — 4. populus
ille. — 5. num igitur. — 6. om. Christus. — 7. om. ille. — 8. viderunt] audierunt.
— 9. om. illos. — 10. nisi. — 11. illorum. — 12. om. ut. — 13. cogitationes illas
cordis eorum. — 14. ante dixit add. et. — 15. dispertitum] qui diffinditur. — 16. in
semetipso. — 17. aut] vel. — 18. divisa] qui diffinditur. — 19. in semetipsa. — 20. stare]
confirmari. — 21. diabolos. — 22. in semetipso.

27 უკუე¹ ეგლ² მეუფებად იგი³ მისი : * უკუეთუ მე⁴ ბელწებულითა განვჰგდი⁵
 ემძაკთა. ძენი თქუენნი რღმლითა⁶ განასხმენ. ამის თჳს იგინი⁷ მსაჯულ
 28 თქუენდა იყვნენ⁸ : * უკუეთუ სულითა ღმრთისათა განვჰგდი⁹ მე¹⁰ ემძაკთა.
 29 უკუე¹¹ მღწევნულ არს¹² თქუენ ზედა სასუფეველი იგი¹³ ღმრთისად : * ანუ
 ვითარ მე¹⁴ ვინ უძლის¹⁵ შესღვად სახლსა ძლიერისასა¹⁶. და ჭურჭრისა
 მისისა¹⁷ იავარის ყოფად¹⁸. ვიდრე¹⁹ არა პირველად შეკრას ძლიერი იგი და
 30 მამინ და²⁰ სახლი იგი²¹ მისი იავარ ყლს : * რღმელი ჩემ თანა²² არა არს. იგი
 31 ჩემდა მტერ²³ არს. და რღმელი არა შეჰკრებს ჩემ თანა იგი განაბნევს : * ამის
 თჳს გატყჳ თქუენ. ყოველი ვე²⁴ ცოდვად და გმობად მიეტეღს კაცთა. ხლღ
 32 სულისა თჳს²⁵ გმობად არა მიეტეღს²⁶ : * და თუ ვინ მე²⁷ თქუას სიტყუად მისა
 კაცისამა²⁸ თჳს. მიეტეღს მას : ხლღ რღმელმან თქუას სულისა წმიდისა
 33 თჳს. არა²⁹ მიეტეღს მას. არცა ამას საუკუნესა³⁰. არცა მერმესა : * ანუ ყავთ
 ხელს იგი კეთილ და ნაყოფიდა იგი³¹ მისი კეთილ : ანუ ყავთ ხელს იგი ჯერკუალ³² :

1. om. უკუე. — 2. ეგლ] მტკიცე არს B; მტკიცენს A. — 3. om. იგი. — 4. ante უკუეთუ
 add. და : om. მე. — 5. განვასხამ. — 6. რღმლითა] რადთა. — 7. post იგინი add. ვე. —
 8. იქმნებიან თქუენდა A. — 9. განვასხამ. — 10. მე post უკუეთუ. — 11. om. უკუე. —
 12. მღმეიწია. — 13. om. იგი. — 14. om. მე. — 15. ვინ უძლის] ვის აგლეწიფების.
 — 16. სახლსა ძლიერისასა შესღვად. — 17. ჭურჭერი მისი. — 18. იავარის ყოფად]
 გამოდებად. — 19. ვიდრე] უკუეთუ. — 20. om. და A. — 21. om. იგი. — 22. ჩემ თანა
 post არს. — 23. მტერი ჩემი. — 24. om. ვე. — 25. თჳს] წდ-ისა. — 26. post მიეტეღს
 add. კაცთა. — 27. თუ ვინ მე] რღმელმან. — 28. კაცისა. — 29. om. არცა A. —
 30. საუკუნესა] ხლეულსა. — 31. om. იგი. — 32. ჯერკუალ] ხენგმ.

a) Sic.

27 pertitus est, quomodo igitur operabitur¹ regnum illud² eius? * Si³ ego per
 Belzebug eicio diabolos, filii vestri per quem⁴ eiciunt? Ideo illi iudices
 28 vobis erunt⁵. * Si per spiritum Dei eicio ego⁶ diabolos, ideo⁷ pervenit
 29 super vos regnum illud⁸ Dei. * Aut quomodo quisquam potest⁹ intrare in
 domum potentis et vasa eius spoliare¹⁰, nisi prius alligaverit potentem
 30 illum, et tunc quidem¹¹ domum illam¹² eius spoliabit? * Qui mecum¹³ non est
 31 ille mihi hostis¹⁴ est, et qui non congregat mecum, ille spargit. * Propter
 hoc dico vobis : « Omne peccatum et blasphemia remittetur hominibus; de
 32 Spiritu autem¹⁵ blasphemia non remittetur¹⁶. » * Et si quis¹⁷ dixerit verbum
 33 Sanctum, non remittetur illi nec¹⁸ in hoc saeculo¹⁹ nec in futuro. * Aut facite
 arborem illam bonam et fructum quoque illum²⁰ eius bonum, aut facite

1. om. igitur : confirmatur B; confirmabitur A. — 2. om. illud. — 3. ante Si add. et.
 — 4. quod. — 5. fiunt vobis A. — 6. ego post si. — 7. om. ideo. — 8. om. illud. —
 9. intrare post potentis. — 10. spoliare] capere. — 11. om. quidem A. — 12. om.
 illam. — 13. mecum post est. — 14. hostis meus. — 15. de spiritu autem sancto.
 — 16. post remittetur add. hominibus. — 17. si quis] qui. — 18. om. nec A. —
 19. saeculo] mundo. — 20. om. illum.

და ნაყოფი¹ მისი ჯერგულ² : რამეთუ ნაყოფისა გან ხს³ საგნაურ იქმნის⁴ :
 * ნამდბნლ იქედნეთანდ ვითარ უძლოთ⁵ ||^a კეთილისა სიტყუად : რამეთუ 34
 თქვენ უკეთურნი ხართ : რამეთუ ნამეტავისა გან ვულისა პირი იტყვს. * კეთილმან 35
 კაცმან კეთილისა გან საუნჯისა გამდიდის კეთილი^b : და ბღრღტმან კაცმან
 ბღრღტისა გან საუნჯისა გამდიდის ბღრღტი. * ხლლღ მე გატყუ თქვენ⁶. 36
 ყოველი სიტყუად ცუდი⁷. რღმელი თქუან კაცთა⁸. მისცენ მის თვს⁹ სიტყუად
 დღესა მას სასჯელისასა. * რამეთუ სიტყუათა შენთა გან განჰმართლდუ. და 37
 სიტყუათა შენთა¹⁰ გან დაისაჯღ : * მაშინ მიუგეს მას რღმელთა მე¹¹ მწიგნღ- 38
 ბართაგანთა¹² და ფარისეველთაგანთა¹³ და ჰრქუეს. მღძღუარ. გუნებავს შენ
 გან სასწაულისა ხილვად^{14c} : * ხლლღ მან¹⁵ მიუგღ მათ¹⁶ და ჰრქუა. ნათესავი 39
 უკეთური¹⁷ და მღმრუშე¹⁸ სასწაულსა ეძიებს. და სასწაული არა ეცეს მას.
 გარნა სასწაული^{19d} იონაღს²⁰ წინაწარმეტყუელისაღ : * რამეთუ ვითარცა იყო²¹ 40
 იონა მუცელ<სა> მას²² ვეშაპისასა სამ დღე და სამ ღამე. ეგრღ²³ იყო²⁴

1. ნაყოფისა. — 2. ჯერგულ] ხენგმ. — 3. post ხს add. იგი. — 4. იქმნის] არს. —
 5. უძლოთ] კელგწიფების. — 6. post თქვენ add. რამეთუ A. — 7. ცუდი] უქმი. —
 8. რღმელსა იტყუდიან კანნი. — 9. სიტყუად მის თვს. — 10. om. შენთა B. —
 11. მიუგეს... მე] მივიეთმეუგეს. — 12. მწიგნღბართა გან A. — 13. ფარისეველთა. —
 14. ხილვად A. — 15. მან] თავადმან. — 16. მათ post ჰრქუა. — 17. უკეთური] ბღრღტი.
 — 18. მემრუშე. — 19. post სასწაული add. იგი B. — 20. იონა. — 21. ante იყო add.
 იგი. — 22. om. მას. — 23. ეგრღთ. — 24. იყო A.

a) Pl. 26 a. — b) გამდიდეს ms. : corredi: გ. კეთილი, ut videtur, in rasura. —
 c) ხილვად, -a additum super lineam manu correctoris. — d) სასწაული manu scriptoris
 super lineam additum.

arborem illam malam et fructum¹ eius malum, quia ex fructu arbor²
 agnoscitur. * Genimina viperarum, quomodo poteritis³ bonum dicere, quia 34
 vos mali estis; ex abundantia enim cordis os loquitur. * Bonus homo de 35
 bono thesauro profert bonum, et malus homo de malo thesauro profert malum.
 * Ego autem dico vobis⁴ : Omne verbum vanum⁵ quod dixerint⁶ homines, 36
 reddent de eo rationem⁷ in die illo iudicii; * ex verbis enim tuis iustifica- 37
 beris et ex verbis tuis⁸ condemnaberis. » * Tunc responderunt ei quidam⁹ 38
 e scribis et e Pharisaeis et dixerunt : « Magister, volumus a te signum
 videre. » * Ille¹⁰ autem respondit eis¹¹ et dixit : « Generatio mala et adul- 39
 tera signum quaerit et signum¹² non dabitur ei, nisi signum Ionae prophetae;
 * sicut enim fuit¹³ Iona in ventre illo¹⁴ dracontis tribus diebus et tribus 40

1. post fructum add. quoque. — 2. post arbor add. illa. — 3. poteritis. — 4. post
 vobis add. quia B. — 5. vanum] vacuum. — 6. dicunt. — 7. rationem de eo. — 8. om.
 tuis. — 9. quidam A. — 10. ipse. — 11. eis post dixit. — 12. post signum add. illud.
 — 3. ante fuit add. ille. — 14. om. illo.

41 ძმ კაცისად გულსა შიდა¹ ქუეყანისასა სამ დღეს და სამ ღამე : * კაცნი
 ნინეველნი² აღდგეს³ სასჯელსა მას ნათესავსა ამას⁴ თანა და დასაჯონ იგი⁵ :
 რამეთუ შეინანეს ქადაგებასა⁶ იონასსა. და აჰა ესერა⁷ უფროს⁷ <იონამ->
 42 სა არს აქა : * დედოფალი იგი ბღუარისად⁸ აღდგეს სასჯელსა მას ნათესავსა
 ამას⁹ თანა : და დასაჯოს იგი. რამეთუ მოვიდა კიდიოთ ქუეყანისადთ სმენად
 43 სიბრძნისა¹⁰ სოლომონისა. და აჰა¹¹ უფროს¹² სოლომონისა არს აქა : * სოლო
 რამყამს არა-წმიდამ იგი სული¹³ გამოვიდეს¹⁴ კაცისა გან. განვიდეს¹⁵ იგი¹⁶
 ურწყულთა ადვილთა. ეძიებნ¹⁷ განსასუენებელსა¹⁸ ადვილსა¹⁹ და არა პვის :
 44 * მაშინ თქვ²⁰ b. მივიქვე სახიდ²¹ ჩემდა ვინათგა იგი²² გამოვედ : და მოვიდის²³
 და პვის იგი ცალიერი²⁴ მომართებული და²⁵ განშუენებული და შემკული :
 45 * მაშინ წარვიდის და მოიყვანის²⁶ მის თანა სხუანი²⁷ სულნი შუდნი²⁸
 უბრტყსნი მისსა²⁹. და მოვიდის და ემკვდრის³⁰ მუნ. და იქმნის უკუანამკველი

1. om. შიდა. — 2. ნინეველნი] იგი ნინევიანი (B solum). — 3. აღდგენ. — 4. ნათესავისა ამის. — 5. დაშჯიდენ მათ. — 6. post ქადაგებასა add. მას. — 7. უფროს (sup. ras. A)] უდიდეს B. — 8. ბღუარისად] სამხრისად. — 9. ნათესავისა ამის. — 10. სიბრძნესა. — 11. post აჰა add. ესერა. — 12. უფროს (super lineam manu correctoris in A)] უდიდეს B (-სი A). — 13. სული იგი არა წმიდამ. — 14. გამოვიდეს] განვიდის. — 15. განვიდეს] მიმოვალნ. — 16. om. იგი. — 17. ante ეძიებნ add. და. — 18. განსუენებასა. — 19. om. ადვილსა. — 20. თქვს. — 21. სახედ B. — 22. om. იგი. — 23. მორავიდის A, post quod om. და. — 24. მოცალს, post quod add. და A. — 25. om. მომართებული და (B solum). — 26. მოიყვანის. — 27. om. სხუანი B. — 28. შუდნი სულნი A. — 29. მისნი A. — 30. დაემკვდრის A.

a) Pl. 26 b. — b) Forte თქვ[ს].

noctibus, sic erit¹ Filius hominis in corde terrae tribus diebus et tribus
 41 noctibus. *Viri² Ninevitae³ surrexerunt⁴ in iudicio illo cum generatione
 hac et condemnabunt eam⁵, quia paenituerunt in praedicatione⁶ Ionae, et
 42 ecce plus⁷ quam <Ionas> est hic. *Regina illa austri surget in iudicio illo
 cum generatione hac, et condemnabit illam, quia venit illa a latere terrae
 ad audiendum sapientiam Solomonis; et ecce plus⁸ quam Solomon est hic.
 43 *Quando autem immundus ille spiritus⁹ exierit¹⁰ ex homine, pertransibit¹¹
 44 ille¹² per arida loca, quaerit¹³ requiem (I) et non invenit. *Tunc dicit: « Rever-
 45 tar in domum meam unde egressus sum. » Et venit et¹⁴ invenit illam vacan-
 tem ordinatam¹⁵ et¹⁶ adornatam et ornatam; *tunc abit et assumit secum

1. fuit A. — 2. post viri add. illi. — 3. Ninevae B. — 4. surgent. — 5. eam] eos. — 6. post praedicatione add. illa. — 7. plus (super rasuram A)] maior B. — 8. plus (super lineam manu posteriori A)] maior. — 9. spiritus... immundus. — 10. exit. — 11. pertransiit. — 12. om. ille. — 13. ante quaerit add. et. — 14. venit et] quando (A solum) venit. — 15. om. ordinatam. — 16. om. et B.

(1) Lit. requiem locum.

კაცისა მის¹ უძრეს პირველისა მის² : ესრეთ იყვ³ ნათესავსაცა ამას⁴
 უკეთურსა : * და ვიდრე იგი ეტყოდა და⁵ ერსა მას. აჰა ესერა დედა მისი 46
 და ძმანი მისნი^a დგეს გარე. და ეძიებდეს მას სიტყუად : * მამინ ჰრქუა ვინ 47
 მე მას : აჰა^b დედა შენი და ძმანი შენნი დგანან გარე და უნებს რამე
 სიტყუად^b შენდა : * ხოლო იესუ მიუგო მეტყუელსა^c მას და ჰრქუა⁷. ვინ 48
 არს დედა ჩემი ანუ ვინ არიან ძმანი ჩემნი : * და მიყო კელი მისი ძღწაფეთა⁸ 49
 თვსთა და თქუა : აჰა დედა ჩემი და ძმანი ჩემნი : * რამეთუ რომელმან ყოვ 50
 ნებად მამისა ჩემისა ზეგათამსა. იგი არს ძმა. და და დედა⁹ :

13. * მას დღესა შინა გამოვიდა იესუ სახლისა მის გან და დაჯდა¹⁰ ზღუს XIII,1
 კიდესა. * და შეკრბა მისა ერთი მრავალი. ვიდრემდ¹¹ შესლვად¹² მისა ნავად 2
 და დაჯდომად¹³. და ყოველი იგი ერთი ზღუს კიდესა¹⁴ დგა : * და ეტყოდა მათ 3

1. კაცისა (AB) ამის B. — 2. om. მის A. — 3. ყვლ. — 4. ნათესავსა ამასცა. —
 5. post და add. იყო A : *susplicor editorem hoc in loco erravisse, vocabulumque inse-*
rendum esse post ესერა. — 6. post აჰა add. ესერა B. — 7. და ჰრქუა ante მეტყუელსა
 B. — 8. post ძღწაფეთა add. მიმართ A. — 9. ძმა და და და დედა B; ძ. ჩემი და
 დედა ჩემი და და ჩემი A. — 10. post დაჯდა add. იგი. — 11. ვ. — 12. შესლ-
 ვადმდ. — 13. და დაჯდომად ნავსა შინა A. — 14. post კიდესა add. მას A.

a) Ms. მისინი და ძმანი მისნი; post -სი reliqua pars clausulae addita super lineam
 manu correctoris. — b) სიტყუად; -ლ- additum manu correctoris super lineam. —
 c) Pl. 27 a.

alias¹ animas septem² nequiores se, et venit et habitat ibi et fit finis
 hominis illius³ peior initio eius. Sic erit generationi quoque huic⁴ malae. »
 *Et donec ille loquebatur quidem⁵ populo illi, ecce mater eius et fratres eius 46
 steterunt foris et quaerebant ei loqui. *Tunc dixit quidam ei : « Ecce mater 47
 tua et fratres tui stant foris et volunt quoddam loqui tibi. » *Iesus autem 48
 respondit dicenti illi et dixit⁶ : « Quae est mater mea aut qui sunt fratres
 mei? » *Et extendit manum eius discipulis suis⁷ et dixit : « Ecce mater 49
 mea et fratres mei : *qui enim fecerit voluntatem patris mei caelorum, ille 50
 est frater, soror et mater⁸. »

XIII. — * Illo in die exiit Iesus de domo sua et sedit⁹ in ripa maris : XIII,1
 *et congregatus est ad eum populus multus adeo ut intraret ille in navem et 2
 sederet¹⁰, et omnis ille populus in ripa¹¹ maris stetit. * Et loquebatur illis 3

1. om. alias B. — 2. septem animas A. — 3. huius B. — 4. huic quoque. — 5. post
 quidem add. fuit A; *susplicor tamen editorem erravisse, et addendum esse post ecce.*
 — 6. et dixit ante dicenti B. — 7. ad discipulos suos A. — 8. post frater add. et B; add.
 frater meus et mater mea et soror mea A. — 9. post sedit add. ille. — 10. post sederet
 add. in navi A. — 11. post ripa add. illa A.

4 მრავალს¹ იგავით და ჰრქუა. ესერა² გამოვიდა მთესვარი თესვად. * და
 თესვასა მას მისხა რომელი მე დავარდა გზასა ზედა. და მოვიდიეს მფრინველნი
 5 ცისანი და შეჭამეს იგი : * და სხუამ დავარდა კლდესა³ ზედა. სადა არა იყო
 მიწად ფრთად : და შეესუღად აღმოცენდა. რამეთუ არა იყო სიღრმე⁴
 6 მიწისად. * მზეც⁵ აღმოჰგდა და სცხა⁶. რამეთუ⁷ მიწნი არა დაეზნეს. განგმა⁸.
 7 * და სხუამ იგი⁹ დავარდა ეკალთა შორის. და აღმოცენდეს ეკალნი და
 8 შეამთვეს იგი : * და რომელი მე¹⁰ დავარდა ქუეყანასა კეთილსა. და მოცემდა
 9, 10 ოცდაათსა : [* რომელსა ასხენ ყურნი სმენად ისმინენ : * და მოუტდეს
 11 მოწაფენი¹³ და ჰრქუეს მას. რამა თვს იგავით ეტყჳ მათ : * სოლო იესუ ჰრქუა
 12 მათ. რამეთუ¹⁴ თქუენდა მოცემულ არს ცნობად საიდუმლოდ სასუფეველისა
 13 აქუნდეს¹⁷ მი-ვე-ედს მას : * ამის თვს იგავით ვეტყჳ მათ. რამეთუ ხედვენ და

1. ეტყოდა... მრავალს] იწყო სიტყუად მათა A. — 2. ante ესერა add. აჰა A. —
 3. კლდევანსა. — 4. სიღრმე] სიხქს A. — 5. post მზეც add. რამ A. — 6. დასცხა.
 — 7. ante რამეთუ add. და B. — 8. ante განგმა add. და. — 9. om. იგი. — 10. რომელი
 მე] სხუამ A. — 11. om. და. — 12. om. და A. — 13. post მოწაფენი add. მისნი B. —
 14. om. რამეთუ A. — 15. მათა B. — 16. მას post მიემატეს B; om. მას A. —
 17. აქუნდეს] აქუს A.

a) Pl. 27 b.

4 multum¹ per parabolam et dixit : « Ecce egressus est seminator ad seminan-
 dum, * et in seminatione illa eius, quoddam cecidit super viam, et venerunt
 5 volucres caeli et comederunt id; * et aliud cecidit super petram², ubi non
 fuit terra multum, et statim oriebatur, quia non fuit profunditas³ terrae;
 6, 7 * sol⁴ ascendit et calefecit; quia⁵ radices non extruserunt, exaruit⁶. * Et
 aliud illud⁷ cecidit in spinas et oriebantur spinas et suffocaverunt illud.
 8 * Et quoddam⁸ cecidit in terram bonam et dabat fructum, quoddam centum,
 9 et⁹ quoddam sexaginta et¹⁰ quoddam triginta. * Qui habet aures ad audien-
 10 dum, audiat. » * Et accesserunt discipuli¹¹ et dixerunt ei : « Quare per
 11 parabolam loqueris eis? » * Iesus autem dixit eis : « Quia¹² vobis datum est
 12 nosse mysterium regni caelorum; illis autem non datum est. * Quia qui
 13 habuerit, dabitur ei¹³ et abundabit; et qui non habuerit et id quod quidem
 habuerit¹⁴ auferetur etiam ab eo. * Propter hoc per parabolam loquor eis,

1. loquebatur... multum] coepit loqui eis A. — 2. petrosam. — 3. profunditas]
 pinguedo A. — 4. ante sol add. cum A. — 5. ante quia add. et B. — 6. ante
 exaruit add. et. — 7. om. illud. — 8. quoddam] aliud A. — 9. om. et. — 10. om.
 et A. — 11. post discipuli add. eius B. — 12. om. quia A. — 13. ei post abundabit A;
 om. ei B. — 14. habet A.

არა ხედვენ და¹ ესმის და არა ესმის. და¹ არცა გულის² გმა ყვიან. * და 14
 ადგბრულეობის მათ ზედა წინაწარმეტყუელეობა იგი ჭესაია³ წინაწარმეტყუე-
 ლისაა³. რამელ თქუა⁴. სმენით ესმოდის⁵ და არა გულის გმა ყვთ. და⁶
 ხედვით ხედვიდეთ^b და არა იხილთ. * რამეთუ განზრქა⁷ გული ერისა 15
 ამის. და ყურითა მძიმედ იხმინეს. და თუალნი მათნი^c დაიწუნეს. ნუ უკუე
 თვალითა იხილდნ⁸. და ყურითა იხმინდნ და გულითა გულის გმა ყდნ. და
 მოიქცენ და⁹ განვიკურნენ¹⁰ ივინი. * ხოლო თუალნი თქუენნი ნეტარ არიან. 16
 რამეთუ ხედვენ. და ყურნი თქუენნი. რამეთუ ესმის : * ამენ გეტყვ თქუენ. 17
 რამეთუ მრავალთა წინადაწარმეტყუელთა და მართალთა გული ეტყოდა ხილვად.
 ||^d რამელსა¹¹ ხედვთ და ვერ¹² იხილეს. და სმენად რამელი გესმის. და ვერ
 ესმა : * თქუენ აწ¹³ იხმინეთ იგავი იგი¹⁴ მთესვარისა. * ყვველსა რამელსა 18, 19
 ესმინ¹⁵ სიტყუად იგი¹⁶ სახუფველისა. და არა გულის გმა ყვს¹⁷. მოვიდის
 უკეთურნი იგი და მიიტაცის¹⁸ დათესული^f იგი¹⁹ გულსა მისსა²⁰ : ესე იგი²¹ არს.
 რამელი²² იგი გზასა თანა²³ დაეთება. * ხოლო რამელი²⁴ იგი კლდოვანსა ზედა²⁵ 20

1. om. და^{1,2}. — 2. ესაიაბი A. — 3. om. წინაწარმეტყულისა A. — 4. om.
 რამელ თქუა. — 5. გესმოდის (-ეს A). — 6. om. და. — 7. განზრქა A. — 8. იხილდნ
 თვალითა. — 9. post და add. მე B. — 10. განვიკურნენ. — 11. post რამელსა add.
 თქუენ A. — 12. ვერ არა. — 13. თქუენ აწ ხოლო თქუენ. — 14. იგი ესე. — 15. ესმის.
 — 16. om. იგი. — 17. ყვს. — 18. მიიტაცის. — 19. om. დათესული იგი B. --
 20. გულსა გან მისისა. — 21. om. იგი. — 22. რამელ B. — 23. თანა ზედა.
 — 24. რამელ. — 25. om. ზედა.

a) Sic. — b) ხედვიდეთ; -თ incerta, forte -ბ vel -ნ. — c) მითნი ms. — d) Pl. 28 a.
 — e) ესივი; ეს- erasum. — f) Post დათესული fuit და; nunc erasum.

quia vident et¹ non vident et audiunt et non audiunt, [et]¹ neque intelli- 14
 gunt; * et adimpletur super eos prophetia illa Isaiae prophetae², quae dixit³ :
 « Auditu auditis et non intelligetis, et⁴ visu videbitis nec videbitis; * incras- 15
 satum est enim cor populi huius et aure graviter audierunt; et oculi eorum
 maesti sunt, ne forte oculo videant⁵ et aure audiant et corde intelligant et
 convertantur et sanentur illi⁶. » * Oculi autem vestri beati sunt, quia vident; 16
 et aures vestrae, quia audiunt. * Amen dico vobis, quia multi prophetae et 17
 iusti cupiverunt videre id quod⁷ videtis nec potuerunt videre⁸, et audire id
 quod auditis nec potuerunt audire. * Vos nunc⁹ audite parabolam illam¹⁰ 18
 seminatoris. * Omnis qui audit sermonem illum¹¹ regni et non intelligit¹², 19
 venit malus ille et rapit seminatum illud¹³ in¹⁴ corde eius. Hic est qui iuxta¹⁵
 viam seminatus est. * Qui autem super¹⁶ petrosam seminatus est, hic est qui 20

1. om. et^{1,2}. — 2. om. prophetae A. — 3. om. quae dixit. — 4. om. et. — 5. videant
 oculo. — 6. ego sanem illos. — 7. post quod add. vos A. — 8. potuerunt videre] vide-
 runt. — 9. nunc] autem. — 10. hanc. — 11. om. illum. — 12. intelliget. — 13. om.
 seminatum illud B. — 14. in] e. — 15. iuxta] super. — 16. super] in.

დაეთესა. ესე არს რომელსა¹ სიტყუად იგი ესმინ². წუთ ერთ³ სიხარულით⁴
 21 შეიწყნარის⁵ იგი. * და რამეთუ⁶ მიწი არა აქუნ⁷ გულსა მისსა⁸. არამედ
 საწუთროდ არს. რამჟამს უკვე⁹ არს ჭირი ანუ დევნულება¹⁰ სიტყუსა მის თჳს.
 22 მეყსეულად ცთის¹¹: * ხოლო რომელი¹² იგი ეკალთა შიდა¹³ დაეთესა. ესე არს
 რომელმან სიტყუად იგი ისმინის. და ზრუნვამან ამის სოფლისა მან და
 საცთურმან სიმდიდრისა მან შეამდვის სიტყუად იგი. და უნაყოფო იქმნის:
 23 * ხოლო რომელი¹⁴ იგი ქუეყანასა კეთილსა დაეთესა. ესე იგი¹⁵ არს რომელმან
 სიტყუად იგი ისმინის¹⁶ და გულის გმა ყვის¹⁷. და გამდიდის¹⁸ ნაყოფი. და ყვის¹⁹.
 24 რომელმან მე ასი²⁰. რომელმან მე სამეოცი²¹. რომელმან მე ოცდაათი²²: * სხუად
 იგავი დაუდგა მათ და ჰრქუა. მსგავს არს²³ სასუფეველი^a ცათად²⁴ კაცსა
 25 მთესვარსა²⁵ კეთილისა თესლისა²⁶ აგარაკსა თჳსსა; * და რამჟამს²⁷ დაიძინეს
 კაცთა მათ²⁸ მღვიდა მისი მტერი²⁹ და დასთესა ღუარმლი შიშის იფქლსა³⁰

1. რომელმან. — 2. ისმინის. — 3. წუთ ერთ] და მეყსეულად. — 4. post სიხარულით
 add. გულსა თჳსსა. — 5. შეიწყნარის] მიიღის. — 6. და [რამეთუ] ხოლო B. — 7. აქუნ
 B; om. და... აქუნ A. — 8. თჳსსა. — 9. რამჟამს უკვე] და რამჟამს. — 10. დევნაა.
 — 11. ცთის] დაბრკვლდიან. — 12. რომელ. — 13. შიდა] შიშის. — 14. რომელ. —
 15. om. იგი. — 16. ისმინა. — 17. ყვ. — 18. და გამდიდის] რომელმან გამდიდრ. —
 19. ყვ. — 20. ას. — 21. სამეოც. — 22. ოცდაათ. — 23. ემსგავსა. — 24. ცათად]
 დთისაა. — 25. მთესვარსა] რომელმან დაეთესა. — 26. თესლი კეთილი. — 27. რამჟამს]
 ვითარცა. — 28. om. მათ B. — 29. მტერი მისი. — 30. post იფქლსა add. მას.

a) Pl. 28 b.

21 sermonem illum audit, modo¹ cum gaudio² recipit³ illum; * et quia radicem⁴
 non habet⁵ in corde eius⁶, sed temporalis est, quando⁷ igitur est tribu-
 22 latio aut persecutio propter sermonem illum, statim offenditur⁸. * Ille autem
 qui in spinis⁹ seminatus est, hic est qui sermonem illum audit, et sollicitudo
 huius mundi et tentatio divitiarum suffocat sermonem illum et infructuosus
 23 fit. * Qui autem in terram bonam seminatus est, hic est qui sermonem illum
 audit¹⁰ et intellegit¹¹, et producit¹² fructum et facit¹³ quidam centum, quidam
 24 sexaginta, quidam triginta. » * Aliam parabolam proposuit illis et dixit:
 « Simile est¹⁴ regnum caelorum¹⁵ homini seminanti¹⁶ bonum semen¹⁷ in agro
 25 suo; * et quando¹⁸ dormiverunt homines illi¹⁹, venit eius inimicus²⁰ et semi-

1. modo] et statim. — 2. post gaudio add. in corde suo. — 3. accipit. — 4. et
 quia radicem] radicem autem B. — 5. om. et quia... habet A. — 6. eius] suo. —
 7. et quando. — 8. offenduntur. — 9. inter spinas. — 10. audiit. — 11. intellexit.
 — 12. qui produxit. — 13. fecit. — 14. adsimilatam est. — 15. caelorum] Dei. —
 16. qui seminavit. — 17. semen bonum. — 18. quando] ut. — 19. om. illi B. —
 20. inimicus eius.

და წარვიდა : * რაჟამს უკვავ¹ აღმოცენდა ჯეჯლი² და ნაყოფი გამოიღო. 26
 მაშინ და³ გამოჩნდა ღუარძლი იგი : * და⁴ მოვიდეს მონანი იგი მამასახლი- 27
 სისანი⁵ და ჰრქუეს⁶ მას. უფალ. არა⁷ კეთილი თესლი⁸ დასთესე აგარაკსა
 ამას⁹ შენსა. აწ¹⁰ ვინაჲ ჰრთავს¹¹ ღუარძლი ესე¹² : * ხოლო მან ჰრქუა¹³ მათ¹⁴. 28
 მტერმან გაბან ყო ესე¹⁵ : მონათა¹⁶ მათ ჰრქუეს მას. გნებავს¹⁷ თუ¹⁸ მივიდეთ
 და მოვჰმარგლოთ¹⁹ იგი : * ხოლო მან ჰრქუა მათ. არა²⁰. ნუ უკუე მომარგლასა²¹ 29
 მას²² ღუარძლისასა აღმოჰფხურათ²³ მის თანა²⁴ იფქლიცა : * აგადეთ²⁵ თანად²⁶ 30
 აღღრძინებად ორთა ვე²⁷ მიმკამდის²⁸ და ჟამსა მკისასა უბრძანო მომკალთა²⁹
 შეკრიბეთ ღუარძლი იგი პირველად³⁰ და დაკართ³¹ იგი³² ძნულად დასაწუვე- 31
 ლად³³. ხოლო იფქლი იგი შეკრიბეთ საუნჯესა ჩემსა : * სხუასა იგავსა ეტყოდა
 მათ და ჰრქუა. მსგავს არს სასუფეველი ცათაჲ მარცვალსა მდღევსასა. რძემელ

1. რაჟამს უკვავ] და (ხოლო A) ოდეს. — 2. post ჯეჯლი add. იგი. — 3. om. და.
 — 4. om. და. — 5. მამასახლისისანი] სახლისა უფალსა ante მას. — 6. ჰრქუეს]
 უთხრეს. — 7. ante არა add. ანუ. — 8. თესლი კეთილი. — 9. om. ამას. — 10. om. აწ.
 — 11. ჰრთავს] აღმოცდა B; აღმოცენდა A. — 12. om. ესე. — 13. თქუა B. — 14. om.
 მათ. — 15. ეგვ. — 16. ante მონათა add. ხოლო. — 17. გნებავსა. — 18. თუ] რამთა. —
 19. მოვჰმარგლოთ] გამოვარჩიოთ. — 20. om. არა B. — 21. მომარგლასა] შეკრებასა.
 — 22. om. მას. — 23. აღმოჰფხურათ. — 24. om. მის თანა A. — 25. post აგადეთ
 add. იგი. — 26. თანა B; ერთად A. — 27. ორთა ვე] ურთიერთას, post quod add. ვიდრე.
 — 28. ჟამადმდე მკისასა. — 29. post მომკალთა add. მათ. — 30. პირველად post
 შეკრიბეთ. — 31. შეკართ. — 32. om. იგი A. — 33. დასაწუველად] რამთა დაიწუას იგი.

navit zizania inter triticum¹ et abiit. *Quando igitur² ascendit herba³ et 26
 fructum protulit, tunc quidem⁴ apparuerunt zizania illa. *Et⁵ venerunt 27
 servi illi domini domus⁶ et dixerunt⁷ ei : « Domine, non⁸ bonum semen⁹
 seminasti in agro hoc¹⁰ tuo. Nunc¹¹ unde adduntur¹² zizania haec¹³? » * Ille 28
 autem dixit eis¹⁴ : « Inimicus homo fecit hoc¹⁵. » Servi¹⁶ illi dixerunt ei :
 « Si vis¹⁷ eamus et eradicemus¹⁸ illa. » * Ille autem dixit eis : « Non¹⁹, ne 29
 forte in eradicando²⁰ illo²¹ zizanorium eruetis cum eis²² triticum quoque;
 * sinite²³ pariter²⁴ crescere utraque usque ad messem²⁵ et tempore messis 30
 praecipiam messoribus²⁶ : « Colligite zizania illa primum²⁷ et alligate illa²⁸
 fasciculatim ad comburendum²⁹; triticum autem illum colligite in thesaurum 31
 meum. » * Aliam parabolam dicebat eis et dixit : « Simile est regnum caelorum

1. post triticum add. illum. — 2. quando igitur] et cum B; cum autem A. —
 3. post herba add. illa. — 4. om. quidem. — 5. om. et. — 6. domino domus illi.
 — 7. narraverunt. — 8. ante non add. aut. — 9. semen bonum. — 10. om. hoc. —
 11. om. nunc. — 12. adduntur] ascendit. — 13. om. haec. — 14. om. eis. — 15. hoc]
 istud. — 16. post servi add. autem. — 17. visne ut. — 18. eradicemus] evellamus. —
 19. om. non B. — 20. eradicando] colligendo. — 21. om. illo. — 22. om. cum eis A. —
 23. post sinite add. illa. — 24. pariter] una B. — 25. tempus messis. — 26. post mes-
 soribus add. illis. — 27. primum post colligite. — 28. om. illa A. — 29. ut comburan-
 tur illa.

32 მდიდრ კაცმან და დასთესა აგარაკსა ||^a თვსსა¹. * რძემელ² უმცირეს არს ყოველთა
 თესლთა : ხოლო რაჲჲამს აღორძნდის. უფროდს ყოველთა მხალთასა³ არნ⁴
 და იქმნის⁵ ხს^{6b} ვიდრემდე^{7c} მოხლვადმცა მფრინველთა ცისათა⁸ და
 33 დადრგვამად⁹ რტოთა მისთა : * ხსუასა¹⁰ იგავსა ეტყოდა მათდა^{11d} : მსგავს
 არს სასუფეველი ცათაჲ ციმსა. რძემელ მდიდის¹² დედაკაცმან და შეჰწრია¹³
 34 ექვილსა სამსა გრივსა¹⁴. ვიდრემდის¹⁵ განაფუვნა¹⁶ ყოველი¹⁷ : * ამას ყოველსა
 35 ეტყოდა იესუ იგავით ერსა მას. და უიგავოდ¹⁸ არას ეტყოდა მათ. * რათა
 აღესრულეს სიტყუად იგი წინამსწარმეტყუელისა თქუმული¹⁹ : აღვადო იგავით
 36 პირი ჩემი და ვიტყვდი დაფარულთა სოფლის დაბადებითგანთა²⁰ : * მაშინ
 დაუტევა²¹ ერი იგი და მოვიდა ხანიდ²² თვსა²³ იესუ²⁴. და მოუტდეს მას
 მოწაფენი^e მისნი და ჰქრქუეს. გვთხარ²⁵ ჩუენ იგავი იგი ღუარძლისაჲ²⁶ და

1. აგარაკსა თვსსა] თვსსა მტილსა B; მტ. თვ. A. — 2. რძემელი B; რამეთუ A. —
 3. მხალთა. — 4. post არნ add. იგი. — 5. post იქმნის add. იგი. — 6. post ხს add.
 დიდ B. — 7. ვიდრემდის A : ვ~დ B. — 8. მოვიდიან მფრინველნი ცისანი. — 9. დაად-
 გრიან. — 10. ante ხსუასა add. მერმე. — 11. მათ და ჰქრქუა. — 12. რძემელი მდიდო. —
 13. შეჰწრთო, post quod add. იგი. — 14. გრივსა] საწყაულსა. — 15. ვიდრემდე. —
 16. ანაფუვნა (-ის A). — 17. ყოველი] იგი ყოვლად (ფრიად A). — 18. თვნიერ იგავისა.
 — 19. ante თქუმული add. მიერ A. — 20. დაფარულთა... დაბადებითგანთა] იგავთა
 დასაბამით გან სოფლისაჲთ. — 21. post დაუტევა add. იესუ. — 22. ხანსა. — 23. om.
 თვსა. — 24. om. იესუ. — 25. მითხარ. — 26. post ღუარძლისაჲ add. მის.

a) Pl. 29 a. — b) ხ~ს ms. sic. — c) ვ~დ ms.; correxi. — d) მათდა; fortasse -და
 erasum. — e) მოწაფენი ms.

32 grano sinapis, quod accepit homo et seminavit in agro suo¹, * quod² minus
 est omnibus seminibus; quando autem crescit, maius omnibus herbis est³ et
 33 fit⁴ arbor⁵, ita ut⁶ veniant volucres caeli et stent in ramis eius. » * Aliam⁷
 parabolam dicebat eis⁸ : « Simile est regnum caelorum fermento, quod accipit⁹
 mulier et immiscuit¹⁰ in farina tribus satis¹¹, donec fermentare fecit¹²
 34 omnia¹³. » * Hoc omne loquebatur Iesus per parabolam populo illi et sine
 35 parabola nihil loquebatur eis, * ut adimpleretur verbum illud prophetae¹⁴
 dictum : « Aperiam per parabolam os meum et loquar abscondita mundi
 36 ab initio¹⁵. » * Tunc reliquit¹⁶ populum illum et venit in domum suam Iesus¹⁷;
 et accesserunt ad eum discipuli eius et dixerunt : « Narra nobis parabolam

1. agro suo] horto suo A; suo horto B. — 2. quia A. — 3. post est add. illud. —
 4. post fit add. illa. — 5. post arbor add. magna B. — 6. ita ut] quoniam B. — 7. post
 aliam add. rursus. — 8. post eis add. et dixit. — 9. accepit. — 10. addidit illud. —
 11. satis] mensuris. — 12. facit A. — 13. omnia] illud omnino (valde A). — 14. a
 propheta A. — 15. abscondita... initio] parabolas ab initio mundi. — 16. post reliquit
 add. Iesus. — 17. om. suam Iesus.

აგარაკისა¹ : * მან² მიუგო მათ და ჰრქუა³ : მთესვარი იგი თესლისა მის 37
 კეთილისა⁴ ძმ კაცისა არს. * აგარაკი არს ესე სასუფეველი⁵. ხოლო კეთილი 38
 იგი თესლი⁶. ესე არიან ძენი სასუფეველისანი. და ღუარძლი⁷ იგი არიან ძენი
 უკეთურისანი. * ხოლო მტერი იგი. რომელმან დასთესნა იგინი⁸. ემძავი 39
 არს. [ა და მკამ იგი არს აღსასრული ამის სოფლისა. და მომკალნი⁹ იგი
 ანგელზნი არიან¹⁰ : * ვითარცა იგი შეკრიბიან ღუარძლი და ცეცხლითა დაწვან. 40
 ეგრე¹¹ იყოს აღსასრული ამის სოფლისა : * მოავლინეს¹² ძემან^b კაცისა მან 41
 ანგელზნი თვხნი და შეკრიბნეს სუფევისა გან მისისა¹³ ყოველნი საცთურნი
 და მოქმედნი უმჯულოებისანი. * და შესთხინენ¹⁴ იგინი საკუმილსა მას 42
 ცეცხლისა¹⁵ აგზებულისასა¹⁶ : მუნ იყოს ტირილი და ღრჭენად კბილთა : * მაშინ 43
 მართალნი გამოძრწყინდენ ვითარცა მზს სასუფეველსა გათასა. რომელსა ასხენ
 ყურნი სმენად ისმინენ : * კუალად მსგავს არს სასუფეველი გათაჲ საუნჯესა 44
 დაფარულსა ყანასა შინა. რომელი პოვა კაცმან და დამალა. და სიხარულითა მით¹⁷
 წარვიდა და განყიდა ყოველი რაჲცა აქუნდა და მოიყიდა აგარაკი იგი : * მერმე 45

1. აგარაკისა A. — 2. მან] ხოლო თავადმან. — 3. მათ post ჰრქუა. — 4. რომელი
 სთესავს თესლსა კეთილსა. — 5. ხოლო აგარაკი იგი ესე სოფელი არს. — 6. თესლი იგი
 კეთილი. — 7. ღუარძლი A. — 8. დასთესა იგი. — 9. მომკალნი] მუშაკნი A. —
 10. არიან ანგელზნი. — 11. ეგრეთ. — 12. ante მოავლინეს add. რამეთუ. —
 13. თვისისა. — 14. შესთხინეს. — 15. ცეცხლისასა. — 16. om. აგზებულისასა. —
 17. post მით add. მის თვხ.

a) Pl. 29 b. — b) ძმმან ms.

illam zizaniorum¹ et agri. » * Ille² respondit eis³ et dixit : « Seminor 37
 ille seminis illius boni⁴ Filius hominis est. * Ager est hoc regnum⁵, bonum 38
 autem illud semen⁶ hi sunt filii regni, et zizania illa sunt filii mali. * Inimicus 39
 autem ille, qui seminavit illa, diabolus est, et messis illa est consummatio
 huius saeculi et messor⁷ illi angeli sunt⁸. * Sicut illi colligunt zizania 40
 et igni comburent, istic erit consummatio huius saeculi. * Mittet⁹ Filius 41
 hominis angelos suos et colligent de regno eius¹⁰ omnes tentationes et
 facientes iniustitiam, * et incient¹¹ illos in caminum illud ignis comburentis¹² : 42
 ibi erit fletus et stridor dentium. * Tunc iusti effulsuri sunt sicut sol in regno 43
 caelorum; qui habet aures ad audiendum, audiat. * Iterum simile est regnum 44
 caelorum thesauro abscondito in agro, quem invenit homo et abscondit et
 prae gaudio illo¹³ abiit, et vendidit omne quodque habuit et emit agrum
 illum. * Rursus simile est regnum caelorum homini negotiatori, qui quaerit 45

1. post zizaniorum add. illorum. — 2. Ille] Ipse autem. — 3. eis post dixit. —
 4. seminor... boni] qui seminat semen bonum. — 5. ager autem ille hic mundus est.
 — 6. bona autem illa semina. — 7. messor] operarii A. — 8. sunt angeli. —
 9. ante mittet add. quia. — 10. eius] suo. — 11. inciet. — 12. om. comburentis. —
 13. post illo add. propterea.

46 მსგავს არს სასუფეველი ცათაჲ კაცსა ვაჭარსა. რომელი ეძიებნ კეთილთა
 47 მარგალიტთა¹. * და პოის რაჲ ერთი მრავალ-სახყიდლისა მარგალიტი². წარვიდა
 48 და განყიდა ყოველი³ რაჲცა ედვა⁴ და მოიყიდა⁵ იგი : * მერმე კუალად⁶ ||^a
 49 მსგავს არს სასუფეველი ცათაჲ სათრუმელსა⁷. რუმელ⁸ სდვიან ზღუასა და⁹
 50 ყოვლისა გან თესლად თესლადისაჲ¹⁰ შეკრიბიან¹¹. * რაჲჟამს უკვე¹² აღივსის
 51 გამოდიან იგი ზღვს¹³ კიდედ¹⁴. და დადვიან¹⁵ და განარჩიან^{16b}. და შეკრიბიან
 კეთილი იგი ჭურჭელსა¹⁷. ხოლო ჯერკუალი იგი გარე განაბნიან^{18c} : * ეგრე¹⁹ იყვს
 აღსახრულსა ამის სოფლისაჲ²⁰ : განვიდენ²¹ ანგელზნი. და განარჩინენ²²
 უკეთურნი²³ მართალთა²⁴ გან²⁵. * და შთასთხინენ²⁶ იგინი²⁷ საკუმილსა მას
 გეცხლისაჲ. მუნ იყვს²⁸ ტირილი²⁹ და ღრჭენად კბილთაჲ³⁰. * გულის გმა

1. კეთილსა მარგალიტსა B. — 2. მარგალიტი მრავლისა სახყიდლისაჲ. — 3. ყოველი ვე A. — 4. ედვა] აქუნ A. — 5. მოიყიდის A. — 6. om. კუალად. — 7. post სათრუმელსა add. პადესა. — 8. რუმელი. — 9. და] რუმელმან. — 10. ყოველთა გან თესლთა (თევზთა A). — 11. შეკრიბის. — 12. რაჲჟამს უკვე] და ოდეს. — 13. om. ზღვს A. — 14. კიდესა. — 15. დადვიან] დაასხიან. — 16. om. და განარჩიან. — 17. ჭურჭელსა B. — 18. განაბნიან] განსთხიან. — 19. ესრტთ. — 20. აღსახრული ამის სოფლისაჲ B. — 21. გამოვიდენ, ante quod add. რამეთუ. — 22. განარჩინენ] განამოვრნენ. — 23. post უკეთურნი add. იგი შდრის. — 24. post მართალთა add. მათ A. — 25. om. გან B. — 26. შთასხიონ B : შთასხინენ A. — 27. იგი B, post quod add. შდრის. — 28. იყვს post ტირილი. — 29. ante ტირილი add. თუალთა A. — 30. post კბილთა add. ჰრქუა მათ (om. B) იესუ მოწადეთა თჯთა (მ. თ. om. A).

a) Pl. 30 a. — b) განარჩიიან ms. — c) განაბნიიან ms.

46 bonas margaritas¹; * et cum invenit unam magni pretii margaritam², abiit
 47 et vendidit omne quod ei fuit³ (1) et emit illam. * Rursus iterum⁴ simile
 48 est regnum caelorum sagenae⁵ quam ponunt in mare et⁶ ex omni genere⁷
 49 colligunt⁸; * quando deinde⁹ impletur, extrahunt illam in ripam maris¹⁰,
 50 et ponunt et seligunt¹¹ et colligunt bonum illud in vase, malum autem illud
 51 foras dispergunt¹². * Isto modo erit in consummatione¹³ huius saeculi : exi-
 bunt¹⁴ angeli et seligent malos¹⁵ ab iustis¹⁶, * et iniciant illos in¹⁷ caminum
 illud ignis; ibi erit¹⁸ fletus et stridor dentium¹⁹. * Intellexistisne hoc omne? »

1. bonam margaritam B. — 2. margaritam magni pretii. — 3. ei fuit] habet A. — 4. om. iterum. — 5. post sagenae add. reti. — 6. et] quod. — 7. omnibus piscibus (seminibus B sic). — 8. colligit. — 9. quando deinde] et cum. — 10. om. maris A. — 11. ponunt] effundunt : om. et seligent. — 12. dispergunt] eiciunt. — 13. consummatio B. — 14. ante exibunt add. quia. — 15. post malos add. illos. — 16. inter iustos illos (om. B). — 17. in] inter. — 18. post erit add. oculorum A. — 19. post dentium add. dixit eis (om. B) Iesus discipulis suis (d. s. om. A).

(1) Lit. stetit.

ყავთ¹ ესე ყოველი : ჰრქუეს² მას : ჰმ უფალო^a. * სოლო მან³ ჰრქუა მათ. 52
 ამის თვს ყოველი მწიგნობარი⁴ დამოწაფებული⁵ ხასუფეველსა ცათასა მსგავს
 არს⁶ კაცსა მამასახლისსა⁷. რომელმან იგი⁸ გამოიღის საფასისა თვსისა
 გან⁹ ახალი და ძუელი¹⁰ : * და იყო რაჟამს დაასრულა იესუ იგავები¹¹ ესე. 53
 * წარვიდა¹² მიერ და მოვიდა სოფლად¹³ თვსა¹⁴. და ასწავებდა მათ შესაკრე- 54
 ბელთა მათთა¹⁵. და¹⁶ დაუკურდებოდა¹⁷ მათ და იტყოდეს. ვინაჲ არს ამისა¹⁸
 სიბრძნე ესე^c და ძალნი¹⁹. * ანუ არა ესე არს²⁰ სურდმსაჲ იგი²¹ ძმ. არა²² დედასა 55
 მისსა²³ მარიამ ჰრქვან²⁴. ||^d და მამათა მისთა²⁵ იაკობ და იოსებ და სიმონ და
 იუდა. * და დანი მისნი არა ყოველნი ჩუენ თანა²⁶ არიან²⁷. ვინაჲ არს ამისა 56
 ყოველი ესე²⁸. * და სცთებოდეს²⁹ მისა მიმართ³⁰ : სოლო იესუ ჰრქუა მათ. არა 57
 არს წინამწარმეტყველი შეურაცხ გარნა სოფელსა თვსსა და სახლსა შინა თვსსა.
 * და არა ქმნნა მუნ ძალნი მრავალნი ურწმუნოებისა მათისა თვს : 58

1. ჰყავთა. — 2. ante ჰრქუეს add. სოლო მათ. — 3. სოლო მან] და. — 4. om. მწიგნობარი. — 5. დამოწაფებული (-ულ A)] რომელი მოწაფე ყოფილ არნ B. — 6. post არს add. იგი. — 7. სახლისა ო. — 8. om. იგი. — 9. საუნჯისა გან თვსისა. — 10. ძუელი და ახალი. — 11. დაასრულნა... იგავნი. — 12. წარმოვიდა A. — 13. სოფლად] მამულად. — 14. თვსად A. — 15. ante მათთა add. შორის. — 16. და] ვითარმედ B; ვიდრემდის A. — 17. განუკურდებოდა. — 18. ამისსა B. — 19. ძალი. — 20. არსა A. — 21. იგი] მის. — 22. ante არა add. ანუ. — 23. ამისსა. — 24. ჰრქვან მარიამ. — 25. მამანი მისნი. — 26. თანა] შორის. — 27. არიანა. — 28. ესე ყოველი. — 29. სცთებოდეს] დაბრკოლდებოდეს. — 30. მის თვს B.

a) Additum manu scribae super lineam. — b) -მოწაფებული ms. — c) ესე ms. — d) Pl. 30 b.

Dixerunt¹ ei : « Utique, domine. » * Ille autem² dixit eis : « Propter hoc 52
 omnis scriba³ doctus⁴ in regno caelorum similis est⁵ homini domino domus,
 qui profert de thesauro suo novum et vetus⁶. » * Et fuit quando consumasset 53
 Iesus parabolas has, abiit illinc; * et venit in regionem⁷ suam, et docebat illos 54
 in synagogis eorum⁸. Et⁹ admirabantur illi et dicebant : « Unde est huius
 sapientia haec et potentiae¹⁰? * Nonne hic est¹¹ fabri ille¹² filius? Nonne¹³ 55
 matrem eius Mariam vocant¹⁴ et fratres eius Iacob et Ioseb et Simonem et
 Iudam, * et sorores eius nonne omnes apud nos sunt¹⁵? Unde est huius omne 56
 hoc¹⁶? » * Et offendebantur erga¹⁷ eum. Iesus autem dixit eis : « Non est 57
 propheta contemptus nisi in regione sua et in domo sua; » * et non fecit ibi 58
 potentias multas propter incredulitatem illorum.

1. ante dixerunt add. illi autem. — 2. Ille autem] Et. — 3. om. scriba. — 4. doctus] qui discipulus fuerat B. — 5. post est add. ille. — 6. vetus et novum. — 7. regionem] patriam. — 8. inter synagogas eorum. — 9. et] quoniam B; adeo ut A. — 10. potentia. — 11. estne A. — 12. illius. — 13. ante Nonne add. aut. — 14. vocant Mariam. — 15. non..., suntne. — 16. hoc omne. — 17. erga] propter B.

XIV, 1, 2 14. * მას ეამსა შინა ესმა ჰმროდეს ჩორორდსა¹ ჰამბავი იესუსი². * და ჰრქუა მონათა თვსთა : ესე იოჰანე არს³ ნათლის მცემელი. იგი აღდგომილ არს მკუდრეთით. და ამის⁴ თვს ძალნი იგი იქმნებიან მის გან⁵ : * რამეთუ ჰეროდე მამინ⁶ შეიპყრა იოვანე⁷. შებერვილა იგი⁸ და შეაყენა საპყრობილედ⁹ ჰეროდიაძს თვს ცოლისა ფილიპეს¹⁰ ძმისა თვისისადა¹¹ : * რამეთუ ეტყოდა მას იოვანე¹². არა ჯერ არს შენდა ცოლებად მაგისი¹³. * და უნდა და თუ მისი მოკლვად. და¹⁴ შეეშინა¹⁵ ერისა მის გან¹⁶. რამეთუ ვითარცა წინაწარმეტყუელი შეერაცხა¹⁷ იგი : * ხოლო რადეჟამს¹⁸ შობისა დღენი იყუვნეს ჰეროდესნი. როკვიდა ასული ჰეროდიაძისი შიშის. და სთნდა ჰეროდეს როკვად იგი მისი. 7, 8 * რომლისა გან¹⁹ ფიცით აღუთქუა მას მიცემად რადეა სთწილს^{20a} : * ხოლო

1. ჩორორდსა] ოსთა მათ სამთავროთა მთავარსა. — 2. იესუს თვს. — 3. არს იოვანე. — 4. მის. — 5. ძალნი... გან] იქმნებიან ძალნი ესე მის თანა. — 6. om. მამინ A. — 7. post იოვანე add. და. — 8. om. იგი B. — 9. საპყრობილესა შეაყენა. — 10. ფილიპესა B. — 11. მისისა. — 12. post იოვანე add. ვითარმედ A. — 13. ცოლებად მაგისი] ვითარმეცა გესუა შენ (om. B) იგი ცოლად. — 14. და] არამედ A; om. B. — 15. ეშინდა. — 16. om. გან B. — 17. შეერაცხა] ეპყრა. — 18. ხოლო რადეჟამს] და ვითარცა. — 19. გან] თვს A. — 20. ითხოვს.

a) Pl. 31 a.

XIV, 1 XIV. — * Illo in tempore audivit Herodes Chororodsa¹ (4) famam Iesu²,
2 * et dixit servis suis : « Hic Iohannes est³ baptista : ille surrexit a mortuis,
3 et propter hoc⁴ potentiae illae efficiuntur ab eo⁵. » * Herodes enim tunc⁶
4 apprehendit Iohannem, compedivit⁷ eum⁸ et inclusit in carcere⁹ propter
5 Herodiam uxorem Philippi fratris sui¹⁰; * dicebat enim ei Iohannes¹¹ :
6 « Non fas est tibi coniungere te cum ista¹² »; * et voluit quidem eum inter-
7 ficere, et¹³ timuit¹⁴ populum illum, quia sicut prophetam reputaverunt¹⁵
8 illum. * Quando autem¹⁶ nataliciae dies fuerunt Herodis, saltavit filia
Herodiadis in medio, et placuit Herodi saltatio illa eius; * a quo¹⁷ cum
iuramento pollicitus est ei dare quodcumque postulasset. * Illa autem prae-
instigata est a matre sua, et dixit : « Da mihi hic in patina caput Iohannis

1. Chororodsa] quattuor illorum principatum princeps. — 2. de Iesu. — 3. est Iohannes. — 4. propterea. — 5. fiunt potestates hae apud eum. — 6. om. tunc A. — 7. ante compedivit add. et. — 8. om. eum B. — 9. in carcere inclusit. — 10. eius. — 11. post Iohannes add. quoniam A. — 12. coniungere... ista] quomodo habeas tu (om. B) illam uxori. — 13. et] sed A; om. et B. — 14. timebat. — 15. reputaverunt] tenuerunt. — 16. quando autem] et ut. — 17. a quo] quapropter A.

(1) *Id est სიგნოჲ quartus non intellectum.*

იგი წინადაწარ ბირებულ^ა იყო დედისა გან თვისისა. და ჰრქუა. მძმეც მე¹ აქა
 ლანკლითა² თავი იღვანე³ ნათლის მცემელისაჲ : * და შე-და-თუ-წუნა მეფე⁴. 9
 თვისისა მის თვის და მის თანა შეინაკეთა ბრძანა მიცემად იგი მას. * და მიავლინა 10
 და მღჳკუეთა თავი იღვანეს⁵ საპყრობილესა შინა. * და მღართვეს თავი მისი 11
 ლანკლითა⁶. და მისცეს ქალსა მას. და მან მღართუა დედასა თვისსა : * და 12
 მღვიდეს მღწაფენი მისნი⁷. და წარიდეს გუამი მისი. და დაჰტლეს⁸. და 13
 მღვიდეს და უთხრეს იესუს : * ხოლო⁹ ესმა რაჲ¹⁰ იესუს. განემდრა მიერ
 ნავითა. და წარვიდა მიერ¹¹ უდაბნოსა ადგილსა თვისაგან : და ვითარცა ესმა 14
 ერსა მას. მისდევდა¹² მას მკურცხილ¹³ ქალაქებისა გან. * და გამღვიდა იესუ
 და იხილა ერი მრავალი¹⁴. და შეეწყალნეს იგინი და განკურნა¹⁵ სულნი¹⁶
 მათნი^b : * და ვითარცა შემწუნდა მღუგდეს მღწაფანი მისნი და ჰრქუეს მას : 15
 უდაბნო არს ადგილი ესე და ესაჲ გარდახრულ არს : განუტყვევ ერი ესე. რაჲთა
 წარვიდენ გარამოდ დაბნებსა და¹⁷ იყიდონ თავისა თვისისა¹⁸ საზრდელი : * ხოლო 16
 იესუ ჰრქუა მათ. ||^c არა უცმს მათ წარსლვამ. ეცით მაგათ თქვენ¹⁹ ჭამადი :

1. om. მე B. — 2. ლანკლითა. — 3. იღვანესი B. — 4. post მეფე add. იგი ხოლო
 (om. B). — 5. იღვანეს. — 6. ლანკლითა. — 7. მისნი] იგი იღვანესნი A. — 8. post
 დაჰტლეს add. იგი. — 9. om. ხოლო B. — 10. post რაჲ add. ესე. — 11. om. მიერ. —
 12. მისდევდა A. — 13. მკურცხელ. — 14. მრავალი ერი B. — 15. განკურნა. —
 16. სულნი (სნეულებანი A). — 17. om. და B. — 18. მათისა A. — 19. თქვენ ეცით
 მაგათ.

a) ბირებულ ms. — b) მათნი correctum e მრავალნი manu scribae. — c) Pl. 31 b.

Baptistae. » *Et cum contristatus fuerit rex, propter¹ iuramentum illud 9
 et cum eo recumbentes praecepit dare illud ei. *Et misit et amputavit 10
 caput Iohannis in carcere; *et attulerunt caput eius in patina et dederunt 11
 puellae illi, et illa attulit matri suae. *Et venerunt discipuli eius et 12
 abstulerunt cadaver eius² et sepelierunt³, et venerunt et nuntiaverunt Iesu.
 *Quando autem⁴ audivit⁵ Iesus, secessit illinc⁶ navi et abiit illinc in 13
 desertum locum seorsim. Et ut audivit populus ille, secuti sunt illum
 pedestre de civitatibus; *et exiit Iesus et vidit populum multum⁷ et 14
 misertus est eorum et sanavit animas⁸ (1) eorum. *Et ut vesper fuit, acces- 15
 serunt discipuli eius et dixerunt ei : « Desertus est locus hic et hora
 praeteriit; dimitte populum hunc ut abeant circiter in vicus et⁹ emant
 sibi escam. » *Iesus autem dixit eis : « Non necesse est illis abire : date 16

1. rex ille propter autem (om. B). — 2. eius] illi Iohannis. — 3. post sepelierunt
 add. illud. — 4. om. autem B. — 5. post audivit add. hoc. — 6. om. illinc. —
 7. multum populum B. — 8. animas] morbosos B; morbos A. — 9. om. et B.

(1) Probabiliter legendum morbosos.

17 * ხოლო მათ ჰრქუეს მას. არა გუაქუნს¹ აქა გარნა ხუთი² პური და ორი თევზი :
 18, 19 * ხოლო თავადმან ჰრქუა მათ³. მომართეთ მე იგი აქა : * და უბრძანა ერსა მას
 დახსდომამ თიკასა ზედა. და მიიღო ხუთი იგი პური და ორი თ<ე>ვზი. და⁴
 აღიხილნა ზეცად. და აკურთხნა⁵. და მისცემდა მოწაფეთა თვხთა პური იგი⁶.
 20 და მოწაფეთა⁷ მისცეს ერსა მას : * და⁸ ჭამეს ყოველთა და განძღეს. და აღიღეს
 21 ნეშტი ნამუხრევისა⁹ ათორმეტი გოდორი სავსე. * ხოლო რძმელთა ჭამეს
 22 იყვნეს¹⁰ მამანი¹¹ ხუთათას თვნიერ ყრმებისა¹² და დედებისა : * და შეყსულად
 აიძულა მოწაფეთა⁸ შესლვად¹³ ნავსა. და წინაწარმდღუანვად მისა წიად¹⁴ კერძო.
 23 ვიდრემდე განუტეუს ერი¹⁵ : * და ვითარცა განუტევა ერი იგი. აღვიდა მთასა
 24 ლღვად თვსაგან. და შე-რამ-მწუხრდა მარტომ იბოვა¹⁶ მუნ : * ხოლო ნავი იგი
 განშორებულ იყო ქუეყანით მრავალ უტევან. და იგუემებოდეს¹⁷ დღვათა გან

1. გუაქუს. — 2. post ხუთი add. გუეზამ A. — 3. ხოლო... მათ] ჰრქუა მათ იესუ. —
 4. om. და. — 5. აკურთხნა, post quod add. და (om. B) განტეზა. — 6. მისცა პური
 იგი მოწაფეთა თვხთა B (მოწ. თ. პური იგი A). — 7. post მოწაფეთა add. მათ. —
 8. om. და B. — 9. ნამუხრევი. — 10. იყვნეს რძმელთა იგი ჭამეს. — 11. post მამანი
 add. ხოლო. — 12. ყრმებისა. — 13. შესლვად. — 14. წიად] მიერ A. — 15. post ერი add.
 იგი. — 16. იბოვა] იყო. — 17. იგუემებოდა.

a) მოწაფეთა ms.

17 istis vos¹ escam. » * Illi autem dixerunt ei : « Non habemus hic nisi
 18 quinque panes et duos pisces. » * Ipse autem dixit eis² : « Afferte mihi
 19 illud huc; » * et iussit populum illum sedere super foenum, et accepit
 quinque illos panes et duos pisces, et³ suspexit in caelum et benedixit⁴
 et dabat⁵ discipulis suis panem illum⁶, et discipuli⁷ dederunt populo
 20 illi. * Et⁸ ederunt omnes et saturati sunt, et sustulerunt reliquias fragmen-
 21 torum⁹ duodecim cophinos plenos; * qui autem ederunt fuerunt¹⁰ homi-
 22 num¹¹ (1) quinque millia praeter pueros et mulieres. * Et statim coegit
 discipulos intrare in navem et praecedere eum in oppositam ripam¹² usque
 23 dum dimitteret populum¹³. * Et ut dimisit populum illum, ascendit in montem
 24 ad orandum seorsim; et cum vesper fuit solus inventus est¹⁴ ibi. * Navis
 autem illa aberat a terra multis stadiis, et iactabantur¹⁵ a fluctibus, quia

1. vos date istis. — 2. Ipse... eis] Dixit eis Iesus. — 3. om. et. — 4. post benedixit
 add. et (om. B) fregit. — 5. dedit. — 6. panem illum discipulis suis B. — 7. post
 discipuli add. illi. — 8. om. et B. — 9. fragmenta. — 10. fuerunt autem qui ederunt.
 — 11. post hominum add. tantum. — 12. in oppositam ripam] exinde A. — 13. post
 populum add. illum. — 14. inventus est] fuit. — 15. iactabatur.

(1) Lit. patres.

რამეთუ ქარი იგი იყო¹ პირით. * და მეოთხესა საგუმოლავსა² დამისხსა. მოვიდა 25
 მათდა³ იესუ სლვით⁴ : * სოლო მოწაფეთა ვითარცა ||^a იხილეს იგი⁵ ვიდოდა 26
 რაი ზღუ<ა>სა⁶ ზედა. შემძწუნდეს და თქუეს ვითარმედ საუცარ რაი მე არს.
 და შიშისა მის⁷ გან დაღატყვეს : * მეყსეულად ეტყოდა მათ იესუ და ჰრქუა. 27
 კადნიერ იყვნით. მე ვარ. ნუ გეშინინ : * მიუგო პეტრე^b და <ჰ>რქუა მას. 28
 უფალო. უკუეთუ შენ ხარ. მეშრძანე⁸ მე მისლვად შენდა წყალოთა ამით ზედა :
 * სოლო მან ჰრქუა. მოვედ. და გარდავიდა ნავით პეტრე⁹. ვიდოდა წყალოთა¹⁰ 29
 ზედა და მივიდა იესუსა¹¹ : * და ვითარცა იხილა ქარი იგი ძლიერი, შეეშინა 30
 და იწყო დანთქმად. და¹² დაღატყო და თქუა. უფალო მიგხენ მე : * მეყსეულად¹³ 31
 იესუ¹⁴ განყო გელი. უპყრა მას და თქუა¹⁵. მცირედ-მღრწმუნეო. რაისა
 შეღრგულდი. * და ვითარცა აღვიდეს იგინი ნავსა მას. დაუცხრა¹⁶ ქარი იგი : 32
 * სოლო რომელნი იგი იყვნეს¹⁷ ნავსა მას შინა. მოუტდეს და თაყუანის სცეს 33
 მას. და ეტყოდეს. ჰუმპარიტად ძმ დმრთისაი ხარ შენ : და განვიდეს და
 მოვიდეს¹⁸ ქუეყანასა მას გენესარეთისასა^c. * და იცნეს იგი კაცთა მათ მის 34

1. იყო ante ქარი. — 2. საგუმოლსა B. — 3. მათა B. — 4. post სლვით add. ზღუასა
 მას (om. B) ზედა. — 5. om. იგი A? — 6. post ზღუ<ა>სა add. მას. — 7. om. მის.
 — 8. მიშრძანე. — 9. გარდამოვიდა პეტრე ნავით და. — 10. წყალოთა] ზღუასა B; post
 წყალოთა add. მათ A. — 11. მოვიდოდა იესუსა. — 12. om. და A. — 13. ante მეყსეულად
 (-ლადგ errore in editione) add. და. — 14. იესუ post გელი A; om. იესუ B. — 15. ჰრქუა.
 — 16. დასცხრა. — 17. იყვნეს post შინა. — 18. მივიდეს, post quod add. მიერ A.

a) Pl. 32 a. — b) პეტრე in rasura manu scribae. — c) Post გენე- rasura sex litte-
 rarum.

ventus ille fuit¹ contrarius. * Et quarta vigilia² noctis venit ad eos Iesus 25
 ambulando³. * Discipuli autem sicut viderunt illum⁴ cum ambulabat super 26
 mare⁵, turbati sunt et dixerunt quoniam phantasma quoddam est. Et prae
 timore illo⁶ clamaverunt; * statim loquebatur eis Iesus et dixit : « Firmi (1) 27
 estote; ego sum; ne timueritis. » * Respondit Petrus et dixit ei : « Domine, 28
 si tu es, iube me venire ad te super aquas has. » * Ille autem dixit : « Veni ». 29
 Et descendit de navi Petrus⁷, ambulabat super aquas⁸ et iit⁹ ad Iesum;
 * et ut vidit ventum illum validum, timuit et coepit mergi. Et¹⁰ exclamavit 30
 et dixit : « Domine, serva me! » * Statim¹¹ Iesus¹² extendit manum,
 apprehendit eum et dixit : « O modicae fidei, quare dubitabas? » * Et ut 32
 ascenderunt illi in navem illam desiit ventus ille. * Qui autem fuerunt¹³ in 33
 navi illa accesserunt et adoraverunt illum et dicebant : « Vere Filius Dei
 es tu. » * Et exierunt et venerunt¹⁴ in terram illam Genesareth. * Et cogno- 34

1. fuit ante ventus. — 2. vigilia] fornace sic B. — 3. post ambulando add. super
 mare illud (om. B). — 4. om. illum A?. — 5. post mare add. illud. — 6. om. illo. —
 7. Petrus de navi et. — 8. aquas] mare B; aquas illas A. — 9. veniebat. — 10. om.
 et A. — 11. ante statim add. et. — 12. Iesus post manum A; om. Iesus B.. —
 13. fuerunt post illa. — 14. ierunt, post quod add. illinc A.

(1) Bold.

ადგილისათა : და წარავლინეს¹ ყოველსა მას სანახებსა. და ზღარტვეს მას
 35 ყოველი ბღრტად-ვნებული. * და ეკედრებოდეს მას რადთა შე-ხდლო-ახც²
 ფცხსა სა||მობლისა³ მისისასა : და რძმელთა³ შეახეს ცხონდეს⁴ :

XV, 1 15. * მაშინ მოუგდეს იესუს იერუსალემ<ი>თ ფარისიველნი და მწიგნო-
 2 ბარნი და ჰრქუეს⁵. * რადსა თვს მოწათენი შენნი გარდავლენ სწავლასა მას
 3 მდღელთასა⁶. რამეთუ არა დაიბანნიან გელნი რადყამს⁷ პურსა ჭამედ : * მან⁸
 მიუგო და ჰრქუა⁹ მათ. რადსა თვს თქუენცა¹⁰ გარდამცხუალთ¹¹ მცნებასა
 4 ღმრთისასა სწავლისა თქუენისა თვს¹² : * რამეთუ ღმერთმან თქუა¹³ თავ უყავ¹³
 მამასა და დედასა¹⁴ : და რძმელი ძვრსა იტყოდის¹⁵ მამისა თვს ანუ¹⁶ დედისა
 5 თვს¹⁷ სიკუდილით¹⁸ მოკუედინ : * ხდლო თქუენ თქუთ¹⁹. რძმელმან ჰრქუას
 მამასა²⁰ გინა თუ²¹ დედასა თვსსა ნიჭითა²². არა^b რადცა²³ ჩემ გან სარგებელ
 6 გეყვ²⁴. * და არა თავ ჰყუც²⁵ მამასა თვსსა²⁶ : და შეურაცხ²⁷ ჰყავთ სიტყუა²⁸

1. წარავლინეს. — 2. შეხდლოახც. — 3. რადდენთა. — 4. ცხონდეს. — 5. ეტყოდეს.
 — 6. მოძღვრებასა სუფესთასა. — 7. ღდეს A. — 8. მან] ხდლო იესუ. — 9. post
 ჰრქუა add. და A. — 10. თქუენ B. — 11. გარდაჰხუალთ. — 12. სწავლისა... თვს]
 მოძღვრებითა თქუენითა. — 13. თავ უყავ] პატივევ. — 14. post მამასა et დედასა add.
 შენსა. — 15. რძმელმან ბღრტი თქუას (სთქუას ბღრტი A). — 16. ანუ] გინა B; და A.
 — 17. om. თვს A. — 18. om. სიკუდილით. — 19. სთქუთ B; სთქუთ A. — 20. post
 მამასა add. თვსსა. — 21. om. თუ. — 22. ნიჭი. — 23. არა რადცა] რძმელი (რძმელ B).
 — 24. გეყვ. — 25. თავ ჰყუც] პატივხდეს. — 26. om. თვსსა B, post quod add. ანუ
 (და A) დედასა თვსსა. — 27. და შეურაცხ] ესე ვითართა (-რმან A) დაუმტკიცებელ. —
 28. სიტყუა] მცნება A.

a) Pl. 32 b. — b) არს ms.; emendavi.

35 verunt illum homines illi illius loci et miserunt ad omnia illa vicinia et obtu-
 lerunt ei omnem male habentem; * et petebant ab eo ut tangere faceret¹ solum
 fimbriam vestimenti eius, et qui² tetigerunt salvabantur.

XV, 1 XV. — *Tunc accesserunt ad Iesum ab Hierosolymis Pharisei et scribae
 2 et dixerunt³ : * « Quare discipuli tui transgrediuntur doctrinam illam
 3 sacerdotum; non enim lavant manus quando panem edunt? » * Ille⁴ respon-
 dit et dixit⁵ : « Quare vos quoque⁶ transgredimini mandatum Dei propter
 4 doctrinam vestram⁷, quia Deus dixit : « *Honora patrem⁸ et matrem⁹; et
 5 qui maledicit¹⁰ patri vel¹¹ matri morte¹² moriatur. » * Vos autem dicitis :
 6 « Qui dixerit patri¹³ vel matri suae cum dono¹⁴, nihil¹⁵ a me proderit¹⁶
 vobis; » * et non honorificabit patrem suum¹⁷, et irritum fecistis¹⁸ verbum¹⁹

1. facerent. — 2. quanti. — 3. dicebant. — 4. ille] Iesus autem. — 5. post dixit
 add. eis et (om. B). — 6. om. quoque B. — 7. doctrina vestra. — 8. post patrem add.
 tuum. — 9. post matrem add. tuam. — 10. maledicet. — 11. vel] et A. — 12. om.
 morte. — 13. post patri add. suo. — 14. donum. — 15. nihil] quid. — 16. profuit. —
 17. om. suum B, post quod add. vel (et A) matrem suam. — 18. talia (-e A) fecistis
 infirmum. — 19. mandatum A.

დმრთისაჲ სწავლისა თქუენისა თჳს¹ : * ორგულნო კეთილად წინაჲსწარმე- 7
 ტყუელგბდა თქუენ თჳს ესაია და თქუა. * ერი ესე ბაგითა სოლო² მადიდებს³ 8
 მე. სოლო გული მათი⁴ განშოვრებულ⁵ არს⁶ ჩემ გან⁷. * ცუდად⁸ მსახურებენ 9
 მე : რამეთუ ასწავებენ მოძღურებასა მცნებასა⁹ კაცთას< > : * და მოუწოდა 10
 ერსა მას და ჰქუა¹⁰ მათ¹¹. ისმინეთ და გულის გმა ყავთ. ||^a * არა თუ რომელი 11
 შევალს პირით¹² შეაგინებს იგი¹³ კაცსა. არამედ რომელი გამოვალს პირისა გან¹⁴. 12
 იგი¹⁵ შეაგინებს კაცსა : * მაშინ მოუგდეს¹⁶ მოწაფენი¹⁷ და ჰქუეს მას. უწყია¹⁸ 12
 რამეთუ ფარისეველთა ვითარ¹⁹ ესმა სიტყუაჲ შენი²⁰ დაბრკოლდეს : * სოლო 13
 მან²¹ მიუგო და²² ჰქუა მათ. ყოველი ნერგი რომელი არა^b დაჰხერგა მამამან²³ 13
 ზეცათამან აღმოიფხურებს²⁴. * სოლო აცადეთ²⁵ მათ²⁶. ბრმანი არიან და 14
 წინაჲმძღუარნი ბრმათანი. სოლო²⁷ ბრმაჲ ბრმასა თუ წინაჲძღვნ. შესცთიან.

1. სწავლისა... თჳს] მოძღურებითა თქუენითა. — 2. სოლო] მათითა. — 3. მადიდებს] პატივმცემს. — 4. გულნი მათნი. — 5. ante განშოვრებულ add. შოვრად B. — 6. არიან. — 7. om. ჩემ გან A. — 8. ცუდად] ამაოდ. — 9. ante მცნებასა add. და; და მცნებასა bis B. — 10. ეტყოდა. — 11. om. მათ A. — 12. რომელი... პირით] პირად (-ით A) შემავალი. — 13. om. იგი. — 14. რომელი... გან] პირით გამომავალი. — 15. om. იგი. — 16. post მოუგდეს add. იესუს. — 17. post მოწაფენი add. თჳხნი. — 18. უწყია. — 19. ვითარ] რაჲ. — 20. შენი] იგი. — 21. თავადმან. — 22. om. მიუგო და B. — 23. post მამამან add. ჩემმან. — 24. აღიფხურენ B (-ურას A), ante quod add. ძირით ურთ. — 25. სოლო აცადეთ] უტყვეთ (in editione errore უხვეთ). — 26. post მათ add. რამეთუ A. — 27. სოლო] რამეთუ.

a) Pi. 33 a. — b) არა manu scribae super lineam additum.

Dei propter doctrinam vestram¹. * Hypocritae, bene prophetabat de vobis 7
 Esaia et dixit : * « Populus hic labio solum² glorificit³ me; cor autem 8
 eorum remotum est⁴ a me⁵; * frustra serviunt mihi, quia docent doctri- 9
 nam mandatum⁶ hominum. » * Et convocavit populum illum et dixit⁷ 10
 eis⁸ : « Audite et intelligite : * non id quod introit per os⁹ illud¹⁰ inquinat 11
 hominem, sed id quod exit ex ore¹¹ illud¹² inquinat hominem. » * Tunc 12
 accesserunt¹³ discipuli¹⁴ et dixerunt ei : « Scis¹⁵ quia Pharisei ut audierunt 13
 sermonem tuum¹⁶ offensi sunt? » * Ille¹⁷ autem respondit¹⁸ et dixit eis : 13
 « Omnis plantatio quam non plantavit Pater¹⁹ caelorum eradicabitur²⁰. 14
 * Sinite autem²¹ illos²² : caeci sunt et duces caecorum; caecus autem²³ caecum 14

1. doctrina vestra. — 2. solum] eorum. — 3. glorificit] honorat. — 4. corda... eorum remota sunt, ante quod add. longe B. — 5. om. a me A. — 6. ante mandatum add. et. — 7. dicebat. — 8. om. eis A. — 9. id... os] in os (per os A) iniens. — 10. om. illud. — 11. id... ore] ex ore exiens. — 12. om. illud. — 13. post accesserunt add. ad Iesum. — 14. post discipuli add. sui. — 15. Scisne. — 16. tuum] illum. — 17. Ipse. — 18. om. respondit et B. — 19. post Pater add. meus. — 20. eradicetur B, ante quod add. cum radice. — 21. om. autem. — 22. post illos add. quia A. — 23. caecus autem] quia caecus.

15 და ორნი ვე შთაცვია[ნ] მთხრებლსა¹ : * მიუგო პეტრ[ე] და ჰრქუა მას.
 16 გამოგუთარგმანე² ჩუენ იგავი ეგე³. * ხოლო იესუ ჰრქუა მას. აწ⁴ თქუენცა
 17 უგულის გმე ვე ხართ⁵ * და არა გიგნობიეს⁶. რამეთუ ყოველი რღმელი
 18 შევალს პირით მუცლად მივალს⁷ და განსავალით განვალს : * ხოლო გამომავალი
 19 პირით გულისა გან გამოვალს. იგი⁸ შეაგინებს კაცსა. * რამეთუ გულისა გან
 20 გამოვლენ გულის⁹ სიტყუანი ბორბტნი : კაცისგლვანი, მრუშებანი, სიძვანი,
 21 პარვანი, ცილის წამებანი, გმობანი : * ესე¹⁰ არიან რღმელნი შეაგინებენ კაცსა :
 22 ხოლო უბანელითა გელითა ჭამად არა შეაგინებს კაცსა : * და წარმოვიდა¹¹
 23 მიერ იესუ და მოვიდა¹² ადგილთა ტჯრღისისა და სიდონისათა : * და დედაკაცი¹³
 24 ქანანელი საზღვართა მათთა¹⁴ გან გამოვიდა. დადადებდა და იტყოდა :
 25 შემიწყალე მე უფალო ძეო დავითისო : რამეთუ ასული ჩემი ბორბტად
 26 ემშაკვეულ არს : * ხოლო თავადმან¹⁵ არაჲ მიუგო მას სიტყუად : და მოუგდეს
 27 მას¹⁶ მოწაფენი. და ეტყოდეს მას¹⁷ და ჰრქუეს¹⁸. განუტევე ესე რამეთუ¹⁹

1. მთხრებლსა შთაცვიათ. — 2. გამომითარგმანე A. — 3. ეგე] ესე A; იგი B. —
 4. om. აწ. — 5. ხართ. — 6. გიგნობიესა B. — 7. მივალს] შევალს. — 8. ante იგი add.
 და. — 9. om. გულის B. — 10. ესენი A. — 11. წარვიდა. — 12. om. მიერ... მოვიდა B;
 მივიდა A. — 13. ante დედაკაცი add. აჰა ესერა (om. A). — 14. მათ. — 15. თავადმან]
 იესუ. — 16. მას] იესუს post მოწაფენი. — 17. om. და ეტყოდეს მას. — 18. post ჰრქუეს
 add. მას. — 19. რამეთუ] რღმელი B.

a) ხართ : -a manu correctoris super lineam additum. — b) Pl. 33 b. — c) ძმე ms.

15 si ducit, offenduntur et ambo incidunt in foveam¹. » * Respondit Petrus
 16 et dixit ei : « Interpreta nobis parabolam istam². » * Iesus autem dixit ei :
 17 « Nunc³ vobis quoque sine intellectu estisne⁴ * neque cognovistis⁵, quia
 18 omne quod introit per os in ventrem vadit⁶ et per exitum exiit? * Exiens
 19 autem per os de corde exiit; illud⁷ inquinat hominem; * quia e corde exeunt
 20 cogitationes malae — homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testi-
 21 monia, blasphemiae; * haec sunt quae inquinant hominem. Non lota autem
 22 manu edere non inquinat hominem. » * Et egressus est⁸ illinc Iesus et
 23 venit⁹ in loca Tyri et Sidonis; * et mulier¹⁰ Chananaea a finibus illorum¹¹
 24 exiit, clamabat et dicebat : « Miserere mei, Domine, fili Davidis, quia filia
 25 mea male daemonizata est. » * Ipse¹² autem nihil respondit ei verbi. Et
 26 accesserunt ad eum¹³ discipuli et dicebant ei¹⁴ et dixerunt¹⁵ : « Dimitte

1. in foveam incidunt. — 2. hanc A; illam B. — 3. om. nunc. — 4. estis. — 5. cognovistisne B. — 6. vadit] intrat. — 7. ante illud add. et. — 8. egressus est] abiit A. —
 9. om. illinc... venit B; venit] iit A. — 10. ante mulier add. ecce. — 11. illis. —
 12. Ipse] Iesus. — 13. eum] Iesum post discipuli. — 14. om. et dicebant ei. — 15. post
 dixerunt add. ei.

შეგუდგს ჩუენ და დადადებ¹ : * ხოლო² იესუ³ ჰრქუა მათ. არა ვიდრე 24
 მოვლინებულ ვარ გარნა ცხვართა მათ წარწყმედულთა⁴ სახლისა ისრაელისათა :
 * ხოლო იგი⁵ მოუგდა⁶. თაყუანის სცემდა მას და ეტყოდა უფალო შემინყალო 25
 მე : * ხოლო თავადმან მიუგო და ჰრქუა მას. არა კეთილ არს მოღებამ პურისად⁷
 შვილთა გან და დადებად⁸ ძაღლთა. * ხოლო მან ჰრქუა⁹. ჰე უფალო და¹⁰ რამეთუ 27
 ძაღლიცა ჭამედ ნაბიჭსა გარდამონაცუვენებსა¹¹ ტაბლისა გან უფალოთა მათთადას :
 * მაშინ მიუგო იესუ და ჰრქუა მას : ზ დედაკაცო. დიდ არს ხარწმუნოებამ 28
 შენი¹². გეყავნ შენ ვითარცა გნებავს. და განიკურნა ასული იგი მისი მიერ ყამით
 გან : * და წარმოვიდა¹³ ||^a მიერ იესუ. და მოვიდა ზღუს კიდესა მას¹⁴ გალილეა- 29
 სასა. აღვიდა¹⁵ მთასა და დაჯდა მუნ : * და მოუგდა მას ერი მრავალი. რომელთა 30
 ჰყვანდა მათ თანა მკვლელებები და¹⁶ ბრმები. ყრუნი და¹⁶ ქუეწარმძმომეღნი :
 და სხუანი მრავალნი თითოხასხეთა გან სენთა შეპყრობილნი : და დასხეს იგი¹⁷
 ფერგთა თანა იესუსთა¹⁸. და განკურნა იგინი. * ვიდრე¹⁹ უკურდაცა ერსა მას. 31
 ჰხედვიდეს რამ ვითარ იგი ყრუნი და უტყუნი²⁰ იტყოდეს. და მკვლელებნი

1. დადადაბს და შეგვდგს ჩუენ. — 2. om. ხოლო. — 3. იესუ post მათ. — 4. წყმე-
 დულთა B. — 5. ante იგი add. დედაკაცი A. — 6. post მოუგდა add. და A. — 7. მოღებამ
 პური. — 8. დაგებამ A. — 9. თქუა B. — 10. om. და. — 11. ნაბიჭვისა გან რომელ
 გარდამოცვინ. — 12. ante შენი add. ეგე. — 13. წარვიდა. — 14. om. მას B. — 15. ante
 აღვიდა add. და. — 16. om. და^{1,2}. — 17. დასხნეს იგინი. — 18. იესუსთა] იესუსთა A;
 მისთა B. — 19. ვიდრე] არამედ. — 20. om. და უტყუნი.

a) Pl. 34 a.

hanc, quia¹ sequitur nos et clamat². » * Iesus autem dixit eis³ : « Non 24
 hic missus sum nisi ad oves illas deperditas domus Israhel. » * Illa⁴ autem 25
 accessit⁵, adorabat eum et dicebat : « Domine, miserere mei ! » * Ipse 26
 autem respondit et dixit ei : « Non bonum est capere panem⁶ a filiis et
 ponere canibus⁷. » * Illa autem dixit : « Utique, Domine, nam et⁸ canes 27
 quoque edunt micas caducas⁹ de mensa dominorum eorum. » * Tunc 28
 respondit Iesus et dixit ei : « O mulier, magna est fides¹⁰ tua, fiat tibi
 sicut vis ; » et sanata est filia illa eius hinc a tempore. * Et abiit illuc Iesus 29
 et venit ad ripam maris illam¹¹ Galilaeae. Ascendit¹² in montem et sedit
 ibi ; * et accessit ad eum populus multus qui habebant secum claudos et 30
 caecos surdos et¹³ repentes et alios multos a variis morbis captos, et posue-
 runt illos ad pedes Iesu¹⁴, et sanavit illos ; * donec admiraretur¹⁵ quoque 31
 populus ille, cum viderent quomodo surdi et muti¹⁶ loquebantur et claudi

1. quae B. — 2. clamat et sequitur nos. — 3. Iesus post eis ; om. autem. — 4. post
 illa add. mulier A. — 5. post accessit add. et A. — 6. panem sumere. — 7. saturare
 canes A. — 8. om. et. — 9. de micis qui cadunt. — 10. post fides add. ista. — 11. om.
 illam B. — 12. ante ascendit add. et. — 13. om. et^{1,2}. — 14. Iesu] eius B. — 15. sed
 admirabatur. — 16. om. et muti.

ვიდოდეს. და ღრეკილნი განიკურნებოდეს. და ბრმანი ხედვიდეს. და ადიდებდეს
 32 ღმერთსა ისრაჲლისასა¹ : * ხოლო იესუ მოუწოდა მოწაფეთა² და ჰრქჳა
 მათ³. მეწყალის ერი ესე რამეთუ აწ ესერა⁴ სამი დღე არს ვინამთგან⁵
 მელიან მე. და არამ⁶ აქუნს⁷ რამცა ჰამეს : და განტევებამ მათი უზმათამ არა
 33 მინებს⁸. ნუ უკუე დაცვენ გზასა ზედა : * ხოლო მოწაფეთა მისთა ჰრქჳეს მას⁹.
 ვინამ არს¹⁰ ჩუენდა უდაბნოსა¹¹ ესოდენი პური¹². ვინამცა¹³ განვამდეთ¹⁴ ერი
 34 ესოდენი : * ხოლო იესუ ჰრქჳა მათ¹⁵. რადენი პური გაქუნს¹⁶ აქა. ხოლო მათ
 35 ჰრქჳეს¹⁷. შვიდი პური და მცირედ თევზი : * და უბრძანა ერსა მას დასხდომამ^a
 36 ქუეყანასა¹⁸ : * და მოიღო შუდი იგი პური და თევზნი¹⁹. და²⁰ ჰმადლობდა და
 განტეხა და მისცემდა მოწაფეთა : ხოლო²¹ მოწაფენი იგი²² მისცემდეს ერსა
 37 მას : * და²³ ჰამეს ყოველთა და განძდეს : და მეტი იგი ნამუსრევი აღიდეს²⁴

1. om. ისრაჲლისასა. — 2. post მოწაფეთა add. თვსთა. — 3. om. მათ. — 4. om. ესერა A. — 5. ვინამთგან] და. — 6. არა რამ B. — 7. აქუნს. — 8. მნებავს A. — 9. ხოლო... მას] ჰრქჳეს მას მოწაფეთა მათ (მისთა A). — 10. om. არს B. — 11. post უდაბნოსა add. ზედა. — 12. პური ესოდენი (-ენ A). — 13. ვითარმცა. — 14. განძდა. — 15. ხოლო... მათ] ჰრქჳა მათ იესუ. — 16. გაქუნს. — 17. post ჰრქჳეს add. მას. — 18. post ქუეყანასა add. ზედა. — 19. თევზნი] ორი თევზი B. — 20. om. და. — 21. ხოლო] და. — 22. om. იგი A. — 23. om. და. — 24. აღიდეს ნემტი იგი ნამუსრევი.

a) Pl. 34 b.

ambulabant et mutilati sanabantur et caeci videbant, et glorificabant Deum
 32 Israhel¹. * Iesus autem convocavit discipulos² et dixit eis³ : « Misereor
 populi huius, quia nunc ecce triduo est a quo⁴ expectant me, et nihil
 habent quod edant, et dimittere eos ieiunos nolo, ne forte cadant super
 33 viam. » * Discipuli autem eius dixerunt ei⁵ : « Unde est⁶ nobis in deserto⁷
 34 tantus panis⁸, quo saturemus⁹ populum tantum? » * Iesus autem dixit eis¹⁰ :
 « Quantum panem habetis hic? » Illi autem dixerunt¹¹ : « Septem panes et
 35, 36 paucos pisces. » * Et praecepit populo illi sedere in terra¹². * Et accepit
 septem illos panes et pisces¹³ et¹⁴ gratias agebat, et fregit et dabat disci-
 37 pulis; discipuli autem¹⁵ illi¹⁶ dabant populo illi. * Et ederunt omnes et
 saturati sunt; et superflua illa fragmenta sustulerunt¹⁷ septem sportas plenas;

1. om. Israhel. — 2. post discipulos add. suos. — 3. om. eis. — 4. a quo] et. — 5. dixerunt et discipuli illi (eius A). — 6. om. est B. — 7. super desertum. — 8. panis tantus. — 9. saturet (saturetur?). — 10. Dixit eis Iesus. — 11. post dixerunt add. ei. — 12. super terram. — 13. ante pisces add. duo B. — 14. om. et. — 15. discipuli autem] et discipuli. — 16. om. illi A. — 17. sustulerunt ante superflua.

შუდი სფურიდი¹ სავსე : *ხოლო რომელთა ჭამეს იყვნეს ოთხათას მამანი² 38
 თხნიერ ყრმეებისა³ და დედებისა : და განუტევნა იგინი^{4a} და აღვიდეს⁵ ნავსა.
 და მოვიდა საზღვართა მაკდალამათა :

16. * და მოუტევს მას ფარისეველნი და სადუკეველნი. გამოხციდეს. XVI, 1
 განიციოთხვიდეს მას⁶ რათა სასწაული ზეგით უჩუენლს მათ : *ხოლო თავადმან 2
 მიუგო და ჰქტუა მათ. შე-რამ-მწუხრდის ჰსოქტო ყუდრო⁷ იყოს. რამეთუ წითს
 ცამ. * და^b განთიად სოქეთ. ზამთარი იყოს. რამეთუ კინავს მწუხარედ ცამ : 3
 ორგულნო ცისა სამე^c პირი⁸ იგით ცნობად. ხოლო სასწაულნი ჟამთანი ვერ
 ძალ გისხენ⁹ გულის გმის ყოფად : *ნათესავი ბოროტი და მემრუმე სასწაულსა 4
 ეძიებს. და სასწაული არა ეცეს მას. გარნა იონა¹⁰ წინაწარმეტყუელისამ : და
 დაუტევნა იგინი და წარვიდა : * და მოვიდეს მოწაფენი მისნი¹¹. ||^d და დაავიწყდა 5
 პურისა მოღებამ¹² : * ხოლო იესუ ჰქტუა მათ. იგულეთ¹³ და ეკრძალემოდეთ¹⁴ 6
 ცომისა მის¹⁵ გან ფარისეველთამა და სადუკეველთამა : * ხოლო იგინი 7

1. ფხვრიდი. — 2. post მამანი add. ხოლო. — 3. ყრმებისა. — 4. განუტევნა იგინი]
 განუტევა ერი იგი. — 5. აღვიდა იესუ. — 6. გამოხციდეს... მას] გამოხციდეს მას და
 ეტყოდეს (და გტ. om. B). — 7. მყუდრო A. — 8. პირი სამე ცისამ. — 9. გისხენ] ვიც.
 — 10. ante იონა add. სასწაული. — 11. post მისნი add. მიერ წიად. — 12. პური
 მოღებად. — 13. იგულეთ] იხილეთ. — 14. ეკრძალენით. — 15. om. მის.

a) იგინინი ms. — b) Ante და rasura novem litterarum; და განთიად bis scriptum
 erat. — c) ცისა მე ms. postea correctum. — d) Pl. 35 a.

*qui autem ederunt fuerunt quattuor milia hominum¹ absque pueris et
 mulieribus. *Et dimisit illos² et ascenderunt³ navem et venerunt in confinia 38
 Magdalaе.

XVI. — *Et accesserunt ad eum Pharisei et Sadducei : tentaverunt XVI, 1
 et erogaverunt⁴ eum ut signum de caelo ostenderet eis. *Ipse autem 2
 respondit et dixit eis : « Quando vesper fit, dicitis : « Serenum erit, quia
 rutilat caelum; » *et mane loquimini : « Tempestas (1) erit, quia diminuit 3
 tristiter caelum. » *Hypocritae, caeli sane faciem⁵ scitis agnoscere, signa 4
 vero temporum non potuistis intelligere? Generatio mala et adultera signum
 quaerit, et signum non dabitur ei nisi⁶ Ionaе prophetae. » Et reliquit illos 5, 6
 et abiit⁷. *Et venerunt discipuli eius et obliti sunt panem accipere. *Iesus
 autem dixit eis : « Cavete⁸ et cauti estote a fermento illo⁹ Pharisaeorum
 et Sadduceeorum. » *Illi autem cogitabant in cordibus eorum¹⁰ et dice- 7

1. post hominum add. tantum. — 2. illos] populum illum. — 3. ascendit Iesus. —
 4. tentaverunt... erogaverunt] tentaverunt eum et dicebant (et dic. om. B). — 5. faciem...
 caeli. — 6. post nisi add. signum. — 7. post abiit add. illinc in opposito. —
 8. cavete] videte. — 9. om. illo. — 10. in corde suo B; in cordibus suis A.

(1) Lit. hiems.

განიზრახვიდეს გულთა შინა მათთა¹ და იტყოდეს ვითარმედ პური არა
 8 გვაქუნს². * ვითარ³ გულის გმა ყო იესუ⁴ ჰრქუა მათ. რამა ზრახავთ გულთა
 9 შინა⁵ თქუნთა მცირედ-მორწმუნენო. რამეთუ პური⁶ არა გვაქუნს⁷ : * არდა
 გულის გმა გიყოდეს არდა გაგლოხ ზეთი იგი გუეზად ზეთათასთა⁸. და რავდენი
 10, 11 გოდღრი⁹ აღიდეთ. * და არდა შუდი იგი გუეზად ოთხათასთა¹⁰ : * ვითარ არა
 გულის გმა ჰყავთ¹¹. რამეთუ არა პურისა თვს გარქუ თქუნ¹². ეკრძალენით
 12 ცომისა მის¹³ გან ფარისეველთადას¹⁴ : * მაშინ გულის გმა ყვეს რამეთუ არა
 ჰრქუა მათ კრძალვად¹⁵ ცომისად¹⁶. არამედ მოძღურებისა გან ფარისეველთადას
 13 და სადუკვევლთადას¹⁷ : * და მოვიდა¹⁸ იესუ კესარიად კერძო ფილიპსსა¹⁹.
 ჰკითხვიდა მოწაფეთა თხთა^a და ჰრქუა. რა მრქუან მე²⁰ კაცთა. ვითარმედ

1. გულთა შინა მათთა] გულსა თხსსა B; გულთა თხთა A. — 2. გვაქუნს] მოვიდეთ.
 — 3. om. ვითარ. — 4. post იესუ add. და. — 5. om. შინა. — 6. პური. — 7. გაქუნს.
 — 8. არდა... ზეთათასთა] არა გიგნობიეს არდა მიიგნენით ზეთთა მათ პურთად და
 ზეთათასთა მათ. — 9. გოდღრი] ფხვრიდი. — 10. შუდი... ოთხათასთა] შუდთა მათ
 პურთა და ოთხათასთა მათ და რავდენი ფხვრიდი აღიდეთ A; om. totam clausulam a
 და არდა B. — 11. გულის გმა ჰყავთ] გიგნობიეს. — 12. post თქუნ add. ხდღღ. — 13. om.
 მის. — 14. post ფარისეველთადას add. და სადუკვევლთადას. რამედ არს ორგულეზად.
 — 15. კრძალვებად. — 16. ცომისა გან პურისად (om. B). — 17. სადუკვევლთადას in
 editione (errore). — 18. და მოვიდა] მოწადვიდა. — 19. კესარიად... ფილიპსსა] ადგილთა
 მათ კესარია ფილიპსსათა. — 20. მრქუან მე] თქვან ჩემ თხს.

a) -წაფეთა თხთა additum intra lineas.

8 bant quoniam panem non habemus¹. * Ut² intellexit Iesus, dixit³ eis :
 « Quare cogitatis in cordibus vestris, O modicae fidei, quia panem⁴ non
 9 habemus? * Nondum intellexistis⁵ neque recordati estis quinque illorum
 10 panium quinque milibus⁶ et quot cophinos⁷ sumpsistis, * et neque septem
 11 illorum panium quattuor milibus⁸? * Quomodo non intellexistis⁹, quia
 non de pane dixi vobis : « Cavete¹⁰ a fermento illo¹¹ Pharisaeorum¹²? »
 12 * Tunc intellexerunt quia non dixit eis cavere a fermento¹³, sed a doctrina
 13 Pharisaeorum et Sadducaeorum. * Et¹⁴ venit Iesus in partes¹⁵ Caesareae
 Philippi. Interrogabat discipulos suos et dixit : « Quid dicunt me¹⁶ homines

1. habemus] accepimus. — 2. om. ut. — 3. ante dixit add. et. — 4. panes. —
 5. intellexistis] cognovistis. — 6. et quinque milium illorum. — 7. cophinos] sportas.
 — 8. et quattuor milium, post quod add. et quot sportas sustulistis A; om. totam
 clausulam ab et neque B. — 9. intellexistis] cognovistis. — 10. post cavete add. autem.
 — 11. om. illo. — 12. post Pharisaeorum add. et Sadducaeorum, quod est hypocrisia.
 — 13. post fermento add. panis A. — 14. et] quando. — 15. partes] loca illa. —
 16. ante me add. de.

ვინ ვარ მე. მე კაცისაჲ¹ : * ხოლო მათ თქუეს². რომელთა მე თქუან³ იოვანე 14
 ნათლის მცემელი. რომელთა მე ჭელია და რომელთა მე⁴ იერემია. ანუ⁵ ერთი
 წინაწარმეტყუელთაგანი⁶ : * მან⁶ ჰრქუა მათ. თქუენ რამ თქვთ ვითარმედ 15
 ვინ ვარ მე⁷. * მიუგო სიმონ პეტრე და ჰრქუა⁸. შენ ხარ ქრისტე მე 16
 ღმრთისაჲსა⁹ ცხელისაჲ : * მიუგო იესუ და ჰრქუა მას. ნეტარ ხარ შენ სიმონ 17
 ძე იონას¹⁰. რამეთუ გლ<რ>ცთა და სისხლთა არა გამოციხნადეს შენ¹¹.
 არამედ მამამან ჩემმან რომელ არს ცათა შინა¹². * და მეცა¹³ ვეტყვ შენ. რამეთუ 18
 შენ ხარ კლდე. და მაგას¹⁴ კლდესა ზედა აღვაშენო ეკლესიაჲ ჩემი. და ბჭენი
 ჯოჯოხეთისანი ვერ ერეოდინ მას : * და მიგცნე შენ კლიტენი სასუფეველისა. 19
 ცათაჲსანი : და რომელი შეჰკრა ქუეყანასა ზედა. კრულ იყოს¹⁵ ცათა შინა. და
 რომელი გაჰგსნა¹⁶ ქუეყანასა ზედა. გსნილ იყოს იგი¹⁷ ცათა შინა : * მაშინ 20
 ამცნო მოწაფეთა¹⁸. რადთა არა ვის უთხრან¹⁹ რამეთუ²⁰ იგი არს იესუ²¹
 ქრისტეს : * მიერითგან იწყო იესუ ჩუენებდა²² მოწაფეთა თხსთა. რამეთუ 21

1. ვითარმედ... კაცისაჲ] ძისა კაცისა ყოფად. — 2. თქუეს] ჰრქუეს. — 3. om.
 თქუან. — 4. რომელთა მე] სხუათა. — 5. ანუ] გინა. — 6. ante მან add. ხოლო. —
 7. რამ... მე] ვინ გგონიე მე. — 8. post ჰრქუა add. მას. — 9. ღმრთისა. — 10. ბარ
 იონა. — 11. om. შენ. — 12. რომელ... შინა] ზეცათამან. — 13. და მეცა] ხოლო მე. —
 14. ამას. — 15. post იყოს add. იგი. — 16. განჰგსნე. — 17. om. იგი. — 18. post
 მოწაფეთა add. თხსთა. — 19. უთხრას. — 20. რამეთუ] ვითარმედ. — 21. om. იესუ.
 — 22. ჩუენებდა] უწყებდა.

a) Pl. 35 b. — b) ჩუენებდად ms.

quoniam quis sim ego, Filius hominis¹? » * Illi autem dixerunt : « Quidam 14
 dicunt² Iohannem Baptistam : quidam Eliam, et quidam³ Ieremiam aut 15
 unum ex prophetis. » * Ille⁴ dixit eis : « Vos quid dicitis quoniam quid 16
 sim ego⁵? » * Respondit Simon Petrus et dixit⁶ : « Tu es Christus filius 17
 Dei vivi. » * Respondit Iesus et dixit ei : « Beatus es tu, Simon, filius 18
 Ionae⁷, quia carnes et sanguines non revelaverunt tibi, sed pater meus, qui 19
 est in caelis⁸; * et ego quoque⁹ dico tibi quia tu es Petra et super istam¹⁰ 20
 Petram aedificabo ecclesiam meam, et portae inferi non possunt praevalere 21
 illi. * Et dabo tibi claves regni caelorum. Et quodcumque ligaveris super
 terram ligatum erit¹¹ in caelis, et quodcumque liberabis super terram
 solutum erit illud¹² in caelis. » * Tunc praecepit discipulis¹³ ut nemini dice-
 rent¹⁴ quia¹⁵ ille est Iesus¹⁶ Christus. * Exinde coepit ostendere¹⁷ discipulis

1. quoniam... hominis] Filium hominis esse. — 2. om. dicunt. — 3. quidam]
 alii. — 4. post ille add. autem. — 5. quid... ego] quem putastis me. — 6. post dixit
 add. ei. — 7. Bar Iona. — 8. qui... caelis] caelorum. — 9. et ego quoque] ego autem.
 — 10. hanc. — 11. post erit add. illud. — 12. om. illud. — 13. post discipulis add.
 suis. — 14. diceret. — 15. quoniam. — 16. om. Iesus. — 17. ostendere] certiores facere.

მისლვად იყო¹ იმრუსაღმედ¹. და ფრიად ვნებად იყო² მდღელთ-მოდელუ<ა>რთა
 გან და მოხუცებულთა გან და მწიგნობართა გან³. და⁴ მოკვლად და მესამესა
 22 დღესა აღდგომად : * და მოუგდა მას პეტრე. იწყელ⁵ მისა ლაღვად⁶ და თქუა⁷
 23 ლხინებამცა არს⁸ შენდა უფალღ. და ნუმცა იყოფის⁹ : * მიექცა¹⁰ პეტრეს და
 ჰრქუა. მართლუკუნ იქეც¹¹ ჩემ გან ეშმაკელ¹². ||^b რამეთუ დამაბრკოლებელ ხარ
 შენ ჩემდა¹³. რამეთუ არა ზრახავ შენ¹⁴ ღმრთისადასა¹⁵ არამედ კაცთასა :
 24 * მაშინ ჰრქუა იესუ მოწაფეთა მისთა¹⁶. რომელსა ჰნებავს კუალსა ჩემსა
 შედგომად¹⁷. უვარ ყავნ თავი თჳსი^c. აღიდენ¹⁸ ჯუა<რი> თჳსი და შემოდმიდგინ
 25 მე. * რამეთუ რომელსა¹⁹ უნდეს თავისა თჳსისა ცხორებად²⁰. მან²¹ წარწყმიდღს²²
 26 იგი. და რომელმან წარწყმიდღს²³ თავი თჳსი ჩემ თჳს. მან²⁴ პღღს იგი : * რად

1. რამეთუ... ი-შმდ] ვითარმედ ჯერ არს მისი იმ-მდ აღსლვად. — 2. ვნებად; om.
 იყო. — 3. მწიგნობართა და მოხუცებულთა ერისათა. — 4. om. და. — 5. ante იწყელ add.
 და. — 6. მისა ლაღვად] ბრალობად მისა. — 7. ჰრქუა. — 8. ლხინებამცა არს] შენდობა
 იყავ. — 9. და... იყოფის] არა იყოფს ეგრე. — 10. ante მიექცა add. ხოლო თავადი. —
 11. მართლუკუნ იქეც] წარვედ. — 12. ეშმაკელ] სატანა. — 13. რამეთუ... ჩემდა] საცთურ
 ჩემდა ხარ. — 14. om. შენ. — 15. ღმრთისადასა. — 16. თჳსთა. — 17. უნებს შემოდგომად
 ჩემდა და მოხლვად. — 18. ante აღიდენ add. და. — 19. რამეთუ რომელსა] უკუეთუ
 ვისმე. — 20. თავი თჳსი განრინებად. — 21. om. მან. — 22. წარწყმიდღს. —
 23. წარწყმიდღს. — 24. ამან.

a) Litteris uncialibus additum super lineam. — b) Pl. 36 a. — c) Post თჳსი rasura
 in ms. 6 litterarum.

suis quia oportuit ire in Hierosolyma¹ et multum pati a sacerdotum
 principibus et a senioribus et a scribis² et³ occidi et tertio die resurgere.
 22 * Et accessit ad eum Petrus; coepit⁴ illum increpare⁵ et dixit : « Levius⁶
 23 sit tibi, Domine, et utinam non accideret⁷. » * Conversus⁸ est Petro et dixit :
 « Retro vertere⁹ a me, diabole¹⁰, quia offendiculum es tu mihi¹¹, quia
 24 non cogitas tu¹² quae Dei sed quae hominum. » * Tunc dixit Iesus discipulis
 eius : « Qui vult vestigium meum sequi¹³ deneget semetipsum, tollat¹⁴
 25 crucem suam et sequatur me; * qui¹⁵ enim voluerit semetipsum salvare (1)
 26 * quid lucri fuerit homini mundum si¹⁸ lucretur et animam suam perdat¹⁹;

1. quia... Hierosolyma] quoniam fas est ei in Hierosolyma ascendere. — 2. a scribis
 et a senioribus populi. — 3. om. et. — 4. ante coepit add. et. — 5. increpare illum.
 — 6. levius] ignosce. — 7. et... accideret] ne sit ita. — 8. ante Conversus add. ipse
 autem. — 9. retro vertere] abi. — 10. diabole] Satana. — 11. quia... mihi] tentator
 mihi es. — 12. om. tu. — 13. sequere me et venire. — 14. ante tollat add. et. —
 15. quia qui] si quilibet. — 16. om. is. — 17. is] hic. — 18. si mundum. — 19. perdat]
 eroget.

(1) Lit. vivere.

მე¹ ხარგებელ ყელს კაცსა. სოფელი თუ² შეიძინოს და სული თუხი წარიწყ-
მიდოს³. ანუ რამ მე⁴ მისცეს კაცმან საგხარად⁵ სულისა თუხისა თუხ⁶ :
* რამეთუ მს კაცისაჲ მოხლვად არს⁷ დიდებითა მამისაჲთა⁸ ანგელჳთა თანა 27
მისთა⁹. და მამინ მიაგოს კაცად¹⁰ კაცადსა საქმეთა მათთა ებრ : * მართლიად¹¹ 28
გეტყჳ თქუენ რამეთუ არიან ვინ მე აქა მდგომარეთაგანნი. რამელთა არა
იხილენ გემოდ სიკუდილისაჲ. ვიდრემდე იხილენ მე კაცისაჲ მომავალი
სუფევასა თუხსა¹² :

17. * და შემდგომად მეექუსისა¹³ დღისა წარიყვანა იესუ პეტრე¹⁴. იაკობ. XVII, 1
და იოვანე ძმამ მისი. და აღიყვანნა ივინი მთასა მადალსა მარტოდ¹⁵ : * და 2
იგვალა წინაშე მათსა¹⁶. და განბრწყინდა პირი მისი ვითარცა მზს. და¹⁷ სა-||^a
მოხელი მისი იქმნა სპეტაკ¹⁸ ვითარცა ნათელი¹⁹. * და მუნქუეს²⁰ ეჩუენნეს 3
მათ მოხე და ელია²¹. და ეტყოდეს²² მას²³ : * მიუგო პეტრე იესუს²⁴ და ჰრქუა. 4
უფალდ კეთილ არს ჩუენდა აქა ყოფამ. და თუ გნებავს²⁵ ვქმნეთ აქა სამ

1. om. მე. — 2. უკუეთუ სოფელი. — 3. წარიწყმიდოს] იზღვიოს. — 4. om. მე. —
5. საგხარად] ნაცვალად. — 6. om. თუხ. — 7. მოხლვად არს მს კაცისაჲ. — 8. მამისა
თუხისაჲთა. — 9. მისთა თანა. — 10. om. კაცად. — 11. მართლიად] ამენ. — 12. სუფე-
ვითა თუხითა. — 13. ექუსისა. — 14. post პეტრე add. და. — 15. მარტოდ] თუხაგან.
— 16. მათ წინაშე, post quod add. სხუად ფერად. — 17. და] სოფლდ. — 18. სპეტაკ
იყო. — 19. ნათელი] თოვლი. — 20. om. მუნქუეს. — 21. post ელია add. მის თანა.
— 22. ეტყოდეს] თანაჰზრახვიდეს. — 23. მათ. — 24. იესუს post ჰრქუა. — 25. om.
და თუ გნებავს.

a) Pl. 36 b.

aut quid dabit homo in commutatione pro anima sua? *Filius enim hominis 27
venturus est¹ in gloria Patris² cum angelis eius, et tunc reddet unicuique
homini secundum opera eorum. *Vere³ dico vobis quia sunt quidam de 28
hic stantibus, qui non videbunt gustatum mortis usque dum videant Filium
hominis venientem in⁴ regno suo. »

XVII. — *Et post sextum diem eduxit Iesus Petrum⁵ Iacobum et XVII, 1
Iohannem fratrem eius et subduxit illos in montem excelsum seorsim : *et 2
mutatus est coram eis⁶ et resplendebat facies eius sicut sol, et vestimen-
tum⁷ eius factum est candidum⁸ sicut lux⁹; *et confestim¹⁰ apparuerunt 3
eis Moyses et Elias¹¹ et loquebantur¹² cum eo¹³. *Respondit Petrus Iesu¹⁴ 4
et dixit : « Domine, bonum est nobis hic esse; et si vis¹⁵ faciamus hic

1. venturus enim est Filius hominis. — 2. post Patris add. sui. — 3. Vere] Amen.
— 4. in] cum. — 5. post Petrum add. et. — 6. post eis add. in alium colorem. — 7. et
vestimentum] vestimentum autem. — 8. album fuit. — 9. lux] nix. — 10. om. con-
festim. — 11. post Elias add. cum eo. — 12. loquebantur] consilium faciebant. —
13. eis. — 14. Iesu post dixit. — 15. om. et si vis.

5 ტაღავარ : შენდად ერთი და მოხსნა ერთი და ელიამსა ერთი¹ : * და ვიდრე იგი
 ამ[ა]ს^a იტყოდა და² აჰა³ ღრუბელმან ნათლისა მან დააგრილა მათ⁴. და
 მუნქვეს ვე⁵ გმა⁶ იყო ღრუბლით გამოდ და თქუა. ესე არს მე ჩემი საყუარელი.
 6 რემელი მთნავს მე⁷. ისმინეთ მაგისი⁸ : * და ვითარ ესმა⁹ მოწაფეთა
 7 დავა[რ]დეს პირსა ზედა მათსა. და შეეშინა ფრიად : * და¹⁰ მოუგდა მათ¹¹ იესუ.
 8 გელი შეახლ¹² და ჰქუა. აღდეგით. ნუ გეშინინ. * და ვითარ¹³ აღიხილნეს
 9 თუალნი მათნი¹⁴. არა ვინ იხილეს გარნა იესუ ზღლოდ მარტოდ¹⁵ : * და ვითარ¹⁶
 10 უთხრობთ ხილვასა მას¹⁸ ვიდრემდის¹⁹ ძმ კაცისად მკუდრეთით აღდგეს : * და
 11 ჰკითხვიდეს მას მოწაფენი და ჰქუეს²⁰. რამ მე უკვე²¹ მწიგნობართა თქუან²²
 ვითარმედ ელია^c და პირველად მოხლვად არს²³. * ზღლოდ მან²⁴ მიუგოდ და

1. ერთი შენდა და ერთი მოხსნა (-სება A) და ერთი ელიამსა (-ასა A). — 2. და] ოდენ. — 3. post აჰა add. ესერა. — 4. ღრუბელი ნათლისად ჰფარვიდა მათ. — 5. om. მუნქვეს ვე. — 6. გმა. — 7. მთნავს მე] მე სათნო ვიყავ. — 8. მაგისი ისმინეთ. — 9. და ვითარ ესმა] ესმა რამ. — 10. om. და. — 11. om. მათ B. — 12. გელი შეახლ] შეახლ მათ გელი. — 13. om. ვითარ. — 14. post მათნი add. და. — 15. om. მარტოდ. — 16. om. ვითარ. — 17. გარდამოღრადვიდოდეს. — 18. ამას. — 19. ვიდრემდე. — 20. ეტყოდეს. — 21. რამ მე უკვე] ვითარ. — 22. იტყვან მწიგნობარნი იგი. — 23. ელია... არს] ელიამსი ჯერ არს პირველად მოხლვად. — 24. მან] იესუ.

a) ამს ms. — b) Manu correctoris super lineam additum. — c) ელია; rasura 1 litterae.

5 tria tabernacula, tibi unum et Moysi unum et Eliae unum¹. » *Et dum
 ille hoc loquebatur quidem², ecce nubes lucis obumbravit³ eos, et confes-
 6 tim⁴ vox fuit de nube et dixit : « Hic est filius meus dilectus, in quo
 complaceo⁵ ego; audite istum⁶. » *Et ut⁷ audierunt discipuli ceciderunt
 7 super faciem eorum et timuerunt valde. *Et⁸ accessit ad eos⁹ Iesus, manu
 8 tetigit¹⁰ et dixit : « Surgite; nolite timere. » *Et ut¹¹ suspexerunt oculis
 9 eorum¹², neminem viderunt nisi Iesum tantum solum¹³. *Et ut descendebant
 10 illi dehinc de monte, praecepit illis Iesus et dixit : « Nemini dixeritis visionem
 illam¹⁴, donec Filius hominis e mortuis resurgat. » *Et interrogabant eum
 11 discipuli et dixerunt¹⁵ : « Quid ergo scribae dicunt¹⁶ quoniam Elias quidem
 primum venturus est¹⁷? » *Ille¹⁸ autem respondit et dixit¹⁹ : « Elias

1. unum tibi et unum Moysi et unum Eliae. — 2. quidem] tantum. — 3. obumbravit] celabat. — 4. om. confestim. — 5. complacui. — 6. istum audite. — 7. et ut] cum. — 8. om. et. — 9. om. ad eos B. — 10. tetigit eos manu. — 11. om. ut. — 12. post eorum add. et. — 13. om. solum. — 14. hanc. — 15. dicebant. — 16. ut dicunt scribae illi. — 17. Elias oportet primum venire. — 18. ille] Iesus. — 19. post dixit add. eis.

ჰრქუა¹. ელია მოხლვად არს². და ადგიდ³||^aაგლხ ყოველი. * ხოლო მე⁴ 12
 გეტყვ თქუენ რამეთუ ელია მოვიდა⁵. და არა იგნეს იგი. არამედ უყვებს მას
 რადღენიცა⁶ უნდა : ეგრეცა მე კაცისა ვნებად არს⁷ მათ გან : * მამინ გულის 13
 ცმა ყვებს მოწაფეთა რამეთუ იოვანეს⁸ თვს⁹ ნათლის მცემელისა ჰრქუა მათ :
 * და ვითარ¹⁰ მოვიდეს¹¹ ერსა მას თანა¹² მო-ვინ-მე-უგდა მას კაცი¹³. მუგლნი 14
 დაიდგნა¹⁴. * და ეტყოდა. უფალო შეიწყალე ძმ^b ჩემი. რამეთუ ახლის პირღვან 15
 არს. და ძვრძვრად¹⁵ იგვამების. რამეთუ მრავალ გზის შთავარდის¹⁶ ცეცხლსა.
 და მრავალ გზის წყალსა. * და მოვართუ¹⁷ იგი¹⁸ მოწაფეთა შენთა. და ვერ 16
 შეუძლებს განკურნებად მისა¹⁹ : * მიუგო იესუ და ჰრქუა მათ²⁰. ზ^c ნათესავო^{21d}
 ურწმუნო²² და^o გულარძნილო²³. ვიდრემდის²⁴ თქუენ თანა ვიყო. ვიდრემ- 17
 დის²⁴ თავს ვიდებდე თქუენსა. მომგუარეთ მე იგი აქა : * და²⁵ შეჰრისხნა მას 18

1. post ჰრქუა add. მათ. — 2. მოხლვად არს] მოვიდეს. — 3. ადგიდ] გულად. —
 4. om. მე. — 5. ante მოვიდა add. აწ ვე. — 6. რადღენი. — 7. მე... არს] ჯერ არს მისა
 კაცისა ვნებად. — 8. იოჰანეს. — 9. თვს ante ჰრქუა. — 10. ვითარცა. — 11. post
 მოვიდეს add. იგინი. — 12. ერისა მის : om. თანა. — 13. მო-ვინ-მე-უგდა მას კაცი ერთი.
 — 14. post დაიდგნა add. მის წინაშე. — 15. ახლის... ძვრძვრად] ცისად ცისად ბღორტად.
 — 16. post შთავარდის add. იგი. — 17. მოვართუ] მოვჰგუარე. — 18. om. იგი. — 19. მისსა.
 — 20. მას. — 21. ნათესავი. — 22. ურწმუნო. — 23. გულარძნილი. — 24. ვიდრემდე.
 — 25. post და add. ვითარცა მოვჰგუარეს.

a) Pl. 37 a. — b) ძმ. — c) *Et ut videtur correctum e r*. — d) ნათესავო ms. —
 e) და additum manu scribae super lineam.

venturus est¹ et in locum² restituet omne; *ego autem dico³ vobis quia 12
 Elias venit⁴ et non cognoverunt eum, sed fecerunt ei quaecumque⁵ volue-
 runt; isto quoque modo Filius hominis passurus est⁶ ab eis. » *Tunc 13
 intellexerunt discipuli quia de Iohanne Baptista dixit eis. *Et ut venerunt⁷ 14
 ad populum illum, accessit quidam⁸ ad eum homo, genua flexit⁹ et dicebat :
 * « Domine, miserere filii mei, quia lunaticus (?) est et pessime¹⁰ tormen- 15
 tatur, quia frequenter incidit¹¹ in ignem et frequenter in aquam; *et obtuli 16
 eum¹² discipulis tuis, neque potuerunt sanare eum. » *Respondit Iesus et 17
 dixit eis¹³ : « O¹⁴ generatio incredula et retorta, usque quo apud vos ero?
 Usque quo patiar vos? Afferte ad me illum hic. » *Et¹⁵ comminatus est ei 18
 Iesus et exiit ab eo diabolus ille et sanatus est puer ille hinc¹⁶ a tempore.

1. veniet. — 2. in locum iterum. — 3. ego autem dico] dico autem. — 4. ante
 venit add. nunc. — 5. quanta. — 6. oportet Filius hominis pati. — 7. post venerunt
 add. illi. — 8. post homo add. unus. — 9. post flexit add. coram eo. — 10. male. —
 11. post incidit add. ille. — 12. om. eum. — 13. ei. — 14. om. O. — 15. post et
 add. ut adduxerunt. — 16. om. hinc.

19 იესუ. და განვიდა მის გან ეშმაკი იგი. და განიკურნა წული¹ იგი მიერ²
 20 ეამითგან : * მაშინ მღუგდეს მღწათენი იესუს³ თხზაგან და ჰრქუეს მას. ჩუენ
 21 რად ვერ უძღვით⁴ განგდად⁵ მისა⁶. * ხოლო მან⁷ ჰრქუა მათ⁸. მცირედ-მღრწმუნ-
 22 ნებობსა თქუენისა თჳს⁹. რამეთუ¹⁰ მართლიად¹¹ გეძყუ თქუენ. გაქუენდეს თუ¹²
 23 სარწმუნებოდა ||^a მდღვს მარცხალ ოდენ¹³. ჰრქუათ მთასა ამას. იგვალე¹⁴
 24 ამიერ და მუნ იგვალღს¹⁵. და არა იყვს უძღვრება თქუენდა¹⁶ : * და ვიდრე¹⁷
 25 ოქცოდეს იგინი გალილეას. ჰრქუა მათ იესუ¹⁸. მიცემად არს ძე კაცისა¹⁹
 26 გელთა კაცთასა. * და მღვლან იგი და მესამესა დღესა აღდგომად ა<რს>^{20b}.
 27 და შეზრუნდეს იგინი²¹ ფრთად : * და რაჟამს²² მღვიდეს იგინი კაფუნაომდ^{23c}.
 28 მღუგდეს პეტრეს რემელნი იგი დიდრაგმასა მღჳკდიდეს. და ჰრქუეს მას²⁴.

1. წული] ყრმაჲ. — 2. om. მიერ. — 3. იესუს მღწათენი. — 4. რამა თჳს ჩუენ ვერ შეუძღვით. — 5. განგდად] განძებად B; განრინებად A. — 6. მას. — 7. თავადმან. — 8. om. მათ. — 9. მცირედ-მღრწმუნებობითა თქუენითა. — 10. om. რამეთუ. — 11. მართლიად] აშენ. — 12. უკუეთუ გაქუენდეს. — 13. ვითარცა მარცხალი მდღვსამ. — 14. მიიგვალე. — 15. და მუნ იგვალღს] ოქი და მიიგვალღს. — 16. და... თქუენდა] და არა შეუძლებელ არს თქუენ მიერ; post id add. in B manu posteriori in margine : ხოლო ესე ნათესავი არა რამდენ განვალს გარნა ლეგვითა და მარზვითა. — 17. ვიდრე] ვითარ. — 18. post იესუ add. ვითარმედ ჯერ არს. — 19. ძე კაცისა (მისა კაცისა A) მიცემად. — 20. აღდგეს. — 21. და... იგინი] ხოლო იგინი შესწუნეს. — 22. რაჟამს] ვითარცა. — 23. კაფუნაომდ. — 24. მღუგდეს... მას] მღუგდეს მათ რ-ნი იგი ხარჯსა (in A fuit olim დიდრაქმასა, nunc manu posterioris correctoris erasum) შეჳკრებდეს : და ჰრქუეს პეტრეს.

a) Pl. 37 b. — b) აღდგომად ms. — c) Sic.

19 *Tunc accesserunt discipuli ad Iesum¹ seorsim et dixerunt ei : « Nos
 20 quare² non potuimus eicere³ eum? » *Ille⁴ autem dixit eis⁵ : « Propter
 21 pusillam fidem vestram, quia⁶ vere⁷ dico vobis, si habueritis fidem sinapis
 22 gravi solum⁸, dicetis monti huic : « Transmutare abhinc⁹, » et illuc¹⁰ trans-
 23 mutabitur, et non erit debilitas vobis¹¹. » *Et dum¹² conversabantur illi in
 Galilaea, dixit eis Iesus¹³ : « Tradendus est Filius hominis¹⁴ in manus homi-
 24 num, *et occident illum et tertio die resurrecturus¹⁵ <est>; » et contristati
 25 sunt illi¹⁶ valde. *Et quando¹⁷ venerunt illi Kap'ernaom¹⁸, accesserunt
 26 ad Petrum ii qui didrachma colligebant et dixerunt ei¹⁹ : « Magister vester

1. ad Iesum discipuli. — 2. quare nos. — 3. eicere] expellere B; salvum facere A. — 4. Ipse. — 5. om. eis. — 6. om. quia. — 7. Vere] Amen. — 8. sicut sinapis granum. — 9. abhinc] illic. — 10. illuc et. — 11. et non... vobis] et nihil impossibile est per vos, post quod add. in B manu posteriori in margine : Hoc autem genus per nihil exit nisi oratione et ieiunio. — 12. dum] ut. — 13. post Iesus add. quoniam oportet. — 14. Filium hominis tradere. — 15. resurget. — 16. et... illi] illi autem contristati sunt. — 17. quando] ut. — 18. Kap'arnaum. — 19. ad Petrum... ei] accesserunt illi qui tributum (in A. m. prima fuit didrachma, nunc erasum a correctore posteriori) colligebant, et dixerunt Petro.

მომღუარმან თქუენმან არა გამოხცის¹ ხარკი დრამისაჲ². * და³ მან ჰრქუა 24
 მათ⁴ ჰმ. და ვითარ შევიდა იგი⁵ სახიდ. ასწრდ⁶ მათ⁷ იესუ და ჰრქუა⁸. რასა
 ჰგონებ შენ. სიმონ⁹. მეუფეთა ქუეყანისათა რომელთა გა<ნ> მოდიან ხარკი⁹
 ანუ თუ¹⁰ ზუერი¹¹. შვილთა გან ანუ უცხდთა გან. * ჰრქუა მას¹². უცხდთა გან : 25
 ჰრქუა¹³ მას იესუ. აწ უკუე აზნაურ¹⁴ არიან შვილნი იგი¹⁵. * არამედ¹⁶ რადთა 26
 არა დააბრკელნეთ¹⁷ იგინი. მივედ ზღუასა¹⁸ და შთაადგე[თ]¹⁹ სამჭედური²⁰.
 და რომელი პირველად აღმოცდეს თევზი მოიდე. და აღდე²¹ პირი მისი. და
 ჰბოლ მას შინა სასწორი²². მოიდე იგი და მიეც მათ ჩემ წილ და შენ წილ²³ ||^c :

18. * მას დღესა შინა²⁴ მოუცდეს მოწაფენი იესუს²⁵ და ჰრქუეს²⁶. ვინ მე XVIII, 1
 უფროდს არს²⁷ სასუფეველსა ცათასა : * და მოუწოდა იესუ ყრმასა და დაადგინა 2
 მათ შორის²⁸. * და ჰრქუა²⁹ მათ³⁰. მართლიად³¹ გეტყვ თქუენ. არა თუ იქცეთ

1. მოგუცესა. — 2. om. დრამისაჲ. — 3. და] ზღლდ. — 4. om. მათ. — 5. ვითარცა;
 შევიდეს იგინი B. — 6. უსწრდ. — 7. om. მათ. — 8. post ჰრქუა add. პეტრეს. —
 9. მეფენი ქუენისანი ვიეთ გან მიიღებუნ ხარკსა. — 10. om. თუ. — 11. ზუერსა, post
 quod add. მათსა A. — 12. post მას add. პეტრე. — 13. ante ჰრქუა add. და B; A
 habet მიუგლ იესუ და ჰრქუა. — 14. აზნაურ] თავისუფალ სამე. — 15. om. იგი. —
 16. არამედ] ზღლდ. — 17. დავაბრკელნეთ. — 18. წარვედ ზღუად. — 19. შთაადგე. —
 20. სამჭედური. — 21. აღდე. — 22. სასწორი: in A manu correctoris repositum est
 სტატორი. — 23. ჩემ თვ და შენ თვ A; შენ... ჩემ B. — 24. მას... შინა] მამონ
 მოუცდეს. — 25. იესუს მოწაფენი თვნი (om. B). — 26. გეტყოდეს. — 27. იყდს. —
 28. იგი შორის მათსა. — 29. თქუა B. — 30. om. მათ. — 31. მართლიად] ამენ.

a) სიმონ; ხი- in ms. super rasuram : fuit სიმონ. — b) -თ, ut videtur, erasum. —
 c) Pl. 38 a.

non dat¹ tributum drachmae² ? » * Et ille³ dixit eis⁴; « Utique. » Et sicut 24
 intravit ille⁵ domum, praevent eos⁶ Iesus et dixit⁷ : « Quid censes tu,
 Simon, reges terrae <a> quibus accipiunt tributum vel censum⁸, a filiis
 an ab alienis? » Dixit ei⁹ : « Ab alienis. » * Dixit¹⁰ ei Iesus : « Nunc igitur 25
 liberi¹¹ sunt filii illi¹², * sed ut¹³ non offendatis¹⁴ illos, vade¹⁵ ad mare 26
 et incite¹⁶ hamum; et quem primum exierit piscem accipe et aperi os eius
 et invenies in eo stateram : sume illam et da illis pro me et pro te¹⁷. »

XVIII. — * Illo in die accesserunt discipuli ad Iesum¹⁸ et dixerunt¹⁹ : XVIII, 1
 « Quis maior est²⁰ in regno caelorum? » * Et advocavit Iesus puerum et 2
 statuit²¹ inter eos, * et dixit eis²² : « Vere²³ dico vobis, nisi²⁴ conversi 3

1. dabitne nobis. — 2. om. drachmae. — 3. et ille] ille autem. — 4. om. eis. —
 5. intraverunt illi. — 6. om. eos. — 7. post dixit add. Petro. — 8. post censum add.
 suum A. — 9. post ei add. Petrus. — 10. ante dixit add. et B; A legit : Respondit
 Iesus et dixit. — 11. post liberi add. sane. — 12. om. illi. — 13. sed ut] ut autem.
 — 14. offendamus. — 15. abi. — 16. inice. — 17. te... me B. — 18. Illo... Iesum]
 Tunc accesserunt ad Iesum discipuli sui (om. B). — 19. dicebant. — 20. erit. — 21. post
 statuit add. illum. — 22. om. eis. — 23. Vere] Amen. — 24. si non.

4 და იქმნეთ¹ ვითარცა ყრმანი. ვერ შეხვდეთ სასუფეველსა ცათსა : * რამეთუ
 5 რომელმან დაიმდაბლეს თავი თვისი ვითარცა ყრმა ესე. ესე არს უდიდეს²
 6 სასუფეველსა ცათსა. * და რომელმან შეიწყნარეს ყრმა ერთი ესე ვითარი³
 7 სახელად ჩემდა⁴. მე⁵ შემიწყნარეს : * ხოლო⁶ რომელმან აცუნეს⁷
 8 მცირეთაგანი⁸ ერთი⁸ რომელთა ვჰრწამ მე⁹. უმჯობე<ს> არს მისა დამო-თუ-
 9 მცა-ეკიდა¹⁰ მას¹¹ ფქვლი¹² ვირით საფქველი ყელსა¹³ მისსა¹⁴. და შთა-მცა-ვარდა¹⁵
 7 უფსკრულთა ზღუათა¹⁶ : * ვამ ამის¹⁷ ხოფელისა¹⁸ საცთურთა¹⁹ გან. რამეთუ²⁰
 8 მოხვად²¹ არს საცთური²². ხოლო ვამ მის კაცისა რომლისა გან მოვიდეს
 9 საცთური იგი^b : * უკუეთუ გელი შენი გინა თუ²³ ფერგი შენი გაცთურებდეს შენ.
 8 მოიკვეთე²⁴ და განაგდე იგი²⁵ შენ გან. უმჯობე<ს> არს შენდა შესლვად
 9 ცხოვრებასა მკვლეობისა ანუ²⁶ უკვლამსა. ვიდრე არა²⁷ ორთა ||^c გელთა
 9 ანუ ორთა ფერგთა დგმასა²⁸ და შთავრდომამ²⁹ ცეცხლსა³⁰ საუკუნესა : * და

1. უკუეთუ არა მოიქცეთ და იქმნეთ. — 2. ესე არს უდიდეს] უფროს იყოს. —
 3. ესრე სახედ B; in A fuit sic, sed m. post. repositum est ესე ვითარი. — 4. სახელითა
 ჩემითა. — 5. ante მე add. მან A. — 6. ხოლო] და. — 7. აცუნეს] დააბრკოლეს. —
 8. ერთი მცირეთა ამათგანი. — 9. რომელთა... მე] ჩემდა მომართ მოღწეულებთა. —
 10. და მოთუვიდეს. — 11. om. მას. — 12. ფქვილი ერთი (om. B). — 13. ქედსა. —
 14. om. მისსა. — 15. შთა-მცა-ვარდა] დაითქას იგი. — 16. უფსკრულსა (-თა A) ზღუასა
 (-სათა A). — 17. om. ამის. — 18. ხოფელსა. — 19. post საცთურთა add. მათ. — 20. post
 რამეთუ add. უნებლიათდა. — 21. მოხვად. — 22. post საცთური add. მათ ზედა A. —
 23. გინა თუ] ანუ. — 24. post მოიკვეთე add. იგი. — 25. om. იგი. — 26. ანუ] გინა. —
 27. om. არა. — 28. ორთა... დგმასა] ორნი გელნი და ორნი ფერგნი თუ გესხნეს. —
 29. შთავრდომამ. — 30. post ცეცხლსა add. მას.

a) Rasura 5 litterarum ante -განი. — b) იგი litteris minutissimis super lineam. —
 c) Pl. 38 b.

4 fueritis et fietis sicut pueri, non poteritis intrare in regnum caelorum; * quia
 5 qui humiliaverit se sicut puer hic, hic est maior¹ in regno caelorum; * et
 6 qui accipiet puerum unum huiusmodi in nomine meo, me² accipiet; * qui
 7 autem³ tentabit unum de pusillis⁴ qui credunt in me⁵, melius erit ei
 8 si⁶ suspendatur ei⁷ molaris⁸ cum asino triticiarius in collo eius⁹ et si
 9 cadat¹⁰ in abyssos¹¹ marium¹². * Vae huic¹³ mundo a tentationibus¹⁴, quia¹⁵
 8 veniunda est¹⁶ tentatio¹⁷; vae autem illi homini a quo venit tentatio. * Si
 9 manus tua vel si pes tuus offendere faciet te, abscede¹⁸ et proice illum¹⁹
 9 abs te; melius est tibi ingredi in vitam claudo aut sine manu quam duas
 9 manus aut duos pedes habendo²⁰ et incidere²¹ in ignem²² aeternum. * Et
 9 si oculus tuus offendere faciet te, erue eum et proice abs te. Melius est tibi

1. hic... maior] maior erit. — 2. ante me add. is A. — 3. qui autem] et qui. — 4. post
 pusillis add. his. — 5. qui... in me] in me credentibus. — 6. ante si add. et. — 7. om.
 ei. — 8. post molaris add. unus A. — 9. om. eius. — 10. cadat] mergatur ille. —
 11. abyssum B. — 12. maris. — 13. om. huic. — 14. post tentationibus add. illis. —
 15. post quia add. et necessarie. — 16. venit. — 17. post tentatio add. super eos A. —
 18. post abscede add. illum. — 19. om. illum. — 20. si habeatis. — 21. incidas. —
 22. post ignem add. illum.

თუ¹ თვალი შენი გაცთუნებდეს შენ. [აღ]მღიგადე² იგი და განაგდე შენ გან. უმჯობეს არს შენდა ერთთუალისა შესლვად ცხორებასა. ვიდრე და არა³ 10
 ერთა თუალთა სხმასა და შთავრდომად⁴ გეჭენიასა ცეცხლისასა⁵ : * ხოლო⁶
 ეკრძალებით ნუ⁷ შეუტრავს ჰყვოდთ ერთსა კნინაკთა ამათგანსა⁸. გეტყვ თქვენ
 რამეთუ ანგელჳნი მათნი ცა<თა>⁹ შინა მარადის ზედვენ პირსა მამისა
 ჩემისასა. რემელ არს ცა<თა> შინა¹⁰. * რამეთუ მოვიდა ძმ კაცისა ცხვრებად¹¹
 წარწყმედულისა¹² : * რასა¹³ ჰგონებთ თქვენ. იყოს თუ ვინ მე კაცი და ედგას¹⁴ 12
 ასი ცხვარი. და შესცთეს ერთი მათგანი. არა მე დაუტევს¹⁵ ოთხმეოცდა
 ცხრამეტნი იგი მთასა¹⁶ ზედა¹⁷ და მივიდეს¹⁸ და ეძიებდეს შეცთომილსა მას¹⁹ :
 * და იყოს თუ²⁰ პ[ა]რს იგი. მართლიად²¹ გეტყვ თქვენ რამეთუ²² უხარინ მას 13
 ზედა უფროდს²³ ვიდრე და რა²⁴ ოთხმეოცდაცხრამეტთა მათ. რემელნი იგი²⁵
 არა შეცთომილ იყვნენ²⁶ : * ეგრე²⁷ არა ნება არს²⁸ მამისა ჩემისა [ა] ზეცათამსა 14

1. უკუეთუ. — 2. აღმღიდე. — 3. om. და არა. — 4. შთავრდომად] შთაგდებად A ;
 5. შესლვად B. — 6. om. ცეცხლისასა A. — 7. om. ხოლო. — 8. post ნუ add. უკუეთუ
 ვინ მე. — 9. ჰყვოდთ ერთი მგირეთა ამათგანი. — 10. ცათა შინა. — 11. ცხვრებად]
 ცხვრებად B. — 12. რამეთუ... წარწყმედულისა om. A. — 13. რასა] ვითარ. — 14. იყოს...
 ედგას] კაცსა თუ ვის მე ედგას. — 15. დაუტევნება. — 16. მთათა. — 17. ზედა] გარე B ;
 შინა A. — 18. წარვიდეს. — 19. მოძიობს შეცთომილი იგი. — 20. იყოს თუ] რაჟამს. —
 21. მართლიად] ამენ. — 22. om. რამეთუ. — 23. უფროდს უხაროდის მის ზედა. —
 24. om. და რა. — 25. om. იგი. — 26. იყვნეს. — 27. ესრეთ. — 28. არს ნებაჲ.

a) Pl. 39 a.

lusco intrare in vitam quam quidem¹ duos oculos habendo et incidere²
 in Gehennam ignis³. *Cavete autem⁴ ne⁵ condemnetis unum e pusillis 10
 his; dico vobis quia angeli eorum in cae<lis>⁶ semper vident faciem patris
 mei, qui est in caelis; *quia venit Filius hominis ad salvandum *id quod* 11
 perierat⁷ (1). *Quid⁸ putatis vos? Si fuerit quidam homo et habebit⁹ 12
 centum oves, et vagaverit una ex illis, nonne relinquet¹⁰ nonaginta novem
 illas super montem¹¹, et ibit¹² et quaeret vagatam illam? *Et erit si¹³ 13
 inveniet illam, vere¹⁴ dico vobis, quia¹⁵ gaudet super eam magis¹⁶ quam
 quidem¹⁷ *super* nonaginta novem illas quae non vagaverant. *Sic non voluntas 14

1. om. quidem. — 2. incidere] inici A; ingredi B. — 3. om. ignis A. — 4. om.
 autem. — 5. post ne add. forte quemlibet. — 6. caelis. — 7. quia... perierat om. A. —
 8. quid] quomodo. — 9. si... habebit] homo si quis habuerit. — 10. non relinquetne.
 — 11. in montibus foris B; in montibus A. — 12. abibit. — 13. erit si] quando.
 — 14. Vere] Amen. — 15. — om. quia. — 16. magis ante gaudet. — 17. om. quidem.

(1) *Lit. ad vivificandum perdit.*

15 რადთამცა¹ წარწყმიდა^{2a} ერთი კნინაკთა მათგანი³ : * უკუეთუ შეგნოდღს
 შენ ძმამან შენმან. მივედ და ამხილე მას. რადეჲს შენ და იგი ზოღღ
 16 მარტონი⁴ იყვნეთ. უკუეთუ ისმინღს შენი. შეიძინე⁵ ძმა იგი შენი : * უკუეთუ
 არა ისმინღს შენი⁶. მიიყვანე შენ თანა სხუა⁷ ერთი ანუ ორი. რადთა პირითა
 17 მღწამეთა ორთამთა ანუ სამთამთა⁸ დამტკიცნეს⁹ ყოველი სიტყუა : * უკუეთუ
 არა ისმინღს მათიგა¹⁰. უთხარ კრებულსა. უკუეთუ¹¹ კრებულისადეა¹² არა¹³
 ისმინღს. იყავნ¹⁴ შენდა ვითარცა წარმართთაგანი და მეზუ<ე>რმ¹⁵ :
 18 * მართლიად¹⁶ გეტყუ თქვენ. რავდენი¹⁷ შეჰკრათ ქუეყანასა ზედა. კრულ იყღს
 იგი¹⁸ ცათა შინა. და რავდენი¹⁹ განჰგნენ ქუეყანასა ზედა. ცხნიღ იყღს იგი²⁰
 19 ცათა შინა : * მეტმე მართლიად²¹ გეტყუ თქვენ. ორნი თუ²² თქვენგანნი
 შეითქუნენ ქუეყანასა ზედა საქმისა ამის ყოვლისა თჳს²³. რადეა²⁴ ითხოდნ

1. რადთა. — 2. წარწყმდეს; ante quod fuit in A არა, sed nunc erasum. —
 3. მცირეთა ამათგანი. — 4. მარტონი] ორნი A; om. B. — 5. შეიძინე B. — 6. შენი
 ante არა. — 7. სხუა post ორი. — 8. ორისა ანუ (და A) სამისა მღწამისათა. —
 9. დაემტკიცნეს. — 10. მათიგა არა ვე ისმინღს. — 11. ante უკუეთუ add. ზოღღ A. —
 12. კრებულისა B. — 13. post არა add. ვე. — 14. post იყავნ add. იგი. — 15. წარმართ-
 თაგანი და მეზუ<ე>რმ] ხარკის მკრებელი და მეზუერმ B; sic apud A olim fuit; nunc
 corrector posterior reposuit მეზუერმ და წარმართი. — 16. მართლიად] ამენ. —
 17. რემელი. — 18. om. იგი B. — 19. რემელი. — 20. om. იგი B. — 21. om. მართლიად.
 — 22. უკუეთუ ორნი. — 23. ყოვლისა ვე თჳს საქმისა. — 24. რემელიცა B.

a) წარწყმიდა; -o- super lineam additum manu correctoris.

15 est¹ patris mei caelorum, ut pereat unus de pusillis illis². *Si peccaverit
 in te frater tuus, vade et corripe eum quando tu et ille tantum soli³ eritis;
 16 si audierit te, lucratus es⁴ fratrem tuum. *Si non audierit te⁵, adhibe tecum
 alium unum vel⁶ duos⁷, ut in ore testium duorum vel trium confirmetur omne
 17 verbum; *si non audierit eos quoque⁸, dic conventui; si⁹ conventum quoque¹⁰
 18 non audierit, sit¹¹ tibi sicut unus de gentilibus et publicanus¹². *Vere¹³ dico
 vobis : « Quodcumque¹⁴ alligaveritis super terram, ligatum erit illud¹⁵ in
 caelis, et quodcumque solveritis super terram, solutum erit illud¹⁵ in caelis. »
 19 *Rursus¹⁶ vere dico vobis : « Si duo ex vobis consenserint super terram de re
 hac omni¹⁷, quamcumque¹⁸ petierint, fiet illis a patre meo, qui est in

1. est voluntas. — 2. his. — 3. soli] utrique A; om. soli B. — 4. lucraberis B. —
 5. te non audierit. — 6. vel] et A. — 7. alios post duos. — 8. eos quoque non
 audierit. — 9. post si add. autem A. — 10. om. quoque B. — 11. post sit add. ille. —
 12. unus... publicanus] tributi collector et publicanus B; sic olim fuit apud A,
 nunc autem corrector posterior reposuit : publicanus et gentilis. — 13. Vere] Amen.
 — 14. quod. — 15. om. illud^{1,2} B. — 16. om. vere. — 17. de omni re. — 18. quod et B.

ეყვს მათ მამისა ჩემისა გან. რომელ არს ცათა შინა¹ : * რამეთუ სადა² არიან³ 20
 ორნი ანუ⁴ სამნი შეკრებულ⁵ სახელისა ჩემისა თვს. მე⁶ მუნ ვარ შორის
 მათსა⁷ : ||^a * [მ]ამის მღუგდა მას⁸ პეტრე და ჰრქუა. უფალ რადენ გზის 21
 შემდგოდეს მე ძმაჲნი ჩემნი და მიუტევე მას. შვიდ გზისა^{9b} : * ჰრქუა მას იესუ. 22
 არა გეტყვ მენ ვიდრე შვიდ გზისადმდე¹⁰. არამედ¹¹ სამეც და ათ ჯერ¹² შედ
 გზის : * ამის თვს ემსგავსა სასუფეველი ცათად კაცსა მეფესა¹³. რომელსა უნდა¹⁴ 23
 სიტყვსა ადგინებამ¹⁵ მონათა თვსთა თანა. * და ვითარ¹⁶ იწყელ სიტყუად¹⁷. 24
 წარმღუდგინეს მას ერთი თანამედები ბევრისა ქანქრისად¹⁸. * და ვითარ არა რად 25
 აქუნდა გარდაცდად¹⁹. ბრძანა მისი უფალმან მან მისმან²⁰ განსყიდად ცოლისა²¹
 მისისად²² შვილთად²³ და ყოველი²⁴ რადგა ედვა²⁵ მას და გარდაწვად მისა²⁶ :
 * დავარდა მონად იგი. თაყუანის სცემდა მას და ეტყოდა. სულგრძელ იყავ²⁷ ჩემ 26

1. რომელ... შინა] ზეცათაჲსა. — 2. სადაცა A. — 3. არიან] იყვნენ. — 4. გინა. —
 5. შეკრებულ post თვს B. — 6. მე post ვარ. — 7. მათ შორის B. — 8. მას] იესუს B.
 — 9. ვიდრე შვიდ გზისადმდე. — 10. გზისადმდე. — 11. post არამედ add. ვიდრე. —
 12. ჯერ eras. in A. — 13. მეფესა. — 14. რომელსა უნდა] რომელმან ინება. —
 15. ადგინებამ] განგება. — 16. ვითარცა. — 17. სიტყუად] განგებად. — 18. ქანქრისად]
 მანთისად B: ტალანტისად A manu posteriori super rasuram antea continentem verbum
 ქანქრისად (ut vid.). — 19. გარდაცდად] მას რამცა მისცა. — 20. უბრძანა ო^რ მან
 (om. B) მისმან. — 21. ცოლისად A. — 22. om. მისისად A. — 23. და შვილთა მისთად. —
 24. om. ყოველი. — 25. რადგა ედვა] რადგა აქუნდ ამახ. — 26. გარდაცდად იგი. —
 27. იქმენ.

a) Pl. 39 b. — b) Litteris minoribus inter lineas additum. — c) Ante განსყიდად fuit და,
 nunc erasum.

caelis¹; *quia ubi² sunt³ duo vel tres congregati⁴ propter nomen meum, 20
 ego⁵ ibi sum inter eos. » *Tunc accessit ad eum⁶ Petrus et dixit : 21
 « Domine, quoties peccabit in me frater meus et dimittam ei — usque
 septies? » *Dixit ei Iesus : « Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies 22
 septies. *Propter hoc adsimilatum est regnum caelorum homini regi, qui 23
 voluit rationem statuere⁷ cum servis suis : *et ut coepit statuere⁷ oppo- 24
 suerunt ei unum debitorem decem milium talentorum⁸. *Et ut nihil habebat 25
 reddere⁹ praecepit eum dominus ille¹⁰ eius¹¹ venumdari, coniugem eius, filios¹²
 et omnia¹³ quaecumque ei erat, et debitum exigere eius. *Procidit servus 26
 ille, adorabat eum et dicebat : « Patiens (1) esto super me¹⁴ et omne dabo tibi. »

1. qui... caelis] caelorum. — 2. ubi quoque A. — 3. erunt. — 4. congregati post
 meum B. — 5. ego post sum. — 6. eum] Iesum B. — 7. statuere^{1,2}] efficere^{1,2}. —
 8. talentorum] virgarum (ingots) B. — 9. reddere] ille quod reddat. — 10. om. ille. —
 11. om. eius A. — 12. filios] et filios. — 13. om. omnia. — 14. post me add. domine A
 manu correctoris.

(1) Lit. longanimus.

27 ზედა¹. და ყოველი² მიგცე შენ : * შეეწყალა უფალსა³ მონაჲ იგი. და განუტევა
 28 იგი და თანა<ნა>დები⁴ იგი მიუტევა მას : * და ვითარ⁵ გამოვიდა მონაჲ⁶ იგი.
 პოვა ერთი მცყასთა მისთაგანი⁷. რომელსა თანა ედვა მისი ახი დრაჰმანი.
 შეიპყრა იგი და შეაშთობდა მას და ეტყოდა. მომცე მე⁸ რაჲცა⁹ იგი თანაგაც :
 29 *დავარდა¹⁰ მცყასი იგი მისი. და¹¹ ევედრე¹² მად¹³ მას და ეტყოდა¹⁴. სულგრძელ
 30 მექმენ¹⁵ ჩუენ¹⁶ ზედა. და მიგცე შენ : * ხოლო მან არა ინება. არამედ
 მივიდა¹⁷ და შესვა¹⁸ იგი საპყრობილესა ვიდრემდის¹⁹ მისცეს²⁰ თანანადები
 31 იგი : * ისილეს²¹ რაჲ უკუე²² მცყასთა მათ²³ მისთა საქმე იგი²⁴. შეზრუნდეს²⁵
 ფრიად. მოვიდეს²⁶ და მიუთხრეს²⁷ საქმე იგი ყოველი ვე უფალსა მათსა²⁸ :
 32 * მოუწოდა²⁹ მას უფალმან მისმან³⁰. და ჰრქუა მას. მონაჲ უკეთურ³¹ ყოველი

1. post ზედა add. უფალ A manu correctoris. — 2. post ყოველი add. ვე. —
 3. post უფალსა add. მას (correctum postea (?) in მისას A). — 4. თანანადები B. —
 5. ვითარცა. — 6. ante მონაჲ add. მიერ. — 7. მცყასი თხზი. — 8. om. მე. —
 9. რაჲ. — 10. შეუვრდა. — 11. om. და B. — 12. იქმენ. — 13. ჩემ. — 14. ინება...
 მივიდა] ისმინა მისი არამედ უფრ¹ხლა აუფრევბდა მას. — 15. შესვა] შეაგდო. —
 16. ვიდრემდე. — 17. მისცეს, post quod add. მას. — 18. ante ისილეს add. ხოლო A.
 — 19. om. უკუე. — 20. om. მათ A. — 21. ეხე. — 22. შეზრუნდეს] შეწუნეს. —
 23. მივიდეს, ante quod add. და. — 24. მიუთხრეს] აუწყეს. — 25. საქმე... მათსა] ო¹
 მას (om. A) მათსა ყოველი ვე რაჲცა იგი იყო (იქმნა A). — 26. ante მოუწოდა add.
 მაშინ. — 27. თხზმან B. — 28. უკეთურ] ბოროტო.

a) Pl. 40 a. — b) ეტყოდა; ყო nunc erasum; [ყო] in margine additum.

27 * Misertus est dominus¹ servi illius et liberavit eum et debita illa dimisit
 28 ei². * Et ut exiit³ servus ille, invenit unum e proximis eius⁴, qui debuit ei
 30 quodcumque⁵ habes. » * Procudit proximus ille eius et⁶ precabatur eum et
 31 dicebat : « Patiens (1) efficere super nos⁷ et dabo tibi. » * Ille autem noluit,
 32 sed abiit⁸ et iecit eum in carcerem donec daret⁹ debitum illud. * Cum
 igitur¹⁰ viderent proximi illi¹¹ eius factum illud¹², contristati sunt valde,
 32 venerunt¹³ et narraverunt factum illud omne domino eorum¹⁴. * Vocavit¹⁵

1. post dominus add. ille B; in A postea correctum in eius. — 2. post debita
 add. quoque B. — 3. post exiit add. illinc. — 4. proximum suum. — 5. quod. —
 6. om. et B. — 7. nos] me. — 8. noluit... abiit] non audivit eum sed magis quidem
 affligebat eum. — 9. post daret add. ei. — 10. igitur] autem A; om. igitur B. —
 11. om. illi A. — 12. hoc. — 13. venerunt] et ierunt. — 14. factum... eorum] domino
 illi (om. A) eorum omnia quodcumque illud fuit (facta est A). — 15. ante vocavit add.
 tunc.

(1) Lit. longanimus.

ვე იგი¹ თანანადები მიგიტევე². რამეთუ მევედრებოდე³ მე⁴. * არა მე ღირდა⁵ 33
 შენდაცა შეწყალებად⁶ მოყუხისა მის შენისა⁷. ვითარცა მე შენ შეგიწყალე⁸ :
 * და განრისხნა⁹ უფალი იგი მისი¹⁰. და მისცა იგი¹¹ მგვემელთა¹² ვიდრემდის¹³ 34
 მისცეს ყოველი რაფა თანა ედვა მას¹⁴ : * ეგრეცა მამამან ჩემმან ზეცათა მან 35
 გიყოს თქვენ. არა თუ¹⁵ მიუტეოთ¹⁶ კაცთა¹⁷ კაცად კაცადმან ძმასა¹⁸ თვსსა
 გულითა¹⁹ თქუენითა²⁰ :

19. * და იყო რაფამს²¹ წარასრულნა²² იესუ სიტყუანი ესე. აღიმრა²³ XIX, 1
 გალილეად²⁴. და მოვიდა²⁵ საზღვართა ჰეროასტანისათა წიად იორდანება :
 * მოხდევდა^{26a} მას ერი მრავალი. და განკურნა²⁷ იგინი მუნ : * და²⁸ მოუტევეს 2, 3

1. om. იგი. — 2. ante მიგიტევე add. შენი; post autem add. შენ. — 3. მევედრებოდე
 A. — 4. მე] შენ B. — 5. მე ღირდა] ჯერ იყოა. — 6. რაფათმცა შეიწყალე შენ (om. B).
 — 7. მოყუხისი იგი შენი (om. A). — 8. შეგიწყალე შენ B. — 9. განრისხნა, post quod
 add. მას. — 10. თვსი. — 11. მისცა იგინი postea correctum in მისცა იგი B. —
 12. მგვემელთა] გელთა მტანჯველთასა. — 13. ვიდრემდე B. — 14. მისცეს... მას]
 გარდაიგადეს ყოველი იგი თანანადები. — 15. უკუეთუ არა. — 16. მიუტევენეთ. —
 17. om. კაცთა. — 18. ძმასა] მოყუხისსა. — 19. ante გულითა add. ყოველითა. — 20. post
 თქუენითა add. in A manu posteriori ცთომანი მათნი. — 21. რაფამს] ვითარცა. —
 22. დაასრულნა. — 23. აღიმრა] წარვიდა. — 24. გალილეად A. — 25. მოვიდა. —
 26. მოხდევდა, ante quod add. და. — 27. განკურნა. — 28. და] მაშინ.

a) მოხდევდა additum in margine manu posteriori.

eum dominus eius¹ et dixit ei : « Serve nequam, omnia illa² debita³ dimisi
 tibi, quia precabar⁴ me⁵; * nonne dignum fuit tibi⁶ quoque misereri⁷ 33
 proximi illius tui⁸ sicut ego tui misertus sum? » * Et iratus est⁹ dominus 34
 ille eius¹⁰ et tradidit illum¹¹ tortoribus¹², usque dum redderet omnia quae-
 cunque debuit ille¹³. * Sic quoque pater meus caelorum faciet vobis, nisi 35
 dimiseritis hominibus¹⁴ quisque fratri¹⁵ suo de corde¹⁶ vestro¹⁷. »

XIX. — * Et fuit quando consummasset¹⁸ Iesus verba haec, migravit¹⁹ XIX, 1
 e Galilaea²⁰, et venit²¹ in fines Iudaeae trans Iordanem. * Sequebatur²² eum 2
 populus multus et sanavit illos ibi. * Et²³ accesserunt ad eum Pharisei : 3

1. suus B. — 2. om. illa. — 3. post debita add. tua. — 4. precaberis A. — 5. me]
 tu B. — 6. non oportuitne te. — 7. misereri] ut misereat te. — 8. tui post sum B :
 om. tui A. — 9. post est add. ei. — 10. suus. — 11. illos postea correctum B. —
 12. manibus tortorum. — 13. quaecunque... ille] omnia illa debita. — 14. om.
 hominibus. — 15. fratri] proximo. — 16. ante corde add. omni. — 17. post vestro
 add. A offensa eorum manu posteriori. — 18. quando] cum. — 19. migravit] abiit.
 — 20. in Galilaeam A. — 21. venit] iit. — 22. ante sequebatur add. et — 23. Et]
 Tunc.

მას ფარისაველნი. გამოსდგიდეს მას და ეტყოდეს. ჯერ ||^a თუ¹ არს ვისა მე²
 4 განტევებამ ცოლისა თვისისა ყოვლითა მიწეწიითა³ : *ხოლო მან⁴ მიუვო და
 ჰრქუა მათ. არა აღმოგიკითხავს⁵ რამეთუ რომელმან დაჰბადა დასაბამსა.
 5 მამალად და დედალად⁶ შექმნა⁷ იგინი. *და თქუა. ამის თვს დაუტევს კაცმან
 მამად და დედად⁸ და შეეყოს ცოლსა თვისსა. და იყვნენ ორნი ვე გორცად ერთად⁹.
 6 *ამიერიოვან¹⁰ არღარა არიან¹¹ ორ არამედ ერთ გორც : აწ უკუე¹² რომელნი
 7 იგი დემერთმან შეაუღლნა კაცი ნუ განაყენებნ¹³ : *ჰრქუეს¹⁴ მას. ვითარ
 მე¹⁵ უკუე მოხეს ამცნლ^b მიცემად. წიგნი განსატევებელი¹⁶ და განტევებად^c :
 8 *ჰრქუა¹⁷ მათ¹⁸. მოხე გულფიცხელობისა თქუენისა თვს გობრძანა¹⁹ დატევებამ²⁰
 9 ცოლთა თქუენთამ. ხოლო დასაბამით გან²¹ არა ეგრე იყო : *ამენ²² გეტყუ

1. უკუეთუ ჯერ. — 2. ვისა მე] კაცისა. — 3. ყოვლისა თვს ბრალისა. — 4. მან] იესუ. — 5. აღმოგიკითხავსა. — 6. მამაკაცად და დედაკაცად. — 7. შექმნა. — 8. post მამად et დედად add. თვისი. — 9. ერთ გორც, ante quod ald. იგი. — 10. ამიერიოვან] ვითარმედ. — 11. post არიან add. იგინი B. — 12. om. აწ უკუე. — 13. განამორებნ (-ბს A). — 14. ante ჰრქუეს add. ხოლო მათ A. — 15. ვითარ მე] რამისა თვს. — 16. წიგნი განტევებისა მიცემად. — 17. ante ჰრქუა add. მიუვო იესუ და. — 18. post მათ add. რამეთუ. — 19. post გობრძანა add. თქუენ B. — 20. განტევებამ. — 21. დასაბამსა. — 22. ამენ] ხოლო მე.

a) Pl. 40 b. — b) Ante ამცნლ fuit in ms. წ, postea erasum. — c) განსატევებე [ის] ად ; -ის- erasum : განსატევებელი და გან- add. in margine inferiori litteris minoribus manu scribae.

tentabantur eum et dicebant : « Fas si¹ sit alicui² dimittere uxorem suam
 4 de omni causa? » *Ille³ autem respondit et dixit eis : « Nonne legistis⁴ quia
 5 qui plasmavit in initio, masculum et femellam⁵ creavit illos, *et dixit :
 « Propter hoc relinquet homo patrem⁶ et matrem⁷ et adhaerebit uxori suae,
 6 et erunt ambo⁸ caro una. *Abhinc⁹ iam non sunt¹⁰ duo sed una caro. Nunc
 7 igitur¹¹ quos deus coniunxit homo ne separet. » *Dixerunt¹² ei : « Quomodo
 8 igitur¹³ Moyses mandavit dare¹⁴ libellum repudii et dimittere? » *Dixit¹⁵
 9 eis¹⁶ : « Moyses propter duritiam cordum vestrorum praecepit vobis dimittere
 uxores vestras : ab¹⁷ initio autem non sic fuit. *Amen¹⁸ dico vobis¹⁹,

1. si fas. — 2. alicui] homini. — 3. ille] Iesus. — 4. Non legistisne. — 5. marem et feminam. — 6. post patrem add. suum. — 7. post matrem add. suam. — 8. post eius add. illi. — 9. abhinc] quoniam. — 10. post sunt add. illi B. — 11. om. nunc igitur. — 12. ante dixerunt add. illi autem A. — 13. quomodo igitur] quare. — 14. dare post repudii. — 15. ante dixit add. respondit Iesus et. — 16. post eis add. quia. — 17. ab] in. — 18. Amen] ego autem. — 19. post vobis add. quia.

თქვენ¹. ყოველმან² რომელმან^a დაუტევს³ ცოლი თვისი თვნიერად⁴ სიძვისა და ცოლი ყელ სხუად⁵. მან⁶ იმრუმელს. და რომელმან დატევებული⁷ ცოლი ყელ⁸ იგი⁹ იმრუმელს¹⁰: * ჰრქეს მას მოწაფეთა მისთა¹¹. უკუეთუ ესრეთ არს ბრალი კაცისა დედაკაცისა თვის¹². უმჯობეს არს [არა] სჯამად^b ცოლისა¹³: * ხოლო მან ჰრქეა მათ¹⁴. არა ყოველთა და[ი]ტიიან¹⁵ სიტყუად ესე¹⁶. არამედ რომელთა მოცემულ¹⁷ არს. * რამეთუ არიან საჭურის¹⁸ რომელნი დედის ||^c მუცლით გან¹⁹ იმვნეს²⁰ ეგრეთ²¹. და არიან საჭურის²² რომელნი კაცთა გან გამოისაჭურისნეს²³. და არიან საჭურის^{24d} რომელთა საჭურის იქმნეს²⁵ თავნი თვისნი სასუფეველისა თვის ცათადა. რომელი შემძლებელ არს დატევნად დაიტევდინ²⁶: * მაშინ მღართვეს²⁷ მას ყრმები რამათამცა კელი დასდვა მათ.

1. post თქვენ add. რამეთუ. — 2. om. ყოველმან. — 3. განუტევს. — 4. თვნიერ B. — 5. ცოლი... სხუად] სხუად შეირთვს. — 6. om. მან. — 7. განტევებული. — 8. ცოლი ყელ] შეირთვს: alia lectio fuit in A, nunc erasa. — 9. იგიცა A; მანცა B. — 10. იმრუმელს (B solum?). — 11. თვისთა. — 12. ესოდენი ბრალი არს კაცისა დედაკაცისა თანა. — 13. უმჯობეს... ცოლისა] არა შეჰკავს ქლწინებდა. — 14. ხოლო... მათ] ჰრქეა მათ იესუ. — 15. დაიტვირთ. — 16. ეგე. — 17. მიცემულ. — 18. საჭურისნი. — 19. მუცლით გან დედისა თვისისადა. — 20. იმვნეს] იყვნეს, ante quod add. საჭურისნი. — 21. om. ეგრეთ. — 22. საჭურისნი. — 23. გამოისაჭურისნეს B. — 24. საჭურისნი. — 25. საჭურის იქმნეს] გამოისაჭურისნეს. — 26. დაიტვირთ. — 27. მღართვეს] მოჰკუარვს.

a) ო-ნ manu correctoris additum super lineam. — b) [არა] სჯამად; არა supplevi: ხ- manu correctoris super lineam; margo paginae abscissus. — c) Pl. 41 a. — d) და არიან საჭურის manu scribae litteris minoribus intra lineas addita.

omnis¹ qui dimiserit uxorem suam nisi ob fornicationem et uxorem² duxerit aliam³, is⁴ moechatur; et qui dimissam uxorem duxerit, is⁵ moechatur⁶. » *Dixerunt ei discipuli eius⁷: « Si ita est crimen hominis⁸ cum muliere, melius est [non] habere uxorem⁹. » * Ille autem dixit eis¹⁰: « Non omnes continent¹¹ verbum hoc¹², sed quibus datum est. *Sunt enim eunuchi qui ab utero matris¹³ nati sunt¹⁴ sic¹⁵; et sunt eunuchi, qui ab hominibus eunuchizati sunt; et sunt eunuchi, qui eunuchos effecerunt semetipsos¹⁶ propter regnum caelorum. Is qui potest continere contineat se. » *Tunc obtulerunt ei pueros, ut manum imponeret eis, et benediceret eis; et discipuli illis comminati

1. om. omnis. — 2. om. uxorem. — 3. aliam duxerit. — 4. om. is. — 5. post is add. quoque. — 6. moechabitur B (solum?). — 7. sui. — 8. tantum crimen est. — 9. melius... uxorem] non decet nubere. — 10. Dixit eis Iesus. — 11. continebunt. — 12. istud. — 13. post matris add. suae. — 14. nati sunt] fuerunt eunuchi. — 15. om. sic. — 16. eunuchos... semetipsos] eunuchizati sunt.

14 და აკურთხნა იგინი. და მოწაფენი მათ შეჭრისხნეს¹ : * ხოლო იესუ ჰრქუა მათ.
 აცადეთ ყრმები ეგე და ნუ აყენებთ მოხლვად ჩემდა². რამეთუ ეგევითართაჲ არს
 15, 16 სასუფეველი ცათაჲ. * და დასდვა მათ³ გელი და⁴ წარვიდა მიერ : * და⁵ აჰა
 ერთი ვინ მე მოუცდა მას⁶ და ჰრქუა. მოძღუარ ქველის მოქმედ⁷ რაჲ⁸ კეთილი^b
 17 ვქმნე. რაჲთა მაქუნდეს ცხორებაჲ საუკუნოდ : * ხოლო მან⁹ ჰრქუა მას. რასა¹⁰
 მკითხავ მე ქველის მოქმედებისა თვს¹¹. ერთ არს ქველის მოქმედ¹². უკვეთუ¹³
 18 გნებავს ცხორებასა შესლვად¹⁴. დაიმარხენ მცნებანი : * ჰრქუა მას¹⁵ რომელნი¹⁶.
 ჰრქუა¹⁷ მას ვითარმედ¹⁸ არა კაც ჰკლა. არა იმრუშო. არა იპარო¹⁹. არცა ცილი
 19 სწამო. * თაუყავ²⁰ მამასა შენსა და დედასა²¹. და შეიყუარო. მოყუასი შენი

1. და... შეჭრისხნეს] ხოლო მოწაფენი ჰრისხვიდეს მათ. — 2. ყრმები... ჩემდა] ყრმებსა მაგას მოხლვად ჩემდა. და ნუ რას აყენებთ მაგათ. — 3. post მათ add. ზედა. — 4. post და add. ვითარცა. — 5. om. და. — 6. მოვინმეუცდა მას კაცი ერთი. — 7. მოძღუარად სახიერად. — 8. რაჲ მე (B solum). — 9. მან] იესუ. — 10. რასა. — 11. ქველის... თვს] კეთილისა საქმისა თვს. — 12. ერთ... მოქმედ] ერთი არს სახიერო ღმერთი ხოლო (om. B); რასა... მოქმედ: in A inserta nova lectio manu posteriori: რასა მეტყვ მე სახიერით. არა ვინ არს სახიერო გარნა მხოლოდ ღმერთი. — 13. უკვეთუ] ხოლო თუ. — 14. შესლვაჲ. — 15. ante ჰრქუა add. და მან B; post მას add. ხოლო A super rasuram. — 16. post რომელნი add. მცნებანი (super rasuram A). — 17. ante ჰრქუა add. ხოლო იესუ. — 18. post ვითარმედ add. ესე. — 19. იპარო... იმრუშო A. — 20. თაუყავ] პატივც. — 21. post დედასა add. შენსა.

a) მათ manu correctoris super lineam additum. — b) კეთილი manu scribae super lineam additum.

14 sunt¹. * Iesus autem dixit eis : « Sinite pueros illos, neque prohibueritis
 15 venire ad me², quia talium est regnum caelorum; » * et imposuit eis³ manum
 16 et⁴ abiit illinc. * Et⁵ ecce unus quidam accessit ad eum⁶ et dixit : « Magis-
 17 ter⁷, eleemosynae quid bonum faciam ut habeam vitam aeternam? » * Ille⁸
 autem dixit ei « Quid⁹ interrogas me de eleemosyna¹⁰; una est eleemo-
 18 syna¹¹; si¹² vis in vitam ingredi, serva mandata. » * Dixit¹³ ei¹⁴ : « Quae¹⁵? »
 19 Dixit¹⁶ ei quoniam¹⁷ non homicides; non adulterabis¹⁸; non furaberis¹⁸;
 neque falsum testaberis; * honora patrem tuum et matrem¹⁹ et diliges

1. et discipuli... sunt] discipuli autem comminabantur eis. — 2. illos... me] istos venire ad me, et ne quolibet prohibueritis illos. — 3. super eos. — 4. post et add. ut. — 5. om. et. — 6. accessit quidam ad eum homo unus. — 7. post magister add. bone. — 8. ille] Iesus. — 9. quid] quare. — 10. eleemosyna] bono facto. — 11. una... eleemosyna] unus est bonus Deus solum (om. B); in A nova lectio suppleta est manu posteriori; quare dicis me bonum? Nemo bonus est nisi solus Deus. — 12. post si add. autem. — 13. ante dixit add. et ille B. — 14. post ei add. autem A super rasuram. — 15. post quae add. mandata (in A super rasuram). — 16. ante dixit add. Iesus autem. — 17. post quoniam add. haec. — 18. furaberis..., adulterabis A. — 19. post matrem add. tuam.

ვითარცა თავი თვსი : * ჰრქუა მას ჭაბუკმან მან¹. [ა^a ყოველი ესე² დამიმარხავს
 სიყრმით ჩემით გან. მერმე³ რაჲ და მაკლს მე : * ჰრქუა მას იესუ. გნებავ<ს>
 თუ⁴ რაჲთამცა სრულ იყავ⁵. მივედ⁶ და განყიდე მონაგები⁷ შენი და მიეც
 გლანაკთა. და მოიღღ⁸ საფასე⁹ ცათა^b შინა და მოედ და შემომიდეგ მე :
 * სოღლ ესმა რაჲ უკვ¹⁰ ჭაბუკსა მას სიტყუად ესე¹¹. წარვიდა მწუნარე. რამეთუ
 იყო იგი ფასიერ¹² ფრიად : * სოღლ იესუ ჰრქუა მოწაფეთა თვსთა. მართლიად¹³
 გეტყვ თქუენ. რამეთუ მდიდარი ძნად შევიდეს სასუფეველსა ცათასა : * მერმე¹⁴
 გეტყვ თქუენ. უადვილეს¹⁵ <ს>აზომთ¹⁶ საბლისა¹⁷ გურელსა ნემსისასა¹⁸
 განსლვად¹⁹ ვიდრე მდიდრისა²⁰ შესლვად სასუფეველსა ღმრთისასა : * ვითარ²¹
 ესმა ესე მოწაფეთა მისთა²². დაუკურდა²³ ფრიად²⁴ და ეტყოდეს²⁵. ვინ²⁶ მე²⁷ უკვ²⁸
 შეუძლეს²⁹ ცხორებად : * მიხედა იესუ და ჰრქუა მათ. კაცთა გან ესე ვერ³⁰

1. om. მან A? — 2. ეგე ყოველი B : ყ. ესე A. — 3. om. მერმე. — 4. უკუეთუ
 გნებავს. — 5. რაჲთა სრულ სოღლ იყო. — 6. წარვედ. — 7. მონაგები] ნაყოფი. —
 8. მოიღღ] გაქუნდეს. — 9. საფასე] საუნჯე. — 10. სოღლ... უკვ] და ვითარცა ესმა ესე.
 — 11. om. სიტყუად ესე. — 12. ფასიერ] მდიდარ. — 13. მართლიად] აჲენ. — 14. ante
 მერმე add. და. — 15. post უადვილეს add. არს. — 16. <ს>აზომთ] მანქანისა (-ის B);
 ap. A erasum et repositum manu posteriori აქლემი. — 17. საბელი : eras. apud A manu
 posteriori. — 18. ნემსისა B. — 19. განსლვად ante გურელსა. — 20. მდიდარი. —
 21. ვითარცა. — 22. om. მისთა B. — 23. განუკურდებოდა. — 24. om. ფრიად A. —
 25. იტყოდეს. — 26. ante ვინ add. და A. — 27. om. მე B. — 28. om. უკვ. —
 29. შეუძლეს] გელგწიფების. — 30. om. ესე ვერ.

a) Pl. 41 b. — b) ცათა : -თა manu correctoris super lineam additum. — c) Post
 მართლიად fuit მართალსა; nunc ut videtur erasum.

proximum tuum sicut temetipsum. *Dixit ei iuvenis ille¹ : « Omnia haec²
 observavi a iuventute mea; rursus³ quid quidem deest mihi? » *Dixit ei
 Iesus : « Si vis ut perfectus sis⁴, vade⁵ et vende bona tua⁶ et da pauperibus,
 et accipies⁷ thesaurum in caelis; et veni et sequere me. » *Cum autem
 audisset iam⁸ iuvenis ille verbum hoc⁹, abiit maestus; fuit enim ille dives
 valde. *Iesus autem dixit discipulis suis : « Vere¹⁰ dico vobis, quia dives
 difficile intrabit in regnum caelorum. *Rursus¹¹ dico vobis, facilius¹²
 mensurae¹³ funi¹⁴ per foramen acus transire¹⁵ quam divitem intrare in
 regnum Dei. » *Ut audierunt hoc discipuli eius¹⁶, admirabantur valde¹⁷ et
 dicebant : « Quis¹⁸ ergo¹⁹ poterit²⁰ salvari? » *Aspexit Iesus et dixit eis :

1. om. ille A? — 2. ista omnia B. — 3. om. rursus. — 4. post perfectus add. tantum.
 — 5. vade] abi. — 6. bona tua] fructum tuum. — 7. accipies] habebis. — 8. cum...
 iam] et ut audivit hoc. — 9. om. verbum hoc. — 10. Vere] Amen. — 11. ante rursus
 add. et. — 12. post facilius add. est. — 13. mensurae] machinae; apud A erasum
 et repositum posteriori manu camelo. — 14. funi; erasum manu posteriori apud A.
 — 15. transire ante per. — 16. om. eius B. — 17. om. valde A. — 18. ante quis
 add. et A. — 19. om. ergo. — 20. potest.

27 შესაძლებელ¹ არს. ხოლო ღმრთისა გან² ყოველი³ შესაძლებელ არს^a : * მაშინ
 მიუგო პეტრე და ჰრქუა მას⁴. აჰა ესერა ჩუენ⁵ დაუტევეთ ყოველი⁶ და
 28 შევითქეთ⁷ შენ. რამე მე უკვ⁸ ყოფად არს⁹ ჩუენდა¹⁰ : * ხოლო იესუ ჰრქუა
 მათ. მართლიად¹¹ გეტყვ თქუენ რამეთუ¹² რომელნი ეგე შემომიდევით¹³ მე
 მერმესა მას შობასა¹⁴. რამეჲს დაჯ|დეს^b მე კაცისაჲ საყდართა ზედა დიდებისა
 29 მისისათა¹⁵. დასხდეთ თქუენცა ათორმეტნი¹⁶ საყდართა ზედა. და¹⁷ განსჯიდეთ¹⁸
 ათორმეტთა ნათესავთა ისრაელისათა^c : * და ყოველსა რომელსა დაეტევ¹⁹
 სახლი ანუ ძმანი²⁰ ანუ დანი ანუ მამა ანუ დედა ანუ ცოლი ანუ შვილი ანუ
 აგარაკები²¹ ჩემისა სახელისა²² თვს. ახი წილი მოიდღს²³ მან²⁴ და ცხორებამ
 30 საუკუნოდ დაიმკვდრღს. * ხოლო მრავალნი იყვნენ^d წინანი²⁵ უკვანა და
 უკვანანი წინა :

1. შეუძლებელ. — 2. მიერ. — 3. ყოველი ვე. — 4. მას] ი¹უს; *post quod* add. უფალ B. — 5. om. ჩუენ B. — 6. ყოველი ვე (om. A) დაუტევეთ. — 7. შეგიდევით. — 8. om. უკვ. — 9. ყოფად არს] იყვს. — 10. ჩუენ თვს B. — 11. მართლიად] ამენ. — 12. *post* რამეთუ add. თქუენ. — 13. შემომიდევთ B. — 14. შობასა] მოხლვასა B; ap. A *repositum* შობასა *manu posteriori*. — 15. თვისათა. — 16. ათორმეტთა. — 17. om. ზედა. და. — 18. განსჯად. — 19. ყოველმან რომელმან დაეტევს. — 20. ანუ] გინა A; om. ანუ ძმანი B. — 21. აგარაკები] ქუეყანაჲ. — 22. სახელისა ჩემისა. — 23. მოიდღს A. — 24. om. მან. — 25. წინანი] პირველნი.

a) ღმრთისა... არს *manu scribae litteris minoribus inter lineas additum*. — b) Pl. 42 a. — c) ისრაელისათა ms. — d) იყვნენ *litteris minoribus super lineam manu scribae additum*.

27 « Ab hominibus hoc¹ impossibile est; a Deo autem omne possibile est. » * Tunc
 respondit Petrus et dixit ei² : « Ecce nos³ reliquimus omnia⁴ et sequimur
 28 te : quid igitur⁵ futurum est⁶ nobis? » * Iesus autem dixit eis : « Vere⁷ dico
 vobis, quia⁸ isti qui secuti estis⁹ me, in secundo illo natu¹⁰ quando
 29 sederit Filius hominis super thronos gloriae suae, sedebitis vos quoque
 duodecim super thronos et iudicabitis¹¹ duodecim tribus Israhel. * Et omnis
 qui reliquerit domum aut fratres¹² aut sorores aut patrem aut matrem aut
 uxorem aut filios aut agros¹³ propter meum nomen¹⁴, centuplum accipiet
 30 ille¹⁵ et vitam aeternam haereditabit. * Multi autem erunt primi novissimi
 et novissimi primi. »

1. om. hoc. — 2. ei] Iesu, *post quod* add. Domine B. — 3. om. nos B. — 4. omnia reliquimus. — 5. om. igitur. — 6. futurum est] erit. — 7. Vere] Amen. — 8. *post* quia add. vos. — 9. sequimini B. — 10. natu] adventu B *et olim apud* A; *nunc manus posterior reposuit* natu. — 11. *in* duodecim thronis ad iudicandum. — 12. om. aut fratres B. — 13. agros] terram. — 14. nomen meum. — 15. om. ille.

20. * რამეთუ მსგავს არს სასუფეველი ცათაჲ კაცსა მამასახლისსა¹. XX, 1
 რამელ² გამოვიდა განთიადით გან³ დადგინებად მოქმედთა⁴ საყურძენსა⁵
 თჳსსა. * და აღთქემა ყო მოქმედთა მათ მიმართ თითოჲ სატირი დღისა⁶. 2
 და მიავლინნა⁷ იგინი საყურძენსა⁸ თჳსსა : * და მოვიდა სამ ყამს⁹ ოდენ¹⁰. 3
 და იხილნა¹¹ სხუანი მდგომარენი სავაჭრობა¹² ზედა ცალიერად¹³. * და ჰ<რ>ქუა 4
 მათ მივედით თქუენცა საყურძენსა¹⁴ მას ჩემსა. და რაჲ იგი ღირდეს¹⁵ მიგვე
 თქუენ. * და¹⁶ იგინი მივიდეს¹⁷ : მერმე¹⁸ გამოვიდა¹⁹ შექქესება და მეცხრება^a 5
 ყამსა. და²⁰ ყო ეგრე ვე²¹ : ||^b* ხოლო მეთერთმეტესა ყამსა ვითარ²² გამოვიდა²³. 6
 პოვნა²⁴ სხუანი მდგომარენი და ჰრქუა მათ. რასა²⁵ აქა სდევით²⁶ დღე ყოელ
 ცუდად²⁷. * ჰრქუეს²⁸ მას რამეთუ²⁹ არა ვინ დაგვდგინნა³⁰ ჩუენ : ჰრქუა მათ. 7

1. მამასახლისსა| სახლისა ო-ა. — 2. რამელი. — 3. განვიდა განთიად. —
 4. მოქმედთა| მუშაკთა. — 5. საყურძენსა| ვენაგსა. — 6. და... დღისა| და აღთქემა მათ
 სასყიდელი თითოეულსა (-ად A) დრაჰკანი დღესა შინა (om. B). — 7. წარავლინნა. —
 8. საყურძენსა| ვენაგსა. — 9. წარვიდა (განვიდა A) იგი (om. B) შესამესა ყამსა. —
 10. om. ოდენ. — 11. იხილა A. — 12. სავაჭრობა| უბანთა. — 13. ცალიერად| უქმად.
 — 14. საყურძენსა| ვენაგსა. — 15. ღირდეს| იყო სამართალი. — 16. და| ხოლო. —
 17. წარვიდეს. — 18. ante მერმე add. და. — 19. განვიდა. — 20. om. და. — 21. ეგრე
 B; ეგრეთვე A. — 22. om. ვითარ. — 23. განვიდა. — 24. ante პოვნა add. და. —
 25. რასა. — 26. აქა post სდევით, post quod add. თქუენ; სდევით B. — 27. ცუდად|
 უქმად. — 28. ante ჰრქუეს add. ხოლო მათ. — 29. რამეთუ| ვითარმედ A; om. B. —
 30. დამიდგინნა.

a) Ms. მეცხრება. — b) Pl. 42 b.

XX. — « * Simile enim est regnum caelorum homini domino domus qui XX, 1
 exiit a diluculo statuere operarios in vineam suam. * Et conventionem fecit 2
 cum operariis illis cuique stateram in dies¹, et misit eos in vineam suam.
 * Et venit² circa tertiam horam, et vidit alios stantes super forum³ otiose; 3
 * et dixit eis : « Ite vos quoque in vineam illam meam, et id quod dignum 4
 erit⁴ dabo vobis; » * et illi⁵ ierunt⁶. Rursus⁷ exiit ad sextam et ad 5
 nonam horam et fecit sic quoque⁸. * Ad undecimam autem horam ut⁹ exiit, 6
 invenit¹⁰ alios stantes et dixit eis : « Quid¹¹ hic statis¹² die tota otiose? »
 * Dixerunt¹³ ei quia¹⁴ nemo conduxit nos. Dixit eis : « Ite¹⁵ vos quoque in 7

1. conventionem... dies| convenit cum eis mercedem cuique denarium in die. —
 2. abiit B (exiit A) ille (om. B) ad tertiam horam. — 3. forum| plateas. — 4. dignum
 erit| erit iustum. — 5. et ille| illi autem. — 6. abierunt. — 7. ante rursus add. et. —
 8. om. quoque B. — 9. om. ut. — 10. ante invenit add. et. — 11. quare. — 12. post
 statis add. vos. — 13. ante dixerunt add. illi autem. — 14. quia| quoniam A; om.
 quia B. — 15. abite.

8 მივედით¹ თქვენგა საყურძენსა² მას³ ჩემსა⁴ : * რაჟამს⁵ დამწუხრდა⁶ ჰრქუა
 უფალმან⁷ მან საყურძენისა მან⁸ ეწლხ მძღუარსა თჳსსა· მოუწოდე მოქმედთა⁹
 მათ და მიეც¹⁰ სასყიდელი მათი¹¹. იწყე უკვანახენელთა გან ვიდრე პირველ-
 9 თამდე¹². * მღ-რამ-უკვე-ვიდეს¹³ მეათერთმეტისა მის¹⁴ ჟამისანი იგი¹⁵.
 10 მიიღეს თითოჲ სატირი¹⁶. * და ვითარ¹⁷ მოვიდეს პირველნი¹⁸ იგი¹⁹. ჰგონებდეს
 ვითარმედ უფრდხი მიიღონ. და მიიღეს თითოჲ ვე სატირი²⁰ მათგა²¹ :
 11, 12 * და ვითარ²² მიიღეს ტრტუნვიდეს²³ მის მამასახლისისა თჳს²⁴ * და ჰრქუეს²⁵
 ვითარმედ ამათ უკვანახენელთა ჟამ ერთ ხლელ ქმნეს²⁶. და დამახწორენ
 13 ჩუენ იგი²⁷ რემელთა ვიტჯრთეთ სიმძიმე დღისაჲ და სიცნწ : * ხლელ მან მიუგო
 ერთსა მათგანსა და ჰრქუა· მოყვასო არა²⁸ გეცრუვები²⁹ შენ³⁰. არა სატირი³¹

1. წარვედით. — 2. საყურძენსა] ვენახსა. — 3. om. მას B. — 4. post ჩემსა add. B manu posteriori და რამ იგი იყოს სამართალი მიიღეთ. — 5. რაჟამს] და ვითარგა : — 6. შემწუხრდა. — 7. სახლისა ო-ნ. — 8. om. საყურძენისა მან. — 9. მოქმედთა] მუშაკთა. — 10. post მიეც add. მათ A. — 11. om. მათი. — 12. უკვანახენელით... პირველთამდე A (-ლადმდე B). — 13. მოვიდეს. — 14. om. მის. — 15. post იგი add. და. — 16. სატირი] დრაჰმანი. — 17. om. და ვითარ. — 18. პირველისანიგა A. — 19. post იგი add. და. — 20. სატირი] დრაჰმანი. — 21. მათგა ante თითოჲ; post quod om. ვე. — 22. და ვითარ მიიღეს] და (ხლელ A) მირაიღეს. — 23. სდრტუნვიდეს (om. ს- B). — 24. სახლისა უფალისა მის თჳს. — 25. იტყოდეს. — 26. უკვანახენელთა მათ ერთი ხლელ ჟამი დაყვებს. — 27. ხწორ ჩუენდა ჰყვენ იგინი. — 28. არას B; არარას A. — 29. გეცრუვები] [გავნებ. — 30. post შენ add. 'ანუ. — 31. სატირი] ერთი დრაჰმანი A; დ.ერთი B.

a) სატირი; სა- additum super lineam manu scribae.

8 vineam illam¹ meam². » *Cum³ vesper esset dixit dominus ille vineae⁴
 atriensi (1) suo : « Voca operarios illos et da⁵ mercedem eorum⁶; incipe a
 9 novissimis usque ad primos. » *Quando igitur⁷ venerunt undecimae illius
 10 horae illi⁸, acceperunt quisque stateram; *et ut⁹ venerunt primi illi¹⁰, arbi-
 trabantur quoniam plus accipient. Et acceperunt singulas stateras¹¹ illi¹²
 11, 12 quoque¹³, *et ut¹⁴ acceperunt, murmurabant de illo¹⁵ domino domus; *et
 13 dixerunt quoniam¹⁶ hi novissimi unam horam solum fecerunt¹⁷, et adaequasti
 illos nobis¹⁸, qui portavimus pondus diei et aestum. *Ille autem respondit
 uni ex illis et dixit : « Proxime, non¹⁹ decipio²⁰ te : nonne²¹ ex statera²²

1. om. illam B. — 2. post meam add. B manu posteriori et id quod erit iustum accipietis. — 3. cum] et ut. — 4. om. vineae. — 5. post da add. eis A. — 6. om. eorum. — 7. om. quando igitur. — 8. post illi add. et. — 9. om. et ut. — 10. primae horae quoque illi A, post quod add. et. — 11. stateram] denarium. — 12. post illi add. et. — 13. illi quoque post singulas. — 14. et ut] quando autem A; et quando B. — 15. illo post domus. — 16. om. quoniam. — 17. unam tantum horam manserunt. — 18. aequos nobis fecisti illos. — 19. nihilo. — 20. decipio] iniuria afficio. — 21. nonne] annon. — 22. statera] uno denario A; d. uno B.

(1) Lit. aulae magistro.

ადგითქუა¹ შენ². ||^a *ხოლო თუ³ მნებავს უკვანახსკნელსა ამან⁴ მიგემად ვითარცა 14
შენ. * ანუ ვერ გელმეწიფების^b რა იგი⁵ მინდეს ყოფად ჩემსა ზედა. თუალი⁶ 15
შენი თუ⁷ უკეთურ⁸ არს : ხოლო მე † უ-ხოლო-ვარ⁹ † : * ესრტო იყვნენ 16
უკვანანი წინა და წინანი უკუანა¹⁰. რამეთუ მრავალნი არიან ჩინებულ. ხოლო¹¹
მცირედნი რჩეულ¹² : * და¹³ ადვიდოდა იესუ^c იერუსალჴმდ. წარიყვანნა 17
ათორმეტნი¹⁴ თვაგან და მგზავრ ეტყოდა მათ. * ესერა¹⁵ ახვალთ¹⁶ 18
იერუსალჴმდ. და ძმ კაცისაჲ მიეცეს მდღელთ-მოდღუართა გან¹⁷ და მწიგნო-
ბართა. და დასაჯენ იგი სიკუდილითა¹⁸. * და მისცენ იგი წარმართთა კიცხვად 19
და გვემად¹⁹ და ჯუარტემად. და მესამესა^d დღესა აღდგეს : * მაშინ მოვიდა²⁰ 20
დგედა²¹ ძეთა²² ზებედესთაჲ^e მით ურთ თჯხით^{23f}. თავყუანის <ს>გემდა^{24g}

1. ადგითქუ. — 2. post შენ add. მიიღე შენი და ვიდოდე. — 3. თუ] მე. — 4. მახ B. — 5. ვერ.. იგი] არა ჯერ არს ჩემდა რადაცა. — 6. ante თუალი add. არამედ. — 7. თუ] ვიდრე მე. — 8. ბოროტ. — 9. უ-ხოლო-ვარ] სახიერ ვარ. — 10. წინანი უკუანა და უკუანანი წინა. — 11. ხოლო] და. — 12. რჩეულნი B sic. — 13. post და add. ვითარცა. — 14. post ათორმეტნი add. იგი მოწაფენი. — 15. ante ესერა add. აჴა. — 16. post ახვალთ (აღვ- AB) add. ჩუენ B. — 17. om. გან. — 18. სიკუდიდ. — 19. გვემად] ტანჯვად A; om. და გვემად B. — 20. მოვიდა] მოუგდა იესუს. — 21. post დგედა add. იგი A. — 22. post ძეთა add. მათ B. — 23. ძეთა თანა თჯხთა. — 24. post <ს>გემდა add. მახ.

a) Pl. 43 a. — b) Ms. გელმეწიფების. — c) იესუ manu scribae super lineam additum. — d) მესამესა bis scriptum in ms.; nunc erasum. — e) ზებედესთაჲ; -დგ- manu correctoris super lineam additum. — f) თჯხით; -ით manu correctoris super lineam additum. — g) Correctum e გემად manu posteriori.

conveni tecum¹? * Si² autem volo novissimo huic³ dare sicut tibi, * aut non 14, 15
potentiam habeo⁴ quod⁵ velim facere quantum ad me? Oculus⁶ tuus⁷
si malus est, ego vero † nego †⁸. * Sic erunt novissimi primi et primi novis- 16
simi⁹; multi enim sunt vocati, pauci autem¹⁰ electi. » * Et¹¹ ascendebat Iesus 17
Hierosolymam; sumpsit duodecim¹² seorsim et in via dicebat eis : * « Ecce 18
ascendimus¹³ Hierosolymam, et Filius hominis tradetur a¹⁴ sacerdotum
principibus et scribis, et condemnabunt eum morte; * et dabunt eum genti- 19
libus ad illudendum et ad flagellandum¹⁵ et ad crucifigendum et tertia die
resurget. » * Tunc venit¹⁶ mater¹⁷ filiorum¹⁸ Zebedaei cum filiis suis, adora- 20

1. post tecum add. accipe tuum et vade. — 2. si] ego. — 3. illi B. — 4. poten-
tiam habeo] fas est mihi. — 5. quodcunque. — 6. ante oculus add. sed. — 7. si] aliqua.
— 8. ego vero † nego †] bonus sum. — 9. primi novissimi et novissimi primi. —
10. pauci autem. — 11. post et add. ut. — 12. post duodecim add. illos discipulos.
— 13. post ascendimus add. nos B. — 14. om. a. — 15. flagellandum] torquendum A;
om. et flagellandum B. — 16. venit] accessit ad eum. — 17. post mater add. illa A.
— 18. post filiorum add. illorum B.

21 და ითხოდა რას მე მის გან : * ხოლო მან¹ ჰრქუა მას· რაჲ გნებავს· ხოლო მან
 ჰრქუა მას². თქუ რაჲთა დასხდენ ორნი³ ძენი ჩემნი ერთი მარჯვენით შენსა
 22 და ერთი მარცხენით შენსა სუფევასა^{4a} შენსა : * მიუგო იესუ და ჰრქუა მას⁵.
 არა უწყით⁶ რასა ითხოვთ. გიძლავს⁷ შესუჲად სასუქელისა მის. რომელსა
 მე შევსუმიდე⁸. ||^b და ნათლის დებასა. რომელსა მე ნათელს ვიდებდე ნათლის
 23 დებად⁹ : ჰრქუეს მას. გვძლავს¹⁰ : * ჰრქუა მათ იესუ. სასუქელი ჩემი¹¹ შესუათ
 და ნათლისდება რომელი მე ნათელ ვიდო ნათელ იდოთ. ხოლო დაჯდომად
 მარჯვენით ჩემსა¹² არა ჩემი არს¹³ მიცემად¹⁴. არამედ რომელთა თვს¹⁵
 24 განმზადებულ არს ძამისა ჩემისა გან¹⁶ * და ვითარ¹⁷ ესმა¹⁸ ათთა მათ გული
 25 განიწყ<რ>ეს¹⁹ ორთა მათ ძმათა თვს. * ხოლო იესუ მოუწოდა მათ და
 ჰრქუა. უწყით²⁰ რამეთუ მთავარნი იგი²¹ წარმართთანი კუფლნიან²² მათ. და
 26 მდიდარნი²³ კელმწიფებედ მათ ზედა. * ხოლო თქუენ შორის²⁴ არა ეგრე²⁵ არს²⁶.

1. მან] თავადმან. — 2. ხოლო... მას] ჰრქუა მან (მას A). — 3. post ორნი add. ეგე.
 4. სასუფეველსა. — 5. მათ. — 6. უწყით] იგით. — 7. გიძლავს] ძალ გიფა. — 8. სასუქელი
 რომელი ჩემდა შესუჲად არს. — 9. ანუ ნათლისდება რომელი მე ნათელ ვიდო ნათელ
 იდოთ. — 10. ჰრქუეს... გვძლავს] ხოლო მათ ჰრქუეს : ძალ გვც. — 11. ante ჩემი
 add. სამე. — 12. post ჩემსა add. და მარცხენით A. — 13. არს ჩემი B. — 14. om.
 მიცემად B. — 15. რომელთა თვს] ვიეთა. — 16. მიერ ჩემისა. — 17. და ვითარ] ვითარცა.
 — 18. post ესმა add. ეგე. — 19. გული განიწყ<რ>ეს] განრისხნეს. — 20. უწყითა. —
 21. om. იგი. — 22. უფლებედ. — 23. დიდდიდნი. — 24. შორის] ზედა. — 25. ეგრეთ. —
 26. არს] იყავს.

a) Ms. სუფც-. — b) Pl. 43 b. — c) ნათლის დებად super lineam additum. — d) Ante
 კუფლნიან fuit ꝑ-, nunc erasum.

21 bat¹ et petebat aliquid ab eo. * Ille² autem dixit ei : « Quid vis? » Illa
 autem dixit ei³ : « Dic ut sedeant duo⁴ filii mei, unus a dextera tibi et unus
 22 a sinistra tibi, in regno tuo. » * Respondit Iesus et dixit ei⁵ : « Nescitis
 quid petatis : potestis⁶ bibere calicem illum⁷ quem ego bibam⁸, et⁹
 baptismo quo ego baptizabor baptizari¹⁰? » Dixerunt ei : « Possumus¹¹. »
 23 * Dixit eis Iesus : « Calicem¹² meum bibetis et baptismo quo ego baptizabor
 baptizabimini; sedere autem a dextera mihi¹³ non meum est¹⁴ dare¹⁵, sed
 24 quibus paratum est a patre meo. » * Et¹⁶ ut audiverunt¹⁷ decem illi, irati
 25 sunt de duobus illis fratribus. * Iesus autem vocavit eos et dixit : « Scitis¹⁸
 quia principes illi¹⁹ gentilium dominantur eorum, et magnates potestatem
 26 exercent super eos. * Inter²⁰ vos autem non sic est²¹, sed qui cupierit inter

1. post adorabat add. eum. — 2. Ipse. — 3. Illa... ei] dixit illa (ei A). — 4. post duo
 add. hi. — 5. eis. — 6. potestisne. — 7. om. illum. — 8. qui mihi bibendus est. —
 9. et] an. — 10. baptizabimini. — 11. Dixerunt... Possumus] Illi autem dixerunt :
 « Possumus ». — 12. post calicem add. sane. — 13. post mihi add. et a sinistra A.
 — 14. est meum B. — 15. om. dare B. — 16. om. et. — 17. post audiverunt add. hoc.
 — 18. scitisne. — 19. om. illi. — 20. inter] super. — 21. erit.

არამედ რომელსა ენებლს¹ თქუენ შიღრის რამათამცა დიდ იყო² იყავნ³ იგი⁴
 თქუენდა მსახურ. * და რომელსა უნდეს თქუენ შიღრის⁵ ვითარმცა წინა იყო⁶. 27
 იყავნ იგი⁷ თქუენდა მონა. * ვითარცა ძე კაცისაჲ არა მღვიდა რამათამცა 28
 ჰმსახურა ვინ მე⁸. არამედ მსახურებად და მიცემად თავისა თვისისა⁹ საგსრად
 მრავალთა წილ¹⁰ : * და ვითარ¹¹ გამოვიდოდეს იგინი იერიქოდთ. შეუდგა¹² 29
 მას ერი მრავალი. * და ორნი¹³ ბრმანი სხდეს გზასა თანა¹⁴. ესმა¹⁵ რამეთუ¹⁶ 30
 იესუ წარმოვალს : დაღატყვეს და თქუეს¹⁷. მიწყალენ¹⁸ ჩვენ იესუ^{19a} ძელ
 დავითისდ : * ხოლო ერმან მან შეჰრისწინა^{20b} მათ რამთა დადუმნეს²¹. მათ²² 31
 უფროდს დაღატყვეს²³ და თქუეს²⁴. უფალღ გწყალენ ჩუენ²⁵ ძელ დავითისდ :
 * და²⁶ დადგა იესუ. გმა უყო²⁷ მათ და ჰრქუა. რამ გნებავს და გიყო შენ²⁸ : 32

1. ენებლს] უნდეს. — 2. რამათამცა... იყო] დიდ ყოფიამ. — 3. იყო. — 4. om. იგი.
 — 5. თქუენგანსა. — 6. ვითარმცა... იყო] წინა ყოფიამ. — 7. იყო. იგი (om. B). —
 8. om. ვინ მე A. — 9. თავისა თვისისა] სული თვისი. — 10. om. წილ. — 11. ვითარცა.
 — 12. შეუდგა] მისდევდა. — 13. ante ორნი add. აჰა ესერა. — 14. ზედა. — 15. ante
 ესმა add. და ვითარცა. — 16. რამეთუ] ვითარცა A. — 17. დაღატყვეს და თქუეს]
 გბრძოდეს გმითა დიდითა B; გმ. და იტყოდეს A sed და იტყ. manu correctoris. —
 18. შემიწყალენ. — 19. იესუ] უფალღ manu correctoris A. — 20. ერი იგი ჰრისწინა.
 — 21. დადუმნენ A; დუმნენ B. — 22. მათ] ხოლო იგინი. — 23. დადადებდეს. —
 24. om. და თქუეს. — 25. შემიწყალენ ჩუენ უფალღ. — 26. om. და B. — 27. გმა უყო]
 მღუწოდა. — 28. თქუენ.

a) იესუ additum super lineam. — b) Pl. 44 a.

vos¹ ut magnus sit², esto³ ille⁴ vobis minister; * et qui cupierit inter 27
 vos⁵ quomodo primus sit⁶, esto⁷ ille⁸ vobis servus. * Sicut Filius hominis 28
 non venit ut ministraret ei quisquam⁹, sed ad ministrandum et ad traden-
 dum semetipsum¹⁰ in redemptionem pro multis¹¹. » * Et cum egredierentur 29
 illi e Iericho, secutus est¹² eum populus multus; * et duo¹³ caeci sederunt 30
 iuxta viam. Audierunt¹⁴ quia¹⁵ Iesus transgreditur. Clamaverunt et dix-
 erunt¹⁶ : « Miserere nostri, Iesu¹⁷, fili Davidis! » * Populus autem ille com- 31
 minatus est¹⁸ eis ut tacerent : illi¹⁹ magis clamaverunt²⁰ et dixerunt²¹ :
 « Domine²², miserere nostri, fili Davidis! » * Et²³ stetit Iesus et vocavit 32

1. inter vos] e vobis. — 2. ut... sit] magnum esse. — 3. esto] erit. — 4. om.
 ille. — 5. inter vos] e vobis. — 6. quomodo... sit] primum esse. — 7. esto] erit. —
 8. om. ille B. — 9. om. quisquam A. — 10. semetipsum] animam suam. — 11. om.
 pro : multorum. — 12. sequebatur. — 13. ante duo add. ecce. — 14. ante audierunt
 add. et ut. — 15. quia] quomodo A. — 16. exclamaverunt et dixerunt] invocabant voce
 magna B; vocabant et dicebant A. sed et dic. manu posteriori addita. — 17. Iesu]
 Domine A manu correctoris. — 18. comminabatur. — 19. post illi add. autem. —
 20. clamabant. — 21. om. et dixerunt. — 22. Domine post nostri. — 23. om. et B.

33, 34 * ჰრქუეს¹ მას². უფალ რამთა აღმებუნენ³ ჩვენ⁴ თვალნი ჩვენნი : * შეეწყალნეს⁵ იესუს. და შეაზო თუალთა მათთა^a. და მუნქუეს ვე⁶ აღვიბინეს⁷ და მისდევდეს⁸ მას :

XXI, 1 21. * და რამჟამს⁹ მიეახლნეს¹⁰ იგინი¹¹ ისრუსალემდ და მოვიდა¹² ბეთბაგედ¹³ მთასა მას ზეთის ხილთასა. მაშინ იესუ წარავლინა¹⁴ ორნი მოწაფეთა თვსთაგანნი¹⁵ : * და ჰრქუა მათ. მივედით¹⁶ დაბასა იმას¹⁷ რომელ არს პირს პირ თქუენსა¹⁸. და მუნქუეს¹⁹ ჰპოვოთ ვირი დაბმული და კიფუ მის თანა. აჰგხენით და მღმგუარეთ²⁰. * და თუ გრქუას რამ მე ვინ მე თქუენ²¹. არქუთ ვითარმედ უფალსა მაგისსა²² უცმან ეგენი²³. და მუნქუეს ვე²⁴ მავლინნეს იგინი : * ხოლო²⁵ ესე ყოველი იყო²⁶ რამთა აღებრულებს სიტყუამ იგი^b წინაწარმეტყუელისა²⁷ თქუმული²⁸. * არქუთ ასულსა სიონისასა. აჰა ესერა მეუფეს შენი მოვალს

1. ante ჰრქუეს add. ხოლო მათ A. — 2. om. მას A. — 3. აღვებინენ B; აღვიბინეთ A. — 4. om. ჩვენ. — 5. post შეეწყალნეს add. იგინი. — 6. მუნქუეს ვე] მეყსეულად. — 7. აღვიბინეს B. — 8. მისდევდეს] შეუდგეს. — 9. რამჟამს] ვითარცა. — 10. მიახლნეს B. — 11. om. იგინი. — 12. მოვიდეს. — 13. ბეთბაგედ B, post quod add. და ბეთანიად. — 14. წარავლინა იესუ. — 15. მისთაგანნი. — 16. წარვედით. — 17. მაგას. — 18. წინაშე თქუენსა. — 19. მეყსეულად. — 20. post მღმგუარეთ add. მე იგი. — 21. უკუეთუ ვინ მე (ვ. მ. om. A) გრქუას რამ მე (om. B). — 22. om. მაგისსა. — 23. იგინი. — 24. მეყსეულად. — 25. om. ხოლო. — 26. იქმნა. — 27. წინამწარმეტყუელისამ. — 28. რომელ თქუა.

a) მათთა bis in ms. positum. — b) Post იგი fuit in ms. ესამა, nunc erasum.

33 eos et dixit : « Quid vultis, et faciam tibi¹? » * Dixerunt² ei³ : « Domine, ut aperiantur⁴ nobis oculi nostri. » * Misertus est⁵ Iesus et tetigit oculos eorum, et confestim⁶ suspexerunt et sequebantur⁷ eum.

XXI, 1 * Et quando⁸ appropinquassent illi⁹ Hierosolymis et venisset¹⁰ Bet'bagem¹¹ ad montem illum Olivarum, tunc Iesus misit¹² duos e discipulis suis¹³; * et dixit eis : « Ite¹⁴ in vicum illum¹⁵ qui est contra vos¹⁶, et confestim¹⁷ invenietis asinam alligatam et pullum cum ea; solvite et adducite mihi¹⁸. * Et si dixerit quid quis¹⁹ vobis, dicite quoniam dominus istius²⁰ opus habet istorum²¹; et confestim²² mittet illos. » * Hoc autem²³ omne fuit²⁴ ut adimpleretur verbum illud prophetae dicens²⁵ : « * Dicite filiae Sionis, ecce rex tuus venit ad te; mansuetus est²⁶ et insedet²⁷ in asina et in pullo

1. tibi] vobis. — 2. ante dixerunt add. illi autem. — 3. om. ei A. — 4. aperiantur] videant (fort. videamus oculis nostris). — 5. post est add. eorum. — 6. statim. — 7. secuti sunt. — 8. quando] ut. — 9. om. illi. — 10. venissent. — 11. Bet'p'agem B, post quod add. et Bet'aniam. — 12. misit Iesus. — 13. eius. — 14. abite. — 15. istum. — 16. contra] ante. — 17. statim. — 18. post mihi add. illam. — 19. Si quis (om. A) dixerit vobis quid. — 20. om. istius. — 21. illorum. — 22. statim. — 23. om. autem. — 24. fuit] factum est. — 25. quod dixit. — 26. om. est. — 27. post insedet add. ille.

შენდა. მშვდ¹ არს² და^a ზე ზის³ ვირსა და კიცუხა ვირსა⁴ : *და წარვიდეს 6
 მოწაფენი იგი⁵ და ყვეს⁶ ვითარცა უბრძანა მათ იესუ. *და მოჰგუარეს^b ვირი 7
 იგი და კიცვ⁷ და^c დაახსეს სამოხელი მას ზედა^d. და აღჯდა⁹ მას¹⁰ : *და 8
 სიმრავლე იგი ერისაჲ¹¹ დაჰყენდა¹² სამოხელსა მათსა გზასა ზედა. და სხუანი 9
 მოჰკაფდეს რტოთა¹³ ხეთა გან და დაჰყენდეს¹⁴ გზასა ზედა : *ზოლო¹⁵ ერი 9
 იგი რომელი წინაუძოდდა და¹⁶ უკუანა შეუდგა ღაღადებდეს და იტყოდეს¹⁷.
 დიდებულ⁸ არს¹⁸ ძმ¹⁹ დავითისი. კურთხეულ არს მღამავალი სახელითა
 უფლისაჲთა და დიდებულ²⁰ მადალთა შინა : *და ვითარ²¹ შევიდა იგი 10
 იმრუსალემდ. შეიძრა ყოველი²² ქალაქი იგი და იტყოდა²³. ვინ არს ესე. *ზოლო 11
 ერძან მან ჰრქუა²⁴ : ესე არს წინაწარმეტყველი იესუ ნაზარეთით გალილეაჲსათ :

1. მშვდი. — 2. om. არს. — 3. post ზის add. იგი. — 4. ვირსა] ნამობსა კარაულისასა.
 — 5. ზოლო მოწაფენი იგი წარვიდეს. — 6. post ყვეს add. გერე B; გერტო A. — 7. post
 კიცვ add. მის თანა. — 8. მას ზედა სამოხელი. — 9. დაჯდა. — 10. post მას add.
 ზედა. — 11. ზოლო უბრავლესი იგი ერი. — 12. დაუფენდა. — 13. რტოებსა. —
 14. დაუფენდეს. — 15. ზოლო] და. — 16. post და add. რომელი. — 17. იტყოდეს.
 — 18. დიდებულ] კურთხეულ არს B; ოხანას sic A manu correctoris e lectione B
 conversum. — 19. ante ძმ add. მეუფე. — 20. და დიდებულ] კურთხეულ არს (კ. ა.
 apud A correcta in გუანზოვნენ ჩვენ manu posteriori) მეუფე რომელი არს (manu
 posteriori apud A correctum in ხარ). — 21. ვითარცა. — 22. ყოველი post იგი. —
 23. იტყოდეს. — 24. ერი იგი იტყოდა.

a) მშვდ არს და intra lines addita. — b) Pl. 44 b. — c) და additum manu correc-
 toris. — d) მას ზედა additum super lineam manu correctoris. — e) დიდებულ correctum
 manu correctoris e დიდ.

asina¹. » *Et abierunt discipuli illi² et fecerunt sicut³ praecepit eis Iesus : 6
 *et adduxerunt asinam illam et pullum⁴, et imposuerunt vestimentum 7
 super eam⁵ et insedit⁶ in ea⁷. *Et multitudo illa populi⁸ sternerant 8
 vestimentum eorum super viam, et alii caedebant ramos de arboribus et
 sternerant super viam. *Populus autem⁹ ille, qui praecedebat et¹⁰ secutus 9
 est, clamabant et dicebant : « Glorificatus¹¹ est filius¹² Davidis; benedictus
 est veniens in nomine Domini, et glorificatus¹³ in excelsis! » *Et sicut 10
 ingressus est ille Hierosolymam, commota est omnis¹⁴ civitas illa, et
 dicebat¹⁵ : « Quis est hic? » *Populus autem ille dixit¹⁶ : « Ille est propheta 11

1. asina] pro genie asinae. — 2. discipuli autem illi abierunt. — 3. ante sicut add.
 sic. — 4. post pullum add. cum ea. — 5. super eam vestimentum. — 6. sedit. — 7. in]
 super. — 8. Numerosissimus autem ille populus. — 9. Populus autem] Et populus. —
 10. post et add. qui. — 11. glorificatus] benedictus est B et sic olim A; nunc
 osanna apud A manu posteriori. — 12. ante filius add. rex. — 13. et glorificatus]
 benedictus est (apud A correcta in salvos faciat nos manu posteriori) rex qui est
 (apud A manu posteriori correctum in es). — 14. omnis post illa. — 15. dicebant. —
 16. dicebat.

12 * და შევიდა იესუ ტაძრად¹ და გამოსხსნა ყოველი მოფარდული და მომსყიდე-
 13 ლები² ტაძარსა მას³ შინა. და ტაბლები იგი თვლის მოფარდულთა⁴ დაამტკუა.
 14 და საჯდომელები რომელ<თა> იყიდდეს ტრედებსა⁵ : * და ჰრქუა მათ.
 15 წერილ არს სახლსა ჩემსა სახლ თაყუანის საცემელ⁶ ეწოდეს. ხლო თქვენ
 16 გიყოფიეს იგი ქუაბ ავაზაკთა : * და მოუტდეს მას ბრმანი და მკვლავლებნი⁷
 17 ტაძარსა მას შინა და განკურნნა იგინი : * იხილნეს რა⁸ მდღელთ-
 18 მდღელთა მათ და მწიგნობართა საკვრველებანი იგი რომელ ქმნა⁹ და
 19 ყმები¹⁰ ||^a იგი რომელ გმობდა¹¹ ტაძარსა მას შინა და იტყოდეს. დიდებდა¹²
 20 ძესა^a დავითისა¹³. გული განიწყ<რ>ეს¹⁴. * და ჰრქუეს მას. გესმის¹⁵ რასა ესენი¹⁶
 21 იტყვან. იესუ¹⁷ ჰრქუა მათ¹⁸. არა მე¹⁹ აღმოგივითხავსა ვითარმედ²⁰ პირითა
 22 ჩხვლთა²¹ მწვართათა²² დაამტკიცებ²³ ქება : * და უტევნა²⁴ იგინი და განვიდა

1. ტაძარსა მას ღმრთისასა (om. B). — 2. ყოველი... მომსყიდელები] ყოველი იგი (om. B) განმსყიდელი და ყოველი რომელი იყიდა. — 3. om. მას B. — 4. თვლის მოფარდულთა] მგვერმეთა მათ. — 5. om. და... ტრედებსა. — 6. თაყუანის საცემელ] სალოცველ. — 7. მკვლავლებ sic B. — 8. და ვითარცა იხილეს. — 9. საკვრველებანი... ქმნა] რომელ იგი ქმნა იესუ (om. A) სასწაულნი. — 10. ყმები. — 11. დიდებდა (-დეს A). — 12. დიდებდა] კურთხევა. — 13. დავითისა. — 14. გული განიწყ<რ>ეს] განრისხნეს. — 15. გესმისა. — 16. ესე. — 17. ante იესუ add. ხლო. — 18. post მათ add. ჰე. — 19. მე] სადა. — 20. ვითარმედ] რამეთუ B. — 21. პირისა გან ჩხვლთა. — 22. მწვართათა. — 23. დამტკიცებ. — 24. დაუტევნა.

a) Pl. 45 a. — b) ძმსა ms.

12 Iesus a Nazareth Galilaeae. » *Et intravit Iesus in templum¹ et expulit
 13 omnem venditorem et emptores² in templo illo³, et mensas illas seminis
 14 venditorum⁴ (1) evertit et cathedras eorum qui vendiderunt columbas⁵. *Et
 15 dixit eis : « Scriptum est : « Domus mea domus adorationis⁶ vocabitur » ; vos
 16 autem fecistis eam speluncam latronum. » *Et accesserunt ad eum caeci et
 17 claudi in templo illo et sanavit illos. *Cum⁷ viderent sacerdotum principes
 18 illi et scribae mirabilia illa quae fecit⁸, et pueros illos qui clamabant in
 19 templo illo et dicebant : « Gloria⁹ filio Davidis, » indignati sunt ; *et dixe-
 20 runt ei : « Audisne¹⁰ quid hi dicant ? » Iesus¹¹ dixit eis¹² : « Nonne¹³ legistis
 21 quoniam¹⁴ ex ore infantium lactentium confirmasti laudem¹⁵ ? » *Et reliquit

1. post templum add. illud Dei (om. B). — 2. omnem... emptores] omnem illum (om. B) venditorem et omnem qui emit. — 3. om. illo B. — 4. seminis venditorum] nummulariorum illorum. — 5. om. et... columbas. — 6. orationis. — 7. cum] et ut. — 8. ea quae fecit Iesus (om. A) mirabilia. — 9. gloria] benedictio. — 10. audisne. — 11. post Iesus add. autem. — 12. post eis add. utique. — 13. numquam. — 14. quia B. — 15. confirmabitur laus.

(1) *ἠαυτοψαδῶτα.ay non intellectum.*

გარეშე¹ ქალაქსა² ბჭთანიად^a. და იყო³ მუნ : * განთიად ვითარ აღმოვიდოდა⁴ 18
 ქალაქად⁵ შეემშია. * და იხილა ლედუ ერთი გზასა ზედა. და მოვიდა მისა⁶ და 19
 არა⁷ პოვა⁸ გარნა ფურცელი ხოლო^b : და ჰრქუა მას. ნუღარამცა შენ გან
 ნაყოფი გამოვალს უკუნისამდე⁹. და განგმა მუნქუეს ვე¹⁰ ლედუ იგი. * იხილებს 20
 რა¹¹ მღწაფეთა^{12c} დაუკურდა¹³ და თქუეს¹⁴ ვითარ მეყსებულად განგმა ლედუ
 ესე¹⁵ : * მიუგო იესუ და ჰრქუა მათ. მართლიად¹⁶ გეტყვ თქუენ გაქუნდეს თუ¹⁷ 21
 სარწმუნოებამ და არა შევრგულდეთ. არა ხოლო ამის ლედუსა¹⁸ ჰქმნეთ¹⁹.
 არამედ მთასაგა თუ ამას ჰრქუათ²⁰ აღდეგ²⁴ და მთავარდი ზღუასა. იყო²² : * და 22
 ყოველი რადგა ითხოვთ თაყუანის ცემასა²³ სარწმუნოებით მოგვეც²⁴ თქუენ :
 * და ვითარ მოვიდა იგი²⁵ ტაძრად მოუტდეს მას სწავლასა შინა მდღელთ-||^d 23

1. გარე. — 2. ქალაქით. — 3. იყო] იქცეოდა. — 4. განთიად... აღმოვიდოდა] და
 ზვალისა გან მოწადიოდოდა (მოვიდოდა A). — 5. post ქალაქად add. და A. — 6. მას
 B. — 7. არა რა. — 8. post პოვა add. მას შინა. — 9. ნუღარა იყოფვიან (-ფიან A)
 ნაყოფი შენ გან საუკუნოდ. — 10. მუნქუეს ვე] მეყსებულად post იგი. — 11. ვითარცა
 იხილებს. — 12. post მღწაფეთა add. მათ. — 13. უკურდა. — 14. იტყოდეს. — 15. ესე]
 იგი A. — 16. მართლიად] ან (sic in textu). — 17. უკუეთუ გაქუნდეს. — 18. ლედუსამ
 ამის. — 19. ჰქმნეთ] ჰყმთ. — 20. ჰრქუათ თუ (om. A) მთასა ამას. — 21. აღდეგ]
 აღიფხურ (-ურ A) ამიერ. — 22. post იყო add. ეგრე B; ეგრეთ A. — 23. და...
 ცემასა] და ყოველსა რადგენსა ითხოვდეთ ლედუსა შინა. — 24. მოგვეც] გვეც. —
 25. ვითარ... იგი] მოწადიდა; იგი] იესუ A.

a) ბჭთანიად; vel -ას; littera cooperta est ab alia pagina. — b) ხოლო fortasse era-
 sum in ms. — c) მღწაფეთა ms. — d) Pl. 45 b.

illos et abiit extra civitatem in Bethaniam et fuit¹ ibi. * Mane ut ascende- 18
 bat² in civitatem, esurivit³; * et vidit ficum unam super viam, et venit ad 19
 eam et nihil invenit⁴ nisi folia tantum. Et dixit ei : « Numquam ex te fructus
 exeat⁵ usque ad aeternum; » et exaruit confestim⁶ ficus illa. * Quando⁷ 20
 viderunt discipuli⁸, admirati sunt et dixerunt⁹ : « Quomodo statim exaruit
 ficus haec¹⁰? » * Respondit Iesus et dixit eis : « Vere¹¹ dico vobis, si habueri- 21
 tis fidem et non haesitaveritis, non solum huius ficus¹² mirabile facietis,
 sed monti quoque huic si dixeritis¹³ : « Surge¹⁴ et incide in mare, » erit¹⁵. * Et 22
 omnia quaecumque petieritis in adoratione¹⁶ cum fide, dabitur¹⁷ vobis. »
 * Et ut venit ille¹⁸ in templum, accesserunt ad eum docentem sacerdotum 23

1. fuit] versabatur. — 2. et mane cum (om. A) veniebat. — 3. ante esurivit add. et
 A. — 4. post invenit add. in ea. — 5. sit fructus ex te. — 6. confestim] statim post
 illa. — 7. quando] ut. — 8. post discipuli add. illi. — 9. dicebant. — 10. illa A. —
 11. Vere] Amen. — 12. ficus huius. — 13. dixeritis si (om. A) monti huic. — 14. surge]
 eruere abhinc. — 15. post erit add. sic. — 16. oratione. — 17. dabitur] fiet. — 18. ille]
 Iesus A.

მოდღარნი და მოხუცებულნი ერისანი¹ და ჰრქუეს². რომლითა გელმწიფებითა
 24 ამას იქმ. და ვინ მიგდა³ შენ გელმწიფება ეხე : * მიუგო იესუ და ჰრქუა მათ.
 გკითხო შენა თქვენ⁴ სიტყუა ერთ⁵. და⁶ მითხართ მე და⁷ მეცა გითხრა
 25 თქვენ რომლითა გელმწიფებითა ამას ვიქმ⁸. * ნათლის ცემა იგი⁹ იოჰანესი
 ვინაა იყო. ზეცით იყო¹⁰ ანუ კაცთა გან : ზოლო იგინი განიზრახვიდეს გულთა
 შინა მათთა¹¹ და იტყოდეს. ვთქუათ თუ¹² ზეცით იყო¹³. გურქუას¹⁴ რად¹⁵
 26 არა გრწმენა მისი¹⁶. * უკვეთუ ვთქუათ კაცთა გან. გვჰმინის ერისა გან¹⁷. რამეთუ
 27 იოვანე ყოველთა წინაწარმეტყუალად აქუს¹⁸ : * და მიუგეს იესუს და ჰრქუეს.
 არა უწყით ჰრქუა მათ მანდა¹⁹. არცა მე გითხრა თქვენ²⁰ რომლითა გელმწიფებითა
 28 მას ჰქემ²¹ : * რასა²² ჰგონებთ თქვენ. კაცსა ვის მე ესხნეს ორ ძმე. და²³ მიუგდა²⁴

1. სწავლასა... ერისანი] ძღღელთმოდღარნი იგი (om. A) და მოხუცებულნი ერისანი
 ვითარ იგი ასწავებდა ერსა. — 2. post ჰრქუეს add. მას. — 3. მოგდა. — 4. მე
 თქვენდა B. — 5. სიტყუა ერთი. — 6. და] უკვეთუ. — 7. om. და. — 8. ვიქმ ამას. —
 9. om. იგი. — 10. om. იყო B. — 11. გულთა... მათთა] თხახან. — 12. უკვეთუ
 ვთქუათ. — 13. om. იყო B. — 14. post გურქუას add. ჩუენ. — 15. რახა თხ. — 16. post
 მისი add. უკვე A. — 17. გან] ამის. — 18. იოვანე... აქუს] ვითარდა წნწ-ყლი უპყროგ
 იოვანე. — 19. მანდა] იესუ B. — 20. om. თქვენ B. — 21. ამას ვიქმ B; ვიქმ ამას A.
 — 22. რასა] აწ ვითარ. — 23. om. და A. — 24. მოუგდა.

a) ვიქმ; ვ- additum super lineam. — b) აქუშს; -n- erasum. — c) Fortasse
 მეც.

principes et seniores populi¹ et dixerunt² : « In qua potestate hoc facis,
 24 et quis dedit tibi potestatem hanc? » * Respondit Iesus et dixit eis : « Inter-
 rogabo ego quoque vos³ verbum unum, et⁴ dicite mihi, et⁵ ego quoque
 25 dicam vobis in qua potestate hoc facio⁶. * Baptismus ille⁷ Iohannis unde
 fuit, e caelo fuit⁸ an ex hominibus? » Illi autem cogitabant in cordibus
 26 eorum⁹ et dicebant : * « Si dixerimus : « E caelo fuit¹⁰, » dicet nobis : « Quare
 non credidistis ei¹¹? » Si dixerimus : « Ex hominibus, » timemus populum¹²; »
 27 quia Iohannem omnes sicut prophetam habent¹³. * Et responderunt Iesu
 et dixerunt : « Nescimus. » Dixit eis ille quoque¹⁴ : « Nec ego dicam vobis
 28 in qua potestate illud facio¹⁵. * Quid¹⁶ putatis vos? Homo quidam habuit

1. docentem... populi] sacerdotum principes illi (om. A) et seniores populi ut
 ille docebat populum. — 2. post dixerunt add. ei. — 3. vos quoque B. — 4. et] si. —
 5. om. et. — 6. facio hoc. — 7. om. ille. — 8. om. fuit B. — 9. in cordibus
 eorum] seorsim. — 10. om. fuit B. — 11. post ei add. ideo A. — 12. post populum
 add. hunc. — 13. Iohannem... habent] sicut prophetam habuerunt Iohannem. — 14. ille
 quoque] Iesus. — 15. hoc facio B; facio hoc A. — 16. quid] nunc quomodo.

პირველსა მას და^ა ჰრქუა შვილთ მივედ¹ დღეს და იქმოდე საყურძენსა²
 ჩემსა. ხოლო მან მიუგო და ჰრქუა მივიდე³ უფალო. და არა მივიდა⁴. * და 29
 მივიდა ერთისა მის⁵ და ჰრქუა ეგრე ვე. * ხოლო მან მიუგო და ჰრქუა არა 30
 მინებს⁶ : მერმე და⁷ შეინანა და მივიდა⁸. * რომელმან მე⁹ ორთაგანმან ყო
 ნება მამისად¹⁰ : ჰრქუეს მას. უკუანახვენელმან¹¹ : [|| ჰრქუა¹² მათ¹³ იესუ.
 მართლიად¹⁴ გეტყუ თქვენ რამეთუ მეზვერენი და მეძავნი¹⁵ წინაგომძვან¹⁶
 თქვენ სასუფეველსა ღმრთისასა. * რამეთუ მოვიდა თქვენდა იღვანე გზითა 32
 სიმართლისადთა. და არა გრწმენა მისი : ხოლო მეზვერეთა და მეძავთა¹⁷ ჰრწმენა
 ამისი¹⁸. ხოლო თქვენ იხილეთ და¹⁹. არა შეინანეთ უკუანახვენელ რამათმცა
 გრწმენა მისი : * სხუად იგავი ისმინეთ. კაცი ვინ მე იყო²⁰ მამასახლისი²¹. 33

1. წარვედ. — 2. ვენახსა. — 3. წარვიდე. — 4. წარვიდა. — 5. მივიდა ერთისა
 მის] მოუგდა მეორესა მას. — 6. მნებავს, post quod add. არა წარვიდე. — 7. მერმე
 და] ხოლო უკუანახვენელ. — 8. მივიდა] წარვიდა. — 9. რომელმან მე] ვინ ორთა
 ამათგანმან. — 10. მამისა, post quod add. თვისად. — 11. უკუანახვენელმან] პირველმან A.
 — 12. ante ჰრქუა add. მან. — 13. მას B. — 14. მართლიად] ამენ. — 15. ante მეძავნი
 add. ცოდ sic A, post quod ras. 5 litt., ut vid. ცოდვილნი. — 16. წინაგომძვან. —
 17. მეძავთა] ცოდვილთა B. — 18. მისი. — 19. და] და. — 20. om. ვინ მე B; იყო
 ვინ კაცი A. — 21. სახლისა უფალი.

a) პირველსა მას და additum manu correctoris super lineam. — b) Pl. 46a.

duos filios, et¹ accessit ad primum illum et dixit : « Fili, vade² hodie et
 operare in vinea mea. » * Ille autem respondit et dixit : « Ibo³, Domine, » 29
 et non iit⁴; et iit ad alterum⁵ (1) illum et dixit similiter. * Ille autem 30
 respondit et dixit : « Nolo⁶; » rursus quidem⁷ paenituit eum et abiit.
 * Quis ex duobus⁸ fecit voluntatem patris⁹? » Dixerunt ei : « Postre- 31
 mus¹⁰. » Dixit eis¹¹ Iesus : « Vere¹² dico vobis, quia publicani et mere-
 trices¹³ praecedent¹⁴ vos in regnum Dei; * quia venit ad vos Iohannes in 32
 via iustitiae et non credidistis ei, publicani autem et meretrices¹⁵ crediderunt
 huic. Vos autem vidistis quidem¹⁶, non paenituit vos postea ut crederetis
 ei. * Aliam parabolam audite. Homo quidam fuit¹⁷ dominus domus, qui 33

1. om. et A. — 2. abi. — 3. abibo. — 4. abiit. — 5. accessit ad alterum illum. —
 6. post nolo add. non abibo. — 7. rursus quidem] postea autem. — 8. post duobus add.
 his. — 9. post patris add. sui. — 10. postremus] primus A, post quod add. ille.
 — 11. ei B. — 12. Vere] Amen. — 13. post meretrices add. peccatrices A, postea
 partim erasum. — 14. praecedunt. — 15. meretrices] peccatores (vel -trices) B. —
 16. quidem] et. — 17. fuit quis homo A; om. quidam B.

(1) Lit. unum.

34 რომელმან¹ დაასხა ვენაგი და შეზღუდა იგი^{1b}. და აღმოთხარა მას შინა
 ტაგარი². და ქმნა³ გოდოლი. და მისცა იგი მოქმედთა⁴ და წარვიდა : * და
 35 რადეჟამს მოე<ა>ნ<ლ>ო^{5c} ჟამი ნაყოფისაჲ⁶. მოუვლინა⁷ მონანი თჳსნი⁸
 მოქმედთა მათ მიღებად⁹ ნაყოფისა მისისა. * და შეიპყრნეს¹⁰ მოქმედთა მათ
 36 მონანი იგი მისნი. რომელსა მე¹¹ სცეს. რომელნი მე მოკლნეს¹². რომელსა მე¹³
 ქვაჲ დაჰკვრიბეს : * მერმე¹⁴ მიუვლინა¹⁵ სხუანი მონანი უმრავლესნი¹⁶ მათსა¹⁷.
 37 და მათცა ეგრეთ ვე¹⁸ უყვეს : * უკუანაბკნელ¹⁹ და²⁰ მიუვლინა^{21d} მე თჳსი და
 38 თქუა ვითარმედ²² შეიკვიდომენ მისა ჩემისა გან²³ : * ზოლო მოქმედთა²⁴ მათ
 ვითარ²⁵ იხილეს ძმე იგი მისი. ზრანვა ყვეს^e ურთიერთას²⁶. ესე არს მკუდრი.
 39 მოედით და || მოკვლათ იგი და დავიპყრათ სამკვდრებელი იგი²⁷ მისი. * და

1. ზღუდეს გარემოცდვა მას. — 2. აღმოთხარა... ტაგარი] ქმნა მას შინა საწნებელი. —
 3. ქმნა] აღაშენა. — 4. post მოქმედთა add. საქმედ. — 5. მოე<ა>ნ<ლ>ო] მოიწია.
 — 6. ნაყოფთაჲ A. — 7. მიავლინა. — 8. მისნი B. — 9. მიღებად. — 10. შეიპყრნეს
 post მათ A. — 11. რომელთა მე. — 12. მოკლნეს] მოსწყვდნეს. — 13. და რომელთა
 მე. — 14. მერმე] კუალად. — 15. წარავლინა. — 16. უმრავლესნი მონანი. —
 17. მათსა] პირველთასა. — 18. ეგრეთვე. — 19. ante უკუანაბკნელ add. ზოლო. — 20. om.
 და. — 21. მიავლინა B, post quod add. მათა. — 22. om. ვითარმედ. — 23. მისა თჳს
 ჩემისა. — 24. ქუეყანის მოქმედთა. — 25. ვითარცა A; om. B. — 26. ზრანვა... ურთიერ-
 თას] და თქუეს გულსა მათსა. — 27. om. იგი.

a) Post რომელმან fuit და, nunc erasum. — b) და შეზღუდა იგი bis in ms. — c) მოეზო
 ms.; emendavi. — d) მიუვლინა ms. — e) Ante ყვეს rasura 3 litterarum. — f) Pl. 46b.

34 plantavit vineam et circumsaepsit¹ illam et fodit in ea lacum torcularis²
 et fecit³ turrim et dedit illam operariis⁴ et abiit. * Et quando appropin-
 35 quavit⁵ tempus fructuum⁶ (1), misit servos suos⁷ ad operarios illos ad
 accipiendum fructum eius. * Et apprehenderunt⁸ operarii illi servos illos
 36 eius — quendam⁹ percusserunt, quosdam occiderunt¹⁰, quendam¹¹ lapida-
 37 verunt. * Rursus¹² misit alios servos plures illis¹³, et illis quoque isto
 38 modo fecerunt. * Novissime quidem¹⁴ misit¹⁵ filium suum et dixit quoniam¹⁶
 39 reverebuntur filium meum. * Operarii¹⁷ autem illi, ut¹⁸ viderunt filium
 illum eius, consilium fecerunt inter se¹⁹ : « Hic est heres : venite et
 occidamus eum et capiemus hereditatem illam eius. » * Et apprehenderunt

1. circumsaepsit] muro circumdedit. — 2. fodit... torcularis] fecit in ea torcular. —
 3. fecit] struxit. — 4. post operariis add. ad operandum. — 5. appropinquavit] advenit.
 — 6. fructuum (pl.) A. — 7. suos] eius B. — 8. apprehenderunt post illos A. — 9. quos-
 dam. — 10. occiderunt] perdidit. — 11. quendam] et quosdam. — 12. rursus] iterum.
 — 13. plures servos quam primi. — 14. quidem] autem. — 15. post misit add. ad illos.
 — 16. om. quoniam. — 17. ante operarii add. terrae. — 18. om. ut B. — 19. consi-
 lium... se] et dixerunt in corde eorum.

(1) Sing.

შეიპყრეს იგი¹ და მოკლეს და განაგდეს გარეშე² საყურძენსა მას³ : * რადჟამს 40
 უკუე⁴ მოვიდეს უფალი იგი მის საყურძენისაჲ⁵. რაჲ მე უყრს მოქმედთა⁶
 მათ : * ჰრქუეს მას უკეთურნი⁷ იგი უკეთურად⁸ წარწყმიდნეს. და საყურძენი⁹ 41
 იგი მისცეს სხუათა მოქმედთა¹⁰. რძემელთა მისცემ¹¹ ოდიან¹¹ მას ნაყოფი
 ჟამთა მათთა¹² : * ჰრქუა მათ იესუ. არა სადა¹³ აღმოვიკითხავს წიგნსა¹⁴. ესე¹⁵ 42
 ლოდი რძემელ შეურავს ყვეს მაშენებელთა. იგი¹⁶ იქმნა თავ კიდეთა¹⁷. უფლისა
 მიერ იყო ესე და არს საკვრველ წინაშე თუალთა ჩუნთა¹⁸ : * ამის თვს 43
 გატყვ თქუენ რამეთუ¹⁹ მიგვეღვ²⁰ თქუენ გან სასუფეველი ღმრთისაჲ. და მიეცეს
 ნათესავსა²¹. რძემელი იქმოდის²² ნაყოფთა მისთა²³. * და რძემელი დაეცეს 44
 ლოდსა მას ზედა²⁴ შეიმუხროს და რძემელსა ზედა დაეცეს განაბნილს²⁵ იგი :
 * და ვითარ ესმა²⁶ მღდელთ-მოდღუართა მათ და ფარისეველთა იგავები²⁷ იგი²⁸ 45
 მისი. გულის გმა ყვეს²⁹ რაჲსა თვს იტყვს³⁰. * და ეძიებდეს მას შეპყრებლად. 46

1. იგი post მოკლეს A. — 2. გარე. — 3. საყურძენსა მას] ვენაგისა მის გან. — 4. om.
 უკუე. — 5. უფალი სავენაგისაჲ მის. — 6. ქუეყანის მოქმედთა. — 7. ბღრტნი. —
 8. ბღრტად. — 9. ვენაგი. — 10. ქუეყანის მოქმედთა. — 11. მოხვენ. — 12. ჟამსა
 თვსსა. — 13. om. სადა. — 14. აღმოვიკითხეთა წიგნთა შინა. — 15. om. ესე. —
 16. იგი] ესე. — 17. საკიდურთა. — 18. თუალთა ჩუნთა corrupte in B. — 19. რამეთუ]
 ვითარმედ A; om. B. — 20. მიგვეღვ. — 21. ნათესავთა. — 22. რძემელი ჰყოფდენ
 (-ფენ A). — 23. ნაყოფსა მისსა. — 24. om. ზედა B. — 25. განაბნილს] განაქრილს. —
 26. და (om. B) ესმა რაჲ. — 27. იგავი. — 28. იგი] ესე A. — 29. გულის გმა ყვეს]
 ცნეს. — 30. რაჲსა... იტყვს] რამეთუ მათ თვს თქუა.

illum¹ et occiderunt et eiecerunt extra vineam illam. * Quando igitur² 40
 venerit dominus ille illius vineae³, quid faciet operariis⁴ illis? * Dixe- 41
 runt ei : « Malos illos male quoque perdet, et vineam illam dabit aliis
 operariis⁵, qui reddunt⁶ ei fructum temporibus suis⁷. » * Dixit eis Iesus : 42
 « Numquam legistis in Scriptura⁸ : « Hic⁹ lapis quem nihili reputaverunt
 aedificantes, ille¹⁰ factus est caput angulorum? » A Domino fuit hoc, et est 43
 mirabile coram oculis nostris. * Propter hoc dico vobis quia¹¹ auferetur a 44
 vobis regnum Dei, et dabitur genti¹², quae facit¹³ fructus¹⁴ eius; * et qui 45
 ceciderit super¹⁵ lapidem illum confringetur et super quem ceciderit,
 conteret eum. * Et¹⁶ ut¹⁷ audiverunt sacerdotum principes illi et Pharisaei 46
 parabolas illas¹⁸ eius, intellexerunt de quo dicit¹⁹; * et quaerebant illum

1. illum post occiderunt A. — 2. om. igitur. — 3. dominus vineae illius. — 4. ante
 operariis add. terrae. — 5. ante operariis add. terrae. — 6. reddent. — 7. tempore suo.
 — 8. non legistis in Scripturis. — 9. om. hic. — 10. ille] hic. — 11. quia] quoniam
 A; om. quia B. — 12. gentibus. — 13. facient B; faciunt A. — 14. fructum. — 15. super]
 in B. — 16. om. et B. — 17. ut] quando. — 18. parabolam illam (hanc A). — 19.
 cognoverunt quia de illis dixit.

და შეემინა¹ ერისა მის გან². რამეთუ ვითარცა წინაწარმეტყუელი შეერაცხა იგი³ :

XXII, 1, 2 22. * და მიუგო იესუ [ა მერმე და ჰრქუა მათ იგავით⁴ : * მსგავს არს⁵ სასუფეველი^b ცათა⁶ კაცსა მეფესა⁷. რომელმან ყო ქორწილი⁸ მისა თჯისად. 3 * და წარავლინნა მონანი თჯნი მღწოდებად ჩინებულთა მათ ქორწიდ. და 4 არა ინებეს მოხლვად⁹ : * მერმე¹⁰ მიუვლინნა¹¹ სხუანი მონანი და ჰრქუა. არქუთ ჩინებულთა მათ¹². აჰა ესერა პური ჩემი დამიმზადებოეს¹³. ზუარაკები ჩემი¹⁴ და უხსნები ჩემი დამიკლავს¹⁵. და ყოველი¹⁶ მზა არს. მოვედით ქორწილსა¹⁷ 5 ამას¹⁸ : * ხოლო მათ უდებ ყვებს და წარვიდეს. რომელნი მე¹⁹ თჯსა აგარაკად²⁰. 6 რომელნი მე ვაჭრობად²¹. * და²² სხუათა მათ²³ შეიბყრნეს მონანი იგი²⁴ და 7 მოხრნეს²⁵. * ხოლო მეუფეს იგი განრისხნა და წარავლინა²⁶ ერი თჯი და მოხრნა

1. ემინდათ (-და B). — 2. om. გან B. — 3. შეერაცხა იგი] ეპერა იგი მათ B; აქუნდა მათ იგი A. — 4. და... იგავით] და მერმე მიუგო მათ იესუ იგავით და ჰრქუა. — 5. ემსგავსა. — 6. ცათად] დ⁻ე. — 7. მეუფესა. — 8. ქორწილსა მას. — 9. მოხლვად B. — 10. მერმე] გულად. — 11. წარავლინნა. — 12. om. მათ A. — 13. მზა მიყოფიეს. — 14. om. ჩემი A. — 15. დაკლულ არიან. — 16. ყოველი ვე. — 17. ქორწილსა B sic. — 18. მას B. — 19. რომელი მე. — 20. აგარაკსა თჯსა A; თჯსა აგარაკსა B. — 21. რომელი მე სავაჭრობსა თჯსა. — 22. და] ხოლო. — 23. om. მათ. — 24. post იგი add. მისნი. — 25. და მოხრნეს] აგინნეს და მოხწყვდნეს. — 26. მიავლინა.

a) Pl. 47 a. — b) Ms. სასუფეველი.

apprehendere et timuerunt¹ populum illum, quia sicut prophetam reputaverunt illum².

XXII, 1, 2 XXII. — *Et respondit Iesus rursus³ et dixit eis per parabolam : * « Simile est⁴ regnum caelorum⁵ homini regi, qui fecit nuptias filio suo; *et misit 3 servos suos vocare invitatos illos ad nuptias⁶, et noluerunt venire. *Rursus⁷ misit alios servos et dixit : « Dicite invitatis illis⁸ : ecce panem meum paravi, vitulos meos et saginata mea mactavi⁹ et omne paratum est : venite ad 4 nuptias has¹⁰. » * Illi autem detrectaverunt et abierunt, quidam¹¹ in suum agrum¹², quidam ad negotiationem¹³ *et alii illi¹⁴ apprehenderunt servos 5 illos¹⁵ et interfecerunt¹⁶. *Rex autem ille iratus est et misit exercitum 6 7

1. timebant. — 2. reputaverunt illum] habuerunt eum illi B; habebant illi eum A. — 3. et rursus respondit eis Iesus per parabolam et dixit. — 4. adsimilatum est. — 5. caelorum] Dei. — 6. post nuptias add. illas. — 7. rursus] iterum. — 8. om. illis A. — 9. vituli mei (om. A)... mactantur. — 10. illas. — 11. quidam^{1, 2} in sing. — 12. agrum suum B. — 13. post negotiationem add. suam. — 14. et... illi] alii autem. — 15. post illos add. eius. — 16. et interfecerunt] inquinaverunt et perdiderunt.

კაცის მკვლელობა იგი. და ქალაქი¹ მათი დაწუა² : * მაშინ ჰრქუა მონათა 8
 თხსთა. ქორწილი ესე მზა არს. ხოლო ჩინებულნი იგი არა ღირს იქმნეს³. * აწ⁴ 9
 განვედით⁵ განსავალთა ზედა გზათასა⁶. და რავდენიგა ჰპოვოთ⁷ მონადეთ⁸
 ქორწილსა ამას : * და განვიდეს მონანი იგი⁹ გზებსა¹⁰ ზედა. და შეკრიბეს 10
 ყოველი¹¹ რავდენიგა¹² ბოვეს. ბორღტნიგა და კეთილნიგა¹³ და აღივსო
 ქორწილი იგი შეინაგეთა¹⁴ : * რაჟამს შევიდა¹⁵ || მეუფეს იგი მონილვად¹⁶ 11
 შეინაგეთა მათ. იხილა მუნ კაცი რღმელი არა მონილ იყო სამონლითა საქორწი-
 ნითა¹⁷ : * და ჰრქუა მას. მოყვასო ვითარ მე¹⁸ შემოხვედ აქა. რამეთუ არა 12
 გამოხიეს სამონელი ქორწილისა¹⁹. ხოლო მან პირი დაიკრა²⁰ : * მაშინ ჰრქუა 13
 მეუფემან მან მსახურთა²¹. შეუკრენით მაგისნი²² ფერგნი და გელნი²³. და

1. ქალაქები A, *post quod add.* იგი. — 2. მოწუა B, *post quod add.* გეცხლითა. —
 3. იქმნეს] იყვნეს. — 4. om. აწ. — 5. წარვედით. — 6. განსავალთა... გზათასა] მეზღმირთა
 (sic ed.; B -ღ-; მეზღმირებზე A) გზათასა. — 7. ჰპოვნეთ A. — 8. მოუწოდეთ. —
 9. *post* იგი *add.* მისნი. — 10. გზათა. — 11. om. ყოველი B. — 12. რავდენი. —
 13. კეთილი და ბორღტი B; ბორღტი და კეთილი A. — 14. შეინაგეთა. — 15. რაჟამს
 შევიდა] ვითარდა შევიდა A; და შერაგვიდა B. — 16. ხილვად. — 17. რღმელსა არა
 გამოხიეს სამონელი საქორწინს. — 18. om. მე. — 19. საქორწინს, *post quod add.* შენ A.
 — 20. ხოლო... დაიკრა] ხოლო იგი დუმნა B; in A *addita m. post.* (?). — 21. *post*
 მსახურთა *add.* თხსთა B. — 22. მაგას. — 23. გელნი და ფერგნი.

a) Ms. გითაჲ. — b) Pl. 47 b.

suum et interfecit homicidas illos et civitatem¹ eorum combussit². * Tunc 8
 dixit servis suis : « Nuptiae hae paratae sunt; invitati³ autem illi 9
 non digni facti sunt⁴. * Nunc⁵ ite⁶ super exitus viarum⁷ et quemcumque 10
 inveneritis, vocate ad nuptias has. » * Et exierunt servi illi⁸ super vias et 11
 congregaverunt omnem⁹ quantumque invenerunt, malos quoque et bonos¹⁰,
 et impletae sunt nuptiae illae discumbentium. * Quando¹¹ intravit rex ille 12
 ad videndum discumbentes illos, vidit ibi hominem qui non vestitus fuit
 veste nuptiali¹²; * et dixit ei : « Proxime, quomodo intrasti huc, quia non 13
 induisti vestem nuptiarum¹³? » Ille autem obmutuit¹⁴ (1). * Tunc dixit rex
 ille ministris¹⁵ : « Ligate istius¹⁶ pedes et manus et eicite istum in tene-

1. civitates A, *post quod add.* illas (-am B). — 2. *post* combussit *add.* igni. —
 3. *post* invitati *add.* illi. — 4. facti sunt] fuerunt. — 5. om. Nunc. — 6. abite. —
 7. super exitus viarum] per (in A) trivium viarum. — 8. *post* illi *add.* eius. — 9. om.
 omnem B. — 10. malum et bonum A; bonum et malum B. — 11. quando] ut A; et cum
 B. — 12. vestivit vestem nuptialem. — 13. nuptialem, *post quod add.* tu A. — 14. obmu-
 tuit] tacuit; ille... tacuit *add.* apud A manu posteriori (?). — 15. *post* ministris *add.*
 suis B. — 16. isti manus et pedes.

(1) *Lit.* vinxit os.

14 განგადეთ¹ ეგე ბნელსა მას გარესკნელსა. მუნ იყოს ტირილი და ღრჭუნად
 კბილთაჲ. * რამეთუ მრავალნი არიან ჩინებულ². ხოლო³ მცირედ არიან⁴
 15 რჩეულნი : * მაშინ წარვიდეს ფარისაველნი⁵ და ზრახვა ყვეს მის თვს რამთამცა
 16 დაუდგეს მას მანე სიტყუთა⁶. * და მიუვლინეს⁷ მას⁸ მოწაფენი იგი⁹
 მათნი ჰეროდთანელთა¹⁰ თანა. და ჰრქუეს. მოძღუარ უწყით¹¹ რამეთუ ჰემმარიტ
 ხარ. და გზასა ღმრთისასა ჰემმარიტებოთ¹² ასწავებ. და არა[ა] გჭირს შენ არა¹³
 17 ვის თვს. რამეთუ¹⁴ არა შედავ¹⁵ პირსა^a კაცისასა^b : * აწ მარქუ ჩუენ ვითარ ჯერ
 18 გიჩს¹⁶. წეს¹⁷ არს ხარკისა მიცემამა კეისრისა¹⁸ ანუ არა : * ვითარ¹⁹ გულის გმა
 ყო იესუ უკეთურებამ²⁰ იგი²¹ მათი²². ჰრქუა²³. რასა²⁴ გამომცდით მე
 19 მზაკუვარნდ²⁵. * მიხუენეთ და²⁶ მე დრაჰკანი იგი^c ხარკისამ²⁷. ხოლო მათ

1. განგადეთ. — 2. ჩინებულნი. — 3. ხოლო] და. — 4. om. არიან. — 5. post
 ფარისეველნი add. იგი. — 6. რამთამცა... სიტყუთა] რამთა სიტყუთა საფრგმ უგონ მას.
 — 7. მიუვლინეს. — 8. om. მას. — 9. om. იგი. — 10. ჰეროდთანთა. — 11. ვიცით. —
 12. ჰემმარიტად. — 13. არა[ა]... არამა] არა ჰზრუნავ არა. — 14. რამეთუ] და B. —
 15. შედავ] თუალთა დებ sic. — 16. ვითარ... გიჩს] რამ გნებავს შენდა (შენ B). — 17. წეს]
 ჯერ. — 18. კეისარსა. — 19. და ვითარცა A; om. ვითარ B. — 20. უკეთურებამ]
 ზაკულებამ A. — 21. om. იგი B. — 22. post მათი add. და B. — 23. post ჰრქუა add.
 მათ A. — 24. რასა. — 25. მზაკუვარნდ] უგუნურნდ B; ორგულნდ A. — 26. om. და. —
 27. ხარკისა] სახარკამ A.

a) Post პირისა fuit მის; nunc erasum. — b) კაცისასა manu correctoris super
 lineam additum. — c) Pl. 48 a.

14 bras (1) illas exteriores; ibi erit fletus et stridor dentium. * Multi enim
 15 sunt vocati, pauci autem sunt¹ electi². » * Tunc abierunt Pharisei³ et
 16 consilium fecerunt de eo, ut ponerent ei laqueum verbo⁴. * Et miserunt ad
 eum⁵ discipulos illos⁶ eorum cum Herodianis et dixerunt : « Magister,
 17 scimus quia verax es et viam Dei in veritate⁷ doces, neque curae est⁸
 tibi⁹ cuiusdam de quolibet, quia¹⁰ non respicis faciem hominis. * Nunc dic
 nobis quomodo videtur tibi¹¹; licetne¹² census dare Caesari an non? »
 18 * Ut¹³ intellexit Iesus nequitiam illam¹⁴ eorum¹⁵ dixit¹⁶ : « Quid¹⁷ tentatis me,
 19 dolosi¹⁸? * Ostendite quidem¹⁹ mihi denarium illum census²⁰. » Illi autem

1. pauci autem] et pauci. — 2. om. sunt. — 3. post Pharisei add. illi. — 4. verbo
 laqueam efficerent ei. — 5. om. ad eum. — 6. om. illos. — 7. vere. — 8. curas. —
 9. om. tibi. — 10. quia] et B. — 11. quomodo... tibi] quid vis tu. — 12. licetne] fasne.
 — 13. ante ut add. et A; om. ut B. — 14. nequitiam illam (om. B)] dolum illud
 A. — 15. post eorum add. et B. — 16. post dixit add. eis A. — 17. quare. — 18. dolosi]
 stulti B; hypocritae A. — 19. om. quidem. — 20. censualem A.

(1) Sing.

მღართჳ<ე>ს მას დრწჳანი. * და¹ ჰრქუა მათ იესუ. ვისი არს ესე ხატი² და 20
 გარემოდჳ წერილი³. * ჰრქუეს მას. კეისრისაჲ. მამინ ჰრქუა მათ⁴. მიეცით აწ⁵ 21
 კეისრისაჲ კეისარსა⁶ და ღმრთისაჲ ღმერთსა : * და ვითარცა ესმა⁶ ესე 22
 დაუკვრდა⁷. და დაუტევებს იგი და წარვიდეს : * მას დღესა შინა⁸ მოუგდეს⁹ 23
 საღუკეველნი¹⁰ რღმელთა თქუან¹¹ ვითარმედ არა არს აღდგომად. ჰკითხვიდეს¹²
 მას. * და ჰრქუეს¹³. მოძღუარ¹⁴ მოღს¹⁵ თქუა მო-თუ-ვინ-მე-კუდეს¹⁶ უშვილოდ¹⁷. 24
 ესიმენ მას ძმად მისი ცოლსა მას მისსა ზედა¹⁸. და აღუდგინენ¹⁹ თესლი²⁰ ძმასა
 მას²¹ თესსა : * აწ²² იყვნეს ჩუენ თანა²³ შუდ ძმა²⁴. და პირველი იგი ქმარი²⁵
 მოკუდა. და არა ესა მას შვილ²⁶. და უტევა²⁷ ცოლი თესი²⁸ ძმასა თესსა.

1. om. და. — 2. ხატი ესე A; ხარჯი ესე B. — 3. ანუ ზედა წერილი. — 4. post
 მათ add. იესუ. — 5. om. აწ. — 6. ვითარცა ესმა] ესმა რამ. — 7. უკვრდა. — 8. om.
 შინა B. — 9. post მოუგდეს add. მას. — 10. post საღუკეველნი add. იგი. — 11. რღმელთა
 თქუან] და იტყოდეს. — 12. ჰკითხეს B. ante quod add. და. — 13. ეტყოდეს. — 14. om.
 მოძღუარ B. — 15. post მოღს add. ესრტო. — 16. უკუეთუ ვინ მე მოკუდეს. — 17. უშვი-
 ლოდ] და არა ესუას შვილი. — 18. om. მას..., მას... ზედა B; ესიმენ... ზედა]
 შეიერთეს ცოლი იგი მისი ძმამან მისმან A. — 19. აღუდგინეს A. — 20. თესლი] ნათესავი
 B; in A antea fuit მკვდრი, postea autem corrector inseruit თესლი. — 21. om. მას. —
 22. om. აწ. — 23. თანა] შორის. — 24. შუდნი ძმანი. — 25. პირველი... ქმარი] პირველმან
 მან (om. B) შეიერთა ცოლი და. — 26. ესა... შვილ] დაუშთა (დაშთა B) ნათესავი (შვილი
 A). — 27. დაუტევა. — 28. თესი] იგი A.

a) კეისარსა manu correctoris super lineam additum.

obtulerunt ei denarium. * Et¹ dixit illis Iesus : « Cuius est haec imago² 20
 et³ superscriptio (1)? » *Dixerunt ei : « Caesaris. » Tunc dixit illis⁴ : 21
 « Date nunc⁵ quod Caesaris est Caesari et quod Dei est Deo. » *Et ut⁶ 22
 audierunt hoc, admirabantur et reliquerunt illum et abierunt. *Illo in die 23
 accesserunt⁷ Sadducaei⁸, qui dicunt⁹ quoniam non est resurrectio;
 interrogabant¹⁰ eum; *et dixerunt : « Magister¹¹, Moyses¹² dixit si quis 24
 mortuus fuerit sine filio¹³, ducat ei frater eius uxorem illam eius¹⁴ et suscitent
 semen¹⁵ fratri illi¹⁶ suo. *Nunc¹⁷ fuerunt apud¹⁸ nos septem fratres et primus 25

1. om. et. — 2. imago haec A; tributum hoc B. — 3. et] aut. — 4. post illis add.
 Iesus. — 5. om. nunc. — 6. ut] cum. — 7. post accesserunt add. ad eum. — 8. post
 Sadducaei add. illi. — 9. qui dicunt] et dicebant. — 10. interrogaverunt B, ante quod
 add. et. — 11. om. Magister B. — 12. post Moyses add. sic. — 13. sine filio]
 et non habuerit filium. — 14. om. ei; om. illam B; frater eius post eius² A. —
 15. semen] genus B; heredem A olim, sed corrector postea reposuit semen. —
 16. om. illi. — 17. om. nunc. — 18. apud] inter.

(1) Lit. circumscriptio.

26, 27 * ეგრეცა¹ მეორემან და მესამემან მი-მეშვემდე² : * უკუანახსენელ და³
 28 ყოველთა⁴ მოუკუდა⁵ დედაგაცი⁶ იგი⁷. * აღდგომასა მას უკუანახსენელსა⁸.
 29 რომლისა⁹ შჯდთა მათგანისა¹⁰ იყოს¹¹ ცლად. რამეთუ ყოველთა მათ¹² ესუა
 30 იგი : * მიუვლ იესუ და ჰრქუა მათ. სცთებით და¹³ არა იცით¹⁴ წიგნი და¹⁵ არცა¹⁶
 31 ვიდოდინ¹⁹. არამედ ვითარ²⁰ ||^a ანგელწნი იყვნენ ცათა შინა : * მკუდართა
 32 აღდგომისა თჳს²⁴. არა აღმოვიკითხავს²² თქუმული იგი თქუენდა მღმართ²³
 33 დმრთისა მიერ²⁴ რმელ თქუა²⁵. * მე ვარ ღმერთი აბრაჰამისი და ღმერთი
 34 ისაკისი²⁶ და ღმერთი იაკობისი. არა არს ღმერთი ღმერთი²⁷ მკუდართამ
 არამედ ცხელთამ : * და ვითარ ესმა²⁸ ესე ერსა მას დაუკვრდებოდა^b
 მოძღურებამ იგი მისი : * ხლელ ფარისეველთა ვითარ²⁹ ესმა რამეთუ პირი

1. ეგრეცე. — 2. ვიდრე მეშვემდე (შჯდამდე A). — 3. om. და. — 4. ყოველთასა. — 5. მოკუდა. — 6. დედაგაციგა. — 7. post იგი add. აწ. — 8. om. უკუანახსენელსა. — 9. ვისა. — 10. შჯდთაგანისა A. — 11. post იყოს (bis apud B) add. იგი. — 12. om. მათ. — 13. და] რამეთუ. — 14. იცით A. — 15. om. და. — 16. არცა. — 17. დღესა მას აღდგომისასა A. — 18. om. არცა B. — 19. ცლსა... ვიდოდინ] განჰქორწინებდენ არცა იქორწინებდინ (-ინ B) — 20. ვითარცა. — 21. ხლელ აღდგომისა თჳს მკუდართამსა. — 22. აღმოვიკითხავსა. — 23. om. თქუენდა მღმართ. — 24. მიერი. — 25. რმელსა იტყვს. — 26. ისაკისი B; ისაკის A. — 27. om. ღმერთი. — 28. ესმა რამ. — 29. ვითარ] რამ.

a) Pl. 48 b. — b) დაუკვრდებოდა manu correctoris super lineam additum.

26 ille sponsus¹ mortuus est et non habuit² ille³ filium⁴, et reliquit uxorem
 27, 28 suam⁵ fratri suo. * Isto quoque modo secundus et tertius usque ad septimum⁶;
 * novissime quidem⁷ omnium mortua est mulier⁸ illa; * in⁹
 29 resurrectione illa postrema¹⁰, cuius de septem illis¹¹ erit¹² uxor, quia
 30 omnes illi¹³ possederunt illam? » * Respondit Iesus et dixit eis : « Erratis
 31 neque¹⁴ scitis scripturam neque potentiam Dei; * quia in resurrectione illa¹⁵
 32 neque¹⁶ uxores ducent neque ad maritos eunt¹⁷, sed sicut angeli erunt in
 33 caelis. * De mortuorum¹⁸ resurrectione, nonne legistis dictum illud ad vos¹⁹
 34 a Deo, quod dixit²⁰ : * « Ego sum Deus Abraham et Deus Isaac et Deus
 Iacob? » Non est Deus Deus²¹ mortuorum, sed viventium. » * Et ut²² audivit
 hoc populus ille, admirabatur doctrinam illam eius. * Pharisei autem ut²³

1. primus... sponsus] primus ille (om. B) duxit uxorem et. — 2. habuit] relinquit. — 3. om. ille. — 4. filium] genus B. — 5. suam] illam A. — 6. septem A. — 7. om. quidem. — 8. post mulier add. quoque. — 9. ante in add. nunc. — 10. om. postrema. — 11. om. illis A. — 12. post erit add. illa. — 13. om. illi. — 14. neque] quia non. — 15. die illa resurrectionis A. — 16. om. neque B. — 17. ducent... eunt] ducent neque nubuntur (-entur B). — 18. De resurrectione autem mortuorum. — 19. om. ad vos. — 20. dicit. — 21. om. Deus. — 22. ut] cum. — 23. ut] cum.

დაუყვ¹ სადუკვევლთა². შეკრბეს ერთად. * და ჰკითხა ერთმან მან³ მათგანმან 35
 შჯულის მდებელმან⁴ გამოცდით⁵. * მოძღუარ რძემელი მცნებამ უდიდეს⁶ 36
 არს შჯულსა შინა. * ხოლო მან⁷ ჰრქუა⁸. შეიყუარდ უფალი დემერთი შენი 37
 ყოვლითა გულითა შენითა. და ყოვლითა სულითა შენითა⁹. და ყოვლითა 38
 ძალითა შენითა¹⁰. და ყოვლითა გონებითა შენითა. * ეხე არს დიდი და პირველი 39
 მცნებამ. * ხოლო¹¹ მეორე მსგავსი ამისი. შეიყუარდ მოყუასი შენი ვითარცა 40
 თავი თვისი. * ამით ორთა მცნებათა შინა¹² ყოველი შჯული და წინამსწარ- 41
 მეტყუელნი¹³ გამობენ¹⁴: * კრებულ¹⁵ იყვნეს ყოველნი¹⁶ იგი ფარისეველნი¹⁷. 42
 ჰკითხა მათ იესუ. * და ჰრქუა. რასა¹⁸ ჰგონებთ თქვენ ქრისტეს თვს. ვისი ძე 43
 არს¹⁹: ჰრქუეს²⁰ მას²¹. დავითისი: * ჰრქუა მათ²². ვითარ მე უკუე²³ დავით 44
 სულითა²⁴ უფლითა^a ხადის²⁵ და იტყვს. * ჰრქუა უფალმან უფალსა ჩემსა.
 დაჯედ მარჯუენით ჩემსა ვიდრემდის²⁶ დავსხნე მტერნი შენნი ქუემე ფერგთა

1. დაუყვ პირი. — 2. post სადუკვევლთა add. მათ. — 3. om. მან. — 4. om. შჯულის
 მდებელმან. — 5. გამოცდით] და გამოცდოდა მას. — 6. უდიდეს] უფროს — 7. მან]
 იესუ. — 8. post ჰრქუა add. მას. — 9. om. შენითა A. — 10. om. და ყოვლითა
 ძალითა შენითა. — 11. ხოლო] და. — 12. om. შინა. — 13. წყულო. — 14. გამობენ]
 დამოკიდებულ არიან. — 15. შეკრებულ B, post quod add. რამ; post id antea fuit უკუე
 in A, nunc autem a correctore erasum. — 16. om. ყოველნი. — 17. ფარისეველნი იგი.
 — 18. რასა] ვითარ. — 19. post არს add. იგი B. — 20. ante ჰრქუეს add. ხოლო მათ. —
 21. om. მას. — 22. post მათ add. იესუ. — 23. om. ვითარ მე უკუე B; om. მე A. —
 24. post სულითა add. წმიდითა A. — 25. ჰხადის მას უფლით. — 26. ვიდრემდე B.

a) Pl 49 a.

audierunt quomodo os clausisset¹ Sadducaeis², congregati sunt in unum.
 * Et interrogavit unus ille³ ex eis iurisperitus⁴ tentando⁵: * « Magister, quid 35, 36
 mandatum maius est in lege? » * Ille⁶ autem dixit⁷: « Diliges Dominum 37
 Deum tuum ex toto corde tuo et ex tota anima tua⁸ et ex tota potestate tua
 et ex tota mente tua⁹; * hoc est magnum et primum mandatum; * secundum 38, 39
 autem¹⁰ simile est huic: « Diliges proximum tuum sicut temetipsum; »
 * in his duobus mandatis tota lex et prophetae¹¹ constringuntur¹². » * Congre- 40, 41
 gati¹³ sunt omnes¹⁴ illi Pharisei¹⁵; interrogavit illos Iesus; * et dixit: « Quid¹⁶ 42
 putatis vos de Christo; cuius filius est¹⁷? » Dixerunt¹⁸ ei¹⁹: « Davidis. »
 * Dixit eis²⁰: « Quomodo igitur²¹ David in spiritu²² Dominum vocat²³ et 43
 dicit: « * Dixit Dominus domino meo: « Sede a dextera mea usque dum 44

1. clausisset os. — 2. post Sadducaeis add. illis. — 3. om. ille. — 4. om.
 iurisperitus. — 5. et tentabatur eum. — 6. ille] Iesus. — 7. post dixit add. ei. —
 8. om. tua A. — 9. om. ex tota mente tua. — 10. secundum autem] et secundum. —
 11. propheta. — 12. constringuntur] dependuntur. — 13. ante congregati add. cum B,
 post quod fuit olim igitur apud A, nunc autem erasum. — 14. om. omnes. —
 15. Pharisei illi. — 16. quid] quomodo. — 17. post est add. ille B. — 18. ante dixerunt
 add. illi autem. — 19. om. ei. — 20. post eis add. Iesus. — 21. om. quomodo
 igitur B. — 22. post spiritu add. sancto A. — 23. vocat eum Dominum.

45, 46 შენთა. * უკუეთუ დავით უფლით ხადის მას. ვითარ ძე მისი არს : * და ვერ ვინ შემძლებელ იყო მიგებად მისა¹. არცა² იკადრა ვინ³ მიერთგან კითხვად⁴ მისა⁵ არღარა :

XXIII, 1, 2 23. * მაშინ ეტყოდა იესუ ერსა მას და მღწაფეთა თვსთა. * და ჰტქუა. საყდართა ზედა⁶ მღესთა დასხდომილ არიან⁷ მწიგნობარნი და ფარისევლებნი. 3 * ყოველი რამცა გტქუან⁸ თქუენ ჰყოფდით და იმარსევდით⁹. ხოლო საქმეთა 4 მათ<თ>ა ებრ ნუ იქმთ. რამეთუ თქვან და არა ყვიან : * შეკრიბიან¹⁰ ტჯრთები¹¹ მძიმე და ძნაიდ სატჯრთველი¹². და დასდვიან ბეჭთა¹³ ზედა კაცთასა. ხოლო 5 მათ თითითაცა¹⁴ მათითა არა ჰნებავნ¹⁵ შეძრვად იგი : * ყოველთა საქმეთა მათთა¹⁶ იქმედ სახილველად¹⁷ კაცთა. ფართო იყვიან სამღესელნი მათნი და 6 განივრძიან ფესუები მათი¹⁸. * უყუარნ მათი მგნის^a თაღბად ტამრბასა¹⁹

1. ვის უძლვ მას სიტყვს მიგებად. — 2. არცაღა. — 3. ვინ იკადრა A. — 4. მიერთდით განკითხვად (გან კითხვად B). — 5. მისი B. — 6. om. ზედა. — 7. დასხდეს. — 8. ყოველსა რაოდენსა გეტყოდინ. — 9. ჰყოფდით და იმარსევდით] დამარსვად (om. B) დაიმარსვთ და ყავთ. — 10. შეკრიბიან, ante quod add. რამეთუ. — 11. ტჯრთი B. — 12. სატჯრთავი. — 13. ბეჭთა] მგართა. — 14. თითითა B. — 15. უნებნ. — 16. და (AB) ყოველსა საქმესა მათსა B. — 17. სახილველად] საჩუენებლად. — 18. ფართო... მათი] განივრძნიან საღვნი მათნი და განადიდნიან ფესუნი სამღესლისა მათისანი B : ფართო ყვიან კუბახტნი მათნი და გრძელ ყვიან ფესუ (?) სომღესლისა მათისა A. — 19. უყუარნ... ტამრბასა] უყუარს ზემოჯდომად სერსა (პურსა A) ზედა.

a) Ms. მგწინის; probabiliter legendum est მეინაგის.

45 ponam inimicos tuos sub pedibus tuis; » * si David dominum vocat eum,
46 quomodo filius eius est? » * Et nemo potuit respondere¹ ei, neque ausus
est quis² abhinc³ interrogare eum amplius.

XXIII, 1, 2 XXIII. — * Tunc dicebat Iesus populo illi et discipulis suis; * et dixit :
3 « Super thronos⁴ Moysi sederunt scribae et Pharisei; * omnia quaecumque
4 dixerint vobis⁵ facite et servate⁶. Secundum autem opera eorum nolite
5 facere; dicunt enim et non faciunt. * Alligant⁷ onera gravia⁸ et haud
6 portabilia, et imponunt super umeros hominum : illi autem et⁹ digito
eorum nolunt movere illa. * Omnia¹⁰ opera¹¹ eorum faciunt in conspectu
hominum; lata faciunt vestimenta eorum, et longas faciunt fimbrias
eorum¹². * Amant illi¹³ recubitus primum in cena¹⁴ et primum consessum

1. ei respondere. — 2. quis ausus est A. — 3. abhinc] illinc a die. — 4. in thronis. — 5. dicunt. — 6. facite et servate] observare (om. B) servate et facite. — 7. alligant] colligunt, post quod add. enim. — 8. onus grave B. — 9. om. et B. — 10. ante omnia add. et. — 11. omne opus B. — 12. lata... eorum] latos faciunt sinus eorum et maiores faciunt fimbrias vestis eorum B; latas faciunt stolas eorum et longam faciunt fimbriam vestis eorum A. — 13. om. illi. — 14. super cenam (panem A).

და ზემთაჯდომამ¹ შესაკრებელთა შინა². * და მღვითხვამ³ უბნებსა⁴ ზედა. 7
 და რქუამად მათდა კაცთა გან მძღღუარ⁵ : * ხოლო თქუენ ნუ ჰირქუამთ⁶ თავთა 8
 თქუენთა მძღღუარს⁶. რამეთუ ერთ⁷ არს თქუენი მძღღუარი⁸. ||^b ხოლო თქუენ 9
 ყოველნი ძმანი ხართ. * და მამად თქუენდა ნუ ვის ხადით⁹ ქვეყანასა ზედა. 9
 რამეთუ ერთ¹⁰ არს მამად თქუენი ზეცათა¹¹. * და მძღღუარ ნუ ირქუამთ თავთა 10
 თქუენთა¹² რამეთუ ერთ¹³ არს მძღღუარი¹⁴ თქუენი ქრისტეს : * და რძმელი დიდ 11
 იყვს თქუენ შორის. იყავნ იგი¹⁵ თქუენდა მსახურ. * რამეთუ¹⁶ რძმელმან 12
 აღიმაღლეს თავი თვისი¹⁷ დამდაბლდეს. და რძმელმან დაიმდაბლეს თავი თვისი. 13
 იგი ამაღლდეს¹⁸ : * ხოლო¹⁹ ვამ თქუენდა მწიგნობართა და თარგმანთა

1. პირველჯდომამ B; წინაჯდომამ A. — 2. შორის. — 3. პირველ მღვითხვამ A. —
 4. უბანთა. — 5. რქუამად... მძღღუარ] რამთა ჰხადოდთან კაცნი რაბი რაბი B; რამთამცა
 ერქუა კაცთა გან მძღღუარ A. — 6. ნუ... მძღღუარს] ნუ ვის ჰხადით ჰრაბით B; ნუ
 იწოდებით მძღღურით A. — 7. ერთი. — 8. მძღღუარი თქუენი. — 9. მამით ნუ ვის
 ჰხადით თქუენ. — 10. ერთი. — 11. ზეცათა] რძმელი არს ცათა შინა. — 12. და...
 თქუენთა] ნუცა ვერქუამთ თქუენ წინამძღუარ. — 13. ერთი. — 14. წინამძღუარი. —
 15. და... იგი] ხოლო უდიდესი თქუენი იყვს B; იყავნ] იყვს A. — 16. რამეთუ] და. —
 17. post თვისი add. იგი A. — 18. post ამაღლდეს add. ვამ თქუენდა მწიგნობარნო და
 ფარისევლნო ორგულნო. რძმელნი შემწამთ სახლებსა ქურთივთასა. და მიზეზით გან-
 გრძობილად (-გმნობილად A) ილღვევდით ამის თვის მიიღეთ უდიდესი საშუკელი.
 — 19. om. ხოლო.

a) Sic. — b) Pl. 49 b.

in synagogis¹ : * et salutationem² super plateas et vocari eos ab homini- 7
 bus magister³; * vos autem nolite vocari vosmetipsos magister⁴, quia unus 8
 est vester magister⁵; vos autem omnes fratres estis. * Et patrem vobis 9
 nolite quemlibet vocari⁶ super terram, quia unus est pater vester caelo-
 rum⁷. * Neque magister vocemini vosmetipsos⁸, quia unus est magister 10
 vester Christus. * Et qui magnus erit inter vos, esto ille⁹ vobis minister; 11
 * quia¹⁰ qui exaltaverit semetipsum¹¹ humiliabitur, et qui humiliaverit 12
 semetipsum, ille exaltabitur¹². * Vae autem¹³ vobis, scribis et interpretibus 13

1. inter synagogas. — 2. primam salutationem A. — 3. vocari... Magister] ut appel-
 lent homines Rabi Rabi B; ut dicatur ab hominibus Magister A. — 4. nolite...
 magister] ne quis vocat magistrum B; ne vocemini magister A. — 5. magister vester.
 — 6. patrem ne quis vocet vos. — 7. caelorum] qui est in caelis. — 8. neque...
 vosmetipsos] neque vocetis vos praestitem. — 9. et qui... ille] maior autem vester erit
 B; esto] erit A. — 10. quia] et. — 11. post semetipsum add. ille A. — 12. post exalta-
 bitur add. vae vobis, scribae et Pharisei hypocritae, qui comeditis domos viduarum, et
 praetextu prolixie (conspicue A) oratis; propter hoc accipietis maius iudicium. —
 13. om. autem.

14 ორგულთა¹. რამეთუ დაჰგსავთ სასუფეველსა ცათასა² წინაშე კაცთა³. თქუენ
 არა შეხუალთ^{4a} და არცა შემავალთა უტევებთ⁵ შესლვად : * ვამ თქუენდა
 მწიგნობარნო და ფარისეველნო ორგულნო. რამეთუ მიჰვლით⁶ ზღუასა⁷ და
 15 გმელსა. რამთამცა მოაქციეთ ვინ მე ერთი. და რამჯამს მოიქცის⁸ ჰყვით იგი
 ნამომ გეჰენიამს⁹ ორ წილ თქუენსა : * ვამ თქუენდა მწიგნობართა ბრმათა¹⁰
 რამეთუ¹¹ სოქვთ¹² რომელმან ფუცვს ტაძარსა¹³. არა რამ¹⁴ არს. ხლლო
 რომელმან ფუცვს ოქროსა მას რომელ არს ტაძარსა მას შინა¹⁵ ჯერ არს^b :
 16 * ცდუნო და ბრმანო. რამ უდიდეს¹⁶ არს. ოქროდ¹⁷ ანუ ტაძარი იგი¹⁸ რომელი
 17 განსწმედს ოქროსა მას : * და¹⁹ რომელმან ფუცვს საკურთხეველსა არამ²⁰ არს.
 ხლლო რომელმან ფუცვს შესაწირავსა^c მას^d. რომელ არს მას²¹ ზედა. ჯერ
 18 არს. * ცდუნო და ბრმანო. რამ უფრო²² არს. შესაწირავი იგი²³ ანუ საკურთხეველი

1. მწიგნობარნო და ფარისეველნო ორგულნო. — 2. დაჰგსავთ სასუფეველი ცათამ.
 — 3. om. წინაშე კაცთა B. — 4. შე-არა-ჰხუალთ. — 5. შემავალთა არა უტევებთ (უტ.
 არა A). — 6. მიმღჰხუალთ. — 7. post ზღუასა add. ზედა. — 8. რამთამცა... მოიქცის]
 რამთა ჰყვით ერთი ვინ მე მწიგნობარნო და რამჯამს არს იგი (om. B). — 9. გეჰენიამსა. —
 10. მწიგნობართა ბრმათა] წინამძღუარნო (in A corr. e მწიგნამძღუარნო) ბრმანო.
 — 11. რამეთუ] რომელთა. — 12. post სოქვთ add. ვითარმედ. — 13. post ტაძარსა
 add. ამას. — 14. რა sic. — 15. რომელ... შინა] ტაძრისასა. — 16. რომელი უფროდს.
 — 17. post ოქროდ add. იგი A. — 18. om. იგი. — 19. post და add. სოქვთ. — 20. არა
 რა. — 21. მას] საკურთხეველსა. — 22. რომელი უდიდეს. — 23. om. იგი.

a) Correctum manu scribae e შესჯვალ. — b) არს manu correctoris; -b paene evanida.
 — c) Pl. 50 a. — d) Post მას rasura 10 litterarum.

14 hypocritis¹, quia clauditis² regnum caelorum coram hominibus³ : vos non
 intratis neque introeuntes sinitis⁴ intrare. * Vae vobis, scribae et Phariseae
 hypocritae, quia vaditis⁵ in mare⁶ et in aridam ut convertatis quendam
 unum; et quando convertistis⁷, facitis illum genimen Gehennae duplo
 15 quam vos. * Vae vobis, scribis caecis⁸, quia⁹ dicitis¹⁰ : « Qui iuraverit per
 templum¹¹ nihil est; qui autem iuraverit per aurum illud, quod est in templo
 16 illo¹², fas est. » * Insani et caeci, quid maius est, aurum¹³ an templum
 17 illud¹⁴ quod sanctificat aurum illud? * Et¹⁵ qui iuraverit per altare nihil est,
 18 sed qui iuraverit per oblationem illam, quae est super id¹⁶, fas est. * Insani
 et caeci, quid maius est, oblatio illa¹⁷ an altare, quod sanctificat oblationem

1. scribae et Pharisei hypocritae. — 2. clausistis. — 3. om. coram hominibus B. —
 4. et introeuntes non sinitis (sinitis non A). — 5. vaditis huc et illuc. — 6. super mare.
 — 7. ut... convertistis] ut faciatis unum quendam proselytam, et quando est ille (om. B).
 — 8. scribis caecis] duces (correctum apud B e scriptione cum scribis fusa) caeci.
 — 9. qui. — 10. post dicitis add. quoniam. — 11. post templum add. hoc. —
 12. quod... illo] templi. — 13. post aurum add. illud A. — 14. om. illud. — 15. post
 et add. dicitis. — 16. id] altare. — 17. om. illa.

რძემელი განსწმედს შესაწირავსა მას : * აწ¹ რძემელმან ფუცვს² საკურთხეველსა³. 19
 ფუცვის⁴ მას და ყოველსა რძემელ არნ⁵ მას ზედა⁶. * და რძემელმან ფუცვის⁷ 20
 ტაძარსა. ფუცვის⁸ მას და რძემელი მყოფ არნ⁹ მას შინა. * და რძემელმან 21
 ფუცვის¹⁰ ცასა. ფუცვის¹¹ საყდარსა ღმრთისასა და რძემელი ზის მას ზედა : * ვამ 22
 თქუენდა მწიგნობარნო და ფარისეველნო ორგულნო¹². რამეთუ მღიათევისით
 პიტნავისამ. ცერეცოვსამ და ძირავისამ¹². და დაგიტევებიეს უმჯობესი¹³
 სჯულისამ. სამართალი და წყალობამ და ხარწმუნობამ. ესე გიღირდა ყოფად¹⁴
 და იგი არა დატევებად : * წინამძღუარნო¹⁵ ბრმანო რძემელნი დასწუთავთ 23
 კურნაქსა და აქლემსა შთანსთქამთ¹⁶ : * ვამ თქუენდა მწიგნობარნო და ფარისე- 24
 ველნო¹⁷. რამეთუ განსწმედთ გარეშესა სასუმლისასა^{18b} და პარაფსიტისასა¹⁹.
 ხოლო შინაგან²⁰ სავსე არიან ნატავებითა და არა-წმიდებითა. * ფარისეველნო 25
 ბრმანო განწმიდე²¹ პირველად შინაგანი²² სასუმლისამ მის²³. რამთა იყოს

1. აწ] ხოლო B; რამეთუ A. — 2. ფუცვა. — 3. post საკურთხეველსა add. მას B. —
 4. ფუცავს. — 5. ყოველსა (A solum : ყ-ი B) რძემელი არს. — 6. შინა] ზედა. —
 7. ფუცვა. — 8. ფუცავს. — 9. მყოფ არნ] დამკვდრებულ არს. — 10. ფუცვა. — 11. ფუცავს.
 — 12. მღიათევისით... ძირავისამ] ათეულსა მიიღებთ (მიიღებთ ათეულსა A) პიტნავისა
 და ცერეცოვსასა (-ღმას B) და ძირავისასა. — 13. უმჯობესი] უმძიმესი. — 14. გიღირდა
 ყოფად] ჯერ არს (იყო A) საქმედ. — 15. წინამძღუარნო. — 16. შთანსთქამთ. — 17. post
 ფარისეველნო add. ორგულნო. — 18. სასუმლისასა A passim. — 19. პარაფსიტისასა B.
 — 20. შინაგანი თქუენნი (om. A). — 21. განწმიდეთ. — 22. post შინაგანი add. იგი.
 — 23. om. მის.

a) ორგულნო manu correctoris super lineam additum. — b) სასუმლისასა; -სუმლი-
 manu correctoris super lineam additum.

illam? * Nunc qui¹ iuraverit² per altare³, is iurat per illud et per omnia⁴ 19
 quae sunt⁵ super illud⁶. * Et qui iurat⁷ per templum, iurat per illud et 20
 per quem in eo habitat. * Et qui iurat⁸ per caelum, iurat per thronum Dei 21
 et per eum qui sedet super eum. * Vae vobis, scribae et Pharisei hypo- 22
 critae, quia decimatis mentham, anethum et cyminum⁹, et reliquistis
 meliora¹⁰ in lege, iustitiam et misericordiam et fidem; haec decebat¹¹ vos
 facere et illa non relinquere. * Duces caeci, qui excolatis culicem et camelum 23
 deglutitis. * Vae vobis, scribae et Pharisei¹², quia mundatis exteriora
 calicis et paropsidis; intus autem pleni¹³ sunt rapina et immunditia. 24
 * Pharisei caeci, munda¹⁴ prius interiora¹⁵ calicis illius¹⁶, ut sint exteriora 25

1. nunc qui] qui autem (enim A). — 2. iuravit. — 3. post altare add. illud B. —
 4. omne A. — 5. quod est. — 6. super illud] in illo. — 7. iuravit. — 8. iuravit. —
 9. decimam capitis (cap. dec. A) menthae et anethi et cymini. — 10. meliora]
 graviora. — 11. decet B; om. vos. — 12. post Pharisei add. hypocritae. — 13. interi-
 oria vestra (om. A)... plena. — 14. mundate. — 15. post interiora add. illa. —
 16. om. illius.

26 გარეშეცა¹ მისი² წმიდა : * ვაჲ თქუენდა მწიგნობარნო და ფარისეველნო
 ||³ ორგულნო. რამეთუ მიმსგავსებულ ხართ სამარეთა განგლდრწნილთა³.
 რდმელნი იგი გარეშე შუენიერ ხან⁴. ხოლო შინაგან ხავსე არიან ძუალეპითა
 27 მკუდართადა და ყოვლითა არა-წმიდეპითა. * ეგრეცა თქუენ გარეშე უხთ კაცთა
 28 მმარხველ⁵. ხოლო შინაგან ხავსე ხართ ზაკუვითა⁶ და უშჯულეპითა : * ვაჲ
 თქუენდა მწიგნობარნო და ფარისეველნო ორგულნო. რამეთუ აშენებთ თქუენ⁷
 საფლავებსა მას⁸ წინაწარმეტყუელთასა და განაშუენებთ⁹ სამარებსა¹⁰ მას¹¹
 29 მართალთასა. * და სთქუთ¹². ვიყვენით თუმცა¹³ ჩუენ¹⁴ დღეთა მათ ძამათა
 ჩუენთასა. არამცა ზიარ იყვენით მათ თანა¹⁵ სისხლსა მას წინაწარმეტყუელთასა.
 30 * აწ თქუენ ვე ეწამებით თავთა თქუენთა¹⁶. რამეთუ ნამდბნი ხართ რდმელთა
 31 მღწყვდნეს წინააწარმეტყუელნი¹⁷. * და¹⁸ თქუენდა ადავსეთ საწყაული ძამათა

1. post გარეშეცა add. იგი B. — 2. om. მისი B. — 3. განგლწილთა. — 4. იგი...
 ჩან] გარეშე (om. B) ჩანედ კაცთა წინაშე შუენიერ. — 5. უხთ კაცთა მმარხველ]
 ჰგონიეთ კაცთა მართლ (-თალ A) B et in A manu priori; corrector autem in A reposuit
 ჩანთ წინაშე. — 6. ზაკუვითა] ორგულეპითა. — 7. om. თქუენ. — 8. საფლავთა; om.
 მას. — 9. განაშუენებთ] შეამკობთ. — 10. სამარებსა] მდსაგხენებელსა B et in A manu
 priori; corrector postea in A restituit სამარებსა. — 11. om. მას. — 12. იტყუთ A m.
 correctoris. — 13. უკუეთუმცა ვიყვენით. — 14. om. ჩუენ. — 15. ვიყვენით მათ თანა
 ზიარ. — 16. აწ... თქუენთა] ვითარმედ ამით სწამებთ თავით თვხით. — 17. რდმელთა...
 წინააწარმეტყუელნი] მკლველთა (-ლნი A) წინააწარმეტყუელთანი. — 18. post და
 add. აწ.

a) Pl. 50 b.

26 quoque¹ eius² munda. * Vae vobis, scribae et Pharisei hypocritae, quia
 adsimilastis vos sepulcris politis³, quae ab externo speciosa videntur⁴;
 27 intus autem plena sunt ossibus mortuorum et omni immunditia. * Sic et vos
 ab externo paretis hominibus ieiunantes⁵, intus autem pleni estis dolo⁶
 28 et iniquitate. * Vae vobis, scribae et Pharisei hypocritae, quia aedificatis
 vos⁷ sepulcra illa⁸ prophetarum et ornatis sepulcra⁹ illa¹⁰ iustorum;
 29 * et dicitis : « Si fuissetis nos¹¹ in diebus illis patrum nostrorum, non
 30 adsociavissetis¹² nos¹³ cum eis in sanguine illo prophetarum. » * Nunc vos
 31 testes estis vobismetipsis¹⁴, quia genimina estis eorum qui exstirpaverunt
 prophetas¹⁵. * Et¹⁶ vos quoque implevistis mensuram patrum vestrorum.

1. post quoque add. illa B. — 2. om. eius B. — 3. politis] linitis (gypsatis). —
 4. ab... videntur] extus (om. B) videntur coram hominibus speciosa. — 5. paretis...
 ieiunantes] putatis hominibus iusti AB, sed in A corrector posterior reposuit paretis
 coram. — 6. dolo] hypocrisia. — 7. om. vos. — 8. om. illa. — 9. sepulcra] monu-
 mentum B et A manu priori; postea corrector reposuit sepulcra. — 10. om. illa. —
 11. om. nos. — 12. adsociavissetis. — 13. om. nos. — 14. nunc... vobismetipsis]
 quoniam hoc testamini vobismetipsis. — 15. eorum... prophetas] occisorum (-res A)
 prophetarum. — 16. post et add. nunc.

თქვენთა : * გუელნო¹ ნამობნო იქედნეთანო. ვითარ მე განგრნეთ სასჯელსა 32
 გეჭენიამასა^a. * ამის თვს აჰა^b ესერა მივავლინნე თქვენდა წინაწარმეტყუელნი 33
 და ბრძენნი² <და>³ მწიგნობარნი. მათგანნი⁴ მოწყდნეთ და ჯუარს
 აცუნეთ^c. და მათგანნი ჰგუემნეთ⁵ შესაკრებელთა შინა⁶ ||^d თქვენთა. და 34
 სდევენთ⁷ ქალაქითი ქალაქად. * რადთა მოვიდეს⁸ თქვენ ზედა ყოველი სისხლი
 მართალი დათხეული⁹ ქუეყანასა ზედა სისხლით გან აბელის⁹ მართლი-
 სადთ მი-სისხლამდე¹⁰ ზაქარიამსა მისა ბარუქისი¹¹. რომელი იგი¹² მოჰვალთ
 შდრის ტაძრისა მის¹³ და საკურთხევ<ე>ლისა : * მართლიად¹⁴ გეტყუ თქვენ 35
 რამეთუ¹⁵ მოიწილს ესე ყოველი ნათესავსა ამას ზედა. * იმრუსალემ იმრუსალემ 36
 რომელმან მოხწყუდენ წინამწარმეტყუელნი და ქვაჲ დაჰკრიბე მოციქულთა¹⁶
 შენთა¹⁷. რადენ გზის მინდა¹⁸ შეკრებამ ნამობთა შენთა¹⁹. ვითარცა ქათამმან²⁰
 შეიკრიბნის მართვენი²¹ ქუემე ფრთეთა. და თქვენ²² არა ინებეთ. * აჰა 37

1. post გუელნო add. და. — 2. მე (AB) მოვავლინნე (მომლინო sic A?) წინამწარ-
 მეტყუელი ბრძენი A. — 3. post ბრძენნი add. და. — 4. ante მათგანნი add. და. —
 5. ჰგუემნეთ] სტანჯნეთ. — 6. შინა] შდრის. — 7. სდევენიდეთ. — 8. მოიწილს. — 9. აბელ
 A. — 10. ვიდრე სისხლამდე. — 11. ბარაქისა. — 12. om. იგი. — 13. om. მის. —
 14. მართლიად] ამენ. — 15. om. რამეთუ. — 16. მოციქულთა] მოვლინებულთა. —
 17. შენთა] შენ ზედა. — 18. ვინებე. — 19. შვილთა შენთა. — 20. ქათამმან] მფრინველმან
 post შეიკრიბნის. — 21. post მართვენი add. თხსნი. — 22. om. თქვენ.

a) გეჭენიამასა ms. — b) აჰა additum manu correctoris super lineam. — c) და ჯუარს
 აცუნეთ manu correctoris (?) additum super lineam. — d) Pl. 51 a. — e) Bis in ms.

*Serpentes¹, genimina viperarum, quomodo fugietis a iudicio Gehennae?² 32
 *Propter hoc² ecce misi ad vos prophetas <et> sapientes³ scribas : quosdam⁴ 33
 ex eis occidistis et crucifixistis et quosdam ex eis flagellavistis⁵ in synagogis
 vestris⁶, et persecuti estis⁷ de civitate in civitatem; *ut veniret super vos 34
 omnis sanguis iustus effusus super terram a sanguine Abel iusti usque
 ad sanguinem Zachariae filii Baruch⁸, quem interfecistis inter templum
 illud⁹ et altare. *Vere¹⁰ dico vobis, quia¹¹ veniet hoc omne super genera-
 tionem hanc. *Hierosolyma, Hierosolyma, quae destruxisti prophetas et lapi-
 dasti apostolos¹² tuos¹³, quoties volui¹⁴ congregari progeniem tuam¹⁵ sicut
 gallina¹⁶ congregat pullos¹⁷ sub alas, et vos¹⁸ noluistis. *Ecce relinquitur 37

1. post serpentes add. et. — 2. post hoc add. ego. — 3. prophetam sapientem A :
 post sapientes add. et. — 4. ante quosdam add. et. — 5. flagellavistis] torsistis. —
 6. inter synagogas vestras. — 7. persequeremini. — 8. Baruch. — 9. om. illud. —
 10. Vere] Amen. — 11. om. quia. — 12. apostolos] missos. — 13. tuos] ad te. —
 14. volo. — 15. filios tuos. — 16. gallina] avis post congregat. — 17. post pullos
 add. suos. — 18. om. vos.

38 ეგერა¹ დაგმდების² თქუენ სახლი თქუენი ოკერი³. * ხოლო გეტყუ თქუენ.
 ვერღარა⁴ მიხილეთ მე ამიერიტგან ვიდრემდის⁵ არა^{6 a} სოქუათ. კურთხეულ
 არს მომავალი სახელითა უფლისადათა :

XXIV, 1 24. * და გამოვიდა იესუ ტაძრით⁷ და წარვიდოდა⁸. და მოუტდეს მას
 2 მოწათენი^b თხზნი⁹ ჩუენებად მისა ნაქმნევისა მის ტაძრისადასა¹⁰ : * ხოლო მან¹¹
 მიუგო და ჰრქუა მათ. ზედავთა¹² ამას ყოელსა. მართლიად¹³ გეტყუ თქუენ.
 3 არა დაშდეს¹⁴ აქა ქვაა ქვასა ზედა. რომელ არა¹⁵ დაირღვეს [c : * ჯდა რა¹⁶
 იგი მთასა მას ზედა¹⁷ ზეთის ხილთასა. მოუტდეს მას მოწათენი თხზაგან და
 ეტყოდეს მარქუ¹⁸ ჩუენ ოდეს ყოფად არს¹⁹ ესე. და რა¹⁶ სასწაული იყოს²⁰
 4 შენისა²¹ მოხლვისა და აღსახრული ამის სოფლისადა : * მიუგო იესუ და ჰრქუა
 5 მათ. იგულეთ²² ნუ ვინ²³ გაცთუნნეს თქუენ. * რამეთუ მრავალნი მოვიდენ²⁴
 სახელითა ჩემითა და იტყოდინ²⁵. მე ვარ ქრისტე. და მრავალნი აცთუნნენ²⁶ :
 6 * ხოლო²⁷ გესმოდინ და²⁸ ბრძოლანი და კმაა წყობათადა²⁹. ეგრძალებით³⁰

1. ეგერა. — 2. დაუტევებთ. — 3. სახლთა თქუენთა ოკრად. — 4. არღარა. —
 5. ვიდრემდე. — 6. om. არა. — 7. ტაძრისა მის გან. — 8. წარვიდა A. — 9. მიხნი.
 — 10. ჩუენებად... ტაძრისადასა] და უჩუენებდეს მას შწნებულსა (მ. მ. A) ტაძრისადასა.
 — 11. მან] იესუ. — 12. ჰზედავთ, post quod add. სამე. — 13. მართლიად] ამწნ. —
 14. დაშთეს. — 15. რომელ არა] ვიდრემდე ყოველი. — 16. ჯდა რა] და ვითარცა
 ჯდა. — 17. om. ზედა. — 18. მითხარ. — 19. ყოფად არს] იყოს. — 20. არს
 სასწაული. — 21. post შენისა add. მის. — 22. იგულეთ] ეგრძალებით. — 23. post ვინ
 add. მე. — 24. მოვიდოდინ. — 25. post იტყოდინ add. ვდ. — 26. მრავალთა
 აცთუნებდენ. — 27. ხოლო] და. — 28. om. და. — 29. კმაა წყობათადა] ამბავნი ბრძოლათანი.
 — 30. ეგრძალებით] იხილეთ და.

a) არა manu correctoris additum super lineam. — b) Ms. მოწათენი. — c) Pl. 51 b.

38 vobis domus vestra deserta¹. * Dico autem vobis, numquam videbitis me
 abhinc donec dicatis : « Benedictus est veniens in nomine Domini. »

XXIV, 1 XXIV. — * Et egressus est Iesus e templo² et ibat³, et accesserunt ad eum
 2 discipuli sui⁴ ad ostendendum⁵ ei⁶ aedificationem illam templi. * Ille⁷
 autem respondit et dixit eis : « Videtisne⁸ hoc omne? Vere⁹ dico vobis,
 3 non manebit hic lapis super lapidem, qui non¹⁰ destruetur. » * Cum¹¹ sedit
 ille super montem¹² illum Olivarum, accesserunt ad eum discipuli seorsim
 et loquebantur : « Dic nobis quando futurum est¹³ hoc et quid signum
 4 erit¹⁴ tui¹⁵ adventus et consummatio huius mundi? » * Respondit Iesus et dixit
 5 eis : « Cavete ne quis fallat vos; * quia multi venient¹⁶ in nomine meo et
 6 dicunt¹⁷ : « Ego sum Christus », et multos fallent. * Audietis autem quidem¹⁸

1. relinquitis domos vestras desertas. — 2. post templo add. illo. — 3. abiit A. —
 4. sui] eius. — 5. et ostendebant. — 6. ei] illam post aedificationem A. — 7. ille] Iesus.
 — 8. videtis, post quod add. sane. — 9. Vere] Amen. — 10. qui non] donec omne. —
 11. cum] et ut. — 12. super montem] in monte. — 13. futurum est] erit. — 14. est
 signum. — 15. post tui add. illius. — 16. veniunt. — 17. post dicunt add. quoniam. —
 18. om. quidem.

ნუ აღტყდებით¹. რამეთუ ყოვად არს ესე ყოველი². ხოლო აღსასრული არდა იყოს³. * რამეთუ⁴ აღდგეს ნათესავი ნათესავსა ზედა. და მეუფებამ მეუფებასა⁵ 7
 ზედა. და იყვნენ სიყმილნი და წყუდანი⁶ და ძრვანი ადგილ⁷ ადგიდ. * ხოლო⁸ 8
 ესე ყოველი იყოს დასაბამი საღმობათამ⁹ : * მაშინ მიგცენ¹⁰ თქვენ ჭირსა და 9
 მოგწყუდნენ თქვენ და იყვნეთ¹¹ მოძულეებულ ყოველთა გან ნათესავთა¹²
 სახელისა ჩემისა თვს. * და მაშინ ცოცხნი¹³ ძრვალნი და ურთიერთას¹⁴ არდაბა- 10
 გებდენ¹⁵ და იძულებდენ ურთიერთას : * და ძრვალნი ცრუ-წინაწარმეტყუელნი 11
 აღდგენ და აცოცხნენ ძრვალნი¹⁶. ||^a * და განძრვალებისა თვს უსჯულოები- 12
 სადსა¹⁷ განგმეს სიყუარული ძრვალთამ. * ხოლო რომელმან დაითმინცხ 13
 სრულიად იგი¹⁸ ცხონდეს¹⁹ : * და იქადაგოს სახარებაჲ ესე სასუფევლისაჲ 14
 ყოველსა სოფელსა საწამებელად ყოველთა ნათესავთა²⁰. და მაშინ და²¹ იყოს²²
 აღსასრული : * ხოლო²³ რაჲჲამს იხილოთ ბილწი²⁴ იგი ოცრებისაჲ²⁵. რომელ 15

1. აღტყდებით] შესძრწუნდებით. — 2. ყოვად... ყოველი] ჯერ არს ესე ყოველი (om. B) ყოვად. — 3. არდა (არა A) არს აღსასრული. — 4. om. რამეთუ. — 5. მეუფებანი მეუფებათა B. — 6. წყუდანი] სრვანი. — 7. ადგიდ. — 8. ხოლო] რამეთუ. — 9. დასაბამი საღმობათამ არს. — 10. მიგცენ. — 11. post იყვნეთ add. თქვენ. — 12. ნათესავთა] წარმართთა. — 13. ცოცხნი] დაბრკოლდებოდნან. — 14. post ურთიერთას add. შინა. — 15. არდაბაგებდენ] განსცემდენ. — 16. აცოცხნებდენ ძრვალთა. — 17. განძრვალებითა უსჯულოებისაჲთა. — 18. იგი სრულიად. — 19. ცხონდეს B. — 20. ნათესავთა] წარმართთა. — 21. om. და. — 22. იყოს] მოიწიოს. — 23. om. ხოლო. — 24. ბილწი] საძაგელი. — 25. მოცრებისაჲ.

a) Pl. 52 a.

bella et vocem acierum¹; cavete² ne turbemini³, quia futurum est hoc omne⁴; finis autem nondum erit⁵. * Consurget enim⁶ gens super gentem, 7
 et regnum super regnum⁷, et erunt fames et extirpationes et motus per loca. * Hoc autem⁸ omne erit⁹ initium dolorum. * Tunc tradent vos in tribu- 8, 9
 lationem et exstirpabunt vos et eritis¹⁰ odio habiti ab omnibus gentibus¹¹
 propter nomen meum. * Et tunc decipientur¹² multi et invicem tradent se, 10
 et odio habebunt invicem. * Et multi pseudoprophetae surgent et seducent 11
 multos. * Et propter¹³ multiplicationem iniquitatis exarescet caritas mul- 12
 torum; * qui autem perpressus erit, prorsus ille¹⁴ vivet. * Et praedicabitur 13, 14
 evangelium hoc regni toto in mundo in testimonium omnibus gentibus¹⁵. Et
 tunc quidem¹⁶ erit¹⁷ consummatio. * Quando autem¹⁸ videritis abominationem 15

1. vocem acierum] rumores bellorum. — 2. cavete] videte et. — 3. turbemini] tremescatis. — 4. futurum... omne] fas est hoc [omne (om. B) futurum. — 5. sed nondum (non A) est finis. — 6. om. enim. — 7. regna... regna B. — 8. autem] enim. — 9. erit] est post dolorum. — 10. post eritis add. vos. — 11. gentilibus. — 12. decipientur] offendentur. — 13. om. propter; multiplicatione. — 14. ille prorsus. — 15. gentilibus. — 16. om. quidem. — 17. erit] veniet. — 18. om. autem.

16 თქმულ არს დანიელ წინამწარმეტყველისა გან¹ მდგომარე ადგილსა მას²
 წმიდასა. რემელი აღმოვიტოხვიდეს გულის გმა ჰყოფდინ³ : * მაშინ ჰურთასტანი-
 17 სანი⁴ ივლტოდედ⁵ მთად. * და რემელი⁶ ერდღებ⁷ა ზედა იყვნენ⁸ ნუ
 18 გარდამოვლენან⁹ აღღებად რაჲს მე¹⁰ სახლისა გან თჯისა. * და რემელი ველსა
 გარე იყოს. ნუ უკუმ¹¹ იქცევიან უკუმდართ¹² აღღებ¹³ სამოხლისა თჯისა :
 19 * ხოლო ვამ მუცელ-ქმნულთა მათ¹⁴ და მაწოვებელთა¹⁵ მათ დღეთა შინა.
 20 * ხოლო¹⁶ ილოცევდით რაჲთა არა იყოს სივლტოლამ თქუენი ზამთარსა¹⁷ ნუცა¹⁸
 21 შავათსა. * რამეთუ იყოს მაშინ ჭირი დიდი. რემელი¹⁹ არა ყოფილ არს²⁰
 22 დასაბამითგინ სოფლისაჲთ მთაქამდე²¹. არცადა იყოს²² : * და არა თუმცა²³
 23 თჯ შემოვლდენ²⁵ დღენი იგი : * მაშინ თუ²⁶ ვინ მე²⁷ გრქუას თქუენ. აჰა ესერა²⁷
 24 არს ქრისტე ანუ²⁸ ეგერა²⁹. ნუ გრწამნ : * რამეთუ აღდგენ ცრუ-წინაწარ-

1. რემელ... გან] თქმული დანიელ წინამწარმეტყველისა (წინაწარ- B) მიერ. —
 2. om. მას. — 3. ყავნ. — 4. ჰურთასტანისანი] რემელი (-ლნი A) ჰურთასტანს იყოს
 (იყვნენ A). — 5. ივლტოდენ B (-დეთ A). — 6. რემელი. — 7. ერდღება. — 8. იყოს A;
 om. B. — 9. გარდამოვალნ. — 10. რაჲს მე A; რაჲს მე B. — 11. უკუნ. — 12. უკუმდართ]
 ვულად B; om. A. — 13. აღღებად. — 14. მუცელ ქმნულთა მათ] მიდგომილთა. —
 15. მაწოვებელთა] რემელი აწოვებდენ. — 16. ხოლო] არამედ. — 17. post ზამთარსა
 add. შინა. — 18. ნუცა] გინა. — 19. რემელი. — 20. ყოფილ არს] იყოს. — 21. ვიდრე
 აქამდე. — 22. იყოს] ყოფად არს. — 23. უკუმთუმცა არა. — 24. post რჩეულთა add.
 მათ. — 25. შემოვლდიან. — 26. უკუმეთუ. — 27. ესერა] აქა. — 28. ანუ] გინა თუ (om.
 თუ A). — 29. ეგერა] იქი.

a) Pl. 52 b.

16 illam desolationis, quae¹ dicta est² a Daniele propheta, stantem in loco
 illo³ sancto — qui leget intelligat —, *tunc habitatores⁴ Iudaeae fugiant⁵
 17 in montem; *et qui⁶ super tecta⁷ erunt⁸ ne descendant⁹ tollere aliquid
 18 de domo sua. *Et qui in agro foris erit, ne revertatur retro¹⁰ tollere vestimen-
 19, 20 tum suum. *Vae autem gravidis illis¹¹ et lactentibus¹² illis in diebus. *Orate
 21 autem¹³ ut non sit fuga vestra hieme¹⁴ neque¹⁵ in sabbatho; *quia erit tunc
 22 tribulatio magna quae non facta est¹⁶ ab initio mundi usque ad nunc,
 23 neque iam quidem erit¹⁷. *Et nisi abbreviati fuissent dies illi, non effugisset
 24 omne carnale; propter autem electos¹⁸ abbreviabuntur¹⁹ dies illi. *Tunc si quis
 dixerit vobis : « Ecce hic est Christus, aut istic, » nolite credere. *Surgent
 enim²⁰ pseudoprophetae et dabunt²¹ prodigia magna et signa, ut seducant

1. om. quae. — 2. om. est. — 3. om. illo. — 4. habitatores Iudaeae] qui (plur. A)
 in Iudaea habitabit (-bunt A). — 5. fugiatis A. — 6. qui (sing.). — 7. tectum. —
 8. erit A; om. erunt B. — 9. descendant. — 10. retro] iterum B; om. retro A. — 11. om.
 illis. — 12. qui lactent. — 13. orate autem] sed orate. — 14. in hieme. — 15. neque]
 vel. — 16. facta est] fuit. — 17. erit] futurum est. — 18. post electos add. illos. —
 19. abbreviantur. — 20. post enim add. pseudochristi et. — 21. dabunt] facient.

მეტყუელნი¹ და სენ² სასწაულებ დიდ და ნიშებ³. რამათმცა ავთუნეს
 შე-თუ-მცა-უძლეს რჩეულთაგა⁴. * აჰა ესერა წინადაწარ გარქუ თქუენ : * უკუეთუ 25, 26
 გრქუან თქუენ. აჰა⁵ უდაბნოა არს. ნუ განხუალთ. აჰა ესერა საუნჯეთა შინა
 არს. ნუ გრწამნ. * რამეთუ ვითარცა ელვამ რამ გამომბრწყინდის⁶ მზის 27
 აღმოსავალთა⁷ და ბრწყინავნ⁸ დასავალამდე⁹. ეგრეთ იყოს მოხლვამ ძისა
 კაცისამ. * რამეთუ სადაცა დაეცეს მძორი¹⁰ მუნცა შეკრბებს ღრბები : * მუნქუეს 28, 29
 ვე¹¹ შემდგომად ჭირისა მის მათ დღეთადა მუნც დაბნელდეს და მთავარემან
 არა გამოსცეს¹² ნათელი თხსი. და ვარსკულავნი გარდამოცვენ¹³ ზეცით. და
 ძალნი ცათანი შეიძრნენ : * და მაშინ გამოჩნდეს ნიში¹⁴ იგი¹⁵ ძისა კაცისამ^a 30
 ზეცას¹⁶. და¹⁷ ეტყებდენ¹⁸ ყოველნი ნათესავნი¹⁹ ქუეყანიისანი. და იხილენ ძმ
 კაცისამ მომავალი ღრუბელთა ზედა²⁰ ცისათა ძალითა და დიდებითა დიდითა²¹.
 * და წარავლინნეს ანგელღჳნი თხსნი ნესტუთა²² დიდითა. და შეკრიბნეს 31

1. ante ცრუ-წინაწარმეტყუელნი add. ქრისტემეტყუევარნი და. — 2. სენ] ჰყოფდენ.
 — 3. სასწაულებსა დიდდიდსა და ნიშებსა. — 4. რამათმცა... რჩეულთაგა] ვითარცა
 ცთუნებადმდე (-ზამდე B) უკუეთუთმცა ვითარ (om. B) შეუძლეს რჩეულთაგა (om. -ცა A)
 მათ (მათგა A). — 5. om. აჰა. — 6. გამოვიდის B. — 7. აღმოსავალით. — 8. ბრწყინავნ]
 ჩანნ, post quod add. ვიდრე. — 9. დასავალამდე. — 10. დაეცეს მძორი] მძორი იყოს.
 — 11. მუნქუეს ვე] ზოლო მყესეულად. — 12. მოხლეს B. — 13. დამოცვენ B. —
 14. ნიში] სასწაული. — 15. om. იგი. — 16. ზეცას] ცათა შინა. — 17. post და add. მაშინ.
 — 18. იტყებდენ. — 19. ნათესავნი] ტომნი. — 20. ზედა] თანა A. — 21. დიდითა]
 მრავლითა. — 22. ნესტუთა] საყვრითა.

a) Post კაცისამ rasura 3 litterarum in ms.

si poterint et electos¹. * Ecce praedixi vobis. * Si dixerint vobis : « Ecce² 25, 26
 in deserto est, » ne exieritis : « Ecce in thesauris est, » ne credideritis.
 * Quia sicut fulgur quando exsplendescit³ in solis oriente et effulget⁴ 27
 usque ad occidentem, isto modo erit adventus Filii hominis. * Quia ubi- 28
 cunque ceciderit cadaver⁵, ibi quoque congregabuntur aquilae. * Confes- 29
 tim⁶ post tribulationem illam illorum dierum sol obtenebrabitur et luna non
 edet lumen suum, et stellae cadent de caelo et potestates caelorum commo-
 vebuntur. * Et tunc apparebit signum illud⁷ Filii hominis in caelo⁸ et⁹ 30
 plangent omnes generationes¹⁰ terrae. Et videbunt Filium hominis venien-
 tem super¹¹ nubibus caeli in potentia et gloria magna¹². * Et mittet angelos 31
 suos cum tuba magna et congregabit electos suos a quattuor ventis a latere

1. ut... electos] ut ad seducendum si ut (om. B) potuissent electos quoque (post
 illos A) illos. — 2. om. ecce. — 3. exsplendescit] exierit B. — 4. effulget] videbi-
 tur. — 5. cadaver erit. — 6. confestim] statim autem. — 7. om. illud. — 8. caelis. —
 9. post et add. tunc. — 10. generationes] tribus. — 11. super] cum. — 12. multa.

32 რჩეულნი თჳსნი ოთხთა გან ქართა კიდით გან ცათათ¹ კიდედმდე² მათა³ :
 * ხოლო ლეღჳსა გან ცანთ⁴ ივა||ვი^a ესე⁵. რამეთუ⁶ რამჳსმს რტონი მისნი
 დაჩჩიან⁷ და ფურცელი⁸ გამობუტკვინ⁹. უწყოდეთ რამეთუ ახლოს არნ არწ¹⁰ :
 33 * ეგრეცა თქვენ რამჳსმს¹¹ იხილეთ ესე ყოველი. უწყოდეთ რამეთუ ახლოს არს
 34 კართა ჴედა. * მართლიად¹² გეტყუ თქვენ. არა წარგდეს ნათესავი ესე ვიდრემდე
 35 ესე ყოველი იყოს¹³ : * ცანი და ქუეყანაა წარგდენ. ხოლო სიტყუანი ჩემნი არა
 36 სადა¹⁴ წარგდენ. * ხოლო დღწ იგი და ჟამი¹⁵ არა ვინ უწყის¹⁶. არცა ანგელთნთა
 37 ცათა შინა¹⁷ არცა ძემან¹⁸ გარნა მამამან ხოლო მარტომან¹⁹ : * ვითარცა იგი
 38 დღენი ნოესნი²⁰. 'ეგრე იყოს მღსლვამ იგი²¹ ძისა კაცისამ. * რამეთუ²²
 ვითარცა²³ იყვნე[ს] დღეთა მათ რღუნის წინათა²⁴. ჳამდეს და სუმიდეს.
 39 იქორწინებოდეს და განჳქორწინებდეს მი-მუნ-დღედმდე²⁵ რომელსა²⁶ შევიდა
 ნოვე კიდობნად. * და არა უწყოდეს²⁷ ვიდრემდე მიწია რღუნამ²⁸ იგი და

1. ცათათ] ქუეყანისათ B. — 2. ante კიდედმდე add. ვიდრე. — 3. მათთა A. —
 4. ცანთ] იხწავეთ. — 5. om. ესე. — 6. რამეთუ] ვითარცა იგი. — 7. დაჩჩიან. —
 8. ფურცელი A. — 9. გამობუტკვინ] გამოვალნ. — 10. არნ არწ] არს ჴადსული. —
 11. რამჳსმს] ღდეს. — 12. მართლიად] ამენ. — 13. იყოს] იქმნეს. — 14. om. სადა.
 — 15. დღისა მის თჳს და ჟამისა. — 16. იგის. — 17. ცისათა. — 18. om. არცა ძემან A. —
 19. ხოლო მარტომან] მხოლოდმან. — 20. დღეთა მათ ნოესნთა. — 21. om. იგი. —
 22. om. რამეთუ. — 23. post ვითარცა add. იგი. — 24. რღუნის წინათა] პირველწყლით-
 რღუნისათა. — 25. om. მი-. — 26. რომელსა] ვიდრემდე. — 27. არა უწყოდეს] ვერ ცნეს.
 — 28. წყლით რღუნამ.

a) Pl. 53 a.

32 caelorum¹ usque ad latus eorum. * De ficu autem cognoscite² parabolam
 hanc³, quia⁴ quando rami eius tenerescunt et folium propullulant⁵, scietis
 33 quia propinquum est ver⁶. * Istoque modo vos, quando videbitis hoc omne,
 34 scietis quia prope est super ianuas. * Vere⁷ dico vobis, non praeteribit
 35 generatio haec donec hoc omne sit⁸. * Caeli et terra praeteribunt; verba
 36 autem mea numquam⁹ praeteribunt. * Diem autem illum et tempus¹⁰ nemo
 37 scit, neque angeli in caelis¹¹ neque Filius¹², sed Pater tantum¹³ solus. * Sicut
 38 illi dies¹⁴ Noe, isto modo erit adventus ille¹⁵ Filii hominis; * quia¹⁶ sicut
 fuerunt in diebus illis ante diluvium; edebant et bibebant, nubebant et
 39 nubebantur usque tunc ad diem, quo¹⁷ intravit Noe in arcam; * neque scie-
 bant¹⁸ donec venit diluvium illud et abstulit omnes¹⁹. Ita erit adventus ille²⁰

1. caeli] terrae B. — 2. cognoscite] discite. — 3. om. hanc. — 4. ut. — 5. propullu-
 laut] exit B; folia exeunt A. — 6. ver] aestas. — 7. Vere] Amen. — 8. sit] fiat. — 9. num-
 quam] non. — 10. de die... illo et tempore. — 11. caeli. — 12. om. neque Filius A. —
 13. om. tantum. — 14. in diebus illis. — 15. om. ille. — 16. om. quia. — 17. quo]
 donec. — 18. non potuerunt scire. — 19. omne. — 20. om. ille.

წარბუნა ყველნი¹ : ეგრე² იყოს მძლვამ იგი³ მისა კაცისამ : * მაშინ ორნი 40
 იყუვენ აგარაკსა⁴ შინა⁵. ერთი წარიყუანონ⁶ და ერთი დაუტეონ⁷. * ორნი 41
 ექვიდენ ექვილთა⁸. ერთი წარიყუანონ⁹ და ერთი დაუტეონ¹⁰ : * ძღუძარე 42
 იყუენით¹¹ რამეთუ არა უწყით¹² რომელსა დღესა უფალი იგი¹³ თქუენი
 მღვიდეს. * იგი¹⁴ უწყოდეთ¹⁵ რამეთუ უწყოდა თუმცა¹⁶ მამასახლისმან¹⁷ 43
 რომელსა ჟამსა მპარავი [ა მღვიდოდა¹⁸. არამცა¹⁹ უფლო²⁰ დათხრად სახლისა²¹
 თვისა²² : * ამის თხს თქუენცა მზა იყვენით²³ რამეთუ რომელსა არა ჰგონებდეთ 44
 ჟამსა²⁴ მე კაცისამ მღვიდეს : * ვინ მე უკუე²⁵ არს სარწმუნოდ იგი მონად და 45
 გონიერი²⁶. რომელ²⁷ დაადგინა²⁸ უფალმან ეზოსა თხსა ზედა²⁹ მიცემად
 რჯივისა მათა ჟამსა³⁰ : * ნეტარ იყოს³¹ მონად იგი³² რომლისამ მღვიდეს 46
 უფალი მისი³³ და პოვს³⁴ იგი³⁵ ესრეთ მოქმედი³⁶. * მართლიად³⁷ გეტყუ თქუენ 47

1. წარიღო ყველი. — 2. ეგრეთ. — 3. om. იგი. — 4. აგარაკსა] ველსა. — 5. შინა] გარე. — 6. წარიყუანონ. — 7. დაეტეონ. — 8. ექვილსა B. — 9. წართაცონ. — 10. დაეტეონ. — 11. ძღუძარე იყუენით] იღვმებდით უკუე. — 12. იგიით. — 13. om. იგი. — 14. იგი] ხელს გეხმცა. — 15. იგიით. — 16. რამეთუ... თუმცა] უკუეთუმცა უწყოდა. — 17. სახლისა ო-ნ. — 18. მძლვად არს, post quod add. იღვმებდამცა და. — 19. არა. — 20. უფლო] უტევა. — 21. ante სახლისა add. გუერდი. — 22. თვისამ. — 23. იყვენით განმზადებულ. — 24. ჟამსა ante არა. — 25. om. უკუე. — 26. გონიერი] ბრძენი. — 27. რომელი. — 28. დაადგინონ B. — 29. ეზოსა... ზედა] თხსმან მხანურთა (მონათა A) თხსთა ზედა. — 30. რჯივისა... ჟამსა] საზრდელი მათი ჟამსა თხსასა. — 31. არს. — 32. მონისამ მის. — 33. თხი B. — 34. პოვნეს A. — 35. om. იგი B; იგინი A. — 36. მოქმედნი A. — 37. მართლიად] ამწნ.

a) Pl. 53 b.

Filii hominis. *Tunc duo erunt in agro¹ : unum abducent et unum relin- 40
 quent²; *duae molent triticum : unam abducent et unam relinquent³. 41
 *Vigiles estote⁴, quia nescitis quo die Dominus ille⁵ vester veniet. *Illud 42, 43
 scitote⁶, quia si sciret dominus domi qua hora fur venturus esset⁷, non
 permitteret perfodi domum suam⁸. *Propter hoc vos quoque parati estote⁹, 44
 quia qua non putabitis hora¹⁰ Filius hominis veniet. *Quis igitur¹¹ est 45
 fidelis ille servus et prudens¹², quem constituit¹³ dominus¹⁴ super atrium
 suum¹⁵ dare cibum eis¹⁶ in tempore¹⁷. *Beatus erit¹⁸ servus ille ad quem veniet 46
 dominus eius¹⁹ et inveniet illum sic facientem²⁰. *Vere²¹ dico vobis, quia 47

1. in agro foris. — 2. abducent... relinquet. — 3. abducent... relinquet. — 4. vigiles estote] vigilate igitur. — 5. om. ille. — 6. illud scitote] hoc autem sciatis. — 7. post esset add. vigilaret et. — 8. parietem domus suae. — 9. estote parati. — 10. hora ante non. — 11. om. igitur. — 12. prudens] sapiens. — 13. constituerit B. — 14. post dominus add. suus. — 15. atrium suum] ministros (servos A) suos. — 16. eorum. — 17. post tempore add. suo. — 18. est. — 19. eius] suus. — 20. illos (om. B) sic facientes A. — 21. Vere] Amen.

48 რამეთუ ყოველსა¹ ზედა² დაადგინოც იგი : * უკუეთუ თქუას³ უკეთურმან³
 49 მან მონამან გულსა შიდა⁴ თვსხა. ყოვნიც უფალმან ჩემმან მოხლვად⁵. * და
 იწყოს გუემად მონა<თა> მოყუასთა მათ თვსთა⁶. ჭამდეს⁷ და სუმიდეს
 50 მომთრვალეთა თანა : * მოვიდეს უფალი იგი მის მონისა⁸ დდესა რომელსა
 51 არა მოვლოდის⁹. და ეამსა რომელსა არა უწყოდის. * და განკვეთოს¹⁰ იგი და
 ნაწილი მისი ორგულთა თანა დადვას¹¹ : მუნ იყოს ტირილი და ღრჭენად
 კბილთად :

XXV, 1 25. * მაშინ ემსგავსოც სასუფეველი ცათად ათთა ქალწულთა. რომელთა
 მოიხუნეს¹² სანთელნი მათნი¹³ და გამოვიდეს¹⁴ წინამიგებებად¹⁵ სიძისა და
 2 სძლისა^{16b} : * სოლო ზუთნი იგი¹⁷ მათგანწნი^c იყვნეს სულელ და ზუთნი
 3 ბრძენ¹⁸. * სულელთა მათ რა<დ>^d აღიხუნეს¹⁹ სანთელნი მათნი. არა²⁰ იდეს²¹

1. ყოველთა. — 2. post ზედა add. მონაგებთა თვსთა (მისთა A). — 3. ბორცმან. —
 4. om. შიდა — 5. ყოვნიც უფალი ჩემი მოხლვად. — 6. მონა<თა>... თვსთა] მისთანათა
 მათ მონათა. — 7. ante ჭამდეს add. და A. — 8. მონისა მის. — 9. მოვლოდის (-ეს B)]
 ჭგონებდეს A. — 10. ante განკვეთოს add. ორგან. — 11. დადვას ორგულთა თანა. —
 12. მოიხუნეს] აღინთეს B; აღიხუნეს A. — 13. თვსნი. — 14. განვიდეს. — 15. მიგებე-
 ბად. — 16. om. და სძლისა A. — 17. om. იგი A. — 18. სულელნი... ბრძენნი B : haec
 verba in inverso ordine A. — 19. მიიხუნეს (მც-A) სულელთა მათ. — 20. ante არა
 add. და. — 21. მიიდეს.

a) Ms. თქ-ს. — b) და სძლისა forte erasum in ms. — c) Pl. 54 a. — d) Ms. შრა.

48 super omnia¹ constituet illum. * Si dixerit malus ille servus in corde suo :
 49 « Morabitur² Dominus meus venire; » * et coeperit colaphizare servos proxi-
 50 mos illos suos³. Edat⁴ et bibat cum ebriosis; * veniet Dominus ille illius⁵
 51 servi in die quam non exspectat⁶ et in hora quam non cognoscit; * et
 abscidet⁷ illum, et partem eius cum hypocritis reponet⁸. Ibi erit ploratus
 et stridor dentium. »

XXV, 1 XXV. — * « Tunc adsimilabitur regnum caelorum decem virginibus, quae
 acceperunt⁹ lampades earum¹⁰, et exierunt ad obviamdum sponso et spon-
 2 sae¹¹ (1). * Quinque autem illae¹² ex eis fuerunt fatuae et quinque prudentes¹³.
 3 * Fatuae illae quando acceperant¹⁴ lampades earum¹⁵, non sumpserunt secum

1. post omnia add. bona sua (eius A). — 2. moratur. — 3. servos... suos] proximos
 illos servos. — 4. ante edat add. et A. — 5. servi illius. — 6. exspectat (-abit B)] putabit
 A. — 7. ante abscidet add. in duo. — 8. reponet ante cum. — 9. acceperunt] accende-
 runt B. — 10. earum] suas. — 11. om. et sponsae A. — 12. om. illae A. — 13. pru-
 dentes... fatuae A. — 14. acceperunt fatuae illae. — 15. post earum add. et.

(1) Forte erasum in ms.

მათ თანა ზეთი. * ხოლო ბრძენთა მათ მიიღეს¹ მათ თანა ზეთი საზეთითა 4
 მათითა¹ სანთელთა მათთა თანა. * და ვითარ ყოვნიდა სიძე იგი². მიერულა 5
 ყოველთა და დაიძინეს : * შუვა³ დამეს ოდენ გმა⁴ იყო⁵. აჰა ესერა სიძეს. 6
 გამოდით⁶ და მიეგებოდეთ⁷ მას⁸ : * მაშინ აღდგეს ყოველნი იგი ქალწულნი 7
 და აღიგნეს სანთელნი იგი⁹ მათნი. * ხოლო სულელნი იგი ეტყოდეს ბრძენთა 8
 მათ გუეცით¹⁰ ჩუენცა¹¹ ზეთი¹² ზეთისა მაგის თქუენისა¹³. რამეთუ სანთელნი 9
 ჩუენნი დაგუმრტებინ¹⁴ : * მიუგეს ბრძენთა მათ და ჰრქუეს ნუ უკვე ვერ 9
 გუეყოს ჩუენ და თქუენ¹⁵. მივედით მღვარდულთა¹⁶ და იყიდეთ თქუენდად¹⁷ :
 * მი-რამ-ვიდოდეს¹⁸ იგინი სყიდად. მოვიდა სიძე იგი. და მზანი¹⁹ იგი შევიდეს 10
 მის²⁰ თანა ქორწილსა მას. და დაეგმა²¹ კარი : * უკუანამკნელ²² მოვიდეს 11
 სხუანი²³ იგი ქალწულნი და იტყოდეს²⁴. უფალო უფალო განგუდე ჩუენ²⁵. * ხოლო 12

1. საზეთითა მათითა] ჭურჭელთა (-ჭურთა B) მათთა. — 2. ვითარ... იგი] დაყოვნიებასა მის სიძისასა. — 3. ante შუვა add. ხოლო A. — 4. გმა] დადადებამ. — 5. post იყო add. ვითარმედ. — 6. გამოდით] შემოვალს აღდგეით. — 7. მიეგებოდით. — 8. მასა A sic. — 9. om. იგი. — 10. მეცით. — 11. ჩუენ. — 12. om. ზეთი. — 13. ზეთისა გან თქუენისა. — 14. დაშრტებინ. — 15. post თქუენ add. არამედ უფროს და (om. B). — 16. წარვედით სავაჭროდ. — 17. თქუენდად] თავისა თქუენისა. — 18. და ვითარცა წარვიდეს. — 19. განმზადებულნი. — 20. მის] სიძისა. — 21. დაეგმა. — 22. უკუანამკნელ] შემდგომად მათსა B : ამისსა მერმე A. — 23. სხუანიცა. — 24. ეტყოდეს. — 25. ჩუენცა.

a) Post მიიღეს rasura 4 litterarum.

oleum; * prudentes autem illae¹ acceperunt secum oleum in oleariis² earum 4
 cum lampadibus earum. * Et cum moraretur sponsus ille, dormitaverunt 5
 omnes et dormiverunt. * In media³ nocte modo clamor fuit⁴ : « Ecce sponsus! 6
 Exite et obviate ei⁵! » * Tunc surrexerunt omnes illae virgines et ornave- 7
 runt lampades illas⁶ earum. * Fatuae autem illae dicebant prudentibus 8
 illis : « Date nobis quoque oleum⁷ de⁸ oleo isto⁹ vestro, quia lampades 9
 nostrae extinguuntur nobis¹⁰. » * Responderunt prudentes illae et dixerunt : 9
 « Ne forte non sufficiat nobis et vobis, ite ad venditores¹¹ et emite vobis¹². »
 * Quando ierunt¹³ illae ad emendum, venit sponsus ille, et paratae illae 10
 ingressae sunt cum eo¹⁴ ad nuptias, et clausa est ianua. * Novissime¹⁵ 11
 venerunt aliae¹⁶ illae virgines et dicebant : « Domine, Domine, aperi 12
 nobis¹⁷! » * Ille autem¹⁸ respondit et dixit¹⁹ : « Vere²⁰ dico vobis, nescio vos. » 12

1. oleariis] vasis. — 2. et... ille] morante illo sponso. — 3. post media add. autem A. — 4. post fuit add. quoniam. — 5. Ecce sponsus exit : surgite et obviabimus ei. — 6. om. illas. — 7. om. oleum. — 8. de. — 9. om. isto. — 10. om. nobis : fort. : extinctae sunt. — 11. ite... venditores] sed potius quidem (om. B) abite in forum. — 12. vobismetipsis. — 13. et ut abierunt. — 14. sponso. — 15. novissime] post eas B; huic rursus sic A. — 16. post aliae add. quoque. — 17. post nobis add. quoque. — 18. om. Ille autem B — 19. post dixit add. eis. — 20. Vere] Amen.

13 მან¹ მიუგო და ჰრქუა². მართლიად³ გეტყუ თქვენ არა გიგნი⁴ თქვენ : * აწ⁵
 14 მდუმარე იყუენით⁶. რამეთუ არა უწყით⁷ დღე იგი არცა ჟამი : ||^a * ვითარცა
 15 კაცსა და ეგულებინ გზად სლვად. მღუწოდა თვსთა მონათა⁸. და მისცა მათ
 16 ნაყოფი⁹ თვსი. * და რომელსა მე მისცა ხუთი ქანქარი. და¹⁰ რომელსა მე
 17 ორი¹¹. და რომელსა მე ერთი. თითოეულსა¹² მსგავსად თვსისა ძალისა¹³. და
 18 წარვიდა¹⁴ : * მუნქუეს ვე¹⁵ წარვიდა რომელმან¹⁶ ხუთი ქანქარი მიიღღ. იქმღდა¹⁷
 19 მას¹⁸ და შესძინა სხუად¹⁹ ხუთი. * ეგრეცა²⁰ რომელმან²¹ ორი მიიღღ. შესძინა
 20 სხუად ორი : * ხოლო რომელმან ერთი იგი²² მიიღღ. წარვიდა და აღმთხარა²³
 21 ქუეყანად²⁴. და დამალა²⁵ ვეცხლი იგი უფლისა²⁶ თვსისად : * შემდგომად
 22 მრავლისა²⁷ ჟამისა მღვიდა უფალი²⁸ მათ მონათად. და ყოვ^b სიტყუა²⁹ მათ
 23 თანა³⁰. * და მღვიდა რომელსა³¹ ხუთი ქანქარი მიეღღ³². მდართუა მას³³ სხუად

1. om. ხოლო მან B. — 2. post ჰრქუა add. მათ. — 3. მართლიად] ამცნ. — 4. გიგნი — 5. om. აწ. — 6. იღვძმდით უვეუ თქვენცა. — 7. იგით. — 8. კაცსა... მონათა] იგი რამჟამს წარვალნ კაცი გზასა. და მღუწუნ მცხათა თვსთა. — 9. მისცის მათ მონაგები. — 10. om. და B. — 11. post ორი add. ქანქარი B. — 12. თითოეულსა] კაცად კაცადსა. — 13. ძალისა თვსისა. — 14. ante წარვიდა add. მეყსეულად A. — 15. მუნქუეს ვე] მეყსეულად B; ხოლო A. — 16. post რომელმან add. იგი. — 17. აქმნა. — 18. post მას add. ზედა. — 19. post სხუად add. და. — 20. ეგრევე. — 21. post რომელმან add. იგი B. — 22. იგი post რომელმან. — 23. მთხარა. — 24. om. ქუეყანად. — 25. დამალა] დაჭვლა, post quod add. ქუეყანასა. — 26. post უფლისა add. მის B. — 27. post მრავლისა add. მის B. — 28. post უფალი add. იგი. — 29. სიტყუა ჰყო (om. B). — 30. მათ თანა] მათ მონათა თანა. — 31. მღვიდა რომელსა] წარმცხდგა (წარდგა B) რომელმან იგი. — 32. მიიღღ. — 33. post მას add. და B; post სხუად autem, A.

a) Pl. 54 b. — b) Sic.

13, 14 *Nunc¹ vigiles estote², quia nescitis diem illam neque tempus. *Ut homo
 15 quidem paraturus iter facere, vocavit³ suos servos et dedit⁴ eis fructum
 16 suum⁵. *Et cuidam dedit quinque talenta et⁶ cuidam duo⁷ et cuidam unum
 17 — unicuique secundum suam virtutem⁸, et abiit. *Confestim⁹ abiit¹⁰ is
 18 qui quinque talenta acceperat, operabatur eo¹¹, et lucratus est alia¹² quinque;
 19 *isto quoque modo is, qui duo acceperat, lucratus est alia duo; *qui autem
 20 unum illud acceperat, abiit et fodit terram¹³ et abscondit¹⁴ argentum illud
 21 domini¹⁵ sui. *Post multum¹⁶ tempus venit dominus¹⁷ illorum servorum
 22 et fecit rationem¹⁸ cum eis¹⁹. *Et venit²⁰ qui quinque talenta acceperat,

1. om. nunc. — 2. vigilate igitur vos quoque. — 3. homo... vocavit] quando abit homo in viam, et vocat servos suos. — 4. dat. — 5. fructum suum] bona sua. — 6. om. et B. — 7. post duo add. talenta B. — 8. virtutem suam. — 9. confestim] statim B; ante abiit A. — 10. post abiit add. autem A. — 11. operatus est super id. — 12. post alia add. quidem. — 13. in terram post abscondit. — 14. abscondit] sepelivit. — 15. post domini add. illius B. — 16. post multum add. illud B. — 17. post dominus add. ille. — 18. rationem fecit (om. B). — 19. eis] illis servis. — 20. venit] exstitit is.

ხუთი ქანქარი და ჰრქუა. უფალს ხუთი ქანქარი მძმეც მე. აჰა ესერა¹ სხუა²
 ხუთი ქანქარი შევხმინე : * ჰრქუა მას უფალმან მისმან³. კეთილ⁴ მონაღ. 21
 სახიერღ და სარწმუნოღ. მცირედსა⁵ ზედა სარწმუნო იქმენ⁶. მრავალსა ზედა
 დაგადგინო შენ. შევედ სიხარულსა უფლისა შენისასა : * წარდგა⁷ რძმელსა 22
 იგი ორი ქანქარი მიედღ დ<ა> ჰრქუა. უფალს ორი ქანქარი მძმეც⁸. აჰა ორი
 სხუა⁹ ქანქარი¹⁰ შევხმინე : * ჰრქუა მას უფალმან მისმან¹¹. კეთილ¹² 23
 მონაღ სახიერღ და სარწმუნოღ. მცირედსა¹³ ზედა სარწმუნო იქმენ შენ¹⁴.
 მრავალსა ზედა დაგადგინო შენ. შევედ სიხარულსა უფლისა შენისასა :
 * წარმოდგა¹⁵ რძმელსა ერთი ქანქარი მიედღ და თქუა¹⁶. უფალს უწყოდე¹⁷ 24
 რამეთუ ფიცხელ კაც¹⁸ ხარ შენ. მძმეცი სადა არა სთესი¹⁹ და შეიკრიბი რძმელ²⁰
 არა განგიბნევიან²¹. * და²² შემეშინა. მივედ²³ და დავჰთალ ქანქარი იგი შენი 25
 ქუეყანასა. აჰა²⁴ შენ თანა არს შენი²⁵ : * მიუგო უფალმან მისმან და ჰრქუა 26
 მას. უკეთურღ მონაღ და მედგარღ. უწყოდე²⁶ რამეთუ მღვიმეცი სადა არა

1. om. ესერა B. — 2. post სხუა add. და A. — 3. თვხმან A. — 4. კეთილ. —
 5. მცირესა B. — 6. post იქმენ add. და A. — 7. წარდგა] მღვიდა. — 8. post მძმეც add.
 მე. — 9. სხუა ორი A. — 10. ante ქანქარი add. და B. — 11. თვხმან A. — 12. კეთილ.
 — 13. მცირესა B. — 14. om. შენ. — 15. წარმოდგა] მღვიდა, post quod add. იგია. —
 16. ჰრქუა მას (om. A). — 17. უწყოდე A. — 18. ფიცხელი კაცი A. — 19. დასთესი.
 — 20. რძმელ] სადა. — 21. განგიბნევიედ A. — 22. om. და. — 23. წარვედ, ante quod
 add. და B. — 24. post აჰა add. ესერა. — 25. შენი ante შენ. — 26. უწყოდე A.

a) Pl. 55 a. — b) უწყოდე; -დგ additum manu correctoris super lineam.

obtulit ei¹ alia quinque talenta, et dixit : « Domine, quinque talenta dedisti
 mihi; ecce alia² quinque talenta lucratus sum. » * Dixit ei dominus eius³ : 21
 « Bone serve, decens et fidelis, super pauca fidelis fuisti; super⁴ multa
 constituam te : intra in gaudium domini tui. » * Exstitit⁵ is qui duo talenta 22
 acceperat et dixit : « Domine, duo talenta dedisti mihi; ecce duo alia⁶
 talenta⁷ lucratus sum. » * Dixit ei dominus eius⁸ : « Bone serve, decens et 23
 fidelis, super pauca fidelis fuisti tu⁹; super multum constituam te : intra
 in gaudium domini tui. » * Exstitit¹⁰ qui unum talentum accepit et dixit¹¹ : 24
 « Domine, scivi quia durus homo es tu; metis ubi non seminas et congregas
 quod¹² non sparsisti; * et¹³ exterritus sum : abii¹⁴ et abscondi talentum illud 25
 tuum in terra : ecce tecum est tuum¹⁵. » * Respondit dominus eius et dixit 26
 ei : « Male serve et piger, scisti quia meto ubi non semino et congrego ubi

1. post ei add. quidem B (post alia A). — 2. post alia add. quidem A. — 3. eius]
 suus A. — 4. post super add. et A. — 5. exstitit] venit. — 6. alia duo A. — 7. ante
 talenta add. quidem B. — 8. eius] suus A. — 9. om. tu. — 10. exstitit] venit is
 quoque. — 11. post dixit add. ei B. — 12. quod] ubi. — 13. om. et. — 14. ante abii
 add. et B. — 15. tuum ante tecum.

27 დავსთესი. და შევიკრიბი სადა არა განმიბნევიენ¹ : * გიღირდა ვეცნლი იგი
 ჩემი მიცემად ვაჭართა². და მღ-მცა-ვედ მე³ და მღ-მცა-ვიღე⁴ ჩემი იგი⁵
 28 აღნადგინებით ურთ : * აწ⁶ მღუღეთ მას⁷ ქანქარი იგი⁸ და მიეცით რღმელსა⁹
 29 აქუს ათი ქანქარი. * რამეთუ ყოველსა რღმელსა აქუნდეს მიეცეს და მიემატოს.
 ხღლღ¹⁰ რღმელსა არა აქუნდეს. და რღმელ და იგი აქუნდეს მი-ვე-ღღ¹¹ მის
 30 გან : * და მღნა იგი უგმარი¹² განკადეთ ბნელსა მას გარესკნელსა. მუნ იყოლ
 31 ტირილი და ღრჭენამ კბილთამ : * რაჟამს მოვიღეს ||^a მმ კაცისამ დიდებოთა
 თჯბითა და ყოველნი ანგელღზნი^{13b} მის თანა. მაშინ დაჯდეს საყდართა ზედა¹⁴
 32 დიდებისა მისისათა¹⁵. * და შეკრიბნეს¹⁶ წინამე მისსა ყოველნი ნათესავნი.
 და განარჩინეს¹⁷ იგინი ურთიერთას ვითარცა¹⁸ მწყემსმან და¹⁹ განარჩინის²⁰
 33 ცხვარნი თიკანთა გან. * და დაადგინნეს ცხვარნი იგი²¹ მარჯუენით მისსა.
 34 ხღლღ²² თიკანნი მარცხენით : * მაშინ ჰრქუას მეუფემან მან მარჯუენით²³
 კერძოთა²⁴ მათ მისთა²⁵. მღვედით კურთხეულნღ მამისა ჩემისანღ და

1. განმიბნევიენ A. — 2. გიღირდა... ვაჭართა] ჯერ იყო დადგებად შენდა [შ. დად. A] ვეცნლი იგი (om. A) ჩემი სავაჭრება. — 3. om. მე. — 4. მღვიღე. — 5. იგი ჩემი A; om. იგი B. — 6. om. აწ. — 7. მაგას B; მაგის გან A. — 8. ეგე. — 9. ante რღმელსა add. მას. — 10. ხღლღ] და. — 11. მღვეღღ. — 12. უგმარი ეგე მღნა A. — 13. post ანგელღზნი add. მისნი A. — 14. om. ზედა. — 15. თჯბისათა. — 16. შეკრიბნენ. — 17. განარჩინნეს A. — 18. post ვ-ა add. იგი. — 19. და] რამ. — 20. განარჩინის. — 21. om. იგი. — 22. ხღლღ] და. — 23. მარჯუენითა. — 24. om. კერძოთა. — 25. om. მისთა A.

a) Pl. 55 b. — b) ანგელღზნი manu correctoris super lineam.

27 non sparsi. * Oportuit te argentum illud meum dare mercatoribus¹; et
 28 venissem ego² et recepissem id quod meum est³ cum usuris. * Nunc⁴ tollite
 29 ab eo⁵ talentum illud⁶, et date ei qui habet decem talenta. * Quia omni
 30 qui habuerit dabitur et abundabit; qui autem⁷ non habuerit, et id quod
 31 quidem habuerat id quoque auferetur ab eo. * Et servum illum inutilem⁸
 eicite in tenebras illas exteriores; ibi erit fletus et stridor dentium. » * Cum
 32 venerit Filius hominis in gloria sua et omnes angeli⁹ cum eo, tunc
 sedebit super thronos¹⁰ gloriae eius¹¹. * Et congregabit¹² coram eo omnes
 33 gentes, et separabit illas ab invicem, sicut pastor quidem¹³ separat oves
 ab haedis; * et statuet oves illas¹⁴ a dextera eius, haedos autem¹⁵ a sinistra.
 34 * Tunc dicet rex ille a dextera illis stantibus eius¹⁶: « Venite, benedicti

1. oportuit... mercatoribus] fas fuit tibi ponere (ponere tibi B) argentum illud (om. A) meum in negotio. — 2. om. ego. — 3. om. id quod..., est B. — 4. om. nunc. — 5. ab eo] isti B; isto A. — 6. istud. — 7. qui autem] et qui. — 8. inutilem istum servum A. — 9. post angeli add. eius A. — 10. super thronos] in thronis. — 11. eius] suae. — 12. congregabuntur. — 13. quidem] cum. — 14. om. illas. — 15. haedos autem] et haedos. — 16. om. eius A.

დაიმკვდრეთ რძმელი იგი¹ განმზადებულ² არს³ თქვენ თვხ სასუფეველი დაბადებით⁴ გან სოფლისაით. * რამეთუ მშიოდდა და^a მეცით მე ჭამადი. მწყურ- 35
 როდა და მასუთ მე. უცხო ვიყავ და შემინყნარეთ მე. * შიშველ ჰყავ⁵ და 36
 შემმღხეთ მე : სნეულ ვიყავ და მომხედეთ მე. საპრდობილეს ჰყავ⁶ და მოხუდით ჩემდა : * მაშინ მიუგონ მას მართალთა მათ და ჰრქუან^b უფალო 37
 ოდეს გიხილეთ შენ მშიერი და გამოვზარდეთ. ანუ წყურიელი და გასუთ შენ. * ანუ⁷ ოდეს გიხილეთ შენ უცხო⁸ და შეგიწყნარეთ. ანუ შიშველი და 38
 შეგმღხეთ⁹. * ოდეს სადა¹⁰ გიხილეთ¹¹ სნეული¹². ანუ საპრდობილეს შინა¹³ 39
 და მოვედით შენდა : * მიუგოს¹⁴ მეუფემან^c მან და ჰრქუას მათ. მართლიად¹⁵ 40
 გატყუ თქვენ რადენი რაჲ უყავთ ერთსა მას ძმათა ჩემთა მცირედთაგანსა მე^d მიყავთ¹⁶ : * მაშინ ჰრქუას¹⁷ მარცხენით¹⁸ კერძოთაგა¹⁹ მათ წარგულაეთ²⁰ ჩემ 41
 გან წყეულნო ცეცხლსა მას საუკუნესა. რძმელი²¹ განმზადებულ არს ეშმაკისა <თვხ>²² და მსახურთა მისთა. * რამეთუ მშიოდდა და არა მეცით მე ჭამადი. 42

1. om. რძმელი იგი. — 2. განმზადებული. — 3. om. არს. — 4. დასაბამით. — 5. ვიყავ. — 6. ვიყავ. — 7. om. ანუ. — 8. უცხო. — 9. post შეგმღხეთ add. შენ. — 10. om. სადა. — 11. post გიხილეთ add. შენ. — 12. სნეული უძღური. — 13. საპრდობილესა : om. შინა. — 14. ante მიუგოს add. და. — 15. მართლიად ან. — 16. რადენ... მიყავთ] რადენსა ზედა ჰყავთ ერთსა ამას (ამათ A) მცირეთაგანსა ძმათა ჩემთასა იგი (om. B) მე მიყავთ. — 17. ჰრქუას. — 18. მარცხენითა. — 19. om. კერძოთაგა. — 20. წარვედით. — 21. რძმელ იგი B. — 22. თვხ.

a) და additum manu correctoris super lineam. — b) Pl. 56 a. — c) Ms. მეუფემან. —

d) მე additum manu correctoris inter verba. — e) ჰრქუან ms. : correxi.

patris mei, et possidete id quod paratum est¹ vobis regnum a creatione² mundi ; * quia esurivi et dedistis mihi escam ; sitiivi et potionastis me ; alienus 35
 fui et accepistis me ; * nudus fui et vestistis me ; aegrotatus fui et visitastis 36
 me ; in carcere fui et venistis ad me. » * Tunc respondebunt ei iusti illi et 37
 dicent : « Domine, quando vidimus te esurientem et pavimus te, aut sitientem 38
 et potionavimus te ; * aut³ quando vidimus te alienum et accepimus te, aut 39
 nudum et vestivimus te ; * quando vidimus te aegrotantem⁴, aut in carcere, 40
 et venimus ad te? » * Respondebit⁵ rex ille et dicet eis : « Vere⁶ dico vobis, 41
 quantacumque fecistis uni illi ex fratribus meis pusillis, mihi fecistis⁷. » 42
 * Tunc dicet et⁸ a sinistra stantibus illis : « Discedite a me, maledicti, in ignem illum aeternum, qui paratus est <propter>⁹ diabolum et servitores eius ; * quia esurivi et non dedisti mihi escam ; sitiivi et non potionastis me ;

1. om. id quod..., est. — 2. ab initio. — 3. om. aut. — 4. infirmum. — 5. ante respondebit add. et. — 6. Vere] Amen. — 7. quantacumque... fecistis] super quantum fecistis uni huic (his A) e pusillis fratribus meis, illud mihi fecistis. — 8. om. et. — 9. propter.

43 მწყურდდა და არა მასუთ მე. * უცხო ვიყავ და არა შემოწყნარეთ¹. შიშულ
 ვიყავ და არა შემძლეთ მე^a. სნეულ² ვიყავ და^b საპყრობილეს³ შინა ვიყავ⁴
 44 და არა მოხუდდეთ^{5c} : * მაშინ მიუგონ მათგა და ჰრქუან. უფლო ოდეს გინილეთ
 შენ მშიერი ანუ წყურიელი⁶ ანუ უცხო⁷ ანუ შიშული⁸ ანუ სნეული⁹ ანუ
 45 საპყრობილესა შინა¹⁰. და არა გმსახურეთ შენ : * მიუგოს¹¹ მათ¹² და ჰრქუას.
 მართლიად¹³ გეტყუ თქვენ. სადა არა უყავთ ერთსა ამათ მცირედთაგანსა არცა
 46 მე მიყავთ¹⁴ : * და მივიდენ¹⁵ ესენი სატანჯველსა საუკუნესა. ხოლო მართალნი
 ცხრებნასა საუკუნესა :

XXVI, 1 26. * და იყო რამჟამს წარასრულნა იესუ ყოველნი ||^d ესე სიტყუანი. ჰრქუა
 2 მოწაფეთა თხსთა. * უწყით¹⁶ რამეთუ ორისა დღისა შემდგომად¹⁷ ზატივი¹⁸ ყოფად
 3 არს¹⁹. და ძმ კაცისა მიცემად არს²⁰ ჯუარცემად : * მაშინ შეკრბეს მღვდელთ-

1 post შემოწყნარეთ add. მე. — 2. სნეულ] უძლურ. — 3. საპყრობილესა A. —
 4. om. შინა ვიყავ. — 5. მოხუდდით, post quod add. ჩემდა. — 6. om. ანუ წყურიელი A.
 — 7. უცხოებასა. — 8. შიშულიებასა. — 9. სნეული] უძლურებასა. — 10. om. შინა.
 — 11. ante მიუგოს add. მაშინ, post eum autem add. მან. — 12. მათ post ჰრქუას.
 — 13. მართლიად] ამჟნ. — 14. სადა... მიყავთ] რადგენსა ზედა (om. A) არა ჰყავთ
 (უყ- A) ერთსა მცირეთაგანსა იგი (om. A) მე არა მიყავთ. — 15. წარვიდენ. — 16. უწყითა.
 — 17. შემდგომად სამისა (ორისა A) დღისა. — 18. ზატივი] ვნებაჲ. — 19. ყოფად არს]
 იყოს. — 20. მიცემს.

a) არა შემძლეთ მე additum in ms. super lineam manu correctoris. — b) სნეულ
 ვიყავ და additum in ms. super lineam manu correctoris. — c) Lectio incerta; forte
 მოხუდდეთ. — d) Pl. 56 b.

43 *alienus fui et non accepistis me; nudus fui et non vestistis me; aegrotans
 44 fui¹ et in carcere fui et non venistis². » *Tunc respondebunt illi quoque et
 dicent : « Domine, quando vidimus te esurientem aut sitientem³ aut alie-
 num⁴ aut nudum⁵ aut aegrotantem⁶ aut in carcere, et non ministravimus
 45 tibi? » *Respondebit⁷ illis⁸ et dicet : « Vere⁹ dico vobis, ubi non fecistis
 46 uni ex his pusillis, nec mihi fecistis¹⁰. » *Et ibunt¹¹ hi in tormentum
 aeternum, iusti autem in vitam aeternam. »

XXVI, 1 XXVI. — *Et fuit quando consummavit Iesus omnia haec verba, dixit
 2 discipulis suis : * « Scitis¹² quia post biduum¹³ Pascha¹⁴ futurum est¹⁵ et Filius
 3 hominis tradendus est ad crucifigendum. » *Tunc congregati sunt principes

1. om. fui. — 2. post venistis add. ad me. — 3. om. aut sitientem A. — 4. alienum
 peregre. — 5. nudum] in nuditate. — 6. aegrotantem] in infirmitate. — 7. ante respon-
 debit add. tunc, post autem add. is. — 8. illis post dicet. — 9. Vere] Amen. — 10. ubi...
 fecistis] super (om. A) quantum (-to A) non fecistis uni e pusillis illis (om. A), mihi non
 fecistis. — 11. abibunt. — 12. scitisne. — 13. biduum] triduum B. — 14. Pascha] passio.
 — 15. futurum est] erit.

მოდღუარნი იგი და მოზუგებულნი ერისანი ეზღსა მას¹ მდღელთ-მოდღურისასა.
 რომელსა ერქუა კაათა². * და ზრახვა ყვეს რამათმცა³ იესუ ზაკუვით 4
 შეიპყრეს⁴ და მოკლეს⁵. * და⁶ იტყოდეს. ნუ დღესასწაულსა შინა⁷. რამათა 5
 არა ამბოზება⁸ იყოს შორის ერსა⁹ : * ზოლო იესუ ვითარ იყო¹⁰ ბეთანიას 6
 სახლსა სიმონისსა¹¹ განბოკლებულისასა¹². * მოუგდა მას დედაკაცი. რომელსა 7
 აქუნდა შიშითა¹³ ნელსაცხებელი¹⁴ დიდის¹⁵ სასყიდლისაჲ. და დაახსნა¹⁶ თავსა 8
 ზედა¹⁷ მისსა ვითარ ინაგედვა მას¹⁸ : * იხილეს¹⁹ რაჲ მოწაფეთა გული განუწყრა²⁰ 9
 და იტყოდეს. რამაჲ თვს იყო წარწყმედაჲ ამის ნელსაცხებელისაჲ²¹. * რამეთუ²² 10
 ღირდა²³ განსყიდად²⁴ დიდძალის²⁵ და მიცემად გლახაკთა : * ზოლო ვითარ²⁶ 11
 აგრძნა²⁷ იესუ²⁸. ჰქრქუა²⁹ მათ. რამაჲ თვს³⁰ დააშრობთ³¹ დედაკაცსა მაგას.
 რამეთუ საქმე კეთილი ქმნა ჩემდა მომართ. * გლახაკნი³² მარადის თქუნ თანა

1. *post* მას *add.* კაათაჲსსა (-აჲს A). — 2. *om.* რომელსა... კაათაჲ. — 3. რამათა. —
 4. შეიპყრან. — 5. *om.* და მოკლეს. — 6. და] ზოლო. — 7. შინა] ამას. — 8. ამბოზება]
 შფოთი. — 9. ერსა შ-ს. — 10. ვითარ იყო] იყო რაჲ. — 11. სიმონის. — 12. განბოკლე-
 ბულისასა] კეთროვნისასა. — 13. შიშითა] ალაბასტრი. — 14. ნელსაცხებელისაჲ. —
 15. დიდის] მრავლისა (მრავალ A). — 16. დაახსნა. — 17. *om.* ზედა. — 18. ვითარ...
 მას] ინაგით მჯდომარესა. — 19. *ante* იხილეს *add.* ზოლო A. — 20. გული განუწყრა]
 განრისხნეს. — 21. ნელსაცხებელისაჲ ამის. — 22. *om.* რამეთუ B. — 23. ღირდა] შესაძლე-
 ბელ იყო. — 24. *post* განსყიდად *add.* ეხე. — 25. *post* დიდძალის *add.* სასყიდლის A.
 — 26. *om.* ზოლო ვითარ. — 27. აგრძნა] გულის ზმა ყო. — 28. *post* იესუ *add.* და. —
 29. თქუა. — 30. *om.* თვს. — 31. დააშრობთ] შრამასა შეამთხუევთ. — 32. *ante* გლახაკნი
add. რამეთუ.

sacerdotum illi et seniores populi in atrium illum¹ sacerdotum principis,
 cui dictum est Cayaphas²; * et consilium fecerunt ut Iesum dolo prehenderent 4
 et occiderent³; * et dicebant⁴: « Non in die festo⁵, ne tumultus esset 5
 inter populum. » * Iesus autem ut⁶ fuit in Bethania in domo Simonis leprosi,
 * accessit ad eum mulier, quae habebat in ampulla unguentum⁷ magni pretii, 7
 et effudit super⁸ caput eius ut recubuit ille⁹. * Quando¹⁰ viderunt disci- 8
 puli, irati sunt et dicebant : « Propter quid fuit perditio huius unguenti¹¹,
 * quia¹² dignum esset¹³ vendere¹⁴ multo¹⁵, et dare pauperibus? » * Ut autem¹⁶ 9, 10
 sensit¹⁷ Iesus¹⁸, dixit eis : « Quare molesti estis¹⁹ mulieri isti, quia opus
 bonum fecit erga me; * pauperes²⁰ semper vobiscum sunt; ego autem non²¹ 11

1. *post* illum *add.* Cayaphae. — 2. *om.* cui... Cayaphas. — 3. *om.* et occiderent. —
 4. et dicebant] dicebant autem. — 5. *post* festo *add.* hoc. — 6. ut] cum. — 7. in
 ampulla unguentum] alabastrum unguenti. — 8. super] in. — 9. ut... ille] recumbentis.
 — 10. *post* quando *add.* autem. — 11. unguenti huius. — 12. *om.* quia B. — 13. dignum
 esset] possibile fuisset. — 14. *post* vendere *add.* hoc. — 15. multo] magni pretii A.
 — 16. *om.* ut autem. — 17. sensit] intellexit. — 18. *post* Iesus *add.* et. —
 19. molestia afficitis. — 20. *post* pauperes *add.* enim. — 21. ego autem non] non autem.

12 არიან. ხოლო მე არა მარადის თქუენ ||^a თანა ვარ : * რამეთუ დამასხა მე¹ ამან²
 ნელსაცხებელი ესე გღრცთა ჩემთა ზედა სამკუდრთს შემოღისა ჩემისა თვს მიყო
 13 მე³ : * ხოლო⁴ მართლიად⁵ ვეჭყუ თქუენ. რამეთუ⁶ სადაცა იქადაგლს
 სახარებად ესე ყოელსა სოფელსა. ითქუას⁷ რომელი^b ყო ამან⁸ საცხენებელად
 14 მაგისა⁹ : * მაშინ მივიდა¹⁰ ერთი¹¹ ათორმეტთაგანი. რომელსა სახელი¹² ერქუა
 15 იუდა სკარიოტელი მდღელთ-მოდღუართა მათ¹³ : * და ჰირქუა. რად გნებავს
 16 ათი ვეცხლი. * და მიერითგან ეძიებდა განმარჯუებულსა ეამსა¹⁸ რადთამცა
 17 მისცა¹⁹ იგი²⁰ მათ : * ხოლო პირველსა მას²¹ ბალარჯდმასა²² მოუგდეს მოწაფენი
 18 * და მან²⁷ ჰირქუა მათ. მივედით ვისა მე ქალაქად²⁸. და არქუთ მას. მოძღუარმან

1. om. მე. — 2. მაგან. — 3. ზედა... მე] დასაფლავად (-ფლველად A) ჩემდა ყო.
 — 4. om. ხოლო. — 5. მართლიად] ამენ. — 6. om. რამეთუ. — 7. ითქუმოდის B;
 ითქმოდეს A. — 8. რომელი (-ღ A)ცა ესე ყო მაგან. — 9. მაგისსა A. — 10. წარვიდა. —
 11. post ერთი add. იგი. — 12. om. სახელი. — 13. მათ post ჰირქუა A. — 14. om.
 ჩემდა B. — 15. om. თქუენ. — 16. და] ხოლო. — 17. მიუწუნეს. — 18. ეამსა მარჯუესა.
 — 19. რადთა მისცეს. — 20. იგი ante მისცეს B. — 21. post მას add. დღესა. —
 22. უცემოვეებისა. — 23. იესუს მოწაფენი B. — 24. post ჰირქუეს add. მას. — 25. და
 მოვიმზადდთ B; და მზა გიყოთ A. — 26. სატიკი] ვნებად. — 27. და მან] ხოლო იესუ. —
 28. წარვედით ქალაქად ვისისა ვისა მე.

a) Pl. 57 a. — b) Ms. რ-ღ ~~///~~; fuit -სა. — c) მიუწუნეს sic ms.

12 semper vobiscum sum. *Quia obfudit mihi haec¹ unguentum hoc super
 13 carnes meas, ad vestiendum me in sepulcrum fecit mihi². *Vere autem³
 14 dico vobis, quia⁴ ubicunque praedicatum fuerit evangelium hoc, toto in
 15 mundo dicetur id quod fecit haec⁵ in memoriam istius. » *Tunc abiit
 16 unus⁶ de duodecim, cui nomen⁷ dictum est Iudas Scariota, ad sacerdotum
 17 principes illos⁸; *et dixit⁹: « Quid vultis dare mihi¹⁰, et ego tradam illum
 18 vobis? » Et illi¹¹ dependerunt ei triginta argenteos. *Et abhinc quaerebat
 opportunum tempus¹² ut traderet eum¹³ illis. *In primo autem illo¹⁴
 Azymorum accesserunt discipuli¹⁵ ad Iesum et dixerunt¹⁶: « Ubi vis pare-
 mus¹⁷ tibi edere Pascha¹⁸ hoc? » *Et ille¹⁹ dixit eis: « Ite ad quendam

1. haec] ista. — 2. ad... mihi] ad sepeliendum me fecit. — 3. Vere autem] Amen. —
 4. om. quia. — 5. id... haec] id quodque hoc fecit ista. — 6. post unus add. ille. —
 7. om. nomen. — 8. om. illos A. — 9. post dixit add. eis A. — 10. om. mihi B. —
 11. et illi] illi autem. — 12. tempus opportunum. — 13. eum traderet B. — 14. post
 illo add. die. — 15. ad Iesum discipuli B. — 16. post dixerunt add. ei. — 17. ante
 paremus add. et B; et paratum faciamus A. — 18. Pascha hoc] passionem illam. —
 19. Et ille] Iesus autem.

ეგრე¹. უამი ჩემი ახლოვ არს. შენ თანა ვყვ ზატივი² ესე მღწაფით ურთ ჩემით :
 * და ყვეს ეგრე მღწაფეთა. ვითარცა უბრძანა მათ იესუ. და დაუმზადეს მას 19
 ზატივი იგი³ : * და ვითარ დაძწუნრდა⁴ ინაგიდგა⁵ ათღრმეგტა მღწაფეთა⁶ 20
 თანა. * და ვითარ⁷ ჭამდეს ||^a იგინი. ჰრქუა მათ⁸. მართლიად⁹ გატყუ თქუენ 21
 რამეთუ¹⁰ ერთმან თქუენგანმან მიმცეს მე : * და¹¹ დაწუნეს¹² ფრიად და 22
 იწყეს სიტყუად თითოეულად¹³. ნუმცა¹⁴ მე ვარ უფალო. * ხლოვ მან¹⁵ სიუგო და 23
 ჰრქუა¹⁶. რომელმან შთამოყვს გელი ჩემ თანა¹⁷ პინაკსა¹⁸. ამან მიმცეს მე :
 * ძმ სამე კაცისა მივიდეს¹⁹. ვითარცა წერილ არს მის თვს. ხლოვ ვამ მას 24
 კაცსა²⁰ რომლისა გან²¹ მე კაცისა მიეცემის²². კეთილმცა²³ ყოფილ²⁴ იყო მისა
 არა თუცა შობილ იყო კაცი იგი : * მიუგო იუდა რომელ მიცემად ვიდოდა მას²⁵ 25
 და ჰრქუა²⁶. ნუმცა²⁷ მე ვარ მოძღუარ. ჰრქუა მას²⁸. შენ სოქუ : * და იგინი²⁹ 26

1. post ეგრე add. იტყვს editor (e B?). — 2. ზატივი] ვნებამ. — 3. და... იგი] და მღუმზადეს პასქამ იგი რომელ არს ვნებამ A : om. totam clausulam B. — 4. ვითარცა შემწუნრდა. — 5. ინაგიტ ჯდა, post quod add. იუჯ. — 6. მღწაფეთა] მათ. — 7. ვითარცა. — 8. ჰრქუა მათ] თქუა (B solum) იესუ. — 9. მართლიად] ამცნ. — 10. om. რამეთუ. — 11. post და add. იგინი. — 12. შეწუნეს. — 13. იწყო კაცადკაცადმან მათმან სიტყუად. — 14. ნუ უკუე. — 15. თავადმან. — 16. post ჰრქუა add. მათ. — 17. ჩემ თანა გელი. — 18. post პინაკსა add. ამას. — 19. წარვალს. — 20. კაცისა მის. — 21. მიერ. — 22. მიეცეს. — 23. კეთილმცა] უმჯობეს. — 24. om. ყოფილ. — 25. რომელ... მას] რომელმან მისცა იგი. — 26. თქუა. — 27. ნუ უკუე. — 28. post მას add. იესუ. — 29. იგინი post ჭამდეს.

a) Pl. 57 b.

in civitatem¹ et dicite ei : « Magister sic² : tempus meum prope est; apud 19
 te faciam Pascha hoc³ cum discipulis meis. » * Et fecerunt sic discipuli 20
 sicut praecepit eis Iesus, et paraverunt ei Pascha illud⁴. * Et ut vesper erat 21
 recubuit⁵ cum duodecim discipulis⁶. * Et ut edebant illi, dixit eis⁷ : 22
 « Vere⁸ dico vobis quia⁹ unus e vobis tradet me. » * Et¹⁰ contristati 22
 sunt valde et coeperunt loqui singuli¹¹ : « Numquid ego sum, Domine? »
 * Is¹² autem respondit et dixit¹³ : « Qui intinget manum mecum¹⁴ in 23
 patina¹⁵, hic tradet me. * Filius sane hominis abibit¹⁶ sicut scriptum est 24
 de eo; vae autem illi homini¹⁷ a quo Filius hominis traditur¹⁸ : bonum¹⁹
 fuisset²⁰ ei si non natus esset homo ille. » * Respondit Iudas qui ad tra- 25
 dendum iit eum²¹, et dixit : « Numquid ego sum, magister? » Dixit ei²² :
 « Tu dixisti. » * Et illi ut edebant²³, accepit Iesus panem et²⁴ benedixit²⁵, 26

1. abite in civitatem ad hominem quendam. — 2. post sic add. dicit editor (e B?).
 — 3. Pascha hoc] passionem hanc. — 4. post illud add. quod est Passio A; om. et
 paraverunt... illud B. — 5. recubuit] discubitu sedit, post quod add. Iesus. — 6. disci-
 pulis] illis. — 7. eis] Iesus. — 8. Vere] Amen. — 9. om. quia. — 10. post et add. illi.
 — 11. coepit quisque ille loqui. — 12. is] ipse. — 13. post dixit add. eis. — 14. mecum
 manum. — 15. post patina add. hac. — 16. abit. — 17. homini illi. — 18. tradetur. —
 19. bonum] melius. — 20. esset. — 21. ad tradendum iit] tradidit. — 22. post ei add. Iesus.
 23. illi post edebant. — 24. om. et. — 25. benedixit] gratias agebat A, post quod add. et.

27 ვითარ¹ ჭამდეს მდიდრ იესუ პური და² აკურთხა³. განტეხა და მისცა მოწაფეთა
 28 თვხთა⁴ და ჰრქუა⁵. მიიღეთ. ჭამეთ⁶ რამეთუ⁷ ესე არს გორცი ჩემი⁸ : * და⁹
 29 მდიდრ სასუქელი. ჰმადლობდა¹⁰ და მისცა მათ და ჰრქუა¹¹. სუთ ამის გან¹²
 30 ყოველთა. * რამეთუ¹³ ესე არს სისხლი ჩემი¹⁴ აღთქუმისამ. რემელ მრავალთა
 31 ვსუა¹⁷ ამიერით გან ამის ნაყოფისაგანი ვენაგისამ¹⁸ მი-მუნ-დღემდე¹⁹. რამუამს
 ვსუა ეგე²⁰ თქუენ თანა ახალი²¹ სასუფეველსა მამისა ჩემისასა : * და გაღობით
 გამღვიდეს²² მთასა ||^a მას ზეთის ზილთასა : * მიუგო მამინ იესუ და ჰრქუა
 მათ²³ : ყოველნი²⁴ ვე²⁵ დაჰბრკვლდეთ²⁶ ჩემდა მომართ დამესა ამას²⁷. რამეთუ

1. ვითარცა. — 2. om. და. — 3. აკურთხა] და ჰმადლობდა A, post quod add.
 და. — 4. თვხთა მოწაფეთა B. — 5. თქუა B, post quod add. მათ A. — 6. ante ჭამეთ
 add. და A. — 7. om. რამეთუ. — 8. post ჩემი add. თქუენ მრავალთა თვხ განტეხილი
 მისატევებელად ცოდვათა A. — 9. om. და A. — 10. ante ჰმადლობდა add. და. —
 11. თქუა, post quod add. მიიღეთ და A. — 12. ამისგანი. — 13. om. რამეთუ. —
 14. post ჩემი add. ახლისა. — 15. რემელ... დაითხვევის] მრავალთა თვხ დათხველი. —
 16. post თქუენ add. ვითარმედ A. — 17. post ვსუა add. მე. — 18. ნაყოფისა გან
 ამის ვენაგისა. — 19. ვიდრე მუნ დღემდე. — 20. ვსუა იგი B : იგი ვსუა A. —
 21. ახალი ante თქუენ B. — 22. გაღობა წართქუეს და განვიდეს იგინი. — 23. მიუგო...
 მათ] მამინ ჰრქუა მათ იესუ. — 24. ante ყოველნი add. თქუენ. — 25. om. ვე. —
 26. დაბრკვლებად ხართ. — 27. ამას დამესა.

a) Pl. 58 a.

27 fregit et dedit discipulis suis¹ et dixit² : « Accipite, edite³; quia⁴ hoc
 28 est caro mea⁵. » * Et⁶ accepit poculum, gratias⁷ agebat, et dedit eis et
 29 dixit : « Bibite⁸ ex hoc omnes; *quia⁹ hoc est sanguis meus testamenti¹⁰
 30 qui¹¹ propter multos effunditur¹² in remissionem peccatorum. *Dico autem
 31 vobis¹³, amplius non bibam¹⁴ abhinc de hoc¹⁵ fructu vineae, usquedum ad
 tunc diem, quando bibam istud¹⁶ vobiscum novum¹⁷ in regno patris mei. »
 *Et cum hymno¹⁸ exierunt¹⁹ ad montem illum Olivarum. *Respondit tunc
 Iesus et dixit eis²⁰ : « Omnes²¹ offendemini²² erga me in nocte hac²³, quia

1. suis discipulis B. — 2. post dixit add. eis A. — 3. ante edite add. et A. — 4. om.
 quia. — 5. post mea add. propter vos multos fracta in remissionem peccatorum A.
 — 6. om. et A. — 7. ante gratias add. et. — 8. ante bibite add. accipite et A. —
 9. om. quia. — 10. ante testamenti add. novi. — 11. om. qui. — 12. effusus. —
 13. post vobis add. quoniam A. — 14. post bibam add. ego. — 15. huius. — 16. bibam
 illud B; illud bibam A. — 17. novum vobiscum B. — 18. cum hymno] pronuntiarunt
 hymnum et. — 19. post exierunt add. illi. — 20. respondit.. eis] tunc dixit eis Iesus.
 — 21. ante omnes add. vos. — 22. offensuri estis. — 23. hac nocte.

წერილ არს დავსცემ მწყემსი¹ და განიბნინენ ცხვარნი სამწყსოდსანი². *ზოლო 32
 რაჟამს აღვდგე წარგიძლე³ თქუენ გალილეად⁴ : * მიუგო პეტრე და ჰრქუა⁵. 33
 ყოველნი თჳ⁶ დაბრკოლდენ შენდა მიმართ⁷. ზოლო მე არა სადა
 დავბრკოლდე შენდა მიმართ⁸ : * ჰრქუა მას იესუ. მართლიად⁹ გეტყუ შენ 34
 რამეთუ ამას ღამესა ვიდრე ქათმის¹⁰ ყივიდმდე¹¹ სამ გზის უვარ მყელ მე :
 * ჰრქუა მას პეტრე. სიკუდილი და თუ შემხვედეს¹² შენ თანა. არა ვე¹³ უვარ გყო 35
 შენ. ეგრეცა ყოველთა მოწაფეთა თქუეს¹⁴ : * მაშინ მოვიდა იესუ მათ თანა 36
 დაბასა¹⁵. რომელსა სახელი¹⁶ ერქუა¹⁷ გესემანი¹⁸. და ჰრქუა მოწაფეთა თჳთა¹⁹.
 დასხედით მანდა ვიდრემდის²⁰ მივიდე²¹ და თაყუანის ვსცე²². * და წარიყვანა²³ 37
 პეტრე და ორნი ძენი ზებედესნი. იწყო²⁴ ზრუნვად²⁵ და ურვად : * მაშინ ჰრქუა 38
 მათ²⁶. შეწუხებულ²⁷ არს სული ჩემი მი-სიკუდიდმდე²⁸. მელოდეთ²⁹ მე³⁰ აქა.

1. დავსცემ მწყემსა B. — 2. სამწყსოდსა მისისანი. [— 3. რაჟამს... წარგიძლე] შემდგომად აღდგომისა ჩემისა წინაწარგიძლე. — 4. გალილესა A. — 5. post ჰრქუა add. მას A. — 6. ყოველნი თჳ] დაღათუ სხუანი (om. B) ყოველნი. — 7. მიმართ A. — 8. მიმართ B; om. შენდა მიმართ A. — 9. მართლიად] ამჟნ. — 10. ქათმისა. — 11. გმობადმდე (-ამდე B). — 12. სიკუდილი... შემხვედეს] დაღათუ იყო სიკუდილი ჩემი. — 13. ვე] სადა. — 14. ეგრეცა... თქუეს] და ეგრე ვე მსგავსად ყოველნი მოწაფენი იტყოდეს (ერთ- A). — 15. დაბასა] ადგილსა A. — 16. om. სახელი. — 17. ჰრქუან. — 18. გესემანია A; გესემანია B. — 19. მოწაფეთა თჳთა] მათ. — 20. ვიდრემდე. — 21. post მივიდე add. იქი. — 22. თაყუანის ვსცე] ვილოცო. — 23. წარიყვანა A. — 24. ante იწყო add. და. — 25. ზრუნვად] მწუხარებად. — 26. post მათ add. იესუ. — 27. შეწუხებულ. — 28. ვიდრე სიკუდიდმდე. — 29. მელოდეთ] დაადგერი. — 30. om. მე.

a) Ms. თჳ.

scriptum est : « Percutiam¹ pastorem et dispergentur oves gregis². » 32, 33
 *Quando autem resurrexero³, praecedam vos in Galilaeam. » *Respondit
 Petrus et dixit⁴ : « Omnes si⁵ offensi erint erga te⁶, ego autem numquam
 offendar erga te. » *Dixit ei Iesus : « Vere⁷ dico tibi, quia hac in nocte 34
 antequam gallus cantet, ter negabis me. » *Dixit ei Petrus : « Mors qui- 35
 dem si acciderit mihi⁸ tecum, et non⁹ negabo te. » Isto quoque modo
 omnes discipuli dixerunt¹⁰. *Tunc venit Iesus cum eis in vicum¹¹ cui nomen 36
 dictum est¹² Gesemani¹³. Et dixit discipulis suis¹⁴ : « Sedete ibi usque dum 37
 vadam¹⁵ et adorabo¹⁶; » *et abduxit Petrum et duos filios Zebedaei; coepit¹⁷
 affligi et quassari. *Tunc dixit eis¹⁸ : « Afflicta est anima mea usque ad 38

1. percutio B. — 2. post gregis add. eius. — 3. quando... resurrexero] post autem resurrectionem meam. — 4. post dixit add. ei A. — 5. omnes si] cum alii (om. B) omnes. — 6. om. erga te A. — 7. Vere] Amen. — 8. mors... mihi] etsi sit mors mea. — 9. et non] numquam. — 10. isto quoque modo similiter omnes discipuli dicebant. — 11. vicum] locum A. — 12. om. nomen : quem dicunt. — 13. Gesemania A; Get'sa-mania B. — 14. discipulis suis] eis. — 15. post vadam add. illuc. — 16. orabo. — 17. ante coepit add. et. — 18. post eis add. Iesus.

39 და მღუძარე იყვნით¹ ჩემ თანა : * და წარვიდა მცირედ და დავარდა პირსა
 ზედა თვსსა. და² იღვრიდა და თქუა³. მამაო ჩემო⁴ მარჯუე თუ⁵ არს ||^a
 თანაწარმგედინ ჩემ გან სასუმელი ესე. ხოლო არა ვითარ მე მნებავს. არამედ
 40 ვითარცა შენ : * და მოვიდა მოწაფეთა⁶. და პოვნა⁷ იგინი⁸ მძინარენი. და
 ჰქრქუა პეტრეს. ეგოდენ⁹ ვერ უძღვით¹⁰ ეამ ერთ ღვძებად¹¹ ჩემ თანა.
 41 * იღვძებდით და თაყუანის სცემდით¹². რამთა არა შესუდეთ განსაცდელსა.
 42 სული^b გულს მოდვინე არს. ხოლო გღრგნი უძღურ . * მერმე¹³ მეღრედ
 მივიდა¹⁴ თაყუანის სცა¹⁵ და თქუა. მამაო ჩემო ვერ თუ¹⁶ შესაძლებელ არს
 სასუმელი ესე თანაწარსლვად ჩემდა. რამთა¹⁷ მას არა შევსუ¹⁸. იყავნ ნებად
 43 შენი : * და მოვიდა კუალად და პოვნა¹⁹ იგინი მძინარენი. რამეთუ იყვნეს
 44 თვალნი მათნი დამძიმებულ : * და დაუტევნა იგინი. და მივიდა. თაყუანის სცა
 45 მესამედ. იგი ვე სიტყუად თქუა²⁰. * მერმე²¹ მამინ მოვიდა მოწაფეთა და ჰქრქუა

1. იღვძებდით. — 2. om. და. — 3. იტყოდა. — 4. om. ჩემო B. — 5. მარჯუე თუ] უკუეთუ შესაძლებელ. — 6. post მოწაფეთა add. თანა A. — 7. პოვნა A. — 8. იგი B. — 9. ეგოდენ. — 10. უძღვით] ძალ ვიც B. — 11. მღვძარებად. — 12. თაყუანის სცემდით] იღვრევდით. — 13. მერმე] კუალად. — 14. წარვიდა. — 15. თაყუანის სცა] და იღვრიდა იესუ (om. A). — 16. უკუეთუ ვერ (om. B). — 17. რამთა. — 18. შევსუ იგი. — 19. პოვნა A. — 20. და... თქუა] და მერმე (კუალად A) წარვიდა მესამედ და იღვრიდა (იღვრა A) და მას ვე სიტყუასა იტყოდა. — 21. om. მერმე.

a) Pl. 58 b. — b) Post სული rasura 5 litterarum.

39 mortem; expectate me¹ hic et vigilate² mecum. » * Et abiit paululum
 et procidit super faciem suam, et³ orabat et dixit⁴ : « Pater mi⁵, opportunum
 si⁶ est, praetereat a me poculum hoc; non autem sicut ego volo, sed sicut
 40 tu! » * Et venit ad discipulos et invenit eos dormientes et dixit Petro :
 41 « Tantum non potuistis⁷ una ora vigilate mecum : * vigilate et adorate⁸,
 ut non intretis in tentationem : spiritus alacris est, carnes autem infirmae. »
 42 * Rursus secunda vice⁹ abiit, adoravit¹⁰ et dixit : « Pater mi, si non pos-
 sibile est calicem hunc praeterire mihi, ut eum non bibam¹¹, fiat voluntas
 43 tua. » * Et venit iterum et invenit eos dormientes, quia fuerunt oculi eorum
 44 gravati; * et reliquit eos. Et abiit, adoravit tertia vice eadem verba dixit¹².
 45 * Rursus¹³ tunc venit¹⁴ ad discipulos et dixit eis : « Dormite abhinc et
 requiescite; ecce venit hora et Filius hominis traditur¹⁵ in manus¹⁶ pecca-

1. expectate me] state. — 2. vigilate. — 3. om. et. — 4. dicebat. — 5. om. mi B. — 6. opportunum si] si possibile. — 7. potestis B. — 8. orate. — 9. secunda vice] iterum. — 10. adoravit] et orabat Iesus (om. A). — 11. non bibam illum. — 12. et abiit... dixit] et rursus (iterum A) abiit tertia vice et orabat (-avit A) et idem verbum dicebat. — 13. om. rursus. — 14. venit] appropinquavit. — 15. tradetur A. — 16. post manus add. hominum A.

მათ დაიძინეთ ამიერით გან და განისუენეთ. აჰა ესერა მოიწია¹ უამი და მე
 კაცისაჲ მიეცემის² გელთა³ ცოდვილთასა. * აღდეგით და⁴ წარვიდეთ⁵ 46
 ამიერ. აჰა ესერა მოწვევულ არს⁶ მიმცემელი იგი⁷ ჩემი : * და ვიდრე იგი 47
 ამას ||^a იტყვდა⁸. აჰა⁹ ეფდა¹⁰ ერთი¹¹ ათორმეტთაგანი მოვიდა. და მის თანა
 ერი მრავალი მახვლელანნი და წათელსანი¹² მდღელთ-მოდღუართა გან და
 მოხუცებულთა ერისათა : * ხოლო მიმცემელმან მან მისმან მისცა¹³ მათ¹⁴ 48
 სასწაული¹⁵ და ჰრქუა. რომელსა¹⁶ ამბოვრს¹⁷ უყვ. იგი არს. შეიბყართ იგი.
 * და მუნქუეს ვე¹⁸ მოუგდა და ჰრქუა იესუს¹⁹. გიხაროდენ მომღუარ. და 49
 ამბოვრს²⁰ უყვ²¹ : * ხოლო იესუ ჰრქუა მას. მოყუახო რომლისა^b თვს²² მოღრულ
 ხარ. მაშინ მიუგდეს²³ და²⁴ შეასხნენ²⁵ გელნი²⁶ იესუს²⁷. და შეიბყრეს იგი : * და 51
 ერთმან ვინ მე²⁸ იესუს²⁹ თანა მან მიყვ გელი. აღმოიგადა³⁰ მახვლი თვხი³¹ და ხვა
 მონასა მდღელთ-მოდღურისასა. და წარჰკუეთა ყური³² : * მაშინ ჰრქუა მას იესუ- 52

1. მოიწია] მთავრებულ არს. — 2. მიეცეს A. — 3. post გელთა add. კაცთა A. —
 4. om. და. — 5. წარვიდით A. — 6. მოიწია. — 7. om. იგი. — 8. ამას იტყვდა] იგი
 (-ინი A) იტყვდა (-დეს A) და. — 9. post აჰა add. ესერა. — 10. ეფდა. — 11. post
 ერთი add. იგი. — 12. მახვლითა და წათეობითა. — 13. მიმცემელსა მას მისსა მიეცა.
 — 14. om. მათ. — 15. სასწაული] მცნება B; სასწაულად A. — 16. რომელსა მე.
 — 17. ამბოვრ B. — 18. მუნქუეს ვე] მეყხეულად. — 19. იესუს post მოუგდა. —
 20. ამბოვრ B. — 21. post უყვ add. მას. — 22. თვს. — 23. მოუგდეს. — 24. om.
 და B. — 25. დაასხნეს. — 26. post გელნი add. მათნი. — 27. იესუს ზედა. — 28. om.
 ვინ მე. — 29. იესუს. — 30. და იგადა. — 31. om. თვხი A. — 32. post ყური add. მიხი.

a) Pl. 59 a. — b) რომლისა; რ- additum manu correctoris.

torum; * surgite et¹ abeamus hinc; ecce venit traditor ille² meus. » * Et 46, 47
 dum ille hoc dicebat³, ecce Iudas unus⁴ de duodecim venit et cum eo
 populus multus gladiarii et fustarii⁵ a sacerdotum principibus et seniori-
 bus populi. * Traditor autem ille eius dedit eis⁶ signum⁷ et dixit : « Quem 48
 et⁸ osculatus ero, ille est : apprehendite eum. » * Et confestim⁹ accessit 49
 et dixit Iesu¹⁰ : « Ave, Magister! » Et osculatus est eum. * Iesus autem 50
 dixit ei : « Proxime, quare¹¹ venisti? » Tunc accesserunt et¹² iniecerunt
 manus¹³ in¹⁴ Iesum et apprehenderunt eum. * Et unus quidam¹⁵ ex iis cum 51
 Iesu extendit manum, strinxit¹⁶ gladium suum¹⁷ et percussit servum sacer-
 dotum principis et amputavit auriculam¹⁸. * Tunc dixit ei Iesus : « Converte 52

1. om. et. — 2. om. ille. — 3. dum... dicebat] dum ille (illi A) loquebatur (-bantur
 A) quidem. — 4. post unus add. ille. — 5. cum gladio et cum fustibus. — 6. om.
 eis. — 7. signum] mandatum B. — 8. et] ego. — 9. confestim] statim. — 10. ad
 Iesum post accessit. — 11. quare et. — 12. om. et B. — 13. post manus add. eorum.
 — 14. in] super. — 15. om. quidam. — 16. ante strinxit add. et. — 17. om. suum A.
 — 18. post auriculam add. eius.

53 მიაქციე მახული ეგე¹ ადგილად ვე² თვსხა^a. რამეთუ ყოველმან^b რღმელმან
 ადიღლს³ მახული მახულითაგა⁴ მოწყდეს⁵ : * ანუ ჰგონებ⁶ ვითარმედ ვერ
 54 შემძლებელ ვარ⁷ ვედრებად მამისა ჩემისა. და დამიდგინოს⁸ მე აწ⁹ აქა
 უფრომს¹⁰ ათორმეტნი დასი¹¹ ანგელოწთა : * და ვითარ მე აღესრულეს
 55 წიგნები¹² იგი. რამეთუ ესრე ჯერ არს ყოფად : * მას ეამხა შინა¹³ ჰრქუა იესუ
 ერსა ||^c მას. ვითარცა ავაზაკსა ზედა გამოსრულ ხართ¹⁴ მახულითა და წათითა¹⁵
 56 შეპყრობად ჩემდა. მარადღე¹⁶ ტამარსა მას შინა ვჯედ თქუენ თანა¹⁷ და
 გასწავებდი¹⁸. და არა შემიბყართ მე^d : * ხოლო¹⁹ ესე ყოველი იყო²⁰ რამთა
 57 აღესრულეს²¹ წიგნები²² იგი²³ წინაწარმეტყუელთა²⁴ : მაშინ მოწაფეთა
 ყოველთა დაუტევეს იგი და ივლტოდეს : * ხოლო მათ შეიპყრეს იესუ და
 58 მიიყვანეს კადაფაჲს²⁵ მდღელთ^e -მოდღურისა²⁶. სადა მდღელთ-მოდღუარნი²⁷ და
 მოხუცებულნი²⁸ შეკრებულ იყვნეს : * ხოლო პეტრე მისდევდა მას შორს²⁹

1. om. ეგე B. — 2. ადგილსა ვე (om. B). — 3. ყოველთა რღმელთა ადიღლს.
 — 4. მახულითა ვე B. — 5. წარწყმდენ. — 6. ჰგონებთ B. — 7. შემძლებელ ვარ]
 ძალ მიც. — 8. წარმომიდგინოს. — 9. om. აწ. — 10. უფრომს] უპრავლს (-ეხი A).
 — 11. ათორმეტთა გუნდთა. — 12. აღესრულნენ წერილნი. — 13. om. შინა. — 14. გამც-
 ჰხუედით. — 15. წათებითა. — 16. მარადღე] დღითი დღედ (-ე A). — 17. თქუენ თანა
 ante ტამარსა. — 18. გასწავებდ. — 19. om. ხოლო B. — 20. იქმნა A. — 21. აღესრულნენ.
 — 22. წიგნნი. — 23. om. იგი. — 24. წინამწარმეტყუელთანი. — 25. კაიადფაჲსა (-აჲს B).
 — 26. მდღელთ-მოდღურისაჲს sic. — 27. მდღელთ-მოდღუარნი] იგი მწიგნობარნი. —
 28. post მოხუცებულნი add. ერისანი. — 29. შორით.

a) Ms. თვსა; secundum -b- additum super lineam manu correctoris. — b) ყოველმან;
 -მან in rasura manu correctoris. — c) Pl. 59 b. — d) მე litteris minusculis super lineam
 additum manu correctoris (?). — e) მდღელთა ms. correctum e -ისა.

53 gladium istud¹ in locum suum; quia omnis qui tollet² gladium per gla-
 dium et peribit³. * An putas⁴ quoniam non possum petere patrem meum,
 54 et praebeat mihi nunc⁵ hic plus quam duodecim turmas angelorum? * Et
 55 quomodo adimplebuntur Scripturae illae, quia sic fas est fieri? » * Illa in
 hora dixit Iesus populo illi: « Sicut super latronem egressi estis cum gladio
 et cum fusti⁶ ad comprehendendum me; quotidie⁷ in templo illo sedi
 56 vobiscum⁸ et docebam vos, et non apprehendistis me. * Hoc autem⁹ omne
 fuit¹⁰ ut adimplerentur Scripturae illae¹¹ prophetarum. » Tunc discipuli
 57 omnes reliquerunt eum et fugiebant. * Illi autem apprehenderunt Iesum
 et duxerunt ad Caiapham sacerdotum principem, ubi sacerdotum principes¹²
 58 et seniores¹³ congregati erant. * Petrus autem sequebatur eum a longe in

1. om. istud B. — 2. omnes... tollent. — 3. peribunt. — 4. putatis B. — 5. om. nunc.
 — 6. fustibus. — 7. quotidie] de die in diem. — 8. vobiscum post quotidie. — 9. om.
 autem B. — 10. fuit] factum est A. — 11. om. illae. — 12. sacerdotum principes] illi
 scribae. — 13. post seniores add. populi.

ეზოდ¹ მდღელთ-მოდღურისა. და შევიდა შინა და ჯდა² მსახურთა თანა
 ხილვად აღსასრულისა : * და³ მდღელთ-მოდღუარნი იგი და ყოველი იგი⁴ 59
 კრებული ეძიებდეს ცრუს წამებასა⁵ იესუს თჳს. რაათამცა მოაკუდინეს⁶ იგი.
 * და არა პოეს⁷. და⁸ მრავალნი მოვიდეს⁹ ცრუ-მოწამენი : უკუანაგზენელ¹⁰ 60
 მო-ვინ-მე-ვიდეს¹¹ ორნი და თქუეს¹². * ამან¹³ თქუა. შემძლებელ ვარ¹⁴ 61
 დარღუევად ტაძრისა მის ღმრთისადასა¹⁵. და მესამესა დღესა აღშენებად :
 * აღდგა¹⁶ მდღელთ-მოდღუარი იგი და ჰრქუა მას არას მიუღებ^{17a} რასა ესენი¹⁸ 62
 გასმინენ¹⁹ შენ. * ხოლო იესუ დუმნა : და²⁰ მდღელთ-მოდღუარმან მან ჰრქუა 63
 მას. გაფუცებ შენ ღმრთისა ცხოვლისა რაათა მითხრა ჩუენ უკუეთუ შენ ხარ
 ქრისტე მე ღმრთისა^{21b} : * ჰრქუა მას იესუ. შენ სოქუ* ხოლო გეტყუ თქუენ.
 ამიერით გან იხილოთ თქუენ²² მე კაცისა მჯდომარეც მარჯუენით ძლიერებასა²³. 64

1. ვიდრე ეზოდმდღ. — 2. დაჯდა. — 3. და] ხოლო. — 4. om. იგი. — 5. ცრუმოწამეთა.
 — 6. მოკლეს. — 7. ჰპოვებდეს. — 8. და] რამეთუ. — 9. მოხრულ იყვნეს. — 10. ante
 უკუანაგზენელ add. და. — 11. მოვიდეს A. — 12. post თქუეს add. ვითარმედ. — 13. post
 ამან add. ესრე. — 14. შემძლებელ ვარ] ძალ მიც. — 15. ტაძარი ესე ღმრთისაა. —
 16. ante აღდგა add. მაშინ. — 17. არას მიუღებ] არღარა B (არცაზა A sic) სიტყუას რას
 (om. A) მიუღება (-ებ A). — 18. ესე B. — 19. გასმინენ] შეგწამებენ. — 20. და] მაშინ.
 — 21. ღმრთისაა. — 22. om. თქუენ. — 23. ძლიერებათა B.

a) Pl. 60 a. — b) Post ღმრთისა rasura 10 litterarum.

atrium sacerdotum principis, et intravit intro et sedit cum ministris
 ad videndum finem. *Et sacerdotum principes¹ illi et omnis illa² 59
 congregatio quaerebant falsum testimonium³ contra Iesum, ut morti
 traderent⁴ eum; * et non invenerunt⁵; et⁶ multi venerunt⁷ falsi testes. 60
 Novissime⁸ venerunt quidam⁹ duo; *et dixerunt¹⁰ : « Hic¹¹ dixit : « Possum
 destruere templum illud¹² Dei et tertio in die reaedificare. » *Surrexit¹³ 61
 sacerdotum princeps ille et dixit ei : « Nihil respondes ad id¹⁴ quod hi
 accusaverunt¹⁵ te? » *Iesus autem tacuit. Et¹⁶ sacerdotum princeps ille dixit
 ei : « Adiuro te per Deum vivum ut dicas nobis, si tu es Christus Filius
 Dei. » *Dixit ei Iesus : « Tu dixisti. Dico autem vobis, abhinc videbitis 62
 vos¹⁷ Filium hominis sedentem a dextera in potentia¹⁸ et venientem cum 63
 64

1. et sacerdotum principes] sacerdotum principes autem. — 2. om. illa. — 3. falsi
 testes. — 4. morti traderent] interficerent. — 5. inveniebant. — 6. et] quia. — 7. vene-
 rant. — 8. ante novissime add. et. — 9. om. quidam A. — 10. post dixerunt add.
 quoniam. — 11. post hic add. sic. — 12. illud] hoc. — 13. ante surrexit add. tunc. —
 14. nempe verbum quicquam (om. A). respondesne. — 15. accusaverunt] deferunt. —
 16. et] tunc. — 17. om. vos. — 18. potentiis B.

65 და მძმაგალი დრუბელთა თანა ცისათა : * მამინ მღდელთ-მძმღლარმან¹ დაიბღ
 სამღესელი თჳსი და თქუა : ბასრობს². რამსა და³ გუგმს მღწამე⁴. ეგერა⁵ აწ⁶
 66 გესმა ბასრობამ⁷ იგი მისი⁸. * რამ ჯერ გიხს⁹ თქუნ : ხოლო მათ მიუგეს და
 67 თქუეს¹⁰. სიკუდილის თანამდებ არს¹¹ : * მამინ ნერწყუდეს¹² პირსა მისსა. და
 68 გვრთითა^a ჰგემდეს¹³. და რომელნი მე ყურმიძალსა სგემდეს. * და ეტყოდეს.
 69 გვწინაწარმეტყუელებდ ჩუენ ქრისტე. ვინ არს რომელმან გვა შენ : * ხოლო
 70 ჰრქუა¹⁹. შენგა იყავ იესუს თანა გალილეველისა²⁰ : * მან²¹ უვარ ყო წინამე
 71 ყოველისა²² და თქუა²³. არა უწყი²⁴ რასა იტყვ : * და ვითარ²⁵ გამღვიდა იგი
 ბჭეთა²⁶. იხილა იგი სხუამან და ჰრქუა <მათ> რომელნი მუნ დგეს²⁷. ესე²⁸

1. post მძმღლარმან add. მან. — 2. ბასრობს] ჰგემბ აწ უკუე A; om. B. — 3. om.
 და B. — 4. გვგმან მღწამენი. — 5. ეგერა] აჰა ესერა. — 6. om. აწ. — 7. ბასრობამ]
 გმობამ. — 8. იგი მისი] მაგისი. — 9. ჯერ გიხს] გენბავს. — 10. ჰრქუეს A; om. და
 თქუეს B. — 11. თანამდებ არს სიკუდილისა. — 12. ჰნერწყუვიდეს. — 13. post ჰგემდეს
 add. თავსა მისსა. — 14. om. გარემე. — 15. ესრთა A. — 16. მას] შინა. — 17. მღუგდა,
 ante quod om. და A. — 18. om. მას A. — 19. post ჰრქუა add. მას. — 20. გალილეველისა]
 ნაზარეველისა B. — 21. ante მან add. ხოლო. — 22. ყოველთა (-თასა A). — 23. ჰრქუა A.
 — 24. ვიცი. — 25. ვითარგა. — 26. ante ბჭეთა add. გარემმ. — 27. <მათ>... დგეს] მუნ
 მღგომარეთა მათ. — 28. ესეგა A.

a) გვრთითა; -თი- additum manu correctoris super lineam.

65 nubibus caeli. » * Tunc sacerdotum princeps¹ scissit vestimentum suum et
 dixit : « Blasphemat²; quare quidem³ egemus testibus? Ecce nunc⁴ audistis
 66 blasphemiam illam eius⁵. * Quid fas videtur vobis⁶? » Illi autem respon-
 67 derunt et dixerunt⁷ : « Mortis reus est⁸. » * Tunc spuebant in faciem eius
 68 et colapho feriebant⁹ et quidam in auribus colaphizant; * et dicebant :
 69 « Prophetiza nobis, Christe, quis est qui percussit te? » * Petrus autem
 sedit foris¹⁰ in atrio¹¹ illo¹², et¹³ accessit ad eum¹⁴ una ancilla et dixit¹⁵ :
 70 « Tu quoque fuisti cum Iesu Galilaeo¹⁶. » * Ille¹⁷ negavit coram omnibus
 71 et dixit : « Nescio quid dicis. » * Et ut exiit ille¹⁸ in portas, vidit illum
 alia, et dixit <eis> qui ibi steterunt¹⁹ : « Hic²⁰ cum Iesu fuit²¹ Nazoraeo²². »

1. post princeps add. ille. — 2. blasphemias nunc igitur A; om. blasphemat B. —
 3. om. quidem B. — 4. om. nunc. — 5. illam eius] istius. — 6. fas videtur vobis]
 vultis. — 7. om. et dixerunt B. — 8. reus est mortis. — 9. post feriebant add. caput
 eius. — 10. om. foris. — 11. atriis A. — 12. om. illo. — 13. om. et A. — 14. om. ad
 eum A. — 15. post dixit add. ei. — 16. Galilaeo] Nazaraeo B. — 17. post ille add. autem.
 — 18. post ille add. foras. — 19. <eis>... steterunt] ibi stantibus illis. — 20. post
 hic add. quoque A. — 21. fuit ante cum. — 22. Nazaraeo] Nazaraeo A; Galilaeo B.

იესუს თანა იყ ¹ ნაზღრეველისა ² . * და კულად ³ უ ვარ ^a ყ ⁴ ფიცით ⁵	72
ვითარმედ არა ვიცი კაცი იგი. * და შემდგომად მცირედისა ჟამისა ⁶ მღუგდეს	73
რძემელნი დგეს მუნ. და ჰრქუეს პეტრეს ⁷ . ზემმართად შენცა მათგანი ხარ ⁸ .	
რამეთუ სიტყუადა შენი საცნაურ გყოდეს ⁹ მენ : * მაშინ იწყ ¹⁰ წყევად ¹¹ და	74
ფიცად ვითარმედ არა ვიცი კაცი ესე ¹² . და მუნქუეს ვე ¹³ ქათამი ყივა ¹⁴ : * და	75
მღუგენა ¹⁵ სიტყუა იგი იესუსი. რძემელ ¹⁶ ჰრქუა ¹⁷ . ვითარმედ ვიდრე ¹⁸ ქათმის	
ყივილამდე ¹⁹ სამ გზის უვარ მყ ²⁰ * და გამივიდა გარე ²⁰ და ტირილდა მწარედ :	76
27. * და ვითარ ²¹ განთენა ზრახვა ყვეს ყოველთა ²² მღდელთ-მომღლართა და XXVII, 1	

1. იყ¹ ante იესუს. — 2. ნაზღრეველისა (-ზარ- A)] გალილეველისა B. — 3. კულად] მერმეცა. — 4. post ყ⁴ add. პეტრე. — 5. post ფიცით add. და თქუა. — 6. om. ჟამისა A. — 7. რძემელნი... პეტრეს] მუნ მდგომარენი იგი პეტრეს და ჰრქუეს მას. — 8. post ხარ add. და A. — 9. საცნაურ გყოდეს] გამოგაჩინებს. — 10. post იწყ¹⁰ add. პეტრე. — 11. წყევად] შეზუნებდა. — 12. ესე] იგი. — 13. მუნქუეს ვე] მეყხეულად. — 14. post ყივა add. ხოლღ. — 15. post მღუგენა add. პეტრეს. — 16. რძემელი A. — 17. post ჰრქუა add. მას. — 18. om. ვიდრე B, post quod add. არღა. — 19. ყივილღს ქათამსა. — 20. post გარე add. პეტრე B. — 21. ვითარღა. — 22. om. ყოველთა B.

a) Pl. 60 b.

*et iterum¹ negavit² cum iuramento³ quoniam non novi hominem illum, 72
 *Et post pusillum tempus⁴ accesserunt qui steterunt ibi et dixerunt Petro⁵ : 73
 « Vere tu quoque ex eis es⁶, quia loquela quoque tua manifestum facit⁷
 te. » *Tunc coepit⁸ exsecrari et iurare quoniam non novi hominem hunc⁹; 74
 et confestim¹⁰ gallus cantavit¹¹. *Et recordatus est¹² sermonis illius Iesus, 75
 quod dixit¹³ quoniam priusquam¹⁴ gallus cantet¹⁵, ter negabis me; *et exiit 76
 foras¹⁶ et flebat amare.

XXVII. — *Et cum mane esset, consilium fecerunt omnes¹⁷ sacerdotum XXVII, 1
 principes et seniores (1) populi adversus Iesum ut morti traderent¹⁸ eum.

1. iterum] rursus quoque. — 2. post negavit add. Petrus. — 3. post iuramento add. et dixit. — 4. om. tempus A. — 5. qui... Petro] ibi stantes illi ad Petrum et dixerunt ei. — 6. post es add. et A. — 7. manifestum facit] revelat. — 8. post coepit add. Petrus. — 9. hunc] illum. — 10. confestim] statim. — 11. post cantavit add. tantum. — 12. post est add. Petrus. — 13. post dixit add. ei. — 14. priusquam] usquedum. — 15. cantet gallus. — 16. post foras add. Petrus B. — 17. om. omnes B. — 18. morti traderent] interficerent.

(1) Fort. sacerdotes.

2 ზუგესთა¹ ერისათა იესუს თჳს. რამთამცა მოაკუდინეს² იგი. *და შეკრეს იგი
3 და მიიყვანეს და მისცეს³. პილატეს ბჭესა⁴ : *მაშინ⁵ იხილა ჟუდა⁶ მიმცე-
4 მელმან მისმან⁷ რამეთუ დაისაჯა. შეინანა და უკუნ სცა⁸ ვეცხლი იგი⁹
5 მღდელთ-მოდღუართა და¹⁰ მოზუგებულთა. *და ჰრქუა¹¹. ვცოდვ რამეთუ მიგვც
6 სისხლი მართალი : ხოლო მათ ჰრქუეს¹². ჩუენდა რა¹³. შენ უწყი : *და
7 დაავდ¹⁴ ვეცხლი იგი ტამარსა მას¹⁵. და მივიდა¹⁶ და შიმუდილიბა¹⁷ : *ხოლო
8 მღდელთ-მოდღუართა მოიღეს¹⁸ ვეცხლი იგი და თქუეს. არა ღირს ესე დადებად
9 საფასეთა¹⁹. რამეთუ სასყიდელი სისხლისა არს : ||^a *ზრახვა²⁰ ყვეს²¹ და
8 მოიყიდეს მით^{22b} აგარაკი იგი²³ მეკეცისაჲ საფლავად უცხლთა. *ამის თჳს
9 ერქუა²⁴ აგარაკსა მას აგარაკ სისხლის²⁵ მოდღენდელად დღემდის²⁶ : *მაშინ

1. მოზუგებულთა. — 2. რამთა მოკლან. — 3. post მისცეს add. იგი. — 4. ბჭესა] მთავარსა. — 5. post მაშინ add. ვითარცა. — 6. ჟუდა. — 7. მიმცემელმან მისმან] რემელმანცა (om. -ცა B) მისცა იგი. — 8. უკუნ სცა] მიაქცია, post quod add. ოცდაათი იგი. — 9. om. იგი. — 10. ante და add. მათ მიმართ (om. B). — 11. თქუა. — 12. post ჰრქუეს add. მას. — 13. post რა add. არს A. — 14. დაავნია. — 15. post მას add. შინა. — 16. მივიდა] განემოვრა და წარვიდა მიერ (om. A). — 17. post შიმუდილიბა (შიშთლიბა A) add. და მოკუდა. — 18. ante მოიღეს add. მათ B. — 19. ჯერ არს ესე დადებად სიწმიდესა. — 20. ante ზრახვა add. და. — 21. post ყვეს add. და მოიღეს ვეცხლი იგი B. — 22. მითა A. — 23. om. იგი A. — 24. ერქუა] ეწოდა. — 25. აგარაკი სისხლისა. — 26. ვიდრე აქა დღემდის.

a) Pl. 61 a. — b) მით additum manu correctoris super lineam.

2 * Et vinxerunt illum et adduxerunt et tradiderunt¹ Pilato iudici².
3 * Tunc³ vidit Iudas traditor eius⁴ quia damnatus fuit, paenituit et retro
4 dedit⁵ argentum illud⁶ sacerdotum principibus⁷ et senioribus; * et dixit :
5 « Peccavi quia tradidi vobis sanguinem iustum. » Illi autem dixerunt⁸ :
6 « Ad nos quid⁹? Tu scis. » * Et proiecit¹⁰ argentum illud in templo illo et
7 abiit¹¹ et strangulavit se¹². * Sacerdotum principes autem¹³ acceperunt
8 argentum illud et dixerunt : « Non decet¹⁴ hoc ponere in thesauris¹⁵ quia
9 pretium sanguinis est. » * Consilium¹⁶ fecerunt¹⁷ et emerunt illo agrum
10 illum¹⁸ figuli ad sepulturam peregrinorum; * propter hoc dictus¹⁹ est ager ille
11 ager sanguinis usque in hodiernum diem. * Tunc adimpletum est verbum²⁰

1. post tradiderunt add. illum. — 2. iudici] principi. — 3. post tunc add. ut. — 4. traditor eius] qui et (om. B) tradidit eum. — 5. reddidit. — 6. argentum illud] triginta illos argenteos. — 7. post principibus add. illis. — 8. post dixerunt add. ei. — 9. post quid add. est A. — 10. proiecit] dispersit. — 11. ante abiit add. secessit et; post autem, add. illinc B. — 12. post se add. et mortuus est. — 13. post autem add. illi B. — 14. decet] fas est. — 15. thesauris] sancto loco. — 16. ante consilium add. et. — 17. post fecerunt add. et acceperunt argentum illud B. — 18. om. illum A. — 19. dictus] appellatus. — 20. verbum] dictum.

ადესრულა სიტყუამ¹ იგი იერემია წინაწარმეტყუელისა² თქუმული³. და მოიღეს⁴ ოც და ათი იგი ვეცლი. სასყიდელი იგი პატიოხნისა⁵. რამელ იგი სასყიდლის ყვეს ძეთა ისრაჲლისათა⁶. * და მისცეს იგი აგარაკისა თვს⁷ მკეკვისასა⁸. ვითარცა მიბრძანა მე უფალმან : * ხოლო იესუ წარდგა⁹ წინამე¹⁰ მის ბჭისა¹¹. ჰკითხვიდა¹² მას¹³ და ჰრქუა. შენ ხარ¹⁴ მეუფე ჰურიათამ. ხოლო იესუ ჰრქუა¹⁵. შენ იტყვ : * და ვითარ ასმენდეს მას მდ<დ>ელთ-მოძღუარნი იგი და მოხუცებულნი¹⁶. არას მიუგებდა¹⁷ იგი¹⁸ : * მაშინ ჰრქუა მას პილატს. არა გესმის¹⁹ რადენსა ესენი²⁰ შეგწამებენ შენ. * და არა²¹ მიუგო მას არცა²² ერთსა სიტყუასა²³. ვიდრემდე²⁴ დაუკურდებოდა²⁵ ბჭესა მასცა²⁶ ფრიად : * ხოლო დღესასწაულად დღესასწაულად²⁷ ჩუეულ იყო ბჭე²⁸ იგი მიტეკვამად ერთისა პყრობილისა ერსა მას²⁹ რამელცა ჰნებავნ³⁰ : * პყრობილ ვინ მე იყო მაშინ

1. სიტყუამ] თქუმული. — 2. წინამწარმეტყუელისამ. — 3. თქუმული] რამელსა იტყვს. — 4. მოვიღე. — 5. პატიოხნისამ] განსყიდულისამ. — 6. რამელ... ისრაჲლისათა] რამელი მოვიღეს ძეთა გან (om. B) ისრაჲლისათა. — 7. მკეკვისა. — 8. დგა. — 9. მის ბჭისა] მთავრისა მის. — 10. ჰკითხა, ante quod add. და. — 11. post მას add. მთავარმან მან. — 12. ხარა. — 13. post ჰრქუა add. მას A. — 14. ვითარ... მოხუცებულნი] შესმენასა მას მდღელთ-მოძღუართასა და მოხუცებულთასა. — 15. არა [რამ მიუგო. — 16. om. იგი. — 17. გესმისა. — 18. ესე. — 19. არა რამ. — 20. არცადა A. — 21. ერთისა სიტყვასა თვს. — 22. ვიდრემდე. — 23. უკურდაცა. — 24. ბჭესა მასცა] მთავარსა მას. — 25. დღესასწაულთა semel. — 26. ბჭე] მთავარი. — 27. მიუტეკვის ერსა მას ერთი პყრობილი. — 28. რამელიცა უნებნ მათ.

a) Ms. ვითარმედ; emendavi.

illud Ieremiae prophetae dictum¹ : « Et acceperunt² triginta illos argenteos, pretium illud pretiati³ quem appetiaverunt filii Israhel⁴; * et dederunt illos pro agro figuli sicut praecepit mihi Dominus. » * Iesus autem stetit coram illo iudice⁵. Interrogabat⁶ eum⁷ et dixit : « Tu es⁸ rex Iudaeorum? » Iesus autem dixit⁹ : « Tu dicis. » * Et cum accusarent eum sacerdotum principes illi et seniores¹⁰, nihil respondebat ille¹¹. * Tunc dixit ei Pilatus : « Nonne audis¹² quanta hi testificentur adversus te? » * Et non¹³ respondit illi neque unum verbum¹⁴, adeo ut admiraretur iudex¹⁵ ille quoque¹⁶ multum. * Per unumquodque autem festum¹⁷ consueverat iudex¹⁸ ille dimittere¹⁹ unum vinctum populo illi, quem et voluissent²⁰. * Vinctus quidam

1. dictum] quod dicit. — 2. accepi. — 3. pretiati] venditi. — 4. quem... Israhel] quem emerunt a (om. B.) filiis (filii B) Israhel. — 5. illo iudice] principe illo. — 6. interrogabat] et interrogavit. — 7. post eum add. princeps ille. — 8. esne. — 9. post dixit add. ei B. — 10. cum... seniores] accusationi eius a sacerdotum principibus et senioribus. — 11. respondit : om. ille. — 12. non audisne. — 13. nihil. — 14. de uno verbo. — 15. iudex] princeps. — 16. quoque ante iudex. — 17. per festa autem. — 18. iudex] princeps. — 19. dimittebat populo illi unum vinctum. — 20. post voluissent add. illi.

17 წარჩინებული¹. რომელსა ერქუა ბარაბა². * და ვითარცა³ შეკრებულ იყვნეს
 იგინი. ჰქუა მათ პილატს. რომელი⁴ გნებავს ორთაგანი⁵ მიგიტევო⁶ თქუენ.
 18 ბარაბა⁶ ანუ^b იესუ^c რომელსა ჰქუან⁷ ქრისტე. * უწყდა რამეთუ შურობით⁸
 19 მიეცა⁹ იგი : * და ვითარ¹⁰ ჯდა¹¹ იგი¹² საყდართა ზედა. მიუვლინა მას ცოლმან
 20 თჳსმან^{13d} და ჰქუა¹⁴. რა¹⁵ ძეს შენი და მაგის მართლისა¹⁶. რამეთუ მრავალი
 21 ჰირი შემხუედა¹⁷ მე დღეს მაგის თჳს⁶ ჩუენებით¹⁸ : * ხოლო მდღელთ-
 მდღელთათა მათ და მღვთებულთა არწმუნეს ერსა მას. რათა მოითხოვნ¹⁹
 22 ბარაბა²⁰ და²¹ იესუ წარწყმიდონ : * მიუგო მსაჯულმან²² მან და ჰქუა მათ.
 რომელი²³ გნებავს ორთაგანი²⁴. და მიგიტევო თქუენ. ხოლო მათ თქუეს²⁵ ბარაბა²⁶ :
 22 * ხოლო²⁷ ჰქუა მათ პილატე აწ უკუე²⁸ რა²⁹ ვყო²⁹ იესუ რომელსა ჰქუან

1. პერობილ... წარჩინებული] ხოლო (om. B) იყო (ჰყვა A) ვინმე მამინ პერობილი
 შესწავებული. — 2. ბარაბა] იმსუ (ისუ A) ბარაბაისი. — 3. ვითარ. — 4. ვინ. — 5. post
 ორთაგანი (-გან A) add. და. — 6. იმსუ (ისუ A) ბარაბაისი. — 7. ჰქუან. — 8. რამეთუ
 უწყდა ვ-დ შურობითა (-ით A). — 9. მიხეცს. — 10. ვითარცა. — 11. დაჯდა. — 12. იგი
 პილატე. — 13. მიხმან A. — 14. post ჰქუა add. მას A. — 15. ante რა¹⁵ add. არა. —
 16. მართლისა მაგის კაცისა. — 17. ჰირი შემხუედა] მგვნო. — 18. ჩუენებით მაგის
 თჳს დღეს. — 19. გამოითხოვნ. — 20. ბარაბა. — 21. და] ხოლო. — 22. მსაჯულმან]
 მთავარმან. — 23. ვინ. — 24. ორთა ამაოგანი A. — 25. ჰქუეს. — 26. ბარაბა. —
 27. om. ხოლო. — 28. აწ უკუე] და. — 29. უყო A.

a) Pl. 61 b. — b) ანუ; -ნ- additum manu correctoris super lineam. — c) Ms. ი-ჳ.
 — d) თჳსმან additum manu correctoris super lineam. — e) მაგის თჳს manu correc-
 toris additum super lineam.

17 fuit tunc insignis¹, cui dictus est Barrabbas²; * et sicut congregati erant,
 dixit eis Pilatus : « Quem vultis ex duobus³ dimittam vobis — Barrabbam
 18 an Iesum⁴ quem vocant Christum? » * Sciebat enim⁵ per invidiam traditus
 19 est ille⁶. * Et sicut sedit ille⁷ super thronos, misit ad eum uxor sua⁸ (1)
 et dixit⁹ : « Quid¹⁰ agitur tibi et isti iusto¹¹, quia multam afflictionem
 20 passa sum hodie propter istum per visionem¹². » * Sacerdotum principes
 21 autem illi et seniores persuaserunt populo illi ut impetrarent Barrabbam et
 Iesum¹³ perderent. * Respondit iudex¹⁴ ille et dixit eis : « Quem vultis ex
 22 duobus¹⁵ et dimittam vobis? » Illi autem dixerunt : « Barrabbam. »
 * Dixit autem¹⁶ eis Pilatus : « Nunc igitur¹⁷ quid faciam Iesu, quem vocant

1. vincetus... insignis] fuit autem (om. B) quidam tunc vincetus notus. — 2. Barrabbas]
 Iesus (Isus A) Barabbae. — 3. post duobus add. et. — 4. ante Barrabbam add. Iesum
 (Isum A). — 5. post enim add. quoniam. — 6. tradiderunt illum. — 7. ille] Pilatus.
 — 8. sua] eius A. — 9. post dixit add. eius A. — 10. quid] nihil. — 11. iusto isti
 homini. — 12. multam... visionem] multa passa sum per visionem propter istum hodie.
 — 13. et Iesum] Iesum autem. — 14. iudex] princeps. — 15. post duobus add. his A.
 — 16. om. autem. — 17. Nunc igitur] Et.

(1) Sic!

ქრისტე : ჰრქუეს მას¹. ჯუ<ა>რსეცუნ². * ხოლო მან³ ჰრქუა⁴. რაჲ ძური⁵ 23
 უქმნიეს : ივინი⁶ უმეტეს⁷ დადადებდეს⁸ და იტყოდეს ჯუ<ა>რსეცუნ :
 * იხილა რაჲ⁹ პილატე. რამეთუ არას⁹ არგებდა¹⁰. არამედ უფროდისი¹¹ ამბოხნი¹² 24
 იქმნებოდა¹³. მოიღღ¹⁴ წყალი და დაიბანა გელნი წინამე ერისა მის და თქუა.
 უბრალო¹⁵ ვარ მე ხის<ხლის>ა გან ამის¹⁶ მართლისაჲსა¹⁷. თქუენ იგულეთ¹⁸ :
 * და მიუგო ყოველმან ერმან და თქუა¹⁹. ხისხლი მაგისი ჩუენ ზედა და ჩუენთა 25
 შვილთა²⁰ ზედა^b : * მაშინ მიუტევა მათ ბარბაბა²¹. ხოლო იესუ²² გუემა²³ და მისცა
 მათ. რაჲთა || ჯუარს აგუენ²⁴ : * მაშინ ერისა გაცთა მათ²⁵ ბჭისათა²⁶ წარიყვანეს 26
 იესუ ურაკპარაკად²⁷. და შეკრიბეს მის ზედა ყოველი ნათესავი იგი²⁸ : * და
 განძარცუეს იგი. და ქლამინდი მეწამული შეჰმოსეს მას. * და შექმნეს²⁹ გურგუნი 29

1. post მას add. ყოველთა. — 2. ჯუარს ეცუნ A; ეცუნ B. — 3. მან] მთავარმან A.
 — 4. post ჰრქუა add. მათდა (om. B). — 5. ძური] ბღრღტი. — 6. ante ივინი add.
 ხოლო. — 7. უმეტესად B. — 8. ვითარცა იხილა. — 9. არა რას B. — 10. არგებს მას. —
 11. უფროდის და. — 12. ამბოხნი] შფდთი. — 13. იქმნების. — 14. მოიღღ] მოითხზვა.
 — 15. უბრალომგა A. — 16. მაგისისა. — 17. om. მართლისაჲსა. — 18. იგულეთ]
 ისილეთ. — 19. თქუა] ჰრქუეს A; თქუეს B. — 20. შვილთა ჩუენთა. — 21. ბარბა.
 — 22. იესუს. — 23. გუემა] შღღტითა სცა. — 24. ეცუას B. — 25. ერისაგანთა მათ. —
 26. ბჭისათა] მთავრისათა. — 27. ურაკპარაკად] ტაძრად. — 28. ნათესავები იგი (om. B)
 ყოველი. — 29. შექმნეს] შეთხზეს.

a) დადადებდეს : -დეს bis apud ms. — b) ზედა manu correctoris super lineam
 additum. — c) Pl. 62 a.

Christum? » Dixerunt ei¹ : « Crucifigatur. » * Ille² autem dixit³ : 23
 « Quid mali fecit? » Illi⁴ magis clamabant et dicebant : « Crucifigatur! »
 * Cum⁵ vidit Pilatus quia nihil proficeret⁶, sed magis⁷ tumultus fieret, 24
 accepit⁸ aquam et abluit manus coram populo illo, et dixit : « Innocens
 sum⁹ ego a sanguine huius¹⁰ iusti¹¹ : vos cavete¹². » * Et respondit omnis 25
 populus et dixit¹³ : « Sanguis istius super nos et super nostros filios¹⁴! »
 * Tunc dimisit eis Barrabbam¹⁵, Iesum autem flagellavit¹⁶ et tradidit eis ut 26
 crucifigerent¹⁷. * Tunc milites illi iudicis¹⁸ abduxerunt Iesum in plateam¹⁹,
 et congregaverunt super eum omnem gentem illam²⁰; * et exuerunt eum 28
 et chlamydem coccineam induerunt ei; * et fecerunt²¹ coronam spinæ²² et 29

1. post ei add. omnes. — 2. ille] princeps A. — 3. post dixit add. eis (om. B). —
 4. post Illi add. autem. — 5. cum] ut. — 6. post proficeret add. ei. — 7. post magis
 add. quidem. — 8. accepit] postulavit. — 9. sim A. — 10. istius. — 11. om. iusti. —
 12. cavete] videte. — 13. dixerunt. — 14. filios nostros. — 15. Barabbam. —
 16. flagellavit] flagello percussit. — 17. crucifigeretur B. — 18. milites... iudicis]
 quidam ex militibus illis principis. — 19. plateam] templum. — 20. gentes illas (om. B)
 omnes. — 21. fecerunt] contexuerunt. — 22. e spinis.

ეკლისაჲ.¹ და დაადგეს თავსა მისსა. და ლერწამი² მარჯვენესა კელსა მისსა.
 და მუგლინი დაიდგნიან³ წინაჲ მისსა⁴. და ეკიცხევდ⁵ მას და ეტყუედ⁶.
 30 გინარდენ მეუფეო ჰურიათაო : * და ჰნერწყვდეს მას. და მოიღიან⁷ ლერწამი
 31 იგი⁸ და სცემედ⁹ თავსა მისსა⁹. * და რაჲჲმს¹⁰ განკიცხეს იგი. განსძარცვს
 მას ქლამინდი¹¹ იგი. და შეჰმოსეს მას¹² თხვი ვე სამოსელი. და მიიყვანეს¹³ იგი
 32 ჯუარცუმად¹⁴ : * და ვითარ¹⁵ გამოვიდოდეს¹⁶. პღეს კაცი კვრენელი¹⁷.
 რღმელსა სახელი ერქუა¹⁸ სიმონ. ესე წარიქციეს რამთა აღიკიდლს¹⁹ ჯუარი მისი :
 33 * და მოვიდეს²⁰ ადგილსა მას. რღმელსა სახელი ერქუა²¹ გოლგოთა. რღმელ არს
 34 თხემისა ადგილი. * და მისცეს მას სუმად²² ღუნომ ნავღელრეული²³ : და ვითარ
 35 გემომ იხილა²⁴. არა უნდა სუმად : * ხოლო²⁵ ჯუარს აცვს იგი. განიყვს
 სამოსელი მისი წილით²⁶. რამთა ადესრულოს თქუმული²⁷ წინაწარმეტყუელისაჲ²⁸.

1. ეკალთა გან. — 2. post ლერწამი add. მისცეს. — 3. დაიდგნეს. — 4. მის წინაჲ. —
 5. და ეკიცხევდეს ემღრდეს. — 6. ეტყუედეს. — 7. მოიღეს. — 8. om. იგი. — 9. სცემდეს.
 — 10. რაჲჲმს] ოდეს. — 11. ქლანიდი. — 12. om. მას B. — 13. წარიყვანეს. —
 14. რამთა ჯუარს აცვან. — 15. ვითარცა A. — 16. გამოვიდეს, post quod add. იგინი
 მიერ. — 17. კვრინელი. — 18. რღმელსა... ერქუა] სახელით. — 19. აღიკდს. —
 20. მოვიდეს A. — 21. სახელი ერქუა] ჰრქვან. — 22. om. სუმად. — 23. ღუნომ
 ნავღელრეული] მძარი ნავღლითა შესავებული. — 24. ვითარ გემომ იხილა] გემომ რამ
 იხილა A : მირაიდილ B. — 25. ხოლო] და ვითარცა. — 26. წილით] და განიგდეს წილი.
 — 27. post თქუმული add. იგი A. — 28. წინაწარმეტყუელისა მიერ რღმელსა იტყვს.

a) მისსა; secunda -b- manu correctoris super lineam additum. — b) ჯუარ; -a- additum super lineam manu correctoris.

imposuerunt in capite eius et arundinem¹ in dextra manu eius, et genua
 flectunt² coram eo et³ illudebant ei et dicebant : « Ave, O rex Iudaeo-
 30 rum! » * Et conspuebant eum et accipiunt⁴ arundinem illam⁵ et feriebant
 31 caput eius. * Et quando illuserant ei, exuerunt eum chlamyde ea et induerunt
 32 eum⁶ proprio vestimento. Et duxerunt⁷ eum ad crucifigendum⁸; * et cum
 exirent⁹, invenerunt hominem Cyrenaeum cui nomine dictus est¹⁰ Simon.
 33 Hunc angariaverunt ut tolleret crucem eius. * Et venerunt in locum illum,
 34 cui nomine dictus est¹¹ Golgotha, quod est culminis locus. * Et dederunt ei
 ad bibendum¹² vinum¹³ cum felle mixtum, et ut¹⁴ gustavit¹⁵ non voluit bibere.
 35 * Crucifixerunt autem¹⁶ eum; diviserunt vestimentum eius per sortem¹⁷,
 ut adimpleretur dictum¹⁸ prophetae¹⁹ : « Diviserunt vestimentum meum

1. post arundinem add. dederunt. — 2. flexerunt. — 3. om. et. — 4. acceperunt.
 — 5. om. illam. — 6. om. eum B. — 7. abduxerunt. — 8. ut crucifigerent. — 9. exissent,
 post quod add. illi illinc. — 10. om. cui,... dictus est. — 11. cui... est] quem dicunt.
 — 12. om. ad bibendum. — 13. vinum] acetum. — 14. ut] cum. — 15. gustavit]
 cepit B. — 16. crucifixerunt autem] et ut crucifixerunt. — 17. per sortem] et sortem
 iecerunt. — 18. post dictum add. illud A. — 19. a propheta quod dicit.

განიყვეს სამცხელი ჩემი თავისა მათისა¹. და კუართსა ჩემსა ზედა წილ იგდეს² :
 * და სხდეს მუნ³ და სცვიდეს⁴. ||^a * და დადგეს თავსა ზედა მისსა⁵ ბრალად 36, 37
 მისა დაწერილი ვითარმედ⁶ ესე არს⁷ მეუფეს ჭურიათაჲ : * მაშინ ჯუარს აცუნეს 38
 მის თანა ორნი ავაზაკნი. ერთი მარჯუენით მისა⁸ და ერთი მარცხენით : * ხოლო 39
 თანაწარმავალნი იგი ჰბასრდებდეს⁹ მას და¹⁰ სრიდეს¹¹ თავსა მათსა¹². * და 40
 იტყოდეს¹³ : ზ¹⁴ რამელი დაარღუევდა¹⁵ ტამარსა მას და მესამესა დღესა
 აღამენებდ მას¹⁶. განარინე¹⁷ თავი შენი¹⁸ : ძე თუ¹⁹ ხარ ღმრთისაჲ[საჲ]²⁰.
 გარდამოკედ ჯუარით²¹ : * ეგრეცა²² მდღელთ-მომღლარნი იგი ეკიცხვდეს²³ 41
 მწიგნობართა თანა და მოხუცებულთა²⁴. და იტყოდეს. * სხუანი აცხვენა
 თავისა თხისაჲ²⁵ ვერ უძლვს²⁶ ცხვრებად²⁷ : უკუეთუ მეუფე ჭურიათაჲ²⁸
 არს. გარდამოკედინ აწ²⁹ ჯუარით და გურწმენეს იგი³⁰. * რამეთუ³¹ ესვიდა 43
 ღმერთსა აწ³² იცხენინ იგი³³ უკუეთუ ჰნებავს იგი³⁴. რამეთუ თქუა ვითარმედ³⁵

1. თავისა მათისა] მათ შორის. — 2. განიყვეს წილი. — 3. om. მუნ B. — 4. post
 სცვიდეს add. მას მუნ (om. A). — 5. მისსა ზედა. — 6. om. ვითარმედ. — 7. post
 არს add. იესუ B. — 8. მისსა B. — 9. ჰგომდეს. — 10. om. და. — 11. ყრიდეს. —
 12. თავთა მათთა B. — 13. იტყოდეს. — 14. ზ] ეჰა B; om. A. — 15. დაარღუევდა]
 დაჰგნიდ. — 16. om. მას. — 17. განარინე] იცხენ აწ (om. A). — 18. შენი] თხი. —
 19. უკუეთუ ძმ. — 20. ღმრთისაჲ. — 21. ante ჯუარით add. მაგიერ. — 22. ეგრეცა. —
 23. ეკიცხვდეს] ემღერდეს. — 24. სხუესთა. — 25. თავი თხი B. — 26. ძალ უცა.
 (უც A). — 27. ცხვრებად. — 28. ჭურიათაჲ] ისრაელისაჲ. — 29. post აწ add. მაგიერ. —
 30. ეგ B. — 31. რამეთუ] უკუეთუ. — 32. om. აწ. — 33. ეგ B. — 34. ეგ. — 35. om.
 ვითარმედ B.

a) Pl. 62 b. — b) უკუეთუ ჰნებავს იგი additum super lineam manu correctoris.

sibimetipsis¹, et super tunicam meam sortem iecerunt². » * Et sederunt 36
 ibi³ et observabant⁴. * Et posuerunt super caput eius crimen eius 37
 scriptum quoniam⁵ hic est⁶ rex Iudaeorum. * Tunc crucifixerunt cum eo 38
 duos latrones, unum a dextera eius et unum a sinistra. * Praetereuntes 39
 autem illi blasphemabant eum et⁷ nutabant capite⁸ eorum; * et dicebant : 40
 « O⁹ qui diruebat templum illud et in triduo exstruebat illud¹⁰, salva¹¹
 temetipsum; filius si¹² es Dei, descende de¹³ cruce. » * Isto quoque modo 41
 sacerdotum principes ei illudebant cum scribis et senioribus et dicebant :
 * « Alios salvavit; semetipsum non poterit salvare. Si rex Iudaeorum¹⁴ est, 42
 descendat¹⁵ nunc de cruce et credemus illi¹⁶; * quia confidit in Deo; nunc 43

1. sibimetipsis] inter eos. — 2. iecerunt sortem. — 3. om. ibi B. — 4. post observa-
 bant add. eum ibi (om. A). — 5. om. quoniam. — 6. post est add. Iesus B. — 7. om.
 et. — 8. capitibus B. — 9. O] aha B; om. O A. — 10. om. illud. — 11. post salva
 add. nunc B. — 12. si filius. — 13. ante de add. istinc. — 14. Iudaeorum] Israhel. —
 15. post nunc add. istinc. — 16. isti B.

44 მე ღმრთისად ვარ¹. * ეგრეცა² ავაზაკნი იგი. რამელ ჯურცუმულ იყვნეს მის
45 თანა³. აყუდრებდეს მას : * და⁴ მეექუსით⁵ ქამითგან დაბნელდა ყოველსა
46 ქუეყანასა ზედა⁶ მეცხრა⁷ ქამამდე : * და მეცხრესა ოდენ ქამსა. გმ<ა> ყო^a
იესუ გმითა დიდითა და თქუა. ჭლი ჭლი ლამა საბაკთანი⁸. ესე არს. ||^b ღმერთო
47 ღმერთო ჩემო რად დამაგდებ⁹ მე : * და რამელთა¹⁰ ესმა¹¹ და იტყოდეს¹².
48 აჰა¹³ ელიას უცმობს ესე : * და მეყსეულად მიიბოიდა ერთი მათგანი და მოიღო
49 ღრუბელი. ადავხო¹⁴ კმრითა და დაადგა¹⁵ ლერწამი და ასუმიდა მას : * ხოლო
სხუანი იტყოდეს¹⁶. აცადეთ¹⁷ ვიხილოთ მო-მი-ვიდეს ჭელია განრინებად¹⁸ მაგისა :
50, 51 * ხოლო იესუ¹⁹ გმა²⁰ ყო გმითა დიდითა და აღმოუტევა²¹ ხული : * და აჰა
კრეტსაბმელი²² ტამრისად მის განიპო ორგან²³ ზენათგან მი-ქუნამდე²⁴. და

1. ვარი მე. — 2. ეგრეცა. — 3. რამელ... თანა] მის თანა ჯურცუმულნი. — 4. და] ხოლო. — 5. ექუსით (ექუს A). — 6. ყოველი ქუეყანად; om. ზედა. — 7. მეცხრედ, ante quod add. ვიდრე. — 8. საბაკთანი. — 9. რამა თვს დამიტევებ. — 10. post რამელთა add. მე მუნ მდგომარეთა. — 11. post ესმა add. ესე B. — 12. post იტყოდეს add. ვითარმედ A. — 13. om. აჰა. — 14. ante ადავხო add. და. — 15. დადგა B. — 16. იტყოდეს B. — 17. post აცადეთ add. და. — 18. მო-მი-ვიდეს... განრინებად] უკუეთუ ელია მოვიდეს (მო. ელ. A) გხნად (გარდამოგხნად A). — 19. post იესუ add. კუალად. — 20. გმა] დადად. — 21. განუტევა. — 22. post კრეტსაბმელი add. იგი. — 23. ორად A. — 24. ზემთ გან ვიდრე ქვედ(-ზე B)მდგ.

a) გმ<ა> ყო იესუ additum manu correctoris super lineam. — b) Pl. 63 a.

44 liberet eum¹ si vult eum²; dixit enim quoniam³ filius Dei sum⁴. » *Isto
45 quoque modo latrones illi qui crucifixi erant cum eo⁵ improperabant ei.
46 *Et a sexta⁶ hora obtenebrabatur super omnem terram⁷ usque ad nonam
horam. *Et in nona tantum hora clamavit Iesus voce magna et dixit :
« Eli, Eli, lama sabakt'ani⁸, » hoc est : « O Deus, O Deus mi, quare
47 deicis⁹ me? » *Et qui¹⁰ audierunt¹¹ et loquebantur¹² : « Ecce¹³ Eliam
48 invocat hic. » *Et statim accurrebat unus ex eis et accepit spongiam,
49 implevit¹⁴ aceto et imposuit in arundine et potionabat eum. *Alii autem
dicebant : « Sinite, videamus¹⁵ an veniat Elias¹⁶ ad liberandum istum. »
50, 51 *Iesus autem¹⁷ clamavit voce magna et emisit spiritum. *Et ecce velum¹⁸
templi illius scissum est in duo a vertice usque ad deorsum. Et terra

1. eum] istum B. — 2. eum] istum. — 3. om. quoniam. — 4. post sum add. ego. — 5. qui... cum eo] cum eo crucifixi. — 6. Et a sexta] A sexta autem. — 7. terra omnis. — 8. sabakt'ani. — 9. derelinquis. — 10. qui] quidam ibi stantes. — 11. post audierunt add. hoc B. — 12. post loquebantur add. quoniam A. — 13. om. ecce. — 14. ante implevit add. et. — 15. ante videamus add. et. — 16. si veniet Elias (Elias veniet A). — 17. post autem add. rursus. — 18. post velum add. illud.

ქუეყანაჲ შეიძრა. და ლოდნი¹ განსთქდეს. * და სამარენი² აეზუნეს³. და 52
 მრავალნი გორენი⁴ შესუენებულთა წმიდათანი აღდგეს. * და გამოვიდეს 53
 სამართი⁵ : და⁶ შემდგომად აღდგომისა მისისა შევიდეს⁷ წმიდასა ქალაქსა
 და ეჩუენეს⁸ მრავალთა : * ხოლო ასისტავმან მან და⁹ რმელნი სცვიდეს 54
 მის თანა¹⁰ იესუს. ვითარ¹¹ იხილეს ძრვად იგი და რაჲ იგი¹² იქმნა. შეეშინა
 ფრიად¹³ და თქუეს¹⁴. ჭემმარითად ძე ღმრთისაჲ იყო ეჲ : * და¹⁵ იყვნეს მუნ 55
 დედანი¹⁶ მრავალნი. რმელნი შორით ხედვიდეს. რმელნი იგი¹⁷ მოხდევიდეს¹⁸
 იესუს გალილეათ მსახურებად მისა. * რმელ იყო¹⁹ მარიამ მაგდანელი²⁰. 56
 და მარიამ იაკობისი და ილხევისი²¹ დედაჲ. და დედაჲ ||^b ძეთა ზებედესთაჲ :
 * და ვითარ დამწუხრდა²². მოვიდა კაცი მდიდარი არიმათიათ რმელსა სახელი 57
 ერქუა²³ ილხე²⁴. რამეთუ²⁵ იგიცა მოწაფე ყოფილ იყო იესუსა²⁶ : * ეხე მიუგდა²⁷
 პილატეს²⁸ და მოჰსთხოვნა²⁹ გორენი იგი იესუსნი³⁰. მაშინ უბრძანა პილატე³¹ 58

1. ლოდნი] კლდენი. — 2. სამარენი] საფლავნი. — 3. აეზუნეს A. — 4. გორენი]
 გუამნი. — 5. სამართი] საფლავით მათით. — 6. om. და B. — 7. ante შევიდეს add.
 და B. — 8. ეჩუენეს] გამოეცხადნეს. — 9. post და (om. A) add. მისთანათა და
 (om. A). — 10. om. მის თანა. — 11. om. ვითარ. — 12. om. და რაჲ იგი B. — 13. om.
 ფრიად A. — 14. იტყუდეს. — 15. om. და. — 16. დედანიცა. — 17. om. იგი. —
 18. მოხდევიდეს] შეუდევს. — 19. და ჰმსახურებდეს მას რმელსა თანა იყო. —
 20. მაგდანელი B. — 21. ილხევის A; ილხე B. — 22. ვითარცა შემწუხრდა. —
 23. რმელსა... ერქუა] სახელით. — 24. ილხე B. — 25. რამეთუ] რმელ. — 26. იესუსა.
 — 27. მოვიდა. — 28. პილატესა B; პილატესა A. — 29. გამოითხოვა. — 30. გუამი იგი
 (om. A) იესუსისი. — 31. პილატე უბრძანა.

a) Post იყო rasura 4 litterarum. — b) Pl. 63 b.

commota est et lapides¹ scindebantur; * et monumenta² aperta sunt, et 52
 multae carnes³ obdormitorum sanctorum resurrexerunt; * et exierunt de 53
 monumento⁴, et⁵ post resurrectionem eius intraverunt⁶ in sanctam
 civitatem et apparuerunt⁷ multis. * Centurio autem ille et⁸ qui custodie- 54
 bant cum eo⁹ Iesum, ut¹⁰ viderunt motum illum et id quod¹¹ factum est,
 timuerunt valde¹² et dixerunt¹³ : « Vere Filius Dei fuit hic. » * Et¹⁴ fuerunt 55
 ibi mulieres¹⁵ multae, quae e longe spectabant, quae sequebantur¹⁶ Iesum
 a Galilaea ad ministrandum¹⁷ ei; * quae¹⁸ fuit (1) Mariam Magdalena et 56
 Mariam Iacobi et Ioseph¹⁹ mater et mater filiorum Zebedaei. * Et ut vesper 57
 fuit, venit homo dives ab Arimathaea, cui nomine vocatum est²⁰ Ioseb²¹, quia
 ille²² quoque discipulus fuerat Iesu. * Hic accessit²³ ad Pilatum et impetravit 58

1. lapides] petrae. — 2. monumenta] sepulcra. — 3. carnes] corpora. — 4. monu-
 mento] sepulcro eorum. — 5. om. et B. — 6. ante intraverunt add. et B. — 7. appa-
 ruerunt] revelaverunt se. — 8. post et (om. A) add. ii cum eo et (om. B). — 9. om. cum eo
 — 10. om. ut. — 11. om. et id quod B. — 12. om. valde A. — 13. dixerunt] dicebant.
 — 14. om. et. — 15. post mulieres add. quoque. — 16. secutae sunt. — 17. et minis-
 trabant. — 18. quae] quibuscum. — 19. Ioseb A. — 20. om. cui..., vocatum est. —
 21. Ioseph B. — 22. quia ille] qui is. — 23. accessit] venit.

(1) Sic.

59 მიცემად მას¹. * და მოიხუნა² გორცნი³ იგი იხსევ⁴ და შეგრაგნა⁵ იგი
60 არდაგსა⁶ წმიდასა. * და დადვა⁷ ახალსა შინა სამარესა თვსსა. რომელი იგი
აღმეგუეთა კლდესა შინა⁸. და მოაგორვა⁹ ლლდი დიდი¹⁰ კარსა მას¹⁰ მის¹¹
61 საფლავისასა. და წარვიდა : * და¹² იყო მუნ მარიამ მაგდანელელი¹³ და მერმე¹⁴
62 მარიამ¹⁵. სხდეს წინაშე სამარესა¹⁶ მას : * სვალისა¹⁷ გან რომელ არს პარასკევისა
შემდგომად¹⁸. შეკრბეს მღდელო^b -მომღუარნი და¹⁹ ფარისეველნი პილატესა²⁰.
63 * და ჰრქუეს²¹. უფალო მოვიგებნეთ ჩუენ²². რამეთუ მან მაცთუნებელმან²³ თქუა
64 ვიდრე ცოცხალ და²⁴ იყო ვითარმედ მესამესა დღესა²⁵ აღვდგე²⁶. * ბრძანე აწ²⁷
დაკრძალვამ საფლავისამ მის²⁸ მესამედ დღედმდე. ნუ უკუე მოვიდენ მოწათენი
მიხნი²⁹ ღამე³⁰ და წარიპარენ იგი და ჰრქუან³¹ ერსა მას³² ვითარმედ აღდგა

1. მას] გუამი იგი მისი. — 2. მოიხუნა] მოიღო. — 3. გორცნი] გუამი. — 4. იხსევ A, ante quod add. მისი. — 5. წარგრაგნა A. — 6. არდაგსა] არმენაკსა A. — 7. post დადვა add. იგი. — 8. ახალსა მისსა საფლავსა. რომელი გამოეგუეთა კლდისა მის (om. A) გან. — 9. მოაგორვა. — 10. om. მას B. — 11. მისსა A; om. B. — 12. om. და. — 13. მაგდანელელი B; მაგდანელი A. — 14. მერმე] ერთი სხუამ. — 15. post მარიამ add. და. — 16. სამარესა] საფლავსა. — 17. ante სვალისა add. სოლო A. — 18. შემდგომად პარასკევისა. — 19. ante და add. იგი. — 20. პილატესა A. — 21. თქუეს B. — 22. om. ჩუენ. — 23. მაცთუმან. — 24. om. და B. — 25. შემდგომად სამისა დღისა. — 26. აღვდგე. — 27. აწ ბრძანე. — 28. დაკრძალვად საფლავი იგი ვიდრე. — 29. om. მისნი B. — 30. om. ღამე. — 31. ჰრქუან] უთხრან. — 32. om. მას.

a) დიდი; -დო manu correctoris additum super lineam. — b) მღდელო; -ღ- additum manu correctoris super lineam.

59 carnes illas¹ Iesu. Tunc praecepit Pilatus² dare ei³. * Et accepit carnes
60 illas⁴ Ioseph⁵ et involvit illum in sindone munda; * et posuit⁶ in novo monu-
mento suo, quod exciderat sibi in petra⁷, et advolvit lapidem magnum
61 ad ostium illud⁸ illius⁹ sepulcri, et abiit. * Et¹⁰ fuit ibi Mariam Magdalena
62 et altera¹¹ Mariam; sederunt¹² ante monumentum¹³ illud. * In crastina¹⁴
die quae est post Parasceven, congregati sunt sacerdotum principes¹⁵ et
63 Pharisei ad Pilatum; * et dixerunt : « Domine, recordati sumus nos¹⁶
quia ille seductor dixit usquedum vivus quidem¹⁷ esset, quoniam tertia
64 in die¹⁸ resurgam; * praecipe nunc¹⁹ custodiri sepulcrum illud usque ad

1. carnes illas] cadaver illud (om. A). — 2. Pilatus praecepit. — 3. ei] cadaver illud eius. — 4. carnes illas] cadaver illud eius. — 5. Ioseb. — 6. post posuit add. eum. — 7. novo eius sepulcro, quod excidit sibi de petra illa (om. A). — 8. om. illud B. — 9. om. illius B. — 10. om. et. — 11. altera] una alia. — 12. ante sederunt add. et — 13. monumentum] sepulcrum. — 14. post crastina add. autem A. — 15. post principes add. illi. — 16. om. nos. — 17. om. quidem B. — 18. post triduum. — 19. nunc praecipe

იგი¹ მკუდრეთით : და იყოს უკუნადახსენელი საცთური უძურეს პირველისა :
 * ჰრქუა მათ ბილატე გაქუნს^a ||^b თქუენ დასი². მივედით³ და დაჰკრძალეთ^c 65
 ვითარცა იგი : * ხლღ იგინი წარვიდეს⁴. და დაჰკრძალეს საფლავი იგი 66
 და⁵ დაჰბეჭდეს ლღდა მას დასისა თანა :

28. * მწუხრი შათათსა⁶ რღმელი განთენებღდა⁷ ერთშათათად. მოვიდა⁸ XXVIII. 1
 მარიამ მაგდანელელი⁸ და მერმე⁹ მარიამი¹⁰ ხილვად საფლავისა მის¹¹ : * და 2
 აჰა¹² ძრვამ¹³ იყო დიდ. რამეთუ ანგელღნი უფლისამ გარდამოცდა ზეცით.
 მოვიდა¹⁴ და¹⁵ გარდააგორვა ლღდი იგი კარისა მის გან¹⁶. და დაჯდა მას ზედა.
 * იყო ხილვამ მისი ვითარცა ელვამ და სამღსელი მისი სპეტაკ იყო¹⁷ ვითარცა 3
 თოვლი : * და¹⁸ საშინელებისა გან მისისა შეძრწუნდეს ძველნი იგი. და იქმნეს¹⁹ 4
 ვითარცა მკუდარნი : * მიუგო ანგელღზმან მან. და ჰრქუა დედათა მათ. ნუ 5
 გეშინინ თქუენ. უწყი²⁰ რამეთუ იესუს ჯურღუმულსა²¹ ეძიებთ. * არა აქა არს²². 6

1. om. იგი. — 2. დასისაგანი. — 3. წარვედით. — 4. მოვიდეს B. — 5. om. და A.
 — 6. post შათათსა add. მას B. — 7. განთენებღდა A. — 8. მაგდანელელი. — 9. მერმე]
 სხუამ იგი. — 10. მარიამ. — 11. საფლავის ამის. — 12. post აჰა add. ეხერა A. —
 13. ძრვა. — 14. ante მოვიდა add. და B. — 15. om. და A. — 16. post გან add. საფლავისა.
 — 17. om. იყო. — 18. და] ხლღ. — 19. იქმნეს. — 20. ვიცი. — 21. ჯურღუმულსა.
 — 22. არს აქა.

a) გაქუნს; -b- ut videtur erasum in ms. — b) Pl. 64 a. — c) დაჰკრძალეთ; -g-
 manu correctoris additum super lineam.

tertium diem, ne forte veniant discipuli eius¹ noctu², et furentur eum et
 dicant³ populo illi⁴ quoniam surrexit ille⁵ e mortuis, et erit novissimus
 error peior primo. » * Dixit eis Pilatus : « Habetis vos turmam⁶ : ite⁷ et 65
 custodite sicut scitis. » * Illi autem abierunt⁸ et custodierunt sepulcrum 66
 illud et⁹ obsignabant lapidem illum cum turma.

XXVIII. — * Vespere in Sabbatho¹⁰ quod illucescebat in prima Sabbathi, XXVIII, 1
 venit Mariam Magdalena et altera¹¹ Mariam ad videndum sepulcrum illud¹²
 * Et ecce motus fuit magnus, quia angelus Domini descendit de caelo, 2
 venit¹³ et¹⁴ devolvit lapidem illum ab ostio illo¹⁵, et insedit super eum. * Fuit 3
 aspectus eius sicut fulgur et vestimentum eius album fuit¹⁶ sicut nix; * et 4
 prae timore¹⁷ eius contremescebant custodes illi et facti sunt velut mortui.
 * Respondit angelus ille et dixit mulieribus illis : « Nolite timere vos : scio 5
 quia Iesum crucifixum quaeritis; * non hic est¹⁸, sed¹⁹ resurrexit ille.²⁰ » 6

1. om. eius B. — 2. om. noctu. — 3. dicant] narrent B. — 4. om. illi. — 5. om. ille.
 — 6. eos de turma. — 7. abite. — 8. abierunt] venerunt B. — 9. om. et A. — 10. post
 Sabbatho add. illo B. — 11. altera] alia illa. — 12. illud] hoc (errore editoris?). —
 13. ante venit add. et B. — 14. om. et A. — 15. post illo add. sepulcri. — 16. om.
 fuit. — 17. et prae timore] prae timore autem. — 18. est hic. — 19. sed] quia A. —
 20. ille] ut.

არამედ¹ აღდგა იგი² : თქუა³ მოვედით და იხილეთ ადგილი იგი³ სადა იდგა⁴
 7 უფალი⁵. * და ადრე წარვედით და არქეთ⁶ მოწაფეთა მისთა ვითარმედ აღდგა
 და აჰა წინაგომდელს თქუენ გალილუას⁷ : მუნ იხილეთ იგი. აჰა ესერა⁸ გარქუ
 8 თქუენ : * და⁹ წარვიდეს ადრე ადრე¹⁰ მიერ სამართ¹¹ შიშითა და სიხარულითა
 9 დიდითა. მიწბიდეს თხრობად მოწაფეთა მისთა : * და აჰა იესუ შეემთქუა⁹
 მათ და ჰ< >ქუა. გიხაროდენ. ხოლღ იგინი მიუგდეს¹² და შეუპყრნეს ფერგნი
 10 მისნი¹³. და¹⁴ თაყუანის სცეს მას : * მაშინ ჰქუა მათ იესუ. ნუ გემინინ
 მივედით¹⁵ და უთხართ ძმათა ჩემთა რაფთა მივიდენ¹⁶ გალილუად¹⁷. და მუნ
 11 მიხილენ მე : * და ვათარ იგი¹⁸ წარვიდეს. მუნქუეს ოდენ¹⁹ დასისა მისგანნი ვინ
 მე²⁰ მოვიდეს²¹ ქალაქად და მიუთხრეს²² მდღელთ-მომღუართა^b მათ ყოველი
 12 ვე²³ რაფცა²⁴ იგი²⁵ იქმნა : * და შეკრბეს მდღელთ-მომღუარნი იგი მოხუცებულ-
 13 ლებით ურთ²⁶. ზრანვა ყვებს ვეცხლი დიდძალი მისცეს ერისაგანთა მათ. * და

1. არამედ] რამეთუ A. — 2. იგი] ვითარცა. — 3. om. იგი. — 4. დადგეს. —
 5. უფალი] იგი. — 6. არქეთ] უთხართ. — 7. გალილუად B. — 8. ესერა. — 9. და]
 ხოლღ იგინი. — 10. ადრე *semel*. — 11. სამართ] საფლავით. — 12. მოუგდეს B; მოვიდეს
 A. — 13. შეუპყრნეს ფერგთა მისთა. — 14. და *bis* B. — 15. წარვედით. — 16. წარვიდენ.
 — 17. გალილუას A. — 18. ესენი ვითარცა. — 19. მუნქუეს ოდენ] და აჰა ესერა. —
 20. om. ვინ მე. — 21. შევიდეს. — 22. უთხრეს. — 23. om. ვე A. — 24. ესე რაფცა. —
 25. om. იგი. — 26. და... ურთ] ხოლღ იგინი შეკრბეს მოხუცებულთა თანა და.

a) Pl. 64 b. — b) მომღუ [ა]რთა; [ა] *additum super lineam manu correctoris*.

7 Dixit : « Venite et videte locum illum¹ ubi positus est² Dominus³; * et
 mane (1) abite et dicite⁴ discipulis eius quoniam surrexit, et ecce praecedit
 8 vos in Galilaeam; ibi videbitis eum; ecce dixi vobis. » * Et⁵ abierunt mane
 mane⁶ (2) illinc e monumento⁷ cum timore et cum gaudio magno; currebant
 9 ad nuntiandum discipulis eius. * Et ecce Iesus occurrit eis et dixit : « Avete! »
 Illae autem accesserunt⁸ et apprehenderunt pedes eius⁹ et¹⁰ adoraverunt
 10 eum. * Tunc dixit illis Iesus : « Nolite timere; ite¹¹ et nuntiate fratribus
 11 meis ut eant¹² in Galilaeam, et ibi videbunt me. » * Et ut illae¹³ abierunt,
 confestim modo¹⁴ de turma illa quidam¹⁵ venerunt¹⁶ in civitatem, et nuntia-
 12 verunt sacerdotum principibus illis omnia¹⁷ quaecumque facta fuerant.
 * Et congregati sunt sacerdotum principes illi cum senioribus¹⁸, consilium
 13 fecerunt, argentum ingens dederunt militibus illis; * et dixerunt : « Hoc

1. om. illum. — 2. posuerunt. — 3. Dominus] eum. — 4. dicite] narrate. — 5. et]
 illae autem. — 6. mane *semel*. — 7. monumento] sepulcro. — 8. accesserunt] venerunt A.
 — 9. prociderunt *ad* pedes eius — 10. et *bis* B. — 11. abite. — 12. abeant. —
 13. illae ut. — 14. confestim tantum] et ecce. — 15. om. quidam. — 16. intaverunt
 — 17. *post omnia* *add.* haec. — 18. et... senioribus] illi autem congregati sunt cum
 senioribus et.

(1) *Sic, id est ქაჲი non intellectum.*

(2) *Sic, id est ქაჲიქაჲაჲი non intellectum.*

ჰრქეხს* ესრეთ თქუთ ვითარმედ მოწაფენი მისნი დამე მოვიდეს და წარიპარეს
 იგი ვიდრე ჩუენ მეძინა. * დადათუ ესმეს ესე ბჭესა¹ მას. ჩუენ ვარწმუნოთ 14
 მას² და თქუენ უზრუნველ გყვანეთ : * ხოლო მათ მიიღეს ვეცხლი იგი. და ყვეს 15
 ეგრე³ ვითარცა ისწავეს მათ გან. და განითქუა სიტყუაჲ ესე ჰურიათა შიღრის
 ვიდრე დღენდელად დღემდის⁴ : * ხოლო ათერთმეტნი იგი მოწაფენი წარვიდეს 16
 გალილეს⁵ მთასა მას. სადაცა⁶ უბრძანა მათ იესუ. * და⁷ ვითარცა იხილეს 17
 იგი⁸. თაყუანის სცეს მას : და⁹ რამელნი მე¹⁰ შეერგულდეს. * და¹¹ მოუგდა 18
 მათ იესუ. ეტყოდა მათ და ჰრქეხს* მოცემელ არს ჩემდა¹² ყოველი კელმწიფეობა
 ცათა შინა და ქუეყანასა ზედა : ||^a ვითარცა მომავლინა მე მამამან. მეცა
 წარგავლინებ თქუენ¹³. * წარვედით და მოიმოწაფენით ყოველნი წარმართნი. 19
 და ნათელს სცემდით მათ სახელითა მამისაჲთა და¹⁴ მისაჲთა და ხულისა
 წმიდისაჲთა : * და ასწავებდით მათ დამარხვად ყოვლისა¹⁵ რაოდენი¹⁶ გამგენ^b 20
 თქუენ. და აჰა ესერა მე თქუენ თანა ვარ ყოველთა დღეთა¹⁷ ვიდრე აღსასრუ-
 ლამდე სოფლისა^{18 c} :

1. ბჭესა] მთავარსა. — 2. om. მას. — 3. ეგრეთ B. — 4. დღემდის. — 5. გალილედ B.
 — 6. post სადაცა add. იგი A. — 7. om. და B, post quod om. ვითარცა. — 8. post
 იგი add. და. — 9. და] ხოლო. — 10. post მე add. მათგანნი. — 11. om. და B. —
 12. მომგდა მე. — 13. om. ვითარცა... თქუენ. — 14. om. და B. — 15. ყოველნი. —
 16. რამელი A. — 17. post დღეთა add. და. — 18. post სოფლისა add. ამენ A.

a) Pl. 65 a. — b) Lectio incerta. — c) Desinit textus evangelii secundum Matthaenum
 in pl. 65 a, col. 2; sequitur textus evangelii secundum Marcum sine quolibet intervallo.

modo dicite quoniam discipuli eius noctu venerunt et furati sunt eum dum
 nos dormiverimus; * et si audierit hoc iudex¹ ille, nos persuadebimus ei², 14
 et vos securos faciemus. » * Illi autem acceperunt argentum illud et fecerunt 15
 sicut edocti erant ab eis, et divulgatum est verbum illud apud Iudaeos
 usque in hodiernum diem. * Undecim autem illi discipuli abierunt in Gali- 16
 laeam in montem illum, ubi et praeceperat eis Iesus; * et³ ut viderunt 17
 illum⁴, adoraverunt eum, et quidam⁵ dubitaverunt. * Et⁶ accessit ad eos 18
 Iesus, loquebatur ad eos et dixit : « Data est mihi omnis potestas in caelis
 et super terram; sicut misit me pater, ego quoque mitto vos⁷ : * ite et 19
 discipulos facite omnes gentiles, et baptizate eos in nomine Patris et⁸
 Filii et Spiritus Sancti; * et docete eos ad observandum omnia quaecunque⁹ 20
 mandavi vobis. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus¹⁰ usque ad
 consummationem mundi¹¹. »

1. iudex] princeps. — 2. ei. — 3. om. et B, post quod om. ut. — 4. post illum add.
 et. — 5. et quidam] quidam autem, post quod add. ex eis. — 6. om. et B. —
 7. om. sicut... vos. — 8. om. et B. — 9. quae A. — 10. post diebus add. et. — 11. post
 mundi add. Amen A.

INDEX

	Pages.
INTRODUCTION.	5
Table of Ammonian Sections in the Gospel of Matthew.	8
TEXT AND TRANSLATION	
Chapter I.	14
Chapter II.	16
Chapter III.	19
Chapter IV.	22
Chapter V.	25
Chapter VI.	32
Chapter VII.	37
Chapter VIII.	41
Chapter IX.	47
Chapter X.	52
Chapter XI.	58
Chapter XII.	62
Chapter XIII.	69
Chapter XIV.	78
Chapter XV.	82
Chapter XVI.	87
Chapter XVII.	91
Chapter XVIII.	95
Chapter XIX.	101
Chapter XX.	107
Chapter XXI.	112
Chapter XXII.	120
Chapter XXIII.	126
Chapter XXIV.	132
Chapter XXV.	138
Chapter XXVI.	144
Chapter XXVII.	155
Chapter XXVIII.	165

**LE LECTIONNAIRE
DE LA SEMAINE SAINTE**

LE LECTIONNAIRE
DE LA SEMAINE SAINTE

TEXTE COPTE ÉDITÉ AVEC TRADUCTION FRANÇAISE
D'APRÈS LE MANUSCRIT ADD. 5997 DU BRITISH MUSEUM

PAR

O. H. E. BURMESTER

PHILOSOPHIAE DR. IN UNIVERSITATE CANTABRIGIAE

AVANT-PROPOS

LE LECTIONNAIRE DE LA SEMAINE SAINTE

I

Dans « La lampe des ténèbres et l'élucidation du service »¹ de Šams ar-Ri'asat Abū'l Barakāt Ibn Kubr (circa A.D. 1320), le Lectionnaire de la Semaine Sainte est attribué à Gabriel Ben Turaik², LXX^{mo} patriarche d'Alexandrie (A. D. 1131-1146), et cette tradition est aussi mentionnée d'abord dans un poème en l'honneur du Lectionnaire et qui se trouve à la fin du MS. 408 Musée copte au Caire, et ensuite dans le MS. Add. 16,250 British Museum, un Lectionnaire de la Semaine Sainte en éthiopien (19e siècle)³. Tous les deux disent que sous le patriarche Gabriel II⁴ certains hommes savants et beaucoup de moines du monastère de S. Macaire ont rédigé un livre des leçons de l'Ancien et du Nouveau Testament, qu'ils ont nommé « Le livre de la Passion »; et que, plus tard, ce livre a été augmenté de leçons additionnelles de l'Ancien Testament par un certain Pierre, évêque de Behnesā⁵.

Le plus ancien MS. daté que nous possédons du Lectionnaire de la Semaine Sainte est le MS. Add. 5997 British Museum (A.M. 990 = A.D. 1273), et le deuxième en date est le MS. Copte 70 Bibliothèque nationale, Paris (A.M. 1036 = A.D. 1319) qui contient, d'ailleurs, plusieurs leçons additionnelles de l'Ancien Testament; celui-ci pourrait être le Lectionnaire augmenté de Pierre, évêque de Behnesā. Dans le Lectionnaire de la Semaine Sainte il y a pour chaque jour une 1re, 3e, 6e, 9e et 11e heure de la veille, et un office du Matin, et une 3e, 6e, 9e et 11e heure du jour même. Chacune des heures canoniques de la veille renferme une leçon de l'Ancien Testament (presque toujours des Prophètes), un verset de Psaume, et un Évangile. Pour l'office du Matin, il y a ordinairement une leçon du Pentateuque, des livres Sapientiaux, et des Prophètes; une exhortation, un verset de Psaume, et un Évangile. Les 3e, 6e,

1. صباح الظلمة وايضاح الخدمة Traduction française par L. Villecourt, *Muséon*, vol. XXXVI, pp. 249 suiv.

2. Voir Villecourt, *op. cit.*, chap. VI, p. 260.

3. Voir Dillmann, Cod. Eth. in Mus. Brit. no. XXVII, p. 30.

4. ГАВРИЛА ПУХРИ ПИОУРАИК MS. 408 Musée copte au Caire, fol. 426^r.

5. Pour mention du siège de Behnesā (Arabe البهنسا), voir E. Renaudot, *Hist. Patr. Alexand.*, pp. 450, 458, et Le Quien, *Oriens Christianus*, p. 580. MS. 408 Musée copte l'appelle (fol. 426^r) Ξερίκορ (Oxyrhynque).

9e et 11e heures ont deux leçons ou même plus de l'Ancien Testament, quelquefois une exhortation, un verset de Psaume, et un Évangile. Le Vendredi Saint, le nombre des leçons de l'Ancien Testament est augmenté, et il y a quatre Évangiles pour chacune des heures canoniques. A part les leçons de l'Écriture Sainte déjà mentionnées, le Lectionnaire contient des prières et des hymnes pour les cérémonies du Jeudi Saint, du Vendredi Saint et du Samedi Saint.

Les MSS. du Lectionnaire de la Semaine Sainte contiennent vingt-trois exhortations qui sont numérotées dans la table de concordance d'après l'ordre dans lequel elles se trouvent dans la Semaine Sainte. Les exhortations n°s 1, 3, 4, 5, 6, 9, 10, 14 et 15 sont attribuées à Anba Sênouti; n°s 7, 12, 13, 16, 17, 19, 20 et 22 à S. Jean Chrysostome; n°s 18, 21 et 23 à S. Athanase; n° 11 à Anba Sévérien de Gabale; n° 2 à Anba Constantin de Siût; et n° 8 à Anba Pierre d'Alexandrie.

Les péricopes du Lectionnaire de la Semaine Sainte déjà éditées sont comme suit : — 1° Le MS Borgia 109, 99 de la Bibl. du Vatican (sa'ïdique) est donné en entier dans le « *Sacrorum Bibliorum fragmenta copto-sahidica Musei Borgiani* », vol. I, II, III par A. Ciasca et I. Balestri. — 2° Les leçons de l'Ancien Testament du MS. Hunt. 5 de la Bibl. Bodleian, Oxford, ont été publiées par A. Erman dans le « *Nachrichten von der K. Gesellschaft der Wissenschaften und der Georg-Augusts-Universität zu Göttingen* », 1880, p. 401. Le MS. « D » dont les variantes sont données par Ciasca dans le *op. cit.*, est le MS. Hunt. 5 d'après le texte de Erman. — 3° Les variantes des leçons du Nouveau Testament de ce ms. sont données par le Rev. G. Horner dans son *Coptic Version of the New Testament in the Southern Dialect*. — 4° La paraphrase du passage du Jourdain (Bouriant seulement), La Sagesse, ch. I, 1-9; II, 12-22; V, 1-7; VII, 24-30 sont édités par U. Bouriant¹ et par D. P. Buckle². — 5° Sirach, ch. I, 1-19; I, 20-30; II, 1-9; IV, 20-V, 2; XII, 13-XIII, 1; XXII, 7-18; XXIII, 7-14; XXIV, 1-11 et Habacuc III, 2-19 sont édités par U. Bouriant. Les exhortations n°s 1, 4, 5, 7, 9, 11, 15, 17, 21 et 23 sont éditées aussi par U. Bouriant³. — 6° Les péricopes des Proverbes sont données soit comme variantes, soit comme texte dans notre édition des Proverbes de Salomon⁴. — 7° La paraphrase de Matt. XXVII, VY. 9-10 en bohaïrique et en sa'ïdique est donnée par Balestri, *op. cit.*, vol. III, p. LXIV, et en bohaïrique seulement par H. Tattam dans les *Prophetæ majores*, p. VI.

1. Voir *Recueil de travaux*, etc., vol. VII, pp. 83-88.

2. Voir *Journal of Theological Studies*, vol. XVII, pp. 78-98.

3. Voir *op. cit.*, pp. 88-92. Pour le texte critique et la traduction de toutes ces exhortations, voir notre article « *The Homilies of the Holy Week Lectionary* » dans le *Muséon*, t. XLV, pp. 21-70. — 4. *Collect. de textes publ. d'apr. les ms. orig. Les proverbes de Salomon*. O. H. E. Burmester et E. Dévaud, Vienne, 1930.

II

Les péricopes des MSS. du Lectionnaire de la Semaine Sainte s'accordent en général en ce qui concerne leur étendue et les livres bibliques d'où elles sont tirées; mais à cause des omissions et des additions qui se trouvent dans les MSS., le Lectionnaire peut se diviser en trois catégories.

La première, ou le type normal, est celle dont le contenu est déjà décrit. A cette catégorie appartiennent les MSS. BCC'L/L/MMOPP¹²³RR^{3 1}.

A la deuxième catégorie appartiennent les MSS. LR⁴ (13e siècle) où beaucoup de péricopes de l'Ancien Testament ne se trouvent pas, surtout pour les heures des offices de la veille.

A la troisième catégorie appartiennent les MSS. LP⁴R¹² où il y a beaucoup de péricopes additionnelles pour les heures des offices du jour. Une particularité des MSS. de cette catégorie, c'est que le texte de quelques-unes des péricopes est sa'idique « bohaïrisé ». En outre, il y a des MSS. du Lectionnaire de la Semaine Sainte qui ne contiennent qu'un texte arabe, qui semble être simplement une traduction du copte. J'ai examiné un de ces MSS. Arun. Or. 12 British Museum, et j'ai trouvé que le texte arabe s'accordait parfaitement au texte copte des MSS. de la première catégorie.

Il y a deux éditions imprimées du Lectionnaire, ' كتاب البصحة المقدسة طبع ' ,
 1. كتاب البصحة المقدسة طبع ' ,
 2. مطبعة عين شمس سنة ١٦٢٨ الشهداء
 ὍΡΥΣΑΜ ἠΓΕΠΠΑΣΧΑ ΕΘΟΥΑΒ ΚΑΤΑ ΤΥΑΞΙΣ
 ἠΓΕΤΕΚΚΛΗΣΙΑ ἠΑΔΕΞΑΝΔΡΙΝΗ (A.D. 1899), qui est l'édition de l'Église copte catholique. Le contenu de ces deux Lectionnaires est celui que nous avons décrit comme le type normal, sauf que l'édition catholique omet les exhortations. De plus, il y a les 'Tables' de J. Habašī كتاب دليل السنكسار القبطي يوسف
 ١٨٩٤ حبشي مصر ١٨٩٤, qui donnent l'indication des leçons qu'il faut lire au cours de l'année. Il faut remarquer, cependant, que les différences (outre les fautes d'impression) entre les leçons données par Habašī et celles qui se trouvent dans mes 'Tables' pour la Semaine Sainte, proviennent de ce que Habašī a rédigé ses 'Tables' d'après un MS. arabe de l'Indicateur des leçons, et non pas d'après le contenu des MSS. du Lectionnaire copte.

Pour démontrer la valeur du texte du Lectionnaire pour établir un texte correct des livres bibliques de la version bohaïrique, il sera à propos de citer quelques exemples. Ces exemples sont tous empruntés à Job², puisque ce livre est le seul de la Sainte Bible, à l'exception des Proverbes, dont il existe une édition critique en dialecte bohaïrique. Le texte du Lectionnaire est établi d'après le MS. Add. 5997 du British Museum.

1. Pour les Sigles, voir la liste des MSS.

2. Le livre de Job. E. Porcher, *Patrologia orientalis*, tome XVIII, fasc. 2.

1. Job, xxiii, 9 : ἀριστερά ποιήσαντος αὐτοῦ; Porcher εἰαϣϣαμιο ἡζαηόαδε; Lect. fol. 57^v εἰαϣϣαμιο ἡζαηαόη.
2. Job, xxiii, 17 : οὐ γὰρ ἤδειν ὅτι ἐπελεύσεται μοι σκότος; Porcher παιμετι γαρ ανπε ρεϣηαισι εϣωσι ἡογχακι; Lect. fol. 58^v παιεμι γαρ ανπε ρεϣηαι εζηη εϣωσι ἡϣεογχακι.
3. Job, xxiv, 2 : ἀσεβεῖς δὲ ὄριον ὑπερέβησαν; Porcher μιασεβης δε ατ σαβοα ἡποτθω; Lect. fol. 58^v μιασεβης δε ατερσαβοα ἡποτθω.
4. Job, xxiv, 5-6 : ὑπὲρ ἐμοῦ ἐξελθόντες τὴν ἑαυτῶν τάξιν· ἠδύνθη αὐτῷ ἄρτος εἰς νεωτέρους; Porcher εατσεποτοπραξισ εβοα εζηη εϣωστ; Lect. fol. 58^v εατσεποτοπραξισ εβοα ριϣωσι· αϣζλοϣ παϣ ἡϣεογτωικ ἡτεζαηαλοσι.
5. Job, xxiv, 9 : ἤρπασαν ὄρφανόν ἀπὸ μαστοῦ; Porcher ατρηαεμ ἡοτορφανος εβοα ἡεποτήκοι; Lect. fol. 59^r ατρηαεμ ἡοτορφανος εβοα ἡεποτήκοι.
6. Job, xxiv, 22 : ἀναστὰς τοιγαροῦν οὐ μὴ πιστεύσῃ κατὰ τῆς ἐαυτοῦ ζωῆς; Porcher αϣωαητωηϣ ορη ἡπεθερεϣτεηεπεϣτωηϣ; Lect. fol. 60^v αϣωαητωηϣ γαρ ογορ ἡπεθερεϣτεηεποτ επεϣηη.
7. Job, xxvii, 2 : ὁ πικρῆνας μου τὴν ψυχὴν; Porcher φη εἰαϣϣαη εἰαϣϣη; Lect. fol. 145^v φη εἰαϣϣαηκαζ ἡεαϣϣη.

III

Liste des MSS. du Lectionnaire de la Semaine Sainte dont le contenu est donné dans la Table de Concordance.

SIGLES	BIBLIOTHÈQUES	DATE
B	Berlin, Staatsbibl. Or. 2° 2692	A.M. 1520 = A.D. 1804
C	Caire, Musée copte 408	A.M. 1342 = A.D. 1626
C'	Caire, Musée copte 1180	A.M. 1421 = A.D. 1705
L	Londres, British Museum Add. 5997	A.M. 990 = A.D. 1273
L'	Londres, British Museum Or. 5286	18 ^e siècle
L	Léningrad, Musée asiatique 283	A.M. 1427 = A.D. 1711
L'	Léningrad, Musée asiatique 239	A.M. 1487 = A.D. 1771
M	Manchester, Rylands Library 427 (16)	A.M. 1477 = A.D. 1761
M	Michigan, University Library 157	18 ^e siècle
O	Oxford, Bodleian Hunt. 5 (sa ἰdique)	circa 13 ^e siècle
P	Paris, Bibl. nat. Copte 7	A.M. 1071 = A.D. 1355
P ¹	Paris, Bibl. nat. Copte 70	A.M. 1036 = A.D. 1319
P ²	{ Paris, Bibl. nat. Copte 124 } { et Instit. cathol. Copte 8 }	18 ^e siècle
P ³	Paris, Bibl. nat. Copte 134	A.M. 1602 = A.D. 1886
P ⁴	Paris, Institut catholique Copte 6-7	A.M. 1493 = A.D. 1777
R	Rome, Vatic. copto 34	16 ^e -17 ^e siècle
R ¹	Rome, Vatic. copto 90	A.M. 1440 = A.D. 1724
R ²	Rome, Vatic. copto 98	A.M. 1101 = A.D. 1385
R ³	Rome, Vatic. Borg. Collect. Copto 52	A.M. 1492 = A.D. 1775
R ⁴	Rome, Vatic. Borg. Collect. Copto 109, 99 (sa ἰdique)	13 ^e -14 ^e siècle

Trois de ces MSS. sont incomplets; L' donne seulement la partie du Lectionnaire à partir de la 1re heure de la veille de la Parascève jusqu'à la Synaxe du dimanche de Pâques, O ne donne que celle à partir de la 1re heure de la veille de la Parascève jusqu'à la 6e heure de la Parascève, et R⁴ ne donne que celle à partir de la 9e heure du 2e jour jusqu'à la 12e heure de la Parascève.

IV

Dans la Table de Concordance qui suit, il faut remarquer que pour économiser l'espace, le sigle d'une même lettre ne se répète pas pour chaque ms., mais est suivi simplement des chiffres nécessaires; ainsi PP¹²³⁴RR¹²³ doit se lire PP¹P²P³P⁴RR¹R²R³. Là où une péricope est incomplète, la lettre l. est placée devant le sigle; et quand une péricope manque tout à fait à cause d'une lacune dans un ms., l'abréviation lac. est mise après le sigle. L'absence entière d'un sigle indique que la péricope en question ne se trouve pas dans le ms., ou bien qu'elle est mentionnée seulement par une note copte ou arabe. Un verset suivi d'un astérisque veut dire que le verset est incomplet. Les chapitres et les versets de l'Ancien Testament sont indiqués d'après le texte grec de l'édition de Swete¹.

TEXTE ET TRADUCTION DU LECTIONNAIRE

Comme texte du Lectionnaire de la Semaine Sainte, nous avons choisi celui du MS. Add. 5997 du British Museum, Londres.

Ce MS. (papier) a 313 folios (24,7 × 34,2 cm.), dans 32 mains de papier à 10 folios. Le texte, d'une grande belle écriture, occupe 25 lignes par page, et les titres des péricopes, rubriques, signes de ponctuation, majuscules et les lettres Φ, Ξ sont en rouge. Le scribe a écrit son nom ΠΟΥΡΑΡΑΧ (أبو الفرج) sur les folios 65^v et 206^v, et à la fin du MS. (fol. 313^v) il y a la date, le 22 Thoout A.M. 990 = 19 sept. A.D. 1273. Le texte copte est accompagné d'une traduction arabe.

Les folios 2-6 étant d'une main récente, nous les avons remplacés par le texte correspondant du MS. Copte 7 de la Bibliothèque nationale, Paris; et nous avons rejeté en note les variantes qu'offre le texte du MS. Add. 5997 pour ces folios.

Le MS. Copte 7 (d'après le colophon fol. 1^v) fut un legs pieux (وقف) à l'Église de Michel l'Ange Puissant à Ḳarṭasā (قرطسا)², et la date est le 29 Amšīr, A.M. 1071 = le 23 Févr. A.D. 1355.

1. *The Old Testament in Greek*, H. B. Swete. Cambridge, 1901.

2. Ḳarṭasā, un village dans le district de Damanhūr, dans la province d'Al-Baḥīrah.

Dans le texte, le commencement des lignes est indiqué par le signe ⁽¹⁾ et le commencement des folios par un astérisque (*).

La traduction du texte copte est due à M. l'Abbé E. Porcher qui m'a prêté son précieux concours en se chargeant de ce travail.

O. H. E. BURMESTER.

1 **ΙΗΣ** ΟΤΗ **ΗΑΧΕΝΕ** **ΗΕΖΟΥ** **ΗΤΕΠΠΑΣΧΑ** · **ΑΥΙ** 1
 * Fol. 2v. **Ε** **ΒΗΘΑΝΙΑ** · **ΠΑΜΑ** **ΕΠΑΡΕΔΑΖΑΡΟΣ** **ΥΜΟΥ** **ΦΗ** **ΕΤΑΥΜΟΥ** ·
ΦΗ **ΕΤΑ** **ΙΗΣ** **ΤΟΥΝΟΥ** **ΕΒΟΛ** **ΗΕΠΗ** **ΕΦ** **ΜΟΥΤ** · **ΑΤΕΡ** 2
ΟΥΔΠΗΝ **ΕΡΟΥ** **ΥΠΜΑ** **ΕΤΕΜΑΤ** · **ΟΥΟΖ** **ΜΑΡΘΑ**
ΠΑΣΧΕΜΩΠΕ · **ΟΥΟΖ** **ΛΑΖΑΡΟΣ** **ΠΕ** **ΟΥΑΠΕ** **ΗΠΗ** **ΕΦΡΩ**
ΤΕΒ **ΠΕΜΑΥ** · **ΜΑΡΙΑ** **ΟΥΗ** **ΑΒΟΙ** **ΗΟΥΑΥΤΡΑ** **ΗΣΟΧΕΝ** 3
ΗΤΕΟΥΝΑΡΔΟΣ **ΥΠΙΣΤΙΚΗ** **ΕΠΑΨΕΝΣΟΥΤΕΝΥ** · **ΟΥΟΖ** **ΑΦ**
ΘΩΣ **ΗΠΕΝΒΑΛΑΥΧ** **ΙΗΣ** **ΥΜΟΥ** · **ΟΥΟΖ** **ΑΦΟΥΟΥ**
ΥΠΙΨΩ **ΗΤΕΤΕΣΑΦΕ** · **ΑΠΗ** **ΔΕ** **ΜΟΥ** **ΕΒΟΛ** **ΗΕΠΠΕΘΟΙ**
ΥΠΙΣΟΧΕΝ · **ΦΕ** **ΟΥΑΙ** **ΔΕ** **ΕΒΟΛ** **ΗΕΠΠΕΥΜΑ** **ΤΗΣ** · 4
ΕΤΕΟΥΤΔΑΠΕ **ΠΙΣΚΑΡΙ** **ΤΗΣ** · **ΦΗ** **ΕΠΑΥΝΑΤΗΥ** · **ΧΕ** 5
ΕΦΒΕΟΥ **ΠΑΙΣΟΧΕΝ** **ΥΠΟΥ** **Υ** **ΕΒΟΛ** **ΗΑΥ** **ΗΣΑΦΕΡΙ** ·
ΟΥ **ΗΟΥΟΥΗΟΥ** **ΗΠΙΖΗΚΙ** · **ΦΑΙ** **ΔΕ** **ΑΥΧΟΥ** · **ΟΥΧ** 6
ΟΥ **ΧΕ** **ΡΜΕΑΙ** **ΠΑΥ** **ΗΑΠΙΖΗΚΙ** · **ΔΑ** **ΧΕΠΕ** **ΟΥΡΕΥ**

Jean xii, 4 **ΦΕΟΥΑΙ**] lac. | **ΗΕΠΠΕΥΜΑ**] lac. | **ΠΙΣΚΑΡΙ**] lac. |
 5 **ΕΦΒΕΟΥ**] lac. | **ΥΠΟΥ**] lac. | **ΟΥ**] lac. 6 **ΧΕ** **ΡΜΕΑΙ**] lac. | **ΔΑ**
ΧΕΠΕ] lac.

Var. Jean xii, 1 **ΗΑΧΕΝΣΟΥ** **ΗΕΖΟΥ**] η aj. sr. e | **ΗΤΕΠΠΑΣΧΑ** | **ΕΒΕΘΕΝΙΑ** | **ΕΠΑΕΔΑ-**
ΖΑΡΟΣ | **ΗΕΠΠΕΦΜΟΥΤ** | 2 **ΕΤΑΤΕΡΟΥΤΔΠΗΝ** | **ΥΠΜΕ** | **ΠΑΣΧΕΜΩ** | **ΟΥΑΙ** **ΕΒΟΛ**
ΗΕΠΗ | **ΠΑΜΑΥ** | 3 **ΟΥΗ** omis | **ΠΑΣΟΙ** **ΗΟΥΑΥΤΡΑ** | **ΥΠΙΣΤΙΚΗ** **ΕΠΑΨΑΝΣΟΥΤΕΝΥ** |
ΗΠΑΝΒΑΛΑΥΧ | **ΑΦΟΥΟΥ** **ΕΒΟΛ** **ΥΠΨΩ** | **ΑΠΗ** | 3 **ΗΤΕΠΙΣΟΧΕΝ** | 4 **ΦΕ** **ΦΕΟΥΑΙ** |
ΗΕΠΠΕΥΜΑ **ΗΤΗΣ** | **ΠΙΣΚΑΡΙ** **ΗΤΗΣ** | 5 **ΧΕ** **ΕΦΒΕΟΥ** **ΦΑΙΣΟΧΕΝ** **ΥΠΟΥ** **Υ** **ΕΒΟΛ** **ΗΑΥ**
ΑΥΠΕ **ΗΣΑΦΑΡΙ** **ΟΥΟΖ** | **ΗΠΙΖΗΚΙ** | 6 **ΧΕ** **ΑΦΕΡΜΕΑΙ**] η aj. sr. l. | **ΠΕΥ** | **ΗΑΠΙΖΗΚΙ**
ΑΔΑ.

Fol. 2v. ¹ Jésus donc, six jours avant la Pâque, vint à * Béthanie, lieu où était 1
 Lazare, celui qui mourut, et que Jésus ressuscita d'entre les morts. ² On lui 2
 fit un repas dans cet endroit : et Marthe servait ; et Lazare était un de ceux 3
 qui étaient à table avec lui. ³ Quant à Marie, elle prit une livre de parfum 3
 d'un nard vrai de grand prix, et elle en oignit les pieds de Jésus et les essuya 4
 des cheveux de sa tête : la maison se remplit de l'odeur du parfum. ⁴ Un de 4
 ses disciples, Judas Iscariote, celui qui devait le trahir, dit : ⁵ « Pourquoi ce 5
 parfum n'a-t-il pas été vendu trois cents statères et donné aux pauvres ? » 5
⁶ Il dit cela non qu'il se souciât des pauvres, mais parce qu'il était voleur et 6

7 * Fol. 3r.
 8
 9
 10
 11

ψαυρη ψαυμος ξξ

20* 20* γμαρσωττ ηξεπδς φτ + γμαρσωττ ηξε

lac. | tit. ψαυμος ριξ sic.

Var. οτοξ | ερεπιγλοσοκομοη | οτοξ ηεψαυτξιτογ | un e biffé apr. ηι | ηεψαυτοτη υμσωτ αν | 7 οτη ηαώοτ | ητεσερεσαρεξ | 8 ηηιζηκη | σεηαμστη αν | 9 ηεμεθεπεκαλαζαροξ | ηεηηηεμσττ | 10 ατερωτωσοδης ηξεηησοδης ηεηηαρχηερετς | 11 ζεηπε | ηατηαζτπε επχς.

la bourse étant entre ses mains, * ce qu'on y versait, il le relevait. * Fol. 3r.

7
 8
 9
 10
 11

MATIN.

20* Psaume LXVII. 20* Béni soit le Seigneur Dieu; béni soit le Seigneur chaque jour.

Fol. 3^v. πὸς ἰμνης ἰμνης ⁊ δεξις ψαλμος ριζ¹*²⁶ ψμαρσοῦτ
 ἡξεφῆ εἰρηνοῦ¹ ἡεφραῖν ἰπὸς ⁊ ἀημοῦτ ἔρσητεν
 ἔβοα ἡεπῆν ἰπὸς ⁊²⁷* φϥ πὸς ἀγεροῦσην ἔρον ⁊ 26*

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ ΚΑΤ ΛΟΥΚΑΝ ΚΕΛ Θ

¹ ΟΤΟΣ ἔταψε ἔβοτῆ¹ παψμοῦπτε ἡεπῆρῖχῶ ⁊ 1

² ΟΤΟΣ ἰς οὔρησι εἰμοῦτῆ ἔπεψραῖν ζεζακχεος ⁊ 2

ΟΤΟΣ φαι¹ νεοταρχηταδωνησπε ⁊ ΟΤΟΣ¹ νεοτρα-
 μαόπε ⁊ ³ ΟΤΟΣ παψκῶπτε εφοῦσῶ ἔπατ ἔησ 3

ΖΕΠῶπτε ⁊ ΟΤΟΣ παψψεμῶου ἀπτε¹ εἰβεπῖμῶ ⁊

ΖΕΠΕΟΥΚΟΥΖῖπτε ἡεπτεψμαῖν ⁊¹ ⁴ ΟΤΟΣ ἔταψόσι 4

ΕΤΖΗ ⁊ ἀψε¹ παψ ἔρησ ἔξεποῦστκομορεά ⁊¹ Ζῖπα

ἡτεψπατ ἔροψ ⁊ ΖΕΠαψῖπασῖπτε ἔβοα Ζῖτοῦτ¹ ⁵ ΟΤΟΣ 5

ἔταψῖ ἔξεπῖμα ἀψσοῦς ἔροψ ἡξεῖησ πεζαψ παψ ⁊

ΖΕΖΑΚΧΕΟΣ χῶδευ ἰμοκ ἀμοῦτ ἔπεσῖτ ⁊ ἰψσοῦτ

* Fol. 4^r. ΓΑΡ Ζῖτῖ * ἔροπτε ἡταψῶπτε ἡεπτεκῆ¹ ⁶ ΟΤΟΣ ἀψψ- 6

Tit. ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ] sic et o sr. 1 | ΚΑΤ] sic et τ sr. α | ΚΕΛ] α sr. ε | Luc XIX, 5 Ζῖτῖ] sic

Var. Ps. LXXII, 20* ἰμνης ἰμνης] πῖ¹ aj. sr. l. et ἰμμε aj. dev. πῖ² | ΔΕΞΙΣ ΨΑΛΜΟΣ
 ριζ¹ omis, et au lieu de Ps. cxvii, 26-27*, le verset 36* du Ps. LXXII φϥ ἰπῖσῶ ÷
 ἡσοῦ εφϥ ἡοῦσοῦ νεμοταμαδῖ ἰπεψλαοῦ ⁊ ψμαρσοῦτ ἡξεφϥ ⁊ ἀη |
 Tit. ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ et sans ΚΕΛ Θ | Luc XIX, 1 ἔταψα | 2 εἰμοῦτῆ omis |
 ΕΠΕΨΡΑΠΠΕ ΖΕΚΧΕΟΣ | ΠΑΙ ΝΕΟΤΑΡΧΗΤΑΔΩΝΗΣΠΕ | 3 ἀφοῦσῶ ἡπατ | μαπτε
 εἰβεπῖμῶ | ΟΥΚΟΥΖῖΠΕ ἡεπῖμαῖν | 4 ΕΤΖΕ ἀψε πεψ | ΖΕΠαψῖπασῖν ἔβοα
 Ζῖτοῦτϥ | 5 ἡξεπῖμα ἀψσοῦς | ΟΤΟΣ ἀμοῦτ | ἰψσοῦτ | Ζῖτῖ | ΕΡΟΙ ἔταψῶπτε.

* Fol. 3^r. Verset Psaume cxvii. *²⁶ Bénî soit celui qui vient au nom du Seigneur. Nous vous 26
 bénissons de la maison du Seigneur. ²⁷* Dieu, le Seigneur, nous a donné la lumière. 27*

Évangile selon Luc, chapitre LXX (Luc XIX).

¹ Et étant entré, il marchait dans Jéricho. ² Et voici un homme qu'on 1-2
 appelait du nom de Zachée, et il était chef de publicains, et il était riche; ³ et 3
 il cherchait, voulant voir qui était Jésus, il ne le pouvait pas à cause de la
 foule, parce qu'il était petit de taille; ⁴ et courant en avant il monta sur un 4
 sycamore pour l'observer; car il devait passer auprès. ⁵ Étant arrivé à cet 5
 endroit, Jésus l'aperçut et lui dit: « Zachée, hâte-toi: descends: car aujour- 5

* Fol. 4^r. d'hui " il faut que je sois dans ta maison. » ⁶ Et il se hâta et descendit, et il 6

7 ΔΕΙΜ ἴμος ἀγὶ ἐπέσῃτ · ὁτοζ ἀψωοπυ ἐροϋ ἡεν' ὀτ-
 ραυσι ·⁷ ὁτοζ πῆ θῆροτ ἐτατ' ἡατ · πατχρεμρεμ
 8 ἦρεφερνοβι · ἔεμτοπ ἴμοϋ ·⁸ ἀγὸζι δε ἐρατϋ ἦξε-
 ζακχεοσ' πεχαϋ ἰπὸς · χεπὸς ζῆππε' †† ἦτφασι
 ἦπαζῆπαρχον'τα ἦλιζῆκι · ὁτοζ φῆ ἐταί' ὀίτϋ ἦχονοσ
 9 ἦζλι · †† ἡακοβοτ' παϋ ἦδ ἦκωβ ·⁹ πεχαϋ δε παϋ
 ἦχεῖῃσ · χεῖ' φοοτ ἀπιοτχαι ψαππῆ ἡεν' παῖσι · χε-
 10 ἦθοϋ ζσϋ ὀτψῆρι' ἦτε ἀβρααμπε ·¹⁰ ἀγὶ γαρ ἦχε' π-
 ψῆρι ἰφρσμι ἐκσ† ὁτοζ' ἐποζεμ ἰφῆ ἐταϋτακο ·
 ἀποστολοζ προ εβραιο κεζ ε̄ κῆ δβ

11 ¹¹ πῆχσ δε ἐταϋγὶ ἐπαρ' χῆερετς ἦτεπῆ ἀγαθοπ εθῆα-
 * ψαππῆ · ἐβοζ ζῆτεπ' ἦσιψ† ἦσκῆπῆ ὁτοζ ἐτχῆκ ἐβοζ * Fol. 4v.
 ἦοτ' μοπκ ἦχιχ ἀπτε · ἐτεφαιπε χεῖ' θα παῖσῆπῆ
 12 ἀπτε ·¹² ὀτδεπε ἐβοζ ζῆτεππσνοϋ ἦτεζαπβαρῆσιτ
 ἀπτε · πει' ζαπμασι · ἀλλὰ ἐβοζ ζῆτεπ' πεϋσνοϋ

Tit ἀποστολοζ] sic et o sr. α | προ] sic et o sr. ρ | εβραιο] sic et o sr. ι | κεζ] α sr. ε
 Var. 6 εϋραυσι | 7 χρεμρεμ | χεαϋψε εῆοτῆ | ἦοτρεφερνοβι ἦρσμι |
 8 ἦξεζακκεοσ | πεχεϋ | χεζῆππε | ἦπαζῆπαρχον'τα ἦλιζεκι | πῆ αταί' ὀίτϋ |
 ἰδ̄ | 9 ἐπιοτχαι | ἡεππῆσι | ἦτεαβρααμ | 10 ἰψῆρι ἰφρσμι | ἦποζεμ ἰπῆ
 | tit πῆαποστολοζ προσ εβρεοσ sans κεζ ε̄ κῆ δβ | Hébr. ix, 11 παρ' χῆερετς |
 παψαππῆ | εθῆπῆκ | ἦοτ' μοπκ | ἦτεφαιπε | 12 ὀτδε εβοζ ζῆτεππῆσισϋ.

7 le reçut avec joie. ⁷ Et tous ceux qui virent cela murmuraient disant : « Il
 8 est entré dans la maison d'un homme pécheur pour se reposer. » ⁸ Mais
 Zachée se leva, il dit au Seigneur : « Seigneur, voici que je donne la moitié
 9 de ce qui m'appartient aux pauvres; et ce que j'ai pris de force à quelqu'un,
 je le lui compterai quatre fois. » ⁹ Et Jésus lui dit : « Aujourd'hui le salut
 est arrivé dans cette maison, parce que lui aussi est un fils d'Abraham;
 10 ¹⁰ car le Fils de l'homme est venu chercher et sauver ce qui était perdu. »

L'Apôtre aux Hébreux, chapitre vi, 28, 32 (Hébr. ix).

11 ¹¹ Mais le Christ est venu comme grand prêtre des biens futurs * par le * Fol. 4v.
 tabernacle grand et parfait qui n'est pas œuvre des mains, c'est-à-dire qui
 12 ne tient pas de cette création, ¹² ni par le sang des boucs et des taureaux,

ἡμῶν ἡμῶν · ἐὰν εἴ ἐχοῦν ἐπεθοῦραβ ἡοῦσοπ · ἐὰν
 ρωμ ἡοῦσοφ ἡέπεζ · ¹³ ἴσχε γὰρ πσνοϥ ἡτεζαν- 13
 Βαρητ' πμζανμασι · πμοῦκεριμ' ἡτεοῦβαζσι εϥ-
 ποῦϣῆ ἐξεν'πῆ εῦόαῆεμ · ψαϥτοῦβο' ἐπτοῦβο ἡτεϣ- 14
 ραρξ · ¹⁴ ἴε ἀτηρ' μαλλοππε πσνοϥ ἡπῡς · φαί ἐτε- 14
 ἐβοα ζῖτεποῦπῆα εϥ'οῦαβ · ἀϥενϥ ἐχοῦν εϥτοῦ-
 βνοῦτ ἡφϣ · εϥῆατοῦβο ἡτεπστῖνηδῆσις ἐβοα
 ζαν'ζβνοῦτ εῖμωοῦτ · εῖρεπερ'βωκ ἡφϣ ἐτοῖῆ
 οῦοζ εῖμῆη · ¹⁵ οῦοζ εῖβεφαί οῦμεσιῖτῆσπε' ἡτεοῦ- 15
 διαῖθηκῆ ἡβερι · ζοῖσις * ἐὰν ψωσιπ ἡξεοῦμοῦ
 εῖρσοφ' ἡτεππαραβασίς εῖτην ζῖξενϣ' διαῖθηκῆ ἡζο-
 ρίϣ · ζῖνα ἡσεόβ' ἡπῡψ ἡξενῆ εῖθαζεμ ἡτεϣκῆ-
 ροπομῖα ἡέπεζ · ¹⁶ πῡα γὰρ ἐτεοῦοῦν διαῖθηκῆ ἡμοϥ 16
 ἀναγκῆ ἡσεεῖφμοῦ ἡφῆ εῖταϥσεμῆητς · ¹⁷ ϣ' δια- 17
 ῖθηκῆ γὰρ ἀσταϣρηοῦτ ἐξενζανρεϥμωοῦτ · ξε-
 ἡπασϣξεμχομ' ζοῦ εϥοῖῆ ἡξεφῆ εῖταϥσεμῆητς ·

* Fol. 5^r.

Var. εἰπ εῖοῦαβ ἡοῦσοβ εἰϣῖ ποῦσοφ | 13 εϥῆωϣῆ | 14 εεϥενϥ | ῥῆα-
 τοῦβο ἡτετεπστῖνηδῆσις | εῖρετετεπψεμψι ἡφϣ εῖτηῆ οῦοζ ἡεῖμῆη | 15 de
 οῦμεσιῖτῆσπε ἡτε- le texte passe au verset 23 ῥενζανρωῦψωοῦψι.

mais par son propre sang; entré dans le sanctuaire une seule fois et trouvant
 rédemption éternelle. ¹³ Car si le sang des boucs ou des taureaux, ou la cendre 13
 d'un veau dispersée sur ceux qui sont souillés purifie pour la pureté de la
 chair, ¹⁴ combien plus le sang du Christ, qui d'un esprit pur s'est offert pur 14
 à Dieu, purifiera-t-il notre conscience des œuvres mortes, pour que nous
 servions le Dieu vivant et immanent? ¹⁵ Et pour cela il est médiateur d'un 15

* Fol. 5^r. testament nouveau, * afin que la mort étant devenue rédemption des trans-
 gressions inhérentes au testament premier, ceux qui sont appelés obtiennent
 la promesse de l'héritage éternel. ¹⁶ Car là où il y a testament, il faut 16
 rapporter la mort de celui qui l'a établi, ¹⁷ car le testament est consolidé 17

18 ΕΒΕΦΑΣ ΟΥΔΕ ΤΖΟΥΤΙΪ ἵπαστορβο ἀτόπεςνοϋ ·
 19 19 ΕΠΤΟΛΗ ΓΑΡ ΠΙΒΕΝ ΚΑΤΑ ΠΙΝΟΜΟΣ ἑταμωΐσης σαξι
 ἡμωρ νεμπίδαος τηρϋ · ἀϋόι ἵοτςνοϋ ἡτεζαν-
 μασι · νεμζανβαρηγτ · νεμοτμωορ · νεμοτσορτ
 ἡκοκκίονη · νεμοτζτςωπνη · πικεχσμη δε ζσϋ
 20 νεμπίδαος τηρϋ · ἀϋνοχῆορ εϋχσ ἡμοσ · 20 ΧΕ-
 ΦΑΣΠΕ ΠΙΣΝΟϋ ἡτεΐδαῖθηκη · ἡη ἑταφϋ ζενζεν-
 21 ἡηνοτ ἑρος · * 21 οτοζ τςκτρη δε νεμνίσκετος * Fol. 5v.
 τηροτ ἡτεπιψεμϋ · ἀϋνοχῆορ ἡπαρητ ἡεν-
 22 πίςνοϋ · 22 οτοζ κατὰ οτῆσητ ψαρτορβο τηροτ ·
 κατὰ πινωμοσ ἡεῖοτςνοϋ · οτοζ ἀτόπεφειςνοϋ
 23 ἑβοζ · ἡπαρεχσ ἑβοζ ψσπς · 23 ἀναγκη μεν οτη
 ἡνίςμοτ ἡτεῖη ετῆηηίφηοτῖ · ἡσετορβο ἡεηηαι ·
 ἡθωοτ δε ηα ηίφηοτῖ ἡενζανωοτψωοτψῖ ετςωππ
 24 ἑζοτ εηαι · 24 ηεταπῡς γαρ ἀη ἡ ἑῆοτη ἑζανῡμοηκ
 ἡξίχ ετοταβ ἡτηηποσ ἡτεηηταφμη · ἀλλὰ ἑῆοτη

Hébr. ix, 19 ἡκοκκίονη] le scribe avait écrit d'abord ἡκοκκίονη et puis il a ajouté un η σγ. κ¹.

Var. 24 ηεταπῡς | εῆοη ἡζανμσηκ | ἡτῡποσ.

sur des morts, puisqu'il n'a pas de force tant que vit celui qui l'a établi.

18-19 18 Pour cela le premier non plus ne purifiait pas à moins de sang. 19 Car tous les commandements, d'après la loi, ayant été lus par Moïse avec tout le peuple, il prit du sang de taureaux et de boucs, avec de l'eau, de la laine écarlate et de l'hysope, et il aspergea le livre même avec tout le peuple, en disant : 20 « Ceci est le sang du testament que Dieu a prescrit pour vous. »
 20 * 21 Le tabernacle aussi et tous les vases du culte, il les aspergea de la même * Fol. 5v.
 21 façon avec le sang; 22 et presque tout se purifie, d'après la loi, avec du sang, et sans effusion de sang il n'y a pas de pardon. 23 Il faut donc que les images des choses qui sont dans les cieus soient purifiées ainsi; mais les choses célestes elles-mêmes le seront par des sacrifices plus parfaits que ceux-là. 24 En effet, le Christ n'est pas entré dans un sanctuaire ouvrage des mains, figure du véritable, mais dans le ciel même, pour être manifesté

ἐτφθε ἐτείνθοστε ἐοτ'ονζϣ ἐβοζ τ'νοτ ἰπεμθο ἰφτ
 ἐζρηι ἐχων ἰ. 25 ²⁵ χεῖτεϣενϣ ἐζρηι ἀν ἰοτμνϣ ἰσοπ ἰ.
 ἰφρητ ἰπιαρχηερετς ἐϣαϣι ἐβοτν ἐπεθοταβ
 ἰτεμ'ρομπς ἡεποτςποϣ ἰφϣϣ ἀππε ἰ. 26 ἰμον πε
 * Fol. 6r. ζωτι ἐροϣπε ἰ* τεϣόμικαζ ἰοτμνϣ ἰσοπ ἰ. ἰς'χεν-
 τκαταβοζη ἰπικοςμοϣ ἰ. τ'νοτ δε ἰοτςοπ ϣαπχϣκ
 ἐβοζ ἰτεπιέπεζ ἀϣοτοηζϣ ἐβοζ ἰ. χεῖτεϣϣεϣϣ
 φνοβι ἐβοζ ἰτεππεϣωτοϣωτοϣι ἰ. 27 οτοζ κατα
 φρητ ἐτεϣχἡ ἰηἰρϣμἡ τηροτ εθροτμοτ ἰοτςοπ ἰ.
 μεπενσαφαι δε οτζαπ ἰ. 28 παρητ ζωϣ πχς ἀϣενϣ
 ἐβοτν ἰοτςοπ ἰ. χεῖτεϣἰνἰ ἰηπεν'νοβι ἰοτμνϣ ἐζρηι ἰ.
 πμαζ'σοπ δε β̄ εϣέοτωηζ ἐβοζ ἀτόπενοβι ἰ. ετπο-
 ζεμ ἰηη ετ'χοτϣτ ἐβοζ ἡαχϣϣ ἰ.
 καθολικο πετρο ἁ̄ κεζ ζ̄ μᾱ μ̄η

1 πχς οτη εταϣϣεπἰ'καζ ἡεντσαρξ ἐζρηι 1
 ἐχων ἰ. οτοζ ἰθωτεπ ζωτεπ ἡεκθη'νοτ ἰπαἰςμοτ ἰ.

25 ἰοτμνϣ] γ sr. ο | 26 πεζωτι] sic | tit. καθολικο] sic et ο sr. κ² | πετρο] sic
 et ο sr. ρ | κεζ] α sr. ε.

Var. ετε..... τ'νοτ omis | ἰθο ἰφτ | 25 ἰπιερχηερετς | ἰηη εθοταβ |
 26 πεζωτ | ἰτεϣωἰ'μικαζ | ἰτεϣϣεϣ | 27 ετεϣχἡ | verset 28 omis | tit. καθολικον
 πετρος ζ̄ | 1 Pierre iv, 1 εταϣϣεἰ'καζ | φαιςμοτ.

désormais en présence de Dieu pour nous; ²⁵ non pour s'offrir plusieurs
 fois; comme le grand-prêtre qui entre dans le sanctuaire chaque année avec
 * Fol. 6r. un sang qui n'est pas le sien; ²⁶ sinon, il faudrait * qu'il eût souffert souvent
 depuis la fondation du monde; mais désormais une seule fois jusqu'à la
 consommation des siècles il s'est montré afin d'abolir le péché par son
 sacrifice; ²⁷ et de même qu'il a été statué pour les hommes de mourir une
 fois, et après cela le jugement : ²⁸ de même aussi le Christ s'est offert une fois
 pour enlever les péchés d'une multitude, et la seconde fois il apparaîtra
 sans péché pour le salut à ceux qui l'attendent.

Catholique Pierre I, chapitre vii, 41, 48 (I Pierre iv).

'Le Christ donc ayant souffert dans la chair pour nous, et vous aussi

1 ΧΕΦΗ ἑταυ'όμικαζ ηεντσαρξ · αϑταλ'όου ἔβου
 2 ζαφνοβι · ² ἐπχιητεϑ'ωτεμωωπι χε ηενζανέπ* ιθτ* Fol. 6^v.
 μιὰ ἰρωμι · ἀλλὰ πσεπι ἰτε'πεϑωηη ηεντσαρξ ·
 3 ἰτεϑ'αιϑ ηενφορωω ἰφτ · ³ κηη γαρ ἔρωτεπ ἰπι-
 σνοτ ἑταυ'όιηι · ἐρέτεπἰρι ἰφορωω ἰ'ἰπθεπνοσ · ἐρέτεπ-
 μωωι ἰ'ἰρηι' ηενζανόωηεμ · πειμζανέπἰιθτωιὰ ·
 πειμζανηηι ἰορθο' ἰρητ · πειμζανχερχερ · πειμ-
 ζανσϑ · πειμζανθο ἰβοτ ἰμετωαμωειδωλον ·
 4 ⁴ ετε'φηπε ἑτοροἰ ἰωεμ'μο ἰ'ἰηητ · ἰτετεπ'όοχι' πειμ-
 ωοτ ἀη ἑ'ἰοτη ἐπιφωη ἔβου ρω ἰτετ'μετατορζαι
 5 ετ'χεοτὰ · ⁵ ἰη εθνατ'λογοσ ἰφη'ετσεβτωτ · ἑτ'ζαι
 6 ἑηη ετοηη' πειμη εθμωοττ · ⁶ εθβεφαι γαρ ἀτχι-
 ωεπποτϑι ἰ'ἰπικερεϑμωοττ · ζηηα ἰσετ'ζαιπ μεη
 ἑρωοτ κατὰ ἰρωμι' ηεντσαρξ · ἰτοτωηη δε' κατὰ
 7 φτ ηενπιππα · ⁷ πχωκ' δε ἰζωβ ἰβειη αϑηωηητ ·

1 Pierre iv, 4 ἰωεμμο] répété deux fois.

Var. εταυ'όμικαζ | ζαπποβι | ἰτετεϑωηη | 3 κειη | ἐπισνοτ | ἐρέτεπμωωι
 δε | ηενζανόωηεμ | πειμμετωεμωειδωλον | 4 εταφηπε | πειμοτ | 5 ἰηη
 εθνατ'λογοσ | ἰπιετωηηη πειμπθεμωωιτ | 6 εθβεφαι | ἰπικερεϑμωοτοτ | ερωτ |
 versets 7 et 8 omis.

armez-vous de cette façon parce que celui qui a souffert dans la chair a
 2 cessé de pécher. ² De sorte qu'il ne demeure plus dans les convoitises * des * Fol. 6^v.
 hommes; mais que le reste de sa vie dans la chair, il la passe dans la volonté
 3 de Dieu. ³ Car il vous suffit du temps passé où vous faisiez la volonté des
 païens, en marchant dans les souillures, les convoitises, les orgies de
 différentes sortes, les débauches, les impuretés et les diverses abominations
 4 de l'idolâtrie; ⁴ d'où il leur semble étrange^a que vous ne courez pas avec eux
 5 dans le même débordement de perdition, en blasphémant: ⁵ lesquels rendront
 6 compte à celui qui est prêt à juger les vivants et les morts; ⁶ car c'est pour
 cela que l'évangile a été donné même aux morts pour que, condamnés d'une
 part selon les hommes dans la chair, ils vivent selon Dieu, dans l'esprit.
 7 ⁷ Mais la fin de toutes choses est proche: * soyez donc prudents et veillez dans * Fol. 7^v.

a. M. à m. lequel est ce où ils sont étranges que, etc. (Traduction littérale du grec ἐν ᾧ ξενίζονται).

ἔβου ἡμᾶρ · ἀπερκαταντᾶν ἐρίγιον · ὁτοζ μενε-
 σαοῦ ἐζοοῦ ἁγάμαζι ἐβοῦν ἡξεπισθοῦρης · ἀνι
 14 ἡπενβ̄ ἐπονητόλοτς · 14 ὁτοζ ἔτανχιμῖ ἡνισκηῖοῦ
 ἡμᾶρ · ἀτθεππενζητ · εθρεψωπι ἡμᾶρ ἡατο-
 15 15 ἔταρσῶτεμ δε ἡξενίσηνοῦ ἔτεμματ εθβητην ·
 ἀτι ἔβου ἐζραν ψαέρης ἐαππιόφοροῦ · πεμγ̄
 ἡταβερνον · ἔταχνατ δε ἐρσοῦ ἡξεπατλοῦ ·
 ἁψεπζμοῦ ἡτενφ̄ · ὁτοζ ἁγῶι ἡοῦμετζαρ-
 16 ζητ · 16 ζοτε ἔτανψε ἐβοῦν ἔρσμη · ἀτοῦ * ἀζσαζης * Fol. 8.
 ἡπατλοῦ · εθρεψωπι μματατϋ · πεμπιματος
 17 ἐτᾶρεζ ἐροϋ · 17 ἁσωπι δε μενεσαγ̄ ἡἐζοοῦ ·
 ἁψμοῦτ ἡνιζοῦᾱτ ἡτενποῦδαῖ ετσοπ ἡμᾶρ ·
 ἔτατι δε ἐροϋ παψω ἡμοῦ ἡσοῦ ζεᾶνοκ ἡρσμη
 μενσηνοῦ ἡππερζαῖ · εἰτ̄ ἐβοῦν ἐζραϋ ἡπιζαοῦ ·
 18 ἁττητ ἐβρηῖ ἐνεπζιζ ἡνιρσμηοῦ · 18 παῖ ἔτατ-

Actes xxviii, 16 μματατϋ] μ¹ sans point | 17 ἡρσμη] s² sr. μ.

Reggio. Et après un jour le vent du sud se renforça; nous arrivâmes le
 14 deuxième à Pouzzoles; ¹⁴ et, ayant trouvé là les frères, ils nous persuadèrent
 de rester là près d'eux sept jours; et de cette façon, nous arrivâmes à Rome.
 15 ¹⁵ Les frères de là, ayant appris de nos nouvelles vinrent au-devant de nous
 jusqu'au forum d'Appius et aux Trois-Tavernes. En les voyant, Paul rendit
 16 grâce à Dieu et prit confiance. ¹⁶ Quand nous fûmes entrés dans Rome, on
 17 autorisa * Paul à demeurer seul, avec le soldat qui le gardait. ¹⁷ Il advint
 qu'après trois jours il convoqua les principaux Juifs qui y demeuraient; * Fol. 8.
 lorsqu'ils furent venus vers lui, il leur dit : « Hommes frères, moi, je
 n'ai rien fait contre le peuple ou contre les coutumes de nos pères :
 18 on m'a ligoté et de Jérusalem on m'a livré aux mains des Romains; ¹⁸ ceux-ci,

ΗΕΤΗΨΟΤΟ¹ ΠΑΤΟΤΩΨ ΕΧΑΤ ΕΒΟΛΠΕ · ΧΕΪΠΟΤ-
 ΧΕΜ'ΖΑΙ ΝΕΤΙΑ ΝΤΕΦΜΟΤ ΨΟΠ ΝΗΗΤ ·¹⁹ ΕΤΕΡΑΝ-
 ΤΙΔΕΓΙΝ ΔΕ Ν'ΧΕΝΠΟΤΖΑΙ · ΔΣΕΡΑ'ΝΑΓΚΗ ΕΡΟΙ ·

^{* Fol. 8^v.} ΕΡΕΠΙ*ΚΑΔΙΣΘΕ ΪΠΟΤΡΟ · ΪΦΡΗΤ ΔΠ ΧΕΟΤΟΝ ΖΑΙ¹
 ΝΚΑΤΗΓΟΡΙΑ · ΕΙΡΙ ΪΠΪΨΔΟΖ²⁰ ΕΘΒΕΤΑΙΔΑΨΙΧΙ ΟΠ ·²⁰
 ΠΑΓΤΩΒΖ ΕΝΑΤ ΕΡΨΤΕΝ' ΟΤΟΖ ΕΣΑΧΙ ΠΕΜΨΤΕΝ ·¹
 ΕΘΒΕΤΖΕΛΠΙΣ ΓΑΡ ΪΠΪΣΑ' ΤΣΟΝΖ ΝΤΑΙΖΑΔΗΣΙΣ ·²¹ ΝΘ-²¹
 ΨΟΤ ΔΕ ΠΕΧΨΟΤ ΠΑΨ' ΧΕΑ'ΝΟΝ · ΟΥΔΕ ΪΠΕ'ΣΗΑΙ Ι
 ΠΑΠ · ΕΒΟΛ ΗΕΝ'ΤΙΟΤΔΕΑ ΕΘΒΗΤΚ · ΟΥΔΕ' ΪΠΕΨΙ
 Ν'ΧΕΟΤΑΙ ΕΒΟΛ' ΗΕΝΝΙΣΝΗΟΤ ΝΤΕΨ'ΤΑΜΟΝ · ΙΕ ΝΤΕΨ-
 ΧΕΟΤΖΨΒ ΕΨΖΨΟΤ ΗΑΡΟΚ ·²² ΤΕΝΕΡΑ'ΞΙΟΙΝ ΕΣΨΤΕΜ²²
 ΕΒΟΛ ΖΙΤΟΤΚ · ΝΗΗ ΕΤΕΚ'ΜΕΤΙ ΕΡΨΟΤ · ΕΘΒΕΤΑΙ-
 ΖΕΡΕΣΙΣ ΓΑΡ · ΠΙΖΨΒ' ΟΥΨΗΖ ΕΡΟΠ · ΧΕΣΕΕΡΑΝ-
 ΤΙΔΕΓΙΝ ΕΘΒΗΤΣ ΗΕΝ'ΜΑΙ ΠΙΒΕΝ ·²³ ΑΤ'ΤΠΕΙ ΔΕ ΠΑΨ²³
 ΝΟΤΕΖΟ'ΟΤ · ΑΤΙ ΨΑΡΟΥ ΕΤΕΞΑ'ΝΙΑ · ΕΤΕΡΟΤΥΜΨ ΔΕ

^{* Fol. 9^r.} * ΠΑΨΣΑΧΙ ΗΑΤΟΤΟΤ' ΕΨΕΡΜΕΘΡΕ ΠΨΟΤ · ΕΘ'ΒΕΤ'ΜΕΤ-
 ΟΤΡΟ ΝΤΕΨ'Τ' ΕΨΗΗΤ ΪΠΟΤΖΗΤ ΕΘ'ΒΗΤΣ · ΕΒΟΛ ΗΕΝ-
 ΦΝΟ'ΜΟΣ ΪΜΨΤΣΗΣ ΠΕΜΝΙ'ΠΡΟΦΗΤΗΣ ΙΣΧΕΝ'ΨΨΡΠ

ayant fait enquête, voulaient me relâcher, parce qu'ils ne trouvaient
 aucune cause de mort pour moi; ¹⁹ mais, les Juifs s'y opposant, il me fut

^{* Fol. 8^v.} nécessaire d'en appeler * au roi, non pas comme ayant quelque accusation
 à faire contre la race; ²⁰ pour cette raison aussi j'ai demandé à vous voir
 et à vous parler; car c'est à cause de l'espérance d'Israël que je suis ligoté
 dans ces liens. » ²¹ Alors ils lui dirent : « Quant à nous, aucun écrit ne nous
 est venu de Judée à ton sujet, et pas un des frères n'est venu nous informer
 ni dire quelque mal sur toi. ²² Nous trouvons juste d'entendre de toi ce que

^{* Fol. 9^r.} tu penses; car pour cette secte le fait est clair pour nous, qu'on se contredit
 à son sujet partout. » ²³ Et ils lui fixèrent un jour; ils vinrent le trouver à
 son logement; comme ils étaient en grand nombre, * il leur parlait en leur
 donnant des témoignages du royaume de Dieu, les persuadant à ce sujet

24 Ψ ΑΡΟΥΖΙ · 24 ΖΑΝΟΥΤΟΝ ΜΕΝ ΠΑΡΕΠΟΥΖΗΤ ΘΗΤ ·
 ΝΕΜΗΝ ΕΤΕΝΑΥΧΩ ΪΜΩΟΥ · ΖΑΝΚΕΧΩΟΥΤΗΙ ΔΕ ΕΤΟΙ
 25 ΝΑΘΝΑΖΤ · 25 ΕΤΟΙ ΝΑΤΨΜΑΤ ΝΕΜΠΟΥΕΡΗΟΥ ·
 ΑΥΧΑΤ ΕΒΟΛ ΕΥΧΩ ΝΟΥΤΣΑΧΙ ΝΟΥΩΤ ΝΩΟΥ · ΪΧΕ-
 ΠΑΥΛΟΣ · ΧΕΚΑΛΩΣ ΑΠΠΝΑ ΕΘΟΥΑΒ ΣΑΧΙ ΕΒΟΛ
 26 ΖΙΟΥΤΥ · ΪΝΣΑΙΑΣ ΠΠΡΟΦΗΤΗΣ · ΝΕΜΠΕΤΕΝΙΟΥΤ 26 ΕΥ-
 ΧΩ ΪΜΟΣ · ΧΕΜΟΥΙ ΨΑΠΑΙΔΑΟΣ · ΑΧΟΣ ΝΩΟΥ ·
 ΧΕΗΕΝΟΥΤΣΜΗ · ΕΡΕΤΕΝΕΣΩΤΕΜ · ΟΥΟΥ ΪΠΕΤΕΝΚΑΤ ·
 * ΟΥΟΥ ΗΕΝΟΥΤΝΑΤ ΕΡΕΤΕΝΕΝΑΤ ΟΥΟΥ ΪΠΕΤΕΝΝΑΤ * Fol. 9r.
 27 27 ΑΥΟΥΜΟΥΤ ΓΑΡ ΪΧΕΠΖΗΤ ΪΠΑΙΔΑΟΣ · ΟΥΟΥ ΑΥ-
 ΖΡΟΥ ΕΠΣΩΤΕΜ ΗΕΝΟΥΜΑΥΧ · ΟΥΟΥ ΑΥΜΑΨΘΑΜ
 ΪΠΟΥΒΑΛ ΜΗΠΩΣ ΪΤΟΥΨΤΕΜΝΑΤ ΗΕΝΟΥΒΑΛ ·
 ΟΥΟΥ ΪΣΕΣΩΤΕΜ ΗΕΝΟΥΜΑΥΧ · ΟΥΟΥ ΪΣΕΚΑΤ ΗΕΝ-
 28 ΠΟΥΖΗΤ · ΟΥΟΥ ΪΣΕΚΟΥΟΥΤ ΪΤΑΟΥΧΩΟΥ · 28 ΜΑΡΕ-
 ΠΙΖΑΒ ΟΥΩΝΖ ΕΡΩΤΕΝ · ΧΕΑΨΤ ΤΑΟΥΟΥ ΪΠΕΥΣΩ-
 30 ΤΗΡ ΪΝΠΙΘΗΝΟΣ · ΪΘΩΟΥ ΟΝ ΕΘΝΑΣΩΤΕΜ · 30 ΑΥΨΩΠΠ
 ΔΕ ΪΡΩΠΠΙ ΣΠΟΥΤ ΤΗΡΟΥ · ΗΕΝΠΕΥΨΟΥΒΟΥ ΪΜΠ ΪΜΟΥΨ

26 ΟΥΟΥ ΪΠΕΤΕΝΝΑΤ SG. I. | 29 le verset 29 est omis dans tous les textes coptes.

24 par la loi de Moïse et les prophètes depuis le matin jusqu'au soir. 24 Quelques-
 uns étaient convaincus par ce qu'il leur disait; d'autres étaient incrédules.
 25 25 Comme ils étaient en désaccord les uns avec les autres, Paul les
 congédia en leur disant une seule parole : « C'est justement que l'Esprit-
 26 Saint a parlé par Isaïe le prophète avec vos pères, 26 en disant : Va vers
 ce peuple et dis-leur : Par l'ouïe, vous écouterez, et vous ne comprendrez
 27 point; * et par la vue vous regarderez, et vous ne verrez point. 27 Car le cœur * Fol. 9r.
 de ce peuple s'est épaissi; ils ont été durs d'ouïe dans leurs oreilles, et ils
 ont fermé leurs yeux, de peur qu'ils ne voient de leurs yeux et qu'ils
 n'entendent de leurs oreilles et qu'ils ne comprennent de leurs cœurs et qu'ils
 28 ne se convertissent, pour que je les guérisse! 28 Que ce fait vous soit patent,
 30 que Dieu a envoyé son sauveur aux Gentils; eux, ils écouteront. » 30 Il resta
 deux ans entiers dans sa demeure de location, et il recevait tous ceux qui

οτοζ παψωπ ηοτοη' ηιβεν εθηνοτ ζαροϋ ·¹ ³¹ εϥ-³¹
 * Fol. 10^v. ζωιω η' ημετοτ' ρο ητεφτ · οτοζ * εϥτςβω ηενοτ-
 ωηζ' εβοζ ηιβεν · εθβεπο̄ς ηης π̄χς · υμοη ζαί-
 ψωψτ υμοϥ ·

ψαζμοϥ ρ̄ζ

²⁶ ϥσαρωοττ ηζεφη' εθηνοτ ηεηφραη υ'πο̄ς ·²⁶
 ανμοτ ερωτεη' εβοζ ηεηηηι υ'πο̄ς ·²⁷ * πο̄ς φτ²⁷ *
 αϥεροτωηη' εροη ·²² π̄ωηη ετατ' ψωψϥ ηζεηεκωτ' ²²
 φαι αϥωπηι ετχωχ' ηδακζ ·

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ ΚΑΤ ΜΑΤΘΕΟΝ

¹ οτοζ ζοτε ετατ' ηωηητ εϊζηη̄ ατ̄ι εβηζφαγη ·¹
 ηατεη' ηητωοτ ητεηηζωητ' τοτε ᾱηης αϥοτωρη υμα-
 θηηης β̄ ² εϥω υμοϥ' ηωοτ · ζεμαψε ηωτεη ²
 * Fol. 10^v. επατ̄ηι ετχη' υπετεη' υθο · * οτοζ ερετεη' εζωη'
 ηοτε̄ω εςσοηζ · ηεμοτρηχ ηεμας βοζοτ' εβοζ
 αηητοτ ηηι ·³ ³ αρεωανοται σαχς ηεμωτεη · αχοϥ ³

Tit. ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ] sic et o sr. 2 | κατ] sic | ματθεον] τ sr. l. | Matt. xxi, 1 εβηζ-
 φαγη] γ corrigé probab. de κ | αϥοτωρη] sic αϥ aj. sr. l. par une main postér.

* Fol. 10^v. venaient vers lui, ³¹ prêchant le royaume de Dieu et * donnant en toute fran-³¹
 chise la doctrine sur le Seigneur Jésus-Christ, personne ne lui faisant
 obstacle.

Psaume cxvii.

²⁶ Béni soit celui qui vient au nom du Seigneur; nous vous bénissons ²⁶
 de la maison du Seigneur. ²⁷ * Le Seigneur Dieu nous a donné la lumière. ²⁷ *
²² La pierre qu'ont rejetée les bâtisseurs est devenue une tête d'angle. ²²

Évangile selon Matthieu (Mat. xxi).

¹ Et quand ils se rapprochèrent de Jérusalem ils vinrent à Bethphagé ¹
 près de la montagne des Oliviers; alors Jésus envoya deux disciples, ² en ²
 * Fol. 10^v. leur disant : « Allez dans ce village, qui est en face de vous; * et vous
 trouverez une ânesse attachée, et un ânon avec elle : déliez-les, amenez-les-
 moi; ³ si quelqu'un vous parle, dites que le Seigneur en a besoin; il les renverra ³

4 **ΞΕΠΟΣ** ΠΕΤΕΡΧΡΙΑ ἰμῶν + **ΥΠΟΤΟΡΠΟΥ** ΔΕ
 5 **ΣΑΤΟΥ** + ⁴ **ΦΑΙ** ΔΕ ΑΨΩΠΙ ΖΙΝΑ ἸΤΕΥΧΑΚ ἘΒΟΛ
 6 ἸΧΕΦΗ ἘΤΑΥΧΟΥ ἘΒΟΛ ΖΙΤΟΥ ἸΠΠΡΟΦΗΤΗΣ ΕΥΧΩ
 7 ἸΜΟΣ + ⁵ **ΧΕΔΟΣ** ἸΤΥΕΡΙ ἸΣΩΝ + **ΧΕΖΗΠΠΕ**
 8 **ΙΣ** ΠΕΟΥΡΟ ΕΥΛΗΟΥ ΝΕ + **ΕΟΥΡΕΥΡΑΥΠΕ** + ΕΥ-
 9 **ΤΑΔΗΟΥΤ** ΕΟΥΕΩ ΝΕΟΥΤΧΗ + ΠΥΗΡΙ ἸΟΥΕΩ +
 10 ⁶ **ΕΤΑΥΠΕ** ΝΩΟΥ ΔΕ ἸΧΕΝΙΜΑΘΗΤΗΣ + ΟΥΟΥ ἘΤΑΥ-
 11 **ΙΡΙ** ΚΑΤΑ ΦΡΗΤ ἘΤΑΙΝΣ ΟΥΑΖΣΑΖΗΣ ΝΩΟΥ +
 12 ⁷ **ΑΤΙΝ** ἸΤΕΩ ΝΕΜΠΙΧΗ + ΟΥΟΥ ΑΥΤΑΔ ἸΠΟΥ * Fol. 11v
 13 **ΖΒΩΣ** ἘΡΩΟΥ ΟΥΟΥ ΑΥΘΡΕΥΖΕΜΣΙ ΣΑΠΩΣ Ἰ-
 14 **ΜΩΟΥ** + ⁸ **ΠΟΥ** ΔΕ ἸΝΙΜΟΥ ΑΥΦΩΡΟΥ ἸΠΟΥΖΒΩΣ
 15 **ΖΙΠΙΜΩΤ** + ΖΑΝΚΕΧΩΟΥΤΗΣ ΔΕ ΝΑΥΚΩΡΧ ἸΖΑΝΧΑΔ +
 16 **ΕΒΟΛ** ΖΙΠΙΩΝΗ ΟΥΟΥ ΑΥΦΟΥΟΥ ΖΙΠΙΜΩΤ + ⁹ **ΝΗ**
 17 **ΜΕΝ** ΟΥΗ ἘΝΑΥΜΟΥΣ ΗΑΧΩΟΥ + ΝΕΜΗ ἘΝΑΥΜΟΥΣ
 18 ἸΣΩΟΥ + ΝΑΥΩΟΥ ἘΒΟΛ ΕΥΧΩ ἸΜΟΣ + **ΧΕΪΣΑΝΝΑ**
 19 **ΠΥΗΡΙ** ἸΔΑΥΙΔ + **ΥΣΜΑΡΩΟΥΤ** ἸΧΕΠΕΘΗΟΥ ΗΕΝ-
 20 **ΦΡΑΝ** ἸΠΟΣ + ἸΣΑΝΝΑ ΗΕΝΗ ἘΥΟΣΙ + ¹⁰ **ΟΥΟΥ** ΑΥΙ
 21 **ΕΟΥ** ἘΖΗΝ + **ΑΣΜΟΝΜΕΝ** ἸΧΕΥΒΑΚΙ ΤΗΣ ΕΥΧΩ
 22 **ἸΜΟΣ** **ΧΕΠΠΕ** **ΦΑΙ** + ¹¹ **ΝΙΜΟΥ** ΔΕ ΝΑΥΧΩ ἸΜΟΣ +
 23 **ΧΕΦΑΠΕ** ΠΠΡΟΦΗΤΗΣ * ἸΝΣ ΠΙΡΕΜΝΑΖΑΡΕΘ ἸΤΕΥΓΑΔ * Fol. 11v

4 aussitôt. » ⁴ Or ceci arriva afin que s'accomplît ce qui a été dit par le prophète
 5 en ces termes : ⁵ « Dites à la fille de Sion : Voici que ton roi vient vers toi,
 6 débonnaire, monté sur une ânesse, avec un ânon, petit de l'ânesse. » ⁶ Les
 7 disciples étant allés, et ayant fait comme Jésus leur avait commandé, ⁷ ils
 8 amenèrent l'ânesse avec l'ânon, * mirent dessus leurs vêtements et l'y firent * Fol. 11v
 9 asseoir. ⁸ La plupart dans les foules étendaient leurs vêtements sur le chemin ;
 10 d'autres coupaient des branches d'arbres et les étendaient sur le chemin, ⁹ les
 11 uns marchant en avant, les autres en arrière, criaient en disant : « Hosanna,
 12 fils de David! Béni soit celui qui vient au nom du Seigneur! Hosanna dans
 13 les lieux élevés! » ¹⁰ Et il entra dans Jérusalem. Toute la ville s'agita, disant :
 14 « Quel est celui-ci? » ¹¹ Les foules répondaient : « C'est le prophète * Jésus, le * Fol. 11v

12εἰδὲ ἰ. 12 ὁ τοῦ ἀγῶνι πατρὸς ἰησοῦς ἐβόη ἐπιερφεῖ ἰ. 12
 ἀγῶνι ἰησοῦς πῖβεν ἐτὶ ἐβόη ἡεπιερφεῖ πειμνη
 ἐτῶσπ ἰ. ὁ τοῦ πῖτραπεζᾶ ἰτενιγαίκερμα ἀγῶνι
 πειμνικαθεδρα ἰ. ἰτενη ἐτὶ ὄρομπι ἐβόη ἰ. 13 ὁ τοῦ
 πεζᾶγ ἰησοῦς χεσῆνοττ χεπανι ἐτέμοττ ἐρογ
 χεοτῆ ἰπρσοετχῆ ἰ. ἰθῶπτεν δε τετενίρι ἰμογ
 ἰμανχῶπ ἰσονι ἰ. 14 ὁ τοῦ ἐτατὶ ζαρογ ἰχεζαν- 14
 Βελλετ ἰ. πειζανόαδερ ἡεπιερφεῖ ἰ. ὁ τοῦ ἀγῶνι
 φαῆρι ἐρῶτ ἰ. 15 ἐτατῆνατ δε ἰχενιαρχῆρετς 15
 πειμνισαῆ ἰ. ἐπισφῆρι ἐταγαίτοτ πειμνισαῶτι
 * Fol. 12r. ἐτῶσπ ἰμογ ἰ. χεῖσαπῆνα πῶπῆρι * ἰδατῆζ ἰ.
 πατχρεπρεμ 16 ὁ τοῦ πεζῶτ πατρὸς ἰ. χεῖσῶπτεμ 16
 ἀπ χεοτ πετεῖνατ χῶ ἰησοῦς δε πεζᾶγ ἰησοῦς ἰ.
 χεῖσε ἰπετεπῶσπ ἐπεζ ἡεπιεγραφῆ ἰ. χεῖβόη
 ἡεπῶτ ἰζανκοτῆ ἰαῶτῆ ἰ. πειμνη ἐθοτεμοῖ
 ἀκεβτεπῆσοτ ἰ. 17 ὁ τοῦ ἐταγχατ ἀγῶνι σαβόη 17
 ἰτβακῆ Βηθανιά ἀγῶνι ἰματ ἰ.

13 πῶτ] aj. sr. l.

Nazaréen de la Galilée. » 12 Et Jésus entra dans le temple; il chassa tous 12
 ceux qui vendaient dans le temple, avec ceux qui achetaient; et il renversa
 les tables des changeurs et les sièges de ceux qui vendaient des colombes,
 13 et il leur dit : « Il est écrit : Ma maison sera appelée maison de prière; et 13
 vous, vous en faites un repaire de voleurs. » 14 Puis vinrent vers lui des aveugles 14
 et des boiteux dans le temple, et il les guérit. 15 Les princes des prêtres 15
 et les scribes ayant vu les merveilles qu'il avait faites et les enfants disant :
 * Fol. 12r. « Hosanna, fils * de David », murmuraient, 16 et lui dirent: « N'entends-tu pas ce 16
 que disent ceux-ci? » Jésus leur dit : « Si fait! n'avez-vous jamais lu dans
 les Écritures : que de la bouche des petits enfants, et de ceux qui sont
 au sein, tu as préparé la louange? » 17 Et les ayant quittés, il sortit de la 17
 ville, *alla* à Béthanie et s'y reposa.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΟΝ 2Β

- 1 1 ΟΤΟΣ ΕΤΑΥΨΗΝΤ' ΕΙΣΝΗΙ .Ι. ΑΥΙ ΕΒΗΘΦΑΓΗ ΠΕΜ-
 ΒΗΘΑΝΙΑ ΗΑΤΕΝΠΙΤΣΟΥ ΗΤΕΝΙΣΧΩΙΤ .Ι. ΑΥΟΥΨΡΗ ΗΒ
 2 ΕΒΟΛ ΗΕΝ'ΠΕΥΜΑΘΗΤΗΣ .Ι. 2 ΟΤΟΣ ΠΕΧΑΥ ΠΣΟΥ ΧΕ-
 ΜΑΨΕ ΠΣΤΕΝ ΕΠΙΨΙ ΕΤΥΧΗ ΨΠΕΤΕΝΨΘΟ .Ι. * ΟΤΟΣ * Fol. 12r.
 ΣΑΤΕΝΘΗΛΟΥ ΕΡΕΤΕΝΠΑΣΕ ΕΨΟΥΤΗ ΕΡΟΣ ΕΡΕΤΕΝΕΨΩΙΣ
 ΗΟΥΣΗΧ ΕΥΣΟΝΖ .Ι. ΦΑΙ ΕΤΕΨΠΕΖΑΙ ΗΡΩΙΣ ΑΔΗΙ
 3 ΕΡΟΥ .Ι. ΜΑΨΟΥΨ ΨΜΟΥ ΟΤΟΣ ΑΨΙΤΥ .Ι. 3 ΟΤΟΣ
 ΕΨΩΠ ΗΤΕΟΥΑΙ ΧΟΣ ΠΣΤΕΝ .Ι. ΧΕΟΥΠΕ ΦΑΙ ΕΡΕΤΕΝΙΡΙ
 ΨΜΟΥ ΑΧΟΣ ΧΕΠΟΣ ΠΕΤΕΡΧΡΙΑ ΨΜΟΥ .Ι. ΟΤΟΣ ΣΑΤΟΥ
 4 ΥΠΛΟΥΨΟΥΡΠΥ ΕΜΠΑΣ .Ι. 4 ΟΤΟΣ ΑΥΨΕ ΠΣΟΥ ΑΥΨΩΙ
 ΗΟΥΣΗΧ ΕΥΣΟΝΖ ΗΑΤΕΝΠΡΟ ΣΑΒΟΛ ΨΠΨΙΡ .Ι. ΟΤΟΣ
 5 ΑΥΨΟΥΨ ΨΜΟΥ .Ι. 5 ΟΤΟΣ ΖΑΝΟΥΟΝ ΕΒΟΛ ΗΕΝ'ΗΝ
 ΕΤΟΣΙ ΕΡΑΤΟΥ ΨΜΑΥ ΠΑΥΨΩ ΨΜΟΣ ΠΣΟΥ .Ι. ΧΕ-
 ΟΥΠΕ ΦΑΙ ΕΤΕΤΕΝΙΡΙ ΨΜΟΥ ΕΡΕΤΕΝΨΟΥΨ ΨΠΨΗΧ .Ι.
 6 6 ΗΨΩΟΥ ΔΕ ΑΥΨΟΣ ΠΣΟΥ ΚΑΤΑ ΦΡΗΨ ΕΤΑΥΨΟΣ .Ι.
 7 * ΗΨΕΙΗΣ .Ι. ΟΤΟΣ ΑΥΨΑΥ 7 ΟΤΟΣ ΑΥΨΙ ΨΠΨΗΧ * Fol. 13r.
 ΖΑΨΗΣ .Ι. ΟΤΟΣ ΑΥΨΑΔΕΝΟΥΨΒΩΣ ΕΡΟΥ .Ι. ΟΤΟΣ

Tit. 2B sr. 1. | Marc xi, 1 εβηθφαγη]γ corrigé de κ.

Évangile selon Marc, xxxii (Marc, xi).

- 1 'Et s'étant approché de Jérusalem, il vint à Bethphagé et Béthanie,
 2 près de la montagne des Oliviers; il envoya deux de ses disciples, ² et leur
 dit : « Allez dans le village qui est en face de vous; * et aussitôt que vous y * Fol. 12r.
 entrez, vous trouverez un ânon attaché, sur lequel aucun homme n'a
 3 jamais monté : déliez-le et amenez-le; ³ et si quelqu'un vous dit : Qu'est-ce
 que vous faites? dites que le Seigneur en a besoin, et aussitôt il l'enverra
 4 ici. » ⁴ Et ils s'en allèrent et trouvèrent un ânon attaché près de la porte au
 5 dehors du chemin, et ils le délièrent; ⁵ et quelques-uns de ceux qui se tenaient
 6 là leur disaient : « Qu'est-ce que vous faites, en détachant l'ânon? » ⁶ Et
 7 eux, ils leur dirent selon ce que dit * Jésus, et ils les laissèrent, ⁷ et ils * Fol. 13r.
 amenèrent l'ânon à Jésus; et ils mirent leurs vêtements dessus; et il s'assit

αϣϩεμσι ϣιϣωοτ · 8 οτοϩ ϩανμνω αρφωρω 8
 ηνοτ'ϩβασ ϩπιμωστ · ϩαν'κεχωοτ'ησ δε αρ-
 κωρϣ' ηϩανϣαλ εβολ ηενη'τοϩι · αρφορωοτ ϩπι-
 μωστ · 9 οτοϩ ηη ενατωμωστ ετρη' ηεμνη ενατ- 9
 μωστ ϩιφα'ϩοτ ηατωμ εβολ · ϣεω'σαηηα · ϣμα-
 ρωοτ' η'ϣεφ'η εθηνοτ ηεη'φραη υπ'οσ · 10 ϣμα- 10
 ρωοτ' η'ϣε'φμετοτρο εθηνοτ · ητεπεηωστ δαριδ ·
 ω'σαηηα ηεη'ηη ετο'οσι · 11 οτοϩ εταϣι ε'ηοτη ε'ιδημ 11
 ε'ηοτη εππερφει · οτοϩ εταϣωομ επτηρϣ · οτοϩ
 * Fol. 13*. εταροτ'ϩι ϩηδη ωωπι · * ητε'ηνοτ αϣι εβολ εβη'θαηηα
 ηεμπ'ηβ ·

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ Η

29 οτοϩ ασωωπι εταϣ'ηωητ εβηδ'φα'γη ηεμβη- 29
 θαηηα · ηα'τεηπ'ητωοτ εωατωοτ'η ερωϣ ϣεφαηη-
 ϣωστ' αϣοτ'ωρη ηβ εβολ ηεη'ηεϣμαθηηησ 30 εϣϣω 30
 υμωσ · ϣεμαωε ηωτεη' επατ'ηηησ ετρη υπετεη'υθο
 · ερετεηηαωε ε'ηοτη ερωϣ · τετεηηαϣ'ημ ηοτ'ϣηϣ

10 ϣμαρωοτ] sic. | 11 η'ηοτ] sic. | t it. ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ] sic et o sr. s | η] εε' aj.
 en noir sr. l. ε corrigé d'un η?, et en addition μ en rouge. | Luc xix, 29 εβηδ'φα'γη]
 δ corrigé d'un θ? et γ corrigé d'un κ?

dessus; 8 et des foules étendirent leurs vêtements sur le chemin; d'autres 8
 coupèrent des branches des champs, les étendirent sur le chemin; 9 et ceux 9
 qui marchaient en avant, avec ceux qui marchaient en arrière, criaient :
 « Hosanna! Béni soit celui qui vient au nom du Seigneur! 10 Béni soit le 10
 royaume arrivant de notre père David! Hosanna dans les lieux élevés. » 11 Et 11
 il entra dans Jérusalem dans le temple, et il observa tout, et, l'heure du soir
 * Fol. 13*. * étant déjà arrivée, il sortit vers Béthanie avec les douze.

Évangile selon Luc, L (Luc, XIX).

29 Et il advint, lorsqu'il s'approcha de Bethphagé et Béthanie, près de 29
 la montagne qu'on appelait des Oliviers, il envoya deux de ses disciples,
 30 en disant : « Allez à ce village qui est devant vous; quand vous y entrez, 30

ΕΥΣΟΝΖ · ΦΗ ΕΤΕΪΠΕΖΔΙ ΗΡΩΜΙ ΑΔΗΙ ΕΡΟΥ ΕΠΕΖ ·
 31 ΟΤΟΖ ΑΡΕΤΕΝΒΟΛΥ ΕΒΟΛ ΑΝΙΤΥ ·³¹ ΟΤΟΖ ΕΨΩΠ ΑΡΕΨΑΝ-
 ΟΥΑΙ ΨΕΛΘΗΝΟΥ · ΧΕΕΘΒΕΟΥ ΤΕΤΕΝΒΩΛ ΪΜΟΥ ·
 32 ΑΧΟΣ ΪΠΑΙΡΗΤ ΧΕΠΟΣ ΠΕΤΕΡΧΡΙΑ ΪΜΟΥ ·³² ΕΤΑΤΨΕ
 ΗΨΟΥ ΔΕ ΗΧΕ*ΗΗ ΕΤΑΤΟΤΟΡΠΟΥ · ΑΥΧΩΜ ΚΑΤΑ * Fol. 14r.
 33 ΦΡΗΤ ΕΤΑΥΧΟΣ ΗΨΟΥ ·³³ ΕΥΒΩΛ ΔΕ ΪΠΙΣΗΧ ΕΒΟΛ
 · ΠΕΧΕΠΕΥΘΙΣΕΤ ΗΨΟΥ · ΧΕΕΘΒΕΟΥ ΤΕΤΕΝΒΩΛ ΪΠΙ-
 34 ΣΗΧ ·³⁴ ΗΨΟΥ ΔΕ ΠΕΧΩΟΥ ΧΕΠΟΣ ΠΕΤΕΡΧΡΙΑ ΪΜΟΥ
 ·³⁵ ΟΤΟΖ ΑΥΕΝΥ ΖΑΙΗΣ · ΟΤΟΖ ΕΤΑΥΒΟΡΒΕΡ ΗΠΟΥ-
 36 ΖΩΣ ΕΧΕΠΙΣΗΧ · ΑΥΤΑΔΕΙΗΣ ΕΡΟΥ ·³⁶ ΕΥΜΩΪ
 37 ΔΕ ΠΑΥΦΩΡΥ ΗΠΟΥΖΩΣ ΖΠΙΜΩΪΤ ·³⁷ ΕΤΑΥΗΨΗΤ
 ΔΕ ΖΗΔΗ ΕΠΙΜΑ ΗΪ ΕΠΕΣΗΤ ΗΤΕΠΙΨΩΟΥ ΗΤΕΠΙΧΩΪΤ ·
 ΑΥΕΡΖΗΤΣ ΗΧΕΠΙΜΗΨ · ΤΗΡΥ ΗΤΕΠΙΜΑΘΗΤΗΣ ΕΥΡΑΨ
 ΕΥΣΜΟΥ ΕΨΤ · ΗΠΟΥΡΗΨΤ ΗΣΗΝ · ΕΘΒΕΝΙΧΟΥ ΤΗΡΟΥ
 38 ΕΤΑΥΝΑΥ ΕΡΨΟΥ ³⁸ ΕΥΧΩ ΪΜΟΣ · ΧΕΥΣΜΑΨΟΥΤ
 ΗΧΕΠΙΟΥΡΟΥ · ΦΗ ΕΘΗΝΟΥ ΗΕΝ*ΦΡΑΝ ΪΠΟΣ · ΟΥΖΙΡ- * Fol. 14r.
 39 ΗΗΗ ΗΕΠΤΦΕ · ΟΤΟΖ ΟΥΪΟΥ ΗΕΠΗΗ ΕΥΘΟΣΙ ·³⁹ ΟΤΟΖ
 ΖΑΠΟΥΡΟΗ ΗΕΠΗΦΑΡΙΣΕΟΣ · ΕΒΟΛ ΗΕΠΙΜΗΨ ΠΕΧΩΟΥ

vous trouverez un ânon attaché, sur lequel aucun homme n'est jamais
 31 monté, et l'ayant délié, amenez-le; ³¹ et si quelqu'un vous demande :
 Pourquoi le déliez-vous? dites ainsi : Parce que le Seigneur en a besoin. »
 32 ³² Ceux qui étaient envoyés * étant partis trouvèrent tout comme il leur * Fol. 14r.
 33 avait dit. ³³ Comme ils déliaient l'ânon, ses maîtres leur dirent : « Pourquoi
 34 déliez-vous l'ânon? » ³⁴ Et eux dirent : « Parce que le Seigneur en a besoin. »
 35 ³⁵ Et ils l'amènèrent à Jésus; et ayant mis leurs vêtements sur l'ânon, ils
 36 y firent monter Jésus; ³⁶ en marchant ils étendaient leurs vêtements sur
 37 le chemin. ³⁷ Déjà lorsqu'il se fut approché du lieu de descente de la
 38 montagne des Oliviers, toute la multitude des disciples ravie se mit à
 louer Dieu à haute voix pour tous les miracles qu'ils avaient vus, ³⁸ en
 disant : « Béni soit le roi qui vient au * nom du Seigneur! Paix dans le ciel * Fol. 14r.
 39 et gloire dans les lieux élevés. » ³⁹ Et quelques-uns des Pharisiens du milieu

παρ · 1· ρεφρεϥϥβω ἀρεπίτιμαν ἠνεκμαθη'της ·
 40 οτορ ἔταϥεροτ'ω πεχαϥ ρεϥω ἡμοσ' ηωτεν · 40
 ρεἀρεωαννας' χαρσοτ · 41 σενασω ἔβοα' ἠνελασι'νι · 41
 οτορ ἔταϥῆωνητ ἔταϥ'νατ ἔβ'βακι · 42 αϥριω ἔρρη
 ἔϥωσ 42 εϥω ἡμοσ · 43 ρεἐναρεέωι ρωιπε ἥεν-
 παιέροοτ ἔνα τεριρ'η'νη · 43 τ'νοτ δε ατρωπ ἔβοα
 ρανεβαα · 44 ρεσε'λαι ἔρρη ἔϥω ἠνερα'ν'έροοτ · 44
 οτορ σενατακ'τεκαω ἔρο ηνενεα'α'ασι · 45 οτορ σεν-
 * Fol. 15r. κωτ' ἔρο οτορ σεναρ'εϥωασι σα'σα ηιβεν · * 44 οτορ 44
 ετερ'ω'ητ ἡμο ἔπε'σ'ητ · 45 ηεμπεωρηι ἠῆητ · 45 οτορ
 ἠποτ'χαοτ'ωι ἔνεποτ'ωι ἠῆητ · 46 ἔφωα ρεἰπεέωι
 ἔπ'σ'ηοτ ἠτεπεϥεμπωι · 46 οτορ ἔταϥωε ἔῆοτ'η ἔπ' 46
 ερ'φει · 47 αϥερ'ρητ'σ ἠρ'ε'οτ'ι ἠηη ετ' ἔβοα · 46 εϥ'ω 46
 ἡμοσ ηωοτ · 47 ρεσ'σ'ηοτ'τ ρεπα'ηι εϥ'ἔωωπι ἠοτ'ηι
 ἡπροσετ'χη · 48 ἠῆωτεν δε ἀρετε'ν'αιϥ ἡβ'ηβ ἠσο'ηι ·
 47 οτορ παϥϥβω ἡμη'ηι ἥενπιερ'φει · 48 ηιαρ'χη'ερετ'σ 47
 δε ηεμ'η'σαῆ' ηεμ'η'ροτατ' ἠτεπι'α'οσ · 49 πατ'κωτ'πε

42 ρωιπε] 1 sr. l. | 43 ηνενεα'α'ασι] sic, partie supér. de η' détruite | 44 ετερ'ω'ητ]
 τ sr. l.

de la foule lui dirent : « Maître, fais une observation à tes disciples » ;
 40 et il répondit : « Je vous le dis : si ceux-ci se taisent, ces pierres vont
 crier. » 41 Et s'étant rapproché, et ayant vu la ville, il pleura sur elle,
 42 en disant : « Si tu savais toi aussi en ce jour ce qui touche à la paix !
 Mais maintenant, c'est caché à tes yeux ; 43 il viendra sur toi des jours où
 tes ennemis t'environneront de tranchées, t'entoureront et te serreront de
 * Fol. 15r. toutes parts, * 44 et te renverseront au ras du sol avec tes enfants qui sont
 en toi, et ils ne laisseront pas pierre sur pierre en toi, parce que tu n'as
 pas connu le temps de ton inspection. » 45 Et étant entré dans le temple,
 il se mit à chasser ceux qui vendaient, 46 en leur disant : « Il est écrit que
 ma maison sera une maison de prière ; et vous, vous en faites une caverne
 de voleurs. » 47 Et il enseignait tous les jours dans le temple. Les princes 47
 des prêtres, les scribes et les principaux du peuple cherchaient à le perdre ;

48 ἦσαν ἄκωχοι · 48 ὁτοζ παρσωτην! ἀπ ἕφῃ ἐτορναλιγ!
 ἔθβεξε πιδδος τηρϥ · πατὰσι ἦσϥ ἐσῳτεμ ἐροϥ ·
 ψαλμοσ ξδ

2 * 2 ἦσοκ φτ ϥερϥατ πακ! ἦξεπισϥα ἡενσιση * Fol. 15
 ἐτέτ πακ ἦζαπερϥην! ἡενίδημ
 δεξις

2 2 θεληα ἕφτ πενβοήθοσ! ἐϥαηλοτι ἐβοα ἕφτ!
 3 ἦἀκωβ · 3 ὅσ ἦορψαλμοσ μοι ἦορκεικεμ · ὀρψαλ-
 τηριον ἐπέσϥϥ νεμοτκτθαρα ·

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΚΕΔ ΚΗ

12 περϥαστ δε πῖμϥῃ ἐτοϥ ἐτατι ἐπϥαι · ἐτατ-
 13 σῳτεμ! δε ϥεῖησ πηοτ ἐρρη! ἐίδημ · 13 ἀτοῖ ἦζαν-
 βαι ἐβοα ἡενσιβεν! ὁτοζ ἀτι ἐβοα ἐρραϥ! πατϥῃ
 ἐβοα ἐτϥῃ ἕμοσ · ϥεῖσαππα! ϥσαρσωττ ἦξεφῃ!
 14 εθηνοτ ἡενφραπ ἕπῳσ · ὁτοζ ποτρο ἕπῳσ · 14 ἦησ
 δε ἐταϥϥιμ ἦοτεῖ · ἀϥάλησ ἐροϥ · κατὰ * φρητ * Fol. 16
 15 ἐτϥῃνοττ · 15 ϥεῖπερερροττ τϥερῖ ἦσιση · ϥηππε

Tit. ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ] sic et o sr. ι | ΚΕΔ] α sr. ε | Jean XII, 12 ΕΤΑΤΣΩΤΕΜ] τ sr. ι.

48 48 et ils ne savaient pas ce qu'ils feraient, parce que tout le peuple était suspendu à lui pour l'écouter.

2 Psaume LXIV *. 2 A toi, ô Dieu, convient le chant dans Sion; on te rendra * Fol. 15
 des vœux dans Jérusalem.

2 Verset (Ps. LXXX). 2 Réjouissez-vous en Dieu notre aide; saluez en cris de
 3 joie le Dieu de Jacob. 3 Apprenez un chant; donnez le tambourin, la harpe
 gracieuse et la cithare.

Évangile selon Jean, chapitre XXVIII (Jean XII).

12 12 Le lendemain, la foule nombreuse venue à la fête, ayant appris que
 13 Jésus venait à Jérusalem, 13 prit des rameaux de palmiers et sortit à sa
 rencontre; ils acclamaient disant: « Hosanna! Béni soit celui qui vient au
 14 nom du Seigneur, et le roi d'Israël. » 14 Et Jésus, ayant trouvé un âne, monta
 15 dessus, comme * il est écrit: 15 « Ne crains pas, fille de Sion; voici que ton * Fol. 16

IC ΠΕΟΥΡΟΪ ΠΥΗΝΟΥΤ · ΕΥΤΑΔΗΝΟΥΤΪ ΝΟΥΤΣΗΧ ΠΨΗΡΙ
 ΝΟΥΤΕΪΪ ·¹⁶ ΝΑΙ ΔΕ ΪΠΕΝΕΨΜΑΘΗΤΗΣΪ ΕΜΙ ΕΨΩΟΥΤ¹⁶
 ΪΨΟΥΡΠ · ΑΔΛΑ ΖΟΥΤΕ ΕΤΑΨΟΥΪΨΟΥΤ ΪΨΕΪΝΣ · ΤΟΥΤΕ ΑΤΕΡ-
 ΦΜΕΤΙ ΪΨΕΝΕΨΜΑΘΗΤΗΣΪ · ΨΕΝΑΙΝΕ ΠΗ ΕΤΣΗΝΟΥΤΪ
 ΗΑΡΟΥ · ΟΥΟΥ ΝΑΙ ΠΕΤΑΤΑΪΟΥΤ ΝΑΨ ·¹⁷ ΝΑΨΕΡΜΕΨΕ¹⁷
 ΟΥΠΕ ΪΨΕΨΜΗΨ ΪΝΑΨΝΕΜΑΨ · ΨΕΑΨΜΟΥΤΪ ΕΛΑΖΑ-
 ΡΟΥ · ΕΒΟΥΖ ΗΕΠΪΪΖΑΤ · ΟΥΟΥΖ ΑΨΤΟΥΠΟΥΨ ΕΒΟΥΖ ΗΕΠ-
 ΠΗ ΕΨΜΨΟΥΤΪ ·¹⁸ ΕΨΒΕΦΑΪ ΝΑΤΠΗΝΟΥΤ ΕΒΟΥΖ ΪΨΡΑΨΠΕ¹⁸
 ΪΨΕΨΜΗΨ · ΨΕΑΤΣΨΤΕΜ ΨΕΑΨΕΡΨΑΪΜΗΨΪΪ ·¹⁹ ΠΕΨΕ-¹⁹
 ΠΙΦΑΡΙΨΕΟΥ ΟΥΠ ΪΠΟΥΤΕΡΗΝΟΥΤ · ΨΕΤΕΤΕΠΝΑΤ · ΨΕΤΕ-
 ΤΕΠΝΑΨΕΜ ΖΗΝΟΥΤ ΪΖΑΪ ΑΠ · IC ΠΙΚΟΥΪΜΟΥΪ ΤΗΡΨ
 ΑΨΨΕ ΝΑΨ ΣΑΜΕΝΖΗΨ ·

* Fol. 16^v.

ΜΕΝΕΝΣΑΠΨΨΚ ΪΪΑΝΑΦΟΥΡΑ ΨΨ ΪΪΑΝΑΣΤΑΨΨ
 ΪΪΤΕΠΨΕΨΨΜΟΥΤΪ ΠΑΪΠΟΥΪΟΥΪ ΠΡΟΥΪ ΚΟΥΪΡΪΪΪΟΥΪΤΣ Α
 ΚΕΦΑΛΕΟΥ

roi arrive, monté sur un ânon, petit d'une ânesse. »¹⁶ Ces choses furent¹⁶
 d'abord ignorées de ses disciples; mais, lorsque Jésus fut glorifié, alors ses
 disciples se rappelèrent que ces choses avaient été écrites pour lui, et
 qu'ils les avaient faites à lui. ¹⁷ La foule donc qui était avec lui témoignait¹⁷
 qu'il appela Lazare hors du tombeau et le ressuscita des morts; ¹⁸ pour cela,¹⁸
 la foule venait au-devant de lui, parce qu'ils avaient appris qu'il avait fait
 ce miracle. ¹⁹ Aussi les Pharisiens se dirent entre eux: « Vous voyez que¹⁹
 * Fol. 16^v. vous ne trouverez * aucun profit: voici que tout le monde s'en va après lui. »

Après l'achèvement de l'anaphore, lire la résurrection des morts. L'Apôtre aux
 Corinthiens I, chapitre^a (I Cor. xv).

a. Cette épître de S. Paul et l'évangile qui la suit sont prescrits par le 8e canon de
 Christodule, patr. d'Alexandrie (A.D. 4047-4077). « Dominica Palmarum postquam Liturgia
 finita fuerit, legetur Evangelium pro mortuis, cum orationibus quae eorum causa
 dicuntur, idque post lectionem Epistolae Pauli eidem officio destinata. » Renaudot,
Hist. Patr. Alex., p. 422. Pour le texte arabe et la traduction de ces Canons de Chris-
 todoule, voir notre article « *The Canons of Christodulos, Patriarch of Alexandria* »,
 dans le *Muséon*, t. XLV, pp. 71-84.

1 ἴταμο δε ἕμωπτεν¹ πασνηοτ¹ · ἐπιεταγγε²λιον
 φη¹ ἐταρισηεν¹νοτυς ἕμοϋ πωπτεν¹ ἐτεφηπε ἐταρε-
 2 τεν¹όιτυ · φαι οτη ἐτετεν¹παόζι ἐρατεπθηνοτ¹ ἡ¹ηητυ
 3 · ²φαι οη ἐτετεπ¹παποζεμ ἐβοζ ζι¹τοτυ · χε¹ηεποτ-
 4 σα¹ζι αρισηεν¹νοτυς ἕμοϋ πωπτεν¹ · ις¹χε τε¹τεπ¹άμοσι
 5 ἕμοϋ σα¹βοζ ἰμη¹ · ζικη ἀρετεπ¹παζι¹ · ³αι¹ γαρ
 6 ἡτεπθηνοτ¹ ἡ¹ωορη ἕφη ἐταιο¹ιτυ · * ¹χε¹π¹χς α¹μοτ * Fol. 17r.
 7 ἐζηη ἐχεπ¹πηνοβι · κατα¹ πιγραφη¹ · ⁴οτοζ χε¹α¹τ-
 8 κοσυ · οτοζ χε¹α¹τυπη¹ η¹επ¹ιέζοοτ ἕμαζ¹ ·
 9 κατα πιγραφη¹ · ⁵οτοζ ¹χε¹α¹τοροηζυ ἐκη¹φα¹ ἰτα
 6 α¹τοροηζυ ἐπι¹β¹ · ⁶μεπ¹ε¹ςως α¹τοροηζυ¹ σα¹π¹ωσι
 7 ἡ¹φ ἡ¹σον ε¹τ¹σον · πα¹ι ἐτεπο¹ροτο¹ ωοη ψα¹έ¹οτη
 8 ἐ¹ηνοτ¹ ζα¹η¹χε¹ωοτη¹ δε α¹τ¹ε¹ηκοτ¹ · ⁷ἰτα α¹τοροηζυ
 9 ἐ¹α¹κ¹ω¹βοζ ἰτα α¹τοροηζυ¹ ἐ¹η¹α¹ποστο¹λοζ τηροτ¹ ·
 8 ἐ¹π¹η¹α¹ε¹ δε ἕμωοτ τηροτ¹ ἕφη¹η¹ π¹ιο¹η¹ε¹ α¹το-
 9 οηζυ ἐρο¹ ζω · ⁹ἀ¹ηοκ γαρ¹πε π¹ικο¹τ¹ζι ἐ¹βοζ · ο¹ρ¹τε-
 10 η¹α¹ποστο¹λοζ τηροτ¹ · ἡ¹φ ἕ¹π¹ωα¹ ἀ¹η ε¹θηρο¹μο¹τ¹ ἐρο¹
 · χε¹ἀ¹ποστο¹λοζ · ε¹θ¹βε¹χε¹ α¹ι¹ό¹ζι ἡ¹σα¹τε¹κ¹ κ¹λη¹σι¹ * Fol. 17v.

I Corinth., xv, 3 ἕφη] ἕ au-dessous de la ligne | 8 πιο¹η¹ε¹] sic, lac. devant π.

1 'Je vous signale, mes frères, l'évangile que je vous ai prêché, celui que
 2 vous avez reçu, dans lequel vous vous maintenez, ² par lequel aussi vous
 3 serez sauvés, cela si vous le retenez dans la forme où je vous l'ai annoncé;
 4 autrement vous aurez cru en vain. ³ Car je vous ai transmis d'abord ce
 5 que j'ai reçu : * que le Christ est mort à cause de nos péchés, suivant les
 6 Écritures, ⁴ et qu'il a été enseveli, et qu'il est ressuscité le troisième jour,
 7 suivant les Écritures; ⁵ et qu'il est apparu à Céphas, ensuite est apparu aux
 8 douze, ⁶ après est apparu à plus de cinq cents frères en même temps, dont
 9 la plupart existent encore maintenant, tandis que d'autres se sont endormis.
 10 ⁷ Ensuite il est apparu à Jacques, puis est apparu à tous les apôtres; ⁸ et
 11 en dernier lieu de tous ceux-là, comme à un avorton, il m'est apparu à moi-
 12 même; ⁹ je suis en effet le plus petit d'entre les apôtres; je ne suis pas digne

ἴτεφτ ·¹⁰ ἡενορζμοτ δε ἴτεφτ¹ τοι ἰφῆ ἐφοι 10
 ἰμογ ·¹¹ οτοζ πεγζμοτ ἐτενῆητ ἰπεγψωπι εγψοριτ
 ·¹² ἀλλὰ διδῆσις ἐζοτ ερσοτ τηροτ ·¹³ ἀνοκ δε ἀν
 ἀλλὰ πιζμοτ ἴτεφτ εθνεμηι ·¹⁴ ἴτε οτη ἀνοκ ·¹⁵
 ἴτε νη ετζισω ἰπαρητ ·¹⁶ οτοζ παρητ ἀτετενναζτ
 ·¹⁷ ἴζε δε π̄χ̄ς σεζισω ἰμογ ·¹⁸ ζεαγτσηγ ἐβοα
 ἡενη εθμοττ ·¹⁹ πως οτοη ζανοτοη²⁰ χω ἰμοσ
 ἡεθηνοτ²¹ ζεῖμον ἀναστασις ἴτενιρεγμοττ²²
 παψωπι ·²³ ἴζε δε ἰμον ἀναστασις ἴτενιρεγ-²⁴
 μοττ²⁵ παψωπι ·²⁶ ἴε οτδε ἰπεπ̄χ̄ς τσηγ ·²⁷ ἴζε
 * Fol. 18^c. δε ἰπεπ̄χ̄ς τσηγ²⁸ ζαρά γωοριτ ἴζε²⁹ πενζισω
 γωοριτ³⁰ οη ἴζεπετενκεναζτ³¹ ·³² σεναζεμτεν³³ δε οη
 ενοι ἰμεθε ἴνοτχ³⁴ ἡαφτ³⁵ ·³⁶ ζεαν³⁷ ἐρμεθε ἡαφτ³⁸
 ζεαγτοτ³⁹ νοσπ̄χ̄ς ·⁴⁰ φαι ἐτεῖπεγτοτ⁴¹ νοσγ ·⁴² ἴζε
 ζαρά νιρεγμοττ⁴³ πατωοτ⁴⁴ νοτ ἀν ·⁴⁵ ἴζε γαρ
 νιρεγμοττ⁴⁶ πατωοτ⁴⁷ νοτ ἀν ·⁴⁸ ἴε ἰπεπ̄χ̄ς τσηγ ·⁴⁹
⁵⁰ ἴζε⁵¹ δε ἰπεπ̄χ̄ς τσηγ ·⁵² οτὲ φανοτ⁵³ πετεν⁵⁴ ναζτ⁵⁵ 17

12 ἴτενιρεγμοττ] o rét. sr. un pap. de réparation.

* Fol. 17^v. d'être appelé apôtre, parce que j'ai persécuté l'église * de Dieu. ¹⁰ C'est par 10
 une grâce de Dieu que je suis ce que je suis; et sa grâce en moi n'a pas 11
 été vaine, mais j'ai peiné plus qu'eux tous, non pas moi mais la grâce de 12
 Dieu qui est avec moi; ¹¹ soit donc moi, soit ceux qui prêchent ainsi, et ainsi 13
 vous avez cru. ¹² Si on prêche que le Christ est ressuscité des morts, 14
 comment y en a-t-il parmi vous qui disent que la résurrection des morts 15
 n'arrivera pas? ¹³ et si la résurrection des morts n'arrive pas le Christ non 16
 plus n'est pas ressuscité; ¹⁴ et si le Christ n'est pas ressuscité, alors notre 17
 * Fol. 18^r. prédication * est vaine, et votre foi aussi est vaine; ¹⁵ nous serons trouvés 18
 encore faux témoins à l'égard de Dieu, car nous avons témoigné à l'égard 19
 de Dieu qu'il a ressuscité le Christ, qu'il n'a pas ressuscité si les morts ne 20
 ressuscitent pas. ¹⁶ Car si les morts ne ressuscitent pas, le Christ n'est pas 21
 ressuscité; ¹⁷ et si le Christ n'est pas ressuscité, votre foi est vaine, et 22

³⁹ ϘΑΡΞ ΝΙΒΕΝ ΤΑΙϘΑΡΞ ΤΑΙϘΑΡΞ ΑΝΤΕ ΑΔΔΑ¹ ΟΥΕΤ³⁹
 ϘΑΡΞ ΜΕΝ ΗΤΕΝΙϘΩΜΙ Ϙ· ΟΥΕΤ ϘΑΡΞ ΜΕΝ¹ ΗΤΕΝΙΤΕΒ-
 ΝΩΟΤΙ Ϙ· ΟΥΕΤ ϘΑΡΞ ΔΕ ΗΤΕΝΙΖΑ¹ΔΑϘ Ϙ· ΟΥΕΤ ΘΑ
 ΝΙΤΕΒΤ Ϙ·⁴⁰ ΟΥΟΖ ΟΥΟΝ ΟΥϘΩΜΑ ΗΤΕΝΑ ΤΦΕ Ϙ· ΟΥΟΖ⁴⁰
 ΟΥΟΝ ΟΥϘΩΜΑ ΗΤΕΝΑ ΠΚΑΖΙ Ϙ· ΑΔΔΑ ΟΥΕΤ ΠΩΟΤ
 ΜΕΝ¹ ΗΤΕΝΑ ΤΦΕ Ϙ· ΟΥΕΤ¹ ΠΩΟΤ ΗΤΕΝΑ ΠΚΑΖΙ Ϙ·⁴¹ ΟΥΕΤ⁴¹
 ΠΩΟΤ ΰΦΡΗ Ϙ· ΟΥΕΤ ΠΩΟΤ ΰΠΠΟΖ Ϙ· ΟΥΕΤ ΠΩΟΤ
 * Fol. 19^v. ΗΝΙϘΙΟΥ Ϙ· ΟΥΟΝ ΟΥϘΙΟΥ ΓΑΡ ΕΥΟΥΟΥ * ΕϘΙΟΥ ΗΕΝ-
 ΠΕϘΩΟΥ¹ ⁴² ΠΑΙΡΗϘ ΟΠΠΕ ϘΚΕΑΝΑΣΤΑϘΙϘ ΗΤΕΝΙΡΕϘ-⁴²
 ΜΩΟΥΤ Ϙ· ϘΕϘΙϘ ΰΜΟϘ ΗΕΝΟΥΤΑΚΟ¹ ϘΝΑΤΗΝϘ ΗΕΝ-
 ΟΥΜΕΤΑΤΤΑΚΟ Ϙ·⁴³ ϘΕϘΙϘ ΰΜΟϘ¹ ΗΕΝΟΥΨΩΨ Ϙ· ϘΕΝΑ⁴³
 ΤΗΝϘ ΗΕΝΟΥΩΟΥ Ϙ· ϘΕϘΙϘ ΰΜΟϘ ΗΕΝΟΥϘΩΒ¹ ϘΝΑΤΗΝϘ
 ΗΕΝΟΥϘΟΜ Ϙ·⁴⁴ ϘΕϘΙϘ ΗΟΥϘΩΜΑ ΰΨΥϘΙΚΟΝ Ϙ·⁴⁴
 ϘΝΑΤΗΝϘ ΗΟΥϘΩΜΑ ΰΠΠΑΤΙΚΟΝ¹ ΙϘΞΕ ΔΕ ΟΥΟΝ
 ΟΥϘΩΜΑ ΰΨΥϘΙΚΟΝ Ϙ· ΙΕ ΟΥΟΝ ΟΥϘΩΜΑ ΰΠΠΑΤΙΚΟΝ
 Ϙ·⁴⁵ ΑϘϘΗΝΟΥΤ ϘΩ ΟΝ ΰΠΑΙΡΗϘ Ϙ· ΞΕΑϘΨΩΠΠΙ ΗΞΕ¹ ΑΔΔΑ⁴⁵
 ΠΙϘΩΜΙ ΗΖΟΥΤΙ¹ ΕΟΥΨΥϘΗ ΕϘΟΠΗ Ϙ· ΠΙ¹ ΗΑΕ ΔΕ ΑΔΔΑ

39 ϘΑΡΞ ΝΙΒΕΝ ΤΑΙ en rouge.

³⁹ Toute chair n'est pas la même chair; mais autre est la chair des³⁹
 hommes, autre la chair des bêtes, autre la chair des oiseaux, autre celle
 des poissons; ⁴⁰ et il y a un corps des êtres du ciel, et il y a un corps des⁴⁰
 êtres de la terre; mais autre est la gloire des êtres du ciel, autre la gloire des
 êtres de la terre : ⁴¹ autre la gloire du soleil, autre la gloire de la lune, autre⁴¹
 * Fol. 19^v. la gloire des étoiles, car une étoile diffère * d'une étoile dans sa gloire : ⁴² il en⁴²
 est de même aussi de la résurrection des morts; elle est semée dans la cor-
 ruption, elle ressuscitera dans l'incorruptibilité; ⁴³ elle est semée dans le⁴³
 mépris, elle ressuscitera dans la gloire; elle est semée dans la faiblesse, elle
 ressuscitera dans la force; ⁴⁴ il est semé un corps psychique, il ressuscitera un⁴⁴
 corps spirituel; s'il y a un corps psychique, il y a un corps spirituel. ⁴⁵ En fait,⁴⁵
 il est écrit ainsi : Adam, le premier homme a été fait âme vivante; le dernier

⁴⁶ οὐπὴν ἑγ'τανῆο ·· ⁴⁶ ἀλλὰ πῖπνᾶ'τικὸν ἀπτε πῖωρη
⁴⁷ ἀλλὰ πῖψυχικὸν τε μὲν ενσωγ πῖπνᾶ'τικὸν ·· * ⁴⁷ πῖ- * Fol. 20.
 ρωμὶ ἡζογίτ' ἐβὼζ' ἡενπκαζῖτε ἡρεμ'ἡκαζῖ ·· πῖμαζβ
⁴⁸ δε ἡρωμὶ ἐβὼζ' ἡεντφε'τε ἡρεμ'ἡφε ·· ⁴⁸ ἡφρητ'
⁴⁹ ἡπῖρεμ'ἡκαζῖ ·· παρητ' ὀν πικε'ρεμ'ἡκαζῖ ·· ⁴⁹ ὀτοζ'
 ἡφρητ' ἡπῖρεμ'ἡφε ·· παρητ' ὀν πικε'ρεμ'ἡφε ·· ὀτοζ'
 κατὰ φρητ' ἐταν'ερφορῖν ἡτ'ζῖκωπ' ἡτεπῖρεμ'ἡκαζῖ ··
 μα'ρεπερφορῖν ὀν ἡτ'ζῖκωπ' ἡτεπῖρεμ'ἡφε ··

ψαλμοσ ξδ

^{5*} ^{5*} σωρηατ' ἡφῆ ἐτακ'σοτ'π' ἀκωοπ' ἐροκ'
⁷ ἐγ'έσωπῖ ἡενπκα'ατ'ηνορ' ψα'επεζ' ·· ⁷ κοτ'τ' ταψ'ρχῆ
⁸ ἐπε'μαπεμ'τον ·· ζε'ἀπ'ὸς' ἐρπε'θ'η'α'νεγ' πῆι ·· ⁸ ἀγ'νο-
 ζεμ' ἡταψ'ρχῆ ·· * ἐβὼζ' ἡενφ'μορ' πῖμ'η'α'βαζ' ἐβὼζ' * Fol. 20.
 ζαζα'περ'μ'ωογί' ·· πῖμ'η'α'β'α'ζ'α'τ' ἐβὼζ' ζαπ'ισ'α'τ'
⁹ ⁹ εἰ'ε'ρα'ναγ' ἡπ'ὸς' ἡπεγ'ἡθο' ·· ἡεντ'χ'ωρα' ἡτεπῆ
 ε'τοπῆ ··

εταγγεζιον κατὰ ἰωαννην κεζ ια

Ps. cxiv, 8 ὄδαατ] sic. | tit. κεζ] 2 sr. ε.

⁴⁶ Adam esprit vivifiant; ⁴⁶ mais le premier n'est pas spirituel, mais psychique;
⁴⁷ après lui, le spirituel; * ⁴⁷ le premier homme *tiré* de la terre, est terrestre; * Fol. 20.
⁴⁸ le second homme *venu* du ciel est céleste; ⁴⁸ tel le terrestre, tels les autres
⁴⁹ terrestres; ⁴⁹ et tel le céleste, tels les autres célestes; et comme nous avons
 porté l'image du terrestre, portons aussi l'image du céleste.

Psaume LXIV.

^{5*} ^{5*} Heureux celui que tu as choisi et admis chez toi; il habitera dans
⁷ tes parvis éternellement. (Ps. cxiv) ⁷ Retourne, mon âme, à ton lieu de
⁸ repos. Car le Seigneur m'a fait du bien. ⁸ Il a sauvé mon âme * de la mort, * Fol. 20.
⁹ et mes yeux des larmes, et mes pieds du faux pas. ⁹ Je plairai à Dieu dans
 sa présence, dans le lieu des vivants.

Évangile selon Jean, chapitre xi (Jean v).

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΕΟΝ ΚΕΛ ΟΥ

⁶ ἸΗΣΟΥΣ ΔΕ ΕΥΧΗ ΗΕΝ ΒΗΘΑΝΙΑ ΗΕΝ ΠΗΝΙΣ ἸΟΥΣΙΜΩΝ ΠΙΚΑΚ- 6
 ΣΕΖΤ · ⁷ ΑΣΙ ΖΑΡΟΥ ἸΧΕΟΥΤΣΩΣ ἘΡΕΟΥΤΟΝ ΟΥΜΟΚΙ 7
 ἸΝΟΧΕΝ ἸΤΟΥΤΣ · ἘΠΛΩΠΕΝΣΟΥΤΕΝΥ · ΟΥΟΖ ΔΣΧΟΥΥ 8
 * Fol. 22v. ἘΖΡΗΣ ἘΧΕΠΤΕΥΑΦΕ ΕΥΡΩΤΕΒ · * ⁸ ἘΤΑΤΝΑΥ ΔΕ ἸΧΕ- 8
 ΠΙΜΑΨΗΤΗΣ · ΑΥΧΡΕΥΡΕΥ ΕΥΧΩ ἸΜΟΣ · ΧΕΠΑΨΤΑΚΟ 9
 ΟΥΠΕ · ⁹ ΝΕΟΥΤΟΝ ΨΧΟΜ ΓΑΡΠΕ ἘΨ ἸΨΑΙ ἘΒΟΖ 9
 ΗΑΟΥΠΗΥ · ΟΥΟΖ ἘΤΗΣΙΟΥ ἸΠΙΖΗΚΙ · ¹⁰ ἘΤΑΥΕΜ ΔΕ 10
 ἸΧΕΙΗΣ ΠΕΨΑΥ ΠΩΟΥ · ΧΕΘΒΕΟΥ ΤΕΤΕΠΟΥΑΖΗΣΙ 11
 ἘΤΑΙΣΩΣ · ΟΥΖΩΒ ἘΠΛΗΠΕΥ ΠΕΤΑΣΑΙΥ ἘΡΟΣ · ¹¹ ΠΙΖΗΚΙ 11
 ΓΑΡ ΣΕΠΛΑΨΤΕΝ ἸΣΗΟΥ ΠΙΒΕΝ · ἈΠΟΚ ΔΕ ΨΠΕΨΤΕΝ 12
 ΑΠ ἸΣΗΟΥ ΠΙΒΕΝ · ¹² ΔΣΖΙΟΥΤΙ ΓΑΡ ἸΧΕΘΑΙ ἸΠΛΑΙΣΟΧΕΝ 12
 · ἘΧΕΠΛΑΨΜΑ ἘΠΧΙΠΚΟΥΤ · ¹³ ΑΜΗΝ ΨΧΩ ἸΜΟΣ 13
 ΠΩΤΕΝ · ΧΕΨΜΑ ἘΤΟΥ ΠΑΖΙΨΩ · ἸΠΛΑΙΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ 14
 ἸΜΟΥ ΗΕΠΠΙΚΟΣΜΟΣ ΤΗΥ · ΕΥΕΣΑΨΙ ΖΩΥ ἸΨΗ 15
 ἘΤΑΤΑΙΣΩΣ ΑΙΥ · ΕΥΜΕΥΤΙ ΠΑΣ ·

Tit. κελ] α sf. κε.

Évangile selon Matthieu, chapitre LXXVII (Mat. xxvi).

⁶ Jésus étant à Béthanie dans la maison de Simon le lépreux, ⁷ une femme 6-7
 vint vers lui, ayant en main un vase de parfum de grand prix, et elle le
 * Fol. 22v. versa sur sa tête quand il était à table. * ⁸ Ayant vu cela, ses disciples 8
 murmurèrent, disant : « Pourquoi cette perte ? ⁹ car il était possible de vendre 9
 ceci très cher, et de le donner aux pauvres. » ¹⁰ Sachant cela, Jésus leur dit : 10
 « Pourquoi faites-vous peine à cette femme ? C'est une bonne œuvre qu'elle
 a faite pour moi ; ¹¹ car les pauvres sont avec vous en tout temps ; mais 11
 moi, je ne suis pas avec vous en tout temps, ¹² car celle-ci a répandu ce 12
 parfum sur mon corps pour ma sépulture. ¹³ En vérité je vous le dis, là 13
 où sera prêché cet évangile dans le monde entier, on dira aussi ce que
 cette femme a fait, en souvenir d'elle. »

* ἀπὶ τῆς κρυφῆς ἰσπεριλογισμένος

* Fol. 23.

ψαλ η̄

3* 3* εβὼλ ἤενρωτ' ἰζαγκοτχι ἰάλωτ' ἰνεμνη
εθορεμὸς ἀκ'σεβτεπισμοτ

λεξις

10 10 πὸς πενὸς ἰφρητ' ἰοτ'ωφρητ' ἰ αψωπι ἰξε-
πεκραν ζιξεπκαζι' τηρτ' ἰ
εταγγελιον κατα ματθεον κεα ζ̄

20 20 τοτε ἀσι ζαροτ' ἰξεμματ ἰνεπωρητ' ἰζεβεδεος
νεμπεσωρητ' β̄ ἀσοτ'ωπτ ἰμοτ' ὀτοζ ἀσερέτιν
21 ἰμοτ' ἰοτ'ζωβ̄ ἰ 21 ἰθοτ' δε' πεχατ' πας ζεοτ'πε
ἐτεοταωτ' ἰ πεχας' πατ' ζεάζοζ ζινα ἰτεπα-
ωρητ' β̄ ἰ τεοταῖ ἰμωτ' ζεωσι σατεκοτ'ἰναμ ἰ
νεμοταῖ σατεκζαὸν ἰ * ἰζηρητ' ἤεντεκμετοτ'ρο ἰ * Fol. 23v
22 22 ἀφεροτ'ω ἰξεῖης πεχατ' ζετετενέμῖ ἀπ ἰ ζε'ἀρε-

Tit. ψαλ] sic et ἂ sr. α. | tit. ματθεον] τ sr. ι. | κεα] ἂ sr. κε.

* 11e heure du dimanche des Rameaux.

* Fol. 23v

Psaume VIII.

3* 3* De la bouche des petits enfants et de ceux qui sont au sein, tu as préparé la louange.

10 *Verset* (Ps. VIII). 10 Seigneur, notre Seigneur, comme une merveille, ton nom est sur toute la terre.

Évangile selon Matthieu, chapitre LX (Mat. XX).

20 20 Alors vint vers lui la mère des fils de Zébédée avec ses deux fils;
21 elle l'adora et lui demanda une chose; 21 et lui, il lui dit : « Qu'est-ce que
22 tu veux ? » Elle lui dit : « Dis que mes deux fils soient assis, l'un à ta droite,
l'autre à ta gauche, * dans ton royaume. » 22 Jésus lui répondit : « Vous * Fol. 23

ΤΕΠΕΡΕΤΙΝ ΕΒΕΟΤ' ΟΤΟΝ ΨΧΟΜ ΙΜΜΤΕΝ ·| ΕΣΕΠΙΑΦΟΤ
 ΕΤΗΝΑΟΟΥ ·| ΠΕΧΑΟΥ ΠΑΥ ΧΕΟΤΟΝ' ΨΧΟΜ ΙΜΟΝ ·|
 23 ΟΤΟΖ ΠΕΧΑΟΥ ΠΑΟΥ ΧΕΠΙΑΦΟΤ ΜΕΝ ΕΡΕΤΕΝΕΟΟΥ' 23
 ΕΖΕΜΟΙ ΔΕ ΣΑΤΑΟΥΙΝΑΜ' ΝΕΜΣΑΤΑΧΑΒΗ ·| ΦΩΙ' ΑΠΠΕ
 ΕΤΗΝΟΥ ·| ΑΛΛΑ' ΦΑ ΠΗΠΕ ΕΤΑΠΑΙΩΤ' ΕΤΗΕΝΝΙΦΗΟΤΙ
 ΣΕΒ'ΤΩΤΟΥ ΠΑΟΥ ·| 24 ΕΤΑΥΤΩΤΕΜ ΔΕ ΗΧΕΠΙ'ΚΕΙ ΙΜΑ- 24
 ΘΗΤΗΣ ·| ΑΥ'ΧΡΕΜΡΕΜ ΕΒΕΠΙΟΝ Β' 25 ΙΗΣ ΔΕ ΑΥΜΟΥΤ' 25
 ΕΡΩΟΥ' ΠΕΧΑΟΥ ΠΑΟΥ ·| ΧΕΤΕ'ΤΕΝΕΜΙ ΧΕΠΙ'ΑΡΧΗΝ'
 ΗΤΕΠΙΕΘΝΟΣ ·| ΕΤΟΙ ΗΘΣ' ΕΡΩΟΥ ·| ΟΤΟΖ ΝΟΥΚΕΠΙΩΤ'
 * Fol. 24r. ΕΤΟΙ ΗΕΡΩΟΥ ΕΧΩΟΥ ·| * 26 ΠΑΙΡΗΤ' ΔΕ ΑΠ ΠΕΘΝΑΨΑΠΠΙ 26
 ΗΕΠΗΠΟΥ ΑΛΛΑ' ΦΗ ΕΘΟΥΨΟΥ ΕΕΡΠΙΩΤ' ΗΕΠΗΠΟΥ ·|
 ΕΥΕΕΡΔΙΑ'ΚΗΝ ΠΩΤΕΝ ·| 27 ΟΤΟΖ ΦΗ' ΕΘΟΥΨΟΥ ΕΕΡΖΟΥΙΤ' 27
 ΗΕΠΗΠΟΥ ·| ΕΥΕΕΡΒΑΧ ΠΩΤΕΝ ·| 28 ΙΦΡΗΤ' ΖΩΟΥ 28
 ΙΠΨΗΡΗ ΙΦΡΩΜΙ ·| ΝΕΤΑΥΙ ΓΑΡ' ΑΠ ΕΘΡΟΥΨΕΜΨΗΤΟΥ ·|
 ΑΛΛΑ' ΕΨΕΜΨΟΥ ·| ΟΤΟΖ ΕΤ' ΗΤΕΥΨΤΥΧΗ ΗΣΩΤ' ΕΧΕΠ-
 ΟΥΜΗΟΥ ·|

ne savez pas ce que vous demandez : pouvez-vous boire le calice que je
 boirai? » Ils lui dirent : « Nous le pouvons ». 23 Et il leur dit : « Le calice, 23
 vous le boirez; mais d'être assis à ma droite et à ma gauche, ce n'est pas
 à moi de le donner, mais c'est le propre de ceux à qui mon père l'a préparé. »
 24 Les dix autres disciples, ayant entendu cela, murmurèrent au sujet des 24
 deux frères. 25 Jésus les appela et leur dit : « Vous savez que les chefs des 25
 nations sont ceux qui les dominant, et que leurs magnats aussi ont autorité
 * Fol. 24r. sur elles; * 26 ce n'est pas ainsi qu'il en sera parmi vous; mais celui qui veut 26
 être grand parmi vous, vous servira; 27 et celui qui veut être le premier 27
 parmi vous se fera votre serviteur; 28 il en est ainsi également du Fils de 28
 l'homme; car il n'est pas venu pour être servi, mais pour servir, et donner
 sa vie en rédemption pour une multitude. »

ΑΧΠᾹ ὑπιέχωρζ ὑπβ̄ ὑπιπασχᾱ ε̄θ

ψαδμο̄ κ̄ε

6*-7* 6* ΕΙΕΡΨΑΣ ΟΥΟΣ ΕΙΕΡΨΑΣΙΝ̄ ΕΠ̄Ο̄C · 7* CΩΤΕΜ Π̄ΟC
ΕΠΑΉΡΩΟΥ ΕΤΑΙΩΩ ΕΒΟΛ ἠ̄ΗΤΥ ·
ΔΕΞΙC

7*-8* 7* ΠΑΙ ΠΗΙ ΟΥΟΣ CΩΤΕΜ ΕΡΟῙ 8* ΧΕΪΘΟΚΤΕ ΕΤ-
ΑΠΑΖΗΤ̄ ΧΟC ΠΑΚ ·

* ΕΤΑΓΓΕΛΙΟΝ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗ ΚΕΔ̄ Κ̄Ε

* Fol. 24*

20 20 ΝΕΟΥΤΟΝ ΖΑΝΟΥΕΙΝΙΝ ΔΕΠΕ · ΕΒΟΛ ΗΕΝ̄Η ΕΘΗΝΟΥ
21 ΕΖΡΗΙ ΕΠΨΑΙ · ΖΙΝΑ ἠ̄ΤΟΥΤΩΨΤ · 21 ΠΑΙ ΟΥΗ ΑΤΙ
ΖΑΦΙΖΙΠΠΟC ΠΙΡΕΜΒΗΔCΑΙΔΑ ἠ̄ΤΕΓΓΑΔΙΔΕᾹ · ΟΥΟΣ
22 ΠΑΥΤ̄ΖΟ ΕΡΟΥΠΕ ΕΥΧΩ ἠ̄ΜΟC ΧΕΠΕΝ̄ΟC ΤΕΝΟΥΩΩ
22 ΕΝΑΥ ΕῙΗC · 22 ΑΥΙ ΔΕ ἠ̄ΧΕΦΙΖΙΠΠΟC ΑΥΧΟC ἠ̄ΑΝΔ-
ΡΕΑC · ΑΝΔΡΕΑC ΟΝ ΝΕΜΦΙΖΙΠΠΟC · ΑΥΙ ΑΥΧΟC ἠ̄ΗC̄
23 23 ἠ̄ΗC̄ ΔΕ ΑΥΕΡΟΥΩ ΠΕΧΑῩ ΠΩΟΥ · ΧΕΑCΙ ἠ̄ΧΕΤ̄-

Tit. ψαδμο] sic et o sr. l. | Ps. xxvi, 6* ΕΙΕΡΨΑΣΙΝ̄ ἔ² [sr. l. | tit. ιωαννη] sic. |
κεδ] 2 sr. κε.

1re heure de la 2e nuit de la Pâque sainte (veille du lundi).

Psaume xxvi.

6*-7* 6* Je chanterai et psalmodierai pour [le Seigneur. 7* Écoute, Seigneur,
ma voix de laquelle j'ai crié.

7*-8* Verset (Ps. xxvi). 7* Aie pitié de moi et écoute-moi : 8* c'est à toi que
mon cœur a parlé ;

* Évangile selon Jean, chapitre xxix (Jean xii).

* Fol. 24*

20 20 Il y avait des Grecs parmi ceux qui étaient venus à la fête pour adorer.
21 21 Or ceux-ci allèrent vers Philippe de Bethsaïde en Galilée ; ils le suppliaient
22 disant : « Notre maître, nous voulons voir Jésus. » 22 Philippe alla le dire
23 à André ; André avec Philippe allèrent le dire à Jésus. 23 Jésus répondit et
leur dit : « L'heure est venue pour que le Fils de l'homme soit glorifié ;

ΟΥΝΟΥ · ΖΗΝΑ ΗΤΕΠΩΗΡΙ ΪΦΡΩΙΣ ΟΪΩΟΥ ·²⁴ ΔΙΗΝ²⁴
 ΔΙΗΝ ΤΧΩ ΪΜΟΣ ΠΩΤΕΝ · ΧΕΑΡΕΨΤΕΜ ΤΝΑΦΡΙ
 ΗΪΟΥΤΟ · ΖΕΙ ΖΙΧΕΠΠΙΚΑΖΙ ΟΥΟΥ ΗΤΕΪΜΟΥ ΗΘΟΣ
 * Fol. 25^r. ΪΜΑΤΑΤΣ ΕΨΑΨΩΨΠΙ · ΕΨΩΠ ΔΕ * ΑΨΩΔΗΜΟΥ ·
 ΨΑΠΕΠΟΥΪΝΨ ΗΟΥΤΑΖ ΕΒΟΛ ·²⁵ ΦΗ ΕΘΜΕΙ ΗΤΕΨ²⁵
 ΨΤΥΧΗ ΕΓΕΤΑΚΟΣ · ΟΥΟΥ ΦΗ ΕΘΜΟΣ Τ ΗΤΕΨΨΤΥΧΗ
 ΗΗΡΗΣ ΗΕΠΑΪΚΟΣΜΟΣ · ΕΓΕΑΡΕΖ ΕΡΟΣ ΕΤΨΗΗ
 ΗΕΠΕΖ ·²⁶ ΦΗ ΕΘΠΑΨΕΨΨ ΪΜΟΙ ΜΑΡΕΨΟΥΤΑΖΨ ΗΪΩΙ ·²⁶
 ΟΥ ΦΜΑ ΕΤΨΩΠ ΪΜΟΥ · ΕΓΕΨΩΨΠΙ ΪΜΑΤ ΠΕΪΜΗΣ
 ΗΧΕΠΑΡΕΨΨΕΨΨ · ΟΥΟΥ ΦΗ ΕΘΠΑΕΡΡΕΨΨΕΨΨ ΠΗΣ ·
 ΨΝΑΕΡΤΪΜΑΠ ΪΜΟΥ ΗΧΕΠΑΪΨΤ ·²⁷ ΤΝΟΥ ΑΤΑΨΤΥΧΗ²⁷
 ΨΘΟΥΤΕΡ · ΟΥΟΥ ΟΥΠΕ ΤΝΑΪΟΥ ΠΑΪΨΤ ΠΑΖΜΕΤ
 ΕΒΟΛ ΗΕΠΤΑΪΟΥΝΟΥ · ΑΛΛΑ ΕΘΒΕΦΑΙ ΑΪ ΕΤΑΪΟΥΝΟΥ
 ·²⁸ ΦΪΨΤ ΜΑΪΟΥ ΪΠΕΚΨΗΡΙ · ΟΥΟΥ ΟΥΪΜΗ ΑΪ²⁸
 * Fol. 25^v. ΕΒΟΛ ΗΕΠΤΦΕ ΕΨΩ ΪΜΟΣ · * ΧΕΑΪΨΪΟΥ · ΠΑΪΠ
 ΟΗ ΤΝΑΪΪΟΥ ·²⁹ ΠΪΜΨ ΟΥΗ ΕΠΑΪΟΥΖΙ ΕΡΑΤΨ ·²⁹
 ΕΤΑΪΪΨΤΕΜ ΠΑΤΧΩ ΪΜΟΣ · ΧΕΟΥΗΑΡΑΒΑΙ ΠΕΤΑΨ-
 ΨΨΠΙ ΖΑΠΚΕΧΨΟΥΤΗΣ ΔΕ ΠΑΤΧΩ ΪΜΟΣ · ΧΕΟΥΑΓ-
 ΓΕΛΟΣ ΠΕΤΑΨΨΑΨΙ ΠΕΪΜΑΨ ·³⁰ ΑΨΕΡΟΥΪ ΗΧΕΪΗΪ ΟΥΟΥ³⁰

Jean XII, 24 ΨΑΠΕΠΟΥΪΝΨ] sic. | 26 ΟΥ] sic.

²⁴ en vérité, en vérité je vous le dis, à moins que le grain de blé ne tombe²⁴
 * Fol. 25^r. sur la terre et ne meure, il reste seul; mais * s'il meurt, il rapporte beau-
 coup de fruits. ²⁵ Celui qui aime sa vie la perdra, et celui qui hait sa vie²⁵
 en ce monde la gardera pour une vie éternelle. ²⁶ Celui qui me servira,²⁶
 qu'il me suive; et là où je suis, sera avec moi mon serviteur; et celui qui
 me servira, mon Père l'honorera. ²⁷ Maintenant, mon âme s'est troublée,²⁷
 et que dirai-je? Mon Père, délivre-moi de cette heure; mais pour cela, j'en
 suis venu à cette heure; ²⁸ Père, glorifie ton fils »; et une voix vint du²⁸
 * Fol. 25^v. ciel, disant : * « J'ai glorifié; je glorifierai de nouveau. » ²⁹ Alors la foule²⁹
 qui se tenait là ayant entendu, disait que c'était le tonnerre; d'autres disaient
 que c'était un ange qui lui avait parlé. ³⁰ Jésus reprit et dit : « Ce n'est³⁰

ΑΧΠΓ̄ ὑΠΕΧΩΡΖ̄ ὑΠΒ̄ ἵΤΕ ΠΑΣΧᾹ Ε̄ΘΥ

* Fol. 26r.

* ΨΑΛΜΟΣ ΚΖ̄

9 ΠΟΖΕῦ ὑΠΕΚΛΑΟΣ̄ ΣΜΟῩ Ε̄ΤΕΚΚΛΗΡΟΝΟΜΙᾹ Δ̄ΜΟΝΙ 9
ὑΜΜΟῩ ΒΑΣΟῩ ΨΑΕΠΕΖ

ΔΕΞΙΣ

2* ΣΩΤΕΜ ΠΟΣ̄ Ε̄ΠΑΉΡΩΟῩ ἵΤΕ ΠΑΤΩΒΖ̄ · Η̄ΕΠ- 2*
ΠΧΙΝ̄ ΘΡΙΤΩΒΖ̄ ΟΥΒΗΚ ·

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ ΚΕΛ̄ ΔΒ̄ ΚΘ̄

18 ΟῩ ΔΣΨΩΠῙ ΕΥΧΗ̄ ΣΑΠΣᾹ ὑΜΑΤΑΤῩ ΕΥΕΡΠΡΟΣ- 18
ΕΥΧΕΣΘΕ · ΠΑΤΥΧΗ̄ ΝΕΜΑΥΠΕ̄ ἵΧΕΝΕΥΜΑΘΗΤΗΣ̄ ·
ΟῩΟΖ̄ ΔΨΩΕΝΟῩ ΕΥΧΩ̄ ὑΜΟΣ̄ ΧΕΑΡΕΝΙΡΩΜῙ ΧΩ̄ ὑΜΟΣ̄
ΧΕΑΝΟΚ̄ ΝΜ · 19 ἵΘΩΟῩ ΔΕ̄ Ε̄ΤΑΥΕΡΟῩ ὑ̄ ΠΕΧΩΟῩ · 19
ΧΕΙΣΑΝ̄ ΠΡΕΥΨΩΜῙ · ΖΑΝ̄ ΚΕΧΩΟῩ ΔΕ̄ ΧΕ-
ΝΔΙΔΑΣ̄ · ΖΑΝ̄ ΚΕΧΩΟῩ ΔΕ̄ ΧΕΟῩ ΠΡΟΦΗ̄ ἵΤΕΝΙ-

Tit. ὑΠΕΧΩΡΖ̄] χ presque oblit. | ἵΤΕ ΠΑΣΧᾹ] sic lac. | Ps. xxvii, 9 ΠΟΖΕῦ] sic point sr. μ | 2 * ΠΟΣ̄ aj. sr. l. par une main postér. | Ε̄ΠΑΉΡΩΟῩ] Δ aj. sr. l. par une main postér. | tit. ΚΕΛ̄ Δ sr. ε. | ΔΒ̄] Β corrigé d'un ζ. | Luc ix, 18 ΟῩ] sic. | ΧΕΑΡΕΝΙΡΩΜῙ ΧΩ̄ ὑΜΟΣ̄] aj. sr. la marge. | 19 ΧΕΟῩ ΠΡΟΦΗ̄] sic lac. et γ et η 2 presque oblit.

3e heure de la 2e nuit de la Pâque sainte (veille du lundi).

* Fol. 26r.

* *Psalme xxvii.*

9 Sauve ton peuple, bénis ton héritage; sois leur pasteur, élève-les 9
éternellement.

Verset (xxvii). 2* Écoute, Seigneur, la voix de ma prière, quand j'ai 2*
recours à toi.

Évangile selon Luc, chapitre xxxii; xxix (Luc ix).

18 Et il arriva, comme il était à l'écart seul priant, ses disciples étaient 18
avec lui et il les interrogea, disant : « Qui est-ce que les hommes disent
que je suis? » 19 Eux, répondant, dirent : « Les uns disent Jean-Baptiste, 19
d'autres Élie, d'autres un prophète des anciens prophètes qui est ressuscité. »

20 **ΑΡΧΕΟΣ** ἔτα~~τ~~τσηγ ·· * 20 **ΠΕΤΡΟΣ** ΔΕ ΠΩΤ **ΧΕΙ**θσητεν * Fol. 27.
ἌΡΕΤΕΝχω ἡ̄μος **ΧΕ**ἀνοκ **ΠΙ**μ ·· **ΠΕΤΡΟΣ** ΔΕ ἔταγεροτῶ
21 **ΧΕ**ἡθοκπε **Π**χς **Φ**τ ·· 21 ἡ̄θογ ΔΕ ἔταγερέπιτῶμαν
ΠΩτ ·· **ΑΥ**ζον'ζεν **Π**οτ ἔψτεμζεφαι ἡ̄ζαι ··
22 22 ἔαγχοσ **ΧΕ**ζσητπε ἡ̄τεπσηρι ἡ̄φρωις **Ο**ιοτμνη
ἡ̄ησι ·· **Ο**τοζ ἡ̄τοτψωψ ἡ̄χενιπρεσβυτερος ·· **Π**εμ-
Πιαρχη̄ερετς **Π**εμλιας **ἡ̄** ·· **Ο**τοζ ἡ̄τοτῆοθβεγ **Ο**τοζ
ἡ̄τεγτσηγ **ἡ̄**επιμαζγ̄ ἡ̄εζοοτ ··

Αχπε̄ ἡ̄πιέχωρζ ἡ̄πβ̄ ἡ̄τεπιπασχα **Ε**θτ̄

Ψαλμο **κ**η̄

1 1 **Ἄ**λιοτῖ ἡ̄πο̄ς ἡ̄πσηρι' ἡ̄τεφτ̄ ·· **Ἄ**λιοτῖ ἡ̄πο̄ς
ἡ̄ζασηρι ἡ̄σηαι ·· * **Ἄ**λιοτῖ ἡ̄πο̄ς ἡ̄οτῶοτ' **Π**εμ- * Fol. 27.
2 **Ο**τταῖο̄ ·· 2 **Ἄ**λιοτῖ ἡ̄πο̄ς ἡ̄οτῶοτ ἡ̄πεγ'ραη̄ ·· **Ο**τσηψτ
ἡ̄πο̄ς **ἡ̄**επ'τεγατση ἔθοταβ̄ ··

Ετα~~τ~~τσηγ] sic lac. | 21 **Π**οτ] sic aj. par une main postér. | tit. **Ψ**αλμο] sic et o sr.
α | **Π**s. xxviii, 1 ἡ̄πσηρι] sic.

20 * 20 Et il leur dit : « Vous, qui dites-vous que je suis ! » Pierre répondit : * Fol. 27.
21 « Tu es le Christ de Dieu. » 21 Mais lui, il les réprimanda, il leur enjoignit
22 de ne le dire à personne, 22 disant qu'il faut que le Fils de l'homme subisse
une multitude de peines, qu'il soit réprouvé par les anciens, par les princes
des prêtres, par les scribes, qu'il soit mit mis à mort, et qu'il ressuscite
le troisième jour.

6e heure de la 2e nuit de la Pâque sainte (veille du lundi).

Psaume xxviii.

1 1 Apportez au Seigneur, fils de Dieu, apportez au Seigneur des fils de
2 bœufs; * apportez au Seigneur gloire et honneur; 2 apportez au Seigneur * Fol. 27.
gloire à son nom; adorez le Seigneur dans son parvis sacré.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΕΟΝ ̅ΞΒ̅

1 ΤΟΤΕ ΟΝΙ ΗΧΕΪΜΕΤΟΥΡΟ ΗΤΕΝΙΦΗΟΤΙ ̅ΙΜΗΪ
 ̅ΙΠΑΡΘΕΝΟΣ · 1 ΠΗ ̅ΕΤΑΥΟΪ ΗΝΟΥΔΑΜΠΑΣ · ΑΥΙ ̅ΕΒΟΖ
 ̅ΕΞΡΕΝΠΙΠΑΤΨΕΔΕΤ · 2 ΝΕΟΥΤΟΝ ̅Ε ΔΕ ΗΝΟΧ ΗΪΗΤΟΥ
 · ΝΕΜ̅Ε ΗΝΑΒΗ · 3 ΗΝΟΧ ΓΑΡ ̅ΕΤΑΥΟΪ ΗΝΟΥΔΑΜΠΑΣ
 · ̅ΙΠΟΥΤΕΛΝΕΖ ΝΕΜΨΟΥ · 4 ΗΝΑΒΗ ΔΕ ΑΥΕΛΝΕΖ
 ΗΪΡΗΙ ΗΕΝΗΟΥΜΟΚΙ · ΝΕΜΗΟΥΔΑΜΠΑΣ · 5 ̅ΕΤΑΨΩΣΚ
 ΔΕ ΗΧΕΠΙΠΑΤΨΕΔΕΤ · ΑΥΖΙΝΩ ΤΗΡΟΥ ΟΥΟΖ ΑΥΕΝ-
 * Fol. 28^r. ΚΟΥ · 6 ̅ΕΤΑΨΦΑΨΙ ΔΕ ̅ΙΠΙ̅ΨΩΡΖ ΨΨΠΙ ΔΟΥΪΡΨΟΥ
 ΨΨΠΙ · ΧΕΙΣ ΠΙΠΑΤΨΕΔΕΤ ΤΕΝΘΗΝΟΥ · ΔΙΨΙ/ΠΙ ̅ΕΒΟΖ
 ̅ΕΞΡΑΨ · 7 ΤΟΤΕ ΑΥΤΨΟΥΤΗΟΥ ΗΧΕΝΠΑΡΘΕΝΟΣ ΤΗΡΟΥ
 ̅ΕΤΕΜΜΑΥ ΟΥΟΖ ΑΥΟΟΛΣΕΔ ΗΝΟΥΔΑΜΠΑΣ · 8 ΠΕΧΕ-
 ΗΝΟΧ ΔΕ ΗΝΑΒΗ ΧΕΜΟΙ ΠΑΝ ̅ΕΒΟΖ ΗΕΝΠΕΤΕΝΝΕΖ
 · ̅ΙΜΟΝ ΝΕΝΔΑΜΠΑΣ ΠΑΒΕΝΟ · 9 ΑΥΕΡΟΥ̅Ι ΔΕ ΗΧΕ-
 ΗΝΑΒΗ ̅ΕΥΧΨ ̅ΙΜΟΣ · ΧΕΜΗΠΟΥΤΕ ΗΤΕΨΨΤΕΜΡΑΨΤΕΝ
 ΝΕΜΨΤΕΝ · ΜΑΨΕ ΝΨΤΕΝ ΔΕ ΜΑΔΔΟΝ ΖΑΛΗ ̅ΕΤΪ
 ̅ΕΒΟΖ · ΟΥΟΖ ΨΨΠ ΠΨΤΕΝ · 10 ̅ΕΤΑΨΨΕ ΝΨΟΥ ΔΕ 10

Tit. ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ] sic et o sr. i. | Matt. xxv, 7 ̅ΕΤΕΜΜΑΥ] τ sr. i.

Évangile selon Matthieu, LXII (Mat. xxv)

1 Alors le royaume des cieux ressemble à dix vierges, qui, ayant pris
 leurs lampes, sortirent au-devant du fiancé; 2 il y en avait cinq folles et
 cinq sages; 3 car les folles, ayant pris leurs lampes, n'emportèrent pas
 d'huile avec elles, 4 mais les sages emportèrent de l'huile dans leurs vases
 avec leurs lampes; 5 le fiancé ayant tardé, elles dormirent toutes et
 * Fol. 28^r. dormirent. 6 Le milieu de la * nuit étant arrivé, une clameur se fit : « Voici
 le fiancé; levez-vous, sortez au-devant de lui »; 7 alors toutes ces vierges
 se levèrent et parèrent leurs lampes; 8 les folles dirent aux sages :
 « Donnez-nous de votre huile; sinon, nos lampes s'éteindront »; 9 les sages
 répondirent, disant : « De peur qu'elle ne suffise pas à nous et à vous,
 allez plutôt chez ceux qui vendent et achetez pour vous »; 10 Lorsqu'elles 10

11 $\chi\epsilon\acute{\iota}\tau\omicron\tau\omega\sigma\pi \cdot \acute{\alpha}\gamma\acute{\iota} \acute{\eta}\chi\epsilon\pi\acute{\iota}\pi\alpha\tau\omega\epsilon\lambda\epsilon\tau \cdot \omicron\tau\omicron\zeta \eta\eta$
 $\epsilon\tau\sigma\epsilon\beta\tau\omega\tau \acute{\alpha}\tau\omega\epsilon \eta\omega\tau \eta\mu\alpha\gamma \cdot \acute{\epsilon}\theta\omicron\tau\eta \acute{\epsilon}\pi\iota\zeta\omicron\pi \cdot$
 12 $\omicron\tau\omicron\zeta \acute{\alpha}\tau\mu\alpha\psi\theta\alpha\mu \acute{\upsilon}\pi\iota\rho\omicron \cdot$ * ¹¹ $\acute{\epsilon}\pi\eta\delta\acute{\alpha}\epsilon \delta\epsilon \acute{\alpha}\tau\acute{\iota} \acute{\eta}\chi\epsilon\pi-$ * Fol. 28^r.
 $\sigma\omega\chi\pi \acute{\eta}\eta\pi\alpha\rho\theta\epsilon\eta\omicron\varsigma \epsilon\tau\chi\omega \acute{\upsilon}\mu\omicron\varsigma \chi\epsilon\pi\epsilon\eta\bar{\omicron}\varsigma \pi\epsilon\eta\bar{\omicron}\varsigma$
 $\acute{\alpha}\omicron\tau\omega\eta \eta\acute{\alpha}\eta$ ¹² $\acute{\eta}\theta\omicron\gamma \delta\acute{\epsilon} \acute{\alpha}\gamma\epsilon\rho\omicron\tau\acute{\omega} \pi\epsilon\acute{\chi}\alpha\gamma \chi\epsilon\acute{\alpha}\mu\eta\eta$
 13 $\tau\chi\omega \acute{\upsilon}\mu\omicron\varsigma \eta\omega\tau\epsilon\eta \chi\epsilon\tau\acute{\iota}\sigma\omega\tau\eta \acute{\upsilon}\mu\omega\tau\epsilon\eta \acute{\alpha}\eta$ ¹³ $\rho\omega\iota\varsigma$
 $\omicron\tau\eta \chi\epsilon\tau\epsilon\tau\epsilon\eta\sigma\omega\tau\eta \acute{\alpha}\eta \acute{\upsilon}\pi\acute{\epsilon}\zeta\omicron\omicron\tau \omicron\tau\delta\epsilon \tau\omicron\tau\eta\omicron\tau$

$\acute{\alpha}\chi\pi\bar{\theta} \acute{\upsilon}\pi\acute{\epsilon}\chi\omega\rho\zeta \acute{\upsilon}\pi\bar{\beta} \acute{\eta}\tau\epsilon\pi\pi\alpha\sigma\chi\alpha \acute{\epsilon}\theta\bar{\tau}$

$\psi\acute{\alpha}\lambda\mu\omicron\varsigma \iota\bar{\epsilon}$

6 $\acute{\alpha}\eta\omicron\kappa \acute{\alpha}\iota\omega\psi \acute{\epsilon}\beta\omicron\lambda \cdot \chi\epsilon\acute{\alpha}\kappa\acute{\iota}\sigma\omega\tau\epsilon\mu \acute{\epsilon}\rho\omicron\iota \phi\tau \rho\epsilon\kappa-$
 $\pi\epsilon\kappa\mu\alpha\psi\chi \acute{\epsilon}\rho\omicron\iota \cdot \omicron\tau\omicron\zeta \sigma\omega\tau\epsilon\mu \acute{\epsilon}\eta\acute{\alpha}\sigma\alpha\chi\iota \cdot$

$\epsilon\tau\acute{\alpha}\gamma\gamma\epsilon\lambda\iota\omicron\eta \kappa\acute{\alpha}\tau\alpha \mu\acute{\alpha}\rho\kappa\omicron\eta \kappa\bar{\gamma}$ ¹

27 $\omicron\tau\omicron\zeta \acute{\alpha}\gamma\acute{\iota} \acute{\epsilon}\beta\omicron\lambda \acute{\eta}\chi\epsilon\iota\eta\varsigma \eta\epsilon\mu\eta\epsilon\psi\acute{\mu}\alpha\theta\eta\tau\eta\varsigma \cdot$
 $\acute{\epsilon}\eta\iota\tau\acute{\iota}\mu\iota \acute{\eta}\tau\epsilon\kappa\epsilon\sigma\alpha\rho\acute{\iota}\acute{\alpha} \acute{\eta}\tau\epsilon\phi\iota\lambda\iota\pi\pi\epsilon \cdot$ * $\omicron\tau\omicron\zeta \eta\epsilon\eta\pi\iota\mu\omega\iota\tau$ * Fol. 29^r.
 $\eta\acute{\alpha}\gamma\acute{\omega}\gamma\eta\iota\varsigma \acute{\eta}\eta\epsilon\psi\mu\alpha\theta\eta\tau\eta\varsigma \acute{\epsilon}\gamma\chi\omega \acute{\upsilon}\mu\omicron\varsigma \eta\omega\tau \cdot \chi\epsilon-$

1 Devant $\kappa\bar{\gamma}$ le manuscrit porte $\iota\bar{\epsilon}$ barré.

furent parties pour acheter, le fiancé arriva, et celles qui étaient prêtes
 11 partirent avec lui à la noce, et on ferma la porte. * ¹¹ A la fin arrivèrent le * Fol. 28^r.
 reste des vierges, disant : « Notre maître, notre maître, ouvrez-nous » ;
 12 ¹² Lui, il répondit et dit : « En vérité, je vous le dis, je ne vous connais
 13 pas. ¹³ Veillez donc, car vous ne savez pas le jour ni l'heure ».

9e heure de la 2e nuit de la Pâque sainte (veille du lundi).

Psautme XVI.

6 ⁶ J'ai crié parce que tu m'as écouté, ô Dieu ; incline ton oreille vers moi,
 et écoute mes paroles.

Évangile selon Marc, XXIII (Marc VIII).

27 ²⁷ Et Jésus partit avec ses disciples dans les bourgades de Césarée de
 Philippe, * et sur la route il interrogeait ses disciples en leur disant : « Qui * Fol. 29^r.

ἀρεπισμῆς καὶ ἕμος θεῶν καὶ ἡμῶν. ²⁸ ἦθῶς δὲ ²⁸
 περὶ τῆς καὶ θεῶν καὶ ἡμῶν. ὁ δὲ θεῶν
 καὶ ἡμῶν. ²⁹ ὁ δὲ θεῶν καὶ ἡμῶν. ²⁹
 καὶ ἡμῶν. ³⁰ ὁ δὲ θεῶν καὶ ἡμῶν. ³⁰
 καὶ ἡμῶν. ³¹ ὁ δὲ θεῶν καὶ ἡμῶν. ³¹
 καὶ ἡμῶν. ³² ὁ δὲ θεῶν καὶ ἡμῶν. ³²
 καὶ ἡμῶν. ³³ ὁ δὲ θεῶν καὶ ἡμῶν. ³³
 καὶ ἡμῶν.

* Fol. 29r.

Marc VIII, 30 ἡτέμῃ] le point sr. ψ et un r sr. ε' aj. par une main postér.

est-ce que les hommes disent que je suis? » ²⁸ Et eux lui dirent : « Les ²⁸
 uns disent Jean-Baptiste et d'autres Élie, et d'autres un des prophètes. »
²⁹ Et lui, il les interrogeait : « Et vous, qui dites-vous que je suis? » Pierre ²⁹
 répondit et dit : « Tu es le Christ »; ³⁰ et il leur enjoignit de ne le dire à ³⁰
 personne à son sujet. ³¹ Et il commença à leur enseigner, qu'il faut que ³¹
 le Fils de l'homme subisse beaucoup de peines, * et qu'il soit réprouvé par
 les anciens... et les scribes, et qu'il soit mis à mort, et qu'après trois jours
 il ressuscite; ³² et il leur parlait ce langage ouvertement; et Pierre le ³²
 retint et se mit à lui faire des reproches; ³³ mais lui, s'étant retourné et ³³
 ayant regardé ses disciples il gronda Pierre et dit : « Va-t'en derrière moi,
 Satan, parce que tu n'as pas les pensées de Dieu, mais celles des
 hommes. »

* Fol. 29r.

ΑΧΠΙΑ ὑπὲρ ἡμῶν ὑπὲρ ἡτεπιπασχα ἐστ

Ψαλμο ἰζ

18 18 ΠΑΖΜΕΤ ἔβον ἦτοτοτ * ἡναχαχι ετχορ · * Fol. 30^r.
 ΠΕΜ'ΕΒΟΝ ἦτοτοτ ἡη εθ'μοστ ἡμοι · ΧΕΑΥ'ΤΑΧΡΟ
 ἔχοτ εροι ·

ΕΤΑΓΓΕΛΙΟΝ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΕΟΝ ἡβ

19 19 ΤΟΤΕ ΑΥΤΙ ἡΧΕΝ'ΜΑΘΗΤΗΣ ΖΑΙΗΣ · ΣΑΪΠΣΑ ἡΜΑΥ-
 ΑΤΟΥ · ΟΥΘΖ ΠΕΧΩΟΥ ΠΑΥ ΧΕΕΘ'ΒΕΟΥ ἄνον
 20 ὑΠΕΝΨΧΕΜ'ΧΟΜ ἡΖΙΤΥ ἔβον · 20 ἡΘΟΥ' ΔΕ ΠΕΧΑΥ
 ΠΩΟΥ ΧΕΕΘ'ΒΕΠΕΤΕΝΚΟΥΧΙ ἡΠΑΖΤ' · ἄΜΗΝ Τ'ΧΩ
 ἡΜΟΣ ΠΩ'ΤΕΝ · ΧΕΕΨΩΠ ἔΟΤΟΝ' ΤΕΤΕΠΝΑΖΤ' ἡΜΑΥ ·
 ἡΦΡΗΤ' ἡΟΥΝΑΦΡΙ ἡΨΕΖ'ΤΑΜ · ἔΡΕΤΕΝΕΧΟΣ ἡΠΑΙΤΩΟΥ
 · ΧΕΟΥ'ΤΕΒ ἔβον ΤΑΙ · ΕΜΗΝ · ΟΥΘΖ ΕΥ'ΕΟΥ'ΤΕΒ
 22 · ΟΥΘΖ ἡΠΕΖΑΙ ΕΡΑΤΧΟΜ' ἡΤΕΠΘΗΠΟΥ · 22 ΕΤΑΥΚΟΤΟΥ
 ΔΕ ἔΖΡΗΙ ἔ'ΤΓΑΛΙΖΕΑ' · ΠΕΧΕΙΗΣ' ΠΩΟΥ · ΧΕΠΨΗΡΙ * Fol. 30^r.
 ἡΦΡΩΜΙ · ΣΕΝΑΤΗΙΥ' ἔΖΡΗΙ ἔΠΕΠΧΙΧ ἡΠΙ'ΡΩΜΙ ·

Tit. ψαλμο] sic et o sr. u. [Matt. xvii, 20 ΧΕΕΘ'ΒΕΠΕΤΕΝΚΟΥΧΙ] τ sr. ο.

11e heure de la 2e nuit de la Pâque sainte (veille du lundi).

Psaume xvii.

18 18 Sauve-moi des mains * de mes ennemis puissants, et des mains de * Fol. 30^r.
 ceux qui me haïssent, parce qu'ils ont pris force plus que moi.

Évangile selon Matthieu, LII (Mat. xvii).

19 19 Alors les disciples vinrent vers Jésus à l'écart, et lui dirent : « Pourquoi,
 20 nous, n'avons-nous pas pu le chasser? » 20 et lui, il leur dit : « A cause
 de votre peu de foi; en vérité, je vous le dis, si vous avez de la foi comme
 un grain de sénevé, vous direz à cette montagne : Passe d'ici là, et elle pas-
 22 sera et rien ne sera impossible à vous. » 22 Lorsqu'ils furent retournés
 en * Galilée, Jésus leur dit : « Le Fils de l'homme sera livré aux mains des * Fol. 30^r.

23 οτοζ σενα'ϥοϥβεϥ · οτοζ με'πενσαγ̄ η̄εζοοτ 23
εϥε'τσηϥ · οτοζ απο'ρζητ̄ ἰκαζ εμαϣ ·

* Fol. 31r. * στη θεῷ πικληση ἡτεπιπασχα ε̄θρ̄ ψαρπ
ἡπιεζοοτ ἡμαζβ̄ οτα'ναγνησσις ἡτεμωτςης πι-
προφητης τ̄αρχη

1 ηενοτ'αρχη ἀφτ̄ θα'μιο ἡτφε · 1' πειπκαζι · 1

2 πκα'ζι δε νεοταθηλατ̄ ε'ροϥπε · οτοζ ἡατ'σοβτ̄ · 2

οτοζ οτχα'κι παϥχη ε'ξεν'φλοτη · οτοζ οτ'πνα

ἡτεφτ̄ παϥηνοτ̄ ρι'ξενη'μωοτ̄ · 3 οτοζ πεξεφτ̄ 3

* Fol. 31r. ξε'μαρεϥψαπ̄ι ἡξεο'τοτ'ωσιηι · * οτοζ αϥψαπ̄ι

ἡξεο'τοτ'ωσιηι · 4 οτοζ αϥηλατ̄ ἡξεφτ̄ ε'πιωτ'ωσιηι' 4

ξε'ναπεϥ · οτοζ αϥφωρϣ ε'βοα ἡξεφτ̄ · ορτε-

πιωτ'ωσιηι νεμο'ρτεπιχα'κι · 5 οτοζ ἀφτ̄ μορτ̄ ε'πιωτ' 5

ωσιηι ξε'πιεζοοτ · οτοζ πιχα'κι αϥμορτ̄ ε'ροϥ ·

ξε'πιεζωρζ' οτοζ ἀροτ'ζι ψαπ̄ι · ἀ'τοορι' ψαπ̄ι

ἡπιεζοοτ ἡζο'ριτ̄ · 6 οτοζ πεξεφτ̄ · ξε'μαρεϥψαπ̄ι 6

ἡξεο'ρτα'αρο · ορτε'θμητ̄ ἡπιμωοτ̄ · οτοζ ἡτεϥ-

ψαπ̄ι εϥφωρϣ' ε'βοα ορτεμωοτ̄ μορμωοτ̄ ·

Gen. 1, 6 οτοζ¹] un β̄ dans ο¹. | μορμωοτ̄] sic lac.

hommes, ²³ et ils le mettront à mort et après trois jours, il ressuscitera »; ²³
et ils eurent une grande peine de cœur.

* Fol. 31r. * Avec Dieu. — Canon de la Pâque sainte. Matin du 2e jour (lundi).

Leçon de Moïse le prophète. Genèse (Gen. 1).

1 ¹ Au commencement, Dieu créa le ciel et la terre. ² Or la terre était 1-2
invisible et non organisée; et l'obscurité était sur l'abîme, et un esprit de
* Fol. 31r. Dieu passait sur les eaux. ³ Et Dieu dit : « Que la lumière soit », * et la 3
lumière fut. ⁴ Et Dieu vit que la lumière était bonne; et Dieu sépara la 4
lumière de l'obscurité, ⁵ et Dieu appela la lumière : jour, et l'obscurité il 5
l'appela : nuit; et il y eut un soir, il y eut un matin du premier jour. ⁶ Et 6
Dieu dit : « Qu'il soit un firmament par le milieu de l'eau; et qu'il soit

7 οτοζ' [] ψαππς ύπαιρητ' ι' 7 [] ζ άφτ' θαμισό
 ήοτ' [] χρο ι' οτοζ' αψ' φωρξ έβον ήξεφτ' * Fol. 32r.
 οττεπισμωοτ ι' ετσα' ηρης ύπισταχρο νεμ' οττεπισμωοτ
 8 ι' ετσα' πψαπς ύπισταχρο ι' 8 οτ' οζ' άφτ' μοτ' έπι-
 τα' χρο χετφε ι' οτοζ' αψ' ηατ ήξεφτ' χε' ηαπεγ ι'
 οτοζ' άροτ' ζι ψαππς ι' άτοορι ψαππς ύπιεζοοτ
 9 ύμαζβ ι' 9 οτοζ' πεξεφτ' χεμα' ρεψθωοτ' ήξεπι-
 μωοτ ετσα' ηρης ήτφε ι' έοτμανθωοτ' ήοτψτ ι'
 οτοζ' μα' ρεψοτ' ηηζ έβον ήξεπιψοτ' ιε ι' οτοζ'
 ασψαππς ύπαιρητ' ι' οτοζ' αψθωοτ' ήξεπι' μωοτ
 ετσα' ηρης ήτφε' έοτμανθωοτ' ι' αψ' οτοηζγ έβον
 10 ήξεπιψοτ' ιε ι' 10 οτοζ' αψμοτ' ήξεφτ' έπιψοτ' ιε ι'
 * χεπικαζι ι' οτοζ' ημανθωοτ' ήτεπισμωοτ' αψμοτ' * Fol. 32r.
 έρσωοτ ι' χε' ηιάμαιοτ ι' οτοζ' αψ' ηατ' ήξεφτ' χε-
 11 ηαπεγ ι' 11 οτοζ' πεξεφτ' χεμα' ρε' πκαζι ήης έβον
 ήζα' ηςμεζ ήςιμ ήςιτ' ήχροχ' κατα γενος ι' ηεμκα' τα
 ήης ι' ηεμοτ' ψψηη' ύμασοτ' ταζ ι' εψιρι' ήοτοτ' ταζ
 ι' έρεπεψ' χροχ ήηητγ κατα' γενος ζι' χεπικαζι ι'

[] ψαππς sic lac. | 7 [] ζ] sic lac. | ήοτ' [] χρο] sic lac. | 8 ύπιεζοοτ'] τ
 sr. ο². | 9 οτοζ'] un Γ dans ο¹.

7 séparant entre eau et eau »; et ce fut ainsi. 7 Et Dieu créa un firmament,
 et Dieu sépara * l'eau au-dessous du firmament d'avec l'eau au-dessus du * Fol. 32r.
 8 firmament; 8 et Dieu appela le firmament : ciel; et Dieu vit qu'il était bon;
 9 et il y eut un soir, il y eut un matin du deuxième jour. 9 Et Dieu dit : « Que
 se rassemble l'eau qui est sous le ciel en un ensemble unique et qu'apparaisse
 le sec »; et ce fut ainsi; et l'eau qui est sous le ciel se rassembla en un
 10 ensemble et le sec apparut; 10 et Dieu appela le sec : * terre; et les aggloméra- * Fol. 32r.
 11 tions des eaux il les appela mers; et Dieu vit que c'était bon. 11 Et Dieu dit :
 « Que la terre produise les plantes d'herbe à semer des graines selon le
 genre et selon la ressemblance avec l'arbre fruitier donnant un fruit ayant

12 οτοζ ασυαππῖ ὑπαῖρη† ·¹² οτοζ ἀπκαζῖ ἰνῖ ἐβωζ¹²
 ἰζανσμεζ ἰσῖμ ἰσι† ἰζροχ κατα γενος¹ πνεκατα
 ἰνῖ · πνεοτ¹ψυνη ὑμασοτταζ · εψῖρι ἰοτοτταζ
 ἐρε¹πεφροχ ἰηητγ · κατα γενος ζῖζεππικαζῖ ·
 * Fol. 33^r. οτοζ αψηατ¹ ἰζεφ† ζεπαπεγ · *¹³ οτοζ ἀροτζῖ¹³
 ψαππῖ ἀτο¹οτῖ ψαππῖ · ὑπῖεζοοτ¹ ὑμαζγ¹⁴ ·¹⁴ οτοζ
 πεζεφ† ζεμα¹ροτψαππῖ · ἰζεζαν¹ρεφεροτψαππῖ ·
 ηεππῖτα¹χρο ἰτετφε · εθ¹ροτεροτψαππῖ ὑπικαζῖ¹
 οτοζ ἰτοτφωρ¹ ἐβωζ · οττεπῖεζοοτ¹ πνεοττε-
 πῖεχωρ¹ · οτοζ μαροτψαππῖ ἰζανμῖνη¹ · πνεζαν¹-
 σνοτ πνεζανῖεζοοτ¹ πνεζανρομπῖ ·¹⁵ οτοζ μαροτ-¹⁵
 ψαππῖ ετεροτψαππῖ · ηεππῖτα¹χρο ἰτετφε · ἐπ¹ζῖνῖ-
 τοτεροτψαππῖ ζῖζεππικαζῖ · οτοζ ασυαππῖ ὑπαῖρη†
 ·¹⁶ οτοζ αψαμῖο ἰζεφ† ὑπῖνῖψ† β ἰρεφε-¹⁶
 οτψαππῖ πῖνῖψ† ἰρεφεροτψαππῖ ἐοταρχῖ ἰτεπῖεζοοτ
 * Fol. 33^v. οτοζ πῖκοτ¹ζῖ ἰρεφεροτψαππῖ ἐοταρχῖ ἰτεπῖεχωρ¹
 · πνεμῖσῖοτ¹ ·¹⁷ οτοζ αψχατ¹ ἰζεφ† ηεππῖτα¹χρο¹⁷
 ἰτετφε · ζῖσῖτε ἰτοτεροτψαππῖ ζῖζεππικαζῖ ·

¹⁴ οτοζ¹] un $\bar{\alpha}$ dans ο¹. | ¹⁶ πῖνῖψ† ἰρεφεροτψαππῖ] aj. sr. la marge. | ἰτεπῖε-
 ζοοτ¹] τ sr. ο².

sa graine en lui selon le genre sur la terre; et ce fut ainsi; ¹²et la terre
 produisit les plantes d'herbe à semer des graines selon le genre et selon
 la ressemblance avec l'arbre fruitier donnant un fruit ayant sa graine en
 * Fol. 33^r. lui selon le genre sur la terre; et Dieu vit que c'était bon; * ¹³et il y eut un
 soir, il y eut un matin du troisième jour. ¹⁴Et Dieu dit : « Qu'il y ait des
 luminaires dans le firmament du ciel pour éclairer la terre, et pour séparer
 le jour et la nuit, et qu'ils deviennent des signes et des temps et des jours
 et des années, ¹⁵et qu'ils soient pour éclairer dans le firmament du ciel,
 pour donner lumière sur la terre »; et ce fut ainsi. ¹⁶Et Dieu créa les deux
 * Fol. 33^v. grands luminaires; le grand luminaire pour commander au jour, et le petit
 pour * commander à la nuit, avec les étoiles; ¹⁷et Dieu les plaça dans le

18 ἦτορ'εραρχων ἐπιέροορ ·| νευπιέχωρζ ·| οτοζ
 ἦτορ'φωρζ ἐβοζ ορ'τεπισορωισι ·| νευορ'τεπισχαι
 19 ·| οτοζ αγνατ ἦχεφ'τ ξεναπεγ ·| 19 οτοζ ἀροτζι
 ψωπι ·| οτοζ' ἀτοορι ψωπι ὑπιέροορ ὑμαρζ ·|
 20 20 οτοζ πεχεφ'τ ξεμαρε'νισμορ ἰνι ἐβοζ ἦζαλ'δατς
 ὑψρχη ετονη ·| νευζαλζαζατ ετζηζ' ζιζεν-
 πικαζι ·| κατα' πιταχορ ἦτετφε ·| οτοζ ασωψι
 21 ὑπαιρητ' ·| 21 οτοζ αγθασιό ἦχεφ'τ ἦνισιψ'τ ἦκητοσ
 ·| * νευψρχη νιβεν ετονη ἦτενιδατς ·| ἔτα πι- * Fol. 34r
 μμορ ἐνορ ἐβοζ' κατα' γενος ·| νευζαλ'ητ νιβεν
 ετζηζα κατα' γενος ·| οτοζ αγνατ ἦχεφ'τ ξε'ναπετ
 22 ·| 22 αγσμορ ἐρσορ' ἦχεφ'τ εγχω ὑμοσ' ξεαιαι
 οτοζ ἀψαι ·| οτοζ' μαρζνισμορ ετ'ηεννι'αμαιορ ·|
 23 οτοζ νιζαζατ' μαροτ'αψαι ζιζενπ'ικαζι ·| 23 οτοζ
 ἀροτζι ψωπι ·| οτοζ' ἀτοορι ψωπι ὑπιέροορ ὑμαρζ
 24 ·| 24 οτοζ πεχεπ'όσ φ'τ ·| ξε'μαρεπκαζι ἰνι ἐβοζ ·|
 ἦορ'ψρχη εσονη' κατα' γενος ·| ζαλ'υτε'φατ νευ-
 νιδατς ·| νευζαλ'ηρησιον ἦτεπκαζι ·| κατα' γενος

20 οτοζ'] un ε̄ dans ο'. | 22 ετ'ηεννι'αμαιορ] ετ aj. sr. h.

18 firmament du ciel de façon qu'ils donnent lumière sur la terre, ¹⁸ qu'ils
 commandent au jour et à la nuit, et qu'ils séparent la lumière d'avec
 19 l'obscurité; et Dieu vit que c'était bon; ¹⁹ et il y eut un soir, il y eut un
 20 matin du quatrième jour. ²⁰ Et Dieu dit : « Que les eaux produisent des
 reptiles d'âmes vivantes, avec des oiseaux volant sur la terre sous le firma-
 21 ment du ciel; » et ce fut ainsi; ²¹ et Dieu créa les grands cétacés, * et toute * Fol. 34r
 âme vivante des reptiles que l'eau produisit selon le genre avec tous les
 22 oiseaux qui volent selon le genre; et Dieu vit que c'était bon. ²² Dieu les
 bénit, en disant : « Croissez et multipliez, et remplissez les eaux qui sont
 23 dans les mers, et que les oiseaux se multiplient sur la terre. » ²³ Et il y eut
 24 un soir, il y eut un matin du cinquième jour. ²⁴ Et le Seigneur Dieu dit :
 « Que la terre produise âme vivante selon le genre : des quadrupèdes et

* Fol. 34^v. ΝΕΜΝΙΤΕΒΝΩΟΤΙ ΚΑΤΑ ΓΕΝΟΣ · ΝΕΜΝΙΒΑΤΥΙ ΤΗΡΟΥ
 ΗΤΕΠΚΑΖΙ ΚΑΤΑ ΓΕΝΟΣ · ΟΤΟΖ ΑΣΨΑΠΙ ΪΠΑΙΡΗΤ ·
 25 ΟΤΟΖ ΑΥΘΑΜΙΟ ΗΧΕΦΤ ΗΝΙΘΗΡΙΟΝ ΗΤΕΠΚΑΖΙ ΚΑΤΑ 25
 ΓΕΝΟΣ · ΝΕΜΝΙΤΕΒΝΩΟΤΙ ΚΑΤΑ ΓΕΝΟΣ · ΝΕΜΝΙΒΑΤΥΙ
 ΤΗΡΟΥ ΗΤΕΠΚΑΖΙ ΚΑΤΑ ΓΕΝΟΣ · ΟΤΟΖ ΑΥΝΑΤ ΗΧΕΦΤ
 ΧΕΝΑΠΕΥ · 26 ΟΤΟΖ ΠΕΧΕΦΤ ΧΕΜΑΡΕΝΘΑΜΙΟ ΗΟΥ- 26
 ΡΩΜΙ · ΚΑΤΑ ΤΕΝΖΙΚΩΝ · ΝΕΜΚΑΤΑ ΠΕΝΙΝΙ · ΟΤΟΖ
 ΜΑΡΟΤΕΡΑΡΧΩΝ ΕΝΙΤΕΒΤ ΗΤΕΦΙΟΥ · ΝΕΜΝΙΖΑΛΑΤ
 ΗΤΕΤΦΕ · ΝΕΜΝΙΤΕΒΝΩΟΤΙ · ΝΕΜΠΚΑΖΙ ΤΗΡΥ · ΝΕΜ-
 ΒΑΤΥΙ ΝΙΒΕΝ ΕΤΚΙΜ ΖΙΧΕΠΚΑΖΙ · 27 ΟΤΟΖ ΑΦΤ 27
 ΘΑΜΙΟ ΪΠΙΡΩΜΙ · ΚΑΤΑ ΤΖΙΚΩΝ ΗΤΕΦΤ ΑΥΘΑΜΙΟΥ
 * Fol. 35^r. · * ΟΤΟΖ ΑΥΘΑΜΙΟΥΤ ΗΓΩΟΥΤ ΝΕΜΣΖΙΜΙ · 28 ΟΤΟΖ 28
 ΑΥΣΜΟΥ ΕΡΨΟΥΤ ΗΧΕΦΤ ΕΥΧΑ ΪΜΟΣ · ΧΕΛΑΙΟ ΟΤΟΖ
 ΑΨΑΙ · ΟΤΟΖ ΜΑΖΠΙΚΑΖΙ · ΑΡΙΘΣ ΕΧΩΥ · ΟΤΟΖ
 ΑΡΙΑΡΧΩΝ ΕΝΙΤΕΒΤ ΗΤΕΦΙΟΥ · ΝΕΜΝΙΖΑΛΑΤ ΗΤΕΤΦΕ
 ΝΕΜΝΙΤΕΒΝΩΟΤΙ ΤΗΡΟΥ · ΝΕΜΠΚΑΖΙ ΤΗΡΥ · ΝΕΜΒΑΤΥΙ
 ΝΙΒΕΝ ΕΤΚΙΜ ΖΙΧΕΠΠΙΚΑΖΙ · 29 ΟΤΟΖ ΠΕΧΕΦΤ ΧΕ- 29
 ΖΗΠΠΕ ΔΙΤ ΝΩΤΕΝ ΗΣΙΜ ΝΙΒΕΝ ΗΣΙΤ · ΕΠΣΙΤ ΗΟΥΧΡΟΧ

les reptiles, et des animaux *sauvages* de la terre selon le genre, et les bestiaux

* Fol. 34^v. selon le genre, et tous les * reptiles de la terre selon le genre » ; et ce fut
 ainsi. 25 Et Dieu créa les animaux *sauvages* de la terre selon le genre, et les 25
 bestiaux selon le genre, et tous les reptiles de la terre selon le genre ; et Dieu
 vit que c'était bon. 26 Et Dieu dit : « Créons l'homme d'après notre image et 26
 d'après notre ressemblance, et qu'il commande aux poissons de la mer,
 et aux oiseaux du ciel, et aux bestiaux, et à toute la terre, et à tous les
 reptiles qui se meuvent sur la terre » ; 27 et Dieu créa l'homme ; selon l'image 27
 * Fol. 35^r. de Dieu il le créa ; * et il les créa mâle et femelle ; 28 et Dieu les bénit en 28
 disant : « Croissez et multipliez ; remplissez la terre et dominez-la ; et
 commandez aux poissons de la mer et aux oiseaux du ciel, et à tous les
 bestiaux, et à toute la terre, et à tous les reptiles qui se meuvent sur la
 terre. » 29 Et Dieu dit : « Voici que je vous ai donné toute herbe de semis pour 29

· φη ετην ρι'ξενπκαρι τηρϋ · νευ'ψωνη νιβεν
 ετεπεφορταρ ηηνητϋ · η'χροχ ησιτ · εφεψωππ
 30 νωτην ετηρε ³⁰ νευ'νηθηριον τηροτ η'τεπκαρι ·
 νευ'νιζα'λατ τηροτ η'τετφε · * νευ'βατϋ νιβεν * Fol. 35.
 ετκιμ ρι'ξενπκαρι · ετε'οτον ψτηχ ημοϋ · νευ'σιμ
 νιβεν ετορετ' ορωτ · ετηρε οτορ α'ψωππ
 31 η'παρητ · ³¹ οτορ αγνατ η'χεφτ' ε'ζωβ νιβεν
 εταφθαμ'ωοτ · οτορ ρηππε πα'νετ εμαψω ·
 οτορ α'ρορϋ ψωππ · α'το'οτι ψωππ η'π'εροτ
 ημαρξ' ·

II. 1 ¹ οτορ αρχωκ εβωλ η'χετφε νευ'πκαρι νευ'πορ-
 2 σορσεα τηρϋ · ² οτορ α'φτ' ρεκνεφρ'βηοτι εβωλ ·
 ηη εταφθαμ'ωοτ ηενπ'εροτ ημαρξ' · οτορ
 αγ'ιτον ημοϋ η'π'εροτ ημαρξ' εβωλ ρανεφ-
 3 ρβηοτι τηροτ εταφθαμ'ωοτ · * ³ οτορ α'φτ' σιοτ * Fol. 36.
 επ'εροτ ημαρξ' · αγ'τορβοϋ ρε'ηηρη ηηνητϋ ·
 αγ'ιτον ημοϋ · εβωλ ρανεφρ'βηοτι τηροτ · εταφ-
 ερρητς ηθαμ'ωοτ η'χεφτ' ·

31 η'π'εροτ] sic. | 3 επ'εροτ] pap. au-dessus de ε' détruit.

semer la graine qui est sur toute la terre, et tout arbre ayant en lui son
 30 fruit à graine de semis; il sera comme nourriture à vous ³⁰ et à toutes les
 bêtes de la terre, et à tous les oiseaux du ciel, * et à tous les reptiles qui se * Fol. 35.
 meuvent sur la terre ayant vie et toute herbe verte en nourriture »; et
 31 ce fut ainsi; ³¹ et Dieu regarda toutes choses qu'il avait créées, et voilà qu'elles
 étaient bonnes tout à fait; et il y eut un soir, il y eut un matin du sixième
 jour.

II. 1-2 II 'Et furent achevés le ciel et la terre, et toute leur parure; ² et
 Dieu acheva ses œuvres qu'il avait créées, dans le sixième jour, et il se
 3 reposa le septième jour de toutes les œuvres qu'il avait créées, * ³ et Dieu * Fol. 36.
 bénit le septième jour; il le sanctifia, parce qu'en lui il se reposa de toutes
 ses œuvres que Dieu avait d'abord créées.

ΟΥΑΝΑΓΝΩΣΙΣ ΕΒΟΛ ΗΕΝΗΣΑΙΑΣ ΠΡΟΦΗΤΗΣ

¹ ΕΙΣΕΨΩΤ ἡΦΗ ΕΤΑΤΜΕΝΡΙΤΥ ΝΟΥΧΩ ἡΤΕΠΙΜΕΝ- 1
 ΡΙΤ ἡΤΕΠΑΙΔΑΖΑΛΟΙ + ΟΥΜΑΝ'ΑΛΟΙ ΔΥΨΑΠΙ ἡΠΙ-
 ΜΕΝΡΙΤ + ΗΕΝΟΥΤΑΠ ΗΕΝΟΥΜΑ ΕΥΚΕΝΙΩΟΥΤ +² ΟΥΟΥ 2
 ΔΙΤΑΚΤΟ ΝΟΥΒΟΛ' ΕΡΟΥ + ΔΙΤΑΛΟΥ ΕΠΚΑΨ + ΔΙΟΟ
 ΝΟΥΒΩ ἡΑΛΟΙ ΗΕΝΣΑΡΗΧ + ΟΥΟΥ ΔΙΚΑΤ' ΝΟΥΠΥΡΓΟΣ
 ἡΗΗΤΥ' ΗΕΝΤΕΥΜΗΤ + ΔΙΨΑΚ' ΝΟΥΖΡΩΤ ἡΗΗΤΥ +
 * Fol. 36v. ΔΙΟΖΙ ΧΕΥΝΑΕΡ'ΑΛΟΙ + * ΔΥΕΡΣΟΥΡΙ ³ ΟΥΟΥ ΤΠΟΥ 3
 ΦΡΩΜΙ ἡΝΟΥΤΑ ΝΕΜΠΗ ΕΤΨΟΠ' ΗΕΝΙΔΗΜ + ΜΑΖΑΠ
 ΟΥ'ΤΩΙ ΝΕΜΟΥΤΕΠΑΙΔ'ΑΖΑΛΟΙ + ⁴ ΟΥΠΕ ΕΨΝΑ'ΑΙΥ ΕΡΟΥ + 4
 ΧΕΔΙΟΖΙ ΧΕΥΝΑΕΡ'ΑΛΟΙ + ΔΥΕΡΣΟΥΡΙ + ⁵ ΤΠΟΥ ΧΕ- 5
 ΤΝΑΤΑΜΩΤΕΝ' ΧΕΟΥΠΕ ΤΝΑΑΙΥ ἡΠΑΙΔΑΖΑΛΟΙ +
 ΤΝΑΡΩΗΤ' ἡΠΕΥΟΛΟ + ΟΥΟΥ ΕΥΕΨΑΠΙ ΕΠΖΩΔΕΜ +
 ΤΝΑΨΟΡΨΕΡ ἡΤΕΥΧΟΙ + ΟΥΟΥ ΕΥΕΨΑΠΙ ΕΠΗΟΜ'ΗΕΜ +
⁶ ΟΥΟΥ ΠΩΧΠ ἡΠΑΙΔΑΖΑΛΟΙ ἡΝΟΥΨΑΤΥ + ΟΥΔΕ 6
 ἡΝΟΥΒΩΡ' ἡΜΟΥ + ΟΥΟΥ ΕΥΕΡΩΤ ἡΗΗΤΥ + ἡΧΕΖΑΝ-
 ΣΟΥΡΙ ἡΦΡΗΤ' ΝΟΥΚΑΨΩ + ΕΙΕΖΟΝΖΕΝ ΕΤΟΥΟΥ

Is. v, 1 ΕΤΑΤΜΕΝΡΙΤΥ] un ι barré dev. γ. | ΗΕΝΟΥΤΑΠ] le ταϋ. sr. un ρ. | 2 ΔΥΕΡΣΟΥΡΙ] suiv. de ΤΝΑΡΩΗΤ' ἡΠΕΥΟΛΟ ΟΥΟΥ ΕΥΕΨΑΠΙ ΕΠΖΩ le tout barré. | 5 ἡΠΑΙΔΑΖΑΛΟΙ] sic.

Leçon de Isaïe le prophète (Is. v).

¹ Je ferai honneur au bien-aimé d'un cantique du bien-aimé, de ce clos 1
 de vigne (litt.). Une vigne était au bien-aimé sur coteau, en terrain gras, ² et 2
 je l'entourai d'une haie, je l'élevai en palissade; je plantai un cep de vigne
 en Sorech; et je bâtis une tour dedans en son milieu; j'y creusai une
 * Fol. 36v. cuve; j'attendis qu'elle donnât des raisins; * elle donna des épines. ³ Et 3
 maintenant, homme de Juda avec ceux qui demeurent en Jérusalem; jugez
 entre moi et cette vigne; ⁴ qu'est-ce que je lui ferai; car j'ai attendu qu'elle 4
 donnât des raisins: elle a donné des épines; ⁵ maintenant je vous apprendrai 5
 ce que je ferai à cette vigne: j'abattraï sa haie, et elle sera pillée; je renver-
 serai sa haie, et elle sera piétinée; ⁶ et le reste de cette vigne ne sera pas 6
 taillé, et ne sera pas labouré, et il y poussera des épines comme en une

* Fol. 37v. terre inculte; je commanderai aux * nuages de ne pas verser sur elle la

* ἡπισθήπι · ἐψτεμζωοτ ἐξωγ ἡοτμοτῆώωγ · * Fol. 37.
 7 πῖάζαλοσι γαρ ἡτεπόσ σαβασθ πῆς ἡπίσκαπε ·
 οτοζ φρωσι ἡοττα πῖτωσι ἡβεριπε ἐτατ'μεν-
 ριτγ · αἰόσι ζε'φῆαιρι ἡοτζαπ · αγῖρι δε ἡοτ-
 ἀνομιά · οτοζ ἡοτμεθῆσι ἀν' ἀλλα οτῆρωοτ ·
 8 οτοσι ἡπῆ εττεμῆι ἐῆσι · πῆμῆ ετῆεντ' εἰόσι · ζῖμα
 ἡτοτ'ώσι ἡοτῆχαι ἡτενοτ'ωφῆρ · μῆ τετετ'ῆαωσι
 9* ἡματ'ατετ'ῆῆνοτ ζῖξενπκαζι · 9* ατρωτεμ ἐῆσι
 γαρ ῆενπῆμαωξ ἡπόσ σαβασθ ·

ψαλμο οα

18 γσμαρωοττ ἡτεπόσ φτ ἡπίσκα · φῆ ετ'ῖρι * Fol. 37.
 19 ἡζαωφῆρι ἡματ'ατγ · 20 γσμαρωοττ ἡτεπῖραν
 ἡτεπεγ'ωοτ · ωαῆνεζ πῆμωα'ῆνεζ ἡτεπῖῆνεζ ·

εταγγελιο κατα ματθεον κεα μζ μαρκ 20

12 οτοζ ἐπεγραστ' ἐταγῖ ἐβοα ῆενβῆθαισι ἀαγχο ·
 13 οτοζ ἐταγῆατ εἰοτβα ἡκεντε ζῖφοτεσι εἰοτοπ ζαπ-

7 φρωσι] au-dessus en rouge πῆωοτ. | 8 ετῆεντ' εἰοσι] sic. | ζῖμα] α sr.
 n. | tit. ψαλμο] sic et o sr. u. | 20] sic. | Ps. LXXI, 19 ἡτεπῖραν] sic. |
 tit. εταγγελιο] sic et o sr. i. | κεα] α sr. κε. | μαρκ 20] sic κ sr. ρετ 20 sr. μαρκ.

7 pluie; 7 car la vigne du Seigneur des armées, c'est la maison d'Israël; et
 l'homme de Juda est le plant nouveau choyé; j'ai attendu qu'il pratiquât la
 8 droiture; mais il a pratiqué l'iniquité, non la vérité mais le bruit; 8 malheur
 à ceux qui joignent maison à maison et à ceux qui rapprochent *champ* à champ
 afin de prendre un bien de leur prochain; est-ce que vous demeurerez seuls à
 9* part sur la terre? 9* Car ceci a été entendu aux oreilles du Seigneur des armées.

Psaume LXXI.

18 18 Béni soit le Seigneur, le Dieu d'Israël, qui * fait des merveilles seul. * Fol. 37.
 19 19 Béni soit le nom de sa gloire, toujours et dans les siècles des siècles.

Évangile selon Matthieu, chapitre XLVII : Marc XXXIII (Marc XI).

12-13 12 Et le lendemain, étant sorti à Béthanie, il eut faim; 13 et ayant vu
 un figuier de loin ayant des feuilles, et étant venu auprès, il ne trouva

20 παρῆνᾰ σαβοῶν ἡφβακι · 20 ὁτοῶ εἰς ἡμῶν ἡζαν
 ἄτοοτι · ἀφῆατ εἰβῶ ἡκεντε · ἐὰσψῶοτι ζῆτες
 21 ποτῆι · 21 ὁτοῶ ἐταφερφμεῖ ἡἰπεπετρος · πεφα
 παφ χεραββι · ἰς φβῶ ἡκεντε ἐτακσαζοῖ ἐροσ
 22 ἀσψῶοτι · 22 ὁτοῶ ἐταφεροῦ ἡἰεῖ ἡσ πεφα φῶοτ
 23 · 23 ἡεχαοῦπαζφ ἡτεφφ ἡτεπῆηποτ · 23 ἀμῆη γαρ
 φψῶ ἡμοσ ἡσῆπεν · χεφῆ εἰῆπαχοσ ἡπαῖτωοτ
 χεφῆτκ · ὁτοῶ ζῆτκ ἐφῆομ · ὁτοῶ ἡτεφψῆμοῖ * Fol. 39r.
 σαῖς ἡενπεφζῆτ · ἀλλᾰ ἡτεφῆπαζφ χεφῆ ἐτεφψῶ
 24 ἡμοφ φῆαψῆπῆ ἐφῆψῆπῆ παφ · 24 εἰβεφαι φψῶ
 ἡμοσ ἡσῆπεν · χεζῶβ ἡῖβεν ἐτετεπῆαερέτῆ ἡμοφ
 ἡεποτπροσετῆχῆ παζφ χεἰρεῖτενοῖ · ὁτοῶ ἐεῖ
 ψῆπῆ ἡσῆπεν ·

ἀψῆ ἡτεπῆεζοοτ ἡπῆ ἡτεπῆασχα ἐφῆ

ψᾰ ῆκα

1 1 ἀῖοτῆοφ ἐχῆπῆ ἡταρχοσ ἡῆι · χετεπῆαψῆ

Tit. πῆασχα] sic | ψᾰ] sic et ᾰ sr. ἀ.

20 20 Et quand ils repassèrent le matin, il vit le figuier desséché jusqu'à sa racine ;
 1 21 et s'étant souvenu, Pierre lui dit : « Maître, voici que le figuier que tu as
 22 maudit est desséché » ; 22 et répondant, Jésus leur dit : « Ayez la foi de Dieu ;
 23 23 en vérité je vous le dis : celui qui dira à cette montagne : ôte-toi et
 jette-toi dans la mer, et qui * ne doutera pas dans son cœur, mais croira * Fol. 39r.
 24 que ce qu'il dit arrivera, cela lui arrivera ; 24 c'est pourquoi je vous dis :
 Tout ce que vous demanderez dans la prière, croyez que vous l'avez obtenu,
 et cela vous arrivera. »

3e heure du 2e jour de la Pâque sainte (lundi).

Psautne cxxi.

1 'Je me réjouis de ce qui m'a été dit, que nous irons dans la

ΝΑΝ ΕΠΗΓΙ ἸΠΟΪ¹ ² ΝΕΝΟΔΑΔΑΤΧ ΑΤΟΖΙ ΕΡΑ¹ΤΟΤ · ΗΕΝ-
ΝΙΑΤΑΖΗΝΟΥ¹ ἸΤΕΙΔΗΜ ·

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ ΚΑΤ ΜΑΤΘΕ ^{ΞΑ}

¹⁸ ΕΤΑΤΟΥΟΤΙ ΔΕ ΨΑΠΠΙ ΕΦΝΑΤΑΣΘΟ ΕΖΡΗ¹ ΕΪΒΑΚΙ ¹⁸
 * Fol. 39^ο. ΑΥΖΚΟ * ¹⁹ ΟΤΟΖ ΕΤΑΥΝΑΤ ΕΟΤΒΑ¹ ἸΚΕΝΤΕ ΖΙΠΠΙΜΑΙΤ · ¹⁹
 ΟΤΟΖ ΕΤΑΥΙ ΖΑΡΟC ἸΠΕΥΧΕΜΖΑΙ ΖΙΩΤC · ἸΒΗΖ
 ΕΖΑΝΧΑΒΙ ἸΜΑΤ¹ΑΤΟΤ · ΟΤΟΖ ΠΕΧΑΥ¹ ΝΑC ΧΕ-
 ἸΠΕΟΥΤΑΖ Ἰ ΕΒΟΖ ΖΙΩΪ ΨΑΕΝΕΖ · Ἰ ΟΤΟΖ ΑCΨΜΟΤΙ
 ἸΧΕΪ¹ΒΑ ἸΚΕΝΤΕ · ΙCΧΕΝ¹ΤΟΥΤΗΝΟΥ ΕΤΕΜΜΑΤ · ²⁰ ΟΤΟΖ ²⁰
 ΕΤΑΤΗΝΑΤ ἸΧΕΝ¹ΜΑΘΗΤΗC · ΑΤΕΡΨΦΗΡΙ ΕΤΧΑ ἸΜΟC
 · Ἰ ΧΕΠΩC ΑΤΑΙΒΑ ἸΚΕΝ¹ΤΕ ΨΜΟΤΙ · ἸΤΑΙΟΥΤΗΝΟΥ ·
²¹ ΑΥΕΡΟΥΩ ἸΧΕΙ¹ΝC ΠΕ¹ΧΑΥ ΝΜΟΥ · ΧΕΑΜΗΝ¹ ΤΧΑ ²¹
 ἸΜΟC ΝΨΤΕΝ · Ἰ ΧΕΕΨΑΠ ΕΟΥΤΟΝΤΕ¹ΤΕΝ ΝΑΖΪ ἸΜΑΤ ·
 ΟΤΟΖ ἸΤΕΤΕΝΨΤΕΜΕΡΖΗΤ Β ἸΦΑ ΤΑΙΒΑ ἸΚΕΝΤΕ
 * Fol. 40^ο. ἸΜΑΤ¹ΑΤΥ ΑΝΠΕ · ΕΤΕ¹ΤΕΝΝΑΔΙC · ΑΔΔΑ ΕΡΕΤΕΝΕΨΟC
 ἸΠΑΙΤΨΟΥ ΧΕΥΙΤΚ¹ ΜΑΨΕ ΝΑΚ ΕΦΙΟΥ ΕCΕΨΑΠΠΙ ·

Ps. CXXI, 2 ΝΕΝΟΔΑΔΑΤΧ] η² aj. sr. l. par une main postér. | tit. ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ] sic
 et ο sr. i. | ΚΑΤ] sic et τ sr. α. | ΜΑΤΘΕ] sic et τ sr. α.

maison du Seigneur; ² nos pieds se sont tenus dans les parvis de ²
 Jérusalem.

Évangile selon Matthieu, LXI (Mat. xxi).

¹⁸ Le matin étant arrivé, comme il allait remonter à la ville, il eut ¹⁸
 * Fol. 39^ο. faim; * ¹⁹ et ayant vu un figuier sur le chemin, et étant venu auprès, il n'y ¹⁹
 trouva rien que des feuilles seules; et il lui dit : « Jamais fruit ne sortira
 de toi »; le figuier sécha dès cette heure. ²⁰ Ayant vu *cela*, les disciples s'éton- ²⁰
 nèrent en disant : « Comment ce figuier a-t-il séché en cette heure? » ²¹ Jésus ²¹
 répondit et leur dit : « En vérité je vous le dis, si vous avez la foi et
 si vous ne doutez pas, ce n'est pas seulement ce qu'il en est de ce figuier
 * Fol. 40^ο. que * vous ferez, mais vous direz à cette montagne : Ote-toi, et va-t'en

22 22 ΟΥΤΟΣ ΖΩΒ ΠΙΒΕΝ ΕΤΕΤΕΝΕΡΕΤΙΝ' ΙΜΜΟΥΤ ΗΕΝΟΥΠΡΟΣ-
ΕΥΧΗ · ΕΡΕΤΕΠΠΑΣΤ' ΕΡΕΤΕΠΕΒΙΟΥΤ ·

ΑΣΠΕ ΙΠΠΕΖΟΥΤ ΙΠΒ' ΙΤΕΠΠΑΣΧ ΕΦΤ

ΨΑΛΜΟ ΡΚΑ

4* 4* ΕΤΑΥΤΩΕ ΠΩΟΥΤ ΓΑΡ ΕΠΨΩΙΣ ΙΜΜΑΤ ΙΧΕΝΙΦΤΑΝ
ΠΙΦΤΑΝ ΙΤΕΠΟΥΣ

ΛΕΞΙΣ

4* 4* ΕΥΜΕΤΜΕΘΡΕ ΙΠΠΙΣΑ · ΕΥΟΥΤΩΝΩΖ ΕΒΟΛ ΕΦΡΑ
ΙΠΠΟΥΣ ·

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ ΚΑΤΑ ΙΩΗ Ε

13* 14 13* ΟΥΤΟΣ ΑΥΙ ΙΧΕΙΝΙΣ ΕΖΡΗΙ ΕΙΔΗΜ · 14 ΟΥΤΟΣ ΑΥ-
ΧΙΜΙ ΗΕΠΠΕΡΦΕΙ · ΙΠΠΗ ΕΤΕΖΕ ΕΒΟΛ ΠΕΜΕΣΜΟΥΤ ·

15 ΠΕΜΒΡΟΜΠΙ ΠΕΜΠΙΥΑΙΚΕΡΜΑ · * ΕΥΖΕΜΙ · 15 ΟΥΤΟΣ * Fol. 40*
ΑΥΘΑΜΙΟΥ ΠΟΥΦΡΑΓΕΛΛΙΟΝ' ΕΒΟΛ ΗΕΠΖΑΠΠΟΥΖ ΑΥ-
ΖΙΟΥΤ ΤΗΡΟΥΤ ΕΒΟΛ' ΗΕΠΠΕΡΦΕΙ · ΠΙΕΣΜΟΥΤ ΠΕΜ-
ΠΙΕΣΜΟΥΤ' ΠΕΜΠΙΚΕΡΜΑ ΙΤΕΠΠΙΥΑΙΚΕΡΜΑ · ΑΥΦΟΝΟΥΤ'

Tit. ΠΑΣΧ] sic. | ΨΑΛΜΟ] sic et o sr. μ. | Ps. cxxi, 4 ΙΜΜΑΤ] aj. sr. l. | ΕΦΡΑ]
sic. | Tit. ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ] sic et o sr. ι.

22 dans la mer, cela arrivera; 22 et tout ce que vous demanderez dans la
prière en croyant, vous l'obtiendrez. »

6e heure du 2e jour de la Pâque sainte (lundi).

Psaume cxxi.

4* 4* Car là sont montées les tribus, les tribus du Seigneur.

4* *Verset* 4* En témoignage d'Israël manifestant le nom du Seigneur.

Évangile selon Jean, chapitre v (Jean II).

13* 14 13* Et Jésus monta à Jérusalem; 14 et il trouva dans le temple les
vendeurs de bœufs de moutons et de colombes, et les changeurs * assis; * Fol. 40*.

15 15 et il fit un fouet de cordes, il les rejeta tous en dehors du temple, moutons

ἔβωλ · ὁτοζ ποτδρα¹πεζα αψφονχοτ · ¹⁶ ὁτοζ ¹⁶
 πεχαψ ἡης ετ¹βρομπι ἔβωλ · χεάλοτι ἡηαι ἔβωλ
 ται ὑπερερπης υπαιστ ἡοτ¹ης ἡψστ · ¹⁷ ατερφμετι ¹⁷
 ἡχενεψ¹μαθητης · χεσχη¹οττ χεπχοζ ὑπεκ¹ης ·
 πεταγοτομτ ·

* Fol. 41r.

* αχπῃ ἡτεπιέροτ ὑπῶ ἡτεπασχα εῖθ οτἀναγ-
 ησσις ἔβωλ ἡεν¹γενεσις ἡτεμωτ¹σ¹ης ππροφ¹ητ

¹⁵ ὁτοζ ἀπόσ φτ ὀ¹ υπρ¹ωμ¹ι ἔταψ¹θαμιοϋ ὁτοζ ¹⁵
 αψχαψ ἡεν¹παραδισος ἡτε¹ποτ¹νοϋ · εθρεψερ¹ζαβ¹
 ὁτοζ ἡτεψ¹ἀρεζ · ¹⁶ ὁτοζ ἀπόσ φτ ζον¹ζεν¹ ἔτοτ¹ϋ ¹⁶
 ἡάδαμ εψ¹α¹ ὑμοσ · χεἔβωλ ἡεν¹ψ¹ωηη ηιβεν
 ετ¹ἡεν¹παραδισος · εκέοτ¹ωμ¹ι ἔβωλ ὑμωτ ετ¹ἡρε
 · ¹⁷ ἔβωλ δε ἡεν¹ψ¹ωηη¹ ἡτεπεμ¹ι ἔπ¹ωιβ¹τ ὑπ¹ιπεθ- ¹⁷
 ηανεϋ · ηεμ¹π¹ιπετ¹ζωοτ · ἡνετε¹ποτ¹ωμ¹ι ἔβωλ ὑμοϋ
 πιέροτ δε ἔτετε¹η¹δοτ¹ωμ¹ι ἔβωλ ὑμοϋ¹ τετε¹η¹αμοτ

Jean II, 16 ἡης ετ¹βρομπι] ἡης ετ¹ sont écrits sr. un pap. de réparation; sous ce pap. on peut voir ἡηη ε et puis il y a une lacune. | χεάλοτι] ται sr. pap. de répar. | ται] ; sr. pap. de répar. | υπαιστ] sic sans point sr. u. | tit. ππροφ¹ητ] sic et o sr. ρ et τ sr. η. | Gen. II, 15 υπρ¹ωμ¹] sic sans point sr. u. | 17 ὑμοϋ¹] sic pap. détruit au-dessus de u¹.

et bœufs; il répandit les monnaies des changeurs et renversa leurs tables; ¹⁶ et ¹⁶
 il dit aux marchands de colombes: « Emportez cela; ne faites pas de
 la maison de mon père une maison de commerce ». ¹⁷ Ses disciples se ¹⁷
 souvinrent qu'il est écrit: « Le zèle de ta maison m'a dévoré. »

* Fol. 41r.

* 9e heure du 2e jour de la Pâque sainte (lundi).

Leçon de la Genèse de Moïse le Prophète (Gen. II).

¹⁵ Et le Seigneur Dieu prit l'homme qu'il avait créé, et il le plaça dans ¹⁵
 le paradis de délices pour le travailler et le garder; ¹⁶ et le Seigneur Dieu ¹⁶
 commanda à Adam, disant: « De tous les arbres du paradis tu mangeras en
 nourriture; ¹⁷ mais de l'arbre de la science de distinction du bien et du ¹⁷
 mal, vous n'en mangerez pas; et le jour où vous en mangerez, vous mourrez

18 ἰοῦμοῦ · *¹⁸ οὗτος πεπεῖος φηΐ γενανες ἀν * Fol. 41^r.
 ἰτεπῖρσις ψῆσι ἰματάτῃ · μαρεθασιὸ παγ
 19 ἰοῦβονθος κατὰ ρογ ·¹⁹ οὗτος ἔταφῆ ὄσιπ ἔβον
 ἡεπκαζι ἰπῆθῖριον θῆροῦ ἰτετκοῖ ·¹ πειμῖζαδαΐ
 θῆροῦ ἰτετφε · ἀγῆνοῦ ζαάδαμ ἔπατ · ζεαγ-
 παμοῦΐ ἔρσοῦ ζεπῖ ·¹ οὗτος ζῶβ πῖβεν ἔτα'ἀδαμ
 μοῦΐ ἔρσοῦ ἔοῦψῖτῃ ἐσονῆ ·¹ φαῖπε ποῦραν ·¹
 20 ²⁰ ἀδαμ ἴραν ἔπτεβῆσιῶσι θῆροῦ πειμῖζαδαΐ
 θῆροῦ ἰτετφε¹ πειμῖθῖριον θῆροῦ ἰτετκοῖ ·¹
 ἀδαμ δε ἰποῦζευβονθος παγ · ἐγῶσι ἰμογ ·
 21 ²¹ ἀφῆ ζῖοσι ἰοῦσρομ ἰζῖσι ἐζενάδαμ * ἀγῶσι ἰοῦ- * Fol. 42^r.
 βῆτ ἔβον ἡεπνεγσφῖρσοῦ¹ οὗτος ἀγμαζπεσμα ἰ'σαρξ
 22 ·¹ ²² οὗτος ἀπῶς φηΐ κῶτ ἰ'βῆτ · ἔταγῶσιτς ἔβον¹
 23 ἡεπάδαμ ἐτςζῖσι¹ οὗτος ἀγῆς ζαάδαμ ·¹ ²³ οὗτος
 πεζεάδαμ ζεφαι ἴποῦ · οῦκασπε ἔβον ἡεπ-
 πακας · πειμοῦ'σαρξ ἔβον ἡεπτασαρξ ·¹ θαι ἐτῆ-
 μοῦΐ ἔρος ζε'ςζῖσι · ζε῔ταῦσίθαι ἔβον ἡεππεζαι
 24 ·¹ ²⁴ εἰβεφαι ἔρεπῖρσις¹ χαπεγῖσιτ · πειτεγῖματ

20 ἀδαμ¹ sic.

18 de mort. » *¹⁸ Et le Seigneur Dieu dit : « Il n'est pas bon que l'homme * Fol. 41^r.
 19 soit seul; faisons lui une aide d'après lui »; ¹⁹ et quand Dieu eut développé
 de la terre toutes les bêtes des champs et tous les oiseaux du ciel, il les
 amena à Adam pour voir comment il les appellerait, et tout nom qu'Adam
 20 a donné à une âme vivante est son nom. ²⁰ Adam donna un nom à tous
 les bestiaux, et à tous les oiseaux du ciel, et à toutes les bêtes de la terre;
 21 mais pour Adam, il ne fut pas trouvé d'auxiliaire qui lui ressemblât. ²¹ Dieu
 versa un lourd sommeil sur Adam; * il tira une côte de ses flancs, et mit * Fol. 42^r.
 22 de la chair à sa place; ²² et le Seigneur Dieu construisit la côte qu'il avait
 prise dans Adam en une femme, et il l'amena à Adam; ²³ et Adam dit :
 23 « Ceci maintenant est un os de mes os, et une chair de ma chair; celle-ci
 24 sera appelée femme, parce qu'elle a été tirée de son mari. » ²⁴ C'est pourquoi

ἡσυχ · ἐγένου· ἔτευσζιμι · οτοζ ἐρέψωπι ἕπβ
 εῤσαρξ ἡοῤσιτ · ¹ οτοζ παρβηψ ἕπβπε ἡχεάδαμ ^{III, 1}
 νευτευσζιμι · οτοζ παρψπι αλπε · πιζουζ δεῖνε
 * Fol. 42r. οῤσαβεπε ἔβοζ · * οῤτεπῆρησιον τηροῤ πη εῤχη
 ζιχενπκα'ζι · πη ἔταπδς φϥ θαμῖοῤ · οτοζ
 πεχεπ'ζουζ ἡ'ςζιμι · χεεθεβοῤ ἀφϥ χος · χεῖνε-
 τενοῤσι εῤοζ ἡενψψη ηβεν εθρητ ἡενππα-
 ραδισος · ² οτοζ πεχε'ςζιμι ἕπ'ζουζ · χεῖβοζ ²
 ἡενποῤταζ ἡτεπψψη ἡτεππαραδισος τεπ'πα-
 οῤσι · ³ ἔβοζ δεῖ ἡενποῤταζ ἕπψψη · εῤηεν- ³
 θηηϥ ἕππαραδισος αψχος ἡχεφϥ · χεῖνετεπ-
 οῤσι εῤοζ ἕμοϥ · οῤδε ἡνετεπδδζ ἔροϥ ζινα
 ἡτετεπψτεμ'μοῤ · ⁴ οτοζ πεχεπ'ζουζ ἡ'ςζιμι · ⁴
 * Fol. 43r. χενἀρετεπῆμοῤ αη ἡενοῤμοῤ * ⁵ παψέμι γαρ ⁵
 ἡχεφϥ · χεπῆζοοῤ ἔτετεπ'ῆμοῤσι εῤοζ ἕμοϥ
 σεπαοῤση ἡχενετεπ'βαζ · τετεπῆαερῖ'φρηϥ
 ἡζαηνοῤϥ · ἔρετεπσωοῤη ἡοῤπεθ'ῆαλεϥ · νεμοῤ-
 πεῤζωοῤ · ⁶ οτοζ αςναῤ ἡχε'ςζιμι χενανε ⁶

III, 1 φϥ] aj. sr. l.

l'homme quittera son père et sa mère, et s'attachera à sa femme, et ils ^{III,}
 seront deux dans une seule chair. ^{III} ¹ Et ils étaient nus tous deux, Adam
 * Fol. 42r. et sa femme, et ils n'avaient pas honte; mais le serpent était rusé * entre
 toutes les bêtes qui sont sur la terre que le Seigneur Dieu avait créées;
 et le serpent dit à la femme : « Pourquoi Dieu a-t-il dit : Vous ne mangerez
 pas de tous les arbres qui sont dans le paradis? » ² Et la femme dit au ²
 serpent : « Du fruit des arbres du paradis nous mangerons; ³ mais du fruit ³
 de l'arbre qui est au milieu du paradis, Dieu a dit : Vous n'en mangerez
 pas et vous n'y toucherez pas pour que vous ne mouriez pas. » ⁴ Et le ⁴
 * Fol. 43r. serpent dit à la femme : « Vous ne mourrez point de mort; * ⁵ car Dieu savait ⁵
 que le jour où vous en mangeriez, vos yeux s'ouvriraient, vous seriez
 comme des dieux connaissant le bien et le mal. » ⁶ Et la femme vit que ⁶

πωυνη + ἐφορουϋ γρανε ἡλιβαλ ἐφνατ ἐροϋ +
 οτοϋ πεσϋ ἐπφιατϋ παϋ + οτοϋ ασόι ἐβολ ἡελ-
 πεϋοτταϋ + ασοτϋμ οτοϋ αστ ὑπεσκεϋαι πεμας +
 7 7 ατοτϋη ἡξεποτβαλ ὑπβ + οτοϋ ατῆμ ϋεσεβηϋ
 + οτοϋ ατϋρη ἡζαηϋβι + ἡτεοτβα ἡκεπτε +
 8 ατϋμῶ ἡσοτ ἡζαηάκης + 8 οτοϋ ατϋτεμ ἐτϋμη
 ὑπὸς φτ + εϋμοϋϋ ἡελππαραδισοϋ ὑφνατ * Fol. 43v.
 ἡροτϋι + οτοϋ ατϋη ἡξεάδαμ πεμτεϋϋρϋμ +
 ἐβολ ζαπϋο ὑφτ + ἡελμμητ ἡηωυνη ἡτεππαρα-
 9 δισοϋ + 9 οτοϋ αϋμοτϋ ἡξεπὸς φτ ἐάδαμ πεϋ-
 10 αϋ παϋ + ϋεακϋη ἄδαμ + 10 οτοϋ πεϋαϋ παϋ
 ϋετεκϋμη πεταισοϋμεϋ + εκμοϋϋ ἡελππαραδισοϋ +
 11 αιερϋοτ ϋετβηϋ οτοϋ αηϋη + 11 οτοϋ πεϋαϋ
 παϋ ϋεημ πεταϋταμοκ ϋεεκβηϋ + ἐβηλ ϋε-
 ακοτϋμ ἐβολ ἡελπωυνη + φαι ἐταηεηηηκ ἐροϋ
 + ϋεφαι ὑματϋτϋ ὑπεροτϋμ ἐβολ ὑμοϋ +
 12 ακοτϋμ ἐβολ ὑμοϋ + 12 οτοϋ πεϋεάδαμ ϋετϋρϋμ
 ἐτακϋης ηηι + ἡϋοϋ αστ ηηι ἡελπωυνη αιοτϋμ + * Fol. 44r.

l'arbre était bon à manger, plaisant aux yeux à voir, beau à contempler ;
 et elle prit de son fruit, en mangea et en donna aussi à son mari avec
 7 elle. 7 Leurs yeux à tous deux s'ouvrirent, et ils surent qu'ils étaient nus ;
 8 et ils cousurent des feuilles d'un figuier, en firent des ceintures ; 8 et ils
 entendirent la voix de Dieu qui marchait * dans le paradis au temps du * Fol. 43r.
 soir ; et Adam avec sa femme se cachèrent de la face de Dieu au milieu
 9 des arbres du paradis. 9 Et le Seigneur Dieu appela Adam, il lui dit : « Où
 10 es-tu, Adam ? » 10 et il lui dit : « C'est ta voix que j'ai entendue quand
 tu marchais dans le paradis ; j'ai eu peur, parce que je suis nu, et je me
 11 suis caché » ; 11 et il lui dit : « Qui t'a appris que tu étais nu, si ce n'est
 que tu as mangé de l'arbre pour lequel je t'avais commandé : De celui-là
 12 seul ne mange pas : tu en as mangé » ; 12 et Adam dit : « La femme que tu
 m'as donnée, * c'est elle qui m'a donné de cet arbre ; j'ai mangé » ; * Fol. 44r.

¹³ οτοζ πεξεπο̄ς φτ̄ ἡτ̄ςζιμι ⁊ χεεθεβοτ̄ ἀρε̄ερφαι ¹³
 ⁊ οτοζ πεξετ̄ςζιμι χεπιζοϋ πεταϋ̄έρζαλ ἡμοι
 διοτ̄μι ⁊ ¹⁴ οτοζ πε πο̄ς φτ̄ ἡπιζοϋ χεακερφαι ⁊ ¹⁴
 κσοτ̄ζορτ̄ ἡθοκ̄ ἐβολ̄ οτ̄τενῑτεβησοτ̄ι τηροτ̄ ⁊
 νεμ̄ἐβολ̄ οτ̄τενῑθηριοτ̄ι νη̄ ετ̄ζιχενπκαζι ⁊ ἐκέμοϋ
 ζιχεντεκ̄μεσ̄τενιζητ̄ ⁊ νεμ̄τεκ̄νεχῑ εκ̄έοτεμ̄καζι ⁊
 ἡνῑέζοοτ̄ τη̄ροτ̄ ἡτεπεκ̄ωνη̄ ⁊ ¹⁵ οτοζ̄ εῑέχω̄ ἡοτ̄μετ̄- ¹⁵
 χαζῑ οτ̄τωκ̄ νεμοτ̄τετ̄ςζιμι ⁊ νεμοτ̄τε̄πεκ̄χροχ
 νεμοτ̄τε̄πεκ̄χροχ ⁊ ἡθοϋ̄ εϋέ̄αρεζ̄ ἐτεκ̄άφε ⁊ οτοζ̄
 * Fol. 44^v. ἡθοκ̄ εκ̄έ̄αρεζ̄ ⁊ * επ̄εϋθῑβς̄ ⁊ ¹⁶ οτοζ̄ πεχαϋ̄ ἡτ̄ςζιμι ¹⁶
 χε̄ηενοτ̄άϋαι ⁊ εῑέ̄θρε̄πεῑκαζῑζητ̄ ἀΰαι ⁊ νεμ̄-
 πεϋῑάζομ̄ ἡε̄νζᾱνἡκαζῑζητ̄ ἐρε̄μας̄ζᾱνϋηρῑ ⁊
 οτοζ̄ εϋέ̄ϋω̄πις̄ ζᾱπεζᾱι ἡχ̄επεχ̄ῑντασ̄θο̄ οτοζ̄
 ἡθοϋ̄ εϋέ̄ε̄ρο̄ς̄ ἐρο̄ ⁊ ¹⁷ πεχαϋ̄ δε̄ ἡ̄άδαμ̄ χε̄έ̄πιζ̄η ¹⁷
 ακ̄σω̄τεμ̄ ἡσᾱτ̄ςμ̄η ἡτεκ̄ςζιμι ⁊ οτοζ̄ ακ̄οτ̄μι ἐβολ̄
 ἡε̄νπῑϋω̄νη ⁊ φη̄ ἐ̄ταῑζεν̄ζω̄νηκ̄ ἐροϋ̄ ⁊ χε̄φαι
 ἡμᾱτᾱτϋ ἡ̄νεκοτ̄μι ἐβολ̄ ἡ̄μοϋ̄ ακ̄οτ̄μι ⁊ πκαζῑ
 ζοτο̄ορτ̄ ἐβολ̄ ἡε̄ννεκ̄ζβ̄ηοτ̄ι ⁊ εκ̄έ̄οτομϋ̄ ἡε̄ν-

14 πε] sic.

¹³ et le Seigneur Dieu dit à la femme : « Pourquoi as-tu fait cela? » et la ¹³
 femme dit : « C'est le serpent qui m'a trompé : j'ai mangé » ; ¹⁴ et le Seigneur ¹⁴
 Dieu dit au serpent : « Parce que tu as fait cela, tu es maudit entre tous
 les bestiaux et les bêtes qui sont sur la terre; tu marcheras sur ta poitrine
 et ton ventre; tu mangeras la terre tous les jours de ta vie; ¹⁵ et je mettrai ¹⁵
 une inimitié entre toi et la femme et entre ta race et sa race; elle *se* gardera
 * Fol. 44^v. *de ta tête*, et toi tu *te* garderas * *de son talon* » ; ¹⁶ et il dit à la femme : « Multi- ¹⁶
 pliant, je multiplierai tes douleurs et tes soupirs; dans les douleurs tu
 enfanteras des fils; ton mouvement sera vers ton mari, et il te dominera » ;
¹⁷ et il dit à Adam : « Puisque tu as écouté la voix de ta femme, et que tu ¹⁷
 as mangé de l'arbre pour lequel je t'avais commandé : De celui-là seul tu

18 ΖΑΝΨΟΝΤΨ * ΝΕΜΖΑΝΣΟΥΡΨ ΕΥΕΡΨΤ ΨΜΨΟΥΡ ΝΑΚ Ψ· * Fol. 45r.
 19 ΟΥΟΥΖ ΕΚΕΟΥΨΜ ΨΠΨΣΜ ΨΤΕΤΚΟΨΨ· 19 ΕΚΕΟΥΨΜ ΨΠΕΚ-
 ΨΨΚ ΗΕΝΤΨΨΨ ΨΠΕΚΖΟ Ψ ΨΑΤΕΚΤΑΣΨΘΟ ΕΠΨΚΑΖΨΨ·
 20 ΕΤΑΤΟΥΨΤΚ ΨΒΟΛ ΨΗΗΤΨΨ· ΨΕΨΨΘΚ ΨΟΥΚΑΖΨ ΕΚΕΨΨΕ ΝΑΚ
 20 ΕΟΥΨΚΑΖΨΨ· 20 ΟΥΟΥΖ ΑΨΔΑΜ ΜΟΥΨΤ ΕΨΦΡΑΝ ΨΤΕΨΥΣΖΨΜ
 ΨΕΖΨΗ ΨΕΨΑΨΤΕ ΨΜΑΤ ΨΗΗ ΕΤΟΨΗ ΤΗΡΟΥ Ψ·
 21 21 ΟΥΟΥΖ ΑΨΠΟΨ ΦΨΤ ΑΨΨΑΜΨΟ ΨΑΔΑΜ ΝΕΜΤΕΨΥΣΖΨΜ Ψ·
 22 ΨΖΑΨΨΘΗΗ ΨΨΑΡ Ψ· ΟΥΨΟΥΖ ΑΨΤΗΨΨΟΥΖ ΖΨΨΨΟΥΖ Ψ· 22 ΟΥΟΥΖ
 ΠΕΖΕΠΟΨ ΦΨΤ ΨΕΨΖΗΠΠΕ ΨΣ ΑΔΑΜ Ψ· ΑΨΕΡΨΨΦΡΗΨ
 ΨΟΥΡΑΨ ΕΒΟΛ ΨΜΟΨ Ψ· ΕΨΨΨΨΨΨΨΨΨΨΨΨΨΨΨΨΨΨΨΨ ΨΕΜ-
 ΟΥΨΠΕΤΖΨΟΥΡ Ψ· ΟΥΟΥΖ ΤΨΝΟΥ ΜΗΨΨΨ ΨΨΨΨΨΨΨΨΨΨΨΨΨΨΨΨΨΨ * Fol. 45r.
 ΤΕΨΨΨΨ ΨΒΟΛ ΨΤΕΨΟΥΨ ΕΒΟΛ ΗΕΝΨΨΨΨΨΨ ΨΤΕΨΨΨΨΨ
 23 ΨΤΕΨΟΥΨΨ Ψ· ΟΥΟΥΖ ΨΤΕΨΨΨΨ ΨΑΕΨΕΖ Ψ· 23 ΟΥΟΥΖ
 ΑΨΠΟΨ ΦΨΤ ΖΨΤΨ ΕΒΟΛ ΨΕΝΨΨΨΨΨΨΨΨΨ ΨΤΕΨΟΥΨΨΟΥ
 Ψ· ΕΨΡΕΨΕΡΖΨΒ ΨΨΚΑΖΨ ΕΤΑΤΟΥΨΤΨ ΕΒΟΛ ΨΗΗΤΨΨ·
 24 24 ΟΥΟΥΖ ΑΨΖΨΑΔΑΜ ΕΒΟΛ ΨΗΗΤΨΨ· ΟΥΟΥΖ ΑΨΨΨΨΨ
 ΨΠΕΨΘ ΨΠΨΨΨΨΨΨ ΨΤΕΨΟΥΨΨΟΥ Ψ· ΟΥΟΥΖ ΑΨΨΨ

ne mangeras pas : tu as mangé, la terre est maudite dans tes travaux ; tu
 18 la mangeras dans les douleurs tous les jours de ta vie ; * 18 elle te produira * Fol. 45r.
 19 des épines et des ronces, et tu mangeras l'herbe des champs ; 19 tu mangeras
 19 ton pain à la sueur de ton visage, jusqu'à ce que tu retournes à la terre,
 20 d'où tu as été pris ; car tu es terre, et tu t'en iras en terre » ; 20 et Adam
 20 appela le nom de sa femme « Vie », parce qu'elle est la mère de tous les
 21 vivants ; 21 et le Seigneur Dieu fit à Adam et à sa femme des vêtements de
 21 peau, et il les en revêtit ; et le Seigneur Dieu dit : « 22 Voici qu'Adam est
 22 devenu comme un de nous pour la connaissance du bien et du mal ; et
 maintenant pour éviter * qu'il tende sa main, et prenne de l'arbre de vie, * Fol. 45r.
 23 qu'il mange et vive éternellement » ; 23 et le Seigneur Dieu le rejeta hors du
 24 paradis de délices, pour qu'il travaille la terre d'où il avait été pris ; 24 et
 24 il en rejeta Adam, et il fut en face du paradis de délices ; et il plaça le

ἰπιχεροϋβωμ ·¹· πειψηϋι ἰχρημ¹ ἠ ἔψασφονζς ·
 ἔἀρεζ ἔπιμσιτ ἰτεπψυνη ἰτεπσηη ·

οτἀναγνησις ἔβοα ἡενησαίας ππροφητ

¹ πειψηϋι χεματζο ἔπαζαος · ² πιοτηβ¹ σαχι 1-2

* Fol. 46r. ἔπζητ ἰζαημ · * ματζο ἔρος χεἀπεσθεβιοῖ ἀψαι ·
 ἀπεσποβι βωα ἔβοα χεασοῖ ἔβοα ζιτοτϋ ἰπῶς ·
 ἰπεσποβι ετκηβ ·¹· ³ τσιη ἰπετψυ ἔβοα ζιπψαϋε · 3
 χεσεβτεφμσιτ ἰπῶς · σοτψηἰπιαημωψι ἰτε-
 πεπἰποτϋ ·¹· ⁴ ἡεζαοτ πιβεν ετἔμοζ¹ τψοτ πιβεν · 4
 πεικαῶλαμφο πιβεν · ετἔθεβιωοτ · οτοζ πη
 ετκωαχ τηροτ παψηἰπι ετσοτψη · οτοζ¹ πη
 εθηαψτ ἔζαημσιτ¹ ετζηη · 5 οτοζ πεζοοτ¹ ἰπῶς 5
 παοτψηζ ἔβοα¹ ἰτεσαρξ πιβεν πατ¹ ἔπψοτ ἰφϋ ·
 χεπῶς¹ πεταϋσαχι ·

Tit. ππροφητ] sic. | Is. xl, 1 ἔπαζαος] Ar. شعبي.

Chérubin avec le glaive de feu qui se retournait pour garder le chemin de l'arbre de vie.

Leçon d'Isaïe le prophète (Is. xl).

* Fol. 46r. ¹ DIEU dit : « Consolez mon peuple; ² prêtres, parlez au cœur de Jérusalem; * consolez-le, car son humiliation a été comble; son péché a été délié, parce qu'elle a reçu de la main du Seigneur le double de ses péchés. ³ Voix de celui qui crie dans le désert : Préparez la voie du Seigneur; 3 redressez les sentiers de notre Dieu; ⁴ toute vallée sera remplie; toute montagne et toute colline sera abaissée; et tout ce qui est tortueux deviendra droit et ce qui est rude se changera en chemins moelleux; ⁵ et le jour du 5 Seigneur paraîtra pour que toute chair voie la gloire de Dieu; parce que c'est le Seigneur qui a parlé. »

οὐρανῶν ἐβόη ἡενηπαρομιά ἡτεσοδομῶν
ποτρο

1 ἡπαρομιά ἡτεσοδομῶν πῦρ ἡδαγιά · φη * Fol. 46.
2 ἔταχεροτρο ἡεπισα · 2 ἔεμι ἐορσοφία νεμορσβα
3 ἔερνοῖν ἐζανσαχι ἡτεοτμετσαβε · 3 ἔωσπ ἐρσπτεν
ἡζανφωηζ ἡτεζανσαχι · ἔσαβο ἐορδικεόστρη
4 ἡταφμη · νεμορζαπ εγσορτση · 4 ζῆνα ἡτεςτ
ἡοτμετσαβε ἡλιατπετρωοτ · οτοζ οτέσοης
5 νεμορκατ · νεμορζαοτ ἡβερ · 5 πιαβε δε αψ
ψανσπτεμ ἐπαι · ψπασαβε ἡζοτο · πππβρητ δε
6 εγέκφο ἡοτμετρεχερζεμ · 6 εγέκατ δε ἐορπα
ραβοζη · νεμορσαχι ἡχακι · νεμζανσαχι ἡτε
7 ζανσαβετ · * νεμζανσαχι ερρηπ · 7 ταρχη * Fol. 47.
ἡτσοφία τζοτ ἡτεπόστε · πικατ δε ππππ ἡοτον
πιβεν ἐτίρι ἡμογ · τμετερσεβης δε ζαφτ ταρχη
ἡπικατπε · τσοφία νεμτσβα · πιάσεβης ερέψο
8 ψυς · 8 σπτεμ πππρη ἐτσβα ἡτεπεκίωτ · οτοζ

Tit. ἡτεσοδομῶν] ο² sr. 1. | ποτρο] τ et ο² sr. 1. | Prov. 1, 3 ἡταφμη] α
corrigé de ε. | 4 οτέσοης] sic. | 5 πππβρητ] ε en rouge sr. η¹.

Leçon des Proverbes de Salomon le roi (Prov. 1).

1-2 1 Proverbes de * Salomon fils de David, qui a régné en Israël, 2 pour * Fol. 46.
connaître la sagesse et la doctrine, pour comprendre les paroles de la
3 prudence; 3 pour accueillir les tournures de la parole, apprendre la justice
4 vraie et le jugement droit, 4 afin de donner la raison aux innocents, le sens
5 et l'intelligence au jeune homme; 5 le sage qui les écoute deviendra
6 plus sage; celui qui se possède acquerra l'art de gouverner, 6 et il com-
prendra l'allégorie et les paroles obscures, les mots des sages * et les * Fol. 47.
7 mots couverts. 7 Le commencement de la sagesse, c'est la crainte du
Seigneur. Le jugement est bon à tous ceux qui le pratiquent; la piété envers
Dieu est le commencement du jugement. La sagesse avec la doctrine, les
8 impies la méprisent. 8 Écoute, mon fils, l'enseignement de ton père, et ne

ἰΠΕΡΖΗΤΩ ἡΝΙΣΟΒ'ΗΣ ἡΤΕΤΕΚΜΑΥ ·⁹ ὉΥΧΛΟΜ ΓΑΡ⁹
 ἡΤΕΖΑΝ'ΖΜΟΤ ΕΥΕΤΗΙΥ ἘΧΩΚ ·¹ ΝΕΜΟΥΧΛΑΔ ἡΠΟΥΒ'
 ἘΤΕΚΜΟΥ ·

ψαλμο ΞΔ

^{6*} ὩΤΕΜ ἘΡΟΝ Φ' ΠΕΝ'ΣΑΤΗΡ ·¹ ΤΖΕΛΠΙΣ ἡΤΕΑΤΡΗΧΥ^{6*}
 ἰΠΚΑΖΙ^{5*} ὩΟΥΝΙΑΤΥ ἰΦΗ ἘΤΑΚ'ΣΟΤΠΥ · ΟΥΟΖ^{5*}
 ΑΚ'ΨΟΠΥ ἘΡΟΚ ΕΥΕΨΑΠΙ' ἩΕΝΝΕΚΑΤΑΝΟΥ ΨΑΕΝΕΖ

* Fol. 47^v.

* ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΕΟΝ ΞΒ

²⁰ ΤΟΤΕ ΔΑΙ ΖΑΡΟΥ' ἡΧΕΘΜΑΥ ἡΠΕΠΨΗΡΙ ἡΖΕΒΕΔΕΟΣ²⁰
 · ΝΕΜ'ΠΕΨΗΡΙ Β' ΕΣΟΥΨΥΤ' ἰΜΟΥ · ΟΥΟΖ ΔΑΡΕΤΙΝ'
 ἰΜΟΥ ἡΟΥΖΑΒ ·¹ ²¹ ἡΘΟΥ ΔΕ ΠΕΧΑΥ ΠΑΣ' ΧΕΟΥΠΕ²¹
 ἘΤΕΟΥΑΨΥ ·¹ ΠΕΧΑΣ ΠΑΥ ΧΕΑ'ΧΟΣ' ΖΗΝΑ ἡΤΕΠΑΨΗΡΙ Β'
 ·¹ ἡΤΕΟΥΑΙ ἰΜΨΟΥ ΖΕΜ'ΣΙ ΣΑΤΕΚΟΥ'ΙΝΑΜ · ΟΥ'ΟΖ ΟΥΑΙ
 ΣΑΤΕΚΧΑΔΩ' ἡΖΗΙ ἩΕΝΤΕΚΜΕΤΟΥΡΟ ·¹ ²² ΔΑΥΕΡΟΥ' ΔΕ²²
 ἡΧΕΙΗΣ' ΠΕΧΑΥ ΧΕΤΕΤΕΝΕ'ΜΙ ΔΗ · ΧΕΑ'ΡΕΤΕΠΕΡ'ΕΤΙΝ
 ΕΘΒΕΟΥ · ΟΥΟΝ' ΨΧΟΜ ἰΜΨΑΤΕΝ ἘΣΕ'ΠΙΔ'ΦΟΥ Ἐ'ΠΑΣΟΥ'

Tit. ψαλμο] sic et o sr. u. | tit. ευαγγελιο] sic et o sr. i. | ματθεον]
 τ sr. l.

néglige pas les conseils de ta mère; ⁹ ils mettront sur ta tête une couronne ⁹
 de grâce, et un collier d'or à ton cou.

Psaume LXIV.

^{6*} Exauce-nous, ô Dieu notre sauveur, espérance des confins de la terre. ^{6*}
^{5*} Bienheureux celui que tu as choisi et que tu as recueilli; il demeurera ^{5*}
 dans tes parvis éternellement.

* Fol. 47^v.

* *Évangile selon Matthieu, chapitre* LXII (Mat. xx).

²⁰ Alors vint vers lui la mère des fils de Zébédée avec ses deux fils ²⁰
 en l'adorant; et elle lui demanda une chose: ²¹ mais lui, il lui dit: « Qu'est-ce ²¹
 que tu désires? » Elle lui dit: « Dis que mes deux fils soient assis l'un
 à ta droite et l'autre à ta gauche dans ton royaume »; ²² et Jésus lui répondit ²²
 et dit: « Vous ne savez pas ce que vous demandez, pouvez-vous boire le calice

23 ΠΕΧΑΟΥ ΠΑΥ ΧΕΟΥΟΝ ΨΧΟΥ ΙΜΟΝ ·¹ ²³ ΟΤΟΣ ΠΕΧΑΥ
 ΠΑΟΥ ΗΧΕ¹ ΙΗΣ¹ · ΧΕΠΙΔΦΟΥ ΜΕΝ¹ ΕΡΕΤΕΝΕΣΟΥ · ΕΖΕΜΙ¹ * Fol. 48r.
 ΔΕ ΣΑΤΑΟΥΙΝΑΜ ΝΕΜ¹ ΣΑΧΑΒΗ · ΦΩΙ ΑΝΠΕ ΕΤΗΙΥ ·
 ΑΔΔΑ ΦΑ ΠΗΠΕ¹ ΕΤΑΠΑΙΩΤ ΕΤΗΕΝΝΙΦΗΟΥΙ ΣΕΒΤΩΤΥ
 24 ΠΑΟΥ ·¹ ²⁴ ΕΤΑΥΣΩΤΕΜ ΔΕ ΗΧΕ¹ ΠΙΚΕΙ ΙΜΑΘΗΤΗΣ
 25 ΑΥ¹ ΧΡΕΜΡΕΜ ΕΘΒΕΠΙΣΟΝ Β ·¹ ²⁵ ΙΗΣ ΔΕ ΑΥΜΟΥ¹ ΕΡΩΟΥ¹
 ΠΕΧΑΥ ΠΑΟΥ · ΧΕΤΕ¹ ΤΕΝΕΜΙ ΧΕΝΙΔΑΡΧΩΝ¹ ΗΤΕΠΙΕΘΝΟΣ
 · ΕΤΟΙ Η¹ Ο¹ ΕΡΩΟΥ · ΟΤΟΣ ΠΟΥΚΕ¹ ΗΙΩ¹ ΕΤΟΙ ΗΕΡΩΩΥ
 26 Ε¹ ΧΑΟΥ ·¹ ²⁶ ΙΠΑΙΡΗ¹ ΔΕ ΑΝ ΠΕΘΝΑ¹ ΨΩΠΙ ΗΕΠΗΝΟΥ
 · ΑΔΔΑ ΦΗ ΕΘΟΥΩΥ ΕΕΡΗΩ¹ ΗΕΠΗΝΟΥ · ΕΥ¹ ΕΕΡ¹
 27 ΔΙΔΑΧΩΝ ΠΩΤΕΝ ·¹ ²⁷ ΟΤΟΣ ΦΗ ΕΘΟΥΩΥ ΕΕΡΩΟΥ¹
 28 ΗΕΠΗΝΟΥ · ΕΥ¹ ΕΕΡΒΩΧ ΠΩΤΕΝ · * ²⁸ ΙΦΡΗ¹ ΖΩΥ * Fol. 48r.
 ΙΠΩΗΡΙ ΙΦΡΩΜΙ · ΧΕΝΕΤΑΥ¹ ΑΝ ΕΘΟΥΩΥ ΕΜΩΗΤΥ¹
 ΑΔΔΑ ΕΨΕΜΩΥ · ΟΤΟΣ Ε¹ Τ¹ ΗΤΕΥ¹ ΨΥΧΗ ΕΣΩ¹ ΕΧΕΝΟΥ¹
 ΜΩΥ ·

23 que je vais boire? » ils lui dirent : « Nous le pouvons » ; ²³ et Jésus
 leur dit * : « Le calice, vous le boirez ; mais d'être assis à ma droite et à * Fol. 48r.
 ma gauche, ce n'est pas à moi de le donner, mais il est à ceux pour qui
 24 mon Père qui est dans les cieux l'a préparé » ; ²⁴ ayant entendu cela, les
 25 dix autres disciples murmurèrent au sujet des deux frères ; ²⁵ Jésus les
 appela et leur dit : « Vous savez que les chefs des nations sont ceux qui
 26 les dominant, et que leurs magnats aussi ont autorité sur elles ; ²⁶ ce n'est
 pas ainsi qu'il en sera parmi vous ; mais celui qui veut être grand parmi vous,
 27 vous servira ; ²⁷ et celui qui veut être le premier parmi vous se fera votre
 28 serviteur ; * ²⁸ il en est ainsi également du Fils de l'homme ; car il n'est pas * Fol. 48r.
 venu pour être servi, mais pour servir, et donner sa vie en rédemption pour
 une multitude. »

αχπια̅ ἰπεροου ἰπβ̅ ἰππασχα

ψαλμο ἰβ̅

⁴СОМС СШТЕМ ἔροι πῶς πα'νοϋϝ ἰ μαφοϋσινη' ⁴
 ἰναβαλ ἰ μηπασ ἰτα'ζωρη η̅ενφμοϋ ἰ ⁵μηποτε ⁵
 ἰτεπαχαχι ϝοϝ' ϝεαιϝεμϝομ οϋβηϝ ἰ

ΕΤΑΓΓΕΛΙΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΚΑ̅

⁵¹ ΠΕΧΕΙΝϝ ἠωοϋ ϝε'αμνη αμνη ϝϝω ἰμοϝ ⁵¹
 ἠωοτην ἰ ϝε'εϝωπ' ἀρεϝανοϋται ἀρεζ ἑπα'σαχι
 ἰνεϝηαϋ ἑφμοϋ' ϝα'ε'νεζ ἰ ⁵²ΠΕΧΕΝΓ'ΙΟϋϝΑΙ ΠΑϝ ⁵²
 * Fol. 49°. ϝεϝνοϋ' ἀνεμἰ ἰ ϝεοϋοη οϋδε'μωη ηεμακ ἰ
 ἀβρααμ' αϝμοϋ ηεμηκεπρο'φητηϝ ἰ οϋοζ ἰθοκ'
 ϝϝω ἰμοϝ ἰ ϝεϝη' εθηα'ρεζ ἑπα'σαχι ἰνεϝ'ϝεμϝπἰ
 ἰφμοϋ ϝα'ε'νεζ ἰ ⁵³μη ἰθοκ οϋηϝϝϝ ἰθοκ' επεηϝωτ ⁵³
 ἀβρααμ φη' ἑταϝμοϋ ἰ οϋοζ ηικεπρο'φητηϝ ἑταϝ-
 μοϋ' κἰρη ἰμοκ ἰηημ ἰ ⁵⁴αϝεροϋω ἰϝεἰηϝ ἑϝϝω' ⁵⁴
 ἰμοϝ ἰ ϝε'εϝωπ' ἀνοκ' αἰϝαηϝωοϋ ηηἰ ἰμαϝ'ατ

Tit. ψαλμο] sic et o sr u. | tit. ΕΤΑΓΓΕΛΙΟ] sic et o sr. ι. | Jean VIII, 53 ἑταϝμοϋ] ἑτ
 aj. sr. α par une main postér.

11e heure du 2e jour de la Pâque (lundi).

Psaume XII.

⁴ Regarde, exauce-moi, Seigneur mon Dieu; donne la lumière à mes ⁴
 yeux, de peur que je ne m'endorme dans la mort; ⁵ de peur que mon ennemi ⁵
 ne dise : « J'ai été fort contre lui. »

Évangile selon Jean, XXI (Jean VIII).

⁵¹ Jésus leur dit : « En vérité, en vérité je vous le dis, si quelqu'un garde ⁵¹
 ma parole, il ne verra jamais la mort. » ⁵² Les juifs lui dirent : « Maintenant ⁵²
 * Fol. 49°. nous savons qu'il y a un * démon avec toi : Abraham est mort, et les prophètes
 aussi; et toi tu dis : Celui qui gardera ma parole ne goûtera jamais la
 mort; ⁵³ est-ce que tu es plus grand que notre père Abraham, qui est mort, ⁵³
 et aussi les prophètes qui sont morts? qui prétends-tu être? » ⁵⁴ Jésus ⁵⁴
 répondit disant : « Si je me glorifie moi-même, ma gloire n'est rien; c'est

παῖοτ ζῆπτε ·!· ψυοπ ἡχεπαῖωτ εθ'ηατῶοτ ηηι ·!
 55 φη ἡθωπτεν ἐτετενηω ἡμοσ ζεπενηνοτῆπε ·!· 55 οτοζ
 ἡπετενησοτῶηηγ' ἀνοκ δε τῆσοτη ἡμογ ·!· ἐψωπ
 αἰψαηζοσ ζετῆσοτη ἡμογ αη ·!· * εἰέψωπτι εἰόηι * Fol. 49^r.
 ἡμῶπτεν ἡσαμεθνοτῶ ·!· ἀλδα τῆσοτη ἡμογ' οτοζ
 56 πεψσαζι τῆαἰ'ρεζ ἐρογ ·!· 56 ἀβρααμ πετενηωτ ηαγ-
 θεζηηπε ·!· εφοτῶψ ἐηατ ἐοτῆζοοτ ἡτῆι' αψηατ
 57 οτοζ αψραψι ·!· 57 πεζενησοτδαῖ ηαγ ζε'ἡπατεκερῆ
 58 ἡρομπῆ' οτοζ ακηατ ἐαβρααμ ·!· 58 πεζεῆησ ηωοτ ·!
 ζεἰ'ἡηη ἀηηη τῶω ἡμοσ' ηωπτεν ·!· ζεἰ'ἡπατε'αβ-
 59 ρααμ ψωπτι ἀνοκπε' 59 ἀτεζῶηηι οτη ζῆηα ἡ'σεζῆοτῆ
 ἐζωγ ·!· ἡσ δε αψχοπγ αψῆ ἐβοα' ἡεηπερφεῖ
 αψσῆηῶοτ ·!·

ἶτα ψψ ἡεηπῆέζωρζ ἡπῆ εραγγεῖο κατὰ ματ-
 θεοη ψαπεψζωκ ηεμῆπροετῶη
 * ἀζπᾶ ἡπῆέζωρζ ἡπῆ ἡτεπῆασῶ εθ

* Fol. 50^r.

Rubr. εραγγεῖο] sic et o sr. i. | προετῶη] sic et o sr. p. | tit. ἡτεπῆασῶ] sic
 et γ sr. c.

mon Père qui me glorifiera, celui dont vous dites qu'il est notre Dieu ;
 55 53 et vous ne le connaissez pas ; mais moi, je le connais ; si je disais que je
 ne le connais pas, * je serais semblable à vous, menteur ; mais je le connais, * Fol. 49^r.
 56 et je garde sa parole ; 56 Abraham notre père exultait en voulant voir un
 57 jour de moi ; il l'a vu et s'est réjoui. » 57 Les juifs lui dirent : « Tu n'as pas
 58 encore cinquante ans, et tu as vu Abraham ! » 58 Jésus leur dit : « En vérité, en
 59 vérité je vous le dis, avant qu'Abraham fût, je suis. » 59 Ils prirent alors
 des pierres, pour les jeter sur lui ; mais Jésus se cacha, sortit du temple,
 passa au milieu d'eux.

Ensuite lire dans la 3e nuit (vieille du mardi) l'Évangile selon Matthieu
 jusqu'à sa terminaison avec les prières.

* 1re heure de la 3e nuit de la Pâque sainte (veille du mardi).

* Fol. 50^r.

ψαλμο Ξα

⁸ παουταεινεμπασιουατ ηενπανουτ | φτ ητετα- ⁸
 βοηθια | ουοζ τα ζελπις ατ ηενφτ | ³ κεγαρ ηθοκπε ³
 φτ πασωτηρ | παρεφωπτ ερω ηπακισ ηζουο |

εταγγελιο κατα ιωη κθ

²⁰ νε ουοη ζαποτεινην δεπε εβοζ ηενηη εθνηο ²⁰
 εζρης επψαι | ζινα ητοτορωψτ ²¹ πας οτη ατι ²¹
 ζαφιαππος πιρεμβηδσαιδα | ητετγαζιδα | ουοζ |
 παρτζο ερωπε ετχω | υμοσ | ζεπενος τεπορωψ
 ενατ εης | ²² ατι ηζεφιαππος πετχαψ ηανδρεας | ²²
 * Fol. 50v. ανδρεας νεμφιαππος | ατι αρχοσ ηης | * ²³ ης δε ²³
 αφερωψ πεχαψ | ημοτ | ζεασι ηζεφιοτποτ ζινα
 ητεπυηρι υφρωσι οβιοτ | ²⁴ αμνη αμνη τχω ²⁴
 υμοσ | ηωτεη | ζεαρεψτεμτναφρι ησοτο ζει εζεν-
 πικαζι ουοζ ητεσμοτ | ηθοσ υματατς | εψασωψπι
 | εψωπι | δε ασωανμοτ | ψασεποτυηψ ηοτταζ

Tit. ψαλμο] sic et o sr. μ. | Ps. LXI, 8 ατ ηενφτ] sic. | tit. εταγγελιο] sic et o sr. ι.

Psaume LXI.

⁸ Mon salut et ma gloire sont en mon Dieu, le Dieu de mon assistance; ⁸
 et mon espoir est en Dieu.

³ Car c'est toi, ô Dieu, mon sauveur qui m'accueille; je ne serai plus ébranlé. ³

Évangile selon Jean, XXIX (Jean XII).

²⁰ Il y avait des Grecs parmi ceux qui étaient venus à la fête pour adorer. ²⁰

²¹ Or ceux-ci allèrent vers Philippe de Bethsaïde en Galilée; ils le suppliaient ²¹
 disant : « Notre maître, nous voulons voir Jésus. » ²² Philippe alla le dire ²²

* Fol. 50v. à André; André avec Philippe allèrent le dire à Jésus. * ²³ Jésus répondit et ²³
 leur dit : « L'heure est venue pour que le Fils de l'homme soit glorifié;

²⁴ en vérité, en vérité je vous le dis, à moins que le grain de blé ne ²⁴
 tombe sur la terre et ne meure, il reste seul; mais s'il meurt, il rapporte

25 ἔβουζ ·. 25 φη εθμεις ἡτεψυχην' εφ'ετακος ·. οτοζ
 φη' εθμοσ' ἡτεψυχην' ἡηρησ ἡεπαικοσ'μοσ ·.
 26 εφ'ε'αρεζ ε'ροσ ετ'ωπῆ ἡεπεζ ·. 26 φη εθπασημωσ ἡμοσ
 μα'ρεφοταζυ ἡσωσ ·. οτοζ' φμα ε'τ'ωοπ ἡμοφ εφ'ε-
 ψωπσ ἡματ πεμησ ·. ἡξεπαρεψωμωσ ·. οτοζ' φη
 εθπαερρεψωμωσ' ηησ ·. ψπαερτιμαν ἡ'μοφ ἡξεπαιστ ·.
 * αχπῆ ἡπ'ε'σωρζ ἡπῆ ἡτεππασχα εῖθ

* Fol. 51r.

ψαλμο ιβ

6 6 ἀνοκ δε αιεργελησ ε'πεκ'ηαι ·. παζητ παθεληζ'
 ε'ξεππεκνοζεμ ·. τ'ηαζωσ ε'ποσ φη ε'ταψερπεθηα-
 πεφ ηησ ·. οτοζ τ'ηαερψαλη ε'φραν' ἡποσ πετοσσι ·.
 εταγγελο κατα ζοτκαν λθ

31 31 ηηρησ δε ἡεπαι'ε'ροσ ε'τεμματ ·. ατ'ι ζαροφ
 ἡξεζαηφαρι'σεοσ ετ'ω ἡμοσ ·. ξεμαψε πακ οτοζ
 ζωα ε'βουζ ται ·. ξεηρωαησ' οτ'ωψ ε'ηοθβεκ ·.
 32 32 οτοζ πεχαφ ηωοτ ξεμαψε ηωτεη ἀχοσ ἡ'ται-

Tit. ψαλμο sic et o sr. μ. | εταγγελο] sic et o sr. ι. | Luc xiii, 31 ηηρησ] sic sans point sr. η.

25 beaucoup de fruits. 25 Celui qui aime sa vie la perdra, et celui qui hait sa
 26 vie en ce monde la gardera pour une vie éternelle. 26 Celui qui me servira,
 qu'il me suive; et là où je suis, sera avec moi mon serviteur; et celui qui me
 servira, mon Père l'honorera. »

* 3e heure de la 3e nuit de la Pâque sainte (veille du mardi).

* Fol. 51r.

Psaume XII.

6 6 Et moi, j'ai espéré en ta miséricorde; mon cœur tressaillira de ton salut.
 Je chanterai au Seigneur qui m'a fait du bien, et je psalmodierai au nom du
 Seigneur très-haut.

Évangile selon Luc, xxxix (Luc XIII).

31 31 Dans ce jour-là, des Pharisiens vinrent vers lui, disant : « Va-t-en et fuis
 32 d'ici, parce que Hérode veut te mettre à mort »; 32 et il leur dit : « Allez-vous-

Βαυορ ·· χερηππε τριδεμση εβοζ' οτοζ τχσκ
 ηζανταλ'ο εβοζ ·· υφοοτ νεμ'ραστ' ·· οτοζ ηεν-
 * Fol. 51v. πμαζΓ' τναχσκ εβοζ ·· *³³ πληη ζωτ' εροι ηταερ-³³
 φοοτ νεμ'ραστ' ·· οτοζ πεθ'ηνοτ ηταυε ηηι ·· χε'ςχη
 αν ητεοτπροφη'της τακο σαβοζ η'ιζημ' ³⁴ ιζημ' ιζημ' ³⁴
 ηη ετασ'η'τεβ ηηπροφη'της ·· οτοζ ετ'ζι'ωηι ε'ξεν-
 ηη' ετατοτορποτ ζαροσ ·· οτηρ η'σοη αιοτ'ωη ε'θοτητ
 ηεσηρι ·· υφ'ρητ' ηοτ'ζαλητ ερεπε'μοζ ηενπε'φ-
 τεηζ' οτοζ υπετενοτ'ωη' ³⁵ ζηππε ις πετεηηι υ'χη ³⁵
 ηωτην ·· τ'χω δε υμοσ ηωτην' χε'η'πετεηηατ εροι
 ις'χεν'τοτ'νοτ ·· ωατετεν'χοσ χε'υ'σαρ'ωοτ' η'χε-
 πεθ'ηνοτ ηενφραη' υ'ποσ ··

αχπε' υπιε'χωρζ υ'πΓ' ητεπι'πασ'χα ε'θ'τ

ψαλμοσ ε̄

* Fol. 52r. ²* παμανφωτ πανοτ'τ' τ'ναερ'ζελητις ε'ρου ·· ³χε-^{2*3}
 η'θου ε'φ'ελαζμετ' εβοζ ζαπι'φαω ητεπι'ρε'υ'χωρ'χ ··
 ηεμε'βοζ' ζαοτ'σα'χι η'ρε'υ'ω'θορ'τερ ··

Tit. υπιε'χωρζ] sic sans point sr. υ. | υ'πΓ' Γ' corrigé en encre noir d'un Β.

en, dites à ce renard : Voici que je chasse les démons et que j'accomplis des
 * Fol. 51v. guérisons aujourd'hui et demain et le troisième jour je finirai ; *³³ cependant, ³³
 il faut que je passe aujourd'hui et demain et le suivant à m'en aller, parce
 qu'il ne faut pas qu'un prophète périsse hors de Jérusalem. ³⁴ Jérusalem, Jérusalem, ³⁴
 qui tue les prophètes et lapide ceux qui sont envoyés vers elle ! Combien
 de fois j'ai voulu rassembler tes fils, comme un oiseau dont le nid est dans ses
 ailes ; et vous n'avez pas voulu ! ³⁵ voici que votre maison vous est laissée ; ³⁵
 je vous le dis, vous ne me verrez pas désormais, jusqu'à ce que vous
 disiez : Béni soit celui qui vient au nom du Seigneur ! »

6e heure de la 3e nuit de la Pâque sainte (veille du mardi).

Psaume xc.

* Fol. 52r. ²* Mon refuge, mon Dieu, j'espérerai en lui ; ³ car il me sauvera du lacet ^{2*3}
 du chasseur et de la parole perturbatrice.

αχπ̄θ̄ ὑπῑε̄χ̄ωρ̄ζ̄ ὑπ̄γ̄ ἡτεπ̄π̄ᾱσ̄χ̄

ψαλμο̄ δ̄β̄

¹⁰ π̄ο̄ς̄ πᾱχερ̄νῑσο̄β̄νῑ ἡτε̄ν̄ιε̄θ̄ν̄ο̄ς̄ ἐ̄βο̄λ̄ ⁊̄ ο̄το̄ζ̄ ¹⁰
 γ̄η̄ᾱω̄ω̄γ̄ ἡ̄ν̄ῑμο̄κ̄|μ̄ε̄κ̄ ἡ̄τε̄ζ̄ᾱη̄λ̄ᾱο̄ς̄ ⁊̄ ο̄το̄ζ̄ γ̄η̄ᾱ-
 * Fol. 53r. ω̄ω̄γ̄ ἡ̄ν̄ῑσο̄β̄νῑ ἡ̄τε̄ζ̄ᾱη̄ᾱρ̄χ̄ω̄η̄ ⁊̄ * ¹¹ π̄σο̄β̄νῑ δ̄ε̄ ¹¹
 ἡ̄θ̄ο̄γ̄ ὑ̄π̄ο̄ς̄| ω̄ο̄π̄ ω̄ᾱε̄νε̄ζ̄ ἡ̄τε̄π̄ῑε̄νε̄ζ̄ ⁊̄ ο̄το̄ζ̄ η̄ῑμο̄κ̄μ̄ε̄κ̄|
 ἡ̄τε̄πε̄γ̄ζ̄η̄τ̄ ⁊̄ ῑσ̄χ̄ε̄ν̄| χ̄ω̄ο̄τ̄ ω̄ᾱχ̄ω̄ο̄τ̄ ⁊̄

ε̄τᾱγ̄γε̄λ̄ιο̄ κᾱτᾱ λ̄ο̄τ̄κᾱη̄ κε̄λ̄ ὑ̄β̄

³⁷ ε̄γ̄σ̄ᾱχ̄ῑ δ̄ε̄ ᾱγ̄τ̄ζ̄ο̄ ἐ̄ρο̄γ̄ ἡ̄ξε̄ο̄τᾱῑ ἡ̄ν̄ῑφ̄ᾱρῑσ̄ε̄ο̄ς̄ ³⁷
 ⁊̄ ζ̄ο̄π̄ω̄ς̄| ἡ̄τε̄γ̄ο̄τ̄ω̄η̄ η̄ᾱτο̄τ̄γ̄ ⁊̄ ἐ̄τᾱγ̄ω̄ε̄ δ̄ε̄ ἐ̄θ̄ο̄τ̄η̄
 ᾱγ̄ρ̄ω̄τ̄ε̄β̄ ⁊̄ ³⁸ π̄ῑφ̄ᾱρῑσ̄ε̄ο̄ς̄ δ̄ε̄ ἐ̄τᾱγ̄η̄ᾱτ̄ ᾱγ̄ε̄ρ̄|ω̄φ̄η̄ρ̄ῑ ⁊̄ ³⁸
 χ̄ε̄ὑ̄πε̄γ̄ο̄ί̄ω̄ῑς̄ ἡ̄ω̄ο̄ρ̄π̄ ⁊̄ η̄ᾱχ̄ε̄ν̄|π̄ῑο̄τ̄ω̄η̄ ⁊̄ ³⁹ π̄ε̄χ̄ᾱγ̄ ³⁹
 δ̄ε̄ η̄ᾱγ̄ ἡ̄ξε̄π̄ο̄ς̄| χ̄ε̄τ̄η̄νο̄τ̄ ἡ̄θ̄ω̄τ̄ε̄η̄ η̄ᾱ|η̄ῑφ̄ᾱρῑσ̄ε̄ο̄ς̄ ⁊̄
 τε̄τε̄ν̄|το̄τ̄βο̄ σᾱβ̄ο̄λ̄ ὑ̄π̄ῑᾱ|φ̄ο̄τ̄ η̄ε̄μ̄π̄ῑβ̄ῑη̄ᾱχ̄| σᾱη̄ο̄τ̄η̄
 δ̄ε̄ ὑ̄μ̄ω̄τ̄ε̄η̄ ⁊̄ μ̄ε̄ζ̄ ἡ̄ζ̄ω̄ᾱδ̄ε̄μ̄ η̄ε̄μ̄π̄ο̄|η̄η̄ρ̄ῑᾱ ⁊̄ ⁴⁰ η̄ιᾱτ̄ζ̄η̄τ̄ ⁴⁰
 * Fol. 53r. * μ̄η̄ φ̄η̄ ᾱη̄ ἐ̄τᾱγ̄θ̄ᾱμ̄ῑε̄ σᾱβ̄ο̄λ̄ ⁊̄ ἡ̄θ̄ο̄γ̄ ο̄η̄ ᾱγ̄θ̄ᾱμ̄ῑε̄
 σᾱη̄ο̄τ̄η̄ ⁊̄ ⁴¹ π̄ᾱη̄η̄| η̄η̄ ε̄τ̄ω̄ο̄π̄ μ̄η̄ῑτο̄τ̄| ἐ̄θ̄μ̄ε̄τ̄η̄ᾱη̄τ̄ ⁊̄ ⁴¹

Tit. ἡ̄τε̄π̄π̄ᾱσ̄χ̄] sic et χ̄ sr. c. | ψαλμο̄] sic et ο̄ sr. α. | Ps. xxxii, 11 π̄σο̄β̄νῑ] ; sr. η.
 | tit. ε̄τᾱγ̄γε̄λ̄ιο̄] sic et ο̄ sr. ι. | κε̄λ̄] δ̄ sr. κε.

9e heure de la 3e nuit de la Pâque (veille du mardi).

Psaume xxxii.

¹⁰ Le Seigneur dissipera les desseins des nations, et il anéantira les idées ¹⁰
 * Fol. 53r. des peuples et il anéantira les desseins des chefs; * ¹¹ mais le dessein du Seigneur ¹¹
 demeure éternellement, et les idées de son cœur de génération en génération.

Évangile selon Luc, chapitre xlii (Luc xi).

³⁷ Pendant qu'il parlait, un des Phariséens le pria de manger chez lui; et ³⁷
 étant entré il se mit à table. ³⁸ Le Pharisien l'ayant vu s'étonna qu'il ne fit point ³⁸
 d'ablution avant le repas; ³⁹ Le Seigneur lui dit : « Vous autres, Phariséens, ³⁹
 vous purifiez le dehors de la coupe et du plat; mais le dedans de vous est
 * Fol. 53r. plein de rapine et de malignité. ⁴⁰ Insensés, " est-ce que celui qui a fait le ⁴⁰
 dehors n'a pas aussi fait le dedans. ⁴¹ Cependant, ce qu'il y a donnez-le en ⁴¹

⁴² ΟΥΘΩ' ΙΣ ΖΩΒ ΠΙΒΕΝ ΣΕΤΟΥΒΗΟΥΤ ΠΩΤΕΝ ·¹ ⁴² ΑΛΛΑ
 ΟΥΘΙ ΠΩΤΕΝ ΠΙΦΑΡΙΣΕΟΣ · ΧΕΤΕΤΕΝ'Τ' ΪΦΡΕΜΗΤ ΪΠΙ-
 Α'ΟΙΝΣΘΟΙ · ΝΕΜΠΙΒΑΨΟΥΨ' ΝΕΜΟΥ'Τ' ΠΙΒΕΝ · ΟΥ'ΟΖ
 ΤΕΤΕΝΧΩ ΪΣΩΤΕΝ' ΪΠΙΖΑΠ · ΝΕΜ'Τ'ΑΓΑ'ΠΗ ΪΤΕΦ'Τ' ·
 ΠΑΙ ΔΕ' ΠΑΣΪΠΨΑ ΪΤΕΤΕΝΑΪ'ΤΟΥ · ΟΥ'ΟΖ ΠΙΚΕΧΨ'ΟΥΠΙ
⁴³ ΪΤΕΤΕΝΨΤΕΜ'ΧΑΥ ΪΣΑΘΗΝΟΥ ·¹ ⁴³ ΟΥΘΙ ΠΩΤΕΝ ΠΙΦΑ-
 ΡΙΣΕΟΣ · ΧΕΤΕΤΕΝΜΕΙ Ϊ'ΠΙΨΟΥΡΠ ΪΜΑΝΖΕΜΙ · Ϊ'ΗΕΝΙΣΤΗΝ-
⁴⁴ ΑΓΨΓΗ' ΝΕΜΠΙΑΣΠΑΣΜΟΣ Ϊ'ΕΝΪΑΓΟΡΑ · * ⁴⁴ ΟΥΘΙ * Fol. 54r.
 ΠΩΤΕΝ ΧΕΤΕΤΕΝ'ΟΙ ΪΦΡΗΤ' ΪΠΪΪΖΑΥ' ΕΤΕΝΣΕΟΥΨΗΖ
 ΕΒΟΖ ΑΠ' ΟΥ'ΟΖ ΠΙΡΨΜΙ ΕΘΜΟΥΨ Ε'ΧΨΟΥ ΪΣΕΕΨΙ ΑΠ ·¹
⁴⁵ ⁴⁵ ΑΥΕΡΟΥΨ ΔΕ Ϊ'ΧΕΟΥΑΪ Ϊ'ΠΙΠΟΥΜΙΚΟΣ ΠΕΧΑΥ' ΠΑΥ ·
 ΧΕΠΙΡΕΥ'Τ'ΣΒΨ' ΠΑΙ ΚΧΨ ΪΨΨΟΥ · ΚΨΨΨ ΪΨΟΠ ΖΨΠ
⁴⁶ ·¹ ⁴⁶ Ϊ'ΘΟΥ ΔΕ ΠΕΧΑΥ' ΠΑΥ ΧΕΪ'ΨΩΤΕΝ ΖΨΤΕΝ Ϊ'Α'ΠΙΠΟΥ-
 ΜΙΚΟΣ · ΟΥΘΙ ΠΩΤΕΝ ΧΕΤΕΤΕΝΤΑΔΟ Ϊ'ΖΑΠΕΤΨΨΟΥΪ
 ΕΥΜΟΚΖ' ΪΣΕΥΪ'ΤΟΥ Ε'ΧΕΝΠΙΡΨΜΙ · ΟΥ'ΟΖ Ϊ'ΨΩΤΕΝ
 ΤΕ'ΤΕΝ'ΟΪ ΝΕΜΠΙΕΤΨΨΟΥΪ ΑΠ · Ϊ'ΟΥΑΪ Ϊ'ΠΕΤΕΝ'ΤΗΒ ·¹
⁴⁷ ⁴⁷ ΟΥΘΙ ΠΩΤΕΝ ΧΕΤΕΤΕΝΚΨΤ Ϊ'ΠΪΪΖΑΥ' ΪΤΕ'ΠΙΠΡΟΨΗΤΗΣ
⁴⁸ · ΠΕ'ΤΕΝΪΟΥ' ΔΕ ΑΥ'ΪΘΒΟΥ' ⁴⁸ ΖΑΡΑ ΤΕΤΕΠΕΡΜΕΘΡΕ ·
 * ΟΥ'ΟΖ ΤΕΤΕΝ'Τ'ΜΑ'Τ' Ε'ΧΕΝ'ΠΙΖΒΗΟΥΪ ΪΤΕΠΕΤΕΝ'ΪΟΥ' · * Fol. 54r.

⁴² aumône et voici que tout est pur pour vous. ⁴² Mais malheur à vous, Pharisiens ;
 car vous donnez la dîme de la menthe et de la rue, et de tout légume, et vous
 délaissiez le droit et l'amour de Dieu ; cela, il était bon de le faire, et de ne pas
⁴³ délaissier les autres choses. ⁴³ Malheur à vous, Pharisiens ; car vous aimez les
 préséances dans les synagogues, et les salutations dans les places publiques. * * Fol. 54r.
⁴⁴ ⁴⁴ Malheur à vous, car vous êtes comme les sépulcres qui ne paraissent pas,
⁴⁵ et que les hommes piétinent sans le savoir. » ⁴⁵ Un des légistes répartit et lui dit :
⁴⁶ « Maître, tu dis cela : tu nous insultes nous-mêmes. » ⁴⁶ Mais lui, il lui dit :
 « Vous aussi, légistes, malheur à vous, car vous imposez des charges pénibles à
 porter aux hommes ; et vous vous ne touchez pas aux charges d'un seul de vos
⁴⁷ doigts. ⁴⁷ Malheur à vous, car vous bâtissez les tombeaux des prophètes, et vos
⁴⁸ pères les ont tués ; ⁴⁸ vous êtes donc témoins * et vous approuvez les œuvres * Fol. 54r.
 de vos pères, puisque eux les ont tués et que vous, vous leur bâtissez des

χεῖθωοτ μεν' αθηοθβοτ · ἡθωπτεν' δε τετεπκωτ
 ἡποτ' ἰζατ ·⁴⁹ εθβεφαῖ ἀτκεσοφια' ἡτεφτ' χος ·⁴⁹
 χετ' η' α' ο' τ' ω' ρη γαρωοτ ἡζαλ' προφητης · νευζαλ'
 ἀποστολος · ο' το' ζ' ε' τ' ἡ' σ' τ' ε' β' ἔβωλ ἡθ' η' το' τ' ·⁵⁰ ο' το' ζ'
 ἡ' σ' ε' β' ο' χ' ἡ' σ' ω' τ' ·⁵⁰ ζ' η' α' ἡ' σ' ε' β' ἡ' π' ε' μ' π' ω' ἡ' ἡ' π' σ' ο' ἡ' ἡ' ·⁵⁰
 προφητης τηροτ · ἔτατ' φ' ο' ν' ο' ἔβωλ ἰσ' χ' ε' π' τ' κ' α' τ' α'
 β' ο' λ' η' ἡ' π' κ' ο' σ' μ' ο' s · ἡ' τ' ο' τ' c' ἡ' τ' α' ἡ' γ' e' n' e' α' ·⁵¹ ἰσ' χ' e' π' t' c' n' o' y ·⁵¹
 ἡ' ἄ' β' e' λ' π' θ' μ' η' ἡ' σ' α' π' c' n' o' y ἡ' ζ' α' χ' α' ρ' ι' a' s · φ' η' ἔ' τ' α' τ' τ' α' k' o' y
 ο' τ' t' e' π' i' m' a' n' e' ρ' ω' σ' o' t' ω' ἡ' ν' e' μ' π' i' n' i · c' e' τ' χ' ω' ἡ' μ' o' s ἡ' σ' t' e' n
 * Fol. 55r. * χ' e' s' e' n' a' k' ω' t' ἡ' c' ω' y ἡ' τ' o' t' c' ἡ' t' a' ἡ' γ' e' n' e' α' ·⁵² ο' t' o' i' ἡ' s' t' e' n
 ἡ' ἡ' n' o' m' i' k' o' s · χ' e' ἄ' t' e' t' e' n' ἡ' λ' i' ἡ' ἡ' ἡ' ω' ω' t' ἡ' t' e' p' c' ω' o' t' η' ·
 ἡ' θ' ω' π' t' e' n' d' e' ἡ' π' e' t' e' n' i' ἔ' θ' o' t' η' · ο' t' o' z' ἡ' η' ε' θ' η' ἡ' o' t' η' ἔ' θ' o' t' η'
 · ἄ' t' e' t' e' n' e' p' k' ω' λ' i' n' ἡ' μ' ω' t' ·

ἀχπῖα ἡπῖεχωρζ ἡπῖ ἡτεππασχ εθ

ψαλμος ρκα

⁴ ἔτατ' ω' e' ἡ' σ' o' t' γ' a' ρ' ἔ' π' ω' s' ἡ' μ' a' t' ἡ' χ' e' n' i' φ' t' ἡ' η' ·⁴
 ἡ' ἡ' φ' t' ἡ' η' ἡ' t' e' p' o' s' ἔ' t' m' e' t' m' e' θ' e' ἡ' π' i' c' a' · ἔ' o' t' ἡ' η' z' ἔ' β' o' l
 ἡ' φ' r' a' n' ἡ' π' o' s' ·

Tit. ἡτεππασχ] sic et χ sr. c. | Ps. cxxi, 4 ἡφραν] ε en rouge aj. sr. ἡ.

tombeaux ; ⁴⁹ c'est pourquoi aussi la sagesse de Dieu a dit : Je leur enverrai des ⁴⁹
 prophètes et des apôtres, et ils en tueront et persécuteront ; ⁵⁰ afin que soit vengé ⁵⁰
 par cette génération le sang de tous les prophètes, qui a été répandu depuis la
 création du monde, ⁵¹ depuis le sang d'Abel le juste jusqu'au sang de Zacharie ⁵¹
 * Fol. 55r. qui a péri entre l'autel et le temple ; oui, je vous le dis, * il sera redemandé à ⁵²
 cette génération. ⁵² Malheur à vous, légistes, parce que vous avez pris les clefs ⁵²
 du savoir, et vous n'êtes pas entrés, et ceux qui entraient, vous les avez empêchés. »

11e heure de la 3e nuit de la Pâque sainte (veille du mardi).

Psaume cxxi.

⁴ Car là sont montées les tribus, les tribus du Seigneur en témoignage ⁴
 d'Israël, pour manifester le nom du Seigneur.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΚΕΔ Ε

3*-14 13* ΟΤΟΣ ΑΥΙ ΝΧΕΙΝΣ̄ ΕΖΡΗΣ ΕΙΔΗΜ̄ 14 ΟΤΟΣ ΑΥΧΙΜΙ
 ΗΕΠΠΕΡΦΕΙ Ν̄ΝΗ ΕΤ̄ΕΖΕ ΕΒΟΖ ΝΕΜ̄ ΕΣΜΟΤ ΝΕΜ̄ ΟΡΟΜΠΙ * Fol. 55r.
 15 · ΝΕΜ̄ ΝΙΥΑΙΚΕΡΜΑ ΕΥΖΕΜΙ · 15 ΟΤΟΣ ΑΥΘΑΜΙΟ ΝΟΥ-
 ΦΡΑΓΕΛΛΙΟΝ · ΕΒΟΖ ΗΕΝΖΑΝ̄ΝΟΣ ΑΥΖΙΤΟΤ ΤΗΡΟΤ
 ΕΒΟΖ ΗΕΠΠΕΡΦΕΙ ΝΙΕΣΜΟΤ ΝΕΜ̄ ΝΙΕΖΜΟΤ · ΝΕΜ̄ ΝΙ-
 ΚΕΡΜΑ Ν̄ΤΕΝΙΥΑΙΚΕΡΜΑ · ΑΥΦΟΝΟΤ̄ ΕΒΟΖ · ΟΤΟΣ
 16 ΝΟΥΔΡΑΠΕΖΑ ΑΥΦΟΝΧΟΤ̄ · 16 ΟΤΟΣ ΠΕΧΑΥ Ν̄ΝΗ ΕΤ̄-
 ΟΡΟΜΠΙ ΕΒΟΖ · ΧΕΛΙΟΤΙ Ν̄ΝΑΣ ΕΒΟΖ ΤΑΣ · ὙΠΕΡΕΡ-
 17 ΠΗΣ ὙΠΑΙΣΤ̄ Ν̄ΟΥΗΣ Ν̄ΨΩΤ̄ · 17 ΑΤΕΡΦΜΕΤΙ Ν̄ΧΕΝΕΥ-
 ΜΑΘΗΤΗΣ · ΧΕΣΧ̄Η̄ΟΥΤ̄ ΧΕΠΧΟΖ ὙΠΕΚΗῙ ΕΤΑΥ-
 ΟΤΟΥΤ̄ ·

* ΨΩΡΠ ὙΠΙΕΖΟΥΤ̄ ὙΠ̄ Ν̄ΤΕΠΠΑΣΧΑ ΟΥΑΝΑΓΝ- * Fol. 56r.
 ΜΣΙΣ ΕΒΟΖ ΗΕΝΜΩΤΣΗΣ ΠΠΡΟΦΗΤΗΣ

1 1 Ν̄ΖΡΗΣ ΔΕ ΗΕΠΠΙΜΑΖΓ̄ Ν̄ΑΒΟΤ̄ Ν̄ΤΕΠΠΙΧΙΝΙ ΕΒΟΖ
 Ν̄ΤΕΠΕΠΩΗΡΙ ὙΠ̄ΙΣΑ ΕΒΟΖ ΗΕΠΠΚΑΖΙ Ν̄ΧΗΜΙ · ΗΕΠ-

Tit. ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ] sic et O SF. 1. | ΚΕΔ | 2 SF. ΚΕ.

Évangile selon Jean, chapitre v (Jean II).

-14 13 Et Jésus monta à Jérusalem; 14 et il trouva dans le temple les * Fol. 55r.
 vendeurs de bœufs *, de moutons et de colombes, et les changeurs assis;
 15 15 et il fit un fouet de cordes, il les rejeta tous en dehors du temple, moutons
 et bœufs; il répandit les monnaies des changeurs et renversa leurs tables;
 16 16 et il dit aux marchands de colombes : « Emportez cela; ne faites pas
 17 de la maison de mon père une maison de commerce. » 17 Ses disciples se
 souvinrent qu'il est écrit : « Le zèle de ta maison m'a dévoré. »

* *Matin du 3e jour de la Pâque (mardi).*

* Fol. 56r.

Leçon de Moïse le prophète (Ex. XIX).

1 1 Dans le troisième mois de la sortie des enfants d'Israël de la terre

ΠΑΙΕΘΟΥ ΕΤΕΜΜΑΤ ΑΥΙ ΕΖΡΗΙ ΕΠΨΑΥΕ ΗΣΙΝΑ ·¹ ² ΟΥΟΖ ²
 ΑΥΧΑΙ ΕΒΟΖ ΗΕΝΡΑΨΑΖΙΝ · ΟΥΟΖ ΑΥΙ ΕΠΨΑΥΕ ΗΤΕ-
 ΣΙΝΑ · ΟΥΟΖ ΑΥΟΥΟΖ ΪΜΑΤ ΗΧΕΠΙΣΑΪ ΪΠΕΜΘΟ ΪΠΙ-
 ΤΩΟΥ ·¹ ³ ΟΥΟΖ ΑΥΙ ΗΧΕΜΑΥΤΣΗΚ ΕΖΡΗΙ ΕΧΕΠΙΤΩΟΥ ³
 ΗΤΕΨΤ · ΟΥΟΖ ΑΥΜΟΥΤ ΕΡΟΥ ΗΧΕΨΤ ΕΒΟΖ ΗΕΝ-
 ΠΙΤΩΟΥ ΕΥΧΩ ΪΜΟΣ · * ΧΕΝΑΙΝΕ ΕΤΑΧΧΟΥΟΥ ΪΠΗΙ
 ΗΣΑΧΒ · ΟΥΟΖ ΕΚΕΤΑΜΕΝΕΠΨΗΡΙ ΪΠΙΣΑΪ ΕΡΨΟΥ ·
⁴ ΧΕΪΨΤΕΝ ΑΤΕΤΕΠΝΑΥ ΕΖΨΒΪ ΝΙΒΕΝ ΕΤΑΙΔΙΟΥ ΗΠΙ- ⁴
 ΡΕΜΪΧΗΙ · ΟΥΟΖ ΔΙΒΙΘΗΝΟΥ ΪΦΡΗΤ ΖΪΧΕΝΖΑΠΤΕΝΖ
 ΗΤΕΖΑΝΑΪΨΜ · ΔΙΣΕΚΘΗΝΟΥ ΖΑΡΟΙ ·¹ ⁵ ΟΥΟΖ ΤΠΟΥ ⁵
 ΕΨΨΠ ΗΕΝΟΥΣΨΤΕΜ ΗΤΕΤΕΠΨΨΤΕΜ ΗΣΑΤΑΣΜΗ · ΗΤΕ-
 ΤΕΝΑΡΕΖ ΕΤΑΔΙΔΑΪΘΗΚΗ · ΕΡΕΤΕΠΕΨΨΠΙ ΝΗΙ ΗΟΥΔΑΟΣ
 ΕΥΘΟΥΗΤ ΨΑΕΝΕΖ · ΟΥΤΕΠΕΪΘΝΟΣ ΤΗΡΟΥ ·¹ ΦΨΙ ΓΑΡ-
 ΠΕ ΠΚΑΖΙ ΤΗΡΥ ·¹ ⁶ ΗΨΤΕΝ ΔΕ ΕΡΕΤΕΠΕΨΨΠΙ ΝΗΙ ΗΟΥ- ⁶
 ΜΕΤΟΥΡΟ ΕΣΟΥΑΒ · ΝΕΜΟΥΪΘΝΟΣ ΕΥΤΟΥΒΗΟΥΤ ·¹ ΝΑΙΝΕ
 * Fol. 57. ΝΙΣΑΧΙ ΕΤΕΚΧΟΥΟΥ ΪΠΗΙ ΪΠΙΣΑΪ ⁷ ΑΥΙ ΔΕ ΗΧΕΜΑΥΤΣΗΚ ⁷
 ΑΥΜΟΥΤ ΕΝΙΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ ΗΤΕΠΙΔΑΟΣ · ΟΥΟΥΖ ΑΥΧΨ
 ΗΑΤΟΥΟΥ ΗΝΑΙΣΑΧΙ ΤΗΡΟΥ · ΝΑΙ ΕΤΑΥΟΥΑΖΣΑΖΗ
 ΪΜΨΟΥ ΝΨΟΥ ΗΧΕΨΤ ·¹ ⁸ ΑΥΕΡΟΥΪ ΗΧΕΠΙΔΑΟΣ ΤΗΡΥ ⁸

d'Égypte, en ce jour-là ils arrivèrent au désert de Sinaï; ² et ils levèrent ²
le camp à Raphidin et vinrent au désert de Sinaï et là Israël campa en face
 de la montagne; ³ et Moïse monta sur la montagne de Dieu, et Dieu l'appela de la ³

* Fol. 56. montagne disant : * « Voici ce que tu as dit à la maison de Jacob et de quoi tu ³
 informeras les enfants d'Israël : ⁴ Vous avez vu vous-mêmes tout ce que j'ai ⁴
 fait aux Égyptiens, et je vous ai pris comme sur des ailes d'aigles, je vous
 ai tirés vers moi; ⁵ et maintenant, si vous écoutez attentivement ma voix et ⁵
 si vous gardez mon alliance, vous serez pour moi un peuple compact
 éternellement entre toutes les nations : car toute la terre est à moi; ⁶ et vous ⁶

* Fol. 57. * tu dis à la maison d'Israël. » ⁷ Moïse vint appeler les Anciens du peuple, et leur ⁷
 transmit toutes ces paroles, que Dieu leur avait prescrites. ⁸ Tout le peuple à ⁸

ΕΥΣΟΠ ΠΕΧΩΟΥ · ΖΕΓΩΒ ΝΙΒΕΝ ΕΤΑΥΧΟΤΟΥ
 ΗΧΕΦΤ · ΤΕΝΝΑΔΙΤΟΥ ΟΤΟΥ ΤΕΝΝΑ'ΣΟΘΜΟΥ ·
 ΟΤΟΥ ΔΙΜΑΥ'ΣΗΣ ΕΝΝΙΣΑΧΙ ΗΤΕΠΙΔΑΟΣ ΕΠΨΩΙ
 ΖΑΦΤ ·

ΟΥ'ΑΝΑΓΝΩΣΙΣ ΕΒΟΛ ΗΕΝΩΒ ΠΙΘΜΗ

² ΚΕ ΓΑΡ ΤΕΜ ΖΕΠΑ'ΣΟΖΙ ΟΥ' ΕΒΟΛ ΖΙΤΟΥΨΠΕ · ΟΤΟΥ
³ ΤΕΨΧΙΧ Δ'ΕΡΩΨ · ΕΧΕΝΠΑΨΙΑΖΟΥ · ³ ΝΙΜ ΓΑΡ ΕΘΝΑΕΜΙ
⁴ ΧΕ'ΤΝΑΧΕΜΥ · ΟΤΟΥ ΧΕ'ΑΝ ΤΗΝΙ ΨΑΝΧΑΧ · ⁴ * ΟΤΟΥ * Fol. 57.
 ΑΝΧΕ ΤΝΑΧΕΟΥ'ΖΑΠ ΝΑΖΡΑΥ · ΡΩΙ ΔΕ ΕΙΕΜΑΖΥ
⁵ Η'ΣΟΖΙ' ⁵ ΕΙΕΕΜΙ ΔΕ ΕΝΙΤΑΧΡΟ' ΕΤΕΨΝΑΧΟΤΟΥ ΝΗΙ ·
⁶ ΕΙΕΕΡΕΨΘΑΝΕΨΕ ΔΕ Ε'ΝΗ ΕΤΕΨΝΑΤΑΜΟΙ Ε'ΡΩΟΥ · ⁶ ΟΤΟΥ
 ΧΕ'ΑΝ' ΨΝΑΙ Ε'ΖΡΗΙ ΕΧΩΙ ΗΕΝΟΥ'ΝΙΨΤ Η'ΧΟΜ ΕΤΕ Ψ'ΝΑ-
⁷ ΕΡΧΡΑΨΕ ΝΗΙ ΑΝ' ΗΕΝΟΥ'ΒΟΝ · ⁷ ΤΜΕΘΜΗ ΓΑΡ ΝΕΜ-
 ΠΙ'ΣΟΖΙ · ΖΑΝΕΒΟΛ ΖΙΤΟΥΨΠΕ · ΕΨΕΙΝΙ ΔΕ ΕΒΟΛ' Δ'ΠΑ-
⁸ ΖΑΠ ΨΑΕΒΟΛ · ⁸ ΕΙΕΨΕ ΝΗΙ ΕΝΙΖΟΥ'ΑΤ · ΟΤΟΥ ΤΨΟΠ
⁹ ΑΝΧΕ · ΟΥ' ΔΕ ΠΕ'ΤΕΜΙ Ε'ΡΟΥ ΗΕΝ'ΝΑ'ΗΑΕΥ · ⁹ ΕΤ-
 ΑΨΘΑ'ΜΙΟ Η'ΖΑΝΧΑΘΗ · ΟΤΟΥ Δ'ΠΑ'ΜΟΝΙ · ΕΨΕ'ΖΩΒ

Job xxiii, 3 ΤΗΝΙ ΨΑΝΧΑΧ] sic. | 5 ΕΝΙΤΑΧΡΟ] sic. | 6 ΕΤΕ = ε'τα.

la fois répondit; ils dirent : « Tout ce que Dieu a dit, nous le ferons et nous obéirons », et Moïse porta en haut vers Dieu les paroles du peuple.

Leçon de Job le juste (Job xxiii).

² Oui, je sais que ma réprimande est de lui, et que sa main s'est appe-
³ santie sur mon gémissément; ³ car qui saura si je le trouverai et si je
⁴ viendrai à bout? * ⁴ Et je plaiderai ma cause devant lui, ma bouche, je la * Fol. 57.
⁵ remplirai d'arguments; ⁵ et je saurai les remèdes qu'il me dira, et je sentirai
⁶ ce qu'il me déclarera; ⁶ et s'il vient sur moi avec une grande puis-
⁷ sance, il ne me traitera pas dans la colère; ⁷ car la vérité et la réprimande
⁸ viennent de lui, et il fera aboutir mon jugement; ⁸ j'irai aux premiers, et
⁹ je ne suis plus; que sais-je des derniers? ⁹ Il a travaillé à gauche, et je n'ai

ἡζανοῦρίναμ | οτοζ ἡπανατ · | ¹⁰ ὕσσωτη γαρ ζηζη ¹⁰
 * Fol. 58^v. ἡ·θου ἑπαμιστ · | ἀφερ' διακρίση γαρ ἡμοι · | ἡφρητ ¹¹
 ἡπινοτβ · | ¹¹ εἰέμοσι δε ἑβου ἡζηρη βενπεφζονζεν ¹¹
 · | οτδε ἡπαχατ ἡσσι · | ¹² πεφσασι δε εἰέχοποτ ¹²
 βενκεντ · | ¹³ ἰσξε ἡθου ἀφζαπ ἡπαρητ · | πωπε ¹³
 φη εθπαεραν' τιβεγιν παφ · | φη' γαρ ἑτεφουαφφ ¹⁴
 φαιπε εταφαιφ · | ¹⁴ εθβεφαι ἀηησ ἡμοι ἑζηρη ἑχσι ¹⁴
 · | εφτ' ἰβω ηηι ἀιερωτ' β'α' τεφζη · | ¹⁵ ἑζηρη ἑξεν' φαι ¹⁵
 εἰέηησ β'α' τζη' ἡπεφζο · | εἰσωσ οτοζ' εἰένοτφπ ἑβου ¹⁶
 ἡμοφ · | ¹⁶ πός δε ἀφεννοτφσηη' ἑξενπαζητ · | οτοζ' ¹⁶
 * Fol. 58^v. πππαλτοκρατφρ ἀφηησ ἡσσι · | * ¹⁷ παἰέμ γαρ ἀηπε ¹⁷
 χεφηαἰ ἑζηρη ἑχσι ἡξεοτ' χ'ακί · | οτγποφωσ δε' ¹⁸
 πεταφζωβσ · | ἑβου β'α' τζη ἡπαζο · | ¹ ἑθβεοτ' δε ^{xxiv, 1}
 ἀρζηπ ἑπόσ ἡξε' ζανοτφησοῖ · | ² π'α' σ'εβησ δε ²
 ἀτερσαβου ἡ'νοτφωφ · | ἑαρζωδεμ' ἡ'νοτφῶζι ηεμ- ³
 πεφ'μα'νέσωτ · | ³ οτ'έμ δε ἡτεζανορ' φ'α'νοσ ἀτοαφ · | ³
 οτοζ τε'ζε ἡ'νοτφηρα ἀτοασ · | πατοτ'ω ⁴ ἀρ'φρεζαν- ⁴
 α'τ'ξου · | ρικί ἑβου ζιφ'μιστ ἡτεφ'μεθμη · | ἀρ-

15 εἰένοτφπ]ε² sr. l. | xxiv, 2 ἡ'νοτφῶζι] sic, et i' sr. l. | 3 πατοτ'ω] sic.

* Fol. 58^v. pas saisi; il couvrira à droite et je ne verrai pas; ¹⁰ car lui, il connaît * déjà ¹⁰
 ma voie, et il m'a éprouvé comme l'or: ¹¹ je marcherai dans ses commande- ¹¹
 ments... et je ne les abandonnerai pas; ¹² je cacherai ses paroles dans mon ¹²
 sein; ¹³ si lui-même a jugé ainsi, quel est celui qui le contredira? car ce qu'il ¹³
 a voulu, il l'a fait; ¹⁴ c'est pourquoi je me suis hâté vers lui: comme il me ¹⁴
 faisait la leçon, j'ai eu peur de lui; ¹⁵ là-dessus je me hâterai en face de lui; ¹⁵
 je considérerai et j'aurai peur de lui; ¹⁶ le Seigneur a porté la faiblesse sur ¹⁶
 * Fol. 58^v. mon cœur, et le Tout-puissant s'est précipité contre moi; * ¹⁷ car je ne ¹⁷
 savais pas que les ténèbres viendraient sur moi, et c'est l'obscurité qui a ¹⁸
 enveloppé mon visage. 'Et pourquoi les heures ont-elles été cachées ^{xxiv, 1}
 du Seigneur? ² Les impies ont franchi leurs bornes, enlevant le troupeau ²
 avec son pasteur; ³ ils ont pris l'âne des orphelins, et mis en gage la ³
 vache de la veuve; ⁴ ils ont écarté les faibles de la voie de la vérité, et les ⁴

5 ΧΟΠΟΥ ΔΕ ΕΥΣΟΠ ΗΨΕΝΙΡΕΜΡΑΤΩ ΗΤΕΠΚΑΖΙ · 5 ΑΥ-
 ΨΗΠΙ ΔΕ ΪΦΡΗΤ ΗΖΑΝΕΖΕΤ ΗΕΠΤΚΟΙ · ΕΑΥΣΕΝΤΟΥ-
 ΠΡΑΞΙΣ ΕΒΟΛ ΖΙΨΩΙ · ΑΥΖΛΟΧ ΠΑΥ ΗΨΕΟΥΨΙΚ
 6 ΗΤΕΖΑΝ ΑΔΩΟΤΙ · 6 ΑΥΙΟΖΙ ΪΦΨΟΥ ΑΠΠΕ · ΑΥΟΨΥ * Fol. 59r.
 ΪΠΑΤΕΤΕΨΖΟΤ ΨΗΠΙ · ΖΑΝΑΤΧΟΜ ΔΕ ΑΥΕΡΖΨΒ
 ΕΖΑΝΜΑΝΑΛΟΖΙ · ΗΤΕΠΙΔΕΒΗΣ ΗΑΤΒΕΧΕ · ΟΥΟΖ
 7 ΗΑΨΟΥΨΗ 7 ΟΥΠΗΨ ΑΥΒΗΨ · ΑΥΨΡΟΥΨΗΚΟΤ ΗΑΤΖΒΨΙ
 8 · ΑΥΨΙΖΙ ΗΤΖΕΒΨ ΗΤΕΠΟΥΨΤΥΧΗ · 8 ΣΕΖΨΡΠ ΔΕ
 ΕΒΟΛ ΗΕΠΠΙΤΕΔΨΠΙ ΗΤΕΠΙΨΨΟΥ ΕΨΒΕΞΕ ΪΜΟΠΤΟΥ
 9 ΣΚΕΠΗ ΪΜΑΥ · ΑΥΧΟΛΟΥ ΗΟΥΠΕΤΡΑ · 9 ΑΥΖΨΔΕΜ
 ΗΟΥΟΡΨΑΝΟΨ ΕΒΟΛ ΗΕΠΟΥΨΠΟΤ · ΦΗ ΔΕ ΕΤΑΨΖΕΙ
 10 ΑΥΨΕΒΙΟΥ · 10 ΑΥΨΡΕΖΑΝΟΥΨΟΝ ΔΕ ΗΚΟΤ ΕΥΒΗΨ ΗΕΠ-
 ΟΥΨΙΨΧΟΨ · ΠΗ ΔΕ ΕΥΖΟΚΕΡ ΑΥΨΙΖΙ ΪΠΟΥΨΙΚ ·
 11 ΗΕΠΖΑΝΜΑ ΕΥΧΗΟΥ · ΑΥΧΨΡΧ ΗΕΠΟΥΨΙΨΧΟΨ * Fol. 59r.
 12 · ΦΨΨΠΤ ΔΕ ΗΤΕΨΜΕΨΗΠΙ ΪΠΟΥΨΟΥΨΗΨΥ · 12 ΠΗ ΔΕ
 ΕΠΑΥΖΙ ΪΨΨΟΥ ΕΒΟΛ ΗΕΠΠΟΥΒΑΚΙΠΕ ΪΠΟΥΨΟΥΨΗΠ-
 ΟΥ · ΤΨΤΥΧΗ ΗΤΕΖΑΝΚΟΥΨΙ Η ΑΔΩΟΤΙ · ΔΣΕΡΖΑΝ-

6 ΑΥΙΟΖΙ] sic. | 7 ΑΥΒΗΨ] sic. | ΗΤΕΠΟΥΨΤΥΧΗ] sic. | 12 ΕΠΑΥΖΙ] sic.

5 gens tranquilles de la terre se sont cachés ensemble; 5 ils ont été comme
 des ânes dans la campagne, sortis de leurs habitudes à cause de moi; le pain
 6 des * enfants lui a été agréable; 6 ils ont moissonné un champ qui n'était * Fol. 59r.
 pas à eux, et avant sa saison; des faibles ont travaillé aux vignes des
 7 impies sans salaire, et sans nourriture; 7 un grand nombre étaient nus :
 ils les ont fait coucher sans vêtements; ils ont enlevé la couverture de leurs
 8 personnes; 8 ils sont mouillés par les suintements des montagnes, parce qu'ils
 9 n'ont pas d'abri; ils se sont couverts du rocher. 9 Ils ont arraché l'orphelin
 10 de la mamelle; celui qui était tombé, ils l'ont déprimé; 10 par force, ils ont
 11 fait coucher des gens nus; aux affamés, ils ont enlevé leur pain; * 11 ils se sont * Fol. 59r.
 embusqués perfidement dans des lieux resserrés, et ils n'ont pas connu la voie
 12 de la vérité; 12 ceux qui avaient été chassés de leurs villes, ils ne les ont pas
 reconnus; l'âme des petits enfants se montrait en de grands gémissements.

ηγῳ† ὑψιάζου †¹³ ἦθος δε εθεοτ ὑπεψῳπῳη 13
 ἦπατ † ετῳπ ριξενπκαρι οτορ ὑποτέμι † φμιστ
 δε ἦτεψμεθῳη ὑποτσοτῳη † οτδε ὑποτῳωϋ
 ηενῳητῳοτῳι †¹⁴ ἔταψέμι δε ἦποτρηῳοτῳι †
 αψηῳτοτ ἐπῳακῳι † οτορ ηενπῳέῳαρρ εψῳερ-
 μφρη† ἦοτρεψῳοτῳι †¹⁵ οτορ φβαλ ἦοτῳησῳκ αψ- 15
 * Fol. 60r. ἄρερ ἔοτῳακῳι εψῳω ὑμωσ † ψῳῳησῳ βαλῳ πατ ἔροῳ
 † οτορ αψῳατῳ ἦοτῳαηῳαψ ἦτεοτῳο †¹⁶ αψῳῳῳατῳ
 ἔραηῳ ηενπῳακῳι † ηενπῳῳῳοτῳ δε ατῳτεβῳ
 ἔρῳοτ ὑμῳη ὑμῳοτ † οτορ ὑποτσοτεηψοτῳη
¹⁷ ψεραῳάτοοτῳι † οτῳηῳβῳ ἦτεψῳοτῳ εηαψῳη 17
 ηῳοτ ετῳοπ † ψεεψῳοτεηῳραηψῳορτερ † ἦτετ-
 ηῳβῳ ὑψῳοτ †¹⁸ ψασιῳοτ ριξενπρῳ ὑμῳοτ † εψῳ-
 ψῳη† εψῳοτορτ ἦψεποτῳερος ριξενπκαρι ετῳοτ-
 ῳηρ δε ἔβορ ἦξενῳ ετῳητ ἦτῳοτ¹⁹ ριξενπκαρι 19
 ατῳαδῳ γαρ ἦραηῳῳπατ ἦτεραηορφαηοσ †²⁰ ἦτα 20
 αψερψῳετῳ ὑπεψῳηβῳι † αψῳησῳ δε ἦατοτῳηρ †

13 ἦπατ] sic. | 14 αψῳατ] sic. | 16 αψῳῳῳατ] sic. | 18 ετῳοτῳηρ δε ἔβορ ἦξενῳ
 ετῳητ ἦτῳοτ ριξενπκαρι] sr. la marge.

18-19 ετῳοτῳοτ, 'desséchées' manque dans le texte copte, quoiqu'il se trouve dans
 la traduction arabe : ويظهر نباتهم يابس على الارض.

¹³ Mais lui, pourquoi ne les a-t-il pas surveillés, tandis qu'ils étaient sur la 13
 terre? et ils n'ont pas su et n'ont pas connu la voie de la vérité et n'ont
 pas marché dans ses sentiers. ¹⁴ Ayant connu leurs œuvres, il les a livrés aux 14
 ténèbres, et dans la nuit il sera comme un voleur; ¹⁵ l'œil de l'adultère a gardé 15
 * Fol. 60r. les ténèbres, en * disant : « Aucun œil ne me voit » et il a mis une couverture au
 visage; ¹⁶ il a forcé les maisons dans l'obscurité; dans le jour ils se sont con- 16
 signés et ils n'ont pas connu la lumière; ¹⁷ l'aurore est l'ombre de la mort qui 17
 leur arrivera en même temps; il connaîtra les troubles de l'ombre de la
 mort. ¹⁸ Il est léger sur la surface de l'eau; leur part sera maudite sur la terre; 18
 leurs plantes apparaîtront *desséchées* ¹⁹ sur la terre; car ils ont enlevé les gerbes 19
 des orphelins; ²⁰ ensuite il s'est rappelé son péché, et il est devenu invisible 20

ρΙΧΕΠΚΑΖΙ ·² ΟΥΣΑΖΟΥΙ ΝΕΜΟΥΜΕΘΝΟΥΧ · ΝΕΜΟΥ-²
 ΗΣΤΕΒ ΝΕΜΟΥΜΕΤΗΨΙΚ · ΑΥΦΩΗ ΕΒΟΑ ρΙΧΕΠΚΑΖΙ
 · ΟΥΟΣ ΖΑΝΣΠΟΥ ΣΕΜΟΥΧΤ ΪΜΩΟΥ ΕΧΕΝΖΑΝΣΠΟΥ
 ·³ ΕΦΒΕΦΑΣ ΕΥΕΕΡΖΗΒΙ ΪΧΕΠΚΑΖΙ · ΝΕΜΟΥΤΟΝ ΠΙΒΕΝ³
 ΕΥΩΠ ΪΗΝΤΥ · ΟΥΟΣ ΕΥΕΕΡΚΟΥΧΙ ΝΕΜΠΙΘΗΡΙΟΝ
 * Fol. 61v. ΪΤΕΤΚΟΙ · * ΝΕΜΠΙΘΑΥΙ ΪΤΕΠΚΑΖΙ · ΝΕΜΠΙΖΑΔΑΪ
 ΪΤΕΤΦΕ · ΟΥΟΣ ΠΙΤΕΒΤ ΪΤΕΦΙΟΜ ΕΥΕΜΟΥΠΚ⁴ ΖΟΠΩΣ⁴
 ΪΠΕΖΑΙ ΟΙΖΑΠ ΟΥΔΕ ΪΠΕΥΣΟΖΙ · ΠΙΔΑΟΣ ΔΕ ΔΥΕΡΑΠ-
 ΤΙΔΕΓΙΝ ΪΟΥΜΕΤΨΑΜΨΕΙΔΩΛΟΝ · ΪΦΡΗΪ ΠΟΥΟΥΗΒ
 ΕΥΕΡΑΠΤΙΔΕΓΙΝ ΠΑΥ ΪΟΥΨΑΜΨΕΝΟΥΪ ·⁵ ΟΥΟΣ ΕΥΕ-⁵
 ΨΩΚΙ ΪΠΙΕΖΟΥΤ · ΟΥΟΣ ΕΥΕΨΩΚΙ ΪΧΕΠΙΚΕΠΡΟΦΗΤΗΣ
 ΝΕΜΑΚ · ΤΕΚΜΑΥ ΔΙΤΕΠΨΩΠΣ ΪΠΙΕΨΩΡΖ ·⁶ ΠΑΔΑΟΣ⁶
 ΔΥΪΦΡΗΪ ΪΦΗ ΕΤΕΠΤΕΥΣΩΟΥΗ ΪΜΑΥ · ΧΕΪΘΟΚ
 ΔΧΨ ΪΠΣΩΟΥΗ ΪΣΩΚ · ΑΠΟΚ ΖΩ ΪΠΑΧΑΥ ΪΣΩΚ
 ΕΨΤΕΜΕΡΟΥΗΒ ΠΗΙ · ΟΥΟΣ ΟΠ ΪΠΔΕΡΠΨΒΨ ΪΦΠΟΜΟΣ
 * Fol. 62v. ΪΤΕΠΙΣΖ · * ΟΥΟΣ ΟΠ ΪΠΔΕΡΠΨΒΨ ΪΠΟΥΖΒΗΟΥΙ ·
⁷ ΠΑΙΡΗΪ ΑΥΕΡΠΟΥΒΙ ΕΡΟΙ · ΠΟΥΨΟΥΪ ΪΧΑΥ ΕΥΨΨΨ⁷

Osée iv, 1 ρΙΧΕΠΚΑΖΙ²] & sr. l. | 5 ΕΥΕΨΩΚΙ¹] sic., lire-ΨΩΠΣ. | ΕΥΕΨΩΚΙ²] sic.,
 lire-ΨΩΠΣ. | 6 ΪΠΑΧΑΥ ΪΣΩΚ] sic., lire ΪΠΑΧΑΚ ΪΣΩΣ.

vérité, ni pitié, ni connaissance de Dieu sur la terre; ² la malédiction, le men-²
 songe, le meurtre, l'adultère se sont répandus sur la terre, et le sang s'est
 mêlé au sang; ³ c'est pourquoi la terre sera en deuil avec tout ce qui y ³
 * Fol. 61v. demeure, et elle sera rapetissée avec les bêtes des champs, * les reptiles de la
 terre, les oiseaux du ciel; et les poissons de la mer dépériront; ⁴ de sorte que ⁴
 nul ne plaide en justice, ni ne réclame. Le peuple s'est opposé au service des
 idoles, comme le prêtre a été opposé au service de Dieu; ⁵ et il affaiblira le ⁵
 jour, et le prophète aussi s'affaiblira avec toi; j'ai comparé ta mère à la nuit;
⁶ mon peuple est comme celui qui ne connaît pas; parce que tu as abandonné ⁶
 la science, moi aussi je t'abandonnerai exclus de mon sacerdoce, et encore
 * Fol. 62v. j'oublierai la loi d'Israël, * et encore j'oublierai leurs œuvres; ⁷ ainsi ils ont ⁷

8 · 1· ⁸ ΠΙΠΟΒΙ' ἤΤΕΠΙΔΑΟΣ ΕΥΕΟΥΟΜΟΥ · 1' ΟΥΟΣ ἠῆΡΗΙ
 ΗΕΠΟΥΟΓ' ἠΧΟΝΣ · 1· ΕΥΕΨΑΙ ἠΠΟΥ' ΨΥΧΗ · 1·

ΨΑΔΜΟΣ ΡΓΘ

2 ² ΠΟΣ ΕΚΕΠΟΥΕΜ ἠΤΑΨΥ' ΨΥΧΗ ΕΒΟΖ ΗΕΠΖΑΠΣΦΟΥΤΟΥ
 ἠΨΟΞΙ · 1· ΠΕΜΕΒΟΖ' ΖΑΟΥΤΑΔΣ ἠΧΡΟΥ · 1·

ΔΕΞΙΣ

7 ⁷ ΠΑΙΟΙ ἠΖΙΡΗΝΙΚΟΣ ΠΕΜΠΗ ΕΘΜΟΣΨ ἠΨΖΙΡΗΝΗ · 1·
 ΕΨΩΠ ΔΙΨΑΠΣΑΞΙ ΠΕΜΨΟΥ ἠΨΜΕΘΗΙ · 1· ΨΑΥ' ΒΩΤΣ
 ΕΡΟΙ ἠΧΙΝΧΗ · 1·

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΚΕΔ ΙΘ

21 ²¹ ΠΑΛΙΝ ΟΝ ΠΕΧΕΙΝΣ' ἠΨΟΥΤ · 1· ΧΕΑΝΟΚ ΨΝΑΨΕ
 ΠΗΙ · 1· ΟΥΟΣ ΤΕΤΕΠ' ΚΨΨ ἠΨΩΙ ΤΕΤΕΠΝΑ' ΧΕΜΤ ΔΠ · 1· * Fol. 62^v.

ΟΥΟΣ ΤΕΤΕΠΝΑΜΟΥ ΗΕΠΠΕΤΕΠΠΟΒΙ · 1· ΟΥΟΣ ΠΙΜΑ ΔΠΟΚ
 ΕΨ' ΠΑΨΕ ΠΗΙ ΕΡΟΥ · 1· ἠΜΟΝ' ΨΧΟΜ ἠΨΨΤΕΝ ΕΙ ΕΡΟΥ · 1·

22 ²² ΠΑΥΧΩ ΟΥΝ ἠΜΟΣΠΕ ἠΨΕΠΠΟΥΤΑΙ · 1· ΧΕΜΠΤΙ ΨΝΑ-
 ΗΟΘΒΕΥ ἠΜΑΥ' ΑΥ · 1· ΧΕΥΧΩ ἠΜΟΣ' ΧΕΠΠΙΜΑ ΔΠΟΚ
 ΕΨ' ΠΑΨΕ ΠΗΙ ΕΡΟΥ · 1· ἠΨΨΤΕΝ ΤΕ' ΤΕΠΠΝΑΨΙ ΕΡΟΥ ΔΠ · 1·

Tit. ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ] sic et o sr. ι. | ΚΕΔ] α sr. κε.

8 péché contre moi; je fais de leur gloire un déshonneur; ⁸ ils consommeront les péchés du peuple, et dans la violence leurs âmes seront prises.

Psaume cxix.

2 ² Seigneur, tu délivreras mon âme des lèvres injustes, et de la langue
 7 trompeuse. *Verset.* ⁷ J'étais pacifique avec ceux qui haïssent la paix; si je leur
 disais la vérité, ils me combattaient sans raison.

Évangile selon Jean, chapitre xix (Jean viii).

21 ²¹ De nouveau, Jésus leur dit : « Je m'en irai; et vous me chercherez et
 vous ne me * trouverez point, et vous mourrez dans vos péchés; et là où je * Fol. 62^v.
 22 m'en irai, vous ne pouvez pas aller »; ²² aussi les Juifs disaient : « Va-t-il se
 tuer, pour qu'il dise : là où je m'en irai, vous ne pourrez pas aller? »

²³ ΠΑΥΧΩ ἴμος ἡσούπε! ΧΕΪΘΩΤΕΝ ἦΘΩΤΕΝ ·! ΖΑΠ- ²³
 ΕΒΟΛ ΗΕΠΠΕΤΕΝΕΪΡΗΓΙ ·! ΑΝΟΚ ΔΕ ΑΝΟΚ ΟΥΤΕΒΟΛ ΕΠΨΩΙ
 ·! ἦΘΩΤΕΝ! ἦΘΩΤΕΝ ΕΒΟΛ ΗΕΠΠΑΙ'ΚΟΣΜΟΣ ·! ΑΝΟΚ ΔΕ
 ΑΝΟΚ! ΟΥΤΕΒΟΛ ΗΕΠΠΑΙ'ΚΟΣ'ΜΟΣ ΑΠ ·! ²⁴ ΔΙΧΟΣ ΟΥΠ ²⁴
 ΝΩΤΕΝ ΧΕΤΕΤΕΠΠΑΜΟΥ' ἦΡΗΓΙ ΗΕΠΠΕΤΕΠΠΟΒΙ ·! ΕΨΩΠ
 * Fol. 63^v. ΟΥΠ ΑΡΕΤΕΠΨΥΤΕΠΠΑΖΪ ΧΕ'ΑΝΟΚΠΕ ·! * ΤΕΤΕΠΠΑΜΟΥ' ²⁵
 ἦΡΗΓΙ! ΗΕΠΠΕΤΕΠΠΟΒΙ ·! ²⁵ ΠΑΥ'ΧΩ ΟΥΠ ἴμος ΠΑΥΠΕ' ²⁵
 ΧΕΪΘΟΚ ΠΩ ·! ΠΕΧΕΪΝΣ ΠΩΟΥ ΧΕΙΣΧΕΝ'ΤΑΡΧΗ ΔΙΕΡ-
 ΠΚΕΣΑΧΙ' ΝΕΜΩΤΕΝ ·! ²⁶ ΟΥΟΠ' ΟΥ'ΙΝΨ ΕΧΟΤΟΥ ΕΘΒΕ- ²⁶
 ΘΗΝΟΥ ·! ΟΥΟΖ Ε'ΖΑΠ ·! ΑΔΔΑ ΦΗ ΕΤΑΥΤΑΟΥΟΙ
 ΟΥΘΜΗΠΕ ·! ΟΥΟΖ ΑΝΟΚ' ΖΩ ΠΗ ΕΤΑΙΣΟΘΜΟΥ ἦ'ΤΟΥΥ ·!
 ΠΑΙ Τ'ΣΑΧΙ ἴμωΟΥ ΗΕΠΠΙΚΟΣΜΟΣ ·! ²⁷ ἸΠΟΥΕΜΙ ΧΕ- ²⁷
 ΠΑΥΧΩ ἴμος ἡσού ΕΘΒΕΦΪΩΤ ·! ²⁸ ΠΕΧΕΪΝΣ ΟΥΠ ²⁸
 ἡσού ΧΕ'ΕΨΩΠ ΑΡΕΤΕΠΒΕΣΠΨΗ'ΡΙ ἸΦΡΩΜΙ ·! ΤΟΤΕ
 ΕΡΕΤΕΠΕΜΙ ΧΕ'ΑΝΟΚΠΕ ·! ΟΥ'ΟΖ ἦ'ΦΕΡΖΑΙ ΑΠ ΕΒΟΛ Ζ'ΙΤΟΥ
 ἸΜΑΤΑΤ ·! ΑΔΔΑ ΚΑΤΑ ΦΡΗ' ΕΤΑΥ'Τ'ΣΑΒΟΙ ἦΧΕ-
 * Fol. 63^v. ΠΑΪΩΤ ·! * ΠΑΙ Τ'ΣΑΧΙ ἴμωΟΥ ·! ²⁹ ΟΥ'ΟΖ ΦΗ ΕΤΑΥ- ²⁹
 ΤΑΟΥΟΙ' ΨΧΗ ΝΕΜΗΓΙ ·! ΟΥΟΖ ἸΠΕΨΧΑΤ ἸΜΑΤΑΤ ·!
 ΧΕ'ΑΝΟΚ Τ'ΙΡΙ ἦΠΗ ΕΘΡΑ'ΝΑΥ ἦΣΗΟΥ ΠΙΒΕΠ ·!

²³ Il leur disait : « Vous, vous êtes de ceux d'en bas ; moi, je suis d'en haut ; ²³
 vous, vous êtes de ce monde ; moi, je ne suis pas de ce monde ; ²⁴ aussi je vous ²⁴
 ai dit que vous mourrez dans vos péchés ; si donc vous ne croyez pas que je
 * Fol. 63^v. suis, * vous mourrez dans vos péchés. » ²⁵ Ils lui disaient donc : « Qui es-tu ? » ²⁵
 Jésus leur dit : « Depuis le commencement je vous le dis encore ; ²⁶ j'ai beau- ²⁶
 coup à dire de vous et à juger, mais celui qui m'a envoyé est véridique ; et moi
 aussi, ce que j'ai entendu de lui, je le dis dans le monde. » ²⁷ Ils ne surent ²⁷
 pas qu'il leur parlait du Père ; ²⁸ aussi Jésus leur dit : « Quand vous aurez ²⁸
 élevé le Fils de l'homme, alors vous saurez que je suis, et que je ne fais
 * Fol. 63^v. rien par moi-même ; mais comme me l'a appris mon Père, * je le dis : ²⁹ et ²⁹
 celui qui m'a envoyé est avec moi, et il ne m'a pas laissé seul, parce que
 je fais ce qui lui plaît en tout temps. »

ΑΧΠΓ̄ ὑΠΕΡΘΟΥ ὑΠΓ̄ ἡΤΕΠΠΑΣΧΑ ΕΘΟΥΑΒ

ΨΑΛ ΡΓΗ

154

¹⁵⁴ ΜΑΖΑΠ ΕΠΑΖΑΠ ΟΥΟΥ ΣΟΥΤΤ' ΕΘΒΕΠΕΚΣΑΧΙ
ΜΑΡΩΠΗ

ΛΕΞ

155

¹⁵⁵ ΦΟΥΗΟΥ ἡΠΡΕΦΕΡΝΟΥΒΙ ἡΧΕΠΠΟΥΧΑΙ + ΧΕ'ΠΕΚ-
ΜΕΘΜΗΙ ὑΠΟΥΚΩ'Τ ἡΣΩΟΥ +

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΕΟΝ ΚΕΛ Θ

37

³⁷ ἰΔΗΜ ἰΔΗΜ ΘΗ ΕΤΗΩ'ΤΕΒ ἡΠΠΡΟΦΗΤΗΣ + ΟΥΟΥ
ΕΤΖΩΠΗΙ ΕΧΕΠΠΗ ΕΤΑΤΟΥΟΥΠΟΥ ΖΑΡΟΣ + ΟΥΠΗΩ
ἡΣΟΠ ΔΙΟΥΩΩ' ΕΘΟΥΗΤ ΠΕΩΗΡΙ ὑΦΡΗ'Τ ἡΟΥΖΑΔΗΤ +
ΕΨΑΦΘΩΟΥ'Τ ἡΠΕΥΜΑΣ ΕΘΟΥΗ + * ΗΑΠΕΥΤΕΠΖ + * Fol. 64r.

38

ΟΥΟΥ ὑΠΕΤΕΠΟΥΩΩ + ³⁸ ΖΗΠΠΕ' ΤΠΑΧΩ ὑΠΕΤΕΠΗΙ

39

ΠΩΤΕΠ + ³⁹ ΤΧΩ ΓΑΡ ὑΜΟΣ ΠΩΤΕΠ' ΧΕ'ΠΕΤΕΠΠΑΥ
ΕΡΟΙ ΙΣ'ΧΕΠ'ΤΠΟΥ + ΨΑΤΕΠΕΠ'ΧΟΣ ΧΕΥΣΜΑΡΩΟΥΤ ἡΧΕ-

XXIV,
1

ΠΕΘΠΗΟΥ ΗΕΠΦΡΑΠ ὑΠΟΨ + ¹ ΟΥΟΥ ΕΤΑΦΙ ἡΧΕΠΠΗ
ΕΒΟΑ' ΗΕΠΠΕΡΦΕΙ ΠΑΨΜΩ'ΠΠΕ + ΟΥΟΥ ΔΥΙ ΖΑΡΟΥ'

Tit. ΨΑΛ] sic. | ΛΕΞ] sic. | tit. ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ] sic, et o sr. 1. | ΜΑΤΘΕΟΝ] τ sr. 1. | ΚΕΛ]

λ sr. κε.

3e heure du 3e jour de la Pâque sainte (mardi).

Psaume cxviii.

154

¹⁵⁴ Juge ma cause et rachète-moi : d'après ta parole, *fais* que je vive.

155

Verset. ¹⁵⁵ Le salut est éloigné des pécheurs, parce qu'ils n'ont pas recherché tes justifications.

Évangile selon Matthieu, chapitre lxx (Mat. xxiii).

37

« ³⁷ Jérusalem, Jérusalem, qui tues les prophètes et lapides ceux qui lui sont envoyés. Combien de fois j'ai voulu rassembler tes enfants, comme un

38

oiseau rassemble ses petits * sous ses ailes, et vous n'avez pas voulu : ³⁸ voici * Fol. 64r.

39

que je vous laisserai votre maison ; ³⁹ car, je vous le dis, vous ne me verrez pas désormais, jusqu'à ce que vous disiez : Béni soit celui qui vient au nom

XXIV,
1

du Seigneur. » ¹ Et étant sorti du temple, Jésus marchait ; et ses disciples

ἠΧΕΝΕΥΜΑΘΗΤΗΣ ·¹ ΕΤΤΑΜΟ ἸΜΟΥ ΕΠΙΧΩΤ ἠΤΕΠΠΕΡΦΕΙ
 ·¹ ² ἠΘΟΥ ΔΕ ΔΥΕΡΟΥΪ ΠΕΨΑΥ ΠΩΟΥ · ΧΕΤΕΤΕΝ ΠΑΤ ²
 ΕΝΑΙ ΤΗΡΟΥ · ΔΙΗΝ ΨΩ ἸΜΟΣ ΠΩΤΕΝ · ΧΕΪΝΟΥ-
 ΧΑΟΥΪΝΙ ΕΧΕΝΟΥΪΝΙ ἸΠΑΙΜΑ · ἠΣΕΝΑΒΟΥΪ ΕΒΟΖ
 ΔΗ ·

* Fol. 64r.

* ΔΧΠΕ ἸΠΕΖΟΥΤ ἸΠΓ ἠΤΕΠΠΑΣΧΑ ΕΨΤ
 ΨΑΖ ΙΖ

⁴⁹ ΠΑΡΕΥΝΑΖΜΕΤ ΕΒΟΖ ἠΤΟΥΤ ἠΠΑΧΑΧΙ ἠΡΕΥ- ⁴⁹
 ΧΩΝΤ · ΝΕΜ ΕΒΟΖ ἠΤΟΥΤ ἠΠΗ ΕΤΨΟΥΤΠΟΥ ΕΖΡΗ
 ΕΧΩΙ ΕΚΕΒΑΣΤ · ΠΑΖΜΕΤ ΕΒΟΖ ΖΑΟΥΡΩΜΙ ἠΟΥΣΙ ·

ΔΕΞΙΣ

^{20*} ΕΥΕΝΑΖΜΕΤ ΕΒΟΖ ἠΤΟΥΤ ἠΠΑΧΑΧΙ ΕΤΧΟΥ · ^{20*}
 ΝΕΜΕΒΟΖ ἠΤΟΥΤ ἠΠΗ ΕΘΜΟΥΪ ἸΜΟΙ ·

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΚΕΖ Κ

¹² ΠΑΔΗΝ ΟΥ ΠΑΥΣΑΧΙ ΝΕΜΩΟΥ ἠΧΕΪΝΣ ΕΥΨΩ ¹²
 ἸΜΟΣ · ΧΕΔΝΟΚΠΕ ΦΟΥΪΝΙ ἸΠΙΚΟΥΜΟΣ · ΦΗ ΕΘΝΑ-

Tit. ψαζ] sic. | tit. ευαγγελιο] sic, et o sp. ι. | κεζ] α sp. κε.

vinrent à lui, lui montrant les bâtiments du temple : ² et lui, il répondit ²
 et leur dit : « Vous voyez tout cela ; en vérité, je vous le dis, il ne sera pas
 laissé pierre sur pierre ici, qui ne soit détachée. »

* Fol. 64r.

* 6e heure du 3e jour de la Pâque sainte (mardi).

Psaume xvii.

⁴⁹ O mon sauveur, des mains de mes ennemis irrités, et des mains de ceux ⁴⁹
 qui se dressent contre moi tu me relèveras ; sauve-moi de l'homme inique.

Verset (Ps. xvii). ^{20*} Il me sauvera des mains de mes ennemis puis- ^{20*}
 sants, et des mains de ceux qui me haïssent.

Évangile selon Jean, chapitre xx (Jean viii).

¹² De nouveau Jésus parlait avec eux, leur disant : « Je suis la lumière du ¹²
 monde ; celui qui me suit ne marchera pas dans les ténèbres, mais il recevra

13 μως ἰσως ἠνεγνωσεν ἤενπιχάκι ·· ἀλλὰ ἐγὼ βί
 13 ἠφορῶσιν ἠτεπῶσῆ ·· 13 πεχενιφάρισεος οἱ ἡ παρ * Fol. 65r.
 ·· χεῖθοκ ἠματάτκ ἕτερμεθρε ἡαροκ ·· τεκμετ-
 14 μεθρε οἱμῆ ἀπτε ·· 14 ἀφροτῶ ἠχέιησ πεχάσ
 ἠσος ·· χεκαλ ἐσῶπ ἠνοκ ἀσῶπερμεθρε ἡαροι ··
 οἱμῆτε ταιετμεθρε ·· χετῆμ χεῖταιῖ ἐβος ἠσῆ
 ·· οἱος εἰέσε ἠη εἠσῆ ·· ἠσῶτεπ τετεπῆμ ἀπ χε-
 15 ἕταιῖ ἐβος ἠσῆ ·· ἰε ἀσῶσε ἠη εἠσῆ ·· 15 ἠσῶτεπ
 ἀρετεπτῆσῆ κατὰ σαρξ ·· ἠνοκ δε τῆσῆ ἐρδῖ
 16 ἀπ ·· 16 οἱος ἐσῶπ ἠνοκ ἀσῶπτῆσῆ ·· παρῆ
 ἠνοκ οἱμῆτε ·· χεῖτῆχῆ ἠματάτ ἀπ ·· ἀλλὰ ἠνοκ
 17 ἠεμφῆ ἐταγταοῖ φῆσῆ ·· 17 οἱος σῆσῆσῆ δε
 οἱ ἡενπετεπῆμοσ ·· χεθμετμεθρε ἠρῶμ β ἠ οἱ-
 18 μῆτε ·· * 18 ἠνοκ δε τῆρμεθρε ἡαροι ·· οἱος χῆρ * Fol. 65r.
 19 μεθρε ἡαροι ἠχεφῆσῆ ·· ἐταγταοῖ ·· 19 παρῆ
 οἱ ἠμοσ παρ ·· χεαφῆσῆ πεκῆσῆ ·· ἀφροτῶ
 ἠχέιησ ·· χεοτδε ἠνοκ ἠπετεπῆσῆ οἱ ἠμοι ἀπ
 οἱ δε πακῆσῆ ·· ἐπαρετεπῆσῆ οἱ ἠμοιτε ·· παρ-
 20 τεπσοτεππακῆσῆ ·· 20 παρῆσῆ ἀφροτῆ ἡενπῆκα-

13 la lumière de la vie » ; 13 aussi les Pharisiens * lui dirent : « Toi, tu témoignes * Fol. 65r.
 14 sur toi-même : ton témoignage n'est pas certain. » 14 Jésus répondit et leur dit :
 « Quand même je témoigne sur moi-même, mon témoignage est certain, parce
 que je sais d'où je suis venu et où j'irai ; vous, vous ne savez pas d'où je
 15 suis venu, ni où j'irai ; 15 vous, vous jugez selon la chair, mais moi, je ne
 16 juge personne ; 16 et si je jugeais, mon jugement serait juste, parce que je
 17 ne suis pas seul : mais je suis avec celui qui m'a envoyé, le Père ; 17 et
 il est écrit encore dans votre loi, que le témoignage de deux hommes est
 18 vrai ; * 18 et je témoigne pour moi, et le Père qui m'a envoyé témoigne pour * Fol. 65r.
 19 moi » ; 19 aussi ils lui disaient : « Où est ton Père ? » Jésus répondit : « Vous
 ne connaissez ni moi ni mon Père ; si vous me connaissiez, vous connaîtriez
 20 aussi mon Père. » 20 Il disait ces paroles dans la trésorerie, enseignant dans le

ⲉⲛⲁⲓⲛⲓ ⲛⲟⲩⲙⲓⲟⲩ ⲛ̅ⲕⲁⲧⲁⲕⲁⲗⲧⲥⲙⲟⲥ ⲉⲓⲅⲉⲛⲉⲡⲓⲕⲁⲗⲓ ⲛ̅
 ⲛ̅ⲧⲁⲧⲁⲕⲉⲥⲁⲣⲉ ⲛⲓⲃⲉⲛ ⲛ̅. ⲉⲧⲉⲟⲩⲟⲛ ⲟⲩⲡⲛⲁ ⲛ̅ⲱⲛⲏ ⲛ̅ⲏⲏⲧⲩ
 ⲥⲁⲡⲉⲥⲏⲧ ⲛ̅ⲧⲩⲑⲉ ⲛ̅. ⲟⲩⲟⲗ ⲉⲛⲭⲁⲓ ⲛⲓⲃⲉⲛ ⲉⲧⲭⲏ ⲉⲓⲅⲉⲛ-
 ⲡⲓⲕⲁⲗⲓ ⲉⲧⲉⲙⲟⲩ ⲛ̅. ¹⁸ ⲟⲩⲟⲗ ⲉⲓⲉⲥⲉⲙⲛⲓ ⲛ̅ⲧⲁⲗⲓ ⲁⲑⲏⲕⲏ ¹⁸
 ⲛⲉⲙⲁⲕ ⲛ̅. ⲉⲕⲉⲛⲉ ⲛⲁⲕ ⲉⲑⲟⲩⲛ ⲉⲑⲕⲧⲃⲱⲧⲟⲥ ⲛ̅. ⲛ̅ⲏⲟⲕ ⲛⲉⲙ-
 ⲛⲉⲕⲱⲛⲏⲓ ⲛ̅. ⲛⲉⲙⲧⲉⲕⲥⲟⲗⲓⲙⲓ ⲛ̅. ⲛⲉⲙⲛⲓⲅⲓⲟⲙⲓ ⲛ̅ⲧⲉⲛⲉⲕⲱⲛⲏⲓ
 ⲛⲉⲙⲁⲕ ⲛ̅. ¹⁹ ⲛⲉⲙⲉⲃⲟⲗ ⲏⲉⲛⲛⲓⲑⲏⲣⲓⲟⲛ ⲧⲏⲣⲟⲩ ⲛ̅. ⲛⲉⲙⲉⲃⲟⲗ ¹⁹
 ⲏⲉⲛⲛⲓⲧⲉⲃⲛⲱⲧⲓ ⲧⲏⲣⲟⲩ ⲛ̅. ⲛⲉⲙⲉⲃⲟⲗ ⲏⲉⲛⲥⲁⲣⲉ ⲛⲓⲃⲉⲛ
 ⲃⲃ̅ ⲉⲃⲟⲗ ⲛ̅ⲏⲏⲧⲟⲩ ⲧⲏⲣⲟⲩ ⲛ̅. ⲉⲕⲉⲟⲗⲟⲩ ⲉⲑⲟⲩⲛ ⲉⲑⲕⲧⲃ-
 ⲱⲧⲟⲥ ⲛ̅. ⲉⲓⲛⲁ ⲛ̅ⲧⲉⲕⲱⲁⲛⲟⲩⲱⲟⲩ ⲛⲉⲙⲁⲕ ⲛ̅. ⲟⲩⲉⲱⲟⲩⲧ
 ⲛⲉⲙⲟⲩⲥⲟⲗⲓⲙⲓ ⲛ̅. ²⁰ ⲉⲃⲟⲗ ⲏⲉⲛⲛⲓⲅⲁⲗⲁⲑⲧⲩ ⲉⲧⲉⲛⲏⲁ ⲕⲁⲧⲁ ⲓⲉ- ²⁰
 ⲛⲟⲥ ⲛ̅. ⲛⲉⲙⲉⲃⲟⲗ ⲏⲉⲛⲛⲓⲧⲉⲃⲛⲱⲧⲓ ⲧⲏⲣⲟⲩ ⲕⲁⲧⲁ ⲓⲉⲛⲟⲥ
 ⲛ̅. ⲛⲉⲙⲉⲃⲟⲗ ⲏⲉⲛⲛⲓⲟⲃⲁⲧⲩ ⲧⲏⲣⲟⲩ ⲉⲧⲉⲓⲅⲉⲛⲉⲡⲓⲕⲁⲗⲓ ⲕⲁⲧⲁ
 ⲓⲉⲛⲟⲥ ⲃⲃ̅ ⲛ̅. ⲉⲧⲉⲓ ⲉⲑⲟⲩⲛ ⲉⲑⲁⲣⲟⲕ ⲉⲑⲱⲁⲛⲟⲩⲱⲟⲩ ⲛⲉⲙⲁⲕ ⲛ̅.
 ⲟⲩⲉⲱⲟⲩⲧ ⲛⲉⲙⲟⲩⲥⲟⲗⲓⲙⲓ ⲛ̅. ²¹ ⲛ̅ⲏⲟⲕ ⲉⲕⲉⲟⲓ ⲛⲁⲕ ⲉⲃⲟⲗ ⲛ̅. ²¹
 ⲏⲉⲛⲛⲓⲑⲏⲣⲟⲩ ⲧⲏⲣⲟⲩ ⲛ̅. ⲛ̅ⲏ ⲉⲧⲉⲧⲉⲛⲛⲁⲟⲩⲟⲙⲟⲩ ⲛ̅. ⲟⲩⲟⲗ
 ⲉⲕⲉⲑⲟⲩⲱⲧⲟⲩ ⲉⲑⲁⲣⲟⲕ ⲛ̅. ⲉⲧⲉⲱⲱⲡⲓ ⲛⲁⲕ ⲛⲉⲙⲛⲓⲕⲉⲧⲭⲱⲟⲩⲛⲓ
 ⲉⲑⲟⲩⲟⲙⲟⲩ ²² ⲟⲩⲟⲗ ⲁⲕⲓⲣⲓ ⲛ̅ⲅⲉⲛⲉⲱⲉ ⲛ̅ⲉⲓⲱⲃ ⲛⲓⲃⲉⲛ ⲛ̅. ⲉⲧⲁ- ²²
 ⲡⲟⲥ ⲑⲧⲩ ⲉⲛⲉⲑⲱⲛⲩⲩⲩ ⲉⲣⲱⲟⲩ ⲛ̅. ⲟⲩⲟⲗ ⲁⲕⲓⲣⲓ ⲙⲡⲁⲓⲣⲏⲧⲩ ⲛ̅.

* Fol. 68^r.

voici que je ferai venir l'eau du déluge sur la terre, afin que je détruise toute
 chair ayant en elle un souffle de vie au-dessous du ciel; et tout ce qui est
 sur la terre périra; ¹⁸ et j'établirai mon alliance avec toi; tu entreras dans ¹⁸
 l'arche, toi et tes fils, avec ta femme et les femmes de tes fils avec toi; ¹⁹
 et de toutes les bêtes, et de tous les * bestiaux, et de toute chair, tu amèneras ¹⁹
 dans l'arche deux de toute espèce, un mâle et une femelle pour que tu les
 fasses vivre avec toi; ²⁰ des oiseaux qui volent suivant leur espèce, et de ²⁰
 tous les bestiaux suivant leur espèce et de tous les reptiles qui sont sur la
 terre suivant leur espèce, deux par deux entreront vers toi pour les nourrir
 avec toi, un mâle et une femelle; ²¹ toi, tu prendras avec toi de tous les ²¹
 aliments que vous devez manger, et tu les amasseras près de toi, ils seront

* Fol. 68^r. pour toi et les * autres une nourriture. » ²² Et Noé fit tout ce que le Seigneur ²²

VII, 1

¹ ΟΤΟΣ ΠΕΧΕΠΟΣ ΦΤ ἦΨῆ + ΧΕΜΑΨΕ ΠΑΧ ἦΨΟΚ
 ΝΕΜΠΕΚΗΝ ΤΗΡΥ + ἔΨΟΤΗ ἔΨΚΤΒΩΤΟΣ + ΧΕΨΨΟΚ ΠΕΤΑΙ-
 ΠΑΤ ἔΨΟΚ ἦΨΜΗ ἦΠΑΨΘΟ + ἦΨΗΝΗ ΨΕΠΠΑΨΧΩΤ +
² ἔΒΟΛ ΔΕ ΨΕΠΠΙΤΕΒΨΩΤΙ ἔΨΟΤΑΒ + ἄΛΙΟΤΙ ἔΨΟΤΗ
 ΖΑΡΟΚ ἦΨΨ + ΟΤΨΩΟΤΤ ΝΕΜΟΤΨΖΙΜ + ἔΒΟΛ ΨΕΠΠΙΤΕΒ-
 ΨΩΤΙ ἔΤΕΠΨΕΟΤΑΒ ΔΗ ΒΒ + ΟΤΨΩΟΤΤ ΝΕΜΟΤΨΖΙΜ
³ + ἔΒΟΛ ΨΕΠΠΙΖΑΔΑΨ ἦΨΕΤΨΦΕ + ΝΗ ἔΨΟΤΑΒ ΨΨ
 ΟΤΨΩΟΤΤ ΝΕΜΟΤΨΖΙΜ + * ΟΤΟΣ ἔΒΟΛ ΨΕΠΠΙΖΑΔΑΨ * Fol. 69.
 ἦΨΕΤΨΦΕ + ἔΤΕΠΨΕΟΤΑΒ ΔΗ ΒΒ + ΟΤΨΩΟΤΤ ΝΕΜΟΤΨΖΙΜ
⁴ + ἔΨΑΝΟΤΨΟΤΨΡΟΧ ΖΨΧΕΠΠΚΑΖΙ ΤΗΡΥ + ἔΤΙ ΓΑΡ
 ΚΕΨ ἦΨΖΟΟΤΤΠΕ ΨΝΑΨΝΗ ἦΟΤΨΜΩΤ ΖΨΧΕΠΠΚΑΖΙ ΤΗΡΥ +
 ἦΨ ἦΨΖΟΟΤ ΝΕΜΨ ἦΨΧΑΨΖ + ΕΨΨΨΨ ἔΒΟΛ ἦΨΨΨΨ
⁵ ΤΗΡΥ ἔΤΑΨΘΑΨΙΟΥ ἔΒΟΛ ΖΑΠΖΟ ἦΨΚΑΖΙ + ὅΤΟΣ
 ΔΨΨΙ ἦΨΧΕΨΨῆ ἦΨΨΑΒ ΠΨΒΕΠ + ἔΤΑΠΟΣ ΦΤ ΖΕΠΖΨΠΨ
⁶ ἔΨΩΟΤ + ἦΨῆ ΔΕ ΠΑΨΧΗ ΨΕΠΧ ἦΨΡΟΜΠΠΠΕ + ΟΤΟΣ
⁷ ἄΠΨΨΩΟΤ ἦΚΑΤΑΚΑΤΨΜΟΣ ἔΨΧΕΠΠΙΚΑΖΙ + ΔΨΨΕ ΠΑΨ
 ΔΕ ἦΨΧΕΨΨῆ ΝΕΜΠΕΨΨΗΡΗ + ΝΕΜΤΕΨΨΖΙΜ + ΝΕΜΠΨ-
 ΖΨΨΜ ἦΤΕΠΕΨΨΗΡΗ ΝΕΜΑΨ ἔΨΟΤΗ ἔΨΚΤΒΩΤΟΣ + * ΕΨ- * Fol. 69.

Gen. VII, 4 ΤΗΡΥ ¹] aj. sr. 1.

VII, 1 Dieu lui avait commandé, et il le fit de cette façon. ¹ Et le Seigneur Dieu
 dit à Noé : « Entre, toi et toute ta maison, dans l'arche; car c'est toi que
² j'ai vu juste devant moi parmi cette génération; ² et des animaux purs,
 prends en avec toi par sept, mâle et femelle; des animaux impurs par deux,
³ mâle et femelle; ³ des oiseaux du ciel qui sont purs, par sept, mâle et femelle;
 * et des oiseaux du ciel qui sont impurs, par deux, mâle et femelle, pour élever * Fol. 69.
⁴ une progéniture sur toute la terre; ⁴ car, encore sept jours, je ferai venir
 l'eau sur toute la terre quarante jours et quarante nuits; je détruirai toute
⁵ créature que j'ai faite sur la terre. » ⁵ Et Noé fit tout ce que le Seigneur
⁶ Dieu lui avait commandé. ⁶ Noé était dans sa six centième année et l'eau
⁷ du déluge vint sur la terre; ⁷ et Noé, et ses fils, avec sa femme, et les
 femmes de ses fils avec lui entrèrent dans l'arche * à cause de l'eau du déluge, * Fol. 69.

ΒΕΠΠΙΜΩΟΥ ΝΙΚΑΤΑΚΑΥΤΣΜΟΣ ·⁸ ΟΤΟΣ ΕΒΟΖ' ΗΕΝΠΙΤΕΒ-
 ΝΩΟΥΤΙ ΕΘΟΥΑΒ · ΝΕΜΕΒΟΖ ΗΕΝΠΙΤΕΒΝΩΟΥΤΙ · ΕΤΕ-
 ΝΣΕΟΥΑΒ ΑΠ · ΝΕΜΕΒΟΖ' ΗΕΝΠΙΖΑΔΑΤ' ΕΘΟΥΑΒ ·
 ΝΕΜΕΒΟΖ ΗΕΝΠΙΖΑΔΑΤ' ΕΤΕΝΣΕΟΥΑΒ ΑΠ · ΝΕΜΕΒΟΖ
 ΗΕΝ'ΟΑΥΤΙ ΝΙΒΕΝ ΕΤΖΙ'ΧΕΠΠΚΑΖΙ⁹ ΒΒ · ΑΥΨΕ' ΝΩΟΥ⁹
 ΕΘΟΥΤΗ ΕΤΚΥΒΩΤΟΣ ΖΑΠΣΕ · ΟΥ'ΖΩΟΥΤ ΝΕΜΟΥΤΣΖΙΜ'
 ΚΑΤΑ ΦΡΗΤ' ΕΤΑΦΤ' ΖΟΝΖΕΝ ΝΑΥ¹⁰ ΟΤΟΣ ΑΣΨΠΠΙ¹⁰
 ΜΕΝΕΝ'ΣΑΠΙΖ' ΝΕΖΟΥΤ · ΑΠΠΙΜΩΟΥ ΝΙΚΑΤΑΚΑΥΤΣΜΟΣ
 ΨΠΠΙ ΖΙΧΕΠΠΚΑΖΙ ·¹¹ ΗΕΝΤΜΑΖ Χ' ΠΡΟΥΠΠΙ ΗΕΝ-
 ΠΩΠΠΗ' ΠΠΣΕ · ΗΕΝΠΙΑΒΟΥΤ * ΪΜΑΖΒ' ΠΣΟΥΚΣ' ΪΠΠ-
 ΑΒΟΥΤ · ΠΖΡΗΙ ΔΕ ΗΕΝΠΑΕΖΟΥΤ' ΑΥΨΑΧΙ ΠΧΕΠΠ-
 ΜΟΥΤ'ΜΙ ΤΗΡΟΥ ΠΤΕΦΝΟΥΤ' ΕΠΠΑΔΥ · ΟΤΟΣ ΝΙΚΑ-
 ΤΑΡΑΚΤΗΣ ΠΤΕΤΦΕ ΑΥΟΥΤΩΠ ·¹² ΟΤΟΣ ΑΠΠΙΜΩΟΥΤ'¹²
 ΝΙΚΑΤΑΚΑΥΤΣΜΟΣ ΨΠΠΙ ΖΙΧΕΠΠΚΑΖΙ · ΠΠ' ΠΕΖΟΥΤ
 ΝΕΜΠ' ΠΕΧΨΡΖ ·¹³ ΠΖΡΗΙ ΔΕ ΗΕΝΠΑΕΖΟΥΤ' ΑΥΨΕ¹³
 ΝΑΥ ΕΘΟΥΤΗ ΕΤΚΥΒΩΤΟΣ · ΠΧΕΠΠΣΕ' ΝΕΜΠΕΨΨΗΡΙ ·
 ΣΗΠ · ΧΑΜ · ΙΑΦΕΤ · ΠΨΨΗΡΙ ΠΤΕΠΠΣΕ' ΝΕΜΠΕΨΨΗΡΙ
 · ΝΕΜΠΓΓΤ' ΠΣΖΙΜ ΠΤΕΠΠΕΨΨΗΡΙ ΝΕΜΑΥ · ΕΘΟΥΤΗ ΕΤ-
 ΚΥΒΩΤΟΣ ·¹⁴ ΠΘΩΟΥΤ ΝΕΜΠΠΘΗΡΙΟΝ ΤΗΡΟΥ ΚΑΤΑ ΓΕΝΟΣ¹⁴

* Fol. 70r.

13 ΗΕΝΠΑΕΖΟΥΤ' sic.

⁸ et des animaux purs et des animaux impurs, et des oiseaux purs et des
 oiseaux impurs et de tous les reptiles qui sont sur la terre, ⁹ deux par deux, ⁹
 entrèrent dans l'arche près de Noé, un mâle et une femelle, comme Dieu
 lui avait commandé; ¹⁰ et il arriva, après le septième jour, que l'eau du
 déluge vint sur la terre, ¹¹ dans la six centième année de la vie de Noé,
 dans le second * mois, le vingt-septième du mois; dans ce jour se fendirent
 toutes les sources du grand abîme, et les cataractes du ciel s'ouvrirent, ¹² et
 l'eau du déluge vint sur la terre, quarante jours et quarante nuits; ¹³ dans
 ce jour Noé entra dans l'arche, avec ses fils : Sem, Cham, Japhet, fils
 de Noé, avec sa femme et les trois femmes de ses fils avec lui dans l'arche,
¹⁴ eux avec tous les animaux selon leur espèce, avec tous les reptiles qui

* Fol. 70r.

·: ΝΕΜΒΑΤΥΙ ΝΙΒΕΝ ΕΤΚΙΜ ΖΙΧΕΠΚΑΖΙ ·: * ΚΑΤΑ ΓΕΝΟΣ * Fol. 70r.
 ·: ΝΕΜΝΙΤΕΒΛΩΟΤΙ ΤΗΡΟΥ ΚΑΤΑ ΓΕΝΟΣ ·: ΝΕΜΖΑΖΗΤ
 15 ΝΙΒΕΝ ΕΤΖΗΛ ΚΑΤΑ ΓΕΝΟΣ ·: 15 ΑΤΨΕ ΝΩΟΥ ΖΑΝΨΕ
 ΕΨΟΥΗ ΕΨΚΥΒΩΤΟΣ ΒΒ ·: ΕΒΟΛ ΗΕΝΣΑΡΞ ΝΙΒΕΝ ΕΤΕ-
 16 ΟΥΟΝ ΟΥΠΠΑ ΗΨΗΗ ΗΨΗΤΟΥ 16 ΟΥΟΥ ΠΗ ΕΨΗΛ ΕΨΟΥΗ
 ΕΨΚΥΒΩΤΟΣ ΟΥΖΩΟΥΤ ΝΕΜΟΥΣΖΙΜΙ ΕΒΟΛ ΗΕΝΣΑΡΞ
 ΝΙΒΕΝ ·: ΑΤΨΕ ΝΩΟΥ ΕΨΟΥΗ ΚΑΤΑ ΦΡΗΨ ΕΨΑΦΨ
 ΖΟΥΖΕΝ ΕΨΟΥΨ ΗΨΨΕ ·: ΟΥΟΥ ΑΨΟΨ ΦΨ ΜΑΨΨΑΜ
 17 ΨΠΡΟ ΗΨΚΥΒΩΤΟΣ ΣΑΒΟΛ ΨΜΟΥ ·: 17 ΑΨΚΑΤΑΚΑΛΥΨ-
 ΜΟΣ ΨΨΠΙ ΖΙΧΕΠΚΑΖΙ ΗΨ ΗΨΕΖΟΥΤ ·: ΝΕΜΨ ΗΨΨ-
 ΨΡΞ ·: ΟΥΟΥ ΑΨΨΨΑΨ ΗΨΕΠΨΨΩΟΥ ·: ΑΨΨΨΟΥΗ * Fol. 71r.
 ΗΨΚΥΒΩΤΟΣ ·: ΟΥΟΥ ΑΨΟΨΙ ΕΒΟΛ ΖΑΠΚΑΨΙ ·: ΟΥΟΥ
 18 ΝΑΨΨΑΨΙ ΗΨΕΠΨΨΩΟΥ ·: 18 ΟΥΟΥ ΝΑΨΨΗΟΥ ΗΨΨΑΨ
 ΕΜΑΨΨΠΕ ΕΨΕΠΚΑΖΙ ·: ΟΥΟΥ ΝΑΨΨΗΟΥ ΗΨΕΨΚΥ-
 19 ΒΩΤΟΣ ΣΑΨΨΨ ΨΠΨΨΩΟΥ ·: 19 ΠΨΨΩΟΥ ΔΕ ΝΑΨΨΑΨΙ
 ΕΜΑΨΨ ·: ΖΙΧΕΠΚΑΨΙ ·: ΟΥΟΥ ΑΨΖΨΒΨ ΗΨΨΨΩΟΥ
 20 ΤΗΡΟΥ ΕΨΟΨΙ ·: ΠΗ ΕΨΣΑΠΕΨΗΤ ΗΨΨΕ 20 Ψ ΨΨΑΨΙ ·:
 21 ΑΨΟΨΙ ΣΑΨΨΨ ΗΨΕΠΨΨΩΟΥ ·: 21 ΑΨΜΟΥ ΗΨΕΣΑΡΞ

16 ΕΨΚΥΒΩΤΟΣ] écrit sr. la marge.

se meuvent sur la terre * selon leur espèce, avec tous les bestiaux selon leur * Fol. 70r.
 15 espèce, avec tous les oiseaux qui volent selon leur espèce; 15 ils entrèrent
 près de Noé dans l'arche, deux par deux de toute chair ayant en soi un souffle
 16 de vie; 16 et ceux qui entraient dans l'arche, un mâle et une femelle de
 toute chair, entrèrent comme Dieu l'avait commandé à Noé; et le Seigneur
 17 Dieu ferma la porte de l'arche en dehors de lui. 17 Et le déluge fut sur
 la terre quarante jours et quarante nuits; et l'eau augmenta; elle * souleva * Fol. 71r.
 18 l'arche, qui s'éleva au-dessus de la terre; 18 et l'eau croissait et allait
 19 grandissant fort sur la terre, et l'arche allait flottant sur l'eau; 19 et l'eau
 croissait toujours sur la terre : et elle couvrit toutes les hautes montagnes
 0-21 qui sont sous le ciel; 20 de quinze coudées au-dessus, l'eau s'éleva... 21 Alors

3 ΖΑΠΚΑ'ΖΙ · ΠΑΥΨ ἠΤΟΥΨΠΕ · ὅΤΟΥ ΠΑΥΗΗΟΥ ἠΣΒΟΚ-
 4 ΠΕ ἠΞΕΠΠΙΜΟΥΤ · ΜΕΝΕΠ'ΣΑΡῆ ἠἘΖΟΥΤ · ὅΤΟΥ ΔΕ-
 5 ΖΕΜΣΙ ἠΞΕΨΚΥΒΩΤΟΣ · ΗΕΠΠΙΔΒΟΥ ἠΜΑΖῆ · ἠΣΟΥΚῆ
 6 ΔΟΥΤΩΠΗ ΖΙΞΕΠΠΙΤΩΟΥ ἠΤΕΔΡΑΡΑΤ · ΠΠΠΠΠ ΔΕ
 7 ΕΥΜΟΥΣΙ · ΠΑΥΗΗΟΥ ἠΣΒΟΚΠΕ · ΨΑΠΠΙΔΒΟΥ ἠΜΑΖῆ ·
 8 ἠΖΡΗΣ ΔΕ ΗΕΠΠΙΔΒΟΥ ἠΜΑΖῆ · ἠΣΟΥΤΑΙ ἠΠΠΙΔΒΟΥ
 9 ΑΤΟΥΨΠΗ ΖΕΒΟΔ ἠΞΕ'ΠΠΙΔΦΗΟΥΤΙ ἠΤΕΠΠΙΤΩΟΥ · ΔΕ
 10 ΨΑΠΠΙ ΔΕ ΜΕΝΕΠ'ΣΑΡῆ ἠἘΖΟΥΤ · ΑΥΟΥΨΠΗ ἠΞΕ'ΠΠΙΔ
 11 ἠΠΠΟΥΟΥΨ ἠΤΕΨΚΥΒΩΤΟΣ ΘΗ ἘΤΑΨ'ΘΑΜΙΟΣ · ὅΤΟΥ
 12 ΑΥΟΥΨΠΗ ἠΠΠΙΔΒΩΚ ἘΒΟΔ ἘΠΑΤ ΨΕΔΠ · ἠΠΠΠΠΠ
 13 ΖΡΟΥΡ · ὅΤΟΥ ἘΤΑΨΙ ἘΒΟΔ ἠΠΠΕΨΤΑΨ'ΘΟ ΨΑΤΕΨΨΠΠΠ
 14 ἠΞΕΠΠΠΠΠ ἘΒΟΔ ΖΑΠΚΑ'ΖΙ · ὅΤΟΥ ΑΥΟΥΨΠΗ
 15 ἠΨ'ΒΡΟΥΠΠ ἘΒΟΔ · ΖΙΨΑΖΟΥ ἠΜΟΥ · ἘΠΑΤ ΨΕΔΠ
 16 ἠΠΠΠΠΠ ΖΡΟΥΡ ἘΒΟΔ ΖΑΠΖΟ ἠΠΠΚΑΖΙ · ὅΤΟΥ
 17 ἘΤΕἠΠΠΕΨ'ΒΡΟΥΠΠ ΨΕΜΜΑΠΠΠΠΠ ἠΠΠΕΣΒΑΔΑΡΨ · ΔΕ
 18 ΤΑΨ'ΘΟ ἘΨΟΥΠΗ ΖΑΡΟΥ ἘΨ'ΚΥΒΩΤΟΣ · ΨΕΠΕ ΟΥΠΠ
 19 ΠΠΠΠΠ ΖΙΞΕΠΠΠΠ ἠΠΠΚΑΖΙ ΠΠΠ · ὅΤΟΥ ἘΤΑΨΟΥ-
 20 ΤΕΠ'ΤΕΨΨΨ ἘΒΟΔ ΑΥΟΥΨ' ΑΨΠΠ ἘΨΟΥΠΗ ΖΑΡΟΥ
 21 ἘΨ'ΚΥΒΩΤΟΣ · ὅΤΟΥ ΑΥΟΥΨΠΠΠΠ ἠΚΕῆ ἠἘΖΟΥΤ ·

* Fol. 72r.

* Fol. 73r.

cédaît à partir de la terre ; l'eau cédaît et allait en diminuant après cent
 4 cinquante jours. ⁴ Et l'arche se posa au septième mois, le vingt-septième du
 5 mois sur la montagne d'Ararat ; ⁵ l'eau se retirant allait en diminuant jusqu'au
 dixième mois ; et dans le onzième mois, le premier du mois, apparurent les
 6 * sommets des montagnes. ⁶ Il arriva, après quarante jours, que Noé ouvrit la * Fol. 72r.
 7 fenêtre de l'arche qu'il avait construite, ⁷ et il envoya le corbeau pour
 voir si l'eau diminuait ; et, étant sorti il ne revint pas avant que fût desséchée
 8 l'eau qui était sur la terre ; ⁸ et il envoya la colombe après lui pour voir si
 9 l'eau diminuait sur la surface de la terre ; ⁹ et la colombe, ne trouvant pas
 où poser ses pieds, revint vers lui dans l'arche, parce que l'eau était sur la
 surface de toute la terre ; et, ayant étendu * sa main, il la prit et l'apporta * Fol. 73r.
 10 près de lui dans l'arche ; ¹⁰ et il attendit encore sept jours, puis envoya de

ΠΑΛΙΝ ΟΝ' ΑΥΟΥΑΡΠ' ΗΤ' ΟΡΟΥΠ' ΕΒΟΛ ΗΕΤ' ΚΤΒΩΤΟΣ ·
 11 ΑΣΤΑΣΘΟ ΕΪΟΥΝ ΖΑΡΟΥ' ΗΞΕΤ' ΟΡΟΥΠ' ΪΦΝΑΤ' 11
 ΗΡΟΥΖΙ · ΟΤΟΥ ΠΕ ΟΤΟΥ' ΖΑΠΧΩΒΙ ΗΤΕΟΥΖΑΗΕΜ ·
 ΗΧΩΠΤ ΧΗ ΗΕΠΡΩΣ · ΑΥΕΜΙ ΗΞΕΝΩΕ ΧΕΑΠΠΩΜΟΥ
 ΖΡΟΥΡ · ΕΒΟΛ ΖΙ' ΧΕΠΚΑΖΙ · 12 ΟΤΟΥ ΑΥΪΟΥΤ' ΗΖΗΤ' 12
 ΗΚΕΖ' ΗΕΖΟΥΤ' · ΟΤΟΥ ΠΑΛΙΝ ΟΝ' ΑΥΟΥΑΡΠ' ΗΤ' ΟΡΟΥΠ'
 ΕΒΟΛ · ΟΤΟΥ' ΪΠΕΣΟΥΑΖΤΟΥΤΣ ΧΕΕΤΑΣΘΟ ΕΪΟΥΝ
 ΖΑΡΟΥ' 13 ΟΤΟΥ ΑΣΩΠΠΙ ΗΕΤ' ΜΑΖΧΑ ΗΡΟΥΠ' ΗΤΕΠ- 13
 * Fol. 73. ωΠΗ ΗΠΩΕ · ΗΕΠΠ' ΑΒΟΥΤ' ΗΖΟΥΤ' · * ΗΣΟΥΑΙ ΪΠ' ΑΒΟΥΤ'
 ΑΥΜΟΥΤ' ΗΚ ΗΞΕΠΠΩΜΟΥ · ΕΒΟΛ ΖΑΠΖΟ ΪΠΚΑΖΙ ·
 ΟΤΟΥ ΑΥΪΟΥΑΡΠ' ΗΞΕΝΩΕ' ΗΤ' ΧΗΠΠΙ · ΗΤΕΤ' ΚΤΒΩΤΟΣ
 ΕΒΟΛ · ΟΤΟΥ ΑΥΝΑΤ' ΧΕΑΠΠΩΜΟΥ ΜΟΥΤ' ΗΚ · ΕΒΟΛ
 ΖΙ' ΧΕΠΠΖΟ ΪΠΚΑΖΙ · 14 ΗΕΠΠ' ΑΒΟΥΤ' ΔΕ ΪΜΑΖΒ' ΗΣΟΥ- 14
 ΚΖ' ΪΠ' ΑΒΟΥΤ' ΑΠΚΑΖΙ ΨΟΥΤ' · 15 ΟΤΟΥ ΠΕΧΕΠ' ΟΣ ΦΤ' 15
 ΗΠΩΕ' ΕΥΧΩ ΪΜΟΥΣ · 16 ΧΕΑ' ΜΟΥ ΕΒΟΛ ΗΕΤ' ΚΤΒΩΤΟΣ · 16
 ΗΘΟΚ ΠΕΜΤΕΚ' ΟΖΩΜΙ · ΠΕΜΠΕΚΩΗΡ' ΠΕΜΠΙΖΙΟΜΙ ΗΤΕ-
 ΠΕΚΩΗΡ' ΠΕΜΑΚ · 17 ΠΕΜΠ' ΗΡ' ΙΟΥΝ ΤΗΡΟΥΤ ΠΕΜΑΚ' ΠΕΜ- 17
 ΟΑΡΞ' ΠΙΒΕΝ · ΙΣ' ΧΕΠΠΙΖΑΔΑΤ' ΨΑΠ' ΤΕΒ' ΗΨΟΥΤ' ·
 ΠΕΜΒΑΤΥΙ ΠΙΒΕΝ ΕΤΚΩ ΖΙ' ΧΕΠΚΑΖΙ · ΑΝΙΤΟΥΤ' ΕΒΟΛ

Gen. VIII, 13 ΖΙ' ΧΕΠΠΖΟ] o sr. l.

nouveau la colombe hors de l'arche; 11 la colombe revint vers lui au temps 11
 du soir, et elle avait des feuilles d'un rameau d'olivier dans son bec; Noé
 reconnut que l'eau avait diminué de dessus la terre, 12 et il attendit encore 12
 sept jours, et de nouveau renvoya dehors la colombe, et elle ne recommença
 pas à retourner vers lui. 13 Et il arriva, dans l'année six cent unième de la 13
 Fol. 73. vie de Noé, dans le premier mois, * le premier du mois que l'eau s'était
 retirée de la surface de la terre; et Noé découvrit le toit de l'arche, et il vit
 que l'eau s'était retirée de dessus la surface de la terre. 14 Dans le second mois, 14
 le vingt-sept du mois la terre s'était desséchée. 15 Et le Seigneur Dieu dit 15
 à Noé, disant: « 16 Sors de l'arche, toi et ta femme, avec tes fils et les femmes 16
 de tes fils avec toi, 17 et tous les animaux avec toi, avec toute chair depuis 17

ΠΕΜΑΧ · ΟΤΟΣ ΔΙΑΙ ΟΤΟΣ * ΑΨΑΙ ΖΙΧΕΠΠΙΚΑΖΙ ·¹ * Fol. 74r.
¹⁸ ΟΤΟΣ ΑΨΙ ΕΒΟΛ ΗΧΕΠΣΕ ΠΕΜΤΕΥΣΩΜ ΠΕΜΠΕΥΨΗΡΙ ·
¹⁹ ΠΕΜΠΙΖΙΟΜ ΗΤΕΠΕΨΗΡΙ ΠΕΜΑΨ ·¹ ¹⁹ ΠΕΜΠΗΗΡΙΟΝ
 ΤΗΡΟΤ · ΠΕΜΠΙΤΕΒΨΟΤΙ ΤΗΡΟΤ · ΠΕΜΒΑΤΨ ΠΙΒΕΝ ·
 ΕΤΚΙΜ ΖΙΧΕΠΠΙΚΑΖΙ ΠΕΜΖΑΛΗΤ ΠΙΒΕΝ ΚΑΤΑ ΠΟΥΓΕ-
²⁰ ΠΟΣ · ΑΤΙ ΕΒΟΛ ΗΕΠΨΚΑΨΑΤΟΣ ·²⁰ ΟΤΟΣ ΑΨΗ ΚΨΤ
 ΗΟΥΜΑΠΕΡΨΟΤΨΨ ΪΨΨ · ΑΨΙ ΕΒΟΛ ΗΕΠΠΙΤΕΒΨΟΤΙ
 ΤΗΡΟΤ ΕΨΟΤΑΒ · ΠΕΜΕΒΟΛ ΗΕΠΠΙΖΑΔΑΨ ΤΗΡΟΤ
 ΕΨΟΤΑΒ · ΟΤΟΣ ΑΨΙΝΙ ΕΖΡΗΙ ΗΖΑΠΟΔΙΑ · ΕΧΕΠΠΙ-
²¹ ΜΑΠΕΡΨΟΤΨΨ ·²¹ ΟΤΟΣ ΑΨΨΑΔΕΜ ΗΧΕΠΠΟΣ ΨΨ ·
 ΕΟΥΣΘΟΙ ΗΨΟΥΠΟΥΨΙ · ΟΤΟΣ ΠΕΧΕΠΠΟΣ ΨΨ ΕΤΑΨ-
 ΜΟΚΜΕΚ · * ΧΕΨΠΑΟΥΑΖΤΟΤ ΧΕΨΣΟΤΟΡΠΙΚΑΖΙ · * Fol. 74r.
 ΕΨΒΕΠΙΖΒΗΟΤΙ ΗΤΕΠΙΡΨΜΙ · ΧΕΠΖΗΤ ΪΨΡΨΜΙ ΨΡΑΚΙ
 ΕΧΕΠΠΙΠΕΤΨΩΟΤ · ΙΧΕΠΠΕΨΜΕΤΚΟΤΧΙ · ΗΠΑΟΥΑΖ-
 ΤΟΤ ΧΕΨΨΑΡΙ ΕΨΑΡΞ ΠΙΒΕΝ ΕΤΟΠΗ · ΚΑΤΑ ΦΡΗΨ
²² ΕΤΑΙΛΙΣ ²² ΗΠΙΕΖΟΟΥ ΗΤΕΠΚΑΖΙ · ΟΥΧΡΟΧ ΠΕΜΟΥΨΨΗ
 ΠΕΜΟΥΑΡΟΥ ΠΕΜΟΥΚΑΤΜΑ · ΠΨΨΜ ΠΕΜΠΙΖΗΨΨΜ ·
 ΠΙΕΖΟΟΥ ΠΕΜΠΙΨΨΑΡΞ ΗΠΟΥΨΤΟΝ ΪΨΨΟΤ ·

les oiseaux jusqu'aux bestiaux, et tout reptile qui se meut sur la terre, fais
¹⁸ les sortir avec toi, et croissez et * multipliez sur la terre. » ¹⁸ Et Noé sortit * Fol. 74r.
¹⁹ avec sa femme, avec ses fils et les femmes de ses fils avec lui; ¹⁹ et toutes
 les bêtes, tous les bestiaux, tout reptile qui se meut sur la terre, et tout
²⁰ oiseau selon leur espèce sortirent de l'arche; ²⁰ et Noé bâtit un autel à Dieu;
 il prit de tous les animaux purs et de tous les oiseaux purs, et les dressa en
²¹ holocauste sur l'autel, ²¹ et le Seigneur Dieu sentit une odeur de parfum; et
 le Seigneur Dieu dit avec délibération * : « Je ne recommencerai plus à maudire * Fol. 74r.
 la terre à cause des actions des hommes; parce que le cœur de l'homme est
²² enclin au mal depuis son enfance; je ne recommencerai plus à frapper toute
 chair vivante comme je l'ai fait. ²² Tous les jours de la terre, la semence et la
 moisson, le froid et la chaleur, l'été et le printemps, le jour et la nuit ne

¹ ΟΤΟΖ ΑΥΣΜΟΥ ΝΖΕΦΤ ΕΝΨΕ ΝΕΜΠΕΥΨΗΡΙ · ΟΤΟΖ ^{IX, 1}
 ΠΕΧΑΥΨ ΝΨΟΥ ΧΕΔΑΙ · ΟΤΟΖΨ ΑΨΑΙ · ΜΑΖΠΙΚΑΖΨ
 * Fol. 75r. ΑΡΙΘΨ ΕΡΟΥ · ² ΟΤΟΖ ΤΕΤΕΝΖΟΥΨ ΝΕΜΨ ΠΕΤΕΝΣΕΡΤΕΡ · ²
 ΕΤΕΨΨΑΠΠΙ ΖΙΧΕΝΝΙΣΗΡΙΟΝΨ ΤΗΡΟΥ ΨΤΕΠΚΑΖΙ · Ψ ΝΕΜΖΙ-
 ΧΕΝΝΙΖΑΔΑΨ ΤΗΡΟΥ ΨΤΕΤΨΕ · Ψ ΝΕΜΨ ΖΙΧΕΝΖΑΨ ΝΙΒΕΝ
 ΕΤΚΙΨ ΖΙΧΕΝΠΚΑΖΙ · Ψ ΝΕΜΖΙΧΕΝΨΙΤΕΒΤ ΤΗΡΟΥ ΨΤΕ-
 ΦΙΟΜ · Ψ ΑΙΤΗΙΤΟΥΨ ΗΔΨ ΠΕΤΕΝΧΙΧ · ³ ΟΤΟΖ ΒΑΤΨΙ ΝΙΒΕΝ ³
 ΕΤΟΝΗΨ · ΕΤΕΨΨΑΠΠΙ ΝΨΤΕΝ ΕΤΗΡΕ · Ψ ΑΨΡΗΨ ΨΖΑΝΟΥΨ
 ΨΤΕΟΥΤΣΙΨ · ΑΙΤΗΙΤΟΥΨ ΝΨΤΕΝ · ⁴ ΠΑΝΗ ΟΥΑΨ ΨΕΝΟΥΨ ⁴
 ΣΝΟΥΨ ΑΨΤΥΧΗΨ ΨΠΕΤΕΝΟΥΤΟΥΨ · ⁵ ΧΕ ΓΑΡ ΠΣΝΟΥΨ ΨΠΕΤΕΝ- ⁵
 ΨΤΥΧΗΨ ΕΙΕΚΨΨ ΨΨΑΨ · Ψ ΕΒΟΛ ΨΕΝΤΧΙΧ ΨΠΙΣΗΡΙΟΝ
 ΤΗΡΟΥΨ · Ψ ΝΕΜΨ ΕΒΟΛ ΨΕΝΤΧΙΧ ΨΟΥΡΨΨ ΨΨΟΝ · ΕΙΕΚΨΨ
 * Fol. 75r. ΨΣΑΨΤΥΧΗΨ ΑΨΠΨΨΨΨ · ⁶ ΦΗ ΕΨΝΑΨΨ ΑΨΠΣΝΟΥΨ · ⁶
 ΨΟΥΡΨΨ ΨΕΒΟΛ ΨΕΝΟΥΡΨΨΨΨ · Ψ ΨΨΨΨΨ ΑΨΠΕΨΨΨΨ
 ΕΤΕΨΦΟΝΨ ΕΒΟΛ · Ψ ΧΕΕΤΑΨΨΑΨΨ ΑΨΠΨΨΨΨ ΨΕΝΟΥΨ ΖΙΧΨΨ
 ΨΤΕΨΨΨ ⁷ ΨΨΨΤΕΝ ΔΕ ΑΨΑΙ ΟΤΟΖ ΑΨΑΙ · ΜΑΖΠΙΚΑΖΙ · ⁷
 ΟΤΟΖΨ ΑΨΑΙ ΖΨΨΨΨ ·

feront point halte. ¹ Et Dieu bénit Noé et ses fils, et il leur dit : « Croissez ^{x, 1}
 * Fol. 75r. et multipliez, remplissez la terre et soyez-en maîtres; ² la crainte et * la peur ²
 de vous seront en tous les animaux de la terre, tous les oiseaux du ciel, tout
 être qui se meut sur la terre, et tous les poissons de la mer; je les livre
 entre vos mains, ³ et tout reptile vivant vous sera une nourriture, ainsi que ³
 les légumes en herbe; je vous les donne. ⁴ Seulement vous ne mangerez point ⁴
 de chair dans le sang qui l'anime; ⁵ même je redemanderai le sang de vos ⁵
 âmes de la main de tous les animaux, et de la main de l'homme son frère,
 * Fol. 75r. je redemanderai l'âme de l'homme; ⁶ * celui qui versera le sang de l'homme ⁶
 par l'homme en échange son sang sera versé; parce que j'ai créé l'homme
 à l'image de Dieu; ⁷ et vous, croissez et multipliez, remplissez la terre et ⁷
 multipliez sur elle. »

ΟΥΑΝΑΓΝΩΣΙΣ ΕΒΟΛ ΗΕΝΝΠΑΡΟΙΜΙΑ ΗΤΕΣΟΛΟΜΗΗ
 1 ¹ ΑΪΤΣΟΦΙΑ ΚΨΤ ΠΑΣ ΗΟΤΗΙ · ΟΤΟΖ ΑΣΤΑΧΡΟ ΗΪ
 2 ΗΣΤΡΑΛΟΣ ΗΑΡΟΥ ² ΑΣΧΟΔΗΕΛ ΗΠΕΣΨΨΤ · ΑΣΘΟΤ
 ΗΠΕΣΗΡΠ ΗΕΝΟΥΚΡΑΤΗΡ · ΟΤΟΖ ΑΣΣΟΒΪΤ ΗΤΕΣΤΡΑ-
 3 ΠΕΖΑ · ³ ΑΣΟΤΨΗΡΠ ΗΠΕΣΕΒΙΑΙΚ ΕΨΨΖΕΜ ΗΕΝΟΥΗΨΪΤ
 ΗΪΡΨΟΤ · ΕΟΥΚΡΑΤΗΡ ΕΣΧΨ ΗΜΟΣ · ⁴ ΧΕΦΗ ΕΤΟΙ
 ΗΑΤΨΨΤΗΪΖΗΤ ΗΕΝΗΠΟΤ · * ΜΑΡΕΪΙ ΖΑΡΟΙ · ΟΤΟΖ * Fol. 76r.
 5 ΠΗ ΕΨΨΑΤ ΗΣΒΨ ΑΧΟΣ ΠΨΟΤ · ⁵ ΧΕΑΜΨΗΙ ΟΥΨΨ
 ΕΒΟΛ ΗΕΝΠΑΨΙΚ · ΟΤΟΖ ΣΨ ΕΒΟΛ ΗΕΝΠΑΨΗΡΠ ΕΤΑΙ-
 6 ΘΟΥΨ ΠΨΤΕΠ ⁶ ΧΨ ΗΪΜΕΤΑΤΖΗΤ ΗΣΑΨΗΠΟΤ · ΖΗΝΑ
 ΗΤΕΤΕΠΨΗΪ ΚΨΪΤ ΗΣΑΪΜΕΤΣΑΒΕ · ΖΗΝΑ ΗΤΕΤΕΠΕΡΝΕΒ-
 ΑΖΙ · ΟΤΟΖ ΜΑΤΑΖΟ ΗΠΕΤΕΠΚΑΪ ΕΡΑΤΨ · ΗΕΝΟΥ-
 7 ΓΗΨΣΙΣ · ⁷ ΦΗ ΕΤΪΣΒΨ ΗΖΑΠΠΕΤΖΨΟΤ · ΕΨΕΒΙ
 ΗΟΥΨΨΨ ΠΑΨ · ΦΗ ΕΤΣΟΖΙ ΗΠΙΑΣΕΒΗΣ · ΕΨΕΖΙΑΒΟΙ
 8 ΗΣΨΨ ΗΜΗ ΗΜΟΥ · ⁸ ΗΠΕΡΣΟΖΙ ΗΖΑΠΠΕΤΖΨΟΤ ·
 ΖΗΝΑ ΗΤΟΥΨΤΕΜΜΕΣΤΨΚ · ΣΟΖΙ ΔΕ ΗΟΥΣΑΒΕ ΟΤΟΖ
 ΕΨΕΜΕΠΡΙΤΚ · ΣΟΖΙ ΔΕ ΗΟΥΑΤΪΣΒΨ · ΟΤΟΖ ΕΨΕΜΕΣ-
 9 ΤΨΚ · * ⁹ ΜΟΙ ΗΟΥΑΨΨΪ ΗΟΥΣΑΒΕ ΟΤΟΖ ΕΨΗΑΕΡΣΑΒΕ * Fol. 76v.

Tit. ΗΤΕΣΟΛΟΜΗΗ] ο² sr. 1. | Prov. ix, 5 ΗΕΝΠΑΨΗΡΠ] sic un i aj. sr. a.

Leçon des Proverbes de Salomon (Prov. ix).

1-2 ¹ La sagesse s'est bâti une maison, et elle y a établi sept colonnes; ² elle
 a égorgé ses victimes; elle a mélangé son vin dans un cratère, et elle a
 3 préparé sa table; ³ elle a envoyé ses serviteurs pour appeler d'une voix
 4 forte au cratère, en disant: « ⁴ Que celui qui est sans conviction parmi vous
 5 * vienne vers moi; et ceux qui manquent de sens, dites-leur: ⁵ Venez, mangez * Fol. 76r.
 6 de mon pain et buvez de ce vin que je vous ai mélangé; ⁶ quittez la sottise
 pour que vous viviez; recherchez la sagesse pour que vous ayez longue vie,
 7 et dressez votre jugement dans le savoir. » ⁷ Celui qui instruit les méchants
 recevra le mépris; celui qui reprend l'impie se tachera lui-même. ⁸ Ne reprends
 8 pas les méchants, pour qu'ils ne te haïssent point; reprends le sage, et il
 9 t'aimera; reprends l'ignorant et il te haïra; * ⁹ fais une remarque au sage, et * Fol. 76v.

ἰσοτό · ματαμοπίϑησι οτοζ υλαοταζτοτυ ἐβί ·
 10 τΑΡΧΗ ἰτσοφία τζοτ ἰτεπόστε · οτοζ πσοβλι 10
 ἰτεπν ἐβοταβ οτκατπε · πσοτεππνομοσ δε φασ
 οτμετἰ ἰάγαθονπε 11 Ἡεπεπατροποσ φασ · ἐκέσηη 11
 ἰοτμητ ἰχροποσ · οτοζ ζαπρωμη ἰτεπσηη ἐτέ-
 οτάζοτ ἐροκ ·

οτἀναγνωσις ἐβοζ Ἡεπἰσαἰασ πππροφἠτ

9 μαθε πακ ἐπμη ζιζεποττωτ εϑβοσι · φἠ 9
 * Fol. 77. ετζιπενποτϑἰ ἰσιμη · οἰσι ἰτεσμη Ἡεποτχομ * φἠ
 ετζιπενποτϑἰ ἰἰαμη · οἰσι ἰτεκσμη Ἡεποτχομ
 ἰπερερζοτ · ἀχοσ ἰπἰβακι ἰτειοτδα · χεζηππε
 ἰσ πετεπποττ 10 ζἠππε ἰσ πετεπόσ υληοτ πμοτ- 10
 χομ · οτοζ πεϑϑφοι Ἡεποτμετόσ · ζἠππε ἰσ
 πεϑβεχε πἰμαϑ · οτοζ πἰζαβ ἰπεϑἰθο · 11 ἰφρητ 11
 ἰοτμαπἰσμοτ · εϑμοπἰ ἰπεϑἰόζἰ ἰἰἰσμοτ · οτοζ
 Ἡεπεϑϑφοι · υλασμοττ ἰζαπζἰηβ · οτοζ
 ζαποτοπ ἐτἰβοκι υλατπομτ ἰμοτ · 12 πἰμ πετ- 12

11 Ἡεπεπατροποσ] sic. | Tit. πππροφἠτ] sic et o et τ sr l. | Is. xl, 11 ἰπεϑοζἰ] sic.

il sera plus sage encore ; renseigne le juste et il continuera à recueillir.

10 Le commencement de la sagesse, c'est la crainte de Dieu ; et l'intelligence 10
est le conseil des saints ; la connaissance de la loi est un bon jugement :

11 c'est de cette façon que tu vivras longtemps et que les années de vie 11
augmenteront pour toi.

Leçon d'Isaïe le Prophète (Is. xl).

9 Monte sur une montagne élevée, toi qui portes la bonne nouvelle à Sion ; 9

* Fol. 77. élève la voix avec force, * toi qui portes la bonne nouvelle à Jérusalem ; élève
ta voix avec force, ne crains pas ; dis aux villes de Juda : « Voici votre

Dieu ! » 10 Voici que votre Seigneur vient avec puissance, et son bras avec 10
autorité ; voici son salaire avec lui, et le travail devant lui ; 11 comme un 11

berger, il paît son troupeau de brebis, et dans son bras, il recueil-
lera les agneaux, et il confortera celles qui sont en gestation. 12 Qui a 12

αψυς ὑπιμωτορ ἑπτεψχιχ · οτοζ τφε ἑπτεψ-
 ερτω οτοζ πκαρι τηρυ ἑπτεψχορπς · * νιμ * Fol. 77r.
 αψυς ἠηγτωορ ἑπτορψυι · νειμπικαλαμφο ἑπτορ-
 13 μαψυι ·¹³ νιμ αψεμι ἐπζητ ὑπόσ̄ ιε νιμ πεταψωπι
 14 ἠψφρη ἠσοβηι νημαψ · χεεψέτσαβοϋ ·¹⁴ ιε νιμπε
 ἑταψταμοϋ ἐοτζαπ̄ ιε φμιστ ἠτεοτκατ̄ · νιμ
 πεταψταμοϋ ἐροϋ · ιε νιμ πεταψερψορπ ἠτ̄ παψ ·
 15 οτοζ ἠτορτψεβιῶ παψ ·¹⁵ ιςχεν νιεθνοσ τηροτ̄
 ατεριφρητ̄ ἠορτεδ̄τιαι ὑμωοτ · εσαψ̄ ἠσαοτκα-
 τοτς · οτοζ αϋοπορ ὑφρητ̄ ὑπρικι ἠορμαψι ·
 16 οτοζ οτη̄ ατοπορ ὑφρητ̄ ἠορτ̄θαψ ·¹⁶ πλιβανοσ
 δε̄ οτζικανοσ ἀηπε · ἐσαζτ̄ · νιτεβηωοτ̄ι * τηροτ * Fol. 78r.
 17 ζαηζτκαλοσ ἀηπε ἐπόβια ·¹⁷ νιεθνοσ τηροτ ατψοπ
 18 ἐζαι · οτοζ ατηη ἐζαι ·¹⁸ ἑταρετεπτεπθωη̄πόσ̄
 ἐνιμ · ιε αψ ἠσμοτ̄ ἀρετεπτεπθωη̄ψ ἐροϋ ·
 19¹⁹ μη οτζικωη αψθαμιοσ · ἠχεοτζαμψε · ιε ·
 οτζαμποτβ̄ πεταψοτψτ̄ζ ἠποτβ̄ · αψλαδωψ
 ἠποτβ̄ · ιε οτ̄σμοτπε ἑταψμοηκϋ ἠῆητϋ ·

17 ἐζαι²] ἑ aj. sr. l.

mesuré l'eau avec sa main, et le ciel avec sa paume, et toute la terre avec
 son poing? * qui a mesuré les montagnes au cordeau, et les collines à la * Fol. 77r.
 13 balance? ¹³ Qui a connu l'intelligence du Seigneur, ou qui a été associé à ses
 14 conseils pour le renseigner? ¹⁴ Ou qui lui a indiqué le jugement, ou la direc-
 tion de l'esprit, qui la lui a indiquée? Qui est-ce qui le premier lui a donné
 15 et à qui on a rendu? ¹⁵ Si toutes les nations sont comme une goutte
 d'eau suspendue à un seau, et qu'il les compte comme l'inclinaison d'une
 16 balance, alors elles sont comptées comme un crachat : ¹⁶ le Liban n'est pas
 suffisant à brûler, et tous les bestiaux * ne sont pas suffisants pour * Fol. 78r.
 17 l'holocauste; ¹⁷ toutes les nations ne sont rien, et sont comptées pour rien.
 18 ¹⁸ A qui avez-vous comparé le Seigneur, ou quelle figure lui avez-vous
 19 comparée? ¹⁹ Est-ce un ouvrier qui a fait une effigie? Ou un orfèvre qui a

20 ΟΥΤΩ Ε ΓΑΡ Η ΑΤΕΡΖΟΛΙ ΨΑΥΣΟΤΠΥ Η ΧΕΟΥΖΑΜΨΕ ·! 20
 ΟΤΟΖ Η ΕΝΟΤΜΕΤΣΑΒΕ ΨΑΥΚΨΤ ΧΕΠΨΟΨ ΨΝΑΤΑΖΟΥ
 * Fol. 78°. ΕΡΑΤΥ Η ΟΥΖΙΚΨΗ · ΖΙΝΑ Η ΤΕΨΨΤΕΜΚΙΜ ·! * 21 Η ΤΕΤΕΝΕΜΙ 21
 ΑΗ · ΤΕΤΕΝΗ ΑΣΨΤΕΜ ΑΗ · ΨΠΟΤΤΑΨ ΜΕΘΗΝΟΤ ΙΣΧΕΝΖΗ ·
 ΨΠΕΤΕΝΣΟΤΕΝΠΙΣΕΝΤΨ Η ΤΕΠΚΑΖΙ ·! 22 ΦΗ ΕΤΑΨΜΟΝΙ 22
 ΨΠΚΨΤ ΤΗΡΥ Η ΤΕΠΚΑΖΙ · ΟΤΟΖ ΠΗ ΕΤΨΟΠ ΗΨΗΤΥ ·
 ΑΤΕΡΨΦΡΗΤ Η ΖΑΠΨΧΗΟΤ ·! ΦΗ ΕΤΑΨΤΑΖΟ ΕΤΦΕ
 ΕΡΑΤΣ ΨΦΡΗΤ Η ΟΥΚΑΜΑΡΑ · ΟΤΟΖ ΑΨΒΟΟΛΚΣ ΨΦΡΗΤ
 Η ΟΥΚΚΤΗΗ ΕΨΨΠΨ ΗΨΗΤΣ ·! 23 ΦΗ ΕΤΨ Η ΖΑΠΑΡΧΨΗ 23
 ΕΨΤΕΜΕΘΡΟΤΕΡΧΨΧ ΕΨΖΑΙ · ΠΚΑΖΙ ΖΕ ΑΨΘΑΜΙΟΥ
 ΨΦΡΗΤ Η ΟΥΖΑΙ ·! 24 Η ΠΟΤΣΙΤ ΓΑΡ ΟΤΖΕ Η ΠΟΤΒΟ ·! 24
 ΟΤΖΕ Η ΠΕΤΟΤΗΝΟΤΨ ΨΨΠΨ ΖΙΧΕΠΚΑΖΙ ·! ΑΨΠΨΙ ΓΑΡ
 Η ΣΨΟΤ ΟΤΟΖ ΑΤΨΨΟΤΙ · ΟΤΣΑΡΑΨΗΟΤ ΑΣΟΛΟΤ ΨΦ-
 * Fol. 79°. ΡΗΤ * Η ΖΑΠΛΕΒΨ ·! 25 ΤΠΟΤ ΟΤΗ ΕΨΤΑΡΕΤΕΝΤΕΠΨΗΠΤ 25
 ΕΨΠΨ · ΟΤΟΖ ΕΙΕΒΙΣΙ ΠΕΧΕΠΕΘΟΤΑΒ ·! 26 ΨΑΙ Η ΠΕΤΕΠΒΑΖ 26
 ΕΠΒΙΣΙ ΟΤΟΖ ΑΝΑΤ · ΧΕΠΨ ΑΨΘΑΜΙΟ Η ΠΑΙ ΤΗΡΟΤ ·!

21 Η ΤΕΤΕΝΕΜΙ ΑΗ ΤΕΤΕΝΗ ΑΣΨΤΕΜ ΑΗ ΨΠΟΤ * Η ΤΕΝΕΜΙ le tout barré précède
 Η ΤΕΤΕΝΕΜΙ etc. | 26 ΨΑΙ s aj. sr. l.

coulé de l'or, l'a revêtu d'or, ou un simulacre qu'il en a fait? 20 Car un 20
 ouvrier choisit un bois imputrescible, et prudemment cherche comment il
 * Fol. 78°. le dressera en statue pour qu'il ne branle point. * 21 Ne savez-vous 21
 pas? n'entendez-vous pas? n'êtes-vous pas renseignés dès le commencement?
 n'avez-vous pas connu les fondements de la terre? 22 C'est lui qui occupe 22
 tout le tour de la terre, et ceux qui l'habitent sont comme des sauterelles;
 c'est lui qui a établi le ciel à la manière d'une voûte, et l'a recouvert à la
 manière d'une tente pour y habiter; 23 c'est lui qui fait que les chefs ne 23
 commandent à rien, et qui a fait la terre comme un rien; 24 car ils ne sèmeront 24
 point et ils ne planteront point, et leur racine ne sera pas sur la terre; il a
 soufflé sur eux, et ils se sont desséchés; un ouragan les a emportés comme
 * Fol. 79°. la paille. 25 Maintenant donc à qui m'avez-vous comparé * et que je sois élevé, 25
 dit le Saint? 26 Levez vos yeux en haut, et voyez qui a créé toutes ces choses, 26

ΦΗ ΕΤΑΥΙΝΙ ὑΠΟΤΣΟΛ'ΣΕΛ ΕΒΟΛ ΚΑΤΑ ΤΕΥΗΠΙ ·| ΕΥΜΟΤΨ
 ΕΡΣΟΤ ΤΗΡΟΤ' ΕΒΟΛ ΗΕΝΟΥΜΗΥ ὑΜΣΟΤ ·| ΟΤΟΖ ΗΕΝ-
 27 ΠΑΜΑΖΙ' ἸΤΕΤΕΥΧΟΜ ·| ὑΠΕ'ΖΑΙ ΣΒΨ ΕΡΟΥ ·| 27 ὑΠΕΡΧΟΣ
 ΓΑΡ Ἰ'ΑΚΩΒ' ΟΤΟΖ ΟΤΠΕ ΕΤΑΚΣΑΧΙ ὑΜΟΥ ΠΙΣΑ ·|
 ΧΕΛΥΖΩΠ' ἸΧΕΠΑΜΩΠΤ ΕΒΟΛ ΖΑ'ΦΨ ·| ΟΤΟΖ ΦΨ
 28 ΑΥΨΑΙ' ὑΠΑΖΑΠ ΑΥΨΕ ΠΑΥ ·| 28 ΟΤ'ΟΖ Τ'ΠΟΥ ὑΠΕΚΕΜΙ
 ΕΒΗΛ' ΧΕΛΑΚΣΩΤΕΜ ΦΨ ΠΨΔΕΠΕΖ ΦΨ ΦΗ ΕΤΑΥΘΑ-
 ΜΙΕΑΤΡΗΧΥ' ὑΠΚΑΖΙ ·| ἸΠΕΥΚΙΜ' ΟΤΔΕ ἸΠΕΥΧΙΣΙ ·| * * Fol. 79r.
 29 ΟΤΔΕ ὑΜΟΠ ΑΤΡΗΧΣ ἸΤΕΤΕΥΧΒΩ ·| 29 ΦΗ ΕΤΨ ἸΟΥΧΟΜ
 ὑΠΕΤΖΟΚΕΡ ·| ΟΤΟΖ ΕΤΨ ἸΟΥ'ΚΑΖ'Ἰ'ΖΗΤ ΜΟΚΖ ΑΠ ·|
 30 30 ΕΤΕ'ΖΚΟ ΓΑΡ ἸΧΕΖΑΠ'ΑΛΩ'ΟΤΙ ΟΤΟΖ ΕΤΕ'ΗΙΣΙ ἸΧΕ'ΖΑΠ-
 31 ΗΕΛΨΙΡΙ ·| ΟΤΟΖ ΠΙΣΩΠΠ ΕΤΕ'ΕΡΑΤΧΟΜ ·| 31 ΠΗ ΔΕ ΕΤ-
 ΧΟΥΨΤ ΕΒΟΛ' ΗΑΤΖΗ ὑΦΨ ·| ΕΤΕΨΙΒ'Ψ ἸΟΥΧΟΜ ·|
 ΕΤΕ'ΕΤ'ΤΕΠΖ ὑΦΡΗΨ ἸΖΑΠ'Α'ΗΨΜ ΕΥ'ΟΟΧΙ ·| ΟΤΟΖ
 Ἰ'ΠΟΥ'ΗΙΣΙ ·| ΕΤΕ'ΜΩΠ' ΟΤΟΖ Ἰ'ΠΟΥ'ΖΚΟ ·|

26 ὑΜΣΟΤ] sic. | 27 Ἰ'ΑΚΩΒ'] sic. | 28 ΕΤΑΥΘΑΜΙΕΑΤΡΗΧΥ] ε² corrigé d'un o.

c'est lui qui a produit leur parure suivant son nombre, les appelant toutes d'une abondance de gloire, et dans l'énergie de sa force rien ne lui échappe.

- 27 27 Car ne dis pas, ô Jacob, et qu'est-ce que tu as dit; ô Israël : « Ma voie est
 28 cachée à Dieu; et Dieu a pris mon droit et s'est écarté »²⁸. Et maintenant n'as-
 tu pas su, si ce n'est que tu as entendu? Dieu l'éternel, Dieu qui a créé les
 confins de la terre ne bougera pas et ne se lassera pas; * et il n'y a pas de limite * Fol. 79r.
 29 à son enseignement. 29 Celui qui donne la force à celui qui a faim, et qui donne
 30 l'affliction à qui n'est pas affligé; 30 car des enfants auront faim, et des
 31 jeunes gens peineront, et les hommes d'élite seront sans force; 31 mais ceux
 qui comptent sur Dieu renouvelleront leur force; ils deviendront ailés
 comme des aigles; ils courront, et ils ne peineront pas; ils avanceront, et ne
 seront pas affamés.

ΟΤΑΝΑΓΝΩΣΙΣ ΕΒΟΛ ΗΕΝΔΑΛΙΝΗ ΠΠΡΟΦΗΤΗΣ Η

⁹ ΔΙΟΚ ΔΑΛΙΝΗ ΔΙΝΑΤ ΗΕΠΤΖΟΡΑΣΙΣ ΙΠΙΕΧΩΡΖ ⁹

· ΠΑΙΝΑΤΠΕ ΨΑΤΟΥΧΩ ΙΖΑΛΗΘΡΟΝΟΣ ΟΤΟΣ ΠΑΠΑΣ

* Fol. 80r. ΙΠΤΕΠΙΕ* ΕΖΟΟΥ ΠΑΥΖΕΜΣΠΕ · ΤΕΥΖΕΒΣΗ ΠΑΣΟΤΩΒΩ

ΙΦΡΗΤ ΙΟΥΧΙΩΗ · ΟΤΟΣ ΠΙΥΩ ΙΠΤΕΤΕΥΑΦΕ ΙΦΡΗΤ

ΙΟΥΣΟΡΤ ΕΥΤΟΥΒΗΟΥΤ · ΟΤΟΣ ΠΕΥΘΡΟΝΟΣ ΟΥΨΑΖ

ΙΧΡΩΠΠΕ · ΠΕΥΤΡΟΧΟΣ ΟΥΧΡΩΠΠ ΕΥΟΙ ΙΨΑΖΠΕ ·

¹⁰ ΟΤΙΑΡΟ ΙΧΡΩΠΠ ΠΑΥΣΩΚ ΕΥΜΟΥΙ ΕΒΟΛ ΙΠΕΥΑΨΟ · ¹⁰

ΖΑΠΑΛΩΟ ΙΨΩ ΠΑΤΨΕΜΩΙ ΙΜΟΥ · ΟΤΟΣ ΖΑΠΑΛΩΒΑ

ΙΨΒΑ ΠΑΤΩΡΙ ΕΡΑΤΟΥ ΠΑΖΡΑΥ · ΑΥΖΕΜΣΙ ΙΧΕΟΥ-

ΚΡΙΤΗΡΙΟΝ · ΟΤΟΣ ΑΥΟΥΩΗ ΙΧΕΖΑΛΩΩΠ · ¹¹ ΠΑΙΝΑΤ- ¹¹

ΠΕ ΙΨΟΥΠΟΥ ΕΤΕΜΜΑΤ · ΕΒΟΛ ΖΑΤΣΗΝ ΙΖΑΛΗΨΩΤ

ΙΣΑΧΙ · ΠΗ ΕΠΑΡΕΠΙΤΑΠ ΧΩ ΙΜΩΟΥ · ΠΑΙΝΑΤΠΕ

* Fol. 80r. ΨΑΤΟΥΨΩΤΕΒ ΙΠΠΗΡΙΟΝ · * ΟΤΟΣ ΑΥΤΑΚΟ · ΟΤΟΣ

ΠΕΥΣΩΜΑ ΑΥΤΗΙΟΥ ΕΠΡΟΚΖΥ ΗΕΠΙΧΡΩΠ · ¹² ΟΤΟΣ ¹²

ΑΥΟΥΨΤΕΒ ΙΤΑΡΧΗΝ ΙΠΕΠΣΩΧΠ ΙΠΠΗΡΙΟΝ · ΟΤΟΣ

ΑΥΤ ΠΩΟΥ ΙΦΟΥΤΕΙ ΙΠΕΟΥΩΗΗ ΨΑΟΥΧΡΟΝΟΣ ΙΠΕΟΥ-

ΣΗΟΥ · ¹³ ΠΑΙΝΑΤΠΕ ΗΕΠΟΥΖΟΡΩΜΑ ΙΠΕΠΙΕΧΩΡΖ · ¹³

Tit. ΠΠΡΟΦΗΤΗΣ] ο sr. l. | Dan. vii, 9 ΙΠΤΕΠΙΕ* ΕΖΟΟΥ] sic. | ¹⁰ ΑΥΟΥΩΗ] sic.

Leçon de Daniel le prophète, vii (Dan. vii).

⁹ Moi Daniel, j'ai vu dans la vision de la nuit. Je regardais jusqu'à ce que ⁹
 * Fol. 80r. des trônes fussent placés, et l'Ancien des jours * était assis; son vêtement était
 blanc comme la neige, et la chevelure de sa tête comme la laine pure, son
 trône une flamme de feu, sa roue un feu brûlant; ¹⁰ un fleuve de feu coulait ¹⁰
 sortant de devant lui; des milliers de milliers le servaient, et des myriades de
 myriades se tenaient debout devant lui; un tribunal s'assit et des livres furent
 ouverts. ¹¹ Je regardais à cette heure-là au son des grandes paroles que la ¹¹
 * Fol. 80r. corne exprimait; je regardais, jusqu'à ce que la bête fût tuée * et qu'elle pût
 et que son corps fût livré pour être brûlé dans le feu; ¹² et on renversa la ¹²
 domination des autres bêtes, et la durée de vie leur fut donnée pour un espace
 de temps. ¹³ Je regardais dans une vision de la nuit, et voici comme un Fils ¹³

ΟΥΘΩ ΖΗΠΠΕ ἰφρητ ἰουτηρη ἰρσιμ εϋληούτ ·· ΠΕΜ-
 ΠΙΘΗΠ ἰτετφε ·· ΟΥΘΩ ΑΥΦΟΥ ΨΑΠΙΑΠΑΣ ἰτεπ-
 14 ἔζουτ ··¹ ΟΥΘΩ ΑΥΕΠΥ ἰπεϋῖθο¹ 14 ΟΥΘΩ ΑΥΤ ΠΑΥ
 ἰτάρχη ΠΕΜΠΤΑΙΟ ΠΕΜΤΜΕΤΟΥΡΟ ·· ΟΥΘΩ ΠΙΖΑΟΣ
 ΤΗΡΟΥ ·· ΠΙΦΤΑΗ ΠΙΑΣΠ ἰζΑΣ ·· ΣΕΝΔΕΡΒΩΚ ΠΑΥ ··
 ΠΕΥΕΡΨΩΥ ΟΥΕΡΨΩΥ ἰἔνεζπε ·· ΦΗ ἔτεῖπαϋσις ΟΥΘΩ
 15 ΤΕΥ⁺ ΜΕΤΟΥΡΟ ἰΠΕΣΤΑΚΟ ··¹⁵ ΑΥΣΘΕΡΤΕΡ ΔΕ ἰΧΕΠΑ⁺ * Fol. 81r.
 ΠΝΑ ΗΕΝΤΑΖΕΞΙΣ ΔΑΝΟΚ ΔΑΠΗΝΑ ·· ΟΥΘΩ ΠΙΖΟΥΡΑΣΙΣ
 ἰτεταῖφε ΠΑΥΨΘΟΥΡΤΕΡ ἰμοι ··

ΨΑΛΜΟΣ ΚΔ

1-2 ¹ ΑΙΨΑΙ ἰταψτρη ἔπΨωι ΖΑΡΟΚ ΠΟΣ² ΠΑΝΟΥΤ⁺ ··
 ΑΙΧΑΖΘΗ ΕΡΟΚ ἰΠΕΚΘΙΟΨΩΠΙ ΨΑΕΝΕΖ ·· ΟΥΔΕ ἰΠΕΠ-
 3⁺ ΘΡΟΥΣΩΒΙ ἰΨωι ἰΧΕΠΑΧΑΧΙ^{3*} ΜΑΡΟΥΨΩΠΙ ΔΕ ἰΘ-
 ῶΟΥ ·· ἰΧΕΠΗ ΕΤΙΡΙ ἰτῖ ἰΝΟΜΙΑ ΗΕΠΕΤΨΟΥΤΙ ··

ΕΥΑΓΓΕΛ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘ ΚΕΔ ΟΕ

3 ³ ΕΥΖΕΜΣΙ ΔΕ ἰΧΕΠΙΗΘ ·· ΖΙΧΕΠΠΙΤΨΟΥ⁺ ἰτεπΙΨΩΠΙ

Tit. ΕΥΑΓΓΕΛ] sic et λ sr. ε². | ΜΑΤΘ] sic et θ sr. γ. | ΚΕΔ] λ sr. ε.

de l'homme venant avec les nuées du ciel, et il arriva jusqu'à l'Ancien des
 14 jours et se présenta devant lui, ¹⁴ et il lui donna l'autorité, l'honneur et
 l'empire et tous les peuples, les tribus, les langues le serviront; sa puissance
 est une puissance éternelle qui ne passe point, et son * règne ne finira pas. * Fol. 81r.
 15 ¹⁵ Mon esprit se troubla dans mon être à moi, Daniel et les visions de ma tête
 me déconcertèrent.

Psaume XXIV.

1-2 ¹ J'ai élevé mon âme vers toi, Seigneur, ² mon Dieu; j'ai eu confiance en
 toi; fais que je ne sois pas confondu éternellement, et que mes ennemis ne se
 3⁺ moquent pas de moi; ^{3*} mais que ceux-là soient confondus qui pratiquent
 l'iniquité futilement.

Évangile selon Matthieu, LXXVI (Mat. XXIV).

3 ³ Et Jésus s'étant assis sur la montagne des Oliviers, ses disciples vinrent

·| ατὶ ζαροϋ ἡξενεϋμαθητῆς| σαπσα ἡματὰ τοῦ
 * Fol. 81^r. εἰ^α ἡμος ·| ξεάξος παπ^λ ξεάρενας παψαππ
 ἡθῆνατ ·| οτοζ αψπε πμηνῆσι ἡτεπεκχῆσι ·| πεμ^τ θᾶέ
 ἡτεπαῖεπεζ ·| ⁴ οτοζ αφεροτῶ ἡξείης^ν πεχαϋ πσοτ⁴
 ·| ξεά^λ νατ ἡπερχας ἡτεοτ^λ αι σερεμῆηνοτ ·| ⁵ ἐρε-⁵
 οτ^ι ηψ ἡηεπαρην εἰ^α ἡμος ·| ξεά^λ νοκ^πε π^χς ·|
 οτοζ εἰεσε^{ρε}μοτ^ι ηψ ·| ⁶ ἐρετεπέσ^ω τεμ δε ἐζα^λ-⁶
 βωτς πεμζα^λ σῆη ἡβωτς ·| ἀ^λ νατ^λ ἡπερψθορτερ ·|
 ζω^τ γαρπε ἡτοτ^ω ηψ ·| ἀλλα ἡπατεθᾶέ ψαππ ·|
⁷ ἐρεοτεθ^η ος γαρ τῆηϋ^λ ἐξενοτεθ^η ος ·| οτοζ^λ οτμετ-⁷
 οτρο ἐξενοτμετοτρο^λ εἰ^ε ψαππ ἡξεζα^λ μομηεν ·|
 * Fol. 82^r. πεμζα^λ ζκο * πεμζα^λ μοτ κατα μα^λ ⁸ παι δε τηροτ⁸
 ζῆ ἡηῆ^λ νακζῆνε ·| ⁹ τοτε εἰ^ε τ^ε θῆηνοτ ἐβ^ρ ηῆ^λ ἐπζοξζεξ⁹
 ·| οτοζ εἰ^ε βετεβ^η ηνοτ ·| οτοζ^λ ἐρετεπέ^ω ηψ εἰ^μ ος^τ
 ἡμωτεη ἡξεηεθ^η ος τηροτ εββεπαρην ·| ¹⁰ τοτε¹⁰
 ἐρεοτ^ι ηψ χατο^τ οτ ἐβωλ ·| οτοζ εἰ^ε τ^ε ἡποτέρηνοτ^λ
 ·| οτοζ^λ εἰ^ε μεστεποτέρηνοτ ·| ¹¹ οτοζ οτ^ι ηψ ἡπρο-¹¹

Matt. xxiv, 4 αφεροτῶ] sic. | 7 ἐξενοτμετοτρο] μετοτρο sur la marge. |
 10 εἰ^ε μεστεποτέρηνοτ] il y a un ἡ aj. sur le η par une main récente.

* Fol. 81^r. vers lui à part * disant : « Dis-nous quand ces choses arriveront, et quel est le
 signe de ton avènement et de la fin de ce temps » ; ⁴ et Jésus répondit et leur
 dit : « Voyez, ne tolérez pas que quelqu'un vous trompe ; ⁵ beaucoup viendront
 en mon nom disant : Je suis le Christ, et ils en tromperont beaucoup ; ⁶ vous
 entendrez des guerres et des bruits de guerre ; voyez à n'être point troublés ;
 car il faut que cela arrive, mais la fin n'est pas encore venue ; ⁷ il s'élèvera
 nation contre nation, royaume contre royaume ; il y aura des tremblements de
 * Fol. 82^r. terre, des famines * et de la mortalité en divers lieux ; ⁸ mais toutes ces choses
 sont le commencement des douleurs ; ⁹ alors on vous livrera au tourment, et on
 vous mettra à mort, et vous serez haïs de toutes les nations à cause de mon
 nom ; ¹⁰ alors beaucoup failliront, et ils se trahiront les uns les autres, et se
 haïront les uns les autres ; ¹¹ et beaucoup de faux prophètes se lèveront et

ΦΗΤΗΣ ἠΠΟΥΧ ΕΥΕΤΩΟΥΝΟΥ · ΟΥΟΣ ΕΥΕΣΕΡΕΜΟΥΜΗΥ
 12 ·¹² ΟΥΟΣ ΕΒΒΕΠΑΣΑΙ ἠΤΕΨΑΝΟΜΙΑ ΤΑΓΑΠΗ ΠΟΥΜΗΥ
 13 ΕΣΕΖΡΟΥ ·¹³ ΦΗ ΔΕ ΕΘΝΑΔΑΜΟΝΙ ἠΤΟΥΤΥ ΨΑΕΒΟΛ · ΦΑΙ-
 14 ΠΕ ΕΘΝΑΛΟΖΕΜ ·¹⁴ ΟΥΟΣ ΕΥΕΖΙΩΨ ἠΠΑΙΕΤΑΓΓΕΛΙΟΝ
 ἠΤΕΨΜΕΤΟΥΡΟ ΗΕΠΟΥΚΟΥΜΕΝΗ ΤΗΡΣ · ΕΥΜΕΤΜΕΘΡΕ^{*} Fol. 82.
 15 ἠΤΕΠΙΕΘΝΟΣ ΤΗΡΟΥ · ΤΟΤΕ ΕΣΕΙ ἠΧΕΨΗΑΕ ·¹⁵ ΕΨΑΠ ΔΕ
 ἠΤΕΤΕΠΝΑΤ ΕΠΙΣΨΥ ἠΤΕΠΨΑΥΕ · ΦΗ ΕΤΑΥΧΟΥ ΕΒΟΛ
 ΖΙΤΕΠΔΑΠΗΝΑ ΠΙΠΡΟΦΗΤΗΣ · ΕΥΟΖΙ ΕΡΑΤΥ ΗΕΠΠΙΜΑ
 16 ΕΘΟΥΑΒ · ΦΗ ΕΤΨΥ ΜΑΡΕΥΚΑΨ ·¹⁶ ΤΟΤΕ ΠΗ ΕΤΥΧΗ
 17 ΗΕΠΨΙΟΥΔΕΑ · ΜΑΡΟΥΨΩΤ ΖΙΧΕΠΠΙΤΨΟΥΤ ·¹⁷ ΟΥΟΣ
 ΦΗ ΕΤΥΧΗ ΖΙΧΕΠΠΧΕΠΕΨΩΡ · ἠΠΕΠΨΕΥΕΨΙ ΕΠΕΨΗΤ ·
 18 ΕΕΔΠΗ ΕΤΗΕΠΠΕΥΗΙ ·¹⁸ ΟΥΟΣ ΦΗ ΕΤΥΧΗ ΗΕΠΤΚΟΙ · ἠΠΕΠ-
 19 ΘΡΕΥΚΟΥΤΥ ΕΨΑΖΟΥ ΕΕΔΠΕΥΖΒΟΣ ·¹⁹ ΟΥΟΙ ΔΕ ἠΠΗ
 ΕΤΕΜΒΟΥΚΙ ΠΕΜΠΗ ΕΤΨΟΙ · * ΗΕΠΠΙΕΖΟΥΤ ΕΤΕΜΜΑΤ ·^{*} Fol. 83.
 20 ²⁰ ΤΨΒΖ ΔΕ ΖΙΝΑ ἠΤΕΨΤΕΜΠΕΤΕΠΨΩΤ ΨΑΠΠΗ ΗΕΠ-
 21 ΤΨΡΨ · ΟΥΔΕ ΗΕΠΠΣΑΒΒΑΤΟΝ ·²¹ ΕΡΕΟΥΠΨΨ ΓΑΡ
 ἠΖΟΥΖΕΧ ΨΑΠΠΗ ΗΕΠΠΙΨΗΟΥΤ ΕΤΕΜΜΑΤ · ἠΠΕΟΥΟΝ
 ΨΑΠΠΗ ἠΠΕΥΡΗΨ · ΙΨΧΕΠΠΗ ἠΠΙΚΟΨΜΟΨ ΨΑΨΠΟΥΤ ·

13 ΕΘΝΑΛΟΖΕΜ] il y a un π aj. sur la ligne devant ce mot par une main récente.

12 égareront un grand nombre; ¹² et à cause de l'excès d'iniquité, la charité de
 13 beaucoup se refroidira; ¹³ mais celui qui persévérera jusqu'au bout, celui-là
 14 sera sauvé; ¹⁴ et cet évangile du * royaume sera prêché dans toute la terre * Fol. 82.
 15 habitée, pour témoignage à toutes les nations; alors viendra la fin; ¹⁵ et si
 vous voyez l'abomination de la désolation annoncée par Daniel le prophète
 16 s'élever dans le lieu saint, comprenez qui lira; ¹⁶ alors, que ceux qui sont en
 17 Judée fuient sur les montagnes; ¹⁷ et que celui qui est sur la terrasse ne
 18 descende point pour prendre ce qui est dans sa maison; ¹⁸ et que celui qui
 est dans le champ ne retourne pas en arrière pour prendre son vêtement;
 19 ¹⁹ malheur à celles qui sont enceintes, et à celles qui allaitent * en ces jours-là; * Fol. 83.
 20 ²⁰ priez, pour que votre fuite n'arrive pas dans l'hiver ni le jour du sabbat;
 21 ²¹ car une grande tribulation arrivera dans ce temps-là, telle qu'il n'en fut
 jamais depuis le commencement du monde jusqu'à maintenant, et qu'il n'en

ΟΥΔΕ ΗΝΕΟΤΟΝ ΨΑΠΙ ΟΝ ·¹ ²² ΟΤΟΖ ΕΒΗΛ ΧΕΑΝΙΕΖΟΟΤΙ ²²
 ΕΤΕΜΜΑΤ ΕΡΚΟΥΧΙ ·¹ ΠΑΡΗΛΑΝΟΖΕΜ ΑΝΠΕ ΗΨΕCΑΡΞ
 ΝΙΒΕΝ · ΕΘΒΕΝΙCΑΠΠ ΔΕ ΕΡΕΝΙΕΖΟΟΤ ΕΤΕΜΜΑΤ ΕΡ-
 ΚΟΥΧΙ ·¹ ²³ ΤΟΤΕ ΑΡΕΨΑΝΟΥΤΑΙ ΧΟC ΠΩΤΕΝ · ΧΕΠΧC ²³
 ΤΑΙ ΙΕ ΥΤΗ · ΎΠΕΡΤΕΝΖΟΥΤΟΥΤ ·¹ ²⁴ ΕΥΕΤΨΟΤΗΝΟΥΤ ΓΑΡ ²⁴
 ΗΨΕΖΑΝΧΡC ΗΨΟΥΧ · ΠΕΜΖΑΝΠΡΟΦΗΤΗC ·¹ ΗΨΟΥΧ ·¹
 ΟΤΟΖ ΕΥΕΤΨ ΗΨΑΝΠΨΥΨ ΎΜΗΝΙ · ΠΕΜΖΑΝΨΦΗΡΙ ·
 ΖΩCΤΕ ΕΝΕΟΤ'ΟΝ ΨΧΟΜ ΗCΕCΨΡΕΜ ΗΠΑΧΕCΨΠ ·¹ ²⁵ ΙC ²⁵
 ΖΗΠΠΕ ΔΙΕΨΟΥΡΠ ΗΨΟC ΠΩΤΕΝ ·¹ ²⁶ ΕΨΑΠ ΟΤΗ ΔΥΨΑΝ- ²⁶
 ΧΟC ΠΩΤΕΝ ΧΕΖΗΠΠΕ ΕΥΖΗΨΑΨΕ ΎΠΕΡΙ ΕΒΟΛ · ΖΗΠΠΕ
 ΕΥΨΕΝΠΓΤΑΜΙΟΝ · ΎΠΕΡΤΕΝΖΟΥΤΟΥΤ ·¹ ²⁷ ΎΦΡΗΨ ΓΑΡ ²⁷
 ΎΠΙCΕΤΕΒ'ΡΗΧ · ΕΨΑΨΙ ΕΒΟΛ CΑΠΕΙΒΤ · ΟΤΟΖ ΨΑΨ-
 ΟΥ'ΟΝΖΨ CΑΠΕΜΕΝΤ · ΦΑΠΠΕ ΎΦΡΗΨ ΎΠΧΙΝ'Ι ΎΠΨΗΡΙ
 ΎΦΡΨΜΙ ·¹ ²⁸ ΠΙΜΑ ΕΤΕΨΨΟΛΖC ΎΜΟΥ · ΨΑΥΨΟΥΨ ²⁸
 ΕΜΑΤ ΗΨΕΝΙΧΕΑΨΜΙ ·¹ ²⁹ CΑΤΟΥΨ ΔΕ ΜΕΝΕΝCΑΠΙ- ²⁹
 ΖΟΥΧΖΕΧ ΗΤΕΝΙΕΖΟΟΤ ΕΤΕΜΜΑΤ ·¹ * ΦΡΗ ΑΨΕΡΧΑΚΙ ·
 ΟΤΟΖ ΠΙΟΥ ΗΠΕΨΨ ΎΠΕΨΟΥΨΙΝΙ · ΟΤΟΖ ΝΙCΙΟΥ ΕΥΕΨΕΙ
 ΕΠΕCΗΤ ΕΒΟΛ ΨΕΝΤΨΕ · ΟΤΟΖ ΝΙΧΟΜ ΗΤΕΝΙΨΗΝΟΥΤΙ

* Fol. 83v.

* Fol. 84r.

26 ΧΕΖΗΠΠΕ] sic.

sera jamais ; ²² et si ces jours-là n'étaient pas abrégés, aucune chair ne serait
 sauvée ; mais à cause des élus, ces jours-là seront abrégés ; ²³ alors si quel- ²³
 qu'un vous dit : le Christ est ici, ou là, ne le croyez point ; ²⁴ car il surgira ²⁴

* Fol. 83v. des faux christs et des faux * prophètes, et ils feront de grands prodiges et des
 merveilles, de façon que si c'était possible ils égarent même mes élus.
²⁵ Voilà que je vous l'ai dit d'avance. ²⁶ Si donc on vous dit : Voici qu'il est ²⁵⁻²⁶
 dans le désert, ne sortez point ; voici qu'il est dans les recoins, ne le croyez
 point ; ²⁷ car de même que l'éclair part de l'orient et paraît à l'occident, ainsi ²⁷
 en est-il de la venue du Fils de l'homme ; ²⁸ le lieu où est le cadavre, les aigles ²⁸
 * Fol. 84r. s'y rassemblent ; ²⁹ et aussitôt après la perturbation de ces jours-là, * le soleil ²⁹
 s'obscurcira, la lune ne donnera plus sa lumière, les étoiles tomberont du

30 ΕΥΕΚΙΜ ·.·³⁰ ΤΟΤΕ ΕΥΕΘΟΥΝΟΥ ΕΒΟΛ¹ ΗΧΕΠΙΜΗΝΙΣ ·.· ΗΤΕ-
 ΠΩΗΡΙ ΗΦΡΩΜΙ ΗΕΝΤΦΕ ·.· ΟΤΟΥ ΤΟΤΕ ΕΥΕΝΕΖΠΙ ΗΧΕ-
 ΠΙΦΤΑΗ ΤΗΡΟΥ ΗΤΕΠΚΑΖΙ ·.· ΟΤΟΥ ΕΥΕΝΑΥ ΕΠΩΗΡΙ
 ΗΦΡΩΜΙ ·.· ΕΥΗΝΟΥ ΖΙΧΕΠΠΙΟΝΗΠΙ ΗΤΕΤΦΕ ΝΕΜΟΥΧΟΥ
 31 ·.· ΝΕΜΟΥΝΙΟΥ¹ ΗΨΟΥ ·.·³¹ ΟΤΟΥ ΕΥΕΤΑΟΥ Ο ΗΠΕΥΑΓ-
 ΓΕΛΟΣ ·.· ΝΕΜΟΥΝΙΟΥ¹ ΗΣΑΛΠΙΓΓΟΣ ·.· ΟΤΟΥ ΕΥΕΘΟΥ¹
 ΗΠΕΥΣΑΠ¹ ΕΒΟΛ ΗΕΠΠΙΟΥ¹ΘΗΟΥ ·.· ΙΣΧΕΝΑΥΡΗ¹ΧΟΥ
 32 ΗΠΙΦΗΟΥ¹ ·.· * ΨΑΥΡΗΧΟΥ ·.·³² ΕΒΟΛ ΔΕ ΗΕΝΤΦΩ * Fol. 84v.
 ΗΚΕΠΤΕ ·.· ΑΡΙΕΜΙ ΕΤΠΑΡΑΒΟΔΗ ·.· ΧΕΕΨΑΠ ΖΗΔΗ ΗΤΕ-
 ΠΕΣΧΑΔ ΟΠΟΥ ·.· ΟΤΟΥ ΗΤΕΠΕΣΧΑΒΙ ΤΟΥ ΕΒΟΛ ·.·
 33 ΨΑΥΡΕΠΕΜΙ ΧΕΥΗΕΝΤ ΗΧΕΠΠΩΜΙ ·.·³³ ΠΑΙΡΗΤ ΗΘΑΠΕΝ
 ΖΑΠΕΝ¹ ΕΨΑΠ ΑΡΕΠΕΠΨΑΠΝΑΥ ΕΝΑΙ ΤΗΡΟΥ ·.· ΑΡΙΕΜΙ
 34 ΧΕΥΗΕΝΤ ΖΙΡΕΠΠΙΡΩΟΥ ·.·³⁴ ΑΜΗΗ ΤΧΑ ΗΜΟΣ ΠΑΠΕΝ
 35 ·.· ΧΕΗΠΕΤΑΙΓΕΠΕΑ ΟΙΣ ·.· ΨΑΥΡΕΝΑΙ ΤΗΡΟΥ ΨΑΠΙ ·.·³⁵ ΤΦΕ
 ΝΕΠΠΚΑΖΙ ΠΑΣΙΣ ·.· ΠΑΣΑΧΙ ΔΕ ΗΠΟΥΟΙΣ ·.·

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΕΟΣ

36³⁶ ΕΘΒΕΠΠΕΖΟΥ¹ ΔΕ ΕΤΕΜΜΑΥ ΝΕΥΤΟΥΝΟΥ ΗΜΟΥ

Tit. ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ] sic et o sr. ·. | ΜΑΤΘΕΟΣ] τ sr l. | Matt. xxiv, 36 ζα] ζα en partie détruit.

30 ciel, et les puissances des cieux seront ébranlées; ³⁰ alors le signe du Fils de
 l'homme paraîtra dans le ciel; et alors toutes les tribus de la terre gémiront,
 et verront le Fils de l'homme venant sur les nuées du ciel avec puissance et
 31 grande gloire; ³⁴ et il enverra ses anges avec forte trompette, et ils rassemble-
 ront ses élus des quatre vents depuis une extrémité des cieux * jusqu'à l'autre. * Fol. 84v.
 32 ³² Apprenez la parabole du figuier : dès que ses rameaux s'attendrissent, et
 33 que ses feuilles poussent, vous savez que l'été est proche; ³³ de même, vous
 aussi, si vous voyez toutes ces choses, sachez que c'est proche et à la porte;
 34 ³⁴ en vérité je vous le dis, cette génération ne passera pas que toutes ces
 35 choses n'arrivent; ³⁵ le ciel et la terre passeront, mais mes paroles ne
 passeront point. »

Évangile selon Matthieu (Mat. xxiv).

36 « ³⁶ Quant à ce jour-là et à l'heure, personne ne les connaît, non plus les

* Fol. 85^r. ζαί' έμι έρσοτ οτδε π'αγγελοσ ήτελιφνοτι * έβηλ
 έφιστ ύματατ' 37 ύφρητ γαρ ήπισέροτ ήτελσηέ · 37
 παρητ πεθ'ηαψαπι ηεντπαροτ'σιά ύπψηρι ύφρημι
 · 38 ύφρητ γαρ έπατ ψοπ' ηεληέροτ ετ'ηά'χασ 38
 ύπικατακατ'σμοσ · ετοτ'σμι οτοζ' ετ'σμι · ετοίσιζιμι
 ετοίσιζαι ψαπιέροτ ετα'ησέ ψε παγ έβοτη έτ'κτ-
 βωτοσ ύμογ' 39 οτοζ' ύποτέμι · ψατεφ'ι ήχεπικα- 39
 τακατ'σμοσ' οτοζ' ήτεχελοτοπ' ηιβεν · παρητ πεθ-
 ηαψαπι ηεντ'χινι ύπψηρι ύφρημι 40 τοτε β' ετ'χη 40
 ηεντ'κοι · οταετ'έοζαγ · οτοζ' οταετ'έχαγ · 41 οτοζ' 41
 * Fol. 85^v. σνοτ'τ' ετ'ποτ'τ' · ηεν'οτετ'ηι · οτι ετ'έοζσ · * οτοζ' 42
 οτι ετ'έχασ · 42 ρωισ οτη χετετεπ'σω'οτη αν · χε- 42
 άρεπετεπ'όσ' ηηοτ' ηεηαψ ήέροτ · 43 φαι δε άριέμι 43
 έρογ · χε'ηαρεπ'ηεβ'ηι έμι · χε'άρεπ'ισοηι ηηοτ' παγ'
 ηεηαψ ηοτ'ηοτ' · παγ'ηαρ'σισπε ζιηα ήτεφ'ψτεμ'χατ'
 έοι ύπεφ'ηι · 44 εθ'βεφ'αι ζωτεπ' ψα'πι έρετεπ'σεβ'ωτ' 44
 χε'ηεντ'οτ'ηοτ' · έτε'τεπ'σω'οτη ύμοσ αν' έρεπ'ψηρι
 ύφρημι' ηηοτ' ήηητ'σ ·

43 ύπεφ'ηι] ύ aj. sr. l. | 44 έρεπ'ψηρι] έ corrigé d'α.

* Fol. 85^r. anges des cieux, * en dehors du Père seul; 37 car, comme dans les jours de 37
 Noé, ainsi en sera-t-il dans l'avènement du Fils de l'homme; 38 car, de même 38
 que dans les jours avant le déluge on mangeait et buvait, on prenait femme
 ou mari, jusqu'au jour où Noé entra dans l'arche, 39 et qu'on fut ignorant 39
 jusqu'à ce que le déluge vint et qu'il emportât tout, de même en sera-t-il dans
 l'avènement du Fils de l'homme; 40 alors de deux qui seront dans un champ, 40
 l'un sera emporté et l'autre laissé; 41 de deux femmes qui moudront au moulin, 41
 * Fol. 85^v. l'une sera emportée * et l'autre laissée. 42 Veillez donc, car vous ne savez pas 42
 en quel jour votre Seigneur vient; 43 mais sachez ceci : si le maître de maison 43
 savait à quelle heure le voleur vient chez lui, il veillerait, pour ne pas le
 laisser piller sa maison; 44 c'est pourquoi, vous aussi, soyez prêts, car à l'heure 44
 que vous ne connaissez pas, le Fils de l'homme viendra. »

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΕΟΝ

45 ⁴⁵ ΠΙΜ ΖΑΡΑΠΕ ΠΙΠΙΣΤΟΣ Ἰβωκ οτοζ ἡσάβε · φη
 ἔτεπεγῶς πα'χασ ἔρρη ἐξενπεγ'έβδαικ · ἐτ' ησοτ
 46 ἡτοτ'ἡρε ἡενπσοτ ἡτησ · ⁴⁶ ἰοτρηστυ ἰπιβωκ * * Fol. 86r.
 ἔτεμματ · ἔψωπ ασψανί ἡξεπεγῶς ἡτεγ'χουγ εγίρι
 47 ἰπαρητ' · ⁴⁷ αμνη τ'χω ἰμοσ ηστεπ' χεεγ'έχασ
 48 ἔρρη ἐξεν'πετεπταγ τηργ · ⁴⁸ ἔψωπ δε ασψανσοσ
 ἡξεπιβωκ ετσωοτ ἔτεμματ ἡενπεγρητ' χεπαῶς
 49 παωσκ · ⁴⁹ οτοζ' ἡτεγερρητς ἡρσοτ' ἡπεγψφρη
 ἡέβδαικ' ἡτεγοτσω δε οτοζ ἡτεγσω ημνη ετθα'ἡι ·
 50 ⁵⁰ εγεί ἡξεπῶς ἰπιβωκ ἔτεμματ · ἡεν'πιέροοτ ἔτεπ-
 γσοτψτ' ἡαχασγ αν ηεμ'οτρηοτ' ἔτεπγσωοτη ἰμοσ'
 51 αν · ⁵¹ οτοζ εγέφορξγ' ἡεντεγμητ' · οτοζ εγ'έχω
 ἡτεγτοι ηεμ'ησωοβι · πημα ἔτεφριμ πασῶπι ἰμογ
 · ηεμπι * σθερτερ ἡτεπρησξρι

* Fol. 86r.

Tit. ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ] sic et o sr. 1. | ΜΑΤΘΕΟΝ] τ sr. 2.

Évangile selon Matthieu (Mat. xxiv).

45 « ⁴⁵ Quel est donc le serviteur fidèle et sage que son maître placera au-dessus
 de ses serviteurs pour leur donner leur nourriture au temps opportun?
 46-47 ⁴⁶ Heureux ce serviteur ! * si son maître vient et le trouve agissant ainsi, ⁴⁷ en * Fol. 86r.
 48 vérité je vous le dis, il le placera sur tout ce qui est à lui ; ⁴⁸ et si le mauvais
 49 serviteur dit dans son intérieur : Mon maître va tarder, ⁴⁹ et qu'il se mette à
 frapper les serviteurs ses compagnons, et qu'il mange et boive avec ceux qui
 50 sont enivrés, ⁵⁰ le maître de ce serviteur viendra le jour auquel il ne s'attend
 51 pas, et à l'heure qu'il ne connaît pas, ⁵¹ et il le partagera dans son milieu, et
 mettra sa part avec les hypocrites, là où seront les pleurs et le * grincement * Fol. 86r.
 de dents. »

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ ΚΑΤ ΜΑΤΘΕΟΝ

1 ΤΟΤΕ ΣΟΝΙΣ ΗΞΕΨΜΕΤΟΥΡΟ ΗΤΕΝΙΦΗ'ΟΤΙ ΪΜΗΨ ΪΠΑ-
 ΡΗΕΝΟC' ΠΗ ΕΤΑΤΟΙ ΗΝΟΥΛΑΜΠΑΣ · ΑΥΙ ΕΒΟΛ ΕΖΡΕΝΠΙ-
 ΠΑΤΨΕΔΕΤ · 2 ΝΕ ΟΥ'ΟΝ Ε ΔΕ ΗCΟΧ ΗΨΗΤΟΥ' ΝΕΜΕ ΗCΑ-
 ΒΗ · 3 ΗCΟΧ ΓΑΡ ΕΤΑΤΟΙ ΗΝΟΥΛΑΜΠΑΣ ΪΠΟΥΕΔΝΕΖ
 ΝΕΜΨΟΥ · 4 ΗCΑΒΗ ΔΕ' ΑΥΕΔΝΕΖ ΗΨΗC ΗΕΝ'ΠΟΥΜΟΚΙ
 ΝΕΜ'ΠΟΥΛΑΜΠΑΣ · 5 ΕΤΑΨΩCΚ ΔΕ ΗΨΕΠΠΑΤΨΕΔΕΤ ·
 ΑΥΨΗC ΤΗΡΟΥ ΟΥΟΖ ΑΥΕΝΚΟΥ · 6 ΕΤΑΤΨΑΨΙ ΔΕ
 ΪΠΕΨΨΑΨΨ ΨΨΠΙ · ΔΟΥΨΗΨΟΥ ΨΨΠΙ · ΨΕΙC ΠΠΑΤΨΕ-
 ΔΕΤ ΔΨΙ · ΤΕΝΨΗ'ΠΟΥ ΔΪΜΨΗC ΕΒΟΛ ΕΖΡΑΨ · * 7 ΤΟΤΕ
 ΑΥΨΟΥΨΟΥ ΗΨΕΝ'ΠΑΡΗΕΝΟC ΤΗΡΟΥ ΕΤΕΜ'ΜΑΥ · ΟΥΟΖ
 ΑΥCΟΥCΕΔ Η'ΠΟΥΛΑΜΠΑΣ · 8 ΠΕΨΕΝΙCΟΧ ΔΕ Η'ΗCΑΒΗ ·
 ΨΕΜΟΙ ΠΑΝ ΕΒΟΛ' ΗΕΝΠΕΤΕΝΝΕΖ · ΪΜΟΝ' ΝΕΝΔΑΜΠΑΣ
 ΝΑΒΕΝΟ · 9 ΑΥΕΡΟΥΨ ΔΕ ΗΨΕΝΗCΑΒΗ ΕΥΨ ΪΜΟC ·
 ΨΕΜΗΠΟΥΤΕ ΗΨΕΨΨΤΕΜ'ΡΑΨΤΕΝ ΝΕΜΨΤΕΝ · ΜΑΨΕ ΝΨ-
 ΤΕΝ ΜΑΔΔΟΝ' ΖΑΝΕΨΨ ΕΒΟΛ · ΟΥΟΖ' ΨΨΠ ΝΨΤΕΝ ·
 10 ΕΤΑΥΨΕ ΝΨΟΥ ΔΕ ΨΕΨΗΤΟΥΨΨΠ · ΔΨΙ ΗΨΕΠΠΑΤΨΕ-

Fol. 87r.

7

8

9

10

Tit. ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ] sic et o sr. 1 | ΚΑΤ] sic et τ sr. α | ΜΑΤΘΕΟΝ] τ sr. α | Matt. xxv. 1
 ΗΨΕΨΜΕΤΟΥΡ] sic. | 7 ΑΥΨΟΥΨΟΥ] ΠΟΥ sr. 1.

Évangile selon Matthieu (Mat. xxv).

1 Alors le royaume des cieux est semblable à dix vierges qui ayant pris
 leurs lampes sont parties au-devant de l'époux; 2 il y en avait cinq folles, et 2
 cinq sages; 3 car les folles ayant pris leurs lampes, ne prirent pas d'huile avec 3
 elles; 4 mais les sages prirent de l'huile dans leurs vases avec leurs lampes; 5 or, 4-5
 l'époux ayant tardé, elles s'assoupirent toutes et dormirent. 6 Le milieu de la 6
 nuit étant arrivé, il y eut un cri : « Voici que l'époux vient; levez-vous, sortez
 au-devant de lui. » * 7 Alors toutes ces vierges se levèrent, et parèrent leurs 7
 lampes; 8 les folles dirent aux sages : « Donnez-nous de votre huile; sinon, nos 8
 lampes vont s'éteindre. » 9 Les sages répondirent en disant : « De peur qu'elle ne 9
 nous suffise pas en même temps qu'à vous, allez plutôt chez ceux qui en vendent,
 et achetez-en pour vous. » 10 Lorsqu'elles furent parties pour en acheter, l'époux 10

Fol. 87r.

7

8

9

10

ΔΕΥ · ΟΤΟΣ | ΝΗ ΕΤΣΕΒΤΩΤ · ΑΥΨΕ | ΝΩΟΤ ΝΕΜΑΥ
 11 ΕΪΟΤΗ | ΕΠΙΖΟΠ · ΟΤΟΣ ΑΥΜΑΨΘΑΜ ΪΠΠΟ · 11 ΕΪΗΔΕ
 ΔΕ ΑΥΙ | ΪΧΕΠΣΩΧΠ | ΪΝΠΑΡΘΕΝΟΣ ΕΥΧΑΪ ΪΜΟΣ ·
 12 ΧΕΠΕΝΟΣ * ΠΕΝΟΣ ΔΟΥΤΗΝ ΠΑΝ | 12 ΪΘΟΥ ΔΕ ΑΥΕΡΟΥΪ * Fol. 87v.
 ΠΕΧΑΥ · ΧΕΔΜΗΝ | ΪΨΑ ΪΜΟΣ ΝΩΤΕΝ | ΧΕΪΣΩΟΤΗ
 13 ΪΜΩΤΕΝ | ΑΝ · 13 ΡΩΙΣ ΟΥΗ ΧΕΤΕΤΕΝΣΩΟΤΗ ΑΝ · ΪΠΠ-
 ΕΖΟΟΥ ΟΥΔΕ ΪΟΥΝΟΥ ·

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΕΟΝ

14 14 ΪΦΡΗΪ ΓΑΡ ΪΟΥΡΩΜΙ | ΕΥΝΑΨΕ ΠΑΥ ΕΪΨΕΜΜΟ ·
 ΑΥΜΟΥΪ ΕΝΕΥΕΒΔΙΑΙΧ · ΑΥΪ ΪΠΕΤΕΝΤΑΥ ΕΤΟΤΟΥ ·
 15 15 ΟΥΑΙ ΜΕΝ ΑΥΪ ΠΑΥ ΪΕ ΪΧΙΝΟΣΩΡ · ΚΕΟΥΑΙ ΔΕ | ΑΥΪ
 ΠΑΥ ΪΒ · ΚΕΟΥΑΙ ΔΕ ΑΥΪ ΠΑΥ ΪΟΥΑΙ · ΠΙΟΥΑΙ ΠΙΟΥΑΙ
 ΚΑΤΑ ΤΕΥΧΟΜ · ΟΤΟΣ ΑΥΨΕ ΠΑΥ | ΕΪΨΕΜΜΟ ·
 16 16 ΑΥΨΕ ΠΑΥ ΔΕ ΪΧΕΦΗ | ΕΤΑΥΟΣ ΪΠΠΕ ΪΧΙΝΟΣΩΡ ·
 17 ΑΥΕΡΩΑΒ ΪΗΗΤΟΥ ΟΤΟΣ ΑΥΧΦΕΚΕΕ * 17 ΠΑΙΡΗΪ ΟΠ * Fol. 88r.
 ΦΗ ΕΤΑΥΟΣ ΪΠΠΒ ΑΥΕΡΩΑΒ ΪΗΗΤΟΥ ΟΤΟΣ ΑΥ-
 18 ΧΦΕΚΕΒ · 18 ΦΗ ΔΕ ΕΤΑΥΟΣ ΪΠΠΟΥΑΙ ΑΥΨΕ ΠΑΥ
 ΑΥΨΩΚΙ ΪΟΥΚΑΖΙ · ΟΤΟΣ ΑΥΧΩΠ | ΪΠΠΩΑΤ ΪΤΕ-

Tit. ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ] sic et o sr. 1 | ΜΑΤΘΕΟΝ] 7 sr. α.

arriva et celles qui étaient prêtes entrèrent avec lui aux noces, et la porte fut
 11 fermée; 11 enfin les autres vierges arrivèrent en disant: « Notre seigneur, * notre * Fol. 87v.
 12 seigneur, ouvrez-nous »; 12 mais lui, il répondit et dit: « En vérité je vous le dis,
 13 je ne vous connais pas. » 13 Veillez donc, car vous ne savez pas le jour ni l'heure.

Évangile selon Matthieu (Mat. xxv).

14 14 Car c'est comme un homme qui allait partir à l'étranger; il appela ses
 15 serviteurs, leur remit ce qui lui appartenait; 15 à l'un il donna cinq talents, à
 un autre il en donna deux, et à un autre, il en donna un, à chacun selon
 16 son pouvoir; et il partit pour l'étranger. 16 Celui qui avait reçu les cinq
 17 talents s'en alla, en fit opération, et en produisit cinq autres; * 17 de même * Fol. 88r.
 celui qui avait reçu les deux en fit opération, et en produisit deux autres;
 18 18 mais celui qui n'en avait reçu qu'un s'en alla, creusa la terre et cacha l'argent

ΠΕΥΘΟΣ · 19 ΜΕΝΕΝΣΑΟΥΝΩΤ ΔΕ Ν'ΣΗΟΥ · ΑΥΙ Ν'ΧΕΠΟΣ 19
 Ν'ΝΙΒΙΑΙΚ ΕΤΕΜΜΑΤ · ΟΤΟΖ ΑΥΥΙΩΠ ΝΕΜΩΟΥ ·
 20 ΕΤΑΥΙ ΔΕ Ν'ΧΕΦΗ ΕΤΑΥΟΙ ΎΠΙΕ Ν'ΧΙΝΩΩΡ · ΑΥΕΝΚΕΕ 20
 Ν'ΧΙΝΩΩΡ ΕΥΧΩ ΎΜΟΣ · ΧΕΠΑΘΟΣ Ε Ν'ΧΙΝΩΩΡ ΑΚΤΗΓΙ-
 ΟΥ ΝΗΙ · ΙΣ ΚΕΕ Ν'ΧΙΝΩΩΡ ΔΙΧΦΩΟΥ · 21 ΠΕΧΕΠΕΥΘΟΣ 21
 ΔΕ ΝΑΥ ΧΕΚΑΔΩΣ ΠΙΒΩΚ ΕΘΝΑΝΕΥ · ΟΤΟΖ ΕΤΕΝΖΟΥ
 ΕΠΙΔΗ ΑΚΥΩΠΙ ΕΚΕΝΖΟΥ ΗΕΝΖΑΝΚΟΥΧΙ ΕΙΕΧΑΚ
 ΖΙΧΕΝΖΑΝ'ΝΩΤ · ΜΑΥΕ ΝΑΚ * ΕΗΟΥΗ ΕΦΡΑΥΙ ΝΤΕ-
 ΠΕΚΟΣ · 22 ΕΤΑΥΙ ΔΕ Ν'ΧΕΦΗ ΕΤΑΥΟΙ ΎΠΙΧΙΝΩΩΡ Β · 22
 ΠΕΧΑΥ ΎΠΕΥΘΟΣ ΧΕΧΙΝΩΩΡ Β ΠΕΤΑΚΤΗΓΙΟΥ ΝΗΙ ·
 ΙΣ ΚΕΒ ΔΙΧΦΩΟΥ · 23 ΠΕΧΕΠΕΥΘΟΣ ΔΕ ΝΑΥ · ΧΕΚΑ- 23
 ΔΩΣ ΠΙΒΩΚ ΕΘΝΑΝΕΥ ΟΤΟΖ ΕΤΕΝΖΟΥ · ΕΠΙΔΗ ΑΚΕΝΖΟΥ
 ΗΕΝΖΑΝΚΟΥΧΙ · ΕΙΕΧΑΚ ΖΙΧΕΝΖΑΝ'ΝΩΤ · ΜΑΥΕ
 ΝΑΚ ΕΗΟΥΗ ΕΦΡΑΥΙ ΝΤΕΠΕΚΟΣ · 24 ΑΥΙ ΔΕ Ν'ΧΕΦΗ 24
 ΕΤΑΥΟΙ ΎΠΙΧΙΝΩΩΡ · ΠΕΧΑΥ ΧΕΠΑΘΟΣ ΔΙΕΜΙ ΕΡΟΚ ·
 ΧΕΨΟΚ ΟΥΡΩΙ ΕΥΝΑΥΤ ΕΚΩΧ ΎΦΗ ΕΤΕΎΠΕΥ-
 ΣΑΥ · ΟΤΟΖ ΕΚΘΩΟΥΤ ΕΗΟΥΗ ΎΦΗ ΕΤΕΎΠΕΚ'ΧΟΥ
 ΕΒΟΖ · 25 ΟΤΟΖ ΔΙΕΡΖΟΥΤ ΔΙΥΕ ΝΗΙ ΔΙ'ΧΩΠ ΎΠΕΚΧΙΝ- 25

* Fol. 88r.

23

24

25

Matt. xxv, 24 ΕΤΕΎΠΕΥΣΑΥ] sic, lire ΕΤΕΎΠΕΚΣΑΥ.

de son maître. 19 Après un long temps, le maître de ces serviteurs arriva, et 19
 leur demanda compte; 20 celui qui avait reçu les cinq talents étant venu, apporta 20
 cinq autres talents en disant : « Mon maître, c'est cinq talents que tu m'as
 donnés; en voici cinq autres que j'ai produits. » 21 Et son maître lui dit : « C'est 21
 bien, bon et fidèle serviteur; puisque tu as été fidèle dans les petites choses,
 * Fol. 88r. je t'établirai sur de grandes : entre * dans la joie de ton maître. » 22 Celui qui 22
 avait reçu les deux talents étant venu, dit à son maître : « C'est deux talents
 que tu m'as donnés : en voici deux autres que j'ai produits. » 23 Et son maître 23
 lui dit : « C'est bien, bon et fidèle serviteur; puisque tu as été fidèle dans les
 petites choses, je t'établirai sur de grandes; entre dans la joie de ton maître. »
 24 Vint ensuite celui qui avait reçu un talent; il dit : « Mon maître, je sais que 24
 tu es un homme dur moissonnant ce que tu n'as pas semé, ramassant ce que
 tu n'as pas disséminé; 25 aussi j'ai craint, je suis parti, j'ai caché ton talent 25

26 ὄψωρ ἤενπικαζι · ἰς πετεφωκ ἦτοτ · * 26 ἀγεροῦ * Fol. 89r.
 ἦξεπεγῶς πεζαγ παγ · ξεπιβωκ ἐτζωοτ οτοζ
 ἦδενπε ἰσξε κειμ ξεψαδισχ ἡφῆ ἐτεῦπισατγ ·
 οτοζ ψαδισωοτ ἔβοτη ἡφῆ ἐτεῦπιχοργ ἔβοζ ·
 27 27 πασιπῶα οτη πακπε · ἐτ ἡπαζατ ἐτοτοτ ἦπι-
 τραπεζιτης · οτοζ ἀνοκ αἰσα ἡνι παιναδὸς ἡπετεφωι
 28 28 28 νεμτεγμης · ἀλιοτι οτη ἡπιχινῶωρ ἦτοτγ ἡφαι ·
 29 οτοζ μηγ ἡφα πῆ ἡχινῶωρ · 29 οτοη γαρ πι-
 βεν ἐτεοτοηταγ ἐτέτ παγ · οτοζ ἐρεοτοη ἐρζοτο
 ἐρογ · φῆ δε ἐτεῦμοηταγ · φῆ ἐτενητοτγ ἐτέοζγ
 30 ἦτοτγ · 30 οτοζ πατῶατ ἡβωκ ἐτεμματ · ζιτγ
 ἐπιχακι ἐτσαβοζ πῆμα ἐτεφριμ παψωπι ἡμογ · * Fol. 89r.
 νεμπισθερτερ ἦτεηιναζζι ·

αχπ ἰα ἡπιέροοτ ἡπῆ ἦτεπιπασχα ἐθῆ
 ψαλιμο κα

21 21 ποζεμ ἦταψτηχῆ ἔβοζ ἦτοτς ἦτσηγῆ νεμτα

Matt. xxv, 26 κειμ] il y a un α aj. sr. κ et un point aj. sr. ε par une main postér.
 Tit. ψαλιμο] sic et o sr. μ.

26 dans la terre ; voici de ma part * ce qui est à toi. » 26 Son maître répondit, et * Fol. 89r.
 lui dit : « Méchant et paresseux serviteur, si tu savais que je moissonne ce
 27 que je n'ai pas semé, et que je ramasse ce que je n'ai pas disséminé, 27 il
 te fallait donc remettre mon argent aux banquiers, et moi, en revenant,
 28 j'aurais perçu ce qui m'appartient avec son intérêt ; 28 prenez donc le talent
 29 à celui-ci, et donnez-le à celui qui a dix talents ; 29 car à quiconque possède,
 il sera donné, et il aura davantage ; quant à celui qui n'a pas, ce qu'il tient
 30 lui sera enlevé. 30 Et ce serviteur inutile, jetez-le * dans les ténèbres exté- * Fol. 89r.
 rieures, là où seront les pleurs et les grincements de dents. »

11e heure du 3e jour de la Pâque sainte (mardi).

Psaume XXI.

21 21 Délivre mon âme de l'épée, et du chien mon isolement natif.

μετῳηρι ὑματᾶτς · ἐβὼλ ἡτοῦτῃ ἡοτοῦτῳρ ·⁷ 7 πεκ-
 θρονος φϣ ᾠδένεζ ἡτεπίένεζ · πῳβῳτ ὑπῳωτ-
 τέππε πῳβῳτ ἡτετεκμετοῦρο ·

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΕΟΝ

³¹ εῳῳπ δε αῳῳᾶνῖ ἡξεπῳηρι ὑφρῳῳι ἡεν- 31
 πεῳῳοῦ · πεμῳπεγαγγελοσ τηροῦ πεμᾶῳ · τοτε εῳ-
 ζεῳῳσι ζῳξεπῳθρονοσ ἡτεπεῳῳοῦ ·³² 32 οτοζ εῳε-
 * Pol. 90r. θῳοῦτῃ ἡαζραῳ · ἡξεπῳεθνοσ τηροῦ · οτοζ εῳεφορ-
 ροῦ ἐβὼλ ἡνοῦτέρηνοῦ · ὑφρηῃ ὑπῳᾶνέσῳοῦ εῳᾶῳ-
 φῳρϣ ἡπῳέσῳοῦ · ἐβὼλ ἡενθῳῃτῃ ἡπῳβᾶεῳππῳ ·
³³ 33 οτοζ πῳέσῳοῦ μεν εῳεχαῦ σατεῳοῦῖῳᾶμ · πῳβᾶ-
 εῳππῳ δε σατεῳϣᾶβῳῃ ·³⁴ 34 τοτε εῳεῳοσ ἡξεπῳοῦρο ·
 ἡπῳ εῳσατεῳοῦῖῳᾶμ · ϣεᾶῳῳῳππῳ ζᾶροῖ πῳ εῳσαρ-
 ῳοῦτῃ ἡτεπᾶῳῳτ · ἀρῳκαῳηρονοῳῳῳ ἡῃμετοῦρο ·
 θῳ εῳσεβῳῳτ πῳῳτεπ · ἡσῳεπῳκαῳταβὼλῳῃ ὑπῳῳκοσμοσ
 ·³⁵ 35 αῳζκο γᾶρ οτοζ ἀτετεπῳτεῳμοῖ · αῳῳβῳ οτοζ
 ἀτετεπῳτσοῖ · πᾶῳοῖ ἡῳεῳμο · οτοζ ἀτετεπῳῳοπῳ

Matt. xxv, 35 ἡαζραῳ] sic point sr. π par une main postér.

(Ps. xliv)⁷ Ton trône, ô Dieu, est pour le siècle du siècle; le sceptre de la
 droiture, c'est le sceptre de ta royauté.

Évangile selon Matthieu (Mat. xxv).

³¹ Quand viendra le Fils de l'homme dans sa gloire, et tous ses anges avec 31
 * Pol. 90r. lui, alors il siégera sur le trône de sa gloire, ³² et toutes * les nations se 32
 rassembleront devant lui; et il séparera les uns des autres, comme le berger
 sépare les brebis d'entre les boucs; ³³ les brebis il les placera à sa droite, 33
 et les boucs à sa gauche. ³⁴ Alors le roi dira à ceux qui sont à sa droite : 34
 « Venez à moi, les bénis de mon Père, héritez du royaume qui vous est préparé
 depuis le commencement du monde; ³⁵ car j'ai eu faim, et vous m'avez nourri; 35
 j'ai eu soif, et vous m'avez fait boire; j'étais étranger, et vous m'avez

36 ἔρστηεν · 36 παιβηψ οτοζ ἀτετεν' ροβστ · παιψηψι * Fol. 90r.
 οτοζ ἀτετεν' χεμπασίησι · παιχη ηενπιψτεκο οτοζ
 37 ἀτετενί ψαροι · 37 τοτε ετ' εροτῶ παψ ἡψεπῆψησι
 ετ' ψα ἰμοσ' χεπενοσ' · ἐτανηατ' ἐροκ ἡθηατ' εκ-
 38 38 ἰε ἐτανηατ' ἐροκ ἡθηατ' · εκοί ἡψεμμο οτοζ απ-
 39 ψοπκ' ἐροη · ἰε εκβηψ οτοζ' απροβσκ · 39 ἰε ἐτανηατ'
 ἐροκ ἡθηατ' εκψηψι · ἰε εκχη ηενπιψτεκο' οτοζ
 40 απί ψαροκ · 40 οτοζ αφεροτῶ ἡψεπῆσοτ' ρο εφέχοσ
 ησοτ' · χε' ἀμνη ψα ἰμοσ' ησ' τεη · χε' ἐφροση
 ἀτετεναιτοτ' ἡοταί ἡπαικοτ' χι ἡσηηοτ' ἡτηί ἀποκ
 41 πεταρετεναιτοτ' ηησι · * 41 τοτε εφέχοσ ἡηηζσοτ' ετ' * Fol. 91r.
 σατεψαδὴη · χε' μαψε ησ' τεη ἐβοζ ζαροι ηη ετ-
 ρζοτορτ' ἐπι' χρῆψι ἡ' ἐνεζ · φη ετ' σεβ' τσ'τ ἰπιζαδ-
 42 βοζοσ' ηεμπεφαγγελοσ' · 42 αιζκο γαρ οτοζ ἰπε-
 43 τεη' τεμμοι · ασιβι οτοζ ἰπετεη' τσοι · 43 πασοι ἡψεμμο
 · οτοζ ἰπετεη' ψοπτ' ἐρσ' τεη · παιβηψ οτοζ ἰπετεη'-
 ροβστ · παιψηψι οτοζ ἰπετεη' χεμπασίησι · παιχη

36 accueilli; 36 j'étais nu, et vous * m'avez revêtu; j'étais malade, et vous m'avez * Fol. 90r.
 37 visité; j'étais en prison, et vous êtes venus vers moi. » 37 Alors les justes lui
 répondront en disant : « Notre Seigneur, quand est-ce que nous t'avons vu
 affamé, et que nous t'avons nourri? ou altéré, et que nous t'avons fait boire?
 38 38 ou quand est-ce que nous t'avons vu étranger, et que nous t'avons accueilli?
 39 ou nu, et que nous t'avons revêtu? 39 ou quand est-ce que nous t'avons vu
 40 malade, ou en prison, et que nous sommes allés vers toi? » 40 Et répondant, le
 roi leur dira : « En vérité je vous le dis, d'autant que vous avez fait à l'un de ces
 41 plus petits de mes frères, c'est à moi que vous l'avez fait. » * 41 Alors il dira * Fol. 91r.
 aussi à ceux qui sont à sa gauche : « Éloignez-vous de moi, maudits, allez au
 42 feu éternel qui a été préparé au diable et à ses anges; 42 car j'ai eu faim, et vous
 ne m'avez pas nourri; j'ai eu soif, et vous ne m'avez pas fait boire; 43 j'étais
 43 étranger, et vous ne m'avez pas accueilli; j'étais nu, et vous ne m'avez pas
 revêtu; j'étais malade, et vous ne m'avez pas visité; j'étais en prison, et vous

ΗΕΠΠΥΤΕΚΟ · ἰΠΕΤΕΝΙ ΨΑΡΟΙ ·⁴⁴ ΤΟΤΕ ΕΥΕΕΡΟΤΩ⁴⁴
 ΖΩΟΥ ΕΥΨΑ ἰΜΟC · ΧΕΠΕΝΟC¹ ΕΤΑΝΝΑΥ ΕΡΟΚ ἰΘΝΑΥ¹
 ΕΚΖΟΚΕΡ · ΙΕ ΕΚΟΒΙ · ΙΕ ΕΚΟΙ ἰΨΕΜΜΟ · ΙΕ ΕΚΒΗΨ · ΙΕ
 * Fol. 91^v. ΕΚΨΑΝΙ · ΙΕ ΕΚΧΗ¹ ΗΕΠΠΥΤΕΚΟ · ΟΤΟΖ * ἰΠΕΠΨΕΜ-
 ΨΗΤΚ ·⁴⁵ ΤΟΤΕ ΕΥΕΕΡΟΤΩ ἰΨΟΥ¹ ΕΥΨΑ ἰΜΟC · ΧΕἰΜΗ¹⁴⁵
 ΨΑ ἰΜΟC ἰΨΤΕΝ ΧΕἰΦΟCΟΝ · ἰΠΕΤΕΝΑΙΤΟΥ ἰΟΥΑΙ
 ἰΠΑΙΚΟΥΨΙ · ΟΥΔΕ ἰΠΟΚ ἰΠΕΤΕΝΑΙΤΟΥ ἰΝΗ ·⁴⁶ ΟΤΟΖ⁴⁶
 ΕΥΕΨΕ ἰΨΟΥ ἰΧΕΝΑΙ¹ ΕΥΚΟΛΑCΙC ἰΕΝΕΖ · ἰΨΜΗΙ ΔΕ
 ΕΥΨΗ¹ ἰΕΝΕΖ¹ ¹ ΟΤΟΖ ἰΨΨΑΠΙ ΕΤΑΙ¹ΝC · ΧΕΚΝΑΙCΑΨΙ^{xxvi}₁
 ΤΗΡΟΥ ΕΒΟΛ ΠΕΧΑΨ ἰΠΕΨΜΑ¹ΘΗΤΗC · ² ΧΕΤΕΤΕΝΕΜΙ²
 ΧΕΜΕΝΕΝCΑΚΕΕΖΟΥ¹ Β ΠΠΑCΧΑ ΠΑΨΑΠΙ · ΟΤΟΖ
 ΠΨΗΡΙ ἰΦ¹ΡΨΜΙ CΕΝΑΤΗΙΨ ΕΨΡΟΥΑΨΨ ·

n'êtes pas venus vers moi. »⁴⁴ Alors ils répondront aussi en disant : « Notre⁴⁴
 Seigneur, quand est-ce que nous t'avons vu affamé, ou altéré, ou étranger,
 * Fol. 91^v. ou nu, ou malade, ou en prison, et * que nous ne t'avons pas servi ? »⁴⁵ Alors⁴⁵
 il leur répondra en disant : « D'autant que vous n'avez rien fait à l'un de ces
 petits, à moi non plus vous n'avez rien fait. »⁴⁶ Et ceux-là s'en iront à une⁴⁶
 peine éternelle, mais les justes à une vie éternelle. ¹ Et il arriva, quand Jésus^{xxvi}₁
 eut achevé toutes ces paroles, qu'il dit à ses disciples : ² « Vous savez que²
 après deux jours encore ce sera la Pâque, et que le Fils de l'homme sera
 livré pour être crucifié. »

LE CANDÉLABRE DES SANCTUAIRES

LE
CANDÉLABRE DES SANCTUAIRES
DE
GRÉGOIRE ABOULFARADJ DIT BARHEBRAEUS

(Suite)

ÉDITÉ ET TRADUIT EN FRANÇAIS

PAR

JÁN BAKOŠ

P = Paris n° 210.
B = Berlin n° 190.
V = Vatican n° 168.

صحتا وخلقاً صفة عصفار. صميداً ويا حباً لاقام. سوا فحة صفة اذ ويا اذ
 وصب. وحتا وخلقاً صفة عصفار بفسحة اعمدة وحتا. وحتا صفة لا قحلا
 اى. الا افلا ستا. الا افلا متعفا. امحا متعفسا بوهو. ولاقام وبع
 صفة اذ وحتا صفة وبقا متعفا متعفا اى امحا خلا¹ محدث
 احمه صفة اذ وبقا ردا صفة وبعصمة ولا لاقام. صميداً وبع
 حاصلا² حاصلا³ اذ وبع⁴ اذ صفة اذ وبع صفة
 ولا ويا صفة ويا اذ صفة اذ وبع صفة اى وبقا
 وبقا صفة وبقا احمه وبقلا باهمم اى. ويا وبع اذ وبع
 صفة اذ وبع صفة ويا اذ صفة اى وبقلا⁵ وبقلا⁶
 اى اذ وبقلا وبقلا⁷ وبقلا⁸

1. P وخلق. — 2. P حاصلا², V حاصلا². — 3. P حاصلا³. — 4. P وبع. — 5. P وبقلا. —
 6. BV وبقلا. — 7. B deest. — 8. P وبقلا⁸.

(choses). D'abord par cela que David a dit que les eaux qui sont au-dessus des cieux glorifient le nom du Seigneur. Or, quand les eaux ne sont pas raisonnables, non plus que vivantes ni animées, comment seraient-elles glorificatrices? Deuxièmement, puisque les eaux sont liquides, molles, fluides et vacillantes, comment peuvent-elles rester sur la voûte, c'est-à-dire la courbure de la sphère céleste, et ne pas se répandre? Saint Basile dit dans son *Hexaëmeron* ¹ : Nous appelons les eaux « eaux » et nous (les) reconnaissons (telles). Par cela qu'il est dit des eaux supérieures qu'elles sont glorificatrices du Seigneur commun, nous ne leur accordons pas la nature des (êtres) raisonnables, c'est-à-dire des anges; car, n'est-ce pas, il est aussi écrit que les cieux racontent la gloire de Dieu, bien qu'ils ne soient ni raisonnables ni anges. Ensuite Daniel dit : Rosée, givre et froid, glorifiez Dieu. David parle aussi des monstres marins et des abîmes de la même façon. Contre la deuxième (assertion, Basile)

d'Alexandrie et Grégoire de Nysse disent que les anges... On le sait par deux (choses) : la première, que David dit... si elles glorifient, on connaît qu'elles sont raisonnables et anges; la deuxième, que, les eaux étant liquides, molles et fluides, comment se tiennent-elles sans profondeurs, ni réservoirs, ni lieux aptes aux eaux? » La citation est empruntée au Ps. CXLVIII, 4.

1. *P. G.*, t. XXIX, col. 76 : ... Τὸ ὕδωρ ὕδωρ νοήσωμεν, ... καὶ μέντοι, κἀν εἰς δοξολογίαν ποτὲ τοῦ κοινοῦ τῶν ὄλων Δεσπότην τὰ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν παραλαμβάνηται ὕδατα, οὐ λογικὴν αὐτὰ φύσιν παρὰ τοῦτο τιθέμεθα. Οὐτὶ γὰρ οἱ οὐρανοὶ ἔμφυχοι, ἐπειδὴ διηγουνται δόξαν Θεοῦ... Dans le texte grec figurent les mêmes citations de la Bible : Ps. XIX, 2; Dan. (LXX), III, 67, 68; Ps. CXLVIII, 7. L'opinion de Basile est aussi rapportée par Moïse bar Képha, *Hexaëmeron*, fol. 59r. Cependant Barhebraeus suit de plus près le texte grec. Moïse bar Képha associe, en effet, le nom de Basile à ceux de Mar Éphrem et de Mar Jacques et se range lui-même à leur avis. Il ne cite les propres paroles de Basile que plus loin et sous la forme impersonnelle : احميداً (2° et 3° points).

لَمَسَمِلَا مَدَسِنَمِ دَمِ عَقَهْ بِدَا¹ ؛ اِذَا مَدَمَمَلَا . ؛ اَمَلَمِوَهْ مَوَسَقَلَهْ
 مَهْلَا لَمَسَه² اَمَلَا اِلْقَالَا مَقْتَلَا جَسْ³ اَمَحْ ؛
 حَلَا اَتَكَا اِتَكَا مَدَلَا رَمَحْ فَمَ مَدَلَا مَمَقَلَا . اِذْ مَحْ وَاَسَا
 يُنْقَحْ لَلَا اَفْتَمِوَهْ . اِذْ مَحْ⁴ رَقَمِوَهْ⁵ اِهْ حَلَلَا⁶ رَهْوَهْ مَوَسَمِوَهْ ؛ حَقَمَلَا
 اَلْتَرَا ؛ دَمِوَهْ . مَدَلَا مَدَلَا⁷ اَمَوَسَمَا⁸ ؛ وُزُبْ حَلَا مَوَسَمِوَهْ رَقَا اِبْدِنِ⁹
 اِنْمَهْلَمَهْلَمِوَهْ ؛ اِنْمَهْفَه¹⁰ اَمَلَمِوَهْ بَدَحْحِنَا ؛ حَمَلَا اَوَسْ مَقَلَا مَحْ نَعْمَلَا
 وَاَسَا مَدَلَا وَاَسَمِوَهْ مَدَلَا ؛ دَمِوَهْ دَمَدَحْحِنَا اِذْ مَوَسَمَلَا مَحْ حَمَلَا حَمِنَمَلَا . مَحْ كُنْهَلَا
 نَعْدِنَهْ كَلْهَمِوَهْ مَدَلَا حَمَلَا مَوَسَمِوَهْ . مَوَسَمِوَهْ ؛ وُزُبْ سَمَفَمِوَهْ . مَوَسَمِوَهْ اَسْتَمَلَا
 اِبْدِنِوَهْ . مَوَسَمِوَهْ مَسَمَلَا مَسَمِوَهْ ؛ اِذْ مَوَسَمِوَهْ ؛ حَلَلَا اِذْ مَوَسَمِوَهْ ؛ وُزُبْ¹¹
 ؛ اَمْرِوَهْ . مَسَلَمَلَا اِذْ مَوَسَمِوَهْ مَسَمَلَا مَسَمِوَهْ ؛ مَوَسَمِوَهْ ؛ اَمَلَمِوَهْ¹³ دَفَلَمَلَا اِذْ¹⁴
 مَسَمِوَهْ مَوَسَمِوَهْ¹⁵ . مَوَسَمِوَهْ اَمَلَا ؛ حَمِنَمَلَا اِنْمَهْفَه¹⁶ فَمَلَا مَسَمِوَهْ ؛ حَمِوَهْ رَحْتَلَا
 حَمَمَلَا مَسَمَلَا مَسَمِوَهْ . اَمْرِوَهْ¹⁷ مَسَمَقَلَا اَقَمِوَهْ حَسْبِ حَمَلَا حَمَلَا مَدَلَا بَدَحْحِنَا

1. B مَدَلَا . — 2. B مَسَمَلَا مَسَمِوَهْ مَسَمِوَهْ ، V مَسَمَلَا مَسَمِوَهْ . — 3. V مَسَمِوَهْ . — 4. P لَلَا . —
 5. P رَقَمِوَهْ . — 6. PV حَلَلَا . — 7. P مَدَلَا مَدَلَا . — 8. B اَمَلَمِوَهْ . — 9. P اِبْدِنِوَهْ . — 10. P ؛ اِنْمَهْفَهْ . —
 11. V ؛ وُزُبْ . — 12. P مَسَمِوَهْ مَسَمِوَهْ ، مَسَمِوَهْ deest. — 13. BV deest. — 14. PBV suff. masc. gen. — 15. PBV
 suff. masc. gen. — 16. B ؛ اِنْمَهْفَهْ . — 17. P اَمْرِوَهْ .

des traces de terre marine, c'est-à-dire les κογχύλια et les τελλίνας, c'est-à-dire les coquillages qui s'y trouvent¹.

Des mouvements de la mer. Les eaux de la mer se meuvent par les vents qui soufflent soit à leur surface, soit de leurs côtés, ou parce qu'elles sont comprimées dans les détroits resserrés qui sont dans les mers. Des eaux de l'Euripe qui coulent vers deux côtés, Aristote a dit que l'Euripe est un passage entre deux mers et, lorsque le vent souffle, les eaux qui sont dans ce passage sont chassées et arrivent jusque dans la mer. Lorsque son souffle s'arrête, les eaux retournent à leur place et se soumettent au courant inverse². D'autres ont dit autre chose. Juste est ce que l'expérience prouve, que la cause d'un pareil courant inverse est le changement journalier et mensuel de la lune, quand elle est dans son plein et quand elle décroît³. On dit en outre que dans la mer d'Euripe se trouve un récif qui, dix fois par jour, monte et s'abaisse de cinq cents coudées à la fois, jusqu'à ce que le fond de la mer se

1. Aristote, *Meteorologica*, lib. I, cap. XIV. Il n'y est pas fait mention d'Ἀρσινότις. — 2. Comparer Aristote, *Meteorologica*, lib. II, cap. 1, et *Probl.* 26, 4, 5, 40; 26, 5, 940 b 26; 26, 40. — 3. Cf. Pseudo-Aristote, *De Mundo*, cap. IV; Pline, *Historia naturalis*, lib. II (99), (100); Moïse bar Képha, *Hexameron*, fol. 116 v.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18.

1. B. — 2. B. — 3. B. — 4. B. — 5. P. — 6. P. — 7. P. — 8. P. — 9. P. — 10. B. — 11. B. — 12. BV. — 13. P. — 14. P. — 15. B. — 16. P. — 17. B. — 18. P.

mer Adriatique Alexandrie et l'Égypte; au nord, Constantinople, Rome et toute la terre de Francie. Elle renferme des îles célèbres qui nous sont des plus connues, comme Chypre, Samos, Chios, Rhodes et la Sicile. A l'est sont les terres de Syrie et les terres de notre mer. La mer Océan qui est en dehors des colonnes d'Hercule, quand son cours se dirige vers le sud, passe près des terres des Arabes occidentaux, près de la montagne d'Argent et près des monts de la Lune¹, des trous desquels sourdent les eaux du fleuve Nil, près des terres des Abyssins et près des terres des Nubiens, c'est-à-dire près de toute la terre des Kouschites. A l'extrémité de cette terre s'élargit d'elle au nord un petit golfe, en face de l'Égypte, dénommé mer des Roseaux, qui est comme la fin et la terminaison de la Grande mer². Les fils d'Israël le traversèrent à pied et Pharaon s'y noya. A cause de la quantité de montagnes et de rochers qui se trouvent dans ce golfe, les bateaux ne peuvent y naviguer, sauf peut-être de jour, à proximité de sa côte. La Grande mer de laquelle sort ce golfe s'appelle la mer Rouge. Et celle-ci, se dirigeant vers l'est,

1. Voir Nau, *L'Ascension de l'esprit*, traduction, p. 119, note 1. — 2. Jeu de mots : *mer des Roseaux* et *mer des Roseaux*.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17.

* P fol. 37 v.

1. P deest. — 2. B. — 3. P deest. — 4-4. P deest. — 5. B. — 6. P. — 7. P. — 8. B. — 9. P deest. — 10. P. — 11. P. — 12. P. — 13. P. — 14. P. — 15. B. — 16. P. — 17. P.

d'autres îles et montagnes d'où proviennent et sont transportées des médecines chaudes, excellentes et épicées : le caryophyllon¹, l'aloès², le poivre, le camphre, etc., puis des pierres précieuses : l'hyacinthe, etc. Ainsi s'étendant ensuite de l'est au nord, elle passe près des terres des Tibétains et des Chinois, près des terres des Huns, dont nous avons parlé, près des terres des Ibères, près de beaucoup de terres désertes et de montagnes inaccessibles. Ensuite elle passe près de la grande montagne noire, qui se trouve au nord, près des plaines Caspiennes³ et près de la terre des Alains. Là elle forme, du nord au sud, un golfe qui se nomme dans la langue de ce pays Varank (?)⁴. S'étendant ainsi du nord à l'ouest, elle passe ensuite près * des terres des Scythes, près des

* P fol. 37 v.

1. قرنفل. — 2. السجوج. — 3. Au lieu de متفاما, Moïse bar Képha, dans l'Hexaameron, fol. 172 v, écrit : متفاما, متفاما, متفاما, متفاما, متفاما, متفاما, et Jacques bar Chakko, dans le Livre des trésors, fol. 172 v : متفاما, متفاما, متفاما, متفاما, متفاما, متفاما. Nau, loc. cit., p. 312. Cf. aussi Nau, L'Ascension de l'esprit, traduction, p. 121, note 5; chez Aristote, Meteorologica, lib. II, cap. I : 'H δ' Ἰπρανία καὶ Κασπία... — 4. Voir 7° climat, P. O., t. XXII, p. 589. — 5. La carte est placée à cet endroit dans le ms. de Berlin.

الحنبل. الامر صعدا الحنبل. صعدا واهدا¹ واهدا. امر واهدا
 امر الحنبل الحنبل. في صعدا الحنبل. صعدا. واهدا
 واهدا. امر صعدا. واهدا² واهدا³ واهدا. واهدا
 واهدا. امر صعدا. واهدا⁴ واهدا. واهدا
 واهدا. امر صعدا. واهدا⁵ واهدا⁶ واهدا
 واهدا. امر صعدا. واهدا⁷ واهدا. واهدا
 واهدا. امر صعدا. واهدا⁸ واهدا. واهدا
 واهدا. امر صعدا. واهدا⁹ واهدا¹⁰ واهدا
 واهدا. امر صعدا. واهدا¹¹ واهدا¹² واهدا¹³
 واهدا. امر صعدا. واهدا¹⁴ واهدا¹⁵ واهدا
 واهدا. امر صعدا. واهدا¹⁶ واهدا¹⁷ واهدا

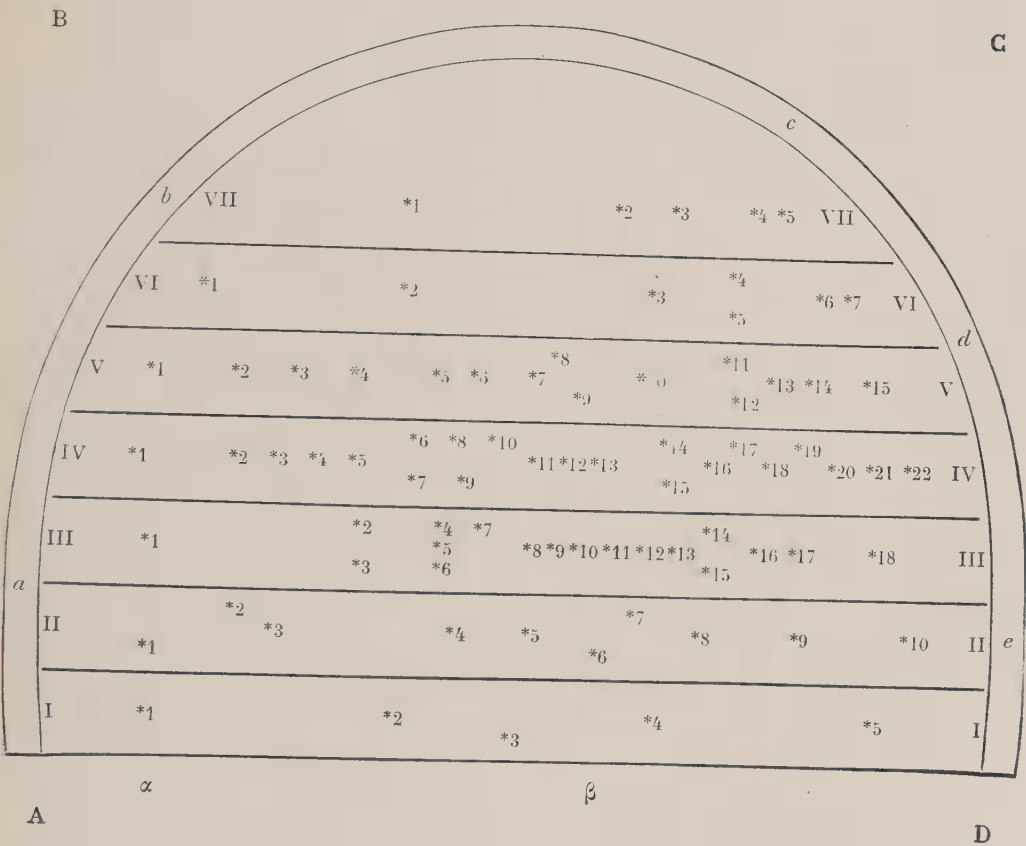
1. P. واهدا. — 2. P. واهدا. — 3. PB. واهدا. — 4. P. واهدا. — 5. P. واهدا. — 6. BV. واهدا. — 7. P. واهدا. — 8. P. واهدا. — 9. B. واهدا. — 10. B. واهدا. — 11. BV. واهدا. — 12. V. واهدا. — 13. PB. واهدا. — 14. B. واهدا. — 15. P. واهدا, B. واهدا. — 16. P. واهدا. — 17. P. واهدا.

entoure la terre comme une couronne (entoure) la tête et comme une ceinture les lombes. Par cette figuration que nous avons faite, toute la terre habitée est visible comme dans un miroir, divisée en sept climats, ainsi que la position de chaque lieu et de chaque golfe maritime qui provient de la mer universelle. Dans la terre des Ibères il y a un lac indépendant, qui n'est pas réuni à la mer universelle, si bien que, si quelqu'un sortait d'un des lieux connus sur son bord et le contournerait, il pourrait revenir au lieu d'où il est parti, s'il n'y avait pas un grand fleuve, nommé Atel¹, qui verse ses eaux dans ce lac. Dans les livres et dans le langage courant, à cause de sa grandeur et de son étendue, on appelle ce lac mer et non lac. Ptolémée l'appelle mer d'Hyrcanie; de nos jours, on l'appelle Khazar². A l'ouest de cette mer se trouvent la Porte de fer, les plaines Caspiennes, le Chervân, le Tabaristân; au sud d'elle est la Grande Arménie; à l'est sont les terres des Ibères et au nord-est la grande montagne désolée et noire, qui est aux confins de la terre nord-est.

1. Atel = Volga. — 2. Qazwini, *Cosmographie*, t. I, p. 124.

NOTE. — La figure qui se trouve ci-dessous reproduit le dessin dont parle Barhebraeus, p. [158], l. 2. Elle en donne d'abord le tracé général, avec la division en sept climats, et elle marque ensuite d'une lettre ou d'un nombre en chiffre romain ou arabe chaque mot et chaque groupe de mots qui désignent une particularité géographique, la lettre et le nombre étant placés exactement au milieu de ce mot et de ce groupe de mots.

Le texte syriaque et la traduction française sont donnés à la suite de la figure. Le manuscrit de Paris a été pris pour base; car dans les manuscrits de Berlin et du Vatican, il existe en syriaque et en arabe des noms de lieux qui ont été ajoutés par une autre main. La figure est présentée dans la disposition qui nous est habituelle, alors que dans les manuscrits elle est renversée, le nord se trouvant placé en bas (M. Brière).

A. * *ܡܘܨܝܘܢ*. — B. *ܡܘܨܝܘܢ*. — C. *ܡܘܨܝܘܢ*. — D. *ܡܘܨܝܘܢ*.

A. * Ouest. — B. Nord. — C. Est. — D. Sud.

* P fol. 38
r°.

* P fol. 38
r°.

هذه في انصلا اوصلا اذنا مصبالا و اجنبا — β. لهذا هارمبالا
 مدينه هببدا حذو حمنبالا هلاصبالا مدينه حله ملامر ملامر
 اوصلا لا ملامر — c. ملامر لا ملامر —
 e. ملامر

I

امبالا *4. — بحتا *3. — سقلا *2. — حذينا احمدا *1. — ملامر
 ملامر *5. — ملامر¹

II

الانصلا حله و اوصلا *2. — اوصلا ملامر *1. — انصلا
 ملامر *5. — انصلا حله اوصلا ملامر *4. — ملامر اوصلا ملامر *3.
 ملامر ملامر *8. — ملامر *7. — لهذا هلب *6. — ملامر³
 ملامر *10. — ملامر ملامر *9.

1. V ملامر — 2. P ملامر — 3. BV add ملامر — 4. P ملامر — 5. V ملامر —
 6. P ملامر

α. Montagne d'Argent. — β. Équateur¹, c'est-à-dire pays chaud, au nord
 duquel est placée toute la terre habitée et au sud duquel il n'y a jamais
 rien d'habitable.

a, b, d. Mer océan non navigable. — c. Océan non navigable. — e. Ile
 du sud.

I

Premier (climat). — *1. Barbares noirs (tels que les Arabes). — *2. Abye-
 sins. — *3. Nubiens. — *4. Sud intérieur. — *5. Ile de Serendib.

II

Deuxième (climat). — *1. (Barbares noirs) tels que les Arabes. — *2. Toutes
 les terres d'Égypte. — *3. Kous, Asvân et Saïd. — *4. Ici traversèrent les
 Israélites et se noya Pharaon. — *5. Mer des Roseaux². — *6. Mont Sinai.
 — *7. Pharan. — *8. Schéba, Saba et Yatrib. — *9. Mer des Élamites, c'est-
 à-dire des Perses. — *10. Mer Indienne.

1. La phrase relative à l'équateur est reconstituée d'après le ms. du Vatican; elle est en partie
 fautive, en partie illisible dans les mss. de Paris et de Berlin. — 2. Les mss. de Berlin et du Vatican
 ajoutent : « Le fleuve Nil ».

III

مجبتا يهتما محتسلا اوصلا اذبا وحب الكهصم 1. — االحاما.
 — *2. حده¹. — *3. مهتما واصلهم. — *4. صرزم. — *5. الكهصم. — *6.
 *7. واه. — *8. اه واه. — *9. اه واه. — *10. اه واه. — *11. اه واه.
 — *12. اه واه. — *13. اه واه. — *14. اه واه. — *15. اه واه.
 *16. اه واه. — *17. اه واه. — *18. اه واه.

IV

صه⁶ 3. — ههههه⁵ 2. — فنهههه واهههه 4. — واهههه.
 — *4. اه واه⁷. — *5. اه واه. — *6. اه واه⁸. — *7. اه واه.
 *8. اه واه⁹. — *9. اه واه¹⁰. — *10. اه واه. — *11. اه واه.
 *12. اه واه. — *13. اه واه¹¹. — *14. اه واه¹². — *15. اه واه.
 — *16. اه واه¹³. — *17. اه واه. — *18. اه واه. — *19. اه واه.
 *20. اه واه. — *21. اه واه. — *22. اه واه.

1. BV om حده. — 2. BV om واه. — 3. P ههههه. — 4. P اه واه. — 5. P ههههه. — 6. BV add
 واه. — 7. P اه واه (sic), V اه واه. — 8. P اه واه. — 9. V اه واه. — 10. V اه واه.
 11. P اه واه. — 12. BV اه واه. — 13. P اه واه.

III

Troisième (climat). — *1. Villes occidentales des Arabes, c'est-à-dire
 terre d'Abd-al-mumin (?). — *2. Alexandrie. — *3. Égypte. — *4. Césarée de
 Philippe. — *5. Akko. — *6. Tyr'. — *7. Damiette. — *8. Ascalon. —
 *9. Jérusalem. — *10. Damas. — *11. Koufa. — *12. Bagdad. — *13. Basra.
 — *14. Schiraz. — *15. Kirmân. — *16. Babel. — *17. Inde extérieure. —
 *18. Terres des Indous intérieurs.

IV

Quatrième (climat). — *1. Colonnes d'Hercule. — *2. Sicile. — *3. Chios².
 — *4. Mer Adriatique. — *5. Chypre. — *6. Tripoli. — *7. Tarse. — *8. Syrie.
 — *9. Laodicée. — *10. Anas (?). — *11. Alep. — *12. Harran. — *13. As-
 syrie. — *14. Ispahân. — *15. Adherbeidjan. — *16. Tous. — *17. Hama-
 dâ. — *18. Boukhara. — *19. Samarcande. — *20. Qazwin. — *21. Terre de
 Koutan. — *22. Tibétains.

1. Les mss. de Berlin et du Vatican omettent : « Akko », et : « Tyr ». — 2. Les mss. de Berlin et
 du Vatican ajoutent : « Rhodes ».

* **ܕܗܠܟ ܕܡܚܘܕܐ ܕܟܘܪܕܐ**. **ܡܩܡܘܕܐ** ܡܥ ܐܡܠܘܬܐ ܐܘܬܝܥ ܘܠܐ ܡܨܦܝܢܐ ܕܡܨܘܕܐ
 ܐܘܬܝܥ ܕܗܐ ܐܡܠܘܬܐ¹. ܡܦܝܬܐ ܐܒܬܐ ܕܡܨܘܕܐ. ܐܠܐ ܐܘܬܝܥ ܡܨܦܝܢܐ ܕܡܨܘܕܐ
 ܐܡܠܘܬܐ. ܡܨܘܕܐ ܘܠܡܨܘܕܐ². ܐܘܬܝܥ ܘܠܡܨܘܕܐ³. ܐܘܬܝܥ ܘܠܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ
 ܘܠܡܐ ܕܡܨܘܕܐ⁴. ܡܨܘܕܐ ܐܘܬܝܥ ܘܠܡܨܘܕܐ ܘܠܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ
 ܘܠܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ⁵ ܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ
 ܘܠܐ ܘܠܐ ܕܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ⁶ ܕܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ. ܐܠܐ ܕܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ
 ܘܠܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ. ܡܨܘܕܐ ܐܘܬܝܥ ܘܠܡܨܘܕܐ ܘܠܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ
 ܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ ܘܠܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ⁷ ܕܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ ܘܠܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ⁸
ܕܗܠܟ ܕܡܚܘܕܐ ܕܟܘܪܕܐ. ܐܘܬܝܥ ܕܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ
 ܕܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ. ܐܠܐ ܕܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ
 ܐܘܬܝܥ ܕܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ. ܐܠܐ ܕܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ
 ܕܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ ܕܡܨܘܕܐ

* P fol. 38 v°.

1. P. ܐܡܠܘܬܐ. — 2. PB. ܘܠܡܨܘܕܐ. — 3. P. ܘܠܡܨܘܕܐ. — 4. P. ܡܨܘܕܐ. — 5. B. ܡܨܘܕܐ. — 6. P. ܕܡܨܘܕܐ.
 — 7. P. ܕܡܨܘܕܐ. — 8. P. ܡܨܘܕܐ.

* *Des lacs*¹. Les lacs ne sont pas réunis à la grande mer, l'Océan. Il y en a beaucoup sur la terre habitée, mais les suivants nous sont connus : le lac d'Apamée, celui de Tibériade, celui qui s'appelle Maréotis, près d'Alexandrie ; le lac de Génésareth, dont on dit qu'il ne contient point de poissons, parce que ses eaux se changent trois fois par jour² ; le bitume en sourd sous l'aspect d'un taureau sans tête, qu'on ne peut trancher ou broyer ni par le fer ni par la pierre, mais qui se dissout dans l'eau puante et dans le sang des menstrues³ ; le lac en Arménie qui s'appelle Arkestia⁴, c'est-à-dire Arghisch⁵, d'autres qui sont dans l'Adherheidjan et dans les terres de Perse, et d'autres innombrables⁶.

* P fol. 38 v°.

Des sources et des fleuves. Nous avons parlé plus haut de deux vapeurs⁷ : l'une, sèche et fumeuse ; l'autre, vaporeuse et humide. Chacune d'elles est soit au-dessus de la terre, soit en elle. La fumeuse produit le vent au-dessus de la terre et meut l'air ; dans la terre, elle met en mouvement, fait trembler et secoue la terre selon sa force. Ensuite la vaporeuse, au-dessus de la terre,

1. L'alinéa relatif aux lacs se trouve aussi dans Nau, *L'Ascension de l'esprit*, traduction, p. 121 et surtout p. 122, avec les mêmes erreurs. — 2. Barhebraeus fait du lac de Tibériade ou de Génésareth deux formations différentes et attribue à la seconde les propriétés de la mer Morte. Cf. Josèphe, *Bellum Judaicum*, lib. IV, cap. VIII, § 4. L'erreur se retrouve dans d'autres ouvrages syriaques ; voir Nau, *L'Ascension de l'esprit*, traduction, p. 122, note 3. — 3. Pour cette phrase empruntée à Josèphe, *Bellum Judaicum*, *ib.*, voir Nau, *op. cit.*, p. 122, note 4 ; Gottheit, *Hebraica*, *ib.* — 4. D'après Nau, *ib.*, note 2, il s'agit du lac de Van, dénommé par Strabon Θωσπιτις, Thospitis et Arsissa. — 5. أرغيش, dans la *Géographie* d'Aboulféda, texte arabe, pp. ٢٩٤-٢٩٥. — 6. En ce qui concerne les lacs, voir Moïse bar Képha, *Hexaemeron*, fol. 174 v-175 r, et texte identique chez Jacques bar Chakko, *Livre des trésors*, fol. 174 v-175 r. — 7. Voir *P. O.*, t. XXII, p. 635 : Du tonnerre et de l'éclair.

לוי להזן ; ומדדנא להזמשה¹ אמהלזש אהזוהו זותל ז'ב. סזע
 להז' ² לוי ; שהקלמ אהזוהו ז'הז ז'תמ נסל. סזע חמ חקעמ לוי
 מעזע אהזוהו ז'ע. סזעה³ (?). סזע להזן ז'ה אהזמז חז'סזעז'מז
 סזעה אהזוהו ז'חמ. סזעה ז'ע אהזוהו ז'חמ ז'מזעז'מז אהזוהו ז'מז
 אהזן ז'ה ז'זעמ לאזן⁵ ; ז'תמז אהזמז⁶ סזעל. ז'עז' אהזמז ז'חמז אהזן
 ז'זעמ לאזן ; חקעמ סזעז'מז ומדדנא אהזמז⁷ לוי ז'עז'מז. סזעמז אהזן
 סזעמז. סזעמז לאזן ז'תמז אהזמז. סזעמז ז'זעמ לאזן ; חמז סזעמז⁸
 אהזמז ז'ז'

חז'ל חז'תמז חז' חז'תמז אהזמז⁹ ז'עמז אהזן ; אהז
 אהזן ; ז'עמז אהזמז¹⁰ ; אהז¹¹ ז'תמז ז'מזמז אהזן ז'חמז חז'מז.
 אהזמז אהזמז אהזמז אהזמז אהזמז אהזמז אהזמז אהזמז אהזמז אהזמז

1. P. להזמשה. — 2. P. להזן. — 3. P. סזעה, BV סזעה, recte סזעה? — 4. P. חז'סזעז'מז. —
 5. P. לאזן. — 6. B. אהזמז. — 7. P. ז'ע. — 8. P. סזעמז. — 9. P. אהזמז, B. אהזמז. — 10. V. אהזמז.
 — 11. V. אהזמז.

Des montagnes des Pyrénées, qui sont à l'ouest, coulent le Tartessus et l'Ister, puissants fleuves. Aussi des monts des Scythes descendent de très grands fleuves. De la terre des Kouschites coulent l'Égon et le Nysès. De la Montagne d'Argent coulent le Krémétès et le Nil'. Le Pischon est, comme le dit le livre de la Thora, ce fleuve qui arrose la terre des Indous nommée Havila. Le Guihon est le fleuve Nil, qui arrose la terre des Kouschites, l'Égypte et l'ouest; il s'appelle aussi Schikhor. Le Tigre est étroit et rapide et il arrose la Perse et le nord. L'Euphrate arrose la terre de Babel et Mayschan, c'est-à-dire Basra².

Des curiosités qui sont dans les fleuves. On dit que dans l'Hispanie intérieure est un fleuve nommé Bétis qui, pendant les six premières heures du jour, verse ses eaux dans la mer; pendant les six autres heures, ses eaux sont retenues dans sa source et tout son lit apparaît sec. Puis on dit qu'en

1. La description de ces fleuves est empruntée à Aristote, *Meteorologica*, lib. I, cap. XIII, probablement par l'intermédiaire de Basile, *P. G.*, t. XXIX, col. 65 et 68. Cf. aussi Nau, *op. cit.*, pp. 122-125; Jacques bar Chakko, *op. cit.*, fol. 175r-176r, édité et traduit par Nau, *Journal asiatique*, mars-avril 1896, pp. 314-316.
 — 2. *Géographie* d'Aboulféda, texte arabe, p. 296 : *ومن بلاد البصرة ميسان*. Pour les fleuves du Paradis, voir Nau, *L'Ascension de l'esprit*, pp. 122 et suiv.; ce sont : *גיהון*, Gen., II, 11; *פישון*, Gen., II, 13; *טיחוקר*, Isaïe, XXIII, 3, Jér., II, 18; *חידקל*, Gen., II, 14; *פרת*, Gen., II, 14. La terre de Havila est *חיולה*, Gen., II, 11.

* P fol 40
 1°.
 * **جذال وهاليمه**. فلا تُحسا اذ اكلها به. ان مع حفزه امه
 ذه¹ مُمداله² هتيل³ هقهلاه⁴ امر رمالا ملالا. اذ لا اذصفه به⁵ ان مع
 حفزه مدسبه مدعاه اذ حف هقهلاه⁶ امر ملسا ههسالا. اذ بنجداه⁷ به ان
 مع حفزه هتيل⁸ منتمدلاه⁹ هقهلاه⁹ امر حنلا ههسالا. اذ ههط
 به¹⁰ ان فده¹¹ ليلسا ليلسا. هلهام ذه¹² ممداله. هعنا ههنا منجم
 امر ممداله. هُنلعا به حله بنجداه¹³ لدهدا امه به. اهلا¹⁴ به
 سراه¹⁵ ههسالا¹⁶ ههسالا¹⁷ ههسالا فده الاقسه ونسبه. املا امثلا هههه
وهاليمه كزناك. اذ لعا فده مدههه حنلا به ملسا هتيل
 فاهههه. مدههه به بهسلا ملسا ليليمه¹⁸ فاهههه
وهاليمه كزناك. تحسا مع مدههه سبههه¹⁹ مدههه اذ²⁰ اذرا
 بلالا. مدههه به هتيل²¹ مدهههه²² اذرا باذرا²³. مدههه به حههههههه²⁴
 مدهههه²⁵ اذ²⁶ اذرا بههههههه²⁷ دكزللا

1. P ده. — 2. P منتمداله. — 3. P هتيلام. — 4. PE هتههههه. — 5. P deest. — 6. PB هتههههه. — 7. P ههط. — 8. P هتيلام. — 9. PV منتمداله. — 10. BV ههه. — 11. BV هه. — 12. P ده. — 13. P مدهههه. — 14. P اهتلا. — 15. P ههسالا. — 16. P ههسالا. — 17. P ههسالا. — 18. BV هتيلام. — 19. P مدههههه. — 20. P به. — 21. P هتيلام. — 22. B مدههههههه. — 23. BV ههههههه. — 24. P حههههههه, BV مدههههههه. — 25. P مدههههههه. — 26. P به. — 27. P مدههههههه, V مدههههههه.

* P fol. 40
 1°.
 * *De la division des plantes.* Chaque plante est un arbre, quand elle a un tronc (partant) de la racine et quand elle a beaucoup de branches, comme l'olivier et le figuier ; ou elle est un buisson, quand ses branches se ramifient immédiatement de sa racine, comme le roseau et la ronce ; ou elle est un légume, quand de sa racine partent beaucoup de tiges et de branches, comme le chou et le pégane ; ou elle est une herbe, quand elle a des feuilles et pas de tronc ; elle pousse d'année en année et sèche, comme les légumes. La bette est entre le légume et l'herbe. Le myrte, le pommier, le grenadier, le poirier poussent d'abord (comme) buissons, ensuite deviennent des arbres¹.

Autre division. Certains arbres sont forestiers et ont une très grande quantité de fruits ; quelques-uns sont de jardin et leurs fruits sont très beaux².

Autre division. Quelques plantes ont une seule écorce, par exemple le figuier ; quelques-unes ont beaucoup d'écorces, comme le pin ; quelques-unes sont dans leur totalité écorceuses, comme le βολβός et le κρόμμυον³.

1. *Ib.*, lib. I, cap. XII. Le texte grec ne parle pas de la « Beta vulgaris » ; le latin comporte « acelga » (= السلق). — 2. *Ib.*, cap. XIII. — 3. *Ib.*, cap. XIII, texte latin (édition Firmin-Didot).

فهللك كسركا. مدهه. به. بقمه. فاذا مذكرا الى امر
 حقا سرهوا¹ ودهملا² هلا هاه. مدهه³. به مدهملا⁴ احرا بهرا
 هرا هورا. هبه⁵ هله حله. زهدملا⁶ مدهملا مدهملا⁶.
 مدهه⁷. به⁸ له بقملا امر لالا⁹ ههلا. مدهه مدهملا¹⁰ امر زادا
 مدهه. مدهه فدهملا امر اهله¹¹.

فهللك كسركا. فاذا فده مدهه. مدهه مدهه¹³ مدهملا
 امر سنا هتهلا. مدهه. به مدهه مدهه امر سرهوا. مدهه. به
 مدهه مدهه مدهه امر مدهملا.

فهللك كسركا. مدهه فده مدهه مدهه مدهملا.
 مدهه مدهه¹⁴ ههه. هله مدهملا اذ حازلا مدهملا. اذ
 حازلا امر امله مدهملا. رهه. به مدهملا¹⁵ مدهملا مدهملا.
 امر سرهوا سرهوا. هلا حلا¹⁶. ههه مدهملا. ههه¹⁷ به مدهملا مدهملا.
 امر واهه * مدهملا مدهملا مدهملا. هله¹⁸ مدهملا¹⁹ مدهملا. ههه مدهملا

* P fol. 40 v°.

1. V ساوا. — 2. V مدهملا. — 3. B مدهه. — 4. P مدهملا. — 5. P ههه. — 6. P مدهملا (sic). —
 7. B مدهه. — 8. BV deest. — 9. BV هلا. — 10. B مدهه. — 11. P اهله. — 12. P مدهه. — 13. P مدهه مدهه.
 — 14. P مدهه مدهه. — 15. P مدهملا. — 16. BV هلا هلا. — 17. P مدهه. — 18. P مدهملا. — 19. P مدهملا.

Autre division: Quelques jus de fruits sont vineux, comme (ceux) des raisins, des pommes, des grenades, de la mûre et du myrte. Quelques-uns sont huileux, comme (ceux) de la noix, de l'olive et du cèdre. Ceux-ci vivent longtemps à cause de leur saine humidité. Quelques-uns sont mielleux, comme (ceux) de la figue et de la datte. Quelques-uns sont piquants, comme (ceux) de la sarriette et de la moutarde. Quelques-uns sont amers, comme (celui) de l'absinthe ¹.

Autre division. Quelques fruits sont composés de chair et de fibres, comme les prunes et les concombres; quelques-uns seulement de chair, comme les pommes; quelques-uns de jus et de graines, comme les grenades ².

Autre division. Quelques plantes se sèment; quelques-unes se plantent; quelques-unes proviennent d'elles-mêmes. Celles qui se plantent se plantent soit dans la terre, soit dans les arbres, c'est-à-dire sur lesquels on greffe. De pareilles doivent être plantées dans de pareilles, comme pommiers sur pommiers, figuier sur figuier, vigne sur vigne. Il y en a cependant aussi (que l'on greffe) sur (des arbres d') un autre genre, comme laurier * sur * P fol. 40 v°.

1. *Ib.*, cap. xiv, texte grec et latin. — 2. Comparer *ib.*, cap. xiv, texte grec et latin.

وفتها وفتها وفتها وفتها¹ (2) بم دفتها وفتها وفتها وفتها³ حمزوم
 وفتها وفتها وفتها وفتها وفتها وفتها وفتها وفتها⁴ وفتها وفتها وفتها وفتها⁵ وفتها وفتها وفتها وفتها⁶
 وفتها وفتها وفتها وفتها وفتها وفتها وفتها وفتها⁷ وفتها وفتها وفتها وفتها⁸ وفتها وفتها وفتها وفتها⁹
 وفتها وفتها وفتها وفتها¹⁰

* P fol. 41 r°.

1. P. وفتها, B. وفتها, V. وفتها (sic), forte وفتها? — 2. B. وفتها. — 3. B. وفتها. — 4. B. وفتها لا وفتها. —
 5. P. وفتها وفتها. — 6. P. وفتها وفتها. — 7. V. وفتها وفتها. — 8. P. وفتها وفتها. — 9. B. وفتها وفتها. — 10. B. وفتها وفتها.

qu'elle tue en Perse, est mangeable en Égypte et en Syrie¹. Les grenades
 acides, quand on arrose l'arbre avec des excréments de porc et de l'eau
 froide, deviennent douces². Les amandiers amers, lorsqu'on enfonce près
 de leur racine un coin gras de pin, la sève amère en sort et ils devien-
 nent doux³. Quand de la fleur mâle est dispersée à l'intérieur d'un pal-
 mier, cela accélère la maturité de son fruit et empêche qu'il ne tombe. Le
 mâle, chez tous les arbres, est très feuillu, branchu, dur et peu juteux;
 ses fruits sont petits et pas mûrs. C'est le contraire chez (l'arbre) femelle.
 Souvent, quand il y a un grand vent, * il transporte la force du mâle sur * P fol. 41
 (l'arbre) femelle. Le figuier silvestre, c'est-à-dire celui qui rampe, est utile r°.
 aux figuiers (cultivés), et la fleur des grenadiers à l'olivier⁴.

1. Voir Löw, *Aramaäische Pflanzennamen*, Leipzig, 1881, p. 168; Curtius Sprengel : *Dioscorides, De Materia medica*, t. I, p. 165, et t. II, p. 424 : Περσέα — لنبج — لبج. La *περσέα* est un arbre de l'Égypte, dont les fruits poussent directement sur le tronc; la *περσέα* un arbre vénéneux, que les soldats de Cambyse auraient apporté de Perse en Égypte (voir Pape's *Griechisch-Deutsches Handwörterbuch*, t. II, p. 603). — 2. Cf. *De Plantis, ib.*; Qazwini, *Cosmographie*, t. I, p. 254 : إذا أردت أن يحلو الرمان الحامض فنجح التراب من أصل شجرتها واطل عروقها بجعور الخنازير وانضحها بابل الناس « Si tu veux que la grenade acide soit douce, ôte la terre de la racine de son arbre, puis humecte (?) ses racines avec des excréments de porc et arrose-les avec de l'urine d'homme. » — 3. *اهفدا* = σφίν, c'est-à-dire « coin », *فهما* = πύκη, c'est-à-dire « pin », contrairement à la traduction donnée par Payne Smith, *Thesaurus Syriacus*. La transformation des fruits de l'amandier se trouve aussi chez Lagarde, *Geoponicon*, p. 117, ligne 19 et suiv.; mais, au lieu de *فهما*, on y lit *لبج*. Pour ces deux noms, voir Löw, *op. cit.*, pp. 56-58. — 4. Comparer le *De Plantis, ib.*

* *ܩܘܠܐ ܕܥܠܡܐ ܕܥܠܡܐ ܕܥܠܡܐ ܕܥܠܡܐ ܕܥܠܡܐ*

* B fol. 40
a.

ܩܘܠܐ ܕܥܠܡܐ ܕܥܠܡܐ ܕܥܠܡܐ ܕܥܠܡܐ ܕܥܠܡܐ ܕܥܠܡܐ

ܩܘܠܐ ܕܥܠܡܐ ܕܥܠܡܐ ܕܥܠܡܐ ܕܥܠܡܐ ܕܥܠܡܐ ܕܥܠܡܐ

ܩܘܠܐ ܕܥܠܡܐ ܕܥܠܡܐ ܕܥܠܡܐ ܕܥܠܡܐ ܕܥܠܡܐ ܕܥܠܡܐ

ܩܘܠܐ ܕܥܠܡܐ ܕܥܠܡܐ ܕܥܠܡܐ ܕܥܠܡܐ ܕܥܠܡܐ ܕܥܠܡܐ

1. Gottheil *ܩܘܠܐ ܕܥܠܡܐ*. — 2. B in margine : «ܣܘܕܐ ܕܥܠܡܐ ܕܥܠܡܐ» ; vide Payne Smith, *Thesaurus Syriacus*, t. I, col. 206.

* B fol. 40
a.

* *De la vertu de chaque plante en particulier*¹.

- Série *Αλφα*. L'ἀείζων, Sempervivum, froid, sec, empêche la bile jaune.
- L'ἀβρότονον, Abrotonum, شيب, c'est-à-dire قيصوم, chaud, sec, tue les vers.
- L'ἀγνος, Vitex, c'est-à-dire فنجنجشت, chaude, sèche, détruit le désir sexuel.
- L'ἄγρωστις, Gramen, froide, sèche, guérit les ulcères humides.
- L'ἄγχουσα, خس الحمار, chaude, sèche, est utile dans la maladie de la goutte.
- L'ἀγαρικόν, chaud, sec, chasse les humeurs épaisses.
- L'ἀδιάντον, Adiantum, c'est-à-dire برسياوشان, tempère, cause l'écoulement et digère.

L'αἰγίλωψ, Aegilops, ressemble au blé, chaud, sec, chasse et digère.
L'αἶρα, Lolium, c'est-à-dire « schiloumā », chaude, sèche, dissipe les écrouelles et, quand on la boit, enivre.

L'ἀκκλήρη, Urtica, chaude, sèche, chasse le phlegme et éveille le désir sexuel.

1. Des 3 mss. étudiés, celui de Berlin seul renferme la liste alphabétique des plantes médicinales. Les divergences entre notre texte et celui de Gottheil sont mentionnées dans les notes de la partie syriaque. En ce qui concerne les noms grecs et latins, voir les ouvrages de Curtius Sprengel et de Löw. Pour les propriétés curatives des plantes, Barhebraeus se rapproche tantôt de Dioscoride, tantôt de Qazwini, *Cosmographie*, t. I, pp. 201-246.

اذنه من سداب سمنر حبه مدلب مدوزا مدلا; مع رنا; اذنا رنا;
 اب; حب قفسنا من; ذلت مدلا; مع اقتلا ستمدلا;
 اذنه من سداب اذنا عمار سمنر حبه مدعبه مدومر¹
 هذنا;

اذنا عدا سمنر حبه مدوزا مدعبتر;
 اذنه من سداب اذنا حاصي سمنر حبه مدلب مدلب
 مدعبه

* B fol. 40
b.

* اذنه من سمنر حبه مدعبه مدوزا هذنا;
 اذنه من سداب سمنر حبه مدلب مدلب;
 اذنه من سداب سمنر حبه مدلب مدلب;
 مع رنا; اذنه من سداب اذنا رنا;
 اذنه من سداب اذنا رنا;
 مع رنا; اذنه من سداب اذنا رنا;
 مع رنا; اذنه من سداب اذنا رنا;

1. Gotth. مدعبه. — 2. اذنه من سداب?

L'αμωμον, حاما, chaud, sec, ouvre, cause l'écoulement et aide contre le poison des (animaux) venimeux.

L'άνδράχνη, Portulaca, froide, humide, aide contre les fièvres violentes¹.

L'άνεμώνη, Anemone, c'est-à-dire شقائق, chaude, sèche, dissipe et noircit les cheveux².

L'άνηθον, Anethum, chaud, sec, cause l'écoulement et digère.

L'άνθεμίσ, Anthemis, c'est-à-dire بابونج, chaude, sèche, diminue, ouvre et dissipe.

* B fol. 40
b.

* L'άνισον, chaud, sec, dissipe, cause l'écoulement et resserre les entrailles.

L'άπιος, Pirus; les (fruits) acides resserrent les entrailles et provoquent la colique.

L'άριστολογία, Aristolochia, c'est-à-dire زراوند, chaude, sèche; la ronde aide contre les poisons mortels; la longue est plus faible.

L'άρκευθος, qui est le Laurus, c'est-à-dire le Juniperus, c'est-à-dire غار, chaud, sec, aide contre les poisons mortels.

1. Qazwini, *ib.*, p. ٢٩١ : « ينفع من الحميات الحارة : ... aide contre les fièvres (?) chaudes. » — 2. Qazwini, *ib.*, p. ٢٨٨.

دزلاه دزلاه اوصلا اوصلا سعنصر محف مدزوا سدلاسدلا ❖
 دزوهدهف فقبرا اوصلا سدلا سدلا سدلا سدلا ❖
 دزلاه عدلا اوصلا اوصلا سدلا سدلا سدلا سدلا ❖
 دزلاه سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا (؟) 1 ❖
 سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا
 سدلا ❖

سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا
 سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا
 سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا
 سدلا ❖

سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا *
 سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا سدلا

* B fol. 41
a.

1. Gotth. سدلا? — 2. Gotth. سدلا.

Le βράθυ, Sabina, c'est-à-dire اهل, chaud, sec, cause un très fort écoulement.

Le βρόμος, Avena, c'est-à-dire جلبان, tempère et dissipe.

Le βρύον, Bryum, c'est-à-dire أشنة, tempère; sa fumée aide contre le mal caduc.

Le βρύον θαλάσσιον, Muscus marinus, c'est-à-dire طحلب, froid, humide, retient (?)...

Série Γάμμα. La γεντιανή, Gentiana, chaude, sèche, aide contre les poisons mortels.

Le γγγίδιον, (شيطرج) شيطرج, froid, sec, aide contre les tumeurs chaudes, la gale¹.

Le γλαύκιον, Glaucium, froid, sec, aide contre les tumeurs chaudes.

La γλήχων, Pulegium, فوتنج برى, chaude, sèche, diminue et cause l'écoulement de la sueur.

* La γλυκύρριζα, Glycyrrhiza, c'est-à-dire سوس, tempère, amollit la poitrine. * B fol. 41
a.

La γλυκυσίδη, Paeonia, Racine sainte (?), chaude, sèche, aide contre le mal caduc².

1. Qazwini, *ib.*, p. ٢٨٧ : « شاهترج... تشرّب للحكة والجرب : ... se boit pour les démangeaisons et la gale. » — 2. Qazwini, *ib.*, p. ٢٦٠ : « الصرع من... وينفع من... فاوانيا... » aide contre l'épilepsie. »

מהרזא הכזו. אסימא חזר¹ איה פמלאה אסמא חתא זחמא מינז זיהת
 חבז פאז פמלאז מדיפמא אפעזלא ספליא סעמלאז *
 אהפעמאסעפ עפזמא איה חלי מינז מינז מדיאז סמדיאז *
 אפעזפעפ סעפז מינז מדיאז סמדיאז חקלא *
 אפעפעפ רפא סעפז זיהת ממהז חלמלאז *
 מהרזא הכזו. פאחאב סחמלאה עזמלא איה מיה אסמא דארז²
 סעפז מינז ממהז חליפמא³ (?) ספעזלא *
 דאמדיזפעפ חלמא אזא סעפז מינז מדיאז סמדיאז סמדיאז *
 דאמדיפמאסעפ מדיזא פאפא סעפז מינז סממז זימא *
 דמדיפמאסעפ מדיאזמזל סעפז מינז מדיז סמדיאז *
 מהרזא הכזו. פפעפ פפעפא זיזא פפעפ חז *
 מהרזא הלברזא. ללאספעפ מדיאזמזל סעפז מינז מדיפז חליפמאז *
 לאפלא סעפזמלא סמלאז מינז מינז איהז חזמא *

1. Gotth. חזר. — 2. B et Gotth. דארז. — 3. Gotth. חליפמא, B חליפמא? forte חליפמא?

Série *Υψιλόν. Les ὑδνα, Tuberes, c'est-à-dire کتمة, c'est-à-dire « filles du tonnerre », froides, humides, causent la colique, la difficulté d'uriner, l'hémiplégie et l'apoplexie¹.

L'ὑοσκύαμος, Hyoscyamus, c'est-à-dire بنج, froid, sec, cause le vomissement et un sommeil mortel.

L'ὑπέρικον, chaud, sec, diminue, chasse et fait descendre les fruits.

L'ὑσσωπος, Hyssopus, chaude, humide, aide dans l'asthme.

Série Xi. La χαλβόνη, Galbanum, c'est-à-dire قنطار, c'est-à-dire بارزد, chaude, sèche, aide contre la sciatique et la goutte.

La χαμαιδρυς, Chamaedrys, chaude, sèche, ouvre, diminue et cause l'écoulement.

La χαμαιπίτυς, Chamaepitys, chaude, sèche, cicatrise les blessures.

Le χελιδόνιον, ماميران, chaud, sec, atténue et nettoie.

Série Xi. Le ξιφίον, Gladiolus, سوسن بری.

Série Λάμβδα. La λαθυρίς, ماهودانة, chaude, sèche, chasse le phlegme².

Le λάπαθον, Rumex, حنّاص, froid, sec, resserre les entrailles.

1. Qazwini, *ib.*, p. ٢٩٦ : الكتمة يخاف (?) منها الغالج والسكتة الكتمة تورث القولنج وعسر البول : ... avec elle, sont à craindre (?) l'hémiplégie, l'apoplexie; ... cause la colique et la difficulté d'uriner. »

— 2. Qazwini, *ib.*, p. ٢٩٨ : اسهل بلغمًا : ... (sic) ماهودانة « ... chasse le phlegme. »

مدى لالهى فحصوله اى عسير سقيم محبب صلبه منى اى مدى
 مدى نسه نسا (?) جيبه

* مدى لالهى¹ صلبه صلبه منى مدى صلبه

* B fol. 42
 a.

مدى لالهى صلبه لاله سقيم محبب صلبه منى صلبه
 صلبه.....

مدى صلبه حرى اى رجه منى منى اى جيبه

صلبه منى صلبه اى صلبه منى صلبه منى صلبه

صلبه اى صلبه صلبه صلبه صلبه

صلبه اى صلبه صلبه اى صلبه منى صلبه صلبه

مدى اى صلبه صلبه

صلبه اى صلبه صلبه اى صلبه منى صلبه

صلبه اى صلبه صلبه اى صلبه صلبه صلبه

1. (Sic), forte صلبه صلبه.

Le μέλανθιον, Nigella, c'est-à-dire شونيز, chaud, sec, diminue et cause l'écoulement; le mauvais reptile fuit devant son odeur¹.

* B fol. 42
 a.

* Le μελιλωτος, Melilotus, amollit, dissipe et fortifie.

Le μελισσόφυλλον, Melissa, c'est-à-dire لاية, chaud, sec; ses feuilles chassent²; son suc...

Le μέσπιλον, Mespilus, c'est-à-dire زعرور, froid, sec, resserre les entrailles.

La μήκων ήμερος. Papaver, c'est-à-dire خشخاش, froide, humide, endort³ et arrête le sang.

La μηλέα, Malus; la douce fortifie le cœur⁴.

La μηλέα άρμενιακή, Prunus Armeniaca, c'est-à dire مشمش, froide, humide; la sèche aide contre les fortes fièvres⁵.

La μηλέα περσική, Amygdalus Persica, c'est-à-dire خوخ, froide, humide.

La μηλέα μηδική, Citrus medica cedra, c'est-à-dire أترج; différentes vertus se trouvent en elle.

1. Qazwini, *ib.*, p. ٢٨٩ : « شونيز... والهوام تهرب من دخانه » — 2. Qazwini, *ib.*, p. ٢٦٥ : « لاية... اسهل اسهالا كثيرا... » — 3. Qazwini, *ib.*, p. ٢٨٢ : « خشخاش... لانه يورث النعاس... » — 4. Qazwini, *ib.*, p. ٢٥٠ : « يقوى القلب... » — 5. Qazwini, *ib.*, p. ٢٦٧ : « مشمش... ينفع من الحميات الحادة... »

*¹ *² *³ *⁴ *⁵
 *⁶ *⁷ *⁸ *⁹ *¹⁰ *¹¹ *¹² *¹³ *¹⁴ *¹⁵ *¹⁶ *¹⁷ *¹⁸ *¹⁹ *²⁰ *²¹ *²² *²³ *²⁴ *²⁵ *²⁶ *²⁷ *²⁸ *²⁹ *³⁰ *³¹ *³² *³³ *³⁴ *³⁵ *³⁶ *³⁷ *³⁸ *³⁹ *⁴⁰ *⁴¹ *⁴² *⁴³ *⁴⁴ *⁴⁵ *⁴⁶ *⁴⁷ *⁴⁸ *⁴⁹ *⁵⁰ *⁵¹ *⁵² *⁵³ *⁵⁴ *⁵⁵ *⁵⁶ *⁵⁷ *⁵⁸ *⁵⁹ *⁶⁰ *⁶¹ *⁶² *⁶³ *⁶⁴ *⁶⁵ *⁶⁶ *⁶⁷ *⁶⁸ *⁶⁹ *⁷⁰ *⁷¹ *⁷² *⁷³ *⁷⁴ *⁷⁵ *⁷⁶ *⁷⁷ *⁷⁸ *⁷⁹ *⁸⁰ *⁸¹ *⁸² *⁸³ *⁸⁴ *⁸⁵ *⁸⁶ *⁸⁷ *⁸⁸ *⁸⁹ *⁹⁰ *⁹¹ *⁹² *⁹³ *⁹⁴ *⁹⁵ *⁹⁶ *⁹⁷ *⁹⁸ *⁹⁹ *¹⁰⁰

1. B (sic), recte *¹? — 2. Gotth. *². — 3. B (sic), recte *³, *⁴, *⁵, *⁶, *⁷, *⁸, *⁹, *¹⁰, *¹¹, *¹², *¹³, *¹⁴, *¹⁵, *¹⁶, *¹⁷, *¹⁸, *¹⁹, *²⁰, *²¹, *²², *²³, *²⁴, *²⁵, *²⁶, *²⁷, *²⁸, *²⁹, *³⁰, *³¹, *³², *³³, *³⁴, *³⁵, *³⁶, *³⁷, *³⁸, *³⁹, *⁴⁰, *⁴¹, *⁴², *⁴³, *⁴⁴, *⁴⁵, *⁴⁶, *⁴⁷, *⁴⁸, *⁴⁹, *⁵⁰, *⁵¹, *⁵², *⁵³, *⁵⁴, *⁵⁵, *⁵⁶, *⁵⁷, *⁵⁸, *⁵⁹, *⁶⁰, *⁶¹, *⁶², *⁶³, *⁶⁴, *⁶⁵, *⁶⁶, *⁶⁷, *⁶⁸, *⁶⁹, *⁷⁰, *⁷¹, *⁷², *⁷³, *⁷⁴, *⁷⁵, *⁷⁶, *⁷⁷, *⁷⁸, *⁷⁹, *⁸⁰, *⁸¹, *⁸², *⁸³, *⁸⁴, *⁸⁵, *⁸⁶, *⁸⁷, *⁸⁸, *⁸⁹, *⁹⁰, *⁹¹, *⁹², *⁹³, *⁹⁴, *⁹⁵, *⁹⁶, *⁹⁷, *⁹⁸, *⁹⁹, *¹⁰⁰ — 4. Gotth. *⁴. — 5. B (sic), recte *⁵?

Le κέρασος, قراصيا, froid, sec, empêche la bile jaune.

Les κεράτια, Siliquae, خرنوب شامى, chauds, secs, resserrent les entrailles.

La κηκίς, Gallae, froide, sèche, aide contre la diarrhée persistante.

Le κίκεως καρπός, Semen ricini communis, حبّ خروع, chaud, sec, chasse le phlegme.

Le κιννάμωμον, Cinnamomum, c'est-à-dire دارصيني, chaud, sec, cause l'écoulement, diminue et atténue.

Le κίσθος ou κίσθαρος, plante de l'ὑποκιστίς, c'est-à-dire لحيّة تيس, froid, sec, renforce les membres.

Le κνήκος, Carthamus, c'est-à-dire قرطم.

La κοκκυμηλέα, Prunus, c'est-à-dire اجاص, froide, humide, chasse la bile jaune.

La κόλλα, Gluten, c'est-à-dire تين¹, chaude, humide, amollit et est oléagineuse (?).

La κολοκύνθη, Cucurbita, froide, humide, est utile pour les irascibles (?).

La κολοκυνθίς, Colocynthis, حنظل, chaude, sèche, chasse fortement le phlegme.

Le κόμμι, Gummi, c'est-à-dire صمغ, chaud, sec, resserre les entrailles.

1. L'équivalent arabe provient du changement de κλλ en κλλ.

موزانے دھوچنالا فامدنا¹ (؟) ستلا وب. موزان مدح حقنلا مقدملا
مدمملا (؟) سرتنالا ❖

موملموم موملا سمومر موم موزان مدح زوملا اوملا ❖

* موزانوم موزان سمومر موم موزان موزان موزان ❖

موزان موزان موزان موزان موزان موزان موزان ❖

موزان موزان موزان موزان موزان موزان موزان ❖

موزان موزان موزان موزان موزان موزان موزان ❖

موزان موزان موزان موزان موزان موزان ❖

موزان موزان موزان موزان موزان موزان موزان ❖

موزان موزان موزان موزان موزان موزان موزان ❖

موزان موزان موزان موزان موزان موزان موزان ❖

موزان موزان موزان موزان موزان موزان موزان ❖

موزان موزان موزان موزان موزان موزان موزان ❖

موزان موزان موزان موزان موزان موزان موزان ❖

1. B ۱۵۰۰۵, Gotth. فامدنا, forte فامدنا, vide etiam Payne Smith, *Thesaurus Syriacus*, t. II, col. 3563, sub موزانے. — 2. B (sic). — 3. B (sic). — 4. B?, Gotth. ۱۱۱۵۰, forte ۱۱۱۵۰. — 5. Gotth. موزان موزان. — 6. Gotth. موزان.

Le *κορίανον*, *Coriandrum*, a diverses vertus, aide contre les tumeurs chaudes et dissipe les écrouelles.

Le *κόστος*, *Costus*, chaud, sec, aide contre le tremblement des membres.

* La *κράμβη*, *Brassica*, chaude, sèche, amollit et empêche l'ivresse.

La *κριθή*, *Hordeum*, froide, sèche; sa nutritivité est moindre que celle du blé.

Le *κρίνον*, *Lilium domesticum*, c'est-à-dire *سوسن*, chaud, diminue et dissipe.

Le *κρόκος κωρύκιος*, *Grocus*, زعفران, chaud, sec, renforce et égaie¹, éveille et empêche le goût pour la nourriture.

Le *κρόμμυον*, *Cepae*, chaud, sec, éveille la sensualité et gâte la raison.

Le *κύαμος*, *Fabae*, sec, nettoie la poitrine et les poumons.

Le *κύμινον*, *Cyminum*, chaud, sec, chasse les vents.

La *κυπάρισσος*, *Cupressus*, سرو, chaude, sèche, aide pour la difficulté d'uriner.

Le *κύπερον*, *Cyperum*, سعد, chaud, sec, augmente la mémoire.

La *κύπρος*, *Cypros*, حنّاء, chaude, aide contre la brûlure par le feu.

1. Qazwini, *ib.*, p ۲۸۵ : زعفران... يقوى القلب... ومن اكل منه يغلب عليه الضحك «... renforce le cœur... qui en mange est dominé par le rire.»

* B fol. 43
a.

* B fol. 43
a.

מהרזק הקד. פופפוזי פתכלא סעסער מביז מפיז ספזא *
 פופפז קדלפפז אפ פלפסז פזיז זלפז מביזא ספזא *
 פופפזפופפזלפפז פזפפז פפזל סעסער מביז *
 פזלפז פזפז אפ פזזא סעסער מביז מפיז אפיז מלפזל ספפזא
 זלפז אפזלפז *
 פפזלפזפז פפזלפז סעסער מביז מלפזל זלפזא *
 פזלפזפזפז פזלפז פזיז מביז פזלפז ספפזלפז מפיז *
 פפזלפזפז פזלפזפז ספזזיז זלפז פזיז מביז פזלפז זלפז *
 פפזלפזפזפז¹. סעסער מביז מלפזל ספפזלפז *
 פפזלפזפזפז פזיז זלפז פזלפז סעסער מביז מפיז אפזלפז
 ספזלפז *
 פזפזפז פזיז אפזל² סעסער מביז מלפזל ספפזלפז *
 פפזלפזפז אפזל³ אפז אפזל פזלפז אפזיז *

1. Gotth. פזפז. — 2. Gotth. פזזי. — 3. Gotth. פזפזפז.

Série Πτ. Le πέπερι, Piper, chaud, sec, cause l'écoulement, digère et nettoie.
 Le πέπων, Pepones, c'est-à-dire « pat'tichê », froid, humide, cause l'écoulement et nettoie.
 Le πετροσέλιον, Petroselinum, chaud, sec.
 Le πήγανον, Peganon, c'est-à-dire سذاب, chaud, sec, aide contre les poisons mortels¹ et empêche le désir sexuel.
 Les πιστάκια, Pistacia, chauds, secs, éveillent le désir.
 La πλάτανος, Platanus, froide, sèche; ses feuilles font périr les sangsues².
 Le πολύγονον, Polygonum, « chûtray rà'yā » froid, sec, arrête l'écoulement du sang.
 Le πόλιον, جعدة, chaud, sec, ouvre et diminue.
 Le πολυπόδιον, Polypodium, بسبايح, chaud, sec, chasse la bile noire et le phlegme.
 Le πράσιον, Marrubium, chaud, sec, ouvre et dissipe.
 La πτελέα, Ulmus, c'est-à-dire « 'ilânâ debâqê (θηρία κωνωποειδῆ) », réunit les os cassés³.

1. Qazwini, *ib.*, p. 280 : ويقاوم السموم كلها —
 2. Qazwini, *ib.*, p. 204 : دلب ... الخفافيش تموت من ورقها... —
 3. Qazwini, *ib.*, p. 203 : دردار... ورقها يبطل به العظام المكسورة يصلحها : ... ses feuilles font mourir les chauves-souris. — 3. Qazwini, *ib.*, p. 203 : دردار... ورقها يبطل به العظام المكسورة يصلحها : ... ses feuilles font prendre fin aux fractures des os.

صح ازجا. ورحه¹ به اعاجهتا رحتی زی صح ازجا¹. مهه¹ یا ب
 هنیب رحه¹ مهه¹. ححج¹ منجمه¹ وکل¹. مهه¹ زی ماسرا. هله مهه¹
 هت و زی. و امر اله² الجه له الاوتمه² مالمه² تصما²
 نزلک³ الحکک³ مقبک³ هتک³ هتک³ هتک³. ب
 هتک⁴ ای اله⁴ * فقط منحنی لمنسلا الا الکلا مهه⁴ ماوت⁴ * P fol. 42
 فقط حلسه⁴ اوزمه ستمدا. هتک⁴ مقلعلا منسلا⁴ نسه ای. ب هه⁴
 مدور زیه و فله⁴ صح ب حسب هتک⁴ هتک⁴ و قده⁴ سجع هتک⁴
 هتک⁵ مهه⁵ هتک⁵ مهه⁵ و رت⁵. مهه⁵ ای هتک⁵ مهه⁵.
 مهه⁶ مهه⁶ ای مهه⁶ هتک⁶ مهه⁶ هتک⁶ هتک⁶.
 نزلک⁷ هتک⁷ هتک⁷. ای مهه⁷ هتک⁷ هتک⁷.
 هتک⁸ مهه⁸ ای مهه⁸ هتک⁸ هتک⁸.
 هتک⁹ مهه⁹ ای مهه⁹ هتک⁹ هتک⁹.
 هتک¹⁰ مهه¹⁰ ای مهه¹⁰ هتک¹⁰ هتک¹⁰.

1-1. P deest. — 2. V هتک². — 3. P مهه³. — 4. BV مهه⁴. — 5. P deest, B مهه⁵. —
 6. PB مهه⁶. — 7. P مهه⁷. — 8. P مهه⁸. — 9. P مهه⁹. — 10. P مهه¹⁰.

la terre. La lune, bien que beaucoup plus petite qu'elles, paraît si grande à cause de sa proximité de nous et non parce qu'elle est grande. Les théorèmes mathématiques nous apprennent ces (choses).

Du nombre des étoiles fixes et de leurs figures. Bien qu'il y ait beaucoup de ces * étoiles et qu'elles excèdent (tout) nombre, les savants n'ont observé * P fol. 42
 que 1022 étoiles¹ et les ont nommées dans des figures diverses, inventant cer-
 taines lignes par lesquelles elles se joignent l'une l'autre. C'est dans 48 figures
 qu'ils les comprennent toutes. Douze d'entre elles sont au zodiaque; c'est
 pourquoi elles se nomment aussi signes du zodiaque. Vingt et une d'entre
 elles sont au nord de celles-ci et quinze au sud².

Des figures des signes du zodiaque. Le Bélier a treize étoiles, dix sont en
 dehors de sa figure³. Il a la forme d'un bélier, dont la partie antérieure est

1. Le chiffre est identique à celui donné par Ptolémée, *op. cit.*, lib. VIII, à la fin du cap. 1. De
 même, chez Barhebraeus, dans *L'Ascension de l'esprit*, traduction, p. 107; chez Qazwini, *Cosmographie*,
 t. I, p. 17. Moïse bar Képha, dans son *Hexaemeron*, ne mentionne pas le nombre des étoiles fixes et
 de leurs figures; ce qu'il dit des étoiles en général est sans valeur scientifique. — 2. Le nombre et la
 distribution des figures sont les mêmes chez Ptolémée, *Μαθηματικὴ Σύνταξις*, lib. VII, cap. v, lib. VIII,
 cap. 1. Egalement dans *L'Ascension de l'esprit*, traduction, pp. 94, 99, 103, 107, et chez Qazwini,
Cosmographie, t. I, p. 17. Dieterici, dans son ouvrage : *Die Naturanschauung und Naturphilosophie*
der Araber im X. Jahrhundert, Leipzig, 1876, p. 33, mentionne seulement 45 figures. — 3. Ptolémée,
op. cit., lib. VII, cap. v, Barhebraeus, *L'Ascension de l'esprit*, traduction, p. 99, et Qazwini, *Cosmo-*
graphie, t. I, p. 17, situent seulement 5 étoiles en dehors de la figure.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11.

* P fol. 43
r.

1. BV 150. — 2. P. 150. — 3. P. 150. — 4. BV 150. — 5. PB deest. — 6. P. 150. — 7. PB 150. — 8. B. 150. — 9. P. 150. — 10. P. deest. — 11. P. 150.

La Vierge¹, vingt-six étoiles, six sont en dehors de la figure. Elle a la forme d'une jeune fille avec deux ailes. Elle déploie ses ailes.

La Balance², huit étoiles, neuf sont en dehors de la figure. Sa forme est comme son nom.

* Le Scorpion, vingt et une étoiles, trois sont en dehors de la figure. La figure est parfaite. * P fol. 43 r.

Le Sagittaire, trente et une étoiles. Il a la forme d'un homme-cheval. Le corps est celui de l'animal et de son cou émerge une moitié d'homme qui charge son arc d'une flèche.

Le Capricorne, vingt-huit étoiles. Sa partie antérieure est comme la moitié d'un bouc, sa partie postérieure comme une queue de poisson.

Le Verseau³, quarante-deux étoiles, trois sont en dehors de la figure. Il a la forme d'un homme debout, les mains étendues. Dans l'une d'elles se trouve une amphore dont l'ouverture est inclinée; l'eau en coule vers les pieds, dans la direction du sud.

1. Cette figure est appelée l'Épi dans le texte syriaque. — 2. On lit dans la marge du ms. de Paris : « Justement dans le recueil de notre père, le primat, c'est-à-dire dans l'ouvrage de l'Ascension de l'esprit. » Voir Nau, *L'Ascension de l'esprit*, traduction, pp. 94-107. Les figures des étoiles fixes sont décrites en détail par Qazwini, *ib.*, t. I, pp. 19-21. — 3. Le nom syriaque de cette figure est l'Amphore.

بمنزلة ¹ واما مخرجها ² وبقدمها ³ لانها من ارجلها ⁴ وبقدمها ⁵ وبقدمها ⁶ وبقدمها ⁷ وبقدمها ⁸ وبقدمها ⁹ وبقدمها ¹⁰ وبقدمها ¹¹ وبقدمها ¹² وبقدمها ¹³

* P fol. 44 r°.

1. P. بقدمها. — 2. P. بقدمها. — 3. P. بقدمها. — 4. P. بقدمها. — 5. P. بقدمها. — 6. B. بقدمها. — 7. BV deest. — 8. BV deest. — 9. P. بقدمها. — 10. P. بقدمها. — 11. BV بقدمها. — 12. P. بقدمها. — 13. P. بقدمها.

claire, placée entre deux nébuleuses suivant une ligne droite, se nomme l'Aigle volant, parce qu'il a les ailes étendues.

Le Dauphin, dix étoiles, groupées derrière le Cancer. Il a la forme d'un animal marin ressemblant à une outre gonflée.

Le Tronçon de cheval¹, quatre étoiles, qui se nomment la partie antérieure d'un cheval.

Le Grand Cheval², vingt étoiles, se nomme aussi (Cheval) ailé. Il a la forme * d'un cheval qui a seulement la tête et les pieds de devant.

* P fol. 44 r°.

Andromède, se nomme la femme chargée de chaînes et la femme qui ne vit pas de mari; vingt-deux étoiles³. Sa forme est comme son nom.

Le Triangle⁴, quatre étoiles en forme de triangle allongé. Son sommet a une étoile et sa base trois étoiles⁵.

1. Dans la marge du ms. de Paris, بقدمها. — 2. Dans la marge du ms. de Paris, كواكبها ثلثة وعشرون من الصورة : ٣٤ : « Elle a 23 étoiles dans la figure, outre la brillante qui est à la tête... » — 4. Dans la marge du ms. de Paris, بقدمها = Δελφόν. — 5. Notre texte compte 352 étoiles dans les constellations boréales, 331 dans les figures et 21 en dehors, quoique Barhebraeus (plus bas, p. [207]) donne le chiffre de 360, identique à celui de Ptolémée. Comparativement à Ptolémée, notre texte mentionne une étoile de plus dans la figure de l'Agenouillé; une de moins dans Andromède; 8 de moins en dehors de la Grande Ourse. Barhebraeus, dans *L'Ascension de l'esprit*, dénombre 358 étoiles, une de moins en dehors de la Petite Ourse, de moins en dehors d'Andromède, et le total est cependant le même que chez Ptolémée. On trouve de plus grands écarts chez Qazwini qui, dans les 21 constellations, dans les figures et en dehors d'elles, mentionne 374 étoiles, quoique le total (p. ٢٩) soit

١ ٢ ٣ ٤ ٥ ٦ ٧ ٨ ٩
 ١٠ ١١ ١٢ ١٣ ١٤ ١٥ ١٦ ١٧ ١٨ ١٩ ٢٠ ٢١ ٢٢ ٢٣ ٢٤ ٢٥ ٢٦ ٢٧ ٢٨ ٢٩ ٣٠ ٣١ ٣٢ ٣٣ ٣٤ ٣٥ ٣٦ ٣٧ ٣٨ ٣٩ ٤٠ ٤١ ٤٢ ٤٣ ٤٤ ٤٥ ٤٦ ٤٧ ٤٨ ٤٩ ٥٠ ٥١ ٥٢ ٥٣ ٥٤ ٥٥ ٥٦ ٥٧ ٥٨ ٥٩ ٦٠ ٦١ ٦٢ ٦٣ ٦٤ ٦٥ ٦٦ ٦٧ ٦٨ ٦٩ ٧٠ ٧١ ٧٢ ٧٣ ٧٤ ٧٥ ٧٦ ٧٧ ٧٨ ٧٩ ٨٠ ٨١ ٨٢ ٨٣ ٨٤ ٨٥ ٨٦ ٨٧ ٨٨ ٨٩ ٩٠ ٩١ ٩٢ ٩٣ ٩٤ ٩٥ ٩٦ ٩٧ ٩٨ ٩٩ ١٠٠

1. P. ١١٥. — 2. P. ١١٥. — 3. B. ١١٥. — 4. P. ١١٥. — 5. BV. ١١٥. — 6. P. ١١٥. — 7. P. ١١٥. — 8. P. ١١٥. — 9. P. ١١٥.

Des constellations australes. La Baleine, vingt-deux étoiles. Elle a la forme d'un animal marin avec deux pieds et une queue comme un oiseau.
 Le Géant¹, trente-huit étoiles dans la forme d'un homme (assis) sur un siège, un bâton à la main; aux lombes, il a un glaive et une ceinture.
 Le Fleuve², trente-quatre étoiles en forme d'un cours d'eau aux nombreux méandres.
 Le Lièvre³, douze étoiles groupées sous les pieds du Géant. Sa partie antérieure est vers l'ouest.
 Le Grand Chien, dix-huit étoiles, onze sont en dehors de la figure.
 Le Petit Chien⁴, deux étoiles. L'une d'elles est grande.
 Le Navire⁵, quarante-cinq étoiles, groupées au sud. Une d'elles, qui est rouge, grande, se nomme Souhaïl.
 Le Léviathan, vingt-cinq étoiles, en forme d'un serpent tortueux⁶.

identique à celui de Ptolémée. Les différences sont : 4 étoiles de plus en dehors de la Petite Ourse, 2 de plus dans la Grande Ourse, 8 de plus en dehors de Céphée. Qazwini réunit Ophiucus et le Serpent d'Ophiucus sous l'appellation كوكبة الحواء والحية; par contre, p. ٣٤, il situe à côté du Cheval tronqué et du Grand Cheval une 21e constellation, كوكبة الفرس التام, qui comprend 31 étoiles non dénombrées dans le total.

1. Dans la marge du ms. de Paris, ١١٥. — 2. Dans la marge du ms. de Paris, ١١٥ = Ἡριδανός. — 3. Dans la marge du ms. de Paris, ١١٥ = Λαγώς. — 4. Dans la marge du ms. de Paris, ١١٥ = Προκύων. — 5. Dans la marge du ms. de Paris, ١١٥ = Ἄργω. — 6. Dans la marge du ms. de Paris, ١١٥. Ptolémée et les auteurs susnommés ont 2 étoiles en dehors de la figure.

ومعدا ¹ وها ² وها ³ وها ⁴ وها ⁵ وها ⁶ وها ⁷ وها ⁸ وها ⁹ وها ¹⁰ وها ¹¹

* P fol. 45
1°.

1. B. وها ¹ وها ² وها ³ وها ⁴ وها ⁵ وها ⁶ وها ⁷ وها ⁸ وها ⁹ وها ¹⁰ وها ¹¹. — 2. BV. وها ² وها ³ وها ⁴ وها ⁵ وها ⁶ وها ⁷ وها ⁸ وها ⁹ وها ¹⁰ وها ¹¹. — 3. P. وها ³ وها ⁴ وها ⁵ وها ⁶ وها ⁷ وها ⁸ وها ⁹ وها ¹⁰ وها ¹¹. — 4. BV. وها ⁴ وها ⁵ وها ⁶ وها ⁷ وها ⁸ وها ⁹ وها ¹⁰ وها ¹¹. — 5. BV. وها ⁵ وها ⁶ وها ⁷ وها ⁸ وها ⁹ وها ¹⁰ وها ¹¹. — 6. P. وها ⁶ وها ⁷ وها ⁸ وها ⁹ وها ¹⁰ وها ¹¹. — 7. P. وها ⁷ وها ⁸ وها ⁹ وها ¹⁰ وها ¹¹. — 8. P. وها ⁸ وها ⁹ وها ¹⁰ وها ¹¹. — 9. V. وها ⁹ وها ¹⁰ وها ¹¹. — 10. P. وها ¹⁰ وها ¹¹. — 11. P. وها ¹¹.

au-dessous de lui, toute sa surface éclairée est (tournée) en haut vers le soleil et toute sa surface sombre est (tournée) en bas en face de nous. Ensuite, quand elle commence à s'éloigner du soleil vers l'ouest', lentement sa surface qui est (tournée) vers nous s'éclaire et la lumière de sa surface qui nous est cachée diminue, jusqu'à ce que (la lune) s'éloigne du soleil de 180°, c'est-à-dire de six tours. Elle est alors (éloignée) diamétralement du soleil et toute sa surface éclairée est (tournée) en face du soleil et en face de nous, et toute sa surface sombre est cachée pour nous et pour le soleil. De cette manière elle est toute éclairée et se montre à nous dans son plein. Quand ensuite elle recommence à s'approcher du soleil, la lumière de la surface qui est (tournée) en face de nous diminue graduellement et la lumière de la surface qui nous est cachée augmente, jusqu'à ce qu'elle pénètre sous le soleil, et alors elle se montre à nous toute sombre, par cela que sa surface supérieure luit.

* P fol. 45
1°.

De l'éclipse de soleil et de lune. Il faut se représenter deux cercles, l'un nommé isémérique, c'est-à-dire équinoxial; l'autre, zodiaque, sur lequel

1. Qazwini, *ib.* : فاذا بعد عن الشمس الى المشرق ومال النصف المظلم من الجانب الذي «... قطعة في الهلال... يلى المغرب الى الارض فيظهر من النصف المضيء... » Quand elle s'éloigne du soleil vers l'est et que la moitié sombre s'écarte du côté qui est à proximité de l'ouest, dans la direction de la terre, et qu'une partie de la moitié lumineuse apparait dans la nouvelle lune... »

مدهمنا. هاسننا اذ ره برافه¹؛ جدهم هبمهم قدهمنا. مدهمنا²؛ جدهم³
 مدهمنا هبمنا؛ ردهمنا مدهمنا هبمنا. مدهمنا هبمنا؛ ردهمنا مدهمنا هبمنا⁴؛
 مدهمنا هبمنا؛ ردهمنا مدهمنا هبمنا⁵؛ مدهمنا هبمنا؛ ردهمنا مدهمنا هبمنا⁶؛
 مدهمنا هبمنا؛ ردهمنا مدهمنا هبمنا⁷؛ مدهمنا هبمنا؛ ردهمنا مدهمنا هبمنا⁸؛
 مدهمنا هبمنا؛ ردهمنا مدهمنا هبمنا⁹؛ مدهمنا هبمنا؛ ردهمنا مدهمنا هبمنا¹⁰؛
 مدهمنا هبمنا؛ ردهمنا مدهمنا هبمنا¹¹؛ مدهمنا هبمنا؛ ردهمنا مدهمنا هبمنا¹²؛

1. P. — 2. P. — 3. PB. — 4. PB. — 5. P. — 6. V. — 7. P. deest. — 8. B. — 9. P. deest. — 10. P. — 11. P. — 12. P.

sont situés les signes du zodiaque. Or, comme chacun a, par rapport à l'autre, une position oblique, ils se rencontrent nécessairement dans leur position à deux endroits, dont l'un s'appelle nœud montant, soit la tête du Dragon, l'autre, nœud descendant, soit la queue du Dragon. Donc, lorsque le soleil et la lune atteignent l'un de ces (deux) endroits, la lune est alors proprement comme en ligne perpendiculaire au-dessous du soleil et nous en couvre entièrement la lumière, puisque, comme nous l'avons déjà dit, le corps de la lune est sombre. Ainsi se produit l'éclipse totale de soleil. Mais si elle s'incline un peu au-dessous du soleil, une partie de la surface claire du soleil nous apparaît alors et il y a éclipse partielle. Mais, lorsque le soleil est à l'un des deux endroits auxquels ces deux cercles se rencontrent et que la lune est à l'autre, le soleil et la lune sont diamétralement opposés; or, comme la terre est au centre de l'univers, elle se trouve aussi au centre des (deux) et empêche que les rayons du soleil se lèvent sur le corps de la lune et ainsi, tombant dans l'ombre de la terre, il se produit pour elle une éclipse totale. Mais lorsque la lune ou le soleil est un peu oblique par rapport à ce nœud,

2. ² وَاَمَّا فِي حَمَلٍ خَيْرٌ مِّنْ رَّجُلٍ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَ تَخْسِفُ النُّجُومُ وَيَوْمَ يُرْمَى الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنْجَارٍ حَامِيَةٍ 3. ³ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسُجِّدُوا لِلْحَمْدِ لِلَّذِي يَدْعُهُنَّ إِلَىٰ الْحَمْدِ وَسُوِّيَ لَهُنَّ مِنَ الْأَقْدَامِ 4. ⁴ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسُجِّدُوا لِلْحَمْدِ لِلَّذِي يَدْعُهُنَّ إِلَىٰ الْحَمْدِ وَسُوِّيَ لَهُنَّ مِنَ الْأَقْدَامِ 5. ⁵ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسُجِّدُوا لِلْحَمْدِ لِلَّذِي يَدْعُهُنَّ إِلَىٰ الْحَمْدِ وَسُوِّيَ لَهُنَّ مِنَ الْأَقْدَامِ 6. ⁶ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسُجِّدُوا لِلْحَمْدِ لِلَّذِي يَدْعُهُنَّ إِلَىٰ الْحَمْدِ وَسُوِّيَ لَهُنَّ مِنَ الْأَقْدَامِ 7. ⁷ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسُجِّدُوا لِلْحَمْدِ لِلَّذِي يَدْعُهُنَّ إِلَىٰ الْحَمْدِ وَسُوِّيَ لَهُنَّ مِنَ الْأَقْدَامِ 8. ⁸ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسُجِّدُوا لِلْحَمْدِ لِلَّذِي يَدْعُهُنَّ إِلَىٰ الْحَمْدِ وَسُوِّيَ لَهُنَّ مِنَ الْأَقْدَامِ 9. ⁹ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسُجِّدُوا لِلْحَمْدِ لِلَّذِي يَدْعُهُنَّ إِلَىٰ الْحَمْدِ وَسُوِّيَ لَهُنَّ مِنَ الْأَقْدَامِ 10. ¹⁰ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسُجِّدُوا لِلْحَمْدِ لِلَّذِي يَدْعُهُنَّ إِلَىٰ الْحَمْدِ وَسُوِّيَ لَهُنَّ مِنَ الْأَقْدَامِ 11. ¹¹ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسُجِّدُوا لِلْحَمْدِ لِلَّذِي يَدْعُهُنَّ إِلَىٰ الْحَمْدِ وَسُوِّيَ لَهُنَّ مِنَ الْأَقْدَامِ 12. ¹² وَمِنَ اللَّيْلِ فَسُجِّدُوا لِلْحَمْدِ لِلَّذِي يَدْعُهُنَّ إِلَىٰ الْحَمْدِ وَسُوِّيَ لَهُنَّ مِنَ الْأَقْدَامِ 13. ¹³ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسُجِّدُوا لِلْحَمْدِ لِلَّذِي يَدْعُهُنَّ إِلَىٰ الْحَمْدِ وَسُوِّيَ لَهُنَّ مِنَ الْأَقْدَامِ 14. ¹⁴ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسُجِّدُوا لِلْحَمْدِ لِلَّذِي يَدْعُهُنَّ إِلَىٰ الْحَمْدِ وَسُوِّيَ لَهُنَّ مِنَ الْأَقْدَامِ 15. ¹⁵ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسُجِّدُوا لِلْحَمْدِ لِلَّذِي يَدْعُهُنَّ إِلَىٰ الْحَمْدِ وَسُوِّيَ لَهُنَّ مِنَ الْأَقْدَامِ 16. ¹⁶ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسُجِّدُوا لِلْحَمْدِ لِلَّذِي يَدْعُهُنَّ إِلَىٰ الْحَمْدِ وَسُوِّيَ لَهُنَّ مِنَ الْأَقْدَامِ 17. ¹⁷ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسُجِّدُوا لِلْحَمْدِ لِلَّذِي يَدْعُهُنَّ إِلَىٰ الْحَمْدِ وَسُوِّيَ لَهُنَّ مِنَ الْأَقْدَامِ 18. ¹⁸ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسُجِّدُوا لِلْحَمْدِ لِلَّذِي يَدْعُهُنَّ إِلَىٰ الْحَمْدِ وَسُوِّيَ لَهُنَّ مِنَ الْأَقْدَامِ 19. ¹⁹ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسُجِّدُوا لِلْحَمْدِ لِلَّذِي يَدْعُهُنَّ إِلَىٰ الْحَمْدِ وَسُوِّيَ لَهُنَّ مِنَ الْأَقْدَامِ

* P fol. 46 r°.

1. P. — 2. P. — 3. P. — 4. P. — 5. P. — 6. P. — 7. P. — 8. P. — 9. P. — 10. P. — 11. P. — 12. V. — 13. P. — 14. P. — 15. BV. — 16. P. — 17. BV. — 18. P. — 19. V.

commencement du Cancer. Quand il traverse ensuite ce (signe) et les deux autres près de lui, c'est-à-dire le Lion et la Vierge, accomplissant l'été, il arrive alors à l'équinoxe * d'automne, c'est-à-dire le commencement de la Balance. Traversant ensuite celui-ci et les deux près de lui, c'est-à-dire le Scorpion et le Sagittaire, il forme l'automne et se tourne vers le solstice d'hiver, c'est-à-dire le commencement du Capricorne. Quand il traverse celui-ci et les deux qui sont près de lui, c'est-à-dire le Verseau et les Poissons, il forme alors l'hiver et finit de nouveau au point vernal du commencement du Bélier, où il avait commencé (son mouvement), et il forme en quatre changements l'année entière. Cette année-là s'appelle solaire et est de 365 jours plus un quart de jour. Mais il y a aussi une autre année, lunaire, qui a 354 jours + 1/5 + 1/6 de jour¹. C'est pourquoi, au bout de 33 années environ, les années lunaires se comptent avec un an de plus que les solaires. L'année lunaire est de dix jours et vingt heures plus courte que l'année solaire². Cet excédent d'un quart de jour de l'année solaire forme un jour tous les quatre ans. Cette année-là s'appelle bissextile. Que celui qui vou-

* P fol. 46 r°.

1. Voir Barhebraeus, *ib.*, p. 170. — 2. Barhebraeus, *ib.*, p. 171.

2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11

2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11

2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11

1. P. deest. — 2. B. — 3. V. — 4. PB deest. — 5. PB. — 6. P. — 7. B. — 8. BV. — 9. P. — 10. P. — 11. BV.

du nord, le jour grandit encore davantage, de sorte qu'il a 24 heures; dans ce jour, le soleil ne se couche pas, car il se meut là très obliquement. Dans les pays où le pôle nord est très haut, si bien qu'il se trouve au-dessus de la tête, le soleil tourne comme l'axe d'une meule et les ombres des colonnes y tournent autour d'elles. Dans les six mois pendant lesquels le soleil se meut du commencement du Bélier jusqu'à la Balance, le jour est constant et, quand (le soleil) descend aux six tours du sud, il y a au nord une nuit constante¹.

*Des heures*². Il y a des heures égales et (des heures) inclinées. L'heure égale est la vingt-quatrième partie du jour et de la nuit. C'est pourquoi une

1. Barhebraeus explique de même la longueur du jour dans les parties les plus septentrionales de la terre, *op. cit.*, p. 143. Pour le jour et la nuit, durant six mois, chacun, voir Ptolémée, *ib.*, lib. II, cap. VI, fin. Le fait qu'à proximité du pôle nord le soleil tourne comme l'axe d'une meule est rapporté plus amplement par Moïse bar Képha, *Hexaemeron*, fol. 125 v : « Le soleil accomplit alors dans la terre septentrionale cette grande mutation du jour et de la nuit en raison de l'obliquité notable et incommensurable de la sphère solaire, en raison de l'obliquité notable de la terre contraire à celle du soleil. Leur obliquité est telle que les deux pôles, c'est-à-dire les points de rotation du cercle, sont, l'un directement au-dessus de la terre, l'autre au-dessous de la terre, opposés mutuellement. La révolution de cette sphère ne se fait pas en haut et en bas, comme le mouvement circulaire d'une machine qui fait monter l'eau, mais comme le mouvement circulaire de l'axe d'une meule, en cercle (?), vers quatre côtés, je dis vers l'ouest, le nord, l'est et le sud. » y désigne τὸ παράπαν. Jacques bar Chakko emprunte mot pour mot ce texte dans son *Livre des trésors*, fol. 164v-165r, résumé par Nau, *loc. cit.*, pp. 304-305; la seule variante est l'emploi de au lieu de . — 2. Comparer Ptolémée, *Μαθηματικὴ Σύνταξις*, lib. II, cap. IX. Notre texte concorde exactement avec celui de *L'Ascension de l'esprit*, traduction, pp. 163-164; voir aussi les notes de Nau.

1. P. 1. — 2. BV deest. — 3. P. 1. — 4. P. 1. — 5. BV deest. — 6. BV deest. — 7. B deest.

1. P. 1. — 2-2. BV deest. — 3. P. 1. — 4. P. 1. — 5. BV deest. — 6. BV deest. — 7-7. B deest.

du Nouveau (Testament), il dit ailleurs : Le soleil s'obscurcira, la lune ne montrera pas sa lumière et les étoiles tomberont du ciel¹. Ceux qui ont expérimenté ces signes disent que si, en hiver, le soleil apparaît rouge et si, en même temps qu'il se lève, un nuage noir le reçoit, cela indique un hiver froid. Également la pâleur de ses rayons indique l'humidité de l'air². La lune donne divers signes, quand elle s'obscurcit, et avec ses halos. Quand elle se renouvelle, la rectitude de ses cornes indique le froid et les frimas. Et il y en a beaucoup d'autres. Également l'obscurité des étoiles indique l'humidité de l'air³. Il y a encore d'autres signes qui se produisent naturellement dans l'air, que le Seigneur mentionne brièvement, disant : Quand vous voyez un nuage venir de l'occident, vous dites : « Il y aura de la pluie », et cela est ; quand le vent du sud souffle, vous dites : « Il y aura de la chaleur, c'est-à-dire du chaud », et cela est⁴; * puis : Quand le ciel est rouge le soir, cela indique * P fol. 48 r°.

1. Matth., XXI, 29. — 2. Moïse bar Képha, *ib.* : « Ensuite le soleil donne (ces) signes en hiver sur le firmament : si, quand le soleil se lève, la couleur de sa lumière change et qu'il apparaît rouge ou assombri, ou si, dans le même temps qu'il monte au-dessus de la terre, un nuage noir le reçoit..., c'est le signe et la preuve que cet hiver sera froid et long; puis, si le soleil est obscur pendant sa montée et ses rayons sombres, c'est le signe d'une humidité abondante. » On y trouve une description plus détaillée des signes mentionnés par Barhebraeus et d'autres semblables. — 3. Pour les signes de la lune, Moïse bar Képha, *ib.*, fol. 78 r, est plus explicite; pour les étoiles, voir fol. 78 v. — 4. Cf. Luc, XII, 54-55; Moïse bar Képha, *ib.*, fol. 77 v; *ib.* ne se trouve chez aucun des deux.

מלא הארץ עמדם ולמדת פיהם למינסו אלם לזע יתעם בשמאל
 אהדוה וזה מה אודא אהלוקמה מדיחם. אלא מה סב מוסו אהמל מה
 מתא חלסו. הויל עינז פדוהו¹ ויהוה סמוהו בייטתה אלם מהוה. וזה
 חלסו; מינוהו הזלמחהו אמתה² מתא פחתס³ דוהו. אלא סבינממהו⁴
 להו סממהו אהדוהו⁵ בוינת. הו'וב לחב' וזעו⁶ איהו מה ז'סמהו
 בעמ⁷. הו'זעו⁸ וסמהו אהמל מה פמהו. סמל'והו סקוהו ופיהו
 ופינו⁹ דוה סממהו אהמל מה דוהו אהדוהו. אמתא ב' ויהוה אהוה
 עממל¹⁰ איהו ויקל וסמל'והו. סמממהו וזה מה אהמל סמל'והו
 סבינממהו איהו מה איהו ודממהו אהמל¹¹ מתה¹² ממהו. הו'יקל איהו
 מתה סבינממהו¹³ וז'והו וזה¹⁴ אהמל מה מפינו; ח' אהדוהו וסמל'והו

1. P. ד'והו. — 2. P. אמתהו. — 3. PB. ופחתס. — 4. P. סמממהו. — 5. P. חלסו. — 6. P. ז'סמהו. — 7. P. deest. — 8. P. הו'זעו. — 9. P. פינו. — 10. P. עממל. — 11. P. סמממהו. — 12. B. סממהו. — 13. B. deest. — 14. B. וז'והו וזה אהמל מה.

oiseaux. Certains, entendant que la parole de Dieu a ordonné que l'eau engendrât ces deux genres d'animaux, ont pensé qu'ils ne sont pas composés des quatre éléments, mais (seulement) de l'un d'eux, c'est-à-dire uniquement d'eau. La nature de ces genres témoigne que leur opinion n'est pas vraie; car on ne trouve pas en eux seulement le froid et l'humidité, qualité de l'eau, mais, avec celles-ci, aussi la chaleur et la sécheresse¹. Il convient de savoir que là sont compris les reptiles à mouvement (venant) de (la racine) רחש, et les reptiles du sixième jour ont le mouvement (venant) de (la racine) שפך. C'est pourquoi les serpents, parmi les autres reptiles, ont été créés le sixième jour et non celui-ci². Les serpents de mer, ici mentionnés, sont des espèces d'énormes poissons; ils naissent dans les mers, en dehors de la terre habitée; on le sait par cela que, dans la traduction des Septante, ils se nomment $\alpha\eta\tau\eta$ ³. Saint Grégoire le Théologien affirme que les $\alpha\eta\tau\eta$ sont des

1. De même, chez Moïse bar Képha, *ib.*, fol. 89 r et v. — 2. La différence entre $\alpha\eta\tau\eta$ et $\alpha\eta\tau\eta$ paraît ne pouvoir être établie. Peut-être provient-elle des deux termes bibliques : $\psi\alpha\upsilon\gamma$, Gen., I, 20, et $\rho\kappa\omega\sigma$, Gen., I, 24, l'un et l'autre traduits par $\epsilon\pi\epsilon\tau\acute{\alpha}$ dans les Septante. Cependant les mots syriaques nous semblent plutôt exprimer le mouvement dans l'eau et au sec. — 3. Moïse bar Képha, *Hexaemeron*, fol. 92 v : $\alpha\eta\tau\eta$ ויהוה סב מוסו מתא ל' מבתל : $\alpha\eta\tau\eta$ מנהו סמממהו וזהו מתא מנהו סמממהו. סמל'והו אהמל ממהו וזהו מתא מנהו סמממהו וזהו מתא מנהו סמממהו. סמל'והו אהמל ממהו וזהו מתא מנהו סמממהו וזהו מתא מנהו סמממהו. « Dieu a créé les grands serpents de mer. Il qualifie les serpents de mer de grands; un d'eux a deux cent milles, plus ou moins; ces poissons sont et vivent dans les mers qui se trouvent en dehors de la terre habitée. On sait qu'il donne là le nom de serpents de mer à des poissons, parce qu'il est ainsi écrit dans la traduction des Septante : Et Dieu a fait les grands $\alpha\eta\tau\eta$, nommant $\alpha\eta\tau\eta$ les poissons de grand corps. »

1) 2) 3) 4) 5) 6) 7) 8) 9) 10) 11) 12) 13)

* P fol. 50
r°.

1. P 1. — 2. P 2. — 3. P 3. — 4. PBV 4, forte 5, — 5. BV 5. —
 6. P 6. — 7. BV 7. — 8. B 8 (sic). — 9. PB 9. — 10. BV 10. — 11. B 11.
 12. V 12. — 13. B deest.

femelle; il ne procréé non plus absolument pas¹. Les poissons, sauf les carti-
 lagineux, s'accouplent en tombant mutuellement ensemble sur le flanc;
 cependant les larges, porteurs de queue, comme le βάτος et le τρυγών, (s'accou-
 plent) en tombant sur le flanc de la femelle et en la chevauchant². La ρίνη, par
 contre, et d'autres s'accouplent en se frottant beaucoup, se heurtant, se ser-
 rant et en frottant mutuellement leur queue. Beaucoup des cartilagineux,
 quand ils s'accouplent, s'unissent aussi comme les chiens³. Quelques poissons
 s'entre-dévorent; quelques-uns mangent les excréments; il y en a aussi qui
 mangent de la vase; il y en a aussi qui (mangent) de l'herbe marine, de la
 mousse et leur semence. Il y en a qui (mangent) de la boue, comme les κέφαλοι,
 mais qui ne touchent pas à leur semence⁴. Lorsqu'ils ont peur, ils cachent
 leur tête, * comme s'ils cachaient tout leur corps⁵. Parmi les poissons, seul le

* P fol. 50
r°.

1. Aristote, *ib.*, lib. IV, cap. XI (2) : ... 'Εν δὲ τοῖς ἐντόμοις καὶ τοῖς ἰχθύσιν ἐστὶ τὰ μὲν οὖν ἔχοντα ὄλιως
 ταύτην τὴν διαφορὰν ἐπὶ οὐδέτερον, ὅσον ἔγχελος οὐτ' ἄρρεν ἐστίν, οὔτε θῆλυ, οὐδὲ γεννᾷ ἐξ αὐτῆς οὐδὲν...; voir aussi
 lib. VI, cap. XVI (1). — 2. Aristote, *ib.*, lib. V, cap. V (commencement) : Οἱ δ' ἰχθύες πάντες, ἔξω τῶν
 πλατέων σελαχῶν, παραπίπτοντες τὰ ὕπτια πρὸς τὰ ὕπτια ποιοῦνται τὸν συνδυασμόν· τὰ δὲ πλατεῖα καὶ
 κερκοφόρα, ὅσον βάτος καὶ τρυγών καὶ τὰ τοιαῦτα, οὐ μόνον παραπίπτοντα, ἀλλὰ καὶ ἐπιβαίοντα τοῖς ὑπτιοῖς ἐπὶ τὰ
 πρᾶνθ' τῶν θηλειῶν... — 3. Aristote, *ib.* : Αἱ δὲ ρίναι, καὶ ὅσοις τῶν τοιοῦτων πολὺ τὸ οὐραῖον, παρατριβόμενα
 μόνον ὀχεύεται τὰ ὕπτια πρὸς τὰ ὕπτια; plus bas : Εἰσὶ δὲ τινες οἱ ἑωρακέναι φασὶ καὶ συνεχόμενα τῶν σελαχῶν
 ἔνια ὀπισθεν, ὥσπερ τοὺς κύνας. Moïse bar Képha, *Hexaemeron*, fol. 129 v, s'exprime dans les mêmes
 termes, mais sans désigner les poissons : ... 4. Aristote, *ib.*, lib. VIII, cap. II [IV] : 'Ἀλληλοφαγοῦσι δὲ πάντες μὲν πλὴν κεστρέως..., *ib.*... τρέφονται...
 κάπρω..., τὰ δ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, νέμονται μὲν τὸν πλῆθ' καὶ τὸ ζῦκος καὶ τὸ βρούον... τοῖς μὲν κῆμασι τρέφονται... Οἱ
 δὲ κέφαλοι νέμονται τὴν ἰλύν... Τὸν δὲ γόνον αὐτῶν οὐδὲν ἐσθίει τῶν θηρίων· διὸ γίνονται πολλοί. Voir aussi *P.G.*,
 t. XXIX, col. 152. — 5. Aristote, *ib.*, même chose, mais limitée au seul κεστρέως.

1. *... μενενωσεν δασε; ...*
 2. *... μενενωσεν δασε; ...*
 3. *... μενενωσεν δασε; ...*
 4. *... μενενωσεν δασε; ...*
 5. *... μενενωσεν δασε; ...*
 6. *... μενενωσεν δασε; ...*
 7. *... μενενωσεν δασε; ...*
 8. *... μενενωσεν δασε; ...*
 9. *... μενενωσεν δασε; ...*
 10. *... μενενωσεν δασε; ...*
 11. *... μενενωσεν δασε; ...*
 12. *... μενενωσεν δασε; ...*

1. PB *... μενενωσεν δασε; ...*. — 2. V *... μενενωσεν δασε; ...*. — 3. B *... μενενωσεν δασε; ...*, forte fem. gen.? — 4. V *... μενενωσεν δασε; ...*. — 5. V *... μενενωσεν δασε; ...*. — 6. P *... μενενωσεν δασε; ...*. — 7. PBV *... μενενωσεν δασε; ...*. — 8. P *... μενενωσεν δασε; ...* deest. — 9. B *... μενενωσεν δασε; ...*, V *... μενενωσεν δασε; ...*. — 10. B *... μενενωσεν δασε; ...*. — 11. PBV *... μενενωσεν δασε; ...*, forte *... μενενωσεν δασε; ...*. — 12. P *... μενενωσεν δασε; ...*, B *... μενενωσεν δασε; ...*.

σκάρος est ruminant¹. Beaucoup de poissons mangent de la chair². Les *ἐγγέλως* se nourrissent dans les eaux potables, pures; c'est pourquoi qui veut les pêcher agite la vase et les attrape. Quand ils meurent, ils ne flottent pas sur l'eau comme les autres poissons, mais s'enfoncent³. Le temps pluvieux est favorable aux poissons et ils prospèrent dans les eaux douces⁴. Tous les animaux, sauf les poissons, sont frappés de maladies internes et meurent. Quelques-uns seulement s'émacient⁵. Aucun poisson vieux ne convient à la saumure⁶; ensuite, ils deviennent très grands. Il a été trouvé un *θύννος*, qui pesait, à un âge avancé, jusqu'à quinze talents; la largeur de sa queue était de deux coudées et un empan, comme le dit Aristote⁷. Les poissons qui s'assemblent en troupes sont amis et ceux qui ne (s'assemblent) pas sont ennemis⁸. Le *λάβραξ* et le *κεστρεύς*, quoiqu'étant grands ennemis, s'assemblent quelquefois⁹. Les dauphins sont très pacifiques; ils aiment (leurs) petits et

1. Aristote, *ib.*, cap. II [IV] (4) : *Δοκεῖ δὲ τῶν ἰχθύων ὁ καλούμενος σκάρος μηρυκάζειν ὡσπερ τὰ τετράποδα μόνον.* — 2. Aristote, *ib.*, plus haut (1) : *Οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν εἰσι σαρκοφάγοι μόνον...* — 3. Aristote, *ib.*, plus bas (5) : *Τῶν δ' ἐγγέλων τρέφονται... αἱ μέντοι πλείστοι τῇ ποτίμῳ ὕδατι, καὶ τοῦτο τηροῦσιν οἱ ἐγγελοτρόφοι, ὅπως ὅτι μάλιστα καθαρὸν ἤ... διόπερ ὅταν θηρεύωσι, ταράττουσι τὸ ὕδωρ...*; plus bas : *Ἀποθανοῦσαι δ' αἱ ἐγγέλως οὐκ ἐπιπολάζουσιν, οὐδὲ φέρονται ἄνω, ὡσπερ οἱ πλείστοι τῶν ἰχθύων...* — 4. Comparer Aristote, *ib.*, cap. XVIII [XX] et cap. XIX (3), (4), (5). — 5. Aristote, *ib.*, cap. XIX (11) : *Νόσημα δὲ λοιμῶδες μὲν οὐδὲν εἰς τοὺς ἰχθύς φαίνεται ἐπιπίπτον, ὅσον ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων συμβαίνει πολλάκις, καὶ τῶν ζωοτόκων καὶ τετραπόδων... νοσεῖν μέντοι γε δοκοῦσιν· τεκμαίρονται δ' οἱ ἀλιεῖς τῇ ἐνίους ἀλίσκεσθαι λεπτούς...* — 6. Aristote, *ib.*, cap. XXX (4) : *... Οἱ γὰρ θύννοι καὶ εἰς ταριχεύας φαῦλοι οἱ γέροντες...* — 7. Aristote, *ib.*, mot à mot. — 8. Aristote, *De Animalibus historiae*, lib. IX, cap. II. — 9. Aristote, *ib.*, (2), mot à mot.

1. חַדָּא מִדְּמַלְא אִמְרָא דְּתַסְמַח לְתַמְלָא מִדְּחַבְּרָא חֲסִיבָא. אִלְטָרָא בְּמַעַד דְּרַחַב
 2. וְהַדְּמַתְתָּ 3. בְּמַבְּרָא 4. לְתַמְלָא בְּלָא בְּאִלְטָרָא מַעַד בְּקַבְּלָא. סְתַמְלָא בְּדַמְתָּ
 5. חַדְּאִלְטָא 6. מַדְּמַתְתָּ 7. סְתַמְלָא 8. בְּמַדְּמַתְתָּ 9. בְּאִלְטָרָא מַעַד
 10. אִלְטָרָא בְּחַדְּמַתְתָּ 11. חַדְּמַתְתָּ בְּחַדְּמַתְתָּ

סְתַמְלָא מִדְּמַלְא אִמְרָא דְּתַסְמַח לְתַמְלָא מִדְּחַבְּרָא חֲסִיבָא. אִלְטָרָא בְּמַעַד דְּרַחַב

סְתַמְלָא מִדְּמַלְא אִמְרָא דְּתַסְמַח לְתַמְלָא מִדְּחַבְּרָא חֲסִיבָא. אִלְטָרָא בְּמַעַד דְּרַחַב

* P fol. 50 vº.

1. P. חַדָּא. — 2. PB. וְהַדְּמַתְתָּ. — 3. V. בְּמַבְּרָא. — 4. P. חַדְּאִלְטָא. — 5. P. מַדְּמַתְתָּ, B. מַדְּמַתְתָּ, V. מַדְּמַתְתָּ, forte מַדְּמַתְתָּ? et מַדְּמַתְתָּ? — 6. P. סְתַמְלָא. — 7. V. חַדְּאִלְטָא. — 8. PV. סְתַמְלָא. — 9. P. חַדְּמַתְתָּ. — 10. B. חַדְּמַתְתָּ. — 11. P. חַדְּמַתְתָּ. — 12. B. חַדְּמַתְתָּ, V. חַדְּמַתְתָּ. — 13. V. חַדְּמַתְתָּ. — 14. V. חַדְּמַתְתָּ. — 15. V. חַדְּמַתְתָּ. — 16. B. חַדְּמַתְתָּ. — 17. P. חַדְּמַתְתָּ. — 18. PV. חַדְּמַתְתָּ.

s'entr'aident. On a vu parfois des dauphins porter un mort, afin qu'il ne soit pas mangé par les poissons ¹. Les animaux aquatiques émettent (l'eau) par leurs branchies; cependant, il en est qui (l'émettent) par un certain conduit, comme le dauphin. Parmi les animaux aquatiques, tous les cétacés, c'est-à-dire ceux qui n'ont pas de branchies, comme la baleine et le dauphin, ont des poumons. Ils ont en eux l'haleine et respirent ².

DEUXIÈME SECTION. Des genres des mollusques et autres.

Les animaux aquatiques bipèdes et quadrupèdes ont du sang; mais les polypodes, comme la sépia ou le *κάραβος*, sont dépourvus de sang ³. On pense que * le *σπόγγος* aussi est un animal collé à un rocher ⁴. Il est des animaux aquatiques qui luisent; d'autres, pas. Les lumineux sont cartilagineux, comme le *βάτος*, le *τρυγών*, la *τευθίς*, la sépia, le *βάτραχος* et les polypes ⁵. Les non-lumi-

* P fol. 50 vº.

1. Aristote, *ib.*, cap. XLVIII (commencement) : Τῶν δὲ θαλασσίων πλείστα λέγεται σημεῖα περὶ τοὺς δελφίνας πρᾶξιότητος καὶ ἡμερότητος, καὶ δὴ καὶ πρὸς παιδᾶς ἐρωτες... Ἡδὴ δ' ὥπται δελφίνων μεγάλων ἀγέλη ἅμα καὶ μικρῶν τούτων δ' ἀπολειπόμενοι τινες δύο μετὰ οὐ πολὺ ἐφάνησαν δελφινίσκον μικρὸν τεθνηκότα, ὅτ' εἰς βυθὸν φέροισα, ὑπνέοντες καὶ μετεωρίζοντες τῷ νότῳ, οἷον κατελευόντες, ὥστε μὴ καταθροβῆναι ὑπὸ τινος τῶν ἄλλων θηρίων. — 2. Comparer Aristote, *ib.*, lib. VIII, cap. II (3). — 3. Comparer Aristote, *ib.*, lib. IV, cap. I (commencement). — 4. Aristote, *ib.*, lib. VIII, cap. I (3) : Ὁ δὲ σπόγγος παντελῶς ἔσκει τοῖς φυτοῖς. — 5. Comparer, chez Aristote, τὰ σελάγη = cartilagineux et τὸ σέλας = lumière, éclat.

1. PV $\alpha\lambda\lambda\alpha\sigma\iota\phi\omicron$. — 2-2. P deest. — 3. PB $\iota\alpha\upsilon\omicron$. — 4. P $\sigma\epsilon\lambda\lambda\alpha\sigma\iota\phi\omicron$, B $\sigma\epsilon\lambda\lambda\alpha\sigma\iota\phi\omicron$. — 5. BV $\sigma\iota\delta$. — 6. B $\sigma\iota\delta\lambda\lambda\alpha$. — 7. P $\mu\epsilon\tau\epsilon$, B $\mu\epsilon\tau\epsilon$. — 8. P $\sigma\epsilon\lambda\lambda\alpha$. — 9. V $\mu\epsilon\tau\epsilon$ $\chi\alpha$. — 10. P $\mu\epsilon\tau\epsilon$, V $\mu\epsilon\tau\epsilon$. — 11. P $\sigma\epsilon\lambda\lambda\alpha\sigma\iota\phi\omicron$. — 12. P $\mu\epsilon\tau\epsilon$. — 13. B $\mu\epsilon\tau\epsilon$. — 14. P $\mu\epsilon\tau\epsilon$. — 15. P deest. — 16. P $\mu\epsilon\tau\epsilon$. — 17. PB $\sigma\epsilon\lambda\lambda\alpha$. — 18. P $\mu\epsilon\tau\epsilon$. — 19. Forte $\mu\epsilon\tau\epsilon$? — 20. BV $\sigma\epsilon\lambda\lambda\alpha$.

1. PV $\alpha\lambda\lambda\alpha\sigma\iota\phi\omicron$. — 2-2. P deest. — 3. PB $\iota\alpha\upsilon\omicron$. — 4. P $\sigma\epsilon\lambda\lambda\alpha\sigma\iota\phi\omicron$, B $\sigma\epsilon\lambda\lambda\alpha\sigma\iota\phi\omicron$. — 5. BV $\sigma\iota\delta$. — 6. B $\sigma\iota\delta\lambda\lambda\alpha$. — 7. P $\mu\epsilon\tau\epsilon$, B $\mu\epsilon\tau\epsilon$. — 8. P $\sigma\epsilon\lambda\lambda\alpha$. — 9. V $\mu\epsilon\tau\epsilon$ $\chi\alpha$. — 10. P $\mu\epsilon\tau\epsilon$, V $\mu\epsilon\tau\epsilon$. — 11. P $\sigma\epsilon\lambda\lambda\alpha\sigma\iota\phi\omicron$. — 12. P $\mu\epsilon\tau\epsilon$. — 13. B $\mu\epsilon\tau\epsilon$. — 14. P $\mu\epsilon\tau\epsilon$. — 15. P deest. — 16. P $\mu\epsilon\tau\epsilon$. — 17. PB $\sigma\epsilon\lambda\lambda\alpha$. — 18. P $\mu\epsilon\tau\epsilon$. — 19. Forte $\mu\epsilon\tau\epsilon$? — 20. BV $\sigma\epsilon\lambda\lambda\alpha$.

neux sont les testacés, comme les limaçons et les coquillages. Quelques-uns des lumineux sont mous, par exemple ceux qui ont des pattes comme la sépia et la $\tau\epsilon\upsilon\theta\iota\varsigma$. Le polype emploie ses bras comme des pattes¹. L'écrevisse n'a que quatre pattes de devant. Parmi les animaux aquatiques, seule la grenouille a une langue. Le $\sigma\acute{\epsilon}\lambda\lambda\alpha\sigma\iota\phi\omicron$, animal sans pattes, pourvu de branchies, et les $\gamma\alpha\lambda\epsilon\omicron\iota$ engendrent des vifs, de sorte qu'ils font d'abord des œufs à l'intérieur. C'est de cette manière qu'(engendre) aussi la vipère². Parmi les animaux aquatiques, ceux qui font des œufs ont une épine vertébrale; cependant ceux qui engendrent des vifs ont une épine cartilagineuse³. Les mollusques sont ceux qui ont la tête entre les pattes et le ventre, autour duquel ils ont en cercle des nageoires⁴. Chacune des huit pattes est double, excepté chez les polypes⁵. Celui-ci emploie dans (son) accouplement son dernier bras, petit et blanc, dont l'extrémité est partagée⁶. Les sépias et les $\tau\epsilon\upsilon\theta\iota\delta\epsilon\varsigma$ ont spéciale-

1. Aristote, *ib.*, lib. IV, cap. I (6) : 'Ο μὲν οὖν πολύπους· καὶ ὡς ποτὶ καὶ ὡς χερσὶ χρῆται ταῖς πλεκτάναις. — 2. Aristote, *ib.*, lib. III, cap. I (13) : "Ὅσα δὲ τῶν ἀπόδων εἰς τὸ πανερὸν μὲν ζωοτοκεῖ, ἐν αὐτοῖς δ' ὠστοκεῖ, οἷον οἷ τε γαλεοὶ καὶ τᾶλλα τὰ καλούμενα σελάχη (καλεῖται δὲ σέλαχος; ὃ ἂν ἄπουεν ἔν καὶ βράγχια ἔχον ζωοτόκον ἢ)...; plus has : ... 'Ο δ' ἔχει ζωοτοκεῖ μόνον, ὠστοκήσας ἐν αὐτῷ πρῶτον. — 3. Aristote, *ib.*, cap. VII (6) : Τούτων (les poissons) γὰρ τὰ μὲν ζωοτοκοῦντα χονδράκανθά ἐστίν, οἷον τὰ καλούμενα σελάχη, τὰ δ' ὠστοκοῦντα ἄκανθαν ἔχει, ἢ ἐστίν ὡσπερ ἐν τοῖς τετράποσιν ἢ βράχια. — 4. Aristote, *ib.*, lib. IV, cap. I (4), (5), mot à mot. — 5. Aristote, *ib.* : Πόδας μὲν οὖν ὀκτώ πάντ' ἔχει, καὶ τούτους δικτύλους πάντα, πλὴν ἐνὸς γένους πολυπόδων. — 6. Aristote, *ib.* : 'Ο μὲν οὖν πολύπους... τῆ δ' ἐσχάτη τῶν πλεκτανῶν, ἣ ἐστίν ὀξυτάτη τε καὶ μόνη παράλευκος αὐτῶν καὶ ἐξ ἄκρου δικρᾶ ... ταύτη δὲ τῆ πλεκτάνῃ χρῆται ἐν ταῖς ὀχθείαις.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11.

* P fol. 51 r.

1. PV 2. P 3. B 4. B 5. P 6. V 7. P 8. P 9. P 10. P deest. 11. P

ment deux longs tentacules, avec lesquels ils attrapent et portent à leur bouche la nourriture. Quand éclate une tempête, ils se collent grâce à eux aux rochers et (y) demeurent¹. Le polype a devant la cavité (ventrale), au-dessus des bras, un conduit creux, par lequel il prend et émet l'eau². Il change de couleur d'après les rochers, comme le caméléon d'après la terre³. Pas un seul d'entre eux n'a d'entrailles, sauf celui qui s'appelle μύτις et est rempli d'une (humeur) noire⁴. Ils ont aussi beaucoup * d'œufs comme des grêlons de glace⁵. En Phénicie, il y a des écrevisses qui s'appellent ἰππεῖς, car elles courent avec une grande vitesse⁶. Toutes les écrevisses ont dix pattes avec les pinces⁷. Quelques limaçons sont univalves, comme les limaçons pourpres, quelques-uns sont bivalves, comme ceux appelés κτείς et μύζ; ce sont des coquillages⁸. On pense que, lorsqu'ils sont attrapés, ils s'envolent⁹.

* P fol. 51 r.

1. Aristote. *ib.* : Ἰδιὰ δ' ἔχουσιν αἱ τε σηπία καὶ αἱ τευθίδες καὶ οἱ τεύθοι δύο προβοσκάδας μακράς, ... αἷς προσάγονται τε καὶ λαμβάνουσιν εἰς τὸ στόμα τὴν τροφήν, καὶ ὅταν χειμῶν ᾗ, βλλόμεναι πρὸς τινὰ πέτραν, ὥσπερ ἀγκύρας, ἀποσαλεύουσιν. — 2. Aristote, *ib.*, (6) : Πρὸ τοῦ κύτους δ' ὑπὲρ τῶν πλεκτανῶν ἔχουσι κώλον ἀλλόν, ᾧ τὴν θάλατταν ἀγιάσι δεξάμενοι τῷ κύτει, ὅταν τι τῷ στόματι λαμβάνουσιν. — 3. Aristote, *De Animalibus historiae*, lib. IX, cap. xxxvii (9) : Καὶ θηρεύει τοὺς ἰχθύς, τὸ χρῶμα μεταβάλλον καὶ ποιῶν ὅμοιον οἷς ἂν πλησιάζῃ λίθοις. — 4. Aristote, *ib.*, lib. IV, cap. i (11) : Σπλάγγων δ' οὐδὲν ἔχει τῶν μαλακίων, ἀλλ' ἦν καλοῦσι μύτιν, καὶ ἐπὶ ταύτῃ θολόν. — 5. Comparer Aristote, *ib.*, (14). — 6. Aristote, *ib.*, lib. IV, cap. ii (2) : Περὶ δὲ τὴν Φοινίκην γίνονται ἐν τῷ αἰγιαλῷ οὗς καλοῦσιν ἰππεῖς [alii codd. equos.] διὰ τὸ οὕτως ταχέως θεῖν... le texte syriaque comporte aussi « chevaux »; le mot ἰππεῖς introduit dans la traduction est celui employé par Aristote. — 7. Aristote, *ib.*, plus bas (3), mot à mot. — 8. Comparer Aristote, *ib.*, lib. IV, cap. iv (2), (3). Il n'y est pas fait mention des limaçons pourpres et, au lieu de μύζ, on lit οἱ μύες, qui a le même sens. — 9. Aristote, *ib.*, plus bas (4) : Ἐτι τὰ μὲν κινητικὰ αὐτῶν ἔστιν, οἷον ὁ κτείς (ἐνίοι γὰρ καὶ πέτεσθαι λέγουσι τοὺς κτένας, ἐπεὶ καὶ ἐκ τοῦ ὀργάνου, ᾧ θηρεύονται, ἐβάλλονται πολλὰκις)...

مَلَا بِفُجْسِهِ. هَمَقْرًا فِي تَدْمُوسَ هَقْتِيسَا فُنَجْمَا¹ مَنُوحِمَا مَلَا. حَقْلًا بِمَ
 حَمَمُوسَ لُدْرِمَا. مَبَحْتَا مَبَحْتَمَا مَح لِحِي مَنِمَا حَمَمَا. اَوَّهَ بِمَلَا
 بِفُنَجْمَا² اَوَّهَ دَحْمَزَا فِي بُدْرِمَا³ مَدَمَلَا. مَح مَسْخَلِمَا قَلَا اَمَلَا
 بِمَتَلَا مَنِمَا مَبَر حَتْمُوسَ⁴. مَلُؤَمَا تَبَلَا اَوَّهَا اَمَر هَقْتِيسَا بِبَجْمَمَا⁵
 لَحَمَلَاوَلَا. هَمَقْرًا مَبَحْتَمَا⁶ سَبَلَا⁷ مَحَلَا⁸ اَسَمَا مَح فَمَمُوسَ لَحَمَمُوسَ
 مَحْدَحْتَلَا⁹ اَقْدَلَا مَلَمَا مَبَحْتَمَا¹⁰ مَح وَتَمَلَا. اَوَّهَا مَحَلَاوَلَا مَقُولَا مَلَمَلَا.
 رَوَّحَا بِمَ بِبَحْتَمَا اَلْقَمَا¹¹ مَح اَوَّحَا بِرَمَلَا اَوَّحَمَا بِوَسَلَا. اَلْقَمَا بِمَ
 بِمَح رَمُوسَ اَوَّهَا اَوَّحَمَا. فِي قَدَلَمُوسَ¹² مَدَمَلَا اَسَمَا اَوَّهَمَا. قَدَلَحَا بِمَ
 بِبَحْتَمَا مَنِمَا وَحَمَلَا سَب لُؤَمَا بِعَمَلَا. اَسَمَلَا بِمَ اَوَّحَمَا بِمَمَمُوسَا
 اَوَّهَمَا وَلَا مَنِمَا حَقْمَمَا مَبَحْتَلَا حَلَسَمَا اَمَلَمُوسَا مَدَمَلَا اَسَمَا اَوَّهَمَا. قَدَلَحَا¹³

1. P bis. — 2. P بِفُنَجْمَا. — 3. P بِبُدْرِمَا. — 4. V حَتْمُوسَ. — 5. BV وَفَقَمَا. — 6. P هَمَقْرًا. —
 7. P سَبَلَا. — 8. P مَحَلَا. — 9. P مَحْدَحْتَلَا. — 10. P مَبَحْتَمَا. — 11. P اَلْقَمَا اَوَّحَمَا. — 12. P مَدَمَلَا اَسَمَا.
 — 13. P قَدَلَحَا.

guêpes et les mouches vrombissent avec leurs ailes, lorsqu'elles volent ; les sauterelles émettent un son, quand elles frottent leurs jambes en manière de rames ; les moustiques sifflent avec la bouche¹. Les guêpes et les abeilles ont un aiguillon à l'intérieur² ; quand elles piquent et le laissent dans la chair, elles meurent. Il en est quelques-uns à ailes membraneuses, qui ont devant les yeux des antennes et deux longues jambes en manière de rames, recourbées en arrière³. Beaucoup d'entre eux ont un intestin de la bouche à la sortie⁴. Les mouches femelles sont plus grandes que les mâles ; de même chez les grenouilles, les serpents et les lézards⁵. Certains disent que la semence des abeilles est (formée) par les fleurs d'olivier ; d'autres, qu'elle provient de l'accouplement, quand leurs rois s'accouplent avec elles⁶. Les rois des abeilles sont deux fois plus grands que les femelles⁷. D'autres, cependant, disent qu'avec elles s'accouplent les bourdons, qui n'ont pas d'aiguillon

1. Aristote, *ib.*, lib. IV, cap. IX (2) : .., Καὶ αἱ μυῖαι δὲ καὶ αἱ μελίτται καὶ τὰλλα πάντα, τῇ πτήσει αἶροντα καὶ συστέλλοντα... Αἱ δ' ἀκρίδες τοῖς πηγάλοις τρίβουσαι ποιοῦσι τὸν ψόφον. Voir *ib.*, τέτιγες; il n'est cependant pas question des moustiques chez Aristote. — 2. Aristote, *ib.*, cap. VII (4) : Τὸ δὲ κέντρον τὰ μὲν ἔχει ἐν αὐτοῖς, οἷον αἱ μελίτται καὶ οἱ σφήκες. — 3. Aristote, *ib.*, plus bas (5) : Ἐτι κερχίας πρὸ τῶν ὀμμάτων ἔχει ἕνια, οἷον αἶ τε ψυχαὶ καὶ οἱ κάραθοι. Ὅσα δὲ πηδῆτικὰ αὐτῶν ἐστί, τούτων τὰ μὲν ἔχει τὰ ὀπισθεν σκέλη μείζω, τὰ δὲ πηγάλια κμπτόμενα εἰς τοῦπισθεν ὡσπερ τὰ τῶν τετραπόδων σκέλη. — 4. Aristote, *ib.*, (7), mot à mot. — 5. Comparer Aristote, *ib.*, lib. IV, cap. XI (5). — 6. Aristote, *ib.*, lib. V, cap. XXI : Οἱ μὲν γὰρ φασιν οὐ τίκτειν... τὰς μελίττας, ἀλλὰ φέρειν τὸν γόνον, καὶ φέροιεν... ἄλλοι δ' ἀπὸ τοῦ ἄλλου τῆς ἐλαίας..., οἱ δὲ φασί... τὸν δὲ τῶν μελιττῶν τίκτειν τοὺς ἡγεμόνας. Chez les Syriens comme chez les Grecs, la reine des abeilles est dite « roi », « guide » (ܡܠܟܐ, βασιλεύς, ἡγεμών). — 7. Aristote, *ib.*, (2), texte identique.

1. P 100. — 2. P 000. — 3. B 000. — 4. P 100. — 5. V 000. — 6. P 100. — 7. P 000. — 8. B 000. — 9. P 000. — 10. P 000. — 11. V 000. — 12. P deest. — 13. P 000. — 14. PV 000. — 15. PV 000. — 16. V 000. — 17. BV deest. — 18. P 000. — 19. Forte
 20. P 000. — 21. V 000. — 22. V 000.

* P fol. 52
1°.

et sont seulement du sexe mâle¹. Les rois des abeilles ont des aiguillons
 comme les abeilles². Dans chaque ruche il y a plusieurs rois³; quand il n'y
 a pas de roi, elles périssent⁴. Le miel se fait par temps sans pluie, mais la
 semence par temps pluvieux. Le miel d'automne est excellent⁵. La cire provient
 des fleurs; la propolis, de la résine des arbres; le miel, de l'air et de la rosée⁶.
 Nous en avons la preuve dans cela que, pendant les deux (premiers) jours,
 nous voyons les alvéoles remplies de quelque chose comme de l'eau; en vingt
 * jours, (cela) épaisit⁷. Les abeilles butinent toute fleur à calice, sans
 gâter un seul fruit⁸. Les abeilles portent la cire sur les jambes, mais
 recueillent le miel avec la bouche⁹. Elles couvent leurs œufs comme les
 oiseaux¹⁰; leurs œufs sont blancs¹¹. D'abord éclosent des vers; ensuite, ils
 grandissent, deviennent abeilles¹². Du roi ne naît pas de ver, mais tout de suite
 une abeille¹³. Le temps de vie des abeilles est de six et même sept ans¹⁴.

* P fol. 52
1°.

1. Aristote, *ib.*, (2) : Οἱ δὲ φασὶν ὀχεύεσθαι, καὶ εἶναι ἄρρενας μὲν τοὺς κηφήνας, θηλείας δὲ τὰς μελίττας. —
 2. Aristote, *ib.*, (3) : Κέντρον δ' αἱ μὲν μελίτται ἔχουσιν, αἱ δὲ κηφήνες οὐκ ἔχουσιν· οἱ δὲ βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνες
 ἔχουσι μὲν κέντρον... — 3. Aristote, *ib.*, cap. XXII (2) : Εἰσὶ δὲ πλείους ἐν ἐκάστῳ σμήνῃ ἡγεμόνες... — 4. Aris-
 tote, *ib.* — 5. Aristote, *ib.*, (3). — 6. Aristote, *ib.*, (4). Mais au sujet du miel : Μῆλι δὲ τὸ πίπτον ἐκ τοῦ
 ἀέρος, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς τῶν ἄστρων ἐπιτολαῖς... — 7. Aristote, *ib.*, (5) : Συνίσταται δὲ τὸ μέλι πεπτόμενον· ἐξ
 ἀρχῆς γὰρ οἶον ὕδωρ γίνεταί, καὶ ἐφ' ἡμέρας μὲν τινὰς ὑγρὸν ἐστί, ... ἐν εἰκοσὶ δὲ μάλιστα συνίσταται. — 8. Aris-
 tote, *ib.* : Φέρει δ' ἀπὸ πάντων ἡ μέλιττα ὅσα ἐν κάλυκι ἀνεθεῖ, ... οὐθένα βλάπτουσα καρπὸν. — 9. Aristote, *ib.*,
 (6). En ce qui concerne le miel : Τὸ δὲ μέλι ἐμεί εἰς τὸν κύτταρον. — 10. Aristote, *ib.* — 11. Aristote, *ib.*
 — 12. Aristote, *ib.* — 13. Aristote, *ib.* : Σκώληξ δ' οὐ γίνεταί πρότερον ἐκ τούτου (foetus regum!), ἀλλ' εὐθέως
 ἡ μέλιττα, ὡς φασίν. — 14. Aristote, *ib.*, (8).

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11.

* P fol. 54 r°. 1. P. ... — 2. P. ... — 3. V. ... — 4. P. ... — 5. BV. ... — 6. P. ... — 7. P. ... — 8. P. ... — 9. P. ... — 10. P. ... — 11. P. ... — 12. PB. ... — 13. P. ... — 14. P. ... — 15. P. ...

les deux ailes ; cependant, sur la terre, ils emploient les deux pattes. Les oiseaux ont les ailes infléchies¹ ; leur queue est liée comme un gouvernail, mais pas chez les paons, les poulets et les oies. Inaptes au vol sont les oiseaux qui n'ont pas d'ὄροπούγιον, c'est-à-dire de queue. A sa place, ils ont les jambes étendues, afin de conserver la direction droite, par exemple, l'έρωδιός, c'est-à-dire le héron². Quand les coqs sont vainqueurs, ils coqueriquent beaucoup, comme pour proclamer leur victoire³. Les oies sont si vigilantes que, quand, par un fort caquetement, elles troublèrent et effrayèrent les guerriers qui se rapprochaient dans des tranchées * couvertes pour pénétrer dans Rome et s'en emparer, ceux-ci l'abandonnèrent aussitôt et s'enfuirent et, comme (le) raconte saint Basile, la cité fut sauvée⁴. La σελευκίς (?) est un oiseau qui détruit les sauterelles et ne se rassasie pas naturellement⁵. Des ηἰρωδιός, le vénérable Jacques d'Édesse dit que c'est le nom de genre pour tous les animaux et que

* P fol. 54 r°. 1. Comparer Aristote, *ib.*, lib. II, cap. I (6) : 'Αντι δὲ βραχιόνων καὶ σκελῶν τῶν ἔμπροσθεν πτέρυγας ἔχει, ὧν ἡ κάμψις ἐστὶν εἰς τὸ πρόσθεν. — 2. Comparer Aristote, *ib.*, cap. XII (4), toutefois sans exemple. Le texte grec est encore plus voisin du nôtre dans Aristote, *De Animalium incessu*, cap. x : Τὸ δ' οὐροπούγιόν ἐστι τοῖς πτηνοῖς πρὸς τὸ κατευθύνειν τὴν πτῆσιν, καθάπερ τὰ πηδάλια τοῖς πλοίοις... διόπερ τὰ θ' ὀλόπτερα καὶ τῶν σχελιοτέρων οἷς τὸ οὐροπούγιον ἀφυῶς ἔχει πρὸς τὴν εἰρημένην χρῆσιν, οἷον τοῖς τε ταῖς καὶ τοῖς ἀλεκτροῦσι καὶ ὄλωις τοῖς μὴ πτητικοῖς, οὐκ εὐθυποροῦσιν... Καὶ τοῖς μὴ πτητικοῖς ἀχρεῖτον τὸ οὐροπούγιόν ἐστιν, οἷον τοῖς ...έρωδιόσι... ἀλλ' ἀντι τοῦ οὐροπούγιου πέτανται τοὺς πόδας ἀποστείνοντα, καὶ χρώνται ἀντ' οὐροπούγιου τοῖς σκέλεσι πρὸς τὸ κατευθύνειν τὴν πτῆσιν. — 3. Comparer Aristote, *De Animalibus historiae*, lib. IV, cap. ix (7). — 4. Basile, *P.G.*, t. XXIX, col. 181. — 5. Au lieu de σελευκίς, Barhebraeus a « moineau de Médie ». Voir Ahrens, *Das Buch der Naturgegenstände*, traduction, p. 57, § 56, et p. 59, § 63. Notre texte est reconstitué d'après les deux passages cités : « qui détruit les sauterelles » provient du § 63 ; et : « ne se rassasie pas naturellement », du § 56. Comme source plus ancienne, cf. Basile, *P.G.*, t. XXIX, col. 181.

مرقوق. متلج، حتال. عقعصلا به له صح روهيلا؛ وبرا مقلوه. الا مقلوه
 مبرم رجه؛¹ نعم مديه، هنلا دارخا. مقلوحتا حتال. هذبه مقلوحتا
 حيه. مقلوحتا. مقلوحتا حيه؛ واما مقلوحتا عقعصلا. حقا
 به سقبت² مقلوحتا³، مقلوحتا مقلوحتا. مقلوحتا به لا مقلوحتا
 مقلوحتا⁴ مقلوحتا دارخا. مقلوحتا حيه مقلوحتا؛ واما مقلوحتا⁵ مقلوحتا
 مقلوحتا به مقلوحتا مقلوحتا. مقلوحتا مقلوحتا مقلوحتا
 مقلوحتا مقلوحتا مقلوحتا مقلوحتا مقلوحتا مقلوحتا مقلوحتا
 مقلوحتا مقلوحتا مقلوحتا مقلوحتا مقلوحتا مقلوحتا مقلوحتا
 مقلوحتا مقلوحتا مقلوحتا مقلوحتا مقلوحتا مقلوحتا مقلوحتا

1. P deest. — 2. P مقلوحتا, B مقلوحتا? — 3. P مقلوحتا. — 4. P مقلوحتا. — 5. P مقلوحتا, مقلوحتا in margine.

pondent¹. Chez les fourmis, la descendance ne provient pas d'un accouplement, mais il en sort un peu d'une certaine matière; elle tombe à terre et les œufs se font; puis en eux (les petits) se forment et naissent². Les fourmis se nourrissent uniquement de l'odeur des légumineuses³. Les moustiques et les tipules (?) naissent de la vase des canaux⁴. La taupe n'a pas d'yeux; elle travaille beaucoup et gratte dans la terre, faisant un ouvrage qui ne profite ni à elle ni aux autres. Son ouïe est très fine⁵. Les souris dérobent tout, surtout les céréales; de même la belette⁶. L'âmaqta se tient dans les palais royaux et se nourrit de mouches⁷. Les serpents sont divers, d'après les endroits. Certains tuent douloureusement; certains, sans douleur⁸. Pour tous les animaux

1. Voir Ahrens, *Das Buch der Naturgegenstände*, texte syriaque, p. 42; traduction, p. 63 et la note 2 se rapportant au § 72 : « Plinius, *Historia naturalis*, lib. X (85), § 187. » Aristote, *De Animalibus historiae*, lib. V, cap. xxxiii (2), et pour l'accouplement, lib. V, cap. iv. — 2. Voir Ahrens, *Das Buch der Naturgegenstände*, texte syriaque, p. 44; traduction, p. 64 et la note 7 se rapportant au § 74 : « Plinius, *Historia naturalis*, lib. XI (36), § 108 (?). Damiri wörtlich. Hoffmann. » Mais voir Aristote, *De Animalibus historiae*, lib. V, cap. xxv. — 3. Voir Ahrens, *Das Buch der Naturgegenstände*, *ib.*, note 4 : « Damiri, II, 400. Hoffmann ». Moïse bar Képha, *Hexaameron*, fol. 147 v. — 4. Voir Ahrens, *Das Buch der Naturgegenstände*, texte syriaque, p. 44; traduction, p. 65 et la note 1 se rapportant au § 77 : « Aristoteles, *De Animalibus historiae*, lib. V, cap. xix (12) : Ἐκ τῆς περι τὸ ὄξος ἰλύος. Plinius, *Historia naturalis*, lib. IX, 51, § 160, acescente humore... Hoffmann. » Mais voir Aristote, *ib.*, cap. xix (8) : Αἱ δ' ἐμπίδες γίνονται ἐκ τῶν ἀσκαρίδων· αἱ δ' ἀσκαρίδες γίνονται ἐν τε τῇ ἰλύϊ τῶν φρεάτων... — 5. Voir Ahrens, *Das Buch der Naturgegenstände*, texte syriaque, p. 45; traduction, p. 65 et les notes se rapportant à la taupe dont il est traité au § 79. 1re note sur ses yeux : « Aristote, *De Animalibus historiae*, lib. I, cap. ix (3) »; 2° note sur son travail : « Artemidorus, oneirokr. III, 65, bei Leemans zu Horap., hierogl. II, 63 »; 3° note sur son ouïe : « Plinius, *Historia naturalis*, lib. X, 69, § 191 ». Voir aussi Moïse bar Képha, *Hexaameron*, fol. 145 v, pour le regard de la taupe. — 6. Voir Moïse bar Képha, *ib.*, fol. 146 r : « Les souris ont la particularité de dérober beaucoup de céréales... comme les souris, aussi la belette. » Pour la belette, voir Ahrens, *Das Buch der Naturgegenstände*, texte syriaque, p. 41; traduction, p. 62 et la note 2 se rapportant au § 69 : « Bar Bahlul bei Payne Smith unter مقلوحتا... Damiri, II, 341 al-kalkusa. Hoffmann. — 7. Moïse bar Képha, *ib.*, fol. 146 r : « L'âmaqta a la particularité de se tenir dans les palais royaux et de se nourrir de mouches et d'insectes. » — 8. Aristote, *De Animalibus historiae*, lib. VIII, cap. xxix.

كما جاء¹ الحية بمفاجأة. الا امر سبه؛ مسبقها محرر روهي ا
 مفجلا حرزها ففما احسبه وجرنا ماله وبعدها مفعولها. موهي
 مثلا له * وجرنا. موهي لهي ج وجرنا واجر². اكله حنينة³ الحنينة⁴
 ونعمي. موهي لاهوهي فمالي. هلمبنا به وجرنا⁵ مبرر ام. مذالا
 حنينا ولا مذبنا. رعب به موهي ففما تمام ملبنا موهي
 ايه دارا. موهي ربا له وحقا. موهي هيا. ايه رعب وفلملا ام
 موهي. ايه رعب وجرنا وجرنا وجرنا. فمالي به بمفاجأة.
 وجرنا به حنينة موهي موهي. موهي موهي⁶ ما وجرنا موهي
 حنينة موهي⁷ وجرنا. موهي اجرنا موهي⁸ له⁹ موهي حنينة
 موهي وجرنا موهي. موهي موهي موهي موهي موهي موهي

1. PB deest. — 2. P واجر. — 3. V حنينة. — 4. B الحنينة. — 5. P وجرنا. — 6. B وجرنا. —
 7. PB موهي. — 8. P حنينة موهي. — 9. P deest.

n'a pas d'issue, sinon comme le chas d'une aiguille. Quand (la femelle) a
 reçu la semence dans l'accouplement, elle tranche le membre du mâle, car
 ils s'accouplent par la bouche; ainsi meurt * le mâle. Mais quand la femelle
 veut procréer, les petits lui mangent le ventre et sortent. Ainsi les deux
 meurent¹. La salamandre est un lézard. (Quand) elle arrive dans le feu, elle
 ne se fait pas de mal². L'araignée lâche de son ventre des fils déliés, les tend en
 l'air, y attrape les mouches et s'(en) nourrit³. Il existe une araignée dont la
 morsure est mortelle. Il y a un genre d'araignées qui s'appellent loups; elles
 ne filent pas⁴. La femelle travaille, cependant que le mâle se nourrit des proies
 auprès d'elle⁵. Lorsque la sauterelle femelle est fécondée, elle enfouit son
 fruit dans une terre marécageuse. La terre façonne et affermit en poches cette
 masse amorphe; elle compose et forme pour elle ces poches comme dans une
 seconde matrice⁶.

1. Texte identique dans Ahrens, *Das Buch der Naturgegenstände*, texte syriaque, p. 40; traduction, pp. 61-62 et la note 3 se rapportant au § 67 (p. 61): « *Physiologus* (voir la note précéd.). Hérodotos, lib. III, 169; Arist., *De Mirab. ausc.* 165. Plinius, *Historia naturalis*, lib. X, 62, § 169, 170. Aelian, *De An.*, I, 24, 50. Basilius (Hexaëm.) *Hom.* IX, 85 [B. Epiph., *Adversus haereses*, 101 D f. » — 2. Aristote, *De Animalibus historiae*, lib. V, cap. XIX (13). Voir aussi Ahrens, *Das Buch der Naturgegenstände*, texte syriaque, p. 63; traduction, p. 80, § 118. — 3. Moïse bar Képha, *Hexaëmeron*, fol. 147 v et 148 r (même texte). — 4. Aristote, *De Animalibus historiae*, lib. IX, cap. XXXIX (3): « Ἄλλο δ' ἐστὶ τῶν καλουμένων λύκων γένος. — 5. Aristote, *ib.*: « Ἐργάζεται δὲ καὶ θηρεύει ἢ θήλεια: ὁ δ' ἄρρη συνπολάθει. — 6. Aristote, *De Animalibus historiae*, lib. V, cap. XXVIII (1). Texte identique à celui de Barhebraeus dans Ahrens, *Das Buch der Naturgegenstände*, texte syriaque, p. 37; traduction, p. 60, § 64. Pour les reptiles mentionnés, voir aussi Moïse bar Képha, *Hexaëmeron*, fol. 146-148.

* P fol. 56 r°.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.

1. PV. — 2. P. — 3. P. — 4. P. — 5. B. — 6. PB. — 7. P. — 8. P. — 9. P. — 10. P.

qu'à la chair¹. Quand la jument, l'âne et le taureau sont affamés, ils se rassasient facilement. Ils boivent beaucoup². L'éléphant mange et boit beaucoup³. Si une jument pleine respire l'odeur de la fumée d'une lampe qu'on éteint, elle avorte; souvent aussi la femme⁴. De tous les animaux, le plus frileux est l'âne; c'est pourquoi il n'existe ni dans le Pont ni dans les pays des Scythes⁵. Le chien s'accouple aussi avec une renarde, de laquelle naissent des chiens laconiens; également avec une louve⁶. Les femelles sont timides dans leurs mœurs, chez tous les animaux, sauf l'ourse et la panthère⁷. Les preuves en sont, chez l'homme, très claires et non cachées, car il est l'animal parfait⁸. La femme est plus compatissante que l'homme; elle pleure davantage; elle est plus envieuse; elle se plaint de son sort; elle aime médire; elle est disputeuse; elle est très méchante, triste; elle désespère; elle est très impudique, très menteuse, se laisse facilement tromper, a meilleure mémoire, est très vigilante; elle est très paresseuse, fait très peu de

1. Aristote, *ib.* — 2. Aristote, *ib.*, cap. VIII. — 3. Comparer Aristote, *ib.*, cap. IX. — 4. Aristote, *ib.*, cap. XXIV (4) : Καὶ ἐκβάλλει δὲ κύουσα ἵππος ὁσμὴν [αἰσθανομένη] λύχνου ἀποσβεννουμένου· συμβαίνει δὲ τοῦτο καὶ γυναῖξιν ἐνίαι· κυούσαις. — 5. Aristote, *ib.*, cap. XXV, la fin, et *De Animalium generatione*, lib. II, cap. VIII. — 6. Aristote, *De Animalibus historiae*, lib. VIII, cap. XXVIII (8) : Γίνεται δὲ καὶ ἄλλα ἐκ μίξεως μὴ ὁμοφύλων, ὥσπερ καὶ ἐν Κυρήνῃ οἱ λύκοι μίσγονται ταῖς κυσὶ καὶ γεννώσι, καὶ ἐξ ἀλώπεκος καὶ κυνὸς οἱ Λακωνικοί. — 7. Aristote, *ib.*, lib. IX, cap. I (3) : Ἀθυμότερα δὲ τὰ θήλα πάντα τῶν ἀρρένων πλὴν ἄρκτου καὶ παρδάλεως. — 8. Aristote, *ib.* : Τούτων δ' ἴχνη μὲν τῶν ἡθῶν ἔστιν ἐν πᾶσιν, ὡς εἰπεῖν, μᾶλλον δὲ φανερώτερα ἐν ταῖς ἔχουσι μᾶλλον ἦθος, καὶ μάλιστα ἐν ἀνθρώπῳ· τοῦτο γὰρ ἔχει τὴν φύσιν ἀποτελεσμένην, ὥστε καὶ ταῦτα τὰς ἔξεις εἶναι φανερωτέρας ἐν αὐτοῖς.

انك سمداهما. سجترا جب سملامنى صلاهتت. سممزا حرلا وجرنا. سكتحلا
 سملها. سمصعلا صفتيلا. ادرا وى و؛ اءا¹. صم حءا سمقال². وءلا
 صصعلا لءتسلا وءلا سمصعلا³. سلى وى بسب اءنا سملز صم وى قءف.
 سمم صءم لا سنى. الا صم سوزا. سمءملا سلك⁴ صملا. اصلا وى سقىء
 لءءلا. وءمءلا وءملا صم لا لءمءى لوى صمءلا. صملا لا
 صمءلا لءمءى. وى حءم لءمءى وى صمءى سمءى⁵ صملا. افءمء
 وى وءمءى وى اء⁶ صمءملا. وى صمءم⁷ لءمءى وى صمءملا
 سقا سمءملا سءرا صمءمءى وى قءسءى. سمءمءم صمءملا صمءملا
 سمءم⁸ سمءملا. صمءمءم اءمءمءم وى صمءملا صمءمءم⁹. صمءم

1. P. وى وءا. — 2. P. سمءمءم. — 3. P. سمءمءم, B. وى صمءم. — 4. P. سمءم. — 5. BV. وى سمءم. — 6. V. اءم. — 7. P. صمءم. — 8. P. وى. — 9. B. صمءم.

ses armes¹. Blessé (?), il mange des écrevisses et guérit². Les chèvres se soignent par le δίκταμον; la panthère, par l'excrément de l'homme; la chienne, par le blé (en vert); la belette, par la rue³. Comme le loup (se comporte) avec les agneaux et les brebis, ainsi la belette avec les oiseaux; de même aussi, « le nemsā »⁴. Le lion est très pacifique, sauf quand il a faim; hors le feu, il n'a peur de rien⁵. L'éléphant apprend beaucoup; ainsi même il se prosterne devant le roi. Il ne s'accouple plus avec la femelle fécondée par lui⁶. Le chameau ne s'accouple pas avec sa mère; une fois, en effet, il tua celui qui l'avait trompé en lui couvrant la tête⁷. Un cheval, dit-on, agit aussi de la sorte, précipitant d'un rocher l'homme qui l'avait trompé⁸. Les femmes qui ont beaucoup enfanté, fussent-elles adonnées à la volupté, deviennent pudiques⁹. Les hommes et les femmes qui se fréquentent souvent sexuellement vieillissent vite¹⁰. Quarante jours écoulés, la femme enceinte

1. Aristote, *ib.*, plus bas : 'Αποβάλλουσι δὲ καὶ τὰ κέρατα ἐν τόποις χαλεποῖς... ὥσπερ γὰρ τὰ ὄπλα ἀποθεβληκυῖαι, φυλάττονται ὀραῖσθαι. — 2. Aristote, *ib.*, plus bas (4) : "Ὅταν δὲ δηχθῶσιν αἱ ἔλαφοι ὑπὸ φαλαγγίου, ἢ τίνος τοιοῦτου, τοὺς καρκίνους συλλέγουσαι ἐσθίουσιν. — 3. Aristote, *ib.*, cap. vi (1), (2), (4) : Καὶ ἐν Κρήτῃ φασὶ τὰς αἰγὰς τὰς ἀγρίας, ὅταν τοξευθῶσι, ζητεῖν τὸ δίκταμον... Ἡ δὲ πάρδαλις, ὅταν φάγῃ τὸ φάρμακον τὸ παρδαλιαγῆς, ζητεῖ τὴν τοῦ ἀνθρώπου κόπρον... Ἡ δὲ γαλῆ ὅταν ὄφει μάχεται, ἐπεσθίει τὸ πήγανον... Αἱ δὲ κύνες ὅταν ἐλμινθῶσιν, ἐσθίουσι τοῦ σίτου τὸ λῆιον. — 4. Aristote, *ib.*, plus bas, avec quelques divergences : Φρονίμως δὲ δοκεῖ καὶ ἡ γαλῆ χειροῦσθαι τοὺς ὄρνιθας· σφάζει γὰρ ὥσπερ οἱ λύκοι τὰ πρόβατα. Μάχεται δὲ καὶ τοῖς ὄφει μάλιστα τοῖς μυοθήραις διὰ τὸ καὶ αὐτὴν τοῦτο τὸ ζῶον θηρεύειν. Voir aussi plus haut (3) ce qui est dit de l'ichneumon. « Nemsā » n'a pu être identifié. — 5. Aristote, *ib.*, lib. IX, cap. XLIV : Μὴ πεινῶν δὲ καὶ βεβρωκῶς πράγματος... Ἀληθῆ δὲ καὶ τὰ λεγόμενα, τὸ τε φοβεῖσθαι μάλιστα τὸ πῦρ. — 6. Aristote, *ib.*, cap. XLVI : Πολλὰ γὰρ καὶ παιδεύεται... ἐπεὶ καὶ προσκυνεῖν διδάσκονται τὸν βασιλέα... Ὁ δ' ἂν ὀχεύσῃ καὶ ἐγκυον ποιήσῃ, τούτου πάλιν οὐχ ἄπεται. — 7. Aristote, *ib.*, cap. XLVII, et *De Mirabil. ausc.*, cap. II. — 8. Aristote, *ib.*, cap. XLVII (à la fin); mais avec divergences dans le texte. — 9. Aristote, *ib.*, lib. VII, cap. II (7) : Καθίστανται δὲ καὶ σωφρονίζονται μᾶλλον ὅσαι τῶν γυναικῶν ἀκόλαστοι πρὸς τὴν ὁμιλίαν εἰσὶ τὴν τῶν ἀφροδισίων, ὅταν τοῖς τόκοις χρῆσωνται πολλοῖς. — 10. Aristote, *ib.*, plus haut.

مهلا عجملا هنيصم لهو عقدهوا. صبهه¹ به ام الحيوه
 محلا منجملا بهنوا. حدهم ستملا هتملا صا هفتسلا هتلا
 مدقلاه دتملا² له حق هتو. هله ص حتملا. حرم صك
 قلا هتهدسلا اتبلا بهو له حتملا هجه³ هني الكف ام هتملا.
 املا ولا بهلحتموه مضملا لسبلا صاهوه. طرجه⁴ لخصاه الكوه.
 صدهلا بهنجملا وه⁴ ام له اتبلا لما هدهتوا مقصلا امر واجن
 انهملهله. ده صدهلا وام له اتبلا املاه بنجملا امر بهجن⁵
 انهملهوه حرملا من ربه وبلا ادها. ده لاملا وام له احصا
 ربه وبربه ردهوا⁶. صدهلا بقصاه استملا له مصت. لزم مصلا
 وه. طرله صبه عتلا ولا حصلا الاجتد قدهوه استملا عقدهوا⁷
 ده⁸ مدقلا املاه⁹. صدهلا له حرم بنجملا وه صلا اف

1. P. صبهه, B. صبهه. — 2. P. هتلا. — 3. P. لخصه. — 4. P. وه. — 5. P. واجن. — 6. P. ربه وبربه. — 7. P. هتهدسلا. — 8. P. وه. — 9. P. ام.

donne un nom qu'après le septième jour¹. Le danger les menace à chaque pleine lune². Les membres supérieurs de tous les animaux nageant, volant et marchant sont très lourds et grands, sauf chez l'homme³. Alors, le Créateur lui a donné des mains au lieu de pieds de devant; il ne les a pas couvertes de beaucoup de chair, pour qu'un fardeau n'alourdît pas la faculté de raisonner, c'est-à-dire sa partie divine⁴. Il a des mains pour les différents actes parce qu'il est sage, comme dit Aristote, et non il est sage parce qu'il a des mains, comme pensait Anaxagore⁵. Il convient de donner une flûte au flûtiste, mais il ne convient pas d'attribuer la connaissance de la musique à qui a une flûte⁶. (L'homme) a la taille droite, parce que ses membres inférieurs sont très lourds. Il est donc juste que les enfants dont les membres inférieurs ne se sont pas encore affermis se traînent et ne marchent point, et c'est pourquoi aussi ils sont moins raisonnables⁷. De même les hommes qui sont

1. Aristote, *ib.*, cap. XII. — 2. Aristote, *ib.* — 3. Aristote, *De Partibus animalium*, lib. IV, cap. x : Πάντα γάρ ἐστι τὰ ζῷα νανώδη τᾶλλα παρὰ τὸν ἄνθρωπον· νανῶδες γάρ ἐστιν οὗ τὸ μὲν ἄνω μέγα... ἄνω δ' ἐστὶν ὁ καλούμενος θώραξ, ἀπὸ τῆς κεφαλῆς μέχρι τῆς ἐξόδου τοῦ περιττώματος. — 4. Aristote, *ib.* : Ὁ μὲν οὖν ἄνθρωπος ἀντὶ σκελῶν καὶ ποδῶν τῶν προσθίων... ἔχει χεῖρας... ἔργον δὲ τοῦ θειοτάτου τὸ νοεῖν καὶ φρονεῖν, τοῦτο δ' οὐ βράδιον πολλοῦ τοῦ ἄνωθεν ἐπικειμένου σώματος. — 5. Aristote, *ib.* : ... Ἀλλὰ διὰ τὸ φρονιμώτατον εἶναι τῶν ζῶων ἔχει χεῖρας; et plus haut : Ἀναξαγόρας μὲν οὖν φησι διὰ τὸ χεῖρας ἔχειν φρονιμώτατον εἶναι τῶν ζῶων ἄνθρωπον; voir aussi Galien, *De Usu partium*, lib. I, cap. III, 5, édition Helmreich, Leipzig, 1907. — 6. Aristote, *De Partibus animalium*, lib. IV, cap. x : Προσθήκει γὰρ τῷ ὄντι αὐλητῆ δοῦναι μᾶλλον αὐλοὺς ἢ τῷ αὐλοῦς ἔχοντι προσθεῖναι αὐλητικὴν. — 7. Aristote, *ib.* : ... Νέοις δ' οὖσι τούναντίον τὰ μὲν ἄνω μεγάλα, τὸ δὲ κάτω μικρόν· διὰ καὶ ἔρπουσι, βαδίζειν δ' οὐ δύνανται...

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13.

1. P deest. — 2. B دهه. — 3. B دهه. — 4. BV دهه. — 5. P دهه. — 6. P دهه. — 7. B دهه. — 8. P دهه. — 9. P deest. — 10. P دهه. — 11. BV دهه. — 12. P دهه. — 13. P دهه.

seulement chez les hommes ; car, chez les femmes, l'ornement est l'absence de barbe ; en outre, elles n'ont aucun besoin de couverture sur les mâchoires, car pour elles une grande protection contre le froid est qu'elles se tiennent sans cesse à la maison¹. Les ongles ont été créés pour renforcer l'extrémité des doigts, ainsi que pour l'ornement et la beauté, et chez les animaux non raisonnables comme armes².

De l'usage des membres comme organes. D'abord

De l'usage des parties de la tête. Le vertex, semblable à un casque, renferme le cerveau, le protège et le défend contre les lésions extérieures³. Comme la tête n'est pas placée au milieu du corps, tous les nerfs n'en partent pas, afin qu'ils ne faiblissent point sur leur parcours vers les membres éloignés. Mais une certaine partie de la substance cérébrale descend dans la longueur du corps au milieu d'os forts qui la protègent et la défendent, de même que le vertex le cerveau de la tête. Ce sont les vertèbres, c'est-à-dire

1. Galien, *ib.*, 899-900 : Καὶ γὰρ οὖν καὶ αἱ κατὰ τὰ γένηα τρίχες οὐ μόνον σκέπουσιν τὰς γένηας, ἀλλὰ καὶ πρὸς κόσμον συντελοῦσι... ἀλλὰ μὴν καὶ γυναῖκι... οὐδ' ἡ τοῦ προσώπου ψιλότης ἄκοσμος ἔσσεσθαι... ἀλλ' οὐδὲ σκέπης μέντοι τινὸς εἰδείτο περιττῆς τὸ θῆλυ γένος ἀλεξητηρίου πρὸς κρύος οἰκουροῦν τὰ πολλά... En ce qui concerne Qazwinî, voir la note précédente. Qazwinî ne fait pas mention des femmes. Ce que Barhebraeus dit des poils provient certainement de Galien, sans intermédiaire. — 2. Comparer Galien, *ib.*, lib. I, cap. VII, VIII, et Qazwinî, *ib.*, t. I, p. 342 : فِي الْأظْفَرِ. — 3. Galien, *ib.*, lib. VIII, cap. IX : 'Οστοῦν, ὃ δὴ καὶ κρανίον ὀνομάζουσι, καθάπερ τι κράνος ἐπίκειται.

مَحَّ يَحْمَلُ بِمَحَّ لَحْنٌ. مَحْمُولًا لَمْ يَحْمَلْهُ¹ مَجْرَدًا. كَتَبْنَا. مَحْمُولًا
 مَحَّ لِحْمٍ مَحْمُولًا لَحْنٌ. اِضْفُجْ بِحَمَمٍ يَحْمَلُ مَحْمُولًا رَقْدًا سَبِيحًا دَعْفًا مَحْمُولًا
 مَحَّ دَعْفًا مَحْمُولًا فَمَحَّ وَزَالًا أَوْ خَالًا مَحْمُولًا. مَحْمُولًا أَوْ مَحْمُولًا مَحْمُولًا
 مَحْمُولًا مَحْمُولًا فَمَحَّ وَزَالًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا² وَحَا مَحْمُولًا³
 اِضْفُجْنَا. مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا⁴ اِضْفُجْ وَبِحَمَمٍ مَحْمُولًا مَحْمُولًا⁵.
 مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا
 اِضْفُجْنَا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا
 مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا
 خَالِيًا مَحْمُولًا. مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا
 مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا
 مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا
 مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا
 مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا
 مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا مَحْمُولًا

1. P. المَحْمُولُ. — 2. B.? V. مَحْمُولًا مَحْمُولًا. — 3. P. مَحْمُولًا. — 4. P. مَحْمُولًا مَحْمُولًا. — 5. PB. مَحْمُولًا مَحْمُولًا.
 — 6. P. مَحْمُولًا. — 7. P. مَحْمُولًا. — 8. PB. مَحْمُولًا. — 9. BV. deest.

boucliers protecteurs et les protègent contre les lésions extérieures. Entre les côtes et sur elles, à l'intérieur et à l'extérieur, sont en outre placés des muscles, pour que soient accomplis par eux les mouvements de dilatation et de rétraction du thorax; car par la dilatation des poumons pénètre l'air froid et par la rétraction s'expulse l'air fumeux, qui est réchauffé¹. Les poumons, étant l'organe (destiné) à chasser l'air dans le cœur, ont été créés élastiques, d'une chair tumide et molle, qui se rétracte et se dilate facilement. Comme les poumons sont le magasin de la matière de l'esprit vital, ils sont composés de beaucoup de cavités. L'orifice, par lequel le sang et l'air passent dans le cœur, se ferme de dedans en dehors, de sorte qu'il s'ouvre facilement au cours du sang et de l'air, qui y pénètrent du dehors, et ne s'ouvre pas pour (les laisser) sortir, quand ils sont comprimés, mais se ferme fortement. L'orifice, par lequel l'esprit vital part du cœur vers les membres, se ferme de dehors en dedans, de sorte qu'il s'ouvre facilement à la sortie de l'esprit et ne s'ouvre pas pour (le laisser) revenir en arrière, quand il est comprimé, et pénétrer de nouveau dans le cœur, mais se ferme fortement par suite de ce mouvement hors nature².

1 Comparer Galien, *ib.*, lib. VII, cap. xx, etc. — 2. Pour les poumons, texte analogue chez Galien, *ib.*, lib. VII, cap. ix et chapitre précédent. Notre texte concorde partiellement avec Qazwini, *ib.*, t. I, pp. 346-347 : الرية et القلب.

1. *مقدما* *حجرا* *مدانيسم* *مدلا* *نكلا* ² *بوكه* *الرجنه*. *مدنه*
سبلمدله ³ *بجرا* *الحقمد* *هتلا* *بلم* *ماتت*. *مدفلم*. *افط*
بوكلا *لمسل* *بوا* *بوه* *كوكه*. *مدلا* *بده* *دول* *فقا* *حجرا* *لاقم*
مدلا *استمد* *مدفتم* *سرا* *فح* *مدلا* *ههمد* *ان* *بده* *مدلا* *نكلا*
سب *مد* *لاقمه* *فقمده* *مدنه* *استمد* *بسا* *دنه* *لما* *قدما*. *نكلا* *فح*
حجرا ⁴ *مدفلم* ⁵ *بوم* *مدنه* *بلم* *مدلا* *مدلا*. *بوسا* *لاى* *حجرا*
ان *باربج* ⁶ *ان* *الحقمد* *لما* *بسنه* ⁷ *بلم* *المد* ⁸ *بلم* *ابسا*
لمعي ⁹ *ان*. *استمد* *بم* *بلم* *المد* *مدلا* *ان* *بده* *لما* *لما*
نكلا *دنه* *سب* *مد* *لاقمه* *فقمده* ¹⁰ *مدنه* *استمد* *بسا* *دنه* *لما* *فمد* ¹¹
باهلم *نكلا* ¹² *فح* *حجرا* ¹³ *مدفلم* ¹⁴ *ان* ¹⁵ *ببمد* *ان*. *بوسا* ¹⁶
لاى *حجرا* *ان* *بلم* ¹⁷ *ان*. * *سبمد* *مدله*.
مقدلا *فح* *اتلا* *ان* *بلم* *مدلا* *مد* *بجرا*. *ان* *بمدلا*
فح *بلم* *مد* *ان* *بمدلا* *فم* *مدله*. *ان* *لاقمه* *فقا* *فم*

* P fol. 62
r°.

1. *مدتلا* BV. — 2. P 905. — 3. P *مدلا*. — 4. *حجرا* BV. — 5. P *مدفلم*. — 6. P *باربج*.
 — 7. P *بسا*. — 8. BV *المد*. — 9. V *بلم*. — 10. BV *فقمده*. — 11. BV *فقمده*. — 12. *فم*?
 — 13. BV *حجرا*. — 14. P *مدفلم*. — 15. P *deest*. — 16. *فم*? — 17. P *ان*.

et de l'intestin dans le foie, ont été créés pour emporter le chyle et ils se partagent, dans la concavité du foie, en beaucoup de parties très fines, afin que le chyle se transforme facilement. Pendant cette excrétion du foie paraissent deux autres humeurs. L'une est la bile jaune, que la vésicule biliaire attire par un de ses deux conduits et pousse par l'autre vers les intestins; elle attire afin d'épurer le sang de l'humeur biliaire et pousse pour exciter les intestins à expulser le résidu fécal, ce qui est le nettoyage, et pour les laver. La deuxième humeur est la bile noire, que la rate attire par un de ses deux orifices et pousse par l'autre vers l'orifice de l'estomac; elle attire en vue du nettoyage dont il a été parlé auparavant et pousse pour éveiller l'envie de nourriture * par son acidité et son âpreté¹. Les reins sont les organes destinés * P fol. 62
 à extraire l'aquosité du sang qui se trouve dans le foie. En position le droit est plus haut que le gauche, afin que tous les deux n'extraient pas du foie

1. Comparer Galien, *ib.*, lib. V, cap. I, II, etc., lib. IV, cap. II, III, IV, etc., et surtout cap. XII, XIII. Pour la rate, *ib.*, cap. XV, etc. Tout le passage relatif aux vaisseaux qui conduisent de l'estomac et des intestins dans le foie, au foie, à la rate et à leurs fonctions, se trouve presque identique chez Qazwini.

عقلا ¹ ارجنه. ارجنه وعضل ارجنه وعضل ارجنه. وعضل ارجنه
 ارجنه. وعضل ارجنه ² وعضل ارجنه ³ وعضل ارجنه. وعضل ارجنه
 وعضل ارجنه ⁴ وعضل ارجنه ⁵ وعضل ارجنه ⁶ وعضل ارجنه

وعضل ارجنه ¹ وعضل ارجنه ² وعضل ارجنه ³ وعضل ارجنه ⁴ وعضل ارجنه ⁵ وعضل ارجنه ⁶
 وعضل ارجنه ⁷ وعضل ارجنه ⁸ وعضل ارجنه ⁹ وعضل ارجنه ¹⁰ وعضل ارجنه ¹¹ وعضل ارجنه ¹²
 وعضل ارجنه ¹³ وعضل ارجنه ¹⁴ وعضل ارجنه ¹⁵ وعضل ارجنه ¹⁶ وعضل ارجنه ¹⁷ وعضل ارجنه ¹⁸
 وعضل ارجنه ¹⁹ وعضل ارجنه ²⁰ وعضل ارجنه ²¹ وعضل ارجنه ²² وعضل ارجنه ²³ وعضل ارجنه ²⁴
 وعضل ارجنه ²⁵ وعضل ارجنه ²⁶ وعضل ارجنه ²⁷ وعضل ارجنه ²⁸ وعضل ارجنه ²⁹ وعضل ارجنه ³⁰
 وعضل ارجنه ³¹ وعضل ارجنه ³² وعضل ارجنه ³³ وعضل ارجنه ³⁴ وعضل ارجنه ³⁵ وعضل ارجنه ³⁶
 وعضل ارجنه ³⁷ وعضل ارجنه ³⁸ وعضل ارجنه ³⁹ وعضل ارجنه ⁴⁰ وعضل ارجنه ⁴¹ وعضل ارجنه ⁴²
 وعضل ارجنه ⁴³ وعضل ارجنه ⁴⁴ وعضل ارجنه ⁴⁵ وعضل ارجنه ⁴⁶ وعضل ارجنه ⁴⁷ وعضل ارجنه ⁴⁸
 وعضل ارجنه ⁴⁹ وعضل ارجنه ⁵⁰ وعضل ارجنه ⁵¹ وعضل ارجنه ⁵² وعضل ارجنه ⁵³ وعضل ارجنه ⁵⁴
 وعضل ارجنه ⁵⁵ وعضل ارجنه ⁵⁶ وعضل ارجنه ⁵⁷ وعضل ارجنه ⁵⁸ وعضل ارجنه ⁵⁹ وعضل ارجنه ⁶⁰
 وعضل ارجنه ⁶¹ وعضل ارجنه ⁶² وعضل ارجنه ⁶³ وعضل ارجنه ⁶⁴ وعضل ارجنه ⁶⁵ وعضل ارجنه ⁶⁶
 وعضل ارجنه ⁶⁷ وعضل ارجنه ⁶⁸ وعضل ارجنه ⁶⁹ وعضل ارجنه ⁷⁰ وعضل ارجنه ⁷¹ وعضل ارجنه ⁷²
 وعضل ارجنه ⁷³ وعضل ارجنه ⁷⁴ وعضل ارجنه ⁷⁵ وعضل ارجنه ⁷⁶ وعضل ارجنه ⁷⁷ وعضل ارجنه ⁷⁸
 وعضل ارجنه ⁷⁹ وعضل ارجنه ⁸⁰ وعضل ارجنه ⁸¹ وعضل ارجنه ⁸² وعضل ارجنه ⁸³ وعضل ارجنه ⁸⁴
 وعضل ارجنه ⁸⁵ وعضل ارجنه ⁸⁶ وعضل ارجنه ⁸⁷ وعضل ارجنه ⁸⁸ وعضل ارجنه ⁸⁹ وعضل ارجنه ⁹⁰
 وعضل ارجنه ⁹¹ وعضل ارجنه ⁹² وعضل ارجنه ⁹³ وعضل ارجنه ⁹⁴ وعضل ارجنه ⁹⁵ وعضل ارجنه ⁹⁶
 وعضل ارجنه ⁹⁷ وعضل ارجنه ⁹⁸ وعضل ارجنه ⁹⁹ وعضل ارجنه ¹⁰⁰

* P fol. 62 v°.

1. P. وعضل ارجنه. — 2. PB. وعضل ارجنه. — 3. P. وعضل ارجنه. — 4. B. وعضل ارجنه, V. وعضل ارجنه. — 5. P. وعضل ارجنه. — 6-6. P. deest.

voies ont été ainsi créées, pour que l'urine y pénètre facilement et (en) sorte difficilement; car plus la vessie se dilate, quand elle se remplit, plus fortement se ferme la voie qui y entre¹.

Le corps se compose de deux cent quarante-huit os, en exceptant l'os qui est dans la gorge et ressemble au λ grec², l'os (contenu) dans le cœur qu'Aristote a vu chez les chevaux et chez les bœufs³, et les menus os des doigts semblables à (la graine de) sésame⁴; de cinq cent vingt-sept muscles; de sept paires de nerfs qui partent du cerveau; * de trente et une paires et un non apparié qui partent de l'épine dorsale. Du foie partent deux troncs veineux, un de sa concavité, par lequel la nourriture pénètre dans le foie; l'autre de

* P fol. 62 v°.

1. Comparer Galien, *ib.*, lib. V, cap. XI-XIII. Ce qui concerne les uretères et les enveloppes manque chez Qazwini, *ib.*, t. I, p. 352 : المئانة. — 2. Galien, *ib.*, lib. VII, cap. XIX : Το υοαιδές δοστούν. Pour Qazwini, voir plus bas, note 4. — 3. Voir page [226], note 7. — 4. Voir Galien, *ib.*, lib. II, cap. XII, 137 : ... 'Αλλ' ούκ ήρίθμηται προς τών ανατομικών, ώσπερ ούδ' άλλο τών σησαιοειδών καλουμένων ούδέν... Qazwini dit au sujet du nombre des os, *Cosmographie*, t. I, p. 329 : العظام... وجميع هذه العظام اذا : « Le total de ces os comptés est de 248, en exceptant ceux semblables à (la graine de) sésame et l'os semblable au λ, qui sert à courber la gorge. » Il ne mentionne pas l'os du cœur.

١٥١٥٠ ١٥١٥٠ ١٥١٥٠ ١٥١٥٠ ١٥١٥٠ ١٥١٥٠ ١٥١٥٠ ١٥١٥٠ ١٥١٥٠ ١٥١٥٠
 ١٥١٥٠ ١٥١٥٠ ١٥١٥٠ ١٥١٥٠ ١٥١٥٠ ١٥١٥٠ ١٥١٥٠ ١٥١٥٠ ١٥١٥٠ ١٥١٥٠
 ١٥١٥٠ ١٥١٥٠ ١٥١٥٠ ١٥١٥٠ ١٥١٥٠ ١٥١٥٠ ١٥١٥٠ ١٥١٥٠ ١٥١٥٠ ١٥١٥٠

1. P. ١٥١٥٠. — 2. V. ١٥٠.

sa convexité, par lequel la nourriture sort vers les membres¹. Du cœur également partent deux troncs artériels, comme il a déjà été montré².

Ici finit la théorie des corps.

FIN DE LA DEUXIÈME BASE.

1. Voir plus haut, pages [271], [272] et [263]. Pour le nombre des nerfs, voir Qazwini, *ib.*, t. I, p. 344 : « Dans l'épine dorsale, (en descendant) vers l'os terminal, il y a 29 paires, une près de chaque vertèbre. » Le nombre ne concorde pas avec celui de Barhebraeus. Pour les veines, voir Qazwini, *ib.*, t. I, p. 331 : « Veines... On pense que, ce qui part d'abord du foie, ce sont deux troncs, dont l'un, du côté concave, a une très grande utilité pour attirer la nourriture vers le foie...; l'autre, du côté convexe, dont l'utilité est de faire parvenir la nourriture vers les autres membres. » — 2. Voir p. [263]. Comparer Qazwini, *ib.*, t. I, p. 331 : الشرايين. Jacques bar Chakko, dans le *Livre des Trésors*, fol. 197r-199r, traite aussi de l'anatomie de l'homme, mais très brièvement. Pour la médecine chez les Syriens, voir Duval, *La Littérature syriaque*, 3e édition, Paris, 1907, pp. 269-274.

TABLE DES MATIÈRES

(*Patr. Or.*, t. XXII, f. 4, et t. XXIV, f. 5).

	Pages.
AVANT-PROPOS	[6]-[19]
INTRODUCTION	[21]-[29]
PREMIÈRE BASE : Du savoir en général	[29]-[53]
PREMIER CHAPITRE : que le savoir peut s'acquérir	[29]-[53]
PREMIÈRE PARTIE : qu'il est nécessaire d'instruire les êtres raisonnables	[29]-[42]
PREMIÈRE SECTION : des preuves rationnelles qui confirment cette question.	[29]-[34]
DEUXIÈME SECTION : des témoignages écrits qui confirment cette question.	[31]-[33]
TROISIÈME SECTION : des témoignages écrits affirmant que les saints
(Pères) consentaient à participer aux sciences païennes.	[34]-[37]
QUATRIÈME SECTION : des témoignages écrits confirmant la question que
les saints maîtres usaient des disputes, des antithèses et des énigmes.	[37]-[39]
CINQUIÈME SECTION : qu'il est nécessaire de se perfectionner aussi bien
dans la théorie que dans la pratique	[39]-[42]
DEUXIÈME PARTIE : de l'opinion contraire de ceux qui disent qu'il n'y a
pas de perceptions	[42]-[49]
PREMIÈRE SECTION : des objections de ceux qui déclarent fausse la per-
ception par les sens	[42]-[44]
DEUXIÈME SECTION : de l'objection de ceux qui rejettent la perception par
la raison	[44]-[47]
TROISIÈME SECTION : des témoignages écrits de ceux qui haïssent la
sagesse	[47]-[49]
TROISIÈME PARTIE : de la réfutation de l'opinion des trompeurs et destruc-
teurs du savoir.	[49]-[53]
PREMIÈRE SECTION : de la solution des objections de ceux qui déclarent
fausse la perception par les sens.	[49]-[50]
DEUXIÈME SECTION : de la solution des objections de ceux qui rejettent la
perception par la raison.	[50]-[53]
TROISIÈME SECTION : de la réponse collective, commune aux témoignages
écrits des ennemis de la sagesse.	[53]
DEUXIÈME BASE : De la nature de l'univers.	[54]-[274]
INTRODUCTION	[54]-[60]
PREMIER CHAPITRE : de la création et de l'éternité de ce monde	[60]-[68]
PREMIÈRE PARTIE : de ce que le monde est créé et non éternel	[60]-[62]
(SECTION UNIQUE) : des preuves rationnelles qui confirment cette question	[60]-[62]

DEUXIÈME PARTIE : de l'opinion inexacte des païens qui disent que ce monde est éternel, et de sa réfutation	[62]-[68]
PREMIÈRE SECTION : de leurs objections rationnelles	[62]-[65]
DEUXIÈME SECTION : de la réfutation de ces objections	[65]-[68]
DEUXIÈME CHAPITRE : de la constitution de ce monde et de sa disparition.	[68]-[73]
INTRODUCTION	[68]-[69]
PREMIÈRE PARTIE : que ce monde périssable ne périra pas sur l'ordre du Créateur.	[69]-[71]
(SECTION UNIQUE) : des témoignages écrits qui confirment cette question.	[69]-[71]
DEUXIÈME PARTIE : de l'opinion de ceux qui professent l'annihilation absolue de ce monde, et de sa réfutation	[71]-[73]
PREMIÈRE SECTION : de leurs témoignages écrits.	[72]-[73]
DEUXIÈME SECTION : de la réponse collective, commune aux témoignages.	[73]
TROISIÈME CHAPITRE : de la connaissance de chacune des choses créées d'après la classification de l'Église en six jours	[74]-[274]
PREMIÈRE PARTIE : de ce qui fut créé le premier jour.	[74]-[139]
INTRODUCTION	[74]-[77]
PREMIÈRE SECTION : de la nature des cieux	[77]-[81]
DEUXIÈME SECTION : de l'examen de la terre comme élément	[82]-[104]
de sa nature et de sa forme	[82]
de sa couleur	[82]-[83]
des montagnes.	[83]-[85]
du sable	[85]
des métaux et des minéraux	[86]-[87]
de l'origine des métaux	[87]-[88]
de l'origine des minéraux	[88]-[89]
de l'immobilité de la terre	[89]-[91]
division de la terre	[91]-[93]
de la longitude et de la latitude de la terre.	[94]
des sept climats	[94]-[95]
premier climat	[95]-[96]
deuxième climat	[96]-[97]
troisième climat.	[97]-[98]
quatrième climat	[98]
cinquième climat.	[98]-[99]
sixième climat.	[99]-[100]
septième climat	[100]-[102]
division de Noé	[102]
division des Indous.	[102]
division des Perses	[103]
autre division des Perses	[103]
division des Grecs	[103]-[104]
TROISIÈME SECTION : de l'examen de l'eau comme élément	[104]-[109]
de la nature de l'eau	[104]-[105]
du gel de l'eau	[105]
de sa couleur et de sa saveur.	[105]-[106]
de sa forme	[106]

TROISIÈME SECTION : de la position naturelle de l'eau	[106]-[107]
de l'esprit qui se tenait sur les eaux	[107]-[109]
QUATRIÈME SECTION : de l'examen de l'air comme élément	[109]-[130]
de sa nature	[109]-[111]
du nuage, de la pluie, de la neige, de la rosée et du givre	[111]-[113]
du halo	[114]
de l'arc-en-ciel	[114]-[116]
des parhéliions	[116]-[117]
des lances	[117]
du tonnerre et de l'éclair	[117]-[119]
de la foudre, du κεραυνός et du πρηστήρ	[119]-[120]
des δοκίδες, c'est-à-dire des λαμπάδες, et des étincelles, qui sont visibles dans la nuit	[120]-[124]
des comètes	[121]-[122]
de l'incendie	[122]
de la voie lactée	[122]-[123]
du vent	[123]-[125]
du λαίλαψ (?), du στρόβιλος (?) et des ouragans	[125]
des côtés d'où les vents soufflent	[126]-[127]
du mouvement, c'est-à-dire du tremblement de la terre	[127]-[130]
CINQUIÈME SECTION : de l'examen du feu comme élément	[130]-[132]
de sa nature	[130]
qu'il est sans couleur	[131]
qu'il tourne dans le mouvement circulaire de la sphère céleste	[131]
de l'allumage et de l'extinction du feu	[131]-[132]
des feux qui montent des montagnes de Phrygie, de Crète, de Sicile et de l'Etna	[132]
SIXIÈME SECTION : de l'examen de la lumière et des ténèbres, des couleurs, du jour et de la nuit	[133]-[139]
que la lumière n'est pas un corps	[134]
que les ténèbres sont la non-existence de la lumière	[134]-[135]
des couleurs	[135]-[136]
du jour et de la nuit	[136]-[137]
sur ceci : Lequel a précédé l'autre?	[137]-[139]
DEUXIÈME PARTIE : de ce qui fut créé le deuxième jour	[145]-[148]
INTRODUCTION	[145]
SECTION : des eaux qui sont au-dessus du firmament	[145]-[148]
TROISIÈME PARTIE : de ce qui fut créé le troisième jour	[148]-[193]
INTRODUCTION	[149]-[150]
PREMIÈRE SECTION : des mers	[150]-[166]
que la mer est l'universalité des eaux	[150]-[151]
de la cause de la salure de la mer	[151]-[152]
que la mer change de place	[152]-[153]

PREMIÈRE SECTION : des mouvements de la mer	[153]-[154]
de la position de la mer et de ses golfes	[154]-[158]
(cartes)	[159]-[162]
des lacs	[163]
des sources et des fleuves.	[163]-[165]
des curiosités qui sont dans les fleuves	[165]-[166]
DEUXIÈME SECTION : des plantes	[166]-[193]
de leur nature.	[166]-[167]
division des plantes.	[168]-[170]
des changements mutuels des plantes.	[170]-[171]
de la vertu de chaque plante en particulier.	[171]-[193]
Série ^α Αλφα.	[172]-[176]
« Βῆτα.	[176]-[177]
« Γάμμα.	[177]-[178]
« Δέλτα.	[178]
« ^ε Ε φιλόν.	[178]-[180]
« Ζῆτα	[180]
« Θῆτα	[180]
« ^ο Ο μικρόν.	[181]
« Ταῦ	[181]
« ^υ Υ φιλόν	[182]
« Χι	[182]
« Ξι	[182]
« Λάμβδα	[182]-[183]
« Μυ	[183]-[185]
« Νυ	[185]
« Σίγμα	[185]-[187]
« ^ι Ιῶτα	[187]
« Κάππα.	[187]-[190]
« Πι	[191]-[192]
« ^ρ Ρῶ.	[192]
« Φι	[192]-[193]
« Ψι	[193]
« ^ω Ω μέγα.	[193]
QUATRIÈME PARTIE : de ce qui fut créé le quatrième jour	[193]-[223]
INTRODUCTION.	[193]-[196]
PREMIÈRE SECTION : des corps célestes et du nombre des sphères.	[196]-[212]
du mouvement des étoiles et de leur grandeur	[197]-[199]
du nombre des étoiles fixes et de leurs figures.	[199]
des figures des signes du zodiaque.	[199]-[202]
des constellations boréales	[202]-[205]
des constellations australes.	[206]-[208]
que la lune reçoit la lumière du soleil	[208]
de l'augmentation et de l'amoindrissement de la
lumière de la lune.	[208]-[209]
de l'éclipse de soleil et de lune	[209]-[211]
des taches qui sont visibles à la surface de la lune	[211]

PREMIÈRE SECTION : que les étoiles ont une couleur.	[211]-[212]
DEUXIÈME SECTION : le temps et ses parties.	[212]-[218]
de l'année	[212]-[214]
du mois.	[214]
du jour.	[215]-[217]
des heures	[217]-[218]
TROISIÈME SECTION : des signes (donnés) par les deux luminaires et les
autres étoiles.	[218]-[223]
CINQUIÈME PARTIE : de ce qui fut créé le cinquième jour.	[223]-[243]
INTRODUCTION	[223]-[225]
PREMIÈRE SECTION : du genre des poissons.	[225]-[229]
DEUXIÈME SECTION : des genres des mollusques et autres	[229]-[232]
TROISIÈME SECTION : des volatiles à ailes membraneuses	[233]-[236]
QUATRIÈME SECTION : des volatiles à ailes partagées (avec plumes).	[237]-[243]
SIXIÈME PARTIE : de ce qui fut créé le sixième jour.	[243]-[274]
INTRODUCTION.	[243]-[246]
PREMIÈRE SECTION : des reptiles	[247]-[250]
DEUXIÈME SECTION : des animaux féroces, du bétail et de l'homme	[251]-[261]
TROISIÈME SECTION : de la structure de l'homme en particulier et de
l'usage de ses membres.	[262]-[274]
de l'usage des membres simples	[262]-[264]
de l'usage des membres comme organes	[264]-[274]
de l'usage des parties de la tête.	[264]-[267]
de l'usage des organes respiratoires	[268]-[269]
de l'usage des organes digestifs	[270]-[274]

LISTE ALPHABÉTIQUE DES NOMS PROPRES

(Les grands chiffres indiquent la page; les petits chiffres la ligne.)

A

'Abd-al-mumin (?) [161]₃,
Abyssins [97]₁, [155]₈, [160]₇₋₈,
Actes (des Apôtres) [37]₅,
Adam [149]₁₂, [244]₈, 40, [245]₁₂, [246]₁,
Adherbeidjan [161]₁₂, [163]₉,
Aféridoun [103]₄,
Afrique [98]₄,
Agenouillé [203]₇,
Âgneya [102]₁₁,
Aigle qui tombe [203]₁₀; Aigle volant [204]₁₅
[205]₁,
Aisâna [102]₁₀,
Akko [161]₄,
Alains [157]₈, [162]₉,
Aldébaran [200]₃,
Alep [98]₈, [161]₁₄,
Alexandre [35]₈, [214]₁,
Alexandrie [98]₃, [104]₃, [155]₁, [161]₃, [163]₃,
Almageste (Ptolémée) [94]₁₄, [103]₁₄,
Amazones [100]₄,
Anas (?) [161]₁₄,
Anaxagore [56]₃, [119]₃, [121]₁₄, [122]₁₃
[129]₄, [151]₁₄, [166]₉, [260]₈,
Anaximène [55]₄, [129]₉,
Andalousie [157]₁₄, [162]₂,
Andromède [205]₉,
Antioche [98]₁₀,
Apamée [98]₈, [163]₂,
Apollophane [34]₄,
Arabes [103]₇, [155]₆, [157]₁₂, [160]_{7,10}, [161]₂,
[162]₂, [215]₅,
Arabie [122]₉, [251]₁₂,
Araxès [164]₁₂,
Arctophylax [203]₄,

Arghisch [163]₉,
Aristote [57]₃, [79]₄, [116]₃, 12, [122]₂, 14, 14,
[151]₄, 6, [153]₆, [167]₁₇, [195]₁₃, [225]₉,
[228]₁₀, [255]₂, [260]₇, [273]₆,
Arius [195]₉,
Arkestia [163]₈,
Arménie [99]₅, [163]₈; Grande Arménie
[158]₁₂₋₁₃, [162]₅₋₆; Petite Arménie [162]₃₋₄,
Ἀρσινόη [152]₁₅,
Ascalon [161]₄,
Asie [104]₂, [164]₁₂; Grande Asie [104]₉;
Petite Asie [104]₉,
Assyrie [161]₁₄,
Asvân [97]₂, [160]₁₄,
Atel [158]₈,
Athanase le Grand [145]₁₃,
Athènes [36]₁₄, [37]₆, [99]₅,
Atticos [58]₆,
Autel du feu [207]₈.

B

Babel [98]₇, [156]₅, [161]₆, [165]₈,
Babylonie [104]₈,
Bâchgart (?) [101]₃,
Bagdad [161]₅,
Balance [201]₃, [213]₄, [216]₈, 9, [217]₆,
Balasagoun (?) [99]₃,
Baleine [206]₄,
Barbares [98]₄; Barbares noirs [160]_{7,10},
Bardesane [59]₆,
Basile [36]₁₂, [74]₁₄, [78]₃, [107]₉, [137]₈,
[146]₆, [147]₁₀, [150]₄, [151]₄, [194]₇, [195]₉,
[222]₃, [242]₁₄, [246]₈,
Basra [156]₅, [161]₅, [165]₉,
Batteur de cymbales [203]₁,
Bedjnaks [101]₄,

Bel [198]₆,
 Bélier [199]₄₄, [212]₄₀, [213]₉, [216]_{6, 40}, [217]₆,
 Bétis (?), le fleuve [165]₄₄; la terre [162]₃,
 Boèce [59]₄,
 Borysthène [101]₂,
 Bosphore [116]₄₂,
 Boukhara [99]₁, [161]₄₃,
 Bulgares [101]₄, [157]₄₄, [162]₄₃,
 Byzance [100]₂, [104]₃.

C

Cancer [200]₄₀, [205]₃, [213]₄, [216]₇,
 Cappadoce [36]₄₃,
 Capricorne [201]₄₀, [213]₆, [216]₉,
 Carie (?) [89]₈,
 Caspiens [162]₉; plaines Caspiennes [157]₈,
 [158]₄₂,
 Caucase [164]₄₄,
 Celui qui tient les rênes [204]₆,
 Centaure [207]_{3, 6},
 Céphée [202]₄₀,
 Césaire [33]₄₂, [35]₆, [38]₄, [70]₈,
 Césarée [36]₄₃; Césarée de Philippe [161]₃₋₄,
 Cham [102]₄,
 Chariot [202]₄,
 Chervân [158]₄₂,
 Cheval (grand) [205]₇; Tronçon de Cheval
 [205]₅; (Cheval) ailé [205]₇,
 Chevreau [202]₅,
 Chien (grand) [206]₉, (petit) [206]₄₀,
 Chine [95]₄₄, [96]₆, [97]₇, [98]₇,
 Chinois [93]₉, [103]_{2, 40}, [156]₄₄, [157]₄,
 Chios [132]₉, [155]₃, [161]₉,
 Chrétiens [45]₄₃, [47]₄, [52]₄, [222]₂,
 Chypre [98]₉, [155]₃, [161]₄₀,
 Cithare [203]₉,
 Clidème [119]₄,
 Cnide [89]₄₀,
 Colossiens [48]₅,
 Constantinople [99]₅, [154]₄₄, [155]₄, [162]₈,
 Corbeau [207]₂,
 Corinthiens [47]₄₄, [72]₄₃,
 Coupe [207]₄,
 Couronne australe [207]₉; Couronne boréale
 [203]₅,
 Crète [98]₉, [132]₄,

Crieur [203]₄,
 Ctésiphon [156]₅,
 Cyrénaïque [232]₄₂,
 Cyrène [170]₃.

D

Dabil (?) [96]₈,
 Dakshina [102]₉₋₁₀,
 Damas [98]₂, [161]₅,
 Dame du trône [204]₁,
 Damiette [161]₄,
 Daniel [103]₄₀, [146]₄₄,
 Dauphin [205]₃,
 David [69]₉, [72]₃, [73]₄₄, [75]₅, [146]_{4, 42},
 [225]₂,
 Démocrite [56]₇, [121]₄₄, [122]₄₃, [129]₆,
 [167]₃,
 Denys l'Aréopagite [34]₃, [35]₃, [37]₄₃, [44]₄₃,
 [46]₄₄, [51]₆, [71]₄,
 Désert [98]₃,
 Diogène [55]₄,
 Dragon [202]₈, [210]_{3, 4}.

E

Ecclesiaste [31]₄₃, [47]₄₄,
 Édesse [98]₈,
 Égon [165]₃,
 Égypte [98]₃, [104]₄, [152]_{12, 44}, [155]_{4, 40},
 [160]₄₄, [161]₃, [165]₆, [171]₄,
 Élamites [160]₄₃,
 Émèse [98]₉,
 Empédocle [57]₄, [119]₃, [135]₄₆ - [136]₄,
 [151]₄₂, [166]₄₀,
 Éphèse [120]₇,
 Éphrem [33]₄₃, [38]₄₄, [75]₁, [77]₃, [78]₇,
 [108]₄, [109]₆, [136]₄₄, [138]₆, [147]₃, [149]₄₄,
 [196]₄,
 Épicure [56]₉; école épicurienne [37]₉,
 Eschyle [121]₄₃,
 Éthiopiens [253]₄,
 Etna [128]₈, [132]₄,
 Eunomiens [26]₆,
 Euphrate [165]₈,
 Euripe [153]_{6 bis, 13},
 Europe [104]₅,

Évagre [26]₃, [33]₈,
Évangile [27]₆, [32]₉, [72]₈; évangéliste,
[138]₄
Ève [149]₁₂, [246]_{4, 3, 7}.

F

Farab [100]₄, [162]₉,
Flèche [204]₄₃,
Fleuve [206]₃,
Francie [100]₂, [155]₂, [157]₁₁, [162]₈,
Francs [157]₁₂,
Fruit (Ptolémée) [220]₃.

G

Gadir [93]₁₁,
Garoud [101]₂,
Géant [206]_{3, 7},
Γῆλοι (?) [100]₃,
Gémeaux [200]₆, [212]₁₂, [221]₁₁,
Généareth [163]₄,
Genèse [108]₃,
Géographie (Ptolémée) [95]₂, [103]₁₁,
Gog [99]₂, [101]₄, [162]₁₂,
Grammaticos [109]₆,
Grecs [94]₂, [103]₁₁, [215]₈, [221]_{4, 9}, [247]₆,
Grégoire de Nysse [36]_{4, 11}, [77]₃, [78]₃,
[133]₃, [137]₄, [145]₁₃, [194]₁₀, [245]₂, [246]₉
Grégoire le Théologien [33]₁₁, [35]₃, [36]₁₃,
[37]₄, [38]₃, [48]₁₅, [69]₁₃, [76]₁₁₋₁₂, [194]₉,
[224]₁₃, [244]₃,
Guihon [165]₆.

H

Hamadân [98]₈, [161]₁₂,
Hamath [98]₉,
Harran [98]₈, [161]₁₁,
Havila [165]₃,
Hébreux [138]₁₃, [215]₃,
Héliopolis [34]₈,
Hellanicos (?) [253]₉,
Héraclite [55]₆,
Hercule [154]_{7, 8}, [455]₃, [157]₁₃, [161]₉,
Hérodote [253]₄,
Hexaemeron [107]₁₀, [108]₃, [146]₆, [151]₁₋₂,
[244]₇, [246]₈,
Hidjr [96]₈,
Hippasos [55]₆,

Hippocrate de Chios [121]₁₃, [124]₃,
Hispanie [165]₁₀, [166]_{1, 2},
Homère [55]₂,
Houzâïê [98]₂,
Huns [93]₃, [99]₂, [103]₉, [156]₁₂, [157]₃,
[162]_{6, 12},
Hyrcanie [158]₁₀, [162]₃.

I

Ibères [157]₃, [158]_{3, 13}, [162]₃,
Ile du sud [160]₄₋₃,
Iles Éternelles [94]₃,
Iles Fortunées [94]₂₋₃,
Illyrie [27]₈,
Inde [97]₈, [161]₆, [258]₁₃; mer Indienne
[152]₇, [156]₉, [160]₁₄,
Indous [92]₁₄, [102]_{7 bis}, [103]₇, [156]_{7, 8, 10, 13},
[161]₇, [165]₃,
Indus [164]₁₃,
Iranchahr [103]_{4, 8},
Iredj [103]₄,
Isaïe [43]₇, [72]₆, [78]₁,
Ispahân [98]₄, [161]₁₂,
Israël [155]₁₁; Israélites [160]₁₂,
Ister [165]₄,
Isva (?) [101]₈,
Italie [162]₃.

J

Jacques (apôtre) [33]₃, [48]₁₃,
Jacques d'Édesse [75]₃₋₄, [77]₃, [78]₁₄, [108]₄,
[133]₃₋₄, [137]₆, [147]₇, [221]₂, [225]₃, [242]₁₃,
[244]₁₀,
Jacques de Saroug [75]₄, [77]₃, [108]_{3, 7},
[136]₁₁, [147]₆, [149]₁₁, [196]₁, [244]_{6, 12, 14, 16},
Japhet [102]₃,
Jean (apôtre) [72]₁₁,
Jean (Chrysostome ou Mar Ivannis) [38]₁₁,
[74]₁₂, [77]₁, [78]₉, [137]₈,
Jean le Scholastique de Scythopolis [71]₃,
Jérusalem [27]₇, [98]₃, [161]₃,
Job [31]₉, [243]₁,
Jonas [225]₁,
Jude [73]₄,
Juifs [27]₇, [37]_{7, 11}, [45]₁₃,
Julien [37]₄,
Jupiter [198]₆, [212]₄, [221]₁₁.

K

Ka 'ba [122]₄₀,
 Kaboug (?) [96]₇,
 Kachgar [99]₃,
 Kaimak [100]₄,
 Kalat [162]₄,
 Ka 'maravan (?) [96]₆,
 Kamir (?) [156]₄₃,
 Kandahar [98]₄,
 Karoura (?) [98]₄,
 Kêvân [198]₇,
 Kharkhiz [100]₄,
 Khazar [158]₄₁,
 Khorasan [104]₉,
 Khovarazme [99]₄, [162]₄₋₅,
 Kirmân [98]₄, [161]₆,
 Koufa [98]₂, [161]₃,
 Kous [97]₂, [160]₁₄,
 Kouschites [96]₈, [155]₉, [165]_{3, 6},
 Koutan [161]₄₃,
 Krémétès [165]₄.

L

Laconiens [256]₇,
 Lakoniké (?) [170]₃,
 Lankâ [93]₄,
 Laodicée [161]₄₁,
 Leucippe [56]₅,
 Léviathan [206]₄₃, [225]₂,
 Libye [104]₇, [253]₉,
 Lièvre [206]₇,
 Lion [200]₄₂, [207]_{5, 6}, [213]₂, [221]₁₀,
 Liparéens [128]₈,
 Loi [75]₆,
 Longin [59]₄,
 Lyre [203]₉.

M

Mabboug [98]₈,
 Macédoine [253]₆,
 Madhyadeśa [102]₄₂,
 Magog [101]₄, [162]₄₂,
 Mahrah [97]₄,
 Maïpherkat [99]₄, [162]₄,
 Malachie [70]₂,

Mâlava [93]₃,
 Mani [59]₈; manichéens [245]₄,
 Marcionites [245]₄,
 Maréotis [163]₃,
 Mars [198]₄, [212]₄, [221]₄₄,
 Mayschan [165]₈,
 Médie [98]₇,
 Mélissos [55]₁₂,
 Mélitène [99]₃,
 Mer Adriatique [104]₃, [154]₉, [155]₄, [161]₄₀,
 Mer Atlantique [154]₃,
 Mer des Roseaux [98]₃, [155]₁₀, [160]₄₂,
 Mer Occidentale [100]₃, [101]₄,
 Mer Rouge [155]₄₃, [156]₃,
 Mercure [198]₂, [212]₄,
 Méroé [95]₁₂,
 Merris [95]₄₃,
 Meru [93]₂,
 Méthode [70]₄₃,
 Mogols [156]₄₂, [162]₆,
 Moïse [75]₄, [95]₄₂, [108]₉, [150]₂, [246]₆,
 Moïse bar Képha [244]₄₄,
 Montagne d'Argent [155]₆, [160]₄, [165]₃₋₄,
 Monts de la Lune [155]₇,
 Mopsueste [98]₉,
 Mossoul [98]₈,
 Moultan [98]₄,
 Musulmans [45]₄₃, [122]₁₀.

N

Nairrita [102]₄₂,
 Navire [206]₄₄,
 Nazianze [36]₄₄,
 Nil [152]₄₂, [155]₇, [165]_{4, 6},
 Nisibis [98]₈,
 Noé [102]_{3 bis},
 Nubiens [155]₈, [160]₈,
 Nysès [165]₃.

O

Occidentaux [103]₈,
 Océan [55]₂, [96]₄, [97]₂, [98]_{4, 10}, [154]_{3, 6},
 [155]_{4, 44, 44}, [160]_{4 bis}, [163]₄; Océan du
 Nord [104]₄,
 Omân [96]₈,
 Ophiucus [204]₈; Serpent d'Ophiucus [204]₄₀,
 Origène [70]₄₃,

Osée [32]₇,
Ourse Grande [202]₇; Petite [202]_{3,7}.

P

Palestine [35]₇, [98]₂,
Parménide [55]₁₀,
Parnasse [164]₁₂,
Paścima [102]₉,
Paul [32]₁₅, [37]₅, ₄₂, [46]₁₁, [47]₁₄, [69]₁₁,
[70]₅, [72]₁₃, [73]₁₄,
Péripatéticiens [80]₃,
Perse [98]₁, [163]₉, [165]₈, [171]₁; mer Per-
sique [156]₁,
Persée [204]₃,
Perses [403]₁ bis, ₃ bis, [156]₆, [160]₁₄, [215]₈,
Phaéthon [123]₇,
Pharan [160]₁₃,
Pharaon [155]₁₂,
Phasis [164]₁₄,
Phédon [151]₄,
Phénicie [231]₈,
Phrygie [132]₁,
Pischon [165]₁,
Plat des pauvres [203]₅,
Platon [58]₇, ₁₃, [59]₅, [136]₃, [151]₄, [154]₁,
[166]₁₂,
Pléiades [200]₅,
Plotin [59]₄,
Poisson [202]₁, [213]₇; Poisson Austral
[207]₁₀,
Polycarpe [34]₁,
Pont [164]₁₄, [256]₅; mer Pontique [154]₁₁,
[162]_{8,9},
Porphyre [59]₄,
Porte de fer [158]₁₁, [162]₁,
Porte des portes [99]₄,
Porteur de javelot [203]₁,
Poule [203]₁₂,
Proclos (?) [58]₆,
Ptolémée [94]₁₃, [103]₁₁, [158]₁₆, [220]₂,
Pūrva [102]₈,
Pyrénées [165]₁,
Pythagore, fils de Mnésarque de Samos [57]₉;
pythagoriciens [121]₁₃, [123]₆, [135]₁₆.

Q

Qâni (?) [100]₁,
Qazwin [161]₁₃.

R

Raï (?) [98]₇,
Rhodes [98]₉, [155]₃,
Rohitaka [93]₄,
Romains [69]₁₁, [103]_{3,9}, [154]₉,
Rome [99]₅, [155]₁, [162]₃, [242]₉; empire
romain [37]₂, [162]₃, [221]₁.

S

Saba [97]₁, [156]₁, [160]₁₃,
Sabellius [195]₉,
Sagittaire [201]₇, [213]₅,
Saïd [160]₁₁; Saïd-le-Haut [97]₂,
Salm [103]₁,
Samarcande [99]₃₋₄, [161]₁₃,
Samos [155]₃,
Sarmatie [101]₂₋₃,
Saturne [498]₇, [211]₁₂, [221]₁₁,
Schéba [97]₁, [156]₁, [160]₁₃,
Schikhor [165]₇,
Schiraz [161]₆,
Scorpion [201]₅, [207]₇, [213]₅,
Scythes [101]₁, [103]₉, [157]₁₀, [162]₁₃, [165]₂,
[256]₆,
Sedjestân [98]₁,
Séleucie [98]₉, [156]₅,
Sem [102]₆,
Septante [221]₁₂,
Serendib [156]₁₅, [160]₈,
Sévère [59]₃,
Sévère (d'Antioche) [109]₅, [245]₅,
Sévère Sébokt [245]₅,
Sicile [132]₁, [155]₃, [161]₉,
Sinai [160]₁₂,
Sirach [32]₁,
Sirius [170]₂,
Souhaïl [206]₁₂,
Sthâneśvara [93]₁,
Stoïciens [37]₁₀, [57]_{6,8}, [124]₁,
Sud [156]₂, [160]₈,
Σύνη (?) [96]₈,
Syrie [98]₂, [154]₁₀, [155]₁, [161]₁₀, [171]₁,
Syriens [103]₈, [139]₃, [215]₅; un Syrien
[107]₁₃, [109]₆.

T	
Tabaristân [158] ₁₂ ,	Tures [103] _{2, 9} , [456] ₁₂ , [162] ₆ ; tribus tur-
Tâniš (?) [97] ₈ ,	ques [99] ₃ ,
Tarse [98] ₉ , [161] ₁₀ ,	Turquie [99] ₉ ,
Tartare [451] ₃ ,	Tyr [161] ₁ .
Tartessus [165] ₁ ,	U
Taureau [200] ₃ , [212] _{4, 2} ,	Ujjayinî [93] ₃ , [96] ₇ ,
Téthys [55] ₃ ,	Uttara [102] ₄ .
Thalès de Milet [54] ₆₋₇ ,	V
Théodore, commentateur des Nestoriens	Vârânasî (?) [96] ₇ ,
[78] ₇₋₈ , [108] ₆ ,	Varank (?) [401] ₈ , [457] ₉ , [162] _{4, 3} ,
Théophraste [55] ₆₋₇	Vâyava [402] _{4, 4} ,
Thora [165] ₃ ,	Vénus [198] ₃ ,
Thrace [99] ₃ ,	Verseau [201] _{4, 2} , [207] _{4, 4} , [213] ₇ ,
Tibériade [163] ₃ ,	Vierge [201] ₄ , [213] ₂ .
Tibétains [103] ₁₀ , [456] _{1, 4} , [157] ₁ , [161] _{4, 1} ,	X
Tigre [165] ₇ ,	Xénophane [55] ₉ .
Timée [58] _{4, 3} ,	Y
Timothée [32] _{1, 3} , [48] _{7, 8} ,	Yatrib [97] ₁ , [160] _{1, 3} ,
Tortue [203] ₉ ,	Yemamah [97] ₁ ,
Touh [103] ₃ ,	Youra (?) [401] ₈ .
Toun (?) [100] ₁ ,	Z
Tous [161] _{4, 2} ,	Zénon [136] ₂ .
Trébizonde [100] ₁₋₂ , [162] ₉ ,	
Triangle [205] _{4, 1} ,	
Tripoli [161] ₁₀ ,	

VOYAGE DU PATRIARCHE MACAIRE D'ANTIOCHE

(suite)

TEXTE ARABE ET TRADUCTION FRANÇAISE

PAR

BASILE RADU

Professeur à la Faculté de Théologie de Chişinău (Roumanie)

SIGLES ET ABRÉVIATIONS

- P = Paris, Bibliothèque Nationale Arabe, n° 6016.
L = Londres, British Museum, n° 802-805.
Lgrd = Léningrad, Musée Asiatique.

طقس صيام الكبير في البغضان¹

نعاود² ان يوم سبت مرفع الجبن العادة انهم بيطلقوا جميع من في الجبوس لان في الجمعه الاولي من الصوم بترتفع المحاكمات والمماحكات والبيك ما بيظهر لاحداً اصلاً إلا في الكنيسة مواضب صيامه هو وجميع اكابرة وغلمانه وعشية احد المرفع المذكور عملوا بعد³ الان اطلق عبدك⁴ ثلاث مطانيات كبار لاغير وختموا الصلاة ثم بوليخرونيون البيك وما لهم عادة يقولوا صلاة النوم الكبيرة في الكنايس حتي ولا عشية حدود الصيام كله ولكن في قلايهم ثم ان روسا الكهنة الحاضرين والكهنة وجميع من كان حاضر في الكنيسة عملوا لسيدنا البطرك مطانيات اثنين اثنين الي آخرهم ثم اصبحنا اثنين النقيي وخرجنا تفرجنا علي المحتسب الداير ومعه الفلق والعصي لقتل الذي خمارته مفتوحه وللذي بيقطر ثم بيرتق جميع المواكيل بالرخض

1. Note marginale, qui manque dans le manuscrit de Léningrad 4700. — 2. Lgrd : فنعاود. — 3. Lgrd : لبعد. — 4. Lgrd : om. عبدك.

XIV. — RITE DU GRAND CARÈME EN MOLDAVIE.

Revenons à notre sujet.

Le samedi de l'abstinence du fromage, l'usage est de mettre en liberté tous les prisonniers, parce que la première semaine du carême on ferme les tribunaux et on suspend les procès. On ne voit pas du tout le prince si ce n'est à l'église, fidèle au jeûne, lui, tous ses boïars, ainsi que ses pages.

Le dimanche de la sus-dite abstinence, on fit après la prière : « Laisse ton serviteur », trois grandes génuflexions seulement et on finit le service. Ensuite, on fit le « polychronion » pour le prince, mais ils n'ont pas l'habitude de faire l'office des grandes complies dans les églises, même les dimanches soirs du carême, mais ils le font dans leurs cellules. Puis le haut clergé présent, les prêtres et tous les assistants dans l'église firent des génuflexions, deux par deux, jusqu'au dernier devant monseigneur le patriarche.

Le lundi matin de la Purification, nous sortîmes, pour voir le commissaire de police¹, qui faisait sa tournée, avec l'instrument de supplice nommé *falaq* et des bâtons pour châtier ceux dont les cabarets étaient ouverts et ceux qui distillaient. C'est lui qui fixe le prix des denrées alimentaires.

1. Chargé de contrôler les poids et les mesures (mohtasib).

اعلم ان جميع المواكيل في ساير هذه البلدان النساء يتبيعهم ثم انهم في الديورة عملوا ناقوس خشب جديد وبعد دق الساعة الثامنة قرعه القندلفت ثلاث قرعات فدخلنا للكنيسة وقالوا الساعة الثالثة وفي اخرها خرج قرعه ثلاث مرات ووقف ثم قرعه ثلاث اخري اي علامه انها الساعة السادسة وفي اخرها ايضاً خرج قرعه ثلاثه ووقف ثم ثلاثه اخري ووقف ثم ثلاثه اخري تمام التسعه اي علي الساعة التاسعه وعند اخر الماكارزمي طلع للبرج وقرع ناقوس الخشب العادة ثم ناقوس الصغير علامة لصلاة الغروب وهكذا فعلوا جميع الصوم لآخرة وجميع بازركان الروم كانوا متقيدين¹ في حضور السواعي المذكورة الي اخر صلاة الغروب الصوم جميعه ثم خرجنا من الكنيسة وعاودنا اليها بعد ساعتين ثم ابتدوا بصلاة انوم الكبير وحين قول قانون الاقريطشي كانوا يطرحوه بترنيم في الخورصين وقاري صلاة النوم يقول ايها السيدة واعطنا ايها السيد ولو انه صبي وسيدنا البطرك يقول افشين ايها السيد الرب يسوع المسيح الاهنا كالعادة عندهم وجميعهم يسجدوا للارض حين قراءته الي ان يفرغ بيقوموا¹ * وعند الاخر

* fol. 37 r°.

1. Lgrd 1700 مقيدين. — 2. Lgrd 1700 om. بيقوموا.

Remarque. Ce sont les femmes qui vendent au détail tous les comestibles dans tous ces pays.

Dans les couvents ils ont fait une nouvelle simandre¹. Au coup de huit heures le sacristain frappa trois fois. Nous entrâmes dans l'église et on récita la troisième heure; à la fin il sortit, sonna trois fois et s'arrêta, puis trois autres fois, pour indiquer la sixième heure, ensuite il sortit, sonna trois fois et s'arrêta, puis encore trois fois et s'arrêta, encore trois fois, soit neuf fois, pour indiquer la neuvième heure.

Au moment des « Béatitudes », il monta dans le clocher, frappa la simandre ordinaire, puis la petite cloche pour annoncer le service des vêpres. Ils firent de même pendant tout le carême jusqu'à la fin.

Tous les marchands se montraient assidus à assister au service des heures, jusqu'à la fin des vêpres pendant tout le carême. Nous sortîmes ensuite de l'église et nous y retournâmes deux heures après, puis ils commencèrent l'office des grandes complies. Pendant qu'ils récitaient le canon de saint André de Crète, les deux chœurs le chantaient en psalmodiant. Le lecteur de l'office des complies dit : « O sainte Vierge! » et « donnez-nous, Seigneur », bien que ce lecteur soit un enfant. Monseigneur le patriarche lit la prière : « O Maître Seigneur Jésus-Christ, notre Dieu » et comme c'est l'usage chez eux, tous se prosternent jusqu'à terre pendant la récitation

* fol. 37 r°. jusqu'à ce qu'elle soit achevée, alors ils se lèvent. * Ensuite tous viennent

1. Voir A. Couturier, *Cours de liturgie*, tome I, p. 65.

جميعهم¹ بيجوا يركعوا له اثنين اثنين حتي والاولاد وينصرفوا ثم وهو خارج كانوا يركعوا النساء جميعهم وهكذا كانوا يفعلوا جميع الصوم وكذلك دخلنا للكنيسة يوم الثلاثاء وعشية هكذا صار واما يوم الاربعاء فجميع الأديرة اكثر تجار الروم حتي والبسك وحرمة وجميع من في صرايته من البيواريه الي اولاد الخزنه بيصوموا هذ الثلاث جمله وما ييفطروا العشية الاربعاء المساء بعد قداس² البرويجياسمانا والخمر قطعاً ما بيدوقوة في هذه الجمعة ولا في كل الصوم ما خلا يوم السبت والاحد لاغير وعشية الاربعاء المذكور دقوا ناقوس السواعي اول الساعة السابعة وكذلك كان يخرج القندلفت يدق علي كل ساعة ثلثة الي اخر الماكازرمي طلع للبرج دق ناقوس الخشب ثم جرس الكبير اي ناقوس النحاس علامه لقداس البرويجياسمانا ثم ابتدوا به وعند $\kappa\alpha\tau\epsilon\upsilon\theta\upsilon\upsilon\theta\eta\tau\omega$ ³ صلاها الكاهن في الهيكل اولاً ثم ترنموها مناقله في الخورصين اربع مرات ثم قالها الكاهن⁴ سادساً الي نصفها وكملوها خارجاً واما قاري الثبوت فما عمل ولا مطانية قدام ابواب الهيكل ولكن لسيدنا البطرك فقط ولما خرج الكاهن في دورة الجسد ما وصل الي الخورص لكنه خرج من

1. Lgrd 1700 om. جميعهم. — 2. العداس. — 3. Londres om. $\kappa\alpha\tau\epsilon\upsilon\theta\upsilon\upsilon\theta\eta\tau\omega$. — 4. Londres : للكاهن, faute de copiste.

devant lui, font des génuflexions deux à deux, y compris les enfants et se retirent. A sa sortie toutes les femmes font des génuflexions sur son passage. Ils font cela pendant tout le carême. Le mardi nous allâmes aussi à l'église et nous fîmes de même le soir. Le mercredi tous les couvents et la plupart des négociants grecs et même le prince, sa femme et tous les gens du palais, depuis les boïars jusqu'aux enfants de la maison princière, jeunèrent tous ces trois jours, et ils ne rompirent le jeûne que le mercredi au soir après la messe des présanctifiés. On ne boit pas de vin pendant cette semaine ni durant tout le carême à l'exception seulement du samedi et du dimanche. Ce mercredi soir, ils sonnèrent les cloches des heures, d'abord la septième heure : le sacristain sortait pour sonner trois coups à chaque heure jusqu'à la fin des « Béatitudes ». Il monta alors au clocher, frappa la simandre, ensuite il sonna la grande cloche, c'est-à-dire la cloche d'airain pour annoncer la messe des présanctifiés.

Ils commencèrent ensuite la messe et au moment de : « que ma prière soit devant Votre face », le prêtre la chanta d'abord dans le sanctuaire, ensuite les deux chœurs la chantèrent alternativement quatre fois, puis le prêtre la reprit pour la sixième fois jusqu'au milieu et eux l'achevèrent au dehors.

Le lecteur des prophéties ne fait aucune génuflexion devant les portes du sanctuaire, mais seulement devant monseigneur le patriarche. Lorsque le

الباب الشمالي ودخل فيما بين الشماعدين والايقونات الي باب الملوكي وعند الكينونيكن¹ نزل سيدنا البطرک تبارک من ايقونة مار يوحنا المعمدان التي وضعوها علي قرايا² لأجل موسم عيدہ في الغد وبارک عليهم حسب العادة كلما نزل تبارک من الايقونات ثم اتوا جميعهم اخدوا منه انديدارا وتبارکوا من الايقونة لان هذه عادتہم في كل ليلة³ الصوم كانوا يناولوہم انديدارا ولو ما صار قداس برويجياسمانا والكاهن بيحفظہم من قداس الاحد وبيفرقہم عليهم ثم وقفوا اوي ان خرج سيدنا البطرک قدامہم حسب العادة وخرجوا اثنين اثنين حسب عادتہم وهو يرفع يده ويبارک عليهم الي ان خرجوا النساء وهم واقفين الي ان بارک علي جميعہم تانياً وانصرفوا وهكذا كان يصير هذا الطقس الذي ذكرنا في كل الصيام واما في بلادنا ما بيتصبروا الي ان يفتح الستر وفي هذه الجمعة⁴ كانوا البازركان في كل ليلة يتاتوا للكنيسة في حين الصلاة ويخرج الكاهن بالبطرشيلى يقرأ عليهم افاشين استغفار ويحسنوا له لان كنيسة دير مار سابا الله يعمرها ما يبصلي فيها الا

1. Lgrd 1700 : الكونيكين, erreur de copiste. — 2. Lgrd 1700 : قرأية. — 3. Lgrd 1700 : om. ليلة. — 4. L. répète inutilement الجمعة.

prêtre sortit pour la procession du saint Corps, il n'arriva pas au chœur mais il sortit par la porte du nord et se dirigea entre les chandeliers et les icones vers la porte royale. Au « Kinonikon », monseigneur le patriarche descendit, baisa l'image de saint Jean-Baptiste qu'on avait placée sur un « procynétaire » à l'occasion de sa fête qui tombait le lendemain. Il les bénit selon l'habitude. Toutes les fois qu'il descendait, il baisait les icones. Tous vinrent ensuite pour recevoir le pain béni de sa main et baiser l'icone, car c'est leur habitude chaque soir de carême de prendre du pain béni, alors même qu'il n'y aurait pas eu de messe des présanctifiés, le prêtre en conservait de la messe du dimanche et le leur distribuait. Ils se tinrent debout jusqu'à ce que monseigneur le patriarche passât devant eux selon l'habitude et selon leur usage ils sortirent deux par deux. Levant alors la main, le patriarche les bénit jusqu'au moment où les femmes sortirent. Ils restèrent pour être bénis une seconde fois et ils se retirèrent. Ce rite, dont nous avons parlé, est celui qui est observé pendant tout le carême. Dans notre pays, on n'attend pas jusqu'à la levée des rideaux. Pendant cette semaine, les négociants venaient chaque soir à l'église au moment de l'office ; le prêtre sortait avec l'étole pour leur lire la prière de l'absolution et ils lui donnaient de l'argent ; car dans l'église du couvent de saint Sabas — que Dieu le conserve ! — les négociants sont seuls à venir prier et parmi eux il y a beaucoup de gens mariés.

Quant aux gens du pays ils ne jeûnent ni ne prient, ils n'ont pas de reli-

البازركان ومنهم كثير مزوجين واما اهل البلد فلا صيام ولا صلاة ولا ديانه الا نصاري
 بالاسم وكهنتهم قبلهم يبكروا من الليل للخمارات هذا الذي نظرناه في بلاد البغضان
 واما في بلاد الفلاخ الله يعمرهم لحسن ديانتهم وعفافهم ثم اننا جلسنا علي الطرابازا وما
 كان غير فول مبلول ومازر اي فاسوله مطبوخه بلا زيت وهي علي شكل الجلبانه ولخنا
 اي ملفوف مكبوس * بماء وملح لطول السنه لاغير واما الخمر فكما ذكرنا انهم ما
 يفطروه وكذلك الزيت¹ ما خلا السبت والاحد ولكن يشربوا ماء تفاح واما نحن فعين
 لنا البيك في نهارات الاربعاء والجمعه من الصوم وفي هذه الجمعه الاولى ما شعير وما
 عسل لان ما احداً في هذه البلاد جميعها يشرب ماء الا القليل واما الطحينه والسيرج
 والسسم ما بيعرفوهم قطعاً حتي ان البازركان بيحلب لهم من الرمله الزيت والزيتون
 والبطارخ والاختبوط وماء الليمون والحمص والرز وشعاريه وغير ذلك واخذنا نحن اقة
 زيت بنصف غرش واقة زيتون برقع واقة البطارخ بقرش ونصف واما اقة الاختبوط الياس
 بقرش ريال وكل اقة حمص برقع لانهم في هذه البلاد جميعهم ما بيزرعوه ولا
 بيعرفوه الا الاغنيا

وكما ذكرنا عن الخمر كذلك الزيت : واما ... le texte suivant : 1. Lgrd 1700 : a depuis ... ما يفطروه.

gion, ils ne sont chrétiens que de nom. Leurs prêtres sont les premiers à commencer leur journée au cabaret. C'est ce que nous avons vu en Moldavie. Quant à la Valachie, que Dieu prolonge la vie de ses habitants en raison de leurs sentiments religieux et de leur sobriété! Nous nous mîmes ensuite à table. Il n'y avait que des fèves trempées dans l'eau, c'est-à-dire des pois, des haricots cuits sans huile qui ressemblent à des vesces, et des choux * conservés à l'eau et au sel, pour toute l'année et rien autre chose. * fol. 37 v°. Ainsi que nous l'avons dit, ils n'usent ni de vin, ni d'huile, excepté le samedi et le dimanche, mais ils boivent du cidre. Quant à nous, le prince nous fit donner les mercredis et les vendredis du carême et durant cette première semaine, de la bière et de l'hydromel, car dans tout ce pays personne ne boit de l'eau sauf quelques-uns.

Le sésame moulu, l'huile de sésame et le sésame en grains, leurs sont absolument inconnus de sorte que ce sont les négociants qui importent de la Turquie d'Europe l'huile, les olives, la boutargue, les poulpes, le jus de citron, les pois chiches, le riz et le vermicelle, etc... Nous payions l'ocque d'huile une demi-piastre, l'ocque d'olives un quart de piastre, l'ocque de boutargue une piastre et demie, l'ocque de poulpe desséché une piastre écu, l'ocque de pois chiches un quart, parce que les habitants de tout ce pays, à l'exception des riches, ne les cultivent pas et ne les connaissent pas.

وأما الخضر مثل السلق والبقدونس والبصل الاخضر والتوم ما يطلع بعد الفصح لان الصيام جميعه الثلج ما ينقطع ليلاً ونهاراً وتصبح الارض بكرة مجلدة مثل البلاط وبالخاصه السواقي فاذا طلعت الشمس وحمي النهار بيحل ويصير وحل وطين عظيم للركبه ولكن في الديورة وفي بيوت الاغنيا مغاير قبر حجر كبار ويسموهم بلسانهم بنيمجه وبنيسه يوضعوا فيهم براميل الخمر وفيهم اماكن للزرع ويقلعوا من قبل الشتا والثلج والبقدونس والبصل واما¹ الكرات فهو كثيراً جداً وحلو وغير ذلك وبيزرعوه في المغارة حيث ذكرنا فمن البرودة بيعيش ويبخرجوا منه متي ما ارادوا اخضر بياكلوا وبالخصه¹ في هذا الصيام ثم في الاديرة من بعد عشاءهم في عشيه الاربعاء يشيلوا الي عشية الجمعه ايضاً ثم دخلنا للكنيسة بعد الساعة السابعة وحين² الكينونيكن³ نزل سيدنا البطرك تبارك من ايقونة مار تاودورس الشاهد ومن اصبعه التي وضعوها وهي وقف علي الدير وكذوك عند اخذ جميعهم الانديدارا تباركوا منها

1. Lgrd 1700 om. وبالخصه. — 2. Après on trouve dans le manuscrit de Londres qui ne donne pas de sens : c'est une répétition des mots de la fin de la phrase. — 3. Lgrd 1700 : الكونينكن, erreur de copiste.

XV. — LES LÉGUMES ET LES PRODUITS.

Quant aux légumes tels que la bette, le persil, l'oignon blanc et l'ail, ils ne poussent qu'après Pâques, car durant tout le carême la neige ne cesse de tomber jour et nuit et le matin la terre est gelée comme une dalle, les ruisseaux surtout sont gelés. Lorsque le soleil se lève et que le jour s'échauffe, la neige dégèle et se change en une boue épaisse qui atteint les genoux. Dans les couvents et les maisons des riches, il y a de grandes caves voûtées en pierre, appelées dans leur langue pimnits ou pinits où ils mettent les tonneaux de vin. Là il y a des endroits pour conserver les légumes. Avant l'hiver et la chute de la neige, ils arrachent de la terre le persil et les oignons pour les mettre dans les caves. Le poireau est très abondant et doux. On conserve des légumes dans les caves dont nous avons parlé et grâce à la fraîcheur qui y règne ils poussent. Quand on en veut on en prend et on en mange surtout pendant le carême. Dans les couvents, après le dîner du mercredi soir, ils jeûnent jusqu'au vendredi soir.

Nous entrâmes ensuite dans l'église après la septième heure et pendant le « Kinonikon » monseigneur le patriarche descendit et baisa l'icône de saint Théodore le martyr, ainsi qu'un doigt de ce saint qu'ils ont exposé, lequel est un legs pieux appartenant au couvent. De même à la distribution du pain béni ils le baisèrent tous.

وبعد الساعة العاشرة دقوا جرس الصغير لاغير ودخلنا للكنيسة ثم وضعوا قرايه وعليها ستر وشمع قدام ايقونة السيده وقال رئيس الدير ستة قطع من مديح سبت المدايح لاغير حسب عاداتهم في ليله كل سبت من الصوم يقولوا ستهصباح السبت الاول خرجنا من الاوترن ثم دقوا ناقوس الكبير بعد الساعة الثالثه وما خرجوا من القدس لقرب الساعه الخامسه واحضروا في هذا اليوم صحن سليفه كثير بعسل وبهارات علي اسم الشاهد تاودورس وبعد ختم القدس خرج الكاهن بخر وترنموا طروبريات القديس ثم للاموات وقال سيدنا البطرك افشين السليفه ودعا للدين قدموها علي اسم الشاهد ولنياح موتاهم وبعد ان فرق عليهم الانديدارا وتباركوا من ايقونة الشاهد عاودوا وقفوا بكراسيهم الي ان احضر كل من هو صحنه الدين قدموهم قدام¹ سيدنا البطرك وكان يتناول منهم واحد بعد واحد بمعلقه فضه او عظم ثم يدوروا بهم علي الحاضرين الي ثمامهم ثم خرج سيدنا البطرك قدامهم² الي باب الكنيسة³ كالعاده * وبارك عليهم وهم خارجين بالهدو اثنين اثنين¹ الي ان خرجوا النسا وجميعهم كانوا كالملكات مهدبات

* fol. 38 r°.

1. Lgrd 1700 : لتدَام. — 2. Lgrd 1700 om. — 3. Lgrd 1700 add. قدامهم.

Après la dixième heure on ne sonna que la petite cloche.

Nous entrâmes dans l'église et ils placèrent le lutrin (tétrapodion) recouvert d'un voile et des cierges devant l'icône de la sainte Vierge. L'hégoumène du couvent dit les six strophes de l'Acathiste; suivant leur habitude, chaque veille du samedi du carême ils en disent six.

Le premier samedi au matin nous sortîmes des matines, puis on sonna la grande cloche après la troisième heure; on ne sortit de la messe qu'à l'approche de la cinquième heure. Ce jour-là, ils apportèrent beaucoup d'assiettes de « colybes » avec du miel et des épices en l'honneur de saint Théodore le martyr. Après la messe, le prêtre sortit pour encenser; après quoi on chanta les tropaires du saint, puis on récita les prières pour les morts, et monseigneur le patriarche lut la prière pour le « colybe » et pria pour ceux qui l'avaient apporté en l'honneur du martyr, ainsi que pour le repos de leurs morts. Après leur avoir distribué le pain béni et qu'ils eurent baisé l'icône du martyr, ils retournèrent à leurs stalles afin que chacun de ceux qui avaient offert les assiettes pût se présenter devant monseigneur le patriarche, lequel prenait successivement un peu de colybe avec une cuillère en argent ou en ivoire. On faisait ensuite le tour parmi les assistants jusqu'au dernier. Monseigneur le patriarche sortit devant eux à la porte de l'église, comme d'habitude. * Il bénit les fidèles tandis que ceux-ci sortaient en silence deux par deux, jusqu'à ce que * fol. 38 r°.

محتشمتا وما كانت تخرج الصبايا قدام العجايز ولكن كانوا يقدموهم دايمًا قدامهم فيالطولة هذه الروح وهذا الايمان ما احدًا منهم يتضجر او يتدمر ومع هذا ففي هذا البرد والجليد واقفين جميعهم بلا اقباع مكشوفين الرووس وفي غاية الهدو بلا حديث من اول الصلاة لآخرها ولا من صبي ولا من حرمه حتي وفقراهم وهم دايرين في الكنايس بغاية الهدو والسكون وكثرة المطانيات وفي نهار السبت ان كان في الصيام او في ارض السنه غير متزاحمين علي اخذ البروتي ولا علي تقبيل الايقونات ولا علي الخروج سريعًا ولكن اثنين اثنين لكن بلا شك ان الله بعدل وانصاف ابقا ملكهم للان وفي هذا اليوم بعد القداس تباركنا ايضًا من جبهة الشاهد يعقوب المقطع وهي مفضضة بوعاء فضه ايضًا وقف علي الدير المذكور مع اصبح الشاهد تاودورس ثم خرجنا للطرابازا وشرينا خمر وبعد صلاة الغروب عشيّه ارسل حضرة البيك وكيله السلجاري المذكور ياخذ بخاطر

1. Lgrd 1700 om. .اثنين اثنين.

toutes les femmes fussent sorties. Elles étaient toutes comme des reines, sérieuses et recueillies; les jeunes filles ne passaient pas avant les femmes âgées, mais celles-ci marchaient toujours devant, avec quelle patience et quelle foi! Personne ne s'impatientait, ni ne murmurait. Malgré le froid et la gelée tous étaient debout, tête nue, sans bonnet, dans un calme et un silence parfait, du commencement jusqu'à la fin de l'office : tous, enfants, ou femmes, ainsi que les pauvres, marchaient posément et en silence dans l'église en faisant beaucoup de génuflexions.

Les samedis, soit pendant le carême, soit pendant l'année, ils ne se précipitent pas pour prendre du pain béni, ni pour baiser les icones, ni pour sortir, mais ils sortent deux par deux. Si les jours de leur prince ont été prolongés jusqu'à ce temps, c'est manifestement que Dieu, dans sa justice et son équité, a voulu le récompenser. En ce jour également, après la messe, nous avons baisé le front du saint martyr Jacques l'Intercis qui est recouvert d'argent et qui est renfermé dans un reliquaire de même métal. Cette relique appartient à ce couvent ainsi que le doigt du saint martyr Théodore. Nous sortîmes pour aller nous mettre à table et nous bûmes du vin.

XVI. — OFFICE DANS LE COUVENT DE GALATA.

Le soir, après les vêpres, son Altesse le prince envoya son représentant, le « sloudjer », saluer monseigneur le patriarche et le prier de lui permettre

سيدنا البطرك ثم باجازه يبات علي خدمة قداس في دير الغلظه وارسل معه طباخه للصيام برميل زيت وبرميل ما ليمون وكيس اخطبوط يابس وكيس رز وكيس شعاريه وكيس عدس وكيس حمص وكيس فول وكيس مازر تحملهم الضرابنيه علي اكتافهم ثم دقوا النواقيس وقمنا سحر الاحد الاول من الصوم للكنيسة وما عملوا دورة للايقونات حين آحيوس آو ثاوس مثل عادتنا ولكن وضعوا الايقونة علي القرايه المجلله وحين باصا بنويي نزل سيدنا البطرك تبارك من الايقونات ومنها وكذلك بقية الحاضرين وخرجنا وبعد ساعتين حضر السلجاري المذكور ومعه قوحية البيك المجلله يالجوخ الاحمر وعكر الفضة بست روس خيل شقر ومضيئا بها مع بدلاتنا الي دير الغلظه المذكور ودخلنا للكنيسة وابدلنا نحن وجميع روسا الديارة لان عليهم درك في اين ما مضي البيك يحضر قداس بيحضروا جميعهم ويخدموا ثم جاء خبر ان نلبس سيدنا البطرك لان حضرة البيك مايحب طول الصلاة ثم خرجنا من الهيكل وهذا صفة طقسهم هاهنا ان كل ريئيس دير او كاهن خارج بيخرج وعلي يديه حاجه من بدلات سيدنا البطرك من الاستيحاري الي التاج

de passer la nuit au couvent de Galata pour y entendre la messe. En même temps le prince envoyait son cuisinier et des provisions pour le carême, savoir : un baril d'huile, un baril de limonade, un sac de poulpes desséchés, un sac de riz, un sac de vermicelle, un sac de lentilles, un sac de pois chiches, un sac de fèves, un sac de petits pois, le tout porté par des soldats sur leurs épaules. Puis on sonna les cloches et le matin du premier dimanche du carême nous nous rendimes à l'église. On ne fit pas la procession des icones pendant le chant du « Dieu Saint » comme nous en avons l'habitude chez nous, mais on plaça l'icone sur le proscynétaire voilé, et pendant « Tout ce qui respire », monseigneur le patriarche descendit, pour baiser les icones et spécialement celles posées sur le proscynétaire. Les assistants firent de même et nous sortimes. Deux heures après, le « sloudjer » arriva avec la voiture du prince, garnie de drap rouge, ornée de galons d'argent et traînée par six chevaux alezans. Dans cet équipage nous arrivâmes avec nos ornements à ce couvent de Galata. Entrés dans l'église, nous revêtimes nos ornements, nous et tous les hégoumènes des couvents, car ceux-ci sont tenus d'aller dire la messe partout où le Prince va assister au saint sacrifice. Ensuite on vint nous dire de revêtir monseigneur le patriarche, car son Altesse le prince n'aime pas que l'office dure trop longtemps. Et nous sortimes du sanctuaire.

Voici l'ordre suivi pour l'office.

En sortant, tous les hégoumènes et les prêtres portent sur leurs mains quelque pièce des ornements de monseigneur le patriarche, depuis l'aube

وجميعهم بيصطفوا حوله وكان واقف علي يمين سيدنا البطرک كوزل افندي رئيس دير الضومنا وعلي شماله رئيس دير مار سابا وهم الذين كانوا يتناولوا حاجه بعد حاجه ويساعدوني في اللبس وهكذا كانوا يفعلوا كلما قدس سيدنا البطرک دايمًا وكنا غطينا الثاج بمحرمه الطون الي حين لبسه نزعناها¹ ثم² بعد فروغنا مضي سيدنا البطرک جلس علي كرسيه³ الا والنوايس جميعها تفرع وهي علامة لقدم البيك وحين دخل من باب الدير خرجوا رئيسين كهنه كانوا خادمين* والشمع ثم بقية الكهنه والشمامسه بالمباخر قدام سيدنا البطرک واصطفوا خارج باب الكنيسه وكان حامل⁴ علي شمال سيدنا البطرک كاهن بسلطانيه صيني فيها ماء مقدس وريحان وكاهن اخر علي يمينه بالانجيل والصليب بيد سيدنا البطرک الي ان قدم ابنه ستافاني فوفوضا ونزل من قوجيته ووقف الي ان دخلت قاجية ابيه وكانت مغطاه بمزركش⁵ وداخلها مخمل احمر بعكر فضه مطلبي ملوكيه فنزل منها ومشت الستة شاطرباشيه بلباس واحد وبمخمات وردي علي رؤوسهم وفي يديهم

1. Lgrd 1700 om. ... وكنا عطينا... — 2. Lgrd 1700 : و. — 3. Lgrd 1700 add. note marginale : اول ما قدس سيدنا قدام فاسيلي بيك في دير الغلظه : حامل, qu'il place avant le mot بسلطانيه. — 5. L. : بزركش.

jusqu'à la mitre et tous se rangent autour de lui. A la droite de monseigneur le patriarche se tenaient Guzel Effendi, l'hégoumène du couvent de la princesse et, à sa gauche, l'hégoumène du couvent de saint Sabas. Ils recevaient les ornements, l'un après l'autre et ils nous aidaient à en revêtir le patriarche. Ils faisaient de même chaque fois que monseigneur le patriarche célébrait la messe. Nous avons recouvert la mitre d'un voile d'or et nous ne la découvrimes qu'au moment de la mettre. Quand monseigneur le patriarche eut été revêtu de ses ornements, il s'assit sur son trône et aussitôt on sonna toutes les cloches pour annoncer l'arrivée du prince. Pendant qu'il entrait par la porte du couvent, deux des archi-
* fol. 38 v°. prêtres desservants sortirent* avec des cierges ainsi que les autres diacres et prêtres avec les encensoirs précédant monseigneur le patriarche. Ils se rangèrent hors de la porte de l'église. A la gauche de monseigneur le patriarche se tenait un prêtre avec un vase de porcelaine contenant de l'eau bénite et une touffe de basilic, à sa droite se tenait un autre prêtre, portant l'évangélaire, monseigneur le patriarche tenait la croix à la main en attendant l'arrivée du fils du prince, le Voïvode Étienne. Celui-ci descendit de voiture et attendit debout l'entrée de la voiture de son père. Elle était recouverte de brocart, l'intérieur était de velours rouge avec des galons d'argent doré. Il en descendit et six coureurs marchaient devant lui portant

الاطبار المصلبه قدامه ونزلوا جميع بيواريته واكابره وخواصه عن خيولهم ومشوا حوله واصطفت السكمان والعساكر خارج الدير وداخله وكان نهار يعد من الاعمار الا اننا نحن مسكنا¹ رعدده وهيبه كثيره لهيبته وحيانا كون انه اول قداس وما عرفنا طقسه مثل عادة الملوك بعد² ثم ان البيك المذكور تمشا فلاقاه سيدنا البطرك وقبله الانجيل ثم الصليب ورش علي وجهه الماء وعلي ابنه وباركهم اولاً وثانياً وبخروهم الشماسه ثم دخلنا قدامه الي ان دخل ووقف امام كرسيه وصلب علي وجهه ثم التفت يمينا وشمالاً واحني راسه نحو الحاضرين فانتحوا له جميعهم ثم طلع وقف بكرسيه³ الذي كانوا قد جللوه بمخمل الاحمر جميعه وكذلك⁴ فعل ابنه وبارك عليهم سيدنا البطرك ثالثاً ووقف بكرسيه ايضاً ثم دخلت اكابره الخاص⁵ ووقف في الخورص الشمالي ووقف البستانيك بعصاة الفضه قدام والسحدار والتاج علي راسه وهو مقلد بالسيف والدبوس علي شماله وبقية خواصه في الترتكس مكشوفين الروس جميعهم لان ما احداً يقف قدامه الا مكشوف

1. Lgrd 1700 add. نحن. — 2. Lgrd 1700 : بعده. — 3. Lgrd 1700 : في كرسيه. — 4. L add. اكابره دخلت الخاص. — 5. L om. اكابره دخلت الخاص.

tous un même uniforme, coiffés de bonnets roses et armés de haches ornées de croix.

Tous les boiars, les notables et la suite descendirent de leurs chevaux et marchèrent autour de lui : les « seimens » et les soldats formèrent la haie sur son passage tant en dehors qu'à l'intérieur du couvent. Ce fut un jour mémorable dans notre vie ! Pour nous, nous étions saisis de crainte et de respect pour lui, parce que c'était la première messe que nous célébrions devant lui et que nous ne connaissions pas encore les règles à observer à l'égard des souverains. Puis le prince s'avança. Monseigneur le patriarche alla au-devant de lui, lui fit baiser l'évangélique et la croix, l'aspergea d'eau bénite, lui et son fils. Il les bénit deux fois et les diacres les encensèrent. Nous entrâmes dans l'église avant le prince, il entra à son tour et alla se placer devant son trône ; il fit le signe de la croix, il se tourna à droite puis à gauche s'inclinant vers les assistants qui s'inclinèrent tous vers lui. Il monta ensuite et se tint debout à son trône entièrement recouvert de velours rouge. Son fils fit de même. Monseigneur le patriarche les bénit une troisième fois et il se tint aussi debout à son trône. Les notables et les seigneurs entrèrent à leur tour et se placèrent dans le chœur du nord. Le « postelnic » avec le bâton d'argent se tenait devant le prince, tandis que le « silihdar » portant une couronne sur la tête, ceint d'une épée et armé d'une massue, se tenait à sa gauche. Les autres notables s'arrêtèrent dans le narthex, tous têtes nues, personne ne restant couvert devant lui, même à table.

الراس ولو كان علي الطرابازا ثم ان الشمس بخر ابواب الهيكل والايقونات ثم جا بخره بكرسيه ثم لولده ولسيدنا البطرك ثم لخواصه ثم وقف مكانه كالعادة وقال ارحمنا يا الله كعظيم رحمتك نطلب منك فاستجيب وارحم وايضاً نطلب من اجل الملك المحب المسيح المحفوظ من الله الافندي ايوانو فاسيلي فوفوضا والملكه حرمته الضومانا كاترينا والملك ابنه ستافاني ويوضه ودوام السلام¹ له والعافيه والخلاص والرب الاهنا علي الاكثر يوازر بالثوفيق كافة اموره ويخضع تحت اقدامه كل عدو ومحارب وكان الشمس دايماً كلما دخل البيك للكنيسه ويخبره ويقول هذه حسب عاداتهم دايماً واما اولاد الخزنه جميعهم بجوخ احمر كانوا يقفوا في الخورصين دايماً في الخورص اليمين يصلوا بالرومي وفي الشمالي بالفلاخي من فم واحد بترنيم يجرح الفواد وينعش الخاطر فقالوا حينئذ بعد كرازة الشمس كرياليسن مناقله كثيراً ثم قال الكاهن الاعلان وختم الصلاة وقالوا اولاد

1. Lgrd 1700 : السلامه.

Le diacre encensa ensuite les portes du sanctuaire et les icones, après quoi, il alla encenser le prince à son trône, puis il encensa son fils et monseigneur le patriarche, après il encensa les notables.

Revenu à sa place, le diacre se tint debout suivant l'habitude et dit : « Ayez pitié de nous, ô Dieu, selon votre grande miséricorde, nous vous supplions, exaucez-nous et ayez pitié », et « nous vous supplions en outre pour le prince aimant le Christ, le protégé de Dieu, l'Effendi Ioanu¹, le Voïvode, Basile pour la reine sa femme, la princesse Catherine, et pour le prince, le Voïvode Étienne, son fils, pour eux nous vous demandons la paix, la santé et le salut pour toujours et que le Seigneur notre Dieu assiste en tout notre prince et le favorise dans toutes ses affaires et qu'il humilie sous ses pieds tout ennemi et tout adversaire. » Lorsque le prince entra dans l'église, le diacre l'encensait toujours en récitant ces mêmes prières, selon l'habitude. Les jeunes pages de la maison princière étaient tous en habits de drap rouge et se tenaient toujours debout dans les deux chœurs. Dans le chœur de droite, ils chantaient en grec et dans celui de gauche en valaque, chantant à l'unisson et d'un ton qui touche le cœur et réjouit l'esprit. Après la litanie récitée par le diacre, ils psalmodièrent à plusieurs reprises alternativement : « Seigneur, ayez pitié » ; ensuite le prêtre dit la conclusion et termina l'office. Les jeunes pages de la maison princière dirent le « polychronion » pour le prince,

1. Le titre de Ioanu se trouve depuis longtemps dans les deux documents sous deux formes : Io et Ioan. Voir Dimitrie Onciul, *Mircea cel Batrân*, Bucaresti 1918, facsimil. Ioan Bogdan, *Documentele lui Stefan cel Mare*, tom. I, Bucaresti, 1913, où nous trouvons à la page 419 et 451 la forme ω et dans le deuxième volume p. 371 et 419 la forme ΙΩΑ.

الخزنة بوليخرونيون البيك وحرمة وابنه حسب العادة ثم عمل الشمس مطانية لطيفه نحو البيك ونحو ابنه ونحو سيدنا البطرك لان هذه عادته دائماً قبل الكرازة وبعدها ووقف * fol. 39 r°. ووجه نحوه منحرف قايلاً ابلوجيصن¹ دسوطا وابتدا الكاهن بالقداس * ثم الشمس بالكرازة وعلي كل كيرياليصن يترنموا الاولاد كيرياليصن واحد رومي واخري هناك فلاخي ثم عمل كارون نحوهم ودخل للهيكل علي قفاه وهكذا كنا نفعل نحن الا اننا كنا مرتعدين كثيراً ثم ترنموا الماكارزمي وخرجنا بالايصودن خرج شماس قدام بالتريكارمي كالعادة والاخر بمبخره وانا بالانجيل جينيد خرج سيدنا البطرك من كرسيه وانا وقف تحت البوليلاون كالعادة وبارك علي الايصودن وانا مضيت حسب عادتهم الي عند البيك قبلته الانجيل وقلت يمينه وكذلك لابنه ثم لسيدنا البطرك ودخلنا للهيكل ولما قال سيدنا البطرك صوصون ايماص التفت نحوه وبارك عليه اولاً وعلي ابنه ثم علي سلحدارة ثم ولبقية خواصه ثم تبارك من الايقونات حسب العادة ودخل بخر حول المائدة وما بخر

1. افلوجيصن : Lgrd 1700.

pour sa femme et pour son fils selon l'usage. Le diacre fit ensuite un léger salut devant le prince, devant son fils, devant monseigneur le patriarche, avant et après la litanie selon son habitude. Puis le diacre se tint debout, le visage incliné vers le patriarche, en disant : « Bénissez Seigneur ». Le prêtre commença la messe. * Le diacre dit la litanie et à chaque « Seigneur, ayez pitié¹ », * fol. 39 r°. les jeunes gens chantaient « Seigneur, ayez pitié », d'un côté ils le chantaient en grec, de l'autre ils le chantaient en valaque; le diacre s'inclina vers eux pour les saluer et il entra dans le sanctuaire à reculons; nous fîmes de même, mais nous tremblions d'émotion. Après le chant des « Béatitudes » nous sortîmes pour « l'entrée » et un diacre nous précéda portant un chandelier à trois branches selon l'habitude, un autre tenait un encensoir, moi je portais l'évangélaire. Monseigneur le patriarche descendit alors de son trône et se plaçant au-dessous du lustre, il bénit « l'entrée ». Je me dirigeai vers le prince, je lui fis baiser l'Évangile et je lui baisai la main droite ainsi que celle de son fils, puis je baisai la main de monseigneur le patriarche et nous rentrâmes dans le sanctuaire. Lorsque monseigneur le patriarche dit : « sauve-nous », il se tourna vers le prince, le bénit d'abord, puis il bénit son fils ainsi que son « silihdar », et la suite, ensuite il baisa les icones selon l'habitude, et il entra pour encenser autour de l'autel. Il n'encensa pas la

1. C'est une erreur : « Prions le Seigneur », c'est qu'on répète à chaque stique de la litanie.

في باب الملوكي ما هي عادة ولكن عند اخر كه ايسطوس اوناس طون اونون خرج بارك عليهم بالتريكاري ثم ترنموا اولاد الخزنه باحيوس مناقله بلحن حلو جداً الي ان قالوا Δύναμις¹ وما قالها سيدنا البطرك ولا الكهنه داخل اصلاً ولا قالوا بولا طا اتي ايضاً ثم خرج الشماس بالانجيل وعمل لهم من بعيد كارون لطيف ايضاً وقاله تحت البوليالاون وعند فراغه مضي الي عند البيك وابنه وقبلهم اياه وقبل يديهم وحين بخر الشاروبيكن خرج سيدنا البطرك بالمبخرة الي² بين الشماعدين وبخر³ البيك والحاضرين ثم التفت بخر⁴ ابواب الهيكل والايقونات ودخل وانا خرجت بالصينيه والجسد وكانوا حينئذ قد فرش فراش البيك قدام كرسيه طنفسه زركش جميعها وفي وسطها قليل احمر مخمل وكذلك قدام كرسي ابنه اخري صغيره مثلها ونزلوا انطرحوا عليهم للارض ولما وصلت الي عندهم التفتت نحوهم كالعاده قايلًا يذكر الرب الاله الملك ايانو فاسيلي فويعوضا وحرمته الضومنا كاترينا وولده ستافاني فويفوضا في ملكوته السماوية كل حين وكذلك عمل الكاهن حامل الكاس وكان سيدنا البطرك قلع تاجه ودار به احد الكهنه

1. L. om. Δύναμις. — 2. L om. الي. — 3. L عند الي pro وبخر. — 4. L بخور.

porte royale, car ce n'est pas l'habitude. A la fin de : « et dans les siècles des siècles », il sortit pour les bénir avec le chandelier à trois branches et les jeunes gens de la maison princière chantèrent alternativement le « Dieu Saint » sur une mélodie très douce, jusqu'à ce qu'ils eussent dit : « Force » ; mais ni monseigneur le patriarche, ni les prêtres à l'intérieur ne dirent cette parole, ils ne dirent pas non plus : « pour beaucoup d'années ». Le diacre sortit portant l'évangélaire ; de loin, il fit une légère inclination pour saluer l'assistance et lut la péricope de l'évangile en se tenant au-dessous du lustre. Après avoir terminé, il se dirigea vers le prince et son fils et le leur fit baiser, puis il leur baisa les mains. Pendant l'encensement, à l'hymne des chérubins, monseigneur le patriarche sortit du sanctuaire avec l'encensoir ; il se plaça entre les chandeliers, encensa le prince et les assistants, puis il se tourna pour encenser les portes du sanctuaire et les icones et rentra dans le sanctuaire. Je sortis avec la patène et le Saint Corps. On étendit alors devant le trône du prince un tapis d'étoffe de soie brodée d'or ayant au centre un motif en velours rouge ; on étendit aussi un autre tapis de même forme, mais plus petit devant le trône de son fils. Ceux-ci descendirent et ils se prosternèrent sur ces tapis. Lorsque j'arrivai auprès d'eux je me tournai vers eux selon l'habitude disant : « Que le Seigneur se souvienne toujours dans son céleste royaume du prince Ioanu le Voïvode Basile, de sa femme la princesse Catherine et de son fils le Voïvode Étienne ». Le prêtre qui portait le calice fit de même. Monseigneur le patriarche avait enlevé sa mitre qu'un des prêtres

مع الجسد حسب عادتهم كل من يحمل بيده شيء ولو انه قنطاق القديس وفي حضور البيك كما ذكرنا جهدهم بيقترضوا في الصلاة وعلي الكينونيكون¹ نزل البيك² تبارك من الايقونات كالعادة كذلك وابنه بعده وطلع لكرسيه

اعلم ان الكاهن في قوله افشين بارك الذين يباركونك يارب دائماً بيذكر البيك وحرمة وابنه في كل هذه البلاد ثم الفلاح والتزق الي المصكو³ ثم خرج سيدنا البطرك وخرج الكاهن والشماس بخر علي صينية السليقه الملوكيه التي احضرها البيك مع وعاء فضه خمر لان عادته كلما حضر قداس بيكون الجميع منه حتي والطرابازا وصلي عليها سيدنا البطرك افشين كالعادة دعا له وحرمة وابنه ثم ان البيك نزل من كرسيه وتناول من يده الانديدارا وكذلك ابنة ووقفوا في كراسيم ثم ان بقية البيوراية والاكابر الخواص اتوا اخذوا ايضاً واحد بعد واحد وتباركوا من الايقونات حسب العادة وخرج الكاهن بصينه اخري * فرق علي الذين خارج ثم اتوا حينئذ بصينه السليقه لقدام البيك ووضع سيدنا البطرك يده عليها مع ايادي رؤس الكهنة وبقية⁴ الكهنة * fol. 39 v°.

1. Lgrd 1700 : الكونيكون, erreur de copiste. — 2. L om. البيك. — 3. Lgrd 1700 : وبقية. — 4. Lgrd 1700 om. المصكوف.

portait devant le Saint Corps suivant leur habitude : chacun portait quelque chose dans sa main, ne fût-ce qu'un livre de messe. La présence du prince, comme nous avons dit, les força à abrégér l'office. Au « Kinonikon » il descendit pour baiser les icones, et son fils après lui, il remonta ensuite à son trône.

Remarque. Quand le prêtre dit la prière : « Bénissez, Seigneur, ceux qui vous bénissent », il mentionne toujours le prince, sa femme et son fils ; ce qui se fait dans tout ce pays, en Valachie et chez les Cosaques jusqu'à Moscou. Monseigneur le patriarche, le prêtre et le diacre sortirent pour encenser le plateau de colybe princier qui avait été apporté par le prince avec un vase d'argent contenant du vin. C'était son habitude lorsqu'il assistait à la messe, que tout fût fourni par lui ainsi que le repas à sa table. Monseigneur le patriarche dit une oraison sur ces offrandes et il pria pour le prince, pour sa femme et son fils. Après cela le prince descendit de son trône, reçut le pain béni de sa main, ainsi que son fils, ils se placèrent sur leurs trônes ; puis les autres boïars, les principaux notables vinrent les uns après les autres pour recevoir également du pain béni, et ils baisèrent les icones. Le prêtre sortit alors avec un autre plateau et il distribua le pain béni à ceux qui étaient à l'extérieur, puis on apporta le plateau de colybe devant le prince. Monsei- * fol. 39 v°.

الحاضرين ودعاء للبيك¹ مقدمها كثيراً كالعادة ثم ان سيدنا البطرك تناول منها أولاً وثانياً البيك وابنه وبقية الحاضرين ثم شربوا من وعاء الخمر كذلك ثم ان سيدنا البطرك وقف تحت البوليالاون ودعاء للبيك بترجمان كثيراً ثم ختم الصلاة ودخل للهيكل قلع بدلته واولاد الخزنه قالوا بوليخرونيون البيك الي ان فرغ سيدنا البطرك ولبسناه منشيهِ والبيك واقف بكرسيه ثم خرج ونحن معه الي خارج باب الكنيسه ووقف حتي خرج البيك بارك عليه حسب العادة دائماً وعلي جميع من كان² في الكنيسه ثم صعد هو واياله الي خلوة اولاً يتخاطبوا الي ان صمدوا الطرابازا وقاموا اليها وكما قلنا ان حيث ما حضر البيك قداس بتكون الطرابازا والخمر شيء يكفي هل قدر الوف عساكر وخلائق منه وحين العصر نزلوا للكنيسه وصلوا الغروب ثم خرج سيدنا البطرك قدامه ايضاً حتي بارك عليه في خروجه وركب في قوحيته وخرج والنواقيس تقرع الي ان غاب وتحقيق ان كان نهار يعد من الاعمار كما ذكرنا اولاً وما كان يشيقني الا صلاة وترنيم

1. L om. وروضع. — 2. Lgrd 1700 om. كان.

colybe, puis le patriarche pria longuement pour le prince qui avait offert ces dons. Monseigneur le patriarche en prit le premier, puis le prince et son fils ainsi que les autres assistants ; ils burent ensuite au vase contenant le vin. Monseigneur le patriarche debout au-dessous du lustre, pria pour le prince avec un interprète et il termina le service. Il entra dans le sanctuaire, ôta ses ornements et les enfants de la maison princière dirent le polychronion du prince, jusqu'à ce que monseigneur le patriarche eût fini de revêtir le « mandyas », tandis que le prince était debout à son trône ; puis il sortit accompagné par nous jusqu'à la porte de l'église. Il y resta jusqu'à ce que le prince sortit, il le bénit alors selon l'habitude, ainsi que tous ceux qui étaient dans l'église.

Ensuite il monta avec le prince, d'abord dans un salon écarté où ils causèrent ensemble, jusqu'à ce qu'on eût mis la table ; après quoi ils se dirigèrent vers le réfectoire. Comme nous l'avons dit, chaque fois que le prince assiste à la messe, les plats et le vin seraient suffisants pour quelques milliers de soldats et de personnes. Dans l'après-midi, ils descendirent à l'église, entendirent les vêpres et monseigneur le patriarche marchant toujours devant lui le bénit à la sortie. Le prince partit dans sa voiture et les cloches sonnèrent jusqu'à ce qu'il fût hors de vue. En vérité, ce jour fut un jour qui mérite d'être compté dans la vie, ainsi que nous l'avons dit plus haut.

Rien ne m'a tant plu que la prière et le chant des jeunes gens de la maison princière et leur application à se surpasser les uns les autres.

اولاد الخزنه ومغايرتهم لبعضهم بعض ثم عاودنا لديرنا ونظرنا في طريقنا البحرة العظيمة التي في وري صرايا البيك السماء خالستاو وهي مجمع السمك الخاص السما افنديكو متحف قوي وفي جوفه بزر خبيارى كانت مجلده في هذه اليوم والخياله بخيلهم ماشين فوقها من القرطه الى دير الغلظه واذا ارادوا يملوا منها ماء او يستقوا الدواب يحفروا بالفوس صفة بير من الجليد الي ان تخرج الماء ويستقوا ثم تجلد ايضاً وكذلك كانوا يفعلون الصيادون اذا ارادوا ان يصطادوا له منها سمك بالحيله وأهدوا لنا في هذه اليوم تفاح كبار حسن رايحه ولون وطعم ويسموه فاسيليكو اي ملوكي يعلّوه في هذه البلاد في المغاير بين الحشيش وقيم الي ايام تفاح الجديد وكذلك اهدوا لنا دراقن وخوخ وكراز مكبوس في حلو لا تحسب الا انه مقطوع جديد ولديد

ويوم الاثنين الثاني من الصوم دقوا ناقوس السواعي بعد الساعه السادسة وخرجنا قبل الساعه الثامنه وعلي هذا القانون فعلوا جميع الصوم

وتقرب دير مار سابا دير على اسم القديسه بارسكافي وكيسه لطيفه وهو في يد

Nous retournâmes ensuite au couvent. Sur notre chemin nous remarquâmes un grand étang appelé « helesteu » : il est situé derrière le palais du prince. C'est un vivier de poissons très rares appelés « effendico », estimés, ayant du caviar dans le ventre. Ce jour là, l'étang était gelé et les cavaliers passaient dessus avec leurs chevaux pour se rendre du palais au couvent de Galata. Quand on veut y puiser de l'eau ou abreuver les montures, on brise la glace à coups de haches en forme de puits jusqu'à ce que l'eau monte ; on abreuve les chevaux, puis l'eau gèle à nouveau. Les pêcheurs font la même chose lorsqu'ils veulent pêcher du poisson pour le prince. Ce jour-là, on nous offrit de grosses pommes, parfumées, de belle couleur, délicieuses au goût, appelées « vasiliko » c'est-à-dire princières. Dans ce pays on les garde dans des caves sur de la paille et elles se conservent jusqu'à la nouvelle saison des pommes. Ils nous présentèrent également des pêches, des prunes, des cerises conservées dans du sirop, si fraîches et si savoureuses qu'on aurait pu les croire tout récemment cueillies.

XVII. — L'OFFICE DIVIN DANS LES AUTRES SEMAINES DU CARÊME.

Le deuxième lundi du carême, on sonna la cloche pour les heures après la sixième heure, et nous sortîmes avant la huitième heure. C'est d'après cette règle que se fit l'office pendant tout le carême.

Près du couvent de saint Sabas se trouve celui de sainte Parascève avec une belle église. Ce dernier couvent est occupé par des moines du mont Sinai.

رهبان طور سين وايقونه الست كاترينا وبقية الايقونات مع القونسطاس جميعه وابواب الهياكل والرسل شغل بلاد الروس ومصور على حايط باب الكنيسة جميعه صورة جبل الله طور سينا والدير وجبل موسي حيث ناجا الباري وجبل الست كاترينا وبقية الديارة هناك والعريان وغير ذلك كمثل ما هو معين بعينه فهذا لهم ودير مار ميخايل مقابل دير الغلطة واما كنيسة مار نقولا التي بقرب القرطه فهي تشبه الكنيسة التي في فاسيلودي من عمارة ستافانوس ويوضه معظمه كبيرة بقباب عاليه * وخارجها عمارة ملاصقتها ذكروا انها عمارة الترك وذكروا لنا في هذه مدينة ياش ثلاثون كنيسة ودير وهي بلدة شرحه وهواها وماها لديد عذب جداً احسن من ساير هذه البلاد وكذلك قداس سبت الثاني من الصوم والاسبارينون عشية ثم سحر الاحد الثاني والقداس حضرناه في كنيسة الدير ويوم الاربعاء من الجمعه الثالثه من الصوم الذي¹ تاسع اذار وعيد الاربعين شاهد خرجنا من قداس البرويجياسمانا بعد الساعة السابعة ونصف يكون انقص عن العادة نصف ساعه لاغير

1. Lgrd 1700 add. هو.

Chaque iconostase a l'icone de sainte Catherine et les autres icones. Les portes des sanctuaires et les images des apôtres ont été exécutées en Russie. Sur le mur de la porte de l'église on voit des peintures représentant la montagne de Dieu, le mont Sinaï, le couvent, la montagne de Moïse où il parla avec le Créateur, le mont sainte Catherine et les autres monastères de cette région, avec des bédouins, etc... On croirait voir ces lieux en réalité. Cela leur appartient.

Le couvent de saint Michel est situé vis-à-vis du couvent de Galata. L'église de saint Nicolas qui est près du palais ressemble à celle de Vaslui qui a été construite aux frais du Voïvode Étienne. Elle est majestueuse et grande avec de hautes coupoles * et à l'extérieur il y a un édifice qui lui est contigu; on dit que c'est une construction des Turcs. On nous a affirmé que dans cette ville de Jassy il y a trente églises et couvents. L'aspect offert par la ville est agréable, l'air y est pur, les eaux sont douces et salubres, meilleures que celle de toutes les autres villes de ce pays.

Le deuxième samedi du carême nous célébrâmes la messe et le soir nous chantâmes les vêpres. Le matin du deuxième dimanche nous dîmes la messe dans l'église du couvent. Le mercredi de la troisième semaine du carême, c'est-à-dire le neuf mars, fête des « quarante martyrs », nous sortîmes de la messe des présanctifiés après la septième heure et demie, c'est-à-dire une demi-heure seulement de moins que d'habitude.

* fol. 40 r°.

واحضروا للكنيسة قداسات كثيرة وصحون خبز وكعك اشكال واللوان وشمع كثير وسليقه وفرقوا منهم بركة على الحاضرين كالعادة

وصباح الاحد الثالث من الصوم حين باصا بنويي عند اخر آجيوس خرج الكاهن من الهيكل وهو حامل علي راسه صنيه فيها الصليب وقدامه الشماس بالمبخرة والشمع وهو يهتد قليلاً الي ان اتا الي امام قراية الانجيل التي كانت وضعوها تحت البوليا لاون مجلله بستر مخمل منقوش وبروازة مخمل اخضر بشراريب من تحت ثم وضعه عليها واخذ المبخرة من الشماس وبخر حولها وهو مصلياً (1) τὸν σταυρόν σου (2) προ(σχυνώμενοι) الي تمام الدور ثم ترنمها³ ثانياً الي تمام الدور الثاني ثم ترنمها ثالثاً الي تمام الدور الثالث ثم نزل سيدنا البطرك سجد نحو الصليب ثلاث مطانيات كبار وتبارك منه وبارك به علي الشعب كالعادة ثم دخلوا بعدة الرئيسا والكهنة وبقية الشعب اثنين اثنين عملوا كذلك وخرجنا من الكنيسة وكان حضرة البيك قد ارسل له خبر⁴ من عشية ايضاً حسب عادته انه يبات

1. L. om. τὸν σταυρόν... — 2. Lgrd 1700 om. προ(σχυνώμενοι). — 3. Lgrd 1700 : ترنموها. — 4. L a خبز qui change le sens de la phrase. C'est une erreur de copiste.

En ce jour, les gens apportèrent à l'église une grande quantité de petits pains de forme ronde, du pain ordinaire, des galettes et gimblettes de toutes formes; on apporta de même beaucoup de cierges et du colybe. On en distribua comme bénédiction aux assistants, comme de coutume.

Le matin du troisième dimanche du carême, pendant le chant : « Tout ce qui respire » à la fin de « Dieu Saint »¹, le prêtre sortit du sanctuaire, portant au-dessus de sa tête un plateau où on avait mis la croix, et le diacre marchait devant lui avec l'encensoir et le cierge. Il s'avancait lentement jusqu'à ce qu'il fut arrivé devant le tétrapodion de l'évangélique placé au-dessous du lustre; le tétrapodion était recouvert d'un tapis de velours brodé avec ourlet de velours vert et brodé de franges. Le prêtre y déposa le plateau, prit l'encensoir des mains du diacre, encensa tout autour, en chantant : « Votre croix » jusqu'à ce qu'il eût terminé le tour; il le chanta pour la deuxième fois jusqu'à la fin du deuxième tour, puis il le chanta encore une troisième fois, jusqu'à la fin du troisième tour. Monseigneur le patriarche descendit alors, fit devant la croix trois grandes génuflexions, la baisa, puis il bénit les fidèles avec la croix suivant l'habitude. Après lui, les hégoumènes, les prêtres et le reste du peuple entrèrent deux par deux et firent la même chose. Nous sortîmes de l'église. A son ordinaire, Son Altesse le prince fit savoir au patriarche dès la veille au soir qu'il se préparât à

1. Voir A. Couturier, *Op. cit.*, II, p. 243.

علي قداس في دير الضومنا الذي ذكرناه ثم ارسل له قوجيه بست روس خيل حمر ومضينا ودخلنا للكنيسة وابدلنا ولبسناه كالعادة وتباركنا من صليب كبير مذهب داخله من صليب سيدنا يسوع المسيح لونه اسود ما به غبا وهو وقف علي جبل المقدس وعياره مودوع في هذا الدير لان ديرين البيك هولاء¹ اوقفهم علي جبل المقدس ورئيساهم ورهبانهم منه وحين اقبل البيك دقوا له جميع النواقيس وجاء في عراضه ابهج من ذاك اليوم وخرجنا لاستقباله حسب العادة وكرسه بالاجيازمس كما ذكرنا² ثم كملنا القداس الالهي واكلنا من السليقه ايضاً وخرج سيدنا البطرک كذلك قدماه حتي بارك عليه وركب في القوجيه ووقف الي ان ركب سيدنا البطرک في قوجيته ومشوا جملة الي القرطه وعمل معه هذا اليوم اشراح وصفاء كلي علي الطرابازا واوعده بعمل تاج ذهب وحلّه كهنوتيه كامله والمسآ عاودنا وليه احد الرابع من الصوم عشيه ارسل له خبر انه يبات علي قداس في

تاني : 1. Lgrd 1700 : هولاي — 2. Lgrd 1700 a dans cet endroit la note marginale : قداس في دير الضومنا.

célébrer une messe le lendemain dans le couvent de la princesse, couvent dont nous avons parlé plus haut. Il lui envoya ensuite une voiture à six chevaux bais et nous partimes. Nous étant rendus à l'église, nous revêtîmes nos ornements et en revêtîmes le patriarche, nous baisâmes la grande croix dorée à l'intérieur de laquelle il y a un morceau, couleur noire, de la vraie croix, de notre Seigneur Jésus-Christ. Cette relique appartient au Mont Athos et la pièce constatant l'authenticité du bois (de la vraie croix) est déposée dans le couvent, parce que ces deux couvents du prince ont été légués au Mont Athos. Les hégoumènes et les moines de ces couvents viennent de là.

A l'arrivée du prince, on sonna toutes les cloches en son honneur, il vint dans un appareil plus grandiose que la fois précédente. Comme d'habitude nous sortîmes à sa rencontre, et le patriarche l'aspergea avec de l'eau bénite. Nous achevâmes la sainte messe et nous mangeâmes aussi du colybe. Monseigneur le patriarche sortit au-devant de lui pour le bénir; le prince remonta en voiture et attendit que monseigneur le patriarche fût monté dans la sienne et ils partirent ensemble pour se rendre au palais. Ce jour-là le prince le traita à table avec toute la cordialité et toute l'affabilité possible. Il lui promit de lui faire faire une mitre en or et un ornement sacerdotal complet. Le soir nous revînmes.

La veille au soir du quatrième dimanche du carême, le prince envoya

دير برنوصكه¹ وباكراً بعد الاورتن ارسل له القوجية ومضي الي الدير المذكور ولبسناه ثم دقت النواقيس وجاء البيك في عراضه احسن واجمل راكب علي فرس اشهب تركي عليه من الزركش والمرصعات كثير وخرجنا لاستقباله كالعادة ودخلنا كملنا القداس وانا قلت الانجيل في هذا اليوم ثم قبلته * اياه وقبلت يمينه ولائنه ايضاً وفي ساير هذه البلاد كانوا يتعجبوا من قرااتنا بالرومي كثير لان اسمنا عندهم حقير ثم بعد ان فرق سيدنا البطرك الانديدارا واكلنا من السليقه وخرج بمنشئته قدامه وبارك عليه وكان موجود في هذا اليوم اربع مطارنه اسقف القرطه الدايم ومطران صوفيا وفلاسيوس مطران نافاكطوس في بلاد

1. Lgrd 1700 note marginale : نائي قداس في دير الصومنا برنوصكه .

dire à monseigneur le patriarche d'avoir à se préparer à célébrer la messe dans le couvent de Barnovski. Le matin après les matines, il lui envoya la voiture et le patriarche se rendit à ce couvent, et nous le revêtîmes des ornements sacerdotaux. Puis on sonna les cloches et le prince arriva dans un cortège plus beau encore que précédemment; il montait un cheval ture gris, couvert d'un brocart en fil d'or incrusté de pierreries. Nous sortîmes à sa rencontre et rentrant dans l'église nous achevâmes la messe. Ce jour-là, c'est moi qui lus la « péricope » de l'évangile, après quoi je lui présentai le livre à baiser, * je baisai sa main droite et celle de son fils. Dans * fol. 40 v°. tous ces pays, on s'étonnait beaucoup de notre manière de lire le grec, car parmi eux notre nom est peu considéré. Après que monseigneur le patriarche eut distribué le pain béni et que nous eûmes mangé le « colybe », il sortit devant le prince revêtu de la « mandyas » et il le bénit. Ce jour-là, quatre métropolitains avaient assisté à l'office, savoir : l'évêque permanent du palais¹, le métropolitain de Sophia, Blaise métropolitain de Naupacte en

1. Barlam, le métropolitain de Moldavie (23 septembre-commencement d'avril 1653), est nommé par Paul d'Alep sans insister sur le grand personnage de l'église moldave pour l'installation duquel Méléce Sirig, le plus grand philosophe théologien des Grecs, fit un discours.

Ce fut sous le règne du Voïvode Basile qu'il développa la plus grande activité. Il fonda l'imprimerie de Jassy, avec l'aide de Lemberg lequel pour la première fois manifesta son activité à l'occasion du synode de Jassy de 1642 et surtout à l'occasion de la lettre du patriarche Parthène qui condamnait les propositions du catéchisme de Lucar. N. Iorga, *Istoria Bisericii Române*, vol. I, pp. 305, 307 et le chapitre VII en entier jusqu'à la page 314.

Sur l'importance de l'église moldave sous son métropolitain Barlam et son prince le Voïvode Basile qui renversait les patriarches et qui conduisait la politique ecclésiastique en Orient, si on peut la nommer ainsi, il y aurait grand profit à lire les pages sur le synode de Jassy de 1642 qui fut tenu par les Grecs et les Russes dans le but,

موره واسقف من الكرج كان جآ من المصكوف جديد بحسنه وافره زعم انه اسقف علي كنيسة في بلاد الداديان بها قميص السيدة والدة الآله ولاجل ذلك اعطاه الملك غير الصدقه الوافره تاج كالستري وساير حلة رياسة الكهنوت وكان تلبس يلبس قميص شعر مسح ظاهراً ثم اخذوا سيدنا البطرک بالقوجية معهم الى القرطه للطرابازا الملوكيه ايضاً والمسآ عاودنا للدير وليلة خميس الثوبه عملوا سهرانه عظيمه ودقوا النواقيس في الساعة

Morée et l'évêque de Géorgie; celui-ci était venu récemment de Moscou avec des aumônes abondantes. Il prétendait être évêque d'une église dans le pays de Dadiane¹, où on conserve la tunique de la sainte Vierge, mère de Dieu². A cause de cela, l'empereur de Moscou lui fit cadeau, en plus d'abondantes aumônes, d'une jolie mitre et d'un vêtement pontifical complet. Il était vêtu extérieurement d'un cilice. En compagnie de ces prélats on conduisit monseigneur le patriarche au palais pour le repas princier; le soir nous retournâmes au couvent. La veille du jeudi de la Pénitence, on célébra les grandes vigiles; on sonna les cloches à deux heures

d'un côté, d'approuver la profession de Pierre Movila et, d'un autre, de condamner les propositions de Cyrille Lucar, patriarche de Constantinople, qui adhérait par une profession de foi à la doctrine calviniste.

Cette question attira sur l'Orient l'attention de toute la chrétienté et nous voyons plus tard en 1672 le synode des patriarches orientaux à Jérusalem, assemblé dans le but de réfuter les nouveaux articles de foi calviniste qui pénétraient parmi les chrétiens et qui avaient l'approbation du patriarche Cyrille.

Le patriarche Macaire d'Antioche écrivit en ce temps-là une réfutation en treize chapitres de la doctrine calviniste, dont le manuscrit est conservé à la Bibliothèque Nationale de Paris sous le n° 224. Il a une grande importance étant signé par des prêtres et par Grégoire, métropolitain de Bosra et du Hauran.

L'église de Moldavie subit l'influence de l'église russe du sud, dont le métropolitain de Kiev s'intitulait métropolitain de Kiev et Halici et de toute la Russie. N. Iorga, *Istoria Bisericii Române*, pp. 303-314. Sur l'influence russe de Pierre Movila, métropolitain de Kiev dans le temps de Matthieu Basarab, voir N. Iorga, *op. cit.* pp. 294-295.

1. Dadiane est le titre du prince régnant. Olga Lébédew, *Histoire de la conversion des Géorgiens au christianisme op. cit. par le patriarche, Macaire d'Antioche*, Rome, 1905, p. 43 note. — 2. Le patriarche Macaire donne des relations concernant la tunique de la sainte Vierge qu'il a vue en Géorgie : « Le diocèse de Mingrélie possède six évêchés : 1°... 2° de Khôbi, où l'on conserve encore de nos jours la tunique de Notre-Dame. J'ai vu cette tunique et je l'ai baisée: j'ai fait tailler une tunique tout à fait pareille en toile blanche de lin, nous célébrâmes le service de l'eau bénite, dans laquelle nous avons trempé un bout de la tunique de Notre-Dame, pour en asperger la tunique neuve que nous avons pliée soigneusement pour l'emporter dans notre pays, afin d'y apporter la bénédiction de la sainte Vierge ». Olga Lébédew, p. 43.

الثانية من الليل فأولاً دق القندلفت ناقوس الخشب ثلثمائة مرة عدد وعند كل ثمام مايه كان يقف ثم دقوا نواقيس النحاس جميعها كثيراً ثم دخلنا للكنيسة وطلع الكاهن بخر من غير بدو صلاة من سكوت ثم وقف تحت الخورص وقال كبيره ابلوجيصن¹ ثم ختم في بخور سيدنا البطرك³ ودخل للبيكل من باب الملوكي وقال Δόξα τῷ ἁγίῳ² كالعادة وقال سيدنا البطرك ستة مزامير من غير قدوس الله أولاً القطع الثلاثة ثم الليلوييا وتريصاجيون وقالوا كاتسما من المزامير ثم ارحمني يا الله⁴ وبدوا في القانون جميعه بترنيم لديد لان العادة في جميع هذه البلاد ان المتقدم يقول مزامير السحرية ثم المجد المرسل النور والمجد لله في العلاء وتوابعا واياها المسيح الضو الحقاني ثم مزمو الغروب واياها النور البهي واهلنا والان اطلق وبعد الفوطاغوجيكا كملوا الصلاة مع الساعة الاولي كالعادة وخرجنا من الصلاة بعد الساعة السادسة من الليل وبعد الظهر قدسوا برويجياسمانا ووضعوا ايقونة البشارة المتفق في الغد عيده ونزل سيدنا البطرك تبارك منها كالعادة وبقية الحاضرين بعد

1. Lgrd 1700 : افلوجيصن. — 2. L om. Δόξα τῷ ἁγίῳ. — 3. L add. الي — 4. Lgrd 1700 add. كعظيم رحمتك.

de la nuit. Le sacristain frappa d'abord la simandre trois cents fois et, à la fin de chaque centaine de coups, il s'arrêtait; puis il sonna plusieurs fois toutes les cloches d'airain, enfin nous entrâmes dans l'église. Le prêtre se mit à encenser en silence, sans commencer l'office il s'arrêta au-dessous du chœur et dit : « Bénissez, Seigneur ». Ensuite il acheva l'encensement de monseigneur le patriarche, entra dans le sanctuaire par la porte royale et dit : « Gloire à la sainte [Trinité] » selon l'habitude. Monseigneur le patriarche récita six psaumes sans dire « Dieu saint » au commencement, trois tropaires, ensuite « alleluia », et le « trisagion ». On récita un « cathisma » des psaumes et « Dieu, ayez pitié de moi », puis on commença le canon en entier sur une mélodie harmonieuse. C'est l'habitude dans ce pays que celui qui préside dise les psaumes du matin, ensuite « Gloire à celui qui nous a envoyé la lumière » et « Gloire à Dieu au plus haut des cieux » et « O Christ, vraie lumière », puis les psaumes des vêpres et « O lumière éclatante », puis « Rendez-nous dignes » et « Maintenant laisse ton serviteur » et après, les « photagogiques ». On acheva l'office avec la première heure selon l'usage, et nous sortîmes du service après la sixième heure de la nuit. L'après-midi, ils avaient célébré la messe des présanctifiés et ils exposèrent l'icone de l'Annonciation dont la fête devait se célébrer le lendemain. Monseigneur le patriarche descendit, la baisa ainsi que tous les autres assistants. Après avoir reçu le pain béni, nous

الانديدارا ثم خرجنا للطرابازا وشربنا خمر وما صار في هذه الليلة صلاة نوم ولا دقوا نواقيس¹ ولكن ليلة الجمعة نصف ليل دقوا النواقيس ودخلنا الكنيسة وبدوا في صلاة النوم الكبيرة² وعند ارحمنا يارب ارحمنا بدوا في اللتين وحطوا خمسة خبزات ووعا زيت ووعا خمر ووعا قمح وشمعدانين فوق القرايه تحت الخورص وقال الشماس بعد البخور طلبه الاغربيه خلص يا الله شعبك وتوابعها ثم بخر حول الاغربيه واخذ واحده منها بارك عليها سيدنا البطرك ثم ابتدوا في السحريه الستة مزامير من غير قدوس الله والقطع الثلثه ثم قالوا تاوس كيريوس والمزامير والقانون وما قالوا التسايح ولكن عوضهم يا والدة الاله خلصينا وبعد ياصا بنويي نزل سيدنا البطرك تبارك من ايقونة البشارة والحاضرين وخرجنا من الاورترون سحر وكان البيك ادسل له خبر انه يبات علي قداس في كنيسة القديس مار نقلا³ بقرب القرطه المشهوره بكنيسة * الباكات ثم ارسل له القوجيه ومضينا اليها وابدلنا ثم

* fol. 41 r°.

1. Lgrd 1700 : النواقيس . — 2. L om. ليلة. — 3. Lgrd 1700, note marginale : رابع قداس في كنيسه مار نقولا.

allâmes nous mettre à table et nous bûmes du vin. Pendant la soirée, on ne fit pas le service des complies et on ne sonna pas les cloches. Mais le vendredi à minuit, on sonna les cloches, nous entrâmes dans l'église et on commença le service des grandes complies, et après « Ayez pitié de nous, Seigneur, ayez pitié de nous » on commença la « litia ». On plaça cinq pains, un vase d'huile, un de vin et un de blé et deux chandeliers sur le « tétrapodion »¹ au-dessous du chœur. Après avoir encensé, le diacre dit la prière des vigiles : « Sauvez, Seigneur, votre peuple », etc... et il encensa autour des pains; il en prit un et monseigneur le patriarche le bénit. Aux matines, on commença les six psaumes sans dire « Dieu Saint » et les trois morceaux; ils dirent ensuite : « Dieu est le Seigneur »², les psaumes et le canon. Ils ne récitèrent pas les cantiques mais à leur place ils dirent : « O Vierge, mère de Dieu, sauvez-nous ». Après « Tout ce qui respire », monseigneur le patriarche descendit, baisa l'icône de l'Annonciation, ce que firent aussi les assistants. Nous sortîmes des matines de bonne heure.

Le prince envoya dire au patriarche de se préparer à célébrer la messe dans l'église de saint Nicolas, près du palais, connue sous le nom

* fol. 41 r°.

d'église * des princes. Il lui envoya sa voiture et nous partîmes. Nous revêtîmes nos ornements ainsi que monseigneur le patriarche, et nous

1. A. Couturier, *op. cit.*, I, p. 66. — 2. A. Couturier, *op. cit.*, II, p. 136, note 5.

ولسيدنا البطرك وابتدينا في القداس لان البيك كذا اراد ثم قلت افلوجيصن دسبوتا والكاهن افلوجيماني وبدوا في صلاة الغروب باركي يا نفسي للرب ثم السيناتي ثم القطع المعلومه ثم الايصودن وحينئذ دخل البيك وكان ماشي من الصرايا وما لاقينا له حسب العادة لاجل بدونا القداس ولكن في حال وقوفه بكرسيه بارك عليه وعلي ابنه ثانيًا وثالثًا ثم كملنا القداس واكلنا من السليقة الملوكية بعد الافشين دعا للبيك كما ذكرنا ومن الخمر ثم وقف البيك بكرسيه الي بينما نزع سيدنا البطرك بدلته ولبسناه منشيته حسب العادة كما ذكرنا وخرج قدامه الي ان بارك عليه ومشي هو واية الي الصرايا وصار في هذا اليوم طرابازا واحتفال اكثر¹ من العادة بسبب انه عيد سيدي هذا ولما كانت تخرج الصحون من المطبخ الي فوق كانت تدق الطبول وتزعق النفيرات والزومور وصار في هذا اليوم فرح² كثير والنوبة السلطانية وغنا الترك لا يبطل الي المسآ واتينا بالقوجية الي الدير اعلم ان زرع شجر الدراقن وغيره ثم الورد وغيره ثم بدار الفول والبصل والثوم وغير ذلك يكون في اواسط شهر اذار واما الليمون في هذه الايام يجلبوه من الرميله ويطمروه

1. L add. التي. — 2. Lgrd 1700, note marginale : وهذا كان اخر ايام الفرح.

commençâmes la messe selon le désir du prince. Je dis : « Bénissez Seigneur » et le prêtre dit : « Béni soit ». On commença le psaume des vêpres : « Bénis, ô mon âme, le Seigneur! », la litanie et les morceaux connus, puis le prince, qui venait à pied du palais, entra à ce moment. Nous n'allâmes pas à sa rencontre comme d'habitude, parce que nous avons commencé la messe, mais quand il se fut placé sur son trône, le patriarche le bénit ainsi que son fils, deux, trois fois, puis nous achevâmes la messe. Nous mangeâmes le « colybe royal », et après la conclusion, le patriarche pria pour le prince et nous bûmes du vin. Le prince se tint debout sur son trône en attendant que monseigneur le patriarche eût quitté ses ornements et que nous l'eussions revêtu du « mandyas » suivant l'habitude. Le patriarche sortit devant lui pour le bénir et ils marchèrent ensemble jusqu'au palais. Ce jour-là il y eut festin et une solennité plus grande que d'habitude, parce que c'était une fête de Notre-Seigneur. Lorsqu'on montait les plats de la cuisine jusqu'à la salle à manger on battait le tambour, on sonnait du clairon et on jouait de la flûte. Il y eut de grandes réjouissances; la musique turque et les chants turcs ne cessèrent pas jusqu'au soir. Nous revînmes au couvent en voiture.

Remarque. Au milieu du mois de mars on plante des pêcheurs, des rosiers et l'on sème des fèves, de l'oignon, de l'ail, etc... A cette époque, on importe des citrons de la Roumélie et on les place dans les caves, envelop-

في المغر وكل واحدة بشاهيه وكل اقه رمان بنصف غرش مجلوب لان ما في هذه الديار شني واحدة¹ وما صار في هذه ليلة سبت المدايح لا دق ناقوس ولا صلاة غررب ولكن بعد دق الساعة السابعه من الليل عملوا ايضاً سهرانه عظيمه ودقوا ناقوس الخشب ثلثماية مرة كما ذكرنا ثم جرس الكبير مايه وبعد بخور الكاهن ومزامير السحريه وتاوس كيريوس وكاتسما من المزامير وضعوا القرايه المجللة قدام ايقونة السيده وشعلوا شموع الشماعدين ثم نزل سيدنا البطرك من كرسيه ووضع البطرشير والاموفرون وقال ستة بيوت من المدايح وطلع لكرسيه ثم قالوا كاتسما ثانيه من المزامير ثم قال الاسقف ستة بيوت اخري وكانوا يعيدوا الارموس ثم قال ريس الدير ستة ثم التيماريوس ستة وترنموا القانون خلواً من تسابيح ايضاً ولكن ياوالدة الاله خلصينا ثم خرجنا من الاورترن سحر وفي هذا اليوم الذي هو سبت المدايح قدس سيدنا البطرك في كنيسة مار سابا² المذكورة لكل الباركان وكان قداس محفل قوي وعملنا طقسنا بتمامه وبعد ان خرجنا من القداس قرب الظهر ولبسناه المنشئة كالعادة وخرجنا من الكنيسة ومضوا بالشموع قدماه الي حيث

قداس خامس : Lgrd 1700 note marginale : اعلم . — 1. Lgrd 1700 om. واحدة . — 2. Lgrd 1700 note marginale : في دير مار سابا للباركان .

pés de papier. Une oque de grenades importées coûte une demi-piastre. car dans cette région il n'y en a pas¹.

La veille du samedi de l'Acathiste, on ne sonna pas les cloches et on ne célébra pas les vêpres. Après qu'eurent sonné sept heures du soir, on fit de grandes vigiles et on frappa la simandre trois cents fois, comme nous l'avons dit, puis on sonna la grande cloche cent fois. Après que le prêtre eût encensé et qu'on eut lu les psaumes du matin et dit : « Dieu le Seigneur... » le « cathisma » des psaumes, on plaça le « triscélion » recouvert d'un tapis devant l'icône de la sainte Vierge, et après qu'on eut allumé les cierges des chandeliers, monseigneur le patriarche descendit de son trône, mit l'étole et l' « omophorion » et dit six strophes de l' « acathiste », puis il remonta à son trône. On récita ensuite le deuxième cathisma des psaumes, puis l'évêque dit six autres strophes — ils répétaient le « hirmos » — l'hégoumène en dit six, le prêtre de service, après lui, en récita six autres. Ils chantèrent aussi le canon sans cantiques et l'invocation « O Mère de Dieu, sauvez-nous ». Nous terminâmes les matines de bon matin.

Ce jour-là, samedi de l'Acathiste, monseigneur célébra la messe dans la dite église de saint Sabas, pour les négociants; ce fut une messe extrêmement solennelle et nous fîmes notre office tout entier.

Après être sortis de la messe, il était près de midi, nous revêtîmes le patriarche du « mandyas » et nous sortîmes de l'église. On marcha devant

المقابر خارجها لان رجل طلب من سيدنا بطرك قايلًا ان ابي قبل ما يتوفي اوصاني قايلًا ان بعد موتي الي مدة ثلاث سنين افتح قبري وابصر رئيس كهنة حاضر او ان اتفق بطرك حتي يقرا علي افشين استغفار وحل فلبسناه حينئذ البطارشيل والامفورن وبدا الصلاة وترنموا قطع الاموات المعلومة ثم قال افشين الحل ثم السيخوروختي * اي * fol. 41 v°. الاستغفار وطرش علي أعضاء من الاجيازمس ثم اتينا الي الطرابازا الدير وعملوا له اهله منيموسينون² اي تذكرا وذلك انهم احضروا للطرابازا مايدة كبيرة من ساير الطعامات ثم سلقه وخمر وفرقوا علي الحاضرين كلهم شمع كبار ثم قام³ سيدنا بطرك مع بقية الحاضرين قايلًا افلوجيطوس آو تاوس ايمون ثم قدوس الله وترنموا قطع الاموات ثم بخر الشمس وهو باستيخاري بمبخرة فضه بلا سناسل بقبضه لكل الحاضرين وقال ارحمنا يا الله كعظيم رحمتك ثم من اجل نياح نفس عبد الله فلان الراقد بتمامها وقال سيدنا

1. Paris 6016 note marginale البغطان في جنازة في البغطان. — 2. Lgrd 1700 note marginale : صفة الميموسينون والتجنيز في البغطان. — 3. Lgrd 1700 donne deux variantes : قام et قال.

lui avec des cierges jusqu'au cimetière hors de l'église, car un homme avait dit à monseigneur le patriarche : « Mon père, avant de mourir, m'a fait ces recommandations : « trois ans après ma mort, ouvre mon tombeau, et regarde en présence d'un grand dignitaire, et s'il y a un patriarche, qu'il lise sur moi l'absoute. » — Nous lui mîmes alors l'étole et l'omophorion et il commença le service.

XVIII. LES FUNÉRAILLES EN MOLDAVIE¹

On chanta les prières habituelles pour les morts ; le patriarche dit ensuite l'absoute et « syghoreité * c'est-à-dire la prière pour la rémission des * fol. 41 v°. péchés, après quoi et il aspergea le corps d'eau bénite. Puis nous allâmes au réfectoire du couvent où la famille fit pour lui un « mnimosynon » ou *requiem*. Dans le réfectoire on dressa une grande table avec toutes sortes de plats, auxquels on ajouta le colybe et le vin, en distribuant de grands cierges à tous les assistants. Monseigneur le patriarche se leva ensuite ainsi que les autres assistants et dit : « Béni soit notre Dieu », puis « Dieu Saint » et ils chantèrent les strophes des morts.

Le diacre vêtu de l'aube encensa tous les assistants avec la cassolette d'argent et dit : « Ayez pitié de nous, ô Dieu, selon Votre grande miséricorde »

1. Sur l'enterrement des moldaves, voir D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, p. 164.

البطرك افشين الموتى يا الاله الارواح ثم ختموا الصلاة واطفوا الشموع وتناولوا جميعهم من السليقه وترحمنا عليه وبعد ان تخلصنا من الغدا فرق ابنه علي كل الحاضرين حسنه لان هذه عادتهم في بلاد البغضان والفلاخ وهذا طقس الميموسيون ونحن منسميه الصباحيه والثالث والتاسع ولما قمنا عن المايده حينئذٍ دقوا ناقوس الكبير وذلك علامه عندهم لتجتمع كهنة البلده الي جنازته هذا اذا كان غني او ان احدهم¹ مات وفي الدير الذي مرادهم اهله ان يدفنوه بيا مروا القندلفت بقرعه مستور الحال واما اذا كان فقير بيدفنوه بلا ناقوس لكي لا يدري احدًا ثم مضي من الدير ستة كهنة بافلونياتهم وشماسان بالمباخر الي بيته لياتوا به وعادتهم في هذه البلاد اذا مات ميت ما بيقبروه ليومين ثلثه ومع هذا فبغير كفن مكشوف الوجه ويشعلوا حوله الشموع ليلاً ونهاراً واي من اراد من الكهنة ان مضي الي عنده ويقرا عليه بالانجيل من اوله لاخره لامره واحده ولكن مرات عديده من حين وفاته الي حين دفته ولو كانوا خمسون كاهن او شماسه وذلك لاجل الحسنه الوافرة

1. Lgrd 1700 : احدًا.

puis « pour le repos de l'âme du serviteur du Dieu, le défunt un tel » jusqu'à la fin. Monseigneur le patriarche dit la prière des morts : « Dieu des âmes ». On acheva ensuite le service et on éteignit les cierges. Tous prirent du « colybe » et nous priâmes pour le mort. Après le déjeuner, le fils du défunt distribua une aumône entre les assistants, parce que c'est l'habitude dans les pays de Moldavie et de Valachie et tel est le rite du *requiem* que nous appelons « sabahié » et service du troisième et neuvième jour.

Lorsque nous nous levâmes de table, on sonna la grande cloche : chez eux, c'est le signe que quelqu'un est mort. Si la famille désire qu'il soit enterré dans le couvent, elle donne l'ordre au sacristain de sonner les cloches pour assembler aux funérailles tous les prêtres de la ville. Cela arrive s'il est riche ou de situation moyenne ; mais s'il est pauvre, ils l'enterrent sans sonnerie de cloches, afin que le décès soit ignoré de tous. Après cela six prêtres du couvent en chasuble, se rendirent à la maison du défunt ainsi que deux diacres avec des encensoirs, pour amener le corps. L'habitude chez eux est, si quelqu'un vient à mourir, de ne l'enterrer qu'au bout de deux ou trois jours, sans linceul, avec le visage découvert, en allumant des cierges jour et nuit autour du mort. Tout prêtre qui désire venir chez lui, le peut, pour lire des « péricopes » de l'évangile, du commencement jusqu'à la fin, non pas une seule fois, mais plusieurs fois, depuis le moment du décès jusqu'à celui de l'enterrement, alors même qu'il y aurait cinquante prêtres ou diacres, et cela se fait pour d'abondantes aumônes.

فهذا المرحوم الذي توفي كان رجل اختيار صاحبنا واصله من قونيه من آبا وجدود ينكچاريه وهو كان انكچاري ايضاً فجآ الي هنا واعتمد وتزوج وكان الختمان اخو البيك اي الوزير صار اشبينه واما الديانه التي كانت عنده ومواضبه الصلاة فما كانت ولا عند واحد منا فحين توفي كان عليه ديون لبازركان ترك فارس للحال الختمان ختم علي اسبابه واخرجوا منها¹ فتيح لتجيزه ودفنه نحو عشرون ذهب وفيما بعد يبقوا المدائيه يتقاسموا رزقه وأرسل وصا كل البازركان ان يحتفلوا بجنازته بسبب تويخ الترك الحاضرين فلما كانوا جايين بنعشه والكهنة قدامه والشموع وكلما وصلوا الي عند اوضة الاتراك كانوا يوضعه هناك ويصلوا عليه بحس عالي الي ان دخلوا به للكنيسة ووضعه في الوسط هذا والناقوس يقرع ثم سكت ثم لبسنا سيدنا البترك المنثيه ودخلنا للكنيسة ثم وضعنا له البطراشيل والاموفورن ووقف عند راس المايت ووجهه مكشوف والايقونه علي صدره ثم ان الشمس ناوله المبخره حسب عادتهم فبجر حول المايت شكل صليب ثم لابواب الهيكل وهو قايلاً افلوحيطوس وابتدوا بالجناز ثم لخورص اليمين والشمال ولبقية * الكهنة * fol. 42 r°.

1. Lgrd 1700 add. اولاً.

Quant au défunt, c'était un homme âgé et notre ami, originaire de Coniè (Iconium), fils et petit-fils de janissaires. Il avait été, lui aussi, janissaire. Il était venu ici, s'était fait baptiser et s'était marié. Le hatman, frère du prince et son vizir avait été son parrain. Sa piété et son assiduité à la prière ne se rencontraient chez aucun d'entre nous. Quand il mourut, il devait de l'argent à des négociants turcs. Le hatman envoya immédiatement apposer les scellés sur ses biens. On préleva d'abord d'office pour les frais de ses funérailles et de son enterrement environ vingt ducats, après cela les créanciers se partagèrent ses biens. Il avait recommandé à tous les négociants d'assister à son convoi et à son enterrement à cause du blâme que les Turcs présents adressaient [au défunt]. Lorsqu'on apporta la civière, les prêtres marchaient devant portant des cierges. Lorsqu'on arrivait à une maison turque, on la déposait à terre et les prêtres priaient à haute voix jusqu'à ce qu'ils l'eussent introduite dans l'église et déposée au milieu, tandis que les cloches sonnaient. Puis on fit le silence. Nous revêtîmes monseigneur le patriarche du « mandyas » et nous entrâmes dans l'église; nous lui mimés l'étole et l'« omophorion ». Il se tint debout près de la tête du mort dont le visage était découvert et qui avait une icône sur la poitrine, et selon l'habitude le diacre tendit l'encensoir au patriarche et celui-ci encensa autour du mort en forme de croix, ensuite il encensa les portes du sanctuaire en disant: « Béni » puis on commença le service de l'absoute. Il encensa le chœur de droite et celui de gauche et tous* les prêtres qui s'y trouvaient ainsi que * fol. 42 r°.

الموجودين والشعب ثم بخر حول النعش ثانياً والتفت نحو المشرق وصلب علي وجه ثلاث مرار ثم طلع لكرسيه وهم عمالين¹ يترنموا طوباهم وارحمني يا الله بترنيم وتطريح مناقله ثم القانون كذلك واول اعلان قاله سيدنا البطرك ثم ان الاسقف الحاضر اخذ المبخره بعد سيدنا البطرك وبخر حول المايت اولاً وثانياً ثم لابواب الهيكل ولبقيه الحاضرين وصلب علي وجهه ايضاً وعمل كارون اولاً وثانياً لسيدنا البطرك ووقف مكانه وقال الاعلان الثاني في حينه وهكذا فعلوا جميع الكهنة الحاضرين علي مراتبهم الي حين التقبيل ثم في آخرهم الشماس الخادم وكان هو يمضي بالمبخره نحو الكاهن على مرتبه وببخره مرتين ثلثه حتي يخرج ويتناولها منه وبعد عودته كان الكاهن يبخر الشماس مرتين ثلثه كذلك ويناوله هي وكل كاهن يبخر كان يقول الاعلان المستقبل في حينه الي الثمام ولا بد عن بخور كرسي البيك دايماً ثم نزل سيدنا البطرك الي عند راسه وقرا الانجيل والعادة ان حرمة واولاده واهله يبسجدوا تحت الانجيل وهو يقرأ ثم قرا عليه افشين الحل وتقدم

1. Lgrd 1700 om. عمالين.

les laïques, puis il encensa autour de la civière une deuxième fois et se tourna vers l'orient, fit le signe de la croix trois fois sur son visage, puis il monta à son trône, tandis qu'on chantait « Heureux ceux qui » et « Ayez pitié de moi, ô Dieu » avec le chant alterné ainsi que le canon.

Monseigneur le patriarche récita la première conclusion. Puis l'évêque présent prit l'encensoir après monseigneur le patriarche et encensa autour du mort, une première et une deuxième fois, puis il encensa les portes du sanctuaire et les assistants et il fit le signe de la croix sur son visage, puis il s'inclina deux fois vers monseigneur le patriarche et il s'arrêta à sa place et au moment convenable, il récita la deuxième conclusion, puis les autres prêtres présents, d'après le rang des préséances, firent de même jusqu'au moment où on donne un baiser au mort. Après eux, le diacre officiant alla avec l'encensoir devant chaque prêtre selon leur rang, il l'encensa deux ou trois fois jusqu'à ce qu'il sortit ; le prêtre à son tour lui prenait l'encensoir, encensait le diacre deux ou trois fois de même et il lui remettait l'encensoir. Chaque prêtre qui encensait disait la conclusion suivante au temps voulu, jusqu'à la fin, sans jamais omettre l'encensement du trône du prince. Monseigneur le patriarche descendit à la tête du mort et lut l'évangile. Il est d'usage que la femme, les enfants et les parents du défunt s'agenouillent sous l'évangélique pendant la lecture de la « péricope ». Après cela il lut l'absoute des morts et s'avança vers l'icône qui était sur la poitrine du défunt, fit vers l'orient trois genuflexions et baisa l'icône, il fit

الي عند الايقوته التي على صدره وعمل نحو المشرق ثلاث مطانيات ثم قبلها ثم ثلاثه اخري وطلع لكرسیه ثم جا الاسقف ورئيس الدير كل واحد من جهة وعملوا مطانيات نحو المشرق وقبلوا الايقوته ايضاً ثم جاوا الكهنة كذلك والشمامسه والرهبان اثنان اثنان وكان واقف من اهالي او محبين المايت اثنان من الناحيتان يفرقوا علي الجماعه باسرههم حسنه في اوراق او في محارم مطرزة الي الفقراء ثم دخلوا الاعيان الي اخر الجماعه علي مراتبهم اثنان اثنان ثم خرجوا به ودفنوه خارج الدير ونحن ما خرجنا معه ما هي عادة وان كان المايت غني جداً بياخذوا جميع الحاضرين الي بيته الي المايده ثم بيتاوا بصحن سليقه ويفرقوا عليهم شمع والكاهن افلوجيطوس ثم طروباريات الموتى والشماس بعد البخور ارحمنا يا الله بتمامها ويذكر المايت ورئيس الكهنة الافشين وبيتناولوا¹ من السليقه وبيترحموا عليه

اخبار الحوادث الذي صارت²

واما يوم الاحد الخامس من الصوم صلينا في كنيسه الدير وكان حضرة البيك اواعد

1. L. بتناولوا. — 2. Note marginale.

ensuite trois autres génuflexions et monta à son trône. Puis l'évêque et l'hégoumène du couvent vinrent chacun d'un côté différent. Ils firent des génuflexions vers l'orient et ils baisèrent l'icone. Les prêtres vinrent aussi ainsi que les diacres et les moines qui s'avancèrent deux par deux. Deux des parents ou amis du mort se tenaient debout des deux côtés, distribuant à toute l'assemblée une aumône destinée aux pauvres enroulée dans des feuilles de papier ou dans des mouchoirs brodés. Ensuite les notables entrèrent suivant leur rang, deux par deux, après la foule; puis on transporta le défunt hors de l'église et on l'enterra hors du couvent, mais nous n'accompagnâmes pas le corps, car ce n'est pas l'habitude.

Quand le mort est très riche, tous les assistants sont invités à un repas dans la maison mortuaire. On apporte un plateau de colybe et on distribue des cierges et le prêtre dit : « Béni » et les tropaires des morts. Après avoir encensé, le diacre dit : « Ayez pitié de nous, ô Dieu » etc... puis il mentionne le nom du mort. L'archiprêtre dit la prière, on prend du colybe et l'on prie pour le défunt.

XIX. — CHRONIQUE DES ÉVÉNEMENTS PASSÉS.

Le cinquième dimanche du carême, nous fîmes des prières dans l'église du couvent et Son Altesse le prince fit promettre à monseigneur le patriarche

سيدنا البطرک ان يقدر في دير هارون ويوضه خارج البلد ولكنه اصبح في هذا اليوم
مغتاض كثير لا نعلم لماذا

يجب ان تعلم ان الساعة الحديدية التي في دير الافندي كانت تدق من اول ادار
الى عشرة منه اثني عشر ساعه ليلاً¹ واثني عشر ساعة ليلاً سوا ومن بعد العشرة ايام
اندارت تدق اربعة عشر ساعة نهاراً وعشرة ساعات ليلاً

1. Lire : نهاراً, demandé par le contexte.

de célébrer la messe dans le couvent du Voïvode¹ Aron, hors de la ville.

Mais au matin de ce jour, il était très courroucé, et nous en ignorions la cause.

Il est nécessaire de savoir que l'horloge en fer du couvent princier sonnait à partir du premier mars jusqu'au dix de ce mois, douze heures pendant la nuit et douze heures pendant le jour, et les dix jours suivants, elle sonnait quatorze heures pendant le jour et dix heures pendant la nuit.

1. Paul d'Alep, compagnon et fils du patriarche Macaire d'Antioche, n'a pu faire la description de cette église comme pour les autres.

Le couvent du Voïvode Aron fut bâti en 1594 (7102) d'après les documents, à l'emplacement d'une autre église. Dans les documents de donation sont mentionnés Pierre le Boiteux et Alexandre Lăpusneanu, donc le Voïvode Aron rebâtit le couvent de son père. Il confirma les donations de Lăpusneanu, de Iancu Sassu et de Pierre le Boiteux, en ajoutant encore d'autres legs.

Les troubles qui suivirent causèrent des dommages au couvent auquel personne ne s'intéressait. Le prince Jérémie Movila le légua au couvent de saint Georges Zographe de Svetagora pour la deuxième fois. Plus tard Radu Mihnea confirma la donation de Pierre le Boiteux en ajoutant encore quelque chose et tous les princes qui lui succédèrent confirmèrent les donations en y ajoutant de nouvelles.

Pendant le règne de Basile Lupu, en dehors de la confirmation des anciennes donations, nous en trouvons d'autres récentes. L'hégoumène du couvent dans ce temps fut Joseph. A cette époque, le couvent devint « metochion » du couvent de Halki près de Constantinople. Celui qui s'intéressa le plus au couvent fut le Voïvode Dabija, qui confirma les donations antérieures et en fit encore d'autres.

Ce couvent fut tellement négligé que les documents mentionnent cet état de choses en termes caractéristiques. — Il faut rappeler que les guerres survenues en Moldavie en 1661 entre les Tatares du Voïvode Étienne Lupul et les Cosaques de Constantin le Camus et l'expédition de 1685 causèrent des dommages à ce couvent; lorsqu'il devint église paroissiale, il fut laissé dans l'abandon le plus complet.

La dernière réparation faite en 1907 à la suite de l'approbation de la commission des monuments historiques, lui assure dorénavant l'existence. *Buletinul Com. Mon. Ist.*, an II, n° 1, 1909. N. Iorga, *Inscriptii*, vol. II, p. 179. Bucuresti, 1908.

واما جري¹ بعد هذه الحوادث انه كان سبب قلة خروج البيك في هذا اليوم الي برا هو هذا وهو ان اتاه ورقه مع كاهن معلم اعتراف ان اكابر بلاده قد خانوا عليه واتفقوا مع ماغس لوغوتاتيس على قتله ومضي داك من مدة عشرة ايام بحيله الي عند قرال المجر * اي الاونكروس والي عند متتي² بيك الفلاخ ملتجياً اليهم وشنع علي فاسلي ان مراده يملك بسيفه وقوة القزق بلاد المجر وبلاد الفلاخ فاغتاضوا عليه بسبب ذلك كثيراً او اعطوا لماغس لوغاتي³ المذكور قوة عظيمة منهم نحو ثلاثون الف عسكري لياتوا⁴ علي فاسيلي ويقتله وكان قد سجد لهم واتفق هو واياهم ان يكونوا شي واحد وصار الميعاد بين ماغس لوغاتي⁵ المذكور وبين اكابر عساكر البغضان انها يكبسوا فاسيلي علي غفله يوم الاحد الشعانين حين القداس في ديرة لان عادته كانت انه يعمل عيد الشعانين فيه دائماً بالافراح والسرور ثم يحتوا علي ساير خزائنه ويقتلوه فالباري ما سمح

1. Lgrd 1700 note marginale : كيف جرى علي فاسيلي بيك البغضان مفصلاً. — 2. Lgrd 1700 : متي. — 3. Lgrd 1700 : لوغوتاتي. — 4. Lgrd 1700 : لياتي. — 5. Lgrd 1700 : لوغوتاتي. * fol. 42 v°.

Après ces événements, il survint un fait qui empêcha le prince de sortir ce jour-là. On lui avait envoyé une lettre par un prêtre confesseur¹, l'informant de la trahison des boïars du pays; ceux-ci s'étaient entendus avec le grand « logothète » pour le tuer. Ce dernier, usant de ruse, s'était rendu dix jours auparavant auprès du Roi des Magyars * ou Hongrois et auprès * fol. 42 v°. de Matthieu, prince de Valachie, pour se réfugier auprès d'eux. Il imputa à Basile le désir de conquérir par le glaive et avec l'appui des Cosaques, le pays des Magyars et la Valachie. Ils s'irritèrent contre le prince Basile et fournirent au grand logothète² une grande armée de trente mille soldats, pour marcher contre Basile et le tuer. Le grand logothète s'était prosterné devant eux et il s'était entendu avec eux pour agir d'un commun accord. Il avait été convenu entre le grand logothète et les commandants des armées de Moldavie de surprendre Basile, à l'improviste, le dimanche des Rameaux, au moment où la messe se célébrait dans son couvent; parce qu'il avait l'habitude d'y fêter les Rameaux avec allégresse, ils voulaient ensuite s'emparer de ses trésors et le tuer.

Mais le Créateur ne le permit pas; et il lui fit connaître la vérité par

1. La lettre apportée par Joseph, l'hégoumène du couvent du Voïvode Aron, fut écrite par le spatâr Ciogolea. Kog., *Letopisete*, I. p. 322-324. — 2. Georges Étienne était homme de confiance et ambassadeur du Voïvode Basile. Il profita de cette qualité pour intriguer auprès de ses voisins, en disant qu'il voulait occuper le trône de Transylvanie et de Valachie soit pour lui-même, soit pour son fils avec l'appui de Tatares, soit pour son frère le hatman Gabriel.

بذلك واطهر له في الورقه المذكوره ذلك لان خيراته واحساناته في كل العالم دفعت عنه فلما سمع بذلك بالحال عزل صرايته وقلع حرمة وجميع امواله وارزاقه الي القلعه المسماه خوتيني وهي علي حافه سنار الاله وجميع عساكره ولكن كانوا جميعهم خائنين عليه فمضني حينئذ الي القلعه المذكوره ومنها يوم سبت النور قطع النهر ودخل بلاد الاله الي القلعه المسماه كامانيتصا وارسل مكاتيب للقسطنطينيه¹ يعلمهم بما حري ثم ارسل يستنجد اخمیل ختمان القزق وابنه صهره ثيموتاوس الجديد ثم واستنجد الخان والتطر وقتل قبل ما يخرج من ياش ثلثه انفار من اكابر عساكره الواحد كان سردار العسكر واثنان غيره وكان فاسيلي بيك قد صار اشبينه والضمونا اشبينته وكان يحبه للغاية غير خافياً عنه اسراره الا انه هو كان مباطناً عليه فأرسل مرة الي عند قرال المجر راكوتس ايلجياً فراح ربط معه علي قلع باسيل من كرسيه زاعماً انه ارسل للترك ودفع لهم مالا ليحط اخيه قرالاً في المجر وحقق ذلك عنده وكذلك أرسله ايلجياً لعند متتي ويوضه الفلاخ وهكذا كذب

1. Londres a : القسطنطينيه, erreur du copiste.

la lettre en question, parce que les actes de bienfaisance et les aumônes qu'il faisait dans le monde entier l'avaient protégé. Il quitta aussitôt son palais et envoya sa femme et tous ses biens avec des provisions à la forteresse de Hotin sur la frontière de Pologne ainsi que toutes ses troupes, mais toutes le trahirent. Il partit alors pour cette forteresse le samedi saint, de là il traversa le fleuve et entra en Pologne dans la forteresse nommée Kamenetz. Il envoya des lettres à Constantinople pour faire connaître ce qui était arrivé, puis il demanda le secours de Hmilnitzki, hatman des Cosaques et de son nouveau gendre Timothée, fils du hatman, il demanda aussi l'aide du Khan et des Tatares. Avant de quitter Jassy, il tua trois personnes parmi les commandants de son armée : le premier était le grand sirdar des troupes et deux autres¹. Le prince Basile avait été parrain [du grand logothète] et la princesse sa marraine; il l'aimait beaucoup et n'avait pas de secret pour lui, car il était intime avec lui. Une fois il l'envoya auprès de Rakoczy, roi des Hongrois, en qualité d'ambassadeur, il s'y rendit et conspira avec lui pour détrôner Basile en affirmant qu'il avait envoyé un agent chez les Turcs pour leur offrir de l'argent, afin de désigner son frère comme roi des Hongrois et il le lui fit croire. De même il l'avait envoyé en ambassade auprès du Voïvode Matthieu de Valachie et le hatman lui mentit de même en disant qu'il avait fait proposer de l'argent aux Turcs pour obtenir le trône de Valachie pour son fils le Voïvode Étienne. L'autre

1. Ce sont les deux Ciogolescu et le grand sirdar. Kog., *Letopisete*, I, p. 325.

عليه انه ارسل للترك يدفع لهم مالاً لياخذ كرسي الفلاخ لابنه ستافانيسا ايضاً فصدقه الآخر وتراسلوا مع قرال المجر وربطوا رباطاً مع اللوغاتي المذكور على انه هو يصير باكاً علي البغضان بقوتهم وهم ينجدونه بعساكرهم فلا زال يرسل ويطبخ ويجهتد حتي اطاعته اكابر البغضان لبغضتهم العظيمة لباسيل واكابره وجسه الروم خصوصاً لان كان له ابن اخ اسمه¹... افسد اربعة الاف بنت وكانوا اذا اشتكوا اهلهم عليه لا يثبت عليه حق لانه كان يكبس البيوت بالليلي ويخطف البنات وغير ذلك من الظلم ولا زال يتحيل لمدة ثلثة سنوات سراً الي ان ارسل طبخ لحاله في اسطنبول² ايضاً وكانوا الترك يثمنون ذلك ثم ان فاسيلي استدعا واعطاه عشرة الاف دينار ليخفيها فعمل حيله وأرسل امراته الي قراه في بغضانا وبعد كم يوم اخرج له مكتوب بانها ضعيفه وهي علي حال النكد فاعطاه اجازة بالمضي اليها وهذا بعد ان كان قد ضحك واصرف عنه اولايك * السكمان التمارده الذي كان يستنجد بهم من مدة سنين من الروم والسرب والبلغار وغيرهم بحيلة قايلًا له لنت ما عليك عدو فلما تصرف عليهم هذه النفقات

1. Le nom manque dans les deux manuscrits. — 2. Londres a : استنطول, erreur du copiste.

le crut aussi. Les Valaques entrèrent en correspondance avec le roi des Hongrois, ils se concertèrent avec le susdit « logothète » pour qu'il devint prince de Moldavie grâce à leur appui et avec l'aide de leur armée. Il ne cessa de correspondre et d'intriguer, jusqu'à ce qu'il eût gagné les boïars de Moldavie. Grâce à la haine violente qu'ils éprouvaient pour Basile, pour ses boïars et pour sa nation grecque surtout, et parce qu'il avait un neveu, nommé...¹ qui avait corrompu quatre mille filles et lorsque leurs parents portaient plainte contre lui, il était impossible de prouver sa culpabilité, parce qu'il entrait à l'improviste dans les maisons pendant la nuit, enlevait les filles de force etc. Pendant trois ans, il n'employa que des ruses secrètes pour arriver à son but par des intrigues à Constantinople même et les Turcs apprécièrent cela. Ensuite Basile l'appela et lui donna dix mille dinars² qu'il devait mettre en sûreté. Il usa de ruses et envoya sa femme dans un village³ de Moldavie : après cela, un certain jour, il lui montra une lettre dans laquelle on la disait malade, mais c'était un prétexte. Alors le prince lui accorda la permission de se rendre auprès d'elle. Après s'être ainsi moqué du prince, il avait licencié * les fameux « seimens » soldats vaillants, qui étaient * fol. 43 r°. au service du prince depuis des années, et dont le corps était composé de Grecs, de Serbes, de Bulgares etc. Pour s'en débarrasser il avait usé de ruses lui disant : « Tu n'as pas d'ennemis, pourquoi faire toutes ces dépenses. »

1. Le nom manque. — 2. Pour cet argent, le fils de Basile Lupu lui confisqua le village Radenü. *Uricariul*, XI, p. 200. — 3. A Bogdana. Kog., *Letopisete*, I, p. 323.

وكان كل سحر سبت من الصوم يصرف منهم عدة بيارق الي ان اصرفهم وتمت له الحيله لان عسكر البلاد كان خاين عليه¹

وكان خروج فاسيل² من ياش يوم الخميس جمعة الشعانين ولو لا انه يرسل ابن اخيه بعساكرة وقطع³ جسر عظيم في طريق عدوه وآلا كان كبسه في البلد لانه اتعوق يؤمين حتي اعاد الجسر وجا فما لحقه وكنت تنظر يا هذا الخوف والفرع الذي حدث بعد خروج السبع من البلد لان اهالي البلاد جميعهم صاروا حراميه جلاله واجتمعت جميع البازركان واهل البلد وجابوا⁴ جميع ارزاقهم الي الديورة وتحصنوا بها وعملوا حول كل دير متاريس بالعرابات وكان خوف وفرع عظيم عليهم وعلينا لاننا بعد في دهرنا ما ابصرنا شي من هذا وحينئذ⁵ بطلت الصلوات والقداسات لان الكنايس والهيكل امتلت الي السقوف من الحوايج والارزاق

1. Lgrd 1700 om. وكان فاسيلي خاين عليه. — 2. Londres et Leningrad 1700 ont : فاسيلي. — 3. Lgrd 1700 add. : عليه. — 4. Lgrd 1700 om. ... وجابوا. — 5. Lgrd 1700 om. و.

Chaque samedi matin du carême, il licenciait un certain nombre d'étendards de « seimens » jusqu'à ce qu'il les eût tous congédiés. Sa ruse réussit complètement, car l'armée du pays trahit le prince.

Basile sortit de Jassy le jeudi de la semaine des Rameaux, et s'il n'avait pas envoyé son neveu¹ avec son armée pour détruire un grand pont qui se trouvait sur le chemin de ses ennemis, ceux-ci l'auraient surpris dans la ville ; en effet ils furent arrêtés durant deux jours pour reconstruire le pont ; il partit mais ils ne l'atteignirent pas. Aussitôt après le départ du lion (c'est-à-dire du prince), la crainte et l'épouvante s'emparèrent de la population de la ville car les habitants du pays devinrent tous des voleurs rebelles. Tous les négociants et la population de la ville s'assemblèrent et transportèrent leurs biens dans les couvents ; ils s'y retranchèrent, en faisant des barricades autour de chaque couvent au moyen de voitures. Une grande terreur régnait parmi eux et nous la partageons car, de notre vie, nous n'avions pas été témoins d'événements pareils. Les prières et les messes cessèrent parce que les églises et les sanctuaires étaient bondés de marchandises et de provisions amoncelées jusqu'aux voûtes.

1. Basile avait deux frères : Gabriel et Georges. Georges eut comme fils Étienne tué à Souceava. Gabriel eut Enache et Alexandre, tués par Georges Étienne à Buciuiesci, village qui n'existe plus aujourd'hui. Melchisedec, *Cronica Romanului*. Kog., *Letopiaste*, I, p. 347.

دخول الباك الجديد الي البغضان¹

وليلة احد الشعانين عملنا الاسبارينون في طرابازا الدير وكذلك الاوترن سحر من غير قداس وفي هذا اليوم العصر دخل الي ياش ماغس² لوغاتي³ المذكور بالعساكر العظيمة ونزل في بيته وصباح اثنين الكبير دخل الي القرطه ودقوا له التواقيس جميعها وجلس في كرسي الباكويه وكان له ثلاث سنين بيدبر هذا التدبير الي ان صار له ما تمنا وسما نفسه ايوانو جاهرچيتسا ستافانوس فوفوضا لان عادة باكاوات البغضان والفلاخ يتسموا قبل اسمهم ايوانو وهي كنية هذه البلاد وحتمهم راس عجل دايم⁴ والبيك الجديد المذكور فكان اسمه جرجس واباه وجده كانوا في السابق باكات واسمهم ستافانوس وسجدت له واطاعته الاكابر والعساكر والرعية جميعهم لكون انه من جنسهم وسبب بغضهم لفاسيلي فكان لاجل انه ابن روم وجعل حواشيه جميعهم روم واستعدوا البغضانيه وكانوا قد اهانوهم وادلوهم للغاية حتي ان صاروا فقرا جدا فلهدا السبب كانوا يبغضوا بعضهم بعض بغضه كليه

1. Note marginale. — 2. L باغس est une erreur du copiste. — 3. Lgrd 1700 : لوغوناني. — 4. Lgrd 1700 : دايم.

XX. — ENTRÉE DU NOUVEAU PRINCE EN MOLDAVIE.

La veille du dimanche des Rameaux, nous célébrâmes les vêpres dans le réfectoire du couvent et le dimanche matin, nous récitâmes les matines sans messe. Dans l'après-midi de ce jour, le grand logothète entra à Jassy avec une grande armée et descendit dans sa maison. Le lundi saint, au matin, il entra au palais ; en son honneur on sonna toutes les cloches et il prit possession du trône princier. Il y avait trois ans qu'il préparait ce coup, et il finit par réaliser son dessein. Il se fit appeler « Ioanu Gheorghitsă Étienne le Voïvode » car les princes de Moldavie et de Valachie ont l'habitude de placer le nom de Ioanu avant le nom propre, c'est leur prénom usité dans ces pays. Leurs sceaux portent toujours une tête de veau. Le nouveau prince nommé plus haut portait le nom de Georges, son père et son aïeul étaient autrefois des princes, ils s'appelaient Étienne.

Les boïars, l'armée et tout le peuple se prosternèrent devant lui et se soumirent à lui parce qu'il était de leur race ; au contraire, ils détestaient Basile à cause de son origine grecque, et parce qu'il avait constitué toute sa suite avec des Grecs. Ils avaient asservi, humilié et avili les Moldaves à l'excès, les réduisant à la misère. C'est pour ce motif qu'ils se haïssaient les uns les autres d'une haine extrême.

واما ما جري لنا نحن فان سيدنا البطرك كان قد شرع قد عمل ميرون الآهي¹ لاننا كنا احضرنا حوايجه جميعها من القسطنطينيه وكان قد اوعد البيك باسيلي² ان يطبخه في جمعة الآلام وفرح بذلك غاية الفرح وكنا دقينا آجزاه كلها من اول الصيام وجايه فلما جري ما جري شرعنا في طبخه ليلا يتلفوا وبدينا به من يوم اثنين الآلام وكل يوم كنا نطبخ طبخه واحده الي خامس ليوم خميس الكبير ومع هذا فكان سيدنا البطرك مع روسا الكهنة الحاضرين وبقية الكهنة واقفين حول المستوقد يقرؤا الانجيل الطاهرة من اول الطبخ الي اخره ولما انتهينا منه يوم الخميس الكبير ووضعنا فيه دهن البلسم والمسك والغنبر وعود البخور وغير ذلك من الاجزا النفيسه * وعبيناه *^{fol. 43 v°} في الاوعيه ومضينا بهم الي كنيسة دير الضومنا وقدس سيدنا البطرك بها قدس عشاء السري وحين دورة الشاروبيكون كل من الكهنة الخادمين اخذ في يده وعاء منهم وداروا في الايصودن قدام الجسد الالهي الي ان وضعناهم في قفا المايده وعند آخر دبتيا بطاركة كرسهم حسب الطقس

وليلة جمعة الكبيرة دقوا النواقيس في الساعة الثانيه من الليل للسهرانه ونحن صلينا

1. Note marginale : صفة طبخنا الميرون في البغضان — 2. Lgrd 1700 : فاسيلي.

Pour nous, voici ce qui nous arriva : monseigneur le patriarche avait commencé à préparer le saint chrême. Nous avons fait venir tout le nécessaire de Constantinople, et il avait promis au prince Basile de le préparer dans la semaine sainte. Le prince s'en était fort réjoui. Nous concassâmes tous les ingrédients dès le commencement du carême et les jours suivants et malgré les événements nous commençâmes à en faire la cuisson de nuit, pour qu'ils ne se gâtassent pas. Nous commençâmes dès le lundi saint et chaque jour nous en fîmes cuire une partie, jusqu'à la cinquième cuisson, c'est-à-dire jusqu'au jeudi saint. Monseigneur le patriarche avec les archiprêtres présents et les autres prêtres se tenaient debout autour du foyer en lisant les saints évangiles du début de la cuisson jusqu'à la fin. Lorsque nous eûmes terminé, le jeudi saint, que nous y eûmes mis le baume, le musc, l'ambre, le bois d'encens et autres ingrédients précieux * et que nous en eûmes rempli des vases, nous les portâmes à l'église du couvent de la princesse et monseigneur le patriarche y célébra la messe de la sainte Cène. Pendant la procession de l'hymne des chérubins, chacun des prêtres officiants prit en sa main un de ces vases ; ils firent le tour de l'entrée devant le Saint Corps jusqu'à ce que nous les eûmes placés derrière l'autel. A la fin des diptyques des patriarches, il les consacra selon le rite. La veille du vendredi saint on sonna les cloches

* fol. 43 v°.

حينئذ في الطرابازا وكذلك ليلة سبت النور عملوا طقس التجنيز بها كالعادة وليلة الفصح دقوا جميع النواقيس من عشيهِ الي باكر وقمنا عملنا سحر الفصح وخرسطوس آنتي في الطرابازا ايضاً ولكن كان عيد السواد بالخوف والافزاع واما جنس الروم جميعهم من كهنتهم الي عوامهم كانوا مترقبين الموت بالسيف ساعة بساعة واما نحن فان البيك الجديد بحال ان جلس ارسل لسيدنا البطرِك خرجيه وطلب دعاه واوعده بكل خير وطيب خاطرة كثيراً لانه كان يعرفنا من الاول وكنا اخدنا له هدية اولاً واخذنا له ايضاً ثاني هديه لما جلس وانا مضيت الي عند كنيسة مار نقولا التي قرب¹ القرطه وتفرجت علي الاناسطاسيس الذي عملوه اساقفه البلاد ورييسا ديارتهم قدام البيك الجديد حسب العادة وذلك انهم نصبوا له كرسي خارج الكنيسة وبعد فروغهم دخلوا الي الكنيسة وحثموا الصلاة

اسما اكابر البغضان في رتبهم²

وهذه صفة مراتب اكابر دولة بيك البغضان

1. Lgrd 1700 : بقرب. — 2. Note marginale.

à deux heures de la nuit pour les vigiles. Nous fimes l'office dans le réfectoire et de même le vendredi saint au soir, on fit l'office de l'ensevelissement de Jésus-Christ selon l'usage. La veille de Pâques on sonna toutes les cloches du soir au matin. Nous nous levâmes et chantâmes les matines de Pâques et « le Christ est ressuscité » dans le réfectoire. Ce fut une fête célébrée dans la crainte et la terreur. Quant à ceux qui appartenaient à la nation grecque, tous, prêtres et laïques, s'attendaient d'un moment à l'autre à mourir par le glaive. Quant à nous, à peine le nouveau prince se fut-il installé sur le trône, qu'il envoya de l'argent pour ses dépenses à monseigneur le patriarche et il lui demanda ses prières. Il lui promit tout le bien possible, il lui prodigua ses amabilités, car il nous connaissait depuis notre arrivée. A ce moment-là, nous lui avons offert des cadeaux, ce que nous renouvelâmes quand il se fut emparé du pouvoir. Moi, je me rendis à l'église de saint Nicolas près du palais et j'assistai à l'office de la « Résurrection » que les évêques du pays et les hégoumènes célébraient devant le nouveau prince suivant l'habitude. Pour cela on lui avait dressé un trône hors de l'église et après avoir terminé les prières, ils entrèrent dans l'église et achevèrent le service.

XXI. — NOMS DES BOÏARS DE MOLDAVIE SELON LEURS RANGS¹.

Voici la liste des dignités des boïars de la cour du prince de Moldavie.

1. Sur les boïars et les degrés de leurs dignités, voir D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, cap. vi, pp. 98 seq.

ماغس لوغاتاتي هو دفتر دار الكبير ثم تحت يده لوغوتاتي ثاني ثم لوغوتاتي ثالث
 بستيار الكبير هو الرزمانجي المحاسبجي ثم بستيار ثاني ثم بستيار ثالث
 الفرنك هو القاضي وتحت يده جماعة مثله
 البهارنيكس هو الساقبي بيسقي البيك في الاعياد وتحت يده شراب داريه يسقوا
 البيك طول ايام السنه اي سقاء
 بستنيك¹ الكبير هو ماسك عصاة الفضة قدام البيك دائماً وتحت يده بستنيك ثاني
 وبستنيك ثالث واقفون دائماً بعضهم وكذلك سباتار كبير اي سردار العسكر وهو دائماً
 حامل السيف والدبوس بقرب البيك وتحت يده سباتار اول اي سلحدار ثم اخر ثاني
 ثم الغراماتيكوس اي كاتب البيك
 ثم غرماش وهو الصوباشي الذي بيقتل وبيعذب
 والسلحدري² هو امين اللحم³
 ثم خرج من الكنيسة وهو ماشي الي القرطه بعراضه عظيمه ثم انه عاود الي القداس

1. L. بنسنيك, erreur de copiste. — 2. Il faut lire السلجاري. — 3. Lgrd 1700 om... وهذا صفه مراتب...

Le grand « logothète », c'est le grand chancelier ; il a sous ses ordres un deuxième et un troisième « logothète ».

Le grand « vistier », c'est le « ruzmandji mouhasébedji » ; il a sous ses ordres un deuxième et un troisième « vistier ».

Le « vornic » ou le juge ; il a sous ses ordres tous les juges comme lui.

Le « paharnic », c'est-à-dire l'échanson, qui verse à boire au prince pendant les fêtes ; il a sous ses ordres les échansons qui versent à boire au prince pendant toute l'année, c'est-à-dire les échansons de tous les jours.

Le grand « postelnic », c'est-à-dire celui qui porte toujours le bâton d'argent devant le prince ; il a sous ses ordres le deuxième et le troisième postelnic, qui se tiennent debout avec leurs bâtons [auprès du prince].

De même le grand « spătar » ou sirdar de l'armée ; il porte toujours l'épée et la massue, se tenant auprès du prince. Il a sous ses ordres un premier « spătar » ou « silihdar » et un deuxième.

Puis le « grammaticos » ou secrétaire du prince et l'« armach », c'est-à-dire « soubachi » ; c'est le bourreau qui exécute et torture.

Le « sloudjer » est le dépositaire (pourvoyeur) de la viande.

Le prince sortit ensuite de l'église et se rendit à pied au palais en grande pompe. Il revint ensuite à la messe. Après la troisième heure de la journée,

وبعد ان مضي من النهار ثلاث ساعات دقوا النواقيس ومضينا مع سيدنا البطررك حضرننا قداس الفصح في كنيسة دير الضومنا وحين قراة الانجيل قاله الكاهن من داخل اولاً ثم الشماس بالرومي من خارج مناقله محطات صغار جداً واحضروا للكنيسة في هذا اليوم صحون كثير ملانه بيض مصبوغ ومنقوش اشكال والوان مع لحم خنزير وخبز بسمن مزعفر وريحان حسب عاداتهم وقال عليهم سيدنا البطررك افشين البيض والجنن ثم افشين تبريك اللحوم وفرقوهم علي الحاضرين وتباركنا في هذا اليوم من ابيطافيون اي جناز مزرکش كان * موضوع علي مايدة الكنيسة المذكورة من وقف الملك يوحنا الكاطاكوزينوس علي جبل المقدس وكان¹ خروجنا من الكنيسة مثل حين خروجنا من قداس الاحد دايماً

اخبار كسرة القزق لعسكر البغضان²

واما يوم اثنين الباعوث والثلاثا فما صار قداس اصلاً من الخوف والفرع واما بيك الجديد فكان ارسل لسيدنا البطررك خبر انه يقدر له الفصح لكنه كان مشغول كثير

1. L. répète وكان. — 2. Note marginale.

on sonna les cloches et nous partimes avec monseigneur le patriarche pour entendre la messe de Pâques dans l'église du couvent de la princesse. Au moment de la lecture de la péricope de l'évangile, le prêtre la lut d'abord à l'intérieur et le diacre la lut en grec à l'extérieur, alternativement, avec de très petites pauses. En ce jour on apporta à l'église beaucoup de plats remplis d'œufs coloriés et ornés de dessins et de couleurs variées ; on apporta également de la viande de porc, du pain avec du beurre fondu et du basilic selon leur usage. Monseigneur le patriarche dit l'oraison des œufs [et du fromage], puis il récita l'oraison de la bénédiction des viandes, et on les distribua aux assistants. Ce même jour, nous baisâmes « l'épithaphion », c'est-à-dire la pièce de brocart d'or * représentant la mise au tombeau de Notre-Seigneur, qui * fol. 44 r°. était placée sur l'autel de l'église ; c'est un legs de l'empereur Jean Cantacuzène en faveur du Mont Athos. Nous sortimes de l'église à l'heure habituelle de notre sortie de la messe du dimanche.

XXII. — DÉFAITE INFLIGÉE PAR LES COSAQUES A L'ARMÉE MOLDAVE.

Le lundi et le mardi de Pâques, il n'y eut aucune messe à cause de la crainte et de la peur. Le nouveau prince avait fait demander à monseigneur le patriarche de lui bénir les Pâques, car il était très occupé

في علوفة العساكر وتقليعهم وكذلك يوم احد الجديد ما صار قداس وفي هذا اليوم جا خبر ان تيموتاس ابن اخميل صهر البيك فاسيلي قطع نهر نيسطروس الذي هو سنار بلاد البغضان وبلاد القزق بعساكر القزق ليحارب البيك الجديد وكسروا العساكر التي من قبل البيك الجديد المحافظين لسنارات النهر المذكور فجاء الخبر وحيز البيك العساكر لملاقاتهم وبعد ان كان ودع عساكر المجر والفلاخ ارسل استعادهم وقدمت حينئذ اوايل عساكر القزق السماء صطراجا بلغتهم وكانوا مقدار ثلثماية واحد وكسروا عسكر البيك الذي جهزه عليهم حينئذ وكان قد اجتمع عند البيك المذكور نحو اربعون الف عسكري بدفاتر بفضناليه واونكروس ونمسا وقرافلاخ وسرب وغير اجناس وكان العياد بالله الدنيا مرتجه واما الخوف والفرع فيسكت عنه ثم خرج البيك المذكور بهؤلاء¹ القوم جميعهم

1. بهولاي : Lgrd 1700 :

avec la solde des troupes et leur mise en campagne¹. Le premier dimanche après Pâques il n'y eut pas non plus de messe et ce même jour, arriva la nouvelle que Timothée, fils de Hmilnitzki, gendre du prince Basile, avait traversé le Dniester, servant de frontière entre la Moldavie et les Cosaques, avec une armée de Cosaques², pour combattre le nouveau prince et qu'il avait vaincu les troupes de celui-ci qui gardaient les bords de ce fleuve.

A cette nouvelle le prince prépara l'armée pour se porter à leur rencontre et après avoir laissé partir les Hongrois et les Valaques, il leur fit demander de revenir. Alors l'avant-garde des Cosaques, appelée « straja » dans leur langue, s'avança au nombre de trois cents et elle battit l'armée que le prince venait d'équiper contre eux. En ce temps-là, le prince mentionné avait rassemblé environ quarante mille soldats d'après les registres³ : c'étaient des Moldaves, des Hongrois, des Autrichiens, des Qaravalaques, des Serbes, etc. Mais, que Dieu nous garde ! tout le monde tremblait. De la crainte et de l'épou-

1. Sur la force armée de la Valachie, de la Moldavie et de la Transylvanie, voir la lettre du consul de Hollande à Constantinople, Levius Warnerus, en date de 31 mars 1657.

Num praeter Transylvanum Valachus jam aliquot armos 30000 alit militos, 20000 Bogdanus, uterque Transylvano obligatissimus quod ante illum domestico bello liberavit hunc contra inimicum extraneum defenderit. Hurmuzaki, *Documente privitoare la Istoria Românilor supl.* I, vol. I. Bucuresti, 1886, p. 243. cf. D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, chap. VII, pp. 110 seq.

2. Bogdan Hmilnitzki donna une armée de seize mille hommes pour secourir Basile, sous le commandement de Timothée, qui arriva au Dniester le dix-huit avril. N. Iorga, *Acte si fragmente*, I, 216-217. — 3. Le Voïvode Étienne avait douze mille hommes et Hememy Janos également, de sorte qu'on pouvait compter sur vingt-quatre mille hommes. Kogalniceanu, *Letopisete*, I, p. 330. Les chiffres donnés par Paul d'Alep concernant les troupes sont exagérés presque partout.

يوم الاربعاء بعد احد الجديد وكان يسحبوا جميع البازركان والروم غصباً للمحاربة ولاقا لعسكر القزق واتحاربوا من ظهر يوم الاربعاء المذكور الي ظهر الخميس فكسرت القزق لعساكر البيك وقتلوا منهم مقتله عظيمه وهذا كان صفة¹ حربهم وذلك ان القزق كانوا داخل طابورهم وحفرهم والخندق وحولهم² وداخله عرباناتهم وداخلهم خيلهم وهم مستكون في حفرهم حتي كان لا يظهر منهم احداً اصلاً فظنوا البغضانيون انهم مايتون فخرجوا عدة من الضربان لابسين جوخ الاحمر نحو من ثمانماية نفر وبعد ان طلقوا ستة مدافع ستافان ويوضه عليهم واطلقوا اوليك الضربان جمله تفنكهم ايضاً عليهم³ فعند ذلك نهضوا القزق واطلقوا احد عشر مدفعهم وخرجوا بنفوسهم واطلقوا تفنكهم وسحبوا سيوفهم وقتلوا اوليك الضربان جميعهم وكانت المدافع قد شتتت شمل العساكر الكثيره⁴ فما ساعهم غير الفرار والانزمام ثم واقبل تيموتاوس في الحال فزادت هزيمتهم لانهم⁵ اجلاد في حربهم ولا يستتوا ولا ينهزموا اصلاً ولهم شطارة عظيمه تعلموها في هذه السنين

1. Lgrd 1700 met la note marginale : صفة محبي القزق الى البغضان وكسرة البيك — 2. Lgrd 1700 om. وحولهم و. — 3. Lgrd 1700 om. ... واطلقوا... — 4. L الكبيره. — 5. Lgrd 1700 القزق من pro لانهم.

vante nous ne parlons pas ici. Le prince sortit avec toutes ces forces, le mercredi qui suit le premier dimanche après Pâques, tous les négociants et les Grecs furent entraînés de force au combat. Ils rencontrèrent l'armée des Cosaques et la bataille dura du susdit mercredi à midi jusqu'au jeudi à midi. Les Cosaques vainquirent l'armée du prince et en firent un grand massacre.

Voici comment ils ont fait la guerre.

Les Cosaques étaient à l'intérieur de leur camp, protégés par leurs parapets et leurs fossés, entourés de leurs voitures et de leurs chevaux. Ils se tenaient barricadés dans leurs tranchées, de sorte qu'aucun d'entre eux ne paraissait. Les Moldaves supposèrent qu'ils ne viendraient pas et ils envoyèrent un certain nombre de fantassins habillés de costumes rouges, environ huit cents hommes. Quand le Voïvode Étienne eut fait tirer sur eux six coups de canons et fait tirer l'infanterie, les Cosaques se levèrent, déchargèrent leurs onze canons et sortirent eux-mêmes en déchargeant leurs fusils, et tirant leurs épées ils tuèrent ces fantassins. Les canons des Cosaques dispersèrent le gros de la grande armée à laquelle il ne resta que la fuite et la défaite. A ce moment parut Timothée et sa présence augmenta leur déroute, car les Cosaques sont fermes sur le champ de bataille, ils ne reculent ni ne s'enfuient. Ils possèdent une grande habileté acquise par eux les années précédentes pendant leur guerre

السابقه في كونهم مع الاله في عمل الطابور او الطوابير وهي حفر خنادق من تراب المساملا بالتركي متاريس حول عسكرهم حتي لا يهجم عليهم احداً في حين غفله وكل رجل منهم له طابور وحده اي حفرة في الارض فاذا قاموا وضربوا طلق التفنك وفرغوا واطلقوا عليهم اعداهم تفنكهم ناموا هم في حفرهم فلا يصيبهم شيئاً ويصيبوا ولا يصابوا ولكنهم اشقيا في العيشة جداً قنوعين في السفر وغير خبز اسود يابس وماء ما يعرفوا ولا خيم ولا ملابس حسنه ولا غير ذلك وهذا الحال هم اجلاد جداً

نعاود ثم ان البيك ثبت بمن ثبت معه واتوا الي قرب ياش وتجاربوا ونحن نتفرج

عليهم من ابراج النواقيس الا وقد سمعوا الطبول تزعق والنفير * وقالوا ان ثيمتلوس * fol. 44 v°. ابن اخميل قد اقبل لانه كان ارسل العسكر قدامه حسب العادة ثم اتاهم نجده ذلك الوقت فالحال¹ انهزموا وما بقي منهم احداً اما البيك وخواصه انهزموا نحو الاونكروس وتركوا القرطه بما بها والذي كان قد نهبه في هذه الايام من رزق البسوارايه والبازركان

1. فبالحل : Lgrd 1700.

avec les Polonais, où ils apprirent la manière d'établir des camps fortifiés au moyen de tranchées creusées dans la terre appelées « mataris » en turc et qui défendent leurs camps contre toute attaque imprévue. Chacun de leurs hommes a sa tranchée, c'est-à-dire un trou creusé dans la terre. Lorsqu'ils se lèvent, ils tirent des coups de fusil et quand leurs ennemis tirent sur eux, ils se couchent dans leurs trous, où on ne peut pas les atteindre : ils atteignent leurs ennemis, mais eux ne sont pas touchés.

Ils sont très sobres dans leur manière de vivre. En campagne, ils se contentent de peu, n'ayant rien que du pain noir sec et de l'eau ; ils n'ont ni tentes, ni beaux vêtements, ni autre chose. Et malgré cela ils sont pleins d'endurance

Revenons à notre sujet.

Aussitôt que le prince détroné eut reçu des renforts, ils s'approchèrent de Jassy¹ et commencèrent la guerre. Nous les regardions du haut des clochers. Lorsqu'on entendit les tambours et les trompettes, * on apprit que Timothée, fils de Hmilnitzki, approchait, car il avait envoyé l'avant-garde devant lui, comme d'habitude. Dans ce même temps, ils reçurent du renfort et tout de suite les ennemis s'enfuirent et il ne resta personne. Quant au prince et à sa suite, ils s'enfuirent vers les Hongrois², abandonnant le palais avec ce qu'il y avait dedans et ce qu'il avait pillé durant ces derniers jours, c'est-à-dire

1. A Popricani. Kog., *Letopisete*, I, p. 330. — 2. Après la défaite, Georges Étienne avec Kememy Janos vinrent jusqu'à Trotus, Kememy pssa en Transylvanie et le Prince en Valachie, par Focsani. Kog., *Letopisete*, II, p. 322. Hurmuzaki, IX¹, p. 21.

بقي بها ايضاً حتي صار من نصيب ابن اخميل وكنت تنظرهم يا هذا مكسورين شرايد شرايد وارموا بيارقهم وهم هاربين عشرة عشرة جملة عشرون عشرون خمسون خمسون ولحقوا الجبال والارمانات ونحن نتفرج عليهم هذا والقزق وراهم الي ان لحقوهم في الجبال وقتلوا من قتلوا ونهبوا ارزاق ما لها عدد

ودخل حينئذ ثيموتاوس ابن اخميل الي ياش بقوة القزق وعدا علي دير مار سابا ومضي الي القرطه وخرج سيدنا البطررك لاقا له قدام باب الدير بالمنثيه والاموفورن والبطرشييل وصليب وكان معه الوف كثيرة كانوا يتبادروا يتباركوا يسجدوا لسيدنا البطررك ويقبلوا الصليب ثم انفردوا علي الجبل والارمانات ونهبوا اهالي البلاد الذين كانوا قد انهزموا اليهم وشلحوا حتي والنساء حتي انهم نهبوا كنائسهم ودياراتهم لانهم كانوا¹ قد التجوا اليهم وذلك لاجل انهم خانوا علي باكهم وافنديهم فاسيلي فويفوزا وارسل حينئذ بالحوال

1. كان : Lgrd 1700.

des biens appartenant aux boïars et aux négociants et qu'il avait laissés, de sorte que le fils de Hmilnitzki s'en empara à son tour. Oh! si vous aviez vu les soldats en déroute¹, jetant leurs drapeaux, s'enfuyant par groupes de vingt et de cinquante pour gagner la montagne et les forêts, tandis que les Cosaques les poursuivant finirent par les atteindre dans les montagnes, en tuant ce qu'ils purent, et pillant une quantité énorme de leurs provisions.

XXIII. — ENTRÉE TRIOMPHALE DU VAINQUEUR.

Alors Timothée, fils de Hmilnitzki, entra à Jassy, avec l'aide des Cosaques, il passa devant le couvent de saint Sabas et se dirigea vers le palais. Monseigneur le patriarche sortit à sa rencontre devant la porte du couvent, revêtu du « mandyas », de l' « omophorion », de l'étole et de la croix. Timothée était accompagné de plusieurs milliers de gens empressés à demander la bénédiction et qui en se prosternant devant monseigneur le patriarche, baisaient la croix.

Les Cosaques se dispersèrent dans les montagnes et les forêts, et pillèrent les habitants du pays qui s'étaient enfuis. Ils dépouillèrent même les femmes, pillèrent les églises et leurs couvents, parce qu'ils s'étaient réfugiés et avaient trahi leur prince et seigneur, le Voïvode Basile.

1. Sur les batailles qui eurent lieu après la défaite de Georges Étienne, voir Kogălniceanu, *Letopisele*, I, pp 322 seq. ; Hurmuzaki, *Fragmente*, III, p. 189.

صوتنيكس¹ اي يوزباشي بجماعته وجاء لحراسة ديرنا ونصب البيرق الصليبي علي الباب وصار حينئذ علي الترك واليهود في هذه المدة من القرق فرع ورعب وعذاب ونهب شي ما صار وشدة عظيمه كانت عليهم ولو لا يكون سيدنا البطرك حاضر لكانوا افنوهم كيف ولا وهم اعداهم واما علي البغضانيه فكان اكثر واما اليهود فكانوا يجزروهم ويعذبوهم طول الليالي قال حتي يتعمدوا ويقروا علي اموالهم ونحن كانت قلوبنا تنسلي وتحزن من بكاء اولادهم واطفالهم بالاكتر واما الترك فالتجوا بالحال الي عند سيدنا البطرك ووضعناهم في قلالينا وجلسنا نحن برآ وخلصوا مع ارزاقهم وكان بينهم واحد ينكچاري فانهم وكان له مملوك صغير قزق فالذي عمله اولاً مع حوايج ورزق استاده ما صار لانه اوراهم للقرق واحدة واحدة فنهبوا جميعها مع غيرها من ارزاق ارفاقه ونظرنا نحن امور بتحير وفي هذه الليله دقوا جميع الديورة نواقيسهم وعملوا سهرانه عظيمه للخثمان اخميل ولخثمان ابنه تيموتاوس حضرناها نحن ايضاً وقال الشماس ارحمنا يا الله كعظيم رحمتك واتوابعها ثم ايضاً نطلب من اجل الملك فاسيلي فوفوضا ومن اجل الخثمان زينوبيوس

1. صوتنيكن. L.

Sans retard le Voïvode envoya un « sotnik » ou youzbachi (capitaine) avec sa troupe pour défendre notre couvent. Il planta à la porte un drapeau orné d'une croix. En ce temps, les turcs et les juifs se mirent à trembler devant les Cosaques, qui les pillaient et leur firent endurer des tourments et des violences inouïs. Sans la présence de monseigneur le patriarche, ils les auraient anéantis. Comment en aurait-il été autrement puisqu'ils sont leurs ennemis? Quant aux Moldaves ce fut pis encore; mais les juifs étaient enchaînés et torturés toutes les nuits pour qu'ils se fissent baptiser et déclarassent leur fortune. Nos cœurs se fondaient de tristesse à la vue des pleurs de leurs enfants. Quant aux Turcs, ils se réfugièrent tout de suite auprès de monseigneur le patriarche et nous les abritâmes dans nos cellules tandis que nous restions dehors. Ils furent sauvés ainsi que leurs biens. Il y avait parmi eux un janissaire qui s'était enfui; il avait comme esclave un jeune cosaque qui fit dès l'abord à l'égard des effets et des biens de son maître quelque chose d'incroyable. Il les montra l'un après l'autre aux Cosaques qui les pillèrent tous, ainsi que d'autres qui appartenaient à ses compagnons. Nous vîmes des choses stupéfiantes.

Cette nuit-là, tous les couvents sonnèrent leurs cloches et on fit de grandes vigiles auxquelles nous assistâmes nous aussi pour le hatman Hmilnitzki et pour son fils, le hatman Timothée. Le diacre dit : « Ayez pitié de nous, Seigneur, selon votre grande miséricorde », etc. ensuite « encore

والملك تيموثاوس وحرمة وهذه البنت فهي التي كانت رهنية في القسطنطينيه وتكلف عليها خزائن مال حتي جابها وزوجها¹ اي ابنة فاسيليي زومنا روكساننا² ودوام السلامه لهم والعافيه والخلاص والرب الالهنا علي الاكثر يوازر بالتوفيق كافة امورهم ويضع تحت اقدامهم كل عدو ومحارب ثم ترنموا كماله قانون الفصح والباراكليسي وخرجنا من الكنيسة قبل نصف الليل ويوم السبت المتفق معه عيد مار جرجس ثم ثانيه نهار الاحد ما صار قداس عشيه الاثنين ارسل الخثمان تيموثاوس المذكور لسيدنا البطرک خبر انه يبات علي قداس * في دير البيک وباکر الثلثا ومضينا اليه وحضرنا الاورترن وضحوه جاء الخثمان الي الكنيسة وطلع وقف بكرسي عمه البيک وهو مقلد بسيفه لان ما كان يفارقه دايماً وبارک عليه سيدنا البطرک وکملنا القداس وكان نهار عظيم ثم خرجنا سيدنا البطرک من الكنيسه والخثمان يرفع باكتافه من خلفه الي ان ركبته علي القرس ومسک

1. Lgrd 1700 donne ces mots en note marginale ... وهذه البنت... — 2. Lgrd 1700, note marginale : حشيد. اي ابنت فاسيليي.

nous prions pour le prince, le Voïvode Basile, pour le hatman Zénobe¹, le prince Timothée et sa femme ».

Celle-ci était en otage à Constantinople. Il dépensa des trésors jusqu'à ce qu'il ait pu la faire venir et l'épouser, c'était la fille du Voïvode Basile, la princesse Ruxanda. « Qu'ils jouissent toujours de la paix, de la santé et du salut! et que, par-dessus tout, le Seigneur notre Dieu fasse réussir toutes leurs affaires, qu'il humilie sous leurs pieds tout ennemi et tout adversaire ». On chanta alors la suite du canon de Pâques et le « parachisis », et nous sortimes de l'église avant minuit.

Le samedi qui coïncide avec la fête de saint Georges, puis le lendemain dimanche, il n'y eut pas de messe. Le lundi au soir, le hatman Timothée fit demander à monseigneur le patriarche de se préparer pour la messe * qui * fol. 45 r°. devait avoir lieu dans le couvent du prince. Le mardi matin nous partimes et nous assistâmes aux matines. Le matin, le hatman vint à l'église, il monta et se tint debout sur le trône du prince, son beau-père, ceint de l'épée dont il ne se séparait jamais. Monseigneur le patriarche le bénit et nous achevâmes la messe.

Ce fut un jour mémorable! Ensuite, monseigneur le patriarche sortit de l'église, le hatman venant derrière lui, le soutenait par les épaules pour l'aider à monter à cheval et il lui tint l'étrier jusque hors du couvent.

1. Bogdan Hmilnitzki est appelé aussi Zénobe. Engel, *Geschichte der Kosaken*, pp. 116, 157, 211.

ركابه لخارج الدير وتوادعوا ومضوا وكانوا في حال كسرتهم للبيك ارسلوا الي فاسيلي وهو في كامايتصا خبر فركب للحال وجاء الخبر بمجيئه وفرحت العالم بقدمه ودخل الي ياش يوم الخميس ثامن وعشرون نيسان وكان سيدنا البطرك ونحن قد مضينا الي ديرة نستنظر قدمه ولما وصل استقبلناه لخارج باب الدير وروسا الديارة والكهنة ببدايتهم والشمامسة بمباخرهم اثنان اثنان ثم نزل وتصافح هو وسيدنا البطرك ودخلوا للكنيسة وجاء الشماس بخبره لما تسلم كرسيه ثم قال ارحمنا يا الله كعظيم رحمتك وتوابها وذكر البيك والخثمان زينوبيوس وثيموتانوس وضومنا وروكسانا ودوام السلامه لهم والعافيه والخلاص بتمامها ثم نزلوا تباركوا من الايقونات وبارك عليهم سيدنا البطرك وتصافح معه ثانياً¹ ببكاء قايلاً ان الذي جرا علي لاجل خطيئي ثم خرجنا معه الي خارج الدير وركب ومضى الي القرطه هذا والنواقيس تقرق حسب عاداتها² ولما دخل اليها وجلس في كرسيه فضربوا جميع عساكر القزق للحال تفنكهم ثم والاحد عشر مدفع التي احضروها معهم مع الستة لآخري التي كسبوها من البيك الجديد حتي قامت³ البلده وقعدت

1. Lgrd 1700 om. ثانياً. — 2. Lgrd 1700 : عاداتهم. — 3. Lgrd 1700 : وقعدت.

Ils se firent des adieux mutuels et s'en allèrent. Après avoir vaincu le [nouveau] prince, ils envoyèrent la nouvelle à Kamenetz, au prince Basile qui monta aussitôt à cheval. La nouvelle de son arrivée se répandit et le monde s'en réjouit. Il entra à Jassy le jeudi vingt-huit avril. Monseigneur le patriarche et nous autres, nous nous étions rendus à son couvent afin d'attendre son arrivée. Lorsqu'il arriva, nous le reçûmes hors de la porte du couvent entourés par les hégoumènes et les prêtres revêtus de leurs ornements, et par les diacres avec les encensoirs, deux par deux.

Après être descendu de cheval, le prince et monseigneur le patriarche se donnèrent l'accolade et entrèrent dans l'église.

Le diacre vint et l'encensa lorsqu'il eut prit possession de son trône, et il dit ensuite : « Ayez pitié de nous, ô Dieu, selon Votre grande miséricorde » etc. il nomma le prince et le hatman Zénobe, Timothée et la princesse Ruxanda, « que la paix, et le salut soient à eux toujours » etc. Ils descendirent pour baiser les icones et monseigneur le patriarche les bénit. Le prince échangea avec lui une deuxième accolade en pleurant et disant : « Ce qui m'est arrivé est une punition de mes péchés ». Nous sortîmes avec lui hors du couvent. Il monta à cheval et il se dirigea vers le palais tandis qu'on sonnait les cloches selon l'usage. Lorsqu'il entra, il s'assit sur son trône; à l'instant, tous les Cosaques déchargèrent leurs fusils, puis les onze canons qu'ils avaient amenés avec les six autres conquis sur le nouveau prince, de sorte que la ville fut sens dessus dessous

ويوم احد المخلع تفرجنا في¹ القرطه علي ابن اخميل لما جاء لعند² البيك ليودعه لانه كان اتفق رايم ان يركبوا جميعاً³ علي بيك الفلاخ ثم اخلع البيك عليه فرو سمور ثم ركب فرسه والطبل والنفير وراه وصلب علي وجهه وانصرف وصباح الاثنين مضي سيدنا

1. Lgrd 1700 : الى au lieu de في. — 2. Lgrd 1700 : الى عند. — 3. Lgrd 1700 om. جميعاً.

XXIV. — LES SERVICES DIVINS.

Le dimanche du paralytique nous vîmes au palais le fils de Hmilnitzki, lorsqu'il vint chez le prince pour lui faire ses adieux, parce qu'ils s'étaient mis d'accord pour marcher contre le prince de Valachie. Le prince lui donna une fourrure de zibeline, puis il monta sur son cheval, suivi d'un timbalier et d'un trompette, il fit le signe de la croix et partit¹.

1. Après la rentrée de Georges Étienne en Moldavie, le Voïvode Basile alla chez son gendre Timothée qui vint à son secours avec les armées dont il disposait, traversa le Dniester, le Prut et arriva à Jassy. Il établit son quartier à Galata et le Voïvode Basile se prépara à combattre Matthieu, prince de Valachie. C'était la troisième fois qu'il marchait contre les Valaques. Basile et Timothée partirent ensemble, et ils s'arrêtèrent à « podul inalt » sur la rivière Bârlad, où Timothée inspecta l'armée et le Voïvode Basile distribua la paye. Il augmenta encore son armée de huit mille hommes, en plus des douze mille qu'il avait.

Ils entrèrent en Valachie par Focsani, et furent rencontrés par Diicul, le spatar de Matthieu, prince de Valachie. Ils livrèrent une grande bataille et les Moldaves et les Cosaques poursuivirent les Valaques jusqu'à Râmnic. Ils se dirigèrent vers Târgoviste, passèrent la rivière Teleajenul, par des chemins très difficiles. A l'endroit appelé Finta, on livra la grande bataille décisive. A ce moment la pluie tomba, causant de grands dommages à l'armée moldave et cosaque. Le Voïvode Basile et Timothée furent vaincus et se retirèrent en hâte en Moldavie. Kog., *Letopisete*, I, pp. 332-337.

Deux fois le Voïvode Basile marcha contre Matthieu, prince de Valachie. Le chroniqueur en donne le motif suivant : il voulait que le trône de Valachie fût occupé par son fils le Voïvode Jean qui était faible de constitution et de santé, ne ressemblant pas à son père qui était très fort.

En 1633, au mois de mai, le Voïvode Basile, prince de Moldavie, envahit la Valachie et s'approcha à 30 kilomètres de la capitale. Le vieux prince fut forcé de participer au combat.

Le quinze mai, il arriva à Finta, village situé sur la rivière de Ialomitsa. Il avait sept mille soldats et son ennemi vingt mille. Il perdit dans ce combat trois chevaux et fut blessé par une balle au pied gauche ; il continua le combat entre Ialomitsa, Cricor, Viroaga, entre les villages Finta, Postârnac, Coada Izvorului, Mănestii Prahovei. C'est une plaine basse qui, même aujourd'hui, peut être transformée en un terrain inondé. Une forte pluie tombée le soir du dix-sept mai provoqua la défaite des troupes de Basile à Finta.

البطرك ودع البيك وطلب منه اجازة ان يجهزنا الي جوا فلم يرد وقال له اتصبر حتي ارسل لك جواب¹ وذلك لانه خاف علينا لان بلاد القزق جميعها كانت مختطبه من عساكر القزق والتطر لان الخان كان الي هذه السنة متفق مع اخميل على حرب الاله فهذا السبب عوقنا حتي تصطليح الطرقات² ويوم الثلثا لحق صهرة بعساكره البغضاليه الخائنين دايمًا من القديم علي حكاهم ويوم الاربعاء قبل خميس الصعود اتا عزم سيدنا البطرك

1. Lgrd 1700 : جوابا. — 2. Lgrd 1700 : الطر, mot incomplet.

Le lundi matin, monseigneur le patriarche alla faire ses adieux au prince. Il lui demanda la permission de nous préparer à partir pour l'intérieur. Celui-ci ne voulut pas, lui disant « attendez ma réponse ». Il dit cela parce qu'il avait des craintes à notre sujet. En effet, tout le pays des Cosaques était troublé par les mouvements des troupes cosaques et tatares, car cette année le Khan avait conclu un accord avec Hmilnitzki pour faire la guerre à la Pologne¹; c'est cette cause qui lui fit retarder notre départ, il voulait attendre que les routes fussent redevenues sûres.

Le mardi il rejoignit son gendre avec ses troupes moldaves depuis longtemps infidèles à leurs souverains et à leurs chefs.

A la suite de la blessure dont il souffrait beaucoup et qui continuait à s'aggraver, car la chair pourrissait autour de la balle, il fut aussi troublé par la révolte des « dorobantsi » et des « seimens ». *Buletinul Com. Mon. Ist.*, an. VIII, fasc. 32, 1915.

Voici comme M. N. Iorga caractérise le combat de Finta : « Ce combat de Finta (1654) livré sur la voie qui menait à Târgoviste, est caractéristique, par la profonde différence qui existait entre le monde personnifié dans Matthieu et celui que représentait Basile. Ce dernier avait sous ses ordres, avec des boïars prêts à abandonner leur maître, tel que ce logothète Georges Étienne, qui devait le renverser bientôt, des milliers de paysans qui avaient désappris la guerre et les bandes bien exercées et rompues à toutes les difficultés de métier, des Cosaques; il disposait d'une bonne artillerie. Quant au Valaque, il n'avait pas un concours puissant de la part de son ami de Transylvanie, le second Georges Rakoczy, qui devait l'aider ensuite et en finir avec ce voisin incommode.

« Son infanterie de mercenaires balkaniques, les « seimens » allaient tuer dans quelques mois les membres du conseil et insulter la vieillesse de leur prince, auquel ils interdirent l'accès de sa propre capitale. Ces milliers de boïars ardents au combat se montrèrent cependant irrésistibles lorsque leur cavalerie s'abattit sur l'ennemi en même temps que la terrible tempête que son mouvement furieux paraissait avoir déchaînée.

« Le voïvode fut blessé au genou, il devait en mourir, mais l'armée de son rival avait été complètement défaite. » N. Iorga. *Histoire des Roumains*, Paris, 1920, p. 183. Cf. aussi la deuxième édition, Bucarest, 1922.

1. Il demanda aussi le secours des Polonais. Kogălniceanu, *Letopisete*, I, p. 327.

رييس دير الغلطة ايضاً حتي يقدر فيه قداس خميس الصعود لان الدير هو علي هذا الاسم فمضينا اليه وحضرنا الاسبارينون ثم الاورترن باكر وضحوه كبيره دقوا النواقيس وقدس سيدنا البطرک وشرطن قسيس بحضور جميع روساء الدياره واي من اراد الزياره ثم احضروا سليقه بعد القداس كالعاده ووضعوا اياديهم جميعاً عليهم كالعاده وقال عليها سيدنا البطرک الافشين عن روح مقدمها بطرس فوفوضا الذي عمر الدير وما خرجنا من القداس للظهر واخذونا للطرابازا وكانت ملوكيه اشبت العال والدون وفي اخرها شربوا قدح بسر البيك ثم سر اخميل وابنه ثم سر¹ بطرك القدس لان الدير له وعشيه حضرنا الاسبارينون ايضاً وقدموا صنيه * سليقه ووعاء خمر وصلي عليهم الكاهن وسيدنا البطرک لتذكار الذين عمروا الدير لان عادتهم ان قداس وطرابازا العيد لذكر العيد واما قداس ثانيه والطرابازا فتذكر الذين عمروا الدير لان علي هذا المنوال بيوقفوا الاوقاف وكذلك حضرنا الاورترن سحر الجمعه ثم دقوا النواقيس القداس وفي دخولنا للكنيسه وضعوا صنيه

* fol. 45 v°.

1. بسر : Lgrd 1700.

Le mercredi avant le jeudi de l'Ascension, l'hégoumène de Galata invita monseigneur le patriarche à célébrer la messe le jeudi de l'Ascension à laquelle le couvent était dédié. Nous nous y rendîmes et assistâmes aux vêpres et le lendemain matin, aux matines ; la matinée étant déjà avancée, on sonna les cloches. Monseigneur le patriarche célébra la messe et ordonna un prêtre en présence de tous les hégoumènes et des visiteurs. On apporta du « colybe » après la messe comme d'habitude et tous posèrent leurs mains ensemble sur le colybe. Monseigneur le patriarche lut sur lui la prière pour l'âme du fondateur de l'église, le Voïvode Pierre qui avait bâti le couvent. Nous ne sortîmes de la messe que vers midi et on nous emmena pour nous conduire à table. On nous y servit un repas princier qui rassasia nobles et roturiers. A la fin du repas on but à la santé du prince, ensuite à celle de Hmilnitzki et de son fils, à la santé du patriarche de Jérusalem à qui appartenait le couvent. Le soir nous assistâmes aux vêpres. On apporta un plateau * de « colybe » * et un vase de vin : le prêtre et monseigneur le patriarche lurent des prières pour la mémoire des fondateurs du couvent, parce que c'est leur habitude de célébrer une messe et de donner un repas pour la commémoration de la fête, et une deuxième messe et un autre repas pour la commémoration des fondateurs du couvent, conformément aux conditions des legs.

* fol. 45 v°.

Le vendredi matin nous assistâmes donc aux matines, puis on sonna les cloches pour la messe. A notre entrée dans l'église, on posa un plateau avec du

سليقه وخمر مع شمعدانين فضه كبار علي قرايه مجلله بستر مكلف واخذ سيدنا البطرک المبخرة وبخر حولها ثم لابواب الهيكل ولكرسي البيك ولرؤسا الكهنه والديارة وبقية الحاضرين وقال الشماس ابلوحيصن¹ دسبوتا وسيدنا البطرک ابلوحيطوس² وابتدوا المصلين يترنموا ارحمني يا الله ثم طوباهم بكمالها ثم³ قانون الاموات بلحن ولديد وعلي كل دكصا كان يقول الشماس ارحمنا يا الله ويدكروا الذين عمروا الدير باسمائهم وكذلك بخرؤا جميع رؤسا الدير الحاضرين كالعادة كما بخر سيدنا البطرک وكل من بخر يقول اعلان الي ان قال سيدنا البطرک افشين السليقه بعد ان وضعوا جميعهم اياديهم عليها ثم عزلوها مع القرايه من الوسط الي ناحية وابتدوا بالقداس وكانوا يذكروا "Ετι δεόμεθα ὑπὲρ τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ θεοφυλάκτου ἡμῶν αὐθέντος Ἰώνου Βασιλίου Βοϊβόδα καὶ τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ ἐκλαμπροτάτου μέγας χατμάνου Κυρίου Ζυνοβίου Χημενλίσκη καὶ τοῦ εὐσεβεστάτου υἱοῦ αὐτοῦ Τιμοθέου παντός τοῦ παλατίου"⁴.

وكذلك كانوا يذكروهم في البولبخرونيون بعد الصلاة وكذلك⁵ ما خرجنا من القدس

1. Lgrd 1700 : افلوحيصن. — 2. Lgrd 1700 : افلوحيطوس. — 3. L بلحن répétition inutile du copiste. — 4. L om. "Ετι δεόμεθα... παχατίου. — 5. Lgrd 1700 om. كذلك.

« colybe » et du vin, avec deux grands chandeliers en argent sur un « tétrapodion » recouvert d'une nappe de prix. Monseigneur le patriarche prit l'encensoir, encensa tout autour, puis il encensa les portes du sanctuaire, le trône du prince, celui des prélats, puis les hégoumènes et les autres assistants. Le diacre dit : « Bénissez, Seigneur » et monseigneur le patriarche dit : « Béni » et les chantres commencèrent à chanter : « Ayez pitié de moi, ô Dieu », puis « Heureux ceux qui » etc., enfin on chanta le canon des morts sur une mélodie douce. A chaque « gloire » le diacre disait : « Ayez pitié de nous, ô Dieu » en mentionnant les noms des fondateurs du couvent. On encensa également les hégoumènes présents selon l'usage, comme avait encensé monseigneur le patriarche. Et chacun de ceux qui encensaient disait la conclusion, jusqu'à ce que monseigneur le patriarche eût lu la prière pour le « colybe ». Tous placèrent ensuite leurs mains au-dessus. Puis on mit de côté le « colybe » avec le « tétrapodion » placé au milieu de l'église et on commença la messe. On dit : « Nous prions encore pour le très pieux et ami de Dieu, notre prince Ioanu le Voïvode Basile et le très pieux et le très éclairé, le grand hatman Zénobe Hmilaitzki et son très pieux fils Timothée et toute sa cour. »

On les mentionna de même au « polychronion » après le service. Nous ne sortîmes de la messe que vers midi. Nous assistâmes aussi chez eux à la messe du samedi et nous retournâmes à notre couvent.

لقرب الظهر ثم حضرنا قداس السبت عندهم ايضاً واتينا لديرنا ونظرنا في جنابن دير الغلطة المذكور شجر مشمش اكلنا من ثمره ثم شجر لوز وجميعه نشو جديد واما شجر الكراز والداماصكينا اي قلب الطير والسفرجل والانجاص فكثير جداً في هذه البلاد وخاص وكذلك في هذه الجنابن قرنفل كثير وزنبق كالعادة واما زنبق الاصفر المسما افرنجي ففي هذه البلاد جميعها الي المصكو مثل الحشيش ما له قيمه ومن البغضان والفلاخ الي المصكو اكثر حشيشهم في البراري الافستين¹

وفي هذا اليوم جانا الخبر ان باسيلي² بيك انكسر هو وصهره بعساكر القزق وانهزموا فبعد ان كنا في امان وكانت الاخبار تورد في كل يوم انهم كسروا عسكر الاونكروس والفلاخ اربعة مرات وقتلوا منهم مقتله عظيمه حينئذ الاخبار صار اراجيف وفزع وعاودت الناس للديورة وتواردت حينئذ عساكر القزق وهم هاربن مكسورين وظهر الخبر ان البيك وصهره قد فقدوا الي يوم الثالث قبل العنصره جاآوا علي حين غفله ودخلوا للقرطه في اسو حال وارسلوا اعلموا اخميل بما جري وصح الخبر حينئذ انهم كسروا الاونكروس

1. Lgrd 1700 om. ونظرنا في. — 2. Lgrd 1700 : فاسيلي.

Nous vîmes dans les jardins du couvent de Galata des abricotiers dont nous mangeâmes les fruits et des amandiers nouvellement plantés; quant aux cerisiers, aux pruniers dits « cœur de pigeon », aux cognassiers et aux poiriers, il y en a en grand nombre dans ce pays et ils sont de bonne qualité; dans les jardins on trouve aussi beaucoup d'œillets et de lis. Le lis jaune appelé « européen » pousse dans tous ces pays jusqu'à Moscou comme la mauvaise herbe et il est sans valeur. En Moldavie, en Valachie, jusqu'à Moscou, l'herbe la plus abondante dans les campagnes est l'absinthe.

XXV. — DÉFAITE DE BASILE ET DES COSAQUES EN VALACHIE.

En ce jour nous reçûmes la nouvelle que le prince Basile, son gendre ainsi que l'armée des Cosaques, avaient été vaincus et qu'ils avaient pris la fuite. Alors que nous étions en sécurité et que chaque jour nous apprenions qu'ils avaient vaincu à quatre reprises les Hongrois et les Valaques dont ils avaient fait un grand massacre, voici que subitement les nouvelles devinrent effrayantes; les gens retournèrent dans les couvents. Alors les troupes cosaques vaincues et en déroute arrivèrent successivement, par ailleurs le bruit courait que le prince et son gendre avaient disparu; mais le mardi avant la Pentecôte, ils arrivèrent à l'improviste et entrèrent au palais dans un état lamentable. Ils mirent Hmilntzki au courant de ce qui s'était passé; on sut alors d'une façon certaine qu'ils avaient vaincu les Hongrois, l'armée

وعسكر¹ الفلاخ والسرب اربعة مرار² وما احدًا تبث قدامهم الي ان قربوا الي مدينة
 صورغشت التي هي تحت بيك الفلاخ مسيرة يوم وخرج متي بيك لاقاهم بعساكر
 عظيمه من افلاخ واونكروس وسرب وروم وارنووط وبلغار وترك وهجموا * حينيد سيمان
 * fol. 46 r°. فاسيلي الروم عليهم الي ان وصلوا للصيوان ونهوا منه واصابوا متي بيك برصاصه في
 رجله ارمت فرسه الذي كان راكبه الا انه تجلد للضربه لقرب المساء واخرج خفه وهو
 ملان³ دم وبالحال ركب غير فرس للتجدد وكان عسكره جميعه قد اتفقوا علي السجود
 وطاعة فاسيلي والقرق الا ان ربنا مغير الاوقات ارسل تلك الساعة رعود وبروق وصواعق
 مطر وبرد عظيم كالحجارة علي جماعة فاسيلي والقرق لان الهوي كان عليهم واما البغضانيه
 فخانوا ايضاً وانغلبوا وتوافقوا القرق عن ضرب تفنكهم من المطر العظيم وحينيد واطلقوا
 عساكر الفلاخ عليهم⁴ المدافع والتفنك وهجموا عليهم فانهمزوا البغضانيه اولاً فتبعوهم
 القرق وعادوا مكسورين واوايك وراهم بالسيوف الي ان قتلوا منهم مقتله عظيمه وكانت

1. Pour ce chapitre le man. de Leningrad a la note marginale : صفة كسرة فاسيلي
 — 2. Lgrd 1700 : مرات. — 3. Lgrd 1700 : مملو. — 4. Lgrd 1700 om. عليهم.

valaque et serbe quatre fois et que personne n'avait pu tenir devant eux
 jusqu'à ce qu'ils fussent arrivés à un jour de marche de Târgoviste, capi-
 tale du prince de Valachie. Le prince Matthieu sortit et marcha contre eux
 avec une grande armée composée de Valaques, de Hongrois, de Serbes, de
 * fol. 46 r°. Grecs, d'Albanais, de Bulgares et de Turcs. Alors * les « seimens » de Basile
 le grec les assaillirent, et quand ils parvinrent à la tente, ils la pillèrent et
 atteignirent le prince Matthieu d'une balle au pied, qui abattit le cheval
 qu'il montait. Il tint bon jusqu'au soir et retira sa botte pleine de sang.
 Aussitôt il monta un autre cheval pour continuer le combat. Toute son armée
 s'était mise d'accord pour se soumettre à Basile et aux Cosaques, mais à
 ce moment, Notre Seigneur qui change les temps, envoya le tonnerre, les
 éclairs, la foudre, la pluie et des grêlons gros comme des pierres sur la troupe
 de Basile et des Cosaques, car le vent était contre eux. Les Moldaves
 trahirent eux aussi, et furent vaincus; les Cosaques ne pouvaient plus
 décharger leurs fusils à cause de la grande pluie. Alors les Valaques tirèrent
 sur eux des coups de canon et de fusil et les attaquèrent. Les Moldaves
 prirent la fuite les premiers, suivis par les Cosaques qui retournèrent
 vaincus, tandis que les Valaques les poursuivant l'épée dans les reins en
 firent un grand carnage. Ce fut une heure lamentable. Les Valaques con-
 tinuèrent leur poursuite durant trois jours faisant beaucoup de captifs.

ساعة يرتأ لها وبقوا في أثرهم مسيرة ثلاثة أيام واخذوا منهم يسري بالحياة كثير وأما الذين خلصوا بالهزيمة وجاوا الي ياش فارموا جميع سلاحاتهم لكي يخفوا وأما باسيلي بيك وصهره فخلصوا بنفر قليل وجاوا علي طريق الغلص ثم الي البغضان في طرقات غير مسلوكة خوفاً من تتبعهم وكانت الكسرة عصر الثالث قبل خميس الصعود وجا¹ الخبر الي ياش في ثلاثة أيام لان من البغضان الي الفلاخ مسيرة عشرة أيام جد وكان دخول البيك كما ذكرنا يوم الثالث قبل العنصرة في ثمانية أيام واقاموا عساكر القزق الذين بقوا ثلاثة أيام وانصرفوا الي بلادهم من عظم الغلا الذي حدث يومئذ لانهم كانوا يبيعوهم كل رغيف خبز كبير بقرش واقام تيموتاوس ابن اخميل مدة ثم مضى لعند ابيه لانه استنظر ان يرسل له معونه فما ارسل لكون انه كان قد اغتاض عليه واقام باسيلي² وحده ما عنده احداً وكل ساعه يقولوا ان عدوه جايه عليه بعسكر ليكبسه في ليله من الليالي وكانت الضلالة الاخيرة اشر من الاولى وهو ونحن كنا في افزاع ورعبات كل³ حين ليلاً ونهاراً وأما الضومنا وابنه وجميع امواله ورزقه فكان قد ارسل احضرهم من الالة من كامانيتسا

1. Lgrd 1700 add. الي. — 2. Lgrd 1700 : فاسيلي. — 3. Lgrd 1700 om. كل حين pour le placer après ونهاراً : في كل حين.

Quant à ceux qui se sauvèrent par la fuite et vinrent à Jassy, ils jetèrent leurs armes pour se cacher. Le prince Basile et son gendre ainsi que peu d'hommes se sauvèrent en prenant la route de Galatz puis celle de la Moldavie, par des chemins impraticables, craignant d'être poursuivis. Leur défaite eut lieu l'après-midi du mardi qui précéda le jeudi de l'Ascension. La nouvelle en parvint à Jassy en trois jours, de Moldavie en Valachie, bien qu'il y ait entre ces pays une distance de dix jours de marche forcée. L'entrée du prince, comme nous l'avons dit, eut lieu un mardi, huit jours avant la Pentecôte. Les Cosaques survivants restèrent trois jours, puis ils rentrèrent dans leur pays, à cause de la grande hausse des prix qui avait eu lieu ces jours-là, car on leur vendait un grand pain rond, une piastre. Timothée, fils de Hmilnitzki, y resta un certain temps, puis il partit pour se rendre chez son père, parce qu'il attendait l'envoi d'un secours, mais celui-ci ne le reçut pas, parce que son père était fâché contre lui.

Basile resta seul, sans personne auprès de lui. A chaque moment on disait que ses ennemis venaient avec une armée pour le surprendre d'une nuit à l'autre. Et le dernier égarement était plus mauvais que le premier. Lui et nous étions dans des terreurs continuelles. Quant à la princesse, à son fils, à sa fortune et à tous ses biens, il avait envoyé les chercher par la Pologne et par Kamenetz et les avait déposés dans une citadelle fortifiée

ووضعهم في قلعه حجر حصينه في حكمه اسمها استجاوا ووضع بها ماکول ومشروب كثير وذلك خوفاً من امر ياتي كما انه عاد جري
 واما نحن فاننا حضرنا قداس العنصرة العظيم في ديرنا وبعد ختم الصلاة فرشوا لسيدنا البطرك طنفسه داخل الهيكل قدام المائدة ولبسناه البطرشير والاموفورن وقال افاشين السجدة وهو ملتفت للشعب ويوم احد جميع القديسين اتا عزم سيدنا البطرك ريس دير مار يوحنا الجديد المشهور بدير البنت وهو في طرف ياش وانطوش¹ ووقف علي دير مار سابا فمضينا اليه وحضرنا القداس به وخرجنا للطرايازا وعشية عاودنا لديرنا وهو دير لطيف وخارجه رواقات تشرف علي كل البلده لان مكانه عالي والكنيسه لطيفه وفوق الرواقات قبة الأجراس واما هذا الشاهد يوحنا الجديد فاخبرونا عنه انه من مدة مايه سنة

1. Lire : مطوش.

en pierre qui dépendait de lui et appelée Suceava; il l'approvisionna en vivres et en boissons, en prévision d'un événement qui de fait arriva.

XXVI. — FÊTE DE LA PENTECÔTE A JASSY DURANT NOTRE SÉJOUR.

Quant à nous, nous assistâmes à la grand'messe de la Pentecôte dans notre couvent. Après la messe, on étendit un tapis pour monseigneur le patriarche à l'intérieur du sanctuaire devant l'autel. Nous le revêtîmes de l'étole et de l'omophorion et il lut la prière de la genuflexion tourné vers les fidèles.

Le dimanche de la Toussaint, l'hégoumène du couvent de saint Jean le Nouveau, connu sous le nom de couvent « de la Fille » et qui se trouve à l'extrémité de la ville de Jassy et qui était « métouchion » et legs appartenant au couvent de saint Sabas, vint inviter monseigneur le patriarche.

Nous nous rendîmes à ce couvent et y assistâmes à la messe, après laquelle nous déjeunâmes et le soir nous revînmes à notre couvent. Le couvent de saint Jean est beau; il possède des péristyles extérieurs qui dominent toute la ville, car il est situé dans un endroit élevé. L'église est belle et le clocher se trouve au-dessus des péristyles.

Quant au martyr saint Jean le Nouveau¹, on nous dit qu'il fut martyrisé à Trébizonde, il y a plus d'un siècle. Les princes de Moldavie envoyèrent [des

1. Saint « Ioan cel Nou » fut amené par Alexandre Ier le Bon (1400-1er janv. 1432) de Trébizonde à Suceava et déposé dans l'église métropolitaine de Mirăutsi. Kog., *Letopisete*, I, p. 137. Sur saint Jean le Nouveau voir aussi l'article : « O icăonă din sicriul sf. Ioan cel Nou din Suceava. » *Bulet. Com. Mon. Ist.* an. VIII, 1916, p. 21.

وانيف استشهد في درابزون فارسلوا باكان البغضان وعملوا كل فنون الحيل حتي احضروه الي عندهم ووضعوه في مكان هذا الدير لينظروا في اين يريد هو ان يوضع * fol. 46 v°. فمضي * بارادته وهو في العربة الملوكيه الي استجاوا وهم يتبعوه ووقف فابتنوا له حينيد¹ دير وكيسة داخل القلعه ووضعوه بها ليحفظوه دايماً ولاهل هذه البلاد اعتقاد كلي به ويقصدوا عيدة الكاين يوم الخميس بعد العنصرة من اقصى بلادهم للحج له حينيد وعمرت بنت احد الاكابر هذا الدير اللطيف على اسمه وتكنا بها واما ليلة عيد الرسل فدقوا الناقوس الكبير جداً وزينوا الكنيس حسب عادتهم بالزهر والرياحين وللايقونات اعلم ان الساعة الحديدية كانت تدق من اول نيسان وجايه خمسه عشر ساعة نهاراً تسعه ليلاً واما في شهر حزيران وتموز فكانت تدق ستة عشر ساعة نهاراً وثمانية ساعات ليلاً¹ اعلم ان عادتهم في هذه البلاد ان البنات بيظفروا لهم اكيل من زهر ورياحين وبيضعوه على رؤوسهم وكذلك النساء يتزينوا كانوا به الي بلاد المصكو² اعلم ان الخيار الجديد في هذه البلاد ينتهي في عيد الرسل وهو صغير بلا بلغم واما

1. Lgrd 1700 om. : واما ليلا عيد . — 2. Lgrd 1700 : المصكوف.

messagers] et employèrent toutes sortes de ruses jusqu'à ce qu'ils aient pu réussir à emmener les reliques du saint dans leur pays. On les déposa à l'endroit de ce couvent pour voir où il voulait être placé. Or la voiture du prince dans laquelle on transportait les reliques * du saint et qui était suivie par le prince * fol. 46 v°. et sa suite, s'arrêta à Suceava. Là on lui bâtit un couvent et une église dans la forteresse et le saint y fut déposé pour y être toujours conservé. Le peuple de ce pays a une grande confiance dans ce saint. A l'occasion de sa fête, qui se célèbre le jeudi après la Pentecôte, on s'y rend en pèlerinage des extrémités les plus éloignées du pays. C'est la fille d'un grand boïar qui construisit, en le lui dédiant, ce beau couvent, qui depuis porta son nom.

La veille de la fête des saints Apôtres, on sonna longtemps la grande cloche et on orna les églises selon leur usage, avec des fleurs, des bouquets de basilic ainsi que des icones.

Remarque. A partir du premier avril, l'horloge de fer sonnait quinze heures pendant le jour et neuf heures pendant la nuit. Au mois de juin, elle sonnait seize heures pendant le jour et huit heures pendant la nuit.

Remarque. Dans ce pays les filles ont l'habitude de tresser des couronnes de fleurs et de basilic pour les mettre sur leurs têtes, les femmes se parent de la même manière et cela jusqu'en Moscovie.

Remarque. Dans ce pays les premiers concombres mûrissent à la fête des saints Apôtres. Ils sont petits et sans mucosité.

الداماصينكا الذي هو¹ قلب الطير فانه شبه بحر زاخر اشكال والوان ابيض واصفر واحمر واشقر لديد جداً واما الكراز الاحمر فهو احراش والانتجاص الوان عجيب جداً وزرنا في صراي البيك كنيسة البيك وهي لطيفة جداً علي مار جرجس وكذلك كنيسة الضومنا علي اسم مار جرجس واما بيوتهم الساكنين بها فجميعها قيشاني والسقوف عجيب استصطنعه فاسيلي وعندهم حمام لطيف انشاه فاسيلي ايضاً من رخام جميعه وماء منقول ونظرنا في جنينة البيك ايضاً شجر توت حلو ومشمش كثير مع لوز ثم رمانه صغيرة مرياه في برميل وليمون حلو في برميل ايضاً

نعاود ثم تحقق الخبر ايضاً ان عدو فاسيلي وهو بيك الجديد جاء الي ضياعه التي هي بقرب سنار الاونكروس وهي في اماكن عاصيه جداً في روس الجبل وبين الارمان²

1. Lgrd 1700 : الذي هو au lieu de اي. — 2. Lire : الارمان au lieu de الازمان, leçon de deux manuscrits.

Les pruniers dits « cœur de pigeon » sont tellement nombreux qu'ils ressemblent à une mer débordante; ils sont de couleurs et d'espèces variées : blancs, jaunes, rouges, roux et très savoureux; les cerisiers à fruits rouges sont si abondants qu'on dirait des forêts; il y a de merveilleuses variétés de poires.

Dans le palais nous visitâmes les très belles églises du prince et de la princesse, dédiées toutes les deux à saint Georges. Les habitations où ils demeurent sont entièrement revêtues de carreaux de faïence et Basile en fit arranger les plafonds admirablement. On y trouve des bains superbes que Basile fit construire entièrement en marbre et l'eau y est amenée d'ailleurs.

Dans le jardin du prince nous vîmes aussi des mûriers à fruits doux et beaucoup d'abricotiers, ainsi que des amandiers; nous y vîmes aussi un petit grenadier planté dans un tonneau et des limons doux également cultivés dans des barils.

XXVII. — BATAILLE DÉCISIVE ENTRE BASILE ET LE NOUVEAU PRINCE.

Revenons à notre sujet.

La nouvelle se confirma que le nouveau prince, l'ennemi de Basile, était arrivé dans les villages¹, situés près de la frontière de Hongrie, dans des endroits inaccessibles, sur le sommet des montagnes, en pleine forêt; il avait

1. Răcăciuni. Kog., *Letopisete*, I, p. 338. Démétrius Cantemir nomme Georges Étienne. Burdujea. *Descrierea Moldovei*, p. 65.

وعنده عساكر من الاونكروس والفلاخ وعمال بيكتب في رجال ايضاً واهل تلك النواحي منقاده اليه فتجددت حينئذ الاراحيف وتحيرنا من كل جانب حينئذ وما كان عند فاسيلي عسكر والبغضانيه جميعهم خاينين عليه وارسل استغاث بالنظر¹ فما انجدوه فغضب عنه ابتدا يكتب عسكر جديد من اهالي البلاد وقبطانيه ويوزباشيه وينفق عليهم الاموال والعلوفات حينئذ جاء البشارة ان اخميل ارسل² له كم الف عسكري قزق ووصلوا وفرق عليهم الاموال والخلع وعين لجميعهم الماكول والمشروب ونصبوا لهم طابور حول البلده واقاموا وفي هذه المده جاء لفاسيلي بيك ثلاث خلع ومقررنامه³ ايضاً⁴ مع الاغاوات اخرها جا اليه قادري اغا اغة الخزنه بخلعه محموله علي الايادي ومقرر نامه ايضاً وخرج لاستقباله البيك بعساكر القزق ودخلوا بعراضه عظيمه ثم تجهز البيك للسفر علي عدوه واما نحن والديوره وكانوا يعملوا باراكليسيات * وسهرانات من اول الليل لباكر⁵ في هذه المده وذلك علي طقس سهرانه خميس التوبه وسبت ست المدايح وجميع ذلك لم يجدي⁶

1. L a mal ponctué بالنظر qui ne donne pas de sens. — 2. L : لرسل, erreur du copiste. — 3. L : هامه, erreur du copiste. — 4. Lgrd 1700 om. ايضاً. — 5. L : الي باكر. — 6. Lgrd 1700 : يجدي.

avec lui des soldats hongrois et valaques. Il enrôlait des hommes et les habitants de ces régions qui lui étaient attachés. La terreur recommença et de tous côtés nous fûmes perplexes : Basile n'avait pas d'armée et tous les Moldaves l'avaient trahi. Il avait sollicité l'aide des Tatares; mais ceux-ci ne le secoururent pas. Furieux, il commença à recruter des troupes parmi les habitants du pays, des capitaines et des youzbachis, en leur accordant des vivres et des soldes. Dans ce temps arriva l'heureuse nouvelle que Hmilnitzki lui avait envoyé quelques milliers de soldats cosaques et qu'ils étaient arrivés. Il leur distribua de l'argent et des présents en habits; il leur assigna des vivres et de la boisson, il leur fit établir un camp autour de la ville et ils s'y installèrent. Entre temps le prince Basile reçut trois habits d'honneur et un diplôme de confirmation, apportés par les agas; puis Kadir-Aga¹, l'Aga du Trésor, lui présenta aussi un vêtement porté sur ses mains et un diplôme de confirmation. Le prince sortit au-devant de lui avec les Cosaques, et ils entrèrent en grande pompe, puis le prince se prépara à marcher contre son ennemi. Pendant ce temps, nous et les couvents faisons des « paraclisis » * et des vigiles du soir jusqu'au matin, cela selon le rite des vigiles du jeudi de la pénitence et du samedi des six strophes de l'acathiste et tout cela fut inutile.

1. Kadir-Aga est le pacha de Silistrie. Hurmuzaki, *op. cit.*, III, p. 185.

نفعاً أخيراً خرج البيك من ياش يوم الثلاثاء خامس تموز وخرج معه جميع البازركان والروم لكثرة محبتهم له فكانوا هم والقزق نحو من أربعة الاف واجتمع عليه من البغضانيه نحو احد عشر الفاً ومشى علي عدوه وكان قد بلغ الخبر عنه من الجواسيس ان¹ ما عنده غير الفين ثلثه نفر حينئذٍ وحدث في هذه الليالي رعود وبروق وصواعق كثيرة وامطار وسيول عظيمه حتي كنا نقول ان الساعة قامت وسقط من هوي الصواعق قبة كنيسة دير القديسه بارسكافي الذي بيد رهبان طور سين قبة الخشب العظيمه وعزز راسها وصلبها في الارض عميقاً وكذلك اسطبل الصراي العظيم واحرقت بيوت كثير وكانت البروق تتلامع كالسيوف وظهر في السماء علامات من الغمام شبه قلاع وحراب وهذا جميعه فكان دلائل علي كسرة باسيلي ايضاً² ولما اتصاففوا العسكران للقتال وكادوا عسكر فاسيلي ان يقتلوا عسكر عدوه بالحطب لاجل قلة عددهم لا بالسيف الا ان³ اولايك تجلدوا لما معهم من اخبار خيانة البغضانيه لان للحال نكسوا بيارقهم ومضوا نحو بيك الجديد وتركوا باسيلي وخانوا عليه وتوافقوا مع عساكر بيك الجديد الاونكروس

1. L. — وان. — 2. Lgrd 1700 a la note marginale : هزيمته ثالث مرة.
— 3. L. الان.

Finalemment, le prince sortit de Jassy, le mardi 5 juillet, accompagné des négociants et des Grecs, ses partisans, qui, ainsi que les Cosaques, s'élevaient à environ quatre mille et presque onze mille Moldaves se joignirent à lui. Il marcha contre son ennemi au sujet duquel les espions lui apprirent qu'il n'avait que deux ou trois mille hommes. Dans cette nuit il y eut de nombreux coups de tonnerre, des éclairs et de la foudre, une pluie torrentielle, de sorte que nous disions : « L'heure est venue ». La foudre tomba sur la grande coupole en bois de l'église du couvent de sainte Parascève, qui appartient aux moines du Mont Sinai et enfonça profondément le sommet et la croix dans la terre; elle tomba aussi sur les écuries du grand palais et brûla beaucoup de maisons. Les éclairs brillaient comme des épées et on voyait du ciel des signes formés par des nuages blanchâtres semblables à des forteresses et des lances. Tout cela annonçait encore la défaite de Basile.

Lorsque les deux armées se rangèrent pour la bataille, les troupes de Basile pouvaient anéantir les troupes de son ennemi avec du bois, à cause de leur petit nombre, non pas avec des épées, mais ceux-ci se tenaient fermes, parce qu'ils avaient connaissance de la trahison des Moldaves qui inclinèrent leurs drapeaux et passèrent au nouveau prince, trahirent Basile et se joignirent aux troupes du nouveau prince, composées de Hongrois, de Valaques

والفلاخ والبغضانيه واتواقعوا مع بقية عسكر باسيلى القزق والروم واذ كانوا قليلين كسروهم وبالسيوف طحنوهم وكان مقدم¹ العسكر المدكور بازركان الروم وعسكرهم صحبة الخثمان اخو البيك واولاده ولما ان نظروا انهم بعد ان كانوا غالبين صاروا مغلوبين وبالسيف من اعداهم ماكولين انكسروا وانهمزوا وكانت الكسرة يوم الاربعاء سادس تموز الظهر وهذا كله صار بسو حفظنا نحن فخاب حينئذ املنا نحن للغاية من فاسيلي ومن اكابرة وضاعت تلك الهدايا التي كنا اخذنا لهم هي على الفارغ البطال التي كانت تساوي ميات غروش اما فاسيلي فانه كان اوعد سيدنا البطرك بوفاء دينه وخرجه ثم كان يلزمه ان يدخل لجوا بعد ان عين معه آلجي الملك المصكوف وانه يقلعنا بجميع ما نحتاج اليه من العرابات والخيول وغير ذلك وكان قوله ظاهر باطن واما اكابرة فكنا موملين منهم مبلغ كبير فضاع الجميع للغاية قطعاً² فاما البيك فاسيلي فانه بالحال انهزم علي جواده بنفر

1. Lgrd 1700 : مقدم. — 2. Lgrd 1700 add. حينئذ املنا.

et de Moldaves. Ils en vinrent aux mains avec le reste de la troupe de Basile, composée de Cosaques et de Grecs et comme ceux-ci étaient en petit nombre, ils les vainquirent et les mirent en pièces avec leurs épées.

L'avant-garde des troupes (de Basile) composée de négociants et de soldats grecs, était commandée par le hatman, frère du prince¹ et ses fils : lorsqu'elle vit qu'après avoir été victorieuse, elle était vaincue, et sur le point d'être détruite par le glaive des ennemis, elle se débanda et s'enfuit. La défaite eut lieu le mercredi six juillet à midi².

Tout cela fut pour notre malheur, car les espoirs que nous avons mis en Basile et ses boïars furent déçus; les cadeaux que nous avons apportés pour eux et qui s'élevaient à des centaines de piastres, étaient perdus. Quant à Basile, après avoir promis à monseigneur le patriarche d'acquitter ses dettes et ses dépenses, il se voyait obligé pour le voyage à l'intérieur, après nous avoir accordé l'envoyé de l'empereur de Moscou, de nous retirer tout ce dont nous avons besoin en fait de voitures, de chevaux, etc., et ses paroles étaient visiblement sincères; quant aux boïars, ils nous avaient fait espérer une grande somme d'argent, maintenant tout était perdu, sans retour.

1. Georges, le hatman, fut fait prisonnier le 5/15 juillet 1653 avec 23 drapeaux. Kogălniceanu, *Letopisete*, N. Iorga, *Acte si Fragmente*, I, p. 227. La bataille se livra à Sârca. — 2. Cf. Le rapport de l'ambassadeur Dell Haye au Doge de Venise sur la fuite du prince de Moldavie et le passage en Pologne, 10 juin 1653. Il décrit la situation de la Moldavie à cause de la guerre avec la Pologne, c'est pourquoi les Cosaques ne purent pas aider Basile. Hurmuzaki, *op. cit.*, V², cf. pp. 4-5, rapp. du 16 juillet et du 5 septembre 1653.

قليل معه وترك صيوانه وخيامه وخيله وامواله لعدوه كما تركهم في حين كسرة الفلاخ ومضى الي بلاد القزق واستظمن بها حيث لا عدو ولا محارب وارسل بالحال الي القلعه المسماه صتجاوا حيث اودع حرمة وولده وامواله وخزائنه يطمئنه وانهم يتصلبوا ويتجلدوا ويحاربوا لبينما ياتيهم بمعونه عظيمه واما المنكود حظهم البازركان وبقية عسكر الروم والقزق فانهم لم يجدوا لهم ملجاء ولحقوا عداهم وانظمت ابصارهم فوقوا في حقل زرع قمح ومن عادته في هذه البلاد * ان يكون ازيد من قامه تعربت ارجل *
 * fol. 47 v°.

خيلهم فيه وادركوهم اعداهم وقتلوهم بسيوفهم وارماحهم وكانوا البازركان المذكورين قد اخدوا اموالهم اخراج الذهب والفضه علي خيلهم قايلين اذا صار علينا كسرة ننهزم بها فما افادهم ذلك ولكنهم صاروا ماکولاً بالغدارات والرماح واخذوها اعداهم وصار عليهم حاله يرثا لها فيناح ويبكا عليهم وكانوا وهم مطعونين بالغدارات ومدنفين ينادوا قايلين يا من يجي

Le prince Basile prit aussitôt la fuite, avec peu d'hommes, monté sur son coursier, abandonnant sa tente, ses abris, ses chevaux, ses richesses au pouvoir de son ennemi, comme il les avait abandonnés lors de la défaite en Valachie. Il se rendit chez les Cosaques, trouva la sécurité dans leur pays où il n'avait ni ennemi, ni agresseur. Il envoya tout de suite à la citadelle de Suceava où il avait mis en sûreté sa femme et son fils¹, ses biens et ses trésors, afin de les rassurer, leur demandant de résister et de combattre, jusqu'à ce qu'il pût les rejoindre avec un grand renfort.

Les malheureux négociants et les autres soldats grecs et cosaques avaient pris la fuite là où ils ne trouvèrent pas de refuge et où ils rencontrèrent leurs ennemis; leur vue s'était obscurcie et ils s'étaient jetés dans un champ de blé qui dans ce pays * dépasse en hauteur la taille d'un homme. Les pieds des chevaux s'y embourbèrent et leurs ennemis les atteignirent, les massacrèrent à coups d'épées et de lances. Ces négociants avaient emporté leurs valeurs dans des bissacs d'or et d'argent sur leurs chevaux se disant : « Si nous essayons une défaite, nous prendrons la fuite avec cela », mais cela ne leur servit à rien, car ils devinrent la proie des pistolets et des lances, et leurs ennemis leur prirent leur fortune. Ces malheureux tombèrent dans un état lamentable. Criblés de balles des pistolets et près de mourir, ils criaient : « Oh! qui aura pitié de nous et

1. Le Voïvode Étienne était le seul fils de Basile né de sa deuxième femme Catherine. Il régna sous le nom de Étienne X (Stefăniță) du 1er déc. 1659 au 31 janvier 1661, N. Iorga, *Histoire des Roumains et leur civilisation*, tableau chronologique VI. Paris, 1920.

يتحنن علينا ويقطع رؤسنا حتي تخرج ارواحنا ويريحنا من الآلم والعذاب الذي نحن فيه
وياخذ دهبنا من زنايرنا فلم يكن لهم منجد ولا معين واما الخثمان اخو البيك فكان
شيخوخه وتعرب فرسه في الزرع معهم فلحقوه حينئذ اعداه الاونكروس وجرحوه ولما
اتهورت فرسه للارض مسكوه واستيسروه وارسلوه الي بلادهم وبعد ان كان ملك اصبح
يسيراً وكذلك بقية اكابر فاسيلي الروم واما اولاد الخثمان المذكور ستافانيتسا ورفقته فانه
خلص علي جواده من بين ايديهم وتهور بها من اعلا الجبل وسقطوا في النهر ثم بعد
غرقهم سعدوا وانهموا الي بلاد القزق ايضاً وكانت ساعه مناحه يرتأ لها ويبكا عليها واما
عساكر القزق فمن كان منهم خيال جيد وفرسه طيب انهم لبلاده وخلص واما المشاة
وغيرهم فجميعهم راحوا تحت السيوف وقتلوا الي رحمة الله من اعداهم الاونكروس كيف
ولا وهم اعدا الدين ومبغضين الصليب والانجيل واسمهم لاق بهم اي الكلبسين وبالرومي
كلبينوس وطران واما البغضانليه فكانوا قد صاروا اعداهم جداً وقتلوا منهم في كسرتهم من

1. Lgrd 1700 : يرت.

viendra nous couper la tête pour nous achever et mettre un terme à nos souffrances et à nos tortures; qu'ils prennent en échange l'or de nos ceintures! » Mais personne ne vint à leur secours. Le hatman, frère du prince, qui était d'un âge avancé, s'enliza comme les autres avec son cheval dans le champ cultivé. Alors ses ennemis les Hongrois l'atteignirent et le blessèrent et lorsque son cheval tomba à terre, ils le firent prisonnier, et l'envoyèrent dans leur pays. Après avoir été prince, il devint prisonnier ainsi que les autres boïars grecs de Basile.

Les fils du hatman Stefanitsă ainsi que ses compagnons, — celui-ci leur avait échappé grâce à son cheval, — se précipitèrent du haut de la montagne et tombèrent dans la rivière. Après cette chute ils remontèrent à la surface et s'enfuirent eux aussi vers le pays des Cosaques. Ce fut pour eux un moment de douleur, de pitié et de tristesse. Ceux des Cosaques qui étaient bons cavaliers et montaient de bons chevaux s'enfuirent, gagnèrent leur pays et sauvèrent leur vie. Quant aux fantassins et autres, ils furent passés au fil de l'épée et périrent sous les coups de leurs ennemis les Hongrois; et comment n'en aurait-il pas été ainsi, puisque ceux-ci sont des ennemis de la religion, contempteurs de la croix et de l'Évangile; le nom qu'ils portent leur convient : calvinistes et en grec calvinos et luthériens ¹. Les Moldaves étaient devenus ennemis acharnés des Cosaques; ils en tuèrent d'abord lors de leur défaite en Valachie où ils étaient venus

1. L'auteur voit dans Kalbiyin « calvinistes » un dérivé de l'arabe Kalb « chien ».

الفلاح أولاً وهم ماضيين من بلادهم الوف وكذلك الان وذلك بسبب انهم كانوا ياتوا ليغشوا فاسيلي عدوهم وكان حينئذ كل من لصق اليه من اول محنته للان ينعكس وامتنحن كايوب وافسطاتيوس واضراهم وفقد حينئذ جميع الاقرباء والخلان حتي وامراته واولاده وجميع امواله كما سيأتي ذكره ثم فقد فيما بعد صهره ايضاً ابن اخميل ذاك الشجاع الفارس اين تدبيرك يا فاسيلي الان اين افرازك اين كثرة اموالك قد خبت من الجميع الان ولكن صدق القايل اذا نزل القضا عمي البصر ولو ما انه يكون خيال جيد ما خلص بنفسه من بين اعداءه ومضي الي القزق وقطن في اول بلده من حكمهم اسمها راشكو وارسل اعلم اخميل ثم صهره بما جري عليه

par milliers de leur pays et de même maintenant et cela parce qu'ils étaient venus au secours de leur ennemi Basile. Tous ceux qui s'étaient attachés à lui s'étaient, dès la première épreuve, détournés de lui, et maintenant il était éprouvé comme Job et Eustache et d'autres comme eux. Il perdit alors tous ses parents et amis et même sa femme et ses enfants et toute sa fortune, comme je vais le dire. Enfin il perdit son gendre, le fils de Hmilnitzki, ce vaillant chevalier. Où est maintenant ton habileté dans les affaires, ô Basile, où est ta sagacité? Où sont tes nombreuses richesses? Tu es frustré aujourd'hui de tous ces biens! Combien a raison celui qui a dit: « Lorsque le destin se réalise, l'esprit s'aveugle! » S'il n'avait pas été bon cavalier, il n'aurait pas sauvé sa vie des mains de ses ennemis. Il alla chez les Cosaques et habita dans la première ville de leur gouvernement, appelée Râscov¹ et il informa Hmilnitzki, puis son gendre, de ce qui était arrivé.

1. Étienne entra dans le pays, s'arrêta à Răcăciuni, son village et attendit le secours de Rakoczy, prince de Transylvanie. Les troupes de Basile étaient peu nombreuses, car Timothée après la défaite s'arrêta dix jours à Jassy et partit ensuite dans son pays. Il avait quatre cents cavaliers et très peu de « seimens ». Georges Étienne avec son armée livra une bataille dans laquelle les hommes du Voïvode Basile reculèrent. Il avança jusqu'à Săbăoani et de Răcăciuni vint à Bacău. Dans ce temps, il reçut des renforts. La bataille décisive se livra à Sărca. Il fut vaincu et poursuivi jusqu'au Prut. Il n'y avait pas beaucoup de morts. Parmi les principaux on comptait : Nichita Vameșul, Isac Clucerul et le hatman Georges, le frère du Voïvode Basile qu'on fit prisonnier. Après cette victoire, Georges Étienne alla à Suceava. Basile traversa le Dniester à Râscov, après quoi il alla à Volojdin. Il laissa les siens à Suceava avec le vornic Thomas avec quatre-vingts seimens, des carabiniers et soixante mercenaires Autrichiens.

وتجددت حينئذ علينا الاحزان والرعبات لان الاونكروس بالحال جاآوا الي ياش ونهبوا جميع ما نظروه خارج الديورة ووقعت علينا مخافه عظيمه منهم وبالليل ما كنا نقدر ننام وبالنهار ماوين برج القبان¹ وبعد ان وصل عدو فاسيلي اي بيك الجديد الي ياش عاود للحال الي قلعة صتجاوا واحاطها وجعل يحاصرها وارسل للحال لسيدنا البطرک مكاتب يظمن خواطرنا² وعين لنا مرتيك اي تعيين ماکول ومشروب اكثر من الذي كان لنا في زمان فاسيلي وكذلك فعله لاغه الخزنه وأرسل حکام من عنده لضبط ياش وبقية البلاد و جاوا حينئذ واستنقموا من اعداهم الروم وكان عليهم حاله يرثا لها لانهم اخدوا اموالهم جميعها³ وكانوا في كل يوم يظفروا بهم صنوف الهوان الي ان كانوا يقتلوهم بالسيف في الشوارع ويقطعوا اذانهم ويشهروهم بالمقارع ووقعت عليهم مخافه شديدة وكثير منهم انقدهم سيدنا البطرک من تحت القتل وكانوا المسلمين مع اليهود يظفروا بمجاهرة لا خوفاً عليهم واما الروم فلا يخرجوا من اماكنهم لعظم العداوة التي كانت بينهم لان اراخنة فاسيلي

1. Lire : القباب. Dans les trois manuscrits il y a la même leçon : القبان. — 2. Lgrd 1700 : خاطرنا. — 3. Lgrd 1700 : جميعا.

XXVIII. — ENTRÉE DU NOUVEAU PRINCE A JASSY.

Les tristesses et les terreurs se renouvelèrent pour nous, parce que les Hongrois vinrent tout de suite à Jassy et pillèrent tout ce qu'ils trouvèrent en dehors des couvents. Une grande terreur s'empara de nous, de sorte que nous ne pouvions dormir la nuit et pendant la journée nous nous abritions dans les clochers.

Lorsque le nouveau prince, l'ennemi de Basile, arriva à Jassy, il se dirigea immédiatement vers la forteresse de Suceava, l'entoura et l'assiégea. Il envoya une lettre à monseigneur le patriarche pour nous tranquilliser; il nous alloua le « mertic », c'est-à-dire des rations en vivres et boissons, supérieures à celui que nous recevions de Basile et il traita de même l'Aga du Trésor. Il envoya des gouverneurs de son choix, pour maintenir l'ordre à Jassy et dans les autres villes. * Ils vinrent alors et ils se vengèrent * fol. 48 r°. sur leurs ennemis grecs dont l'état devint digne de pitié, car on leur prit tous leurs biens. Tous les jours ils leur faisaient subir toutes sortes d'humiliations; ils en vinrent jusqu'à les massacrer avec l'épée dans les rues, à leur couper les oreilles et à les fouetter publiquement. La terreur s'abattit sur eux et beaucoup d'entre eux furent sauvés du massacre par monseigneur le patriarche. Les musulmans et les juifs sortaient ostensiblement sans crainte, mais les grecs ne sortaient pas de leurs maisons à cause de la grande inimitié qui existait contre eux, parce que les boïars

الروم كما كنا ذكرنا استعدوا البغضائية للغاية وادلوهم حتي كنا ننظر اكبر من فيهم بتياب حقيرة مزدراه والليل والنهار يشتغلوا ويعطوهم كما حالفا مع الترك ولكن مساكين البازركان ماذا كان خطيتهم وهذه البلاد بلا بازركان ما لهم عيشة اصلاً¹ واما آغة الخزنه فانه خاف كثيراً وارسل لاسطنبول واعلمهم بما جري

وليلة عيد مار الياس قرعوا ناقوس الكبير وحضرنا القديس وزينوا الكنيسة كما ذكرنا بالازهار والريحان واحضروا صحون فواكه جديدة من بطيخ وخيار وخوخ وتفاح وانجاص وكراز فرقوا على الحاضرين لان هذه عادتهم في ايام الفواكه واتفق حينئذ مرفع السيدة يوم احد الثامن بعد العنصرة وبعد صلاة الغروب طلع القندلفظ² قرع ناقوس الكبير ايضاً للباراكليسي وكانوا يفعلوا ذلك كل ليله من عشية جميع الصوم³

وصباح الاثنين صيام السيدة قطعت القرزق مع تيموتاس ابن اخميل نهر نيسطروس سنار

- لان جميع ما عندهم محبوب ومنهم ما احداً بيعرف بيتاخر اصلاً 1. Lgrd 1700 add. —
 2. Lgrd 1700 : القندلفت. — 3. Lgrd 1700 a la note marginale : صفة محبي تيموتاس : ابن اخميل والقرزق الي البغضان ثاني مرة

de Basile, comme nous l'avons dit, avaient asservi les Moldaves et les avaient rendus malheureux, de sorte que nous voyions les plus grands d'entre eux vêtus misérablement. Ils travaillaient jour et nuit et ils leur donnaient ce qui avait été convenu avec les Turcs. Mais quel crime avaient donc commis les infortunés négociants? Car sans les marchands, ce pays n'aurait pas pu exister. L'Aga du Trésor eut grand peur, il informa Constantinople de ce qui était arrivé.

La veille de la fête de saint Élie, on sonna la grande cloche. Nous assistâmes à la messe. On orna l'église, comme nous l'avons dit, de fleurs et de basilic. On apporta des plats chargés de fruits frais, des melons, des concombres, des prunes, des pommes, des poires et des cerises. On les distribua aux assistants, conformément à l'usage du pays, à l'époque des fruits; or la fête coïncidait avec le carême de la sainte Vierge, le huitième dimanche après la Pentecôte. Après les vêpres, le sacristain monta encore au clocher afin de sonner la grande cloche, pour le « paraclisis ». On faisait ainsi chaque soir pendant tout le carême, à partir de la tombée de la nuit.

XXIX. — SIÈGE DE LA CITADELLE DE SUCEAVA.

Le lundi matin du carême de la sainte Vierge, les Cosaques et Timothée fils de Hmilnitzki, passèrent le Dniester, qui forme la frontière entre les

القرق والبغضان وقتلوا مقتله عظيمه من عسكر الاونكروس والبغضان محافظين السنارات ثم مضوا الي عند قلعة صتجاوا لمعونتهم وعملوا لهم طابور وحول سور القلعه وداخلوا نهر الجاري اليهم وكان معهم عشرون مدفع ولما سمع البيك الجديد بقدمهم رحل عن القلعه الي ان دخلوا ثم عاودوا واحتاطوا عساكره القلعه وكان عنده حينئذ اكثر من اربعون الفاً واما القرق فكانوا اربعة عشر الفاً

وعشية احد العاشر بعد العنصره اي ليلة الاثنين عيد نياح السيده قرعوا ناقوس الكبير ودخلنا للكنيسه وحين ترنيم دكضا كانوا يترنموها مناقله في الخورصين كل استيخن بلخه في الخورص ثم في الغد احضروا صحون فواكه وعنب ودراقن وداماصكينا اي قلب الطير

Cosaques et la Moldavie. Ils firent un grand massacre des Hongrois et des Moldaves qui gardaient les frontières; ils se portèrent ensuite au secours de la citadelle de Suceava. Ils campèrent autour du parapet de la citadelle et y firent entrer un cours d'eau qui coulait près d'eux. Ils avaient vingt canons.

Quand le nouveau prince apprit leur venue, il quitta la citadelle¹ et les y laissa entrer, puis [le nouveau prince et ses troupes] revinrent et investirent la citadelle. Il avait alors plus de quarante mille hommes, tandis que les Cosaques n'en avaient que quatorze mille.

Le dixième dimanche soir après la Pentecôte, c'est-à-dire au soir du lundi, veille de la Dormition de la Vierge, on sonna la grande cloche et nous entrâmes dans l'église. Pendant le chant de la « gloire », les deux chœurs alternaient pour le chant de chaque stique selon le mode convenant à chaque stique, dans la mélodie du chœur. Le lendemain on apporta des plats garnis de fruits : des raisins, des pêches, des prunes dites « cœur de pigeon », des

1. Georges Étienne vint près de Suceava avec ses troupes et resta dans le village Scheia, dans la maison du logothète Toderasco. Après un certain temps, Timothée avec neuf mille Cosaques arriva à Soroca.

Rakoczy, le prince transylvain, lui envoya quatre mille hommes sous le commandement d'Étienne Petki et, de la part de la Pologne, Condrazky avec mille chevaliers polonais.

Étienne recula vers Cotnari en attendant l'aide de Rakoczy, en espérant aussi de la part de la Pologne. Timothée, gendre de Basile, dès son arrivée pilla les monastères, surtout Dragomirina et tous ses biens, ensuite il entra dans Suceava où Georges Étienne l'assiégea.

Entre temps, il reçut encore des secours de la part de la Pologne et de Rakoczy et après la mort de Timothée, et l'abandon de la citadelle, à sa place Feodorovitch fut élu. Kogălniceanu, *Letopisete*, I, pp. 334-337.

وكراز وغير ذلك وصلوا عليهم وفرقوهم علي الحاضرين مع ريحان وزهر وغيرها فوق الصحون غير ما زينوه علي الايقونات

ويوم احد الثاني عشر بعد العنصرة مضي سيدنا البطرک قدس في كنيسة دير الضومنا بعزيمة بستانيكس بيك الجديد واخذة لبيته وعمل له طرابازا مفتخرة وكان مجنبا جداً ويا ما انقد سيدنا البطرک علي ايامه روم كثير من القتل بعد ان ناولوهم الاسرار واخذوهم لتحت المشقة ووضعوا الجبل في اعناقهم ليرفعوهم بعد ما عروهم¹ لانهم في كل بلاد النصاري اذا ارادوا يقتلوا احداً مجرم * ياتي به الي العرماش اي الصوباشي وجماعة * fol. 48 v°. الي احدي الكنايس اولاً فيخرج احد الكهنة يستعرفه ويناوله الاسرار ثم ياخذة ويقتلوه حيث ارادوا كذا نظرنا وهذه عاداتهم

وليلة الخميس المتفق معها اول شهر ايلول افتتاح سنه سبعة الاف ومايه اثنين وستون² للعالم قرعوا ناقوس الكبير لاجل موسم عيد مار سمعان العامودي الحلبي وفي الغد ما خرجنا من القداس للظهر حسب عادة الاعياد المعظمة التي يقرعوا لها نواقيس الكبار

1. Lgrd 1700 omet ... ليرفعوهم ... — 2. Lgrd 1700 a cette date en chiffres : ٧١٦٢.

cerises, etc. on les bénit et on les distribua aux assistants ainsi que le basilic et les fleurs placées au-dessus des assiettes, sans compter celles dont on avait orné les images.

Le douzième dimanche après la Pentecôte, monseigneur le patriarche alla célébrer la messe dans l'église du couvent de la princesse, à l'invitation du « postelnic » du nouveau prince. Celui-ci l'emmena chez lui et il lui servit un repas magnifique, car il nous aimait beaucoup. Combien de Grecs furent sauvés de la mort par monseigneur le patriarche pendant son séjour, après qu'on leur eût donné la communion et qu'on les eût emmenés sous le gibet et qu'après les avoir déshabillés, on leur avait passé la corde au cou pour les pendre! Dans tous les pays chrétiens, quand il s'agit d'exécuter un criminel *, on l'emène devant « l'armach » ou soubachi et une troupe de gens le conduit d'abord à l'église où un prêtre le confesse et lui donne la communion, puis on l'emène et on l'exécute à l'endroit désigné. C'est ainsi que nous avons vu faire et telle est leur habitude!

La veille du jeudi, qui coïncidait avec le premier septembre, commencement de l'année 7162 de la création du monde, on sonna la grande cloche pour la fête de saint Siméon le stylite, l'Alépin. Le lendemain nous sortîmes de la messe à midi, selon l'habitude des grandes fêtes pour lesquelles on sonne les grandes cloches. En Moldavie et en Valachie, à chaque fête quand il y a « catalysis ' », on sonne les grandes cloches, on commence la messe dans la

1. La permission de manger de l'huile et de boire du vin.

لان في بلاد البغضان والفلاخ في كل عيد كاطاليسيس بيقرعوا نواقيس الكبار ويتضحوا في القداس وكذلك فعلوا في عيد مولد السيدة ثامن ايلول وثانيه اي عيد والديها واحتفلوا بهم كثيراً واحضروا صحنون فواكه كثير

وليله عيد الصليب قرعوا ناقوس الكبير ايضاً في صلاة سحر وما عملوا احتفال مثلنا في دورة الصليب ولكن حمله الكاهن في صنيه ووضع علي القرايه وسجدوا له جميعهم كما فعلوا يوم احد الايقونات وطقسه

واما ما حربي علينا نحن فاننا ارتبطنا في هذه الايام كلها في البغضان وزعلنا من ارواحنا وضقت انفسنا والت بنا تلك الرعبات والافزع والاهوال التي كانت تشيب الاطفال الي امراض صعبة وقشعريرة اي برديه وسخونه بقيت بها انا¹ الفقير مترخه² من اول اخر تموز الي ايام الخماسين وقاسيت بها اوجاع شديده في ايام زمهرير³ البرد وصعوبته وما كان لنا قوة ان نساغر لا⁴ لبلاد القزق ولا الي وري لان اهل البلاد جميعهم صاروا حراميه وجلاليه وكل من كان ينهزم يقتلوه في الطرقات حتي ان قفول بازركان روم انهزموا

1. L habet الي pro انا. — 2. Lgrd 1700 om. مترخه. — 3. L زمهريره. — 4. Lgrd 1700 add. الي.

deuxième moitié de la matinée¹. On fit de même à l'occasion de la fête de la Nativité de la sainte Vierge, le huit septembre, et le lendemain pour la fête de ses parents. On fit de grandes cérémonies et on apporta des plats chargés de beaucoup de fruits. La veille de la fête de l'Exaltation de la Croix, on sonna aussi la grande cloche. Aux matines, on ne fit pas, comme chez nous, de procession autour de la croix, mais le prêtre la porta sur un plateau et la mit sur un « tetrapodion » et tous se prosternèrent devant la croix selon le rite du dimanche des icones.

Pour ce qui nous concerne, nous fûmes retenus tout ce temps-là en Moldavie et nous étions accablés de tristesse et de chagrin. La peur des horreurs qui s'abatirent sur nous aurait fait blanchir les cheveux des enfants; pour nous, elles nous causèrent de graves maladies consistant en frissons de froid alternant avec la chaleur de la fièvre, de sorte que moi, humble historiographe j'en souffris du commencement de la fin de juillet jusqu'aux jours de la Pentecôte (suivante) éprouvant de violentes souffrances les jours où le froid était intense et intolérable. Nous n'avions pas la possibilité ni de nous rendre au pays des Cosaques, ni de revenir en arrière, car tous les habitants du pays sont de grands brigands et tous les fugitifs étaient tués sur les

1. Vers 9h. $\frac{1}{2}$ — 2. أيام الخماسين, période de cinquante jours entre Pâques et la Pentecôte.

فخرجوا عليهم وقتلوهم ونهبوا ارزاقهم وتحيرنا من كل جانب والي متي هذه الافزاع والرعبات ليلاً ونهاراً لان في زمن فاسيلي من كثرة سطوته عليهم كانت الامراء تحمل الذهب وتسير حيث شات من غير خوف واما في زمن هذا ففي وسط المدن كانت المخاوف

ومن صوب القلعه فكانت الحروب متصله بينهم وبين عسكر البيك الى زمن كثير وكان تيموتوس ابن اخميل يخرج اليهم في كل يوم ويقتل منهم الوف وما احداً كان له قوة يقاومه من كثرة شجاعته وفروسيته لانه كان بطل جداً للغاية حتي ولا في التواريخ سمعنا عن قوة شجاعته لان كان يخرج من الطابور كل يوم علي فرس طحيني كان يهواه جداً ووراه كم نفر لاغير ويقتلهم ويجرحهم ويشتهم شرايد وقتل في يوم واحد بيده الف وثلاثمائه نمسا هذا علي ما كانوا يخبروا الصادقون عنه وكانوا يتكردسوا قدامه علي بعضهم بعض وكان ساعه يضرب بالقوس في يمينه ثم يديره لشماله ثم يطعن بالسيف

chemins, au point que les caravanes de négociants grecs qui s'enfuyaient étaient attaquées, massacrées et pillées. Nous étions vraiment perplexes, nous demandant jusqu'à quand dureraient ces terreurs de jour et de nuit! Pendant le règne de Basile, grâce à la rigueur de son autorité, les femmes portaient des ducats (comme parure) et pouvaient aller n'importe où sans crainte. Mais au temps du nouveau prince, la terreur régnait même au milieu des villes.

XXX. — BATAILLE AUTOUR DE LA CITADELLE DE SUCEAVA.

Autour de la citadelle [les Cosaques] se battaient sans relâche avec les troupes du nouveau prince¹. Chaque jour, Timothée, fils de Hmilnitzki, sortait de la forteresse et tuait des milliers d'assaillants. Personne ne pouvait lui résister à cause de sa grande bravoure et de son audace chevaleresque. C'était un héros extraordinaire et l'histoire ne nous fait pas connaître de guerrier ayant eu sa force et sa bravoure. Chaque jour, il sortait de son camp monté sur un cheval gris clair qu'il aimait beaucoup, suivi seulement de quelques hommes; il tuait les ennemis, les blessait et les dispersait en grand nombre. En un seul jour il tua mille trois cents Autrichiens, selon les dires de personnes dignes de foi et les morts s'entassaient devant lui les uns sur les autres. Tantôt il tirait de l'arc de sa main droite, tantôt il le passait à sa gauche, pour frapper de l'épée; puis il tirait des coups de fusil au point qu'il

1. Sur le Voïvode Étienne, sa manière de combattre, sur Basile et son règne, voir Kogălniceanu, *Letopisete*, I, pp. 323-329.

ثم يضرب بالتفنك حتي انه كان يدير يديه بالة الحراب من تحت بطن الفرس ويقتل اعداءه ولما مضى اغة الخزنه مع قابجي باشي الذي جاء من اسطنبول ليصلح احوال البلاد من قبل السلطان الي عند بيك الجديد وهو محاصر القلعه وعاودوا هم متحيرين * من فروسيه تيموتائوس وشجاعته وكانوا يدعوا له ولشبابه وما كان يقدر احدًا يصيبه في تفنكه او في غيرها لان كان فراس جدًا ومثل البرق ينبرم علي ظهر الفرس ويا ما لوع اكابر اللاله واصاغرهم وقتل بيده وحده عدة الوف كما اخبرونا عنه جماعته اخبرونا¹ انه قتل بسيفه سبعة الاف يهودي بيده وكان² في كل يوم يورد الي عندنا الي ياش عدة عربات من المجروحين³ الوف واما القتلاء هناك فانشت الارض منهم لكثرتهم وكانت مدافع القلعه ايضًا من العلو ومدافع القزق اسفل تقطع عدة العساكر وتشتتهم شرايد⁴

1. Lgrd 1700 اخبرونا pro اخبرونا. — 2. L : مكان, erreur du copiste. — 3. Lgrd 1700 : المجروحين. — 4. Lgrd 1700 a pour le chapitre suivant la note marginale : صفة : قتله تيموتائوس ابن اخميل.

maniait ses armes de ses deux mains sous le ventre du cheval et tuait ses ennemis.

Lorsque l'Aga du Trésor et le capidji-bachi (venu de Constantinople pour mettre en ordre la situation du pays, de la part du sultan)¹, allèrent chez le nouveau prince qui assiégeait la citadelle, ils furent stupéfaits * des vertus * fol. 49 r°. chevaleresques et de la bravoure de Timothée, et prièrent Dieu pour lui et pour sa jeunesse. Personne ne pouvait l'atteindre d'un coup de fusil ou de toute autre arme, parce que c'était un cavalier consommé et il se retournait rapide comme l'éclair sur le dos de son cheval. Quelle frayeur n'a-t-il pas inspirée aux grands et aux petits de la Pologne²? Il tua quelques milliers d'ennemis comme ses gens nous l'ont appris; d'après eux encore, il tua aussi avec son épée sept mille juifs. Chaque jour on amenait à Jassy de nombreuses voitures, chargées de milliers de blessés; à cause de la multitude des morts la terre s'était beaucoup élevée. En outre, les canons de la citadelle d'en haut et ceux des Cosaques d'en bas tuaient de nombreux soldats, ou les mettaient en déroute.

1. Sur l'installation et la confirmation des princes, voir D. Cantemir *Descrierea Moldovei*, pp. 87 et sq.

Georges Étienne fut confirmé le 27 septembre 1653 et installé par Capugilar-Chehiasi. Hurmuzaki, *Frag.*, III, pp. 201, 206; *Documente* V² p. 6 et IX¹ p. 39.

Georges Étienne avait l'approbation des Turcs pour le trône de la Valachie. Calimach, *Gheorghe Stefan*, p. 49. Il fut consacré par l'évêque Gédéon de Husi. Il entra dans l'église Saint-Nicolas. Kog., *Letopisete*, I, p. 327. Cf. aussi sur les tributs et les cadeaux que la Moldavie payait à la cour ottomane, D. Cantemir, *Descrierea Moldovei* pp. 134 seq. —

2. Casimir envoya Condratzki avec quatre mille soldats contre Timothée. N. Iorga, *Acte si Fragmente*, I, p. 229.

أخيراً بينما كان تيموتاوس جالس في خيمته داخل الطابور وهو يشرب اصابه مدفع في ساقه من اعداء اللاهيين الذين حضروا لمعونة ستافاني بيك الجديد نكايه في اخميل وابنه والقرق اعداهم لانهم عابوه واصابوه فتالم منه كثيراً وبعد كم يوم مات قالت حينئذ احوال القرق من خارج والذين في قلعه داخل الي البوار بعد وفاة ملكهم بل السبع حارسهم وانعكست احوال فاسيلي للابد واصاب حينئذ الضومنا ومن معها حزناً علي حزن حيث لم يبقا لها معين ولا مساعد ثم انهم دفنوه بعد ان جوفوه واخرجوا امعلا

XXXI. — SUCEAVA¹. TIMOTHÉE.

Enfin un jour, quand Timothée était assis dans sa tente à l'intérieur du camp et buvait, il fut atteint à la jambe d'un coup de canon² tiré par ses ennemis les Polonais qui étaient venus au secours d'Étienne le nouveau prince, par haine pour leurs ennemis : Hmilitzki, son fils et les Cosaques. Ils l'avaient visé et ils l'atteignirent. Il fut grièvement blessé et quelques jours après, il mourut. Après la mort de leur prince, que dis-je, du lion qui les gardait, la situation des Cosaques tant à l'extérieur qu'à l'intérieur de la citadelle, alla en empirant, et celle de Basile fut compromise pour toujours. La princesse et son entourage furent accablés d'afflictions, parce qu'il ne leur restait ni aide, ni secours.

1. Sur les districts et les citadelles de la Moldavie, D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, traduction roumaine de Dr G. Pascu. Bucuresti, 1923, pp. 23 et seq. — 2. Le Voïvode Étienne se dirigea vers Suceava, assiégea la citadelle et visant avec un canon, sous la tente, Timothée, gendre du Voïvode Basile, frappa une caisse dont le bois cassé tua Timothée. Donc la princesse n'avait pas le moyen de résister. Ils livrèrent la citadelle et le Voïvode Étienne s'empara de la fortune. Après cela il vint dans la capitale et écrivit des lettres à la Sublime Porte, en demandant le drapeau du règne, selon l'usage, avec l'aide du Voïvode Matthieu. Le sultan lui envoya le drapeau et le reconnut comme prince de Moldavie. Constantin Căpitanul, *op. cit.* pp. 136-137.

Timothée mourut le quinze septembre 1653. N. Iorga, *Acte și Fragmente*, I, p. 234.

Le Voïvode Étienne depuis qu'il était boïar était en inimitié avec le vornic Thomas et le vistier lordache de la famille des Cantacuzènes. Devenu prince, il les emprisonna et les confia au grand armach, Grégoire Hăbășescu, pour les tuer. L'armach, ayant reçu des dons de leur part, ne les exécuta pas. Le postelnic Cautacuzène, leur frère, apprit cela et pria le Voïvode Constantin, après son installation, d'envoyer des lettres d'intervention auprès du Voïvode Étienne pour épargner ces boïars. On envoya comme courrier Badea Conteș Bălăceanu qui, dans l'espace d'un jour et une nuit, arriva à Jassy et remit la lettre à Étienne. Celui-ci fit venir l'armach et lui demanda : « Est-ce qu'ils sont en vie, ou les avez-vous exécutés ? » Sur sa réponse qu'il les avait épargnés, le prince les gracia pour faire plaisir au Voïvode Constantin Căpitanul, *op. cit.*, p. 141.

وصبروه ووضعوه في تابوت بمخمل¹ داخل خارج ومضي خبر الاسود الى ابيه وعنه فاسيلي وكان حينئذ قبل ما يتوفي جاهه بشارة ان امراته ولدت غلامان² فما تنها بها لانه كان ما كمل السنه من زواجه وكان قد اخرب دير الارمن في صتجاوا وقتل وارتابيتهم وكهنتهم ورهبانهم وجميع من كان التجا اليه من الارمن وكانوا اغنيا جداً وحاز جميع اموالهم وتجملاتهم ودهبهم مع اللولو والجواهر النفيسه شي ما له عدد اما الذهب فكان ملو برميلين وحده آه يا اسفي عليه وعلى رجوليته وقوله لسيدنا البطرک حين اتا للبغضان اول مدة اني ما اتيت لآخذ كرسي عمي فقط بل ولانقد الكنيسة الكبيرة من يدي الاعداء فلقاري يفهم كلامه ثم حدث حينئذ مجاعه عظيمه بين القزق والذين داخل القلعه من البازركان وغيرهم آلت بهم الي ان اكلوا لحوم خيلهم وتحيروا من كل جانب ومعونة من فاسيلي ومن اخمىل ما ادركهم ومن شدة الجوع اخيراً طلبوا الامان من ستافاني فامنهم وحلف لهم وجهزهم الي بلادهم بكل اطمانيه ولم يعترضهم بشي واخذوا معهم تابوت ملكهم

1. Lgrd 1700 add. و. — 2. L : غلمان.

Après avoir enlevé les entrailles de Timothée, on l'embauma et on déposa son corps dans un cercueil garni de velours, tant à l'intérieur qu'à l'extérieur et on l'enterra. La triste nouvelle fut transmise à son père et à son beau-père Basile. Avant de mourir, il avait reçu l'heureuse nouvelle que sa femme avait mis au monde deux jumeaux; il ne s'en réjouit pas, parce qu'il ne s'était pas écoulé une année entière depuis son mariage.

A Suceava il avait démoli le couvent arménien et il avait tué leur vartabed, leurs prêtres, leurs moines et tous les Arméniens qui s'y étaient réfugiés. Comme ils étaient très riches, il s'empara de tous leurs biens, de leurs objets de luxe, de leurs perles, de leurs innombrables bijoux. Quant aux pièces d'or, il y en avait deux pleins barils. Sa mort fut un désastre; hélas! combien je le regrette lui et sa bravoure! Lors de sa première venue en Moldavie, il avait dit à monseigneur le patriarche: « Moi, je ne suis pas venu seulement pour prendre le trône de mon beau-père, mais pour sauver la Grande Église des mains des ennemis. » Le lecteur comprendra ce langage.

Une grande famine s'abattit alors sur les Cosaques et sur ceux qui se trouvaient à l'intérieur de la citadelle, les négociants, etc.; ils en arrivèrent à manger leurs chevaux. Ils tombèrent dans la situation la plus critique, car il ne leur parvenait aucun secours ni de Basile ni de Hmilnitzki. A la fin, réduits par la faim, ils demandèrent l'aman à Étienne, qui le leur

وخزائهم ومدافعهم ومضوا وصار حينئذ في بلاد القزق لأجله منحه عظيمة وتحققنا من الذين يعتمد علي قولهم انه راح قتل تحت السيف من اول هذه الفتنة للان من بغضان وافلاخ وروم واونكروس وسرب وعرب وترك نحو مائة الف انسان وهذا بيك الجديد كان سببها المجد لله¹ ثم ان البيك المذكور تسلم القلعه بجميع ما فيها بالامن وحاز

صفة فتح البيك الجديد القلعه : 1. Lgrd 1700 commence ici un nouveau chapitre : واخذها لاموال فاسيلي.

accorda sous serment¹). Il les pourvut du nécessaire pour leur retour dans leur pays en toute sécurité et sans leur faire la moindre opposition. ils emportèrent le cercueil de leur prince, leurs trésors, leurs canons et partirent. Dans le pays des Cosaques on lui fit de grandes funérailles. Des personnes dignes de foi nous affirmèrent qu'il était tombé au fil de l'épée, dès le commencement de cette guerre jusqu'à maintenant, environ cent mille hommes tant Moldaves que Valaques, Grecs, Hongrois, Serbes, Arabes et Turcs, guerre suscitée par le nouveau prince. Gloire à Dieu! Après cela, le nouveau prince entra sans combat en possession de la cita-

1. « Moi, Nicolas Féodorovitch, actuellement supérieur des troupes de Zaporogé et nous colonels, ses collègues, nous jurons au nom de la sainte Trinité, de la très sainte Vierge et de tous les saints, qu'ayant reçu des preuves de la bienveillance et de la miséricorde de notre Gracieux Maître et de sa Grâce le prince de Transylvanie, ainsi que de Leurs Grâces les Hospodars, nous promettons, en échange de cette faveur particulière, de garder une fidèle sujétion et obéissance à notre Gracieux Maître, de n'attaquer jamais et d'aucune façon, ni sa personne, ni ses États, mais au contraire de nous présenter toujours pour combattre ses ennemis comme s'ils étaient les nôtre, Nous promettons aussi et jurons la même chose à Leurs Grâces les Hospodars de Valachie et de Moldavie. Si nous n'observons pas sincèrement la foi jurée, tant envers Sa Majesté le Roi et la République, qu'envers sa Grâce le Prince de Transylvanie et leurs Grâces les Hospodars, selon les conditions stipulées dans les points ci-joints, puisse le Dieu bon venger sur nous l'offense faite à son nom, auquel nous jurons ainsi que sur nos femmes et nos enfants.

« Puissent Dieu et le saint Évangile nous être en aide.

« Fait sous les murs de Sotchava, le 9 octobre 1653 ».

Dans le même manuscrit on trouve les conditions imposées aux Cosaques par le commissaire du Roi de Pologne et le général du prince de Transylvanie : a) de ne pas être ennemis du Roi de Pologne, du prince de Transylvanie et des princes de Moldavie et de Valachie; b) de déposer les drapeaux et les armes qu'on leur restituera; c) de ne rien prendre avec eux de ce qu'il y avait dans la forteresse; d) de restituer les choses volées aux églises; e) de ne pas emmener avec eux personne de la forteresse; f) de ne pas causer de dommages aux habitants à leur sortie; g) de ne pas se mêler des affaires des princes roumains. Hurmuzaki, *Supl.* III, vol. II, pp. 53-54.

جميع اموال فاسيلي ودخايرة وخنزايه الذهب والفضه التي ما لها عدد ثم الاسلحه
 * fol. 49 v°. والرخوت والفضيات والسمور واللولو وغير ذلك شي ما حووه الملوك لان كان * معه من
 ابناء بلادنا عسكريه خواصه حين قطع بامواله اولاً من قلعة خوتيني الي قلعه كامايتصا
 فاخبرونا ان قطع معه من النهر مايه عرابانه وكل عرابانه تقودها اثني عشر فرس او
 عشرة او ثمانيه وجميعها كانت ذهب وفضه وتجملات لان كان له عدة خزائن تحت الارض
 من مدة عشرون سنه فاخرجها جميعها خمسه وثلاثين كابانصا سمور اخبرونا خواصه عن
 واحده منهم انه عملها لعيد الفصح زركش جميعها بلولو وجواهر خزيله القيمه تكلف عليها
 خمسه وثلاثون الف دينار هذا غير ما استحوذ عليه من اموال البيواريه كيف ولا خزائن
 عظيمه مجموعه من اربع وعشرون سنه من حين صار باسيلبي بيك واما الخزائن التي
 له بعد للان في الاله والنمساء والبندقيه فغيرها ثم انه اخرج الضومنا واولادها من القلعه
 وجميع البيواريه والاراخته وبعد ان كان حلف لهم غدر بهم وقتل اكثرهم واستيسر الضومنا

delle avec tout ce qui s'y trouvait, c'est-à-dire, toutes les richesses de
 Basile et ses innombrables trésors d'or et d'argent¹, les armes, l'argenterie,
 les fourrures de zibeline, les perles, etc., choses que même les rois ne
 possédaient pas. * Lorsque Basile transporta la première fois sa fortune * fol. 49 v°.
 de la citadelle à celle de Kamenetz, comme il avait dans sa garde des
 soldats de notre pays, ceux-ci nous firent savoir qu'il avait fait traverser
 le fleuve [Dniester] à cent voitures, et chaque voiture était trainée par
 douze, dix, ou huit chevaux, toutes contenant de l'or, de l'argent et des
 objets de luxe. Il avait encore nombre de trésors enfouis sous terre depuis
 vingt ans, il les retira tous; parmi eux il y avait trente-cinq fourrures de
 zibeline. Ses familiers nous apprirent qu'une des fourrures qu'il avait fait faire
 pour s'en revêtir à la fête de Pâques, était de brocart d'or, ornée de perles et de
 pierres précieuses; à elle seule elle avait coûté trente-cinq mille dinars.
 Cela sans compter ce qu'il avait extorqué aux boïars. Il n'y a là rien de
 surprenant puisque tous ces trésors avaient été amassés au cours de vingt-
 quatre années depuis son avènement. Quant aux trésors qu'il possède
 encore en Pologne, en Autriche et à Venise et ailleurs je n'en parlerai
 pas. Le nouveau prince fit sortir de la citadelle la princesse et ses fils,
 tous les boïars et les notables. Après leur avoir juré de leur laisser la vie
 sauve, le nouveau prince trahit son serment; il mit à mort la plupart

1. Rapport de l'ambassadeur Dell Haye sur la confirmation du nouveau prince et sur les trésors trouvés à Suceava. Hurmuzaki, V², pp. 6-7.

واولادها في قريه ووضع حولها حراس حيث لا من يدخل ولا من يخرج ونقل جميع ما كان في القلعه الي بلاد الاونكروس لانه كان قد ابتاع منهم قلعه حصينه جداً وفرق علي العساكر علوفاتهم واصرفهم هذا ما جري

واما ما جرى من صوب فاسيلي واخميل فانهم لما سمعوا بما جري علي تيموتاس وعلي الضيقه التي بها القزق ومن في القلعه جهز مع فاسيلي اربعون الفاً قزق نجده

d'entre eux et retint la princesse et ses enfants prisonniers dans un village¹, qu'il entoura d'une garde pour que personne n'y entrât ni n'en sortît. Tout ce qui était dans la citadelle, il le transporta en Hongrie où il avait acheté une citadelle bien fortifiée. Il distribua leurs (soldes) aux soldats et il les licencia. Voilà ce qui s'est passé.

XXXII. — BASILE ET LES TATARES.

Voici ce qui arriva à Basile et à Hmilnitzki.

Lorsqu'ils apprirent la situation difficile de Timothée, des Cosaques et des gens de la citadelle, ils équipèrent quarante mille Cosaques et vingt-huit mille Tatares pour aller à son secours, parce que le Sultan des Tatares, c'est-à-dire

1. Après la conquête de Suceava, Georges Étienne fit prisonniers la femme du Voïvode Basile et son fils le Voïvode Étienne ainsi que leurs biens, se dirigea vers Roman, avec beaucoup de précautions, parce qu'il savait par ses gardes que Chérif-Bey et Basile étaient arrivés à Prut. En apprenant que les hordes des Tatares s'étaient retournées dans leur pays, ils s'arrêtèrent à l'évêché de Roman. Il envoya la femme de Basile et son fils le Voïvode Étienne dans le village de Buciulesci sur la Bistritsa. Kogălniceanu, *Letopisete*, I, p. 345.

Il commença à persécuter les neveux du Voïvode Basile d'abord, le paharnic Étienne, fils du hatman Georges, et lui coupa la tête à Suceava; le paharnic Alexandre et le « comis » Ienachi, fils du hatman Gabriel, furent torturés à Buciulesci. Kogălniceanu, *Letopisete*, I, p. 347.

Il découvrit continuellement des biens cachés du Voïvode Basile. Kogălniceanu, *Letopisete*, I, 347.

1. Georges Étienne fit couper le nez au Voïvode Ștefăniță, fils de Basile, pour qu'il ne régnât pas, mais il régna plus tard. C'est le même cas que celui du prince Constantin Serban qui régna en Valachie après le prince Matthieu.

Les Tatares et la Sublime Porte réclamèrent la femme et le fils du Voïvode Basile, mais Georges Étienne dit qu'ils n'étaient plus vivants et il prétendit qu'ils s'étaient noyés. Hurmuzaki, *Fragmente*. III pp. 205-206 et V², p. 11. Ruxanda, fille du Voïvode Basile, mourut dans la citadelle de Neamtsu en 1686-1687. Le chroniqueur décrit qu'à l'occasion de l'invasion des Polonais avec Sobiesky, sous le règne de Constantin Cantemir, ils arrivèrent jusqu'à la citadelle et la princesse Ruxanda fut torturée pour la fortune qu'elle possédait, puis décapitée sur le seuil, avec une hache. On dit qu'on aurait trouvé chez elle la somme de dix-neuf mille ducats. Kogălniceanu, *Letopisete*, II, p. 36.

ومن التطر ثمانيه وعشرون الفاً لان سلطان التطر اي وزير الخان واسمه شريف بك هو عديل باسيلى¹ لان ضومنا باسيلى² هي من الجركس واخذ شريف بك اختها فانجده ايضاً بنفسه لان التطر في هذه السنه كانوا متفقين بعد مع اخميل ولما قطعوا بجموعهم بلاد البغضان ووصلوا الي نهر بروط وهو بعيد عن ياش مقدار اربعة ساعات الا واتصادفوا مع العسكر القزق المعاودين من³ القلعه فاجبروهم باخذها حينئذ بردت جوانحهم وعلروا لانهم قالوا ان باسيلى⁴ اوعدنا بالعلوفه وامواله اخذت فمن اين بقا يعطينا فعاودوا للحال علي اثرهم هذا ما جرى

1. Lgrd 1700 : فاسيلى. — 2. Lgrd 1700 : فاسيلى. — 3. L : الي : erreur du copiste qui change le sens de la phrase. — 4. Lgrd 1700 : فاسيلى. Pour ce chapitre, le manuscrit de Léningrad 1700 a le titre : بعد ان أرسلنا له هديده ثالثه.

le vizir du Khan, appelé Chérif-Bey, était le beau-frère de Basile, car la femme de Basile était circassienne et Chérif-Bey avait épousé la sœur de celle-ci. Lui-même (Chérif-Bey) vint à son aide en personne, car les Tatares, cette année-là, étaient alliés avec Hmilnitzki.

Lorsqu'ils traversèrent la Moldavie avec leurs troupes et arrivèrent à la rivière du Prut, à quatre heures de Jassy, ils rencontrèrent les Cosaques qui revenaient de la citadelle et leur apprirent qu'elle avait été prise¹. Leur courage fléchit alors et leurs troupes s'en retournèrent en disant : « Basile nous avait promis une solde et maintenant que ses biens ont été pris, comment pourrait-il payer? ». Aussitôt ils revinrent sur leurs pas. Voilà ce qui était arrivé.

1. La citadelle de Suceava n'étant pas prise, le Voïvode Basile et Cherif-Bey se dirigèrent avec leurs troupes vers Suceava. A Stefănești, ils apprirent que la citadelle avait été conquise. Ils tinrent un conseil pour prendre une décision et à cause de la guerre avec les Polonais, Cherif-Bey, retourna dans son pays. Kogălniceanu, *Letopisete*, I, pp. 344-345. — 2. Le Khan des Tatares ayant l'ordre de l'arrêter, comme nous l'avons dit précédemment, il lui écrivit une lettre en disant que s'il lui fallait du secours, pourquoi ne s'était-il pas adressé à lui pour qu'il lui donnât un nombre de Tatares n'importe où il le voulait, mais il s'adressa aux Cosaques qui ne lui furent pas utiles. En apprenant cela, le Voïvode Basile se fia aux paroles du Khan et se rendit chez lui pour lui demander secours. Le Khan, après l'avoir fait prisonnier, lui mit des menottes et l'envoya à Constantinople. Le Sultan l'emprisonna à Edicule. Constantin Căpitanul, *op. cit.*, p. 136.

Basile offrit une somme importante pour être rétabli sur son trône, mais la Sublime Porte prit l'argent et ne fit de promesses à personne. Hurmuzaki, III, p. 178. Cf. Le rapport de l'ambassadeur Dell Haye sur l'arrivée de Basile Lupu à Constantinople, le 6 juin 1654. Hurmuzaki, V², p. 9.

Voici encore quelques dates importantes de la vie de Basile Lupu : Le rapport de

ثم تواردت الاخبار بورودهم قبل رجوعهم فرحلت حينئذ جميع اهل البلاد من خوفهم وتشتتوا في الامانات والجبال واما ياش فما بقي بها ساكن ولكنهم جميعهم تزهبوا للمسير لي الغلص وحدثت اراجيف وافزاع اكثر واكثر لا توصف حتي ان الديورة خلت وآل بنا الحال ونحن ايضاً الي المسير معهم لماذا الحال الذي نحن فيه والي متي وكان سيدنا البطرك قد ارسل شاور البيك اولاً بان يجهز لاجوا فما تركه خوفاً عليه من عسكر الاونكروس المحافظين سنارات البغضان ومن اختباط القزق والتطر جوا ثم شاوره ثانياً في المضى الي بلاد الفلاخ فقال له اتصبر الي بينما اجتمع مع قدسك وتعمل لي قداس وانا بجهزك كما يليق بقدسك وكلما كنت ترجوه من باسيلي¹ * ان شا الله اني بعوضك * fol. 50 r°.

1. فاسيلي : Lgrd 1700.

La nouvelle de leur présence parvint avant le commencement de leur retraite ; les habitants du pays se retirèrent saisis de peur et se dispersèrent dans les forêts et les montagnes. A Jassy il ne resta personne, car tous avaient pris leurs dispositions pour se retirer sur Galatz. La terreur qui régna alors est indescriptible, les couvents furent abandonnés, et nous aussi nous dûmes partir avec eux en nous disant : « jusqu'à quand durera cette situation ? » Monseigneur le patriarche avait d'abord fait demander au prince de lui fournir les moyens de partir pour l'intérieur (la Russie). Celui-ci ne le laissa pas partir, redoutant pour lui les troupes hongroises qui gardaient les frontières de Moldavie et les troubles qui avaient éclaté parmi les Tatares. Ensuite il le consulta une seconde fois sur la possibilité de se rendre en Valachie. Le prince lui dit : « Attendez que Votre Béatitude célèbre une messe pour moi, après quoi j'aurai avec elle un entretien et je l'équiperai pour le voyage d'une manière digne de son rang et tout ce qu'elle a espéré de Basile, * si Dieu

Giov. Battista Bellarino au Doge sur l'obstination mise par Basile Lupu à reconquérir le trône, le 29 juin 1654; sur ses chances, le 28 août 1654.

Efforts du grand Vizir pour faire rendre le trône à Basile, le 25 septembre 1654. Difficulté dans laquelle se trouvait Basile à la suite de la maladie du vizir, le 22 octobre 1654; situation difficile de Basile le 24 novembre 1654 et le 12 avril 1655; tentatives du vizir le 14 août 1655; situation difficile de Basile, le 10 novembre 1655; nouveaux efforts de Basile pour obtenir la liberté le 17 décembre 1655 et le 14 mars 1658. Nomination de son fils prince de Moldavie, le 8 janvier 1659; dépenses faites par Basile pour sortir de prison, le 30 mai 1659; situation de Basile, le 3 janvier 1660; destitution de son fils le 24 février 1660; nouvelles dépenses de Basile pour acheter sa mise en liberté le premier décembre 1660; maladie et mort de Basile, le 28 mars 1661. *Hurmuzaki*, V², pp. 10 seq.

Après être sorti d'Edicule, le Voïvode Basile, prince connu parmi les princes, mourut après un heureux règne. Kogălniceanu, *Letopisete*, I, p. 371.

اياه ومكاتبه ما كانت تنقطع عنه وجميع الارزاق التي كانت في الديورة انتهت الآ
ديرنا مار سابا بسبب ان سيدنا البطرك كان مقيم فيه ما تآدا ولهذا الحال اخلت جميع
البازركان بقية الديورة وجاوا الي عندنا الي الان لما انهزموا الناس جميعهم آل بنا الي
المسير معهم وارسل شاور البيك ايضاً وبالجهد حتي ارسل له مكثوب اجازة ثم واخر
الي متي¹ بيك الفلاخ لانه كان يسميه ابيه وخرجيه الطريق الآ انه بخيل جداً
وصار حينئذ كرا كل عربه بقر الي الفكشان² وهي نصف الطريق بين البغضان والفلاخ³
بخمسة وعشرين غرش بعد ان كان بثلاث اربع غروش وبالجهد حتي وجدنا ثلاث اربع
عرابات واستكريناهم وخرجنا من البغضان يوم الخميس ثالث عشر⁴ تشرين الاول وعدينا
علي سكتاي وعلي فاسيلودي وعلي برلاط ومنها افرقنا عن طريق الغلص وقاسينا رعبات
وخوف لا يعلمه الا الله وحيننا الي بازار اسمه تيكوج ومنه قطعنا نهر سرحت العريض
بالمراكب

1. Lgrd 1700 : متي. — 2. L : الترشان. — 3. L a و après. — 4. Lgrd 1700 add. شهر.

le veut, je le lui donnerai. » Le prince ne cessait d'écrire à sa Béatitude.

Toutes les provisions qui se trouvaient dans les couvents avaient été pillées, excepté celles de saint Sabas, notre couvent, où résidait monseigneur le patriarche qui, lui, n'éprouva aucun dommage. C'est ce qui détermina tous les négociants à quitter les autres couvents et à venir chez nous. Quant tous les habitants se furent enfuis, nous nous vîmes contraints de partir avec eux. Monseigneur le patriarche consulta encore une fois le prince qui, devant son insistance, lui envoya une lettre lui permettant de partir et il en expédia une autre à Matthieu, prince de Valachie qu'il appelait « son père ». Il fit aussi remettre de l'argent au patriarche pour les dépenses du voyage, mais il était très avare.

La location d'un char à bœufs jusqu'à Focsani, moitié du trajet entre la Moldavie et la Valachie, coûtait vingt-cinq piastres, après avoir été de trois à quatre piastres. Nous trouvâmes difficilement à louer trois ou quatre chars. Nous quittâmes la Moldavie le jeudi treize octobre. Nous passâmes par Scânteia, Vaslui et Bârlad et là nous quittâmes la route de Galatz. Nous éprouvâmes des frayeurs telles que Dieu seul les connaît. Nous arrivâmes à un bourg appelé Tecuciu et là nous traversâmes en radeau¹ la large rivière de Séreth.

1. Paul d'Alep fait confusion entre navire et radeau. Sur le Séreth il n'y a pas de navires, contrairement à ce qu'il dit.

واتينا الي الفكشان¹ يوم الخميس حادي وعشرون تشرين الاول وكانت هذه البازارات والضياع جميعها خاليه واهلها قد انهزموا الي الجبل والارمانات وكانت الطرقات مخوفه جداً وهذه الفشكان فهي بلد كبير وفي وسطها نهر صغير وهي اخر سنار البغضان وقاطع النهر اول سنار الفلاخ واقمنا بها واحد وثلاثون يوماً وعملنا بها مرفع الميلاد وسبب ذلك انه بلغ البيك ان ياش قد اخلت حتي ومن الرهبان ورؤسا الدياره فارسل من كثرة غيظه بخاصه علي روسا الدياره للحال اوصا في سنار الغلص وفي سنار الفكشان ان متي دخل البطرک الانطاكي عليكم تكرموه وتجزوه مع جماعته وأما الغربا الذين صحبته فلا فلهذا الحال آل الامر الي ان مضي سيدنا البطرک الي عنده الي بلد رومانس وهي كرسي الباكات ايضاً لانه كان ما اجتمع به بعد ولا نظره وذلك لاجل خاطر قوم غرباء كانوا رفقنا واجتمعنا به واخذنا له هديه رابعه جوز مخد جطما ووعا ميرون ودوشما سرسليه وصابون شكلين² وعمل لسيدنا البطرک ضيافه بعد قداس عيد مار ميخايل

1. Lgrd 1700 : الفكشان. — 2. Lgrd 1700 om. جوز مخد.

XXXIII. — ARRIVÉE DU PATRIARCHE A ROMAN.

Le jeudi vingt et un octobre nous arrivâmes à Focșani ; tous ces bourgs et villages étaient évacués, car les habitants s'étaient enfuis dans les montagnes et les forêts. Les routes manquaient de sécurité. Focșani est une grande ville au milieu de laquelle coule une petite rivière, qui est le dernier point de la frontière de la Moldavie.

Le bord de cette rivière est le commencement de la frontière de la Valachie. Nous y restâmes trente et un jours et y passâmes le carême de Noël, parce que le prince avait appris que Jassy avait été évacué même par les moines et les hégoumènes.

Il fut tellement indigné de cette conduite surtout de celle des hégoumènes, qu'il envoya les recommandations suivantes à la frontière de Galatz et de Focșani : « Quand le patriarche d'Antioche viendra chez vous, traitez-le avec tous les honneurs et pourvoyez-le de tout ce dont il aura besoin, lui et sa suite, mais non les étrangers qui l'accompagnent. »

Pour cette raison monseigneur le patriarche alla tout de suite à Roman, qui est aussi la résidence des princes, car il ne l'avait encore ni vu, ni rencontré et il faisait cette démarche pour être agréable aux étrangers qui nous accompagnaient. Nous rencontrâmes le prince et nous lui offrîmes quatre cadeaux, savoir : une paire d'oreillers brodés, un flacon de saint chrême, un tapis et deux sortes de savon. Après la messe de la Saint-Michel, le prince

وحضرنا هناك عيد فم الذهب ايضاً وفي هذا اليوم عملوا احتفال كبير وابدل الاسقف صاحب الكرسي افلونية يوحنا فم الذهب¹ بولي صطفري كما عادته ان يلبسها في كل سنة يوم عيد التبرك وهذه فكان قد ارسلوها بطاركة القسطنطينيه هديه الي ستافاني فوفوضا القديم ووقفها على الاسقفيه المذكورة في دير باراسكافي العظيم لان في بلاد البغضان مطران وتحت يده ثلاث اساقفه لاغير فالواحد هذا اسقف رومانس والثاني اسقف بلاد الهوش والثالث اسقف اورهاني² وبلادها وتحت يده اسقفين * اخري في بلاد الاونكروس اي المجر وتحت يديهم ثمانماية كاهن وفي بلاد النمسا بلد كبير اسمها ايوانوبوليس اي مدينة يوحنا لان فيها موجود يوحنا الرحوم بعينه وداير بلاد البغضان مقدار ثمانماية ميل بقدر جزيرة قبرس واهلها لا تحصا كثرتهم ومع

1. Lgrd 1700 add. ودهي. — 2. Lire ورهائي = Orhei, lecture correcte, non pas comme dans les deux manuscrits (P et L), وزهائي, qui ne donne pas de sens et qui n'existe pas comme ville. Lgrd 1700 : ورهائي.

invita monseigneur le patriarche à déjeuner chez lui. Nous assistâmes aussi à la fête de saint Jean Chrysostome : ce fut une grande solennité. L'évêque titulaire revêtit la chasuble¹ de saint Chrysostome dite « polystavrion », ainsi qu'il faisait chaque année pour la messe du jour de la fête du saint. Les patriarches de Constantinople avaient envoyé cette chasuble en cadeau au Voïvode Étienne l'Ancien, et celui-ci la légua à l'évêché qui est installé dans le grand couvent de saint Parascève.

En Moldavie il y a un métropolitain qui a sous sa juridiction trois évêques seulement : le premier est l'évêque de Roman, le deuxième l'évêque de Huși et le troisième l'évêque de Orhei et son diocèse². Il a encore sous ses ordres deux évêques * en Hongrie avec huit cents prêtres. En Autriche il y a une grande ville appelée « Ivanopolis », ou ville de saint Jean, parce qu'on y trouve le corps même de saint Jean l'Aumônier.

Le périmètre de la Moldavie est de huit cent milles, ce qui équivaut à celui de l'île de Chypre. On ne peut évaluer la multitude de ses habitants.

1. Sur la tradition du « felonion » de saint Jean Chrysostome, voir Melchisedec, *Cronica Romanului*, pp. 269 seq. Sur le « polystavrion », cf. A. Couturier, *op. cit.*, I, p. 84. — 2. Il faut lire Orhei, sans points diacritiques. Il y avait là-bas un archiprêtre peut-être avec pouvoir quasi-épiscopal, c'est pourquoi Paul d'Alep le nomme évêque. Il n'y a pas d'autre interprétation possible, parce qu'à la fin du voyage en Moldavie, avant que le patriarche passât en Russie, Paul d'Alep mentionne Orhei où il y a « la résidence d'un évêque, comme nous l'avons dit ». Or il n'est question de cette ville que dans ces deux passages. Cf. Emilia Cioran, *Călătoria patriarhului Macarie*, p. 76.

هذا فالتظر دائماً بتكبيهم وتنهبهم وفي زمن فاسيلي قبل تاريخه بخمسة سنوات اتوا علي غفله ونهبوا منهم نحو خمسة وسبعين الف نسمة (انتهى)
ثم عاودنا من رومانس واتينا الي الفكشان واما طريقها فعسر جداً للغاية وخرجنا منها يوم الاثنين ثاني وعشرون تشرين الثاني ودخلنا علي بلاد الفلاخ

Malgré cela les Tatares y font constamment des incursions et pillent ce pays. Sous le règne de Basile, il y a cinq ans, ils vinrent à l'improviste et s'emparèrent de soixante-quinze mille personnes. Fin.

Nous revînmes de Roman à Focşani par un chemin très difficile et nous en repartîmes le lundi vingt-deux novembre et nous entrâmes en Valachie.

دخولنا لبلاد الفلاخ¹

واتينا الي² بازار كبير اسمه رميكو ومنه اتينا الي بلد كبير اسمه بوتزا به اسقف مقيم ودار اسقفية بها دير معظم حجر وكنيسة من حجر معظمه عاليه جداً بدرج عالي بقباب عاليات جداً وبها صلبوت معظم وهي علي اسم نياح السيدة وحضرنا بها الاغرنيه ثم وقداش عيد القديسه كاترينا واما طقوسهم وترانيمهم فعجيبه جداً لان مسيحين بلاد الفلاخ دينين جداً خيرين وكنا كلما ندخل علي قريه او علي بازار تخرج الكهنه

1. Note marginale. Lgrd 1700 : صفة دخولنا... — 2. Lgrd 1700 add. الفكشان, inutilement.

TROISIÈME PARTIE

LIVRE PREMIER

NOTRE VOYAGE EN VALACHIE

I. — RAMNIC, BUZAU.

Nous arrivâmes dans un gros bourg appelé Râmnic, et ensuite à Buzău, résidence d'un évêque : il y a un évêché, un grand couvent en pierre dont l'église, grande et très haute, est également en pierre¹, avec un escalier élevé et de très hautes coupes, au-dessus il y a une très grande croix. L'église est dédiée à la Dormition de la Vierge. Nous y assistâmes aux vigiles, puis à la messe de la fête de sainte Catherine. Les offices et les chants liturgiques sont magnifiques, parce que les chrétiens de la Valachie sont très pieux et très généreux. Toutes les fois que nous entrions dans un village ou dans un bourg, les boïars et le peuple venaient

1. L'église épiscopale de Buzău fut bâtie par Radu IV en 1496, et reconstruite par le prince Matthieu de Valachie en 1649, Séraphin étant évêque (1649-mars 1668). N. Iorga *Istoria Bisericii Române*, vol. II, table XXIV.

والاكابر والرعيه يلاقوا لسيدنا البطرك وتباركوا منه ثم ياخذونا للطرابازا ويزورونا ونقيم قليل ونرحل وهذه فهي بلاد عامرة وكل ضيعه بقدر قصبه محبين للغرباء لا مثل بلاد البغضان لان أوليك كان البطرك يدخل عليهم فلا احداً يقف قبالة ولا يضيفه رغيف خبز والتطر ادين منهم ولاجل هذا قتل منهم هذه الالوف ونهت ارزاقهم ومواشيهم من القزق والتطر والاونكروس ويا ما كانوا يتظلموا من حكم فاسيلي وخانوة كم مرّة ومالوا نحو هذا الجديد لانه كان ضحك عليهم واوعدهم انه يعفيهم ثلاث سنين في زمانه من الخراج والخساير ولما تملك وفتح القلعه قسي قلبه عليهم وارسل عليهم للحال الجباه والحكام واخذ منهم الطاق ثلثه حتى انهم عادوا يتاسفوا على فاسيلي وعلي حكمه نعاود ثم اننا وصلنا الي قرب مدينة طورغشت التي هي تحت بيك الفلاخ في ايام الشتا خرج حينئذ لاستقبال سيدنا البطرك كير اغناطيوس مطران البلد وهو رجل اختيار

au-devant de monseigneur le patriarche pour recevoir sa bénédiction, puis ils nous conduisaient à table et faisaient visite. Nous restions peu de temps et nous repartions. Le pays est habité et prospère et chaque village est aussi grand qu'un bourg; les gens y sont hospitaliers, non pas comme les Moldaves, car lorsque le patriarche entrait chez ces derniers, personne ne s'arrêtait devant lui, et ne lui offrait même un morceau de pain; les Tatares sont plus religieux qu'eux! C'est pour cela qu'il en a été tué des milliers et que les Cosaques, les Tatares et les Hongrois pillèrent leurs biens et leurs troupeaux. Quelle tyrannie n'ont-ils pas subie sous le règne de Basile, et combien de fois ne l'ont-ils pas trahi pour se tourner vers le nouveau prince! Car celui-ci s'était moqué d'eux, leur promettant de les exempter pendant trois ans de l'impôt foncier et de tous dommages. Lorsqu'il se fut emparé du pouvoir et eut conquis la citadelle, il endurcit son cœur à leur égard, il leur envoya immédiatement des percepteurs et des gouverneurs et il leur prit trois fois plus, en sorte qu'ils commencèrent à regretter Basile et son règne.

II. — TÂRGOVIȘTE.

Revenons à notre sujet.

Nous arrivâmes près de Târgoviște, résidence d'hiver du prince de Valachie. Kyr Ignace¹, métropolitain de la ville, sortit à la rencontre

1. Ignace fut évêque de Râmnic depuis 1658 et ne pouvait être compté parmi les métropolitains cultivés qui venaient en Roumanie. N. Iorga, *Istoria Bisericii Române*, vol. I, p. 373. Le métropolitain était dans ce temps-là Étienne (1648-1668), Il fut

مهبوب عارف باللغة التركية الفارسية وبالرومية وبالفلاخية وركب سيدنا البطرک في قوجيته¹ العجيبه ودخل هو واياه الي المدينة ولها سور من خشب داير عمله متي² بيك جديد وهي كبيرة جداً وحولها انهار كثيرة ثم خرج لاستقباله الاكابر واتوا بنا الي الدير الذي عمره فاسيلي بيك من حجر لما صالحوه مع متي بيك الفلاخ المذكور وذلك لتأكيد المحبه وهو علي اسم التجلي الالهی ومشهور بدير ستاليا بلغتهم وهو كبير وله سور من حجر ولما قربنا اليه دقوا حنيد النواقيس من صومعته ودخلونا للكنيسة وعملوا احتفال كبير ونزلنا به واما الكنيسة المذكورة فهي معظمه جداً وعاليه بقتان مشوقتان وصلبانها كثيرة ذكروا ان اراد لهم عدة سبعمائة ذهب بندقي لطليم وحده وقونسطاسها شغل الروس كثيرة³ وهي ضويه جداً ولها ثلاث ابواب وكان دخولنا الي صورغشت يوم الثالث تاسع وعشرون³ تشرين الثاني وعشيه دقوا النواقيس لاجل عيد مار اندراوس الرسول وبيتعوقوا في القديس في هذه بلاد الفلاخ اكثر من بلاد البغضان

عشرين : Lgrd 1700 : 3. — متي : Lgrd 1700 : 2. — قوجيه L 1.

de monseigneur le patriarche. C'était un vénérable vieillard connaissant les langues turque, persane, grecque et valaque. Il fit monter monseigneur le patriarche dans sa splendide voiture et ils entrèrent ensemble dans la ville. Elle est entourée d'un rempart de bois construit par Matthieu, le nouveau prince. Elle est très vaste et dans les environs il y a plusieurs rivières. Puis les boïars sortirent au-devant de lui et nous conduisirent au couvent que le prince Basile avait fait construire lors de la conclusion d'un traité d'amitié avec Matthieu, prince de Valachie. Ce couvent, dédié à la Transfiguration de Notre-Seigneur, est appelé dans leur langue, le couvent de Stelea. Il est grand et entouré de murailles de pierre. Quand nous approchâmes, on sonna les cloches, on nous fit entrer dans l'église avec grande pompe, et nous descendimes au couvent. L'église est très grande et haute, elle a deux coupoles élancées et surmontées de nombreuses croix. On dit qu'il a fallu la somme de sept cents ducats vénitiens pour la seule dorure. L'iconostase est un ouvrage russe, * elle est très éclairée et a trois portes. * fol. 51 r°.

Notre entrée à Târgoviste eut lieu le mardi vingt-neuf novembre. Le soir on sonna les cloches pour la fête du saint apôtre André. En Valachie la messe dure plus longtemps qu'en Moldavie.

remplacé par Ignace le Serbe en 1653; le métropolitain Étienne quitta le trône en novembre 1653; donc Ignace était métropolitain le jour où Macaire entra dans la ville de Târgoviste. Ignace quitta le trône en 1655; on le trouve pour la dernière fois mentionné en 1659, N. Iorga *op. cit.*, table, vol. II, p. 330.

اعلم ان في كل ليلة عيد مميز اي كاطاليسيس بيدقوا النوايس كلها وبيحتفلوا في القديس كثير وكان عادة متتي بيك دائماً انه يعمل بهم¹ طرابازا للكهنه والرهبان والفقراء اهل البلاد والغرباء وبعد الغدا يفرقوا علي كل واحد منهم حسنه ويوم عيد القديس مار نقولا عملوا احتفال كبير وارسل البيك قوجيته اخذ سيدنا البطرك بها ومضينا الي كنيسة القرطه وقديس سيدنا البطرك بها مع كير غفريل ريس اساقفة السرب ومع مطران الفلاخ ثلاث تاجات وثلاث ثريكاراث وكانوا يباركوا جملة وعلي اكسيون استين نزل البيك وقف بكرسيه وبعد ان ناوله البروتي ولبقية اكابره كالعاده ثم السليقه الملوكيه ثم سعدنا للطرابازا² الي عشية³ فرق علينا الخلع جميعنا وعاودنا بالقوجية للدير

وكذلك ليلة عيد القديس اغنايوس تقدمه عيد الميلاد وفي نهار عيده عادتهم في هذه بلاد الفلاخ انهم بيدبحوا دبايح الخنازير وعلقوها لاجل العيد او بصطوما وكنت تسمع صراخهم يا هذا متصل للجو واجتمع حينئذ سيدنا البطرك مع متتي بيك بعد ان اخذه

و. 3. Lgrd 1700 add. — 2. Lgrd 1700 : فيهم. — 1. Lgrd 1700 :

Remarque. Chaque veille de fête remarquable, ou « catalisis », on sonne toutes les cloches et on célèbre la messe avec beaucoup de solennité. Le prince Matthieu avait toujours l'habitude de faire préparer un grand repas pour les prêtres, les moines, les pauvres, les habitants de la ville, et pour les étrangers. Après le repas, on leur distribuait une aumône à tous. La fête de saint Nicolas fut célébrée avec une grande solennité.

Le prince envoya sa voiture à monseigneur le patriarche et nous partîmes pour l'église du palais. Monseigneur le patriarche y célébra la messe avec Kyr Gabriel, archevêque serbe et avec le métropolitain, de Valachie, soit trois couronnes et trois chandeliers à trois branches et tous les trois donnèrent la bénédiction. A l'« Axion », le prince descendit et se tint debout à son trône. Après lui avoir donné du pain béni, ainsi qu'aux autres boïars, selon l'usage, puis le « colybe » princier, nous montâmes au réfectoire où nous restâmes jusqu'au soir. Il distribua des vêtements d'honneur à nous tous. Nous retournâmes au couvent en voiture.

On fit de même la veille de la saint Ignace qui précède la fête de Noël. A l'occasion de la fête de ce saint, on a l'habitude en Valachie de tuer des porcs et de les suspendre pour les fumer. Leurs cris montaient ininterrompus jusqu'au ciel.

Monseigneur le patriarche eut alors un entretien avec le prince Matthieu

بالتوجيه الي عنده وترحب به كثيراً وبعد ان ودينا له الهدية اعطاه سيدنا البطرك قطعه من حبة مار فيليس الرسول عجيبه ثم وعنا ميرون جديد الا انه كان اخذ علي خاطره بسبب اتنا كنا مضينا الي عند عدوه فاسيلي فوفوضا اولاً¹

1. Lgrd 1700 om. ... لاجل العيد.

qui l'avait emmené chez lui dans sa voiture et lui fit un excellent accueil. Nous lui présentâmes nos cadeaux. Monseigneur le patriarche lui donna une partie du front du saint apôtre Philippe, une merveille, puis un vase de saint chrême nouveau. Mais il était indisposé contre nous, parce que nous étions allés d'abord chez son ennemi, le Voïvode Basile¹.

1. Voici l'extrait d'une chronique, sur le règne du prince Matthieu Bassarab.

« Malgré la paix dont le Voïvode Matthieu jouissait, Dieu ne le laissa pas tranquille, car il lui suscita un grand ennemi, le Voïvode Basile qui régna en Moldavie après le Voïvode Moïse. Celui-ci, sans motif, devint l'ennemi de Matthieu et fit diverses tentatives pour s'emparer du trône de Valachie (pourquoi? Dieu seul le sait) et il n'y réussit pas, comme nous le dirons en détail. Le Voïvode Basile, peu après être devenu prince, commença la guerre contre le Voïvode Matthieu et avança avec ses troupes jusqu'à Buzău. En apprenant cela, le Voïvode Matthieu demanda du secours à Rakoczy, prince de Transylvanie, et celui-ci comme ami le lui donna. Il rassembla ses troupes et partit lui-même pour Buzău, où était arrivé le Voïvode Basile, mais celui-ci ayant appris que de nombreuses troupes roumaines et hongroises se dirigeaient contre lui, recula.

« Les nôtres le poursuivirent jusqu'à ce qu'il eût passé la rivière de Putna et pillèrent son pays. Les Hongrois entrèrent en suivant le Trotus, dans leur pays et les nôtres, les Roumains retournèrent victorieux avec du butin. Le Voïvode Matthieu se réjouit de la victoire.

« Matthieu fut encore troublé par le Voïvode Basile qui envahit le pays avec ses troupes; le Voïvode Matthieu rassembla les siennes et alla à sa rencontre à Nănisor, sur la rivière de Ialomitsa; après avoir combattu vaillamment, le Voïvode Matthieu remporta la victoire, ce qui permit à Basile de s'échapper, mais difficilement et avec peu de soldats, dans la direction de Brăila.

« Après avoir éprouvé cette honte, le Voïvode Basile ne se tint pas tranquille, il continua à employer toutes sortes de moyens pour détrôner Matthieu, mais celui-ci, qui était magnanime et favorisé par la chance, ne céda pas. »

Le chroniqueur décrit ensuite les ruses de Basile pour s'emparer du trône de Valachie. Ce qui était arrivé donna à réfléchir au Voïvode Matthieu; il appela à son secours le prince de Transylvanie.

« Comme Matthieu n'était pas tranquille du côté du Voïvode Basile, comme on l'a vu par ce qui précède, il fit un accord avec Rakoczy, prince de Transylvanie, pour détrôner Basile et le remplacer par un autre prince. Il y avait en Moldavie un boïar, le grand logothète Georges, originaire du village de Răcăciuni, ennemi secret du Voïvode Basile. Ce dernier croyant que Georges lui était tout dévoué, l'envoya toujours en qualité

اعلم ان البيك عين لنا كل جمعه ضرابان اثنين وهم من قسم الصارجا لانهم يلبسوا

Remarque. Le prince mit à notre disposition, chaque semaine, deux fantasins du grade de sergent, vêtus d'un uniforme rouge. Dès le dimanche matin

d'ambassadeur auprès de Rakoczy et du Voïvode Matthieu. Dans ses missions, il révéla son inimitié pour son souverain au prince transylvain et à Matthieu.

« Trouvant ce boïar prétendant au trône, ils s'entendirent pour lui envoyer des troupes hongroises et valaques en se disant : « s'il détrône Basile, il sera prince ». Et ils firent ainsi. Ils préparèrent secrètement les troupes et les envoyèrent en Moldavie. Jusqu'à l'arrivée des troupes, selon ce qu'on raconte, le logothète Georges était très inquiet et étant assis à la « spătărie », il tenait son bâton à la bouche (en Moldavie le grand logothète porte un bâton). Le vornic Thomas et le vistier Iordache, ses ennemis, en se moquant de lui, lui dirent : « Logothète, pourquoi tenez-vous votre bâton à la bouche ? on dirait que vous sifflez. » Et il leur répondit : « Oui, je siffle pour faire descendre les chèvres de la montagne. »

« Peu de jours après, à l'occasion d'une fête, déjeunant avec le Voïvode Basile, il fut secrètement avisé que les troupes hongroises et valaques étaient entrées dans le pays (il avait chargé ses hommes de veiller et de le prévenir dès que les troupes seraient entrées). Aussitôt il se mit à s'essuyer les yeux avec le mouchoir et le Voïvode Basile lui demanda : « Qu'est-ce qu'il y a, logothète ? » Il répondit qu'on lui avait fait savoir que sa femme était morte et il supplia le Voïvode Basile de lui donner la permission d'aller l'enterrer; le prince le crut et lui donna la permission. Les chevaux étant prêts, ils partirent comme les courriers, et joignirent à Bazău toutes les troupes. Il resta deux boïars avec qui le logothète Georges s'était mis d'accord pour ces choses... Sans tarder, le logothète Georges se dirigea avec ses troupes sur Jassy. Le Voïvode Basile sortit à sa rencontre à Podul Iloaei, avec ses troupes. Là se livra une bataille dans laquelle Basile fut vaincu. Celui-ci se réfugia auprès de Hmil, le hatman des Cosaques, à qui il demanda des troupes pour chasser l'ennemi du pays. Celui-ci lui en donna ainsi que Timothée, marié avec Ruxandra fille de Basile. Quand il fut arrivé du pays des Cosaques, le logothète Georges se proclama prince à Jassy. »

« Basile arriva avec les troupes, vainquit le Voïvode Étienne à Popricani et poursuivit le vaincu jusqu'en Valachie. Le prince Matthieu envoya le spătar Diicul pour arrêter Basile, mais tout fut inutile. Le Voïvode Matthieu rassembla toutes ses troupes et se porta à la rencontre du Voïvode Basile et de Timothée à Finta; ils commencèrent la bataille et vainquirent quelques troupes qui furent obligées de passer la rivière de Ialomitsa. Le Voïvode Matthieu, très courageux, était au front du combat et encourageait ses guerriers en les appuyant. Comme il eût toujours de la chance, il en eut aussi en cette occasion. La pluie se mit à tomber, accompagnée d'un grand orage, frappa de face les Moldaves et les Cosaques, jusqu'à ce qu'ils fussent trempés, de sorte qu'ils ne pouvaient tirer ou utiliser leurs armes. Les nôtres rompirent le front des Moldaves et des Cosaques et Basile ainsi que Timothée désiraient arriver à Focșani. Dans ce temps-là, ils blessèrent avec une balle à la jambe le prince Matthieu, mais celui-ci retourna victorieux à Târgoviște en emmenant beaucoup de prisonniers Moldaves et Cosaques, qu'il fit tuer de « Fântâna Tsiganului » jusqu'à Târgoviște...

جوخ احمر فكانوا يجوا من صباح الاحد يخدموا يكسروا الحطب يوقدوا النار ويقشروا السمك ويغسلوا الفرايح ويجيبوا تعيين الماكول والمشروب الي عشية السبت ينصرفوا ويعطيهم سيدنا البطرك حلوان وياتي غيرهم كالعادة الجارية

ولكنه عاد احب سيدنا البطرك محبة شديدة ويوم بارامون الميلاد ارسل نبيه علي عساكرة الموجودين في المدينة بطبول داير في البلاد تضرب وهذه فهي عندهم علامة اجتماعهم واجتمعوا الي عنده ببيارقهم وخرج وهو راكب في قوجية وضربوا الآي كبير قدامه هذا والطبول والزمور والنفير وراه لان هذه عادة بيك البغضان والفلاخ علي طقس الترك وخرجو للصيد لان في¹ هذه البلاد جميعها الي بلاد القرق والمصكو في كل بيت رئيس كهنه او كبير لا بد ما يكون عندهم دب وغيره للنزهه لان هذه كانت عادته من قديم في بارامون الميلاد ويوم سبت النور وان تكون الموايد الملوكيه في غد العيد من صيده

1. Dans le manuscrit de Lgrd, cette phrase est portée à la fin après : وغير ذلك.

ils venaient se mettre à notre service ; ils coupaient du bois, allumaient le feu, écaillaient le poisson, lavaient la vaisselle, apportaient notre ration de nourriture et de boisson, jusqu'au samedi soir ; ils partaient alors et monseigneur le patriarche leur donnait une gratification ; puis il en venait d'autres qui faisaient de même.

Le prince aimait beaucoup monseigneur le patriarche. La vigile de Noël, il fit battre le tambour pour avertir les soldats qui se trouvaient là, c'était le signal du ralliement. Ils se rassemblèrent chez lui avec leurs drapeaux. Il sortit en voiture ; ils formèrent une forte brigade devant lui, tandis que les tambours, les fifres et le clairon suivaient derrière lui selon l'usage des princes de la Moldavie et de la Valachie, usage imité des Turcs. Ils partirent pour la chasse, car dans tous ces pays, jusque chez les Cosaques et les Moscovites, dans chaque maison d'évêque ou de boïar, il y a toujours des ours et autres animaux pour leur distraction.

C'était une habitude ancienne des princes à l'occasion de la veille de la Noël et le samedi saint, de donner un repas somptueux de leur chasse

« Après être arrivé en Moldavie, Basile envoya la princesse, son fils Étienne et son gendre Timothée avec des Cosaques à la citadelle de Suceava et il se prépara à la guerre. Matthieu ainsi que le prince hongrois donnèrent des troupes à Étienne et elles poursuivirent le Voïvode Basile en Moldavie ; ils se rencontrèrent avec lui dans un village appelé Sârca où le Voïvode Étienne fut victorieux. Le Voïvode Basile se réfugia dans le pays des Cosaques. » *Cronicarii Tării Românești publicati* de A. Freb. Laurianu, N. Bălcescu, t. I. *Istoriile Domnilor Tării Românești, scrise par Constantin Căpitanul*, București, 1846, pp. 124-136.

وكانوا اكثر من عشرة الاف عسكري كلها منحوبه من ابطال الشباب الشجعان من السرب والبلغار وارتووط وروم واونكروس وترك وفلاخ والمساء عاودوا بعراضه عظيمه وكان خلف قوجيته عرابات ملانه¹ صيد من خنازير بريّه وارانب وتعالب ودباب للنزّهه ثم طيور بريّه * من كراكي ودجاج بري وحمام وغير ذلك²

* fol. 51 v°.

واما عادة اكابر دولة بلاد البغضان والفلاخ انهم من قبل العيد ثلاث ايام بيهدوا للبيك هدايا العيد اي عيديه كل من هو علي³ حسب مقامه واما البيك ففي صباح العيد بيلبسهم خلع واما طقس⁴ صلاة بارامون الميلاد فعملوا مثل طقس القسطنطينيه ودقوا النواقيس ودخلوا للكنائس من غدا الصغير وما خرجوا بعد العصر⁵ وجميع قراتهم وصلاتهم وكانت بترانيم لديدة

اعلم ان عادتهم في هذه البلاد ليلة عيد الميلاد ان كهنة المدن والغربا ثم واولاد الكتاب والمصلين يجتمعوا اجواق اجواق ويحملوا ايقونات ويبدوروا في المدينة طول

1. Lgrd 1700 : مماوه. — 2. Cf. n° 2, p. 531. — 3. Lgrd om. : على. — 4. Lgrd a la note marginale : بيان طقس عيد الميلاد في الفلاخ. — 5. Lgrd 1700 : وما خرجوا للعصر.

le lendemain de la fête¹. Il y avait plus de dix mille soldats choisis parmi les plus braves et les plus courageux : des Serbes, des Bulgares, des Albanais, des Grecs, des Hongrois, des Turcs et des Valaques.

Le soir ils revinrent en grand apparat. Derrière la voiture princière venaient des chariots chargés de gibier : sangliers, lièvres, renards et aussi des ours pour l'amusement, ensuite des oiseaux sauvages, * grues, poules sauvages, pigeons, etc.

* fol. 51 v°.

Quant aux boïars de Moldavie et de Valachie, ils ont l'habitude d'offrir des présents au prince trois jours avant la fête, c'est-à-dire des cadeaux, chacun selon son rang.

Quant au prince, pendant la matinée de la fête, il leur faisait don de vêtements d'honneur.

On fit le service de la « parauconie » de la Noël, selon le rite de Constantinople. On sonna les cloches et on entra dans l'église de bon matin, pour n'en sortir que dans l'après-midi. Toutes les lectures et les prières furent chantées sur de douces mélodies.

Remarque. Dans ce pays la coutume veut que la veille de la fête de Noël, les prêtres des villes et les étrangers, les enfants, les écoliers ainsi que les chantres réunis par groupes, portent des icones et circulent dans

1. Sur les chasses des princes, voir D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, pp. 120 seq.

الليل علي بيوت الدوله بينوهم في العيد ثم بوليخرونيون¹ اول للبيك وبوليخرونيون ثاني لسيدنا البطرك ودعا وتنيه فاولاً بيتاوا² الي بيت ريس الكهنه ثم لعند البيك وذلك لاجل الحسنه وجاآوا لي عند سيدنا البطرك ايضاً طول الليل وهم مصليين η παρθένος σήμερον مع غيرها³ من قطع الميلاد⁴ فكان⁵ يقبل الايقونه ويعطيهم حسنة ويمضوا وياتي غيرهم من اول مسا لباكر وهكذا فعلوا ارباب الملاهتي والطبول والزمر والنفير كانوا دايرين اجواق اجواق ايضاً طول ليل ليلة عيد الميلاد وليل ثانيه بالمشاعل علي بيوت اكابر الدوله ثم ولبيت ريس الكهنه والي عند البطرك الحاضر ايضاً واكثر ارباب الملاهي هم من بلاد الترك وصباح السبت عيد الميلاد وحضرنا الاورترن في كنيسة الدير وحين القداس ارسل البيك قوجيته ومضينا الي كنيسته⁶

وكنا نتعجب كثيراً من كثرة العساكر في الفلاخ وهم قبائل قبائل ومع هذا جميعه ففي بلاد الفلاخ خمارات خمر وعرق وبوزا وغير ذلك الوف وجميعهم يبشروا ولكن ما

1. L : الاول ليخرونيون. — 2. Lgrd om. ... ثم بوليخرونيون... qu'on trouve après. — 3. L om. η παρθένος σήμερον... — 4. Cf. var. 1. — 5. Lgrd 1700 : وكان. — 6. Lgrd 1700 om. ... وصباح qu'on trouve après la ligne du manuscrit.

la ville durant toute la nuit, passant dans les maisons des notables et les félicitant à l'occasion de la fête. Ils font un « polychronion » d'abord pour le prince, ensuite un deuxième pour monseigneur le patriarche et ils font des vœux pour eux.

Ils vont les féliciter, allant d'abord chez l'archiprêtre, ensuite chez le prince, pour recevoir des aumônes. Ils vinrent aussi chez monseigneur le patriarche pendant la nuit et chantèrent : « aujourd'hui la Vierge » et d'autres morceaux de Noël. Il baisait les icones et leur donnait une aumône. Ils partaient et d'autres venaient et cela depuis le soir jusqu'au matin. Les musiciens, les joueurs de tambours, de flûtes, de clairons, firent de même. Ils circulaient par groupes toute la nuit de la veille de Noël et la nuit suivante avec des torches, dans les maisons des boïars, à la maison de l'archiprêtre et aussi chez le patriarche. La plupart des musiciens étaient originaires de Turquie.

Le samedi matin de la Noël, nous assistâmes aux matines dans l'église du couvent et pour la messe le prince envoya la voiture et nous allâmes à l'église.

Nous fûmes étonnés du grand nombre des soldats de la Valachie de différentes nations. Bien qu'en Valachie il y ait des cabarets par milliers, où l'on vend du vin, de l'eau-de-vie, de la bière et autres boissons et que tous boivent; cependant nous ne vîmes pendant ces quatre jours,

نظرنا يوم من الايام¹ سكر احداً منهم وجرح احداً او قتل احداً او عمل شناعه ولكن هاديين ساكنين عقال فاين قولهم في بلادنا ان النصاري ما بيصلح لهم ملك بيسكروا بيجنوا وما بيعرفوا يضبطوا بلادهم

اعلم ان قرطة بيك الفلاخ كبيرة وداير ما يدورها سور من حجر والنهر مارر من طرفها والكنيسة في وسطها وهي كبيرة معظمه تطلع اليها بدرج وهي ثلثة اقسام فالقسم البراني هو بقناطر نرتكس براني ثم تدخل الي باب ثاني الي قسم ثاني وهاهنا قبور الباكات ثم تدخل الي باب ثالث الي صحن الكنيسة وهي واسعه قديمه جداً وقبابها عليه وداير ما يدورها كراسي² وفي وسط هذه القرطه برج عظيم من حجر عالي جداً حرنبي به ساعة المدينة وبه حراس كثير فعند العشا بيدقوا طبل صفة الخليلية عندنا لمنع المشي في الليل ثم بيوقدوا فيه ضوء³ عظيم فطول ما الضوء شاعل ما احداً بيستجري يدور فاذا

1. L. الاربعاء. — 2. Lgrd 1700, om. ... وهي كبيرة... cf. n° 1, p. [295]. — 3. Lgrd 1700 : فنر.

personne qui fût ivre, ni blessé, ni tué, ni auteur d'un acte reprehensible, mais tous étaient calmes, silencieux et raisonnables. Aussi comment peut-on dire chez nous¹ que les chrétiens ne savent pas se gouverner, qu'ils s'enivrent, se comportent comme des insensés et ne savent pas faire régner l'ordre dans leur pays!

III. LE PALAIS PRINCIER.

Remarque. Le palais du prince de Valachie est vaste et entouré d'un rempart de pierre; une rivière coule à son extrémité. L'église où l'on accède par un escalier est très vaste, elle est située au milieu du palais. Elle est divisée en trois parties : la partie extérieure comprend les arcades du « narthex », puis on accède par une deuxième porte dans la deuxième partie de l'église où se trouvent les tombeaux des princes, ensuite on entre par une troisième porte dans la nef de l'église qui est spacieuse, très ancienne, surmontée de hautes coupes et entourée de stalles. Au milieu du palais, il y a une grande et haute tour en pierre qui nous a étonnés par sa hauteur, où se trouve l'horloge de la ville et où veillent des gardes nombreux. Pendant le repas du soir, ceux-ci battent un tambour semblable à la « khalilié² » de chez nous, pour interdire de circuler pendant la nuit; après quoi, ils allument une grande lumière et tant que la lumière

1. C'est-à-dire chez les musulmans de Syrie. — 2. Sorte de cymbales.

كان سحر دقوا الطبل ايضاً واطفوا الضو وضربوا مدافع لسمعوه كل من في المدينه اي
 علامه لمشي الناس هذه * عادتهم ومتي وجدوا احداً في الليل داير والعياد بالله بيقتلوه * fol. 52 r°.
 الحراس فاين قولنا في بلادنا ان النصارى ما بيعرفوا يضبطوا ولا يحكموا¹
 واما كرسي البيك فهو² عالي مذهب ايضاً ووراه درج يطلع في مكان سرّ وهاهنا
 حيث تقف الضومنا واتباعها بشعاري ومنه ينفذ الي حيث مجلس³ البيك لان اكثر طلوعه
 ونزوله من هاهنا وله مطلع آخر من حيث قبور الباكات ينفذ اليه ايضاً وله في الاعالي
 وهو طالع شبك فاذا كان نهار الأعياد السيديه او الحدود كان له عاده ان يقف⁴ ويتطلع
 الي تحت منه حيث يكونوا العسكر والفقرا واقفين وكان يطرح عليهم دراهم عدة مرار
 ويتزاحموا هم علي جمعها وهو يضحك عليهم وهذه كانت عاده دائماً ومتي كان البيك
 نزل للكنيسه يصلي كان يقف علي الابواب⁵ حراس بحرباتهم دائماً وغير اكابره بيكون
 حاضر وما بيتركوا احداً غيرهم يقف

1. Lgrd 1700 add. واما الكنيسه omis plus haut. cf. var. 2, p. 294; en fait il s'agit d'un changement de place, qu'on observe assez souvent dans le manuscrit Lgrd 1700.
 — 2. Lgrd 1700 om. فهو. — 3. Lgrd 1700 : مجلس. — 4. Lgrd 1700 add. في الشباك.
 — 5. Lgrd 1700 : الباب.

reste allumée, personne n'ose circuler. A l'aube, ils battent encore le tambour, éteignent les lumières et on tire des coups de canon pour annoncer à tous les gens de la ville qu'ils peuvent circuler dans les rues. Telle * est * fol. 52 r°. leur habitude.

Quand on trouve quelqu'un circulant pendant la nuit, ce dont Dieu nous préserve, les gardes le tuent.

Que penser du propos qui a cours dans notre pays et d'après lequel les chrétiens sont incapables de maintenir l'ordre et de gouverner?

Le trône du prince est élevé et doré. Par derrière, il y a des marches qui permettent de monter à un endroit retiré où se tient la princesse et sa suite; ce lieu est muni d'un grillage en bois; de là on peut aller chez le prince, car c'est le plus souvent par là qu'il monte et qu'il descend. Il y a un autre escalier conduisant chez lui par l'endroit où sont les tombeaux des princes. Dans la partie supérieure il y a une fenêtre; c'est là qu'il se tient les jours des fêtes de Notre-Seigneur et les dimanches; de là il regarde en bas où se tiennent les soldats et les pauvres, et c'est de là qu'il leur jette de l'argent à plusieurs reprises. Ceux-ci se jettent en foule sur l'argent et lui s'amuse à les regarder faire. Telle est toujours son habitude.

Quand le prince descend à l'église pour prier, les gardes se tiennent continuellement aux portes avec leurs hallebardes; personne ne peut être présent en dehors de ses boïars et ils ne laissent pas d'autres personnes approcher.

اعلم ان العادة في بلاد البغضان والفلاخ ان ما احداً بيستجري يختم مكتوب في شمع احمر غير البيك لاغير واما البقية ففي اخضر¹ وكان سيدنا البطرك حين وقوفه علي الكائندرا قبل الرسايل يذكر اسم البيك كالعادة ثم يترنمها البروطوپاس و يترنموها المصلين خارجاً ثم كنت اما ارشيدياكون الانطاكي ادكر دبتيه سيدنا البطرك و يترنموها الكهنه داخل المدبح والمصلين خارجاً خورص رومي وخورص فلاخي وكذلك كان رييس شمامسه رئيس اساقفة السرب يقولها ثم رييس شمامسة مطران الفلاخ يقول لمطرانه حينئذٍ وقدس سيدنا البطرك وصار احتفال كبير واما البيك فلاجل شيخوخته ما كان له قوة يقف من اول القداس لآخره ولكن حين الاكسيون استين كان نزل والبستانيك بعصاة الفضة قدامه والسباتار المقلد بالسيف وماسك الدبوس كان يقف خلف كرسيه ويحمل قلب البيك لان عادة باكوات الفلاخ انهم يقفوا من اول الصلاة لآخرها مكشوفين الرؤوس وقدام رييس الكهنه او البطرك الا ان فاسيلي² بيك ما كان يقلع قلبه كثيراً وعلي الكينونيكن نزل تبارك من الايقونات وبعد

1. Lgrd 1700 om. اعلم ان. Ici, transposition de mots, mais dans tous les manuscrits le texte est complet. — 2. Lgrd 1700 : متنتي.

Remarque. En Moldavie et en Valachie, il est de règle que seul le prince emploie la cire rouge pour cacheter ses lettres; tous les autres doivent se servir de cire verte.

Quand monseigneur le patriarche se tenait debout à son trône avant la lecture de l'épître, il mentionnait selon l'usage le nom du prince, ensuite l'archiprêtre et les chantres le répétaient à l'extérieur, puis moi, archidiaque du patriarche d'Antioche, je récitais les diptyques de monseigneur le patriarche, les prêtres les chantaient à l'intérieur du sanctuaire et les chantres à l'extérieur, un des chœurs le chantant en valaque et l'autre en grec. L'archidiaque de l'archevêque serbe faisait de même ainsi que l'archidiaque du métropolitain de Valachie; ils récitaient chacun pour son métropolitain. Alors monseigneur le patriarche célébra la messe très solennellement. A cause de son grand âge le prince ne pouvait pas rester debout du commencement jusqu'à la fin de la messe, mais à « l'Axion » il descendait et le postelnic avec son bâton d'argent se tenait devant lui, le spătar ceint de l'épée et la massue à la main restait debout derrière son trône tenant le « calpac » du prince, car les princes de Valachie ont l'habitude de rester nu tête du commencement du service jusqu'à la fin, devant l'archiprêtre ou le patriarche; mais le prince Basile n'était que rarement son « calpac ».

القداس ناوله سيدنا البطرك الانديدارا ولبقية اكابرة ثم خرجنا صلينا على قبر الضومنا حرمة لانه كانت توفيت من قريب ومدفونه في مدفن الباكات كما ذكرنا ثم عاودنا وصلوا علي صينية السليقه الملوكيه وتناولوا منها مع بقية الحاضرين مع كعك لطيف كانوا يفرقوه عليهم ايضاً ثم باركه سيدنا البطرك وطلع من الدرج ثم خرج سيدنا البطرك بمنتيته مع مطران البلد وبقية الكهنه والاكابر الحاضرين واستنظروه تحت الشباك العالي ولما طرح الدراهم حسب عادته علي العسكر والفقرا بارك عليه سيدنا البطرك ايضاً كالعادة ثم اخدونا وطلعنا في الدرج المذكور من الكنيسه الي عنده للطرابازا

اخبار الضوليات في الفلاخ¹

حينئذٍ ولبس في هذه الساعه اكابر دولته خلع ملوكيه حسب عادة الملوك في الاعياد

1. Note marginale. Lgrd 1700 om.

Au « kinonikon » il descendit pour baiser les icones et après la messe, monseigneur le patriarche lui présenta le pain béni ainsi qu'aux boïars. Ensuite nous sortîmes et fîmes des prières sur la tombe de la princesse sa femme, décédée depuis peu de temps et enterrée dans le lieu de sépulture des princes, ainsi que nous l'avons dit ¹. Ensuite nous revînmes. On récita des prières sur le plateau de « colybe » princier; tous les assistants en prirent avec de belles galettes qu'on leur distribua. Puis monseigneur le patriarche le bénit et monta l'escalier, après quoi il sortit vêtu du « mandyas » avec le métropolitain du pays, les autres prêtres et les boïars présents; puis ils attendirent le prince sous la haute fenêtre.

Lorsque le prince eut jeté de l'argent comme d'habitude aux soldats et aux pauvres, monseigneur le patriarche le bénit encore. On nous emmena ensuite et nous montâmes par le même escalier conduisant de l'église jusque chez lui à la salle à manger.

IV. — BANQUETS EN VALACHIE.

Alors le prince revêtit les boïars du pays de vêtements d'honneur selon

1. Au moins d'août 1653, la femme du Voïvode, la princesse Hélène, de la famille Herăscu, mourut de chagrin, à l'âge de 54 ans, après quarante ans de mariage. Elle fut enterrée dans la grande église de Târgoviște, à côté de son fils Matthieu, dans le narthex de l'église, à droite de l'endroit où se trouvait autrefois l'escalier que la princesse et sa suite avaient l'habitude de prendre pour monter à la tribune du chœur pendant le service.

Sur son épitaphe, voir N. Iorga, *Inscriptii*, I, p. 107.

الكبار * ووقفوا في هذه اليوم يخدموا علي الطرابازا من اولها لآخرها لان هذه عادتهم * fol. 52 v°. في هذا عيد الميلاد وعيد الختان وعيد الغطاس وعيد الفصح ولكن في غد العيد يجلسوا على الطرابازا معه وغيرهم بيخدمهم كبقية ايام السنه وكان كلما انتقلت الصحنون من المطبخ الى فوق تدق الطبول والنقارات وتزعمق الزمور والنفيرات والنوبات وكلما شرب البيك ايضاً بعد النوبات كانوا يضربوا¹ ثلاث مدافع الي ان كانت ترتج الارض واقاموا علي هذا الصفا للمسا وهو مكشوف الراس وصار شرب ضوليات كثير باقداح كبار تاخذ اقة خمر اولاً لكل واحد ثلثة جمله لاجل العيد وتانياً ثلثة اخري² لأجل سيدنا البطرک ورابعاً³ اكثر واكثر⁴ جمله لاجل اسم البيك وما كانوا يعضوا عن احد اصلاً من الشرب لان هذه كانت عادته بيعرفوها ان كل من يجلس معه علي مايدته يشرب علي هذا المنوال الي حين يوضعوا الشموع وهذه كانت علامة الانصراف الا انه كان يوهب خلع⁵ علي رؤسا الكهنه وريئيسا الدياره الخاص الدين كانوا يجلسوا علي مايدته⁶ فاولاً للبطرك الموجود توب مخمل وكذلك مثله لمطران البلد الحاضر علي

1. Lgrd 1700 : يطربوا. — 2. Lgrd 1700 : اخره. — 3. Lgrd 1700 : وثالثنا. — 4. L a trois fois : اكثر. — 5. Lgrd 1700 : خلعاً. — 6. L add. après : دايماً.

* fol. 52 v°. l'habitude des rois aux grandes fêtes *. En ce jour ils servirent à table du commencement jusqu'à la fin, car c'est leur habitude aux fêtes de Noël, de la Circoncision, de l'Épiphanie et de Pâques. Mais le lendemain de la fête, les boïars déjeunent à table avec lui et ce sont d'autres qui les servent comme cela à lieu les autres jours de l'année. Lorsqu'on apportait les plats de la cuisine à la salle à manger située en haut, on battait les tambours, les tambourins, on jouait du fifre, on sonnait les clairons et la musique accompagnait. On faisait de même chaque fois que le prince buvait, ainsi qu'après que la musique avait joué, on tirait trois coups de canon au point que la terre en tremblait. Cela continua jusqu'au soir; le prince restait tête nue. On but de grandes coupes contenant une ocque de vin en l'honneur de la fête, trois coupes chacun, deuxièmement à la santé de monseigneur le patriarche trois autres coupes, troisièmement un plus grand nombre au nom du prince. Personne ne pouvait refuser de boire, car l'usage exigeait que quiconque se trouvait assis à la table du prince devait boire ainsi jusqu'au moment où l'on apportait les bougies, ce qui était le signal du départ. Le prince donnait alors des vêtements de prix aux archiprêtres et aux hégoumènes de sa suite, toujours admis à sa table; au patriarche présent il donna un vêtement de drap, de même au métropolitain du pays qui toute l'année est admis à sa table, parce qu'aucun autre que lui ne bénissait la table; aux autres hégoumènes présents il donnait

مايدته دائماً طول السنه لان ما احداً يصلي علي المايده دائماً الا هو واما بقيه رؤسا
الدياره الحاضرين فاتواب اطلس عال ودون واما للكهنه ولنا نحن الشامسه فاتواب كمنخ
ساقزلي واما بقيه الكهنه والرهبان والفقراء الكثيرون فكانوا يوضعوا لهم مايده كبيره علي
انفراد وفي اخرها كانوا يفرقوا عليهم دراهم بمحارم وهذه كانت عاده في كل عيد سيدي
اعلم ان مطران بلاد الفلاخ تحت يده اسقفان فالواحد اسقف بوترا الذي ذكرناه والآخر
اسقف رمنيكو الكبرى

وفي بلاد الفلاخ عدة اربعمائة دير حجر معظمت وجميع رؤساهم مع الاساقفه لهم
عاده ان ياتوا من قبل عيد الميلاد وكل من منهم بيهدي للبيك هديه وجيزه من قريان
وخمر وفاكهه وغيره ويهنوه في العيد ربيقيموا الي بعد الغطاس علي موايده وهدايا له
ويصرفوا وكذلك بيحضروا في الفصح ثم في عيد خميس الصعود لان كنيسة المطرنيه
باسمه كما سياتي ذكرها

نعاود

والمسا عاودنا في القوجيه الي الدير والسكمان والصربان برماحهم وسلاحهم قدام ووري

des vêtements de satin de qualité supérieure ou inférieure, pour les prêtres et pour nous autres diacres c'étaient des vêtements de coton rayé, couleur de résine.

Pour les autres prêtres, les moines et les nombreux pauvres, on servait une grande table séparée et à la fin du repas on leur distribuait de l'argent dans des mouchoirs. Telle était son habitude à chaque fête de Notre-Seigneur.

Remarque. Le métropolitain de Valachie a deux évêques suffragants : l'un est l'évêque de Buzău dont nous avons parlé et l'autre du grand Râmnic. En Valachie il y a quatre cents grands couvents bâtis en pierre. Tous leurs hégoumènes et les évêques ont l'habitude de venir avant la fête de Noël et chacun d'eux apportait des cadeaux au prince et des dons consistant en pain d'hostie, en vin, en fruits et autres offrandes et ils le complimentaient à l'occasion de la fête ; ils restaient ses hôtes et recevaient ses dons jusqu'après l'Épiphanie, puis ils repartaient. Ils venaient aussi pour Pâques et pour le jeudi de l'Ascension, parce que l'église métropolitaine est sous ce vocable, comme nous allons le dire.

Mais revenons à notre sujet.

Le soir nous repartîmes en voiture pour le couvent, précédés et suivis des « seimens » et des fantassins avec leurs lances et leurs armes. Les coureurs

وشطار البيك حول القوجيه ومصليين البيك مع تلاميذهم اولاد¹ الخزنه تترنم وتسنغم من الصراي الي الدير وجميعهم اخدوا حسنه حسب عادتهم وانصرفوا بعد ان اطلقوا السكمان تفنكهم²

اعلم ان عادة باكات البغضان والفلاخ في ليله عيد الختان ان جميع اكابر دولتهم من الحكام والبرقلام اي الصوابشه وكل مناصب الديوان انهم بيتوا في هذه الليله لغند البيك وبيطرحوا قدامه علامات مناصبهم ان كان سيف ودبوس او عصاه فضه او جنزير فضه وغير ذلك وبيصرفوا حينئذ في الليله بيرسل البيك بينصب وبيعزل فالذي بيزيد مرتبته بيرسل * له علامه مع خلعه ومن ابقا منصوبه عليه ارسل له خلعه مع علامته ومن اراد
* fol. 53 r°. عزله ما بيرسل له شي وهذه اشارة العزل لان من السنه للسنه ما بيصير نصب ولا عزل الا من عيد الختان اول راس السنه الي مثله حينئذ ياتوا³ باجمعهم باكر الي الكنيسه حسب عادتهم⁴ انهم كل يوم بيحضروا الاوترن باكر وبيخرجوا الي عنده وبيهنوه بالعيد

1. Lgrd 1700 : اولاً ; erreur du copiste. — 2. Lgrd 1700 donne pour le chapitre suivant la note marginale : هذا طقس عيد الختان في الفلاخ : — 3. Lgrd 1700 : بيتاوا. — 4. Lgrd 1700 add. داسا.

du prince couraient autour de la voiture ; et ses chantres avec leurs disciples, les enfants de la maison princière, chantaient et fredonnaient des chants depuis le palais jusqu'au couvent. Tous reçurent le pourboire habituel et partirent après que les « seimens » eurent déchargé leurs fusils.

Remarque. C'est l'habitude des princes de Moldavie et de Valachie, la veille de la fête de la Circoncision, que tous les boïars de la principauté : les gouverneurs, les « părăclabs » ou soubachi et tous les dignitaires du divan, passent la nuit chez le prince et déposent les insignes de leur dignité et de leur fonction devant lui : qui une épée, qui une massue, qui une canne d'argent, qui une chaîne d'argent ou autre objet de ce genre, puis ils repartent. Alors, cette nuit-là, le prince expédie les nominations et fait les destitutions.

* fol. 53 r°. A celui des dignitaires qui a obtenu de l'avancement en grade, il envoie * des insignes avec un vêtement d'honneur ; à celui qui a été maintenu à son poste, il lui envoie un vêtement avec des insignes ; à celui qu'il veut destituer, il n'envoie rien, ce qui signifie la destitution.

Dans le courant de l'année il n'y a ni avancement, ni destitution ; elles se font d'une année à l'autre au jour de la fête de la Circoncision qui tombe le premier de l'an. Tous alors viennent à l'église le matin, selon leur habitude, parce que chaque jour ils assistent aux matines de grand matin ; ils sortent pour se rendre chez le prince, ils lui présentent leurs vœux à l'occasion de la

وبيقبلوا يمينه وبعد القداس بيخدموا علي الطرابازا في هذا اليوم الي المساء وهم لابسون خلعهم وفي الغد وهم يجلسون معه علي الطرابازا وغيرهم بيخدمهم حسب العادة طول ايام السنه حينئذ وبيرسلوا له هداياهم كل من هو علي قدر مقامه وكذلك الضومنا حرمة البيك بهدي لنساهم وبناتهم خلع وهم بيعوضوها ايضاً حينئذ وقدس¹ سيدنا البطرئك في هذا عيد الختان قداس باسيلوس عنده ايضاً وصعدوا للطرابازا وعملوا كذلك احتفال كبير اكثر من يوم عيد الميلاد مع شرب ضوليات وضرب مدافع والنوبات تزعق ثم وعشيه خلع وعادونا في القوجية الي الدير صحبة السكمان والضريان والشطار والمصلين وقبضوا كالعادة وعادوا

ويوم بارامون الغطاس عملوا مثل طقس البارمون الميلاد وصلوا علي الماء في الكنايس جميعها كالعادة

اعلم ان في بلاد النصاري جميعها في اول كل شهر بيعملوا الكهنه في الكنايس

1. قدس de و. Lgrd 1700 om.

fête et lui baissent la main droite. Après la messe, ils servent à table en ce jour jusqu'au soir, vêtus de leurs costumes officiels. Le lendemain, ils déjeunent à la table du prince tandis que d'autres font le service selon l'habitude pendant toute l'année. Ils lui envoient leurs cadeaux chacun selon son rang. La princesse, femme du prince, donne des vêtements à leurs femmes et à leurs filles, tandis qu'elles lui font des présents en compensation. A l'occasion de la Circoncision, monseigneur le patriarche célébra la messe de saint Basile chez le prince; ensuite ils montèrent au réfectoire et on fit une plus grande solennité qu'à la fête de Noël en buvant à la santé des invités, en tirant des coups de canon et en faisant jouer la musique. Le soir, le prince distribua des vêtements et nous retournâmes en voiture au couvent, accompagnés de « seimens », de fantassins, de coureurs, de chantres qui touchèrent leur pourboire comme d'habitude et s'en retournèrent.

V. — FÊTE DE L'ÉPIPHANIE.

Le jour de la « paranconie » de l'Épiphanie, l'office se fit selon le même rite que pour la « paranconie » de la Noël, avec la bénédiction de l'eau, dans toutes les églises, selon l'usage.

Remarque. Dans tous les pays chrétiens, au commencement de chaque mois, les prêtres célèbrent à l'église le rite de l'eau bénite, ils vont ensuite en asper-

أجيازمس وبيدوروا يكرسوا البيوت لاجل الحسنه وبخاصه في هذه بلاد الفلاخ
مجتهدين كثير

اعلم ان في هذا عيد الغطاس يجتمع في الفلاخ الوف رئيسا دياره وكهنه ورهبان
وشمامسه من الفلاخ وغيرها مع مطران طنوف حسب عاداته وما يتخلا من مطارنه غيره
وذلك لاجل الحسنه لانهم من السنه للسنه مستعدين لهذا الامر وهو انهم بعد صلاة الماء
عشيه بيملوا اوعيتهم وسطولهم منه ويلبسوا افونياتهم وبيديهم الصلبان وبيمضوا اولاً الي
عند البيك وبيكرسوه كل واحد بمفرده وبيعطيهم حسنه وافره ثم يياتوا الي عند مطران
البلد وبيدوروا علي جميع بيوت اكابر الدوله والاعنياء بيكرسوهم وكانو يجوا الي عند
سيدنا البطرك ايضاً في طول هذه الليله وهم مصليين $\epsilon\nu$ 'Ιορδάνη¹ فكان ياخذ الريحان
ويكرس البيت شكل صليب ولنفسه ولبقيه الحاضرين ويقبل الصليب ويطرح لهم في
اوعيتهم حسنه كذلك وارباب الملاهي بطبولهم وزمورهم ونفيرهم ومشاعلم كانوا دايرين في
طول هذه الليله وليلة ثاني الغطاس يهنوا اكابر الدوله وكانوا يجوا الي عندنا ايضاً ويهنوا

1. L om. $\epsilon\nu$ 'Ιορδάνη.

ger les maisons, en vue d'une aumône et principalement en ce pays de Valachie ils pratiquent cet usage avec zèle.

Autre remarque. En Valachie, à l'occasion de cette fête de l'Épiphanie, des milliers d'hégoumènes, de prêtres, de moines, de diacres du pays et d'ailleurs ont l'habitude de s'assembler avec le métropolitain de Târnova et personne ne manque parmi les métropolitains et cela à cause des offrandes. Ils se préparent dans ce but d'une année à l'autre.

Le soir, après le service de l'eau, ils en remplissent leurs récipients et leurs seaux, ils se revêtent de leurs chasubles et portent les croix dans leurs mains, et vont isolément en premier lieu chez le prince qu'ils aspergent. Celui-ci donne à chacun une abondante aumône, puis ils vont chez le métropolitain de la ville, puis ils se rendent dans les maisons des hauts fonctionnaires du gouvernement et dans celles des riches qu'ils aspergent. Ils venaient également chez monseigneur le patriarche pendant toute cette nuit-là en chantant « dans le Jourdain ». Il prenait une touffe de basilic, il s'aspergeait lui-même, puis il aspergeait la maison en signe de croix et tous les assistants, ensuite il baisait la croix et il leur jetait une aumône dans leurs récipients. Toute cette nuit-là et la nuit qui suit l'Épiphanie, les musiciens avec leurs tambours, leurs flûtes, leurs trompettes circulaient eux aussi avec des torches pour adresser leurs vœux aux boïars du pays. Ils vinrent aussi chez nous et

سيدنا البطرک في العيد وجميعهم ترك فكان يعطيهم حسنه والذي نظرناه بيصير من العز والاحتفال والابتهاج في هذه الفلاخ في هذا عيد الغطاس ما بيصير حتي ولا عند ملوك المسيحيين كما سمعنا ونظرنا¹

وصباح عيد الغطاس حضرنا الاورترن في كنيسة الدير وحين القداس ارسل له البيك القوجيه ومضيئا بعز كبير وكانت حينئذ العساكر مصفوفه يمين وشمال من الدير الي الصرآي منصوبه بيارقها الصليبيه واما داخل الصرآي فكانت اذا ما رميت الدخن ما ينزل * للارض ولكن علي رجال وجميعهم عساكر بعددهم كما كنا عدنا سمعنا انهم كانوا نحو مائة الف لان بيك الفلاخ عنده نحو مائه وخمسين الف عسكري بالعلوقات لان بلاده الله يعمرها مشحونه خلق وكل من يهرب من بلاد الترك بياتي بيسكن في بلاده لان فيها مكاسب عظيمه² ولا بد عن اجتماع هذا العسكر المذكور في هذا عيد الغطاس وعيد النصح ثم اننا دخلنا للكنيسه وابدل سيدنا البطرک مع المطران ثم ومع كير غفرييل رئيس اساقفة السرب مع بقية اعيان رئيسا الدياره وكل من منهم كان بيده صليب متحف ثم

1. Lgrd 1700 add. la note marginale : هذا طقس عيد الغطاس في بلاد الفلاخ . — 2. Lgrd 1700 : كثيره .

félicitèrent monseigneur le patriarche à l'occasion de la fête : c'étaient tous des Turcs ; il leur donna une gratification.

La magnificence, la solennité et la joie publique que nous vîmes manifester à l'occasion de l'Épiphanie parmi les Valaques, nous ne les vîmes nulle part ailleurs, pas même chez les rois chrétiens.

Le matin de l'Épiphanie nous assistâmes aux matines dans l'église du couvent. A l'heure de la messe, le prince envoya une voiture au patriarche et nous partîmes en grande pompe : l'armée était rangée à droite et à gauche depuis le couvent jusqu'au palais, les drapeaux ornés de la croix étaient déployés sur notre trajet. A l'intérieur du palais, si vous eussiez jeté un grain de mil il ne serait pas tombé * à terre, mais sur les hommes, tous soldats, dont le nombre, comme nous l'apprîmes, atteignait environ le chiffre de cent mille. Le prince de Valachie avait environ cent cinquante mille soldats¹ à sa solde, car son pays — que Dieu lui conserve la prospérité ! — est très peuplé et quiconque s'enfuit de Turquie vient y habiter, parce qu'on y trouve de grands profits. Il ne manque jamais de rassembler toute cette troupe à l'occasion des fêtes de l'Épiphanie et de Pâques.

Nous entrâmes ensuite à l'église où monseigneur le patriarche se revêtit ainsi que le métropolitain, puis Kyr Gabriel, l'archevêque des Serbes et les

1. Chiffre exagéré.

اتوا وقفوا بكراسيم وجابوا حينئذ شمع بالاحمال كبار فرقوه علي جميع الحاضرين ثم نصبوا في وسط والكنيسة صفة مايدة كبيرة ووضعوا عليها الطنafs ثم وصفوا الكاسات المعظمه والطشوت الفضة بالماء ثم وصندوق كبير مملؤ اعضاء قديسين اخرجوا منه يمين القديس ميخائيل اسقف صوناده مع يمين القديسه مارينا ملبسات ذهب صافي لاغير ونزل حينئذ البيك وقف بكرسيه ومسك السباتار شمع كبيره مدهبه وكذلك مثلها وضعوا الشماعدين حينئذ ونزل سيدنا البطرک صلي على الماء وبعد الفراغ خرجنا الي خارج الكنيسة ليغطس سيدنا البطرک الصليب في النهر ايضاً وكانت البيارق والسناجق في رؤوسها الصلبان مصفوفه اجوازاً اجوازاً ومشىوا بهم كذلك وقدام ثم الشموع ثم الكهنه اثنان اثنان ووراهم سيدنا البطرک مع المطارنه الي حيث النهر ولما وصل سيدنا البطرک الي حافة النهر وفي يده الصليب وكان حينئذ مجلداً¹ لانه كان قد اتفق في هذا اليوم برد عظيم فقع الحجارة وكانت عادتهم يصلوا علي الماء في وسط القرطه ولكن لاجل ان

1. مجلدا : Lgrd 1700.

autres principaux hégoumènes des couvents ; chacun d'eux tenait en main une croix de prix. Ils vinrent ensuite se placer devant leurs trônes. On apporta alors des brassées de cierges et on les distribua à tous les assistants, puis on plaça une sorte de grande table au milieu de l'église ; on recouvrit la table avec des tapis et on y rangea de grandes urnes et des bassines en argent remplies d'eau. On y plaça aussi un grand coffre plein des reliques de saints : on en retira la main droite de saint Michel, évêque de Synades¹, la main droite de sainte Marine, recouvertes uniquement d'or pur. A ce moment, le prince descendit, se tint debout près de son trône et le « spatar » tenait en main le grand cierge doré du prince ; on en mit de semblables dans les chandeliers. Monseigneur le patriarche descendit alors et fit des prières sur l'eau. Après le service nous sortîmes de l'église pour que monseigneur le patriarche plongeât aussi la croix dans la rivière. Les drapeaux et les étendards dont les hampes étaient surmontées de croix étaient rangés deux par deux ; on les portait en avant de [la procession], ensuite venaient les cierges, puis les prêtres deux par deux et derrière eux monseigneur le patriarche avec les métropolitains, on marcha ainsi jusqu'à la rivière. Lorsque monseigneur le patriarche arriva au bord de la rivière ayant la croix dans sa main, l'eau en était encore gelée parce que ce jour-là il avait fait un froid à fendre les pierres. L'habitude était de célébrer le rite de la bénédiction de l'eau au milieu de la cour du palais, mais à cause du grand âge du prince et

1. Dans l'Horologion il est connu sous le nom de : Μιχαήλ, ἐπίσκοπος Συννάδων.

البيك كان رجل كبير ومن عظم البرد صلّوا حوا حينئذ كسروا له الجليد حتي غطس الصليب فيه ثلاث مرار¹ وهم مصليين ἐν Ἱορδάνῃ² حينئذ واملوا جميع الخلق اوعيتهم من النهر في تلك الساعة واعمدوا الكهنة اولاد كثير فيه وكانوا يكسروا الجليد قليل ثم يجلد وكنا نتوجع لبكاء الاطفال من ذلك الماء وعظم الجليد لان اعينا نحن عميت من كشف رؤوسنا وبقينا ايام كثيرة متأدين لا نسمع ثم عاودوا ودخلنا للكنيسة وكرس سيدنا البطرك اربع جهاتها ثم الهيكل ثم جاء الي عند البيك وكرسه وحين قبل الصليب اعطوا شارة³ للعسكر فاطلقوا جميع تفنكهم حتي ان الجوا رعد وخفنا ليلا تهبط الكنيسة علينا وانصمت اذاننا كثير ثم كرس بقية الاكابر الحاضرين وكنت تنظرهم يا هذا مثل زهر الربيع بالجوخ الملون الرفيع وجميعهم بسمور لان ما لهم اعتناء بغير فرو ثم خرجنا لخارج الكنيسة ونصبوا كرسيان قدام بابها في العلو الواحد جلس عليه البيك والاخر سيدنا البطرك واصطفت الكهنة يمين وشمال ثم كانوا ياتوا بالخيال الجياد الثمينه المزينه بزيتها

1. Lgrd 1700 : مرآت. — 2. L. om. ἐν Ἱορδάνῃ. — 3. L et Lgrd 1700 : اشارة.

aussi à cause du grand froid, on fit le service à l'intérieur. On brisa alors la glace pour que [le patriarche pût] plonger la croix dans l'eau à trois reprises, tandis qu'on chantait : « Dans le Jourdain ». A ce moment tout le peuple remplit les vases d'eau de la rivière. Les prêtres baptisèrent beaucoup d'enfants dans la rivière ; ils brisaient un peu la glace qui se reformait.

Nous compatissions aux souffrances de ces petits à qui l'eau glacée faisait verser des pleurs. Nos yeux étaient comme aveuglés parce que nos têtes étaient découvertes ; nous restâmes de longs jours endoloris et privés de l'usage de l'ouïe. Tout le monde s'en retourna et nous entrâmes à l'église ; monseigneur le patriarche en aspergea les quatre côtés, puis le sanctuaire, ensuite il vint près du prince et l'aspergea et tandis que celui-ci baisait la croix, on donna un signal aux troupes, qui déchargèrent ensemble leurs fusils, de sorte que l'air en trembla comme s'il tonnait et nous craignîmes que l'église ne s'écroulât sur nous. Nos oreilles en devinrent comme sourdes. Ensuite, il aspergea les boïars présents ; on les aurait pris pour les fleurs de printemps en les voyant dans leurs vêtements de drap fin de diverses couleurs et tous en zibeline, car ils ne se soucient pas d'un autre genre de fourrure. Nous sortîmes ensuite de l'église et on dressa deux trônes devant la porte sur un lieu élevé : sur l'un s'assit le prince sur et l'autre monseigneur le patriarche. Les prêtres se rangèrent à droite et à gauche. Ensuite on amena des chevaux de race et de prix, couverts de splendides harnachements de soie

العظيمه من الزركش واللؤلؤ والاحجار الكريمة وهم نزهة الناظرين وكان يطرش عليهم سيدنا البطرك بالماء ويكرسهم واحد بعد واحد نحو عشرون من خاص الخاص¹ التي قيمة كل واحدة الوف دنانير وفي اخر الكل جاء عبد راكب بغل صغير * وعبد اخر * fol. 54 r°. راكب علي حمار وذلك لاجل ضحك واستهزا الحاضرين عليهم وطرشهم بالماء ثم دخلنا للقداس وطلعنا للطرابازا وعملوا احتفال في هذا اليوم اكثر واعظم من الاعياد الماضيه من شرب ضوليات وزعق النوبات والطبول والنقارات وضرب تفنك ومدافع كثير وصار فرح وانتهاج عظيم وعشيه فرقوا الخلع علينا كالعادة وعاودنا بالقوجيه وحولها الشطار والسكمان والصربان وهم يطلقوا تفنكهم رايح رايح ومصليين تترنم الي ان وصلنا للدير وقبضوا وانصرفوا وكنا صحاه كثير وصباح السبت تاني الغطاس داروا جميع ارباب الملاهي والزهر بطولهم وزمورهم² ونقاراتهم ونفيرهم واصحاب النوبات الترك والفلاحيه علي جميع بيوت الاغنياء وجاوا جميعهم الي عندنا ايضاً وهم يلعبوا ويدقوا ويهنوا سيدنا البطرك في العيد

1. L : الخاص الخاص. — 2. Lgrd 1700 om. وزمورهم.

brodée d'or, de perles et de pierres précieuses, d'un effet enchanteur. Monseigneur le patriarche les bénit et les aspergea avec de l'eau l'un après l'autre, environ vingt d'entre les plus beaux, qui valaient chacun des milliers de dinars. A la fin vint un serviteur nègre monté sur un petit mulet et un * fol. 54 r°. autre esclave monté sur un âne, cela pour * faire rire et provoquer les moqueries des assistants, et le patriarche les aspergea avec de l'eau. Nous entrâmes pour la messe et après nous montâmes pour nous mettre à table. Ce jour-là le festin fut plus somptueux encore que ceux des fêtes précédentes, avec des toasts, de la musique, des tambours et des timbales; avec des salves de mousqueterie et d'artillerie : ce furent de grandes réjouissances. Le soir, on nous distribua des vêtements d'honneur comme d'habitude et nous retournâmes en voiture accompagnés de coureurs, de « seimen » et de fantassins, qui déchargeaient leurs fusils sans discontinuer et les chantes chantaient jusqu'à notre arrivée au couvent. Ils reçurent leurs gratifications et partirent. Et nous étions très dispos.

Le samedi matin, lendemain de l'Épiphanie, tous les saltimbanques et ceux qui vivent des jeux de hasard, avec leurs tambours, leurs flûtes, leurs timbales et leurs trompettes, les musiciens turcs et valaques, allaient dans toutes les maisons des riches, les divertissaient par leurs jeux et par leurs instruments et félicitaient monseigneur le patriarche à l'occasion de la fête et faisaient des vœux pour lui. Nous leur donnions un pourboire et ils s'en retournaient. Il en fut de même des « seimens » et des officiers de l'armée

ويدعوا له ونعطيهم وينصرفوا كذلك والسكمان وبقية ارباب العسكر كانوا يجونا جوقات وجوقات¹ ويطلقوا تفنكهم ويدعوا ونعطيهم وينصرفوا ولا زالوا علي ذلك الي المساء اعلم ان جميع اكابر دولة الفلاخ دينين جداً وكل صباح علي مدار ايام السنه يمضوا الي كنيسة القرطه ويحضروا الاورترن ثم بيصعدوا عند البيك وينصبوا الديوان للمحاكمات ثم بينزلوا يحضروا القداس ولقرب الظهر حتي يخرجوا منه بحضور البيك وبيمضوا يتعدوا وهذا طقسهم في كل ايام السنه

اعلم ان في مدينة طورغشت هذه انيف من تمانين كنيسة ودير اكثرهم حجر² وهذه طورغشت مدينة كبيرة ربما مثل حلب والشام وكان متتي بيك قد عمل دايرها يدورها سور من خشب وخذق بعد تعب عظيم اخبرونا ان في حكم الفلاخ ستة وعشرون بلد

1. L. : جوقات. — 2. Lgrd 1700 om. ان اعلم qu'on trouve plus bas à la ligne 12 du manuscrit.

qui venaient par groupes, déchargeaient leurs fusils et présentaient leurs vœux et nous leur donnions une gratification et ils repartaient. Cela continua jusqu'au soir.

Remarque. Tous les boïars de l'État de Valachie sont très pieux : chaque matin, tous les jours de l'année, ils vont à l'église du palais pour assister aux matines; ils montent ensuite chez le prince et ils ouvrent le divan pour les jugements. Puis ils redescendent pour assister à la messe et cela jusque vers midi; ils sortent ensuite en présence du prince pour aller déjeuner. Tel est l'emploi de leur temps pour tous les jours de l'année.

VI. — LES ÉGLISES ET LES PALAIS.

Remarque. Dans cette ville de Târgoviste il y a plus de quatre-vingts églises et couvents; la plupart sont bâtis en pierre.

Târgoviste est une grande ville à peu près comme Alep ou Damas. Au prix de grosses difficultés le prince Matthieu l'avait fait entourer d'un rempart de bois et d'un fossé. On nous a raconté que dans la principauté de Valachie il y a vingt-six villes comme celle-ci, mais que c'est le couvent du prince Basile qui est le plus beau¹. La demeure² du

1. Il s'agit de l'église de Stelea. — L'église de Stelea fut bâtie par le prince moldave Voïvode Basile et appelée ainsi d'après l'ancienne construction du négociant portant ce nom. N. Iorga, *Istoria Bisericii Române*, vol. I, p. 283. Matthieu, prince de Valachie, pour se réconcilier avec le Voïvode Basile Lupu, prince de Moldavie, bâtit l'église du couvent de Soveja entre 1644 et 1645, couvent qui existe encore aujourd'hui, en appe-

مثلها ولكن دير فاسيلي بيك احسنهم واما بيت مطرنية الفلاخ¹ فهو في طرف المدينة داخل السور معظم جداً بثلاثة اسوار من خشب وثلاثة دور فالدار البرانية لاجل مرعا الوز والبط والدجاج والدار الثانية لاجل استلاب الخيل والمطابخ واما الدار الثالثة فهي من حجر جميعها بناء مكلف تدخل اليها من ابواب كبار ومقابلك الكنيسة المعظمه التي لا يشبهها كنيسة في هذه البلاد الا كنيسة مطرنية القزق المشابه لاجيء صوفيا وكذلك هذه الكنيسة عظيمه واسعه مشيده بالركائز الكثيرة هي مهوبه جداً علي صفة اجياً صوفيا وهي ثلثة اقسام فالقسم الاول وهو الترتكس البراني واسع جداً بالقباب الكثيرة ثم تدخل من باب ثاني الي نرتكس اخر لطيف ثم تدخل باب ثالث الي وسطها وهو واسع جداً واما

1. Lgrd 1700 a pour ce chapitre la note marginale : صفة بيت مطرنية الفلاخ.

métropolitain de Valachie se trouve à l'extrémité de la ville, à l'intérieur des remparts; elle est très vaste, avec trois enceintes de bois et trois cours. La cour extérieure sert de pâturage pour les oies, les canards, les poules; la deuxième renferme les écuries et les cuisines, la troisième est close par des bâtiments somptueux en pierre où l'on entre par de grandes portes. En face se trouve une grande église¹ qui n'a pas sa pareille dans tout le pays, si ce n'est l'église métropolitaine des Cosaques qui ressemble à celle de Sainte-Sophie. Cette église est aussi grande, spacieuse et élevée, soutenue par de nombreux piliers; elle est très imposante et dans le style de Sainte-Sophie. Elle est divisée en trois parties: la première est l'exonarthex, très spacieuse avec de nombreuses coupoles; on entre ensuite par une deuxième porte dans un autre narthex élégant; puis par une troisième porte on pénètre au milieu même de l'église qui est très vaste. La coupole

lant son voisin « très aimé frère ». N. Iorga, *Istoria Bisericii Române*, pp. 286-287 et à côté de cette église de Stelea on bâtit des palais. Papadopol Calimach, *Georghe Stefan*, pp. 34-36.

Basile Lupu a fait construire aussi en terre valaque une église dans le même style, que celle des Trois Hiérarques de Jassy, mais bien plus modeste comme exécution et du reste moins élancée. Sa décoration sculptée est remplacée par les arcatures aveugles propres au style valaque. N. Iorga et G. Bals, *L'Art romain*, Paris, 1922, pp. 367-368. Sur l'état actuel de l'église, voir *Buletinul Com. Mon. Istorice*, an I, n° 2, p. 79.

1. La construction de l'église métropolitaine de Târgoviste fut commencée par le Voïvode Neagoc le 30 septembre 1519, et fut terminée par le Voïvode Radu en 1533, qui lui fit aussi des legs. N. Iorga, *Istoria Bisericii Române*, vol. I, pp. 133-137.

D'après l'aquarelle de Sathmary, l'église métropolitaine avait huit tours, deux au milieu et six de côté. La description de Paul d'Alep n'est pas complète. *Buletinul Com. Mon. Ist.*, 1913, pp. 124-125.

القبه فعظيمه في علوها ووسعها ومعلق بها خورص واسع جداً ولها ثلاث هياكل عاليات معظمات ووسطانيهم كبير جداً بكاتدرا دايره عاليه واما القونسطاس والثملن والصلبوت فمعظمت جداً ولشماعدين من خشب مدهبات بالطف الصناعه واما شبابيكها دايرها كثيره جداً وكذلك شبابيك قبابها وجميعهم بقماري واما كرسي البيك فهو علي يمين الداخل في صدغ العضاده وبقربه كرسي رئيس الكهنه الذي كان يقف فيه سيدنا البطرك دائماً ومقابله من العضاده الاخري كرسي اخر كان يقف فيه مطران البلد وداير ما يدورها جميعها كراسي وحيطانها جميعها مصوره قديمه واما موقف الضومنا فهو في الترتكس الثاني * هي واتباعها في كراسي وداير ما يدور هذه الكنيسه جنيته ورد وغيره لطيفه غير عريضه بدرابزين وبقرب الهيكل الشمالي شجره شريين تبارك الخلاق علي حسنها وعلوها وكبرها وحملها واما عدد قباب هذه الكنيسه الكبار والصغار اثني عشر قبه باثني عشر صليب مطليه بالذهب وقدام بابها قصل ماء جاري عجيب وكذلك خارج باب الدار قصل اخر واما قلالي المطرنه فهم من نحو المشرق عاليات جداً تخرج اليهم بدرج

* fol. 54 v°.

est majestueuse dans sa hauteur et son ampleur. On y voit suspendue un lustre très grand. Elle a trois sanctuaires élevées et vastes; celui du milieu est très grand avec de grandes stalles autour. L'iconostase, le symbole et la petite croix sont splendides, les chandeliers en bois doré sont un ouvrage élégant. Tout autour il y a de nombreuses fenêtres et aux coupoles des lucarnes rondes.

Le trône du prince se trouve à droite de l'entrée dans le montant du mur de l'église. Près de son trône se trouve celui de l'évêque dans lequel se tenait toujours monseigneur le patriarche; en face de lui dans l'autre mur est un autre trône où se tenait le métropolitain du pays.

Tout autour il y a des stalles et les murs sont couverts de peintures anciennes. La princesse et sa suite se tiennent dans les stalles du deuxième narthex. * Tout autour de cette église, il y a un jardin de roses et d'autres * fol. 54 v°.

fleurs, peu large, entouré de balustrades. Près du sanctuaire du nord il y a encore un cyprès dont la beauté, la hauteur, la puissance et la frondaison portent à bénir le Créateur.

Les coupoles de cette église, grandes et petites, sont au nombre de douze avec douze croix dorées. Devant la porte, il y a une belle fontaine d'eau courante, magnifique; de même, à l'extérieur de la porte de la cour, il y a une autre fontaine.

Les cellules de la demeure métropolitaine se trouvent du côté de l'est; elles sont très hautes; on peut y monter par un long escalier et on arrive

طويل الي رواق براني بقناطر مشرف الي الكنيسة والدار وعلي بستان الكبير وجميع هذه الحيطان مصورة عجائب المخلوقات البرية والبحرية ثم صورة اورشليم واديرتها ثم صورة جبل الله طور سينا جميعه ثم وصورة جبل المقدس واديرته الاربعه وعشرين والبحر وجميع ذلك مفسر واضح ثم تدخل الي مجلس اول للمطران واسع طويل بطرابازا عظيمه بقبطور وفرن عظيم جميعه من قيشاني بطرابازا عظيمه¹ بشباييك² قماري كثيره مشرفه علي البستان الكبير ثم تدخل مخدع آخر لطيف احسن واحسن بقبطور قيشاني ايضاً وهاهنا اماكن تعليق فرو السمور وغيره وداخل هذه القلالي جميعه مصور جديد اصناف صور القديسين ثم من هذه المكان تدخل الي خزائن الخزنه حيث بدلاته وتاجاته المسماه ميتري وعكاكيزه وفضياته وغير ذلك ثم حيث معلق سروج المغرق بالذهب والفضه والمزركش واللجم والسيوف والعدارات وآلة السلاح لانه اذا خرج في ملاقاته بطرك او سافر بتكون اليدكات بقره ثم وصبيانه كل واحد منهم منصب كبير باللباس المليح وفرو السمور وغيره راكبين خلفه وقدامه وهكذا مطران بلاد القرق

1. بطرابازا est une répétition. — 2. L : شباييك.

dans une galerie extérieure à arcades, donnant sur l'église, la cour et sur le grand jardin. Tous les murs sont couverts d'admirables peintures d'animaux terrestres et marins, d'une vue de Jérusalem et de ses couvents, de la montagne de Dieu, le Mont Sinaï en entier, du Mont Athos avec ses vingt-quatre couvents, et de la mer ; tout cela est clairement représenté.

On entre ensuite dans le premier salon du métropolitain, il est spacieux et long avec une grande table, un poêle et un four, tous en carreaux de faïence, de nombreuses fenêtres avec lucarnes rondes, ayant vue sur le grand jardin. On entre ensuite dans une autre chambre élégante, plus belle encore, ayant également un poêle en carreaux de faïence, avec une penderie pour accrocher les fourrures de zibeline et autres. L'intérieur de la chambre est fraîchement orné de peintures représentant divers portraits de saints. De cet endroit on entre dans les dépôts où se trouvent les costumes (du métropolitain), ses couronnes, qu'on appelle « mitres », ses crosses, son argenterie, on trouve ensuite l'endroit où sont suspendues des selles décorées d'or et d'argent, richement brodées, des brides, des épées, des pistolets et des armures. En effet, lorsqu'il sort à la rencontre d'un patriarche ou qu'il voyage, il a son yatagan près de lui. Ses serviteurs, tous habillés de beaux vêtements et couverts de zibeline, sont à cheval devant et derrière lui. Il en est de même pour le métropolitain du pays des Cosaques.

اعلم ان لبس النساء من القسطنطينيه الي بلاد البغضان والفلاخ جوخه فرحيه طويها
للديل للارض بفرو علي حسب المقدرة

نعاود تم تدخل من مكان الخزنه الي مجلس رواق براني بقناطر مشرفه علي البستان
ثم وقصطل الماء الجاري فيه وهاهنا طرابازا للغدآ في ايام الصيف ومن هاهنا تنزل الي
البستان العظيم الذي لا تنظر اوله من آخره وسياحه جميعه شجر جوز الكبار ونصفه كرم
عنب ثم ورد والنصف الاخر شجر تفاح وانجاص وسفرجل وكراز وداماصكينا اي قلب
الطير وغير ذلك مع زراعات الخضر من بقدونس وفول وملفوف وغير ذلك واما برج
القبان¹ فهو خارج باب الكنيسه جملة القول فان سور هذه الدار المحيط عليها وعلي
البستان هو مقدار بلد كبير وهاهنا تصلح المطرنيات والرياسات وعادة مطارنه هذه البلاد
انه كل يوم ييمضي في القوجية الي عند البيك ويحضر الديوان ويوضعوا الصليب
والانجيل واذا فرغوا ينزل للكنيسه يحضر القداس وبيطلع الي عنده بيصلي ويبارك
علي الطرابازا والجميع في يده بخاصه اذا كان كريم

اعلم ان رجال هذه البلاد او النساء اذا اتوا يتحاكموا عند البيك او عند رئيس

1. القباب : Lire.

Remarque. Le vêtement des femmes depuis Constantinople jusqu'en Moldavie et en Valachie, consiste en un mantelet (fèrèdjè) à longue traîne tombant jusqu'à terre avec de la fourrure, selon leurs moyens.

Revenons à notre sujet.

Du dépôt on entre ensuite dans un salon d'une galerie extérieure avec arcades ouvrant sur le jardin où il y a une fontaine d'eau courante. Là se trouve une table pour déjeuner en été. De là on descend dans un vaste verger qu'on ne peut voir dans toute sa longueur et qui est enclos par une ceinture de grands noyers. Il est planté moitié en vigne et rosiers et moitié en pommiers, poiriers, cognassiers, cerisiers, pruniers dits : « cœurs de pigeon », etc. et semis de légumes tels que fèves, choux, persil, etc.

Le clocher se trouve hors de la porte de l'église. On dit que le mur de clôture de cette demeure et du jardin équivaut à celui d'une grande ville. Dans ce pays, les métropolitains et les hégoumènes des couvents vivent en bons termes. Le métropolitain de ce pays a coutume de se rendre chaque jour en voiture chez le prince pour prendre part aux séances du divan : on y apporte la croix et l'évangélaire; lorsque la séance est levée, il descend à l'église pour assister à la messe, puis il monte chez le prince dire le *benedicite*. Tout est en son pouvoir, surtout quand il est généreux.

Remarque. Lorsque les hommes ou les femmes de ce pays viennent

الكهنه يببركوا علي ركبهم وبيتكلموا الي النجاز واعز هديتهم للبيك اطباق خبز ومطارنة هذه البلاد ما لهم علي الرعيه نوريه ولكن لهم علي الكهنه الذين تحت يديهم كل واحد عدة ذهب * معلوم في السنه هذا غير الاوقاف والضياع ثم الكروم والبساتين وغير ذلك الموقوف علي المطرنه هذا ما نظرناه من هاهنا الي بلاد المصكوف ومن حين دخول الي الفلاخ الي خروجنا منها كانوا جميع الاكابر ياتوا الي عند سيدنا البطرک ليبارك عليهم ولا بدّ عن الهديه له في صحون مغطايه بمحارم كل وقت بوقته من ليمون و نارنج وتفاح وانجاص وزبيب وتين وبنديق وبالاعلب الخبز ثم السمك ولا بدّ عن الخمير وكذلك كانت نساء جميعهم تاتي اليه حتي والعرايس والبنات مكشفات الوجوه بالجوار والخدام الكثيرين بالقوجيات والغلمان الخياله ويحيبوا له هدايا مثلما ذكرنا طالبين البركه منه والمغفرة واما لولوهم والفروا¹ السمور والجوج الثمين وغيره فكثير

1. L و après.

pour être jugés chez le prince ou chez l'évêque, ils se mettent à genoux pour exposer leurs requêtes et ils restent dans cette posture jusqu'à la fin.

Les plus riches des cadeaux qu'ils font au prince consistent en plateaux de pain.

Les métropolitains de ce pays ne percevaient pas de dîmes des fidèles, mais chacun des prêtres qui sont sous leur obédience doit leur verser annuellement une somme déterminée en ducats. * Cela sans préjudice des revenus provenant des legs pieux, des villages, des vignobles, des vergers et autres biens constitués en legs en faveur de l'archevêché. C'est ce que nous avons constaté ici et jusqu'au pays des Moscovites.

Depuis notre entrée en Valachie jusqu'à notre départ, tous les boïars venaient chez monseigneur le patriarche pour recevoir la bénédiction, toujours avec les inévitables cadeaux de saison, dans des assiettes couvertes de serviettes, tels que : citrons, oranges, pommes, poires, raisins secs, figues, noisettes et surtout du pain, puis du poisson et toujours du vin. Toutes les femmes, même les jeunes mariées et les jeunes filles, venaient chez lui en voiture, le visage découvert, accompagnées de nombreux serviteurs et servantes et de pages à cheval et elles lui apportaient des cadeaux comme nous l'avons dit, lui demandant sa bénédiction et l'absolution. Elles portaient sur elles beaucoup de perles, des fourrures, des zibelines, des manteaux très chers, etc.

اعلم ان كل رعيه بلاد الفلاخ دينين ورعين جداً ويتوقوا الحرم كثيراً وبخاصه ارباب الدوله لانهم كانوا ياتوا الي عند سيدنا البطرك حتى يعلم لهم بخطه وختمه علي مكاتيب الباكوات لهم في مناصبهم وواقفهم وكذلك كانوا يخرجوا منه مكاتيب حرومات لافصال الحكومات حتي لا احداً يحابي واما الرعيه كانوا اذا جابوا احداً ظالم ليحرمه سيدنا البطرك يخرجوا الي برا هاربين زعموا ان الحرم نار حتي لا يكونوا حاضرين وكثير من البازرجيه كانوا يخرجوا منه مكتوب معاف

ثم حدث في هذه السنه من اول شهر كانون الثاني الي اخر شهر اذار تلج عظيم لم ينقطع دايم الي عيد الفصح وهوي وجليد وبرد ما راينا مثله قط حتي ان الخمر جلد في اوعيته كذلك والزيتون بماء والمكابيس واما الليمون والبيض فصاروا كالحجارة الصلبة وتلف للغاية وكنت تنظر نازل من علي سطحه البيوت قضبان بلور اي جليد طوال دايير ما يدور وذلك اذا حلّ الثلج من وقيد النار داخل والجليد عمال

Remarque. Tous les habitants de la Valachie sont pieux et très soumis; ils redoutent beaucoup l'anathème, surtout les hauts dignitaires. Ils venaient chez monseigneur le patriarche pour qu'il apposât sa signature et son sceau sur les lettres qu'ils tenaient des princes concernant leurs postes et leurs legs. Ils se faisaient délivrer par lui des lettres d'excommunication pour rendre les jugements de façon que personne ne montrât de partialité. Quand on amenait un criminel chez monseigneur le patriarche pour qu'il l'excommuniât, les gens du peuple sortaient en fuyant (car ils croient que l'excommunication est un feu), pour ne pas assister à la scène. De nombreux citoyens se faisaient octroyer par lui des lettres de pardon.

VII. — LE CLIMAT, LES MŒURS.

Cette année-là, depuis le commencement de janvier jusqu'à la fin de mars, il tomba une grande quantité de neige qui ne cessa pas de tomber jusqu'à Pâques et il régna un vent glacial, une gelée et un froid comme nous n'en avons jamais vu : le vin gelait dans ses vases, il en était de même pour les olives dans leur eau (de conserve) et les conserves. Quant aux citrons et aux œufs, ils devinrent durs comme des pierres et furent totalement perdus. On voyait comme de longues baguettes de cristal, c'est-à-dire de glace, pendre le long des terrasses des maisons; cela se produisait lorsque la glace fondait par suite du feu qu'on allumait à l'intérieur et qu'il gelait au dehors. Chaque fois que des gouttes tombaient elles se congelaient,

وكلما نزلت تقطت جلدت حتي تصير قضبان كبار تتعجب منهم الناظرين من بلادنا اعلم ان اكثر سياس خيل البكاوات واكابر الدوله من بلادنا ومن مصر مسلمين ونصاري وعندهم ممالك كثير كثير¹ عبيد سود ويسمومهم ἀράπιδες² اي عرب وعندهم ان جميع اهل بلادنا متلهم عبيد سود او سياس خيل ولهذا الامر نحن في عين حقيرة عندهم كثير فلما حضرنا نحن الي عندهم ونظروا الي سيدنا البطررك والي طقسنا وقراتنا بالرومي الفصيح كانوا يتعجبوا كثيرا

وفي³ ايام المرفع كنا نتفرج علي اعراسهم وذلك انهم في هذه الايام بيتزوجوا كثير فمن قبل العرس بليله كان العريس داير مع احبائه علي خيل طول الليل بالطبول والزمور والشموع في زقاكات المدينة واما العروس مع بقية البنات فكانوا جالسين في القوجيات كذلك ووراها ارباب الملاهي وهم دايرين في محلات المدينة وهم مكشوفات الرؤوس⁴ حسب عادة البنات وفي هذا النهار بيدوروا⁵ البنات حلقه داير الدار وهم ماسكين يدين

1. Lgrd om. كثير. — 2. L. om. ἀράπιδες et à sa place ajoute pour la deuxième fois : اي هذا طقس الاعراس في : — 3. Lgrd 1700 a pour ce chapitre la note marginale : بلاد الفلاح. — 4. Lgrd : الروس. — 5. Lgrd : بيدوا, forme incorrecte.

cela formait de grandes baguettes de quoi émerveiller ceux de notre pays qui voyaient cela.

Remarque. La plupart des palefreniers des princes et des dignitaires de la principauté sont de notre pays et d'Égypte; ce sont des musulmans ou des chrétiens. Ils ont beaucoup d'esclaves de couleur noire et on les appelle « arapides », c'est-à-dire arabes. Les Valaques sont portés à croire que tous les habitants de notre pays ressemblent à ces esclaves ou à ces domestiques, c'est-à-dire sont des esclaves noirs ou des palefreniers. C'est la raison pour laquelle nous sommes très méprisés par eux.

Lorsque nous arrivâmes chez eux, et qu'ils virent monseigneur le patriarche, notre rite, notre manière de lire le grec littéraire, ils furent très étonnés.

Pendant le carnaval, nous allions voir leurs noces, parce qu'en ces jours, beaucoup de gens se marient. La veille de ses noces, le fiancé et ses amis à cheval parcourent les rues de la ville pendant toute la nuit, accompagnés par des gens qui battent des tambours, jouent de la flûte et portent des bougies.

La fiancée avec d'autres filles montent dans des voitures, et suivies de musiciens, se promènent dans les divers quartiers de la ville, le visage découvert, selon la coutume des filles d'ici. Ce jour-là, les jeunes filles dansent

بعضهم بعض مزيّنات باصناف الزينه وعلي شعورهم اكاليل من صرما مدهبة وقزدير اصفر ثم وورد مصنع من شغل البندقيه وبلاد النمسا و زهور لعلع وياسمين وغير ذلك وبيرقصوا وبيرفونوا وهم دايرين ومتي اتكللت مع العريس في الكنيسه حينئذ بيضعوا علي راسها * fol. 55 v°. * منديل أبيض * علامه انها مزوجه وفي الليل بيدور العريس مع رفقته وارباب الملاهي والعروس وبقية النساء المزوجات في القوجيات وراه وهم دايرين طول الليل والنهار بالافراح الي يومين ثلثة هذا طقسهم ولا عين غداره ولا من يحسد اعلم اننا كنا ننظرهم في هذه بلاد الفلاخ في ايلم المرافع الكبار يتركوا اللحوم ويتزحموا علي مشترا السمك المجلد في هذه الايام كانه حطب ويغلا تمه ويحملونه في احضانهم وكنا نتعجب منهم وكذا في كل بلاد النصاري اعلم ان نساء وبنات بلاد الفلاخ اعفاء اطهار ومضبوطات كثير وكل من عرف بشي قبيح فالرجال بيرسلوهم يقطعوهم في معدن حجر الملح حيث لا خلاص والنساء للغريق قطعاً

des rondes dans la cour de la maison, en se tenant par la main, parées de leurs plus beaux atours. Sur leur chevelures elles portent des couronnes en cuir doré ou en étain jaune, des roses artificielles, fabriquées à Venise et en Autriche, des fleurs rouges¹, du jasmin, etc.; elles sautent et dansent en tournant.

Aussitôt la cérémonie du mariage terminée à l'église, on place un voile blanc sur la tête de la mariée; * c'est la marque des femmes mariées. La nuit, * fol. 55 v°. le marié avec ses compagnons et des musiciens, et la mariée, avec d'autres femmes mariées, suivent en voitures, se promènent joyeusement et cela se prolonge jour et nuit pendant deux ou trois jours. Telle est leur coutume, et il n'y a ni œil qui trahisse, ni personne qui envie.

Remarque. Nous avons observé en Valachie que, pendant les grands carêmes, les habitants délaissent la viande et courent en foule acheter du poisson congelé, dur comme du bois en cette saison, et très cher; ils le portent dans leurs bras, de sorte que nous étions étonnés de les voir faire. C'est ainsi dans tous les pays chrétiens.

Remarque. Les femmes et les jeunes filles de Valachie sont chastes, pures et vertueuses. Si une action honteuse vient à être connue, les hommes sont condamnés à la rélégation perpétuelle dans les mines de sel, d'où l'on ne peut sortir, et les femmes sont rigoureusement condamnées à être noyées.

1. لعلع : fleur rouge des champs.

وأما طقس تجنيز¹ موتاهم فمثلما ذكرنا جنازة الغضان ولكنهم يتكلفوا اكلفه عظيمه كل جنازة وكانوا ياخذوا سيدنا البطرک الي بيت المايت وكون² ناقوس الكنيسه المزمعين ان يدفنوه بها عمال يقرع من باكر الي حين يدفونه وكان تجتمع كهنة وشمامسه ورهبان وفقراء كثير لان في هذه بلاد الفلاخ مقيمين كهنة غربا وشمامسه لا تعد كثرتهم مقيدين في محمول مثل هذا وكل من كان ياتي وبطراشيله وكتابه معه والشماس باستيخارته وكل الشمامسه الموجودين يلبسوا استيخارياتهم ثم ييفرقوا شمع كبار علي جميع الحاضرين من الكهنة الي الفقراء حينئذ ويمسك الارشيدياكون المبخره بيده ويبخر نحو البطرک قايلًا ابلوحيصن دسبوطا فياخذ المبخره منه ويبخر حول³ المايت وهو⁴ قايلًا افلوجيطوس ويبعدوا حينئذ المصلين يترنموا ارحمني يا الله ثم طوباهم بكمالها مناقله بتطريح بلحن لديد

1. Lgrd 1700 a pour ce chapitre la note marginale : هذا طقس الجنازير في الفلاح. —
 2. Lgrd 1700 : ويكون. — 3. Lgrd 1700 : نحو. — 4. Lgrd 1700 om. وهو.

VIII. — LES FUNÉRAILLES.

Le service funèbre, de leurs morts est semblable à celui que nous avons mentionné pour les funérailles des Moldaves, avec cette différence qu'à cette occasion ils font de grandes dépenses. On emmenait monseigneur le patriarche à la maison du mort, on sonnait la cloche de l'église où l'on voulait l'enterrer, depuis le matin jusqu'au moment de l'enterrement. Beaucoup de prêtres, de diacres, de moines et de pauvres s'y assemblaient, parce que dans ce pays de Valachie, il se trouve des prêtres étrangers et des diacres en très grand nombre qui s'adonnent à des occupations comme celle-ci (de participer aux enterrements). Chacun apportait son étole et son livre et le diacre son aube. Tous les diacres présents se revêtaient de leurs aubes. On distribuait ensuite des cierges à tous les assistants depuis les prêtres jusqu'aux pauvres. Alors l'archidiacre prenait l'encensoir à la main et encensait le patriarche en disant : « Bénissez, Seigneur... ». Le patriarche prenait l'encensoir dans ses mains et encensait autour du mort en disant : « Béni soit... » et les chantres commençaient à chanter : « Ayez pitié de moi, Seigneur », ensuite : « Heureux ceux qui » en entier, alternativement, et chantant sur une mélodie douce. Monseigneur le patriarche, après avoir encensé les prêtres, les assistants, puis de nouveau autour de la civière du mort, encensait le diacre, lui donnait l'encensoir et faisant trois fois le signe de la croix en se tournant vers l'Orient, près du mort, il retournait à sa place. Pendant la première « Gloire » après « heureux ceux qui », l'archidiacre dit, en tenant en main le deuxième encensoir :

وسيدنا البطرك بعد بخوره علي الكهنه وبقية الحاضرين ثم تانياً حول نعش المايت ثم يبخر الشماس ويعطيه المبخره ويمضي يصب علي وجهه نحو المشرق ثلاث مرار بقرب المايت ويأتي يقف في مكانه وحين دكصا الاوله من طوباهم كان يقول الارشيدياكون والمبخره الثانيه بيده ارحمنا يا الله وتوابعها وايضاً نطلب من اجل فلان المايت لكيما الرب الاله يرتب نفسه بكمالها ثم سيدنا البطرك كان يقول الاعلان الاول ثم يبتدوا بدكصا الثانيه من طوباهم يداك صنعناي وجبلتاني هذا ويكون رئيس الكهنه الحاضر او المتقدم في الكهنه عمال يبخر حول المايت ثم لسيدنا البطرك وبقية الحاضرين وفي الاخر يبخر الشماس ويعطيه المبخره ويمضي يصب علي وجهه كذلك ويأتي يقف مكانه ويقول الاعلان الثاني قبل¹ انظر الي وارحمني وبعد قول الشماس الثاني ارحمنا يا الله كعظيم رحمتك وتوابعها وكانوا الشماسه كل واحد يقول مره ارحمنا يا الله وتوابعها بالدور ويعطوا المبخره للكهنه بالدور كل من هو في² مقامه ويقولوا اعلان بعد اعلان وفي الاخر كانوا يبخروا الشماسه وحين التقبيل كان يمضي سيدنا البطرك يقبل الايقونه صليب اولاً وتانياً ويبارك علي الشعب ويأتي يقف مكانه بعد ان قرا الانجيل علي رؤس³ اهله

1. Lgrd 1700 : بعد. — 2. L om. في. — 3. L : روس.

« Ayez pitié de nous, Seigneur, etc. » et « nous prions encore pour le défunt un tel, pour que Dieu le Seigneur donne le repos à son âme, etc. » ; après cela monseigneur le patriarche récitait la première conclusion. Ensuite on commençait la deuxième « Gloire » de « heureux ceux qui », « Vos mains m'ont formé et m'ont créé ». S'il y a un évêque présent, ou un archiprêtre, il encense autour du mort, ensuite monseigneur le patriarche et les autres assistants ; à la fin il encense le diacre, il lui donne l'encensoir et va, en faisant le signe de la croix, reprendre sa place en disant la deuxième conclusion avant : « Jetez vos regards sur moi et ayez pitié de moi », après que le deuxième diacre a dit : « ô Dieu, ayez pitié de nous selon votre grande miséricorde », etc.

Chaque diacre disait une fois : « Ayez pitié de nous, Dieu », etc. à tour de rôle et donnait l'encensoir aux prêtres suivants, à chacun selon son rang, et ils disaient conclusion sur conclusion et, à la fin, ils encensaient les diacres. Au moment du baiser, monseigneur le patriarche allait baiser l'icone et se signait deux fois, il bénissait les fidèles et retournait à sa place, après avoir lu la « péricope » de l'évangile sur la tête des membres de la famille du défunt. Ensuite venaient les prêtres selon leur rang, deux par deux, l'un du côté droit et l'autre du côté gauche, ils se prosternaient en même temps une première

ثم تدخل الكهنة علي مراتبهم اثنان اثنان واحد من اليمين واخر من الشمال يسجدوا
سوا اولاً وثانياً الي اخرهم ثم تدخل الشمامسه ثم الرهبان ثم الفقراء وكان يكون حاضر
من اهالي المايت من الجانبين وكلما تبارك الكاهن من الايقونه يعطوه حسنه في محرمه
مطرزة كل من هو علي قدر مقامه حتي والشمامسه * والرهبان والفقراء ثم دخلوا حينئذ
الاعيان ثم بقية الحاضرين ثم مضينا قدام النعش الي الكنيسة فاولاً جميع الكهنة اثنان
اثنان ثم سيدنا البطرك ووراہ النعش والعالم خلفه والمصلين تترنم وكانوا كلما يمشوا
مقدار قليل يحطوا النعش ويصطفوا حوله ويقول الشماس وفي يده المبخرة ارحمنا يا الله
وتابعها وسيدنا البطرك افشين الاموات ثم يحملوه ويمشي ولا زالوا يفعلوا كذلك الي ان
دخلوا به لدار الكنيسة فوق قبره ثم شالوه من النعش ووضعوه في تابوت داخله جوخ
احمر ودفنوه وانصرفنا

اعلم ان عادة اهل المايت في هذه البلاد اما الرجال بيدوروا مكشوفين الروس دائماً
مدّة خمسة عشر يوماً واما النساء والبنات بيحلوا شعورهم لاغير ولا بكاء عالي ولا صراخ
ولكن بحشمه وكمال للغايه وحين قراءة رئيس الكهنة او الكاهن الانجيل على المايت في

et une deuxième fois, jusqu'au dernier, puis entraient successivement les
diacres, les moines et les pauvres. Les parents du mort se tenaient debout
des deux côtés et chaque fois qu'un prêtre baisait l'icône, ils lui donnaient
une aumône dans un mouchoir brodé, à chacun selon son rang, ainsi qu'aux
* fol. 56 r°. diacres *, aux moines et aux pauvres. Après cela entraient les notables et les
autres assistants. Nous allâmes à l'église en précédant la civière, d'abord les
prêtres deux par deux, puis monseigneur le patriarche suivi de la civière et
des laïques, tandis que les chœurs psalmodiaient. Chaque fois qu'ils avaient
parcouru une petite distance, ils déposaient la civière et se rangeaient autour
d'elle et le diacre, l'encensoir à la main, disait : « Ayez pitié de nous, Seigneur
Dieu ! » etc... et monseigneur le patriarche disait la prière pour les morts,
puis on portait le mort et l'on repartait. Ils continuèrent à faire ainsi jusqu'à
ce qu'ils eussent introduit le défunt dans la cour de l'église, près de son tom-
beau. Ils l'enlevèrent de dessus la civière ; ils le mirent dans un cercueil dont
l'intérieur était drapé de rouge et ils l'enterrèrent et nous nous en allâmes.

Remarque. Les hommes, parents du mort, ont l'habitude dans ce pays de
rester nu tête pendant quinze jours ; quant aux femmes et aux filles, elles
dénouent seulement leurs cheveux, sans pleurer ni faire entendre de
bruyantes lamentations, et elles observent une attitude digne et modeste.

Quand l'évêque ou le prêtre s'apprête à lire la péricope de l'évangile
au-dessus du mort qui se trouve dans la civière, les femmes et les jeunes

النعش بياتوا النساء والبنات يسجدوا تحت الانجيل الي كمالته وكذلك بعد ان يتباركوا الحاضرين من المائت بياتوا وهم ايضاً يتباركوا منه وهم باكيين بحشمه
 واما الثالث والتاسع والاربعون الي كماله السنه بيعملوا له ميموسيون ويفرقوا شمع علي الكهنه المبدلين في الكنيسه وعلي بقية الحاضرين وابتدوا بترنيم ارحمني يا الله وطوباهم مناقله ثم القانون واول من بحر سيدنا البطرک ثم بقية الكهنه الحاضرين ثم قال الانجيل وفرقوا حسنه علي جميع الحاضرين وانصرفنا وجزاز مثل هذه بيتكلف مائة ذهب او مائتين او اقل او اكثر وبعضهم من بعد الجنازه بياخذوهم لبيتته للطرابازا او من بعد الميموسيون

واما في ليالي سبوت المرافع ما صار احتفال بذكر الاموات كما عندنا وذلك لكثرة الكنايس

ويوم احد مرفع الجبن باكر جاء الي عند سيدنا البطرک اكثر نساء اكابر الدوله يطلبوا منه افشين استغفار يقرأ عليهم وكانوا يتطرحوا قدامه علي الارض بشايهم النفيسه لسينما يكمل قراته وكذلك ازواجهم جميعهم فعلوا الي الليل وبعد صلاة الغروب ليله الصيام ما صار صلاة

filles viennent se prosterner sous l'Évangélique jusqu'à la fin de la lecture. Après que les assistants ont baisé le mort, elles viennent aussi pour le baiser et pleurent avec respect.

Les troisième, neuvième et quarantième jours, durant l'année, on célèbre un service de requiem pour le défunt, en distribuant alors des cierges aux prêtres revêtus d'ornements dans l'église et aux autres assistants et l'on commence à chanter : « Ayez pitié de moi, Seigneur ! » et « Heureux ceux qui » alternativement, puis le canon. Monseigneur le patriarche encensait le premier, ensuite les autres prêtres présents, puis il lisait l'évangile et l'on distribuait une aumône à tous les assistants, après quoi nous nous retirions.

Des funérailles comme celles-là coûtent de cent à deux cents ducats plus ou moins. Après les funérailles ou après les services de requiem quelques-uns invitent les assistants à un repas chez eux.

La veille du samedi de l'abstinence du fromage, on ne dit pas de messe de requiem pour les morts comme chez nous et cela à cause de la multitude des églises.

Le dimanche matin de l'abstinence du fromage, la plupart des femmes des dignitaires de la principauté vinrent chez monseigneur le patriarche le prier de leur lire la prière de l'absolution. Elles s'agenouillèrent devant lui par terre dans leurs riches vêtements, jusqu'à ce qu'il eût fini la lecture; leurs maris firent de même jusqu'au soir. Après les vêpres, la veille du carême, il

نوم لان ما لهم عادة في هذه البلاد ان يقولوها حتي ولا في كل عشية احد ولكن جميعهم حصروا الي الكنيسة من اكابر الدوله الي اغنياء البازركان وغيرهم مع نسايم واولادهم ونزل سيدنا البطرك من كرسيه ووقف بين الشماعدين بالبطراشيل والاموفورن وانطرحوا جميعهم للارض وقرا عليهم افشين استغفار ثم تباركوا منه جميعهم اولاً رؤسا الكهنه الحاضرين ثم رؤسا الكهنه والدياره والاكابر وبقية الحاضرين كذلك وحضرة البيك ارسل مع مطران البلد يطلب منه استغفار ايضاً لان كان قد صار لهم اعتقاد كبير في سيدنا البطرك وهذا شيء واضح

جاء¹ الي عند سيدنا البطرك في هذا صيام الكبير رجل رئيس² دير ارتودكسي ذكر انه من جزاير بريطانيا التي ذكرها يوحنا فم الذهب من مدينه يقال لها هروات * وذكر ان في هذه البلاد نحو خمسة وعشرين³ الف بيت جميعهم ارتودكسين وحكامهم منهم ولسانهم سربي أخبرنا⁴ ريس اساقفة السرب انهم هربوا من بلاده وهم داخل بلاد النمسا وقريب من شمالي بلاد البندقيه وطلب ان يصير عليهم رئيس⁵ كهنه وكان معه خطوط

* fol. 56 v°.

1. L : وجاء. — 2. Lgrd 1700 : ريس. — 3. Londres et Lgrd 1700 : وعشرون. — 4. L : ريس. — 5. Lgrd 1700 : اخبرني.

n'y eut pas de complies, parce que ce n'est pas l'habitude de ce pays ni même le dimanche soir, mais tous venaient à l'église depuis les boïars jusqu'aux riches négociants, etc. avec leurs femmes et leurs enfants. Monseigneur le patriarche descendit de son trône et se tint debout entre les chandeliers, vêtu de l'étole et de l'« omophorion ». Tous se prosternèrent à terre et il leur lut la prière de l'absolution, ensuite il bénit tout le monde, d'abord les évêques présents, les archiprêtres, les hégoumènes et les prêtres, les boïars et les autres assistants. A son tour son Altesse le prince envoya demander l'absolution par le métropolitain du pays, parce qu'ils avaient une foi entière en monseigneur le patriarche; c'était évident.

Pendant ce grand carême, monseigneur le patriarche reçut la visite d'un hégoumène se disant supérieur d'un couvent orthodoxe des îles Broutania, mentionnées par saint Jean Chrysostome, de la ville appelée Hervat¹; * il raconta que dans ce pays il y avait environ vingt-cinq mille familles toutes orthodoxes, et que leurs gouverneurs, comme leur langue, étaient serbes. L'archevêque serbe nous rapporta qu'ils s'étaient enfuis de leur pays et qu'ils étaient établis en Autriche un peu au nord de Venise. Il demanda à être sacré pour être leur évêque. Il avait leurs signatures, mais il fut prouvé

* fol. 56 v°.

1. C'est la Croatie, selon l'appréciation de Hăjdău, *Arhiva Istoriă*, I², p. 97 note.

اياديهم آلا انه ظهر كادب فأرسله للحال مثنى بيك الي معدن الملح ودكروا انهم امنوا
بكرز بطاركة انطاكيه وهم معتقدون بهم جداً¹
وفي هذه الجمعه صاموا وعملوا مثل طقس ما صار في البغضان بعينه بل وازيد كذلك
وكانوا ما يخرجوا من قداس سبوت الصوم الآلقرب الظهر ويوم² الاحد الاول من الصوم
قدس سيدنا البطرك في كنيسة الدير وكذلك يوم الاحد الرابع وليلة خميس الثوبه المتفق
معها عيد الاربعين شاهد قرعوا النواقيس وعملوا سهرانه طول الليل حسب عادة سهرانات
البغضان وكذلك ليله سبت ست المدايح ويوم سبت العازر عملوا احتفال كبير ويوم عيد
الشعائين سحر فرق سيدنا البطرك علي الحاضرين شعائين من اطراف الشجر بعد ما
أورق مع زهر ابيض بري احضروهم وقدس سيدنا البطرك بها ايضاً ويوم الاربعاء الكبير
عملوا للبيك قنديل آي مطران البلد مع رئيسا الدياره الخواص حسب عاداته³

اخبار الغسل⁴

ويوم خميس الكبير أرسل البيك قوجيته من باكر ومضينا الي كنيسه القرطه لاجل

1. Lgrd 1700 : نعاود : — 2. Lgrd 1700 : وفي يوم : — 3. Lgrd 1700 om. ...ويوم الاربعاء... —
4. Lgrd 1700, note margin. : «هذا طقس الغسل في يوم خميس الكبير في بلاد الفلاح :

que c'était un imposteur. Aussitôt le prince Matthieu l'envoya aux salines. On disait qu'ils croyaient en la prédication des patriarches d'Antioche et avaient une foi complète en eux.

IX. — LE CARÈME, LA SEMAINE SAINTE, LE LAVEMENT DES PIEDS.

Pendant cette semaine on jeûna et l'on fit le service exactement d'après le rite suivi en Moldavie et mieux encore; les samedis du carême on ne sortait de la messe que vers midi. Le premier et le quatrième dimanche du carême, monseigneur le patriarche célébra la messe dans l'église du couvent. La veille du jeudi de la Pénitence¹, qui coïncida avec la fête des quarante martyrs, on sonna les cloches et on célébra les vigiles pendant la nuit selon l'habitude des vigiles en Moldavie, de même la veille du samedi des six strophes de l'« acathiste. » Le samedi de Lazare on célébra une grande cérémonie. Le matin du dimanche des Rameaux, monseigneur le patriarche distribua aux assistants des rameaux consistant en ramilles d'arbres dont les feuilles avaient poussé ainsi que des fleurs blanches qu'on avait apportées des champs. Monseigneur le patriarche y célébra aussi la messe. Le mercredi saint le métropolitain du pays, avec les hégoumènes, préparèrent une lampe pour le prince, selon l'habitude. Le jeudi-saint, de bon matin, le prince envoya

1. C'est le mercredi, à 4 h. de l'après-midi, qu'on lit le canon de saint André le Crétois.

الغسل والقداس ثم ابدلنا ولبسنا سيدنا البطرک كالعادة ثم قرعوا ناقوس الكبير وجاء وقف في كرسية ومقابله مطران البلد ثم ابتدوا اولاً في تطهير¹ الة الغسل ثم وضعوا كرسي طويل جداً قدام الخورص الشمالي ليجلسوا عليه الكهنه ثم وضعوا كرسي آخر صغير قدام شمعدان الكبير الشمالي وهو لاجل يوظس² وذلك انهم احضروا كاهن راهب شيخ كبير فقير الحال جداً ومن فقره استرضاء لنفسه هذه المرتبه لان البيك فيما بعد بيعطيه حسنه وكانت قامته وصورته ولحيته وقبعه الموسخ النازل علي عينيه تفقع مرارة الناظر اليه من الضحك وبخاصه لبسوه افلونه باليه واجلسوه علي الكرسي المذكور ثم وضعوا في الوسط صفة قرايه مايده كبيرة وفوقها طنفسه وصفوا عليها طشت فضه كبير وابريق فضه بغطلا صفة كاس من هنا واخر مثله من هناك فيهم ماء الغسل³ ثم اتا مطران البلد مع فيماروسين⁴ الكنيسه واخذوا من سيدنا البطرک كارون ليمضوا يهبروا الكهنه المختصين بالغسل وجميعهم لبسوا حلة⁵ الكهنوت وجاء المطران وقف بكرسيه في خورص الشمالي

1. Lgrd 1700 : تهيير. — 2. L : يوظس. — 3. L : للغسل, erreur du copiste. — 4. L : فيماروسين. — 5. L : حلت, erreur du copiste.

une voiture et nous nous rendîmes à l'église du palais pour célébrer l'office du lavement des pieds et la messe. Nous nous revêtîmes, nous et monseigneur le patriarche, selon l'usage. On sonna la grande cloche. Il vint se placer sur son trône ayant en face de lui le métropolitain du pays. On commença par purifier le vase de l'ablution, puis on plaça un banc très long devant le chœur du nord pour y faire asseoir les prêtres, et on plaça un autre siège plus petit pour Judas devant le grand chandelier du nord. Dans ce but on fit venir un moine, prêtre âgé, très pauvre, qui à cause de sa pauvreté avait consenti à jouer ce rôle, car ensuite le prince lui fit donner une gratification. Sa taille, son aspect, sa barbe, son « kallous » sale, enfoncé sur les yeux, faisaient pouffer de rire les spectateurs, d'autant plus qu'on l'avait affublé d'une chasuble usée. On le fit asseoir sur la chaise, ensuite on plaça au milieu en guise de « tétrapodion » une grande table et par-dessus un tapis sur lequel on mit un grand bassin d'argent et une aiguière¹ d'argent avec son couvercle en forme de calice d'un côté et une autre pareille de l'autre côté contenant de l'eau pour l'ablution. Ensuite le métropolitain du pays avec les deux curés officiants de l'église, reçurent la bénédiction de monseigneur le patriarche, pour aller préparer les prêtres auxquels on devait laver les pieds. Tous les prêtres se revêtirent de leurs

1. L'aiguière est un vase à bec, placée sur un grand plat assez profond, appelé bassin. Abel Couturier, *Cours de liturgie*, Paris, 1912, vol I, p. 61.

ثم خرجوا من الهيكل الفيماوسين وبينهم كاهنين بدلاتهم الجميع سوا وكانوا ماشين صف واحد الي عند سيدنا البطرك عملوا له كارون لطيف ثم للمطران واجلسوهم علي الكرسي الطويل بقرب يوطس¹ ثم دخلوا الي الهيكل وجاوا بأثنين اخري غيرهم وكذلك فعلوا واجلسوهم قرب اولايك الي ان كملوا خمسة اجواز اي عشرة وكانوا يجلسوا رؤساء * الديارة الخاص في * fol. 57 r°.

الكل وحده ثم ابتدوا المصليين في ترنيم قطع الغسل وطقسه الي الثمام اعلم ان مصليين البيك كانوا دائماً يصلوا في كنيسته او عنده ففي خورص اليمين بالرومي وفي خورص الشمالي فلاخي ثم ابتديت³ انا في قرأة الانجيل خارج باب الهيكل حيث وضعوا له قرايه قدام الشمعدان الي ان انتهت فاقام ونزع ثيابه فنزعوا حينئذ ساكو واموفورن سيدنا البطرك ثم واتزر بمنديل فنزوه بثوب كتان ونزل من كرسيه⁴ وابتدا يغسل اقدام يوطس اولاً الي ان انتها الي عند بطرس وقال له ما هو مكتوب

فنزعوا... 4. Lgrd 1700 om. — ابتدت : L : 3. — في. Lgrd 1700 om. — 2. L : يوطس : 1.

ornements sacerdotaux. Le métropolitain vint se placer debout à son trône au chœur du nord. Ensuite les deux curés amenèrent du sanctuaire entre eux deux prêtres revêtus de leurs chasubles, tous pareils ; ils allèrent sur un seul rang vers monseigneur le patriarche qu'ils saluèrent en s'inclinant ; ils firent de même devant le métropolitain, après quoi on les fit asseoir sur le banc à côté de Judas. Puis ils entrèrent dans le sanctuaire, en amenèrent deux autres et les firent asseoir près de ceux-là, jusqu'à ce qu'ils eussent complété les cinq paires, c'est-à-dire dix prêtres. Les principaux hégoumènes s'assirent * à la fin. Ensuite on fit venir l'évêque de Buzău et on lui assigna le rôle de * fol. 57 r°. Pierre, on le fit s'asseoir séparément à l'extrémité de toute la rangée. Puis les chantres commencèrent à chanter les strophes du lavement des pieds selon l'ordre du service jusqu'à la fin.

Remarque. Les chantres du prince chantaient toujours, dans son église ou chez lui, en grec au chœur de droite et en valaque au chœur de gauche.

Puis moi, je commençai la lecture de l'évangile hors de la porte du sanctuaire où on avait mis un « triscelion » devant les chandeliers, jusqu'à ce que j'eusse fini. Le patriarche ôta alors ses vêtements, le « sacos » et l'« omophorion » et revêtit le « savanon »¹ ; on le ceignit d'un vêtement de lin et il descendit de son trône. Il commença à laver les pieds de Judas jusqu'à ce qu'il fût arrivé à Pierre, et après avoir fini, il lui dit ce qui est écrit dans l'Évangile. On

1. Le savanon, *σάβανον*, المنديل, est le linge dont s'enveloppe l'évêque pour protéger ses vêtements sacrés avant de procéder au lavement des pieds et à la consécration des autels. A. Couturier, *op. cit.*, vol. I, p. 71.

وانتهوا وجابوا حينئذ ذلك الطشت وضعوه مكانه علي القرايه وبعد ان لبس سيدنا البطرک الصاكو نزل من كرسيه وجا الي عند الطشت وعمل ثلاث مطانيات حسب عادتهم ووضع اصبعته في ذلك الماء ورسم بين شكل صليب ثم اتا مطران البلد وفعل كذلك ثم بقية الكهنة الحاضرين والاكابر جميعهم¹ اثنان اثنان الي فراغهم ثم اخدت انا الطشت وصعدت مع الكاهن في الدرج الي عند البسك ليتبارك منه لانه لكون انه رجل كبير ما كان له قوه ان يقف ولا حضر فتبارك منه² واعطا للكاهن حسنه وكذلك تباركوا جميع من كان عنده ونزلنا وابتدوا في القداس واما جميع الاكابر الحاضرين في الكنيسه طلبوا من سيدنا البطرک ان يقرأ عليهم علي روسهم افشين استغفار وانطرحوا للارض وقرأ عليهم اعلم ان ما احداً منهم كان يجي للكنيسه ان لم يجي اولاً لعند³ سيدنا البطرک ويسجد له ويقبل يمينه ثم يمضي يقف مكانه وعند الكسيون استين نزل البسك وقف بكرسيه وعند عرض الكاس نزل تبارك من الايقونات ودخل الي الهيكل وهم حاملين اكتافه الي ان تقرب من سيدنا البطرک ثم مضي لكرسيه وجاوا حينئذ الاكابر جميعهم قبلوا الايقونات

1. Lgrd 1700 om. جميعهم. — 2. L om. ... لانه لكون. — 3. Lgrd 1700 : عند.

termina. On apporta alors le bassin, on le posa à sa place sur le « tétrapodion ». Monseigneur le patriarche, après avoir revêtu son « sacos », descendit de son trône, s'approcha du bassin, fit trois génuflexions selon l'usage, trempa son doigt dans l'eau et fit le signe de la croix entre ses yeux. Le métropolitain du pays vint ensuite et fit la même chose, puis les autres prêtres présents et tous les boïars deux par deux jusqu'à ce qu'ils eussent fini. Et moi, je pris le bassin et je montai par l'escalier avec le prêtre, auprès du prince, pour le bénir, parce qu'il était très âgé, et n'avait plus la force de se tenir debout ni d'assister au service. Il fut béni ; après quoi il donna une gratification au prêtre. Tous ceux qui étaient auprès de lui reçurent aussi la bénédiction. Nous descendîmes et on commença la messe.

Tous les boïars présents dans l'église demandèrent à monseigneur le patriarche de réciter sur leurs têtes la prière de l'absolution. Ils s'agenouillèrent et il la lut.

Remarque. Personne ne venait à l'église sans être allé d'abord se prosterner devant monseigneur le patriarche et lui baiser la main droite, puis il se rendait à sa place.

Au moment de « l'Axion », le prince descendit et se tint debout à son trône. A la présentation du calice, il descendit pour baiser les icones, puis il entra dans le sanctuaire et on le soutint par les épaules jusqu'à ce qu'il se fût approché de monseigneur le patriarche, puis il alla à son trône. Tous les

ويوقدوا النيران في الدار ويقيموا الهرجه ويقرعو النواقيس الي سادس ساعه من الليل
 قرعوا النواقيس * جميعها من الكنايس والاديرة وقاموا للصلاة ما خلا كنيسة القرطه وعملوا * fol. 57 v°.
 الاناسطاسيس كالعادة وخرجوا سحر وعاودوا قدسوا سريع وبعد ان حضرنا الاناسطاسيس
 سحر ارسل البيك قوجيته ومضينا الي القرطه ثم لبسناه حلة الكهنوت ونزل البيك للكنيسة
 ووقف بكرسيه وباركوا عليه ثم خرجوا قدامنا الي صحن السراي قدام الكنيسة ووضعوا
 للبيك كرسي في صدر الوسط ثم علي شماله كرسي اخر لسيدنا البطرک وآخر بقربه
 للمطران ووقفوا جميع الكهنه والرهبان في هذا صف الشمالي ثم بقية اكابر الدوله داير
 حلقه كبيرة وكنت تنظر يا هذا في تلك الساعه الي جوخ تمينه رفيعه ملونه بالسمور
 جميعها الوف ثم وضعوا قرايه كبيرة في الوسط مجلله بطنفسه وعليها انجيل ثم فرقوا علي
 جميع الحاضرين شمع كبار اولاً للبيك شمع مدهبه كان يمسكها السلحدار ثم للبطرك
 وللمطران وكانت حينئذ القرطه مشحونه عساكر وجميعهم بالارماح المصلبه والتفنك الجزائري

l'église de leur quartier, allumaient des feux dans la cour, se livraient à une joie bruyante et ils sonnaient les cloches jusqu'à la sixième heure de la nuit.

* fol. 57 v°. On sonna toutes les cloches * dans les églises et les couvents, et les gens se rendirent à l'office (de Pâques), excepté dans l'église du palais. On célébra l'office de la « Résurrection » comme d'habitude et l'on sortit le matin, puis on retourna sans retard célébrer la messe. Après que nous eûmes assisté le matin à la « Résurrection », le prince envoya une voiture qui nous conduisit au palais où nous revêtîmes le patriarche de ses ornements sacerdotaux. Le prince descendit à l'église et se tint à son trône et on lui donna la bénédiction. Ensuite la foule sortit devant nous dans la cour du palais devant l'église. A la première place au milieu on plaça un trône pour le prince, ensuite à sa gauche on en plaça un autre pour monseigneur le patriarche et à côté de lui on plaça un troisième trône pour le métropolitain.

Tous les prêtres et les moines se tenaient du côté gauche, les boïars de l'État se placèrent tout autour formant un grand cercle. On pouvait voir alors des milliers de costumes en drap précieux et fin, de diverses couleurs, ornés de fourrures de zibeline. Puis on plaça au milieu un grand « tétrapodion » recouvert d'un tapis sur lequel se trouvait l'évangélaire. On distribua ensuite de grands cierges aux assistants : d'abord au prince un cierge doré tenu par le « silihdar », puis au patriarche et au métropolitain. La cour était bondée de soldats, tous armés de lances en forme de croix et de fusils algériens.

ثم اخذت انا المبخره وبخرت سيدنا البطرک قايلًا افلوجيصن دسبوا فأخذ حينئذٍ بخر حول تلك القرابه والانجيل وهو قايلًا خريسطوس آنتسي ثلاث مرار ثم بخر البيك والمطران والكهنه وبقية الحاضرين واما وقف في كرسيه وابتدوا المصلين بتمام الطقس ثم القانون خورص رومي وخورص فلاخي وقال سيدنا البطرک¹ اول اعلان ثم بخر المطران مثله وجا وقف مكانه وقال الاعلان الثاني ثم بخروا كذلك الاساقفه وكبار رؤسا الدياره الي تمام القانون وكل من منهم يقول اعلان وما صار فتح باب كعادتنا لان الكنيسه ماذا² تسع هل قدر خلايق فلهذا السبب عملوا الطقس برا وفي اخر القانون مضي سيدنا البطرک وتبارك من الانجيل واما به لنحو البيك فيجا ذاك الي الوسط وسجد وقبل الانجيل مع يمينه فقال له سيدنا البطرک خريسطوس آنتسي وقبل راسه ثلاث مرار وفي تلك الساعه ضربوا جميع العساكر تفنكهم حتي قامت الدنيا وانصمت اذاننا ثم حتم الصلاة وجابوا حينئذٍ كرسيه وضعوه علي يمين كرسبي البيك بقربه وجلس وهو حامل الانجيل بين يديه فيجا حينئذٍ المطران تبارك من الانجيل وقبل يمينه قايلًا خريسطوس آنتسي ثم مضي لعند

1. L add. وقال inutilement. — 2. Lgrd 1700 : ما.

Je pris alors l'encensoir, et j'encensai monseigneur le patriarche en disant : « Bénissez, Seigneur ». Il se mit à encenser autour de ce « tétrapodion » et de l'évangélique en disant par trois fois : « Le Christ est ressuscité », puis il encensa le prince, le métropolitain, les prêtres et les autres assistants et il vint se tenir debout à son trône. Les chantres commencèrent selon le rite, puis vint le canon, un chœur le chantant en grec et l'autre chœur le chantant en valaque. Monseigneur le patriarche dit la première conclusion, ensuite le métropolitain encensa comme lui et revint à sa place en disant la deuxième conclusion. Les évêques, les grands hégoumènes encensèrent de la même manière jusqu'à la fin du canon et chacun disait une conclusion. On n'ouvrit pas la porte de l'église comme c'est l'habitude chez nous, l'église ne pouvant pas contenir tant de monde; c'est pourquoi on fit la cérémonie au dehors. A la fin du canon, monseigneur le patriarche vint, baisa l'évangélique et le porta au prince qui venant au milieu, se prosterna, il baisa l'Évangile ainsi que la main droite du patriarche qui lui dit : « Le Christ est ressuscité » et lui baisa la tête trois fois. A ce moment, toutes les troupes déchargèrent leurs fusils en sorte que le monde en fut comme soulevé et que nos oreilles furent assourdies. On termina ensuite le service. On apporta alors le trône du patriarche et on le plaça à la droite de celui du prince tout à côté de lui; le patriarche s'assit en tenant l'évangélique dans ses mains. Le métropolitain vint, baisa l'évangélique et sa main droite en disant : « Le Christ est ressuscité », puis il s'avança

البيك وقبل الصليب الذي كان في يمينه الذهب المرصع باللؤلؤ والاحجار النفيسة وقال له كذلك فقبل البيك راسه ثم مضى جلس بكرسيه علي شمال البيك وجاوا الاساقفه اولاً ثم رؤسا الديارة وبقية الكهنه والرهبان كانوا يقبلوا الانجيل من سيدنا البطرك اولاً ثم يمينه قايلين خريستوس آستي ثم لعند البيك يقبلوا صليبه وصدرة قايلين كذلك ثم لعند المطران ويصطفوا بقره ودخلوا جميع الاكابر علي مراتبهم وبقية الحاضرين فعلوا كذلك وما تخلصنا لضحوا كبيرة وصعد البيك الي سرايته ودخلنا نحن للقداس وقلنا ثلثة اناجيل سيدنا البطرك داخل الهيكل بالرومي والمطران بالفلاخي وانا بالعربي وحين فرغت منه مسكتني القشعريرة بقيت بها الي عشيهِ وذلك لعظم البرد الذي جرا ودخلت الي الهيكل ونزعت استيحاتي ونمت به ثم خرجنا للطرابازا وانا بأسو حال وكان الجميع في * انشراح *^{Pol. 58r°.} وانا في الكدار وقشعريرة وعملوا هذا النهار احتفال كبير وانور العالم واشرق والريغ والخضرة حينئذٍ وصار ضرب مدافع كثير وتفنك وشرب ضوليات كبار والنوبات وطبول

vers le prince, baisa la croix d'or, incrustée de perles, de pierres précieuses, qu'il tenait dans sa main droite, et dit la même chose; le prince lui baisa la tête, puis il alla se placer sur son trône à la gauche du prince. Ensuite les évêques, les hégoumènes, les autres prêtres et les moines vinrent et baisèrent l'évangélaire de monseigneur le patriarche, et sa main droite en disant : « Le Christ est ressuscité », puis ils s'approchèrent du prince, baisèrent sa croix et sa poitrine en répondant la même chose. Ils allèrent ensuite près du métropolitain et se rangèrent près de lui. Tous les boïars entrèrent alors selon leur rang ainsi que les autres assistants et ils firent de même. Nous ne terminâmes que tard dans la matinée et le prince remonta dans son palais.

Nous entrâmes dans l'église pour célébrer la messe. Nous dîmes trois évangiles en trois langues, monseigneur le patriarche le lut en grec à l'intérieur du sanctuaire, le métropolitain en valaque et moi en arabe. Lorsque j'eus fini, un grand frisson me prit qui dura jusqu'au soir, il était causé par le froid rigoureux qu'il faisait. J'entrai dans le sanctuaire, j'enlevai mon aube et je m'endormis. Puis nous sortîmes pour aller nous mettre à table et moi j'étais dans un triste état; tandis que tout le monde * était dans la joie, moi j'étais abattu et je frissonnais. Ce jour-là on fit une grande fête. Il faisait un temps splendide. Le printemps étincelait et l'herbe nouvelle se montrait. Alors on tira plusieurs fois le canon et des coups de fusil et on but de grandes rasades avec accompagnement de musique, de tambours, de flûtes, de trompettes, de chants et de plaisanteries, etc. On distribua ensuite des vêtements. Nous

والزمرور والنفير والغنا والمسآخر وغير ذلك ثم الخلع واتينا بالقوجيه الي الدير وحولها
السكمان والضريان يطلقوا تفنكهم والشطار ومصليين حتي قبضوا وانصرفوا
وفي هذه الجمعه بيقدسوا مع الاورترن سحر وبيدقوا نواقيس الكبار كل صباح
ومسا وما بيصير بها لابيع ولاشري ولا فتح دكاكين غير السمانين واللحامين وصنف
الاكل لاغير

اعلم ان عادة البلاد انهم في كل خميس بعد الفصح يعملوا خارج المدن ليطانيا اي
باعوت عظيم حول المدن بالسناجق والايقونات والكهنه المبدلين ثم البيك وعساكرة
وبيصير احتفال عظيم وذلك فاكراماً الي خميس الكبير ووداعه ثم لاستقبال خميس الصعود
وفي هذه السنين بطل متشي بيك الفلاخ ذلك لاجل انه صار رجل كبير وما كان له
قوة للخروج¹ قطعاً ولكنه يوم خميس الفصح استدعا سيدنا البترك بالقوجيه الي عند

1. L. add. المدن.

partimes en voiture pour le couvent, entourés de « seimens » et de fantassins qui tiraient des coups de fusil, de coureurs et de chantres, lesquels après avoir reçu le pourboire, se retirèrent.

Pendant cette semaine, le matin on célèbre la messe avec les matines, on sonne les grandes cloches chaque matin et chaque soir; le commerce chôme, les boutiques n'ouvrent pas, sauf celles des marchands de beurre, des bouchers, et des marchands de comestibles.

Remarque. Dans ce pays chaque jeudi après Pâques, on fait une litanie, c'est-à-dire une grande procession¹ hors des villes avec des étendards et des icônes et les prêtres revêtus de leurs ornements, puis vient le prince et son armée. On fait une grande cérémonie en l'honneur du grand jeudi-saint auquel on fait les adieux en attendant le jeudi de l'Ascension.

XI. — LES DERNIERS JOURS DE MATTHIEU, PRINCE DE VALACHIE.

Ces deux dernières années, Matthieu, prince de Valachie, abolit cet usage, parce qu'il était âgé et n'avait plus du tout la force de sortir. Ce jeudi de Pâques, il envoya une voiture pour chercher monseigneur le patriarche. Nous entrâmes dans l'église, revêtîmes nos ornements et monseigneur le patriarche

1. باعوت est le service de la Résurrection qu'on célèbre le lundi de Pâques : on a l'habitude maintenant, en Moldavie et en Valachie, de célébrer ce service le dimanche à midi. Ici il s'agit seulement d'une simple procession religieuse, célébrée le jeudi de Pâques, d'après une règle quelconque.

ودخلنا للكنيسة وابدلنا ولبسنا سيدنا البطرک حلة الكهنوت ووضعوا حينئذ اوعية الاحياز مس اتي كاسات الفضة علي الصمده وعمل سيدنا البطرک الاحياز مس وصعدنا به الي عند البيك وكرسناه ثم قلعنا بدلاتنا وطلعنا للطرابازا ثم ودعه لاننا عزمنا علي المسير علي بلاد جوا ثم اتينا للدير وشرعنا في تزهيّب حوايج السفر وارسل له البيك الحسنه المعلومه لانه صار في آخرته بخيل جداً للغايه واحب الترك والتطر محبة شديدة وبدل امواله جميعها لهم وكل من اتاه منهم كان يلبسه خلعه بسمور وبغض الكهنه والرهبان ورئيسا الدياره الذين كانوا ياتوا يطلبوا صدقته حسب ما جعل لهم في اول مره كان يصرفهم خايين

وفي هذه الجمعه جاء الخبر ان ملك المصكوف ارسل له آجي بهدايا عظيمه أفرسل للحال عاوده من الطريق قايلاً لا توروني وجهه لانه كان مبغضاً لجنس القزق ثم المصكوف¹ للغايه وفي حين كسرة فاسيلي وتيموتاوس ابن اخميل قتل من القزق مقتله عظيمه

1. Lgrd 1700 : المصكوف.

revêtit les siens. On prépara ensuite des vases pour l'eau bénite, c'est-à-dire des coupes d'argent placées sur le corporal. Monseigneur le patriarche fit le service de l'eau bénite et nous montâmes chez le prince et nous l'aspergeâmes.

Ensuite nous ôtâmes nos ornements et nous montâmes pour nous mettre à table; puis nous lui fîmes nos adieux, car nous avions projeté de partir pour nous rendre dans l'intérieur du pays [la Russie]. Nous vîmes au couvent et commençâmes nos préparatifs de voyage.

Le prince lui envoya l'aumône habituelle, car il était devenu très avare à la fin de sa vie et il aimait beaucoup les Turcs et les Tatares et leur donnait toute sa fortune. Si quelqu'un d'entre eux venait le voir, il l'habillait de vêtements avec de la fourrure de zibeline. Il haïssait les prêtres, les moines et les hégoumènes qui venaient lui demander une aumône, comme ils l'avaient fait une première fois, et il les congédiait frustrés dans leur attente.

Cette semaine-là, il reçut la nouvelle que l'empereur des Moscovites lui envoyait un ambassadeur¹ avec de grands présents. Il envoya immédiatement l'ordre de le faire retourner sur ses pas en disant : « Ne me faites pas voir son visage », parce qu'il haïssait en effet extrêmement la nation des Cosaques et celle des Moscovites.

Lors de la défaite de Basile et de Timothée, fils de Hmilnitzki, il fit un

1. Chargé de proposer au prince de secouer le joug des Turcs avec le secours des Russes; il arriva [en 1654. Hurmuzaki, III, p. 229 et N. Iorga, *Acte si Fragmente*, I, pp. 242-243.

واستيسر اكثر ولما جاء الي عنده آغة الخزنه وخرج لملاقاته قطع رؤوس¹ قزق كثير قدامه قايلاً انه² مبغض لهم ومحب للمهاجرين وارسل معه يسري كثير بالحديد الي الوزير للمقداف ولما سالهم الوزير ماذا انتم وقالوا اننا قزق من جماعة اخميل وانكسر في الفلاخ فللحال اخلع علي جميعهم جوخ احمر ودراهم وارسلهم لبلادهم الي عند اخميل لان كان بينهم وبينه محبه عظيمه وما كانت الجيتهم تنقطع عن بعضهم بعض حينئذ صارت معاداة عظيمه بين اخميل والقزق مع متي بيك الفلاخ ولما عاود آجي المصكوف صارت اكثر واكثر ولهذا السبب كانوا اهل البلاد الفلاخ جميعهم في فزعات ورعات من اخميل والقزق الي الان وكل يوم يظهر خبر اتوا القزق مرقوا جوا وكانوا الليل ما يناموه * حتي ان رعاياه الذي كان قد ظلمهم للغاية وهربوا من بلاده مع عساكره * fol. 58 v°.

1. Lgrd 1700 : روس. — 2. L : له : انه pro له.

grand massacre des Cosaques et en réduisit un grand nombre en captivité. Lorsque l'Aga du Trésor vint chez lui, il sortit à sa rencontre et devant lui il fit couper la tête à beaucoup de Cosaques en disant : « Je les hais et j'aime les réfugiés » et il envoya avec lui un grand nombre de captifs dans les fers au vizir comme rameurs. Lorsque le vizir leur demanda : « Qui êtes vous? », ils répondirent : « Nous sommes des Cosaques des troupes de Hmilnitzki et nous fûmes vaincus en Valachie. » Il leur donna aussitôt des habits de drap rouge et de l'argent et les fit envoyer dans leur pays chez Hmilnitzki, parce qu'il y avait entre lui et eux une grande amitié et des relations diplomatiques suivies. Hmilnitzki et les Cosaques avaient une grande aversion pour Matthieu, prince de Valachie, et lorsque celui-ci renvoya l'ambassadeur de Moscou, cette inimitié s'accrut encore.

A cause de cela, tous les habitants de la Valachie vivaient dans la peur continuelle de Hmilnitzki et des Cosaques jusqu'à ce moment. Chaque jour circulait cette nouvelle : « Les Cosaques viennent, ils sont passés à * fol. 58 v°. l'intérieur du pays. » La nuit on ne dormait pas, * de sorte que ses sujets qu'il avait violemment opprimés quittèrent le pays, avec son armée et tous ses boïars. Ils conspirèrent¹ un jour pour le tuer en disant : « Comment,

1. Longtemps après, quand le Voïvode Matthieu fut guéri de sa jambe, il fit une promenade vers Argeçh. A son retour vers sa ville, les *dorobants* et les *seimens* lui fermèrent les portes, le laissant dehors; ils lui disaient de quitter le pays ou de se faire moine, car ils n'ont pas besoin de prince. Matthieu, très en colère, resta dehors trois jours seulement, avec la Cour et ses boïars, et on interdisait de lui envoyer des vivres. Il leur promit de l'argent et on lui permit d'entrer dans la capitale. Chagriné de cette manière-là, il passa l'hiver... Constantin Căpitanul, *op. cit.*, p. 138.

وكل اكابرة اجتمعوا ليقتلوه قايلين كيف من قديم الزمان للان ما جانا آلجي من ملكنا
حتي الان رددت الالجي فدبر ربنا حيندٍ واخده اليه لانه في الجمعه مرض مرض
الموت لانه كان قد انهزم جداً وخرف

اخبار موت متي بيك الفلاخ¹

ويوم احد الجديد قدس سيدنا البطرک في كنيسه الدير للبازرکان
وسحر يوم احد النسوة توفي متي بيك الفلاخ وله في الحكم ثلثه وعشرون سنه

1. Lgrd 1700 a pour ce chapitre la note marginale : صفة طقس موت بيك الفلاخ : وانتصاب بيك غيره.

depuis les temps anciens jusqu'à présent aucun ambassadeur n'est venu chez nous de la part de notre empereur et maintenant qu'il en vient un, tu le renvoies? » Alors Dieu remédia à cette situation en le rappelant à lui, parce que cette même semaine il tomba gravement malade d'une maladie mortelle, d'autant qu'il était décrépît et retombé en enfance.

XII. — MORT DE MATTHIEU, PRINCE DE VALACHIE.

Le dimanche de saint Thomas, monseigneur le patriarche célébra la messe dans l'église du couvent des négociants. Le matin du dimanche des « femmes myrophores », Matthieu, prince de Valachie, mourut après un règne de vingt-trois ans¹.

Les seimens sont des troupes mercenaires composées surtout de Serbes. Il y en eut en Moldavie et en Valachie une telle armée qu'elle causait des dommages aux princes en leur faisant perdre les batailles. Pour la révolte des seimens, voir Constantin Căpitanul, *op. cit.*, p. 138 et la bibliographie d'Emilia Cioran, dans *Călătoriile patriarhului Macarie*, Bucuresti, 1900, p. 108.

1. Matthieu mourut le 9 avril 1654, après la révolte des seimens. *Buletinul.*, an. VIII, fasc. 32. Bucuresti, 1915, pp. 174-175. Il mourut au mois d'avril, des suites de sa maladie aggravée par l'âge, sans avoir pu mettre son projet à exécution. Constantin Căpitanul, *op. cit.*, p. 138.

Après sa guérison, vers Pâques, le 20 mars 1654, les seimens révoltés fermèrent la porte de la ville au Voïvode, qui était sorti pour une promenade. Cela provoqua sa mort. Il mourut le 9 avril, le matin, étant assis dans son fauteuil, dans ses appartements à Târgoviște, après un règne de 23 ans, cinq mois et onze jours, à l'âge de soixante ans.

Après la révolte des seimens en 1655, toutes les tombes princières furent profanées. « Ils déshabillèrent les corps, jetèrent les habits et les portèrent ainsi dans la ville. » Les ossements restèrent longtemps « hors de l'église ».

Son corps fut transféré au couvent de Arnota (enterré à côté de son père Danciul),

وكان في اول امره محب للخير والرحمة كثير وله من خيراته وبنياه في بلاده وحده مايه وخمسون دير وكنيسة معظمات حجر من جملتهم كنيسة اسقفيه بوتزا وقبل ما تخرج نفسه جاء حينئذ كير اغناطيوس مطران البلد واجتمعوا كل اكابر الدوله أولاً وعملوا شور ثم انتخبوا للحال ارخن يقال له قسطنطين افنديكوبولو اى من نسل الافنديه الباكات وهو ابن شرابان الذي كان سابقاً فوفوضا الفلاخ

ثم خرجوا من الكنيسة الي خارج السراي وصعد المطران الي مكان عالي قايلًا للشعب ان افنديكم قد توفي فمن تريدوا ان نقيم عوضه حاكم عليكم فكان صراخ الاكابر والعسكر وجميع الشعب من فم واحد اننا لا نريد الا قسطنطين ابن شرابان ويوضه وقاموا الهيج لان انتخابه للافنديه كان من الله لان كثير من اكابر الدوله نظروه في منامهم وهو واقف في كرسي الباكات في الكنيسة هذا كان اولاً ثاني سردار العسكر علي زمن متي بيك وكان لمتي بيك ابن اخت فجعله ماغس سباتاريس اى سردار.

Au commencement il était bienfaisant et extrêmement charitable. Parmi ses bonnes œuvres et ses pieux établissements on compte, dans son seul pays, cent cinquante couvents et églises en pierre, et surtout l'église épiscopale de Buzău.

Avant qu'il rendit l'âme, Kyr Ignace, le métropolitain du pays arriva; et aussitôt tous les boïars de la principauté s'assemblèrent et tinrent conseil; sur-le-champ, ils élurent pour prince un boïar nommé Constantin, d'une famille de princes ¹. Il était fils de Șerban, l'ancien Voïvode de Valachie.

Ils sortirent ensuite de l'église à l'extérieur du palais et le métropolitain monta dans un lieu élevé et dit au peuple: « Votre prince est mort et qui désirez-vous que nous mettions comme gouverneur à sa place? » Les boïars, la troupe et tout le peuple crièrent d'une seule voix: « Nous ne voulons que Constantin, fils du Voïvode Șerban. » Ils manifestèrent, car son élection au rang de prince venait de Dieu et plusieurs boïars de l'État l'avaient vu en songe debout à l'église, sur le trône des princes. Au temps du prince Matthieu, il était d'abord le deuxième sirdar de l'armée. Le prince Matthieu avait un neveu, qu'il avait fait « grand spătar », c'est-à-

par son neveu Preda Brancovan, qui lui fit faire aussi l'épitaque. *Buletinul*, p. 175; N. Iorga, *Inscriptiile*, I, p. 106.

1. Constantin Șerban, le nouveau prince, avait eu le bout du nez coupé par ordre de Matthieu, prince de Valachie, pour qu'il ne régnât plus; il fut tout de même élu. Hurmuzaki, III, p. 210, Kogălniceanu, *Letopisele*, I, p. 348.

Après la mort du prince Matthieu (que Dieu lui pardonne!) le métropolitain Ignace, ainsi que les boïars élurent le sirdar Constantin de Dobreni, fils du Voïvode Șerban, de famille princière. Constantin Căpitanul, *op. cit.*, p. 139.

العساكر جميعها وكان عنده جبرؤوتيه وكبرياء وعظمه كثير دايماً طول عمره وكنا ننظره دايماً كلما جاء من بيته للقرطه يكون قدماه ووراه اكثر من خمسمائة ستمائة نفر وكذلك في خروجه وهذا فهو الذي جاء بعساكر الفلاخ والاونكروس صحبة ستافاني بيك البغضان اول امره في عيد الفصح لما ارادوا ان يكبسوا فاسيلي فويغوزا لان خاله متي بيك أرسل سرّاً من حيث لم يدري احداً من اكابره جمله كافيه لانهم لو يدروا كانوا قتلوهم معا ولا تركوهم ان يحركوا عليهم شر ساكن وفي اكثر الاحيان كان يريد متي بيك ان يعمله بيك مكانه وعمل صنوف الحيل¹ فلم يكن يرضاه احداً لا من اكابر الدوله ولا من الرعيه لاجل كبر نفسه

وكان هذا قسطنطين ابن شرايان فويغوزا من تحت يده سردار ثاني وعادة الاكابر هاهنا ان اذا وقفوا اثنان جمله بمقام² واحد لا يقلعوا قلابهم واذا كان واحد اكبر مرتبه من الآخر نزع قلبه فكان هذا قسطنطين يقف قدام اغته السردار الكبير دايماً غير مكشوف الراس فانتهره في بعض الايام قايلاً لماذا تقف امامي غير مكشوف الراس فقال له انا من نسل الباكات وانت رجل ابن فلاح ما اكشف راسي امامك فاغراض من هذا

1. L a : الخيل. — 2. L : بمقدار.

dire sirdar en chef de l'armée. Il était d'une fierté et d'un orgueil extraordinaire, et cela pendant toute sa vie. Nous le vîmes toujours, chaque fois qu'il se rendait de sa maison au palais, précédé et suivi de plus de cinq ou six cents soldats et de même à son retour, et c'est lui qui était venu avec des troupes valaques et hongroises accompagner Étienne, prince de Moldavie à ses débuts à la fête de Pâques, lorsqu'ils voulurent surprendre Basile Voïvode. Son oncle, le prince Matthieu, l'avait envoyé en secret, à l'insu de ses boïars, car s'ils l'avaient su, ils les auraient tués ensemble et ils ne lui auraient pas permis d'attirer sur eux un mal perpétuel. Plusieurs fois, le prince Matthieu voulut l'établir comme prince à sa place, et il usa pour cela de ruses diverses, mais personne ne l'agréa, ni parmi les boïars de l'État, ni parmi les sujets, à cause de son arrogance.

Constantin, fils du Voïvode Serban, était placé sous ses ordres, en qualité de deuxième sirdar. Or ici l'habitude des boïars est lorsque deux d'entre eux occupent un même rang et se rencontrent, ils n'ôtent pas leurs calpacs et que si l'un des deux est d'un rang supérieur à l'autre, celui-ci ôte son calpac.

Or, Constantin se tenait toujours la tête couverte devant son Aga, le grand sirdar. Un jour, il le réprimanda en lui disant : « Pourquoi te tiens-tu devant moi la tête couverte ? » Il lui répondit : « Je suis, moi, de la famille des princes et toi, tu es fils d'un simple paysan ; c'est pourquoi je ne me

الكلام ومضي فارما سلاحه قدام خاله فلما علم بالحال عزل هذا قسطنطين من مرتبه فمضي الي سراياته واماكنه التي عمرها ابيه لداته في حياته في عدّة اماكن في بلاد الفلاخ وسكن هناك الي الآن ولما مرض متتي بيك * جاء هذا من غير علم خبر الي مدينة طورغشت في مصالحه فصار ما صار واستخاروه للافنديه واما سردار الكبير المذكور ففي جمعه العيد جاء خبر ان ابنه في النزاع في قريه بعيدة عن البلده فمضي لينظره فمات خاله في غيابه هذا ما جري

طقس عمل باك جديد¹

ثم ان للمنادي ناد في المدينه واجتمعت جميع الرعيه وجاوا الي القرطه وهم راضيين به من فم واحد وكان هذا قسطنطين لما بلغه الخبر خاف واختفي فبحثوا عليه واحضروه

1. Lgrd 1700 a en note marginale : هذا طقس عمل بيك جديد او ملكك .

découvrirai pas devant toi ! » L'autre, en entendant ces mots, se mit en colère, il alla chez son oncle et jeta ses armes devant lui. Apprenant cela, le prince destitua Constantin. Celui-ci se retira dans ses palais et ses maisons que son père avait construits pour lui-même de son vivant, en différents endroits de la Valachie, et il y habita jusqu'à ce moment-ci¹. Lorsque le prince Matthieu tomba malade *, il vint à Târgoviște pour ses * fol. 59 r°. affaires sans être averti de ce qui se passait. Il se passa alors ce qu'on sait et il fut élu prince.

Quant au grand sirdar nommé plus haut, pendant la semaine de Pâques, il apprit la nouvelle que son fils était à l'agonie dans un village éloigné de la ville. Il y alla pour le voir et son oncle mourut² pendant son absence. Tels sont les faits.

XIII. — CÉRÉMONIE DU SACRE D'UN NOUVEAU PRINCE.

Lorsque le hérault eut publié la nouvelle de l'élection dans la ville, tous les sujets s'assemblèrent et vinrent au palais et ils l'agrèèrent à l'unanimité. Lorsque Constantin apprit la nouvelle, il eut peur et se cacha, mais ils se mirent à sa recherche et l'ayant trouvé, ils l'amènèrent malgré sa frayeur.

1. Voïvode Constantin avant d'être élu prince, résidait à Dobreni, car le chroniqueur dit : « Le métropolitain Ignace avec les boïars élurent le sirdar Constantin de Dobreni, fils du Voïvode Serban, de famille princière. » Constantin Căpitanul, *op. cit.*, p. 139.

2. Quand on élut le prince Constantin Cantacuzène, le spătar Diicul se trouvait à Buicesci. Constantin Căpitanul, *op. cit.*, p. 140; Hurmuzaki, *Fragmente*, III, p. 222; Cf. N. Iorga, *Socotelile Braşovului*, p. 205.

وهو خائف تم دخلوا به للكنيسة ولبس المطران حلة الكهنوت كامل وادخلوه الي الهيكل الآلهي وهم قايلين ثلاث مرار كالفصن كالفصاته كالفصن دسبوتا ثم احني ركبته وقال عليه المطران افشن القسوسيه اعني النعمة الالهيه التي في كل حين للمرضي تشفي وللناقصين تكمّل هي تنتدب الآخ كير قسطنطين من درجه السرداريه الي درجه الأفنديه العاليه فلنطلب الآن من اجله لكي تاتي عليه نعمة الروح الكلي قدسه ونحن صارخون ثلاث مرار اكسيوس ثم ترنموها خارج الهيكل وداخله ثم نزعوه ثيابه والبسوه الثياب الملوكيه وهي توب صراصر رفيع تحتاني وفوقه قبا مثله بفرو سمور وقلبك سمور غالي القيمه بصرغج ذهب وحجار نفيسه جزيلة الثمن اللايقه بالملوك ثم اصعدوه الي كرسي الباكات واجلسوه وجاوا جميعهم قبلوا يمينه اولاً المطران ثم الكهنه ورؤسا الدياره الحاضرين ثم اكابر الدوله واحد بعد واحد ثم مقدمي العساكر جميعهم ويا للعجب الذي هل قدر الوف خلايق رضيت به من فم واحد وما احداً منهم يقول لا وكان جلوسه علي كرسيه صباح

Puis, ils l'introduisirent dans l'église. Le métropolitain revêtit tous ses ornements sacerdotaux. On fit entrer Constantin dans le divin sanctuaire en disant trois fois : « Ordonne, ordonne, ordonne, Seigneur ! » Le prince fléchit les genoux et le métropolitain lut sur lui la prière de l'ordination selon la formule du rituel : « La grâce divine qui guérit toujours les maladies et corrige les imparfaits, a appelé le frère Kyr Constantin du rang de sirdar au rang élevé de prince; demandons maintenant pour lui que la grâce du Saint-Esprit descende sur lui. » Nous chantâmes trois fois : « Il est digne », après quoi, la même acclamation fut chantée à l'intérieur et à l'extérieur du sanctuaire. On lui ôta ensuite ses vêtements et on le revêtit de vêtements princiers consistant en un fin vêtement de dessous chemise de brocart d'or¹, et par-dessus un manteau semblable en fourrure de zibeline et un « calpac » de zibeline de très haut prix, surmonté d'une aigrette d'or et de pierres précieuses de grande valeur et dignes d'un roi. Ensuite on le fit monter sur le trône princier et on l'y fit asseoir. Tous vinrent lui baiser la main droite : d'abord le métropolitain, puis les prêtres et les hégoumènes présents, ensuite les dignitaires de la principauté, l'un après l'autre, enfin tous les commandants de troupes. Il est vraiment merveilleux que tant de milliers de citoyens l'aient agréé à l'unanimité et que pas un seul homme ne se soit opposé à son élection. Son installation beylicale eut lieu dans la

1. Sur la description des vêtements de Constantin « biv vel postelni » élu prince après la mort de Matthieu Bassarab, voir : « Les peintures murales de Hurezi » n° 9, puis comme prince n° 10, dans *Buletinul Com. Mon. Ist.*, 1908, pp. 77-78.

احد النسوة¹ الذي هو تاسع شهر نيسان وارسل للحال سمك وغيره لسيدنا البطرك وطلب دعاه لانه كان مجنباً سابقاً وبعد ان كانت جميع الاغنياء والبازركان خافين من موت متي بيك ليلا يهبوا عساكره البلدة اخمدها ربنا للحال وجميعهم قالوا من فم واحد ان هذا السلام صار الآ لاجل حضور البطرك الانطاكي عندنا وابطاه² عن السفر الان لآتنا كنا ازمعنا من اثنين احد الجديد ان نساfer وكانت عوقتنا من الله حتي حضرنا ما جري وصباح الاثنين ثاني احد النسوة ارسل بيك الجديد كير قسطنطين قوجيه واستدعا سيدنا البطرك الي عنده بعز كبير وعساكر كثيرة ماشيه بسلاحهم وراه وامامه ثم دخلنا من القرطه وكانت الطرقات والأزقه وجميع اماكن القرطه مشحونه بالرجال والخلايق ثم دخلنا للكئيسه وابدلنا ولبسنا سيدنا البطرك حلة الكهنوت مع المطران ووقفوا بكراسيم ثم نزل البيك ووقف بكرسيه وبارك عليه سيدنا البطرك وله في انتصابه فسجد له وقبل يمينه وكان متي بيك لا يعرف غير لسانه الفلاخي اصلاً واما هذا فهو عارف بلسانه الفلاخي

1. L : النسوة, erreur du copiste. — 2. Lgrd 1700 : وابطاه له.

matinée du dimanche des « femmes myrophores », c'est-à-dire le 9 avril. Le prince envoya aussitôt du poisson, etc. à monseigneur le patriarche, lui demandant de prier pour lui, car il était notre ami depuis longtemps. Tous les riches et les négociants étaient dans la crainte à la suite de la mort du prince Matthieu ; ils avaient peur que l'armée ne pillât la ville, mais le Seigneur apaisa aussitôt les esprits, et tous s'accordèrent à dire que cette paix était due à la présence du patriarche d'Antioche, car Dieu lui avait fait retarder son départ jusqu'à ce moment. Nous avons en effet décidé dès le lundi après le dimanche de saint Thomas de nous mettre en route, et nous avons été retardés par la volonté de Dieu, de telle sorte que nous fûmes témoins de ces événements.

Le lundi matin après le deuxième dimanche de Pâques, qui est celui « des femmes myrophores », le nouveau prince, Kyr Constantin, envoya une voiture et invita monseigneur le patriarche avec les plus grands honneurs et beaucoup de soldats armés, marchant devant et derrière lui. Nous entrâmes dans le palais. Toutes les voies, les ruelles et toutes les places du palais étaient bondées de gens. Nous pénétrâmes ensuite dans l'église et nous nous revêtîmes et nous revêtîmes aussi monseigneur le patriarche de ses ornements sacerdotaux ainsi que le métropolitain et ils se tinrent debout à leurs trônes. Le prince arriva et se plaça sur son trône. Monseigneur le patriarche le bénit et celui-ci se leva, s'inclina et lui baisa la main. Le prince Matthieu ne savait que sa langue, le valaque, tandis que celui-ci

ثم بلغة الروميه ثم التركيه الفصيحه ثم لسان الاونكروس وما كان يحتاج لسيدنا البطرک بينه وبينه ترجمان لاننا كلنا في هذه المدة كنا قد حفظنا اللغة الروميه للغايه من معاشرتنا اهلها الان * اكثر سكان بلاد الفلاح والبغضان والبازرکان جميعهم روم

* fol. 59 v°.

تحليف اهل البلاد في قلت الخيانه للبيك¹

ثم اجتمعت الاكابر جميعها في الكنيسه ثم مقدمي العساكر والقبطانيه والبازرکان² والزعماء واليوزباشيه وبقية اصناف العساكر في القرطه ونصبوا حينئذ في الكنيسه قرابتان الواحده قدام شمعدان اليمين والاخرى قدام شمعدان الشمال وجللوههم بالسوره ووضعوا علي كل واحده انجيل مذهب مكلف مع صليب ذهب ووقف سيدنا البطرک مقابل التي في اليمين ومطران البلد بقرب الاخرى وبدوا حينئذ يحلفوا جميع الاكابر وخدام القرطه ووقف غراماتيکوس اي الكتبه كل واحد بقرب قرايه وفي يديهم ورقه مكتوبه فاول ما دخل اكابر الخاص وكانوا يضعوا يديهم علي الانجيل والصليب جميعهم والکاتب يقرأ ورقته

1. Lgrd 1700 a pour ce chapitre la note marginale : هذا طقس حلف اكابر بلاد الفلاح : في انتصاب بيك جديد. — 2. Lgrd 1700 om. والبازرکان. Dans le manuscrit de Paris, il paraît barré.

savait le valaque, le grec et le turc littéraire, ainsi que le hongrois, de sorte que monseigneur le patriarche n'avait pas besoin d'interprète pour s'entretenir avec lui. Pendant notre séjour, en effet, nous avons appris le grec, grâce à nos relations avec le peuple, parce que * la majeure partie des habitants de la Valachie et de la Moldavie et tous les négociants sont Grecs.

* fol. 59 v°.

XIV. — SERMENT PRÊTÉ PAR LA NATION DE NE PAS TRAHIR LE PRINCE.

Tous les boïars s'assemblèrent ensuite dans l'église, puis les chefs des troupes, les capitaines, les seigneurs, les youzrbachi et autres dignitaires de l'armée se réunirent dans le palais. Dans l'église on dressa deux « tétrapodion », l'un devant le chandelier de droite et l'autre devant celui de gauche et on les recouvrit de voiles, sur chacun on plaça un évangélaire doré, riche, avec une croix d'or. Monseigneur le patriarche se tint vis-à-vis du tétrapodion de droite et le métropolitain du pays se plaça près de l'autre.

Alors tous les boïars ainsi que tous les fonctionnaires du palais prêtèrent serment. Les « Grămătics » ou secrétaires se placèrent chacun près d'un tétrapodion, tenant dans la main une feuille écrite. Dès que les boïars de la suite du prince furent entrés, ils mirent leurs mains sur l'évangélaire et sur la croix et le secrétaire lut sa feuille ainsi libellée : « Jurez-vous sur

هكذا تحلفوا علي هذا الانجيل الشريف والصليب المكرم انكم تكونوا مع كير قسطنطين فويفوزا ابن شرابان فويفوزا قلب واحد وشور واحد طايعين له مصادقين معه بالظاهر والباطن غير مخفيين عنه امر سر ردي طول حياته وحياتكم تخنوة ولا تعاملوا عليه . وهم قايلين نعم علي كل كلمة ومتي ختموه او عاملتم عليه وما صادقتم معه تكونوا محرومين مفروزين من الثالث المقدس ومن السبعة مجامع المقدسه ومن فم سيدنا البطرک كير ماكاربوس الانطاكي والذي حلّ علي اسوار اريحا وعلي صادقوم وعاموره وعلي يونس¹ وعلي اريوس يحل عليكم ويكون حظكم مع خان وقيافا وصالبي المسيح وهم قايلين امين امين علي كل واحدة ثم يقبلوا يمين سيدنا البطرک جميعهم ثم يمضوا الي عند البيك وهو واقف بكرسيه ويقبلوا يمينه وديله وينصرفوا وهكذا كان يفعل المطران ولم يزلوا يدخلوا بقية اكابر الدوله ثم خدام البيك والقرطه واولاد الخزنه جميعهم علي مراتبهم وكانوا يحلفوا من كل قلوبهم من فم واحد ثم دخلوا مقدمي العساكر اولهم السردار الكبير ثم الاغات اي اغة السكمان ثم القبطان ثم بقية القبطانيه واليوزباشيه

1. L : يونس.

ce saint Evangile et la sainte croix de n'avoir avec Kyr Constantin Voïvode, fils du Voïvode Serban, qu'un cœur et qu'une pensée, de lui obéir et de lui être fidèles, en public et en secret, sans lui cacher une chose secrète mauvaise et cela tant qu'il vivra et que vous vivrez, et de ne pas le trahir, ni d'agir contre lui? » A chaque phrase ils répondaient : « Nous le jurons. » « Si vous le trahissez, si vous agissez contre lui, si vous ne lui êtes point dévoués, vous serez excommuniés et séparés de la sainte Trinité et des sept saints synodes, par la bouche du seigneur le patriarche d'Antioche Kyr Macaire ; et ce qui est arrivé aux murs de Jéricho, à Sodome et à Gomore, à Judas et à Arius, vous arrivera à vous et vous aurez le sort d'Anne et de Caïphe et de ceux qui crucifièrent le Christ. »

A chaque phrase ils répondaient : « Amen, amen, amen ». Tous baisèrent la main droite de monseigneur le patriarche et ils allèrent vers le prince qui se tenait debout dans son trône, lui baisèrent la main droite, le pan de son vêtement et ils se retirèrent. Le métropolitain fit de même. Et les autres boïars continuèrent à entrer, puis ce fut le tour des dignitaires du prince et du palais, des enfants de la maison princière, tous selon leur rang et tous jurèrent de tout leur cœur et unanimement. Ensuite vinrent les chefs de l'armée : d'abord le grand sirdar, l'aga, c'est-à-dire l'aga des « seimens », les capitaines et d'autres capitaines et youzbachi et les soldats selon leurs grades ; chaque capitaine avec sa compagnie et chaque

والعساكر علي مراتبهم وكان يدخل كل قبطان وطايفته وكل يوزباشي وجماعته وفي الاخر
 يقبلوا جميعهم يمين سيدنا البطرک ثم يمين البيک وديله وينصرفوا ولم يزالوا علي هذا
 الحال لقرب الظهر وما كان دخل جانب من العساكر الله يبارک حتي اننا زعلنا وضجرنا
 وفقعنا من وقوفنا حتي هون الله وابقوا الباقي للغد ولبعده لانه من حين جلس البيک
 ارسلوا للحال القلاراشيه اي الاولاق ليعلموا جميع مملكته بانتصابه وکنت تنظر يا هذا
 الوف. خلايق تتبادر كل يوم الي مدّة اربعون يوم وجميع رؤسا الديارة والکهنه والرهبان
 حتي والاسقفان حضروا بهديهم يهنوا بيک الجديد واما العساكر فبقوا الي زمن طويل
 يحلفوهم واخر الكل ضجروا فأرسل البيک سردار العسکر الجديد ودار بعساكره علي
 جميع البلاد وحلفهم جميعهم لان الله يبارک في حکم بيک الفلاح انه ازید من اربعماية
 الف بيت

جنازة متي بيک¹

ثم خرجنا من الكنيسة لجنازة متي بيک المتوفي ونصبوا حينئذ الصيوان العظيم في

1. طقس تجنيز متي بيک الفلاح : Lgrd 1700 a en note marginale :

youzbachi avec sa troupe. A la fin tous baisèrent la main droite de monseigneur le patriarche, ensuite celle du prince, et le pan de son habit et ils partirent. Ils continuèrent ainsi jusque vers midi et une partie des soldats n'était pas encore entrée (que Dieu en bénisse le nombre!) que nous étions déjà ennuyés et fatigués d'être debout. Enfin Dieu nous soulagea, car ils renvoyèrent le reste au lendemain et aux jours suivants.

Dès l'avènement du nouveau prince, on envoya des « cälärachi », c'est-à-dire des courriers, pour informer tout le pays de son intronisation. On pouvait voir accourir, chaque jour, durant quarante jours, des milliers d'hommes. Tous les hégoumènes, les prêtres, les moines, même les deux évêques apportèrent des cadeaux avec leurs vœux au nouveau prince.

Les soldats continuèrent longtemps à venir prêter serment; à la fin tout le monde en était fatigué. Le prince envoya le nouveau sirdar avec ses troupes dans tout le pays pour faire prêter serment à tout le monde, car (Dieu bénisse la principauté de Valachie!) elle renferme plus de quatre cent mille familles.

XV. — LES FUNÉRAILLES DU PRINCE MATTHIEU.

Nous sortîmes ensuite de l'église pour les funérailles du prince Matthieu.

صحن القرطه * ووضعوا للبيك كرسي ثم بقره كرسي آخر لسيدنا البطرك علي شماله ثم كرسي آخر للمطران وفي هذا صف¹ الشمالي وقفوا بقية الاساقفه الحاضرين مع رؤسا الدياره والكهنه والشمامسه والرهبان وكانو ربما الف عدد وضربوا حينئذ الاكابر حلقه عظيمه هذا والعساكر بسلاحهم والرعايا ملوا القرطه ثم انهم اخدوا سيدنا البطرك ونحن معه وصعدنا ليصلي علي كفن المايت صحبه البيك الجديد ايضاً ووجدناه في مكانه حيث كان يعمل الطرابازا بالافراح ممدود علي المايده ووجهه مكشوف حسب عادتهم وملبسينه اتوابه الملوكيه الصراصر الرفيع بالسمور الغالي وجيرازات ازرار الفضة المطليه والذهب وقلبه السمور الثمين علي راسه ومجلى جميعه بصفه كفن اطلس ابيض بصيلب ورق ذهب من فوقه لقدمه وحوله الشموع ونساء الاكابر جميعهم يبكون ويندبوا عليه ثم بخره سيدنا البطرك وصلي عليه صلاة الكفن والافاشين ونزلنا قدامه ووضعوه حينئذ في التعش الي الدار ثم وضعوه في الاوسط تحت الصيوان ووقف البيك بكرسيه² ثم فرقوا حينئذ

1. L a الصف, au lieu de صف. — 2. Lgrd 1700 : في كرسيه.

On dressa une grande tente au milieu de la cour du palais * on y installa * fol. 60 r°. un trône destiné au prince et on en plaça un autre à côté de lui à gauche pour monseigneur le patriarche, puis un autre pour le métropolitain. Sur ce rang de gauche les autres évêques présents se tenaient debout ainsi que les hégoumènes, les prêtres, les diacres et les moines. Il y avait environ mille personnes. Les boïars formaient un grand cercle, tandis que les soldats en armes et les sujets remplissaient la cour. Puis on nous emmena, monseigneur le patriarche et nous, et nous montâmes pour dire les prières pour l'enterrement du défunt en compagnie du nouveau prince.

Nous trouvâmes le corps dans la grande salle où, de son vivant, il donnait de joyeux festins : il était étendu sur la table, le visage découvert suivant l'habitude locale. On l'avait revêtu de ses habits princiers, d'une robe fine de brocart d'or ornée de fourrure de zibeline, de grand prix, avec des brandebourgs à boutons d'argent doré et le calpac de zibeline sur la tête¹. Il était entièrement couvert jusqu'aux pieds d'un linceul de satin blanc avec une croix en feuilles d'or et tout autour de lui brûlaient des cierges. Les femmes de tous les boïars pleuraient et se lamentaient sur lui. Monseigneur le patriarche l'encensa, dit la prière de l'enterrement et les autres prières et nous descendîmes devant lui. On le plaça sur la civière dans la cour au milieu de la tente. Le prince se tenait debout à son trône : on distribua

1. Sur la description des vêtements du prince Matthieu voir : « Les peintures murales de Hurezi », n° 8. *Buletinul Com. Mon. Istorice*, an, 1908, p. 77.

الشموع الكبار اولاً للبيك ثم لسيدنا البطرک وللمطران ولبقية رؤسا الديارة والكهنه والرهبان والفقراء ثم لبقية الاكابر وسائر الحاضرين جميعهم حتي قامت الدنيا من الرهجه ثم اخذت انا ارشيدياكون الانطاكي المبخره وبخرت نحو سيدنا البطرک وانا قايلًا ابلوحيصن¹ دسوطا ثم بخر هو حول² نعش المايت قايلًا ابلوحيطوس³ وابتدوا المصلين بالصلاة وترنيم⁴ ارحمني يا الله وطوباهم ثم قانون الفصح خورص رومي وخورص فلاخي ثم بخر البيك والمطران والكهنه ثم الاكابر وبقية الحاضرين وللنعش تانيًا ثم صلب علي وجهه كالعادة وجاء وقف بكرسيه وعند آخر دكصا اوله من طوباهم قلت ارحمنا يا الله كعظيم رحمتك نطلب منك فاستجيب وارحم وايضًا نطلب من نياح نفس عبد الله الملك المحب المسيح متيأتي فوفيقوسا ومن اجل غفران خطايا الطوعيه والكرهيه بتمامها ثم قال سيدنا البطرک اعلان اول وكان المطران يبخر كالعادة ثم الاساقفه بالمبخره ثم رؤسا الديارة وكلما قال شماس ارحمنا يا الله⁵ يقول الذي بخر الاعلان الي حين الانجيل مضي سيدنا البطرک الي

1. Lgrd 1700 : ابلوحيصن. — 2. L et Lgrd 1700 ont نحو au lieu de حول. — 3. Lgrd 1700 ابلوحيطوس. — 4. L a بترنيم au lieu de وترنيم, dans la note marginale. — 5. Lgrd 1700 om. يا الله.

de grands cierges, d'abord au prince, puis à monseigneur le patriarche, au métropolitain, aux hégoumènes, aux prêtres, aux moines et aux pauvres, puis aux boïars et à tous les assistants ; ce fut au point que la fumée incommodait tout le monde.

Ensuite, moi, archidiaque du patriarche d'Antioche, prenant l'encensoir, j'encensai monseigneur le patriarche en disant : « Bénissez Seigneur », puis lui-même encensa autour de la civière en disant : « Béni soit » et les chantres commencèrent à chanter : « Ayez pitié de nous, Seigneur » et « Heureux ceux qui », puis le canon de Pâques un chœur chantait en grec et l'autre chantait en valaque. Le patriarche encensa le prince, le métropolitain et les prêtres, les boïars, les autres assistants et la civière pour la deuxième fois. Il fit ensuite le signe de la croix comme d'habitude et se plaça sur son trône. Après la première « Gloire » de « Heureux ceux qui », je dis : « Ayez pitié de nous, Seigneur, selon Votre grande miséricorde ; nous vous supplions ; exaucez-nous et ayez pitié de nous » et encore « Nous demandons le repos de l'âme du serviteur de Dieu, le prince aimant le Christ, le Voïvode Matthieu, pour l'absolution de ses péchés, volontaires et involontaires » en entier. Monseigneur le patriarche dit la première conclusion. Le métropolitain, les évêques et les hégoumènes encensèrent comme d'habitude ; toutes les fois que le diaque disait : « Ayez pitié de nous, Seigneur ». Celui qui encensait disait la conclusion et cela jusqu'à la lecture de la « péricope » de l'Évangile.

عنده وقراه وجميع نساء الاكابر ساجدين ثم قرا له افشين سيخورتينكن ثم صار التقبيل وقبله سيدنا البطرك ثم المطران ثم البيك وكان بكاء وفرح ثم الاساقفه والكهنه اثنان اثنان وفرقوا علي جميعهم حسنه وافره بمحارم ثم دخلوا الاكابر وهم يبكو وبقية الاعيان اثنان اثنان ثم حملوه وداروا به داير ما يدور الكنيسه والكهنه اجوازاً¹ اجوازاً¹ علي مراتبهم ثم دخلوا به الي نرتكس الكنيسه الثاني ودفنوه مقابل حرمة الضومنا وابنه وقرا عليه تانياً سيدنا البطرك افشين استغفار ووضعوه في تابوت مكلف كما يليق بالملوك وانصرفنا لقرب العصر حتي هلكننا من التعب والوقوف ثم اخدونا لطرابازا² البيك³ وجلس هو واياه يتنادموا الي المساء وانبسط معه كثيراً وفرق علينا الخلع * وعاودنا بعز كبير احسن * fol. 60 v°.

1. Lgrd 1700 om. أجوازاً. — 2. Lgrd 1700 : للطرابازا. — 3. Lgrd 1700 add. جديد.

Lorsque ensuite monseigneur le patriarche s'approcha et la lut, toutes les femmes des boïars se prosternèrent, puis il lut l'absoute¹. Suivit ensuite le baiser du mort : monseigneur le patriarche donna le baiser, puis le métropolitain, ensuite le prince. Il y eut des pleurs et aussi de la joie, et les évêques et les prêtres suivirent deux par deux. On distribua à tous d'abondantes aumônes, dans des mouchoirs. Les dignitaires entrèrent ensuite en pleurant et les autres boïars, deux par deux. Les prêtres deux par deux, selon leur rang, portèrent la civière tout autour de l'église, puis ils l'introduisirent dans le deuxième narthex et l'enterrèrent en face de la princesse sa femme et de son fils. Monseigneur le patriarche lut l'absoute une deuxième fois. On le mit dans un cercueil richement orné digne d'un prince. Nous partimes l'après-midi, épuisés de fatigue et du fait d'être restés longtemps debout. Le prince nous invita à sa table; il resta assis à causer joyeusement avec le patriarche jusqu'au soir. Il nous distribua des vêtements de cérémonie.

* Nous retournâmes en voiture au couvent entourés de plus d'honneurs * fol. 60 v°.
que la première fois, accompagnés de troupes, de coureurs et de chantres.

1. L'église du palais de Târgoviște fut bâtie par Pierre Cercel, en 1583. Dans cette église fut enterrée la princesse Hélène; on y trouve sa pierre tombale avec l'inscription, à droite, à côté de l'escalier par où la princesse montait pendant le service dans la tribune du chœur. *Buletinul Com. Mon. Istorice.*, an VIII, fasc. 32, 1915. Nous possédons l'inscription de son fils Mateiaș et du prince Matthieu, enterré maintenant au couvent de Arnota, où il fut transporté après la révolte des seimens. *Op. cit.*, pp. 170-175.

La princesse Hélène mourut en août 1653.

Les tombes de la famille du prince Matthieu Bassarab sont les plus belles que nous possédions. Les ouvriers qui y travaillèrent, d'après les lettres qu'ils employèrent, étaient polonais. *Buletinul Com. Mon. Istorice.*, an. VIII, fasc. 32, p. 175. București, 1915.

من الأول بالقوجية والعساكر والشطار والمصلين الي الدير وبعد ان كنا عزمنا علي السفر استمن البيك الجديد من سيدنا البطرك ان يقيم عنده شهر زمان وأوعده بحسنه أيضاً لانه احبه محبه عظيمه جداً لاجل انه صار في حضوره بيك وكانت هداياها من صنف الاكل ما تنقطع عنه في كل يوم دائماً هذا غير التعيين الذي كان لنا في زمن البيك المتوفي وصباح¹ اول خميس من جلوسه شرع في عمل ليطانيا اي² باعوت خارج البلد حسب عادة الباكوات وارسل اخدنا في قوجيته³ بالعساكر الكثيره ودخلنا للكنيسه وابدلنا ولبسنا سيدنا البطرك حلة الكهنوت ثم دخل لليكل وبخر حول المائدة قايلًا خرستوس أنتي تم ابتدوا بطقس⁴ الفصح والمصلين يردوا عليه من خارج كالعادة بعد ان بخر البيك والحاضرين ثم اناسطوس⁵ ايمار الي حين السيناتي الكبير قلته انا وذكرت اسم البيك الجديد ثم ابتدوا بالقانون بترنيم لديد علي البصليكا وخرجنا من الكنيسه وضربوا العساكر

1. Lgrd 1700 a pour titre de ce chapitre : بيان طقس الليطانيا اي الباعوت الخماسين
 2. Lgrd 1700 : وهي. — 3. L : قوجيه. — 4. Lgrd 1700 : في طقس. — 5. Lgrd 1700 : اناسطاسوس, forme correcte.

Après nous être décidés à partir, le nouveau prince pria monseigneur le patriarche de rester chez lui encore un mois; il lui promit des offrandes, car il l'aimait beaucoup, parce qu'il était devenu prince pendant notre séjour. Il nous faisait sans interruption des dons en nourriture, tous les jours, sans préjudice des émoluments qui nous avaient été alloués au temps du prince défunt.

XVI. — CÉRÉMONIE RELIGIEUSE A L'OCCASION DE L'INSTALLATION DU NOUVEAU PRINCE.

Le matin du premier jeudi de son avènement, le prince fit faire une « litanie », c'est-à-dire une procession hors de la ville, selon l'usage des princes. Il envoya nous chercher en voiture avec une nombreuse escorte de soldats. Nous entrâmes dans l'église, nous nous vêtîmes et revêtîmes également monseigneur le patriarche de ses ornements sacerdotaux. Il entra dans le sanctuaire, encensa tout autour de l'autel en disant : « Le Christ est ressuscité », et l'on commença l'office selon l'ordre de Pâques; du dehors les chantres faisaient les répons comme d'habitude. Après qu'il eut encensé le prince et les assistants, suivit le chant. « Le jour de la Résurrection », jusqu'à la grande « synaptie » que je dis, en mentionnant le nouveau prince. Puis les chantres commencèrent le canon, chantant sur une douce mélodie, selon la musique orientale. En sortant de l'église, l'armée fit une grande

الآي عظيم وكان البيك وسيدنا البطرك ماشيين جملة وقدامهم جميع كهنة البلد ببدلاتهم وصلبانهم اثنان اثنان وكان ناقوس الكبير يقرع من عشيته الى الان اشارة لأجتماع الكهنة والخلایق لهذا الامر واما السناحق الكنايسيه بصلبانها كانت ماشيه اجوازاً قدام الكل واما بيارق الحربية الصليبيه فكانت لا تحصا كثرتهم والعساكر بعدها وسلاحها الوف وربوات واما الشطارباشيه واكابر الدوله فكانوا قدام البيك وسيدنا البطرك ماشيين وانا في يدي التريكارى بقرهم ثم خرجنا من القرطه وتوجهنا نحو انهار البلد الجارته ومشينا فوق جسر من خشب طويل¹ جداً ثم ابعدوا في المسافه تخمين مثل حلب وعين التل او مثل دمشق والقابون وحن ماشيين² يسير يسير والمصلين الروميه والفلاخيه يترنموا في القانون وغيره علي البصلتيكا ثم وصلنا الي فسحة مرجه خضرا³ لان الحشيش الي هذه الجمعه كان قد أشرق وانحل الثلج عنه ووضعوا للبيك كرسي وقف به وكرسي آخر لسيدنا البطرك ووضعوا في الوسط صفة قرايه كبيرة مجلله وعليها كاسات وطشت وابريق الفضة فيهم ماء ثم بخرت⁴ انا نحو سيدنا البطرك قايلاً ابلوحيصن⁵ دسبوتا وبخر هو حول

1. Lgrd 1700 : طويلًا. — 2. Lgrd 1700 om. ... ثم ابعدوا. — 3. Lgrd 1700 : خضرة. — 4. Lgrd 1700 : بخرة, forme incorrecte. — 5. Lgrd 1700 : ابلوحيصن.

parade. Le prince et monseigneur le patriarche marchaient ensemble, précédés de tous les prêtres de la ville revêtus de leurs ornements et de leur croix. Ils allaient deux par deux, tandis que la grande cloche n'avait cessé de sonner depuis le soir jusqu'à ce moment pour rassembler à cette occasion les prêtres et le peuple. Deux par deux les bannières et les croix de l'église précédaient tout le monde. Les drapeaux militaires ornés de croix étaient innombrables ainsi que les soldats en armes; ils se comptaient par milliers et par myriades. Les châterbachi et les boiars de l'État précédaient le prince et monseigneur le patriarche; et moi je marchais près d'eux tenant le chandelier à trois branches. Nous sortîmes ensuite du palais et nous nous dirigeâmes vers un cours d'eau que nous traversâmes sur un très long pont de bois. Nous parcourûmes une distance approximative comme d'Alep à Ayn-et-tall ou de Damas à Qâboun. Nous marchions très lentement, tandis que les chantres chantaient le canon en grec et en valaque, d'après la musique orientale. Nous arrivâmes dans une vaste prairie verdoiante, car pendant cette semaine, le soleil avait lui, la neige avait fondu et l'herbe avait poussé. On dressa un trône pour le prince et un autre pour monseigneur le patriarche et au milieu on disposa un grand « tétrapodion » qu'on recouvrit d'un tapis et on y plaça des coupes, un bassin avec une aiguière d'argent, contenant de l'eau. J'encensai monseigneur le patriarche en disant : « Bénissez, Seigneur ». Il encensa autour de l'eau en disant :

الماء قايلاً افلوجيطوس ثم للبيك ولبقية الحاضرين لان الاكابر كانوا قد ضربوا حلقه عظيمه وكانت البيارق والسناجق مصفوفه وراهم والكهنه قدامهم داير داير ثم ابتدوا المصلين بقانون آجيازمس الصغير ثم قال سيدنا البطرك الانجيل وقلت انا السيناتي ثم فرشوا لسيدنا البطرك طنفسه قدام الماء واخري قدام كرسي البيك ثم جلس سيدنا البطرك علي ركبته وانحنوا جميع الخلايق للارض اولاً البيك ثم انه قال افاشين المطر حسب عادتهم ثم افشين الاحيازمس وعند قوله واحفظ يا رب ملوكنا المومنين كان يقول واحفظ يا رب عبدك الملك المحب للمسيح ايوانو قسطنطين¹ فويوضا ثم انهم نهضوا جميعهم وغطس الصليب في الماء والمصلين يترنموا² ἐν Ἱεροσόλυμα ثلاث مرار ثم كرس الاربعه جهات ولما كرس البيك وقبل * الصليب ضربوا العساكر جميعهم تفنكهم ثم كرس الكهنه وللأكابر * fol. 61 r°. ونحواص الحاضرين ثم عاودنا على اثنا والمصلين تترنم والتفنك عمال الي ان دخلنا القرطه وللكنيسه ونزعنا بدلاتنا واخذ البيك سيدنا البطرك للطرابازا وجاء في هذا اليوم

1. L.grd 1700 : ستافانو. — 2. L om. ἐν Ἱεροσόλυμα.

« Béni... », ensuite il encensa le prince, les autres assistants, les boïars qui avaient formé un grand cercle; derrière eux on rangea les drapeaux et les étendards, les prêtres se tenaient en cercle devant eux.

Les chantres commencèrent ensuite le canon du petit service de l'eau bénite. Le patriarche lut la « péricope » de l'évangile et je dis la « synaptie ». Puis on étendit un tapis pour monseigneur le patriarche devant l'eau et un autre devant le trône du prince. Monseigneur le patriarche s'agenouilla, puis tout le peuple et le prince le premier s'inclinèrent jusqu'à terre. Il dit les prières pour la pluie selon leur usage, puis la prière pour l'eau bénite. Aux mots : « Préservez, Seigneur, nos rois croyants », il ajoutait : « et préservez, Seigneur, Votre serviteur, le prince qui aime le Christ, Ioanu Constantin Voïvode ».

Ensuite ils se relevèrent tous; le patriarche plongea la croix dans l'eau et les chantres psalmodièrent : « Dans le Jourdain » par trois fois, puis il aspergea les quatre points de l'horizon. Lorsqu'il aspergea le princé que celui-ci eut baisé * la croix, toutes les troupes déchargèrent leurs fusils. Puis il aspergea les prêtres, les boïars et les gens de la suite qui étaient présents. Nous revînmes sur nos pas au milieu des chants des chantres et des salves de mousqueterie, jusqu'à ce que nous fussions rentrés au palais et dans l'église où nous ôtâmes nos ornements. Le prince invita monseigneur le patriarche à sa table. En ce jour, il tomba une grande pluie.

مطر غزير وفرق البيك في هذا اليوم في الرواح والمجبي دراهم بانات كثير علي
العسكر والفقرا والذين كانوا يقدموا له الهدايا لانه من حين خرجنا من القرطه الي عودتنا
اليها كانت تاتي النساء اولاً تفرش قدام البيك توب كتان وترش فوقه حنطه وشعير وبقية
الجبوب حسب عاداتهم لانها اول سنه جديدة وبيك جديد وكان القماراش اي الخزندار
واقف بقره يش علي ذلك الثوب دراهم بانات فتجمعهم وتنصرف اخرين كان يهدوا له
سبل حنطه عتيق اخرين تفاح اخرين انجاص اخرين¹ زهر ابيض وعروق شجر خضر
اخرون ليمون ونارنج اخرون بيض اخرون سمك اخرون دجاج ووز وبط اخرون
خرفان صغار اخرون جديا اخرون كانوا يدبحوا امامه² راس غنم وجميع هولاء كان
يعطيهم القماراش دراهم بالكمشات وعشيه فرق البيك الخلع للكهنة ولنا اتواب اطلس كمخ
وعلي اكابر دولته قماشات صراصر ومخمل وديبا وغير ذلك وعاودنا في القوجيه بعز كبير
الي الدير

1. L. : اخرون. — 2. Lgrd 1700 : قدومه.

Ce même jour le prince distribua, tant à l'aller qu'au retour, des pièces d'argent (bani) aux soldats, aux pauvres et à ceux qui lui présentaient des cadeaux, car depuis notre sortie du palais jusqu'à notre retour, les femmes venaient étendre devant le prince des étoffes de lin sur lesquelles elles répandaient des grains de blé, d'orge, et d'autres céréales selon leur usage, parce que c'était le nouvel an et un nouveau prince. Le « cămăraş » ou trésorier se tenait à côté de lui et jetait des pièces d'argent (bani) sur ces étoffes et les femmes les ramassaient et partaient. D'autres lui offraient d'anciens épis de blé, d'autres des pommes, d'autres des poires, d'autres des fleurs blanches, d'autres des rameaux d'arbres verts, d'autres des citrons et des oranges, d'autres des œufs, d'autres des poissons, d'autres des poules, des oies, des canards, d'autres de petits agneaux, d'autres des chevreaux, d'autres égorgeaient devant lui un mouton.

Le « cămăraş » donnait des poignées d'argent à tout ce monde. Le soir, le prince distribua des vêtements d'honneur aux prêtres; à nous il fit don de vêtements de satin; aux dignitaires de l'État il distribua des étoffes en brocart d'or, en velours, en soie brodée d'or et autres présents. Nous retournâmes au couvent en voiture et en grand gala.

اخبار المعادن في بلاد الفلاخ¹

اعلم² ان في بلاد الفلاخ والبغضان معدن ملح يقطعوه حجار³ كبار من جبال ومغاير تحت الاض وهو كأنه حجارة حلب السلب الاسود فاذا سحقوه يصير كالثلج وهم يبيعوه في الاسواق النساء دائماً مسحوق الآ ان⁴ قطعه صعب جداً واي من غضبوا عليه هدين الباكين يرسلوه الي قطع الملح وهذا شيء مشهور

وفي هذه بلاد الفلاخ معدن نحاس عجيب يخرجوه صفة حجارة سود من بيار عميقه جداً تحت الاض ويصطنعوه نحاس حسن جداً وبها ايضاً معدن كثير فضه وذهب الا انهم لا يظهروها خوفاً من الترك ومن زيادة المال الآ ان الضومنا حرمة البيك لها عادة في كل سنة تاخذ من اناس الف ذهب ضمان لانهم يخرجوا من هذه انهار ضورعشت معدن ذهب وهذا شيء مشهور⁵

نعاود⁶ وما كان حينئذ مطران البلد حاضر لان البيك كان قد ارسله آجي الي

1. Note marginale Lgrd 1700 om. — 2. Lgrd 1700 commence par : حشيه اعلم. — 3. L : حججارا. — 4. Lgrd 1700 : انه. — 5. Lgrd 1700 ajoute انتهى. — 6. Lgrd 1700 om. نعاود.

XVII. — LES MINES DE LA VALACHIE.

Remarque. En Valachie et en Moldavie, il existe des salines dans les montagnes et dans les mines souterraines, d'où l'on extrait le sel en gros blocs. Le sel est comme la pierre noire d'Alep, mais broyé il devient blanc comme la neige; les femmes le vendent toujours en poudre dans les marchés. Le travail de l'extraction est très pénible. Ceux qui ont encouru le courroux des princes sont envoyés aux mines pour extraire le sel : c'est chose bien connue.

En Valachie, les mines de cuivre sont merveilleuses; on extrait le minerai sous forme de pierres noires, tirées de puits souterrains très profonds qu'on transforme en très beau cuivre. Il y a aussi de nombreuses mines d'argent et d'or, mais on les tient cachées par peur des Turcs, et pour augmenter les richesses. La princesse, épouse du prince, a l'habitude de percevoir mille ducats de fermage par an de ceux qui extraient du minerai d'or des rivières de Târgoviște. C'est chose connue.

Revenons à notre sujet.

Le métropolitain du pays était absent, car le prince l'avait envoyé en

عند باشة سيلستري سياوش الذي كان صار وزير وقتل الوالدة وبكداش آغا وغيرهم فعزولة واعطوه باشاوية سيلستري وهي حكم كبير جداً وله النظارة علي بيك البغضان وبيك الفلاخ وما يصير عوض لاسطنبول الا منه وبرضاه

ثم ان البيك ارسل للقسطنطينيه جمله من اكابر دولته ليجيبوا له الكرسي والبيرق حسب عادة الباكات فمضوا واخذوا معهم عرض بخط المطران اولاً ثم الاساقفه وجميع رؤساء الديارة وختومتهم ثم خط الاكابر وبقية الرعايا اننا قد رضينا قسطنطين ابن شرابان فويفوضا واقمناه بيك علينا ولما وصلوا لاسطنبول رضي حضرة السلطان الله يحفظه ودرويش محمد باشا الوزير وبقية * حواشي الدوله فراضوهم حينئذٍ عن ميراث متي بيك المتوفي ثم علي جلوس بيك الجديد وعن الخزنه الجديدة بالف وخمسماية كيس اتي سبعمائة الف غرش وخمسون الف وأعطوهم الكرسي والبيرق وارسلوا معهم قابجي لتحصيل المال وأرسلوا بشروا البيك فلدحال¹ ضربوا المدافع وصار فرح كبير وبيريد للبيك لباشه

1. طلحين : Lgrd 1700.

ambassade auprès du pacha de Silistrie, Siavouch, l'ancien vizir qui avait tué la sultane Validè, Bédach Aga et d'autres¹. C'est pourquoi il fut destitué et on lui donna le pachalik de Silistrie qui est un très grand gouvernement. Il surveille les princes de Moldavie et de Valachie et nulle requête ne parvient à Constantinople si ce n'est par son entremise et avec son consentement. Le prince avait envoyé à Constantinople quelques boïars de l'État pour lui apporter l'investiture et les drapeaux princiers selon l'usage. Ils partirent munis d'une requête signée et scellée d'abord par le métropolitain, ensuite par les évêques et tous les hégoumènes, puis par les boïars et les autres sujets; elle était ainsi conçue : « Nous agréons Constantin, fils du Voïvode Serban, et nous l'avons reconnu comme étant notre prince. » Lorsqu'ils arrivèrent à Constantinople, Sa Hautesse le Sultan (que Dieu le conserve!) donna son consentement, ainsi que Derviche Mohammed Pacha le vizir, et les * personnages de la maison impériale donnèrent le leur, touchant à la * succession du défunt prince Matthieu et à l'installation du nouveau prince et du nouveau trésor, et cela moyennant mille cinq cents bourses ou sept cent cinquante mille piastres. Ils lui accordèrent le trône et le drapeau et un « capidji » accompagna les envoyés du prince pour encaisser la somme. Les délégués valaques informèrent le prince de la bonne nouvelle. Aussitôt

1. Après le grand vizir Ahmed-Melek, vint le grand vizir Siavouch. Il tua la sultane Validè et Bédach Aga fut aussi exécuté. Pour cela il fut destitué et remplacé par Gurdji Mahomed. N. Iorga, *Geschichte des osmanischen Reiches*, vol. IV, pp. 62-64.

سيلستري وكل اتباعه ثم لخان التطر واتباعه نحو مائتين وخمسون الف اخري تمام المليون اي العشرة كرات وأعطى للعسكر ثلاث علوفات جملة هبا واعفا جميع رعيته من الخساير والخراج ستة اشهر الا ان الاموال التي خلفها المايت كانت كثيرة جداً عدة بيوت من حجر مطلمسه¹ من عوبه للسقوف ولكن خراج الفلاخ كثير جداً كما كان ذكر المايت في حال حياته لسيدنا البطرک ان بيريد لنا في السنة مقدار الخزنه التي تخرج من مصر وهي ستمائة الف ذهب للترك وللتطر ولعلوفات العسكر وللهدايا وللصدقات وغير ذلك ويوم احد السامريه المتفق معه عيد مار جرجس بعد ان كان قد شرع البيک في عمل ليطنيا اي باعوت حسب عادتهم الي كنيسة مار جرجس التي² خارج البلد جاء الخبر ان مطران البلد قد جا وصحبته اغاء كبير من باشة سيلستري فالزم الامر الي ان خرج للقائم بعراضه عظيمه جداً

ويوم احد الاعماء مضي سيدنا البطرک بالقوجيه الي عند البيک ليودعه فلم يعطيه اجازة بالانصراف ثم نزلنا معه حضرنا القداس في الكنيسة وبعد ختم الصلاة أمره ان يقرأ

1. Lgrd 1700 : مطلمسه. — 2. Lgra 1700 : الي.

on tira le canon et on fit de grandes réjouissances. Le prince dut payer en outre au pacha de Silistrie et à sa suite, puis au Khan des Tatares et à sa suite, environ deux cent cinquante mille piastres, en tout un million entier ou dix fois cent mille. Il paya trois soldes à la fois aux troupes, et exonéra tous les sujets de l'impôt foncier et des dimes pour six mois. Les trésors que le défunt avait laissés en mourant étaient très considérables, nombre de maisons en pierre en étaient bondées jusqu'aux combles. Mais l'impôt foncier des Valaques est très élevé, comme le défunt l'avait déclaré de son vivant à monseigneur le patriarche : « Chaque année il nous faut un revenu égal à la somme qu'on retire d'Égypte, c'est-à-dire six cent mille ducats, pour les Turcs et les Tatares, les soldes des troupes, les cadeaux, les aumônes, etc. »

Le dimanche de la Samaritaine qui coïncide avec la fête de saint Georges, le prince se rendait à l'église de Saint-Georges, située hors la ville, pour assister à une « litanie » ou procession habituelle, lorsqu'il reçut la nouvelle du retour du métropolitain du pays accompagné d'un grand Aga du pacha de Silistrie; il fit accélérer le service pour aller en grande pompe à leur rencontre.

Le dimanche de l'Aveugle, monseigneur le patriarche se rendit en voiture chez le prince pour lui faire ses adieux, mais il ne lui accorda pas la permission de partir. Nous descendîmes ensuite avec lui pour entendre la messe dans l'église. Le service terminé, il ordonna au patriarche de lire

علي كل الاكابر والخلايق الحاضرين وعلي ساير اهالي بلاد الفلاخ الغايبين افاشين
استغفار ففعل ثم اخدونا للطرابازا ايضاً والمساء عاودنا لديرنا
وفي ليل الثلثا ٢٥ نيسان توفي المرحوم الخوري سليمان ابن الزهر رفيقنا الدمشقي
في المرض الذي كنا فيه من البغضان وهي البرديه والسخونه وكانت تاتينا يومياً مرتين ثلثه
وعجزنا عن الشفا وبخاصه في ايام البرد والجليد في الليالي ولا حكيم ولا طبيب ولا
شرابات ولا معاجين غير الله وبخاصه فان ماء هذه البلده جميعها عدم صار وانقطع اكلنا
بالكليه ولكن شرب ماء في صباح تلك الايام المره من أحتراق باطنتنا وكنا نشتهي كل
رمانه بروح الي ان رأينا جلب من بلاد الرميله كل اثنين بربع ريال وكنا ناخذ كل اقة
لوز بقرش وربع واما اقة السكر بريالين وقاسينا بسبب ذلك اوجاع صعبه ولما توفي المرحوم
اتجدد علي انا مترخه¹ الفزع والرعب ودفناه في الدير المذكور وصار له جنازه مليحه
احسن من جنايزهم ودراهم
وليلة خميس الصعود ارسل مطران البلد يستدعي سيدنا البطرك باكر ليقدر في

1. Lgrd 1700 a dans la note marginale : كاتبه.

pour les dignitaires, les gens présents et tous les habitants de la Valachie, la prière de l'absolution, ce qu'il fit. Puis on nous invita encore à table. Le soir nous retournâmes au couvent.

La nuit du mardi vingt-cinq avril, mourut le prêtre Soleïman Ibn Az-Zahr, notre compagnon damasquin; sa mort fut causée par la maladie dont nous souffrions, depuis notre séjour en Moldavie, c'est-à-dire le frisson et la fièvre; nous avions deux ou trois accès par jour, nous étions impuissants à nous guérir, surtout dans les jours de froid et de gelée et pendant la nuit. Il n'y avait ni docteur, ni médecin, ni sirops, ni électuaires; nous n'avions que l'aide de Dieu, d'autant plus que dans tous ces pays l'eau est très mauvaise et insalubre. Nous ne mangions plus rien, nous ne buvions que de l'eau le matin de ces jours pleins d'amertume à cause de nos selles brûlantes. Nous avions une envie impérieuse de grenades, nous finîmes par en trouver importées de Turquie d'Europe, deux grenades coûtaient un quart d'écu. Nous payions l'ocque d'amandes une piastre et un quart, l'ocque de sucre deux écus. Cela nous fit endurer des souffrances à peine tolérables. Lorsque Soleïman mourut, la peur et l'épouvante recommencèrent pour moi qui écris ces lignes. Nous l'enterrâmes dans le susdit couvent et lui fîmes de belles funérailles, plus belles que les leurs, et nous distribuâmes de l'argent.

La veille du jeudi de l'Ascension, le métropolitain du pays fit inviter monseigneur le patriarche à célébrer la messe dans l'église qui est dédiée à

كنيستته التي هي على اسم الصعود كما ذكرنا اولاً وصباح ارسل له قوجيته ومضيها اليها وابدلنا جميعنا ولما جا البيك خرج سيدنا البطرک لاستقباله خارج باب الكنيسة وكرسه بالاجيازمس وجات الضومنا ايضاً * وبعد القداس خرجنا للطرابازا وجلس البيك وسيدنا * fol. 62 r°. البطرک بقره وجميع اكبره في مكان الطرابازا الصيفي المشرف علي البستان وجلست الضومنا وبقية نساء الاكابر الذين معها في مكان الطرابازا الجواني وجلست العساكر والخلایق في البستان صفوف صفوف تحت الجوز وكانوا ينقلوا لهم الخمر في براميل واما ارباب الملاهي والطبول والزمور والنفير والطنبورات او الجكورات والمغنيين الترك مع المساخر فجلسوا¹ تحت رواقات الطرابازا في البستان لينظرهم البيك وكان نهار عظيم جداً يعد من الأعمار الي عشيه قاموا عن المايده ونزلوا للكنيسة حضروا صلاة الغروب ثم خرج سيدنا البطرک قدامه الي ان بازك عليه في خروجه وعلي اكبره ثم علي الضومنا وبقية نساء الاكابر الذين كانوا معها في ستة قوجيات مملوات ثم ودعنا المطران واتينا بالقوجيه الي ديرنا وكذلك ما أعطى البيك لسيدنا البطرک اجازة في هذا اليوم بالسفر وتاني خميس الصعود كانت الطرابازا للاساقفه وبقية رؤساء دياره الفلاخ

1. جلسوا : Lgrd 1700 :

L'Ascension, comme nous l'avons dit plus haut. Le matin, il lui envoya sa voiture et nous nous y rendîmes. Nous nous revêtîmes tous de nos ornements. Lorsque le prince arriva, monseigneur le patriarche sortit à sa rencontre hors de la porte de l'église et l'aspergea avec de l'eau bénite. La princesse arriva aussi. * Après la messe nous allâmes nous mettre à table dans la salle à manger d'été qui donne sur le jardin. Le prince prit place et monseigneur le patriarche se mit à côté de lui et tous les boïars. La princesse et les femmes des boïars s'installèrent dans la salle à manger de l'intérieur, et les troupes ainsi que le peuple, par groupes, prirent place dans le jardin sous les noyers; on leur apportait du vin dans des barils. Les musiciens, les tambours, les joueurs de flûte, les trompettes, les joueurs de mandolines, les bouffons, les chanteurs turcs avec des masques, étaient assis au bas du péristyle de la salle à manger, dans le jardin, pour être vus du prince. Ce fut une magnifique journée qui peut compter dans la vie! Vers le soir on se leva de table, on descendit à l'église pour assister aux vêpres. Monseigneur le patriarche sortit avant le prince, afin de pouvoir le bénir à sa sortie; il bénit aussi les boïars, la princesse et les femmes des boïars qui l'accompagnaient dans six voitures bondées. Nous fîmes nos adieux au métropolitain et nous arrivâmes en voiture à notre couvent. Ce jour-là encore le prince ne permit pas à monseigneur le patriarche de partir.

واما سباتار القديم ابي سردار العساكر الذي كنا ذكرناه¹ فانه لما جاء من ضياعه اكرمه البيك كثيراً وجدّد عليه مرتبته واخلع عليه ثم بلغه عنه انه عمال بيتكمّ كلام غير لائق كحسب عادة كبرياء وعظمته ونفسه الكبيرة فأستدعاه وعزله من رياسته وجعل غيره سباتار جديد ثم اراد قتله ولكن شفّعوا به فاشرم انفه وهدم بذلك صلف كبرياء وبالكيل الذي تكيّلو به يكال لكم² وتزدادون حسبما قال في الانجيل المقدس لان خاله اي³ متي بيك كان قد اشرم انف هذا قسطنطين بيك وهو صغير لأجل انه كان ابن بيك وعادتهم في هذه البلاد ان الذي يبشروا انفه بيبقا قسم سقط ما يمكن ان يصير بيك فهذا قسطنطين علي طول المدا الحم انفه وصار وكذلك فعل استافاني بيك البغضان الجديد لما استيسر ابن فاسيلي بيك وامه للحال اشرم انفه اي حتى لا يعد يصير بيك ولكن من بيعلم

1. Lgrd 1700 om. الذي. — 2. Matth., vii, 1. — 3. Lgrd 1700 om. اي.

Le lendemain du jeudi de l'Ascension, le prince donna un grand repas en l'honneur des évêques et aux hégoumènes valaques. Quant à l'ancien « spătar » c'est-à-dire le sirdar de l'armée dont nous avons parlé, lors de son retour de ses villages, le prince le traita avec beaucoup d'honneur, il le confirma dans son grade, et lui donna des vêtements. Mais après, apprenant qu'il avait tenu des propos indignes selon ses habitudes d'arrogance et d'orgueil, il l'appela et le destitua; il nomma à sa place un nouveau « spătar ». Il voulut même le mettre à mort, mais on intercêda en sa faveur; il lui fit couper le bout du nez; par cette mutilation il abattit son arrogance. « Avec la mesure dont vous vous servirez pour les autres on mesura pour vous et plus encore », suivant la parole du saint Évangile; car son oncle, c'est-à-dire le prince Matthieu, avait coupé le bout du nez du prince Constantin, quand il était jeune, parce qu'il était fils de prince. C'est l'habitude dans ce pays, que celui à qui on coupe le bout du nez soit déconsidéré et ne puisse plus régner. Ce Constantin, dont le nez se cicatrisa à la longue, devint prince. Étienne, le nouveau prince de Moldavie, fit de même, lorsqu'il fit prisonniers le fils du prince Basile et sa mère; aussitôt il lui coupa le bout du nez pour qu'il ne pût devenir prince. Mais qui peut connaitre ce que réserve l'avenir?

اخبار حمام الفلاخ¹

وفي هذه ضوغشت حمام ايضاً تركي بقباب حسن وهو علي حافة النهر وعليه ناعورة دايرة صغيرة تدير الماء اليه وداخله خلوتان الواحدة للرجال وبها مغطس والاخري للنساء والوسطاني بيقلعوا فيه الرجال والنساء جملة تياهم وييدخلوا الرجال لخلوتهم والنساء لخلوتهم كان ابوابهم جملة ووقيد هذه الحماميم من اسطنبول وجايه حطب لا زبل وهي وقف علي دير علي اسم مار نقولا
 نعاود

ويوم أحد العنصرة العظيم كان البيك مشغول فحضرنا القداس في ديرنا وكذلك بعد ختم الصلاة عملوا صلاة السجدة ملحق وقال سيدنا البطرک الافاشين عربي ورومي كالعادة ويوم الجمعة التي بعد العنصرة مضي سيدنا البطرک ودّع البيك واختلا به مع الضومنا وأعطاهم سيخورخاتي له ولها بعد ان لبسناه البطرشيل والامفورن * وانطرحوا للارض *
 * fol. 62 v°.

1. Note marginale. Lgrd 1700 omet la note marginale.

XVIII. — LES BAINS DE LA VALACHIE.

A Târgoviste, sur le bord de la rivière, il y a aussi des bains turcs avec de jolies coupoles; ces bains sont alimentés en eau au moyen d'une petite noria. A l'intérieur il y a deux salles : une pour les hommes où il y a une piscine et une autre pour les femmes. Dans une salle intermédiaire les hommes ou les femmes se déshabillent; les hommes entrent dans leur salle et les femmes dans la leur, car toutes ces salles ont des portes. Depuis Constantinople et en deçà, on chauffe ces bains avec du bois, non avec du fumier. Ce bain est un legs pieux fait au couvent dédié à saint Nicolas.

Revenons à notre sujet.

Le dimanche de la Pentecôte, le prince était occupé. Nous assistâmes à la messe dans notre couvent. Après l'office, on fit en supplément le service de la prosternation et monseigneur le patriarche lut selon l'usage les prières en arabe et en grec.

XIX. — DÉPART DE TÂRGOVISTE.

Le vendredi après la Pentecôte, monseigneur le patriarche alla faire ses adieux au prince. Il resta seul avec lui et la princesse et leur donna
 * fol. 62 v°. l'absolution revêtu de l'étole et de l'omophorion, * tandis qu'ils étaient

وقرا عليهم حينئذ ارسل له الحسنه التي كان قد اوعده بها وكنا نحن حينئذ قد تزهبنا حوايج السفر من الفصح للان حسبما يليق في مسير البطرک في هذه البلاد لا بل كالاساقفه. وتكلفنا نحو ستمائة غرش عن ثمن واحد وعشرين راس خيل وخمس عربانات لكل عريه اربع رووس¹ خيل بالآتهم وحوايجهم وسروجهم وسائر ما تحتاج اليه العربات واما قوجية سيدنا البطرک فتكلفنا سبعون غرش تمنها وثمان حدايدها وتجليدها وغطاها الجوخ وغير ذلك وكان عندنا يؤميد² خمسة عشر خدمتكار اكثرهم كانوا قزق ومصكوفيه يسري فانهموا ثم من الذي كان مستيرهم متي بيك في حين كسرتهم فاقتدهم سيدنا البطرک

ويوم احد جميع القديسين تودعنا من كنيسه الدير ويوم الاثنين الذي هو اول صوم الرسل علي باكر اتفرجنا علي حضرة البيك لما خرج بعراضه عظيمه ومضي الي كرسى تخت الباكات الصيفي مدينة بوكورشنت مع ساير اكابرهم جميعهم بنسأهم² ليلاقي هناك

1. Lgrd 1700 : روس. — 2. Lgrd 1700 : ونسأهم.

agenouillés pendant la lecture. Le prince lui envoya l'offrande qu'il lui avait promise. Pour nous, nous avons commencé nos préparatifs de voyage depuis Pâques jusqu'à ce jour, comme il convient pour un voyage de patriarche dans ce pays, non pas comme pour un évêque. Nous dépensâmes environ six cents piastres pour vingt et un chevaux et cinq voitures ; chaque voiture était attelée de quatre chevaux avec les harnais, les accessoires, les selles et tout ce qui est nécessaire pour les voitures. Quant à la voiture de monseigneur le patriarche, elle coûta soixante-dix piastres, représentant le prix de la voiture, de ses ferrures, du cuir, de la capote de drap, etc. A cette époque nous avons quinze domestiques, la plupart Cosaques et Moscovites prisonniers de guerre qui s'étaient enfuis et qui étaient de ceux qui avaient été faits prisonniers par le Voïvode Matthieu, après leur défaite et que monseigneur le patriarche avait sauvés.

Le dimanche de la Toussaint, nous fîmes nos adieux à l'église du couvent et le lundi, commencement du carême des Apôtres, de grand matin, nous vîmes son Altesse le prince partir en grande pompe pour la résidence d'été des princes à Bucarest, avec tous les boïars ainsi que leurs femmes pour aller recevoir l'investiture et les drapeaux envoyés par la Sublime Porte¹.

1. Après l'installation du Voïvode Constantin, on tira des coups de canon selon l'usage et tous les boïars, les capitaines et les fonctionnaires vinrent lui baiser la main. On dit que le « spătar Diicu aspirait au trône : quelques-uns de ses amis lui firent savoir

للبيرق والكرسي الذي جايه من السلطنه واما نحن ففي نصف هذا النهار الذي هو ثاني وعشرون شهر ايار خرجنا من صورغشت بعد ان تودعنا من الكنيسه وقرا لجميع رهبان الدير والباركان افشين استغفار وودعونا الي خارج البلد ورافقنا حينئذ سبع رؤساء دياره من بلاد الفلاخ قاصدين المصكوف واتينا الي جبل وحرش صعب كان عسر جداً من كثرة غزارة الامطار والسيول التي كانت جات في هذه الايام حتي زادت الأنهار زياده عظيمه

وصباح الثالث اتينا الي دير مار نقولا المشهور بدير البستانيك كير قسطنطين مجنبا هذا دكروا انه من سلالة الكاطاكوزينوس ملوك الروم محب للخيرات والصدقات ولابناء

Le même jour, vingt-deux mai, à midi, nous quittâmes Târgoviste, après avoir fait nos adieux à l'église, et après que le patriarche eut lu la prière d'absolution pour tous les moines du couvent et les négociants; ils nous accompagnèrent jusqu'en dehors de la ville. Nous avions avec nous sept hégoumènes de Valachie qui se rendaient à Moscou.

Nous arrivâmes à une montagne et à une forêt dont l'accès avait été rendu difficile par les nombreuses et fortes pluies et averses qui étaient tombées les jours précédents et qui avaient amené une crue des rivières.

XX. — LE COUVENT DE FILIPESTI.

Le mardi matin nous arrivâmes au couvent de saint Nicolas, connu sous le nom de couvent du « postelnic » Kyr Constantin, notre ami. On le dit descendant des Cantacuzènes, empereurs grecs, aimant les bonnes œuvres, les gens de notre nation et notre langue arabe; il se délectait fort

la mort du Voïvode Matthieu, il arriva de Buicesci et après son arrivée eut lieu l'avènement au trône du Voïvode Constantin. » Le « spătar » alla avec d'autres lui baiser la main parce qu'il ne pouvait faire autrement.

Après cela le prince prépara les boïars, les hégoumènes, les prêtres, les capitaines et les fonctionnaires et les envoya à Constantinople de la part du pays, pendant le règne du Sultan Mehmet et du vizir Dervich Pacha; ils firent savoir la mort du prince et demandèrent la ratification de l'élection du Voïvode Constantin, fils de prince, que tout le pays agréait. Constantin Căpitanul, *op., cit.* p. 141.

Le Voïvode Constantin partit de Târgoviste et arriva à Bucarest; et là on fit les préparations d'une grande solennité en l'honneur du Turc qui venait lui apporter le consentement de la Sublime Porte et on l'accompagna jusqu'au palais princier. Le Voïvode Constantin se réjouit de la grande fortune laissée par le Voïvode Matthieu. Constantin Căpitanul, *op. cit.*, p. 141.

جنسنا ولساننا العربي وكان يستلد بقراتنا كثيراً وهذا البيك كير قسطنطين هو قرابته هذا البستانيك لما صار هذا البيك الجديد قرابته عمل ابنه الواحد قماراش اي خزندار كبير وعزل هذا نفسه من مرتبته ولزم بيته وذلك من كبر عقله لان البستانيك خادم واقف ولكنه صار جملة الملك وهو يدبّر امور الباكويه جميعها وكانوا جميع الاكابر ياتوا الي بيته عنده ويستشيروه ويمضي هو امامهم الي عند البيك في صباح كل يوم وكان لا يصير شيء الا بشورة وهو يحب للخير كثيراً وكان خاص محبنا للغاية

عمر هذا الدير جديداً عماره تحير الناظرين واما الكنيسه فهي بقبه عاليه مغطاه بتسكا ثلاث هياكل فوق كل هيكل قبه لطيفه وقدام بابها قبه مدوره واسعه بقناطر كثيره وفي وسطها بحره ما بنوفره عاليه احضر ماياها من بعيد وما احدأ استنبط البرك اي البحرات الا هذا البستانيك في هذه البلاد وداير ما يدور هذه القبه مصور ἐπι σοι ἡγάριε κεχαριτομένη

1. L. om. ἐπι σοι ἡγάριε κεχαριτομένη.

à notre façon de lire (le grec). Le prince Kyr Constantin était parent de ce « postelnic »¹. Dès que le nouveau prince, son parent, eut nommé son fils unique « Cămăras »², c'est-à-dire trésorier, il démissionna de lui-même et garda la maison, tout cela à cause de sa grande raison, parce que le postelnic est un fonctionnaire en retraite. Il devint administrateur de la principauté, réglant toutes les affaires de la principauté : tous les boïars venaient chez lui pour le consulter. Il les conduisait chez le prince chaque jour au matin et rien ne se passait sans son conseil. Il aimait beaucoup à faire le bien et avait pour nous une sympathie particulière.

Il construisit ce couvent récemment, construction qui émerveille les visiteurs. L'église a un dôme élevé recouvert de fer blanc et trois sanctuaires, surmontés chacun d'une élégante coupole. Devant la porte, il y a une coupole ronde et large avec beaucoup d'arcades, au milieu de laquelle il y a un bassin avec un grand jet d'eau alimenté par un canal venant de loin. Personne dans ce pays n'a fait construire de bassin, si ce n'est le postelnic. Tout autour de cette coupole, il y a des peintures en série de ce texte grec « De Vous se réjouit », et aussi : « Louez le Seigneur des

1. Le postelnic Constantin Cantacuzène était fils d'Andronic. Il vint en Valachie en 1633 et fut tué par Grégoire Ghika le 20 décembre 1663. Pour les autres détails, cf. Hurmuzaki; Iorga, vol. XI *préface*.

2. Ce n'est pas son fils, mais son neveu, Démétrius Cantacuzène, fils de Michel Cantacuzène, petit frère du postelnic Constantin; Démétrius demeura à Constantinople. Après la mort de ses parents, il fut emmené par Constantin en Valachie. Emilia Cioran, *Căelătorüle patriarhulin Macarie*, p. 125, avec la bibliographie qu'on y trouve.

حيوانات وحوش الدنيا البحريه والبريه وسبحوا الله في قديسيه والعداري ترقص * والقضا¹ * fol. 63 r° والشيوخ والشباب والطبول والزمور وغير ذلك شيء بيحير العقول شغل معلم ماهر وهو الذي اشتغل تصوير ديورة فاسيلي بيك البغضان وجميع شغله بالذهب علي الحيطان وان نظرت الي شغله علي الدفوف تتحير علي روتق ذلك التصوير واما علي الحيطان فاحسن² واحسن وفي سقف هذه القبه السيد المسيح وحوله التسعة طغمت وعلي باب الكنيسه من هاهنا صورة السيد المسيح ومن هناك صورة العذرا بورق ذهب صافي وتطلع اليها بدرج عالي واما الباب فجميعه مذهب وجميع داخلها مصور جديد حتي في عالي القباب والسقوف وبها صورة السبعة مجامع المقدس بكمالهم وبها صورة السيد المسيح وهو قايد علي دابه الانسان الذي وقع بين اللصوص ثم جابه للفندق وهو يخاطب الفندقاني وذاك مجرح وكيف صب عله الزيت والخمر واما قونسطاس هذه الكنيسه والتمبلن والايقونات فلا يشبهه الا ديورة فاسيلي واما برج النواقيس فهو بيحير العقول من فنون نقشه من خارج بالكلس ولا تحسب الا انه من الوان الرخام والمرمر والفسيفسه

3. L : والقضا. — 2. L : فاحسن.

cieux et toutes les espèces d'animaux et de bêtes sauvages du monde, de la mer et de la terre » et « Louez Dieu dans ses saints : les vierges dansantes,

* fol. 63 r° * les juges, les vieillards, les jeunes gens, les tambours, les flûtes, etc. » C'est quelque chose qui émerveille l'intelligence, l'ouvrage d'un maître artiste qui a exécuté les peintures des couvents de Basile prince de Moldavie. Toutes les fresques des murs sont dorées. Si l'on regarde ce travail sur les boiseries on est étonné de la beauté de ses peintures, mais il est plus beau sur les murs. Au plafond de cette coupole on voit Notre-Seigneur Jésus-Christ entouré des neuf chœurs d'anges. Sur la porte de l'église d'un côté se trouve l'icone de Notre-Seigneur Jésus-Christ et de l'autre celle de la sainte Vierge, en feuilles d'or pur. On y monte par un escalier élevé. La porte de l'église est entièrement dorée. Tout l'intérieur est peint fraîchement jusqu'en haut des coupoles ainsi que les plafonds. On y voit en peinture les sept saints synodes au complet, Notre-Seigneur Jésus-Christ conduisant sur une monture l'homme qui tomba au milieu d'une bande de voleurs, le menant blessé à une hôtellerie, parlant à l'hôtelier et versant de l'huile et du vin sur ses blessures.

L'iconostase de cette église, son « symbole » et les icones ne sont comparables qu'à ceux des couvents de Basile. Le clocher étonne par l'art des peintures qui se trouvent à l'extérieur sur la chaux : on dirait que ce sont les couleurs mêmes du marbre blanc, du marbre et de la mosaïque de toutes

اشكال والوان وهو مدور البنا ومثمن وفي اعلاه ثمان قناطر وهانها معلق النواقيس وبه ايضاً كنيسة لطيفه جديده وفي صف رواقات قلالي الدير كنيسة اخري ثلثه واما مكان الطرابازا فهو بقرب الكنيسة في الاعالي مشرف علي الدير والحرش طويل واسع بالشبابيك الكثيره التي بالقماري ومصور دايرة جميعه تصويرات موافقه ففي اخرها مصور علي الحايط جميعه صورة الدينونه الرهيبه وعلي الثلاث حيطان الاخري خلقه السماء والارض والباري تعالي اسمه الخلايق وآدم وحواء صاعده من جنبه وهو نايم وساير الحيوانات والوحوش والطيور والأشجار والاثمار ونبات الارض وغير ذلك جميعه وكيف حوا تناول من الثمر وتعطي لادم وكيف وهم مستورين بورق التين وكيف لما اقصوا للارض والشاروبيم¹ بالحربه اللهبه وكيف الملاك يعلم ادم حفر الارض بالمر الحديد وغير ذلك ومصور علي الحايطان الاخري اولاً صورة الابن الشاطر لما اخذ ما له من ابوه وسافر

1. والشاروفيم : Lgrd 1700.

sortes. Il est de forme ronde, octogonale, et dans sa partie haute, il y a huit arcades dans lesquelles les cloches sont suspendues¹.

Il y a encore une église neuve, élégante; et sur la rangée des péristyles des cellules du couvent se trouve une troisième église.

Le réfectoire se trouve à côté de l'église, à l'étage supérieur; il donne sur le couvent et sur la forêt. Il est long, spacieux avec beaucoup de fenêtres à lucarnes rondes.

Il est orné par des peintures et des tableaux représentant des sujets bien choisis.

A son extrémité sur le mur, il y a des peintures représentant le redoutable jugement dernier; sur les trois autres murs, on voit la création du ciel et de la terre et le Créateur, (que son nom soit exalté!) créant Adam, et Ève sortant de son côté pendant son sommeil; tous les animaux, les bêtes sauvages, les oiseaux, les arbres, les fruits, les produits de la terre, etc.; Ève prenant des fruits et les donnant à Adam et tous deux se couvrant de feuilles de figuier; puis on les voit relégués sur la terre, le chérubin armé du glaive flamboyant et l'ange enseignant à Adam à labourer la terre avec une bêche de fer, etc.

1. En 1641-1642, Matthieu Bassarab finit l'église de Filipeștii-de-Târg, bâtie par le riche boïar d'origine constantinopolitaine le « postelnic » Constantin Cantacuzène et son gendre Dumitrașcu Filipescu, dont on voit les maisons en ruines près de la rivière voisine. N. Iorga, *Istoria Bisericii Române*, vol. I, p. 289.

Pour l'inscription de l'église, voir N. Iorga, *Inscripții*, vol. II. București, 1908, p. 263.

Sur les fondations de Matthieu Bassarab, voir N. Iorga, *Istoria Bisericii Române*, vol. I, pp. 282-290.

وثانياً وهو مشغوف مع الزواني وثالثاً وهو يرعا الخنازير ويشرب من ماء المطر المجموع ورابعاً لما جاء الي عند ابيه بثيابه الحقيرة وكيف قبله فرحاً ولبسوه الثياب الملوكيه هو الخاتم في يمينه وعمالين بيدجوا العجل المسمن واخيه الاكبر واقف خارج الباب يتسأل عنه ومصور ايضاً صورة مايدة الغني والعازر وذاك ياكل ويشرب بالافراح والمسرات والعازر وهو ملقاً¹ والكلاب تلحس قروحه وكذلك والغني في جهنم النار واصبعه في فمه وهو يخاطب ابراهيم والعازر في حضنه في الفردوس وغير ذلك من صور الموايد

وهذا الدير نحو مبني في وسط الجبل والحرش وحوله من بحرات الماء لصيد السمك كثير ثم اننا اقمنا به ساعه وجينا الي قرية للبستانيك المذكور ايضاً اسمها فيلباشت عامرة كبيرة وبها انهار كثير وبساتين ثم دخلنا لكنيستها * التي علي اسم نياح السيده عمرها * fol. 63 v° البستانيك المذكور جديداً ولها نرتكس برواقات براني وبها تصاور علي الحيطان جميعها

1. ملقيا : Lgrd 1700.

Sur les deux autres murs on a représenté :

1° l'enfant prodigue qui, ayant touché sa part de patrimoine, part en voyage;

2° le même épris des prostituées;

3° occupé à paître les pourceaux et buvant de l'eau de pluie recueillie dans une mare;

4° son retour chez son père, avec de misérables habits, les baisers de joie que lui donne son père qui l'habille de vêtements royaux, lui met un anneau à la main droite et fait tuer le veau gras, tandis que son frère aîné s'arrête en dehors devant la porte et se demande ce qui se passe au dedans.

Il y a encore une peinture de la table du riche et de Lazare : celui-là mange et boit avec joie et dans les délices, tandis que Lazare est étendu sur le sol où les chiens lèchent ses plaies; on voit de même le riche dans le feu de l'enfer avec son doigt dans la bouche; parlant à Abraham, Lazare est dans son sein au paradis, etc. Il y a encore d'autres représentations de banquets.

Le couvent est construit au milieu de la montagne et de la forêt. Dans les étangs environnants on pêche beaucoup de poissons. Nous nous y arrêtâmes une heure et nous nous dirigeâmes vers le grand village bien peuplé appartenant au susdit « postelnic », et appelé *Filipesti*. On y voit de nombreux ruisseaux et des jardins.

* fol. 63 v°. Ensuite nous entrâmes dans l'église * de ce village qui est dédiée à l'Assomption de la Vierge, construction récente du « postelnic ». Elle a un exonarthex avec des péristyles extérieurs et des peintures sur tous les murs; elles sont l'œuvre du même maître : toutes les souffrances de saint Georges,

شغل ذاك المعلم بعينه عدايات مار جرجس جميعها واصحاب الكهف الأخوة السبعة نايمين به وتور من نحاس فيه عدة شهداء والاعوان يوقدوا تحتهم النيران وصورة اغناطيوس وهو مرمي لل سبع وشهداء غيرهم عمالين يلبسوهم جزمات الحديد النار بكلمات من حديد وغير ذلك شيء يطول شرحه

وخرجنا من الكنيسة ونزلنا في صراي البستانيك المذكور وبها عمائر ملوكيه تحير العقول احسن من عمائر المدن وبها حمام لطيف بالرخام العجيب ومآل¹ يجري من النواعير المركب علي النهر وتسقي ايضاً تلك البساتين والجنان العجيبه وتدير الطراحين الكثيرة وبها بيوت صفة عمارة اسطنبول بعينها لان جميع اكابر دولة الفلاخ لهم ضياع بها عمائر عجيبة وكل واحد منهم ولا بد له من عمارته دير عظيم بالاوقاف الكثيرة وكل من منهم بيغاير رفقته في حسن عمارته وتكونه ولهم بذلك مفاخره كليه فاذا عزل احداً منهم جاء سكن في ضياعه وصراياته وديرة بقره طول ايام حياته
ثم قمنا منها نهار الاربعاء واتينا الظهر الي بازار كبير اسمه بلوياشت وتشبه الخميس دخلنا الي بوتزا التي هي الاسقفية وعشيه الجمعه اتينا الي رمنيكو

1. L : ما.

les sept frères dormants de la caverne, un taureau d'airain dans lequel on a enfermé quelques martyrs et les bourreaux allumant les feux au dessous; on y voit l'image de saint Ignace jeté aux lions, et d'autres martyrs, qu'au moyen de crochets en fer, on chausse de bottes de fer rougies au feu; il y a encore d'autres peintures dont la description demanderait trop de temps.

Sortant de l'église, nous descendîmes au palais du dit « postelnic ». Il y a des bâtiments princiers qui étonnent l'esprit, étant plus beaux que les édifices des villes; il s'y trouve aussi un bain élégant dont le marbre est superbe: l'eau qui l'alimente est amenée par des norias établies sur la rivière; ces norias arrosent aussi des jardins potagers et de beaux vergers; elles font aussi mouvoir de nombreux moulins. On trouve là des maisons construites comme à Constantinople, car tous les boïars de Valachie ont des villages où ils possèdent des bâtiments splendides. Chacun a toujours près de sa maison un grand couvent doté de legs pieux et chaque boïar rivalise avec ses camarades pour la beauté de la construction et du travail; ils mettent tout leur orgueil dans ces choses. Lorsque l'un d'eux vient à être destitué, il se retire pour le reste de sa vie dans ses villages et ses palais et ayant son couvent tout à côté.

Nous partîmes le mercredi et nous arrivâmes à midi dans un grand bourg appelé Ploesti et le jeudi soir nous entrâmes à Buzău où se trouve l'évêché, et le vendredi soir nous arrivâmes à Râmnic.

وليلة الاحد الثاني بعد العنصرة اتينا الي الفكشان وقطعنا الجانب البغضان وعصرية الاحد المذكور اتينا قطعنا نهر سرحت بالمراكب ونمنا في ضيعه كبيرة بقريه ويوم الاثنين اتينا الظهر الي تيكوج وقمنا منها ونمنا المساء في ضيعه روم كان فاسيلي احضرهم في زمانه من بلاد الرميله ولما جري عليه ما جري نهبوهم اعداهم البغضانليه وافنوهم ويوم الثلثا الظهر اتينا الي برلاط ويوم الاربعاء الظهر اتينا الي فاسيلودي وكنا ننام في البريه لأجل مرعا الدواب لان صيف هذه البلاد جميعها تبارك الخلاق جميعه ربيع من عظم الامطار التي بتصير

وصباح الخميس اتينا الي سكتاي وقطعنا الجبل العسر والحرش ونمنا عشيه بقرب خالستاو دير برنوصكه اي البحرة العظيمه بقرب ياش وصباح الجمعة دخلنا الي ياش ونزلنا في دير مار سابا ايضاً

ويوم الاحد الثالث بعد العنصرة بعد القداس عزم البيك ستافاني لسيدنا البترك ومضينا في قوجيته الي عنده للطرابازا واحدنا له هديه ثالته ايضاً وللضومنا حرمته كذلك ثم

XXI. — MOLDAVIE. PASSAGE DU PRUT ET DU DNIESTER.

La veille du deuxième dimanche après la Pentecôte nous arrivâmes à Focșani et nous passâmes en Moldavie. Ce même dimanche dans l'après-midi nous traversâmes la rivière de Sereth en radeaux et nous dormîmes tout près de là, dans un grand village. Le lundi à midi nous arrivions à Tecuciu, d'où nous repartions aussitôt. Nous passâmes la nuit dans un village de Grecs que Basile avait amenés de la Turquie d'Europe. Lors des événements récents, les Moldaves, leurs ennemis, les pillèrent et les anéantirent.

Le mardi à midi nous étions à Bârlad, et le mercredi à midi à Vaslui. Nous dormions dans les champs pour faire paître nos chevaux parce que dans tous ces pays (que le Créateur soit béni! l'été) est un printemps verdoyant à cause de l'abondance des pluies.

Le jeudi matin nous arrivâmes à Scânteia et nous traversâmes la montagne qui est difficile et la forêt. Le soir nous dormîmes près de « l'heleșteu » et du couvent de Barnovsky, c'est-à-dire le grand étang qui est près de Jassy. Le vendredi matin nous entrâmes à Jassy et nous descendîmes au couvent de saint Sabas.

Le troisième dimanche qui suit la Pentecôte, après la messe, le prince Étienne invita monseigneur le patriarche à déjeuner et nous nous rendîmes chez lui en voiture. Nous lui offrîmes un troisième cadeau, ainsi qu'à la princesse sa femme. Ensuite le prince fit ses adieux au patriarche et il

ودعه وعين معنا احد عشر رجل قلاراشيته تقطعنا تلك الطرقات المخوفه الي السنار وصباح
 الثلثا سادس حزيان خرجنا منها والعساكر قدامنا ومقدار ساعتين قطعنا نهر زيزا العريض
 علي جسر من خشب طويل ثم مشينا ساعتين اخري وقطعنا بعده نهر بروط العظيم
 بالمراكب وهو عميق جداً وحافته عاليه وهاهنا ضيعه من الجانبين اهلها معينين لتقطيع
 النهر اسمها تتزوره ثم ودعونا القلاراشيه * الذين جاوا معنا ومشي قدامنا منها غيرهم
 ومشينا حينئذ في بيرة طويله عريضه غير معموره ولا بها ماء الي عشيه نمنا بقرب بير
 وقمنا سحر واتينا الغداء الي راس جبل عالي وحرش عظيم منه نظرنا مدينة ياش ونزلنا
 في قرية اسمها يجشت ثم مشي قدامنا قلاراشيته غير اولايك وجينا المساء الي ضيعه
 بقرب حرش اسمها برأيجا وهي ثيمارسباهاسي وهواها لديد ونمنا بها وقمنا منها سحر
 وعدينا علي بحره عظيمه المسماة خالستاو طول وعرض ومشينا علي حافتها مقدار اربعه
 ساعات وجينا الظهر الي بلد بازار كبير مشرور في طرفها واسمه اورهاي وهو كرسي
 اسقف كما ذكرنا وقطعنا الي آخر البلد فوق سكر من خشب للبحرة المذكوره وطرقات

désigna onze cavaliers pour nous escorter à travers des chemins dangereux, jusqu'à la frontière.

Le mardi matin six juin, nous partîmes précédés par une escorte de soldats, et après deux heures de marche nous traversâmes la large rivière de Jijia sur un long pont de bois. Après deux autres heures nous traversâmes en barque la grande rivière de Prut, très profonde et aux berges élevées. Des deux côtés de ce cours d'eau, il y a un village dont les habitants sont chargés de faire passer la rivière; il s'appelle Tutora. Nous congédiâmes les cavaliers de notre escorte, ils furent remplacés par une autre escorte qui nous précéda. * fol. 64 r°.
 Nous parcourûmes une immense et large plaine sans habitants et sans eau. Vers le soir, nous couchâmes près d'un puits. Nous nous levâmes de grand matin et arrivâmes dans la matinée sur le sommet d'une haute montagne couverte d'une grande forêt d'où nous apercevions Jassy. Nous descendîmes dans un village appelé Hoginești¹. Là d'autres cavaliers remplacèrent la précédente escorte et ils marchèrent devant nous. Le soir, nous arrivâmes dans un village, près d'une forêt appelée Bravicea, c'est un fief de spahis; l'air en est délicieux. Nous y couchâmes. Nous en partîmes au petit jour, et passâmes à proximité d'un grand étang, « helesteu », long et large. Nous marchâmes le long du bord pendant quatre heures, et arrivâmes à midi dans une ville sur le susdit étang, appelée Orhei, résidence d'un évêque, comme nous l'avons dit. A l'extrémité de la ville nous traversâmes l'étang sur un

1. Difficile à identifier.

معموله من قضبان الشجر حصد وتحتها تجري مصارف ماء الطواحين الدائرة وهي اماكن واشغال تحير العقول وهي من جملة السكورة التي عملهم باسيلي بيك في زمانه علي البحرات العشرة في بلاد البغضان وكان يخرجوا من هذه البحرة في كل سنة سمك يباع بثله الاف ذهب وبها دير من عمارته ايضاً ثم قمنا منها صباح الجمعة واتينا الظهر الي قرية اسمها تريفاشت وبخوف كبير ورعب واستعجال قطعنا هذه لبلاد لانهم كانوا يقولوا اتوا القزق لينهبوا وهم في رعبات دايمه ومنها اتينا الي قرية اخري اسمها صركو¹ نمنا بها وجميع اهل هذه الديارة من البغضان الي هاهنا استيسروهم التطر واحرقوهم لما جاو علي حين غفله في زمن فاسيلي كما ذكرنا لان سنار بلادهم الله يخربها من هاهنا قريب ثم اصبحتنا نهار السبت الغداء عاشر شهر حزيران حيننا الي حافة نهر ايسطروس² العظيم الذي هو آخر سنار بلاد البغضان واول سنار بلاد القزق وقطعناه بالمراكب

1. Lgrd 1700 : ماركوا . — 2. Lire نسطروس (Dniester).

pont de bois. Des chaussées faites en rondins, sous lesquelles coulent des canaux conduisant l'eau à des moulins qui tournent : ce sont des travaux merveilleux parmi lesquels il faut mentionner les ponts construits autrefois par le prince Basile sur les dix lacs de Moldavie. Chaque année on retire de ce lac du poisson qui se vend trois mille ducats. Il s'y trouve aussi un couvent construit également par lui.

Le vendredi matin nous repartîmes et à midi nous arrivions au village appelé Irifești. Nous traversâmes ce pays avec effroi et en toute hâte, car les habitants disaient : « Les Cosaques viennent nous piller » et ils vivent dans des trances perpétuelles. De là nous arrivâmes dans un autre village appelé Soroca¹, où nous passâmes la nuit. Tous les habitants de cette région depuis la Moldavie jusqu'ici furent faits prisonniers par les Tatares qui incendièrent leurs villages lorsqu'ils vinrent à l'improviste sous le règne de Basile, comme nous l'avons déjà dit, parce que la frontière du pays Tatar (que Dieu l'anéantisse !) est proche d'ici.

Le lendemain, samedi matin, dix juin, nous arrivâmes aux rives du grand fleuve Dniester, l'extrême frontière de la Moldavie et du pays des Cosaques. Nous le passâmes en barque.

1. Sur Soroca, voir l'article de M. Lapedatu : Cetatea Sorocii. Notită istorică descriptivă, *Buletinul Com. Mon. Istorice*, an. 1914, p. 85.

EUCHOLOGIIUM SINAITICUM

EUCHOLOGIUM SINAITICUM

TEXTE SLAVE AVEC SOURCES GRECQUES

ET TRADUCTION FRANÇAISE

PAR

JEAN FRČEK

professeur agrégé de Lycée à Brno.

**EDITIONS BREPOLIS
TURNHOUT / BELGIQUE**

1974

Theology Library
SCHOOL OF THEOLOGY
AT CLAREMONT
California

1ère édition, Paris 1933

A mes maîtres français :

Paul BOYER

André MAZON

Antoine MEILLET

André VAILLANT

J. F.

INTRODUCTION

Le nom d'Eucologe donné par Léopold Geitler au texte vieux-slave qu'il avait découvert en 1880 au monastère de Sainte Catherine au Mont Sinaï, et qu'il a édité sous ce titre à Zagreb¹ en 1882, est une désignation qui est restée longtemps hypothétique et simplement conventionnelle. Car, tandis que le livre de l'eucologe représente l'ensemble sacerdotal des prières et des cérémonies de l'Église d'Orient, le texte de Geitler n'en rapporte qu'une partie, partie d'ailleurs dépourvue de la pièce capitale de tout eucologe comme de toute la liturgie chrétienne, du canon de la messe. Ainsi constitué, ce texte ne correspond, somme toute, qu'à l'un des deux livres en lesquels s'est cassé l'eucologe dans l'Église slave orthodoxe, au *trebnik*, livre des sacrements autres que la messe; et c'est de ce nom qu'on le désigne souvent dans les pays slaves orthodoxes où le canon de la messe, avec quelques autres pièces de l'eucologe byzantin, est contenu dans le *služebnik*.

Mais le texte de Geitler est en réalité fortement fragmentaire; c'est un texte sans commencement et sans fin, présentant même une assez grande lacune au milieu. Le numérotage ancien que portent ses feuilles nous indique en effet que la première feuille du texte de Geitler devait être primitivement précédée de 304 pages au moins, et que la lacune du milieu ne représente pas moins de 32 pages, ce qui déjà fait monter à 548 pages les 212 pages trouvées par Geitler². A ce chiffre il faut ajouter la fin du volume, dont nous n'avons pas le moyen de préciser le nombre de pages.

On voit que du volume primitif, dont le caractère exclusivement liturgique semble hors de doute, le texte vieux-slave publié par Geitler rapporte bien moins de la moitié. L'étendue de ce qui manque est donc grande. Beaucoup trop grande pour ne contenir que les prières non eucharistiques du *trebnik*

1. *Euchologium. Glagolski spomenik manastira Sinai brda*. Zagreb, troškom Jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti, 1882, XVI + 197 pp. et 1 planche.

2. Le numérotage ne porte, à la manière byzantine, que sur des cahiers de 8 ou 10 feuillets, donc sur des cahiers de volume différent et mêlés au hasard. Ainsi le texte de Geitler est composé de cahiers de 8 feuillets chacun et d'un de 10 feuillets, qui sont numérotés 20-26 et 29-34 (10 feuillets au 30e cahier). Si nous nous supposons, pour les 19 cahiers du début et les 2 du milieu, que des cahiers à 8 feuillets, nous arrivons au chiffre de 336 pages pour la partie du texte qui fait défaut au début et au milieu.

qui font défaut à ce fragment, elle est largement suffisante pour avoir contenu tout le canon de la messe, dont la présence caractérise le véritable eucologe.

C'est dans ces conditions que se présente le problème de l'appartenance au texte de Geitler des feuillets glagolitiques rapportés en Russie du même monastère de Sainte Catherine au Mont Sinaï. Ces feuillets, qui contiennent un texte liturgique de toute première importance, à savoir des fragments du canon byzantin de la messe, correspondent exactement à la partie qui manque au texte de Geitler pour lui donner le caractère d'un eucologe de composition normale.

La question de l'appartenance de ces feuillets au texte de Geitler est donc importante. On nous permettra de nous y arrêter.

Les Feuilletts du Sinaï.

Les feuillets glagolitiques du Sinaï, au nombre de 4 et tous trouvés, comme on vient de le dire, au même monastère de Sainte Catherine où fut découvert le fragment de Geitler, sont de deux sortes. Des trois premiers feuillets deux ont été trouvés en 1850 par l'archimandrite Porphyre Uspenskij et apportés en Russie en 1853; la même année, le diacre de l'église de l'Archange Michel à Saint-Pétersbourg, N. P. Krylov, rapportait du Sinaï le troisième feuillet, qui devint la propriété de N. M. Michajlovskij, secrétaire de l'Académie des Sciences. Ces trois feuillets devaient, en attirant l'attention des slavistes sur le monastère de Sainte Catherine, ouvrir la voie à la découverte du texte de Geitler et poser le problème de leur rapport avec ce texte. Le quatrième feuillet², rapporté de la visite que N. P. Kondakov fit au Sinaï un

1. Édités par I. I. Sreznevskij, Древние глаголическіе памятники (Saint-Pétersbourg, 1866; tiré à part des Извѣстія Императорскаго Археологическаго Общества, t. III-V), pp. 243-274, en glagolite et transcription en cyrillique, avec la reproduction en dessin à la main du 2° et du 3° feuillets (n° xiv^a et xiv^b); V. Jagić, Образцы языка церковнославянскаго по древнѣйшимъ памятникамъ глаг. и кирил. письменности (*Specimina linguae palaeoslovenicae*, Saint-Pétersbourg, 1882), chap. vi (Отрывки вогослужевныхъ книгъ), avec les Feuilles de Kiev, en glagolite (pp. 29-30); N. Karinskij, Образцы глаголицы (Издание Императорскаго Археологическаго Института, Saint-Pétersbourg, 1908) : le n° 6 reproduit le recto du premier feuillet, le n° 8 le verso du 2° feuillet; R. Nahtigal, « Starocerkvenoslovanski evhologij », *Razprave*, II, Ljubljana, 1925, pp. 272-278, d'après l'édition et les reproductions de Sreznevskij (*index verborum* des trois feuillets aux pages 279-285); J. Vajs, *Rukovět' hlaholské paleografie*, Prague, 1932, a reproduit les feuillets Uspenskij (tables XVII et XVIII).

2. Une page en a été reproduite par N. Karinskij, Образцы глаголицы; elle répond au feuillet 10 r. du manuscrit de Geitler.

an après Geitler, en 1881¹, n'est que le 10e feuillet du texte de Geitler. Si donc les feuillets Uspenskij-Krylov élargissent et complètent l'ensemble liturgique représenté par les 106 feuillets de Geitler, le feuillet Kondakov n'y ajoute rien. Il n'en est pas moins d'une importance capitale pour l'établissement du rapport entre les feuillets Uspenskij-Krylov et le manuscrit de Geitler. Car c'est la seule partie de ce manuscrit dont on possède l'original hors du Sinaï.

Les feuillets Uspenskij-Krylov, que dorénavant nous désignerons du nom de Feuillet du Sinaï, prirent, dès leur découverte, une place des plus honorables parmi les textes vieux-slaves. Miklosich les classa dans son canon vieux-slave² et Jagić en imprima des extraits, sous le titre *Изъ Синайскаго тревника*, dans ses *Образцы языка церковнославянскаго* (*Specimina linguae palaeoslovenicae*, Saint-Pétersbourg, 1882, pp. 29-30).

Ces feuillets ne se font pas suite, mais le 2e et le 3e, qui forment un feuillet double, ont fait partie du même cahier de 8 ou de 10 feuillets. Ils contiennent les fragments liturgiques suivants :

1er feuillet (feuillet Krylov) : deux prières du début d'une messe.

2e feuillet (feuillet Uspenskij) : une prière de la fin d'une messe, Prothèse de la liturgie de saint Jean Chrysostome (désignée dans le manuscrit comme prière de Prothèse de saint Basile).

3e feuillet (feuillet Uspenskij) : Invocation et Intercession de la même liturgie de saint Jean Chrysostome³.

Nous nous trouvons donc en face d'un fragment du plus ancien *služebnik* slave comprenant le canon de la messe d'après le rite byzantin. Ce canon, qui correspond à ce qui manque au manuscrit de Geitler, a, de par son caractère byzantin, une importance toute particulière en face du fragment du canon romain de la messe vieux-slave conservé dans les Feuillet de Kiev. L'intérêt du texte des Feuillet du Sinaï, dont l'ancienneté est hors de doute, est dans ce fait, et il est très grand, indépendamment de tout rapport avec le texte de Geitler.

Mais la publication du texte de Geitler posa immédiatement, avec la question de ses parties disparues, le problème de son rapport avec les Feuillet du Sinaï : il était soulevé, en dehors de la communauté de provenance du manuscrit et des fragments, aussi bien par le lien qui unit leur contenu que par la proximité de leurs caractères paléographiques et linguistiques. Les avis ne

1. Il y a photographié quelques pages des manuscrits vieux-slaves (voir Vondrák *Altkirchenslavische Grammatik*², p. 24).

2. *Altslovenische Formenlehre in Paradigmen*, Vienne, 1874, pp. xiii-xiv.

3. Sreznevskij (*Древніе глаголическіе памятники*, l. c.), et après lui Nahtigal (*Razprave*, II, l. c.), rangeaient ces feuillets autrement. D'après leur numérotage, notre ordre serait le suivant : I, III, II.

tardèrent pas à se partager. Si, d'un côté, Geitler à deux reprises¹, Jagić², Polívka³, Sobolevskij⁴, de nouveau Jagić⁵, cette fois-ci d'une façon catégorique, et Pastrnek⁶ prenaient position pour l'unité entre les Feuilletts et le manuscrit, de l'autre côté I. A. Byčkov⁷, Leskien⁸, Kul'bakin⁹, Karinskij¹⁰, et Vondrák¹¹ se montraient sceptiques ou hostiles à la thèse de l'unité, à tel point que dans les ouvrages de la plupart d'entre eux ces Feuilletts, dont la place parmi les textes vieux-slaves avait été pourtant bien marquée avant la publication du manuscrit de Geitler, se trouvent, par la volonté des auteurs ou par un hasard obstinément défavorable, complètement effacés du canon vieux-slave sans que l'on ait jamais formulé le moindre doute sur leur ancienneté. On peut dire ainsi que les Feuilletts du Sinaï ont cessé d'exister dans les grammaires du vieux slave¹² et, malgré la discussion qui se poursuivait à intervalles très espacés là où l'on parlait de paléographie, dans la philologie slave. Cet état de choses ne manqua pas d'avoir certaines répercussions sur les conceptions historiques touchant l'orientation rituelle de l'activité cyrillo-méthodienne. Cependant, ces divergences dans les avis sur l'origine des Feuilletts du Sinaï ne résultaient que du défaut d'un examen approfondi des arguments présentés à l'appui des deux thèses. Si, du côté des partisans de l'unité des Feuilletts avec le manuscrit, Geitler et Jagić ont fait un effort d'analyse paléographique, le scepticisme n'a pas soulevé d'autres objections que celles qu'a formulées I. A. Byčkov et que Vondrák ■ reprises.

L'examen de Byčkov porta sur les Feuilletts du Sinaï d'une part et sur le feuillet Kondakov de l'autre. Il avait cet avantage et cette autorité d'être basé sur les originaux, qui se trouvent dans la section des manuscrits de la Bibliothèque Publique de Leningrad dont Byčkov est conservateur. Ce n'est

1. Dans la préface de son *Euchologium* (Zagreb, 1882, pp. vi-vii) et dans *Die albanesischen und slavischen Schriften*, Vienne, 1883, pp. 112 et 182-183.

2. *Archiv für slavische Philologie*, vii, 1884, pp. 126 et suiv.

3. *Listy filologické*, xi, 1884, pp. 390 et suiv.

4. A. I. Sobolevskij, *Древній церковно-славянскій языкъ, фонетика*, Moscou, 1891, p. 14.

5. *Глаголическое письмо* (Энциклопедія славянскої філології, III), Saint-Petersbourg, 1911, pp. 131-132.

6. *Tvarošlovi jazyka staroslověnského*², Prague, 1912.

7. *Отчетъ Императорской публичной Библиотеки за 1885 годъ*, Saint-Petersbourg, 1888, fasc. 2, pp. 52-53.

8. Dans son *Handbuch der altbulgarischen Sprache et sa Grammatik der altbulgarischen Sprache*.

9. *Древнецерковнословянскій языкъ*, Char'kov, 1911, pp. 23 et suiv.

10. *Образцы глаголицы*, p. 7 du texte.

11. *Altkirchenslavische Grammatik*, 2e édition, Berlin, 1912, p. 24.

12. Sauf, toutefois, celle de Sobolevskij (voir plus haut).

d'ailleurs qu'à ce titre qu'il s'occupa de ce problème dans son rapport sur les acquisitions de la Bibliothèque en 1885. En mentionnant le feuillet dont Kondakov venait de faire présent à la Bibliothèque, Byčkov, qui le date du XIIe siècle, traite la question en ces termes¹ : « Geitler suppose (p. vi) que les feuillets de l'ancien *služebnik* glagolitique rapporté du Sinaï par l'évêque Porphyre (et se trouvant actuellement à la Bibliothèque Impériale Publique) faisaient partie du volume du *trebnik* du Sinaï qu'il a édité. Il a été amené à cette conclusion après avoir comparé les reproductions de ce fragment de *služebnik* qui accompagnent les Древние глаголическіе памятники de Sreznevskij avec la reproduction d'un feuillet du *trebnik* du Sinaï. Mais si l'on compare l'original de ce feuillet du *trebnik* avec l'original des feuillets du fragment du *služebnik*, on ne peut pas ne pas s'apercevoir de la différence qui les sépare aussi bien quant au caractère de l'écriture que quant au format ».

C'était tout. Pas une précision pour répondre aux précisions de Geitler, pas un argument. C'était naturel dans un rapport sur des acquisitions qui ne se prête pas, évidemment, aux analyses paléographiques. Mais il est permis de juger comme trop expéditif le procédé qui règle des questions d'une telle importance sur la foi d'un avis énoncé d'une manière aussi sommaire. Les arguments de Geitler et de Jagić touchant les deux écritures restaient donc intacts, mais le problème se trouvait élargi par la question du format, justement relevée par Byčkov. Cette question devait rester ouverte pendant une quarantaine d'années.

Tout le problème fut repris par R. Nahtigal dans les *Razprave* de Ljubljana (II, 1925, pp. 221-288) et traité pour la première fois à fond, tant au point de vue paléographique que graphique et linguistique. L'analyse de Nahtigal aboutit sur ces trois points à conclure à l'unité entre les Feuilletts du Sinaï et le manuscrit de Geitler. Elle est probante. Quant au seul grief de Byčkov resté en suspens dans l'analyse de Nahtigal, à savoir la question du format, voici comment il se présente.

Le format des Feuilletts du Sinaï est en effet plus petit que celui du feuillet Kondakov et du reste du manuscrit de Geitler, autant que nous pouvons en juger d'après les dimensions qui ont été indiquées par Sreznevskij dans ses Древние глаголическіе памятники (p. 244) et par Geitler dans la préface de son édition (p. v), aussi bien que par les dimensions de la reproduction du feuillet Kondakov chez Karinskij : 2 — 3 1/8 versok (8, 876 — 13, 869 cm.) pour les Feuilletts du Sinaï, contre 10 1/2 — 14 cm. pour le manuscrit de Geitler². Comme il est probable que Geitler n'a indiqué les dimensions que

1. Отчетъ Императорской публичной Библіотеки за 1885 г., pp. 52-53.

2. Les vérifications faites de ces dimensions sur nos photographies des Feuilletts Uspenskij et Kondakov n'ont pas été concluantes, vu que les bords des feuillets sont indécis sur ces photographies; mais elles tendent à confirmer ces indications.

d'une façon approximative, on peut considérer les hauteurs comme concordantes. La question est différente pour les largeurs où la divergence est sensible. Or, cette divergence est inévitable, du fait que les marges extérieures des Feuilletts ont été rognées et à un tel point que les lettres en bordure en ont été atteintes. Pour obtenir la largeur primitive des Feuilletts, Nahtigal suppose qu'il y avait la même largeur de marge du côté extérieur, aujourd'hui rogné, que du côté intérieur, qui est conservé. Il arrive ainsi au chiffre de 10 cm.; ce chiffre diffère encore de 0,5 cm. de celui de la largeur des feuilletts du manuscrit de Geitler. Mais il faut remarquer, fait qui semble avoir échappé à Nahtigal, que les manuscrits accusent couramment une différence de largeur des deux marges, la marge extérieure étant sensiblement plus grande que la marge intérieure. C'est d'ailleurs nettement visible, pour le manuscrit de Geitler, aussi bien sur le feuillet Kondakov que sur la planche qui accompagne l'édition de Geitler. Cette différence de largeur des deux marges est sur le feuillet Kondakov dans le rapport 3 : 2, c'est-à-dire que pour une marge intérieure de 1, 4 cm. on trouve 2, 1 cm. de marge extérieure entre les deux plus longues lignes et le bord du feuillet. Par ailleurs, les Feuilletts du Sinaï et ceux du manuscrit de Geitler présentent la même longueur normale des lignes (7 cm.) et des interlignes (4 mm.), la même grosseur des caractères (2 mm.), la même hauteur du texte (10,5 cm.), la même longueur des diagonales du 'texte (12,7 cm.)' et la même marge intérieure (1,4 cm.); un même rapport 3 : 2 entre les deux marges porte la largeur primitive des Feuilletts au même chiffre 10,5 cm. que dans le manuscrit de Geitler.

On peut donc considérer la question du format comme résolue dans le même sens de l'unité entre les Feuilletts du Sinaï et le manuscrit de Geitler que les questions d'écriture, de graphie et de langue. Cette conclusion, quoique acceptée par la majorité des slavistes après l'étude de Nahtigal (cf. van Wijk, *Archiv für slav. Philologie*, XL, 1926, p. 273; Kul'bakin, *Le vieux slave*, Paris, 1929, p. 24; J. Vajs, *Rukověť hlaholské paleografie*, Prague, 1932, pp. 131-132; P. Diels, *Alt kirchenslavische Grammatik*, Heidelberg, 1932, p. 11, etc.), n'a pas encore pénétré partout².

1. Voir les Образцы de Karinskij, où sont groupées sur une même planche (figures 6, 7, 8) les reproductions des trois types de feuilletts : du feuillet Kondakov (p. 10 r.), du feuillet Krylov (Ir.) qu'il appelle feuillet Michajlovskij, et d'un des deux feuilletts Uspenskij (Iv.). En regardant ces trois feuilletts, on est tenté, de prime abord, d'être d'accord avec Karinskij qui dit que par le format (ainsi que par l'écriture) les deux derniers se distinguent nettement du feuillet Kondakov (p. 7). Mais quand on vérifie toutes les dimensions, non pas des feuilletts, mais des colonnes du texte, on ne tarde pas à se rendre compte de l'illusion d'optique produite par le rognage et les détériorations subies par les Feuilletts du Sinaï qui se sont trouvés détachés du manuscrit (la Bibliothèque du monastère n'était pas encore organisée en 1850, et les manuscrits étaient dispersés dans des cellules et des coins, cf. Geitler, préface, pp. vi-vii).

Nous concluons donc à l'unité des feuillets du plus ancien *služebnik* slave avec le fragment du plus ancien *trebnik* slave qui, réunis, correspondent à la réalité et à la totalité de l'Eucologe vieux-slave du Sinaï. Dans la présente étude, nous publions le texte des Feuilletts du Sinaï comme partie de l'Eucologe, en le plaçant, vu son caractère fragmentaire, à la suite du texte de Geitler.

Le manuscrit de Geitler.

Le texte édité par Geitler, encore que de volume et de contenu restreints, est d'une richesse relativement considérable. Cette richesse est telle que l'ensemble qu'il constitue représente, pour les sujets qu'il traite et notamment dans des séries de prières comme les prières sur les malades, l'ordre de la confession et les cérémonies de prise d'habits monastiques, un répertoire sans équivalent aussi bien parmi les vieux eucologes slaves que parmi les eucologes byzantins connus. Ce texte est, en effet, une compilation, et une compilation particulièrement touffue qui témoigne autant des horizons étendus que de l'abondance des matériaux dont son auteur disposait.

Ce qui nous reste du vaste ensemble primitif de l'eucologe vieux-slave du Sinaï peut être divisé comme suit :

Cérémonie de la bénédiction des eaux, conservée en partie seulement (ff. 1r.-6v.).

Quatre prières pour la coupe des cheveux et de la barbe (ff. 7r.-9r.).

Prières pour les différentes circonstances et pour les besoins de la vie quotidienne, notamment de la vie rustique :

Office pour la fraternité adoptive (9r.-11v.).

Prière pour les semailles (12v.).

Prière pour la moisson (12v.-13r.).

Prière sur les produits d'une nouvelle récolte (13r.-13v.).

Prière pour entamer toute offrande (13v.).

Prière quand on veut planter une vigne (13v.-14r.).

Prière sur les raisins au moment de la vendange (14r.).

Prière pour les prémices du vin nouveau (14r.-14v.).

Prière pour la bénédiction d'une maison et d'une demeure (14v.-15r.).

Prière sur tout troupeau (15r.).

Prière pour l'immolation (15r.-15v.).

Prière pour les branches d'olivier le dimanche des Rameaux (15v.-16r.).

Prière sur le fromage le soir du samedi saint (16r.-16v.).

2. C'est le cas du petit livre de H. Ułaszyn, *Język starocerkiewnoślawiański*, Lwów, 1928, p. 6.

Prière sur l'agneau pascal (16 v.).

Prière au repas de midi (16 v.).

Deux prières au moment de dresser la table (17 r.).

Bénédictio de la table (17 r.-17 v.).

Prière après le repas de midi (17 v.).

Prière quand des frères se rendent visite (17 v.-18 r.).

Deux prières pour ceux qui partent en voyage (18 r.-18 v.).

Prière au départ pour l'armée (19 r.).

Office célébré quand il arrive que quelque chose de souillé ou d'impur tombe dans le vin ou dans l'huile ou dans quelque autre chose (19 r.-20 v.).

Office sur un puits contaminé (20 v.-21 r.).

Prière pour la purification d'un puits et pour une fontaine nouvelle (21 r.-21 v.).

Prière sur un objet souillé (21 v.).

Suivent des prières pour ceux qui ont commis une faute spéciale :

Prière sur celui qui a mangé de la viande impure (22 r.-22 v.).

Prière sur ceux qui ont été scandalisés dans leur nourriture (22 v.-23 r.).

Prière à dire quand quelqu'un, ayant renié son baptême au profit du paganisme, revient à l'Église et se repent (23 r.-24 r.).

Prière sur celui qui fait un serment téméraire (24 r.).

Prières sur les malades :

Six prières générales (24 r.-26 v.).

Prière sur celui qui est couché de longues années (26 v.-27 r.).

Prière sur l'huile pour oindre le malade (27 r.).

Prière sur un malade ecclésiastique ou croyant (27 r.-27 v.).

Prière sur celui qui a un mal dans la bouche ou dans les oreilles (27 v.-28 v.).

Prière sur qui souffre de la tête (28 v.).

Prière pour toute douleur piquante et lancinante (28 v.-29 r.).

Prière sur une blessure saignante au flanc (29 r.-29 v.).

Prière sur un malade hydropique (29 v.-30 r.).

Prière sur un malade couché et sur un enfant (30 r.-30 v.).

Prière pour les déchirures des mains (30 v.-31 r.).

Prière sur qui est malade d'un flux d'eau (31 r.-31 v.).

Prière sur un sourd (31 v.-32 r.).

Prière sur le malade des yeux (32 r.-32 v.).

Prière sur un aveugle de naissance et sur qui est devenu aveugle (32 v.-33 v.).

Prière sur qui est devenu aveugle (33 v.-34 r.).

Prière sur celui qu'un éclair prive de la vue ou dont les yeux se voilent (34r.-34v.).

Prière contre toute maladie qui s'accroît en tout temps et sans cesse (34v.-35r.).

Prière contre toute souffrance de maladie (35r.-35v.).

Prière contre toute douleur piquante et lancinante dans les jambes (35v.-36r.).

Prière pour la délivrance d'un homme gros mangeur, etc. (36r.-36v.).

Prière pour délivrer quelqu'un de la goutte (36v.).

Suivent des prières contre les tentations de la chair :

Prière pour se délivrer de la luxure, etc. (36v.-37r.).

Trois prières à dire quand on se couche (37r.-38r.).

Office pour les malades, comprenant quelques prières nouvelles (ff. 38r.-42r.) :

Sur tout malade apporté à l'église (38v.-39r.).

Sur un malade apporté sur une civière (39r.-39v.).

Sur un homme courbé (39v.-40r.).

Sur qui a une main desséchée (40v.).

Sur ceux qui souffrent de différentes maladies (40v.-42r.).

Suite des prières sur les malades, avec une série homogène de prières contre la fièvre :

Prière pour toute maladie qui chemine à travers (le corps de) quelqu'un (42r.-42v.).

Prière sur quelqu'un qui est malade de boire des boissons fermentées (42v.-43r.).

Deux prières sur toute personne qui a perdu l'usage de la parole, sur un malade qui a une extinction de voix, et sur l'esprit du bégaiement (43r.-43v.).

Prière sur qui a les <jambes> desséchées (43v.-44r.).

Prière sur de nombreux malades et sur ceux qui sont secoués par une fièvre qui fait claquer des dents (44r.-45r.).

Prière sur toute personne agitée par la fièvre (45r.-46r.).

Prière sur qui est agité par la fièvre le soir (46r.-47v.).

Prière sur qui est agité par la fièvre la nuit (47v.-49r.).

Prière sur qui est agité par la fièvre au matin (49r.-49v.).

Prière sur qui est agité par la fièvre à trois heures (49v.-50v.).

Prière sur qui est agité par la fièvre à midi (50v.-51r.).

Prière sur les possédés (51r.-56v.).

Deuxième exorcisme de saint Basile contre les esprits impurs (56v.).

Ici se trouve la lacune de 2 cahiers.

Le texte recommence au milieu d'une prière d'un fragment de *l'Office pour un mort séculier* (57r.-57v.).

- Deux prières sur un prêtre mort ou sur un moine ou sur un clerc (57 v.-59 r.).*
Prière de saint Tryphon contre toute vermine mauvaise qui détruit les vignes, les champs et les jardins (59 r.-59 v.).
Prière de genuflection pour la sainte Pentecôte à vêpres (59 v.-66 r.).
Ordre de la confession (66 v.-80 r.).
Cérémonies de prise d'habits monastiques :
 Cérémonies du petit habit (80 v.-81 v.).
 Cérémonie du grand habit (82 r.-102 r.).
Nomocanon de la pénitence (102 r.-105 v.).
Prokeimenon du lundi (105 v.-106 r.).

Cette richesse de contenu, qui représentait sans doute au moment de la confection du texte à peu près tout le répertoire disponible de prières et offices vieux-slaves, est accompagnée d'une richesse égale d'ornementation du manuscrit, où dans les cadres au début des parties importantes et dans les initiales on peut admirer, de l'avis de ceux qui en ont eu l'occasion, la beauté et la vivacité de toute une gamme de couleurs : rouge, jaune, vert, bleu et noir.

Tout le manuscrit est écrit de la main d'un calligraphe expérimenté et sûr de lui, sans rature ni surcharge¹.

Malheureusement, dans l'édition de Geitler se sont glissées certaines défaillances qui, quand on les a constatées, ont créé à l'égard de son texte une méfiance assez forte, ce qui est sans doute la raison pour laquelle l'Eucolege a été quelque peu négligé dans les études du vieux slave.

Cette édition du manuscrit de Geitler est cependant la seule que nous possédions, tandis que l'original, qui se trouve toujours au monastère de Sainte Catherine au Mont Sinai, est, hélas ! plus difficile à atteindre que jamais².

Dans ces conditions, nous devons nous demander si la méfiance à l'égard de l'édition de Geitler est justifiée, et si oui, jusqu'à quel point.

Nous ne pouvons nous en rendre compte qu'en collationnant cette édition avec les photographies, un dessin et une nouvelle édition que nous possédons

1. Geitler, préface, p. vi; Sreznevskij, Древние глаголические памятники, pp. 243 et suiv.

2. En effet, les conditions d'accès au manuscrit de Geitler ont sensiblement empiré depuis le séjour de Geitler et surtout depuis celui de Kondakov au Sinai, de sorte que l'on ne peut pas assez déplorer le sort des photographies prises du manuscrit de l'Eucolege, en même temps que de celui du Psautier, par V. N. Beneševič. Elles furent mises par l'Académie des Sciences russe, qui en avait la possession, à la disposition de S. N. Sever'janov qui s'en servit pour établir son édition du Psautier du Sinai et qui comptait s'en servir également pour celle de l'Eucolege du Sinai qu'il projetait, mais que la mort ne lui permit pas de réaliser. Les photographies n'ont pas été retrouvées après la mort de ce savant; elles semblent avoir été perdues dans les heures troubles que vivait alors la Russie.

de quelques-unes de ses parties. Il y a ainsi cinq fragments plus ou moins courts, représentant en tout 278 lignes du manuscrit, pour lesquelles une vérification est possible¹ :

feuillet 10r. v. du ms. : feuillet Kondakov, d'après une photographie prise par le Service photographique de la Bibliothèque Publique de Leningrad;

page 17v. du ms. : dessin fait par Geitler au Mont Sinaï et reproduit dans son édition de l'Eucologe et dans son livre *Die albanesischen und slavischen Schriften*;

page 49r., lignes 4-25 du ms. : reproduction chez V. Jagić, Глаголическое письмо (table vi);

page 90v., lignes 15-24 du ms. : *ibid.*;

pages 102r., l. 5 — 105v., l. 4 : édition par V. N. Benešević dans le *Zbornik u slavu Vatroslava Jagića*, Berlin, 1908, pp. 591 et suiv.

Nous avons procédé à ce collationnement, et voici les résultats de notre enquête.

Erreurs de l'édition de Geitler portant sur une lettre :

Remplacement d'une lettre par une autre :

своемоу	au lieu de	твоемоу	10v. 3,
заповѣди	—	заповѣди	102r. 5;

з pour в :

Серзѣиѣ	—	Серъѣиѣ	10v. 12,
въззметз	—	въззметз	104r. 1,
et сзнѣдзно 104r. 26, въззлюбитз 104v. 17, pour сзнѣдно, въззлюбитз;			

ь pour з :

ютрънѣѣ	au lieu de	ютрзнѣѣ	49r. 6,
заоутрънниимъ	—	заоутрзнниимъ	49r. 15,
et кзнижьникзи 49r. 24, мзишь 104v. 25, pour кзнижзникзи, мзишз;			

х pour ѣ :

поститз са	au lieu de	постит ^ѣ са	103r. 12;

и	—	и (conj.)	17v. 3;
имѣна	—	имѣна	105v. 2;

1. Je n'ai pas pu consulter l'ouvrage de N. Kondakoff et J. Raoult, *Vues et antiquités du Sinaï*, Saint-Petersbourg, 1882.

ѣ pour жи, etc. :

МАНАСТѢРЪСКЪЯ au lieu de МАНАСТЪРЪСКЪЯ 103v. 12,
et которѣ 102v. 9 pour которзи, et de même иѣзѣитѣкы 17v. 2 pour
иѣзѣитѣкы, оупитѣнзи 90v. 21 pour оупитѣнзи;

ѣ pour е :

о вѣмь au lieu de о вѣемь 102r. 6;

ѣ pour а :

котораѣ — котораа 103v. 6.

Altération d'une abréviation :

МОЛѢБИ au lieu de МОЛѢБИ 17v. 14,
et voir поѣтъ 104r. 20, 23, поѣтъ 103r. 18, поѣтъ 103v. 10, 11, поѣтъ
103v. 23, хлѣ 103v. 12, приемлеши 90v. 16.

Omissions d'une lettre :

да покаѣтъ с<а> хлѣб<ѣ> pour да покаѣтъ с<а> о хлѣб<ѣ> 103r. 20,
et поѣтъ 17v. 18, створи 102r. 7, pour поѣтъ, створи; inversement
члѣаа 105v. 3 pour члѣа;

d'un mot :

кѣто au lieu de аще кѣто 105r. 5;

de plusieurs mots :

après Дажди ииа вѣрѣ непостѣднѣ 10r. 7, Geitler omet ащебѣ нели-
цеиѣрнѣ.

Erreur de lecture :

злѣ au lieu de знѣ 105r. 7.

Renversement de l'ordre des mots :

аще ли естѣ диѣкѣ au lieu de аще ли диѣкѣ естѣ 105r. 20.

Il y a en outre des déplacements et des inexactitudes dans le numérotage des articles du nomocanon de la pénitence par lettres dans la marge, et dans la reproduction des signes de ponctuation et des accents sur les mots.

Sur 278 lignes contrôlées, l'édition de Geitler atteste donc 29 inexactitudes de langue, soit une moyenne d'une faute par 10 lignes environ.

De ces inexactitudes, la majorité touchent à l'orthographe et à la phonétique, aucune n'affecte la morphologie. Par ailleurs, cinq seulement regar-

dent la syntaxe, et deux le sens; mais des premières il n'y en a pas une qui soit grave, des secondes une ressort nettement de la comparaison avec l'original grec, et la correction de l'autre est appelée par le sens. Dans ces conditions, on peut dire sans exagération que Geitler n'a pas plus altéré sa copie que ne l'eût fait un copiste ordinaire de l'époque du vieux slave. On remarquera que dans le texte du Psautier du Sinaï — copié par Geitler à la même occasion que l'Eucologe et édité par lui — pour lequel nous avons maintenant une édition fidèle, les erreurs de Geitler étaient peu de chose à côté des fautes constantes et grossières du manuscrit. Si le texte de l'Eucologe est, lui aussi, souvent fautif, ce n'est pas ordinairement Geitler qui en est responsable.

On voit donc qu'après l'établissement et la critique du texte à la lumière des originaux on peut se servir de l'édition de Geitler dans des conditions de précision non pas parfaites, mais suffisantes; en ce qui concerne la langue, on peut faire confiance aux données sur le vocabulaire, et aussi, en général, sur la morphologie et la syntaxe; seuls les faits phonético-orthographiques restent plus ou moins suspects, et encore ne faudrait-il pas exagérer. A ces points de vue, une édition nouvelle du texte de Geitler faite sur le manuscrit dans toutes les conditions de parfaite exactitude, si on nous la donne un jour, ne nous apprendra sans doute pas beaucoup de choses nouvelles.

En dehors des erreurs de reproduction, il y a chez Geitler un certain nombre d'erreurs d'interprétation, qui résultent généralement d'une séparation fautive des mots. Ces erreurs sont aisées à déceler, surtout en confrontant le texte slave avec les originaux grecs.

Voici quelques-unes de ces fautes d'interprétation que nous avons relevées dans les six premiers feuillets :

Au lieu de :

il faut lire :

2r. 12-13 Се бо на ставрѣ (и)ма
празденството нашемоу

Се бо наста брѣма празденството
нашемоу = Ἰδοὺ γὰρ ὁ τῆς ἑορτῆς ἐπέ-
στη ἡμῖν καιρός.

3r. 13-14 огнь... сходящъ на днь

надъ нь = κατερχόμενον ἐπ' αὐτόν.

5v. 3 потоплен водою при(с)нои грѣхъ

потоплен... при Нои грѣхъ = ὁ δι' ὕδα-
τος καταλύσας ἐπὶ τοῦ Νῶε τὴν ἀμαρ-
τίαν.

6r. 3 Да и вещьми і ч<ловѣ>кзи

Да и вещьми і ч<ловѣ>кзи = Ἴνα
καὶ διὰ στοιχείων καὶ δι' ἀνθρώπων.

1. Cf. M. Dolobko dans la *Zeitschrift für slavische Philologie*, I, 1925, p. 453.

Et de même :

2 v. 13 Днес<ь> и долз невидимзи крзиетз са і чл<обѣ>чь родз аблѣетз са,
passage pour lequel nous n'avons pas d'équivalent grec exact, mais qu'il faut lire :
Днес<ь> и долз невидимзи крзиетз са, etc.

Beaucoup plus graves que toutes ces défaillances de l'édition de Geitler ont été les imprécisions d'un travail sur l'orthographe, la phonétique et la morphologie du texte de Geitler, auquel on a souvent emprunté les faits qu'on citait de la langue de ce texte : celui de Prokop Lang¹, seule monographie linguistique importante consacrée jusqu'à présent à l'Eucologe vieux-slave. Bien qu'on ait beaucoup utilisé ce dépouillement, jamais l'exactitude de ses matériaux n'a été mise en doute. Cependant, dès qu'on les vérifie, on s'aperçoit aussitôt que ce travail fourmille d'erreurs. Nous n'avons pas à les relever ici; aussi n'en fournirons-nous qu'un échantillon.

P. 9, Lang cite comme cas de remplacement du suffixe -ь/з par le suffixe -ь/з le mot *světslica* f. 39 v. à la place de *světblica*. Mais il ne s'agit là pas plus de ce suffixe que de ce mot, que Lang traduit « parva lampas » : en réalité, il faut lire en deux mots скѣтъз лица « la lumière de la face », puisque le contexte est le suivant (f. 39 v., l. 10-12) :

проскѣти скѣтъз лица твоего на рака твоего сего « fais luire la lumière de ta face sur ton serviteur ici présent ».

Quant au petit travail de Jarosiewicz², qui n'a nullement mérité d'être cité si souvent à propos de l'Eucologe du Sinai, on nous excusera de ne pas nous y arrêter : il est aussi imprécis qu'incohérent.

Ainsi la langue de l'Eucologe vieux-slave, texte capital, a été jusqu'ici peu étudiée, ou mal étudiée. Le travail est à faire.

Mais avant tout, comme il n'est pas permis en philologie (ou du moins il ne devrait pas l'être) de travailler sur un texte sans le comprendre, il faut établir le texte³. C'est ce que je me propose de faire ici pour l'Eucologe vieux-slave du Sinai : ne pouvant dans l'ensemble que reproduire le texte de

1. Prokop Lang, « Jazykovědecký rozbor Euchologia Sinajského », *Zprávy o čs. král. real. a vyšším gymnasiu v Příbrami* (I, Pravopis a hláskosloví, 1888, pp. 1-53; II, Tvarosloví : Deklinace, 1889, pp. 1-80; Konjugace, 1890, pp. 1-53).

2. Roman Jarosiewicz, « Über das Euchologium sinaiticum », *Sprawozdanie dyrekcji c. k. wyższego gimn. w Kołomyi za rok szkolny 1888*, Kołomyja, 1888, pp. 3-40.

3. Ainsi on cite dans l'Eucologe, comme exemple de désinence de nominatif masc. sing. déterminé de l'adjectif, la forme при(с)нои f. 5 v. 3 : la finale -ои est authentique, et Geitler n'est pas coupable d'avoir vocalisé indûment un jer, mais d'avoir mal compris : il faut lire при Нои. Tant qu'on n'est pas sûr du sens d'un texte, il est vain de prétendre à la rigueur scientifique dans l'étude de ses particularités phonétiques.

Geitler, je m'efforce de le rendre aussi intelligible que possible en l'éclairant par la confrontation avec les originaux grecs.

En le faisant et en donnant, conformément à l'excellente tradition de la *Patrologia orientalis*, une traduction de l'Eucologe vieux-slave, je veux rendre utilisable aux liturgistes occidentaux et orientaux autant qu'aux historiens de la littérature chrétienne et du droit canon un texte vénérable, précieux et riche, resté jusqu'à présent à peu près inconnu en dehors des pays slaves et des milieux de slavisants.

Texte vénérable : la langue et les caractères paléographiques le prouvent.

On peut relever¹ dans l'Eucologe du Sinaï deux couches de langue distinctes caractérisées d'une part par les traits typiques des textes glagolitiques les plus anciens, et d'autre part par ceux qui rappellent davantage les textes postérieurs et cyrilliques. Ainsi on a été généralement d'accord pour classer notre texte parmi les plus anciens textes glagolitiques vieux-slaves et pour situer la traduction de certaines de ses parties aux débuts mêmes de la littérature vieux-slave, c'est-à-dire à l'époque cyrillo-méthodienne et dans la région moravo-pannonienne, tandis que la constitution de son ensemble se place à l'époque bulgare-macédonienne du xe siècle. Quant au manuscrit du Sinaï qui nous conserve ce texte, il est assez fautif et ne semble pas antérieur à la fin du xie siècle².

Cette date, la fin du xie siècle, est celle à laquelle s'est arrêté aussi le liturgiste russe Mansvetov, qui y place l'origine du texte. Il le fait d'ailleurs indépendamment de Jagić, qu'il ne cite pas et dont il semble ignorer l'analyse de l'Eucologe autant qu'il ignore l'existence des Feuilletés du Sinaï que mentionne Geitler.

Cependant, le caractère des livres liturgiques de l'Orient, où dans toute la masse des eucologes connus on n'en trouve peut-être pas deux qui soient de composition exactement identique, nous autorise à penser qu'il est très probable que l'Eucologe vieux-slave du Sinaï n'est pas une copie exacte d'un seul manuscrit antérieur, mais qu'il représente une compilation originale d'un certain nombre de copies. Ces copies n'ont pas été seulement de prove-

1. L. Geitler, préface de l'Euchologium, pp. x-xi; V. Jagić, *Archiv für slav. Philologie*, VII, 1884, pp. 126 et suiv.; XVIII, 1896, p. 599; *Entstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache*, Berlin, 1913, pp. 251 et suiv.; J. Polivka, *Listy filologické*, XI, 1884, p. 395; A. I. Sobolevskij, « Церковно-славянскіе тексты моравскаго происхождения », *Русскій филологическій вѣстникъ*, XLIII, 1900, pp. 171-172; W. Vondrák, *Altkirchenslavische Grammatik*², p. 25.

2. Cf. encore V. Oblak, *Archiv für slav. Phil.*, XI, pp. 590-592. Il rejette l'hypothèse de Geitler (préface, p. ix) qui le plaçait au xe siècle. I. A. Vyčkov (Отчетъ Императорской Публичной Библиотеки за 1885 г., p. 52) a situé le feuillet Kondakov au XIIe siècle.

nances et d'âges distincts, mais aussi d'états divers d'altération. C'est ce qui nous expliquera les particularités de langue qui caractérisent les différentes parties du texte.

Très apprécié en particulier par Jagić et Mansvetov, qui ont remarqué son caractère unique dans la littérature vieux-slave et son importance pour l'histoire littéraire et la liturgie¹, il devance, à leur avis et d'après l'enquête qu'ils ont entreprise parallèlement mais indépendamment l'un de l'autre², de plusieurs siècles les textes slavons qu'on en pourrait rapprocher et dont il se distingue, du point de vue liturgique, de façon sensible. Aussi, bien que peu à peu abandonné par la linguistique slave, il a été objet d'hommages et d'attention dans les études liturgiques et canoniques slaves.

Il est inutile d'insister sur l'importance d'un texte aussi archaïque pour l'étude de la langue vieux-slave. Cette étude, portant surtout sur le vocabulaire, la stylistique, la syntaxe et la morphologie, c'est-à-dire sur les faits qui ont été le moins exposés à des rajeunissements et des adaptations de la part des copistes, sera utile aussi pour résoudre le problème de l'histoire et de la composition de l'Eucologe vieux-slave du Sinaï, comme l'ont montré les sondages entrepris³. L'Eucologe est précieux encore pour la philologie du vieux slave du fait qu'il abonde en citations de l'Évangile et du Psautier; il fournit même le texte complet de cinq psaumes, se prêtant à une comparaison instructive avec le texte du Psautier du Sinaï et des manuscrits postérieurs.

Des problèmes intéressant l'histoire littéraire chrétienne, celui qui a le plus attiré l'attention est celui de l'influence occidentale, sous sa forme latine ou vieux-haut-allemande, sur la liturgie cyrillo-méthodienne et les origines du droit canon chez les Slaves⁴. V. Vondrák, qui s'y est consacré, en a fait en

1. Jagić, dans l'*Archiv für slav. Philologie*, vii, pp. 126 et suiv.; Mansvetov, Прива-
вленія, passim.

2. Ce manque de jonction entre les liturgistes et les philologues étudiant le même texte caractérisera l'histoire des recherches entreprises pendant cette dernière cinquantaine d'années au sujet de l'Eucologe vieux-slave. Il n'y aura que Vondrák pour y faire exception du côté des philologues; personne ne dérogera à la règle du côté des liturgistes et des canonistes. Les résultats des travaux se ressentiront de leur isolement.

3. V. Jagić, *Archiv für slav. Philologie*, vii, pp. 127-129; *Entstehungsgeschichte*, pp. 252-253; J. Polívka, *Listy filologické*, xi, pp. 393-394; A. I. Sobolevskij, Церковно-славянскіе тексты моравскаго происхожденія, pp. 171-172; Матеріалы и изслѣдованія въ области славянскої филологіи и археологіи, Saint-Petersbourg, 1910, pp. 104-106 (Сборникъ отдѣленія русскаго языка и словесности Императорскої Академіи Наукъ, LXXXVIII, n° 3); N. van Wijk, « Zur Vorgeschichte zweier altkirchenslavischer Sprachdenkmäler. Euchologium Sinaiticum », *Archiv für slav. Philologie*, xi, 1926, pp. 271-278.

4. V. Vondrák, « Althochdeutsche Beichtformeln im Altkirchenslavischen und in den

quelque sorte le point d'appui de tout un réseau de conclusions plus d'une fois discutables, notamment, en dehors de l'Euclologe vieux-slave du Sinaï, au sujet des Feuilletts de Freising, de la légende vieux-slave de St Venceslas et des œuvres de St Clément d'Ochrid. Traités en liturgie par A. I. Almazov¹, ayant fait l'objet d'une longue et volumineuse discussion des historiens du droit canon², ces problèmes sont trop complexes pour pouvoir être abordés dans le cadre de la présente étude. Mais je me propose de les reprendre ailleurs avec l'analyse des autres parties du texte.

Les liturgistes s'intéresseront probablement encore à l'office de l'Épiphanie, à l'ordre de la confession, de caractère byzantin avec une prière dont Vondrák a trouvé un équivalent vieux-haut-allemand plus proche que ce qu'on lui pourrait comparer du côté byzantin, et aux cérémonies de la prise d'habits. Si les liturgistes orthodoxes se heurtent quelquefois à certaines difficultés

Freisinger Denkmälern », *Archiv für slav. Philologie*, xvi, 1894, pp. 118-132; *Frisinské památky, jich vznik a význam v slovanském písemnictví*, Prague, Česká Akademie, 1896, 82 pp. et 9 planches; *Studie z oboru církevněslovanského písemnictví*, Prague, 1903.

1. A. I. Almazov, Тайная исповѣдь въ православной восточной церкви. Опытъ внѣшней исторіи. Изслѣдованіе преимущественно по рукописямъ. I. Общій уставъ совершенія исповѣди, xvi + 596 + iv pp. II. Специальные уставы, отдѣльные молитвословія и церковно-гражданскія постановленія, относящіяся къ исповѣди, iii + 454 + iv pp. III. Приложенія. Odessa, 1894, iii + v + 296 + 89 + xvii + iv pp.

2. N. S. Suvorov, Слѣды западно-католическаго церковнаго права въ памятникахъ древняго русскаго права, Jaroslavl', 1888, 234 + xlix pp.; A. Pavlov, Мнимые слѣды католическаго вліянія въ древнѣйшихъ памятникахъ юго-славянскаго и русскаго церковнаго права, Moscou, 1892, 174 pp.; N. S. Suvorov, Къ вопросу о западномъ вліяніи на древне-русское право, Jaroslavl', 1893, 383 + xvi pp.; Вопросъ о номоканонѣ Іоанна Постника въ новой постановкѣ, Jaroslavl', 1898, 112 pp.; « Вѣроятный составъ древнѣйшаго исповѣднаго и покаяннаго устава въ восточной церкви », Византійскій Временникъ, VIII, 1901, pp. 357-434; IX, 1902, pp. 378-417; A. Halban-Blumenstok, « Beiträge zur Kenntnis der gegenseitigen Beziehungen des orientalischen und katholischen Kirchenrechts », *Zeitschrift für Kirchenrecht*, 1893, III, 2, pp. 199 et suiv.; H. J. Schmitz, « Spuren eines römischen Bussbuches im orientalischen Kirchenrecht », *Archiv für katholisches Kirchenrecht*, 1893, LXX (Neue Folge, LXIV), pp. 278-290. D'autres références chez W. Vondrák, *Zachodnio-europejskie postanowienia pokutne w języku cerkiewno-słowiańskim*, Cracovie, 1904, 67 pp. (Voir le compte rendu par A. I. Sobolevskij dans le Журналъ Министерства Народнаго Просвѣщенія, 1904, avril, pp. 357-360). — Voir encore I. A. Zozerskij et A. S. Chačanov : Номоканонъ Іоанна Постника въ его редакціяхъ грузинской, греческой и славянской, Moscou, 1903, 4 + 96 + 98 pp. (Чтенія въ Императорскомъ Обществѣ исторіи и древностей російскихъ, 1903, 2).

d'interprétation dans les livres liturgiques modernes¹, ils pourront peut-être trouver ici quelque détail intéressant pour l'étude liturgique du texte primitif de ces prières.

Les spécialistes des questions de folklore trouveront dans les prières sur les circonstances de la vie quotidienne et surtout dans les prières sur les malades un ensemble plus important sans doute que ceux qu'on connaît jusqu'à présent et du côté grec et du côté slave, ensemble curieux, généralement d'une assez belle tenue chrétienne, mais n'étant pas exempt, par endroits, de traits nettement apocryphes. Là encore on sent la compilation où entraient, quelquefois par paquets et sans crainte de doubles emplois, des prières d'origine et de caractère différents.

Enfin, le nomocanon de la pénitence de la fin du texte de Geitler, objet de la discussion mentionnée ci-dessus, intéressera les historiens du droit canon.

Les sources de l'Eucologe vieux-slave.

Que l'Eucologe du Sinaï ait été étudié par des philologues, par des liturgistes ou par des historiens du droit canon, presque toujours on a abordé la question des sources. Importantes pour la compréhension et pour l'établissement du texte, importantes pour les études linguistiques, elles sont capitales pour l'histoire de l'Eucologe du Sinaï, pour la détermination de son origine et de l'origine des prières, des offices et des coutumes qu'il rapporte ou qu'il reflète. Les exemples à citer seraient nombreux; nous n'en retiendrons que deux.

Mansvetov, ne trouvant de la prière pour l'immolation (f. 15r. v.) que des textes slavons postérieurs, sans aucun équivalent grec, en a déduit que c'était là une survivance « d'une vieille cérémonie slave religieuse et traditionnelle »². Cependant le texte grec que j'ai trouvé montre bien l'origine byzantine et chrétienne de cette prière.

L'office de la fraternité adoptive, coutume si populaire dans le domaine slave méridional, n'est lui aussi chez les Slaves qu'un emprunt à Byzance où, depuis, l'Église, de même que l'État, a désapprouvé la bénédiction d'un lien qui, pratiqué en pays grec surtout au temps de la conquête turque, pouvait devenir gênant³.

1. Pour les livres grecs, Λειτουργικά ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου πρώην Κεφαλληνίας Σπυρίδωνος, Athènes, 1911; cf. *Échos d'Orient*, xv, pp. 300-308. Pour les livres serbes, J. Vučković, « Прилози за разјашњење неких текстова у нашим богослужбеним књигама », Гласник Српске православне патријаршије, X, 1929, pp. 299-301, 314-316, 327-329; pour les livres russes, Mansvetov, Прибавленія, p. 385.

2. Прибавленія къ изданію Твореній Святыхъ Отцевъ, 1883, p. 356.

3. Κ. Ἀμαντος, « Ἐπιτίμιον κατὰ τῆς ἀδελφοποιίας », Ἐπιτηρῆς ἑταιρίας Βυζαντινῶν σπουδῶν, iv,

Le premier qui ait soulevé la question des sources de l'Eucologe vieux-slave du Sinai a été Geitler qui, dans la préface de son édition, donne un certain nombre d'indications sur les équivalents grecs des prières vieux-slaves dans le recueil de Goar. Il a été suivi, dans une certaine mesure, par Mansvetov, puis, plus tard, par Almazov, tous deux liturgistes, et enfin par V. Vondrák, philologue¹. Mais c'étaient là le plus souvent des indications et des rapprochements vagues et qui n'entraient pas dans le détail (Geitler, Jagić), ou bien généraux et qui portaient sur le fond sans considérer suffisamment la rédaction (Almazov), en dehors de laquelle il n'y a pas de filiation probante. On rapprochait ainsi plus d'une fois des textes qui à l'examen se sont montrés différents, tandis que trop souvent on restait sans texte original. Si l'on n'a pas vérifié les matériaux d'assez près ni conduit l'enquête assez loin, personne n'a, non plus, examiné en philologue le texte slave à la lumière des matériaux byzantins pour en tirer ce que ceux-ci peuvent apporter pour la compréhension et l'établissement du texte vieux-slave.

Je me suis appliqué, dans la présente étude, à comparer les textes vieux-slaves avec les textes originaux, en assez grande partie inconnus et inédits jusqu'à présent; j'ai mis pour cela à profit surtout les riches fonds de manuscrits grecs de la Bibliothèque Nationale de Paris et, parmi les textes édités, le précieux répertoire des textes eucologiques que A. Dmitrievskij a recueillis dans les bibliothèques de l'Orient orthodoxe², et dont on ne s'est pas encore assez servi. Par contre, du côté des textes slavons postérieurs, je n'ai fait qu'amorcer une recherche difficile à mener de l'Occident et qui d'ailleurs, comme il a été déjà dit, promet assez peu.

Athènes, 1927. Cf. encore le message du patriarche de Constantinople Joachim du 10 mars 1877 (*ibid.*).

1. V. Jagić (*Archiv für slav. Philologie*, VII, 1884, pp. 130-133) a signalé une série d'équivalents slavons des prières de l'Eucologe qu'il avait trouvés, dispersés, dans des *trebnik* et *služebnik* cyrilliques des XIIe-XVe s., et I. D. Mansvetov (Прибавления, 1883, *passim*) a fait un pareil sondage du côté russe; nous devons d'autre part des indications analogues à A. I. Almazov (Тайная исповѣдь, III; « Врачевальныя молитвы », Лѣтопись Историко-Филологическаго Общества при Императорскомъ Новороссійскомъ Университетѣ, VIII, Византійско-Славянское отдѣленіе, V, Odessa, 1900, pp. 367-514) et à A. I. Sobolevskij, Матеріалы и изслѣдованія въ области славянскоѣ филологіи и археологіи, pp. 100-104, 113-116. Mais les textes slavons ainsi signalés, dans la mesure où on peut les juger d'après ce qui en a été publié, ne sont trop souvent que des versions altérées, et même grossièrement altérées, du texte vieux-slave; ils sont en outre peu accessibles aux chercheurs occidentaux.

2. Dmitrievskij, Описание литургическихъ рукописей, хранящихся въ библиотекахъ православнаго востока. Томъ II. *Εὐχολόγια*, Kiev, 1901, v + XII + 1058 + XXVII pp.

Bien que j'aie mis à profit toutes les sources qui m'étaient connues et accessibles, je n'ai pas pu tout identifier. Je ne sais donc que trop que, malgré des années de recherches, je n'ai pas épuisé le sujet, qui est d'ailleurs inépuisable. Car tant qu'il y aura des bibliothèques inexplorées et des manuscrits peu accessibles ou inaccessibles, mal connus ou inconnus, on pourra toujours espérer la découverte d'un texte qui jettera une lumière nouvelle sur des parties restées rebelles à l'identification.

Je m'estimerai donc satisfait si j'ai réussi à défricher une partie du terrain. D'autres continueront, je l'espère, et feront plus et mieux dans la voie que j'ai essayé de tracer.

ÉTABLISSEMENT DES TEXTES.

Texte slave. — Je me suis servi :

pour le manuscrit de Geitler :

de l'édition de Geitler et de ce qui permet de la corriger (voir pp. xvi-xvii);

pour les Feuilletts du Sināi :

p. I r., de la reproduction de Karinskij, *Образцы глаголицы*, fig. n° 6;

p. Iv., de l'édition de Sreznevskij, *Древние глаголическіе памятники*, pp. 246-248;

p. II r.-v., III r.-v., des photographies du ms.

Toutefois je m'écarte de l'édition de Geitler (et de celle de Sreznevskij) sur les points suivants :

1° Les abréviations sont résolues et les lettres introduites mises entre crochets < >.

2° Les signes au-dessus des lettres que Geitler ne note lui-même, et encore incomplètement, que jusqu'au feuillet 25 v. ne sont pas marqués; exception n'est faite, conformément à l'usage de Geitler, que pour *кѣъ, днѣъ*, etc.

3° La disposition typographique a été réglée conformément au sens, avec le souci de rendre le texte slave aussi lisible que possible : séparation des prières, emploi des capitales dans les titres, dans les rubriques et dans le texte, ponctuation (de type grec), etc.

4° Les fautes d'impression de l'édition de Geitler ont été souvent signalées, mais non toujours : il a semblé inutile de relever des erreurs aussi évidentes que par exemple *ѣко* pour *ѣко*.

Texte grec. — Le texte grec ne sert qu'à éclairer le texte vieux-slave. On n'y trouvera donc que les variantes utiles pour l'établissement d'une concordance aussi étroite que possible entre le texte vieux-slave et les textes

grecs. Le texte de base est de même régulièrement, non pas le texte qui reproduit le plus fidèlement la version primitive d'une prière, mais le texte le plus proche du texte vieux-slave; à somme de concordances égale est préféré, comme texte de base, le texte inédit au texte déjà édité, même si celui-ci est plus ancien que celui-là.

Pour les besoins de l'étude du texte vieux-slave, l'ordre des phrases grecques dans les trois litanies qui figurent dans l'Eucologe a été imprimé d'après l'ordre vieux-slave.

A l'usage des byzantinistes qui ne peuvent pas utiliser directement le texte vieux-slave, les divergences les plus importantes entre l'Eucologe du Sinaï et les textes grecs ont été signalées dans les notes au bas du grec¹.

La traduction française est celle du texte vieux-slave, dont elle tâche de donner une image aussi fidèle que la langue française le permet.

La méthode employée pour la mise en œuvre des matériaux est celle que M. A. Vaillant a exposée et appliquée dans cette même collection de la *Patrologia orientalis* dans son édition du *De autexusio* de Méthode d'Olympe (*Patrologia orientalis*, xxii, 1930, pp. 631-888).

*
* *

Je n'aurais pas pu réaliser ce travail sans l'aide et l'encouragement que j'ai trouvés auprès de mes maîtres et auprès de certaines institutions.

C'est sur le conseil de M. A. Meillet, membre de l'Institut, que j'ai commencé mon étude de l'Eucologe vieux-slave du Sinaï, et c'est sous sa direction que je me suis tourné vers la recherche des sources de ce texte. La présente étude a été rédigée et imprimée sous la direction de M. A. Vaillant, directeur d'études à l'École des Hautes Études, qui a lu tout le manuscrit et à qui je dois nombre de précieux conseils.

Il m'est difficile de dire tout ce que je dois à M. André Mazon, professeur au Collège de France; il a été pour moi un maître qui n'a jamais cessé de s'intéresser à mon travail et de m'encourager aux jours les plus pénibles.

Je dois aussi une vive reconnaissance aux bibliothèques qui m'ont fourni toute ma documentation. C'est en premier lieu la Bibliothèque Nationale de Paris avec son riche fonds de manuscrits grecs et d'imprimés anciens; la Bibliothèque de l'École Nationale des Langues Orientales Vivantes à Paris, dont le précieux fonds liturgique russe a été mis à ma disposition par M. Paul Boyer avec cette bonté que tous ses élèves connaissent bien; la

1. Pour la place qu'occupent les prières dans les cérémonies et offices orientaux, on consultera R. P. D. Placido de Meester O. S. B., *Liturgia Bizantina. Studi di rito bizantino alla luce della Teologia, del Diritto Ecclesiastico, della Storia, dell' Arte e dell' Archeologia*, Libro II, Parte VI, *Rituale-Benedizionale Bizantino*, Rome, 1930, XXXII + 571 pp. + 25 planches.

Bibliothèque de l'Institut d'Études Slaves de l'Université de Paris, où M. A. Mazon m'a accordé toutes facilités de travail; la bibliothèque du séminaire de philologie slave de l'Université Masaryk de Brno, qui m'a été généreusement ouverte; la bibliothèque de philologie germanique de la même Université, et enfin la bibliothèque de l'abbaye bénédictine Emaüs de Prague, où il m'a été permis de consulter des livres sur la liturgie que j'avais vainement cherchés ailleurs.

Je tiens à dire ma sincère reconnaissance à l'Institut d'Études slaves de Prague pour la subvention qu'il m'a accordée, à M. A. Beer, professeur de philologie germanique à l'Université de Brno, pour les conseils qu'il m'a donnés si aimablement pour mon étude du texte vieux-haut-allemand de la prière de confession, et à mon ami M. D. A. Zakythinos, directeur de la Fondation Hellénique à la Cité Universitaire de Paris, qui a bien voulu m'aider plus d'une fois à compléter ma documentation manuscrite grecque.

Je les remercie tous du fond du cœur.

SIGLES ET ABRÉVIATIONS

- A^{1,3} Vatican, Bibliothèque, manuscrit n° 1114 (xvie s.), éd. par A. Almazov, Тайная исповѣдь въ православной восточной церкви. Томъ III, Odessa, 1894, III + V + 296 (= I) + 89 (= II) + XVII + IV pp., pp. 10-12 (I).
- A^{1,5} Vatican, Bibliothèque, Fonds Barberini n° 245 (année 1528), éd. *ibid.*, pp. 15-21 (I).
- A^{1,6} Vatican, Bibliothèque, manuscrit n° 1538 (xvie s.), éd. *ibid.*, pp. 22-23 (I).
- A^{1,7} Moscou, Bibliothèque Synodale, manuscrit n° 455 (xve s.), éd. *ibid.*, pp. 23-25 (I).
- A^{1,17} Vatican, Bibliothèque, manuscrit n° 2111 (xive s.), éd. *ibid.*, pp. 76-79 (I).
- A^{vii,21} Bibliothèque Kirillo-Bělozerskaja, manuscrit n° 547/904 (xvie s.), éd. *ibid.*, p. 14 (II).
- A^{ix,1} Manuscrit de Porphyre Uspenskij (x^e-xie s. (?)), éd. *ibid.*, p. 42 (II).
- A^{ix,2} Moscou, Bibliothèque Synodale, manuscrit n° 308 (xvie s.), éd. *ibid.*, p. 42 (II).
- A^{ix,3} Vatican, Fonds Barberini, manuscrit n° 78 (xie s.), éd. *ibid.*, pp. 43-44 (II).
- A^{ix,6} Constantinople, Bibliothèque du Saint-Sépulcre, manuscrit n° 603 (xviie s.), éd. *ibid.*, pp. 43-44 (II).
- A^{ix,11} Manuscrit de Porphyre Uspenskij, éd. *ibid.*, pp. 45-46 (II).
- A^{ix,12} Moscou, Bibliothèque Synodale, manuscrit n° 486 (xvie s.), éd. *ibid.*, p. 46 (II).
- A^{ix,13} Leningrad, Bibliothèque Publique, manuscrit n° (Q. I.) 90 (xvie s.), éd. *ibid.*, p. 46 (II).
- A^{ix,24} Vatican, Fonds Barberini, manuscrit n° 80 (xie-xiie ss.), éd. *ibid.*, p. 50 (II).
- A^{ix,31} Moscou, Bibliothèque Synodale, manuscrit n° 307 (xve s.), éd. *ibid.*, p. 52 (II).
- A^{ix,32} Leningrad, Bibliothèque Publique, manuscrit n° (Q. I.) 5 (xive s.), éd. *ibid.*, p. 52 (II).
- A^{x,30} Vatican, Fonds Barberini, manuscrit n° 77 (viiie-ixe ss.), éd. *ibid.*, p. 54 (II).
- A^{ix,48} Vatican, Bibliothèque, manuscrit n° 1979 (xive s.), éd. *ibid.*, p. 62 (II).
- A^{ix,50} Manuscrit de Porphyre Uspenskij, éd. *ibid.*, pp. 62-63 (II).
- A(b.) Sp. P. Lambros, *Catalogue of the greek manuscripts on Mount Athos*, vol. I (Cambridge, 1895), manuscrit n° 1950 (186), éd. par A. I. Almazov, Чинъ налъ вѣсноватымъ, Odessa, 1901, 96 pp.

- A(r. s.)⁴ Sofia, Bibliothèque, manuscrit n° 845 (xvie s.), éd. par A. I. Almazov, КЪ исторіи молитвъ на разные случаи (Odessa, 1896, 53 pp.), p. 33.
- A(r. s.)¹⁰ Sofia, Bibliothèque, manuscrit n° 1090 (xvie s.), éd. *ibid.*, p. 36.
- A(r. s.)¹⁴ Sofia, Bibliothèque, manuscrit n° 836 (xve s.), éd. *ibid.*, p. 38.
- A(r. s.)²⁰ Sofia, Bibliothèque, manuscrit n° 845 (xvie s.), éd. *ibid.*, p. 41.
- A(r. s.)²¹ Sofia, Bibliothèque, manuscrit n° 836 (xve s.), éd. *ibid.*, p. 42.
- A(r. s.)²⁴ Société russe des Amateurs de l'Ancienne Littérature, manuscrit n° 212 (xviie s.), éd. *ibid.*, p. 43.
- A(s. p.) Constantinople, Bibliothèque du Saint-Sépulcre, manuscrit n° 749 (xviiie s.), éd. par A. I. Almazov, Святые покровители сельско-хозяйственныхъ занятій (Odessa, 1904, 82 pp.), p. 51.
- A(v. m.)¹ Vatican, Bibliothèque, manuscrit n° 695, éd. par A. I. Almazov, « Врачевальныя молитвы », Лѣтопись историко-филологическаго общества при Императорскомъ Новороссійскомъ Университетѣ, VIII, Византійско-славянское отдѣленіе, V, pp. 367-514 (Odessa, 1900), pp. 465-470.
- A(v. m.)² Sofia, Bibliothèque, manuscrit n° 869 (xvie s.), éd. *ibid.*, p. 471.
- A(v. m.)⁵ Bibliothèque Kirillo-Bѣlozerskaja, manuscrit n° 528, 785 (xvie s.), éd. *ibid.*, p. 479.
- A(v. m.)⁶ Bibliothèque du monastère de Solovki, manuscrit n° 724 (1086) (xve s.), éd. *ibid.* = Po¹.
- A(v. m.)⁹ Sofia, Bibliothèque, manuscrit n° 1101 (xvie s.), éd. *ibid.*, pp. 480-481.
- A(v. m.)¹³ Sofia, Bibliothèque, manuscrit n° 845 (xvie s.), éd. *ibid.*, p. 483.
- A(v. m.)¹⁹ Sofia, Bibliothèque, manuscrit n° 861 (xviie s.), éd. *ibid.*, pp. 487-488.
- Al. Allatius Leo, *De Ecclesiae occidentalis atque orientalis perpetua consensione libri tres*, Coloniae Agrippinae, 1648, XLVIII pp. + 1694 colonnes.
- C¹ Manuscrit n° 213 (de l'année 1027)
- C² Manuscrit n° 214 (xiie s.)
- C³ Manuscrit n° 363 (xiie s.)
- C⁴ Manuscrit n° 364 (de l'année 1295)
- C⁵ Manuscrit n° 367 (xive s.)
- } du fonds Coislin de la Bibliothèque Nationale de Paris.
- Co¹ Vatican, Fonds Barberini, manuscrit n° Cod. Gr. III, 55 (viiie s.), éd. par F. C. Conybeare, *Rituale Armenorum* being the administration of the sacraments and the breviary rites of the Armenian Church together with the greek rites of baptism and Epiphany, and the East Syrian Epiphany Rites translated by A. J. Maclean (Oxford, 1905, xxxv + 536 pp.), pp. 389-406, 415-421.
- Co² Grotta Ferrata, Bibliothèque, manuscrit n° Г. β. 10 (xe s.), éd. *ibid.*, pp. 421-428 et var. passim.
- Co³ Grotta Ferrata, Bibliothèque, manuscrit n° Г. β. 4 (xie s.), éd. *ibid.*, pp. 428-430 et var. passim.
- Co⁴ Oxford, Bibliothèque Bodléienne, manuscrit Bodley Auct. E. 5. 13 = Cod. Miscell. Gr. 79 (xiie s.), éd. *ibid.*, pp. 430-435 et var. passim.
- Co⁵ Oxford, Bibliothèque Bodléienne, manuscrit Laudianus Bodleianus 92 A (xiie s.), éd. *ibid.*, pp. 435-436 et var. passim.
- Co⁶ Grotta Ferrata, Bibliothèque, manuscrit n° F. β. 1 (xie s.), éd. *ibid.*, pp. 410-411 et var. passim.
- D¹ Sinai, Bibliothèque, manuscrit n° 257 (ixe-x^e ss.), éd. A. Dmitrievskij, Описание

- литургическихъ рукописей хранящихся въ библіотекахъ православнаго востока. Томъ II, *Εὐχολόγια* (Kiev, 1901, v + xii + 1058 + xxvii pp.), pp. 1-12.
- D³ Sinaï, Bibliothèque, manuscrit n° 958 (xe s.), éd. *ibid.*, pp. 19-39.
- D⁵ Sinaï, Bibliothèque, manuscrit n° 959 (xie s.), éd. *ibid.*, pp. 42-64.
- D⁶ Sinaï, Bibliothèque, manuscrit n° 962 (xie-xiie ss.), éd. *ibid.*, pp. 64-75.
- D⁸ Sinaï, Bibliothèque, manuscrit n° 973 (de l'année 1153), éd. *ibid.*, pp. 83-127.
- D²⁰ Mont Athos, Laure Saint-Athanase, manuscrit n° 189 (xiiie s.), éd. *ibid.*, pp. 175-188.
- D²¹ Leningrad, Bibliothèque Publique, autrefois manuscrit de la bibliothèque de l'archimandrite Antoine (xiiie s.), éd. *ibid.*, pp. 188-192.
- D²² Sinaï, Bibliothèque, manuscrit n° 960 (xiiie s.), éd. *ibid.*, pp. 192-202.
- D²³ Sinaï, Bibliothèque, manuscrit n° 966 (xiiie s.), éd. *ibid.*, pp. 202-219.
- D²⁵ Sinaï, Bibliothèque, manuscrit n° 982 (xiiie s.), éd. *ibid.*, pp. 232-245.
- D²⁸ Sinaï, Bibliothèque, manuscrit n° 974 (xiiie-xive ss.), éd. *ibid.*, pp. 249-262.
- D³³ Jérusalem, Bibliothèque patriarcale, autrefois Bibliothèque de la Laure Saint-Sava, manuscrit n° 362 (607) (xive s.), éd. *ibid.*, pp. 295-320.
- D⁴⁴ Mont Athos, Bibliothèque du monastère Xénophon, manuscrit n° 163 (xive s.), éd. *ibid.*, pp. 360-362.
- D⁴⁹ Sinaï, Bibliothèque, manuscrit n° 1021 (xive-xve ss.), éd. *ibid.*, pp. 367-368.
- D⁶⁴ Constantinople, Bibliothèque du Saint-Sépulcre, manuscrit n° 8 (182) (xve s.), éd. *ibid.*, pp. 453-485.
- D⁶⁸ Jérusalem, Bibliothèque patriarcale, manuscrit n° 73 (274) (xve s.), éd. *ibid.*, pp. 505-527.
- D⁶⁹ Jérusalem, Bibliothèque patriarcale, autrefois Bibliothèque Saint-Sava, manuscrit n° 373 (291) (xve s.), éd. *ibid.*, pp. 527-557.
- D⁷⁰ Mont Athos, Bibliothèque du monastère Panteleimon, manuscrit n° 604 (xve s.), éd. *ibid.*, pp. 557-565.
- D⁷³ Sinaï, Bibliothèque, manuscrit n° 988 (xve s.), éd. *ibid.*, pp. 578-594.
- D⁹³ Sinaï, Bibliothèque, manuscrit n° 974 (xvie s.), éd. *ibid.*, pp. 668-705.
- D⁹⁶ Constantinople, Bibliothèque du Saint-Sépulcre, manuscrit n° 615 (757) (de l'année 1522), éd. *ibid.*, pp. 720-747.
- D¹²⁹ Sinaï, Bibliothèque, manuscrit n° 989 (xvie s.), éd. *ibid.*, pp. 887-897.
- D¹⁵⁶ Mont Athos, Bibliothèque Saint-Denis, manuscrit n° 523 (de l'année 1613), éd. *ibid.*, pp. 963-967.
- D¹ Moscou, Musée Rumjancev, manuscrit n° 498, éd. par A. Dmitrievskij, *Богослужение въ русской церкви въ XVI вѣкѣ. Часть I. Службы круга седмичнаго и годичнаго и чинопослѣдованія таинствъ* (Kazan', 1884, xiv + 434 pp. de texte et 135 pp. de suppléments + xxiv pp. de tables des matières), p. 132, en note.
- Εὐχολ. *Εὐχολόγιον τὸ Μέγα. Σπουδῆ καὶ ἐπιτιμία Ἰωάννου τε καὶ Σπυριδῶνος τῶν ἀγαθῶν Βελοῦδων. Ἐκδοσις δευτέρα. Ἐν Βενετία, 1854, δ' + 691 pp.*
- G J. Goar, *Euchologion sive Rituale Graecorum*, Paris, 1647 (2e éd., Venise, 1730)¹.
- Ma I. Mansvetov, « *Euchologium, Glagolski spomenik monastira Sinai brda*. Izdao D-r Lavoslav Geitler. U Zagrebu, 1882 (Древнѣйшій Славянскій тревникъ, изданный г. Гейтлеромъ по рукописи, находящейся

1. Goar, de même que Morin, n'indiquent pas toujours clairement les manuscrits dont ils se servent, mais ils s'appuient en général sur des manuscrits importants.

въ Синайской библиотекѣ) ». *Compte rendu dans les Прибавленія къ изданію твореній святыхъ отцевъ въ русскомъ переводѣ за 1883 годъ, XXXII, Moscou, 1883, pp. 347-390.*

- M (Poen.) Jean Morin O. P., *Commentarius historicus de disciplina in administratione sacramenti poenitentiae tredecim primis seculis in Ecclesia occidentali, et huc usque in orientali observata*, Paris, 1651, xli + 818 pp. + 151 pp. de textes + 9 pp. de suppléments.
- M (Ord.) Jean Morin : *Commentarius de sacris Ecclesiae ordinationibus*, Paris, 1655, xxviii + 509 pp. (Pars I, Pars II) + 333 pp. (Pars III).
- P¹ Manuscrit n° 328 (xie-xive ss.),
 P² Manuscrit n° 330 (xiie s.),
 P³ Manuscrit n° 392 (xiie s.),
 P⁴ Manuscrit n° 347 (xiie-xvie ss.),
 P⁵ Manuscrit n° 1152 (xiii^e s.),
 P⁶ Manuscrit n° 1317 (xiiie s.),
 P⁷ Manuscrit n° 324 (xive-xve ss.),
 P⁸ Manuscrit n° 327 (xve s.),
 P⁹ Manuscrit n° 349 (xve s.),
 P¹⁰ Manuscrit n° 269 (xve s.),
 P¹¹ Manuscrit n° 395 (xve-xvie ss.),
 P¹² Manuscrit n° 1318 (xvie s.),
 P¹³ Manuscrit n° 390 (xvie s.),
- Paris, Bibliothèque Nationale, fonds grec.
- Pa Vienne, Bibliothèque de la Cour, manuscrit Cod. hist. graec. n° 75; éd. par A. Pavlov, Мнимые слѣды католическаго вліянія въ древнѣйшихъ памятникахъ юго-славянскаго и русскаго церковнаго права. Tirage à part numéroté : pp. 693-741, 191-249, 425-437, 527-567 (Paru dans les Чтенія въ Обществѣ любителей духовнаго просвѣщенія).
- PK¹ Manuscrit n° xliii S. Crucis (de l'année 1122), éd. par A. Papadopoulos-Kerameus, Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς σταχυολογίας. T. II, Saint-Petersbourg, 1894, θ' + 540 pp.
- Po¹ Bibliothèque du monastère de Solovki, manuscrit n° 1086 (xve s.), éd. par I. J. Porfir'ev, « Апокрифическія молитвы по рукописямъ Соловецкой библиотеки », Труды четвертаго археологическаго съѣзда въ Россіи, бывшаго въ Казани съ 31 іюля по 18 августа 1877 года. Томъ второй. Kazan', 1891, pp. 1-24 (pagination de l'article de Porfir'ev).
- Po² Bibliothèque du monastère de Solovki, manuscrit n° 1085 (xvie s.), éd. *ibid.*
- Pr Manuscrit Marc. gr. app. II, 163 (olim Nanius 225) (xvie s.), éd. par Fritz Pradel, *Griechische und süditalienische Gebete, Beschwörungen und Rezepte des Mittelalters*. Religionsgeschichtliche Versuche und Vorarbeiten, III, 3, Giessen, 1907. Tiré à part : viii + 151 pp.
- Ps¹ Paris, Bibliothèque Nationale, fonds slave, manuscrit n° 11 (xive s.).

EUCHOLOGIUM

SINAITICUM

Pol. 1 a. дѣвше¹, разоумѣхомъ како древлнѣа твоѣ тварь трепещетъ тебе, Кл<адзі>-
ко. Сзмотрѣше бо кзинѣ сзтворенне ихъ, многочестноуемоу имени твоемоу
дибимъ са. Понеже длзжна кзистъ кѣ тварь хвала тебѣ приносити,
сего ради на кзторзиѣ странѣ кзишнихъ вешей прѣходимъ, иже твоемоу
подножью чѣсти сзподобльш<а>² са. Зъраше бо земля недвижимы разоумѣ-
<и>х³ та дрзжащаго родъ непримѣснзи, такожде и морская страна како
кзинѣ хвали та сзтворьшаго. Кзскерѣпѣвше⁴ бо кзнами сз земля
са боретъ, і коньца всея вселензиѣ покзити тзшитъ са і на пѣсцѣ
разбикаѣ (кроти)тз⁵ са и рока твоего боѣ с(а)⁵ кз <се>кѣ⁶ прик(а)читз⁵
кзнзи... <Нз>⁷ ни кодзи⁸ присно текѣшемъ источникомъ бѣчести<в>зи⁹
* Pol. 2 a. *¹⁰ слабъ кзсилати дрзжабѣ твоеи, Кл<адзі>ко і не прѣстаѣша кодзи

Observant < la création des êtres célestes >, nous avons compris comment ton antique créature frémit devant toi, Seigneur. Considérant sans cesse leur création, nous admirons ton nom très auguste. Comme il convenait à toute créature de te présenter ses louanges, nous passons aux deuxième régions des êtres supérieurs qui ont été trouvés dignes de l'honneur d'être

1. D'après le grec, on peut supposer : <Сзздание кзишнихъ вешей ви>дѣ-
вше (ou сзвѣдѣвше). — 2. Geitler сзподобльше са : phrase participiale relative, ou faute pour сзподобнша са. Mais l'accord des participes n'est pas régulier dans le ms. — 3. Geitler разоумѣетъ. — 4. Lire sans doute кзскерѣпѣвз (= море) же ко (= μὲν γάρ). — 5. Leçons données comme douteuses par Geitler (les crochets sont de lui), et que confirme le texte grec. — 6. Geitler т(ε)кѣ. — 7. Lacune chez Geitler, marquée par plusieurs points; on peut supposer кзнзи <своѣ * нз> ни, etc. — 8. Geitler кодзи (?). — 9. Geitler бѣчести кзи (on peut conjecturer aussi бѣчестнзи). — 10. Numérotage fautif des quatre premières pages chez Geitler.

EUCHOLOGII SINAITICI

FONTES GRAECI

Οἱ τῶν ἀνωτάτων στοιχείων τὴν κτίσιν ἀθρήσαντες¹, ἔγνωμεν πῶς τὸ πλοῖόν σου πικρὰ²
φρίττει σε, Δέσποτα. Ἀδιάστατον³ γὰρ τὴν τούτων δημιουργίαν σκοπήσαντες, τὸ πολυσέ-
βαστόν σου ἐκπληττόμεθα ὄνομα. Ἐπειδὴ γὰρ⁴ προσῆκε τῇ κτίσει αἶνόν σοι προσαγαγεῖν,
τούτου χάριν ἐπὶ τὰ δεύτερα τῶν ἀνωτάτων στοιχείων διαβαίνομεν κλίματα, ἅτινα ὑποπόδιόν
5 σου τιμῆς ἤξιώθησαν. Ὁρῶντες γὰρ τῆς γῆς τὴν κτίσιν ἀκίνητον⁵, νοοῦμέν σου τοῦ
κρατοῦντος⁶ τὴν φύσιν ἀσύνοπτον⁷, ἐφάμιλλόν⁸ τε καὶ τὸ τῆς θαλάσσης τεκμήριον⁹ πῶς
[εἰς τὸ]¹⁰ διηνεκὲς αἰνεῖ σε τὸν ποιήσαντα. Ἡ μὲν γὰρ ὀρινομένη¹¹ τοῖς κύμασι τῇ χέρσῳ
προσμάχεται, πάσης τῆς οἰκουμένης σπουδάζουσα κατακλῦσαι τὰ πέρατα· καὶ τῇ ψάμμῳ
κρουομένη δαμάζεται καὶ τὸν ὄρον σου φοβουμένη ἀφέλκει τὰ κύματα. Ἄλλ' οὔτε πηγῶν
10 ἀενάων τὰ ρεῖθρα μυρία¹² δόξαν ἀναπέμπειν τῷ κράτει σου, Δέσποτα· ποταμῶν¹³ βαθυγαίων

ton marchepied. Car, en voyant la terre immobile, nous te concevons qui tiens la nature sans mélange, et aussi comment la région de la mer te loue continuellement, toi le créateur. Furieuse, elle lutte avec ses vagues contre la terre et elle cherche à submerger les extrémités de l'univers; puis, se brisant sur le sable, elle s'apaise et, redoutant ta règle, elle retire ses flots. < Mais > même les eaux des sources éternelles ne s'abstiennent pas d'adresser leur louange à ta puissance, Seigneur. Et les eaux ininterrompues des rivières,

Texte de base : D¹ (Dmitrievskij, *Opis.*, pp. 7-8). Cette prière est comprise, sans titre, dans l'Εὐχὴ εἰς τὴν εὐλόγησιν τῶν ὑδάτων εἰς τὰ Ἅγια Θεοφάνια ἔσω ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, après la rubrique suivante : Καὶ μετὰ τὸ πληρῶσαι τὸν διάκονον, οὐδὲν ἐκφωνεῖ ὁ ἀρχιερεὺς, ἀλλ' εὐθέως ἀπάρχεται τῆς φωνῆς καὶ λέγει· Οἱ τῶν ἀνωτάτων, etc.

1. Ἀθροίσαντες D¹. — 2. Altéré, sans doute pour τὸ παλαιόν σου ποίημα (ou πλάσμα, κτίσμα) = S = ton antique créature ». — 3. S « continuellement », adverbe. — 4. γὰρ om. S. — 5. S « car voyant la terre immobile », sans κτίσιν. — 6. S « nous te concevons qui tiens la nature », comme si le traducteur avait lu νοοῦμέν σε τὸν κρατοῦντα. — 7. S = ἀσύμικτον, leçon meilleure. — 8. S « également ». — 9. S « le côté (la région) de la mer », ce qui pourrait répondre à τὸ... χωρίον, ou τὸ... μεθόριον. — 10. Les crochets sont de Dmitrievskij. — 11. S « devenue sauvage » doit répondre à ἡγρωμένη. — 12. Altéré : d'après S (également altéré), on doit supposer ἄμοιρα « exempts ». — 13. S « et les eaux » = καὶ ποταμῶν (ποταμῶν τε).

рѣчьнѣишѣ, скринѣи видѣвъше¹¹ Б<ог>а носашѣ, сѣмо и овамо тек<х>ша¹²
 лѣиѣ [же]¹³ родѣ свои отъврѣгъ, и непрѣходима естѣства прѣходима абиша сѣ¹⁴.

І тебѣ единомуу Б<ог>оу бѣѣмъ слава въсхвалаемъ¹⁵ г<лаго>лѣше. Бла<а>-
 г<осло>венъ еси, Г<оспод>и Б<о>же И<здрѣи>левъ, ѣко посѣти і сѣтвори
 ізъкаленіе людемъ своимъ.

Се бо наста вѣрма¹ празденствѣоу нашему і а<н>ѣ<е>ли сѣ ч<ловѣ>кѣи
 празднуѣтъ и ликъ с<ва>гънѣхъ приближаѣтъ сѣ насъ. ^І Днѣсь бо бла-
 годѣтъ с<ва>таго Д<оу>ха приходаши оскѣщ<а>етъ доунобениемъ воды².
^{ІІ} Днѣсь н<е>бо просѣщаемо посылаетъ на землѣ росъ. ^{ІІІ} Днес<ь> шѣлаци
 дѣждевѣнии сѣ н<е>бесе на ч<ловѣ>кѣи дѣждь праведнѣи одѣждаѣтъ. ^{ІV}
 Днес<ь> слънце незаходящее³ свѣтомъ бѣмъ миръ озари. ^V Днес<ь> луна
 свѣтъ⁴лами доучами бѣмъ миръ оскѣщаетъ. ^{VI} Днес<ь> свѣтълообразнѣишѣ
 зѣвѣзди бселенѣи оскѣщаютъ. ^{VII} Днес<ь> Адамъ облабѣетъ сѣ і ѣвѣга
 скобаждаѣтъ сѣ. ^{VIII} Днес<ь> ветхѣишѣ грѣховнѣишѣ ризѣи отъврѣгъше
 въ нокѣи и неистѣлѣннѣишѣ облаѣхомъ сѣ. ^{IX} Днес<ь> невидимѣи видимѣи⁵
 бѣкаѣтъ да нѣи разоумѣнѣи себѣ сѣтворитъ. ^X Днес<ь> непрѣклоннѣи
 своемоу рабоу поклонѣтъ сѣ да нѣи отъ работѣи скободитъ⁴. ^{XI} Днес<ь>

ayant vu l'arche qui portait Dieu, coururent çà et là et rejetèrent aussitôt
 leur nature; et les éléments infranchissables apparurent comme franchis-
 sables.

A toi, Dieu unique de toutes choses, nous adressons notre adoration en
 disant : Tu es béni, Seigneur Dieu d'Israël, parce que tu as visité et sauvé
 ton peuple.

Car voici arrivé le temps de notre fête et les anges célèbrent la fête avec les
 hommes et le chœur des saints s'approche de nous. Car aujourd'hui la grâce
 du Saint-Esprit vient et sanctifie de son souffle les eaux. Aujourd'hui le ciel
 illuminé envoie sur la terre la rosée. Aujourd'hui les nuages de pluie font
 pleuvoir du ciel sur les hommes une pluie de justice. Aujourd'hui le soleil qui

11. Altéré sans doute de видѣвъша. — 12. Geitler текоша. — 13. же, addition
 fautive. — 14. D'après le grec, on peut supposer непрѣходимое естѣство прѣходимо
 лѣи сѣ. — 15. Le texte grec s'arrête ici.

1. Geitler на старѣ (и)ма. — 2. Il y a dans la rédaction de cette phrase un cer-
 tain flottement dans les mss. grecs, dont aucun, cependant, ne confirme l'image sur
 laquelle la phrase se termine dans S : la bénédiction de l'eau par le souffle du
 Saint-Esprit. — 3. En deux mots chez Geitler. — 4. Geitler отъ работѣи искободитъ.

ἀκατάσχετα ρεύματά ἐν κιβωτῷ θεοφόρῳ ¹⁴ ὧδε κάκεισε δραμόντα αἴφνης τὴν φύσιν εἰνήσαντο ¹⁵ καὶ τὴν ἄβατον οὐσίαν βάσιμον ἔδειξαν.

Καὶ σοὶ τῷ μόνῳ τῶν ὄλων Θεῷ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν ¹⁶.

Ἴδου ¹ γὰρ ὁ τῆς ἑορτῆς ἐπέστη ἡμῖν καιρὸς καὶ ἄγγελοι μετὰ ἀνθρώπων ἑορτάζουσι ² καὶ χορὸς ἀγίων πλησιάζεται ³ ἡμῖν. I Σήμερον ⁴ ἡ χάρις τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἀγιάζουσα τὰ ὕδατα ἐπιφύεται ⁵. II Σήμερον οὐρανὸς ἀγλαϊζόμενος ⁶ δρόσον τῆ γῆ <ἐπομβρίζει> ⁷. III Σήμερον ⁸ αἱ νεφέλαι ὑετὸν δικαιοσύνης οὐρανῶθεν τοῖς ἀνθρώποις ⁹ δροσίζουσι. IV Σήμερον ὁ ἥλιος ἄδυτος ¹⁰ καὶ ὁ κόσμος φωτὶ καταυγάζεται ¹¹. V Σήμερον ἡ σελήνη λαμπραῖς ταῖς ἀκτῖσι τῷ κόσμῳ λαμπρύνεται ¹². VI Σήμερον οἱ φωτοειδεῖς ἀστέρες τῆ ὠραιότητι ¹³ τὴν οἰκουμένην καλλωπίζουσιν ¹⁴. VII... VIII <Σήμερον ¹⁵ τὰ παλαιὰ ῥάκη τῆς ἀμαρτίας ἐκδυσάμενοι ¹⁶ νέους χιτῶνας ¹⁷ τῆς ἀφθαρσίας ἐνεδυσάμεθα>. IX Σήμερον ὁ ἀόρατος ὁράται ¹⁸ ἵνα ἐμφανῆ ἑαυτὸν ποιήσῃ ἡμῖν ¹⁹. X Σήμερον ὁ ἀκλινὴς τῷ ἰδίῳ οἰκέτῃ ²⁰ ὑποκλίνεται, ἵνα ἡμᾶς ἐκ δουλείας ἐλευθερώσῃ. XI Σήμερον ὁ ἄκτιστος ὑπὸ τοῦ ἰδίου κτίσματος ²¹ βουλήσει ²² χειροθε-

ne se couche pas a inondé le monde de lumière. Aujourd'hui la lune éclaire le monde de ses rayons brillants. Aujourd'hui les astres lumineux éclairent l'univers. Aujourd'hui Adam est rénové et Ève est délivrée. Aujourd'hui, rejetant les vieux vêtements du péché, nous avons mis des (vêtements) nouveaux et incorruptibles. Aujourd'hui l'invisible se fait visible pour se faire connaître à nous. Aujourd'hui l'inflexible fléchit devant son serviteur pour

14. S « et les eaux ininterrompues des rivières (sans βαθυγαίων) ayant vu l'arche qui porte Dieu », où il peut à la rigueur s'agir d'une façon libre de rendre ἐν κιβωτῷ, le traducteur ayant compris l'allusion à Gen., I, 2-9 (« l'esprit de Dieu qui est porté sur les eaux »). — 15. Altéré : S « rejetèrent », qui peut rendre ἠρνήσαντο. — 16. S continue et suppose, d'après Luc, I, 68 : λέγοντες· Εὐλογητός εἶ, Κύριε ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ, ὅτι ἐπεσεκέψω καὶ ἐποίησας λύτρωσιν τῷ λαῷ σου.

1. Variantes : C² f. 55r. v.; G pp. 457-458; P² pp. 113-114; P³ f. 77r. v.; P⁹ ff. 91v.-92r; Co¹ (Conybeare, pp. 415-421); Co² (pp. 421-428); Co³ (pp. 428-430); Co⁴ (pp. 430-435); Co⁵ (pp. 435-436).

C'est déjà par σήμερον que tous les autres mss. commencent cette phrase, sauf C² Co^{4,2} (pour Co^{3,5}, l'édition de Conybeare ne la rapporte pas). — 2. συνορτάζουσι G P^{3,9}. — 3. πλησιάζει Co^{4,4}. — 4. S ajoute « car ». — 5. La forme (τὰ ὕδατα) ἐπιφύεται, que nous rencontrons encore dans P³ (τοῖς ὕδασι ἐπιφύεται), semble être une faute pour (τοῖς ὕδασι) ἐπιφαινεται attesté par Co¹ C² Co⁴ P⁹, et aussi par Co² (ἀγιάζουσα τὰ ὕδατα, τούτοις ἐπιφαινεται). Par contre G a, dans une phrase analogue, ἐπιφοίτησε dont S s'approche, en l'amplifiant; S correspond à : σήμερον γὰρ ἡ χάρις τοῦ ἀγίου Πνεύματος προσερχομένη (οὐ ἐπιφοιτῶσα) ἀγιάζει τῆ ἐμφυσῆσει τὰ ὕδατα. On peut supposer aussi τοῖς ὕδασι ἐπιφυσᾶται, dont S serait la traduction libre. — 6. ἀγαλλόμενος C² P^{3,9}. — 7. ἐπομβρίζει Co^{4,2,4} P^{2,3} : ἐπιμυρίζει D¹. S traduit simplement « envoie ».

8. A partir d'ici, le *texte de base* est fourni par P³ ff. 77v.-79r., les *variantes* par les neuf autres mss. énumérés ci-dessus. — 9. τοῖς ἀνθρώποις : τῆ ἀνθρωπότητι G (et Co^{2,3} dans des phrases analogues). — 10. ὁ ἄδυτος ἥλιος ἀνέτειλε G; ὁ ἄδυτος ἥλιος ἐγγίνεται Co³; ἄδυτος γίνεται P²Co⁴; ὁ ἥλιος ἄδυτος ἐπιφαινεται Co². — 11. S a ici une construction active : « le soleil... a éclairé le monde », que nous retrouvons partiellement dans P² : καὶ τὸν κόσμον καταυγάζεται (faute pour καταυγάζει?) — 12. συλλαμπρύνεται (συνλαμπρύνεται) Co^{4,4}; συνεκλαμπρύνεται GP⁹. — 13. τῆ ὠραιότητι (var. φαιδρότητι τῆς λάμπειος G Co⁴) om. S. — 14. καταυγάζουσι Co⁴ = S. — 15. Texte de Co². — 16. ἀποθέμενοι Co¹, ἀπεδυσάμεθα Co⁴. — 17. τοὺς add. Co⁴. — 18. ὁράται : ἐπιφαινεται P². — 19. ἵνα ἡμῖν ἐμφανῆσει ἑαυτὸν Co¹. La bonne leçon est ἵνα ἡμᾶς ἐμφανῆς ἑαυτῷ ποιήσῃ C² Co⁴ (ἵνα ἡμᾶς ἐμφανεῖς ἑαυτὸν ποιήσῃ Co^{2,3}) = S « pour nous rendre connaissables à lui-même ». — 20. δοῦλω Co^{4,2,3,4}. — 21. πλάσματος G. — 22. βουλήσῃ G, om. S.

несозданы отъ созданиѣ своего рожкоу држимъ вѣваетъ<х>. XII Днесъ<ь> Бладъ<и>ка отъ раба крѣтитъ сѧ. XIII Днесъ<ь> источьници водьнии осъ<ва>г-тиша сѧ Хъ<ръст>оу авльшю сѧ съ славоу пѧ ѡрданѣ. XIV Днесъ Иерданъ-скыи воды къ ицѣлениѣ авиша сѧ чъ<ловѣ>комъ. XV Днесъ<ь> мастыи водамъ конѣшамъ бѣтъ тварь напаѣтѣ сѧ. XVI Днесъ<ь> Иерданъ възбрати 5
Fol. 2 b. сѧ въспать. * XVII Днесъ<ь> Иерданъская пазньѣ⁶ къ ицѣлениѣ чъ<ловѣ>комъ приносѧтъ сѧ. XVIII Днесъ<ь> море видѣвъ Бладъ<и>ка бѣтъмъ погѣже. XIX Днесъ<ь> морскыи сланцыи воды сладкыи вѣвайтѣ авлениемъ своего Бладъ<и>кыи. XX Днесъ<ь> отъ тымъ скобождени вѣваемъ і свѣтомъ в<о>-горазоумиѣ бѣтъ миръ озарѣтѣ сѧ. XXI Днесъ<ь> отъ ветъхааго плача оутѣ-10
шихомъ сѧ и тѣко новыи И<здари>ль с<ъ>п<ас>ени вѣихомъ. XXII Днесъ<ь> идолъ⁶ невидимыи крѣтитъ сѧ і чъ<ловѣ>чь родъ авлѣтѣ сѧ. XXIII Днесъ<ь> вѣшзньѣкъ съ нижзньиими бѣсѣдоушътъ і нижънѣа съ вѣшзньиими праздноу-шътъ. XXIV Днесъ<ь> доу<х>овзно празденство правословець авлено и свѣтъло ави сѧ. XXV Днесъ<ь> цѣ<са>р<ь>ство не<е>в<есъ>ское коупихомъ, Госп<о>-15
дъскоу ко цѣ<са>р<ь>ствоу не вѣдетъ коньца. XXVI Днесъ<ь> избавитель на * Fol. 3 a. Иерданъ пришелъ естѣ да водьныи родъ осъ<ва>гитѣ. * XXVII Днесъ<ь> прѣ-дъ<ъ>теча бесмирътънѣ вѣрѣкъ прикасѣтѣ сѧ⁷. XXVIII Днесъ<ь> землѣ и море късемоу мироу радость раздѣлисте і бѣтъ миръ веселиѣ напазни сѧ.

Видѣша та воды, Б<о>же, видѣша та воды и оубоѣша сѧ. Иерданъ 20

nous libérer de l'esclavage. Aujourd'hui sur l'incréé se pose la main de sa créature. Aujourd'hui le Seigneur est baptisé par son serviteur. Aujourd'hui les sources des eaux ont été sanctifiées par l'apparition glorieuse du Christ dans le Jourdain. Aujourd'hui les eaux du Jourdain se sont montrées (eaux de) guérison pour les hommes. Aujourd'hui toute la création s'imbibe des essences d'eaux odorantes. Aujourd'hui le Jourdain s'est retiré en arrière. Aujourd'hui les flots du Jourdain sont apportés comme (eaux de) guérison pour les hommes. Aujourd'hui la mer a fui, voyant le Seigneur de toutes choses. Aujourd'hui les eaux salées de la mer sont rendues douces par l'apparition de leur Seigneur. Aujourd'hui nous sommes délivrés des ténèbres et le monde est éclairé de la lumière de la connaissance de Dieu. Aujourd'hui nous avons été consolés de l'ancienne lamentation et, nouvel Israël, nous avons été sauvés. Aujourd'hui l'idole invisible se cache et la nature humaine se manifeste.

5. Mot isolé; Jagić conjecture arbitrairement **вѣшзньѣ** (*Archiv für slav. Phil.*, VII, p. 129). — 6. Geitler и долъ. — 7. Cf. plus loin, p. 4, l. 3-4 : **длань рабиѣ прѣчистѣмъ твоємъ вѣрѣкъ прикасаѣшъ сѧ.**

τεῖται. XII <Σήμερον²³ ὁ δεσπότης ὑπὸ τοῦ δούλου βαπτίζεται καὶ ὁ βαπτιζόμενος τὸν βαπτίζοντα ἀγιάζει>. XIII Σήμερον τὰ συστήματα²⁴ τῶν ὑδάτων ἡγιασθησαν Χριστοῦ ἐπιφανέντος²⁵ ἐν Ἰορδάνῃ. XIV²⁶... XV Σήμερον ρεῖθροις μυροπνεύστοις πᾶσα ἡ κτίσις ἀρδεύεται. XVI <Σήμερον²⁷ ὁ Ἰορδάνης ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω>. XVII Σήμερον τὰ Ἰορδάνου
 5 νάματα εἰς ἰάματα μεταποιεῖται τῇ τοῦ Κυρίου παρουσίᾳ²⁸. XVIII <Σήμερον²⁹ ἡ θάλασσα ἰδοῦσα τὸν τῶν ὄλων δεσπότην ἔφυγεν>. XIX Σήμερον τὰ ἀλμυρὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης εἰς γλυκύτατα³⁰ μεταποιεῖται τῇ τοῦ Κυρίου παρουσίᾳ. XX Σήμερον τοῦ σκότους³¹ ἠλευθέρωθμεν³² καὶ φωτὶ τῆς θεογνωσίας καταυγαζόμεθα³³. XXI Σήμερον τοῦ παλαιοῦ θρήνου ἀπηλλάγημεν καὶ ὡς νέος Ἰσραὴλ διεσώθημεν. XXII³⁴... XXIII Σήμερον τὰ ἄνω τοῖς κάτω συνεορτάζει³⁵ καὶ
 10 τὰ κάτω τοῖς ἄνω συνομιλοῦσι³⁶. XXIV Σήμερον ἡ ἱερά³⁷ καὶ μεγάλη³⁸ τῶν ὀρθοδόξων πνευματικὴ πανήγυρις εὐφραίνεται³⁹. XXV Σήμερον βασιλείαν οὐρανῶν <ὠνσάμεθα>⁴⁰, τῆς γὰρ βασιλείας τοῦ Κυρίου οὐκ ἔστι⁴¹ τέλος. XXVI-XXVII⁴²... XXVIII Σήμερον ἡ γῆ καὶ ἡ θάλασσα τὴν τοῦ κόσμου⁴³ χαρὰν ἐμερίσαντο καὶ πᾶς ὁ κόσμος εὐφροσύνης πεπλήρωται.

Εἶδοςάν⁴⁴ σε ὕδατα, ὁ Θεός, εἶδοςάν σε ὕδατα καὶ ἐφοβήθησαν⁴⁵. Ὁ Ἰορδάνης ἐστράφη

Aujourd'hui les régions supérieures s'entretiennent avec les régions inférieures, et les régions inférieures sont en fête avec les régions supérieures. Aujourd'hui une fête spirituelle des orthodoxes est apparue manifeste et brillante. Aujourd'hui nous avons acquis le royaume des cieux, car le royaume du Seigneur n'aura pas de fin. Aujourd'hui le Sauveur est venu au Jourdain pour sanctifier la nature des eaux. Aujourd'hui le Précurseur touche la tête immortelle. Aujourd'hui la terre et la mer ont partagé la joie du monde et le monde s'est empli d'allégresse.

Les eaux t'ont vu, Dieu, les eaux t'ont vu et se sont effrayées. Le

23. Texte de Co²⁴. S ne donne que la première partie du verset (jusqu'à βαπτίζεται). — 24. τὰ συστήματα : αὶ πηγαὶ Co² = S. — 25. ἐν δόξῃ add. Co²; « avec gloire » S. — 26. S ajoute un verset sans correspondant exact dans les mss. grecs, mais dont le début est identique à celui du verset xvii = Σήμερον τὰ Ἰορδάνεια νάματα εἰς ἰάματα ἐπεφάνη τοῖς ἀνθρώποις. — 27. Texte de Co². — 28. Σήμερον τὰ Ἰορδάνεια νάματα ἰάματα τοῖς ἀνθρώποις ἀναφέρουσιν Co²; S suppose un texte analogue, mais avec le passif : εἰς ἰάματα τοῖς ἀνθρώποις ἀναφέρεται. — 29. Texte de Co². — 30. γλυκέα Co¹, γλυκὺ P²; puis : μεταποιεῖται τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ ἰδίου δεσπότητος Co^{1,2} = S. — 31. ἐκ σκότους Co². — 32. ἐλυτρώθημεν G P^{2,9}, ἀπηλλάγημεν Co^{1,2}. — 33. καταυγαζόμεθα : S « le monde est illuminé ». — 34. S ajoute un verset qui répond littéralement à : Σήμερον τὸ εἶδῶλον ἀράτον κρύπτεται καὶ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἐπιφαινεται; cf. Co³ (p. 428) : Σήμερον τὸ δυσῶδες τῶν εἰδῶλων δραπετεύεται καὶ τὸ ἀνθρωπικὸν ἐκ τῆς ἀμαρτίας λυτρούμενον παρρησιάζεται. — 35-36. Les deux verbes sont intervertis dans S. — 37. ἡ φαιδρά Co². — 38. μεγαλόφωνος Co¹ G C² P⁹, μεγαλόφωνος P² Co³. — 39. συνευφραίνεται P², ἀγάλλεται G, συλλαμπρύνεται Co², λαμπρύνεται Co³. S paraît être la traduction libre et quelque peu gauche d'un texte semblable à celui de Co² : Σήμερον φαιδρά καὶ μεγαλόφωνος τῶν ὀρθοδόξων πνευματικὴ πανήγυρις (συλ)λαμπρύνεται. — 40. Le ms. porte αἰνισσάμεθα, faute évidente pour ὠνσάμεθα G = S (var. ἀπελάβομεν Co⁴, ἐλάβομεν Co²). — 41. οὐκ ἔστιν Co². — 42. S ajoute deux versets, dont le premier répondrait à : Σήμερον ὁ λυτρωτὴς ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην ἦλθεν (οὐ παραγίνεται, cf. Mat., III, 13) ἵνα τὴν τοῦ ὕδατος φύσιν ἡγιασῇ; et le second à : Σήμερον ὁ πρόδρομος ἀθανάτου κορυφῆς ἄπτεται, cf. Co¹ : Ὁ τῶν προδρόμων Ἰωάννη ὑποκλίνας τὴν ἄχραντον κορυφὴν, καὶ ἐν ρεῖθροις Ἰορδάνου βαπτισθεὶς, δεόμεθα (p. 415). — 43. τοῦ κτίστου Co⁴.

44. Texte de base : G p. 458; P^{3,9} s'arrêtent ici. — 45. Εἶδοςάν σε ὕδατα καὶ ἐφοβήθησαν P².

вззврати са въспать видѣвъ силзи н<е>б<е>сзнизъ на земли слоужаща ти. Иерзданъ вззврати са въспать видѣвъ огонь б<о>жествънзи пльтскзи сзходащъ надъ нъ⁸. Иерзданъ вззврати са въспать видѣвъ длань рабиъ прѣчистѣмь твоемь врьсѣ прикасающъ са. Иерзданъ въ(з)врати са въспать зьра с<ва>тааго Д<оу>ха въ видѣнъи голѣбини сзходаща і прикасающа са емь. Иерзданъ вззврати са въспать слзшабъ гласъ сзвѣдѣтельствоущъ

* Fol. 3 b. і глаго>льщъ' съ естз с<и>нз мои възлюблензи о не*мьже благозволыхъ, того послушайте... невидимааго⁹ видима, зиждигелѣ въ раби образѣ. Иерзданъ вззврати са въспать и горзи възиграша са Б<ог>а въ пльти видаще. Днес<ь> самз Иерзданъ конѣтз мастиж благоуханножъ. Днес<ь> горзи възиграша са ѣко обьни і хлзми ѣко агньци обьчни. Днес<ь> Д<оу>хъ с<ва>тзи въ видѣнъи голѣбини сз н<е>б<е>се надз глава Г<осподь>нж сзниде. Тѣмь же и азз оумалензи, недостоинзи¹⁰ ракъ сз страхомь и трепетомь кельми взпижъ и глаго>ль'

Келен еси, Г<оспод>и, і чюдзна дѣла твоѣ, и ниединоже слово оудолѣтз къ хваленью чюдесъ твоихъ. Своеж бо колежъ отз небытиѣ въ кзitie сзтвори¹¹ бѣ, твоеж дрзжавожъ дрзжиши тварь і твоимъ промзшленнемь строиши весь мирз. Тзи отз четзирз стоухъни тварь сзстакль, четзирзми крѣмензи крѣгъ лѣтоу кѣньчалз¹² еси. Тебе трепещтз¹³ мзислзнизъ бса

Jourdain s'est retiré en arrière en voyant les puissances célestes qui te servaient sur la terre. Le Jourdain s'est retiré en arrière en voyant le feu divin qui descendait matériellement au-dessus de lui. Le Jourdain s'est retiré en arrière en voyant la main du serviteur qui touchait ta tête très pure. Le Jourdain s'est retiré en arrière en apercevant le Saint-Esprit sous la forme d'une colombe qui descendait et le touchait. Le Jourdain s'est retiré en arrière en entendant la voix qui témoignait et disait : Celui-ci est mon fils bien-aimé en qui j'ai mis toute mon affection, écoutez-le. < Le Jourdain s'est retiré en arrière en voyant > l'invisible visible, le créateur sous la figure d'un serviteur. Le Jourdain s'est retiré en arrière et les montagnes ont bondi en voyant le Dieu incarné. Aujourd'hui le Jourdain lui-même a l'odeur d'une

8. Geitler на дньъ. — 9. Lacuné d'une ligne environ; on restitue d'après le grec : <Иерзданъ вззврати са въспать видѣ> невидимааго. — 10. Lire sans doute оумалензи <и> недостоинзи. — 11. Lire сзтворъ = *πραχγών*. — 12. Geitler лѣт(оу) оу кѣньчалз. Un verbe оувѣньчати n'est attesté dans aucun des lexiques courants. A remarquer aussi, contre la conjecture de Geitler, le nombre excessif de lettres qu'il faudrait supposer pour une ligne du ms. — 13. Geitler тре(пе)щтз.

εἰς τὰ ὀπίσω θεασάμενος τὰς δυνάμεις τῶν οὐρανῶν ἐπὶ γῆς συλλειτουργούντων σοι. Ὁ Ἰορδάνης ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω θεασάμενος τὸ πῦρ τῆς θεότητος σωματικῶς κατερχόμενον καὶ εἰσερχόμενον⁴⁶ ἐπ' αὐτόν⁴⁷...⁴⁸ Ὁ Ἰορδάνης ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω θεωρῶν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν εἶδει περιστερᾶς κατερχόμενον καὶ περιπτάμενόν σοι⁴⁹...⁵⁰ Ὁ Ἰορδάνης ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω ὀρῶν⁵⁴ τὸν ἀόρατον ὄραθέντα, τὸν κτίστην σαρκωθέντα, τὸν Δεσπότην⁵² ἐν δούλου μορφῇ. Ὁ Ἰορδάνης ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω καὶ τὰ ὄρη ἐσκίρτησαν Θεὸν ἐν σαρκὶ καθορῶντα...⁵³ Σήμερον γὰρ ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν εἶδει περιστερᾶς τοῖς ὕδασιν ἐπεφοίτησε⁵⁴. Ὅθεν καγὼ ὁ ἀμαρτωλὸς καὶ ἀνάξιος δούλος σου τὰ μεγαλεῖα τῶν θαυμάτων σου διηγούμενος, συνεχόμενος φόβῳ, ἐν κατανύξει βοῶ σοι⁵⁵.

Καὶ εὐθὺς γεγωνοτέρα ἐκφωνεῖ φωνῇ⁵⁶.

Μέγας¹ εἶ, Κύριε, καὶ θαυμαστά τὰ ἔργα σου, καὶ οὐδεὶς λόγος ἐξαρκέσει πρὸς ὕμνον τῶν θαυμασιῶν σου. Σῆ² γὰρ βουλήσει ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τὸ εἶναι παραγαγῶν τὰ σύμπαντα, τῷ σῶ κράτει συνέχεις τὴν κτίσιν καὶ τῇ σῇ προνοίᾳ διοικεῖς τὸν κόσμον. Σὺ ἐκ τεσσάρων στοιχείων τὴν κτίσιν συν<αρμόσας>³, τέτρασιν καιροῖς τὸν κύκλον τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐστεφάνωσας. Σὲ τρέμουσιν αἱ νοεραὶ πᾶσαι δυνάμεις, σὲ ὑμνεῖ ἥλιος, σὲ δοξολογεῖ⁴ σελήνη, σοὶ ἐντυγχάνει τὰ

essence parfumée. Aujourd'hui les montagnes ont bondi comme des béliers et les collines comme des agneaux. Aujourd'hui le Saint-Esprit sous la forme d'une colombe est descendu du ciel sur la tête du Seigneur. C'est pourquoi moi aussi, ton humble et indigne serviteur, avec crainte et tremblement je m'écrie fortement et je dis :

Tu es grand, Seigneur, et tes œuvres sont merveilleuses, et aucune parole ne suffira pour chanter tes merveilles. Car tu as, par ta volonté, amené toutes choses du néant à l'existence, par ta puissance tu maintiens la création et par ta providence tu gouvernes le monde. C'est toi qui, formant de quatre éléments la création, as tressé de quatre saisons la couronne de l'année. C'est toi que craignent toutes les puissances spirituelles, toi que chante le

46. Καὶ εἰσερχόμενον om. S. — 47. ἐπ' αὐτό G. — 48. S ajoute un verset qui répondrait à : Ὁ Ἰορδάνης ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω θεασάμενος τὴν τοῦ δούλου παλάμην τῆς ἀχράντου σου κορυφῆς ἀπτομένην. — 49. S « et le touchant », qui peut répondre à περιπτόμενον αὐτῷ. La différence des compléments d'objet (« toi », « lui ») accuse le caractère de compilation de cette série de versets. — 50. Un verset ajouté dans S, représentant littéralement : Ὁ Ἰορδάνης ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω ἀκούσας φωνὴν μαρτυροῦσαν καὶ λέγουσαν· Οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός· ἐν ᾧ ἠδόκησα, αὐτοῦ ἀκούετε (Mat., xvii, 5). — 51. Ὁ Ἰορδάνης... ὀρῶν om. S. — 52. σαρκωθέντα, τὸν Δεσπότην om. S. — 53. Deux additions dans S, la première qui peut répondre à : Σήμερον αὐτός ὁ Ἰορδάνης δὲι χρίσματος εὐόδου; la seconde, tirée de Ps. cxiii, 4 : Σήμερον τὰ ὄρη ἐσκίρτησαν ὡσεὶ κριοὶ καὶ οἱ βουνοὶ ὡς ἀρνία προβάτων. — 54. ἐπιφοίτησε G. S correspond à : Σήμερον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν εἶδει περιστερᾶς ἐξ οὐρανοῦ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Κυρίου κατέβη (cf. Luc, iii, 22). — 55. Ὅθεν καγὼ ὁ ἐλάχιστος φόβῳ καὶ τρόμῳ μεγάλως βοῶ Co². S répond à : Ὅθεν καγὼ ὁ ἐλάχιστος (καί?) ἀνάξιος δούλος φόβῳ καὶ τρόμῳ μεγάλως βοῶ καὶ λέγω· Μέγας εἶ... — 56. Pas d'équivalent de cette phrase dans S.

1. Texte de base : Co¹ avec ses variantes (Co^{2,3,4,5,6}), pp. 399-400, 419-420. Variantes : G pp. 352-353, 458-460; C¹ ff. 43 v.-45 r.; C² ff. 50 r.-51 v. (= C² (I)); P² pp. 117-122; P³ ff. 79 v.-83 r.; P⁴ pp. 28-33; P⁷ ff. 66 v.-68 r.; P⁹ ff. 93 r.-96 r. (= P⁹ (I)); P⁹ ff. 63 r.-64 v. (= P⁹ (II)). — 2. σῆ Co¹ = S « par ta volonté » : var. σύ. — 3. Forme attestée par toutes les variantes grecques et S : συνήμισσας Co¹. — 4. δοξάζει G Co^{4,5,6} C² P^{4,7,9} (I, II).

силзи, та поетъ слзице, та славитъ лоуна, тебе молатъ са збѣзди, тебѣ
 послушаеъ свѣтъ, тебе боитъ са бездениѣ, тебе работаѣтъ источьници.
 Тзи распатъ н<е>бо ѣко и кожъ, тзи оутврзди земаѣ на водахъ, тзи огради
 море пѣсзкомъ, тзи кз кзздиханью кзздоухъ пролиѣ. А<н>ѣ<е>лзскзиѣ силзи
 тебе слоужатъ, арх<ан>ѣ<е>лзсциѣ лици тебѣ кланѣѣтъ са, мзногоочити¹

* Fol. 4 b. саненз, безначаленз же і неизглаголаненз, приде на земаѣ * образъ раба
 приемз, кз подобьи чл<овѣ>чи кзкъ. Не трзпѣаше бо, Бл<адзі>ко, за объ-
 срдзованіе мил<о>сти твоєѣ видѣти отъ неприѣзни мзчимз рода чл<овѣ>ча,¹⁰
 нз приде и с<к>п<ас>е нзи. Іспокѣдаемз благодѣтъ, проповѣдаемз м<и>л<о>-
 сть, не таймз благодѣаниѣ. Родительства нашего родзи скободилз еси, дѣви-
 чьская с<ва>тилз еси ложесна рождьствомъ. Своимъ. Кѣтъ тварь къспѣтъ та
 проскѣтъкзшаго са, тзи бо Б<ог>з нашз на земаѣ ави са і сз ч<ловѣ>кзи
 поживе. Тзи Иерзданзскзиѣ водзи с<ва>ти сз н<е>б<е>се посзлакз с<ва>тааго¹⁵
 твоего Д<оу>ха, і глакзи гнѣздащиихъ са змиєкз тоу сзкроушилз еси. Тзи
 оубо, ч<ловѣ>к<о>любьче ц<ѣса>рю, приди и нзинѣ пришествиємъ с<ва>тааго

* Fol. 5 a. твоего Д<оу>ха і с<ва>ти водаѣ сиѣ * і дажди еи благодѣтъ * ізъавленью,
 бл<а>го<сло>бение Іерзданобо, сзтвори жъ неистьлѣнью источьникз, свѣ-
 щ<е>нью дарз, грѣховз раздрѣшение, недѣгомз бальство, демономз гоуби-²⁰
 тельство, противнзиѣмз силамз непристѣпнѣ, а<н>ѣ<е>лзскзиѣ крѣпости
 исплзненѣ.

И по сем<ь> чѣтет<х> паремий, и потом<ь> прѣкрзстит<х>
 поп<х> водаѣ ѣ прзстомз, і начинаетъ пакзи поп<х> прологос<х>²
 кельми²⁵

Да ѣси почрзпаѣщи і приемлѣщи отъ неѣ і кропаѣщи са ѣѣ да имѣтъ

soleil, toi que glorifie la lune, toi que prient les astres, toi à qui la lumière
 obéit, toi que les abîmes redoutent, toi dont les sources sont esclaves. C'est
 toi qui as étendu le ciel comme une peau, toi qui as fixé la terre sur les eaux,
 toi qui as enceint la mer de sable, toi qui as répandu l'air pour la respiration.
 Les puissances angéliques te servent, les chœurs des archanges se prosternent
 devant toi, les Chérubins aux yeux multiples et les Séraphins aux six ailes,
 se tenant en cercle et volant, se cachent par crainte de ton inaccessible gloire.
 Car toi, Dieu indescriptible, sans commencement et ineffable, tu es venu sur

1. Geitler мзногоочити и. — 2. C'est le même prologue qui a été interrompu.

ἄστρα, σοὶ ὑπακούει τὸ φῶς, σὲ φρίττουσιν ἄβυσσοι, σοὶ δουλεύουσιν αἱ πηγαί. Σὺ ἐξέτεινας τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέριον, σὺ ἐστερέωσας τὴν γῆν ἐπὶ τῶν ὑδάτων, σὺ περιετείχισας τὴν θάλασσαν ψάμμῳ, σὺ πρὸς ἀναπνοᾶς τὸν ἀέρα ἐξέχεας. Ἀγγελικαὶ δυνάμεις σοὶ λειτουργοῦσιν, οἱ τῶν ἀρχαγγέλων χοροὶ σε προσκυνοῦσι, τὰ πολυόμματα Χερουβὶμ καὶ τὰ ἐξαπτέρυγα Σεραφὶμ

5 κύκλῳ ἐστῶτα καὶ περιιπτάμενα φόβῳ τῆ ἀπροσίτῳ σου δόξῃ κατακαλύπτεται. Σὺ γάρ, Θεὸς ὢν ἀπερίγραπτος, ἀναρχὸς τε καὶ ἀνέκφραστος, ἦλθες ἐπὶ τῆς γῆς μορφῆν δούλου λαβῶν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος. Οὐ γὰρ ἔφερες, Δέσποτα, διὰ σπλάγχνα ἐλέους σου θεάσασθαι⁵ ὑπὸ τοῦ διαβόλου τυραννόμενον τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἦλθες καὶ ἔσωσας ἡμᾶς.

Ἄομολογοῦμεν τὴν χάριν, κηρύττομεν τὸν ἔλεον, οὐ κρύπτομεν τὴν εὐεργεσίαν. Τὰς τῆς φύσεως

10 ἡμῶν γονὰς ἠλευθέρωσας, παρθενικὴν ἡγίασας μήτραν τῷ τόκῳ σου. Πᾶσα ἡ κτίσις ὕμνησέ σε ἐπιφανέντα, σὺ γὰρ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐπὶ τῆς γῆς ὄφθης καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφης. Σὺ καὶ τὰ Ἰορδάνεια ρεῖθρα ἡγίασας οὐρανόθεν καταπέμψας τὸ ἅγιόν σου Πνεῦμα καὶ τὰς κεφαλὰς τῶν ἐκείσε ἐμφωλευόντων συνέτριψας δρακόντων. Αὐτὸς οὖν, φιλόανθρωπε βασιλεῦ, πάρεσο καὶ νῦν διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος καὶ ἁγίασον τὸ ὕδωρ τοῦτο· καὶ δὸς αὐτῷ τὴν

15 χάριν τῆς ἀπολυτρώσεως, τὴν εὐλογίαν τοῦ Ἰορδάνου, ποιήσον αὐτὸ ἀφθαρσίας πηγὴν, ἁγιασμοῦ δῶρον, ἀμαρτημάτων λυτήριον, νοσημάτων ἀλεξιτήριον, δαίμοσιν ὀλέθριον, ταῖς ἐναντίας δυνάμεσιν ἀπρόσιτον, ἀγγελικῆς ἰσχύος πεπληρωμένον⁶.

Ἴνα πάντες οἱ ἀρούμενοι καὶ μεταλαμβάνοντες ἐξ αὐτοῦ⁷ ἔχοιεν αὐτὸ πρὸς καθαρισμόν

terre en empruntant la figure du serviteur, te faisant à la ressemblance de l'homme. Car tu ne souffrais pas, Seigneur, dans la tendresse de ta miséricorde, de voir le genre humain tyrannisé par le diable, mais tu es venu et nous as sauvés. Nous confessons la grâce, nous proclamons la miséricorde, nous ne dissimulons pas le bienfait. Tu as libéré les générations de notre race, tu as sanctifié de ta naissance le sein de la vierge. Toute la création t'a chanté lorsque tu t'es manifesté, car toi, notre Dieu, tu t'es révélé sur la terre et tu as vécu parmi les hommes. Tu as sanctifié les eaux du Jourdain en envoyant du ciel ton Saint-Esprit, et tu as écrasé les têtes des dragons qui y avaient leur repaire. Sois donc présent maintenant aussi, souverain miséricordieux, par la venue de ton Saint-Esprit, et sanctifie cette eau; donne-lui la grâce de rédemption, la bénédiction du Jourdain, fais-la source d'immortalité, don de sanctification, libération des péchés, remède contre les maladies, instrument de destruction des démons, inaccessible aux puissances adverses, remplie de la force angélique.

Ensuite on lit une parémie, puis le prêtre bénit trois fois l'eau du doigt. Et le prêtre reprend le prologue à haute voix :

Que tous ceux qui en puiseront et qui en prendront et s'en aspergeront

5. θεᾶσθαι C¹. — 6. Ici s'arrêtent P⁷ et P⁹ (II), et commence C² f. 56 r. v. (= C² (II)). — 7. S ajoute « et qui s'en aspergeront » = καὶ βαντιζόμενοι αὐτῷ.

и кз очищение д<оу>шамз и тѣломз, кз балоканю крѣдомз, кз с<ва>тѣини домомз, кз кѣткои пользи подобнѣ. Тзи бо еси Б<ог>х нашз обновлен
 * Fol. 5 b. бодож обектзшакзша¹ грѣхзи родз нашз. Тзи еси Б<ог>х нашз потоплен бодож при Нои² грѣхз. Тзи еси Б<ог>х нашз скобожден отз работзи Фарлоуша Мосѣемь родз Иеврѣискз. Тзи еси Б<ог>х нашз разбивзи камень кз
 5 поустѣини, и потѣша водзи и потоци наводъниша са, и жаждѣщаѣа люди своѣа насзишѣ. Тзи еси Б<ог>х нашз иже бодож и огнемь при Илии изъави
 10 І<здрави>лѣ отз льсти Баалокзи. Тзи и нзинѣ, Вл<адзи>ко, същ<ь> бодѣ сиѣ Д<оу>хомь с<ва>тѣимь твоимь, дажди кѣмз прикасаѣщимз же са еи и помазаѣщимз са еѣ, кзкоушаѣщимз же еѣ, с<ва>тѣинѣ и бл<а>го-
 <сло>вение, ѡцѣшение, сздравие. І с<з>п<ас>и, Г<оспод>и, рабзи своѣа вѣрх-
 15 пзиѣ ц<ѣса>ра и х<ръст>олюбивааго отз Б<ог>а ц<ѣса>ра нашего, и сзхрани
 * Fol. 6 a. и подз крокомь твоимь миромь, покори емоу вса врагзи и сѣпо³статзи, дажди емоу кѣк прошение кже на с<з>п<асе>ние, и животз вѣчънзи. Да и³ вещьми
 20 и ч<локѣ>кзи и л<н>к<е>лзи и видимзими и невидимзими слабитз са
 прѣс<ва>тоє има твоє сз Ѡ<тъ>цемь и с<ва>тѣимь Д<оу>хомь, нзинѣ и присно и ||

Поп<х> Мир<х> всѣм<х>.

Люд<ие> И д<оу>хоѣ<и> твоєм<оу>.

Диѣ<кз> Глаб<зи> наш<а> Г<оспод>ю пок<лонимз>. 20

l'aient pour la purification des âmes et des corps, pour la guérison des maux, pour la bénédiction des demeures, bonne pour tout secours. Car tu es notre Dieu qui a rénové par l'eau notre nature usée par les péchés. Tu es notre Dieu qui a noyé dans l'eau le péché au temps de Noé. Tu es notre Dieu qui a libéré par Moïse le peuple des Hébreux de l'esclavage de Pharaon. Tu es notre Dieu qui a brisé la roche dans le désert, « et les eaux coulèrent et les torrents grossirent », et qui a désaltéré son peuple assoiffé. Tu es notre Dieu qui avec l'eau et le feu, au temps d'Élie, a sauvé Israël des tromperies de Baal. Maintenant aussi, Seigneur, consacrant cette eau de ton Saint-Esprit, donne à tous ceux qui la toucheront, qui s'en oindront, qui en goûteront, la consécration et la bénédiction, la purification, la santé. Et sauve, Seigneur, tes fidèles serviteurs les empereurs, et notre empereur très chrétien par la grâce de Dieu; garde-le en paix sous ta protection, soumetts-lui tous ses

1. Correctement : обектзшакзшь... родз. — 2. Geitler при(с)ной грѣхз. — 3. Geitler дам.

ψυχῶν καὶ σωμάτων, πρὸς ἰατρειάν παθῶν, πρὸς ἀγιασμόν οἰκῶν, πρὸς πᾶσαν ὠφέλειαν ἐπιτήδειον. Σὺ γὰρ εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ δι' ὕδατος καὶ πνεύματος⁸ ἀνακαινίσας τὴν παλαιωθεῖσαν φύσιν⁹ ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας. Σὺ εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ δι' ὕδατος κατακλύσας ἐπὶ τοῦ Νῶε τὴν ἀμαρτίαν. Σὺ εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ διὰ θαλάσσης¹⁰ ἐλευθέρωσας ἐκ τῆς δουλείας Φαραῶ διὰ⁵ Μωϋσέως τὸ γένος τῶν Ἑβραίων. Σὺ εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ διαρρήξας πέτραν ἐν ἐρήμῳ, καὶ¹¹ ἐρρύθησαν ὕδατα καὶ χεῖμαρροι κατεκλύσθησαν¹¹, καὶ διψῶντα τὸν λαόν σου κορέσας¹². Σὺ εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ δι' ὕδατος καὶ πυρὸς διὰ τοῦ Ἡλία¹³ ἀπαλλάξας τὸν Ἰσραὴλ ἐκ τῆς πλάνης τοῦ Βαχλ¹⁴. Αὐτὸς καὶ νῦν, Δέσποτα, ἀγιάσας¹⁵ τὸ ὕδωρ τοῦτο τῷ Πνεύματι¹⁶ τῷ ἁγίῳ, δὸς πᾶσι τοῖς τε¹⁷ ἀπτομένοις, τοῖς τε μεταλαμβάνουσι¹⁸, τοῖς τε καὶ¹⁹ χριστομένοις¹⁸, τὸν¹⁰ ἀγιασμόν, τὴν εὐλογίαν, τὴν κάθαρσιν, τὴν ὑγίαν. Καὶ σῶσον, Κύριε, τοὺς δούλους σου τοὺς πιστοὺς βασιλεῖς ἡμῶν²⁰, καὶ φύλαξον αὐτοὺς ὑπὸ τὴν σκέπην σου ἐν εἰρήνῃ, ὑπόταξον αὐτοῖς πάντα ἔχθρον καὶ πολέμιον, χάρισαι αὐτοῖς πάντα τὰ πρὸς σωτηρίαν αἰτήματα καὶ ζῶν τὴν αἰώνιον. Ἴνα καὶ διὰ στοιχείων, καὶ δι' ἀνθρώπων, καὶ δι' ἀγγέλων, καὶ διὰ ὀρωμένων καὶ διὰ ἀοράτων, δοξάζεται τὸ πανάγιον ὄνομά σου, σὺν τῷ Πατρὶ καὶ σὺν τῷ ἁγίῳ καὶ¹⁵ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου Πνεύματι²¹, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. Καὶ²² λέγει ὁ ἱερεὺς· Εἰρήνη πᾶσιν. Ὁ διάκονος· Τὰς κεφαλὰς ἡμῶν²³ τῷ Κυρίῳ κλίνωμεν.

ennemis et adversaires, accorde-lui tout ce qu'il demande pour son salut, et la vie éternelle. Afin que ton nom très-saint soit loué et par les éléments, et par les hommes, et par les anges, et par les êtres visibles et par les êtres invisibles; avec le Père et le Saint-Esprit, maintenant et toujours, etc.

Le prêtre : Paix à tous.

Le peuple : Et à ton esprit.

Le diacre : Inclignons nos têtes devant le Seigneur.

8. καὶ πνεύματος om. S. — 9. ἡμῶν add. Co³ = S. — 10. διὰ θαλάσσης om. S. — 11. Interpolation d'après Ps. LXXVII, 20, cf. le participe κορέσας qui suit, et l'absence de καὶ χεῖμαρροι κατεκλύσθησαν dans C² (I, II). — 12. ἐκόρεσας P⁴. — 13. S = ἐπὶ τοῦ Ἡλία, mais ce peut être une traduction libre pour éviter l'accumulation de compléments à l'instrumental; c'est bien Elie l'auteur du fait invoqué, voir III Reg., XVIII, 38-45. — 14. Le texte de base ajoute : Σὺ εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ τὰ πικρὰ καὶ ἀτεκνοῦντα ὕδατα ἐπὶ Ἐλισσαίου ἄλατι θεραπεύσας. Σὺ εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ τὴν ἀδιάστατον τῆς Τριάδος συμφωνίαν ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ὑποδείξας, καὶ τὸ ὁμοούσιον τῆς πατρικῆς σου θεότητος ἡμῖν ἐν αὐτῷ φανερώσας. Ni S, ni aucun des textes parisiens dont nous nous servons ici n'attestent ces deux phrases. Conybeare note que Co⁵ les omet également. — 15. ἀγιάσον C² (I, II), P⁴, P⁹(I), Co^{2,3,5}. — 16. Tous les mss. parisiens ajoutent σου, et cf. S. — 17. τε om. C² (I), P^{4,9}. — 18. Les deux verbes sont intervertis dans S. — 19. καὶ apparait sous la forme κε dans la leçon altérée κεχρημένοις C¹ Co⁴. — 20. S présente une addition qui répondrait à : καὶ τὸν φιλόχριστον ἐκ Θεοῦ βασιλέα ἡμῶν; c'est à cet empereur seul que se rapporte dans S ce qui suit. — 21. Var. καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι dans les mss. parisiens, Co⁴ et S. — 22. Dans cette rubrique, pas un des textes grecs ne concorde exactement avec S, mais les variantes de certains d'entre eux lui répondent partiellement. Ainsi C¹ : Ὁ λαός· Ἀμήν. Ὁ ἱερεὺς· Εἰρήνη πᾶσι. Ὁ διάκονος· Τὰς κεφαλὰς. Κλίνον, Κύριε, etc.; P⁴ : Εἰρήνη πᾶσι. Ὁ λαός· Τῷ Πνεύματί σου. Ὁ ἱερεὺς· Τὰς κεφαλὰς ἡμῶν. Καὶ εὐχὴ· Κλίνον, etc. — 23. Flottement dans les mss. entre les formes ἡμῶν et ὑμῶν avec, comme conséquence, un flottement entre κλίνωμεν et κλίνετε.

Люд<иє>* Теб<ѣ>, Г<оспод>і.

П<о>пз, таи'

Приклони, Г<оспод>і, оухо твое і послушай насъ, изболѣвѣи къ Ерзданѣ крѣтити са і събщ<ь> водѣ снѣгъ бл<а>г<осло>ви кса нзи авлѣжшам по-клонениемъ <с>воихъ' бзи образъ работѣ, і сзподоби нзи наплизнити са с<ва>тзина твоеѣ взоушениемъ водѣ снѣгъ, і да бѣдетъ намъ, Г<оспод>і, въ ицѣленіе д<оу>ши і тѣлоу.

К². Тзи бо еси с<ва>тзѣа наша і тебѣ слава възсілаемъ, О<ть>цю ||

И потом<ь> възложит<х> кр<х>стъ[і] въ водѣ, кр<х>ста им<ь>³ і г<лаго>ла'

* Fol. 6 b.

Въ сла*ва с<ва>тзиѣ Троица, О<ть>ца и С<зи>на и с<ва>-тааго д<оу>ха, нзинѣ и присно и ||

Люд<иє>* Амин<х>.

МОЛ-ИТВА>

надъ кодожъ с<ва>тааго просѣшениѣ,

г<лаго>лема въ¹ окринѣ цр<х>к<х>вѣнѣшъ.

Б<о>же, Б<о>же нашъ, прѣложеніи при Мосѣи водѣ горзкѣжъ людемъ твоимъ въ сладкѣжъ, і крѣждажшамъ водѣ при Елиси солижъ ицѣль, і Ерзданскзиѣ²

Le peuple : Devant toi, Seigneur.

Le prêtre, à voix basse :

Incline, Seigneur, ton oreille et écoute-nous, toi qui as consenti à être baptisé dans le Jourdain et qui as sanctifié ces eaux : bénis-nous tous, qui par l'inclinaison de nos cous montrons l'aspect de la servitude, et daigne faire que nous soyons comblés de ta sanctification en goûtant de cette eau, et qu'elle nous donne, Seigneur, la guérison de l'âme et du corps.

1. Geitler тзоихъ. — 2. Lire sans doute К<х>згла>ш<єниє>. — 3. Geitler крѣстъ і... ими. Le pluriel du slave s'explique visiblement par une contamination de deux rubriques relatives à des gestes distincts mais semblables : le signe de la croix avec la croix (крѣстъ) et le signe de la croix avec les doigts (прѣстѣи). Cf. dans G : εἶτα ἐμφοῦσθε εἰς τὸ ὕδωρ τρίς, σφραγίζων μετὰ τῶν δακτυλίων τὸ ὕδωρ βαθύ; cf. aussi dans C² (1), f. 52 v., une rubrique des Διακονικὰ τοῦ βαπτίσματος dans un autre contexte (ἀγγεῖον ἐλαίου) : καὶ σφραγίζει τῷ δακτύλῳ γ' καὶ λέγει...

1. въ répond à ἐν au sens de « auprès de ». — 2. Geitler иерзданскзиѣ.

Ἐπεύχεται ὁ ἱερεύς²⁴.

Κλῆνον²⁵, Κύριε, τὸ οὖς σου καὶ ἐπάκουσον ἡμῶν, ὁ ἐν Ἰορδάνῃ βαπτισθῆναι καταδεξάμενος καὶ ἀγιάσας τὰ ὕδατα²⁶, καὶ²⁷ εὐλόγησον πάντας ἡμᾶς τοὺς διὰ τῆς κλίσεως τοῦ ἑαυτῶν ἀυχένος²⁸ σημάναντάς²⁹ σοὶ³⁰ τὸ τῆς δουλείας πρόσχημα, καὶ καταξιώσον ἡμᾶς
5 ἐμπλησθῆναι τοῦ ἁγιασμοῦ σου διὰ τῆς τοῦ ὕδατος τούτου μεταλήψεως, καὶ γενέσθω ἡμῖν, Κύριε, εἰς ὑγίαν³¹ ψυχῆς καὶ σώματος.

Ἐκφώνως· Σὺ γὰρ εἶ ὁ ἁγιασμὸς ἡμῶν καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν³².

ΕΥΧΗ ἌΛΛΗ

εἰς τὸ ὕδωρ τῶν ἁγίων βαπτισμάτων τῶν ἁγίων Θεοφανείων,
10 λεγομένη ἐν τῇ φιάλῃ τοῦ μεσαύλου τῆς ἐκκλησίας¹.

Ὁ Θεός, ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ τὸ πικρὸν ὕδωρ ἐπὶ Μώσεως τῷ λαῷ εἰς γλυκὺ μεταποιήσας, καὶ τὰ βλαβερὰ ὕδατα ἐπὶ Ἐλισσαίου ἄλατι θεραπεύσας, καὶ τὰ Ἰορδάνεια ρεῖθρα ἀγιάσας τῇ

A haute voix : Car tu es notre sanctification, et nous t'adressons la gloire, au Père, etc.

Et ensuite il met la croix dans l'eau, faisant avec elle le signe de la croix et disant : A la gloire de la Sainte Trinité, du Père et du Fils et du Saint-Esprit, maintenant et toujours, etc.

Le peuple : Amen.

Prière sur l'eau de la Sainte Épiphanie (dite à la fontaine de l'église).

Dieu, notre Dieu, qui du temps de Moïse as changé pour ton peuple l'eau amère en eau douce et qui, du temps d'Élisée, as assaini avec du sel les eaux nuisibles, et qui as sanctifié les eaux du Jourdain de ta très pure apparition,

24. S suppose μυστικῶς (sans ἐπεύχεται), attesté par P⁹. — 25. *Variantes nouvelles* : G p. 447; P⁴ p. 14 (= P⁴(III)); P⁷ ff. 55 v.-56 r.; P⁹ f. 83 v. (= P⁹(III)). C² (I) s'arrête ici. — 26. ταῦτα add. C² (III) = S. — 27. καὶ manque dans les autres mss. grecs et dans S. — 28. τῶν ἑαυτῶν ἀυχένων Co² (= S). — 29. σημάινοντας dans tous les textes parisiens et dans Co^{2,4} = S. — 30. σοὶ manque dans la majorité des mss. parisiens, dans Co^{2,4} et dans S. — 31. ὑγίαν, var. ἴασιν P⁴ = S. — 32. τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, etc. Co^{4,5} P^{2,9}, et S, qui s'arrête après Πατρί. Pour la rubrique qui suit, il y a de nouveau un flottement dans les mss. grecs. Le texte de base s'écarte de S, mais d'autres mss. le confirment : P⁹ (III) Καὶ εὐλογῶν τὰ ὕδατα σταυροειδῶς κατάγων τὸν σταυρὸν ὄρθιον λέγει ὁ ἱερεύς· Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου; P⁹ (I) Καὶ λαβὼν τὸν τίμιον σταυρὸν βαπτίζει καὶ λέγει τὸ παρὸν τροπάριον· Ἦχος· α'...; G 462 Εἶτα λαμβάνει ὁ ἱερεύς τὸν τίμιον σταυρὸν, καὶ βαπτίζει αὐτὸν σταυροειδῶς, λέγων οὕτως· Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ἐκάστη προσήσει κατάγων αὐτὸν ἐν τῷ ὕδατι καὶ ἀνάγων, etc.

Texte de base : Co¹ (pp. 420-421). *Variantes* : G p. 449; C¹ f. 45 r. v.; C² f. 57 r.; P³ f. 83 r. v.; P⁷ f. 55 r. v.

1. Εὐχὴ ἑτέρα εἰς τὸν ἁγιασμόν τῶν ὑδάτων C²; Εὐχὴ ἄλλη λεγομένη ἐν τῇ φιάλῃ τοῦ μεσαύλου P³. Les autres mss. grecs se rapprochent du texte de base.

водзі сѣ<а>щѣ прѣчистзімъ твоимъ просѣщениемъ тзи и нзінѣ, Бл<адзі>ко, с<ва>ти водѣ снѣ и сзтвори ѡбзѣти вѣщмъ почрзпащѣнимъ отъ немъ, и кропащѣнимъ сѣ ещ, і вквоушащѣнимъ емъ, бл<а>г<осло>веню істочьникъ, бальство недѣгомъ, свѣщениє <домомъ>³, вѣщомоу ковоу видимоу же и невидимоу отзгонен<іє>⁴.

Ѳ. Ъко твоѣ естз дрзжава і тво ||

* Fol. 7 a.

*. МОЛ<ИТВА>

НА ПОСТРИЖЕНИЕ ВЛАСОМЪ ШТРОЧАТЕ.

Бл<адзі>ко Г<оспод>і Б<о>же о<тъ>ць нашихъ, заповѣдавзі Аврамоу пострѣши главлъ рабоу твоємоу Мельхиседекоу, пришед<зіи>¹ на благословение і пострижение с<ва>тзіхъ ап<осто>лз твоихъ і оученикъ, и давзі имъ вк власз мѣсто вѣрж и словеса под<а>внью² тзи и семоу рабоу твоємоу подажди мзісль праведнѣ і жизнь добродѣтѣльнѣ, да по заповѣдемъ твоимъ живкз і оугоднаѣ твоѣ сзтворѣ сзподобитз сѣ стоѣннѣ³ твоего деснаго, а подзе-млащюмоу дажди і томоу благословение еже дастз праведноумоу Семеоноу 15 приемзшюмоу на рѣкоу Г<оспод>ѣ нашего Ис<оу>х<ръст>ѣ.

Ѳ. Ъко благо<сло>в<и> сѣ і прослави прѣчестзное и<ма> твоє.

maintenant aussi, Seigneur, sanctifie cette eau et fais qu'elle devienne, pour tous ceux qui en puiseront, qui s'en aspergeront et qui en goûteront, source de bénédiction, remède contre les maux, sanctification des demeures, défense contre tout complot visible et invisible.

A haute voix : Parce que la puissance est à toi, et à toi, etc.

PRIÈRE

pour la coupe des cheveux d'un enfant.

Maître, Seigneur, Dieu de nos pères, qui ordonnas à Abraham de tondre la tête de ton serviteur Melchisédech, qui assistas à la bénédiction et à la

3. Geitler свѣщениє недѣгомъ, faute manifeste (cf. le passage analogue, p. 6. 1. 1-2). — 4. Geitler отъ гонененіи.

1. Geitler пришедзію : les copistes ont rattaché le mot à Мельхиседекоу. — 2. Geitler по дѣвнью. — 3. D'après les textes grecs, on peut supposer <и> стоѣннѣ.

ἀχράντῳ σου ἐπιφανείᾳ· αὐτὸς καὶ νῦν, Δέσποτα, ἀγίασον τὸ ὕδωρ τοῦτο καὶ ποιήσον αὐτὸ γενέσθαι πᾶσιν τοῖς ἀρουμένοις² καὶ τοῖς μεταλαμβάνουσιν ἐξ αὐτοῦ εὐλογίας πηγῆν, ἰατρείαν παθῶν, ἀγιασμόν οἴκων, πάσης ἐπιβούλης ὄρατῆς τε καὶ ἀόρατου ἀλεξιτήριον.

Ἐκφώνως· Ὅτι σὸν τὸ κράτος καὶ σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα, τοῦ
5 Πατρὸς...³

ΕΥΧΗ

ἑτέρα εἰς τριχοκουρίαν¹.

Δέσποτα Κύριε ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, ὁ ἐντειλάμενος Ἄβραάμ κειραὶ τὴν κεφαλὴν² τοῦ σοῦ θεράποντος Μελχισεδέκ, ὁ παραγενόμενος ἐπὶ τῇ εὐλογίᾳ καὶ κουρᾷ τῶν ἁγίων σου
10 ἀποστόλων καὶ μαθητῶν καὶ δωρησάμενος αὐτοῖς ἀντὶ τῶν τριχῶν πίστιν καὶ λόγους μεταδόσεως· αὐτὸς καὶ τῷ δούλῳ σου (τῷ δεῖνα)³ παράσχου λογισμοὺς⁴ δικαιοσύνης καὶ πολιτείαν ἐνάρετον, ἵνα κατὰ τὰς ἐντολάς σου πολιτευσάμενος καὶ τὰ εὐάρεστά σοι⁵ ποιήσας ἀξιωθῇ καὶ⁶ ἐκ δεξιῶν σου παραστάσεως⁷. τῷ δεχομένῳ πίστιν⁸ δῶρησαι καὶ αὐτῷ εὐλογίαν ἣν ἐδώρησω τῷ δικαίῳ (Συμεῶν)⁹ δεξαμένῳ¹⁰ ἐν ἀγκάλαις τὸν Κύριον <ἡμῶν
15 Ἰησοῦν Χριστόν>¹¹.

<Ὅτι ἠυλόγηται καὶ δεδοξασται...>¹².

coupe des cheveux de tes saints apôtres et disciples et qui leur donnas à la place des cheveux la foi et les paroles de communication, accorde aussi à ton serviteur ici présent la pensée de justice et la vie vertueuse, pour qu'après avoir vécu selon tes commandements et avoir accompli les actions qui te plaisent il soit jugé digne de se tenir à ta droite; et celui qui reçoit (les cheveux), donne-lui aussi la bénédiction que tu donnas au juste Siméon qui tint dans ses bras notre Seigneur Jésus-Christ.

A haute voix : Parce que < ton nom > très auguste a été béni et glorifié.

2. S ajoute : « et à ceux qui s'en aspergeront » = καὶ τοῖς βαντιζομένοις (αὐτῷ). Cf. le passage analogue p. 5, l. 18. — 3. Le texte de base continue : Καὶ τοῦ διακόνου λέγοντος· Τὰς κεφαλὰς ἡμῶν τῷ Κυρίῳ κλίνομεν, ἐπέυχεται ὁ ἱερεὺς· Κλῖνον, Κύριε..., καὶ τὰ ἐξῆς. Rubriques analogues dans C¹ et P^{3,7}. Dans C², la prière s'arrête à Ὅτι σὸν τὸ κράτος, et est suivie de la rubrique : Καὶ λαμβάνει ὁ ἱερεὺς τὸν σταυρὸν καὶ φωτίζει καὶ λέγει· Ἐν Ἰορδάνῃ βαπτιζομένου σου, Κύριε· καὶ εἶθ' οὗτος ἀπολύεται.

Texte de base : Ma, p. 355 (Eucologe P. Uspenskij). Variantes : D^{5,8} (Dmitrievskij, *Opis.*, pp. 55-56; D⁵ donne une rédaction remaniée et altérée, D⁸ est reproduit chez Dmitrievskij sous la forme de variantes de D⁵); M (*Ord.*), pp. 91-92.

1. Εὐχὴ εἰς τὸ κουρεῦσαι ἄνδρα τέλειον D⁵. — 2. τὴν κόμην D⁵ M. — 3. τῷδε D⁵; τὸν δοῦλόν σου τόνδε παράσχου D⁸. — 4. λογισμὸν δικαιοσύνης D^{5,8} = S. — 5. τὰ ἀρεστά σου D⁵. — 6. τῆς add. D⁸. — 7. στάσεως D⁸ M. — 8. Mansvetov indique qu'ailleurs on trouve τρίχας à la place de πίστιν; τῷ δὲ πίστει δεχομένῳ ταύτας δῶρησαι D⁸; S = τῷ δὲ δεχομένῳ δῶρησαι. — 9. D⁸ M sans parenthèses. — 10. τῷ δεξαμένῳ D⁸. — 11. D⁸ M = S. — 12. D⁸; τὸ πάντιμον ὄνομά σου add. M = S.

МОЛ<ИТВА> Б̄

ТАКОЖДЕ КЛАСОМЪ.

- * Fol. 7 b. * Кладзі>ко Г<оспод>і Б<о>же нашъ, почетзі ч<лобѣ>ка по образу скоемоу и д<оу>шежъ сзмислѣножъ і тѣломъ благообразномъ сзвръши¹, ꙗко да тѣло слоужитъ мзислѣнѣи д<оу>ши, і главъ на бзишнихъ мѣстѣ положи¹ і на нихъ множишиѣ чювьствѣ оутврждѣ не застѣпаѣща другъ друга, класзі же главъ покръіахъ еси да не брѣдитъ са измѣненіемъ вѣтръ, і бса оудзі потрѣбно оустрои на немъ да кѣми ксхбалитъ та благаго хъдожьника. Тх<і>², Кладзі>ко, твоимъ ссждомъ избранзімъ ап<осто>ломъ Павломъ заповѣдавзі намъ ксе въ славъ твою творити, пришедшаго раба твоего сего начати пострѣши класзі главъ скоежъ кл<а>г<осло>ви коупно сз подзе-
* Fol. 8 a. млщинимъ³ класзі его. Дажди имъ бсегда⁴ поучати са заповѣдемъ твоимъ⁵ і оугоднаа твоѣ дѣѣти.

К. Ёко милостивъ і⁵ ч<лобѣ>к<о>любѣць Б<ог>хъ еси.

По постриженѣи гл<агол>е<тз> слоуг<а>⁶ Главъ<зі> наш<а> 15

Г<оспод>ю поклон<имъ>.

Люд<ие> Тѣк<ѣ>, Г<оспод>і.

Попъ творитъ пакзі мол<итва>⁷ младеньцю*

Deuxième prière pour la coupe des cheveux.

Maître, Seigneur notre Dieu, qui as honoré l'homme en le créant à ton image et qui l'as formé d'une âme raisonnable et d'un corps de bel aspect en sorte que le corps serve l'âme raisonnable, qui as placé la tête à la place la plus haute, et qui as établi en elle de nombreux sens qui ne se gênent pas les uns les autres, tu as couvert la tête de cheveux pour qu'elle ne souffre pas du changement des vents, et tu as formé tous ses membres de façon appropriée pour qu'en tout il te rende grâce, à toi, artisan excellent. Toi, Maître, qui par ton vase d'élection l'apôtre Paul nous as ordonné de faire tout pour ta gloire, bénis ton serviteur ici présent qui est venu offrir la première coupe des

1. Tous les textes grecs ont le participe : on attend donc dans S сзвръшь, положъ, comme on a оутврждѣ; et en outre après сзвръшь le pronom ѱ = αὐτόν. — 2. Geitler тз. — 3. Geitler сзподземлщинимъ. — 4. Geitler ксегда. — 5. Geitler милостизі. — 6. Geitler глѣ слоу. — 7. Geitler млб.

ΕΥΧΗ

εἰς τὸ κουρεῦσαι παιδίον¹.

Δέσποτα Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ τῇ εἰκόνι σου τιμήσας τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος εὐπρεποῦς κατασκευάσας αὐτὸν ὡς ἂν τὸ σῶμα ἐξυπηρετῇ² τῇ λογικῇ ψυχῇ, κεφαλὴν³ μὲν ἐπὶ τῶν ὑψηλοτάτων δεῖς⁴ <καὶ ἐν αὐτῇ τὰς πλείστας>⁵ τὰς τῶν αἰσθήσεων καθιδρύσας μὴ παρεμποδιζούσας ἀλλήλαις, ταῖς⁶ θριξίν τὴν κεφαλὴν ὀροφώσας⁷ πρὸς τὸ μὴ βλάπτεσθαι ταῖς μεταβολαῖς τῶν ἀέρων, καὶ πάντα τὰ μέλη αὐτῶν⁸ χρησίμως ἐμφυτεύσας ἵνα διὰ πάντων εὐχαριστῇ σοι τῷ τεχνίτῃ⁹. αὐτός, Δέσποτα, ὁ διὰ τοῦ σκεύους τῆς ἐκλογῆς σοῦ Παύλου τοῦ ἀποστόλου ἐντειλάμενος ἡμῖν πάντα εἰς δόξαν τὴν σὴν ποιεῖν, τὸν προσελθόντα δοῦλόν σου τόνδε ἀπαρχὴν ποιήσ<ασ>θαι¹⁰ κείρασθαι τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ εὐλόγησον ἅμα τῷ αὐτοῦ ἀναδόχῳ¹¹ τῷδε¹². Καὶ¹³ δὸς αὐτοῖς πάντοτε μελετᾶν ἐν τῷ νόμῳ¹⁴ σου καὶ¹⁵ εὐάρεστα¹⁶ πράττειν.

Ἔστι ἐλεήμων καὶ φιλ<άνθρωπος>¹⁷ Θεὸς ὑπάρχεις καὶ σοὶ τὴν δόξαν, etc.>¹⁸.

Καὶ¹ μετὰ τὸ κουρεῦσαι ἱερεὺς· Τὰς κεφαλὰς².

cheveux de sa tête, en même temps que celui qui reçoit ses cheveux. Donneleur de pratiquer toujours tes commandements et de faire ce qui t'est agréable.

A haute voix : Car tu es le Dieu miséricordieux et qui aime les hommes.

Après la coupe des cheveux, le diacre dit : Inclignons nos têtes devant le Seigneur.

Le peuple : Devant toi, Seigneur.

Le prêtre reprend la prière pour l'enfant :

Texte de base : P² pp. 248-249. *Variantes* : G p. 375; Co⁶ avec les variantes de Co^{2,3} (Conybeare, pp. 410-411); C² f. 54 r. v.; P⁹ ff. 69 v.-70 r.

1. παιδα Co⁶; Εὐχὴ εἰς τριχοουρίαν G. — 2. ἐξυπηρετῆσαι G; ἐξυπηρετῆται Co⁶ P⁹. — 3. καὶ κεφαλὴν Co^{2,3}. — 4. θεῖς Co⁶ G; δεῖς ne serait-il qu'une faute pour θεῖς? — 5. Texte de tous les autres mss. grecs et de S. — 6. δέ add. G Co⁶ P⁹ = S. — 7. S = ὀροφώσας. — 8. αὐτῶ G Co^{2,6}; αὐτοῦ C²; S « sur lui » (l'homme). — 9. τῷ ἀριστοτέχνῃ G (τῷ ἀρίστῳ τέχνῃ (=?) C² P⁹; τῷ ἀριστοτεχνίτῃ Co⁶) = S. — 10. ποιήσθαι P², mais ποιήσασθαι dans tous les autres mss. grecs. — 11. διαδόχῳ Co³. — 12. τῷ ἀναδόχῳ αὐτοῦ C²; τῷδε manque dans les autres mss. grecs et dans S. — 13. καὶ om. S; Co² fait précéder la phrase de l'indication : ὁ διάκονος. — 14. S « tes commandements ». — 15. τά add. Co⁶. — 16. σοὶ add. G Co⁶ (C²) P⁹ = S. — 17. La fin dans G Co⁶, en partie dans P⁹ = S. — 18. Co³ ajoute la rubrique suivante : καὶ κουρεῦει ὁ ἱερεὺς εἰς τὰς τεσσάρων μερίδας τῆς κεφαλῆς τοῦ παιδίου λέγων· Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ... Καὶ μετὰ τὸ κουρεῦσαι ὁ ἱερεὺς λέγει· Εἰρήνη πᾶσιν. Ὁ διάκονος· Τὰς κεφαλὰς; P⁹ : Εἶτα κουρεῦει αὐτὸν σταυροειδῶς, λέγων· Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὁ διάκονος· Τὰς κεφαλὰς ἡμῶν; Co² : Καὶ κουρεῦει αὐτὸν καὶ μετὰ τοῦτο ὁ ἱερεὺς· Εἰρήνη πᾶσι. Τὰς κεφαλὰς ὑμῶν τῷ Κυρίῳ κλίνετε. Εὐχὴ.

1. *Texte de base* : P² p. 249. *Variantes* : G p. 375; Co¹ et ses variantes Co^{2,3,6} (Conybeare, pp. 408-409); P⁷ f. 74 r. v.

2. Καὶ μετὰ τὸ κουρεῦσαι αὐτὸν ὁ ἱερεὺς λέγει· Εἰρήνη πᾶσι. Ὁ διάκονος· Τὰς κεφαλὰς. Δέσποτα Κύριε, σὲ ἱκετεύομεν, etc. P⁷; Εἰρήνη πᾶσι. Τὰς κεφαλὰς ὑμῶν τῷ Κυρίῳ κλίνετε G (dans la seconde partie d'une Εὐχὴ εἰς τριχοουρίαν).

ТѦ МОЛИМЪ, Г<оспод>І Б<о>ЖЕ С<ъ>П<асе>НИѢ НАШЕГО, КЛ<а>Г<о>ВѢШЬ-
ШААГО ШТЪ ИСПЛЪНЕНИѢ КЪПѢЛИ ТВОЕЪ БЛАГОСТЪИНА⁸ СЕ МЛАДАТЬЦЕ⁹ І НА ГЛАВѢ
ЕГО КЛ<а>ГО<сло>ВЕНІЕ ТВОЕ ДА СЪНИДЕТЪ, І ЪКОЖЕ КЛ<а>ГО<сло>БИ Д<лбзи>ДА
РДКОЖ ПР<оро>КА ТВОЕГО САМОИДѢ, ТАКО КЛ<а>Г<осло>БИ І СЕ МЛАДАТЬЦЕ
РДКОЖ МОЕЪ ГРѢШНОЖ, ПОСЪИЛАЖ⁹ НА НЬ Д<оу>ХЪ ТВОИ С<вд>ТЪІ. ДАЖДИ
ЕМОУ ВЪ НАЧИНАНЬІ ПОСТРИЖЕНИѢ ВЛАСЪ ЕГО ПОСПѢШЕНІЕ ВЪ ТѢЛЕСІ ИСПЛЪНЕНІѢ
І СЪДИНЪІ СТАРОСТИ, ДА ОУЗЪРИТЪ БЛАГАА ИЕР<оуса>Л<и>МОБА¹⁰ БСА ДНИ ЖИВОТА
СВОЕГО⁹ І ДАЖДИ ЕМОУ ОУГОДИТИ ТЕБѢ ДѢЛЪІ БЛАГЪІ, ЪЖЕ ОУГОТОВАЛЪ ЕСИ
ХОДИТИ КЪ НИХЪ.

* Fol. 8 b. **В.** ЪКО ТЕБѢ ПОДОБАЕТЪ БСѢ * СЛАВА, О<тъ>ЦЮ И С<зи>НОУ И С<вд>ТОУМОУ¹⁰
Д<оу>ХОУ.

МОЛ<ИТКА> Б¹

НА ПОСТРИЖЕНІЕ ВЛАСОМЪ И² БРАДѢ.

Г<оспод>І Б<о>ЖЕ НАШЪ, СЪТВОРЕН БСѢ ОТЪ НЕКЪИТИѢ КЪ КЪИТИЕ, АБЛЕНА
ЗНАМЕНИѢ ВЕЛИЧИѢ ТВОЕГО, І Ч<ловѣ>КА НЕ ТЪКЪМО СКОИМЪ ОБРАЗОМЪ СЪИЗІ-
СЛЪИЗІМЪ І СЛОВЕСЪИЗІМЪ РАЗЛИЧНО ОУКРАШЪ, ИЗ И ВЛАСЪ МНОГОРАЗЛИЧѢ
ОУПОДОБЪ³, ТЪІ РАБА ТВОЕГО СЕГО ПОСТРИГАЮЩА КЪІКЪІ ГЛАВЪІ СВОЕЪ ІЛИ БРАДЪ
СКОЖ ПЪ ЛѢПОТЪ ЛИЦА СВОЕГО БСѢМИ ДАРЪМИ ТВОИМИ ОУКРАСИ, И КОУПЪНО⁴ СЪ

Nous te prions, Seigneur, Dieu de notre salut, qui as béni cet enfant de la plénitude du bain de ta bonté (*ou peut-être* : dans ta bonté, du contenu des fonts baptismaux), que ta bénédiction descende aussi sur sa tête, et, comme tu as béni David par la main de ton prophète Samuel, bénis aussi cet enfant par ma main pécheresse, en envoyant sur lui ton Saint-Esprit. Dans les prémices de la coupe de ses cheveux, accorde-lui de progresser dans un corps complètement développé et (donne-lui) les cheveux gris de la vieillesse,

8. Peut-être altéré de ТВОЕЪ БЛАГОСТЪИНЕЪ. — 9. Pour ПОСЪИЛАЖ. — 10. Geitler ИЕРМЛОБА.

1. Cf. la Мол(итва) в постриж(е)ніе гл(а)вѣі dans le manuscrit n° 869 (xvie s.), fol. 205, de la Bibliothèque de Sofia, éditée par A. Almazov (КЪ исторіи молитвъ на разные случаи, p. 40). — 2. и à la place de или que supposent les textes grecs, et qui se rencontre plus loin. — 3. Ce passage laisse supposer soit une altération de l'original grec (καταξιώσας?), soit un remaniement du texte slave. — 4. Le texte slavon édité par A. Almazov, *loc. cit.*, s'écarte ici de S pour suivre la majorité des textes grecs.

Σὲ³ ἱκετεύομεν, Κύριε ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας ἡμῶν, ὁ ἐκ τοῦ πληρώματος τῆς κολ<υμβήθρας
 διὰ>⁴ τῆς σῆς ἀγαθότητος εὐλογή<σας τὸ παρ>ὸν⁴ νήπιον, ἐπὶ⁵ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἢ
 εὐλογία σου καταβήτω⁶. καὶ ὡς εὐλόγησας Δαβὶδ διὰ χειρὸς τοῦ προφήτου⁷ Σαμουὴλ,
 <οὕτως>⁸ εὐλόγησον καὶ τὸ παρὸν νήπιον διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ἐπιφοιτῶν⁹
⁵ τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον. Καὶ ἐν τῇ ἀπαρχῇ τοῦ κείρασθαι αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν¹⁰, δὸς¹¹
 προκόψαι ἐν ἡλικίᾳ πεπληρωμένη καὶ πολιᾶ γήρους¹², ὅπως ἴδῃ τὰ ἀγαθὰ Ἱερουσαλήμ
 πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτοῦ¹³ καὶ εὐαρεστήσῃ σοι ἐν ἔργοις καὶ λόγοις οἷς¹⁴
 προητοίμασας ἵνα ἐν αὐτοῖς περιπατήσωμεν.

Ὅτι¹⁵ σοι πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ¹⁶.

10

ΕΥΧΗ

ἐπὶ πάγωνος κουρᾶ ἢ κεφαλής¹.

Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα παραγαγών, τῆς σῆς μεγα-
 λειότητος ἐμφανῆ γνωρίσματα, καὶ τὸν ἄνθρωπον οὐ μόνον τῇ σῇ εἰκόνι τῇ νοερᾷ τε καὶ
 λογικῇ διαφέροντα² κατακοσμήσας, ἀλλὰ καὶ θριξίν αὐτὸν ποικίλοις³ καθωραΐσας, αὐτὸς καὶ
¹⁵ τὸν δοῦλόν σου τόνδε εἰς εὐπρέπειαν τῆς αὐτοῦ⁴ προσόψεως ἀποκειρόμενον⁵ τὸν ἑαυτοῦ πάγωνα

« pour qu'il voie les biens de Jérusalem tous les jours de sa vie », et donne-lui
 de te complaire « par les bonnes œuvres que tu as disposées pour que nous
 suivions leur voie ».

A haute voix : Car c'est à toi que convient toute gloire, Père, Fils
 et Saint-Esprit.

Troisième prière pour la coupe des cheveux et de la barbe.

Seigneur notre Dieu, qui as tout fait venir du néant à l'existence (comme)
 marques visibles de ta grandeur, et qui as non seulement orné diversement
 l'homme, à ton image, de l'intelligence et de la parole, mais l'as embelli
 aussi de diverses sortes de poils, pare de toutes tes grâces ton serviteur ici
 présent qui, pour la beauté de son visage, coupe sa chevelure ou sa barbe;

3. Dans Co¹, c'est une prière séparée intitulée Εὐχὴ εἰς τὸ κουρεῦσαι παιδάριον. — 4. Lacunes dans
 P² (une partie du feuillet arrachée), comblées par les autres mss.; S (s'il n'est pas altéré) suppose
 τῆς κολυμβήθρας τῆς σῆς ἀγαθότητος, sans διά. — 5. καὶ ἐπὶ G Co¹ P⁷ = S. — 6. κατελλθάτω Co¹. — 7. « de
 ton prophète » S. — 8. Ainsi dans Co¹ P⁷ = S : οὕτως dans le ms. de base. — 9. αὐτῷ add. G Co¹ P⁷
 = S. — 10. Var. κόμην Co¹. — 11. αὐτῷ add. Co¹ = S. — 12. S traduit librement et fait de « les
 cheveux gris de la vieillesse » le complément du verbe « donne ». — 13. Cf. Ps. cxxvii, 5. — 14. καὶ
 λόγοις ἀγαθοῖς οἷς Co³ (cette fin de prière manque dans Co⁶). S présente un texte un peu différent et plus
 proche de celui des Apôtres (Eph., II, 10) : il répond à καὶ δὸς αὐτῷ εὐαρεστήσῃ σοι ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς οἷς
 προητοίμασας περιπατεῖν ἐν αὐτοῖς (ἵνα ἐν αὐτοῖς περιπατήσωμεν). — 15. Ἐκφώνω; add. Co⁶ = S. — 16. Var.
 Ὅτι πρέπει σοι αἶνος καὶ δόξα καὶ πᾶσα προσκύνησις, τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν, etc.

Texte de base : G p. 378. Variantes : C¹ ff. 41v.-42r.; P³ ff. 124v.-125r.; D⁵ (Dmitrievskij, p. 56).

1. Εὐχὴ ἑτέρα εἰς τὸ κείραι κόμην ἢ πάγωνα D⁵ = S (« et la barbe »). — 2. διαφέροντως C¹ P³. — 3. ποι-
 κίλω; C¹ P³; S suppose : ἀλλὰ καὶ τριχῶν ποικιλίας καταξίωσας. — 4. αὐτοῦ G, ἑαυτοῦ C¹ P³. — 5. τὸν
 ἀποκειρόμενον P³.

рабомъ твоимъ симъ подземашшимъ сподоки ꙗ мирошь д<оу>хобънзимъ прочее житие ею скончати.

Тзи бо еси давецъ оубогимъ и тебѣ слава възсияемъ, О<ть>цю и С<зи>ноу и с<ва>тоумоу Д<оу>х<оу>.

МОЛ<ИТВА>

на пострижение брадѣ.

* Fol. 9 a. * Г<оспод>и Б<о>же силъ, Ѡ<ть>че Г<оспод>а нашего Ис<оу>х<ръст>а, избравши нзи грѣшнзихъ твоимъ сзмотрениемъ въ слоужбѣхъ нерѣискѣхъ, да нами людие твои вѣрзнии слоужатъ прѣпод<о>бноумоу ншени твоемоу, тебѣ сѧ молимъ и оу тебе просимъ, Г<оспод>и Б<о>же вѣдрзжителю' бл<а>- 10
г<осло>ви дѣла рѣкоу твоею¹, да ꙗко градѣще благ<осло>вение на главѣхъ Аронѣ и на брадѣ его, и ꙗко роса ѡрзмоунска сзходѣщиѣ на горзи Сиона², тако да възидетъ³ бл<а>г<осло>вение твое на главѣхъ раба твоего сего и на брадѣ его хотѣща пострѣши ж.

Ѡ. ꙗко тебѣ подобаетъ вѣсѣ слава, Ѡ<ть>цю и С<зи>ноу || 15

lui et ton serviteur ici présent, son parrain, daigne qu'ils terminent le reste de leur vie dans la paix spirituelle.

Car tu es celui qui donne aux pauvres, et nous t'adressons la gloire, au Père et au Fils et au Saint-Esprit.

Prière pour la coupe de la barbe.

Seigneur, Dieu des Puissances, Père de notre Seigneur Jésus-Christ, qui

1. D'après le grec, on peut conjecturer нашю. — 2. Cf. Ps. cxxxii, 2-3 (Ps. Sin.) : ꙗко хризма на главѣхъ сзходѣштеї (= -щии Pogr., Vol.) на брадѣ Аронѣхъ, сзходѣштиї (= -штиѣ) на ометзи риззи его, ꙗко роса ѡрзмоунѣхъ сзходѣштиѣ на горзи Сионѣ. — 3. Le grec suppose сзидетъ.

ἢ τὴν κόμην⁶ πᾶσι τοῖς παρὰ σοῦ θείοις χαρίσμασι κατακόσμησον. Καὶ κατελθέτω ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ τὸν πώγωνα ἢ εὐλογία σου, etc.

ΕΥΧΗ

ἐπὶ¹ πωγωνοκουρίαν.

5 Κύριε ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, ὁ Πατὴρ τοῦ <Κυρίου>² ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ τῆ σῆ οικονομίᾳ ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐν τῇ ἱερουργίᾳ τῆς ἱερωσύνης ἐπιλεξάμενος ἵνα δι' ἡμῶν ὁ λαὸς σου ὁ πιστὸς λατρεύῃ τῷ³ ὀνόματι τῷ σῷ⁴, σοῦ δεόμεθα καὶ σὲ ἱκετεύομεν⁵. εὐλόγησον τὰ ἔργα τῶν χειρῶν ἡμῶν⁶, καὶ ὡς ἡ εὐλογία ἢ κατερχομένη ἐπὶ τὴν κεφαλὴν Ἄαρων καὶ ἐπὶ τὸν πώγωνα αὐτοῦ, καὶ ὡς ἡ δρόσος Ἄερμών⁷ ἢ καταβαίνουσα ἐπὶ τὰ ὄρη
10 Σιών⁸, οὕτως κατελθέτω ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ δούλου σου⁹ καὶ ἐπὶ τὸν πώγωνα αὐτοῦ ἀρχομένη¹⁰ ἀποκείρασθαι αὐτόν¹¹.

par ta providence nous as choisis, nous pécheurs, pour le service sacerdotal, pour que par notre moyen ton peuple fidèle serve ton nom sacré, nous te prions et supplions, Seigneur Dieu tout-puissant : bénis les actes de < nos > mains, et comme la bénédiction venant sur la tête d'Aaron et sur sa barbe, et comme la rosée de l'Hermon descendant sur les montagnes de Sion, que ta bénédiction descende sur la tête de ton serviteur ici présent et sur sa barbe qu'il veut couper.

A haute voix : Car à toi est due toute la gloire, Père, Fils, etc.

6. D⁵ κεφαλὴν ἢ τὸν πώγωνα σὺν τῷ πιστῷ σου δούλῳ αὐτοῦ ἀναδόχῳ πᾶσι τοῖς παρὰ σοῦ χαρίσμασι κατακόσμησον, ἀξιῶν αὐτὸν ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμοφροσύνῃ πνευματικῇ τὸν ἐπίλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς αὐτοῦ διανῦσαι. Ἐκφώνησις· Σὺ γὰρ εἶ ὁ δοτὴρ τῶν ἀγαθῶν καὶ σοὶ τὴν δόξαν. C'est à cette rédaction que se rattache approximativement S.

Texte de base : P² pp. 175-176, Variantes : G p. 378; D⁵ (Dmitrievskij, p. 56).

1. εἰς G. — 2. Κυρίου G = S. — 3. S add. « sacré ». — 4. τὸ ὄνομα τὸ σόν G. — 5. G add. Κύριε, ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ παντοκράτωρ = S. — 6. S « de tes mains ». — 7. καὶ ὡς δρόσος ἢ Ἄερμών G. — 8. Citation de Ps. cxxxii, 2-3. — 9. G add. τοῦδε = S. — 10. Faute pour ἀρχομένου : S « voulant » (gén.). — 11. G ἐπὶ τὸν πώγωνα αὐτοῦ ἢ εὐλογία σου. Ὅτι πρέπει σοὶ πᾶσα δόξα, τιμὴ, καὶ τὰ ἐξῆς. S suppose ἢ εὐλογία σου après κατελθέτω, puis : Ἐκφώνησις· Ὅτι πρέπει σοὶ πᾶσα δόξα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ.

МОЛ<НТКА>
НА БРАТОСЪТВОРЕНИЕ¹.

І поставатъ ꙗ прѣдъ олтаремъ і глагол>етъ дѣккъ дѣкконъ-
 ства си²

І Миромъ — Г<оспод>ю помо<лимъ сѧ>.

ІІ Ѡ взишзнимъ<ь>².

ІІІ Ѡ мирѣ в'сего³.

* Fol. 9 b. ІV Ѡ съзъкоупльшю сѧ⁴ на обьщение * любъе житью⁵ — Г<оспод>ю
 пом<олимъ сѧ>.

V Ѡ ракоу Б<о>жью сею, ииѧ, і о-Х<ръсто>вѣ⁶ съзъкоупленъи ею⁷ — 10
 Г<оспод>ю по<молимъ сѧ>.

PRIÈRE

pour la fraternité adoptive.

On les place deyant l'autel et le diacre dit les diaconica suivants :

1. *Variantes* : α) ms. n° 52 de la Société Savante Serbe (édité par P. Srećković dans le Гласник Српскога Ученог Друштва, LXIII [1885], pp. 276-279);
- β) ms. n° 21 de la collection Hilferding, de la 1re moitié du xive siècle (édité par M. Milićević, Живот Срба селѧка, dans le Српски етнографски Зборник, I, 2e éd., pp. 108-110);
- γ) ms. n° 10 de la Bibliothèque Nationale de Belgrade (?), du xviie siècle (édité par P. Srećković dans le Гласник Српскога Ученог Друштва, LXIII [1885], pp. 279-284).

Le mot « prière » a été conservé ici, comme en d'autres cas, bien que la simple prière primitive apparaisse développée en tout un office. C'est le mot чинъ que nous trouvons dans αβγ : чинъ братотворенію αγ, чин(ь) на брат(о)творениѣ β. — 2. Ѡ съзшнемъ мирѣ βγ. — 3. Ѡ мирѣ в'сего мира — Господу помолим се α(β)γ. — 4. съзъкоуплюшю сѧ β, leçon peut-être meilleure. — 5. Passage difficile, qui a embarrassé les copistes (cf. les versions divergentes de αβ), et que l'on pourrait peut-être lire на обьщение любъ<и> <и> житью, cf. γ. — 6. = τῆς ἐν Χριστῷ. C'est un adjectif tiré de la locution о Хръстѣ. Cf. dans les Feuilles de Chilandar, II, A a 4 : отъ къ-Коласанскаго посланиѣ ἐκ τῆς πρὸς Κολασσαεῖς. — 7. съзъкоупленъи ѧиѧ β, qu'il faut lire съзъкоупленъи ииѧ, avec la variante ииѧ (dat. duel) de ею.

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ

εἰς ἀδελφοποιίαν πνευματικὴν¹.

Εὐλογεῖ ὁ ἱερεὺς, καὶ ἄρχεται τὸ Τρισάγιον, Παναγία Τριάς, Πάτερ ἡμῶν, Ὅτι σοῦ
 5 ἔστιν, καὶ μετὰ τοῦτο λέγει ὁ ἱερεὺς τροπάριον· Σῶσον, Κύριε, τοὺς δούλους καὶ
 εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου, οἱ δὲ μέλλοντες συνάπτεσθαι εἰς ἀδελφικὴν
 ἐνότητα, ἐπιτιθέντες τὰς χεῖρας αὐτῶν ἄνωθεν τοῦ θεοῦ εὐαγγελίου, προευτρε-
 πισθέντος τούτου καὶ τεθέντος ἐν τῷ τετραποδίῳ, κρατοῦσι δὲ καὶ εἰς χεῖρας
 αὐτῶν κηροὺς ἀπτομένους. Ὁ δὲ ἱερεὺς λέγει ὡς ἄνωθεν εἴρηται τὸ· Σῶσον,
 10 Κύριε, τοὺς δούλους σου, καὶ τῆς τυχούσης ἡμέρας τὸ τροπάριον².

Δόξα. Ἀπόστολοι ἅγιοι.

Καὶ νῦν. Τῇ πρεσβείᾳ, Κύριε, καὶ αὐθις τὴν μεγάλην συναπτὴν.

I. Ἐν εἰρήνῃ — τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

II. Ὑπὲρ τῆς ἄνωθεν εἰρήνης.

III. Ὑπὲρ τῆς εἰρήνης.

15 Ὑπὲρ³ τοῦ ἁγίου οἴκου τούτου. Ὑπὲρ τοῦ ἀρχιεπισκόπου. Ὑπὲρ τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ

Dans la paix — prions le Seigneur.

Pour < la paix > du ciel — < prions le Seigneur >.

Pour la paix du < monde > — < prions le Seigneur >.

Pour ceux qui s'unissent pour vivre en communauté d'affection — prions
 le Seigneur.

Pour les serviteurs de Dieu ici présents — dire leurs noms — et pour
 leur union dans le Christ — prions le Seigneur.

Texte de base : G pp. 898-899. Variantes : G p. 900; D⁸ (Dmitrievskij, p. 122); D²¹ (Dmitrievskij, p. 190); D²³ (Dmitrievskij, p. 215); D²⁵ (Dmitrievskij, p. 237); D¹²⁹ (Dmitrievskij, p. 897).

1. Εἰς ἀδελφοποιήσιν, Σύνταξις εἰς τὸ ποιῆσαι ἀδελφούς, Τάξις γινόμενη εἰς ἀδελφοποιίαν G; Εὐχὴ ἐπὶ ἀδελφοποιίας D⁸; Ἀκολουθία καὶ τάξις εἰς ἀδελφοποιήσιν D²³. Cf. encore Meester, *Rit.*, p. 367. — 2. Cette rubrique varie d'un ms. à l'autre : D²⁵ Στέκει ὁ ἱερεὺς καὶ ἅγει αὐτοὺς ἔμπροσθεν τοῦ βήματος εἰς τὰ κάγκελα καὶ προσφέρει τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον, καὶ βάλλει τὴν δεξιὰν χεῖρα τοῦ μικροτέρου ἐπὶ τὰ ἐπάνω τὴν δεξιὰν χεῖρα τοῦ μεγαλητέρου, καὶ ἀπτοῦσι κηροὺς, καὶ σφραγίζει αὐτοὺς γ', καὶ λέγει οὕτως· Ἐν εἰρήνῃ...; D¹²⁹ Εἰσέρχονται οἱ θέλοντες γενέσθαι ἀδελφοὶ ἔμπροσθεν τοῦ ἱερέως, ὁ δὲ ἱερεὺς ποιεῖ Εὐλογητόν, εἶτα Τρισάγιον, Παναγία Τριάς, Πάτερ ἡμῶν; c'est D²¹ qui est le plus proche de S : Προσέρχονται οἱ θέλοντες εὐλογηθῆναι ὑπὸ τοῦ ἱερέως καὶ λέγει· Ἐν εἰρήνῃ... Cf. Dmitrievskij, pp. 122, 215, 743. S suppose en grec : Ἰστασιν (στέκουσιν) αὐτοὺς ἔμπροσθεν τοῦ βήματος καὶ λέγει ὁ διάκονος τὰ διακονικὰ ταῦτα. — 3. A partir d'ici et jusqu'à l'exclamation X, S s'écarte des textes grecs. Il est suivi d'assez près par les trois textes en slavon serbe dont nous disposons pour cet office. Mais les manuscrits grecs fournissent des éléments de comparaison : en regard de V, cf. D²¹ Ὑπὲρ τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ ὁ δεῖνα καὶ τῆς ἐν Χριστῷ ἀδελφότητος αὐτῶν — τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν; en regard de VII, cf. le texte de base : Ὑπὲρ τοῦ δωρηθῆναι... Ὑπὲρ τοῦ παρασχεθῆναι... S suppose ici Ὑπὲρ τοῦ δωρηθῆναι ὡστε παρασχεθῆναι αὐτοῖς σωφροσύνην καὶ ἀγάπην ἀνυπόκριτον — τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν; le texte grec de l'original de S pouvait être altéré par la superposition de deux rubriques différentes. En regard de IX, cf. D²³ (p. 214) Ὑπὲρ τοῦ παρασχεθῆναι αὐτοῖς πάντα τὰ πρὸς σωτηρίαν.

VI Ёко да Г<оспод>ь Б<ог>ъ нашъ сьзъкоупитъ къ въ любвь сьзрз-
шенъ і житие неразлчъно — Г<оспод>ю пом<олимъ са>.

VII **В** дароқанъи¹ ёко дати има цѣломъдрость і люб<зв>ь² нелицемѣрнъа
— Г<оспод>ю пом<олимъ са>.

VIII **В** дарѣ³ прѣждесъащ<е>нѣмъ честнааго тѣла⁴ и крже Г<оспод>а
нашего Ис<оу>х<ръст>а, ёко причастити са има бе-сьзрзны і сьзлѣсти
братрзство независтно — Г<оспод>ю пом<олимъ са>.

IX **В** даробати сима и намъ кѣѣ⁵ прошеніѣ ёже на с<з>п<ас>ение⁶ —
Г<оспод>ю пом<олимъ са>.

X **В** изьабити⁷ са има и намъ отъ кѣсѣ скрзи, гнѣва, бѣдъ и н<оу>-
жда⁸.

XI Застѣпи, с<з>п<ас>и⁹.

XII Прѣс<ва>тъжъ, чист<дъж>¹⁰.

МОЛ<ИТВА> А

НА БРАТРОТВОРЕНИЕ.

15

Г<оспод>і Б<о>же нашъ, давъи намъ прошеніѣ ёже къ с<з>п<асе>нью, і
запокѣдавъи намъ любити друтъ друга і отзпоушати прѣгрѣшеніѣ друтъ

Pour que le Seigneur notre Dieu les unisse dans une affection parfaite et
en une vie inséparable — prions le Seigneur.

Pour que la sagesse et l'affection sincère leur soient accordées et données
— prions le Seigneur.

1. **В** даробати има... γ . Même rédaction dans $\alpha\beta$. — 2. Geitler любь. En lisant
любзкъ, on porte le nombre des lettres de la ligne à 26, ce qui est le chiffre moyen.
— 3. Même rédaction dans γ . — 4. телѣсе γ . — 5. Geitler кѣѣ. — 6. прошеніа иже
къ спасенію $\alpha\beta\gamma$. Cf. au début de la prière qui suit (l. 16) : прошеніѣ ёже къ
спнью; et plus loin : кѣѣ прошеніѣ спсзнаа (p. 14, l. 6-7). — 7. Geitler изьабити. —
8. Geitler ни || Cf. γ : **В** изьабити се нам ѿ кѣсакоє скрзи и гнѣва и ноужды
— гѣ помолим се. Les synonymes кѣда et ноужда sont des variantes de traduction,
incorporées toutes deux au texte; le Psautier ne connaît que кѣда (cf. par ex. Ps.
схviii, 143). — 9. Застѣпи, спаси, помилѣи и сьхрани и хъ α ; Застѣпи, спаси и
помилѣи и сьхрани Бѣ твоєю благодатию γ . — 10. Пр(ѣ)с(ѣ)тоу, ч(ы)стоу, прѣ. β ;
Прѣстѣю, чтнѣю и прѣкѣлѣнѣю γ . Le grec indique une exclamation dont le cliché
vieux-slave est connu, par ex. p. 11, l. 15 : **В**. Ёко теѣ подобаетъ кѣѣ слава,
В<тъ>цю и С<зі>ноу. Cf. α Ёко подобаетъ ти всака слава.

τῶν προσελθόντων εὐλογηθῆναι ἐν αὐτῷ, καὶ τῆς ἐν Θεῷ αὐτῶν ἀγαπήσεως — τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. Ὑπὲρ τοῦ δωρηθῆναι αὐτοῖς τῆς ἀποστολικῆς ὁμονοίας τὴν ἐπίγνωσιν — τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. Ὑπὲρ τοῦ παρασχεθῆναι αὐτοῖς πίστιν ἀκαταίσχυντον, ἀγάπην ἀνυπόκριτον — τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. Ὑπὲρ τοῦ καταξιωθῆναι αὐτοὺς ἐγκαυχᾶσθαι ἐν τῷ τιμίῳ σταυρῷ — τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

X. Ὑπὲρ τοῦ ρυθῆναι αὐτοὺς τε καὶ ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλίψεως, ὀργῆς καὶ ἀνάγκης.

XI. Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον⁴.

XII. Τῆς παναγίας, ἀχράντου⁵.

Ἐκφώνησις⁶. Ὅτι πρέπει σοι πᾶσα δόξα — τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

10

ΕΥΧΗ

εἰς ἀδελφοποίησιν.

Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ πάντα¹ τὰ² πρὸς σωτηρίαν ἡμῶν χαρισάμενος, ὁ καὶ ἐντειλάμενος ἡμῶν ἀγαπᾶν ἀλλήλους καὶ συγχωρεῖν ἀλλήλων τὰ πταίσματα³, αὐτός, Δέσποτα φιλόκθρωπε

Pour le don présanctifié du précieux corps et du sang de notre Seigneur Jésus-Christ, pour qu'ils en communient en état de pureté et qu'ils maintiennent leur fraternité exempte de jalousie — prions le Seigneur.

Pour qu'il soit accordé à eux et à nous tout ce que nous demandons pour notre salut — prions le Seigneur.

Pour qu'eux et nous soyons libérés de toute affliction, colère, péril [et besoin] — < prions le Seigneur >.

Protège, sauve, etc.

La très sainte, la pure, etc.

Première prière pour la cérémonie de fraternité.

Seigneur notre Dieu, qui nous as accordé ce que nous demandons pour notre salut, et qui nous as ordonné de nous aimer les uns les autres et de nous pardonner mutuellement nos fautes, toi, Maître, bienfaiteur qui aimes

4. S n'a pas le dernier verbe, qui est attesté dans les textes slavons postérieurs; α ajoute « et protège-les », β « et protège, Dieu, par (ta) grâce ». — 5. γ ajoute « et très-bénie ». — 6. L' ἐκφώνησις manque dans S.

Texte de base : C² f. 68 v. (prière séparée, dépourvue de toute rubrique). Variantes : G p. 899 (faisant suite à la prière précédente); G p. 901; C¹ f. 41 r. v.; P³ ff. 113 v.-114r.; P⁷ ff. 108 v.-109 r. (ces deux derniers textes sont des prières séparées).

1. S n'a pas ici l'équivalent de πάντα (mais cf. ci-dessus, p. 13 sl., l. 8 et plus loin, p. 14 gr., l. 4-5), mais il ajoute « les demandes » = τὰ αἰτήματα. — 2. τὰ om. G p. 899, C¹ P^{3,7}, πάντα... χαρισάμενος, ὁ καὶ om. G p. 901. — 3. τὰ παραπτώματα G p. 899.

5 Fol. 10 a. дроугоу, тзи Кладзико * благодаьче¹ і ч<ловѣ>к<о>любче², сиѣ раба твоѣ
 възлюбльша³ себе доу>хобзизимъ възлюблениемъ і пришедша въ с<ва>-
 тѣж твоѣ цр<х>к<з>въ с<ва>тѣинѣ и бл<а>г<осло>вение твоѣ хотѣща
 прияти, дажди има вѣрѣ непостѣднѣ, любьбъ нелицемѣрнѣ, і ꙗкоже далъ
 еси с<ва>тѣимъ оученикомъ твоимъ і ап<осто>ломъ своимъ⁴ свои миръ і
 скож⁵ любьбъ, і сима подажди, Х<ръст>е Б<о>же нашъ, даи има вѣѣ
 прошениѣ с<з>п<а>снаа і жизнь вѣчнѣнѣ.

К. Тзи бо еси свѣтъ истиннѣ і жизнь вѣчнѣнѣ, і тебѣ слава и хвала
 възсѣлаемъ, О<тъ>цю и С<зи>ноу и ||

И потомъ> речетъ> диѣ<кз> Прѣмѣдростъ> прос<ти> слзи- 10
 шимъ⁶ с<ва>таго еван<ѣ>лиѣ.

П<о>пз речетъ<з> ѡт<з> Иоан<а> Бз он<о> вѣм<а>⁷ възве-
 д<з> Ис<оус>з очи свои на оученики скожъ. Ко<нѣ>цъ>
 і азъ въ нихъ. Иши жъ недѣлѣжъ по пасѣѣ.

И ꙗко отъчѣтетъ<з> п<о>пз еван<ѣ>лие, диѣ<кз> речетъ<з> 15
 диѣкоиства тажде.

* Fol. 10 b.

П<о>пз * творитъ<з> мол<итвѣ> сиѣ прѣдъ<з> трапезожъ*

Г<оспод>и Б<о>же вѣсѣдржителю, сътвори ч<ловѣ>ка по образу твоемоу⁸
 і по подобествью і дабы емоу животъ вѣчнѣнѣ, і зболен с<ва>тѣимъ и слава-

les hommes, < bénis > tes serviteurs ici présents qui s'aiment d'un amour spirituel et sont venus dans ta sainte église pour recevoir ta consécration et ta bénédiction, donne-leur la foi dont on ne rougit pas, l'affection sans feinte, et de même que tu as donné à tes saints disciples et apôtres ta paix et ton amour, accorde<-les > également à ceux-ci, Christ notre Dieu, en leur donnant tout ce qu'ils demandent pour le salut et la vie éternelle.

1. Disposant pour le feuillet 10ab des photographies du manuscrit S, c'est d'après l'original que nous donnons cette partie du texte. — 2. Var. **жизнодавче и човеколюб'че** α; **бл(а)год(ѣ)телю** β. — 3. On attendrait plutôt **възлюбльшаѣ** = τὸς ἀγαπήσαντας. — 4. **своимъ** om. αγ. — 5. **скожъ** om. αβγ. — 6. **Прѣ-моудрос(тъ) прости, слышимъ** β. — 7. L'incipit de cette citation de l'Évangile de Jean, xvii, 1 : **Бз оно вѣмѣ възведз Исусъз очи свои на небо рече** (Assem.) est contaminé avec Luc, vi, 20 і **тз възведз очи свои на оученики скожъ глѣаше**; le manuscrit α, qui donne la leçon en entier à un autre moment de la cérémonie, présente le texte correct : **Бъ вѣмѣ ѡно възвѣдѣ ꙗсусъ очи свои на небо и рече** **Уче, ꙗкоже ты ме посла въ миръ и азъ послахъ и въ миръ** (verset 1, puis versets 18-26). — 8. Geitler **своемоу**.

καὶ ἀγαθὴ⁴, καὶ τούτους τοὺς δούλους σου τοὺς πνευματικῆ ἀγάπῃ ἑαυτοὺς ἀγαπήσαντας καὶ προσελθόντας τῷ ἁγίῳ σου ναῶ ὑπὸ σοῦ εὐλογηθῆναι⁵ χάρισαι χάριν⁶ ἀκαταίσχυτον⁷, ἀγάπην ἀνυπόκριτον, καὶ ὡς ἐδώρησω τοῖς ἁγίοις σου μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις τὴν σὴν εἰρήνην καὶ στερεὰν ἀγάπην⁸, καὶ τούτοις παράσχου καὶ κατάπεμψον⁹ πάντα τὰ πρὸς
 5 σωτηρίαν αἰτήματα¹⁰.

Σὺ¹¹ γὰρ εἶ ὁ φωτισμὸς ἡμῶν καὶ σωτὴρ τῶν ψυχῶν¹².

Κύριε¹ παντοκράτορ², ὁ ποιήσας τὸν ἄνθρωπον κατὰ τὴν εἰκόνα σὴν καὶ ὁμοίωσιν καὶ διδούς³ αὐτῷ ζῶν αἰώνιον, ὁ εὐδοκήσας τοὺς ἁγίους σου⁴ καὶ πανευφήμους Πέτρον τὸν

A haute voix : Car tu es la lumière de vérité et la vie éternelle, et à toi nous adressons la gloire et les louanges, Père, Fils et Saint-Esprit.

Et ensuite le diacre dit : Entendons debout la sagesse du saint Évangile.

Le prêtre dit (l'Évangile) de saint Jean : « En ce temps-là, Jésus leva les yeux sur ses disciples ». Fin : « Et moi dans eux ». Chercher au 7e dimanche après Pâques.

Et quand le prêtre a fini de lire l'Évangile, le diacre dit les mêmes diaconica.

Le prêtre fait la prière suivante devant l'autel :

Seigneur Dieu tout-puissant, qui as créé l'homme à ton image et à ta ressemblance et lui as donné la vie éternelle, qui as approuvé que tes saints

4. καὶ ἀγαθὴ om. G p. 899, P⁷; καὶ πολυέλεε G p. 901; αὐτὸς καὶ νῦν, φιλάγαθε Κύριε, καὶ τοὺς δούλους σου τοὺς... C¹ P³; S « bienfaiteur et philanthrope » = ἀγαθόδοτος καὶ φιλόανθρωπε, et de même γ; les deux autres manuscrits slavons présentent des formules différentes. — 5. Trois mss. grecs ajoutent un verbe, soit φύλαξον : προσελθόντας... παρὰ σοῦ εὐλογηθῆναι καὶ ἁγιασθῆναι, φύλαξον ἐν τῷ σῶ ἁγιασμῷ. Χάρισαι... C¹ P³; soit εὐλόγησον : καὶ ἐν τῷ ναῶ σου τούτῳ ἀπὸ σου εὐλογηθῆναι εἰσελθόντας εὐλόγησον. Χάρισαι... G p. 901; S répond à τούτους (sans καὶ)... χάρισαι αὐτοῖς, avec anacoluthie; mais γ porte « reçois ceux-ci ». — 6. Χάρισαι αὐτοῖς πίστιν G p. 899, G. p. 901, C¹, P^{3,7}. — 7. ἀνεπαίσχυτον G p. 901. — 8. Var. καὶ τὴν σὴν ἀγάπην G p. 901, C¹ P³. — 9. καὶ στερεὰν... κατάπεμψον, var. δώρησαι καὶ τούτοις G p. 899, καὶ τὴν σὴν ἀγάπην οὕτω καὶ τοῖς δούλοις σου τούτοις χάρισαι G p. 901; καὶ τούτοις... κατάπεμψον, var. δώρησαι καὶ τούτοις C¹ P³. S suppose : τὴν σὴν εἰρήνην καὶ τὴν σὴν ἀγάπην καὶ τούτοις δώρησαι (ou παράσχου), Χριστέ ἢ Θεὸς ἡμῶν, διδούς αὐτοῖς πάντα τὰ πρὸς σωτηρίαν, etc. — 10. αἰτήματα καὶ ζῶν τὴν αἰώνιον G p. 899, C¹ = S, et, sans τήν, G p. 901, P^{3,7}. — 11. Ὅτι ἐλεῆμων καὶ φιλόανθρωπος Θεὸς ὑπάρχεις καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι G p. 899, et C¹ (qui ajoute Ἐκφώνησις), P⁷ (qui s'arrête après φιλόανθρωπος); Ὅτι σὸν τὸ κράτος καὶ σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία G p. 901; Ὅτι Θεὸς ἐλέους καὶ οἰκτιρῶν P³. S suppose : Ἐκφώνησις· Σὺ γὰρ εἶ ὁ φωτισμὸς ἀληθινὸς (ou τῆς ἀληθείας) καὶ ἡ ζωὴ αἰώνιος, καὶ σοὶ τὴν δόξαν καὶ τὸν ἔπαινον ἀναπέμπομεν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ... — 12. La rubrique qui suit dans S est sans analogie dans les textes grecs; elle n'est pas mentionnée non plus chez Meester, *Rit.*, p. 367 et suiv.

1. *Texte de base* : G pp. 900-901. *Variantes* : D³ (Dmitrievskij, pp. 31-32); P² pp. 173-175 (concordance, assez lâche, jusqu'à la note 5 seulement); P⁷ f. 109 r. v. — 2. Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ ποιήσας P²; Δέσποτα Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ ποιήσας P⁷. — 3. S répond à δούς. — 4. τοὺς ἁγίους σου ἀποστόλους Φίλιππον καὶ Βαρθολομαῖον ἀδελφούς γενέσθαι D³ P⁷ (P²); S suppose : τοὺς ἁγίους καὶ πανευφήμους ἀποστόλους σου Πέτρον καὶ Παῦλον καὶ Φίλιππον καὶ Βαρθολομαῖον ἀδελφούς γενέσθαι.

нзѣмъ ап<осто>лзи своѣмъ Петра і Павла і Филипа і Барзтоломѣа братрзи
 бзѣти не ѡзѡмъ¹ родѣства, нз вѣроѡмъ і любѡвнѡмъ д<оу>хѡвнѡмъ, сзподѡклѣн
 с<бл>таа м<л>ч<ени>ка Серѣѣиѣ² і Вакхѡа братра бзѣти б<а>г<осло>ви
 і раба твоѣ сиѣ, сего и сего, ни <л>зѡмъ³ рождѣствѡмъ, нз вѣроѡмъ и любѡвнѡмъ.
 Дажди ѡма любѣти дроугз дроуга, незабидзно і бе-сзблззна да бадѣте бса
 дѣни жѣвѡта ѡмъ силѡмъ с<бл>тааго твоѣго Д<оу>ха, молитвѡми с<бл>тзѡмъ
 Б<ого>р<оди>ца і вьсѣхъ с<бл>тзѡхъ твоѡхъ оугождьшнѡхъ тебѣ отз вѣка.

В. Ъко твоѣ дрзжава і твоѣ цѣса>рѣ>ство, сила и ||

* Fol. 11 a.

И⁴ вкзглас<итз> иерѣи⁵ и речет<з> Мир<з> * вѣм<з>⁶.

Дѣк<кз> Вкзлюбѡмз сѡ.

10

И абне цѣлоуетз п<о>нз оба братра і сама сѡ цѣлоуете и реч[е]тз⁷

дѣкз Глаб<зѣ> наша Г<оспод>ю по<клонѡмз>.

І творѣтз п<о>нз молитвѡ снѡмъ вкз таѡнѡ.

Г<оспод>⁸ Б<о>же нашз, тзѣ любѣбѡ сзкрзшѣтель і мироу наставѣнѡкз
 і вѣмз с<з>п<а>сз, подаждѡ намз любѡвь своѡмъ, сзкрзшѣнѡе законѡу, і даждѡ
 намз тѡ мѡдрзствѡвати ѣже ѡ Х<рѣст>ѣ Ис<оус>ѣ, едѡнѡчадааго С<зѣ>на
 и Б<ог>а нашѣго⁹, і сзподѡбѡ нзѡ самѣмз сѡ прѡимѡти вкз любѣвь ѣкоже
 инѡчадзѡ твоѡ С<зѣ>нз прѡѡмѡтз нзѡ, і подаждѡ намз сз любѡвьѡмъ слоужѡти

15

et glorieux apôtres Pierre et Paul, Philippe et Barthélemy soient frères non
 par le lien de naissance, mais par la foi et par l'affection spirituelle, qui as
 daigné faire que les saints martyrs Serge et Bacchus soient frères, bénis
 aussi tes serviteurs ici présents, un tel et un tel, (liés) non par le lien de
 la naissance, mais par la foi et l'affection. Accorde-leur de s'aimer l'un l'autre,
 et qu'ils soient sans envie et sans scandale tous les jours de leur vie, par
 la puissance de ton Saint-Esprit et par les prières de la Sainte Vierge et de
 tous tes saints qui t'ont complu depuis les siècles.

1. Cf. δεσφ̄ πνευματικῶ̄ ἐαυτοῦς δεῖσαντας, tropaire Τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης, Dmi-
 trievskij, p. 744 et *passim*. — 2. Geitler Серѣѣиѣ. — 3. Le manuscrit porte озоѡмъ;
 la traduction libre не ѡзоѡмъ, satisfaisante plus haut (l. 2), est ici inexacte. —
 4. Rubrique analogue dans β et γ, partiellement analogue dans α. — 5. Le ms.
 ajoute le signe /. — 6. La suite du texte est donnée de nouveau d'après l'édition
 de Geitler. — 7. Les crochets sont de Geitler. — 8. Prière attestée dans α, remaniée
 dans β et γ. — 9. Anacoluthie qui se retrouve dans α légèrement altéré : Даждѡ
 намъ ѡ тебѣ мѡдрзствѡвати еже ѡ Хрѡстѣ Ысѡсѣ едѡнѡроднаго Сѡна твоѣго
 и Бога нашѣго.

κορυφαιότατον καὶ Ἀνδρέαν, καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην υἱοὺς Ζεβεδαίου, Φίλιππον καὶ Βαρθολομαῖον, ἀμφοτέρους αὐτῶν ἀδελφοὺς γενέσθαι οὐ δεσμουμένους φύσεως ἀλλὰ πίστεως καὶ Πνεύματος ἁγίου τρόπῳ⁵, ὁ ἐποίησας⁶ καὶ⁷ τοὺς ἁγίους σου μάρτυρας Σέργιον καὶ Βάκχον, Κοσμᾶν τε καὶ Δαμιανόν, Κυρὸν τε καὶ Ἰωάννην⁸ ἀδελφοὺς γενέσθαι καταξιώσας, εὐλόγησον καὶ τοὺς δούλους σου, ὃ καὶ ὁ, οὐ δεσμουμένους φύσεως ἀλλ' ἀγάπης τρόπῳ⁹. Δὸς αὐτοῖς τοῦ ἀγαπᾶν¹⁰ ἀλλήλους, ἀμίσητον¹¹ καὶ ἀσκανδάλιστον τὴν ἀδελφουσύνην αὐτῶν εἶναι πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτῶν δυνάμει τοῦ παναγίου σου Πνεύματος, πρεσβείαις τῆς παναγίας, etc.

¹⁰ Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ, etc.¹²

Κύριε¹ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ τῆς ἀγάπης φυτουργὸς² καὶ τῆς εἰρήνης βραβευτῆς² καὶ τῆς ὁμοιοῦσας δοτῆρ³, χάρισαι ἡμῖν τὴν ἀγάπην σου, τὸ πλήρωμα τοῦ νόμου σου. Δὸς⁴ ἡμῖν τὸ αὐτὸ φρονεῖν⁵ κατὰ Χριστὸν Ἰησοῦν, χάρισαι⁶ ἡμῖν προσλαμβάνεσθαι ἀλλήλους ἐν ἀγάπῃ καθὼς καὶ ὁ μονογενὴς σου Υἱὸς προσελάβετο ἡμᾶς. Δὸς⁶ ἡμῖν ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζειν

A haute voix : Parce que tu as le pouvoir et la souveraineté, la puissance et < la gloire, Père, Fils et Saint-Esprit >.

Le prêtre dit à haute voix : Paix à tous.

Le diacre : Aimons-nous.

Aussitôt le prêtre embrasse les deux frères et ceux-ci s'embrassent, et le diacre dit : Inclignons nos têtes devant le Seigneur.

Le prêtre dit à voix basse la prière suivante :

Seigneur notre Dieu, qui as consommé l'amour, maître de la paix et sauveur de tous, accorde-nous l'amour de toi, accomplissement de la loi, et donne-nous de pratiquer celui qui est selon Jésus-Christ, le Fils unique notre Dieu; daigne faire que nous nous recevions l'un l'autre en affection comme

5. ἀλλὰ Πνεύματος ἁγίου καὶ πίστεως τρόπῳ D³ P² (P⁷); S semble traduire librement. — 6. ὁ εὐδοκήσας D³: reprise fautive (vu καταξιώσας qui suit plus loin) de la formule du début de la prière; c'est ainsi également qu'il faut sans doute comprendre ἐποίησας de G. — 7. καὶ om. D³ = S. — 8. Κοσμᾶν... Ἰωάννην om. D³ P⁷ = S. — 9. ἀλλὰ πίστεως καὶ ἀγάπης τρόπῳ D³ = S; ἀλλὰ πίστεως τρόποιον (= τρόπῳ) P⁷. — 10. τὸ ἀγαπᾶν P⁷. — 11. ἀμίσητον, etc.: var. ἀμισήτους καὶ ἀσκανδάλιστους εἶναι πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτῶν πρεσβείαις τῆς ἁγίας θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας καὶ πάντων τῶν ἁγίων. Ὅτι πρέπει σοι πᾶσα δόξα P⁷; ἀσκανδάλιστως πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτῶν D³. — 12. Aucun des textes grecs n'apporte d'équivalent de la rubrique de S (cf. aussi Meester, *loc. cit.*). Cette rubrique, qui comprend dans sa première partie des éléments courants, se rapproche pour le reste de la rubrique de D²¹ (Dmitrievskij, p. 190): Καὶ εὐθὺς προσκυνοῦσι τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον καὶ ἀσπάζονται ὁμοίως καὶ τὸν ἱερέα καὶ ἀλλήλους, καὶ λέγει ὁ ἱερεὺς: Εἰρήνη πᾶσι. Τὰς κεφαλὰς.

1. *Texte de base* : C¹ f. 114 r. v. (Εὐχὴ εἰς ἀγάπην ἤτοι εἰρήνην). *Variante* : G p. 898 (Εὐχὴ εἰς ἀγάπην καὶ ὁμόνοιαν ἐξ ἔθρας τινός). — 2. S répond plutôt à τελειωτής... ἀρχηγός; cf. Hebr., XII, 2 τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν. — 3. S « et Sauveur de tous ». — 4. S « et donne ». — 5. τὸ αὐτὸ φρονεῖν... χάρισαι ἡμῖν om. G; S = ταύτην φρονεῖν τὴν κατὰ Χριστὸν Ἰησοῦν τὸν μονογενῆ Υἱὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν. — 6. « et (accorde) » add. S.

самѣмъ себѣ і ськръшити законъ Х<ръст>а твоего съ вѣмъ дрзнове-
ниемъ.

В. Ъко твоѣ естѣ слава и држбава, О<тъ>ца и С<зина> ||

И¹ потомъ<ь> речетъ<х> п<о>пъ вздѣвъ<х> рѣцѣ². И сьподоби нзи,
Бл<адзі>ко, съ дрзновениемъ.

Люд<ие>³ О<тъ>че нашъ<ь>, до концѣ.

В. Ъко твоѣ естѣ ц<ѣса>р<ь>ство, сила и ||

* Fol. 11 b.

* І акне речетъ<х>⁴ Вьзмиѣи<х>⁴.

П<о>пъ же вздвигъ² потиръ речетъ² Вьзмиѣмъ прѣждесѣ-
щ<е>ша с<ва>таа с<ва>тѣмъ.

Люд<ие>³ Единъ с<ва>тъ, единъ Г<осподъ> Ис<оу>х<ръст>ъ.

И³ комзаетъ ѣ оба. И по комзканъи иметъ п<о>пъ за рѣкѣ
старѣишаго, а тѣ пакзі брата си за рѣкѣ, и ведѣтъ ѣ на
обѣдѣ поуще се глас<омъ> ѣ по Д<авзидоу>⁵

Г<оспод>и, та вѣ истинѣ на ||⁴

Г<оспод>и, Г<оспод>и, призьри съ н<е>б<е>си і вьжди і посѣти
винограда своего іже насади десница твоѣ⁵.

Стихъ<х>⁶ Блаженъ мажь божи сѣ Г<оспод>а и вѣ заповѣдехъ
его вьсхо<та> зѣло⁶.

Г<оспод>и, Г<оспод>и, при<зьри> съ небеси.

С<ти>хъ<х>⁷ Пасъ⁷ И<здари>лѣ, вьзми, кодан ѣко о<бъча>.

С<ти>хъ<х>⁸ Вѣ⁸ коль добро и коль красно.

ton Fils unique nous а reçus, accorde-nous de nous servir mutuellement
avec amour et d'accomplir la loi de ton Christ avec tout notre zèle.

A haute voix : Parce que tu as la gloire et le pouvoir, Père, Fils, etc.

Ensuite le prêtre dit en étendant les bras : Et daigne faire, Sei-
gneur, qu'avec ardeur nous...

1. α : Потомъ свещеникъ вздвигъ рѣцѣ и чашѣ съ хлѣбомъ глаголетъ²
Вьзмиѣмъ света светимъ. Puis : Причещаетъ ихъ ѿ просфорѣ и емъ попь
старѣго брата и тѣ и того младшии и шьводитъ (сѣководитъ Srećković) ихъ
около налога трици на нем поставлѣнъ крѣстъ, поуще глас ѣ. — 2. Geitler
вздвигъ. — 3. β : Таже попь дастъ има причестіе и проспоуру. Таже
старѣишаго за роукоу иметъ а тѣ братъ, изидетъ<ь> изъ цр<ь>к<ь>е поуще
стих<и>(ри) сикъ⁷ Гѣ, Гѣ, призьри с н<(е)<б>(е)<се> и вьждь... — 4. Cf. Ps. xxiv, 5 :
Наставі шш на истинѣ твоѣ; Ps. v, 9 : Г<оспод>и, навед<и> шш на правдѣ

καὶ μετ' εὐνοίας δουλεύειν ἀλλήλοις καὶ ἀναπληροῦν τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ σου μετὰ πάσης προθυμίας λυτρούμενος⁷ ἀπὸ πάσης ἐπιβουλῆς καὶ ἐνεργείας τοῦ πονηροῦ.

Ἐκφώνησις· Ὅτι Θεὸς εἰρήνης, ἀγάπης, οἰκτιρμῶν καὶ φιλανθρωπίας ὑπάρχεις καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν τῷ Πατρὶ⁸.

Le peuple : Notre Père, jusqu'à la fin.

A haute voix : Parce que tu as la souveraineté, la puissance, etc.

Et aussitôt il (= le prêtre) dit : Communions.

Le prêtre, élevant le ciboire, dit : Communions des présanctifiés des saints.

Le peuple : Un seul Saint, un seul Seigneur Jésus-Christ.

Et il donne la communion à tous les deux. Et après la communion le prêtre prend l'ainé par la main et celui-ci de son côté prend son frère par la main et on les conduit au repas en chantant sur le huitième ton ce qui suit d'après David :

Seigneur, <dirige-moi> dans <ta> vérité.

Seigneur, Seigneur, regarde des cieus et vois, et visite ta vigne que ta main droite a plantée.

Verset : Heureux l'homme qui craint le Seigneur et qui se complaît dans ses commandements.

Seigneur, Seigneur, regarde des cieus.

Verset : Berger d'Israël, prête l'oreille, toi qui conduis <Joseph> comme <un mouton>.

Verset : Qu'il est bon, qu'il est doux.

тѡѡ (Ps. Sin.). Lire sans doute Господи, <и>а, ou Господ<ь> та. — 5. Ps. LXXIX, 15-16 : ѿ призъри съ небеси ѿ виждз ѿ посѣти кинограда своего ѿ съврши же насади десница твоѣ, etc. (Ps. Sin.). — 6. Ps. cxī, 1 : Блаженъ мѡжъ боѡи съ Г<оспод>ѣ, въ заповѣдехъ его въсхошетъ сѣло (Ps. Sin.). — 7. Geitler (Сз)пасъ, α Пасѣи Ысраили вънми, et de même β; lire Пасъ<и> Илѣ, cf. Ps. LXXIX, 2 : Пасии (И)лѣ, вънми, вода ѣко обьча Ысѣфа, сѣдѡи на хирѡвѡимѣ, ѣби съ (Ps. Sin.). — 8. Ps. cxxxii, 1 : Се оубо колъ добро і колъ красно, еже жити брати въ коупѣ (Ps. Sin.); β : Таже г(лаго)ли глас(ъ) (ainsi Milićević; lire гласъ) .ѡ. : Се колъ добро и колъ красно. С(ти)х(ири) : Что добро и что красно. Иши въ ѡхтонѣ въ .ѡ.мь гласѣ (fin de β).

7. μυρίων κακῶν add. G. — 8. Nous ne possédons pas d'équivalent grec de la fin de cette cérémonie dans S; cf. Meester, *op. cit.*, pp. 367-371.

И тако пѣти весь пс<л>азмъ сѣи по стихоу до конца припѣ-
вающе стих<х> сѣи*

Г<оспод>і, Г<оспод>і, призьри съ нъб<еси>.

И рекът<х>⁹ м<л>ченич<ь>но противо гласоу и по семь слаб<ж>
и Б<о>городично.

* Fol. 12 b.

* МОЛ<ИТВА>

«гда хоташе сѣти¹.

Г<оспод>і Б<о>же вседержителю всѣмъ, сътвори н<е>бо и землѣ і всѣ
ѣже въ нихъ, рекъи² да изнесетъ³ землѣ трѣбъ сѣнъ⁴ сѣщю⁵ сѣмъ⁶ на
родъ і на подовіе⁷, і доселѣ повелѣниемъ⁸ пищѣ всенъ пазти, подаваши сѣмъ
сѣщюмоу і хлѣбъ въ снѣдъ, послуша<и>⁹ молитвѣи нашеи і посъли свое
бл<а>г<осло>вение на сѣмена си. Възрасти ѣ силою с<ва>таго твоего
Д<оу>ха і оумножи жит<а>¹⁰ земли и дрѣва сельнаа благ<о>слоби, да всѣмъ

Et ainsi il faut chanter tout ce psaume, verset par verset, jusqu'à la
fin en ajoutant en refrain le verset :

Seigneur, Seigneur, regarde des cieux.

Puis on dit le tropaire des martyrs selon le ton, et ensuite la doxo-
logie et le tropaire en l'honneur de la Vierge.

9. α : Мъченици твои, Господи, въроу утвърдише се и надѣждею жизни
укрѣпльше се, любовію же нръста твоего дъшекно съединишъ се, кражіе
мъчителство раздръживъше, и оулъчише вѣнцѣ съ вѣспальтними да молет
се за дъше наше. — И нини : Богородице помощнице въсемъ молѣцимъ ти се
тебѣ се надѣемъ и тобою се хвалимъ и ѿ тебѣ все упоканіе наше ѣст. Моли
рождашаго се изъ тебѣ за присни раби свои. Таже : Ⲡпѣсть. Autre rédaction
dans γ.

1. Prière attestée aussi dans le ms. n° 845. de la Bibliothèque de Sofia, f. 239 r. v.
(xvie s.), éd. A. I. Almazov, Раз. случ., р. 41 : Мо^а нача(ти) сѣяти. — 2. рекии
сперва So 845. — 3. изведе So 845. — 4. Cf. Gen., 1, 11-12 траву сѣн'нью,
траву сѣаннаа, траву сѣманную (A. Michajlov, Книга Бытія). — 5. Lire
сѣщю, voir Jagić, *Archiv für slav. Phil.*, VII, p. 129; c'est la leçon de la Genèse, 1,
11-12, et cf. 1, 29 (A. Michajlov, *op. cit.*). — 6. сѣмъ om. So 845. — 7. Passage

ΕΥΧΗ

ἐπὶ σπόρου¹.

Κύριε ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ δημιουργὸς τῶν ἀπάντων², ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, ὁ ἐν ἀρχῇ³ εἰπὼν· Ἐξαγαγέτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτων⁴, σπείρων⁵ σπέρμα κατὰ γένος καὶ καθ' ὁμοιότητα⁶, καὶ μέχρι δι' αὐτοῦ τοῦ προστάγματος τούτου διδούς⁷ τροφήν πάσῃ σαρκί, ὁ ἐπιχορηγῶν σπέρμα τῶ σπείροντι καὶ ἄρτον εἰς βρώσιν, ἐπάκουσον τῆς δεήσεως ἡμῶν καὶ ἐξαπόστειλον τὴν παρά σου εὐλογίαν⁸ ἐπὶ τὰ σπέρματα ταῦτα. Καὶ εὐλόγησον πολυπλασιασθῆναι αὐτὰ⁹ τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος, πλήθυνον¹⁰ τῆς γῆς

PRIÈRE

pour les semailles.

Seigneur Dieu, maître tout-puissant de toutes choses, qui as créé le ciel et la terre et tout ce qui s'y trouve, qui as ordonné que la terre produisit l'herbe à fourrage, semant la semence selon l'espèce et la ressemblance, et qui jusqu'à maintenant <donnes> par <ton> commandement la nourriture à toute créature, qui accordes au semeur la semence et le pain pour se nourrir, écoute notre prière et envoie ta bénédiction sur les semences que voici. Fais-les croître par la puissance de ton Saint-Esprit, multiplie les produits du sol et bénis les arbres des champs, pour que nous, tes serviteurs,

obscur en grec et en slave; So 845 porte по родоу и по подобью, et ajoute на земли.

— 8. Ajouter дам = διδούς, cf. So 845 : пожелѣ пожелѣньем си дати пищу. —

9. послушан So 845 : послушавъ Geitler. — 10. Geitler жива : жита (в земли) So 845. Cf. Ps. LXIV, 11 : оумножи <жи>та ея (Ps. Sin.) πλήθυνον τὰ γενήματα αὐτῆς (« de la terre »).

Texte de base : C² f. 67 v. Variantes : G p. 701; C¹ f. 110 v.; P² pp. 180-181; P⁷ ff. 109 v.-110 r.

1. ἐν ἀρχῇ σπορίων G; ἐν ἀρχῇ σπόρου C¹, var. G; ἐπὶ σποράς P²; εἰς ἀπαρχὰς σπόρου P⁷. — 2. ὁ δημιουργὸς τῶν ἀπάντων om. C¹. — 3. Om. S, mais attesté dans So 845; var. ἐξ ἀρχῆς G C¹ P⁷. — 4. χόρτου G C¹ P^{2,7}. — 5. σπείρον C¹ P⁷, σπείρω P², βοτάνην χόρτου καὶ σπέρμα κατὰ γένος G. — 6. « sur la terre » add. So 845, cf. Gen., 1, 11. — 7. μέχρι τοῦ νῦν διὰ τοῦ σου προστάγματος διδούς P² = S; μέχρι τοῦ νῦν διδούς G P⁷; μέχρι τοῦ νῦν διὰ τοῦ αὐτοῦ σου προστάγματος διδούς C¹. — 8. τὴν εὐλογίαν σου G; κατάπεμψον καὶ νῦν τὴν εὐλογίαν σου ἐπὶ τὰ σπέρματα ταῦτα C¹. — 9. Le slave porte seulement « fais-les croître », sans καὶ εὐλόγησον. — 10. « et (multiplie) » add. S

ОБОГАЩАЕМИ РАБИ ТВОИ І БСЬ ДОВОЛЗ ИМѢЩЕ ІЗБЫТКОУЕМЪ¹¹ БО БСЬКОМЪ ДѢЛѢ
БЛАЗѢ.

К. ТѢИ БО ЕСИ ЦѢСА>РЬ МИРОУ И С<Х>ПАСЗ Д<ОУ>ШАМЪ НАШИМЪ И ТЕБѢ ||

МОЛ<ИТВА>

НА ЖАТВѢ¹.

Г<ОСПОД>І Б<О>ЖЕ Ч<ЛОВѢ>К<О>ЛЮБѢ, ПЛОДІ ИЖЕ ЕСИ ДАЛЗ НАМЪ², ІХЪЖЕ
* Fol. 13 a. СЪНИДОША СЯ РАБИ ТВОИ ЖАТЪ, ВЪЗЛОЖИ НА НА БЛ<А>Г<ОСЛО>ВЕНІЕ СВОЕ³ І
БЛАДЪШИМЪ ИМИ ПОДАЖДИ С<Х>П<АСЕ>НІЕ ТВОЕ, ДА ИМѢЩЕ ГОВЕЗІЕ ТВОЕ ПОДА-
ДАТЪ И НИЩИМЪ ДОБРОСЪТВОРЕНІЕ³ І СЕГО РАДИ ПРИНИИ ОТЪ БСѢХЪ ПОКЛАНѢНІЕ.

К. ТЕБѢ БО ПОДОБАЕТЪ БСѢ СЛАВА, W<ТЬ>ЦЮ И С<ЗИ>НОУ ||

МОЛ<ИТВА>

НАД<Х> НОБОМЪ БРАШНОМЪ¹.

СЪКРЪШЕИ БСѢ СЛОВОМЪ ТВОИМЪ, Г<ОСПОД>І, І ПОВЕЛѢБИ ЗЕМИ ТВОРИТИ ПЛОДЪ
ВЪ ВЕСЕЛІЕ И ПИЩЪ НАШЪ, А ВЪКЛИ ОТРОКЪИ ВЪ <В>АБИЛОНѢ² СЪТЪЛѢ(И)ША³

enrichis de tous biens et ayant tout en suffisance, nous surabondions en toute
bonne œuvre.

A haute voix : Car tu es le souverain du monde et le sauveur de nos
âmes, et à toi <nous adressons la gloire, Père, etc.>.

Prière pour la moisson.

Seigneur Dieu qui aimes les hommes, les fruits que tu nous as donnés, que
tes serviteurs se sont rassemblés pour moissonner, mets sur eux ta bénédic-

11. БЕСЬ ДОВОЛЗ ИЗОБИЛЬСТВУЕМЪ So 845; cf. G. Voskresenskij, Древне-
славянскій Апостолъ, вып. 3-5-й, р. 98.

1. Une réplique de cette prière, d'une rare fidélité, se trouve dans le ms. 836 de la
Bibliothèque de Sofia (xve s.), f. 226 v. (éd. Almazov, Раз. случ., р. 42); elle porte le
titre : МЛ-ТВА ЖАТЬ ИДОУ¹ НА ПШЛЕ; elle est mutilée à la fin à partir des mots
ТВОЕ ДА ИМѢЩЕ. — 2. So 836 ПЛО^А ЕЖЕ Е^С НАМ ДАЛЪ.

1. Titre qui n'est confirmé par aucun des textes grecs. — 2. Geitler АБИЛОНѢ. —
3. Les parenthèses sont de Geitler.

τὸν καρπὸν¹¹ καὶ τὰ ξύλα τοῦ ἀγροῦ εὐλόγησον, ἵνα ἐν παντὶ πλουτιζόμενοι οἱ δοῦλοί σου¹² πᾶσαν¹³ αὐτάρκειαν ἔχοντες περισσευόμενοι¹⁴ εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν.

Ὅπως καὶ ἡμεῖς σὺν αὐτοῖς δοξάζωμεν τοῦ Πατρὸς.

ΕΥΧΗ

ἐπὶ ἀρχὴν θέρους¹.

5

Ὁ² πάσης δημιουργὸς τῆς κτίσεως, ὃς³ ἔδωκας ἡμῖν καρποὺς τοῖς ἀναξίοις, συνελθόντες⁴ οἱ δοῦλοί σου πρὸς τῷ τέλει⁵ τῆ συνεργίᾳ τοῦ ἀγίου Πνεύματος, οὓς ἐνίσχυσον ἐν ἀνδρείᾳ καὶ προθυμίᾳ εἰς τὸ ἐνθέσθαι τὴν εὐλογίαν σου πλουσίαν· καὶ τοῖς καρπουμένοις παρέχε τὴν πωτηρίαν σου, ὅπως ἔχοντες εὐθηνίαν πλουσίαν⁶ παρέχωσι⁷ τοῖς πτωχοῖς εὐποιίαν· διὰ τοῦτο⁸ δέξαι τὴν παρά πάντων προσευχὴν⁸.

10

Ὅτι ἐλεήμων καὶ φιλόνητος.

ΕΥΧΗ

ἐπὶ κολύβων νεκρῶν¹.

Ὁ πάντα τελεσφορήσας τῷ λόγῳ σου, Κύριε, καὶ κελεύσας τῇ γῆ παντοδαπούς² ἐκφῦναι³ καρποὺς εἰς εὐφροσύνην καὶ τροφήν ἡμετέραν, ὁ τοῖς σπέρμασι τούτοις τοὺς παῖδας ἐν Βαβυ-

15

tion; et accorde ton salut à ceux qui les possèdent, pour qu'ayant l'abondance qui vient de toi ils exercent aussi à l'égard des pauvres la bienfaisance. Et pour cela reçois de tous l'adoration.

A haute voix : Car à toi est due toute la gloire, Père, Fils, etc.

Prière sur les produits d'une nouvelle récolte.

Seigneur qui as tout accompli par ton Verbe, et qui as ordonné à la terre de donner ses fruits pour notre joie et notre nourriture, qui as montré les enfants de Babylone plus brillants <grâce aux> produits de la terre, toi, Seigneur

11. πλήθυνον τὰ γεννήματα τῆς γῆς C¹ P² = S. — 12. οἱ σοὶ δοῦλοι G P⁷. — 13. καὶ πᾶσαν G P^{2,7} = S. — 14. περισσεύωμεν G, περισσεύομεν P²; lire περισσεύωμεν, transposition de περισσεύετε II Cor., IX, 8.

Texte de base : D⁸ (Dmitrievskij, pp. 115-116). Variantes : C² ff. 69 v.-70 r.; D²⁸ (Dmitrievskij, p. 256).

1. Εὐχὴ ἐπὶ θέρους C² D²⁸. Prière altérée dans les mss. grecs, altérée aussi dans S où elle est plus courte que dans les textes grecs. — 2. Le début de S correspond exactement à l'incipit de D²⁸ : Ὁ Θεὸς ὁ φιλόνητος, οὓς ἔδωκας καρπούς... (pour la suite, Dmitrievskij renvoie à Goar, 2e éd., p. 522, qui rapporte une autre prière pour le même objet). — 3. οὓς C² D²⁸ = S. — 4. συνῆλθον C² = S. — 5. S = πρὸς τὸ θερίζειν. — 6. S add. « ton (abondance) » (= παρὰ σοῦ?). — 7. S add. « aussi ». — 8. προσκύνησιν C² = S.

Texte de base : P³ f. 120 r. v. Variantes : G p. 658 (et var.); C¹ ff. 87 v.-88 r¹

1. Εὐχὴ τῶν κολύβων G; Εὐχὴ εἰς κούκια ἀγίων G var.; Εὐχὴ ἐπὶ κολύβοις μνήμης ἀγίου G var., C¹; Εὐχὴ τῶν κολύβων, ἔχουν τῶν κουκουθίων G var. — 2. παντοδαπούς om. S. — 3. ἐκφύειν G; ἐκφέρειν G var., C¹.

плодъ земныхъ⁴, тзи, Бла^адзи^ако прѣблагзи, сѣмена си і различьнзиѣ
плодзи бл^аго^асло^ави і възкоушающиихъ отъ нихъ с^ав^ати, ꙗко въ честь
с^ав^атзихъ твоихъ си приношениѣ сѣтз^а і помани ꙗса оумерзшаѣ въ блазѣи
вѣрѣ, подажди же и оуготовающимъ се къ прошеніѣ ꙗже на с^аз^ап^асе^ание
имъ, и вѣчньнзихъ твоихъ благъ наслаждение.

* Fol. 13 b. **В.** ꙗко да и ти съ нами * славаѣ прѣчестное и вел^абл^аное има...⁵

МОЛ^аИТВА^а

начатью всемоу приношенью¹.

Бла^адзи^ако Г^аоспод^аи Б^ао^аже нашъ, повелѣѣши комууждо колеѣ твоѣ
отъ твоихъ текѣ приносити і вѣчньнзихъ твоихъ благъ възплащение даѣ¹⁰
имъ², приемзи възможно³ приношение въздвица благоколени, прими і се
принесение⁴ отъ раба твоего сего, въ вѣчньнзихъ твоихъ сзкровищицъ сзподоби
положити, даѣ имъ⁵ земныхъ твоихъ благъ нескѣдно <наслаждение>⁶
со къимъ домоу твоимъ⁷.

В. ꙗко бл^аг^аосло^ави са прѣчестное и вел^абл^аное има твое, О^атъ^аца^а 15
и С^ази^ана ||⁸

très bon, bénis ces grains et ces différents fruits et sanctifie ceux qui en
goûtent, car ces offrandes sont faites en l'honneur de tes saints; souviens-toi
de tous ceux qui sont morts pieusement, et accorde aussi à ceux qui préparent
ceci tout ce qu'ils demandent pour leur salut, et la jouissance de tes félicités
éternelles.

4. Passage obscur, sans équivalent dans les textes grecs; mais le génitif pluriel
плодъ земныхъ doit résulter de l'altération d'un instrumental répondant à la
leçon τοῖς σπέρμασι τῆς γῆς.

1. Prière attestée, dans la même rédaction mais altérée surtout au milieu, dans le
ms. 1090 de la Bibliothèque de Sofia (xvie s.), ff. 416 v.-417 v. (éd. A. I. Almazov,
Раз. случ., p. 36) : Мо^а въсакомѣ приношенію. — 2. Var. воз^аданіе подаѣ на^а
So 1090. — 3. по силѣ So 1090. — 4. S'il ne s'agit pas d'une altération de принесеное,
la construction verbale grecque aurait été remplacée par une construction nominale
slave respectant la nuance d'aspect (приношение ή προσφορά : принесение τὰ προσκο-
μισθέντα). — 5. даѣ емъ (= αὐτῶ) So 1090. — 6. Chute d'un mot, cf. So 1090 :
неоскѣдно наслаж^аеніе. — 7. Faute pour его, cf. le grec et So 1090 : со къ^а домо^а
его. — 8. So 1090 : ꙗко бл^аби и прослабѣ пр^ачи^а тое и великол^аное има твое.

λῶνι φαιδρότερους ἀναδείξας⁴, αὐτός, Δέσποτα πανάγαθε, καί⁵ τὰ σπέρματα ταῦτα τοὺς τε διαφόρους καρποὺς εὐλόγησον καὶ τοὺς ἐξ αὐτῶν μεταλαμβάνοντας ἀγίασον, ὅτι εἰς τιμὴν τῶν ἀγίων σου ταῦτα προετέθη καὶ εἰς μνημόσυνον τῶν ἐν εὐσεβείᾳ⁶ τελειωθέντων· παράσχου δὲ καὶ τοῖς εὐτρεπίσασι⁷ ταῦτα καὶ τὴν μνήμην ἐπιτελοῦσι⁸ πάντα τὰ πρὸς
 5 σωτηρίαν αἰτήματα καὶ τῶν αἰώνιων⁹ ἀγαθῶν τὴν ἀπόλαυσιν¹⁰.

Ἔστι οὖν εἰ ζωὴ καὶ ἡ ἀνάπαυσις.

ΕΥΧΗ

ἐπὶ τῶν προσφερόντων ἀπαρχήν¹.

Δέσποτα Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν προσφέρειν σοι κατὰ πρόθεσιν ἕκαστον²
 10 κελεύσας καὶ τῶν αἰώνιων σου ἀγαθῶν τὴν ἀντάμειψιν τούτοις ἐπαγγειλάμενος³, ὁ τῆς χήρας τὴν κατὰ δύναμιν προσφορὰν εὐαρέστως δεξάμενος, πρόσδεξαι καὶ τὰ νῦν προσκομισθέντα σοὶ⁴ παρὰ τοῦ δούλου σου τοῦδε καὶ⁵ τοῖς αἰώνιοις σου θησαυροῖς ἐναπόθε⁶, δωρούμενος αὐτῶ καὶ τῶν ἐγκοσμίμων σου ἀγαθῶν ἄφθονον τὴν ἀπόλαυσιν σὺν πᾶσι τοῖς διαφέρουσιν αὐτῶ.

Ἐκφώνησις· Ἔστι εὐλόγηται καὶ δεδόξασται τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου
 15 τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τὸν αἰῶνα, etc.

A haute voix : Pour qu'eux aussi célèbrent avec nous ton <nom> très vénérable et magnifique.

Prière pour entamer toute offrande.

Maitre, Seigneur notre Dieu, qui as ordonné à chacun de t'offrir volontairement ce qui t'est dû de ce que tu nous accordes, et qui leur donnes en retour tes félicités éternelles, qui as accepté avec bienveillance l'offrande de la veuve faite selon ses moyens, accepte aussi cette offrande de ton serviteur ici présent <et> daigne la placer dans tes trésors éternels, en <lui> accordant une large <jouissance> de tes biens terrestres, avec toute <sa> maison.

A haute voix : Car ton nom très vénérable et magnifique est béni, Père, Fils <et Saint-Esprit>.

4. τοὺς ἐν Βαβυλῶνι παῖδας λαμπροτέρους ἀποφίνας τῶν ἀβροδιαίων G var., C¹; τοὺς τρεῖς παῖδας καὶ Δανιὴλ τῶν ἐν Βαβυλῶνι ἀβροδιαίων λαμπροτέρους ἀναδείξας G. Cf. Daniel, 1, 15. — 5. καὶ om. S. — 6. εὐσεβεῖ πίστει G = S. — 7. S a le participe présent. — 8. καὶ τὴν μνήμην ἐπιτελοῦσι om. G var., S. — 9. σου add. G C¹ = S. — 10. ὅπως καὶ αὐτοὶ σὺν ἡμῖν δοξάζωσι σου τὸ πανάγιον ὄνομα add. G var., C¹; C¹ continue : Ἐκφώνησις· Ἔστι εὐλόγηται καὶ δεδόξασται τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ; S répond à : Ἐκφώνησις· Ὅπως... δοξάζωσι τὸ πάντιμον, etc.

Texte de base : C¹ ff. 96 v.-97 r. Variantes : G p. 655; P² pp. 179-180; C⁵ f. 170 v.

1. Εὐχὴ ἐπὶ τῶν προσφερόντων ἀπαρχὰς ὀπίωρας G; Εὐχὴ ἐπὶ προσφερόντων ἀπαρχὰς P² C⁵. — 2. ἐκάστῳ G. — 3. χαρίζομενος P² C⁵ = S; ἀγαθῶν τούτοις ἀντάμειψιν χαρίζομενος G. — 4. σοὶ om. G = S. — 5. καὶ om. C⁵ = S. — 6. Var. ἐναποθέσθαι ταῦτα καταξίωσον G = S (sans ταῦτα).

ΕΥΧΗ

εἰς τὸ φυτεῦσαι ἀμπελῶνα¹.

Σὺ εἶ, Χριστέ, ἡ ἀμπελος ἡ ἀληθινή καὶ ὁ Πατὴρ σου ὁ γεωργός ἐστι, σὺ καὶ τοὺς ἀπο-
στόλους σου ἐκάλεσας κλημάτα², σὺ καὶ τὸν Ἰσραὴλ³ ἐξ Αἰγύπτου μετῆρας, ἐξέβαλάς⁴ τε
5 ἔθνη⁵ καὶ κατεφύτευσας⁶ αὐτήν⁷. οὕτως καὶ νῦν⁸ τὸν ἀμπελῶνά σου⁹ τοῦτον φύτευσον¹⁰,
ρίζωσον, βάθουν τὸ ἔλεός σου ἐπ' αὐτόν, περιχαράκωσον τὰς εἰσόδους καὶ ἐξόδους αὐτοῦ¹¹ καὶ
ῥῦσαι αὐτὸν ἀπὸ χιόνος καὶ κρυστάλλου καὶ χαλάζης φερομένης βιαίως καὶ εὐλόγησον καὶ
πλήθυνον τοὺς καρπούς αὐτῆς καὶ τὸν ἐξ αὐτοῦ προσγινόμενον οἶνον ἔμπλησον ἡμῖν.

Ἔστι σὺ εἶ ὁ πλούσιος πάροχος δοτῆρ καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, etc.

10

ΕΥΧΗ

ἐπὶ τρύγγη¹.

Ὁ Θεός, ὁ Θεός ἡμῶν², ὁ εὐδοκῆσας ἀμπελον κληθῆναι τὸν μονογενῆ σου Υἱὸν καὶ Θεὸν
τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ δι' αὐτοῦ καρπὸν ἡμῖν ἀθανασίας³ χαρῖσάμενος· αὐτὸς
καὶ τοῦτον τὸν καρπὸν τῆς ἀμπέλου εὐλόγησον καὶ⁴ τοὺς δούλους σου τοὺς μεταλαμβάνοντας
15 ἐξ αὐτοῦ τῆς ἀληθινῆς ἀμπέλου μετόχους ποιήσον, ἀνεπηρέαστον τὴν ζωὴν αὐτῶν διαφυλάξον,

A haute voix : Car tu es le Dieu miséricordieux qui aime les hommes,
et à toi <nous adressons la gloire, Père, Fils et Saint-Esprit>.

Prière sur les raisins au moment de la vendange.

Dieu notre Sauveur, qui as daigné que ton Fils unique et Dieu, notre
Seigneur Jésus-Christ, s'appelât vigne, et qui par lui nous as accordé le

Texte de base : C⁵ f. 172 r. v. *Variantes* : G p. 692; C¹ f. 111 r. v.; P⁷ f. 113 r. (prière inscrite dans
la marge du ms.; une partie des feuillets ayant été coupée, le texte s'en trouve en partie mutilé);
P⁹ f. 76 r. v.; D²³ (p. 219, l'incipit seulement).

1. Εὐχὴ εἰς φύτευμα ἀμπελῶνος G, Εὐχὴ εἰς φυτεῦσαι ἀμπελῶνα P⁷, Εὐχὴ ἐπὶ ἀμπέλου φυτευομένης D²³. —
2. Jean, xv, 1, 5. — 3. ὡς ἀμπελον add. C¹ P⁹. — 4. ἐξέβαλες dans les autres mss. — 5. ἐξέβαλες τὰ ἔθνη
P⁷, ἐξέβαλες ἔθνη G. — 6. ἐφύτευσας P⁹. — 7. Le grec devait porter primitivement σὺ καὶ τὸν Ἰσραὴλ
ἀμπελον ἐξ Αἰγύπτου, etc. (cf. C¹ P⁹), d'où le féminin αὐτήν. Le slave traduit librement un texte sans
ἀμπελον et porte « eux » (= Israël) à la place de αὐτήν. — 8. Δέσποτα, ἐπιροίτησον ἐπί add. G C¹ P⁹;
« regarde sur » (= ἐπίβλεψον ἐπί) add. S. — 9. σου om. P⁹ = S. — 10. S « et plante-le ». — 11. A partir
d'ici, G C¹ P⁹ s'écartent du texte de base.

Texte de base : C¹ f. 112 r. *Variantes* : G p. 693 (= G I); G p. 694 (var. = G II); C¹ ff. 112 v.-113 r.;
P⁷ ff. 113 v.-114 r.; P⁸ ff. 219 v.-220 v.; P⁹ f. 84 r. v. (= P⁹ I); P⁹ f. 77 r. v. (= P⁹ II).

1. Εὐχὴ ἐπὶ τρύγγης ἀμπέλου G I (Εὐχὴ ἐπὶ τρυγώντων, Εὐχὴ ἐν ἀρχῇ τρύγης κοινῆς G II), Εὐχὴ γινομένη ὑπὸ
τοῦ πατριάρχου ὅτε πρὸς συνήθειαν ἐπιτελεῖ τὴν τρύγγην ὁ βασιλεὺς τῆς ἰε' Αὐγούστου (μηνός add. C¹) ἐν
Βλαχέρναις G II, C¹; Εὐχὴ ἐν τῷ μέλλειν τρυγᾶν P⁷; Εὐχὴ εἰς εὐλογίαν καὶ μετάληψιν σταφυλῶν P⁹ I; Εὐχὴ εἰς
τὴν ἀρχὴν τοῦ τρύγου P⁹ II. — 2. Ὁ Θεός, ὁ Σωτὴρ ἡμῶν dans tous les autres textes (sauf P⁹ I, II) = S. —
3. ἀθανασίας ἡμῖν G II, C¹ P⁸. — 4. Tout ce passage est une interpolation, comme il ressort non
seulement de la diversité des rédactions dans C¹ G II, et P⁸ (où le π de πρεσβείαις est à l'encre
rouge), mais aussi de son absence dans S.

тѣнз даровакз намз имь' тзи плодось бинзизнзи бл<а>г<осло>би мол<и>твѣми
с<вѣ>тзиз Б<ого>р<оди>ца і вѣѣхз с<вѣ>тзихз твоихз оугеждьшиихз тебѣ
отз вѣка.

Ѳ. Благодѣтиж и щедротами единочадаго С<зи>на ||

МОЛ<ИТВА>

начатью виноу кзисѣлоу.

Г<оспод>і Ис<оу>х<ръст>е Б<о>же нашз, прѣложен водж кз вино кз Кана-
* Fol. 14 b. Галилѣискзихз брацѣхз і слабж свож авль * оученикомз своимз¹ тзи и нзінѣ
посѣти отз с<вѣ>таго жилища своего і б<ла>г<осло>би вино се, і сзтвори
е ко вѣѣко благорастворенне² пижшиимз, да без вѣѣкомз неприѣзнинзи дѣтѣли¹⁰
пижше е слакимз та, дателѣ вѣсемоу доброу приношенью, О<тъ>ца и С<зи>на
и с<вѣ>таго Доуха>.

МОЛ<ИТВА>

<на> блѣг<осло>венне домоу и храмоу¹.

Б<о>же с<з>п<аси>телю нашз, сзподоблеи подз крокз Закъхеевз вѣнити,¹⁵
с<з>п<ас>енне² емоу і вѣсемоу домоки его взити³ по твоемоу прѣчистоумоу і

fruit de l'immortalité, bénis ce fruit de la vigne par les prières de la Sainte
Vierge et de tous tes saints dans lesquels tu t'es complu depuis le com-
mencement des siècles.

A haute voix : Par la grâce et les miséricordes de <ton> Fils
unique, etc.

Prière pour les prémices du vin nouveau.

Seigneur Jésus-Christ notre Dieu, qui as transformé l'eau en vin aux
noces de Cana en Galilée et qui as manifesté ta gloire à tes disciples, visite
(-nous) aussi maintenant de ta sainte demeure et bénis ce vin; fais qu'il
apporte toute douceur bien composée à ceux qui en boiront, pour qu'en le

1. Cf. G pp. 695-696 καὶ τὴν δόξαν σου φανερώσας τοῖς ἁγίοις σου μαθηταῖς. — 2. En
deux mots chez Geitler; c'est un calque de εὐχρασία.

1. Variantes : Ps¹ f. 184 v.-185 r. (М<о>л<и>тв<а> бл<а>г<осло>вити храмь,
prière assez défectueuse dans sa seconde moitié); Rituel de Klementović (éd. J. Vajs,
Hlaholské knihy obřadní, p. 8; sans titre). — 2. Lire <и> с<з>п<ас>енне d'après
le grec. — 3. бисть Ps¹ et Klem.

εἰρήνην αὐτοῖς διὰ παντός χαριζόμενος καὶ ταῖς αἰωνίους σου καὶ ἀναφαιρέτοις δωρεαῖς τὰς ψυχὰς αὐτῶν κατακρίσησον⁴, πρεσβείαις τῆς ἀγίας Θεοτόκου καὶ πάντων⁵ τῶν ἁγίων τῶν ἀπ' αἰῶνός σοι εὐσρεστησάντων.

Ἐκφώνησις· Ἀγαθότητι καὶ φιλανθρωπία τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ⁶, μεθ' οὗ εὐλογητός
 5 εἰ σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τὸν αἰῶνα⁷
 τῶν αἰῶνων.

ΕΥΧΗ

ἐπὶ εὐλογία οἴνου¹.

Ποιεῖ Εὐλογητόν, Τρισάγιον καὶ τὰ λοιπά. Εἶτα βαλὼν ὕδωρ τῶν ἁγίων θεοφανίων
 10 ἄπτων καὶ κηρῶς καὶ οὕτως ἐπεύχεται·

Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν·

Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ ποιῶν θαυμάσια μόνος μεγάλα καὶ ἀνεξιχνίαστα, ὁ καὶ τὸ ὕδωρ
 εἰς οἶνον μεταποίησας ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας· αὐτός, Δέσποτα, ὡς ἐκεῖσε καὶ ἐνταῦθα
 παραγενόμενος, εὐλόγησον ὅνπερ ἐδωρήσω ἡμῖν εἰς εὐφροσύνην καρδίας οἶνον, ἵνα ἐπὶ σωτηρίᾳ
 15 γένηται τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν.

Σὺ γὰρ εἰ ὁ εὐλογῶν καὶ ἁγιαζῶν τὰ σύμπαντα, Χριστέ ὁ Θεός, καὶ σοὶ τὴν δόξαν
 ἀναπέμπομεν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ.

ΕΥΧΗ

εἰς οἶκον¹.

20 Ὁ Θεός, ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ὁ καταξιώσας ὑπὸ τὴν σκηνὴν Ζακχαίου εἰσελθεῖν καὶ σωτηρίᾳ
 αὐτῷ τε² καὶ παντὶ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ γενόμενος³ καὶ τὴν σὴν ἄχραντον καὶ ἀθάνατον φωνὴν τὴν

buvant sans aucune opération du diable nous te glorifions, toi qui accordes
 tout présent favorable, Père, Fils et Saint-Esprit.

Prière pour la bénédiction d'une maison et d'une demeure.

Dieu notre Sauveur, qui as daigné entrer sous le toit de Zachée <et> être
 son salut à lui et à toute sa maison, comme l'a dit ta parole très pure et

5. σου add. S. — 6. Cf. la formule finale de la prière sur tout troupeau (p. 22, l. 17) : χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς καὶ φιλανθρωπία τοῦ μονογενοῦς σοῦ Υἱοῦ, etc. (C⁵). — 7. τοὺς αἰῶνας P⁹ I, II.

1. Nous ne possédons pas d'équivalent grec exact de la prière vieux-slave. Voici une prière proche quant au fond et de fonction identique, prise dans P⁸ ff. 211 v.-212 r. Elle est attestée, sans rubrique et avec une autre exclamation, également dans D⁶⁸ (p. 526). Cf. encore une prière analogue dans G pp. 695-696, dont une variante se trouve dans P⁸ ff. 212 v.-213 r.

Texte de base : P⁷ f. 110 r. v. Variantes : G p. 605; C¹ f. 113 v.; C⁵ f. 169 r. v.; P² p. 169; P⁸ ff. 215 v.-216 r.; D⁶⁴, avec les variantes d'un ms. du XIIIe s. de la Laure de St Athanase au Mont Athos, (= D²⁰?), p. 470.

1. Εὐχὴ ὅταν μέλλῃ εἰσελθεῖν εἰς οἶκον νέου G; Εὐλογία οἴκου G var.; Εὐχὴ ἐπὶ εὐλογία οἴκου C¹ G var.; Εὐχὴ ἐπὶ θεμελίου οἴκου P²; Εὐχὴ εἰς εὐλογίαν οἴκου C⁵; Εὐχὴ εἰς εὐλογίαν οἴκου νέου D⁶⁴; Εὐχὴ ἕτερα ἐπ' εὐλογία οἴκου ὅταν βούλωνται οἰκῆσαί τινες P⁸. — 2. τε om. G. — 3. S répond à γενέσθαι. — 4. καί, lire κατά P² C⁵ D⁶⁴ = S; ce passage manque dans les autres mss.

БЕСМРЪТЪЗНОУМОУ ГЛАСОУ ІЖЕ ОТЪ ЕВ<АН>Г<Е>ЛИСТЪ БСЕЛЕНЪКИ КЪ ИСТИНЪ ПРОПО-
 КЪДА СЪА ТЪІ Н НЪІНЪ ХОТАЩАШ СЪДЕ ЖИТИ, НАМИ І СМНИ СЪМЪРЕНЪМИ І
 ГРЪШЪНЪМИ МОД(И)ТЪКЪІ⁴ ПРИНОСАЩАШ, БЛ<А>Г<ОСЛО>ВИ І ПРОСЛАВИ, БЕС ПАКОСТИ
 І ВРЪЖДЕНИЪ БСЕГО ЖИТИЪ⁵ КЪ ХРАМЪ СЕМЪ АБЛЪМ НИХ ТКОИМИ БЛАГЪМИ
 ДАРЪМИ ЗЕМЪНЪМИ І НЕК<Е>СЪНЪМИ.

* Fol. 15 a. **В.** <Вк>⁶ подобает * ти БСЪ СЛАВА, О<ТЪ>ЦА Н С<ЪІ>НА І С<ВЪ>ТАГО
 <ДОУХА>.

МОЛ<ИТВА>

НАД<Ъ> БСЪЦЪМЪ СТАДОМЪ.

БЛ<АДЪІ>КО Г<ОСПОД>І Б<О>ЖЕ НАШЪ БСЕДРЪЖИТЕЛЮ, ИСТИНЪНЪІ АГНЪЧЕ 10
 КЪ ЗЕМЛЪИ ГРЪХЪІ БСЕГО МИРА, Н ПРЪЗЪРІ⁴ Д<ОУ>ШЪ МОЛАЩЪ СЪ ТЕБЪ Ч<ЛОБЪ>-
 К<О>ЛЮБ<Ъ>ЧЕ, КЪ ТЕБЪ ПРИБЪГАЕМЪ Н ТЕБЪ СЪ МОЛИМЪ, ИЗБОЛИ ВЪ<Р>БНАГО²
 СВОЕГО ИЪКОВА І ОУМЪНОЖЪ ЕГО СТАДА І ИЗБАВИЪ І ОТЪ РЪКЪІ ИСААКОВЪІ І ОТЪ
 ЛАВЪАНОВЪІ. І НЪІНЪ ИЗБОЛИ І БЛ<А>Г<ОСЛО>ВИ СТАДО СЕ І ОУМЪНОЖИ І НА
 ТЪСАЩА Н НА ТЪМЪІ¹ І ИЗБАВИ НЪІ Н СЕ ОТЪ НАСИЛЬЪ ИНОПЛЕМЕНЪНИКЪ І ОТЪ 15
 БСЕГО ЧАСА СЪМРЪТЪЗНАГО, СЪБЪЮДИ Е С<ВЪ>ТЪМИ А<Н>К<Е>ЛЪІ СВОИМИ І СЪПО-
 ДОБИ СЪТАЖАВЪШАГО І НЕЗАВИДЪЛИКОМЪ ОКОМЪ НАСЛАЖДАТИ СЪ, ОТЪ³ НЕГО ХЪБАЛЪ
 ТЕБЪ ПРИНОСИТИ.

В. Благодѣтиѣ и щедротами единочадаго <твоего Сина, etc.>.

immortelle qui a été vraiment prêchée par les évangélistes à l'univers, bénis et glorifiés maintenant aussi ceux qui veulent vivre ici, et qui t'apportent leurs prières par notre intermédiaire et celui de ceux-ci, humbles et pécheurs : rends-leur sans mal et sans dommage toute leur vie dans cette maison, par l'excellence de tes présents terrestres et célestes.

A haute voix : Car à toi est due toute la gloire, Père, Fils et Saint-Esprit.

Prière sur tout troupeau.

Maître, Seigneur, notre Dieu tout-puissant, le vrai agneau qui prend les péchés du monde, <qui> ne méprise pas les âmes qui te prient ; à toi, qui

4. Les parenthèses sont de Geitler. — 5. Lire БСЕ ЖИТИЕ. — 6. Geitler Вко.

1. Lire peut-être ПРЪЗЪР<А>И, qui répondrait au participe futur du grec (cf. Meillet, *Etudes*, p. 37, p. 78). — 2. Geitler ВЪЧЪНАГО. — 3. Lire sans doute <И> ОТЪ.

ὑπὸ τῶν εὐαγγελιστῶν τῇ οἰκουμένη ἀληθῶς κηρυχθεῖσαν· αὐτὸς καὶ νῦν τοὺς ἐνταῦθα οἰκεῖν βουληθέντας⁵, καὶ δι' ἡμῶν⁶ τῶν ταπεινῶν καὶ ἀμαρτωλῶν τὰς δεήσεις σοί⁷ προσάγοντας, εὐλόγησον, δόξασον⁸, ἀβλαβῆ καὶ ἀσινῆ αὐτοῦ⁹ ἐν πᾶσι τὴν κατοικήσιν¹⁰ τῆς στέγης ταύτης ἀποδεικνύς διὰ τῶν σῶν ἀφθόνων δωρεῶν ἐπιγείων τε καὶ ἐπουρανίων.

5 Ὅτι πρέπει σοί.

ΕΥΧΗ

εἰς ποιμνὴν προβάτων¹.

Δέσποτα Κύριε ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ ἀληθινὸς ἀμνός² ὁ αἴρων τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου³, ὁ μὴ παραβλέψων⁴ ψυχάς σοι δεομένας· φιλάνθρωπε, σοὶ προσπίπτομεν καὶ
10 δεόμεθα⁵ καὶ παρακαλοῦμεν⁶, ὁ εὐδοκήσας ἐπὶ τὸν δοῦλόν⁷ σου Ἰακώβ καὶ πληθύνας αὐτοῦ τὰ ποιμνία καὶ λυτρωσάμενος⁸ αὐτὸν ἐκ χειρὸς τοῦ Ἡσαὺ καὶ τοῦ Λάβαν. Αὐτὸς⁹ εὐλόγησον καὶ εὐδόκησον¹⁰ τὴν ποιμνὴν ταύτην καὶ ποιήσων¹¹ αὐτὴν εἰς χιλιάδας¹²· καὶ ῥῦσαι αὐτὴν καὶ ἡμᾶς ἐκ τῆς δυναστείας¹³ τῶν ἀλλοφύλων καὶ πάσης ἐπιβουλῆς ἐχθρῶν¹⁴ καὶ αὔρας θανα-
15 τικῆς¹⁵, φρουρήσων αὐτὴν διὰ ἁγίων ἀγγέλων σου παρεμβολαῖς¹⁶ καὶ καταξίωσον τὸν κτησά-
μενον αὐτὴν ἀφθόνῳ ὀφθαλμῶ ἀδόλῳ¹⁶ καρδίᾳ¹⁶ ἀπολαύειν τὴν εὐχαριστείαν ἐξ αὐτῆς ἀδιαλείπτως¹⁶ προσέχοντά σοι.

Χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς καὶ¹⁶ φιλάνθρωπία¹⁶ τοῦ μονογενοῦς σοῦ Υἱοῦ, etc.

aimes les hommes, nous accourons et nous te prions, toi qui as agréé ton <fidèle> Jacob, qui as accru ses troupeaux et qui l'as délivré de la main d'Ésaü et de celle de Laban. Daigne aussi maintenant bénir ce troupeau et le multiplier en milliers et dizaines de milliers; sauve-nous et sauve-le de la violence des étrangers et de toute heure de mort, garde-le par tes saints anges et daigne faire que celui qui l'a acquis en jouisse d'un œil sans envie <et> t'apporte pour lui la louange.

A haute voix : Par la grâce et les miséricordes de <ton Fils> unique.

5. βουλομένους C⁵ D⁶⁴ (δουλωμένους P²) = S (sans καὶ qui suit). A partir d'ici, c'est D⁶⁴ var. qui répond à S; D⁶⁴ suit une autre rédaction. — 6. S suppose δι' ἡμῶν καὶ τούτων. — 7. σοί om. C⁵ = S. — 8. S « et glorifie ». — 9. ἀβλαβεῖς καὶ ἀσινεῖς αὐτοῦ; D⁶⁴ var.; αὐτοῖς C⁵ = S; ἀπὸ πάσης βλάβης τήρῃσων ἀτρώτους G. — 10. ἐν πάσῃ τῇ κατοικήσει: P² D⁶⁴ var.

Texte de base : C⁵ ff. 171 v.-172 r. Variante : G p. 743.

1. Εὐχὴ ἐπὶ ποιμνῆς G. — 2. Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ ἀληθινὸς ἀμνός G. — 3. Jean, I, 29. — 4. ὁ μὴ παραβλέπων G; S répond à μὴ παράβλεπον, mais peut-être par suite d'une altération. — 5. σὲ δεόμεθα G. — 6. σὲ add. G; παρακαλοῦμεν om. S. — 7. S (altéré) répond littéralement à ἐπὶ τὸν πιστόν σου. — 8. λυτρώσας G. — 9. S, où manque l'équivalent de αὐτός, suppose l'addition de καὶ νῦν. — 10. καὶ εὐδόκησον om. G. C'est S, intervertissant les deux verbes, qui doit donner la leçon primitive. — 11. πλήθυνον G = S. — 12. χιλιάδας καὶ μυριάδας G = S. — 13. καταδυναστείας G. — 14. ἐπιβουλῆς ἐχθρῶν om. S, qui répond à καὶ πάσης ὥρας θανατικῆς. — 15. θανατηφόρου G. A partir d'ici, G suit une autre rédaction. — 16. Ces mots manquent dans S.

МОЛ<ИТВА>

НА ЗАКОЛЕНИЕ¹.

* Fol. 15 b. * Бл<а>г<осло>бенз еси, Г<оспод>і Б<о>же о<ть>ць нашихъ, і бл<а>г<осло>кено има слазкі твоєѡ і² с<ва>тоє³ бл<а>г<осло>бенз еси, Г<оспод>і Б<о>же, бл<а>г<осло>внѣзи жртвъ Аврамъ подъ дѣбомъ Мамьбринскимъ і телець макокз³ і обенз држимз за рогз⁴ въ грзмоу Сабекокѣ⁵ бл<а>г<осло>бенз еси, Б<о>же⁵ о<ть>ць нашихъ, приемзі кадило Захарзино і Илиѡ вѣрзнааго бесплодзное⁶ тако прими і снѡ жртвъ въ конѡ благоуханиѣ, волзі ихъ тоучнзі створи, питѣниѣ ихъ оумзножи, стада ихъ многоплодна створи, възхождение ихъ и исхождение а<н>ѣ<е>лзскоѡ силоѡ си огради, да вьсєгда вѣѣкз доволз имѡще ізкзтзчьствоуємъ во вѣѣкомъ дѣлѣ блазѣ і тебѣ оугодзно⁷, славаще има твоє о<ть>ца и с<ва>тааго Д<оу>ха, нзи<нѣ, etc.>.

МОЛ<ИТВА>

НА ЦѢТЫ НА КРЪБНИЦИ.

* Fol. 16 a. * Г<оспод>і Б<о>же вьсєдржителю, сзказавзі ковчегомъ образз цр<з>к<з>внзі і¹ при праведнѣмъ Нои пришествие с<ва>тааго твоєго Д<оу>ха

Prière pour l'immolation.

Tu es béni, Seigneur Dieu de nos pères, et béni est le saint nom de ta gloire ; tu es béni, Seigneur Dieu, qui as béni le sacrifice d'Abraham sous le chêne de Mambré et le veau tendre et le bélier retenu par les cornes dans le buisson de Sabec ; tu es béni, Dieu de nos pères, qui as accepté l'encens de Zacharie

1. Prière attestée aussi dans deux mss. de la Bibliothèque de Sofia : n° 836 du x^v s., f. 523 r. v. (= So 836), et n° 845, f. 241 v. (= So 845), sous le titre : **Мл-тва колоу на заколеніє ѡбноу** So 836 (sans ѡбноу dans So 845); voir Almazov, Раз. случ., p. 38, où So 836 sert de texte de base et So 845 fournit les variantes. — 2. **і**, qui est superflu, manque dans So 836. — 3. **телецъ Исако**⁵ So 845. — 4. Lire plutôt **за рога**, duel, attesté dans So 836 (et So 845?). Cf. la variante **по рога**, Gen., xxii, 13 (A. Michajlov, Книга Бытія). — 5. **Г-и Б-же** So 836 (et So 845?). — 6. **всєсзженїа** So 845. — 7. Pour **оугодзнѣ; въ вьсакѡ дѣлѡ бл-го тебѣ вьгодно** So 836 (въ вьсакѡмъ дѣлѣ бл-гѣ So 845). Cf. p. 18, l. 1-2.

1. Conformément au texte grec et au sens, **і** devrait être après **Нои**.

ΕΥΧΗ

ἐπὶ θυσίας κτηνῶν¹.

Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ εὐλογημένον τὸ ὄνομα τῆς δόξης σου τὸ ἅγιον· εὐλογητὸς εἶ, Κύριε ὁ Θεός, ὁ² εὐλογήσας τὴν θυσίαν τοῦ Ἀβραάμ ἐν τῇ δρυὶ
 5 τῇ Μαμβρῇ καὶ τὸ μόσχον τὸν ἀπαλόν³ καὶ τὸν κριὸν τὸν κατεχόμενον τῶν κεράτων ἐν ρυτῶ Σαθέκ⁴· εὐλογητὸς εἶ, Κύριε ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, ὁ προσδεξάμενος Ζαχαρίου τὰ θυμιάματα καὶ Ἡλιοῦ⁵ τὰς ὀλοκαρπώσεις⁶· αὐτός, Δέσποτα⁷, πρόσδεξι καὶ τὴν θυσίαν τχύτην τῶν δούλων σου τῶνδε⁸ εἰς ὄσμήν εὐωδίας, τοὺς βόας αὐτῶν παχεῖς ποιήσον, τὴν σιτοποιῆν αὐτῶν πλήθυνον, τὰ ποιμνία αὐτῶν πολυτόκα ποιήσον, εἰσόδους αὐτῶν καὶ ἐξόδους
 10 ἀγγελικῆ σου δυνάμει κατασφάλισαι⁹, ἵνα πάντοτε πᾶσαν αὐταρκειάν ἔχοντες περισσεύωσιν¹⁰ εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν καὶ σοὶ εὐάρεστον, δοξάζοντές σου τὸ πανάγιον ὄνομα¹¹ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΥΧΗ

εἰς τὰ βῆτα¹.

Τοῦ διακόνου λέγοντος· Τὰς κεφαλὰς ὑμῶν τῶ Κυρίῳ κλίνατε, ὁ ἱερεὺς ἐπεύχεται· Κύριε ὁ Θεός ὁ παντοκράτωρ, ὁ διὰ τῆς κιβωτοῦ τὸν τύπον τῆς ἐκκλησίας ὑποδείξας

et l'offrande de tous fruits du fidèle Élie; accepte de même ce sacrifice aussi en parfum de bonne odeur, rends leurs bœufs gras, rends leur nourriture abondante, fais leurs troupeaux prolifiques, entoure leurs entrées et leurs sorties de ta puissance angélique, pour qu'ayant toujours tout en suffisance nous surabondions en toute œuvre bonne et qui t'est agréable, en glorifiant ton nom, Père, <Fils> et Saint-Esprit, maintenant, etc.

PRIÈRE

pour les branches d'olivier le dimanche des Rameaux.

Seigneur Dieu tout puissant, qui as représenté au moyen de l'arche la figure de l'Église et qui, au temps du juste Noé, lui as annoncé la venue de ton

Texte de base : C¹ f. 97 r. Variante : D⁵ (p. 46).

1. Εὐχὴ ἐπὶ προσφερόντων θυσίαν D⁵. — 2. Om. D⁵. — 3. Gen., xviii, 1, 7. — 4. Gen., xxii, 13 : Σαθέκ est l'hébreu שֶׁבַע « dans le fourré ». — 5. τοῦ πιστοῦ add. D⁵ = S. — 6. ὀλοκαρπώσεις C¹ = S, var. ὀλοκαυτώσεις D⁵ = So 845. — 7. αὐτός, Δέσποτα, var. οὕτως D⁵ = S. — 8. τῶν δούλων σου τῶνδε om. D⁵ = S. — 9. κατασφάλισον D⁵. — 10. περισσεύονται D⁵; S, confirmé par So 836 et So 845, suppose περισσεύωμεν (cf. p. 18, n. 14). — 11. δοξάζοντες τὸ ὄνομά σου D⁵ = S.

Texte : G p. 744.

1. Il y a dans G une autre prière intitulée Εὐχὴ εἰς τὸ δοῦναι τὰ βῆτα τῇ βασιφόρῳ. S suppose : Εὐχὴ εἰς τὰ βῆτα τῇ κυριακῇ τῶν βαίων. Cf. Meester, *op. cit.*, p. 488 et suiv.

вззѣкъшь емоу голѣбемь сѣчець маслинзи приносящю² съ образз отроци
 євръїисции сзконьчаша <и>³ сз вѣтъьми маслинзнами сзрѣтъше та вьпи-
 ѣхѣ гл<агол>ѣще. Ѡсана вь взишзнихъ, благ<осло>бенз градзи вь ншл
 Г<осподь>не, Ѡсана вь взишзнихъ. Сз гласомь твои раби вьпиемъ Ѡсана
 пришедзи і пакзи градзи сѣдитъ вь правздѣ, сз О<ть>цемь и [и]⁴ с<ва>-
 тзимь Д<оу>хомь, нзінѣ и при<сно>.

МОЛ<ИТВА>

над<х> сзиромь вь великзи сѣботъ вечеръ¹.

Прими, Г<оспод>і, м<о>л<и>тъьки наша сз приносимзими² слоужьбами³,
 ізболенами начатами тайнами вѣчьное ицѣление приемляще тебѣ дажщю
 * Pol. 16 b. Г<оспо>демь нашимъ⁴ і тебѣ слава възшлаемъ, Ѡ<ть>цю и с<зи>ноу і
 с<ва>тоумоу Д<оу>хоу.

МОЛ<ИТВА>

над<х> агньцемь на пасхѣ.

Призьри, Г<оспод>і Ис<оу>х<ръст>е, на си крашна твоѣ і на агнець
 съ, і с<ва>ги и ѣкоже с<ва>тити ізболи агнець іже приведе Азелъ во
 вѣсзжагаемаа, да ѣкоже онъ сзподоби са твои¹ благодѣти насладити са,

Saint-Esprit par la colombe qui apportait une branche d'olivier ; c'est ce rite
 qu'ont accompli les enfants hébreux qui, venus à ta rencontre avec des
 branches d'olivier, s'écriaient et disaient : « Hosanna dans les hauteurs,
 béni soit celui qui vient au nom du Seigneur, hosanna dans les hauteurs ».
 Nous, tes serviteurs, nous nous écrivons : Hosanna à celui qui est venu et

2. Participe en apposition au datif absolu (cf. A. Vaillant, *Le De autexusio*,
 p. 694). — 3. <и> = *καί*, manque chez Geitler. — 4. Les crochets sont de Geitler.

1. Prière dont nous ne possédons pas d'équivalent grec. Elle se retrouve dans
 deux mss. de la Bibliothèque de Sofia : n° 845 f. 289r., du xvie s. (= So 845), et n° 875
 f. 108r. (= So 875); voir Almazov, *Раз. случ.*, p. 33. Le second de ces textes
 surtout, donné par Almazov comme variante du premier, est fortement altéré.
 Titre : Мо^а на^а сыры и иицы So 845; Мо^а на^а сыро^м в ѣликую сѣботу So 875.
 — 2. ти add. So 875. — 3. да add. So 845, So 875. — 4. б-гү нашему So 845.

1. Pour твоём.

ἐπὶ τοῦ δικαίου καὶ θεράποντός σου² Νῶε, καὶ τὴν τοῦ παναγίου³ Πνεύματος παρουσίαν διὰ τῆς περιστερᾶς καταμηνύσας⁴ τὸ κάρφος τῆς ἐλαίας φερούσης· τοῦτον τρόπον Ἑβραίων παῖδες ἐπλήρωσαν καὶ μετὰ κλάδων ἐλαιῶν καὶ βατίων⁵ ὑπήντησαν⁶ λέγοντες· Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις⁷. Ταύτην σοι τὴν φωνὴν καὶ ἡμεῖς κράζομεν· Ὡσαννὰ εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος⁸
⁵ σὺν Πατρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεί.

ΕΥΧΗ

εἰς τὸ εὐλογῆσαι ἀμνὸν καὶ κρέα τοῦ Πάσχα¹.

Ἐπίσκεψαι, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, εἰς τὰ² ἐδέσματα, τὸν ἀμνὸν καὶ τὸν μόσχον³, καὶ ἁγιάσον αὐτὰ⁴ καθὼς ἁγιάσαι κατηξίωσας τὸν ἀμνὸν ὅπερ⁵ σοι προσήνεγκεν Ἀβὲλ εἰς
¹⁰ ὀλοκάρπωσιν· ὁμοίως⁶ καὶ τὸν μόσχον, ὃν κελεύσας ἔθυσεν ὁ πατὴρ τῷ υἱῷ τῷ πεπλανημένῳ καὶ πάλιν πρὸς αὐτὸν ἐπανελθόντι⁶, ἵνα καθὼς αὐτὸς ἠξιώθη τῆς⁷ χάριτος ἀπολαῦσαι, οὕτω

qui reviendra juger selon la justice, avec le Père et le Saint-Esprit, maintenant et toujours, etc.

Prière sur le fromage le soir du Samedi Saint.

Accepte, Seigneur, nos prières avec la célébration du sacrifice de la messe, de nous qui, en consommant les saints mystères dont tu nous as fait la faveur, recevons la guérison éternelle que tu nous donnes par (le corps de) notre Seigneur; et nous t'adressons la gloire, au Père, au Fils et au Saint-Esprit.

Prière sur l'agneau pascal.

Jette les yeux, Seigneur Jésus-Christ, sur ces aliments qui viennent de toi et sur cet agneau, et sanctifie-le comme tu as daigné sanctifier l'agneau qu'Abel apporta en holocauste; de même qu'il a été trouvé digne de jouir de

2. καὶ θεράποντός σου om. S. — 3. S suppose τοῦ ἁγίου σου. — 4. S ajoute « à lui » = αὐτῷ. — 5. καὶ βατίων om. S. — 6. S « t'ayant rencontré, ils crièrent » = ὑπαντήσαντές σοι ἔκραζον λέγοντες (d'après Marc, xi, 9). — 7. S ajoute : εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις (d'après Mat., xxi, 9). — 8. S répond à : ὡσαννὰ ὁ ἐλθὼν καὶ πάλιν ἐρχόμενος κρίναι ἐν δικαιοσύνῃ, σὺν Πατρὶ, etc. (cf. Ps. xcvi, 12).

Texte de base : Co² f. 90 r. (Conybeare, p. 412). Variante : G p. 713.

1. Εὐχὴ εἰς τὸ εὐλογῆσαι ἐδέσματα κρεῶν τῆ ἁγία καὶ μεγάλη κυριακῇ τοῦ Πάσχα G. — 2. S = ταῦτά σου τά. — 3. τὸν μόσχον om. S, qui répond à καὶ εἰς τὸν ἀμνὸν τοῦτον. — 4. S = αὐτόν. — 5. Correctement ὄνπερ, cf. G. — 6. ὁμοίως... ἐπανελθόντι om. S. — 7. τῆς σῆς G = S.

ТАКО И МЗ<И>² СЕГО СВѢЩ<Е>НА БЛ<А>Г<ОСЛО>БЕНА ТОБОЖ НАСЛАДИХОМЗ³ СѦ,
 КЪПИЩЮ⁴.

Ѣко твое естѣ цѣлѣствѣ, сила и слава.

МОЛ<ИТВА>

НА СВѢДѢ.

Г<ОСПОД>І Б<О>ЖЕ НАШЪ, Н<Е>Б<Е>С<Ь>НИ ЖИВОТВОРАИ ХЛѢБЕ, ИСТИННАА
 ПИЩЕ КСѢМЪ, СТРОА І НАСТОЯЩЕЕ НАШЕ ЖИТИЕ І БѢДѢЩААГО НАМЪ НАСЛАЖДЕНИЕ
 СВѢЩАВЪ ТЪІ И НЪІНѢ БЛ<А>Г<ОСЛО>ВИ ПИЩЪ НАШЪ І ПИБО, БЕЗЪ ОСЪЖДЕНИѢ
 НЪІ ОТЪ НИХЪ ПРИМАТИ СЪПОДОБИ СЛАВАЩЕ ТЕБѢ ДАТЕЛѢ КСѢМЪ БЛАГЪМЪ
 ДАРОВАНИЕМЪ.

Ѣ. Ѣко бл<а>г<осло>ви сѦ и прослави прѣчѣстьное...и ма твое⁴.

* Fol. 17 a.

* МОЛ<ИТВА>

ВЪЗИМАЩЕ ТРАПЕЗѦ¹.

БЛ<А>ГО<СЛО>БЕНЪ ЕСИ, Б<О>ЖЕ ПИТѢМЪ² НЪІ ОТЪ ЮНОСТИ НАШЕЪ, ДАМЪ³
 ПИЩЪ КСѢКОИ ПЛЪТИ І СПЪЗНИ РАДОСТИ И КЕСЕЛИѢ СР<ЪДЪ>ЦА НАША, ДА КСЕГДА
 КСѢКЪ ДОБОЛЪ ИМАЩЕ ИЗЪКЪТЪКОУЕМЪ ВО КСѢКОМЪ ДѢЛѢ БЛАЗѢ⁴ О Х<РЪСТ>Ѣ
 ИС<ОУС>Ѣ Г<ОСПОД>І НАШЕЪ, СЪ НИМЪЖЕ ТЕБѢ СЛАВА І ЧЕСТЬ І ДРЪЖАВА СЪ
 СВѢТЪМЪ Д<ОУ>ХОМЪ ВЪ ВѢКЪІ ВѢКОМЪ. АМИНЪ.

ta grâce, que nous aussi nous jouissions de cet agneau que tu as sanctifié
 et béni, en nous écriant (?) : Car tu as la domination, la puissance et la gloire.

PRIÈRE

au repas de midi.

Seigneur notre Dieu, pain céleste et vivifiant, la vraie nourriture de tous,
 qui gouvernes notre vie actuelle et qui nous as promis la jouissance de la vie
 future, bénis maintenant aussi notre manger et notre boire, daigne faire que

2. Geitler МЗ. — 3. Pour НАСЛАДИМЪ СѦ. — 4. Sans doute pour ВЪ ПИЩѦ =
 εις τροφήν; Jagić (*Archiv für slav. Phil.*, VII, p. 129) proposait de lire ВЪПИЩЕ.

1. Cf. p. 19, l. 15.

1. Titre abrégé : on peut compléter en МОЛ<ИТВА> ЕГДА ВЪЗИМАЩЕ ТРАПЕЗѦ,
 cf. p. 20 МОЛ<ИТВА> ЕГДА ХОТАЩЕ ВИНОВАДЪ СДИТИ. L'expression ВЪЗИМАТИ
 ТРАПЕЗѦ est sans doute un calque du grec τράπεζαν ἀρῆν « dresser la table ». —

2. Geitler ПИТѢМЪ И. — 3. Geitler ДАМЪ И. — 4. Cf. p. 18, l. 1-2, p. 23, l. 11-12.

καὶ ἡμεῖς τὰ ἁγιασθέντα ὑπὸ σου καὶ εὐλογηθέντα ἀπολαύωμεν⁸ εἰς τροφήν πάντων ἡμῶν.

Σὺ γὰρ εἶ τροφή ἡ ἀληθινή καὶ ὁ δοτὴρ πάντων τῶν ἀγαθῶν, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ, etc.

ΕΥΧΗ

λεγομένη πρὸ τοῦ ἀρίστου¹.

Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ ἐπουράνιος καὶ² ζωοποιὸς ἄρτος, ἡ ἀληθινή τροφή τοῦ παντός κόσμου³, ὁ καὶ τὴν παρούσαν ζωὴν ἡμῶν κυβερνῶν καὶ τῆς μελλούσης ἡμῖν τὴν ἀπόλαυσιν ἐπαγγειλάμενος⁴. αὐτὸς καὶ νῦν εὐλόγησον τὴν βρώσιν καὶ πόσιν ἡμῶν⁵ καὶ ἀκατακρίτως μεταλαμβάνειν⁶ ἡμᾶς⁷ καταξίωσον δοξάζοντά<ς> σε καὶ εὐχαριστοῦντά<ς>⁸ σοὶ τῷ χορηγῷ πάντων τῶν ἀγαθῶν δωρημάτων.

"Ὅτι ἠυλόγηται· καὶ δεδότησται τὸ πάντιμον ὄνομά σου, etc.)

ΕΥΧΗ

μετὰ τὸ ἄριστον.

'Ὁ Θεός', ὁ τρέφων ἡμᾶς ἐκ νεότητος ἡμῶν, ὁ διδοὺς τροφήν πάσῃ σαρκί, ὁ δοτὴρ τῶν ἀγαθῶν καὶ χορηγὸς τῆς ζωῆς ἡμῶν· ποιήσον τὴν μετάληψιν ἡμῶν εἰς ἀκατάγνωστον εὐφροσύνην, τὴν περισσεῖαν εἰς εὐλογίαν, καὶ τοὺς ὑποδεξαμένους ἡμᾶς διὰ τὸ ὄνομά σου τὸ ἅγιον εὐλόγησας, ἔμπλησον αὐτῶν τὰ ταμεία τῶν ἀγαθῶν σου καὶ τὰς ψυχὰς ἐν ἁγιασμῷ διατήρησον, ἵνα δοξάζηται τὸ πανάγιον ὄνομά σου τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

nous en prenions sans blâme en te célébrant, toi qui accordes tous les dons heureux.

A haute voix : Car <ton nom> très auguste a été béni et célébré.

Prière au moment de dresser la table.

Tu es béni, Dieu qui nous nourris depuis notre jeune âge, qui donnes la nourriture à toute chair; remplis nos cœurs de joie et d'allégresse, afin qu'ayant toujours tout en suffisance nous surabondions en toute bonne œuvre en Jésus-Christ notre Seigneur, avec qui tu as la gloire et l'honneur et la puissance, avec le Saint-Esprit, dans les siècles des siècles. Amen.

8. τῶν ἁγιασθέντων ὑπὸ σοῦ καὶ εὐλογηθέντων ἀπολαύωμεν G. A partir d'ici, S s'écarte des textes grecs.

Texte de base : P² pp. 171-172. Variantes : G p. 716; C¹ ff. 97 v.-98 r.; P³ ff. 112 v.-113 r.; P⁷ f. 117 v.

1. Εὐχὴ πρὸ ἀρίστου G, Εὐχὴ ἐπὶ τραπέζης C¹, Εὐχὴ ἐν τῷ μέλλειν ἀριστῶν P^{3,7}; S suppose Εὐχὴ ἐπὶ (τοῦ) ἀρίστου. — 2. καὶ om. S. — 3. κόσμου om. G P³ = S. — 4. ἀπαγγειλάμενος G. — 5. τὴν βρώσιν ἡμῶν καὶ τὴν πόσιν dans tous les autres mss. — 6. μεταλαθεῖν C¹ P^{3,7}, μετασχεῖν G. — 7. αὐτῶν add. G C¹ P^{3,7} = S. —

8. δοξάζοντα... εὐχαριστοῦντα P².

Texte : C¹ f. 98 v. Cf. G p. 716.

1. S = Εὐλογητὸς εἶ, ὁ Θεός.

МОЛ<ИТКА> Б

томоужде.

П<о>пз г<лаго>лет<х> бельм<и>*

Слаба текѣ, Г<оспод>, слаба текѣ с<ва>тѣи, слаба текѣ ц<ѣса>рю, ѣко дасть намъ брашно къ веселие* исплзни нзи исплзнь с<ва>тааго Д<оу>ха, 5 да обращемъ са прѣдъ тобож оужождьше і не стѣдаще са егда въздаеши комоуждо противо дѣломъ его.

Слаба О<тъ>цю и С<зи>ноу і с<ва>т<оум>оу <Доухоу>.

БЛАГ<О>СЛОВЕНИЕ ТРАПЕЗЪ.

* Fol. 17 b. * Г<оспод> Ис<оу>х<ръст>е, бл<а>г<осло>ви і исплзни избѣитъкъ¹ недо- 10 стоинъихъ рабъ твоихъ і² помилоуи.

Ѣко с<ва>тъ еси вѣсгда, нзинѣ и присно и ||

МОЛ<ИТКА>

по шеѣдѣ.

Текѣ, истинноумоу ч<ловѣ>к<о>любъцю Б<ог>оу, нзи грѣшнии і недо- 15 стоинии раби твои, насхищше са богатъихъ благъ твоихъ, хвалѣ текѣ приносимъ і молимъ ти са, бл<ади>ко* съ земнъими благъи і н<е>б<е>-снъимъ твоимъ даромъ причастъникъи нзи аки мол<и>твами с<ва>тъимъ Б<ого>р<оди>ца і вѣѣхъ с<ва>тъихъ твоихъ.

Ѣко подобаетъ ти вѣѣ слава, О<тъ>ца и С<зи>на и с<ва>тааго Д<оу>ха, 20 нзинѣ ||

Deuxième prière pour le même objet.

Le prêtre dit à haute voix :

Gloire à toi, Seigneur, gloire à toi, saint, gloire à toi, souverain, parce que tu nous as donné la nourriture pour notre joie ; remplis-nous pleinement du Saint-Esprit, pour que nous nous trouvions devant toi agréés et sans honte quand tu récompenseras chacun selon ses œuvres.

Gloire au Père, au Fils et au Saint-Esprit.

1. L'édition de Geitler porte -кы, contrairement à la planche dessinée à la fin du volume. — 2. и dans l'édition de Geitler, mais і sur la planche.

ΕΥΧΗ

μετὰ τὸ ἀναστῆναι τῆς τραπέζης¹.

Σοὶ τῷ ἀληθινῷ καὶ² φιλανθρώπῳ Θεῷ ἡμεῖς οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ ἀνάξιοι δοῦλοί σου, ἐμπλησθέντες τῶν πλουσιῶν σου ἀγαθῶν, τὴν εὐχαριστίαν³ προσάγομεν καὶ δεόμεθά σου,
 5 Δέσποτα· σὺν τοῖς ἐπιγείοις σου ἀγαθοῖς καὶ τῶν ἐπουρανίων σου δωρεῶν μετόχους ἡμᾶς ἀνάδειξον πρεσβείαις τῆς ἀχράντου Μητρός σου⁴ καὶ πάντων τῶν ἁγίων σου.

“Ὅτι πρέπει σοι πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, τῷ Πατρὶ.

Bénédiction de la table.

Seigneur Jésus-Christ, bénis et remplis d'abondance tes serviteurs indignes, et aie pitié.

Car tu es toujours saint, maintenant et toujours, etc.

Prière après le repas de midi.

A toi, vrai Dieu qui aimes les hommes, nous, tes serviteurs pécheurs et indignes, rassasiés de tes riches biens, nous t'apportons notre louange et nous te prions, Maître : avec les biens terrestres, fais que nous participions aussi à tes dons célestes, par les prières de la Sainte Vierge et de tous tes saints.

Car toute gloire t'est due, Père, Fils et Saint-Esprit, maintenant, etc.

Texte de base : C¹ f. 98 v. *Variantes* : G p. 716; P² pp. 172-173; P³ f. 113 r. v.

1. ἐκ τῆς τραπέζης P³; ἐκ τοῦ ἀρίστου G; Εὐχή μετὰ τὸ ἀριστῆναι P²; S = Εὐχή μετὰ τὸ ἄριστον. —
 2. καὶ manque dans S, le mot φιλάνθρωπος γ étant traduit par un substantif. — 3. σοὶ add. P^{2,3} = S.
 — 4. Var. τῆς ἁγίας Θεοτόκου P² = S.

МОЛ<ИТВА>

егда братиѣ посѣщашт¹ себѣ².

Б<о>же посѣщеніи Аврама прѣдѣда нашего полоудѣне і любезно бл<а>-
г<осло>ви³ и съ бѣсмь домоу своимь⁴ бл<а>г<осло>ви і нзи<нѣ>⁵ прише-
* Fol. 18 a. сткиє рабъ твоихъ, і⁶ * дажди намъ да полезныи бѣдѣтъ бесѣды наша, 5
оутврзди въ насъ любезь своихъ і приѣзныи нашихъ оутврзди, съвзкоупи нзи
на благобѣрне і хвалѣ твоѣ съ жзомь мирнзкимь ѡ единомь д<оу>сѣ, да
въсзлемъ тебѣ сзмзислзныи мол<и>твзи і хвалзи.

Ѡ. Благодаритиъ и ще<дротами>.

МОЛ<ИТВА>

на шходащѣмъ на пѣть.

Б<о>же, Б<о>же нашъ, хожденіи съ слоугоу своимь Иѣковомь і страненъ
въкъ съ рабомь своимь Иосифомь, иди і съ рабомь твоимь симь, имѣ, бл<а>-
дзи>ко, и избави и отъ напасти і бсего троуда і въ миръ <и>¹ сздравне
оустрои и бсѣ правдѣ дѣйща по заповѣдемъ твоимъ, исплзни и² житии- 15
скзихъ і нев<е>с<ь>кзихъ благъ въкъша. Павзи изколи възвратити сѣ емоу.

Ѡ. Ъко твоє естъ ц<ѣса>р<ь>ство.

PRIÈRE

quand des frères se rendent visite.

Dieu qui as visité notre ancêtre Abraham au milieu du jour et l'as béni avec bienveillance ainsi que toute sa maison, bénis aussi <maintenant> l'arrivée de tes serviteurs, et accorde-nous que nos entretiens soient profitables, affermis en nous l'amour de toi et affermis notre affection, unis-nous

1. Geitler посѣщѣтъ, mais посѣщѣтъ sur la planche dessinée à la fin du volume.
— 2. = себѣ. — 3. Comprendre благослов(л)ъ и (cf. съврзши p. 9, l. 4 pour съврзшь и). — 4. = его. — 5. Geitler нзи, en fin de ligne. — 6. Geitler і [і] дажди.

1. и manque chez Geitler. — 2. Altéré (d'après избави и, оустрои и) : lire d'après le grec <и> исплзнь житиискзихъ.

ΕΥΧΗ

ἐπὶ ἀποδημούντων¹.

Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν², ὁ συνοδεύσας τῷ θεράποντί σου Ἰακώβ καὶ συγγενιτεύσας τῷ δούλῳ σου Ἰωσήφ, συνόδευσον καὶ τῷδε τῷ δούλῳ σου³, Δέσποτα, καὶ ῥῦσαι αὐτὸν ἀπὸ πειρατηρίων⁴ καὶ ληστηρίων⁵ καὶ πάσης ἐπιβουλῆς καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ εὐρωστίᾳ ἀποκατάστησον⁵, δικαιοσύνης πάσης ποιούμενον πρόνοιαν⁶ κατὰ τὰς ἐντολάς σου, καὶ πλήρη τῶν βιωτικῶν καὶ ἐπουρανίων ἀγαθῶν γενόμενον πάλιν ἐπανελθεῖν⁷ εὐδόκησον.

Ἐκφώνησις: Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα, τοῦ Πατρός.

dans la piété et dans ta louange d'un lien de paix en un seul esprit, pour que nous t'adressions des prières sensées et des louanges.

A haute voix : Par la grâce et les miséricordes, etc.

Prière pour ceux qui partent en voyage.

Dieu, notre Dieu qui as fait route avec ton serviteur Jacob, et qui as été à l'étranger avec ton serviteur Joseph, accompagne aussi ton serviteur ici présent (dire le nom), Maître, et protège-le contre l'épreuve et contre toute fatigue, et constitue-le dans la paix et la santé, accomplissant toute justice selon tes commandements, <et> comblé des biens temporels et célestes. Daigne faire qu'il revienne.

A haute voix : Car tu as l'empire, etc.

Texte de base : C¹ f. 115 r. *Variantes* : D³ (Dmitrievskij, p. 33); C² ff 67 v.-68 r.; P² p. 173; P³ f. 114 r. v.; C⁵ f. 169 v.

1. Εὐχὴ ἀποδημούντων D³. — 2. Ὁ Θεός, ὁ Θεὸς ἡμῶν P² C⁵ = S. — 3. ὁ δεῖνα add. C⁵, τόνδε L³ (ο. τῷδε), « dire le nom » S. — 4. καὶ ληστηρίων om. C² P², ἀπὸ πειρατηρίου καὶ ληστηρίων C⁵; S suppose καὶ ῥῦσαι αὐτὸν ἀπὸ πειρατηρίου καὶ πάσης ἐπιβουλῆς (cf. Ps. xvii, 30 : ἐν σοὶ ῥυσθήσομαι ἀπὸ πειρατηρίου). — 5. αὐτὸν add. C⁵ (et de même S, mais le fait s'explique par la syntaxe du slave). — 6. S répond à δικαιοσύνην πᾶσαν ποιούμενον κατὰ... — 7. ἐπελθεῖν C².

МОЛ<ИТВА> Б̄

томоужде шествью.

* Fol. 18 b. * Б<о>же сзи прѣжде вѣкзѣ¹, сзвѣдз² прѣжде взитиѣ ихъ і оходащинухъ нашихъ братъ, на вѣѣхъ мѣстѣхъ испраки имъ пѣть³, ли по зѣми, ли по морю, ли по влатомъ, ли по рѣкамъ, ли инѣмъ образомъ взимъ пѣть тво-
рашѣмъ или сзн<ь>мь⁴ взхождение і исхождение ихъ въ мирѣ сзхранѣмъ⁵
стопзѣ [и]⁵ ихъ испраки⁶, жизнь вл<а>г<осло>ви, сзхранѣи отъ ксего дѣѣниѣ
и коба і⁷ д<оу>ха нечиста, покрзи и отъ сѣтеи неприѣзнихъ, оустрои и
въ пристанищи с<з>п<ась>нѣмъ⁸. Взджди радоужшиимъ сѣ своимъ радзі,
сздравомъ сздравзі, Г<оспо>демь Б<о>гомь С<з>пасомъ нашимъ Ис<оу>-
хърѣсто>мь, сз нимъже вл<а>г<осло>бенъ еси сз прѣс<ва>тзімъ і благзімъ
і жикототворащиимъ Д<оу>хо<мь>.

* Fol. 19 a.

* МОЛ<ИТВА>

на вонсиѣ идѣще¹.

Вл<адзѣ>ко Г<оспод>і вѣсдръжителю, О<тъ>че Г<оспод>а нашего Ис<оу>-
хърѣста, тебѣ молимъ сѣ і тебѣ сѣ кланѣемъ раба твоего вѣрзнааго
цѣлса>ра въ миръ и правдѣ и мѣжзство сзхрани, покори подъ ногама его

Deuxième prière pour le même cas de voyage.

Dieu qui existais avant les siècles, qui avant leur naissance avais connaissance du départ de nos frères, dirige en tous lieux leur route soit sur terre, soit sur mer, soit dans les marais, soit sur les rivières, ou de quelque autre manière qu'ils fassent route ou tiennent réunion, en maintenant en paix leurs entrées et sorties; dirige leurs pas, bénis leur vie, protège-les de tout agissement et de toute embûche de l'esprit impur, préserve-les des pièges du

1. Lire прѣжде вѣкзѣ 1, cf. Ps. LIV, 20 сзи прѣжде вѣкзѣ (Ps. Sin.) ὁ ὑπάρχων πρὸ τῶν αἰώνων. — 2. Lire sûrement сзвѣдз<и>. Mais la forme (сзи ...і) сзвѣдз est intéressante : elle doit s'expliquer par l'attraction du tour formulaire du type хождѣи ... і ... взиѣз p. 27, l. 12-13. — 3. Cf. Ps. v, 9, etc. — 4. Geitler сз нимъ. — 5. Les crochets sont de Geitler. — 6. Cf. Ps. xxxix, 3. — 7. і est sûrement à supprimer. — 8. Geitler сп[ѣ]нѣмъ.

1. Titre sans doute abrégé de мол<итва> <егда> на вонсиѣ идѣще, cf. p. 25, l. 13.

ΕΥΧΗ

ἐπὶ βασιλείῳ, γινομένη ὁσάκις εἰσέλθῃ πρὸς αὐτὸν ὁ πατριάρχης¹.

Δέσποτα Κύριε παντοκράτορ, ὁ Πατὴρ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ² καὶ Σωτῆρος² ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, σοῦ δεόμεθα καὶ σὲ παρακαλοῦμεν³, τοὺς δούλους σου τοὺς πιστοτάτους ἡμῶν⁴
 5 βασιλεῖς⁵ ἐν εἰρήνῃ καὶ δικαιοσύνῃ καὶ ἀνδρείᾳ διαφύλαξον, ὑπόταξον αὐτοῖς⁶ πάντα τὰ

démon, établis-les dans le port de salut. Rends-les joyeux à leurs amis, bien portants à (leurs amis) bien portants, par le Seigneur Dieu notre Sauveur Jésus-Christ, avec qui tu es béni avec le très saint et bon Esprit vivifiant.

Prière au départ pour l'armée.

Maitre, Seigneur tout-puissant, Père de notre Seigneur Jésus-Christ, nous te prions et nous nous prosternons devant toi : garde l'empereur, ton fidèle serviteur, dans la paix, dans la justice et dans la force virile, soumets sous ses

Texte de base : G p. 934. *Variante* : C¹ f. 40 r. v.

1. C'est le titre de la première prière ayant cet objet dans Barberinum S. Marci ; le texte que nous reproduisons en représente une variante sous le titre de Εὐχὴ ἄλλη ἐπὶ βασιλείῳ ; le texte de base de Goar porte le titre : Εὐχὴ γινομένη ὁσάκις ἔλθῃ ὁ πατριάρχης εἰς τὸν βασιλεῖα· ἐξαιρέτως δὲ τῇ πέμπτῃ τοῦ διακαινησίμου. C¹ : Εὐχὴ ἄλλη ἐπὶ βασιλείῳ, εἰσερχομένου τοῦ πατριάρχου πρὸς αὐτόν. — 2. καὶ Θεοῦ om. C¹ = S, καὶ Σωτῆρος om. S. — 3. S répond à προσκυνοῦμεν, mais ce peut être une traduction libre. — 4. ἡμῶν om. S. — 5. Ici et dans la suite de cette prière, il s'agit d'un seul empereur dans S. — 6. S suppose ὑπόταξον ὑπὸ τοῦ πόδας αὐτοῦ (cf. Ps. XLVI, 4, etc.).

бса поганзскзиѡ брани² любаше³ брань, приложи емоу вѣрѡ говѣинѡ і оутврѣди его въ страхъ твои. Дажди емоу мирзнаа помзшлениѣ къ намъ і къ с<ва>тоумоу имени твоемоу, і г<лаго>лати⁴ благаа къ ср<здъ>цю его ш цр<з>к<з>ви твои і о бсѣхъ людехъ, да⁵ оутѣшение ихъ къ безмалъзно житие еже живемъ⁶ во бсѣко<мь> благовѣри<и> і чистотѣ⁶.

К. Да естѣ дрѣжака цѣса>рѣ>ствоу твоемоу бл<а>г<осло>вен<а>⁷ и прославлено има твоє, ш<тъ>ца и с<зи>на и с<ва>тааго Д<оу>ха.

ЧИН<З>

бзѣваж<и> аще ключит<з>¹ са

скврънзноу ли нечистоу

взпасти въ кино ли въ масло ли въ ино * етеро кое².

* Fol. 19 b.

Подобаетѣ же взпадзшее нечистое изати акие і извѣрѣши е конз і инз сзсѣдз чистѣ омзити вънѣтрѣждоу и вънѣждоу. И потомъ влѣкетѣ водзи мало въ штрѣ штѣ с<ва>тѣихъ б<о>

pieds toutes les belliqueuses < contrées > païennes, adjoins-lui une foi pieuse et affermis-le dans la crainte de toi. Donne-lui des pensées de paix à notre égard et à l'égard de ton saint nom, et dicte à son cœur ce qui est bien pour ton Église et pour tout le peuple, afin que < dans la tranquillité > qu'il procurera nous vivions d'une vie sans trouble en toute piété et pureté.

A haute voix : Que la puissance de ton empire soit bénie et que ton nom soit glorifié, Père, Fils et Saint-Esprit.

2. Sans doute pour странзи, par anticipation. — 3. A la place de любаша. — 4. D'après le grec et la construction de la phrase, on doit supposer г<лаго>ли. — 5. Toute cette phrase est altérée, mais cf. dans le *Služebnik* de Varlaam du XIIe s. (Sreznevskij, Mat., sous житиѣ) : да и мзи въ тишинѣ ихъ тихо и безмольбно житиѣ живемъ. On doit donc restituer : да въ тишинѣ ихъ <тихо и> безмалъзно житие живемъ (ou bien, avec l'instrumental plus usuel : тихомъ и безмалъзномъ житиємъ); toutefois ихъ, qui paraît bien conserver le pluriel du grec (= αὐτῶν), pourrait à la rigueur résulter d'une altération de тихо. — 6. Geitler во бсѣко благавѣриі і чистотѣ. — 7. Geitler блѣжено.

1. ключи chez Geitler. — 2. въ ино етеро кое = εἰς ἕτερόν τι, avec superposition de етерѣ ancien et de кзи plus récent traduisant τις (voir Jagić, *Entstehungsgeschichte*, p. 343).

βάρβαρα ἔθνη τὰ τοὺς πολέμους θέλοντα, πρόσθεσ ἀυτοῖς πίστιν καὶ εὐλόθειαν⁷, ἀσφάλισαι αὐτοὺς τῷ φόβῳ σου. Δὸς αὐτοῖς εἰρήνην καὶ φρονεῖν⁸ πρὸς ἡμᾶς καὶ πρὸς τὸ ἅγιον ὄνομά σου, λάλησον εἰς τὴν καρδίαν αὐτῶν ἀγαθὰ ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας σου καὶ ἅπαντος τοῦ λαοῦ σου, ἵνα ἐν τῇ γαλήνῃ αὐτῶν ἤρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι⁹.

Εἶη¹⁰ τὸ κράτος τῆς βασιλείας σου εὐλογημένον¹¹.

ΤΑΞΙΣ

γινόμενη εἰ¹ συμβῆ μιαιρὸν ἢ ἀκάθαρτόν τι² προσφάτως³ ἐμπεσεῖν⁴ εἰς ἄγγειον⁵ οἴνου ἢ ἐλαίου ἢ ἑτέρου τινός⁶.

Χρὴ τὸ ἐμπεσὸν ἀκάθαρτον ἐπαίρεσθαι⁷ ἔξω⁸ καὶ ἕτερον ἀγγεῖον καινὸν πλύνεσθαι ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν καλῶς⁹. Καὶ λαμβάνει ὁ ἱερεὺς θυμιατὸν καὶ θυμιατῶν ἔξωθεν καὶ ἔσωθεν τὸ ἄγγειον¹⁰. Καὶ μετὰ τοῦτο βάλλει¹¹ ὕδωρ¹² τῶν¹³ ἁγίων θεοφανίων ποιῶν¹⁴ σταυροὺς τρεῖς¹⁵ καὶ τότε¹⁶ μεταβάλλεται¹⁷ ὁ οἶνος ἢ τὸ

OFFICE

célébré quand il arrive que quelque chose de souillé ou d'impur tombe dans le vin ou dans l'huile ou dans quelque autre chose.

Il faut immédiatement retirer l'impureté qui est tombée, la jeter dehors et laver un autre récipient proprement à l'intérieur et à l'extérieur. Puis on verse à l'intérieur un peu d'eau de la sainte Épiphanie en faisant avec elle trois signes de croix, et ensuite on

7. « une foi pieuse » S. — 8. Lire εἰρηνικὰ φρονεῖν C¹, cf. S « des pensées de paix ». — 9. I Tim., 11, 2 : c'est le verset que développe cette prière ὑπὲρ βασιλείων. — 10. Ἐκφώησις add. C¹ = S. — 11. καὶ δεδοξασμένον τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος νῦν καὶ αἰεί... add. C¹; S suppose καὶ δεδοξασμένον τὸ ὄνομά σου, τοῦ Πατρὸς, etc.

Texte de base : P² pp. 157-159. Variantes : G p. 601 (var. p. 602 : Barber. 88); C¹ ff. 105 r.-106 r.; C² ff. 66 v.-67 r.; P³ ff. 126 v.-128 r.; P⁷ ff. 119 v.-121 r.; P⁸ ff. 208 v.-210 r.; D^{3,5,6,23} (Dmitrievskij, pp. 34, 48, 71 et 217-218, qui, après l'incipit de la prière, renvoie à G).

1. ἐάν C². — 2. τι apparaît à des places diverses : τι ἀκάθαρτον P⁷; τι μιαιρὸν G; μιαιρὸν τι C¹ P⁸; om. D^{3,6} = S. — 3. προσφάτως om. S. — 4. πεσεῖν D³. — 5. ἀγγεῖον om. S, ὑπολήγιον P⁷ D⁶. — 6. Var. ἕτερόν τι dans tous les autres textes, sauf G. — 7. παίρειν, et de même plus loin ῥίπτειν, πλύνειν D²³ P⁷; ἐπαίρεσθαι, var. αἴρεσθαι G C¹ P^{3,8}. — 8. Le texte qui répond à S est donné par D⁵ : ἐπαίρεσθαι παραχρῆμα καὶ ῥίπτειν ἔξω; παραχρῆμα est attesté encore, à des endroits divers, par G C^{1,2} P^{3,8} D³. Ceux des mss. qui ont le verbe ῥίπτειν (P⁷ D^{6,23}) ou ῥίπτεισθαι (tous les autres sauf P⁸) n'ont l'adverbe ἔξω qu'après ce verbe; αἴρεσθαι ἔξω P⁸. — 9. Var. : καὶ ἕτερον ἀγγεῖον πλυνέσθω καθαρῶς ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν D³ et C² (ce dernier sans καθαρῶς); πλύνεσθαι καθαρῶς C¹. — 10. Cette phrase, dont S n'a pas d'équivalent, n'apparaît pas dans P⁷, et le texte en varie dans les autres mss. — 11. βάλλειν G P³; καὶ ἐπιβάλλειν ὕδωρ P⁷. — 12. ὕδωρ, var. : κάτω ὕδωρ ὀλίγον D⁵; ἐν αὐτῷ ὕδωρ ἀπὸ τῶν ἁγίων θεοφανίων G; ὕδωρ τῶν ἁγίων θεοφανίων ἐν τῷ ἀγγεῖῳ G p. 602. — 13. ἐκ τῶν C², ἀπὸ τῶν G. — 14. S ajoute « avec elle » (= ποιῶν αὐτῷ), qui ne se retrouve dans aucun des textes grecs. — 15. Var. : σταυροειδῶς γ' P⁷; σταυροειδῶς τρίτον D³. — 16. οὕτως C². — 17. μεταβάλλεται D^{3,5}; μεταβαλεῖν C¹ P^{3,7,8}, βαλεῖν ἐν αὐτῷ τὸν οἶνον ἢ τὸ ἐλαίον G. S sous-entend le sujet « le prêtre » exprimé dans les trois textes grecs qui ont la même construction (P² D^{3,5}).

гоавленен твора еж кр<х>стзи б̄, и потомъ прѣлѣтз вино ли
масло еже аще бѣдетз отз оскврзненаго сзсзда кз чистз³.
И приноситз б̄ свѣщи и кадитз иерѣи твора мол<и>твѣ снж⁴

Г<оспод>і Ис<оу>х<ръст>е Б<о>же нашз, заповѣдавзи пльтънзимъ і с<х>-
п<а>снзимъ⁴ не скврзнити сѧ ч<ловѣ>коу ко⁵ взходащими ил оуста, нз бсе⁵
чисто чистзимз твора вѣрож твоеж, наоучи нзи сзсздомъ избзранымъ твоимъ
Павломъ ап<осто>ломъ бсе тобож сзтворено чисто бзити вѣроужшимз, і
ничьтоже отзметзно, паче Б<о>жиемъ слобомъ і молитвож кз текѣ сѧщимъ
* Fol. 20 a. с<ба>тими⁶ тзи * и нзинѣ, Вл<адзі>ко, шбавлѣж⁷ немощемз нашимз,
вл<а>г<осло>би кино се своеж благостиж і ч<ловѣ>к<о>любнемъ, вл<а>-
г<осло>вениемъ кроплениемъ і сквщениемъ⁸ бодзи именемъ твоимъ, і бсж скврз-
ил ли сѧмьнѣние взпадзшимз гадомз кз не дѣннемъ неприѣзнимомъ
отзжени отз рабз твоихз. І дажди имз оупзваниемъ твоимъ <и>⁹ ізвѣщениемъ
щедротз твоихз сего взкоушенъи причастити сѧ хвалащемз ншѧ твое с<ва>-
тоє і неосзждензно сзхранити сѧ прѣдз тобож. 10

Бко тзи еси оск<а>щамн бсе, і текѣ слава възсілаемз сз безначалнзимъ
ти О<тъ>цемъ і жикотворцимъ Д<оу>хо<мъ>. 15

transvase le vin ou l'huile, ou quoi que ce soit, du récipient souillé
dans le récipient propre. On apporte deux cierges et le prêtre
encense en disant la prière suivante :

Seigneur Jésus-Christ notre Dieu, qui nous as fait connaître par <ton
ministère > de salut, en t'incarnant, que l'homme n'est pas souillé par ce
qui entre dans sa bouche, mais qui rends tout pur pour les purs par la foi en
toi, qui nous as appris par ton vase d'élection l'apôtre Paul que tout ce que
tu as créé est pur pour ceux qui croient, et que rien n'est à rejeter, surtout
de ce qui est sanctifié par la parole divine et par la prière qui t'est adressée;
maintenant aussi, Maître, montrant <ta compassion > pour nos misères,
bénis ce vin par ta grâce et ton amour des hommes, par la bénédiction et l'as-
persion de l'eau bénie en ton nom, et écarte de tes serviteurs toute souillure

3. Lire чистзи = τὸ πλυθέν. — 4. Chute d'une ligne environ : on peut conjecturer
сзшоуцрениемъ скоимъ = σου οἰκονομία. — 5. ко est à supprimer devant взхода-
щими. La ligne aurait d'ailleurs ainsi encore 23 lettres, et le nombre moyen des
lettres à la ligne est de 20-21. — 6. Altéré, sans doute de с<ба>тимо = ἀγιαζόμενον.
— 7. Ajouter милостзинѣж? — 8. Lire і кроплениемъ (= καὶ ἐπιρραντίσως) сквще-
нзимъ (= τοῦ... ἀγιασθέντος). — 9. <и> est exigé par les textes grecs et le sens.

ἔλαιον¹⁸ ἐκ τοῦ μινθίντου ἀγγείου εἰς τὸ πλυθέν¹⁹. Καὶ ἴσταται ὁ ἱερεὺς ποιῶν τὴν εὐχὴν²⁰.

Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν²¹, ὁ ἐν τῇ σωτηρίῳ σου οικονομία²² διαστευλάμενος μὴ εἰσπορευόμενα²³ κοινοῦν τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ πάντα καθαρὰ τοῖς καθαροῖς²⁴ ἐπὶ τῇ εἰς σὲ πίστει ἀπεργαζόμενος, ὁ διὰ τοῦ σκεύους τῆς ἐκλογῆς τοῦ σοῦ ἀποστόλου Παύλου δεῖξας ἡμῖν²⁵ τὰ²⁶ ὑπὸ²⁷ σοῦ κτισθέντα καλὰ εἶναι πιστεύειν²⁸, καὶ μηδὲν ἀπόβλητον²⁹ διὰ θεοῦ λόγου καὶ τῆς πρὸς σὲ³⁰ ἐντεύξεως³¹. αὐτός, Δέσποτα, καὶ νῦν συμπαθῶν³² ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν, εὐλόγησον τὸν οἶνον τοῦτον ἢ τὸ ἔλαιον³³ τῇ σῇ χάριτι καὶ φιλάνθρωπῳ διὰ τοῦ ἁγίου ὕδατος³⁴ τοῦ ἐπὶ τοῦ σοῦ ὀνόματος³⁵ ἁγιασθέντος³⁶, καὶ παντός μολυσμοῦ³⁷ τοῦ ἐν αὐτῷ ἐμπεσόντος³⁸ ἐρπετοῦ κατὰ μεθοδίαν τοῦ διαβόλου³⁹ ἀπέλασον ἐκ τῆς συνειδήσεως⁴⁰ τῶν δούλων σου. Καὶ δὺς αὐτοῖς ἐπ' ἐλπίδι⁴¹ τῇ σῇ⁴² καὶ πληροφορίᾳ τῶν σῶν οἰκτιρμῶν τῆς τούτου μετέχοντας μεταλήψεως⁴³ ἐν εὐχαριστίᾳ⁴⁴ τοῦ ἁγίου Πνεύματος⁴⁵ ἀκατακρίτως ἐνώπιον σου φυλαχθῆναι⁴⁶.

Ὅτι σὺ εἶ ὁ ἁγιασμός⁴⁷.

ou suspicion du fait de la vermine qui est tombée dedans par l'artifice du diable. Accorde-leur, par l'espoir qu'ils ont en toi <et> par l'assurance de tes miséricordes, de communier en goûtant de ce (vin) en glorifiant ton saint nom, et de se garder devant toi sans blâme.

Car tu es celui qui sanctifie toutes choses, et nous t'adressons la gloire, à toi, à ton Père qui n'a pas eu de commencement et à l'Esprit vivifiant.

18. S ajoute « quoi que ce soit » = ὅπερ ἂν ᾗ, qui est sans correspondant dans les textes grecs; cf. cependant P⁸ : τὸ ἔλαιον ἢ τὸν οἶνον ἢ ἄλλο τι εἶδος. — 19. καταπλυθέν D⁵. — 20. καὶ ἴσταται, etc., var. : καὶ ἄψαι (φέρει D⁶, φέρειν P⁷) κηρὸς δύο καὶ θυμιασαι καὶ οὕτως ἐπεύξασθαι τῷ ἁγγεῖῳ C¹; καὶ λέγει ὁ ἱερεὺς τὴν εὐχὴν ταύτην C². — 21. Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν G D⁵ = S. — 22. ἐν τῇ κατὰ σάρκα σου σωτηρίῳ οικονομία G D⁵ = S, ἐν τῇ ἐνσάρκῳ σου οικονομία C² et P⁷ (sans ἐν). — 23. τὰ εἰσπορευόμενα εἰς τὸ στόμα C² P⁷ = S (cf. Mat., xv, 11 = Marc, vii, 15). — 24. Tit., i, 15. — 25. διδάξας ἡμᾶς G P². — 26. πάντα τὰ dans tous les autres textes grecs, et cf. S. — 27. ἀπό G. — 28. S répond à : καθαρὰ εἶναι τοῖς πιστεύουσι, sur le modèle de καθαρὰ εἶναι τοῖς καθαροῖς qui précède. — 29. S ajoute « plus » = μᾶλλον ou μάλιστα, qui manque dans tous les textes grecs. — 30. τῆς σῆς ἐντεύξεως C². — 31. Var. : τὸ διὰ θεοῦ λόγου... ἐντεύξεως ἁγιαζόμενον C^{1,2} (sans τὸ dans C²), P^{3,8} (τὸ διὰ...| ἐντεύξεως; ἁγιαζόμενα dans les autres mss.). Cf. I Tim., iv, 4-5 : Ὅτι πᾶν κτίσμα Θεοῦ καλὸν καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον μετὰ εὐχαριστίας λαμβανόμενον ἁγιάζεται γὰρ διὰ λόγου Θεοῦ καὶ ἐντεύξεως. — 32. συμπαθός C². — 33. Les textes grecs divergent sensiblement dans la désignation et dans l'ordre d'énumération des liquides à bénir : τὸν οἶνον τοῦτον ἢ τὸ ἔλαιον ἢ ἕτερον εἶδος P⁸; τὸ ὕδωρ τοῦτο C²; τὸ εἶδος τοῦτο P⁷; ἢ τὸ ἔλαιον om. S. — 34. τῇ σῇ χάριτι διὰ τῆς ἐπιχύσεως τοῦ ἁγίου ὕδατος G C¹ P^{3,8}. — 35. τοῦ ὀνόματός σου P⁷. — 36. ἁγιασθέντος εὐλογίας καὶ ἐπιρραντίσεως P⁷; διὰ τῆς τοῦ ὕδατος τούτου τοῦ ἐπὶ τῷ σῷ ὀνόματι ἁγιασθέντος εὐλογίας (dans le ms. εὐλογίας) καὶ ἐπιρραντήσεως, καὶ πάντα C² = S (moins τούτου). — 37. πάντα μολυσμὸν ἢ δισταγμὸν dans tous les autres mss. et dans S. — 38. ἐκ τοῦ ἐν αὐτῷ dans tous les autres mss., ἐκ τοῦ ἐμπεσόντος ἐν αὐτῷ ἐρπετοῦ Ἡσυχιάλου C² P⁷. — 39. τοῦ πονηροῦ dans tous les autres mss. — 40. τῆς συνειδήσεως : var. τῆς διανοίας G C^{1,2} P^{7,8}, om. S. — 41. ἐλπίδι (sans ἐπὶ) C² P⁷. — 42. τῇ εἰς σὲ C² P⁷. — 43. τῆς τούτου μεταλήψεως μετέχοντας P⁷. — 44. ἐν εὐμενείᾳ καὶ χάριτι τοῦ ἁγίου σου C². — 45. τοῦ ἁγίου σου ὀνόματος P⁷ = S. — 46. διαφυλαχθῆναι C² P⁷. — 47. ὁ ἁγιασμένος ms., var. : ὁ ἁγιάζων τὰ σύμπαντα καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν σὺν τῷ ἀνάρχῳ σου Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ, etc. G C¹ (dans C¹ : ἀναπέμπομεν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν); ὁ ἁγιάζων τὰ σύμπαντα P³.

A partir d'ici, le *texte de base* est fourni par D²⁸ (Dmitrievskij, p. 252).

И по амин<з>¹⁰ възлѣет<з> врѣхоу прѣближаемааго вина отъ¹¹
 <ва>тѣхъ в<о>гоблененъ твора ѿ вр<з>стѣи ѿ. І приметъ
 отъ него прѣѣ и(е)рѣи¹² и пиетъ прѣдъ ѿѣми.

* Fol 20 b.

Аще ключитъ са¹³ да бѣдетъ сѣгнуло впаздшее, достоинъ
 пролиѣти а никомуже вкоусити отъ него.

ЧИН<З>

над<з> ѿскврънъшиимъ са стоуденьцемъ.

Подоблетъ излиѣти изъ него ѿ вѣдеръ водѣи.

І потомъ вжегъ ѿ свѣщи, вадитъ окръсть і творитъ<з> иерѣи
 мол<и>тва снѣ¹⁰.

Г<оспод>і Б<о>же нашъ, велики і дивни, неизречени¹, благости²
 богатимъ промышленемъ строѣ ч<лобѣ>чь животъ, да въ намъ і земнаа
 блага³, раствори при Мосѣи горькаѣ водѣ въз сладкаѣ⁴ і врѣждаѣщаѣ
 водѣи при Елисѣи солиѣ ицѣль, і възакони врѣхоу ѿнѣмоу ап<осто>лоу
 Петроу, видѣниемъ и гласомъ, ничесоже скврънзна ли нечиста мнѣти сѣтво-

* Fol. 21 a. рензи⁵ тобож на пищѣ ч<лобѣ>комъ, і сѣсѣдомъ извѣранимъ Павломъ

Et après l'Amen il verse sur le vin transvasé <de l'eau> de la
 sainte Épiphanie en faisant avec elle trois signes de croix. Le
 prêtre en prend le premier et en boit devant tout le monde.

S'il arrive que ce qui est tombé dedans se soit corrompu, il faut le
 verser et personne n'en doit goûter.

Office sur un puits contaminé.

Il faut en tirer 40 seaux d'eau. Ensuite, après avoir allumé deux
 cierges, on encense tout autour et le prêtre dit la prière suivante :

10. Geitler ^ѿАМН. L'« Amen » se trouvait à la fin de la formule finale qui précède et
 dont le manuscrit ne rapporte, comme d'habitude, qu'une partie. — 11. Chute de
 <водѣи> = τοῦ ὕδατος, supposé aussi par ѿж qui suit : lire <водѣи> отъ, cf. p. 32,
 l. 7. — 12. Les parenthèses sont de Geitler. — 13. Geitler ѿа, faute d'impression.

1. D'après le grec, on attendrait неизреченьнож благостиж. — 2. Ajouter и
 d'après le grec. — 3. Ajouter peut-être скѣѣ, d'après le grec. — 4. La forme déter-
 minée est fautive. Le traducteur a pu lire εἰς γλυκύτατον, ou traduire librement. —
 5. Geitler сѣткорензи^{хъ}.

Εἶθ' οὕτως⁴⁸ ἐπιβάλλει⁴⁹ ἐπάνω τοῦ μεταβληθέντος οἴνου ἢ ἐλαίου ἐκ τοῦ ὕδατος τῶν ἁγίων θεοφανίων, ποιῶν ὁμοίως⁵⁰ σταυροὺς τρεῖς, καὶ λαμβάνει πρῶτος ὁ ἱερεὺς καὶ ἀπογεύεται αὐτοῦ⁵¹ παρουσίᾳ πάντων.

Εἰ δέ⁵² συμβῆ τὸ ἐμπεσόν ἀκάθαρτον χρονίσει ἐν τῷ ἁγγείῳ τοῦ οἴνου ἢ τοῦ ἐλαίου ὥστε συσπαῖνα⁵³, ἐκχεέσθω ὁ οἶνος ἢ τὸ ἔλαιον καὶ μηδεὶς ἐξ αὐτοῦ ἀπογεύεσθω⁵⁴.

ΕΥΧΗ

ἐπὶ φρέατος μινθέντος¹.

Χρῆ πρῶτον ἀντλήσαι² ἐκ τοῦ φρέατος κάδους μ'³, καὶ οὕτως βαλεῖν ὕδωρ τῶν ἁγίων θεοφανίων σταυροειδῶς τρίτον⁴, καὶ ἄψαι κηροὺς καὶ θυμιάσαι περίξ, καὶ οὕτως ἐπεύξασθαι.

Ὁ Θεός⁵, ὁ μέγας καὶ θαυμαστός, ὁ ἀνεκδιγήτῳ ἀγαθωσύνη καὶ πλουσίᾳ προνοίᾳ διοικῶν τὴν τῶν ἀνθρώπων ζωὴν, ὁ καὶ τὰ ἐγκόσμια ἡμῖν δωρούμενος⁶ ἀγαθά σου, ὁ τὸ πικρὸν ὕδωρ ἐπὶ Μωϋσέως τῷ λαῷ⁷ εἰς γλυκύτητα μεταποιήσας καὶ τὰ βλαβερὰ ὕδατα ἐπὶ Ἐλισσαίου ἀλατιθεραπέυσας, ὁ τῷ ἀποστόλῳ σου⁸ Πέτρῳ δι' ὀπτασίας⁹ νομοθετήσας μηδὲν ἡγήεσθαι κοινὸν

Seigneur notre Dieu, grand et merveilleux, ineffable, qui gouvernes la vie humaine avec bonté <et> avec une riche providence, qui nous as donné aussi les biens terrestres, qui au temps de Moïse as changé l'eau amère en eau douce et qui as assaini à l'aide du sel les eaux corrompues au temps d'Elisée, qui as donné pour loi à Pierre, le prince des apôtres, par vision et par (audition d'une) voix, de ne considérer comme souillé ou impur rien de ce que tu as créé pour la nourriture des hommes, et qui par ton vase d'élection l'apôtre Paul

48. « Et après Amen » S; καὶ μετὰ τὸ ποιῆσαι τὴν εὐχὴν D³; εἶθ' οὕτως ποιεῖ ἀπόλυσις P⁸. — 49. ἐπιβάλλει... ἢ ἐλαίου, var. : ἐπικαινοῖ εἰς τὸ μεταβληθέν εἶδος; D³; C¹ P^{3,7} portent ἐπιχέων avec une autre rédaction du reste de la phrase. — 50. ὁμοίως; om. S, qui dit : « avec elle ». — 51. καὶ λαμβάνει, etc., var. : καὶ οὕτως ἀπογεύεται ἐξ αὐτοῦ πρῶτον ὁ ἱερεὺς; D³, εἶτα ἀπογεύεται πρῶτον ὁ ἱερεὺς ἐξ αὐτοῦ G. — 52. εἰ δέ γε G; εἰ μέντοι C¹ P³ (εἰ μὲν τό P⁷); ἔὰν μέντοι P⁸. La phrase εἰ δὲ συμβῆ... συσπαῖνα se retrouve, avec des variantes, dans tous les textes grecs, dont aucun ne donne une version exactement comparable à celle de S. — 53. σαπῆνα G C¹ D³ P^{3,8}. — 54. ἐκχεέσθω, etc., var. : χρῆ ἐκχεέσθαι ταῦτα, τὸν οἶνον ἢ τὸ ἔλαιον, καὶ μηδένα τούτων ἄπτεσθαι G; ἐκχύνεσθαι (sans χρῆ) τὸν τοιοῦτον οἶνον ἢ τὸ ἔλαιον καὶ μηδένα τὸ σύνολον ἀπογεύεσθαι P⁷.

Texte de base : P³ f. 128 r. v. Variantes : G pp. 597-598; P⁷ f. 121 r.; P⁸ ff. 206 v.-207 v.; P⁹ ff. 73 v.-74 r.; D³ (p. 34); D⁸ (p. 117); D³³ (p. 286); D⁹⁶ (p. 745).

1. Τάξις γινομένη εἰ συμβῆ τι μιᾶρὸν οἶον δῆποτε ἐμπεσεῖν εἰς φρέαρ ὕδατος G; Εὐχὴ ἐπὶ μιᾶρου πεσόντος εἰς φρέαρ G (variantes); Εὐχὴ ἐπὶ μιᾶρου τινος πεσόντος εἰς φρέαρ P^{8,9} D³³ (var. ἐμπεσόντος); Εὐχὴ ἐπὶ φρέαρ μινθέν, ἥτοι ἐμπεσόντος ἐν αὐτῷ μιᾶρου D⁸. — 2. ἐξαντλήσαι G. — 3. κάδους ιε' D²³ (p. 217); καὶ ἐκχεέσθαι add. D²³, καὶ ἐκχύσαι (pour — αι?) D⁸. — 4. ἐκ τρίτου I⁹. — 5. S = Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν. — 6. δωρούμενος G P⁸. — 7. τῷ λαῷ n'a pas d'équivalent dans S. — 8. S = τῷ κορυφαίῳ ἀποστόλῳ (sans σου). Voir Act. Ap., x, 11-16. — 9. ὁ δι' ὀπτασίας σου καὶ φωνῆς νομοθετήσας τῷ κορυφαίῳ... P⁷, et de même (moins σου) D³ et S. Cf. pour tout ce cliché le début ε: la prière ἐπὶ τῶν ἐν βρώμασιν σκανδαλισθέντων p. 34, l. 7-8.

ап<осто>л<о>мь твоимь бсе чисто чистимъ проповѣдавъ тзи, Бл<адзи>ко
ч<локѣ>к<о>люб<ь>че, ѡчисти вода снѣ отъ скврънзи бсея, с<ва>ти ѿ
Д<оу>хоу с<ва>тзи мь твоимь, да бѣдетъ на веселие и здравие взоу-
шашшимъ и пижшимъ отъ нея.

Да о семь прославитъ са прѣс<ва>тое имя твоє, О<тъ>ца и С<зи>на и
с<ва>та<аго> Доуха.

И по амин<ъ> вклѣет<ъ> вода ѡт<ъ> с<ва>тзи х<ъ> б<о>го-
аблененъ въ нь⁶ кьнѣтръ, твора ежъ вр<ъ>стзи б̄. І взоусит<ъ>
і(є)рѣи⁷ прѣжде ѡт<ъ> нея⁸.

МОЛ<ИТВА>

на истрѣбление владзю и нокоу источьникоу.

Г<оспод>і бсѣдржителю, Б<о>же вкисотамъ, о<тъ>че цѣдротамъ, Б<о>же
вѣчнѣи, присносѣшиѣ слава, неприкосновензи скѣте, неодржжилаа веши,
* Fol. 21 b. прѣчистзи ц<ѣса>рю, давзи своемоу работьникоу Мосею і сзтворъ драгааго
камене¹ кзпашю² вода, источьниче благодѣтнзи, іже Сампсону і свѣщ³
источи' тзи и нзинѣ, Бл<адзи>ко, дажди ракоу своемоу семоу вода неоскѣ-
дѣннѣж, да обилоуѣще ежъ текѣ слава вкзсилаемъ безначальноуמוу
О<тъ>цю і безначальноуמוу С<зи>ноу і прѣс<ва>тоуמוу Д<оу>хоу, нзинѣ и ||

as proclamé que tout est pur pour les purs; toi, Maître qui aimes les hommes,
purifie cette eau de toute souillure, sanctifie-la par ton Saint-Esprit, pour
qu'elle donne joie et santé à ceux qui en goûteront et en boiront.

Pour qu'en ceci soit glorifié ton nom très saint, Père, Fils et Saint-
< Esprit >.

Et après l'Amen il verse de l'eau de la sainte Épiphanie à l'inté-
rieur du puits, en faisant avec elle trois signes de croix. Puis le
prêtre en goûte le premier.

6. Geitler **кьнѣ**. — 7. Les parenthèses sont de Geitler. — 8. Traduction mala-
droite : ѡт<ъ> **имѣ** désigne l'eau du puits.

1. Altéré. Lire sans doute : Мосею ис тврздааго камене. — 2. Pour кзпашю
(cf. Jagić, *Archiv für slav. Phil.*, VII, p. 129). — 3. Le mot se lit свѣщ<енд>ж,
mais il est sûrement altéré. Comme il est fait allusion au verset 14 plutôt qu'au
verset 19 de Juges, xv (la « source de grâce » et non la source d'eau), on peut conjec-
turer : Сампсону і с(з)ва<зъню>.

ἡ ἀκάθαρτον¹⁰· αὐτός, Δέσποτα φιλόνηρωπε, καθάρισας¹¹ τὸ ὕδωρ τοῦτο διὰ¹² τοῦ τύπου τοῦ σταυροῦ σου¹² ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ, ἀγίασον αὐτὸ τῷ Πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ, εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸ τοῖς ἐξ αὐτοῦ ἀρυσμένοις¹³ εἰς πόσιν ἀρρύπαρον. Ἰασις γὰρ ἡμῶν καὶ ἀγιασμός ὑπάρχεις, Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν¹⁴.

*Prière pour la purification d'un puits et pour
une fontaine nouvelle.*

Seigneur tout puissant, Dieu des hauteurs, Père des miséricordes, Dieu éternel, gloire perpétuelle, lumière inviolable, être infini, souverain très pur, qui as donné à ton serviteur Moïse une eau jaillissant de la pierre <dure>, source de grâce, que tu as fait sourdre même pour Samson <enchaîné?>; maintenant aussi, Maître, donne à ton serviteur ici présent l'eau intarissable, afin que nous l'ayons en abondance et que nous t'adressions la gloire, au Père qui n'a pas eu de commencement, au Fils qui n'a pas eu de commencement et au très saint Esprit, maintenant, etc.

10. μηδὲν κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον ἡγεῖσθαι τῶν ὑπὸ σοῦ (παρὰ σοῦ D³) δημιουργηθέντων κτισμάτων (om. D³ = S) εἰς ἀπόλαυσιν τῶν ἀνθρώπων ὁ καὶ διὰ τοῦ σκεύους τῆς ἐκλογῆς Παύλου τοῦ ἀποστόλου πάντα καθαρὰ τοῖς καθαροῖς κηρύξας P⁷ D³ = S. — 11. καθάρισσον (= S) καὶ ἀγίασον P⁸. — 12. Sans équivalent dans S. — 13. Pour les clichés qui se trouvent à cet endroit dans S et qui sont sans équivalent dans les textes grecs dont nous disposons, cf. la bénédiction des eaux le jour de l'Épiphanie, p. 6, l. 8 et suiv. — 14. καὶ ποιεῖ σταυρὸν μετὰ τοῦ ὕδατος τῶν ἁγίων θεοφανίων καὶ ἀπογεύεται πρῶτον ὁ ἱερεὺς add. D⁹⁶.

МОЛ<ИТКА>

НАД<З> ОСКВРЪНЪШИИМЪ СЯ СЪСЪДОМЪ.

Г<оспод>і Б<о>же нашъ, рекъи Петроу въ съсѣдѣ плашаничѣнѣмъ нечи-
стоумоу и скврънзномуу чистоу взити бсемоу, еже¹ нзи водою очисти, тзи
к<л>а>г<осло>ви и се оскврънзшее са отъ Сотонина дѣла, сътвори. е к<л>а>- 5
г<осло>вено и съ<л>щ<е>но въ послуужение твоимъ рабомъ.

Ѣко тзи еси к<л>а>г<осло>ван і съ<в>л>танъ бѣ, і тебѣ слава възсѣлаемъ
О<тъ>цю и С<зи>ноу и съ<в>л>тоу<моу> Дуухоу.

* Fol. 22 a.

* МОЛ<ИТКА>

НАД<З> ѢДЪШИИМЪ СКВРЪНЪНА МАСА.

10

К<л>адзи>ко Г<оспод>і Б<о>же намъ¹, жиѣзи на възсокзихъ і на смѣренаа
призираѣ, почиѣѣи въ съ<в>л>тзихъ, хвала И<зраи>леа, приклони, Г<о-
спод>і, оухо твое і послушани насъ молащинихъ са тебѣ, і подажди рабоу
твоемоу отъдание² семоу оскврънъшюмоу са і възкоушзшю масъ нечистзихъ,
ихъже възкоушение отърекъи еси въ законѣ съ<в>л>тѣмъ своємъ. Сихъ възкоушз- 15
шю неболежъ отъпоусти грѣхъ, і съподоби и неосъжденно прияти страшнзихъ
твоихъ і бесзмртзтнзихъ таинъ, честзнааго тѣла и крѣе Х<ръст>а твоего.
Ѣко да избавленъ бѣдетъ отъ селѣ бсего нечиста възкоушениѣ и дѣѣниѣ,
нащѣѣѣ са Б<о>жинихъ твоихъ таинъ і наслаждаѣ са съ<в>л>тзиѣ твоеѣ

Prière sur un objet souillé.

Seigneur notre Dieu, qui as dit à Pierre que les choses impures et souillées
qui se trouvaient dans le vase de toile étaient toutes pures, toi qui nous as
purifiés par l'eau, bénis aussi cet objet souillé par l'opération du diable, fais-
le béni et sanctifié pour l'usage de tes serviteurs.

Car tu es celui qui bénit et sanctifie toutes choses, et nous t'adressons la
gloire, Père, Fils et Saint-<Esprit>.

1. A la place de **иже**.1. **НАМЪ** peut être une faute accidentelle pour **НАШЪ** usuel, comme le conjecture Jagić (*Archiv für slav. Phil.*, VII, p. 129). — 2. Le mot **ОТЪДАНИЕ** semblerait mieux à sa place aussitôt après **ПОДАЖДИ**, comme dans le texte grec.

ΕΥΧΗ

ἐπὶ σκευῶς μιανθέν, ἔχον εἶδος οἶον ἐν¹.

Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ στὰς² ἐν τῇ ὀθόνη καὶ εἰπὼν τῷ Πέτρῳ τὰ μιὰ² καὶ ἀκάθαρτα πάντα καθαρὰ εἶναι, ὁ καὶ ἡμᾶς ἐν ὕδατι καθάρισας· αὐτὸς εὐλόγησον καὶ τοῦτο τὸ σκευῶς
5 τὸ κοινωθὲν ὑπὸ τοῦ διαβόλου ἐνεργείας, καὶ ποιήσον αὐτὸ εὐλογημένον, εὐχρηστον³ εἰς ὑπηρεσίαν τῶν σῶν δούλων.

Ἵτι σὺ εἶ ὁ εὐλογῶν καὶ ἀγιάζων τὰ σύμπαντα.

ΕΥΧΗ

ἐπὶ τῶν μιαιοφαγησάντων.

10 Δέσποτα Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορῶν¹, ὁ ἐν ἀγίοις ἀναπαυόμενος, ὁ ἔπαινος τοῦ Ἰσραὴλ, κλιῖνον² τὸ οὖς σου καὶ ἐπάκουσον ἡμῶν δεομένων σου, καὶ παράσχου³ συγγνώμην τῷ σῶ οἰκέτῃ⁴ τῷδε μιαιοφαγήσαντι⁵ καὶ γευσάμενῳ κρεῶν ἢ τοίων δὴ βρωμάτων μὴ καθαρῶν, ὧν τὴν βρωσιν ἀπηγόρευσας ἐν νόμῳ ἀγίῳ σου. Τούτων
15 δέ⁶ ἀβουλήτως μετασχόντι συγχώρησον, καὶ καταξίωσον αὐτὸν ἀκατακρίτως μεταλαβεῖν τῶν φρικτῶν⁷ μυστηρίων τοῦ τιμίου σώματός τε⁸ καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ σου ὅπως⁹ ῥυθειῇ τοῦ λοιποῦ πάσης ἀκαθάρτου μεταλήψεως καὶ πράξεως, ὡς¹⁰ ἐντροφῶν τοῖς θεοῖς σου μυστηρίοις καὶ ἀπολαύων τῆς ἀγίας σου καὶ μυστικῆς τραπέζης καὶ τῶν ἀθανάτων μυστηρίων¹¹,

Prière sur celui qui a mangé de la viande impure.

Maître, Seigneur notre Dieu, qui vis sur les hauteurs et qui observes les choses d'ici-bas, qui reposes parmi les saints, gloire d'Israël, incline, Seigneur, ton oreille et écoute-nous qui te prions, et accorde l'absolution à ton serviteur ici présent qui s'est souillé en goûtant à des viandes impures dont tu as défendu de goûter dans ta loi sainte. Pardonne-lui d'en avoir goûté involontairement, et daigne permettre qu'il puisse sans blâme communier de tes redoutables et immortels mystères, du corps et du sang vénérables de ton Christ; en sorte qu'il soit désormais préservé de goûter et de faire une

Texte de base : D⁸ (p. 117). *Variante* : D²³ (p. 218; l'incipit seulement).

1. Εὐχὴ εἰς ἀγείων μιανθέν D²³. — 2. τῷ Πέτρῳ εἰπὼν τὰ ἐν τῇ ὀθόνη ὄντα μιὰ D²³ = S. Cf. Act. Ap., x, 11-15, XI, 5-9. — 3. A la place de εὐχρηστον, S suppose καὶ ἀγιάζόμενον.

Texte de base : G p. 670. *Variantes* : C¹ ff. 106 v.-107 r.; C⁵ f. 170 r. v.; A^{1X,48} (p. 62); P² pp. 163-165; P⁷ ff. 115 v.-116 v.; P⁸ ff. 210 v.-211 v.; P⁹ ff. 75 v.-76 r.; P¹² ff. 117 r.-118 r.

1. Cf. Ps. CXLII, 5-6. — 2. Κύριε add. C⁵ P² = S. — 3. δώρησαι A^{1X,48}. — 4. δούλω P⁹, τῷ δούλω σου (sans τῷδε) A^{1X,48}. — 5. τῷ μιαιοφαγήσαντι dans tous les autres mss., sauf C¹. — 6. δέ manque dans tous les autres mss. et dans S. — 7. τῶν φρικτῶν σου καὶ ἀθανάτων C¹ P^{7,8,9,12} = S. — 8. τε om. C⁵ P^{2,7}. — 9. ἄν add. P². — 10. ὡς om. C⁵ P^{2,7} = S. — 11. καὶ τῶν ἀθανάτων μυστηρίων manque dans tous les autres mss. et dans S.

* Fol. 22 b. тpанѣзѣ, і хpанѣмѣ въ с<вѣ>гѣи твоѣи цр<з>к<з>ви, * хвѣла и слава шѣа твоѣ вѣшнѣе³.

В. Ёко твоѣ естѣ цѣса>рѣ>ство, сила и слава, О<тѣ>ца и С<зѣ>на і с<вѣ>таг<о> Д<оу>ха.

МОЛ<ИТВА>

над<з> сзѣлажнѣшимъ¹ са въ брашнѣ.

Г<оспод>і Б<о>же нашѣ, заповѣдаѣи възхоуѣньюу ап<осто>лоу твоѣмоу Петроу, видѣнѣемъ и гласомъ, ничесоже скврзнѣна ли нечѣста непыщѣвати² сзтворѣнѣхъ тобоу на пищѣ ч<ловѣ>комъ, і сзсѣдомъ ізъбранѣмъ твоѣмъ ап<осто>ломъ Павломъ бсе чисто чѣстѣмъ проповѣдавъ тѣи и нѣнѣ и снѣ¹⁰ въпадѣшамъ³ въ поганскѣмъ нѣжда і безъ бола отъ нѣхъ⁴, ёко непыщѣка⁵, въкоушьше, сзѣлажнѣше⁶ же са, скврзнѣ отъ сзѣѣсти нѣхъ очѣсти і твоѣ повѣлѣнѣи оутврѣждаѣи въ нѣхъ цр<з>к<з>вь сзтвори⁷ нескврзнѣнѣ Д<оу>ха

* Fol. 23 a. твоего с<вѣ>таго въ прѣчѣстѣхъ твоѣхъ і бесшрѣтѣнѣхъ таѣнѣ.

В. Ёко бл<а>г<осло>ви са і прослави прѣчѣстѣное и вѣлѣѣное шѣа твоѣ, 15
О<тѣ>ца и ||

chose impure, se rassasiant de tes mystères divins, jouissant de ta sainte table, gardé dans ta sainte Église, louant et glorifiant ton nom suprême.

A haute voix : Car tu as l'empire, la puissance et la gloire, Père, Fils et Saint-<Esprit>.

*Prière sur ceux qui ont été scandalisés
dans leur nourriture.*

Seigneur notre Dieu, qui as ordonné à ton apôtre Pierre, prince des apôtres, par vision et par (audition d'une) voix, de ne rien considérer comme

3. Sic Geitler.

1. Geitler сзѣлаж[з]нѣшимъ. — 2. Var. шѣти p. 31, l. 15. — 3. Le mot est répété dans le ms. : Geitler [въпадѣшамъ]. — 4. Lire отъ нечѣстѣхъ, cf. le grec. — 5. Vestige de la rédaction primitive; qui présentait le singulier dans toute la prière. — 6. Geitler сзѣлаж[з]нѣше; le texte primitif était au singulier : въкоушьшь, сзѣлажнѣшь (les formes d'accusatif masc. sing. en -штѣ, -шь sont d'ailleurs particulièrement sujettes à altération dans les mss.). — 7. Le texte grec et le sens réclameraient сзтвори ѡ; la faute s'explique bien en partant de сзтвори и (avec le singulier primitif), groupe conçu comme forme déterminée en -ии et corrigé en сзтвори, indéterminé.

καὶ διαφυλαττόμενος σὺν ἡμῖν¹² ἐν τῇ ἀγίᾳ σου Ἐκκλησίᾳ, αἰῶν καὶ δοξάζων τὸ ὄνομά σου τὸ ὕψιστον¹³ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτοῦ.

Ἔστιν σου ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων· ἀμήν.

5

ΕΥΧΗ

ἐπὶ τῶν ἐν βρωμασιν σκανδαλισθέντων.

Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ¹ τῷ κορυφαίῳ τῶν ἀποστόλων σου² Πέτρῳ δι' ὀπτασίας καὶ φωνῆς νομοθετήσας μηδὲν κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον ἡγεῖσθαι τῶν ὑπὸ σοῦ δημιουργηθέντων εἰς ἀποτροφὴν τῶν ἀνθρώπων, καὶ διὰ τοῦ σκεύους τῆς ἐκλογῆς Παύλου τοῦ³ ἀποστόλου καθαρὰ τοῖς καθαροῖς κηρύξας· αὐτὸς καὶ νῦν τόνδε τὸν βαρβαρικᾶς ἀνάγκαις περιπεσόντα⁴ καὶ οὐ κατὰ πρόθεσιν ἀκάθαρτον, ὡς ἐνόμισεν, γευσάμενον σκανδαλισθέντα δέ, τὴν κηλῖδα⁵ τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ ἀπόσμηξον καὶ τὰ σὰ προστάγματα βεβαιῶν⁶ ἐν αὐτῷ ναδὸν αὐτὸν ἀμόλυντον τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος κατασκευάσον⁶ εἰς ὑποδοχὴν τῶν ἀχράντων τούτων καὶ ἀθανάτων⁷ μυστηρίων.

Ἔστι⁸ ἡλόγηται καὶ δεδόξασται⁹ τοῦ Πατρὸς, etc.

souillé ou impur de ce que tu as créé pour la nourriture des hommes, et qui as proclamé par ton vase d'élection l'apôtre Paul que tout est pur pour les purs; maintenant aussi, ceux-ci qui sont tombés dans des nécessités païennes et qui, contre leur gré, ont goûté de choses qu'ils pensaient <impures> et en ont été scandalisés, lave la souillure de leur conscience et, en fortifiant en eux tes commandements, fais <d'eux> un temple immaculé de ton Saint-Esprit, pour la réception de tes mystères très purs et immortels.

A haute voix : Car ton nom vénérable et magnifique a été béni et glorifié, Père, <Fils et Saint-Esprit>.

12. σὺν ἡμῖν est sans équivalent dans S. — 13. S s'arrête ici pour continuer par l'exclamation.

Texte de base : Co¹ (Conybeare, p. 436). Variantes : C¹ f. 106 r. v.; C² f. 69 r.; A^{IX,50} (pp. 62-63); P³ ff. 121 v-122 r.; G p. 671 (texte tiré de 3 manuscrits : Barberinum S. Marci, Cryptoferratense Bessarionis et Barberinum n° 88).

1. Voir le passage identique dans la prière ἐπὶ φρέατος μινθίντος, p. 31, l. 15. — 2. τῷ κορυφαίῳ ἀποστόλῳ σου C¹. — 3. σοῦ add. C² (= S). — 4. G a le pluriel, ici et dans la suite, et de même S (mais avec des traces du singulier). — 5. τὰς κηλίδας G. — 6. βεβαίωσον... κατασκευάζων G, βεβαίωσον... κατασκευάσον C². — 7. τῶν ἀχράντων σου καὶ ἀθανάτων A^{IX,50}, τῶν ἀχράντων καὶ ἀθανάτων σου C¹ P³, cf. S. — 8. Ἐκφώνησ add. C¹ = S, Ἐκφωνεῖ (?) add. A^{IX,50} — 9. δεδόξασται τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου G et C¹, qui continue : τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ = S.

МОЛ<ИТВА>

взѣвавши аще кто

кръщенїѣ своего отъвергъ са къ поганзи

и¹ обратитъ са къ цр<х>к<х>ви Б(о)жьи² и покаетъ са.

Г<оспод>и Б<о>же, бѣзмъ творьче и вл<адзи>ко, и творьче³ благости, и 5
 С<х>п<ас>е бѣзмъ ч<ловѣ>комъ, паче вѣрнннмъ, не прѣзрѣвъ⁴ ч<ловѣ>ка
 отъ неприѣзнана лжабства въ глѣбинахъ гзѣкли и льсти сзшедши, нъ
 сего възискавъ и⁵ с<х>п<а>сннмъ вчл<о>к<ѣ>чениемъ единочдааго
 С<хи>на твоего и Б<ог>а нашего⁶ тзи, Вл<адзи>ко ч<ловѣ>к<о>любьче, и
 нзинѣ призьри на раба твоего⁶, сзтвори и⁷ овьча сзмзислннаго стада <Хръ- 10
 ст>а⁸ твоего, егоже⁹ еси избавилъ отъ плѣна врагъ Б<о>жеи, и съ ними же
 * Fol. 23 b. не вѣдѣниемъ младенчества и нждежъ мачениѣ обзичан ихъ творѣаше, и
 сзподоби и пакзи житью людѣи твоихъ примѣсити са. Проскѣти оумъ его
 с<ва>тнмъ Д<оу>хомъ твоимъ, ѣко да оставшиѣ искра с<ва>тааго крѣ- 15
 щениѣ въ д<оу>ши его хладомъ твоемъ благости възгоритъ са въ немъ
 сзмзисльно <въ>¹⁰ пламень д<оу>ховенъ, и Д<оу>ха с<ва>тааго печать боле
 проскѣщаетъ са къ ср<здъ>ци его и въ помзшленнхъ знаменнмъ кр<х>ста
 Хр<исто>са¹¹ твоего оупъваниемъ¹² еже на та и разоумъ истинѣ да оувѣстъ,

PRIÈRE

*à dire quand quelqu'un, ayant renié son baptême au profit du paganisme,
 revient à l'Église de Dieu et se repent.*

Seigneur Dieu, créateur et maître de toutes choses, <source> de bonté
 et sauveur de tous les hommes, du moins des fidèles, qui n'as pas méprisé

1. Supprimer sans doute 1. — 2. Les parenthèses sont chez Geitler. — 3. D'après
 le grec, on doit conjecturer *источьниче*. — 4. On attend *не прѣзрѣвъ<и>*, déterm.
 — 5. *и* paraît indiquer une lacune qui, d'après le grec, devait être d'une ligne
 environ; on peut conjecturer : *и сзпасъ и къ себѣ възвѣдъ* = *καὶ σώσας καὶ πρὸς*
ἑαυτὸν ἐπαναγαγόν. — 6. Le grec invite à ajouter *сего*. — 7. La personne qui fait
 l'objet de la prière étant déjà ouaille du Christ, puisque baptisée, *сзтвори и*, s'il ne
 résulte pas d'un remaniement, est à comprendre *сзтвори и*, traduction libre de
ὑπέρχοντα. — 8. Geitler *Г<оспод>а*. — 9. Geitler *етоже*. — 10. *въ* = *εις* manque chez
 Geitler. — 11. Geitler *хръса*, qu'on pourrait lire aussi *Хръ<с>ста*. — 12. Lire
оупъваниѣ (l'instrumental a pu être appelé par *знаменнмъ* qui précède).

ΕΥΧΗ

γινομένη ἐπὶ τῶν ὑπαχθέντων μὲν ἔθνικῇ πλάνῃ χριστιανῶν, ἐπιστρεφάντων δὲ
καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ προσδραμόντων¹.

Κύριε, Κύριε², ὁ τῶν ἀπάντων ποιητὴς καὶ δεσπότης, ἡ πηγὴ τῆς ἀγαθότητος, ὁ Σωτὴρ
5 πάντων τῶν ἀνθρώπων, μάλιστα πιστῶν, ὁ μὴ παριδὼν τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου
πανουργίας εἰς βυθὸν ἀπωλείας καὶ πλάνης κατενεχθέντα, ἀλλὰ διὰ τῆς σωτηρίου ἐνανθρωπή-
σεως τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν τούτου ἀναζητήσας καὶ σώσας, καὶ πρὸς
ἐαυτὸν ἐπαναγαγὼν· αὐτός, Δέσποτα φιλόθρωπε, καὶ τὰ νῦν ἐπίβλεψον ἐπὶ τὸν δούλόν σου
10 τοῦτον, πρόβατον τῆς λογικῆς ποιμένης τοῦ Χριστοῦ σου ὑπάρχοντα, ὃν ἐλυτρώσω τῆς
αἰχμαλωσίας τῶν ἀθέων³ ἐχθρῶν, μεθ' ὧν ἀγνοίᾳ παιδικῇ καὶ βία τυραννικῇ τὰ τῆς ἐκείνων
πλάνης ἦθη μετήρχετο, καὶ καταξιώσας⁴ αὐτὸν ἄλιν τῇ τοῦ λαοῦ σου πολιτείᾳ συνενωθῆναι.
Κατάλαμψον αὐτοῦ τὴν διάνοιαν τῷ ἁγίῳ σου Πνεύματι, ὥστε τὸν ἀποκείμενον τῇ ψυχῇ
αὐτοῦ σπινθῆρα τοῦ σωτηριώδους βαπτίσματος ταῖς αὔραις τῆς σῆς χάριτος ἀναρριπισθῆ-
15 ναι⁵, εἰς φλόγα πνευματικὴν νοητῶς ἐξαφθῆναι ἐν αὐτῷ, καὶ τὴν τοῦ θεοῦ Πνεύματος
σφραγῖδα ἐκτυπώτερον⁶ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ καὶ τοῖς λογισμοῖς διὰ τῆς σημειώσεως τοῦ
σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ σου· τὴν εἰς σέ ἐλπίδα καὶ⁷ τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν ἵνα γινώσκῃ,
καὶ προσκυνῇ σέ τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν καὶ Πατέρα καὶ τὸν μονογενῆ σου Υἱὸν τὸν Κύριον

l'homme que la malice du diable a fait tomber au fond de la perdition et de l'erreur, mais qui l'as cherché et <sauvé et ramené à toi> par l'incarnation salvatrice de ton Fils unique notre Dieu; maintenant aussi, Maître qui aimes les hommes, jette tes regards sur ton serviteur <ici présent>, fais-en une brebis du troupeau spirituel de ton <Christ>; tu l'as sauvé de la captivité chez les ennemis de Dieu, dont il suivait les usages dans l'ignorance de son jeune âge et sous la contrainte de la tyrannie, et tu as daigné faire qu'il se mêle à nouveau à la vie de ton peuple. Éclaire sa raison par ton Saint-Esprit, en sorte que l'étincelle du saint baptême restée dans son âme s'allume en lui au souffle de ta bonté en une flamme spirituelle, et que le sceau du Saint-Esprit devienne plus brillant dans son cœur et dans ses pensées par le signe de la croix de ton Christ. Qu'il apprenne à espérer en toi et à connaître la vérité, et qu'il t'adore, toi le seul Dieu et le Père, < et > ton Fils unique,

Texte de base : P⁷ ff. 114 v.-115 v. Variante : G pp. 878-879.

1. Μεθοδίου = τριάρχου Κωνσταντινουπόλεως περὶ τῶν ἀπ' ἀρνήσεως διαφόρων προσώπων καὶ ἡλικιῶν πρὸς τὴν ὀρθόδοξον καὶ ἀληθῆ πίστιν ἐπιστρεφόντων G. On trouve dans G plusieurs prières, dont celle-ci, qui ne porte pas de titre spécial — 2. Κύριε ὁ Θεός G = S. — 3. S. = τῶν τοῦ Θεοῦ ἐχθρῶν. — 4. νῦν καὶ καταξίωσα; G, en concordance avec ἐλυτρώσω; et de même S (sans νῦν). — 5. Om. S. — 6. ἐπιφαινεσθα: add. G, confirmé par S. — 7. τὴν add. G.

і кланѣтъ са текѣ единомуу Б<ог>оу и О<тъ>цю <и>¹³ единочадоумоу С<зі>ноу твоемоу, Г<оспод>ю нашему Ис<оу>х<ръст>оу, бз с<ба>тѣи твоєи католикии і ап<осто>лзсѣи цр<х>к<х>бе. І весь поганскзи и безбожьнзи обзичан далече сзтвори отъ мзисли єго, просвѣти¹⁴ же и заповѣдемз¹⁵ твоимз і повелѣниємз твоимз жити, і Б<о>жинхз тинхз безз ослждениѣ сзподоклѣти 5
 * Fol. 24 a. са обѣщение приимати, і бз бѣдѣ¹⁶ шѣжъ жизнь н<е>б<е>сзноюмоу ц<ѣса>р<ь>ствоу твоемоу причастьникз авитз¹⁶ са.

Ѣко тзи єси Б<ог>х нашз, Б<ог>х милости и с<х>пасати, і тебе слава ввсзлжшз, О<тъ>цю и С<зі>ноу и с<ба>т<о>умоу Доухоу>.

МОЛ<ИТВА>

10

над<х> присажжшииъ дрззостнѣ.

Б<о>же, вѣдзи немощь і оудобь погзбєенне рода чл<обѣ>ча, і мзислен нашихз оумз авлѣм' разоумѣм, помзшлениѣ прѣзбѣжшиѣ нашз вв дрззости, сзи незлобнѣз, сзподокн прѣзврѣти, ввпадзшнмз бз мѣнѣние присагзи отхпоустн. Тзи ко єдинхз свѣѣсн тинхз ср<здѣ>ць нашихз' тѣмъ же 15
 молимз ти са' от<х>данне подажди имз і мамз благостзїна твоем ради.

Ѣ. Ѣко кл<а>г<осло>би са и прослави прѣчест<ьное>... има твое>.

notre Seigneur Jésus-Christ, dans ta sainte Église catholique et apostolique. Écarte loin de sa pensée toute coutume païenne et athée, éclaire-le pour qu'il vive selon tes commandements et tes prescriptions, et qu'il soit digne de recevoir sans blâme la communion des mystères divins, et que dans la vie future il soit proclamé participant de ton royaume céleste.

13. <и> = καί manque chez Geitler. — 14. On attendrait plutôt **напрѣви**. A remarquer, dans cette prière, l'emploi du verbe **просвѣтити**, lié à l'idée du « baptême » (ὁ φωτισμός, τὸ φώτισμα). — 15. Lire <по> **заповѣдемз**. — 16. On peut, soit lire **авити са** (avec pour **причастьникз** le génitif-accusatif ou le datif), soit supposer un remaniement dès le texte grec : le présent perfectif du slave pourrait répondre à un optatif (μέτοχος) ἀναδειχθεῖν, cf. Ps. xl. 14 **бѣдетз** γένοιτο, etc.

1. Lire **авлено** (ou **авѣ**)?

ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τὸ ἅγιόν σου Πνεῦμα⁸, ἐν τῇ ἀγίᾳ σου καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Καὶ πᾶσαν ἐθνικῆς ἀθεότητος συνήθειαν ἀπόστησον τῆς⁹ αὐτοῦ διανοίας, καὶ κατεύθυνον αὐτὸν ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου καὶ τοῖς προστάγμασίν σου πολιτεύεσθαι, καὶ τῆς τῶν θείων σου μυστηρίων ἀκατακρίτως ἀξιουῆσθαι μεταλήψεως, καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ τῆς⁵ ἐπουρανίου σου βασιλείας μέτοχον ἀναδειχθῆναι.

Ἔστι σὺ εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν, Θεὸς τοῦ ἐλεεῖν καὶ σώζειν¹⁰.

ΕΥΧΗ

ἐπὶ τῶν προπετιῶς ὀμνούντων¹.

Ὁ Θεός, ὁ τῆς τοῦ ἀνθρώπου² φύσεως τὸ εὐάλωτον³ καὶ ἀσθενές³ ἐπιστάμενος, καὶ¹⁰ τοὺς τῶν ἐννοιῶν ἡμῶν διαλογισμοὺς σαφῶς ἐπιγινώσκων⁴, τὰς ἐκ προπετείας ἡμῶν γινομένης ἐνθυμήσεις, ἀμνησικάκος ὢν, παριδεῖν καταξίωσον, καὶ τοῖς προσλήψε⁵ ὄρκου συσχεθεῖσι συγχώρησον. Σὺ γὰρ μόνος ἐπίστασαι τὰ κρύφια τῶν καρδιῶν ἡμῶν· διὸ δεόμεθά σου συγγνώμην αὐτοῖς καὶ ἡμῖν παράσχου διὰ τὴν σὴν ἄρρητον⁶ ἀγαθότητα.

Ἐκφώνησις· Ἔστι εὐλόγηται σου τὸ πανάγιον ὄνομα⁷ τοῦ Πατρὸς.

Car tu es notre Dieu, le Dieu de la miséricorde et du salut, et c'est à toi que nous adressons la gloire, Père, Fils et Saint-Esprit.

Prière sur celui qui fait un serment téméraire.

Dieu, qui sais la faiblesse et la fragilité du genre humain et qui connais < clairement > les raisonnements de nos esprits, daigne, étant sans ressentiment, ne pas tenir compte des pensées qui nous viennent par témérité, et pardonne à ceux qui sont tombés dans la présomption de jurer. Car tu es le seul à connaître les secrets de nos cœurs; c'est pourquoi nous te prions: accorde le pardon à eux et à nous à cause de ta bonté.

A haute voix: Car < ton nom > vénérable a été béni et glorifié.

8. καὶ τὸ ἅγιόν σου Πνεῦμα om. S. — 9. ἐκ τῆς G. — 10. καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, etc. add. G = S.

Texte de base: C¹ f. 115 v. Variantes: A^{IX,36} (p. 54); G pp. 669-670; C² ff. 68 v.-69 r.; C⁵ f. 172 v.; P² p. 175; P³ f. 119 r. v.

1. ὀμνούντος C² = S. — 2. τῶν ἀνθρώπων G C⁵. — 3. S renverse l'ordre des deux expressions. — 4. γινώσκων P³, ἐπιστάμενος C⁵. — 5. προλήψει A^{IX,36}. — 6. ἄρρητον est sans équivalent dans S. — 7. S = Ἔστι ἐλόγηται καὶ δεδόξασται τὸ πάντιμον (... ὄνομά σου), cf. l'exclamation p. 34, n. 9.

МОЛ<ИТВА>

НАД<Х> БОЛЕМ<Ъ> ВЪПАДЪШЕМЪ БЪ НЕДЪГЪ.

П<О>ПЪ МОЛИТЪ СЛ'

* Fol. 24 b. * **В**<ТЬ>ЧЕ С<ВЪ>ТЪИ, ВРАЧЮ Д<ОУ>ШАМЪ И ТѢЛОМЪ, ПОСЛАВЪИ ЕДИНОЧАДАГО С<ХИ>НА ТВОЕГО Г<ОСПОД>А И Б<ОГ>А НАШЕГО ИС<ОУ>Х<РЬСТ>А, ОТЪ БЪСЕГО НЕДЪГА ЦѢЛѢЮЩА І ОТЪ СЪМЪРЪТИ ИЗБАВЛѢЮЩА, ЦѢЛИ РАБА ТВОЕГО СЕГО, ША, ОТЪ ОДЪРЪЖАЩААГО¹ ТѢЛЕСНААГО НЕДЪГА² БЛАГОДѢТИЮ Х<РЬСТ>А ТВОЕГО, І ЖИВЪИ ПО ТВОЕМОУ ОУГОЖДЕНЬЮ ДЪЛЪЖИДЪЖ ТЕБѢ ХВАЛА БЛАГОДѢАНИЕМЪ ВЪЗДАЮЩА³.
В. **В**ко твоѣ естѣ дрѣжа<ва>.

МОЛ<ИТВА> Б

ТОМОУЖДЕ.

БЛАГЪИ Ч<ЛОВѢ>К<О>ЛЮБЧЕ, М<И>Л<ОСЪРЪ>ДЕ І ПРѢМ<И>Л<О>СТИКЕ Г<ОСПОД>І, ЦѢЛѢЮЩИ ОТЪ БЪСЕГО НЕДЪГА І БОЛѢЗНИ, ЦѢЛИ РАБА ТВОЕГО СЕГО І ОУСТРАКИ И ОТЪ ЛОЖА БОЛѢЗНИ, ПОСѢТИ МИЛОСТИЮ И ЩЕДРОТАМИ. ОТЪЖЕНИ ОТЪ НЕГО БЪСЪ НЕДЪГЪ І БОЛѢЗНЬ, ДА ВЪСТАВЪ РЪКОЮ ТВОЕЮ КРѢПКОЮ ПОСЛОУЖИТЪ ТИ СЪ
 * Fol. 25 a. БЪСѢКОЮ БЛАГОДѢТИЮ ТВОЕЮ¹, ХВАЛА СЪ НАМИ С<ВЪ>ТЪОЕ НИИ ТВОЕ * О<ТЬ>ЦА И С<ХИ>НА И С<ВЪ>ТААГО Д<ОУ>ХА, НЪИИ ||

PRIÈRE

sur un malade.

Le prêtre prie :

Père saint, médecin des âmes et des corps, qui as envoyé ton Fils unique, notre Seigneur et notre Dieu Jésus-Christ, guérissant de toute maladie et délivrant de la mort, guéris ton serviteur ici présent — dire son nom — du mal physique qui <l'> accable, par la grâce de ton Christ, et fais-le vivre pour qu'il te rende selon qu'il t'est agréable par de bonnes œuvres l'action de grâce qui t'est due.

A haute voix : Car tu as la puissance.

Variantes : А (v. m.)². — 1. его add. А (v. m.)². — 2. телесным и доушесным болѣзні А. (v. m.)². — 3. длѣжидѣж..., var. : ико да должное ти бл<а>годареніе въ бл<а>годѣтели свершаетъ А (v. m.)².

Cf. А (v. m.)². — 1. твоѣ est une addition fautive.

ΕΥΧΗ

ἐπὶ ἀρρώστου¹.

Πάτερ ἅγιε, ἰατρὲ ψυχῶν καὶ σωμάτων, ὁ πέμψας τὸν μονογενῆ σου Υἱὸν τὸν Κύριον² ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, πᾶσαν νόσον ἰώμενον καὶ ἐκ θανάτου λυτρούμενον, ἴασαι καὶ³ τὸν
 5 δούλόν σου τόνδε⁴ ἐκ τῆς περιεχούσης⁵ αὐτὸν σωματικῆς⁶ ἀσθενείας διὰ τῆς χάριτος τοῦ
 Χριστοῦ σου⁷, καὶ ζωοποίησον αὐτὸν κατὰ τὸ σοὶ εὐάρεστον τὴν ὀφειλομένην⁸ εὐχαριστίαν⁹
 ἐν ἀγαθοεργίᾳ ἀποπληροῦντα.

Ὅτι σὸν τὸ κράτος¹⁰ καὶ σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα, τοῦ Πατρὸς
 καὶ τοῦ Υἱοῦ.

10 Ἀγαθὲ καὶ φιλόανθρωπε, εὐσπλαγχνε καὶ πολυέλεε¹, ὁ πᾶσαν νόσον² ἰώμενος, ἴασαι καὶ³
 τὸν δούλόν σου ὁ δεῖνα, ἐξέγειρον αὐτὸν ἀπὸ κλίνης ὀδυνηρᾶς καὶ³ ἐπίσκεψαι ἐν ἐλέει καὶ
 οἰκτιρμοῖς σου⁴. Ἀποδιώξον ἀπ' αὐτοῦ πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν⁵, ἵνα ἐξαναστάς τῇ
 χερί σου τῇ κραταιᾷ δουλεύσῃ⁶ σοὶ μετὰ πάσης εὐχαριστίας, ὑμῶν σὺν ἡμῖν τὸ πανάγιον
 καὶ προσκυνητὸν⁷ ὄνομά σου τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νῦν
 15 καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.

Deuxième prière pour le même objet.

Toi qui es bon, qui aimes les hommes, Seigneur miséricordieux et très clément, qui guéris de toute maladie et de toute souffrance, guéris ton serviteur ici présent et fais-le se lever du lit de souffrance, visite (-le) de ta grâce et de tes miséricordes. Écarte de lui toute maladie et souffrance, pour qu'une fois levé grâce à ton bras puissant il te serve avec toute reconnaissance, en louant avec nous ton saint nom, Père, Fils et Saint-Esprit, maintenant, etc.

Texte de base : C¹ f. 108 r.; cette prière se trouve sans titre dans ce manuscrit, comme souvent ailleurs; elle fait partie de l'office Τάξις καὶ ἀκολουθία ἡ γινομένη παρὰ τῶν ζ' πρεσβυτέρων ἐπὶ ἐλαίῳ ἀρρώστου. *Variantes* : G p. 417, dans l' Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου ἐλαίου ψαλλομένη ὑπὸ ζ' ἱερέων συναχθέντων ἐν ἐκκλησίᾳ ἡ ἐν οἰκῷ (elle ne concorde qu'en partie avec le texte de base), et p. 862, parmi les variantes de l' Ἀκολουθία τῆς κεινῆς παρακλήσεως, sous le titre Εὐχὴ ἐν τῷ ἀλείφειν ἀσθενούντα ἅγιον ἔλαιον; C² f. 70 r., sous le titre Εὐχὴ ἐπὶ ἀρρώστου; P¹ pp. 227-228 : Εὐχὴ ἐπὶ ἀρρωστοῦντος; P² p. 347, dans l' Ἀκολουθία καὶ τάξις εἰς ἰσθενοῦντας ἐπὶ ἐπτὰ πρεσβυτέρων; P³ ff. 125 v.-126 r. : Εὐχὴ ἐπὶ ἀρρώστου; P⁴ p. 99 (dans la partie du XIIe s.), sans titre, après une Εὐχὴ ἐπὶ πυρετόντων, et avec une note marginale : Εὐχὴ ἑτέρα; P⁷ ff. 122 v.-123 r., dans l' Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου ἐλαίου; P⁹ f. 112 r. v. (*id.*); Pr¹ (p. 8); A (v. m.)¹.

1. Le titre est pris à C² P³. — 2. καὶ Θεόν add. Pr¹ = S. — 3. καὶ om. S. — 4. τοῦτον P², ὁ δεῖνα P⁹. — 5. συνεχούσης; P³. — 6. καὶ ψυχικῆς ajouté dans tous les mss., sauf P² C² Pr¹ et S. — 7. A partir d'ici, divergence de G p. 417. — 8. σοὶ ajouté dans tous les mss. = S. — 9. καὶ προσκύνησιν add. G p. 862. — 10. P² et S finissent ici.

Texte de base : P⁹ f. 119 r., dans l' Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου ἐλαίου. *Variantes* : G p. 421, dans la même cérémonie que la prière précédente (prière sensiblement plus longue); Pr¹ (p. 8).

1. Κύριε add. G Pr¹ = S. — 2. καὶ πᾶσαν μαλακίαν add. Pr¹ = S. — 3. καὶ om. Pr¹ = S. — 4. σου om. S. — 5. πᾶσαν ἀρρωστίαν καὶ ἀσθένειαν G Pr¹ = S. — 6. δουλεύη G. — 7. καὶ προσκυνητόν om. S.

МОЛ<ИТВА> Б̄

томоужде.

Б<о>же ииѣиѣи власть грѣхѣи отдаѣти і д<оу>шиѣ с<х>па<са>ти и тѣлеса ицѣлѣти твоеѣ благодѣтнѣѣ, али иѣинѣ¹ милость твоѣ на рабѣ твоѣмь семь страждѣшиимь отъ недѣга, ицѣли и словомь твоимь бесмирътнѣнѣмь,⁵ прѣстави и отъ немоѣи кѣ моѣ, отъ прѣнемаганиѣ кѣ оутѣшение. Тѣи бо еси Б<ог>х нашѣ показани, не² оумръщѣѣи і творѣи бѣѣ кѣ благодѣть нашѣ і животѣ³.

Тѣѣ бо естѣ миловати і с<х>па<са>ти, Г<оспод>і Б<о>же нашѣ, і тѣѣ слабѣ кѣсѣлаемѣ.

10

МОЛ<ИТВА> Г̄

томоужде.

Б<о>же силнѣи і милостивѣи, стрѣи бѣѣ на с<х>п<ас>ение родоу нашему, * Fol. 25 b. посѣти раба твоего нарицаѣщааго и^{ма} Х<ръст>а твоего, і ицѣли и отъ бѣсего недѣга пазтѣскаго и д<оу>шекзнааго, отъпоусти емоу грѣхѣи і грѣхѣкнѣѣ¹⁵ болѣзнь. Бѣѣ напасть і бѣе нашестѣе неприѣзнѣно далече сѣтвори отъ раба твоего сего, і кѣ здѣигни и отъ одра грѣхѣкнѣааго¹, і оустрой и кѣ с<ва>тѣѣѣ ѣр<х>к<х>кѣ твоѣ сѣдраба д<оу>шеѣ і тѣломь, дѣлѣи докѣрѣи и словесѣи благѣи

Troisième prière pour le même objet.

Dieu qui as le pouvoir de remettre les péchés, de sauver les âmes et de guérir les corps par ta grâce, manifeste maintenant <aussi> ta miséricorde sur ton serviteur ici présent qui souffre d'une maladie, guéris-le par ton Verbe immortel, fais-le passer de la maladie à la force, de la défaillance à la consolation. Car tu es notre Dieu qui châtie <et puis guérit, qui frappe et> ne tue pas et qui fait tout pour notre bien et pour notre vie.

Cf. A (v. m.)². — 1. Lire sans doute <и> нѣинѣ, d'après le grec. — 2. Lacune évidente d'une ligne environ. D'après le grec, on conjecture approximativement : показани <и пакѣи ицѣлѣѣи, биѣи и> и оумръщѣѣи. — 3. Altéré, ou traduit trop librement.

Cf. A (v. m.)². — 1. On attendrait, conformément au texte grec, отъ одра болѣзни (ou недѣжѣнааго).

ΕΥΧΗ

εἰς νοσοῦντας.

Ὁ Θεός, ὁ μόνος¹ ἔχων ἐξουσίαν ἀμαρτίας ἀφιέναι καὶ ψυχὰς σφάζειν καὶ σώματα ἰᾶσθαι, τὴν σὴν ἰκετευόμεν ἀγαθότητα², δεῖξον καὶ νῦν τὸ ἔλεός σου εἰς τὸν δοῦλόν σου τόνδε τὸν καταπονούμενον ὑπὸ τῆς νόσου, ἴασαι αὐτὸν τῷ λόγῳ σου τῷ ἀθανάτῳ, μετάστησον αὐτὸν ἀπὸ ἀσθενείας εἰς δύναμιν, ἀπὸ ὀλιγοψυχίας εἰς παράκλησιν. Σὺ γὰρ εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ παιδεύων καὶ πάλιν ἰώμενος, ὁ τύπτων καὶ μὴ θανατῶν, ὁ πάντα ποιῶν ἐπ' εὐεργεσία³ τῆς ἡμετέρας ζωῆς.

Καὶ⁴ σοὶ πρέπει μόνῳ πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις.

10

ΕΥΧΗ

ἐπὶ νοσοῦντας ἄλλη¹.

Ὁ Θεός, ὁ δυνατός καὶ ἐλεήμων, ὁ πάντα οἰκονομῶν ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων², ἐπίσκεψαι τὸν δοῦλόν σου τόνδε τὸν ἐπικεκλημένον τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ σου, καὶ ἴασαι αὐτοῦ³ πᾶσαν ἀσθενείαν σωματικὴν τε καὶ ψυχικὴν, ἄφες αὐτοῦ⁴ τὰς ἀμαρτίας καὶ τὰ ἐξ ἀμαρτιῶν ἐπίπονα. Πάντα πειρασμὸν καὶ πᾶσαν ἐπανάστασιν⁵ τοῦ ἀντικειμένου ἀποδίωξον ἀπ' αὐτοῦ⁶, καὶ ἀποκατάστησον αὐτὸν ἀπὸ κλίνης ἀρρώστιας, καὶ ἀποκατάστησον αὐτὸν τῇ ἀγίᾳ σου ἐκκλησίᾳ ψυχῇ καὶ σώματι ὑγιαίνοντα καὶ προκόπτοντα⁷, ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς⁸

Car c'est à toi qu'appartiennent la miséricorde et le salut, Seigneur notre Dieu, et nous t'adressons la gloire.

Quatrième prière pour le même objet.

Dieu puissant et miséricordieux, qui disposes tout pour le salut de notre espèce, visite ton serviteur qui invoque le nom de ton Christ, et guéris-le de toute maladie du corps et de l'esprit, accorde-lui la rémission de ses péchés et de sa souffrance, dont la cause est dans les péchés. Écarte loin de ton serviteur ici présent toute épreuve et tout assaut du Malin, fais-le se lever de son lit de péché, rétablis-le dans ta sainte Église sain d'âme et de corps, célébrant avec tout ton peuple, par de bonnes œuvres et de belles paroles, le

Texte : D⁵ p. 45. Variante : A (v. m.)¹.

1. μόνος om. S. — 2. S = ἰᾶσθαι τῇ σῇ χάριτι. — 3. εἰς εὐεργεσίαν A. — 4. S = Σὺν γὰρ ἐστι τὸ ἐλεεῖν καὶ σφάζειν, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν. Voir p. 41, l. 3-4.

Texte de base : Di (Dmitrievskij, Богослужение, p. 132). Variantes : G p. 864, sous le titre Εὐχὴ ἐπὶ νοσοῦντας ἄλλη; A (v. m.)¹.

1. Le titre est pris à G. — 2. τοῦ γένους ἡμῶν G A = S. — 3. αὐτόν G. — 4. αὐτῷ G. — 5. ἐξανάστασιν A. — 6. ἀπὸ τοῦ δούλου σου τοῦδε A (écrit ἀπὸ τὸν δοῦλόν σου τόνδε) = S. — 7. καὶ προκόπτοντα est sans équivalent dans S. — 8. καὶ λόγοις καλοῖς add. A; ἐν ἔργοις καλοῖς καὶ λόγοις ἀγαθοῖς G = S.

славаща съ бѣсѣми людьми твоими **И**мъ Х^ристъа твоего, оупъзаниѣ нашего^о
съ нимъже тебѣ слава, О^тьца і С^на і С^ва^таго Д^оух^а.

МО^ЛИТ^ВА Д

томоужде.

Брачю д^оушамъ і тѣломъ, Б^огъ Д^оух^омъ неизреченнѣшмъ⁵
понеси бса недагзи чл^овѣч^ьства і въземли грѣхъзѣ ксего мира¹, прогн-
* Fol. 26 a. нази бса недагзи словомъ твоимъ і ксѣ дѣтѣль бражниѣ бко о^блакзи
истрѣбель колеж, обрати са на хотѣние рабъ твоихъз і ицѣли болашаго,
Г^оспод^и і простъри емоу раба ч^ловѣ^ко^любиѣ і възбигни и отъ
сърѣтенен недажнхъз авленѣ болѣзнь ицѣлѣмъ і не авленѣ исправлѣмъ, да¹⁰
и тѣломъ ицѣлѣетъ і д^оушежъ с^зп^{ас}етъ са, і да проповѣстъ дѣлази
благзи м^ил^{ос}рд^ие твое, въ правзи пѣть хода покааниемъ къ ц^к-
с^лр^ьс^твю твоемоу. Съ нимъже и ишла болѣзни ицѣли, възвз ч^ловѣ^к-
къ насъ ради, сзи родомъ бестрастенъз і ч^ловѣ^ко^любець Б^огъз.

Бко тзи еси ицѣлитель д^оушамъ і тѣломъ нашимъ, і тебѣ слава въсѣ-¹⁵
лаемъ, О^тьцю и С^ноу и ||

МОЛ^ИТ^ВА Е

над^з недажнхъз.

Г^оспод^и, Б^оже силъ, посѣти братиѣ нашѣ милостиѣ и щедротами,
* Fol. 26 b. помилоуи і дажди **И**мъ ицѣление отъ тебе * і сздавие, ізбаки **М** отъ бсе²⁰

nom de ton Christ, notre espérance, avec qui tu possèdes la gloire, Père,
Fils et Saint-Esprit.

Cinquième prière pour le même objet.

Médecin des âmes et des corps, le Dieu qui par son Esprit ineffable a
porté toutes les maladies de l'humanité et qui ôte les péchés du monde, toi
qui as chassé toutes les maladies par ton Verbe et qui as fait disparaître par
ta volonté, comme des nuages, toute action des ennemis, tourne-toi vers le
désir de tes serviteurs et guéris ce malade, Seigneur; tends-lui une main
charitable et relève-le des accidents de la maladie en guérissant le mal

Cf. A (v. m.)². — 1. Cf. Mat., VIII, 17 (= Isaïe, LIII, 4) αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν
ἔλαβεν καὶ τὰς νόσους ἐβάστασεν; Jean, I, 29 ὁ αἴρων τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου.

δοξάζοντα⁹ τὸ πανάγιον ὄνομά σου τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος,
νῦν καὶ αἰεὶ, etc.

ΕΥΧΗ

ἄλλη ἐπὶ νοσοῦντος ἀσκητοῦ¹.

5 Κύριε ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, ἐπίσκεψαι τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς, καὶ
χάρισαι αὐτῷ τὴν παρὰ σοῦ² ὑγίειαν καὶ ὀλοκληρίαν, ρύόμενος³ αὐτὸν ἀπὸ πάσης νόσου καὶ

déclaré et en corrigeant celui qui ne l'est pas, afin qu'il guérisse dans son corps et qu'il soit sauvé dans son âme, et qu'il proclame par de bonnes œuvres ta miséricorde, en prenant par le repentir le droit chemin qui mène à ton royaume. Avec lui, guéris aussi nos maux, toi qui t'es fait homme à cause de nous, dont la nature est inaccessible à la souffrance et qui es le Dieu qui aime les hommes.

Car tu es le guérisseur de nos âmes et de nos corps, et nous t'adressons la gloire, au Père, au Fils et <au Saint-Esprit>.

Sixième prière sur un malade.

Seigneur, Dieu des Puissances, visite nos frères avec ta pitié et tes miséricordes, aie pitié et accorde-leur la guérison qui vient de toi et la santé,

9. δοξάζοντα μετὰ παντὸς τοῦ λαοῦ σου τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ σου, τῆς ἐλπίδος ἡμῶν· μεθ' οὔ σοι δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις· σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ, etc. G, et de même S (= μεθ' οὔ σοι δόξα, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, etc.).

Texte de base : D²⁵ (p. 243), dans l' Ἀκολουθία εἰς νοσοῦντας. Variante : D⁵ (p. 45) : Εὐχὴ ἄλλη ἐπὶ νοσοῦντος ἀσκητοῦ, jusqu'à ἀπὸ κλίνης; le reste de la prière est effacé et illisible dans le ms.

1. Le titre est pris à D⁵; dans D⁵ et S, la prière est dite pour plusieurs malades. — 2. Ainsi D⁵ = S; D²⁵ a la leçon altérée παρούσαν. — 3. S « délivre-les », impératif.

болѣзни і недѣга д<оу>шевѣна и тѣлесна, възвода¹ отъ одра скръзнна²,
наставлѣи въ с<ва>тѣи молитвѣнзи твои храмъ, причет<ам>³ с<ва>тѣи
і мзисльнѣи твоемъ стаѣ о Х<ръст>ѣ Ис<оус>ѣ Г<оспод>и нашимъ с<в>
нимъже тебѣ слава і хвала съ Отъ<цемъ> и с<ва>тѣи Д<оу>х<омъ> твоимъ,
нзінѣ и присно и ||

МОЛ<ИТВА>

над<х> слезащимъ на многа лѣта.

Ц<ѣса>рю, ицѣлтелю страждущимъ, Ис<оус>х<ръст>е, тебе трепещитъ
бѣси і повелѣниемъ твоимъ оходитъ к<ь>сь недѣга. Ты ослабѣвшиа тѣлеса
сжимаю, і смрзти¹ изгона, і въскрѣшамъ аenie слезаща тѣлеса отъ вѣка,¹⁰
дажди рабоу твоему семоу сзрабие, отъ недѣга сего скободити и².

* Fol. 27 a. В. Благодѣтиѣ * и щедротами единочадааго ||

МОЛ<ИТВА>

над<х> шлѣемъ больнааго помазати.

Г<оспод>и милостиѣ и щедротами твоими ицѣлѣи¹ сзкроушениѣ д<оу>шз¹⁵
і тѣлесз нашихъ, тѣи самъ, Бла<адзі>ко, с<ва>ти масло се да бѣдетъ на
ицѣление п<о>мазущимъ² съ имъ і на отзпоушение бсеѣи страсти і недѣга

libère-les de toute souffrance et maladie de l'âme et du corps, en <les>
levant de leur lit impur, en <les> conduisant à ton saint temple de la prière,
en <les> incorporant à ton saint troupeau spirituel, en Jésus-Christ notre
Seigneur, avec qui tu as la gloire et la louange avec le Père et ton Esprit
Saint, maintenant et toujours, etc.

Prière sur celui qui est couché de longues années.

Souverain, guérisseur de ceux qui souffrent, Jésus-Christ, devant toi
tremblent les démons et sur ton ordre toute maladie s'en va. Toi qui rends la

Cf. A (v. m.)². — 1. Lire възвода <ѣ>, d'après le grec. — 2. Le lit souillé par
l'état de péché dont résulte la maladie? Cf. l'altération analogue p. 38, l. 17 : отъ
одра грѣхъокзнааго, en face de ἀπο κλίνης ἀρρώστιας du texte grec. Mais on peut
conjecturer скръзѣна. — 3. Geitler причаю.

1. = ис смрзти. Lire сзжимаюи, смрзт<ь> изгона. — 2. Lire и отъ недѣга
сего скободи и.

1. Geitler ицѣлѣи и. — 2. Geitler намазущимъ.

μαλακίας ψυχικῆς καὶ σωματικῆς, ἀνιστῶν αὐτὸν ἀπὸ κλίνης ὀδύνης, ὀδηγῶν ἐπὶ τὸν ἅγιόν σου ναὸν τῆς προσευχῆς, συνάπτων πάλιν αὐτὸν⁴ τῇ ἱερᾷ καὶ λογικῇ σου ποιίμνῃ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· μεθ' οὗ⁵ δόξαν καὶ εὐχὴν ἀναπέμπομεν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι.

5 Βασιλεῦ, θεραπευτὰ τῶν καμνόντων¹, σὲ δαίμονες τρέμουσι καὶ τῇ σῇ προστάξει ὑποχωρεῖ πᾶσα νόσος καὶ πειρασμὸς ἅπας². Σε³ ὁ τὰ λυθέντα μέλη πηγνύων, ὁ τὸν θάνατον ἐλαύνων, ὁ τὰ κείμενα σώματα ἀπ' αἰῶνος παραχρῆμα ἐγείρων⁴, διὸ⁵ δυσωποῦμέν σε, Δέσποτα⁵, δὸς τῷ δούλῳ ὁ δεῖνα τὴν ὑγίαν καὶ τῆς νόσου ταύτης ἐλευθέρωσον, etc.

ΕΥΧΗ

10 ἐπὶ ἐλαίου ἀρρώστου¹.

Κύριε, ὁ ἐν τῷ ἐλέει καὶ τοῖς οἰκτιρμοῖς σου ἰώμενος τὰ συντρίμματα τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν, αὐτός, Δέσποτα, ἁγίασον καὶ² τὸ ἔλαιον³ τοῦτο ὥστε γενέσθαι τοῖς χριομένοις ἐξ αὐτοῦ εἰς θεραπείαν, εἰς ἀπαλλαγὴν⁴ παντὸς πάθους, νόσου⁵ σωματικῆς,

vigueur aux corps brisés, qui chasses la mort et qui fais lever en un instant les corps couchés depuis des siècles, donne la santé à ton serviteur ici présent et délivre-le de cette maladie.

A haute voix : Par la grâce et les miséricordes de <ton Fils> unique, etc.

Prière sur l'huile pour oindre le malade.

Seigneur qui guéris par ta pitié et tes miséricordes les afflictions de nos âmes et de nos corps, toi-même, Maître, bénis cette huile pour qu'elle apporte à ceux qui s'en oindront la guérison et la délivrance de toute douleur et

4. πάλιν αὐτὸν om. S. — 5. S = μεθ' οὗ σοὶ ἡ δόξα καὶ ἡ εὐχαριστία σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ σου Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ καί, etc.

Texte : D²² (p. 198), dans l' Ἀκολουθία εἰς ἀσθενούντας ἐπὶ τῶν ἐπτὰ πρεσβυτέρων.

1. Ἰησοῦ Χριστέ add. S. — 2. καὶ πειρασμὸς ἅπας om. S. — 3. Lire σύ. — 4. Mat., xxvii, 52. — 5. Om. S.

Texte de base : C¹ f. 107 r. v., dans la Τάξις καὶ ἀκολουθία ἡ γινομένη παρὰ τῶν ζ' πρεσβυτέρων ἐπὶ ἐλαίῳ ἀρρώστου. Variantes : C¹ f. 200 v., dans l' Ἀκολουθία τοῦ α' λούματος; P² p. 346, dans l' Ἀκολουθία καὶ τάξις εἰς ἀσθενούντας ἐπὶ ἐπτὰ πρεσβυτέρων; P³ f. 125 v., prière indépendante sous le titre Εὐχὴ ἐπὶ ἐλαίῳ ἀρρώστου; P⁷ f. 122 v., dans l' Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου ἐλαίου; P⁹ f. 108 r. v. (id.); G p. 413, dans l' Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου ἐλαίου ψαλλομένη ὑπὸ ζ' ἱερῶν συναχθέντων ἐν ἐκκλησίᾳ ἢ ἐν οἴκῳ.

1. Le titre est pris à P³. — 2. καὶ manque dans tous les autres mss. (et S), sauf C¹ 200, P², 9. — 3. τὸ σαπῶνιν C¹ 200. — 4. καὶ ἀπαλλαγὴν G. — 5. καὶ νόσου P⁷ = S.

платина, ѡскврзени<ѣ>³ пазти і д<оу>хоу і ксемоу тѣлоу⁴, да⁵ ѡ семь прослабитъ са прѣс<ва>тоє има твое.

Тѣбѣ бо естъ милѡвати і с<з>п<аса>ти, Г<оспод>і Б<о>же нашъ, і тѣбѣ слава възсілаемъ, О<тъ>цю и С<зи>ноу и с<ва>тоумоу <Доухоу>.

МОЛ<ИТВА>

над<з> колѣмь цр<к>к<к>вннзмиь и вѣроужшиимь.

* Fol. 27 b. Покрзкз са кз грѣбѣ каменемь, покрзлз еси кса грѣхзи чьтѣшиимз честзно с<ва>тзинѣ цр<к>к<к>вннѣ, проповѣдаѣшиимз та правѡвѣрзно кз неи і бо кѣххз мѣстѣхх. Ходатаю нашъ і доводителю кз О<тъ>цю твоемоу н<е>б<е>сзноумоу, молимз та ѡ кѣххз насъ недостѡиннзихъ рабѣхх твоихх. 10
Нзинѣ же паче въпиемъ ѡ братрѣ нашемь і рабѣ твоємь семь⁷ не прѣдажди его, Г<оспод>і, поношенью безоумннзимъ, ни крѡстнѣ обличи ни гнѣбомь твоимь покажи насъ¹, забди грѣхзи его і оцѣли и отъ одрѣжаѣаѣ болѣзни, да не посрамленъ бѣдетъ знаменакзи са кз има твое і хвала са ѡ тѣбѣ⁸ ѣко тзи еси Б<ог>х нашъ милостивъ, і отдаѣѣ грѣхзи, і отъгона недѣлзи і ѡзл и 15
болѣзни, і отъ смрзти избавлѣми².

Ѡ. Ѣко прославлѣетъ са има твое О<тъ>ца и С<зи>на и с<ва>т<аго> Доуха>.

МОЛ<ИТВА>

над<з> емоуже естъ вѣдз кз оустѣхх ли кз оушью.

* Fol. 28 a.

Егда * же хошеши творити, въсплони на вѣдз.

Г<оспод>і Ис<оу>х<рст>е Б<о>же нашъ, непѡстзидннзи цѣлителю, не отрннѣкзи ни единого приведенааго кз тѣбѣ оскрѣклена болѣзннѣ, ни отъпоущѣ ни единого же приведенааго кз тѣбѣ безъ дара цѣлекзнааго, приведенааго кз

maladie corporelle, de la souillure de la chair et de l'esprit et de tout <mal>, pour qu'en ceci <aussi> ton nom très saint soit glorifié.

Car tu es celui qui accorde la miséricorde et le salut, Seigneur notre Dieu, et nous t'adressons la gloire, au Père, au Fils et au Saint-<Esprit>.

3. Geitler ѡскврзнение. — 4. Lire ксемоу ззлоу, ou plutôt ксего ззла (dépendant de на отъпоущение). — 5. Lire да <и> ѡ семь, d'après le grec.

1. Cf. Ps. vi, 2 (= xxxvii, 2) : Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξῃς με μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύῃς με. — 2. Geitler избавлѣми и. On doit conjecturer plus haut : милостивзи, отдаѣѣ<и> грѣхзи і отъгона, etc.

μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, καὶ παντὸς κακοῦ, ἵνα καὶ ἐν τούτῳ δοξασθῇ σου τὸ πανάγιον ὄνομα.

Ἐκφώνησις· Σὸν γάρ ἐστι τὸ ἐλεεῖν καὶ σφῆζειν, ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἀγίῳ <Πνεύματι>.

Prière sur un malade ecclésiastique ou croyant.

En te couvrant de la pierre du tombeau, tu as couvert tous les péchés de ceux qui honorent honnêtement la sainteté de l'Église, de ceux qui, en elle et en tous lieux, confessent leur juste foi en toi. Notre intercesseur et notre guide vers ton Père Céleste, nous te prions pour nous tous, tes serviteurs indignes; maintenant nous élevons plus fort notre voix pour notre frère, ton serviteur ici présent : ne l'abandonne pas, Seigneur, aux injures des insensés, ne (le) condamne pas dans ta fureur et ne nous châtie pas dans ta colère, oublie ses péchés et guéris-le de la maladie qui (le) tient, afin qu'il ne soit pas couvert de honte, lui qui a pris ton nom pour signe et se glorifie de toi; car tu es notre Dieu miséricordieux, qui remet les péchés, qui chasse les maladies, les infirmités et les souffrances, et qui délivre de la mort.

A haute voix : Car ton nom est glorifié, Père, Fils et Saint-<Esprit>.

Prière sur celui qui a un mal dans la bouche ou dans les oreilles.

Quand on veut la faire, on crache sur le mal.

Seigneur Jésus-Christ notre Dieu, guérisseur irréprochable, qui n'as pas repoussé un seul de ceux qui, affligés d'une maladie, t'étaient amenés, et qui n'as laissé partir aucun de ceux qui t'étaient amenés sans lui donner la

тебѣ глауха и глѣзника въсплюнѣвъ на ѡзвизкъ его сътрѣбилъ еси нѣмость
отъ ѡзвизка его¹. Та молимъ, Г<оспод>и, давшааго къ образъ цѣлители
ч<лвкъ>къ отъ вѣсего недѣга¹ призъри на ны и на раба твоего сего прике-
денааго къ тебѣ въ домъ О<тъ>ца твоего, держащааго вѣдъз болѣзньныи
къ оустѣхъ, и на шъ грѣшьнааго, творащааго образъ слинъ твоихъ ицѣлѣ-
щиихъ⁵ и отрѣки оуста его, ѡтзрини отъ нихъ вѣдъз същенъ къ нимъ, и отъ
* Fol. 28 b. одржащиихъ болѣзньни и отъ скръкен въ*звѣди², да тобожъ ицѣленъ хвалзи
въздаетъ О<тъ>цу и С<ви>ноу и с<ва>т<оумоу> Доухоу>.

МОЛ<ИТВА>

НАД<Ъ> ГЛАВ<ОМЪ>¹ ОБОЛАЩЕМЪ².

10

Прѣклонен главъ на распатиѣ, прѣклонилъ еси себѣ къ видимаа, съкроу-
шилъ еси глави ихъ и сили ихъ, съкроушилъ еси главъ късея ѡзда и оунич-
жилъ еси силъ ея, възбигнѣлъ еси многзи глави поквинензиа грѣхзи и

guérison, quand on t'a amené le sourd qui parlait difficilement tu as craché
sur sa langue et as détruit l'infirmité de sa langue. Nous te prions, Seigneur,
qui as donné le modèle de la façon de guérir les hommes de toute maladie :
porte tes regards sur nous et sur ton serviteur ici présent qui t'a été amené
dans la maison de ton Père, et qui a un mal douloureux dans la bouche, et
sur moi, pécheur, qui reproduis le modèle de la guérison par ta salive ; nettoie
sa bouche, fais-en partir le mal qui s'y trouve, et relève <-le> des maladies
qui (le) tiennent et de ses afflictions, afin que, guéri par toi, il rende grâce
au Père, au Fils et au Saint-<Esprit>.

Prière sur qui souffre de la tête.

Toi qui as incliné ta tête pour le crucifiement, tu as fait incliner devant toi
toutes les choses visibles, tu as brisé leurs têtes et leurs forces, tu as broyé la
tête de toute maladie et tu as anéanti sa force, tu as relevé beaucoup de têtes

1. Marc, vii, 32 et suiv. — 2. Ici semble manquer le pronom и.

1. Geitler иѦ глаѦ. — 2. Cf. A (v. m.)⁵ МОЛ<ИТВА> НАД<Ъ> ГЛАВОЮ БОЛА-
ЩЕМЪ (prière éditée aussi par I. Karatygin, Обзоръ нѣкоторыхъ особенностей
въ чинопослѣдованіяхъ рукописныхъ тревниковъ, принадлежащихъ
Библиотекѣ С.-Петербургской Духовной Академіи, dans Христіанское
Чтеніе, 1877, p. 442). Cf. encore A (v. m.)⁶, réimpression de l'édition de Porfir'ev,
Апокриф. мол., p. 9.

болѣзньми. Тзи, Бл<адзі>ко Г<оспод>, рачи нзинѣ призьрѣти на раба твоего сего поклоньшааго тебѣ глабѣ своѣ, сзкроуши глабѣ болѣзньи дрзжащѣ глабѣ его, і оуничжи силѣ емъ¹ къздкигни глабѣ его і ицѣли и отз одржащамъ болѣзньи, ꙗко тзи еси глаба наша, і глаба твоѣ сздравие наше, и тебѣ слава късзілаемъ, О<тъ>цю и ||

МОЛ<ИТВА>

на всѣ болѣзнь стрѣчѣщѣи і бодѣщѣи¹.

* Fol. 29 a.

Приемзи копие бодѣщее къ пазоухѣ твоѣ, сзкроушилз еси къѣ <о>рджикъ² силнзицъ і силѣ ихъ, всѣ же неприѣзнь і всѣ болѣзньи потрѣбилз еси і попзралз еси, Х<ръст>е Б<о>же нашъ³ тзи рачи нзинѣ сзкроушити орджие и силѣ недѣгоу семоу, сѣщюмоу къ немъ³ поклоньшоу сѣ подз иго твое, нареши недѣгъз б<о>дѣщѣи⁴ невидимо побѣди⁵ і понери, и дажди сздравие рабоу

courbées sous les péchés et les maladies. Toi, Maître, Seigneur, daigne maintenant jeter les regards sur ton serviteur ici présent qui a incliné sa tête devant toi, brise la tête de la maladie qui tient sa tête, et anéantis la force de cette maladie; relève-lui la tête et guéris-le de la maladie qui (le) tient, car tu es notre tête et ta tête est notre santé, et nous t'adressons la gloire, au Père, <au Fils et au Saint-Esprit>.

Prière pour toute douleur piquante et lancinante.

Toi qui as reçu le coup de lance dans ton flanc, tu as brisé toutes les armes des violents et leur force, tu as détruit et foulé aux pieds tout démon et toute maladie, Christ notre Dieu; daigne maintenant briser les armes et la force de cette maladie, celui qui est en elle s'inclinant sous ton joug — nommer la douleur lancinante; vaines <-la> dans un combat invisible et foule

1. Cf. la variante slavonne de cette prière (М<о>л<и>тва надъ всакою болѣзнию рѣщѣю) dans le *Trebnik* n° 1085 de la Soloveckaja Bibl., éditée par Porfiriev dans *Апокр. мол.*, p. 21. — 2. Geitler ѡрджикъ. Ce ne doit être qu'une faute de copiste, mais elle se retrouve dans Ps. Sin., 17a 8, 58b 5. — 3. къ немъ ne doit pas s'appliquer au malade, dont il n'a pas encore été parlé, mais à la maladie : « celui qui est en elle » = le mauvais esprit. — 4. Geitler бодѣщѣи. — 5. Ajouter <и>.

твоему сему, да въ здравьи прѣзвѣкаѣ прославлѣетъ та съ О<ть>цемъ и с<ва>тѣмъ Д<оу>хо<мь>.

МОЛ<ИТВА>

над<з> кровью и ѣзвѣ из-д-рѣвръ своихъ¹.

Источен кровью ѣзвѣ из-д-рѣвръ своихъ, Х<ръст>е Б<о>же² нашъ, прѣ-⁵
 * Fol. 29 b. сѣчилъ еси бса источникъ неприѣзминъ и недѣжнъиъ, и побѣдилъ еси * бси
 силаѣ вражиѣ тзи, Бл<адзи>ко, рачи нзиѣ прѣсѣчити источникъ крови
 сѣи и дажди рабоу своему здравие, колеж и благодѣтиѣ О<ть>ца твоего
 н<е>б<е>снаго прославлѣшаго та.

Ѧ. Ѧко прослави са прѣс<ва>тоѣ има твоѣ, Ѡ<ть>ца и с<зи>на и с<ва>-¹⁰
 таго Д<оу>ха.

<-la> aux pieds, et donne la santé à ton serviteur ici présent, pour que, vivant dans la santé, il te glorifie avec le Père et le Saint-Esprit.

Prière sur une plaie saignante au flanc.

Toi qui as versé du sang par la plaie de ton flanc, Christ notre Dieu, tu as tari toutes les sources du diable et des maladies, et tu as vaincu toute puissance hostile ; toi, Maître, daigne arrêter maintenant la source de ce sang, et donne à ton serviteur la santé, par la volonté et la grâce de ton Père céleste qui t'a glorifié.

A haute voix : Car ton nom très saint a été glorifié, Père, Fils et Saint-Esprit.

1. Il semble bien que ce soit le début de la prière qui s'est glissé dans le titre à partir du mot ѣзвѣ. La supposition que le malade qui saigne dit lui-même la prière (своихъ, réfléchi) est difficilement admissible; elle réserverait d'ailleurs à cette prière une situation particulière parmi toutes les autres. — Cf. A (v. m.)⁴² М<о>л<и>тва над<з> кровью мноюю текуще(ю) из носа, avec variantes du *Služebnik - trebnik* slavon ms. du xvie s. n° 869, f. 213, de la Bibliothèque de Sofia, où les mots из носа sont omis. — 2. Geitler БЖс.

МОЛ<ИТВА>

НАД<З> КОЛЕМЪ ПИЩЕМЪ МНОГА БОДЪ.

Источен бодъ ꙗзкоѡ из-д-рєкꙗз скоиꙗз, Х<ръст>е Б<о>же нашъ, оутопила еси ꙗса противьниꙗ силѡ и побѣдилъ еси в<ь>сѡ д<оу>ꙗз бодѡни¹ жа-
 5 ждѡщи и ꙗсѡ ꙗзѡ бодъ пищѡщи² тѡи же нѡинѣ рѡчи призьрѣти на раба твоего сего, и иждени из него в<ь>сѡ д<оу>ꙗз творащи жаждѡ, и ꙗсѡ ꙗзѡ жегдѡщиꙗ пльть его и ꙗтробѡ его, соушащи оустѡни его, палащи грѡтань его³ прохладѡ³ хладомъ твоимъ, напои * и источникомъ твоимъ благости, * Fol. 30 a.
 ꙗсели сздравие въ тѣло его.

10 В. Ёко прослаблѣетъ сѡ има твое, О<тъ>ца и С<ѡ>на и с<ва>таго Д<оу>ꙗ, нѡи<нѣ> ||

МОЛ<ИТВА>

НАД<З> КОЛЕМЪ<Ь> ЛЕЖАЩЕМЪ<Ь> И НАД<З> ДѢТИЩЕМЪ.

Ипоущен прѣс<ва>тѡи д<оу>ꙗз твои на распѡтъи прѣс<ва>тѣмъ твоимъ,
 15 раздроушилъ еси сѡмꙗтъ и ꙗсѡ колѣзнь оумꙗтъкилъ еси и ꙗсѡ силѡ непри-

Prière sur un malade hydropique.

Toi qui as versé de l'eau par la plaie de ton flanc, Christ notre Dieu, tu as noyé toutes les forces hostiles et tu as vaincu tout esprit assoiffé d'eau et toute maladie qui boit l'eau; daigne maintenant aussi jeter les regards sur ton serviteur ici présent, et chasse de lui tout esprit qui provoque la soif, toute maladie qui brûle son corps et ses entrailles, qui dessèche ses lèvres, qui enflamme son gosier; rafraîchis<-le> de ta fraîcheur, désaltère-le à la source de ta bonté, loge la santé dans son corps.

A haute voix : Car ton nom est glorifié, Père, Fils et Saint-Esprit, maintenant, etc.

Prière sur un malade couché et sur un enfant.

Toi qui as rendu ton très saint esprit sur ta très sainte croix, tu as détruit la mort et tu as tué toute maladie et toute puissance du diable, et

1. Lire sans doute БОДѡ. — 2. Geitler сго. — 3. Ajouter <и>, cf. la phrase suivante.

ѣзнинѣ, і въздвигнѣлъ еси множество ч<лвѣ>къ падшннхъ грѣхъ ради
 родительств<а>¹ ихъ ⁂ възвѣлъ еси вса грѣхъи ихъ посланиемъ О<ть>ца
 твоего н<е>б<е>снаго, възплъщениемъ единочадаго С<зи>на Б<о>жиѣ,
 Х<ръст>е Б<о>же нашъ, повелѣниемъ О<ть>ца твоего, истиннаго Б<ог>а.
 Тзи рачи нзінѣ призрѣти на раба твоего сего падша грѣхъи, поражена
 колѣзничъ, ранож неотвѣтънож². Молимъ тѣ, Г<оспод>і, помани слово твое
 * Fol. 30 b. * отдающее грѣхъи на земли, отдажди емоу вса грѣхъи, скожъ же і роди-
 телю его, сзложи ранѣ снжъ сз тѣлеси его, і исплзни и сздавиѣ, і одежди
 и веселиемъ възплъщениѣ твоего ради і възкръсениѣ і възшествиѣ твоего
 ради н<е>б<е>снаго і сѣдениѣ о деснѣжъ О<ть>ца. Ъко тзи еси живъи
 сз О<ть>цемъ къ н<е>б<е>снхъ, присно еси сз вѣки на земли молациими
 са тебѣ ⁂ бди нзінѣ сз нами цѣльбѣ для рабоу твоемоу семоу, братроу
 нашему, въздвигни и отъ ложа немощнаго.

Ъ. Ъко прославлѣтъ са прѣс<ва>тогъ има твое, О<ть>ца и С<зи>на і
 с<ва>таго Д<оу>ха.

tu as relevé la multitude des hommes tombés à cause des péchés <de>
 leur nature; tu as oublié tous leurs péchés par le fait d'être envoyé par ton
 Père céleste, par l'incarnation du Fils unique de Dieu, Christ notre Dieu,
 sur l'ordre de ton Père, le Dieu de vérité. Daigne maintenant jeter tes regards
 sur ton serviteur ici présent qui est tombé par suite de ses péchés, qui a
 été frappé par la maladie, par un coup dont il n'a pas pu se défendre. Nous
 te prions, Seigneur, souviens-toi de ta parole qui remet les péchés sur la
 terre, remets-lui tous les péchés, les siens et ceux de ses parents, enlève
 cette plaie de son corps, remplis-le de santé et revêts-le de joie à cause
 de ton incarnation, de ta résurrection, de ton ascension au Ciel et de la
 place que tu as prise à la droite du Père. Car tu es celui qui vit avec le Père
 dans les demeures célestes, tu es toujours avec tous ceux qui te prient sur
 la terre; sois maintenant avec nous en accordant la guérison à ton serviteur
 notre frère ici présent, <et> lève-le de son lit de souffrance.

A haute voix : Car ton très saint nom est glorifié, Père, Fils et
 Saint-Esprit.

1. Geitler родительство (= φύσις, cf. p. 5, l. 12). — 2. Cf. *Hamartole* (éd. Istrin, III)
 неотвѣтъножъ = ἀναπολόγητος.

МО<ЛИТБА>

НА РЪВАТЪКИ РЪЧЬНИМЪ¹.

Простерзи рѣцѣ на распатіе, і² пригвождениемъ дланью своею пригвоздилъ
 еси бѣса рѣкзи нечѣстивѣихъ і бѣсѣхъ неприѣзнені, истрзганиемъ жи*лаз твоихъ * Fol. 31 a.
 5 истрзгалъ еси бѣса жилзи ихъ, и болѣзнийъ своежъ побѣдилъ еси бѣса силзи
 ихъ. Единочадзи С<зи>не Б<о>жеи, Х<ръст>е Б<о>же нашъ, тзи рачи нзинѣ
 пригвоздѣти рѣкзи рѣватѣамъ симъ вшнѣдшиимъ въ рѣцѣ си прострзтѣи
 нзинѣ въ тебѣ, растрззамъ силзи ихъ, рзшѣшиихъ жилзи рѣкоу сею * възбе-
 сели раба твоего сего і ицѣли рѣцѣ его отъ одрзж(ш)ѣ³ болѣзни, да
 10 радостнѣ радоуетъ са подземла нма прѣс<ва>тоѣ тѣло твое, і слава въздаетъ
 тебѣ съ О<тъ>цемъ і с<ва>тзймъ Д<оу>хоимъ, нзинѣ і присно и ||

Prière pour les déchirures des mains.

Toi qui as étendu tes mains sur la croix, par tes paumes clouées tu as cloué toutes les mains des impies et de tous les démons, par l'arrachement de tes muscles tu as arraché tous leurs muscles, et par ta souffrance tu as vaincu toutes leurs puissances. Fils unique de Dieu, Christ notre Dieu, daigne maintenant clouer les mains de ces déchirures entrées dans ces mains-ci qui se tendent maintenant vers toi, en déchirant leurs puissances à elles qui creusent les muscles de ces mains; réjouis ton serviteur ici présent et guéris ses mains de la maladie qui (les) tient, pour qu'il se réjouisse dans la joie en recevant avec elles ton très saint corps, et qu'il te rende la gloire, à toi, au Père et au Saint-Esprit, maintenant et toujours, etc.

1. Cf. la facture analogue de la prière p. 55. Voir aussi la variante slavonne de cette prière (Молитба ѿт<з> рѣватъкы рѣдичьныа), dans le *Trebnik* n° 1085 de de la Soloveckaja Bibl., éditée par Porfir'ev, Апокр. мол., p. 21. — 2. Supprimer і. — 3. Conjecture de Geitler. Cf. la même forme p. 48, l. 8, et p. 50, l. 6.

МОЛ<ИТВА>

НАД<Х> ТРЪДОКИТОМЪ И¹ БОДЪНЪИМИ ПРЪЛОГЪИ².

Бъшеди въ домъ етера князѣ Фарисѣиска³, Х<ръст>е Б<о>же нашъ,
 къздабъи слово стрѣгашиимъ та разумно и достойно ꙗко⁴ бса праздниѣи
 * Fol. 31 b. творити бсж благодѣтъ, при*емзи сѣщааго несздраба трѣдомъ бодънѣимъ ицѣли⁵
 и та молимъ, Г<оспод>, къниди изинѣ въ с<бл>тѣжъ пр<х>к<х>бъ твои і къ
 раба твоего сего къздабѣи слово твое, і прими раба твоего сего сѣща несз-
 драба трѣдомъ, і ицѣли и отъ одрѣжашамъ тѣлеснѣимъ болѣзни і отъ трѣда
 сего изъми и ꙗко къпадениѣ⁶ стоуденааго⁶. Тѣи бо еси въземлаи отъ
 падениѣ молащааго са тебѣ, прослабъи Ѡ<тъ>ца твоего посзлакѣшааго та.¹⁰
 Да тобожъ въздвѣженъ тебѣ хвалзи въздастъ, Ѡ<тъ>цю и С<зи>ноу ||

МОЛ<ИТВА>

НАД<Х> ГЛОУХОМ<Ъ>.

Егда хоуеши мол<итвѣ> творити надъ нимъ, въдежди прѣстѣи
 въ оухо его.

15

Prière sur qui est malade d'un flux d'eau.

Toi qui es entré dans la maison d'un chef des Pharisiens, Christ notre Dieu, qui as fait à ceux qui t'observaient une prescription sage, <qu'il convient> de faire toute bonne œuvre tous les jours de fête, qui as pris le malade souffrant d'hydropisie et l'as guéri; nous te prions, Seigneur, entre maintenant dans ta sainte église et dans ton serviteur ici présent qui accomplit ta prescription, et prends ton serviteur ici présent qui souffre d'un flux, guéris-le de la maladie corporelle qui (le) tient et tire-le de ce flux comme de la chute <dans le puits>. Car tu es celui qui relève de la chute celui qui te prie, qui as glorifié ton Père qui t'a envoyé. Que, relevé par toi, il te rende grâces, au Père, au Fils, etc.

Prière sur un sourd.

Quand on veut faire la prière sur lui, lui mettre les doigts dans l'oreille.

1. Supprimer и. — 2. Pour le sens, cf. *Hamart.* оумреть прелогы = ἀπέθανε δυσεντερικῶς; l'expression slave (littéralement « changements aqueux ») explique l'assimilation de la dysenterie ou de la diarrhée à l'hydropisie; et трѣдъ (бодънзи) peut traduire δυσεντερία, cf. Act. Ap., xxviii, 8. — 3. Voir Luc, xiv, 1 et suiv. — 4. Lire sans doute ꙗко достойно, sans и. — 5. Geitler въ падениѣ. — 6. Lire стоуденн<бъчн>ааго? Cf. Luc, xiv, 5.

Приемзи глаухааго приведеннаго кз тебѣ¹, вѣдѣ прѣстзи кз оуши его, кзздзхнѣвз і кззѣрѣвз на н<е>ко і рекз " Открззи сѧ слоухз твои, і открззи * слоухз² емоу " та молимз, Х<ръст>е Б<о>же нашз, призьри * Fol. 32 a. нзинѣ отз кзиспръннихз н<е>б<е>сз твоихз на раба твоего сего приведеннаго
 5 прѣдз лице твое, просѧща м<и>л<о>сти отз тебе, і на ма, грѣшьнааго раба твоего, творащааго повелѣниѣ твоѣ, і посзли слово твое сзмѣренное і открззи оуши его, дажди емоу слзшѧти прѣс<вѧ>тое еб<ан>ѣ<е>лие твое і гл<агол>зи мже еси сзсѧвилз кз чл<овѣ>цѣхз. Не посрами, Г<оспод>и, оупзбѧжшааго на та прѣдз с<зи>нзи чл<овѣ>чи³, ѣко тзи еси цѣлитель
 10 бѣзмз і тебе⁴ слакѧ възсѧлаемз, О<тъ>цю и С<зи>ноу ||

МОЛ<ИТВА>

над<з> болашимъ очима¹.

Въ всемъ сѧшааго печальна притѣвѧжшааго кз тебѣ оутѣшаеши, сзи, Г<оспод>и, Б<о>же² истиннзи, единочадзимъ твоимъ С<зи>номъ, Г<оспо>демъ
 15 нашимъ Ис<оу>х<ръсто>мъ, свѣтомъ неп(ом)рачѧщимъ³ сѧ, <и>же⁴ еси

Toi qui as reçu le sourd qui t'était amené, tu lui as mis les doigts dans les oreilles en soupirant et en levant les yeux au ciel, et en disant : « Que ton oreille s'ouvre », et en lui ouvrant l'oreille; nous te prions, Christ notre Dieu, jette maintenant les yeux du haut de ton Ciel sur ton serviteur ici présent qui a été amené devant ta face (et) qui demande ta grâce, et sur moi, pécheur, ton serviteur, qui accomplis tes commandements, dis ta parole condescendante et ouvre ses oreilles, accorde-lui d'entendre ton très saint évangile et les paroles que tu as établies parmi les hommes. N'humilie pas, Seigneur, celui qui espère en toi devant les fils des hommes, car c'est toi qui donnes à tous la guérison, et nous t'adressons la gloire, au Père, au Fils, etc.

Prière sur le malade des yeux.

Tu consoles de toute affliction celui qui a recours à toi, Seigneur qui es le Dieu de vérité, par ton Fils unique, notre Seigneur Jésus-Christ, lumière qui ne s'éteint pas, que tu as accordée à ceux qui sont dans l'obscurité pour

1. Voir Marc, vii, 32 et suiv. — 2. Le texte de l'Évangile porte le pluriel *αἱ ἀκοαί* (sl. слоуха, duel), d'ailleurs après le singulier *διανοίχθητι* (sl. разкрззи сѧ). — 3. Cf. Ps. xxx, 20. — 4. Pour тебѣ.

1. Cf. A (v. m.)⁹. — 2. Lire Б<о>гз. — 3. Les parenthèses sont de Geitler. — 4. Geitler і єже.

* Fol. 32b. ДАЛЗ ОМРАЧЕНЗИМЪ ОСКѢ*ТИТИ Я ОТЪ ТЪМЪЗІ ПАГОУБЪЗНИМЪ, ОТЪ БЪСЕГО ОДРЪЖАНИѢ
 ЗЛА* ТА МОЛИМЪ, Г<оспод>І, ПРИЗЪРИ НА РАБА ТВОЕГО СЕГО ПРИТЕКЪШААГО
 КЪ ТЕБѢ І ОСКРЪБЛЕНА БОЛѢЗНИМЪ НЕСВѢТЛОМЪ, ОСКЪНЕНА МРАКОМЪ ТЕМЪНЪМЪ.
 ОУТѢШИ И ОУТѢШЕНИЕМЪ ТВОИМЪ, Г<оспо>ДЕМЪ НАШИМЪ Ис<оу>Х<ръсто>МЪ,
 СВѢТОМЪ НЕ ПОМРАЧИШИМЪ СЯ, ПОВЕДИ СЪХРАНИТИ СВѢТЪЗ МРАКА ЕГО БЕЗЪ ВЪСКЪ-
 КОГО БРѢДА МРАКОМЪ СВѢТА ТВОЕГО, ІЦѢЛИТИ ЕГО⁵ ОТЪ ОДРЪЖАЩАА БОЛѢЗНИ,
 ДА КЪ СВѢТѢ ЖИВЪЗІ ТЕБѢ ХВАЛЪЗІ КЪСЪЛАЕТЪ, О<тъ>ЦЮ И С<зи>НОУ ||

МОЛ<ИТВА>

НАД<з> РОЖДЪШЕМЪ СЯ СЛѢПОМЪ<ь> И НАД<з> ОСЛЕПЪШЕМЪ.

Г<оспод>І Б<о>ЖЕ НАШЪ, ВЪЗЪКЪШЕН¹ ОУЧЕНИКОМЪ СВОИМЪ НЕ СЪГРѢШИША¹⁰
 РОЖДША СЯ СЛѢПА, НИ РОДИТЕЛЮ ЕГО, НИ ДѢЛЪ РАДИ Б<о>ЖЕИ І ТОКОМЪ², ПОСЪ-

* Fol. 33a. ДАНА ИМЪ НА ЗЕМЛЪЗІ ВЪ Ч<лоубѣ>КЪЗІ, СВѢТА НЕ ПОМРЪЦАЩАААГО, ОСВѢТИТИ
 ОМРАЧЕНЪЗІХЪ, ЪКО БЕСЪВѢТЪМЪ ТЪМЪ³, ГРѢХЪЗІ ПЛИНЪВЪЗІ НА ЗЕМЛЪЗІ, ЗАМА-
 ЗАВЪЗІ СЛИНАМИ І БРЕНИЕМЪ⁴ СЛѢПОУМОУ РОЖДЪШЮ СЯ, І ПОСЪЛАВЪЗІ И ОУМЪЗІТИ

les éclairer (en les faisant sortir) des ténèbres de la perdition (et) de toute possession du mal; nous te prions, Seigneur, jette les regards sur ton serviteur ici présent qui a recours à toi et qui est affligé du mal d'obscurité, plongé dans l'ombre épaisse. Console-le par ta consolation, notre Seigneur Jésus-Christ, lumière qui ne s'éteint pas, ordonne qu'il conserve sans aucun dommage la lumière de son obscurité grâce à l'obscurité de ta lumière, <et> guéris-le de la maladie qui (le) tient, pour que, vivant dans la lumière, il t'adresse des actions de grâces, au Père, au Fils, etc.

Prière sur un aveugle de naissance et sur qui est devenu aveugle.

Seigneur notre Dieu, qui as révélé à tes disciples que l'aveugle de naissance ne l'était pas parce qu'il avait péché, ni ses parents, mais à cause des œuvres de Dieu et à cause de toi que (Dieu) a envoyé sur terre parmi les hommes, lumière qui ne s'obscurcit pas, pour éclairer ceux qui étaient obscurcis par les péchés comme par des ténèbres sans lumière; toi qui as craché à terre, qui as oint de salive et de boue <les yeux> de l'aveugle

5. La formule courante est ИЦѢЛИ И. Altération de <И> ИЦѢЛИ <очи> ЕГО?

1. Voir Jean, ix, 1 et suiv. — 2. Lire ТЕБЕ. — 3. Instrumental singulier; БЕСЪВѢТЪМЪ- рѣpondrait à ἀσύμβουλος ou à ἀβούλητος; une lecture БЕСЪВѢТЪНЪ (= ἀφώτιστος) est plus naturelle. — 4. Ajouter ОЧИ, cf. Jean, ix, 6 ПОМАЗА ЕМОУ ОЧИ БРЪНИЕМЪ (Zogr.).

са, і омьбєниємь открьзз очи єго і давз ємоу г<лаго>аз прѣмьдрзи о тебѣ⁵
 нзиѣ же мзи · молимз Б<ог>а к̄семогьщааго пославьшааго та, і живь-
 щааго сз нимь на · н<е>б<е>сехз, присно живьщааго на зєми сз к̄с̄ми
 молащиими са тебѣ · дамз имз прошеніѣ ихз, б̄ди сз нами, посланз
 5 О<ть>цємь твоимь, і дажди намз прошеніѣ наша, открьзи рабоу твоємоу
 семоу очи, дажди ємоу зракз⁶ пришедзшюму зъваніємь твоимь, прѣложи
 лицє твое ѣко посланоумоу тобож послушаниємь⁷, избєди и отз слѣпотзи
 ѣко из безвѣднзиѣ тмзи, одари и цѣлокиѣ ѣко и скѣтомь * твоимь не * Fol. 33 b.
 помрцающимь, помани ємоу слоко твое речєное тобож · Грдзи кь слѣдз
 10 ми не иматз ходити кз тзмѣ, нз приметз скѣтз животзні⁸. Дажди
 ємоу ѣко прѣмьдрость цѣловь, да тобож оскѣщенз хвалитз са о тебѣ, тебѣ
 хвалзи взздамь, О<ть>цю и С<зи>ноу и с<вѣ>тоумоу <Доухоу>.

de naissance, qui l'as envoyé se laver et as ouvert ses yeux par le lavage, et qui lui as donné de parler sagement de toi; maintenant nous prions le Dieu tout-puissant qui t'a envoyé, et <toi> qui vis avec lui dans les Cieux, qui vis toujours sur terre avec tous ceux qui te prient; toi qui leur accordes ce qu'ils demandent, sois avec nous, envoyé par ton Père, et accorde-nous nos demandes, ouvre les yeux de ton serviteur ici présent, donne-lui la vision <comme> à celui qui est venu par ta vocation, change ton visage comme (tu l'as fait) pour celui que tu as envoyé à cause de son obéissance, sors-le de la cécité comme de l'obscurité de l'ignorance, accorde-lui la guérison aussi bien que ta lumière qui ne s'obscurcit pas, souviens-toi en sa faveur de ta parole que toi-même as dite : « Celui qui me suit ne marchera pas dans l'obscurité, mais il recevra la lumière de la vie ». Accorde-lui, de même que la sagesse, la guérison, pour qu'éclairé par toi il se glorifie de toi en te rendant grâces, au Père, au Fils et au Saint<-Esprit>.

5. Lire sans doute і <та>. — 6. Ajouter ѣко? — 7. Cf. Act. Ap., ix. — 8. Jean, viii, 12; la leçon приметз diffère de celle de l'Évangile vieux-slave : иматз (var. имѣти иматз Sav.) = ἔξει.

МОЛ<ИТБА>

НАД<Х> ОСЛЕП<Х>ШЕМ<Ь>.

Егда же хошеши творити над<х> (ни)мь¹ мол<итба>, поглади прѣстомь очи его.

Приемзи зъвание слѣпоу² і поклонение зовѣщюмоу³ та Ис<оус>е С<хи>не⁵ Д<авидо>вз, помилоуи⁴ нзи, і по вѣрѣ ею отърззе⁵ очи обѣма, і подакз има пѣть шѣствовати къ слѣдъ тебе⁶ та молимз, Г<оспод>і Ис<оус>х<ръст>е С<хи>не Б<о>жеи, прими мол<и>тба і поклонение раба твоего сего і мене грѣшнааго творащааго повелѣниѣ твоѣ, гладащааго прѣстомь очи его, і по
* Fol. 34 a. вѣрѣ его отърззи емоу очи, * і подажди емоу зракз, і дажди емоу шѣствовати къ слѣдъ тебе і та славити.

Ѧ. Ъко прославлѣтез са има твое, О<тъ>ца и С<хи>на и с<ва>таа<го> Духа.

МОЛ<ИТБА>

НАД<Х> ЕМОУЖЕ АЩЕ БЛИСКЗ ИЗМЕТЗ ЗРАКЗ ЛИ ПОВЛѣЧЕТЕ СЯ ОЧИ.

Достоитз емоу постити ся.

Вскѣщен¹ из н<е>б<е>се свѣтомь великзимь Павла ап<осто>ла твоего

Prière sur qui est devenu aveugle.

Au moment de faire la prière sur lui, passer le doigt sur ses yeux.

Toi qui as accueilli l'appel des deux aveugles et l'adoration de ceux qui t'appelaient : « Jésus, Fils de David, aie pitié de nous », et qui, selon leur foi, leur as ouvert les yeux à tous les deux et les as fait marcher à ta suite ; nous te prions, Seigneur Jésus-Christ Fils de Dieu, reçois la prière et l'adoration de ton serviteur ici présent et de moi, pécheur, qui exécute tes commandements et qui passe mon doigt sur ses yeux, et ouvre ses yeux selon sa foi, accorde-lui la vue, et fais qu'il marche à ta suite et qu'il te glorifie.

A haute voix : Car ton nom est glorifié, Père, Fils et Saint-
<Esprit>.

Prière sur celui qu'un éclair prive de la vue ou dont les yeux se voilent.

Il doit jeûner.

Toi qui du ciel as éclairé, d'une grande lumière sur la route, au milieu

1. Les parenthèses sont de Geitler. — 2. Voir Mat., ix, 27 et suiv. — 3. Lire зовѣщюу, gén. duel. — 4. Geitler помилоу и. — 5. Lire sans doute отърззз.

1. Voir Act. Ap., ix, 3 et suiv.

на пѣти по срѣдѣ дружинѣ его сѣща не твоего ап<осто>ла, нз архиерѣиска,
 тебе же краждоуѣща і ап<осто>ла твоихъ і кѣѣхъ вѣроуѣщихъ въ та,
 і прѣсвѣтлзкъ свѣтомъ твоимъ іземз зракъ его, і прикрзкъ очи его по
 срѣдѣ братринѣ его, і гласъ прѣс<ва>тзи дамъ емоу, і наказамъ како отъ толѣ
 5 ап<осто>ла<ь>стковати тебѣ і кзде прияти пакзи зракъ свои Ананиѣ егоже
 пр<оро>коу ведомоу доидетъ Дамаскъ² трет[ь]ен³ день, не пшн ни ѣдзи і
 приемиѣщюмоу м<о>ла<и>тви отъ * раба твоего Ананиѣ, і възрѣвзшю емоу * Fol. 34 b.
 на нь⁴, ѣкоже чешю отъврзглъ еси отъ очью его і подалъ емоу еси зракъ
 і прѣмѣдрость д<оу>ховнѣж і прѣмѣдрост[ь]ти⁵ о тебѣ, і отъ толѣ сз-
 10 творахъ и еси ап<осто>ла твои⁶ тзи, Вл<адз>ко, рачи нзкъ призрѣти сз
 н<е>б<е>се, отъ с<ва>тзихъ жилищъ твоихъ, на раба твоего сего сѣщааго
 отъштомъ зракомъ, прикрзвенама очима, пришедзшааго кз вѣроуѣщюмоу
 въ та, отъврзи прикрзвенѣи очи его і подажди емоу зракъ милости твоеѣ
 ради, Г<оспод>і, і истинзи.
 15 Ёко тзи живешн кз н<е>б<е>сехъ і сѣдиши о деснѣж О<тъ>ца Б<ог>а
 сзтворшааго н<е>бо и земаж, сз нимъжѣ коупзно равзно славимъ та, О<тъ>ца
 и С<зи>на и с<ва>тааго Д<оу>ха, нзи<нѣ> ||

de ses compagnons, ton apôtre Paul qui n'était pas ton apôtre, mais
 (l'envoyé) des grands-prêtres et qui te haïssait, toi et tes apôtres et tous
 ceux qui croyaient en toi; qui, par ta lumière éclatante, l'as privé de la vue
 et as voilé ses yeux au milieu de ses frères; qui lui parlais de ta voix très
 sainte et lui enseignais comment devenir désormais ton apôtre et où recouvrer
 la vue grâce à Ananias, chez qui il arriva, conduit <par la main>, le
 troisième jour à Damas, restant sans boire et sans manger; et comme il
 accueillait les prières de ton serviteur Ananias, et quand il l'eut regardé, tu
 fis tomber comme des écailles de ses yeux et tu lui donnas la vue et la
 science spirituelle et d'<être>savant en toi, et depuis lors tu as fait de lui
 ton apôtre; toi, Maître, daigne maintenant jeter du Ciel, de tes saintes
 demeures, ton regard sur ton serviteur ici présent qui a perdu la vue, dont
 les yeux sont voilés, qui est venu trouver celui qui croit en toi; ôte le voile
 de ses yeux et donne-lui la vue par ta miséricorde, Seigneur, et ta vérité.

Car tu vis dans les Cieux et tu es assis à la droite de Dieu le Père qui
 a créé le ciel et la terre; avec lui et à égalité avec lui nous te glorifions,
 Père, Fils et Saint-Esprit, maintenant, etc.

2. Passage fortement altéré; d'après Act. Ap., ix, 8-9, on doit conjecturer : **Ана-**
ни(е)ж, егоже рѣкожъ ведомъ доиде кз Дамаскъ. — 3. Les crochets sont de Geitler.
 — 4. Act. Ap., xxii, 13. — 5. Les crochets sont de Geitler. Lire sans doute прѣмѣдро-
 ст<и>ти, verbe du type de пакостити.

МОЛ<ИТБА>

на късь недѣлгъ растѣщен на късь врѣмена и присно.

* Fol. 35 a. * Г<оспод> Іс<оу> Х<ръст>е Б<о>же нашъ, авлен чюдо оученикомъ своимъ¹, запрѣщен смокови и не плодови тѣхъ не давшихъ плода тебѣ трѣбующю его, рекъ еи " Да не имаши плода въ вѣкъ, і словомъ твоимъ исоуши ѿ та молимъ,⁵ Г<оспод>, рачи нзидѣ приближити са рабѣ твоемъ семь поклоньшимъ са подъ има твое, і запрѣти недѣлгоу семоу растѣщюмоу въ немъ не имѣти плода ни растити са въ вѣкъ, не дающюмоу здравнѣ емоу, і словомъ твоимъ исоуши корень емоу, і дажди здравне рабоу твоемоу семоу, і дажди емоу слоужити тебѣ а не болѣзни, възрасти въ немъ здравне ѣко и въ оученицѣхъ твоихъ вѣрѣ.

Ѣко прославлѣетъ са има твое, О<тъ>ца и С<ы>на і с<ва>таа<го> Д<оуха>.

МОЛ<ИТБА>

на късь болѣзнь недѣлгоущиѣ.

* Fol. 35 b. * Простерзи на распонѣ къса оудзи своѣ, Х<ръст>е Б<о>же нашъ, сзгъбалъ¹⁵

Prière contre toute maladie qui s'accroît en tout temps et sans cesse.

Seigneur Jésus-Christ notre Dieu, qui as fait un miracle devant tes disciples, qui as blâmé le figuier stérile qui ne t'avait pas donné le fruit dont tu avais besoin, en lui disant : « Que jamais tu n'aies de fruit », et ta parole l'a fait sécher; nous te prions, Seigneur, daigne maintenant t'approcher de ton serviteur ici présent qui s'est incliné sous ton nom, et commande à cette maladie qui croît en lui de ne pas porter de fruit et de ne plus jamais grandir; puisqu'elle ne lui laisse pas la santé, que ta parole dessèche sa racine, et donne la santé à ton serviteur ici présent et fais qu'il te serve, toi et non la maladie, fais grandir en lui la santé comme tu as fait grandir en tes disciples la foi.

Car ton nom est glorifié, Père, Fils et Saint-<Esprit>.

Prière contre toute souffrance de maladie.

Toi qui as étendu sur la croix tous tes membres, Christ notre Dieu, tu

1. Voir Mat., xxi, 19 et suiv. = Marc, xi, 13-14, 20 et suiv.

еси бса негъбла і бсѣкѣ болѣзнь, і подзложилъ ѿ еси подз нозѣ твои " і ' дажди рабоу твоємоу семоу сздравіє.

Бко прославлѣетъ са има твоє, О<тъ>ца и С<зи>на і с<ва>та<аго> Доуха>.

МОЛ<ИТВА>

на късѣ болѣзнь ножьнѣѣ стрѣчѣщѣѣ и бодрѣѣѣ¹.

Г<оспод>і Ис<оу>х<ръст>е Б<о>же нашъ, простерзі нозѣ свои на распонѣ, ократилъ еси бса пѣти нечѣстивѣихъ і бсѣмъ неприѣзнемъ і бсѣмъ недѣгомъ і бсѣмъ болѣзнемъ, пригвождениемъ плесноу своєю пригвоздилъ еси ср<здъ>це бсѣкѣмоу недѣгоу, і стрзганиемъ жилъ своихъ оумртвилъ еси силзі бсѣкѣмоу недѣгоу рѣшѣюмоу жилзі, і болѣзнийъ своєѣ похуулилъ еси бсѣкѣ болѣзнь. Тзі рачи нзінѣ пригвоздѣти ср<здъ>це недѣгоу семоу сѣщюмоу къ ногоу сею, і похуулити бо*лѣзнь снѣ одрзѣѣщѣѣ нозѣ си стоѣщии прѣдъ тобоѣ " къ зєрани * Fol. 36 a. емоу бсѣхъ пѣтен сѣщинихъ по пѣти і скозѣ маса і по жиламъ і по костемъ, затвори о немъ двѣри ложю єго, і дажди цѣлѣь рабоу твоємоу, да о тебѣ

as fait plier tous ceux qui ne plient pas et toute souffrance, et tu l'as mise sous tes pieds; donne la santé à ton serviteur ici présent.

Car ton nom est glorifié, Père, Fils et Saint-<Esprit>.

*Prière contre toute douleur piquante et lancinante
dans les jambes.*

Seigneur Jésus-Christ notre Dieu, qui as étendu tes jambes sur la croix, tu as coupé tous les chemins des impies, de tous les démons, de toutes les maladies et de toutes les souffrances; en ayant tes pieds cloués, tu as cloué le cœur de tout mal, par la déchirure de tes muscles tu as tué les puissances de tout mal qui ronge les muscles, et par ta souffrance tu as condamné toute souffrance. Daigne maintenant clouer le cœur de ce mal qui réside dans ces jambes, et condamner cette souffrance qui tient ces jambes que voici debout devant toi; interdis au (mal) toutes les voies qui sont dans le corps, à travers la chair, dans les muscles et dans les os, ferme sur lui la porte de son gîte,

1. La facture courante de cette catégorie de prières autorise à supposer qu'il y a ici une lacune ou une coupure dans le texte.

1. Une prière pour un cas analogue et plus général se trouve déjà pp. 43-44; pour la facture, cf. la prière p. 47.

ХВАЛА СА ТЕБѢ СЛАВѢ ВЪСЦИЛАЕТЪ, О<ТЬ>ЦЮ И С<ЦИ>НОУ І С<ВА>ТОУШОУ Д<ОУ>-
ХОУ, НЗІНѢ ||

МОЛ<ИТВА>

Ш ИЗБАВЛЕНЬИ¹ ВЕЛЪЕ ЪДА² Ч<ЛОВѢ>КА,
Ш ПРОЩЕНЬИ І О ПРИЯТЬИ ОБѢДА СИЛНААГО КЪЗМОГЩААГО³,
І ЕЖЕ КЪЗБЕСТИ СА Д<ОУ>Х<О>МЪ С<ВА>ТЗІМЪ ЧРЪН<Ь>ЦЮ СЕ⁴ ТѢХЪЖДЕ.

Ш МИЛОСТЕХЪ І ШЕДРОТАХЪ ТВОИХЪ ХВАЛЕЖ ТА, Г<ОСПОД> І Б<О>ЖЕ НАШЪ
КЪШЕДЪЩААГО ША КЪ ХРАМА ДОМОУ ТВОЕГО, ОБЛЮБЛЪШААГО ЖЕЗЪЗЪ КЪРЪІ ТВОЕМЪ
ПОДАВЪЩААГО ДЕСНИЦЕЖЪ ТВОЕЖЪ ХЛѢБЪЗЪ ТВОИ МНѢ І СЛОВО ТВОѢ⁵ ИСТОКОЕ, СЪХРАНИ
* Fol. 36 b. ША ОТЪ ЖИВОТА НЕМОЩНААГО, І НАОУЧИ ША НА ЪСА ЗАПО⁶БѢДИ ТВОЕМЪ ХОДИТИ,
НАКЕДИ ША НА ПЪТЬ ТВОИ ПРАВЪІ, І ДОКЕДИ ША О<ТЬ>ЦА ТВОЕГО ПРѢБЪЗІШЪНѢАГО.
ЪКО ПРОСЛАВЛѢТЕЪ СА НИМА ТВОЕ, О<ТЬ>ЦА И С<ЦИ>НА І С<ВА>ТААГО Д<ОУ>ХА.

et accorde la guérison à ton serviteur, pour que, se glorifiant de toi, il t'adresse la gloire, au Père, au Fils et au Saint-Esprit, maintenant, etc.

Prière pour la délivrance d'un homme gros mangeur, pour faire pardonner et agréer le repas abondant qui <peut agiter>, et pour qu'un moine se relève de ces (faiblesses) avec l'aide de l'Esprit Saint.

Pour tes grâces et tes miséricordes je dis tes louanges, Seigneur notre Dieu. Moi qui suis entré dans la demeure de ton temple, moi qui me suis attaché au sceptre de la foi en toi qui m'as donné de ta main droite ton pain et ta parole de vérité, préserve-moi de la vie d'infirmité et enseigne-moi (le chemin) de tous tes commandements pour que j'y marche, guide-moi sur ta voie juste et conduis-moi à ton Père très haut.

Car ton nom est glorifié Père, Fils et Saint-Esprit.

1. Geitler ИЗБАВЛЕНЬИ. — 2. Lire ВЕЛЪЕ ЪДА. — 3. Altéré; on peut conjecturer КЪЗ<МЪТТИ> МОГЩААГО. — 4. Lire СЪ. — 5. Lire ТВОЕ.

МОЛ<ИТКА>

ѡ избавленьи дѣнѣ ч<ловѣ>коу¹.

Г<оспод>і Ис<оу>х<ръст>е Б<о>же нашъ, помилоуи ч<ловѣ>ка сего въпниѣ-
шааго азножъ, ѣже иматъ ноготъ ѿ и ѿ-тѣ². Не дѣи емоу пакости ни рѣкама,
5 ни ногама, ни бсемоу тѣлеси, нзъкъ единомъ (м)ѣстѣ³ лази събъбъши сѣ.

Прѣс<вѣд>таа Б<ого>р<оди>це, помилоуи і с<в>п<ас>и раба Б<о>жиѣ сего,
нзінѣ и присно и въ вѣкзи ||

МОЛ<ИТКА>

ѡ избавленьи бѣда і о оугашеньи пазти

10 і о сзхраненьи бсего бѣдзна і о приятьи бсего друга с<в>п<ас>зна.

Егда же ч<ловѣ>коу обратитъ сѣ на бѣдъ оудъ, ли разоритъ¹
сѣ емоу пльтьнаа пазть², ли възърѣвъ на такъ ч<ловѣ>къ
помзислитъ на * бѣдъ ли оумзислитъ сзложение, тогда, аще * Fol. 37 a.

Prière pour délivrer quelqu'un de la goutte.

Seigneur Jésus-Christ notre Dieu, aie pitié de cet homme à qui la goutte aux 150 griffes fait pousser des cris; qu'elle ne lui cause de dommage ni aux bras ni aux jambes ni à tout le corps, mais qu'elle s'enroule (sur elle-même) et se loge dans un seul lieu.

Très sainte Mère de Dieu, aie pitié et sauve ce serviteur de Dieu, maintenant et toujours et dans les siècles, etc.

PRIÈRE

pour se délivrer de la luxure et pour étouffer la chair, pour se préserver de toute personne de luxure et pour recevoir tout compaignon de salut.

Quand un membre de l'homme se tourne vers la luxure, ou qu'un <désir> charnel s'allume en lui, ou que, jetant les regards sur quelque personne qui est dans ce cas, il se met à penser à la

1. Cf. la variante slavonne de cette prière (Мѡ томѣ, c'est-à-dire Мѡ ѡ днѣ) dans le *Trebnik* n° 1086 de la Soloveckaja Bibl., éditée par Porfir'ev dans ses *Апокрифическія молитвы*, p. 10. Cf. la même variante dans un autre ms., A (v. m.)¹⁹.

— 2. C'est-à-dire пазть десатъ, selon la valeur numérique de l'alphabet glagolitique, que Geitler translittère sans le transposer.: Porfir'ev ѿ и ѡ. — 3. Les parenthèses sont de Geitler.

1. Lire разгоритъ. — 2. Lire sans doute похоть.

възведетъ очи ср<здъ>ца си къ Б<ог>оу и речетъ къ тѣ часъ
мол<итвѣ> снѣ, бѣдетъ сѣхраненъ.

Г<оспод>і Іс<оу>х<ръст>е Б<о>же нашъ, единочадзі С<зи>не Б<о>жеи,
даромъ О<тъ>ца твоего сѣхранені ап<осто>лзі своѣмъ отъ блѣда і отъ ражде-
женіѣ блѣдна і отъ помзшленіѣ блѣдна і отъ къзрѣніѣ на нѣ очесъ
любодѣиць сѣхрани і ма отъ къкъ речензіхъ сѣшнихъ въ години с<ва>-
тѣни твоеи на спѣхъ с<в>п<ас>енью д<оу>ши і тѣлеси моемоу, і отъ сего
мѣ настоуцааго, ѡмѣ, избави, да нескврзненъ тебѣ хвалзі къздаѣ, О<тъ>цю
и С<зи>ноу и с<ва>тоумоу ||

МОЛ<ИТВА>

лѣжѣще на ложи.

Штиди, Сотоно, отъ снхъ дѣрѣи і отъ снхъ четзиръ аголъ, сѣде тебѣ
* Fol. 37 b. нѣстѣ мѣста * ни причастіѣ, сѣде Петрѣ, сѣде Павелѣ, сѣде с<ва>тоѣ еѣ<ан>-
к<е>лиѣ, сѣде азъ, поклонѣвъ сѣ, леши хоуѣ въ нѣмѣ О<тъ>ца и с<ва>тааго
Д<оу>ха, нзінѣ ||

luxure ou médite de se joindre à elle, alors, s'il élève vers Dieu
les regards de son cœur et s'il dit à ce moment la prière qui suit,
il sera préservé.

Seigneur Jésus-Christ notre Dieu, Fils unique de Dieu, qui par un don
de ton Père as préservé tes apôtres de la luxure, des feux de la luxure, des
pensées de luxure et des regards des fornicatrices, préserve-moi de même,
à l'heure de ton saint Office, de tout ce qui vient d'être dit, pour aider au salut
de mon âme et de mon corps, et de celui-ci libère-moi, qui suis ici présent
— dire le nom — afin que sans souillure je te rende grâces, au Père, au
Fils et au Saint-<Esprit>.

PRIÈRE A DIRE QUAND ON SE COUCHE.

Va-t'en, Satan, de cette porte et de ces quatre angles, ici il n'y a pas
de place ni de part pour toi, ici il y a Pierre, ici Paul, ici le saint évangile;
ici je veux, après avoir fait mon adoration, me coucher au nom du Père et
du Saint-Esprit, maintenant, etc.

МОЛ<ИТКА> Б̄

ТОМОУЖДЕ.

Бз нма Г<оспод>а нашего Ис<оу>х<ръст>а, послзи кз ма с<ва>тзи н твои
 Д<оу>хз, і вложи оумз вк ср<здъ>це мое с<ва>тааго твоего Д<оу>ха
 5 хранаща д<оу>ша мш н тѣло і бса оудзи тѣлеси моего і бсь жикотз сзстаба
 моего отз бсего злодѣѣ і отз бсѣкоу сѣти неприѣзники і отз бсѣхз сзблзниз
 грѣхобзнизхз і наоучи ма тебѣ хвалзи възсилати, О<тъ>цю и С<зи>ноу
 и с<ва>тоумоу Д<оу>хоу.

МОЛ<И>ТКА Б̄

ТОМОУЖДЕ¹.

10

Дажди намз, Бл<адзи>ко, на сонз градѣще², покои тѣлеси, і сзхрани нзи
 отз мрачънзи тмзи грѣхобзниз, і избави нзи отз бсеа скврънзи пазти
 і д<оу>ха, і дажди намз с<ва>тзинѣ твоѣ * слзшати вк страсѣ твоемь, * Fol. 38 a.
 і избави нзи отз бсего темзна³ и ношънааго страстотрзпнѣ⁴, оустаки оустрз-

Deuxième prière pour le même objet.

Au nom de notre Seigneur Jésus-Christ, envoie en moi ton Saint-Esprit, et mets dans mon cœur la sagesse de ton Saint-Esprit protégeant mon âme et mon corps et tous les membres de mon corps et toute la vie de mon organisme de tout méfait et de tout piège du diable et de toutes les tentations du péché; apprends-moi à te rendre grâces, au Père, au Fils et au Saint-Esprit.

Troisième prière pour le même objet.

Donne-nous, Maître, à nous qui allons dormir, le repos du corps, préserve-nous des sombres ténèbres du péché, soustrais-nous à toute souillure du corps et de l'esprit, accorde-nous d'entendre ton saint Office dans la crainte de toi, libère-nous de toute <imagination> ténébreuse et de la sensualité

1. Cf. Γ'Εὐχὴ ἀπιόντων ἐπὶ κοίτην dans C¹ (f. 79r.) : Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν... δὸς ἡμῖν εἰς ὕπνον ἀπιούσιν ἀνεσιν σώματος καὶ ψυχῆς, διατήρησον ἡμᾶς πάσης φαντασίας καὶ σκοτεινῆς ἠδυπαθείας ἐκτός, παῦσον τὰς ὀρμὰς τῶν παθῶν, σθέσον τὴν πύρωσιν τῆς ἐπιισταμένης σαρκός, δώρησαι ἡμῖν, etc. — 2. Pour градѣшемз. — 3. Altéré : le grec autorise à conjecturer отз бсего <мъчъта> темзна = πάσης φαντασίας σκοτεινῆς (καὶ ἠδυπαθείας νυκτός). — 4. Lire сластотрзпнѣ (ou сладо-) = ἠδυπαθείας.

млениѣ страсти, оугаси тѣлесное раждежение і жизни пазгзскзѣ похоти
отжжені, і дажди намз не бѣдащєѣ⁵ мзислиѣ і трѣзбашєѣ сѣ помзшлє-
ниємь⁶ да не прѣяти бѣдемз тажкомь сзномь, нз бззбигни нзи на
нощнзѣ оутрзнаѣ м<о>л<и>твзѣ, бсєнощное нмз слакослєбєстєє твое
дароуи хвалити кєльѣпое нма твое, О<тѣ>ца и С<зи>на и с<ба>таго⁵
<Доуха>.

СЛОБ<О>

КОЛѢЩИХЪ РАДИ.

Ѣгда ч<ловѣ>кз болит<з> і аще хошет<з> мол<итвѣ> бзззмати
шт<з> поп<а>, то да прѣбѣдет<з> нз колѣзни ж̄ днєи аще¹⁰
бѣдет<з> колѣзнь лєкзка, аще ли таж<ь>ка, то ѣ дни, аще
л<и> зѣло таж<ь>ка, то ѣ днѣ, аще ли зѣло страш<ь>на
бѣдет<з>, то до обѣда ли до полоуднє.

* Fol. 38 b.

І ꙗко сзиѣритз сѣ ємоу тѣло і на оумз наидєтз, * тогда да
кзземлєт<з> мол<итвѣ> шт<з> поп<а> и покаєтз сѣ своихъ¹⁵
грѣхъ.

nocturne, fais cesser les désirs de la passion, étèms les ardeurs du corps, écarte les désirs de la vie charnelle, et donne-nous, quand notre esprit ne veille pas, des pensées chastes; qu'un sommeil pesant ne s'empare pas de nous, mais fais-nous lever la nuit pour les matines, accorde-nous de chanter tes louanges pendant toute la nuit pour glorifier ton nom magnifique, Père, Fils et Saint-<Esprit>.

OFFICE POUR LES MALADES.

Quand quelqu'un est malade et qu'il veut recevoir la prière d'un prêtre, qu'il attende sept jours de maladie si la maladie est légère, trois jours si elle est grave, un jour si elle est très grave, jusqu'à l'heure du dîner ou jusqu'à midi si elle est très violente. Et si son corps retrouve son calme et qu'il recouvre l'esprit, alors qu'il reçoive du prêtre la prière et qu'il se repente de ses péchés.

5. Geitler небѣдащєѣ. — 6. Lire sans doute мзислиѣ трѣзбашєѣ сѣ помзшлє-
шлєниє * да не прѣяти бѣдемз... (= μὴ παραληθῶμεν ὑπὸ βαρέος ὕπνου dans les
Pandectes d'Antiochus, voir Sreznevskij, *Материалы*, II, col. 1716).

МОЛ<ИТКЪІ>

НАД<Ъ> БОЛАШИИИ РАЗЛИЧЪИИИ НЕДАГЪІ.

Поп<Ъ> БЪЗЛОЖЪ ОУРАРЪ И ФЕЛОИЪ, ПОСТАВЪ БОЛАШААГ<О> ПРЪД<Ъ>
ОЛХТАРЕМЪ ДРЪЖАЩА СВЪЩА І ПОКЛОИИША СЪ, ВЪШЕД<Ъ> БЪ
5 ОЛХТАРЪМЪ МОЛИТЪ СЪ Б<О>ОУ ДА БИ ЗАБЪІЛЪ ГРЪХЪІ ЕГО.

Ш<ТЬ>ЧЕ С<ВЪ>ТЪІ, ВРАЧЮ Д<ОУ>ШАИЪ І ТЪЛО<ИЪ> || ¹

НАД<Ъ> ЧЪИЦЕМЪ * БЛАГЪІ Ч<ЛОКЪ>К<О>ЛЮБЪЧЕ. || ²

НАД<Ъ> БЪЛОРИЗЪЦЕМЪ * Б<О>ЖЕ ИИЪИИ БЛАСТЬ || ³

НАД<Ъ> БОЛАШИИИЪ ГЛАБОЖЪ * ПРЪКЛОИИИ ГЛАВЪ НА <РАСПАТИЕ> || ⁴

10 НАД<Ъ> БОЛЕМЪ ⁵ И НАД<Ъ> ДЪТИЩЕМЪ ЛЕЖАЩЕМЪ * ИСПОУСТИ ПРЪС<ВЪ>ТЪІ
Д<ОУ>ХЪ СВОИ || ⁶

МОЛ<ИТВА>

НАД<Ъ> БЪЩЪІМЪ БОЛЕИМЪМЪ ПРИНЕСЕНОМЪ БЪ ЦР<Ъ>К<Ъ>БЪ.

Поп<Ъ> БЪ ТАИИЪ *

15 ПРИЕИЪІ ПОИЪВЪ ОТЪ РЪКОУ ЧЛОКЪМЪЧЮ, ПРИКРЪКЪИИ ТЪЛОУ СВОЕМОУ ОТЪ

Prières sur ceux qui sont malades de différentes maladies.

Le prêtre met l'étole et la chasuble, il place devant l'autel le malade tenant des cierges et incliné, il monte à l'autel et prie Dieu pour qu'il oublie ses péchés.

Père saint, médecin des âmes et des corps, etc.

Sur un moine : Toi qui es bon, qui aimes les hommes, etc.

Sur un prêtre séculier : Dieu qui as la puissance, etc.

Sur celui qui souffre de la tête : Toi qui as incliné la tête pour <le crucifiement>, etc.

Sur un malade et un enfant couchés : Toi qui as rendu ton très saint Esprit, etc.

Prière sur tout malade apporté à l'église.

Le prêtre (prie) à voix basse :

Toi qui as reçu le linceul des mains de l'homme, la couverture de ton

1. Voir p. 39. — 2. Voir p. 37. — 3. Voir p. 38. — 4. Voir p. 42. — 5. Geitler БОЛЕМЪ [ЛЕМЪ]. — 6. Voir p. 45, où la prière porte le titre : МОЛ<ИТВА> НАД<Ъ> БОЛЕИМЪМЪ ЛЕЖАЩЕМЪМЪ И НАД<Ъ> ДЪТИЩЕМЪ. Lire ИСПОУСТИ.

* Fol. 39 a. раба твоего Иосифа, * прикрѣхъ еси вса грѣхъзи рабъ твоихъ сзгрѣшавшимъ
 і не ѡтметашиимъ са тебѣ * тзи, Къ<адзи>ко Г<оспод>і, рачи нзиѣ
 прикрѣтити грѣхъзи моѣ и прияти словеса моѣ отъ оустъ моихъ грѣшнзихъ
 раба твоего ради болащаго, има, принесенаго на носилѣхъ прѣдъ лице
 твое, просашаго цѣльбе отъ тебе * дажди емоу, Г<оспод>і, цѣльбъ по вѣрѣ 5
 его не поминаѣ грѣхъ моихъ, ни прѣзри мене възлагающа на ѣ ражъ
 моѣ въ има твое. Ъко има твое цѣленью далъ еси намъ і крѣкиѣ твоеѣ
 искоупилъ нзи еси отъ влатъзи.

К. Ъко тзи еси ицѣлитель болашимъ і с<з>пасъ вѣроующимъ ти, і
 тебѣ сла<вѣ възсілаемъ> || 10

МОЛ<ИТКА>

над<з> принесеном<ь> бѣ носилѣх<з>.

Взшедзи на носила і дошедзи на гробъ, із негоже взшелъ еси на н<е>в<е>са
 * Fol. 39 b. і сѣде о де*снѣжъ Ѡ<тъ>ца, образъ дамъ намъ і на носилѣхъ носити немощнзихъ
 въ с<вѣ>тѣжъ цр<з>к<з>бѣ твоѣ прѣдъ лице твое, и просити милости оу 15
 тебе, оумрѣвѣшаго сзмрѣтъ, авльшаго свѣтъ омрачензимъ, ізвѣдшаго

corps de ton serviteur Joseph, tu as couvert tous les péchés de tes serviteurs
 qui pèchent sans te renier. Toi, Seigneur Maître, daigne couvrir maintenant
 mes péchés et accueillir les paroles de ma bouche de pécheur que je dis
 pour ton serviteur malade — dire le nom — apporté sur une civière devant ta
 face, qui te demande la guérison; accorde-lui, Seigneur, la guérison selon sa
 foi, sans te souvenir de mes péchés et sans me dédaigner, moi qui pose
 ma main sur lui en ton nom. Car tu nous as donné ton nom pour (nous)
 guérir et par ton sang tu nous as rachetés de la malédiction.

A haute voix : Car tu es le guérisseur des malades et le sauveur
 de ceux qui croient en toi, et nous t' <adressons> la gloire, etc.

Prière sur un malade apporté sur une civière.

Toi qui as monté sur une civière pour arriver au tombeau d'où tu as
 monté aux Cieux et t'es assis à la droite du Père, nous donnant l'exemple
 de porter aussi sur une civière les infirmes devant ta face dans ta sainte
 église, et de demander ta grâce, à toi qui as mortifié la mort, qui as montré
 la lumière à ceux qui étaient plongés dans l'obscurité, qui as tiré des ténèbres

1. Pour тебе. La distinction des pécheurs et des apostats se réfère à Jean, XII,
 47-48.

сѣдаша въ тѣмѣ і въ сѣни смръзѣнїи¹ молимъ тѣ, ч<лѡвѣ>н<о>любѣе,
 проскѣти свѣтъ лица твоего на раба твоего сего, помани и множествомъ
 милости твоихъ цѣлѣбныхъ всего ч<лѡвѣ>ка, имже въздвиглъ еси
 множество ч<лѡвѣ>къ отъ оуба немощныхъ² въздвигни і нзїнѣ отъ
 5 ложа немощнаго брата нашего, ізколи дати емоу прияти сздравїе і изити
 отъ с<вѡ>тѣхъ цр<к>к<вѣ>е твоемъ, дажди слава имени твоемоу с<вѡ>тоумоу.
 К. Ъко прославѣтъ сѣ ншѣ твоє с<вѡ>тоє, О<тѣ>ца и С<зї>н<а> ||

МОЛ<ИТВА>

надъ с<лѡвѣ>комъ ч<лѡвѣ>комъ.

10 * Г<оспод>і Ис<оу>х<ръст>е Б<о>же нашъ, сѣи цѣлитель недѣлныхъ, * Fol. 40 a.
 въззвѣзї¹ въ сѣборѣ с<лѡвѣ>хъ і възложь рѣцѣ свои на нѣ, і рекъ ѿ
 Проста бди отъ всего недѣла тѣ молимъ, Бл<адзі>ко, призри нзїнѣ
 отъ с<вѡ>тѣхъ жилищъ своихъ, сѣди² о деснѣхъ О<тѣ>ца и Б<ог>а нашего,
 і на раба твоего сего пришедша зъбаниемъ твоимъ въ с<лѡвѣ>хъ сѣборѣ, въ

et de l'ombre de la mort ceux qui y séjournaient; nous te prions, toi qui aimes
 les hommes, fais luire la lumière de ta face sur ton serviteur ici présent,
 souviens-toi de lui dans l'abondance de tes miséricordes qui guérissent tout
 homme et par lesquelles tu as levé une foule d'hommes du lit des infirmes;
 lève maintenant aussi de son lit notre frère malade, daigne faire qu'il reçoive
 la santé et qu'il sorte (en marchant) de ta sainte église, donne la gloire à
 ton saint nom.

A haute voix : Car ton saint nom est glorifié, Père, Fils, etc.

Prière sur un homme courbé.

Seigneur Jésus-Christ notre Dieu, qui es le guérisseur des malades, qui
 as appelé dans la synagogue la femme courbée et, posant tes mains sur elle,
 lui as dit : « Sois délivrée de toute maladie », nous te prions, Maître, de
 tes saintes demeures, toi qui es assis à la droite du Père notre Dieu, jette
 maintenant aussi tes regards sur ton serviteur ici présent qui est venu sur ton

1. Ps. cvi, 10 (καθημένους ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου) = Luc, i, 79, etc., et cf.
 p. 102, l. 3.

1. Voir Luc, xiii, 10-13; le texte de l'Évangile est reproduit librement. — 2. Geitler
 сѣди [одди] о деснѣхъ.

с<бл>тлѣ цр<з>к<з>бѣ твоѣ, і на шл грѣшнанаго раба твоего, і ицѣли¹
недѣлѣннѣ, въ зложѣша рѣкѣ своѣ на нь * послѣи слово твое ицѣлѣжѣе,
рѣчи емоу рѣчи * Простѣ бѣди отъ недѣга сего, і отрѣши и отъ жзѣ сѣм
неприѣзнннѣ, въсклони и отъ прѣклонениѣ неприѣзнннѣ, і прослаки просла-
влѣжѣша та і с<бл>тлѣ цр<з>к<з>бѣ твоѣ, і нарѣци и с<зи>нѣ Абрамѣ⁴,⁵
да тобож ицѣленѣ тебѣ слава въсѣлаетѣ, Ѡ<тъ>цю и с<зи>ноу и с<бл>-
тоумоу <Доххоу>.

* Fol. 40 b.

* МОЛ<ИТВА>

над<з> соухорѣком<ь> члов<к>комѣ.

Г<оспод> і Ис<оу>х<ръст>е Б<о>же нашѣ, побелѣвнн¹ соухорѣкоумоу² 10
въстѣти по срѣдѣ сѣбора жидѣше словеси, і въздаетѣ слово, і побелѣвѣ емоу
прострѣти рѣкѣ своѣ, і оутврѣждѣ ѣ ѣко и цѣлѣжѣ * призьри на раба твоего
сего ставѣшааго побелѣннѣ по срѣдѣ славнанаго сѣбора въ с<бл>тѣи
цр<з>к<з>ви твоѣи, приемажѣща слово твое отъ раба твоего сего, і послѣи

appel dans la glorieuse assemblée, dans ta sainte église, et, <toi qui as>
guéri les malades, sur moi pécheur, ton serviteur, qui impose ma main sur
lui; envoie ta parole de guérison, daigne lui dire : « Sois délivré de cette
maladie », et délie-le de ce lien diabolique, redresse-le de sa flexion diabo-
lique, et glorifie ceux qui te glorifient, toi et ta sainte Église, et nomme-le
fils d'Abraham, afin que, guéri par toi, il t'adresse la gloire, au Père, au Fils
et au Saint-<Esprit>.

Prière sur qui a une main desséchée.

Seigneur Jésus-Christ notre Dieu, qui as ordonné à l'homme qui avait une
main desséchée de se lever au milieu de la synagogue en attendant ta parole,
et tu as prononcé la parole, toi qui lui as ordonné d'étendre sa main et qui
l'as rendue aussi forte que la (main) saine, jette les regards sur ton serviteur
que voici qui, par ordre, s'est levé au milieu de la glorieuse assemblée,
dans ta sainte église, et qui reçoit ta parole par l'intermédiaire de ton serviteur

3. і ицѣли : lire sans doute ицѣли, participe déterminé en incise parallèle à
сѣданн qui précède. — 4. Cf. Luc, xiii, 16 ταύτην δὲ θυγατέρα Ἀβραὰμ οὖσαν.

1. Voir Mat., xii, 9-13 = Marc, iii, 1-5 = Luc, vi, 6-10; Geitler побелѣвнн и. —
2. Conformément au texte grec : χειρὰ ἔχων ξηράν (ἐξηραμμένην), l'Évangile vieux-slave
emploie l'expression соухъ рѣкѣ имѣи, mais le composé соухорѣкѣ apparaît dans la
liste des chapitres de Marc du Marianus.

слово твое сздакое і цѣлѣющее творашее волю твою, і повели емоу простърѣти
ръкъ его, і оутврзди ѿ.

Тзи бо еси оутврзждение наше, и тебѣ слава въздаетъ³, О<ть>цю ||

МОЛ<ИТВА>

над<з> болашиими различьными недѣгзи⁴.

5

Цѣлителю болашиимъ, дателью просашиимъ оу тебе * вѣка прошеніѣ, даши * Fol. 41 a.
наша има твое цѣленю отъ вѣсего недѣга і отъ вѣсехъ болѣзни, цѣленю и
оцѣненю, пославзи С<зи>на своего единочадаго, Г<оспод>а нашего Ис<оу>-
х<ръст>а, навестъ насъ на пѣть правъ² тебѣ единомуу кланѣти са, та
10 прославити, тебѣ единомуу оугоднаа творити * молю ти са, Г<оспод>и,
забди грѣхъзи моя, і очисти ма і оцѣсти ма³ именемъ твоимъ, и сзтвори
въ мнѣ жилище с<ва>тоумоу твоемоу Д<оу>хоу цѣлѣвшюмоу вѣсего ч<ло-
кѣ>ка отъ вѣсехъ болѣзни, приклони оухъ твое і оуслыши гласъ м<о>л<и>твъи
моея * призри на раба твоего сего прикѣгъшааго къ имени твоемоу, покло-

que voici; envoie ta parole de santé et de guérison qui réalise ta volonté,
commande-lui d'étendre sa main, et rends-la forte.

Car tu es notre force et <nous> te rend<ons> la gloire, au Père, etc.

Prière sur ceux qui souffrent de différentes maladies.

Guérisseur des malades, toi qui exauces toute prière de ceux qui te prient,
toi qui nous donnes ton nom pour traiter toute maladie et toute souffrance,
pour guérir et pour purifier, toi qui as envoyé ton Fils unique, notre Seigneur
Jésus-Christ, pour nous conduire sur le droit chemin de t'adorer toi seul,
de te glorifier, d'accomplir pour toi seul les actions qui te plaisent; je te prie,
Seigneur, oublie mes péchés, purifie-moi et lave-moi par ton nom, fais de
moi la demeure de ton Saint-Esprit qui a guéri tout homme de toute maladie,
penche ton oreille et entends la voix de ma prière : jette tes regards sur ton

3. Lire въздаемъ.

1. Même titre en tête des prières de l'*Office des malades*, p. 61, l. 1-2. —
2. Imitation de Ps. cvi, 7 ὁδηγήσεν αὐτοὺς εἰς ὁδὸν εὐθείαν τοῦ πορευθῆναι, etc. (Ps. Sin.
наведе м на пѣтъ правъ кзнити, etc.). — 3. Le texte grec pouvait porter deux
verbes, par ex. καθάρισον καὶ ἄγισσον; mais il pourrait aussi s'agir de la répétition par
le copiste slave du même verbe sous ses deux formes оцѣстити et очистити.

нѣша са подѣ с<вѣ>тѣж десницѣ твоѣ, просѣща цѣлѣе отъ тебѣ, сздакиѣ же и живота.

Бѣко тѣи еси цѣлѣба наша, і колѣ твоѣ сздабне наше, і ш<и>л<осрз>дне

* Fol. 41 b. тѣое животѣ нашѣ, * і тѣбѣ слава възсѣлаемѣ, О<тѣ>ц<ю> ||

Болаи же единач<е> поклонѣ⁴ стоитѣ, і пак<зі> поп<з> молитѣ 5

с<а> възспроса с<вѣ>тааго Д<оу>ха цѣлѣѣщааго от<з> бѣѣ-
коѣ колѣзни і бѣсого строупа і бѣсого вѣѣда⁶

Вз⁵ има единачааго С<зі>на тѣоего, Г<оспод>а нашего Ис<оу>х<рст>а,
молаѣ та и прошаѣ, Г<оспод>і Б<о>же истинзні і посзли вз ма с<вѣ>тѣи
Д<оу>хѣ твои цѣлѣѣщааго бѣсого ч<лвѣ>ка отъ бѣсого тѣора⁶ і отъ бѣсого 10
вѣѣда і строупа і отъ бѣсого недѣга і отъ бѣсого прокажениѣ і отъ бѣѣкоѣ
мзѣ і отъ бѣѣкоѣ колѣзни, і дажди емоу бѣѣ повелѣниѣ твоѣ цѣловзнаа,
ѣже прообразил еси на земли Х<рсто>мѣ твоимѣ, Б<о>гомѣ нашимѣ⁷ ѣко
хлѣбина⁷ твоѣ есмѣ да, моими дѣрѣми ишедѣ, Д<оу>хѣ твои с<вѣ>тѣи 15
посзланѣи тобоѣ і сила твоѣ цѣлитѣ раба тѣоего сего прѣклонѣщааго тѣбѣ

* Fol. 42 a. сѣоѣ взиѣ, і просѣ<бити>⁸ та і С<зі>на тѣоего взиѣщааго на земли, і
самѣ са прославитѣ именемѣ твоимѣ.

serviteur ici présent qui a recouru à ton nom, qui s'est incliné sous ta droite sainte, qui te demande la guérison, la santé et la vie.

Car tu es notre guérison, et ta volonté est notre santé, et ta miséricorde notre vie; et nous t'adressons la gloire, au Père, etc.

Le malade, toujours incliné, se tient debout, et le prêtre recommence à prier en invoquant le Saint-Esprit qui guérit de toute souffrance, de toute blessure et de toute lésion :

Au nom de ton Fils unique, notre Seigneur Jésus-Christ, je te prie et supplie, Seigneur Dieu de vérité : fais descendre en moi ton Saint-Esprit qui guérit tout homme de toute chose, de toute lésion et blessure, de toute maladie, de toute lèpre, de tout mal et de toute souffrance, et donne-lui tous tes pouvoirs de commander la guérison dont tu as déjà donné des exemples sur la terre par ton Christ notre Dieu; car je suis ta demeure : que, sortant par ma porte, ton Saint-Esprit, envoyé par toi, et ta puissance guérissent ton serviteur ici présent qui incline sa nuque devant toi, qu'il te glorifie, toi et ton Fils qui a été sur la terre, et qu'il soit lui-même glorifié par ton nom.

4. Lire **поклонѣ са**, à moins qu'il ne s'agisse d'une forme nominale en -ѣ non attestée par ailleurs. — 5. *Variantes* : Trebnik n° 75 (xive s.) de la collection Pogodin (Bibl. Publ. de Leningrad), ff. 124r.-125r. (Almazov, Врачевальныя молитвы, p. 393). — 6. **потѣора** Trebnik Pogodin. — 7. **храмина** Trebnik Pogodin. — 8. Lire **прославитѣ**, cf. **прослави** Trebnik Pogodin.

К. Ъко тзи еси на н<е>б<е>сехъ живзи, і вѣ силахъ⁹ не прѣзѣриши
ч<лвкъ>ва молаша са тебѣ, і тебѣ слава ||

Покадит<х> же шхтар<ь> и гл<агол>ет<х> мол<итва> сиѣ .

Кадило приносимъ прѣдъ тѣ, Г<оспод>і ||

5

МОЛ<ИТВА>

на бѣ недѣг<х> ходащен по ч<лвкъ>коу¹.

Положен тѣло свое, Х<ръст>е Б<о>же нашъ, заложилъ еси пѣть бѣжкои
неприѣзни ходащии по земли, і бѣжкомоу недѣгоу ходащомоу по плати, і
10 скозѣ маса, по жиламъ вѣдѣтрѣннимъ. Тзи, Вл<адзи>ко, рачи нзинѣ зало-
жити бѣса пѣти недѣгоу семоу, нареци болѣзнь ѣже бѣдетъ вѣ то врѣма
ходащиѣ по тѣлеси семоу і по оудомъ его * стоѣщю емоу нзинѣ прѣдъ * тобожъ, * Fol. 42 b.
вѣзбрани емоу бѣхъ пѣти і бѣхъ стезь, не дажди емоу вѣдѣдити плати
ни оуда² ни жилъ, ни приближити са д<оу>ши его, оусзпи и покелѣниемъ

A haute voix : Car tu es celui qui vit dans les Cieux, et parmi les
Dominations tu ne mépriseras pas l'homme qui te prie et qui
t'<adresse> la gloire, etc.

Il encense l'autel et dit la prière :

Nous apportons l'encens devant toi, Seigneur, etc.

*Prière pour toute maladie qui chemine à travers
(le corps de) quelqu'un.*

Toi qui as étendu ton corps, Christ notre Dieu, tu as barré le chemin
à toute malignité qui chemine sur la terre, et à toute maladie qui chemine
par le corps, à travers la chair, dans l'intérieur des muscles. Maître, daigne
maintenant barrer tous chemins à cette maladie-ci — nommer par son nom la
souffrance qui en ce moment chemine par le corps du malade présenté et
par ses membres — ; maintenant qu'elle se tient devant toi, interdis-lui tous
les chemins et tous les sentiers, ne lui laisse pas ravager le corps ni les
membres ni les muscles, ni s'approcher de son âme (= du malade), fais

9. Cf. Ps. xix, 7; не презрѣ Trebnik Pogodin.

1. Mansvetov (Прибавленія, p. 367) signale que cette prière est attestée dans le
Trebnik (de l'Académie Ecclésiastique de Moscou?), n° 85, f. 194 v. Comparer la
Prière contre toute douleur dans les jambes, pp. 55-56, qui ressemble à cette
prière-ci en quelques endroits. — 2. Lire plutôt оуаз.

твоимъ на ложи его, затвори ѿ немъ дьври ложю его³, и дажди сздравие
ракоу твоемоу семоу многолѣтно * да, въ сздравьи прѣзвивамъ, тебѣ хвалзи
вздаетъ, О<тъ>цю и С<зи>ноу и с<вд>гоумоу Д<оу>хоу.

МОЛ<ИТВА>

НАД<х> КОЛЕМ<ь> ПИИЩЕМ<ь> КВАСЪ.

5

Сзи на распонѣ вкоусилъ еси изъ гъбзи оцѣта, и оупоилъ еси бса ненавидѣ-
шамъ тебѣ¹, безъ же д<оу>хъ непри(ѣзни)нъ² и бсѣкжъ шзжъ кваснѣжъ, квасомъ
ни исплзненомъ, погзиѣльнзмиъ. Х<ръст>е Б<о>же нашъ, рачи нзинѣ при-
* Fol. 43 a. зьрѣти на раба твоего сего поклоньшаго тебѣ глабжъ * скожъ, и иждени изъ
него бсз д<оу>хъ жаднзи и бсѣкжъ шзжъ кваснѣжъ, и дажди емоу сздравие,
напой и источникомъ твоимъ благодѣтънзмиъ* ѣко, ткое има възлюбль,
поклони тебѣ глабжъ скожъ, тебѣ слабжъ вксзлаамъ, О<тъ>цю и С<зи>ноу ||

10

qu'elle s'endorme, sur ton ordre, dans son gîte, ferme sur elle la porte de
son gîte, et accorde à ton serviteur ici présent la santé pour de longues
années; afin que, vivant en bonne santé, il te rende grâces, au Père, au Fils
et au Saint-Esprit.

*Prière sur quelqu'un qui est malade de boire des
boissons fermentées.*

Sur la croix, tu as goûté au vinaigre de l'éponge, et tu as enivré tous
ceux qui te haïssaient, tout esprit malin et tout mal de boisson, d'une boisson
non complètement fermentée(?), celle de la perdition. Christ notre Dieu,
daigne maintenant jeter tes regards sur ton serviteur ici présent qui a incliné
sa tête devant toi, et chasse de lui tout démon de la soif et tout mal de
boisson, et donne-lui la santé, désaltère-le à ta source de grâce; car, par
amour de ton nom, il a incliné sa tête devant toi en t'adressant la gloire,
au Père, au Fils, etc.

3. Il ne s'agit pas du lit du malade, mais du gîte de la maladie, cf. p. 55, l. 14.

1. Pour тебѣ. — 2. Les parenthèses sont de Geitler.

жщиимз с<ва>тзиѡ ап<осто>лзи твоѡ, вѡ има твоѡ вѡставити его⁶, раба
 твоего, брата нашего, послали на нь милость твоѡ, и оутвѣрзди нозѣ его. Не
 посрами насъ хвалащиихъ сѡ о тебѣ, дажщиихъ вѡ има твоѡ дарзи бецѣнз-
 нзиѡ⁷, ѣко ничьтоже естз драже вѣка сего⁸ да, токожъ ицѣленз, тебѣ хвалзи
⁵ вѡздаетз, О<ть>цю и С<зи>ноу и с<ва>тоум<оу> Доухоу>.

МОЛ<ИТВА>

над<з> мнози болаши¹

и над<з> трасѡщиимъ сѡ трасѡвицежъ клечьщиижъ зѡбзи.

Трасомзи же да вѡкоуситз подз вечерз мало кашица, а водзи
¹⁰ трет[ь]ей² день да малечко, да не ѣстз же сии * сласти³. I ѣко * Pol. 44 l.
 останетз его, да сзжежетз ѣ свѣща вѡ црзк<з>ке, и аще естз
 шѣжъ да подастз⁴ цр<з>к<з>ке ли маломощи вѡ има Г<оспо-
 дь>не.

Б<о>же творьче, гл<агол>авзи изз облака Мосѣеви пр<оро>коу твоемоу,

notre Dieu, accorde-nous, à nous qui sommes les successeurs de tes saints
 apôtres, de faire lever en ton nom <ce malade-ci>, ton serviteur, notre
 frère; fais descendre sur lui ta grâce, et rends fermes ses jambes. Ne nous
 couvre pas de honte, nous qui nous glorifions de toi, qui faisons en ton nom
 des dons inestimables, car rien n'est plus précieux que cette vie; en sorte
 que, guéri par toi, il te rende grâces, Père, Fils et Saint-<Esprit>.

*Prière sur de nombreux malades et sur celui qui est secoué
 par une fièvre qui fait claquer des dents.*

Que celui qui est atteint de la fièvre prenne vers le soir un peu
 de bouillie de gruau, et de l'eau le troisième jour, mais très peu,
 qu'il ne prenne pas d'aliments consistants. Et dès que la fièvre
 l'aura quitté, qu'il allume trois cierges à l'église, et s'il est aisé
 qu'il donne à l'église ou aux pauvres au nom du Seigneur.

Dieu créateur, qui as parlé dans le nuage à Moïse ton prophète, dans

6. Lire sans doute сего. — 7. Commentaire de Act. Ap., III, 6 ἀργύριον καὶ χρυσίον
 οὐχ ὑπάρχει μοι· ὁ δὲ ἔχω, τοῦτό σοι δίδωμι.

1. Est-ce un calque du grec πολύνοςος (ou πολυώδυνος)? Il faudrait comprendre :
 « prière sur des grands malades ». — 2. Les crochets sont de Geitler. — 3. Ce mot
 doit rendre ici ἔψον « aliment préparé ». — 4. Lire sans doute да подаритз, à cause
 des accusatifs qui suivent.

точаши коури, сѣши виѣлицы, людемъ трѣпашемъ зима велика, земли трасѣши
 са, твораши трасъ Синоу⁵, оумножь клопотъ камениѣ і коурение, прика(са)ш⁶
 са горахъ і вскоурѣш⁷, изгона бѣко безвѣрие із людеи своихъ, села къ
 нихъ бѣко правобѣрие * тзи, Вл<адзи>ко Г<оспод>, посзли нзинѣ гл<агол>
 ткои і иждени трасабицѣ сии отъ раба твоего сего, сѣшижь подвезна⁸ бѣсоу,⁵
 смлѣшижь на вѣмена ѣко н бѣсз, грабашижь бода, трасѣшижь виѣлицежъ къ
 * Fol. 45 a. тѣлеси его, мразѣшижь пазть его, * трасѣшижь бѣми оудзми его, творашижь
 клзчетъ зѣзѣи его притѣжаши д<оу>ши его въ колѣзни сен⁹ бѣхъ часъ
 взтайномъ нзихъ¹⁰, бѣхъ же години і бѣхъ вѣменъ, вззбрани еи бѣхъ
 пѣтен взходзнихъ, затвори еи бса пѣти взходзнихъ, прѣсѣчи еи источьникъ¹⁰
 отъ негоже¹¹ исходитъ, вззбрани еи бсего вззиманиѣ отъ негоже вззи-
 маетъ сила, і вксели къ нь сдראה.

В. Ъко прослабѣетъ са има твое, О<тъ>ца и С<зи>на ||

l'agitation de l'orage, pendant la tempête, tandis que les hommes souffraient d'un grand froid, que la terre tremblait, que le <Sinaï> tressaillait, toi qui as multiplié le bruit des pierres et la fumée, qui touches les montagnes et les fais fumer, qui chasses de ton peuple toute impiété et places en lui toute foi juste; Maître, Seigneur, fais descendre maintenant ta parole et chasse de ton serviteur que voici cette fièvre qui ressemble à un démon, qui saisit par moments comme un démon, qui ravit l'eau, qui produit une secousse de tempête dans son corps, qui glace sa chair, qui secoue tous ses membres, qui fait claquer ses dents; à elle qui afflige son âme, <interdis> tous les instants (des fièvres) qui saisissent furtivement, toutes les heures et tous les temps, défends-lui toutes les voies d'accès, ferme-lui toutes les voies d'accès, taris la source d'où elle sort, interdis-lui toute prise d'où elle prend sa force, et établis la santé dans le (malade).

A haute voix : Car ton nom est glorifié, Père, Fils, etc.

5. Il s'agit du Sinaï (Ex., xix, 16 et suiv.) : lire **СИНѢ** d'après Ps. lxxvii, 18 (Ps. Sin.). — 6. Les parenthèses sont de Geitler. — 7. Voir Ex., xx, 18, mais plus directement Ps. ciii, 32. — 8. Pour **ПОДОБНА**. — 9. Altéré : lire **ВЗЗБРАНИ СЕН** (ou **ЕН**), cf. p. 74, l. 5-6. — 10. Cf. **ВѢМЕНЪ КЪ ГОДИНЪ СМЛѢЩИИХЪ** p. 74, l. 6 : il s'agit des moments des accès de fièvre. — 11. Geitler **НЕГО ЖЕ**.

МОЛ<ИТВА>

НАД<Х> БСЪМ<Ь> ТРАСОМ<ОМЪ> ТРАСАВИЦЕЖ.

Запрѣщаетъ¹ ти именемъ Г<осподь>немь, трасавице, послѣднѣѣ мзе, оукорена² сѣши, слабѣшииѣ бсѣхъ мзъ' не тзи ли сама и бса твоа³ бонте
 5 са бсѣхъ мѣдростен земннхъ мѣдрзихъ и крѣпостен крѣпккхъ, мѣжства мѣжска⁴ и женства женска, посланиѣ⁴ послушнхъ, послѣдъ же * Fol. 45 b.
 кз⁵ боуести боуихъ; смлетъ⁶ же непослушнхъ, хоудоумнхъ и хоудосилнхъ,
 тѣмъ пакости творите на брѣмена мѣсачьнаа, ходите сквозѣ на тко
 10 сквозѣ чьто дроугое макко и сквозѣ творашаа бола ваща. Не тзи ли сама
 и бса твоа бонте са прѣтзиканен прѣтзикаемнхъ влнхъ и бсѣхъ пострашенен
 чл<обѣчь>скз страшанихъ бзи; Кричаще избѣгаите и отходите. Нзинѣ
 же сами тебѣ запрѣщае, трасавице⁷ оубои са имени Г<осподь>нѣ и вѣрзи
 вѣроушнхъ въ нь, егоже трепештз видимаа и невидимаа, а<н>к<е>ли
 и арх<ан>к<е>ли, прѣстоли и г<оспо>дествиѣ, властели и дрзжавзи и силзи,

Prière sur toute personne agitée par la fièvre.

<Je> te conjure par le nom du Seigneur, fièvre, la dernière des maladies, qui es méprisée, la plus faible de toutes les maladies : toi-même et toutes tes fièvres, ne craignez-vous pas toutes les sagesses des sages de la terre et les vigneurs des vigoureux, la virilité des virils et la féminité des femmes, la <docilité> des dociles, enfin la folie des fous? Vous saisissez les indociles, les faibles d'esprit et de corps, c'est à eux que vous faites du mal selon les phases de la lune, vous cheminez à travers eux comme à travers toute autre chose molle et (comme) à travers ceux qui font votre volonté. Toi-même et toutes tes fièvres, ne craignez-vous pas les obstacles qui vous sont opposés et toutes les menaces des hommes qui vous menacent? Fuyez en criant et retirez-vous. Maintenant c'est toi-même, fièvre, que je conjure : crains le nom du Seigneur et la foi de ceux qui croient en lui, devant qui tremblent le visible et l'invisible, les anges et les archanges, les Trônes et les Dominations, les Principautés, les Puissances et les Vertus, les Chérubins <aux

1. Altération, d'après la formule *запрѣштаетъ ти Господь* des prières qui suivent, de *запрѣштае*, cf. 1. 12. — 2. Geitler *оу корена*. — 3. Sans doute allusion à la tradition byzantine des douze démons de la fièvre correspondant aux différents cas de fièvre. — 4. Lire *послушаниѣ*. — 5. *кз* est à supprimer. — 6. Lire *смлете*.

многоразличьнии⁷ херовими, егоже трепещитъ н<е>б<е>са, землѣ и море
 * Fol. 46 a. і кѣѣ же сѣтъ въ нѣхъ тѣи паче кѣѣхъ * трепещѣши, избѣгни і-сего раба
 Г<осподь>нѣ вѣроуѣщааго въ има Г<осподь>не, отзѣгни отъ него і не
 имѣи памяти на немъ, не въспомани его, не бѣди по семь имени твоего въ немъ
 ни тебѣ⁸ самоу въ немъ, ни твоихъ. Възбранѣтъ бо ти Г<осподь> кѣѣхъ⁵
 часъ і кѣѣхъ годинъ і кѣѣхъ же врѣменъ въ годинѣ емящѣиныхъ, възбранѣтъ
 ти кѣѣхъ пѣти і кѣѣхъ стезьъ вхъоднѣихъ, і затварѣтъ ти са кѣса дѣбри
 вхъоднѣиѣ * кѣѣѣтъ же бо нь сздавѣи, даетъ же слава имени твоему⁹.
 К. Ъко прославлѣтъ са има твоє, О<тъ>ца и С<зи>на і с<ва>тааго
 <Духа>.

МОЛ<ИТВА>

над<ъ> тра<с>мом<ъ> вечер<ъ>.

Да вкоусит<ъ> мало, звѣзда оузрѣвъ.

Запрѣщаетъ¹ ти Г<осподь>, тра<с>вице, възшедшиѣ въ сего хоудоуѣмѣаго

yeux> multiples; devant qui tremblent les Cieux, la terre et la mer et tout ce qui s'y trouve. Toi qui trembles plus que tous, enfuis-toi de ce serviteur du Seigneur qui a foi dans le nom du Seigneur, sauve-toi de lui et ne garde pas souvenance de lui, ne fais pas mention de lui, qu'il n'y ait pas dorénavant en lui ton nom, ni toi-même, ni tes fièvres. Car le Seigneur t'interdit tous les instants et toutes les heures, et toutes les époques (des fièvres) intermittentes, il t'interdit tous les chemins et tous les sentiers d'accès, et toute porte d'accès t'est fermée; il établit la santé dans le malade, et il donne la gloire à <son> nom.

A haute voix : Car ton nom est glorifié, Père, Fils et Saint-<Esprit>.

Prière sur qui est agité par la fièvre le soir.

Qu'il mange un peu après avoir aperçu une étoile.

Le Seigneur te conjure, fièvre qui es entrée dans cet homme déraison-

7. L'épithète constante des Chérubins est **МНОГООЧИТИИ** = **πολύομάτια** (cf. p. ex. p. 5, l. 5). Dans cette énumération des grades de la hiérarchie des anges, il manque les Séraphins à six ailes. — 8. Pour **тебе**. — 9. Lire sûrement **скоемоу**, et de même p. 78, l. 12 : le copiste a compris selon la formule usuelle : « Il (le malade) glorifie ton nom ».

1. Pour **запрѣщаетъ**, ou **запрѣщѣтъ**, dans l'hypothèse que Geitler aurait conservé par inadvertance le **м** valant **ѣ** de la glagolite.

и непослоушзливѣаго¹ рекзи² оученикомз своимз³ Идѣте кз ономоу и рзцѣте
 емоу⁴ * Оучитель гл<агол>етз ти⁵ Брѣма мое приближило са естз, оу тебе * Fol. 46 b.
 хошѣ сзтворити вечерѣ³ пасхѣ сз оученикзи своими⁴ сѣде⁴ на вечери сз
 обѣма на десѣте оученикома своима⁵ приемз на вечери хлѣбз, и похвалѣ
 5 Б<ог>а, и прѣломи и дастз оученикомз своимз гл<агол>а⁶ Приемѣте, ѣдите,
 се естз тѣло мое ломашее са за взи кз оставление грѣховз⁷ и по вечери,
 приемз чашѣ, хвалѣ кздастз Б<ог>оу, прѣда оученикомз своимз гл<агол>а⁸
 Пиите изз нѣмъ вси, се естз крѣвь моѣ, новзи закѣтз, проликавшиѣ са за
 взи кз оставление грѣховз, се творите кз мое възпоминание⁹ възставз сз вечерѣ,
 10 прѣкикз са плащаницеѣ, оумзикз ногзи оученикомз своимз, похвали Б<ог>а
 и, шедз на горѣ Елеонскѣѣ, помолѣ са кечерз трици прѣжде прѣданиѣ
 своего¹⁰ рекз оученикомз своимз¹¹ Посѣдите сѣде дондеже азз помолѣ са, ѣко * Fol. 47 a.
 нзинѣ естз прискрѣзна д<оу>ша моѣ до смрзти¹² и, възпадз ницѣ, моли са
 О<тъ>цю своемуу н<е>в<е>снomoу гл<агол>а¹³ О<тъ>че, аще ако естз, да
 15 прѣидетз чѣша си отз мене, шкѣче же не ѣко азз хошѣ, нз ѣкоже тзи, О<тъ>-

nable et indocile; celui qui a dit à ses disciples : « Allez chez un tel et dites-lui : Le Maître te dit : Mon temps est proche, c'est chez toi que je veux célébrer <au soir> la Pâque avec mes disciples » ; qui s'est assis pour le repas avec ses douze disciples ; qui a pris pendant le repas du pain, a rendu grâces à Dieu, et il l'a rompu et en a donné à ses disciples en disant : « Prenez, mangez, ceci est mon corps qui sera rompu pour vous pour la rémission des péchés » ; et après le repas, prenant une coupe, il a rendu grâces à Dieu, il l'a tendue à ses disciples en disant : « Buvez-en tous, ceci est mon sang, la nouvelle alliance, qui sera répandu pour vous pour la rémission des péchés ; faites ceci en mémoire de moi » ; qui s'est levé du repas, s'est enveloppé d'un linge, a lavé les pieds de ses disciples, a rendu grâces à Dieu et, allant au Mont des Oliviers, a prié le soir trois fois avant d'être trahi ; qui a dit à ses disciples : « Asseyez-vous ici jusqu'à ce que moi j'aie prié, car maintenant mon âme est triste jusqu'à la mort » ; et, s'étant prosterné contre terre, il a prié son Père céleste en disant : « Père, si c'est possible, que cette coupe soit détournée de moi ; mais pourtant qu'il ne soit pas fait ce que je veux,

2. Résumé libre, mais qui suit de près le texte des Évangiles, de la Cène et de la prière sur le Mont des Oliviers. — 3. Ce génitif (de temps) est peu vraisemblable : on doit supposer кечерз « au soir », d'après ὀψίας γενομένης Marc, xiv, 17 = Mat., xxvi, 20. — 4. Lire сѣдз; les aoristes qui apparaissent dans la suite, juxtaposés à des participes, sont tous suspects.

че' дешен оученикѣи скоѣ сѣпаша, рекъ оученикомъ своимъ: ' Како не можете
 единого часа со мною побѣдѣти да не бѣните къ манасти; Д<оу>хъ бо бѣдѣ
 естъ, а плоть немощна' ѡтзвѣдъ пакѣи, помоли⁵ са і рекъ: ' Еда⁶ не можѣтъ
 прѣйти отъ мнѣ чаша си аще не вѣкоушии еѣ, да бѣдетъ волѣ твоѣ' помолен
 са третѣицеѣ, тожде слово гл<агол>а' поущен потъ ѣон на земаѣ аки крѣкъ' 5
 емоуже са аки отъ н<е>б<е>си а<н>ѣ<е>лз оукрѣпаѣм ср<здъ>це его' съ
 * Fol. 47 b. Г<осподъ> наш<ь>, * единочадзи С<зи>нъ Б<о>жен, сѣтворен вечеръ прѣдание
 свое се бесприкладнаѣ цѣлзкъ, сѣдравие и оцѣщение і причастие цѣ<са>рх-
 сткоу н<е>б<е>сноумоу, изгонитъ та из него, даетъ же емоу сѣдравие.

В. Бко прославаѣтѣ са ншъ твоѣ, О<тъ>ца и С<зи>на и с<ба>таго 10
 <Доуха>, нзи<нѣ> ||

МОЛ<ИТВА>

над<з> трасомом<ь> къ нош<ь>.

И да вѣкоушит<з> брашн<а> къ третѣи час<з> мало, потомъ
 же да не вѣкоушитъ ничесоже. 15

mais ce que tu veux, Père » ; qui a trouvé ses disciples endormis, qui a dit à ses disciples : « Comment ne pouvez-vous pas veiller une heure avec moi pour ne pas tomber dans la tentation? Car l'esprit est prompt, mais la chair est faible » ; qui est parti de nouveau, qui a prié et a dit : « Si cette coupe ne peut pas être détournée de moi sans que j'y goûte, que ta volonté soit faite » ; qui a prié pour la troisième fois en disant les mêmes paroles ; qui a répandu sa sueur sur la terre comme du sang ; à qui un ange est apparu du Ciel pour reconforter son cœur : lui, notre Seigneur, Fils unique de Dieu, qui a transformé le soir cette trahison qu'il n subie en guérison incomparable, en santé, en purification et en participation au royaume céleste, il te chasse de lui (= du malade), et il lui donne la santé.

A haute voix : Car ton nom est glorifié, Père, Fils et Saint-
 <Esprit>, maintenant, etc.

Prière sur qui est agité par la fièvre la nuit.

Qu'il mange un peu de nourriture à trois heures, mais ensuite qu'il ne prenne rien.

5. L'incohérence des formes atteste une altération : помоли, sûrement compris comme aoriste par le copiste, est pour le participe помоль ou помоли (- еи). — 6. Geitler эаа. Faute d'impression, ou plutôt conservation du э glagolitique dans la copie de Geitler.

Запрѣщаетъ ти Г<оспод>ъ и изгонитъ та, трасавице крадѣщиѣ отаи силъ
 его, тзмож задѣщи са ѣко и тать, вксладащиѣ хоула на сздавааго.
 Оубои са Г<оспод>а запрѣщащааго тебѣ и изгонащааго та, на немъже'
 въза оученика его ѣ сзребръникъ на негоже приде оученика свои, Юда Ска-
 5 риотаски, и лобззавъи² на лѣкахъ на * негоже приде отъ архирѣи сз свѣ- Fol. 48 a.
 щами и сз мечи и сз дрѣгзи³ егоже ѡша, и оударша и за ланитѣ, и бедоша
 и въ дворъ Каиафинъ, къ Каиафѣ' егоже отъбѣгъ оученици свои на негоже
 архирѣи искаша бинзи сзирзтънзи, лѣжа послбуха гл<агол>ѡще⁴ Рязоръ
 цр<х>к<х>въ Б<о>жиж, и въ третъи день сззиждъ ѡ' егоже архирѣи заклин-
 10 наши⁵ Б<о>гомъ живзимъ. Тзи ли еси, гл<агол>а, С<х>и<н>ъ Б<о>жен; отъ-
 кѣщавзи рече' обаче азъ гл<агол>ѡ ѣко оузърите С<х>и<н>а чл<овѣч>скааго
 градаща на облацѣхъ на н<е>ко и сѣдаща в деснѣж силзи' емоуже Жидови
 запазваша лице и мачиша и биша и по ланитама гл<агол>ѡще'. Покѣжди
 намъ, Х<ръст>е, кто естъ бивзи та' стоѣбзи на сѣдищи мчимъ и въпра-

Le Seigneur te conjure et te chasse, fièvre, toi qui dérobes en cachette sa force (= du malade), qui te protèges de ténèbres comme un voleur, toi qui infliges ton ignominie à l'homme bien portant. Redoute le Seigneur qui te conjure et qui te chasse; lui pour qui son disciple a reçu trente pièces d'argent; contre qui est venu son disciple Judas Iscariote, et il l'a embrassé par perfidie; contre qui sont venus les envoyés des grands-prêtres avec des torches, des épées et des bâtons; qu'ils ont saisi, qu'ils ont frappé à la joue, et qu'ils ont emmené dans la cour de Caïphe, devant Caïphe; que ses disciples ont fui; contre qui les grands-prêtres ont cherché un grief de mort, un faux témoin pour dire : « <Cet homme a dit :> Je détruirai le temple de Dieu et le rebâtirai en trois jours »; que <le> grand-prêtre adjurait par le Dieu vivant, en lui disant : « Est-ce toi le Fils de Dieu? »; qui a répondu : « Tu l'as dit; mais moi je dis que vous verrez le Fils de l'homme allant au Ciel sur les nuées et assis à la droite de la puissance »; auquel les Juifs ont craché au visage, et il l'ont violenté et l'ont frappé à la joue en disant : « Apprends-nous, Christ, qui est celui qui t'a frappé »; qui est resté debout

1. Cf. Mat., xxvi, 47-75, Marc, xiv, 43-72, Luc, xxii, 47-71, Jean, xviii, 3-27. —
 2. Lire sans doute и лобзза и, cf. l. 6, etc. — 3. Variante intéressante de дрѣкольми
 (жрѣдьми Sav.) des manuscrits de l'Évangile. — 4. Pour глаголъшта, et on doit
 supposer une lacune, soit съ рече' Рязоръ, d'après Mat., xxvi, 61, soit (approxima-
 tivement) слзшахъ и глаголъштъ' Рязоръ, d'après Marc, xiv, 58. — 5. Lire
 заклинаше, d'après l'Évangile (Mat., xxvi, 63, etc.), et d'après le singulier глагола
 qui suit.

шлемзи бсѣж ношь стоуденѣж на дворѣ Каиафинѣ⁶ егоже Петрох видѣ шчима,
 Fol. 48 b. стоѣж вѣс коурениѣ⁶, ꙗко бсѣхъ мѣстѣхъ тои⁶ ноши до коурѣи вѣспѣтиѣ
 триши откврже. сѣ⁶ приемзи покаание, по коурѣи вѣспѣти, оученика Петра
 с<ва>тааго. Стоѣкзи бсѣж ношь, послужь О<тъ>цю своемуу н<е>в<е>сз-
 ноумоу, Б<ог>оу всемогъщюму творащюму силѣ, побѣдитель естз на бсѣкѣ⁵
 неприѣзнь ношънѣж, побѣдитель естз на бсѣкѣ колѣзнь ношънѣж, побѣди-
 тель естз на бса твомъ⁷ и та сама вѣшедзшѣж нзинѣ въ тѣло се, трасавице,
 оукорен(ен)ал⁸ ѣзе даромъ Б<ог>а бесзмртзнааго. Белитз ти изити ꙗ-сего
 раба своего, приемла покаание его ꙗко Петроки покаание. ꙗ избѣгни из него
 сз бсѣми твоими ꙗ сз бсѣми похотъми⁹ сконими, ꙗ не имѣи вѣзвращениѣ кз¹⁰
 * Fol. 49 a. немому. Отзметаетз бо ти пѣти прѣходзизнѣ и бса стъза, ꙗ затварѣетз ти бса
 дьбри вѣходзизнѣ, вѣклѣ⁶етз же сздавие, даетз же слабѣ имени твоемоу¹⁰
 с<ва>тоумоу, сз О<тъ>цемъ и С<зи>номъ, нзинѣ и при<сно> ||

au tribunal, brutalisé et interrogé pendant toute la nuit froide dans la cour de Caïphe; que Pierre a vu violenter, se tenant lui-même près du feu(?), et dans tous les lieux il (le) renia trois fois cette nuit-là avant le chant du coq; qui a agréé le repentir, après le chant du coq, de son disciple saint Pierre. Lui qui s'est tenu debout pendant toute la nuit, servant son Père céleste, le Dieu tout-puissant qui crée la puissance, il est le vainqueur de tout démon de la nuit, il est le vainqueur de toute souffrance nocturne, il est le vainqueur de toutes tes (fièvres) et de toi-même qui es entrée maintenant dans le corps que voici, fièvre, maladie méprisée par la grâce du Dieu immortel. Il te commande de sortir de son serviteur que voici, agréant son repentir comme (il a agréé) le repentir de Pierre. Sors de lui avec toutes tes (fièvres) et avec tous tes désirs, et sans retour vers lui. Car il te refuse les voies de passage et tous les sentiers, il te ferme toute porte d'accès, il établit la santé, il donne la gloire à <son> saint nom, avec le Père et le Fils, maintenant et toujours, etc.

6. *Sic* Geitler, mais cette leçon ne donne pas un sens. A défaut d'une conjecture satisfaisante, je traduis comme si le texte portait **влизъ коурениѣ** « près du feu », où cependant **коурение**, remplaçant **огнь** de l'Évangile, aurait une acception qui n'est pas attestée par ailleurs. On peut encore supposer **вз сзкроушении** (**во бсѣхъ...**) « se (tenant) dans l'affliction... ». — 7. Cf. p. 73, l. 4. — 8. Les parenthèses sont de Geitler : lire **оукоренал**, cf. p. 73, l. 4. — 9. Les désirs qui accompagnent la fièvre, par exemple le désir de boire. — 10. Lire **своемоу**, cf. p. 74, l. 8.

Ѣко прославлѣтѣз са О<тъ>цѣмь и с<вѣ>т<и>мь Д<оу>хомь, нзінѣ и
присно и в<з> вѣкзи> ||

МОЛ<ИТВА>

над<з> трасомом<ь> вѣ ѣ часз.

Бнетз тѣ, трисавице¹, Г<оспод>ь, часзнаа, смлѣшиѣ вѣ ѣ часз сего⁵
биениемь неотвѣтзномь. Вѣзбранѣтѣз ти вѣрѣмени вѣстанззнааго і часмз-
нааго Б<ог>з биензи Пилатомь² і прѣданзи на распатіе, ведензи вон Пилати
вѣ мрѣкории³ ш немѣже сѣвзраша са вѣ мрѣкории³ егоже сѣвзлзкзше
* Fol. 50 a. шдѣша хламидож чрзвленож і, и¹сплетзше вѣнець отз трзнииѣ, вѣзложиша на
главѣ емоу, и вѣ десницѣ емоу вѣдѣша трѣсть¹⁰ емоуже Иудѣи поклониша
са рѣгажше са и гл<агол>жше¹⁰ радоуи са, ц<ѣса>рю Иудѣискз емоуже
Иудѣи запльбаша очи, і трестиж биша и по главѣ¹⁰ емоуже Иудѣи порѣгаша
са, пакзи сѣвѣша хламида і, обзлзкзше и пакзи вѣ ризѣ его, ведоша и на
распатіе¹⁰ егоже кр<з>стз задѣша Кюринѣниноу¹⁰ егоже прикедзше вѣ мѣсто

Car il est glorifié par le Père et le Saint-Esprit, maintenant et toujours
et dans <les siècles des siècles. Amen>.

Prière sur qui est agité par la fièvre à trois heures.

Le Seigneur te frappe, fièvre qui attaques à heure fixe, qui saisis le malade
que voici à trois heures en le frappant sans excuse. Dieu t'interdit le temps
du lever et celui de l'attente, lui qui a été frappé par Pilate et a été livré pour
être crucifié; qui a été conduit par les soldats de Pilate au prétoire; autour de
qui ils se sont rassemblés au prétoire; à qui ils ont ôté les vêtements et qu'ils
ont revêtu d'un manteau d'écarlate et, tressant une couronne d'épines, ils la
lui ont posée sur la tête, et ils lui ont mis dans la main droite un roseau;
devant qui les Juifs se sont inclinés en le raillant et en disant : « Salut, roi
des Juifs »; à qui les Juifs ont craché dans les yeux, et ils l'ont frappé à la
tête avec un roseau; de qui les Juifs se sont moqués, ils lui ont retiré le
manteau et, lui remettant ses vêtements, ils l'ont emmené pour le crucifier;
dont ils ont fait porter la croix par l'homme de Cyrène; qu'ils ont mené

1. Sic Geitler, pour трасавице. — 2. Le récit de l'Évangile dans cette prière suit
presque fidèlement Mat., xxvii, 26-38. — 3. Mot curieux, inconnu des manuscrits de
l'Évangile, qui rendent « prétoire » par прѣторз (преторз) ou сѣдиште.

дѡбзнос⁴; даша емоу пити оцетъ размѣшьше съ злчичиѣ' иже вькоушиз не хотѣ пити его' егоже Иудѣи съвлѣша і пригвоздиша и на распонѣ въ дебатзи часъ⁵, і раздѣлиша себѣ риззи его, і о риззи его меташа жрѣбниѣ' съ нимъже распата вѣисте разбоинника, единъ о деснѣж а друугзи о шюжж. Съ Г<оспод>ъ
 5 вьнетъ тѣ і оумрѣшкѣтъ тѣ, распензи сѣ на распонѣ въ трет[ь]и⁶ часъ, длетъ же сздавие непорочнѡ * семоу ракоу скоемоу.

* Fol. 50 b.

Ѣко прославлѣтъ сѣ има О<тъ>ца и С<зи>на и с<ва>тааго Д<оу>ха.

МОЛ<ИТВА>

НАД<Х> ТРАСОМОМ<Ъ> ПЛАДЬНѢ.

10 Г<оспод>і, слава вьздаж, възлагаж рѣжж мож на раба твоего сего, і запрѣшаж тебѣ, трасавице полоуденнаа, іменемъ Г<осподъ>немъ' оубои сѣ его, емоуже гл<агол>ахѣ¹. Аще тзи еси С<зи>нъ Б<о>жен, вьстани нзинѣ отъ распона того і вѣроуемъ² въ тѣ. Трасавице сѣшиѣ въ члов<ѣ>цѣ сѣмъ, оубои сѣ Г<оспод>а, і оумрѣтви сѣ' егоже оубоѣ сѣ разбоинникъ і рече' Помани

au Lieu du Crâne, et ils lui ont donné à boire le vinaigre qu'ils avaient mélangé avec le fiel; qui, en ayant goûté, n'a pas voulu en boire; que les Juifs ont déshabillé, et ils l'ont cloué sur la croix à neuf heures, ils se sont partagé ses vêtements, et ils ont tiré au sort ses vêtements; avec qui ont été crucifiés les deux larrons, l'un à sa droite et l'autre à sa gauche. C'est ce Seigneur qui te frappe et te mortifie, lui qui a été crucifié sur la croix à la troisième heure, et il donne une santé sans défaut à son serviteur que voici.

Car le nom du Père, du Fils et du Saint-Esprit est glorifié.

Prière sur qui est agité par la fièvre à midi.

Seigneur, je rends grâces, je pose ma main sur ton serviteur que voici, et je te conjure, fièvre de midi, par le nom du Seigneur : crains-le, lui à qui on disait : « Si tu es le Fils de Dieu, lève-toi maintenant de cette croix, et nous croyons en toi ». Fièvre qui es en cet homme, crains le Seigneur, et mortifie-toi; lui que le larron a craint, et il a dit : « Souviens-toi de moi,

4. Expression plus récente que celle des manuscrits anciens de l'Évangile : **кранижко мѣсто**; voir Jagić, *Entstehungsgeschichte*, p. 312. — 5. « A neuf heures », selon la division nouvelle du jour, mais plus loin (l. 5) « à la troisième heure », conformément au texte de Marc, xv, 25. — 6. Les crochets sont de Geitler.

1. Suite du résumé de l'Évangile (Mat., xxvii, 40 et suiv., etc.). — 2. L'Évangile a le perfectif : **вѣрѣ имемъ** Mat., xxvii, 42 = Marc, xv, 32.

ма, Г<оспод>и, въ цѣса>р<ь>ствѣи твоємъ* емоуже сѣщю на распонѣ сазнзце помрачи свѣтъ свои* възпикзшааго на распонѣ къ Б<ог>оу, зацѣжденааго из гдѣзи оцътомъ, прободенааго на кр<ъ>стѣ копиемъ і испоушшааго ѣзбож кода и крзкъ, рекзшааго* Б<о>же, сзхрани д<оу>ха мои* поклоньшааго главѣ

* Fol. 51 a. на распонѣ* въ негоже испоушениемъ³ д<оу>ха землѣ потрасе са, і камє*ниє 5
распаде са, шпона цр<ъ>к<ъ>вьнаа разазра са, гроби отвѣса са, тѣлеса мрткзмиз оуготовиша са⁴* егоже сотьникз оужасе са і кси сѣщии сз нимъ, емоуже рѣша ѣко* съ естз С<ъ>зи>нз Б<о>жеи въ истинѣ. Тзи же, трасавице, паче бѣхз оубои са Г<оспод>а, і възтрепещи і извѣгни і-сего раба Г<оспод>а>нѣ, і отиди отз него. 10

Ѳ. Ёко прославлѣетз са има О<тъ>ца и С<ъ>зина> ||

МОЛ<ИТКА>

над<ъ> бѣсзноужштиими са.

Б<ог>ъ б<о>гомъ, Г<оспод>ь г<оспо>деи, огоньзихз д<оу>хз творецъ, бесплзтзнизихз силз хждожникз¹, н<е>б<е>с<ъ>нзихз кзизньникз², егоже 15
не видѣ ни единз отз ч<л>овѣ>кз ни видѣти можетз, егоже оубоѣвз³ кзназь і бѣтъ тварь, іже еси разгрздѣбзшии иногда архистратигз і сз своеж ег

* Fol. 51 b. слоужзбож ослоушаниемъ отвѣргзшиз са сзвргзи на землѣ, і остѣплъшамъ сз нимъ л<н>ѣ<е>лзи, демонзи ззлобож кзи(кз)ша⁴, въ гдѣбинзи⁵ трзторз-

Seigneur, dans ton royaume » ; quand il était sur la croix, le soleil a obscurci son éclat ; lui qui sur la croix a jeté un cri vers Dieu, qui a été humecté du vinaigre de l'éponge, qui a été percé sur la croix par la lance et qui a répandu par sa blessure de l'eau et du sang, qui a dit : « Dieu, garde mon esprit », qui a incliné la tête sur la croix ; au moment où il a rendu l'âme, la terre a tremblé, les pierres se sont fendues, le voile du temple s'est déchiré, les tombeaux se sont ouverts, les corps des morts se sont apprêtés ; devant qui le centenier s'est effrayé ainsi que tous ceux qui étaient avec lui, à qui ils ont dit : « Celui-ci est en vérité le Fils de Dieu ». Et toi, fièvre, plus que

3. Lire въ... испоушениє. — 4. « ils s'apprêtèrent » (pour le Jugement dernier) ; l'Évangile dit simplement ἠγέρθησαν (sl. вкзсташа) Mat., ххvii, 52.

1. Geitler рждожникз. — 2. Cf. кзизни, p. 100, l. 17, pour l'usuel кззнь. —
— 3. Lire егоже <са> оубоѣ к<съ>, d'après le grec (ms. P²). — 4. Les parenthèses sont de Geitler. — 5. D'après le grec (et cf. p. 83, l. 12), on peut conjecturer въ <тъмѣ> гдѣбинзи.

ΕΥΧΑΙ

ἦτοι ἔξορκισμοὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου πρὸς τοὺς πάσχοντας ὑπὸ δαιμόνων, καὶ ἑκάστην ἀσθένειαν¹.

5 Ὁ Θεὸς τῶν θεῶν καὶ Κύριος τῶν κυρίων, ὁ τῶν πυρίνων ταγματῶν² δημιουργὸς καὶ τῶν αὐλῶν δυνάμεων τεχνουργός, ὁ τῶν ἐπουρανίων καὶ τῶν ἐπιγείων³ τεχνίτης, ὃν εἶδεν οὐδεὶς ἀνθρώπων οὐδὲ ἰδεῖν δύναται, ὃν φοβεῖται καὶ τρέμει πᾶσα ἡ κτίσις⁴, ὁ τὸν τραχηλιάσαντά ποτε ἀρχιστράτηγον καὶ τὴν τούτου⁵ λειτουργίαν παρακοῇ ἀθετήσαντα ρήξας⁶ ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ τοὺς συναποστάτας αὐτῷ ἀγγέλους, δαίμονας⁷ γενομένους, εἰς σκότωσιν βυθοῦ ταρταρώσας⁸. δὸς τὸν ἀφορκισμὸν τούτου, ἐπὶ τῷ φρικτῷ ὀνόματί σου τελούμενον, φόβῳ γενέσθαι αὐτῷ

quiconque, crains le Seigneur, tremble, enfuis-toi de ce serviteur du Seigneur, et va-t'en de lui.

A haute voix : Car le nom du Père, du Fils <et du Saint-Esprit> est glorifié.

PRIÈRE SUR LES POSSÉDÉS.

Dieu des dieux, Seigneur des seigneurs, créateur des esprits de feu, artisan des puissances immatérielles, ingénieur des choses célestes, que pas un homme n'a vu ni ne peut voir, qu'a redouté <tout> prince et toute (la) création, qui as précipité sur la terre l'archistratège qui devint jadis orgueilleux et qui par sa désobéissance se renia en même temps que son service, et qui as livré aux profondeurs du Tartare les anges qui se sont révoltés avec lui et sont devenus démons par leur méchanceté; fais que mon adjuration, accomplie

Texte de base : G pp. 729-731. Variante : P² pp. 229-238.

1. Ἐυχὴ ἐπὶ χειμαζομένων ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων α' P². — 2. S = πνευμάτων. — 3. καὶ τῶν ἐπιγείων manque dans S. — 4. ὃν ἐφοβήθη πᾶς ἄρχων καὶ πᾶσα ἡ κτίσις P² = S. — 5. αὐτοῦ P² — 6. ρήψας (= ρίψας) P² = S. — 7. τῆ κακίᾳ add. P² = S. — 8. εἰς σκότος βάθους Ταρτάρῳ παραδούς P²; S répond à εἰς βυθοῦς Ταρτάρου παραδούς (ou ταρταρώσας), mais doit être altéré; en grec et en slave, il faut penser à l'influence du texte dont s'inspire cette prière : ταρταρώσας παρέδωκεν II Pierre, II, 4.

сѣзѣмъ прѣданъ⁶ дажди заклинание мое⁷, ѿ страшнѣмъ имени твоемъ
сѣврзшасмоу, грозноу ѣзѣти бождоу злоумоу і бѣмъ хранителемъ его
спадшимъ съ нимъ съ вѣшнѣмъ сѣтлостѣ, і обрати н на бѣжаніе, і
заповѣжди емоу отити отъ сѣдѣ⁸, да би к⁹ томоу ничесоже брѣдѣна на
тѣлесехъ сихъ знаменабаемъихъ сѣдѣалъ, нъ да приматъ крѣпость снѣ
знаменабаемѣи дрзжакоу настѣпѣти на змиа и скорѣѣи і на бѣсѣ силѣ
бражиѣ, шже⁹ еси победѣлъ. Твое бо поетъ са і величитъ отъ¹⁰ бѣсѣ дѣ-
ханиѣ страхомъ слабитъ са прѣс<ва>тоѣ имѣ твое¹¹, Ѡ<тъ>ца и с<зи>на
и с<ва>та<аго> Дѡуха ||

¹ Fol. 52 a. Заклинаѣ та, злѣзи начальниче хоульнѣи, начельниче¹ ѡт<з>*трзженѣ² 10
і самодѣльниче лѣкавѣи. Заклинаѣ та, сѣврзженѣ отъ вѣшнѣмъ сѣтл-
лостѣ, и кѣ тѣмъ глѣбинѣи низвѣ(де)нѣ³ за грдость. Заклинаѣ та і бѣсѣ
спадшимъ твоѣмъ силѣ бѣ сѣдѣ твоѣмъ волѣ. Заклинаѣ та, д<оу>ше злѣзи,
Б<о>гомъ Сѣваотомъ і бѣмъ воинствомъ, а<н>ѣ<е>лѣзи Б<о>жѣи і Ата-
наилемъ, Б<о>гомъ бѣсѣдржителемъ⁴ изидѣ, отидѣ. Заклинаѣ та Б<о>гомъ 15
сѣтворѣшимъ бѣсѣчскаѣ, і с<ва>тѣмъ Д<оу>хомъ⁴, и единочадѣимъ его
с<зи>номъ рожденѣимъ отъ него прѣвѣ бѣсѣхъ вѣкѣ неизгла<гола>нѣно, сѣтво-

en ton nom terrible, soit redoutable au prince du mal et à tous ses défenseurs
tombés avec lui de la lumière d'en haut, mets-le en fuite et commande-lui de
partir d'ici, pour qu'il ne fasse plus rien de nuisible à ces corps marqués (de
ton sceau), mais que ceux-ci, qui sont marqués (du signe) de force, reçoivent
le pouvoir de fouler aux pieds les serpents, les scorpions et toute puissance de
l'ennemi, <comme> tu l'as ordonné. Car ton très saint nom est chanté et
exalté <et> il est glorifié dans la crainte par tout ce qui respire, Père, Fils
et Saint-Esprit, etc.

Je te conjure, principe mauvais du blasphème, auteur de la révolte et

6. Lire прѣдавъ. — 7. On attendrait plus correctement le datif **ЗАКЛИНАНИЮ**
МОЕМОУ (ou peut-être **СЕМОУ** = τούτου). — 8. Lire peut-être **ОТЪИДѢ** (= παντελώς).
— 9. Lire sans doute **ѣко** (= ὡς P²), que les copistes auront compris au sens de
« parce que »; pour l'extension de la conjonction **ИМЪЖЕ** en vieux slave tardif, voir
Jagić, *Entstehungsgeschichte*, pp. 349, 381. — 10. Lire **и** отъ. — 11. Supprimer **твое**.

1. Pour **начальниче**. — 2. Lire **ѡт<з>врзженѣи** ou plutôt **ѡт<з>врзженѣнѣи**
(de **отъврзженіе**), traduction libre de τῆς ἀντὶρσίας. — 3. Les parenthèses sont de
Geitler. — 4. En regard de Λόγῳ : supprimer **и**, et **сѣзімъ Дѡомъ** doit être une alté-
ration de **слокомъ**.

προηγούμενῳ⁹ τῆς πονηρίας καὶ πάσαις ταῖς φάλαξιν¹⁰ αὐτοῦ ταῖς συνεκπέσουσαις αὐτῷ ἐκ τῆς ἄνω φωτοφορίας, καὶ τρέψον αὐτὸν εἰς φυγὴν, καὶ ἐπίταξον αὐτῷ καὶ τοῖς δαίμοσιν αὐτοῦ¹¹ ἀναχωρῆσαι παντελῶς¹², ἵνα μὴ τι βλαβερὸν¹³ κατὰ τὴν ἐσφραγισμένην εἰκόνα¹⁴ ἐργάσθαι, ἀλλὰ λαβέτωσαν¹⁵ ἰσχὺν οὗτοι οἱ ἐσφραγισμένοι¹⁶ κραταιότητος τοῦ πατεῖν
 3 ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπιῶν καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ¹⁷. Σοῦ γὰρ ὑμνεῖται καὶ μεγαλύνεται καὶ παρὰ πάσης πνοῆς ἐν φόβῳ δοξάζεται τὸ πανάγιον ὄνομα, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νῦν καί, etc.

ΕΥΧΗ

ἑτέρα τοῦ αὐτοῦ¹.

10 Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Ἐξορκίζω σε, τὸν ἀρχέκακον² τῆς βλασφημίας, τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἀνταρσίας καὶ αὐτουργὸν τῆς πονηρίας. Ἐξορκίζω σε, τὸν ἐκκριθέντα ἐκ τῆς ἄνω φωτοφορίας, καὶ σκότῳ βυθοῦ³ κατενεχθέντα διὰ τὴν ἔπαρσιν. Ἐξορκίζω σὲ καὶ πᾶσαν τὴν⁴ ἐκπεσοῦσαν δύναμιν τῆς σῆς ἀκόλουθον προαιρέσεως. Ὀρκίζω σε, πνεῦμα ἀκάθαρτον⁵, κατὰ τοῦ Θεοῦ Σαβαώθ καὶ πάσης
 15 στρατιᾶς ἀγγέλων Θεοῦ, Ἄδωναί, Ἐλωί⁶, Θεοῦ παντοκράτορος· ἐξελθε καὶ ἀπαναχώρησον ἀπὸ τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ τοῦδε⁷. Ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ πάντα Λόγῳ κτίσαντος, καὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ⁸ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ πρὸ τῶν αἰώνων ἀρρήτως καὶ ἀπαθῶς⁹ ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντος, τοῦ τὴν ἀόρατον καὶ ὄρατὴν κτίσιν δημιουρ-

agent de perfidie. Je te conjure, toi qui as été précipité de la lumière d'en haut et rejeté dans les ténèbres des profondeurs à cause de ton orgueil. Je te conjure, toi et toute ta puissance déchue à la suite de ta volonté. Je te conjure, esprit mauvais, par le Dieu Sabaoth et toute son armée, par les anges de Dieu et par Athanaël, par le Dieu tout-puissant : sors, va-t'en. Je te conjure par le Dieu qui a créé toutes choses par son <Verbe>, et par son Fils unique qui est né de lui ineffablement avant tous les siècles, par celui qui a créé toute la création invisible et visible, qui a façonné l'homme à

9. αὐτῷ τε τῷ ἡγεμόνι... καὶ P². — 10. S suppose une leçon altérée ταῖς φύλαξιν. — 11. ἐπίταξον... αὐτοῦ om. P²; καὶ τοῖς δαίμοσιν αὐτοῦ om. S. — 12. ἀναχώρησον τελεί P²; S « s'en aller d'ici » (= ἐντεῦθεν), mais il peut s'agir d'une altération du slave. — 13. λυπηρόν add. P², supposant sans doute λοιπόν d'après S « en outre ». — 14. κατὰ τῶν εἰκόνων τῶν σφραγισμένων P² = S. — 15. λάβωσιν P². — 16. σφραγισμένοι P² = S. — 17. ὡς ἐκέλευσας add. P² = S : c'est en effet une citation de Luc, x, 19.

Texte : suite de la prière précédente.

1. P² ■ le chiffre B (= ἀπορκισμός β'); S n'indique le changement de prière que par une majuscule. — 2. τὸν ἀρχέγονον P². — 3. καὶ εἰς σκότος βάθου P². — 4. σὴν add. P² = S. — 5. S « mauvais ». — 6. A la place de Ἄδωναί, Ἐλωί, S suppose Ἀθαναήλ. Cf. Ναθαναήλ, ἀρχάγγελος ὁ ἐπὶ τῆς ἐξουσίας dans la prière de saint Grégoire (cod. Ottob. gr. 290, f. 72 r., éd. Th. Schermann, *Römische Quartalschrift*, xvii [1903], p. 336). — 7. ἀπὸ τοῦ δούλου ... τοῦδε om. S. — 8. τοῦ Κυρίου ἡμῶν om. P², τοῦ Κυρίου... Χριστοῦ om. S. — 9. καὶ ἀπαθῶς; om. P² = S.

ръшиимъ невидимѣж і видимѣж бсѣ тварь, сзздакшиимъ ч<лобѣ>ка по
 образоу своему, і словескнзиими і⁵ жикотнзиими ненаселенѣж оукрашешемъ,
 закономъ прѣкое подобашемъ бса нашедша емь⁶ і с<х>п<асе>ниемъ⁷ на
 пять етерз колеж настабшемъ, і а<н>ѣ<е>ли пристаблиениемъ сзхранешемъ,
 * Fol. 52 b. потопльшиимъ кодож * сз кзише, і подзи<е>б<е>снзиимъ глѣбинзи оудрзжакъ- 5
 шимъ, п сползи⁸ нечѣствокавшаимъ погоубльшешемъ ѡ⁹, і стазпомъ нечѣсти-
 кнзиимъ потрадшешемъ, і землѣ Содомскѣж и Гоморзскѣж огнемъ б<о>жесткь-
 нзиимъ попальшешемъ, егоже сзвѣстиж дзимъ не оугасамъ коуритъ са, прокикзи¹⁰
 жьзломъ море і люди свож ногами не омочьшамъ са пробедшешемъ, мѣчителѣ¹¹
 і вомъ на Б<ог>а коужша въ вѣкзи клзнами погрѣжшешемъ, ѡззикзи иноплеме- 10
 ньнзикзи¹² потрѣбшешемъ, законъ нечестиѣ раздроушнзиимъ браниж, въплѣ-
 щшиимъ са отъ Марии дѣвица на послѣдокъ, рождшиимъ са ннздреченно,
 і цѣлзи печати чистотзи прѣкзиша¹³, избольшиимъ отнзиити крщениемъ
 ветхѣжъ скврнѣ нашѣ, емже еси нзи прѣстаблиениемъ оскврнилъ, і затво-
 * Fol. 53 a. рение¹⁴ грѣ*хоу сзтворзшешемъ. Заклинѣж та Б<о>г<о>мъ крщшшиимъ са въ 15
 Иерзданѣ і образъ илии неистѣлѣниѣ подавзша¹⁵ въ водѣ погрѣжениемъ,
 емоуже а<н>ѣ<е>ли п бса силзи н<е>б<е>снзиимъ днбиша са въплѣщша са
 Б<ог>а видаше сзмѣрениемъ, Б<о>жиж оуснж нашеж платнж поврзѣвзшѣ
 са, егда же безначальнзи О<тъ>ць безначальное рождѣство С<зи>ноу своему
 отзкрзи, і с<вѣ>таго Д<оу>ха сзшествие Троицьское сзвзкоупление сзвѣ- 20

son image et qui a orné d'animaux raisonnables la terre inhabitée, qui a d'abord <instruit> tous (les hommes) par une loi appropriée et, <sans (loi) écrite>, les a fait guider par leur volonté sur un certain chemin et les a fait garder par les anges qu'il plaçait près d'eux, qui a envoyé d'en haut l'eau du déluge, (puis) a fermé les cataractes sous le ciel, qui a fait périr les géants sacrilèges, qui a ébranlé la tour des impurs, qui a brûlé du feu divin la terre de Sodome et de Gomorrhe, en témoignage de quoi il s'(en) exhale une fumée

5. Supprimer і. — 6. Altéré : d'après le grec, on suppose наоучшшиимъ. — 7. Lire d'après le grec і неписьаниемъ. — 8. Geitler исползи; comme ѣко исполнз Ps. xviii, 6 (Ps. Sin.) peut être lu ѣко и сполнз, il n'y a pas d'exemple probant en vieux slave d'une forme исполнз, et en slavon cette forme peut résulter d'une lecture fautive du Psautier. — 9. Supprimer ■ : la ponctuation chez Geitler montre que le passage n'était plus compris. — 10. Lire прокикзи<мъ>. — 11. Lire sans doute <и> мѣчителѣ. — 12. Lire иноплемєньнзи (plutôt que иноплемєньникзи). — 13. Remanié, et de façon fautive, печать étant masculin : on peut conjecturer стрѣгшешемъ = τρησαντος. — 14. Lire sûrement растворение. — 15. Lire подавзшешемъ.

γήσαντος, τοῦ κατ' εἰκόνα ἰδίαν τὸν ἄνθρωπον πλαστουργήσαντος¹⁰, τοῦ νόμῳ πρότερον φυσικῶς ταῦτα¹¹ παιδαγωγήσαντος¹², καὶ ἀγγέλων ἐπιστάσι φυλάξαντος, τοῦ ὕδατι τὴν ἁμαρτιάν¹³ κατακλύσαντος ἄνωθεν, καὶ τὰς ὑπ' οὐρανὸν ἀβύσσους ἀναστομώσαντος¹⁴, καὶ γίγαντας ἀσεθήσαντας καταφθείραντος, καὶ πύργον τῶν βεβήλων κατασεύσαντος, καὶ γῆν⁵ Σοδόμων καὶ Γομόρρων πυρὶ καὶ θείῳ¹⁵ τεφρώσαντος, οὗ μάρτυς καπνὸς ἀκοίμητος ἐξατριίζεται, τῇ βάρβιδι πέλαγος ῥήξαντος καὶ λαὸν ἀβρόχοις ποσὶ περάσαντος, καὶ τύραννον Φαραῶν¹⁶ καὶ στρατὸν θεομάχον¹⁷ εἰς αἰῶνα τοῖς κύμασι καταλύσαντος¹⁸, τῆς ἀσεβείας πόλεμον¹⁹, τοῦ ἐπ' ἐσχάτων²⁰ ἐκ παρθένου ἀγνῆς²¹ σαρκωθέντος, ἀνεκλαλήτως²² καὶ σώας τὰς σφραγίδας τῆς ἀγγελίας φυλάξαντος²³, τοῦ πλῦναι βαπτίσματι τὸν παλαιὸν ἡμῶν ῥύπον²⁴ εὐδοκήσαντος,¹⁰ ὃν ἡμεῖς διὰ τῆς παραβάσεως ἐπεσπασάμεθα²⁵. Ἐξορκίζω σε κατὰ²⁶ τοῦ βαπτισθέντος ἐν Ἰορδάνῃ καὶ τύπον ἡμῖν ἀφθαρσίας ἐν ὕδατι κατὰ χάριν παρεχόμενον²⁷, ὃν ἄγγελοι καὶ πᾶσαι αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν κατεπλάγησαν τὸν σαρκωθέντα Θεὸν βλέπουσαι μετριάσαντα²⁸, ὅτε ὁ ἄναρχος Πατὴρ τὴν ἄναρχον γέννησιν τοῦ Υἱοῦ ἀπεκάλυψε καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἡ κατὰβασις τῆς Τριάδος τὴν ἕνωσιν ἐμαρτύρησεν. Ὀρκίζω σε κατ' ἐκείνου²⁹ τοῦ ἄνεμον³⁰

qui ne s'éteint pas, qui a frappé la mer de la verge et a fait traverser son peuple à pied sec, qui a submergé sous les vagues pour l'éternité le tyran et son armée qui combattait contre Dieu, qui a exterminé les peuples étrangers, qui a détruit par la guerre la loi de l'impunité, qui s'est incarné finalement de la Vierge Marie, qui est né ineffablement en <conservant> intact le sceau de la chasteté, qui a daigné laver par le baptême notre souillure ancienne, dont tu nous avais marqués à cause de la transgression, et qui n'a fait <fondre> le péché. Je te conjure par le Dieu qui n'a été baptisé dans le Jourdain et qui nous a donné par l'immersion dans l'eau un emblème de la pureté, par celui qu'ont admiré les anges et toutes les puissances célestes en voyant Dieu s'incarner avec humilité, l'essence divine se couvrir de notre chair, quand le Père sans commencement a dévoilé la naissance sans commencement de son Fils, et quand la descente du Saint-Esprit a témoigné l'union de la Trinité; par celui

10. καὶ ζῳοῖς λογικοῖς τὴν οἰκον ἡμερώσαντος add. P² = S. — 11. φυσικῶς πάντα P²; S (altéré) confirme πάντα, et répond à φυσικῶς (la « loi naturelle ») par « une loi appropriée ». — 12. καὶ ἀγράφῳ ἐπὶ ὁδῶ καὶ τὴν προαίρεσιν ὁδηγήσαντος P²; S suggère un texte meilleur : καὶ ἀγράφως ἐπὶ ὁδῶ τινι προαίρεσει ὁδηγήσαντος. — 13. τὴν ἁμαρτιάν om. P² = S. — 14. S « ayant retenu » = ἀπостоμώσαντος : les deux leçons s'appuient également sur la Genèse, VII, 11 et VIII, 2. — 15. S « par le feu divin » = πυρὶ θείῳ, avec confusion de θεῖος, adj., et de θεῖον « soufre ». — 16. Φαραῶ om. S. — 17. καὶ στρατομάχων P². — 18. Lire κατακλύσαντος, ou plutôt καταχῶσαντος P² (S « ayant englouti ») : il y a une lacune dans G, et καταλύσαντος appartient à la phrase qui suit. — 19. τοῦ ἔθνη ἀλλόφυλα ἐξολοθρεύσαντος καὶ ἄνομον τῆς ἀσεβείας καταλύσαντος πόλεμον P²; S répond à (τὰ) ἔθνη... ἐξολοθρεύσαντος, τοῦ (τὸν) νόμον τῆς ἀσεβείας καταλύσαντος πολέμῳ, ce qui paraît meilleur. — 20. ἐπ' ἐσχάτου P². — 21. ἀγνῆς, var. Μαρίας P² = S. — 22. « né » (= τεχθέντος) add. S. — 23. τηρήσαντος P². — 24. τὸν πάλαι ῥύπον ἡμῖν P² — 25. ὃν ἡμῖν διὰ τῆς παραβάσεως ἐνεσπίλωσας, καὶ χωνευτήριον ἁμαρτίας καινοτομήσαντος P² = S. — 26. τοῦ Θεοῦ add. P² = S. — 27. τὴν ἐν τῷ ὕδατι παρασχόντας (lire παρασχόντος) κατάδυσιν P² = S. — 28. καὶ (om. S) τὴν θεῖαν οὐσίαν τῇ ἡμετέρᾳ (σαρκί add. S) κρύψαντα add. P² = S (qui traduit par le passif). — 29. ὀρκίζω ... ἐκείνου om. S. — 30. τοῖς ἀνέμοις P² = S.

ствоба' запрѣщшиимъ вѣтромъ і възненне морское оукрошьшемъ, прогна-
взшиимъ демонское [о]¹⁶ множество, і зѣнищ¹⁷ очью и-чрѣва ослапленѣ
бръною слѣпоуѣмоу просвѣщшемъ, пръкое соззание рода нашего намъ обно-
вльшемъ, въсаждшиимъ глаухимъ слоухъ і не глаголашшиимъ глаго-
лаати, і зѣнищ слѣпимъ иззѣсньшиимъ, і дабшиимъ хромимъ ходити,⁵
* Fol. 53 b. * і течение крѣви бешисланое¹⁸ заткорьшиимъ, отзтрасзшиимъ крастѣ отъ
строупивзихъ, и мртвѣимъ из гроба исכותи сѣтворьшемъ, бесѣдовавзшиимъ
намъ страс<ть>ми до гроба і ада въскрѣсенемъ испробрѣзшиимъ и бсе
ч<окъ>чѣство непоглашено смрттиж схраньшиимъ. Заклинаж та Б<о>гомъ
бседржителемъ, въздхнѣвзшиимъ б<о>жествьнѣ Д<оу>хъ въ пр<оро>кѣ і
ап<осто>лѣ поспѣхобавзшиимъ, и бсѣ бселенѣж благовѣриѣ испазньшиимъ,¹⁰
оубои са, бѣжи, отзтѣци, штиди, бсѣкъ демонъ нечистѣ і скврънзѣ,
прѣисподьнии земля, глѣбинѣ, трѣторскѣмъ азжи и¹⁹ блазномъ льсти-
вѣ, необразнѣ, многообразнѣ, видимѣ бестоудѣ ради, невидимѣ же
лицемѣриѣ идеже аще еси, і отзидѣже аще идеши, или самъ еси Бельзѣолъ,¹⁵
* Fol. 54 a. і²⁰ невидимъ, или грѣдъ, или животномъ видѣнемъ авлѣмъ са, или змие-
бомъ или зѣриномъ лицемъ, или коурениемъ или дзимомъ етеромъ видимъ,
или ѣко огонь възгараж са, или прикидѣнемъ са авлѣмъ ѣко се ижескъ
полъ, или женескъ, или гадомъ, или птицеж, или ношиж глаголѣ, или
глаухострашѣ²¹ і прѣтекѣ²², или въ лоуцѣ сѣвѣшавѣ, или въ винѣ пиешъ²⁰
мнозѣ, или въ ѣзи, или въ болѣзни, или въ слззахъ похотѣнзихъ, или на

qui a grondé les vents et a calmé les flots de la mer, qui a chassé la multitude
des démons et qui avec de la boue a éclairé <les> pupille<s> des yeux de
l'aveugle qui étaient aveuglées de naissance, qui nous a rénové la formation
primitive de notre espèce, qui a mis l'ouïe chez les sourds et la parole chez
les muets, qui a éclairé la pupille des aveugles, qui a fait marcher les boiteux,
qui a arrêté l'écoulement <désordonné> du sang, qui a fait tomber les

16. Les crochets sont de Geitler. — 17. Lire зѣници. — 18. D'après le grec, on
attend бешинное. — 19. Altéré : on peut conjecturer глѣбиньнѣ, трѣторскѣ аз-
жи. — 20. Lire <ли>. L'adjectif невидимъ, qui ne répond pas au grec κατὰσειον, et
qui ne répondrait que vaguement à une variante κατὰσκιον, peut être le produit d'un
remaniement : грѣдъ, au sens d'« orgueilleux », paraît traduire τυφονικόν (P², pour
τυφωνικόν) interprété comme dérivé de τυφος, mais au sens d'« affreux » il acceptait
comme antithèse « invisible ». — 21. Lire или глаухъ, <или> страша, d'après P².
— 22. Altéré : on peut supposer прѣтекъ, part. passé (sans і), « en courant par le
travers, en coupant la route », mais l'existence d'un postverbal comme прѣтека, et
d'une locution comme <с> прѣтекѣ calquant ἐξ ἐπιδρομῆς, est possible en vieux slave.

ἐπιτιμήσαντος καὶ κλύδωνα θαλάσσης πραύναντος, τὸ στίφος δαιμόνων ἐκδιώξαντος, καὶ κόρας ὀμμάτων ἀπὸ μήτρας λειπούσας πηλῶ τυφλοῖς³¹ ἀναβλέψαι ἐναρμόσαντος, καὶ τὴν ἀρχαίαν τοῦ γένους ἡμῶν διάπλασιν ἀνακαινίσαντος³², καὶ ἀλλάοις τὸ λαλεῖν ἀνορθώσαντος³³, τοῦ στίγματα λέπρας ἀποσμηξάντος, καὶ νεκροὺς ἐκ τῶν τάφων ἀναστήσαντος, τοῦ
 5 μέχρι ταφῆς τοῖς ἀνθρώποις ὀμιλήσαντος³⁴ καὶ τὸν ἄδην ἐγέρσει σκυλεύσαντος καὶ πᾶσαν τὴν ἀνθρωπότητα ἀνέλωτον τῷ θανάτῳ κατασκευάσαντος. Ὁρκίζω³⁵ σε κατὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ παντοκράτορος, τοῦ³⁶ τῇ θεοπνεύστῳ φωνῇ τοὺς ἀνθρώπους ἐμπνεύσαντος³⁶ καὶ τοῖς ἀποστόλοις συμπράξαντος, καὶ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην εὐσεβεῖας πληρώσαντος· φοβήθητι, φύγε, δραπέτευσον, ἀναχώρησον, δαιμόνιον³⁷ ἀκάθαρτον καὶ ἐναγές, καταχθόνιον, βύθιον,
 10 ἀπατηλόν, ἄμορφον³⁷, θεατὸν δι' ἀναΐδειαν, ἀθέατον διὰ τὴν ὑπόκρισιν· ὅπου ἂν τυγχάνης, ἢ³⁸ ἀπέρχη, ἢ αὐτὸς εἶ ὁ Βεελζεβούθ³⁹, ἢ κατασειῶν, ἢ δρακοντοσειδῆς, ἢ θηριοπρόσωπος, ἢ ὡς ἀτμῖς, ἢ ὡς πετεινόν, ἢ νυκτολάλον, ἢ κωφόν, ἢ ἄλαλον, ἢ ἐκφοβοῦν ἐξ ἐπιδρομῆς, ἢ σπαράσσον, ἢ ἐπιβουλεῦον ἐν ὕπνῳ βαρεῖ⁴⁰, ἢ ἐν νόσῳ, ἢ ἐν μαλακίᾳ, ἢ ἐν γέλῳτι ῥέμβον,

croûtes des lépreux et a fait surgir les morts de leur tombeau, qui nous a parlé par (ses) souffrances jusqu'au tombeau, qui a spolié l'Hadès par sa résurrection et a sauvé toute l'humanité de l'engloutissement dans la mort. Je te conjure par le Dieu tout-puissant, qui a inspiré de l'Esprit divin les prophètes et a assisté les apôtres, et qui a rempli toute la terre de piété : aie peur, fuis, sauve-toi, va-t'en, tout démon impur et souillé, souterrain, de l'abîme, <menteur du Tartare>, rusé en perfidie, sans forme, multiforme, visible par impudence, invisible par hypocrisie ; où que tu sois et d'où que tu viennes, que tu sois Belzébuth lui-même, ou invisible (?), ou orgueilleux, ou apparaissant sous l'aspect d'un animal, ou sous figure de serpent ou de bête, ou te montrant comme une vapeur ou quelque fumée, ou flamboyant comme un feu, ou te manifestant dans une vision comme (voici) un homme, ou une femme, ou en reptile, ou en oiseau, ou parlant la nuit, ou <sourd, ou faisant peur en coupant la route>, ou conspirant dans l'ail, ou bu dans le vin (pris) en grande quantité, ou dans la maladie, ou dans la langueur, ou dans les larmes

31. S (qui traduit librement) a le singulier, d'après Jean, IX. — 32. τοῦ κωφοῖς ἀκούειν ἐμφυτεύσαντος add. P² = S. — 33. ἀνορθώσαντος est sans équivalent dans S, qui fait dépendre cette proposition du verbe correspondant à ἐμφυτεύσαντος (P²) de la proposition précédente. S ajoute : « et qui a éclairé la pupille des aveugles », phrase qui est sans équivalent dans les mss. grecs. Puis P² ajoute, confirmé par S : τοῦ κωλοῖς δεδωκότος τὸν περίπατον, καὶ ῥύσιν αἰμάτων ἀτάκτων κληθρῶσαντος. — 34. τοῖς πάθεσιν ἡμῶν (S = ἡμῖν) ὀμιλήσαντος; P² = S. — 35. Ὁρκίζω P² — 36. τοῦ Πνεύμα (S add. « divin ») τοῖς προφήταις ἐμπνεύσαντος (καὶ ἀποστόλοις) P² = S. — 37. πᾶν δαιμόνιον ἀκάθαρτον κακῶν (S = καί), ἐναγές, καταχθόνιον, βύθιον, ταρταροφειδῆς, ἀπατηλόν, ἄμορφον ἢ (om. S) πολύμορφον P² = S. — 38. ὅθεν P² = S. — 39. L'ordre de cette énumération et même, en une certaine mesure, ses éléments varient d'un texte à l'autre, visiblement au gré du zèle, des connaissances et de l'ingéniosité des scribes : P² Βεελζεβούθ, ἢ κατασειῶν, ἢ τυφονικόν, ἢ ζωοφανές, ἢ θηριοπρόσωπον, ἢ ὡς ἀτμῖς, ἢ καπνός τις φαινόμενος, ἢ ὡς πῦρ ἀλλοιοῦμενον, ἢ ὡς ἄρσεν, ἢ ὡς θῆλυ, ἢ ὡς ἐρπετόν, ἢ ὡς πετεινόν, ἢ νυκτολάλον, ἢ κωφόν, ἢ φοβοῦν ἐξ ἐπιδρομῆς, ἢ σπαράσσον ἐξ ἐπιβουλής, ἢ ἐν ὕπνῳ ὕπνῳ βαρῦ, ἢ ἐν νόσῳ, ἢ ἐν μαλακίᾳ, ἢ εἰς γέλωτα ῥέμβον, ἢ εἰς δάκρυα φιλήδονα, ἢ λάγνον, ἢ δυσῶδες, ἢ ἐπιθυμητικόν, ἢ φαρμάκου φίλον, ἢ ἐρωτομηνές, ἢ ἀστριμαγές, ἢ ἐνοικομαντίας ἀίρετικόν, ἢ ἀναιδές. Et voir la traduction de S. — 40. Altéré, et de même dans P²; S suppose un texte différent, à peu près : ἢ ἐν σκορόδοις ἐπιβουλεύον, ἢ ἐν οἴνῳ πινόμενον βαρεῖ.

ἢ δάκρυα φιλήθονα ἐμποιοῦν. ἢ λάγνον, ἢ δυσῶδες⁴¹, ἢ ἐπιθυμητικόν, ἢ ἠδονικόν⁴², ἢ
 φαρμακόφιλον, ἢ ἐρωτομκνές, ἢ ἀστρομαγικόν, ἢ ἐνοικηματικόν, ἢ ἀναιδές³⁹, ἢ φιλόνεικον, ἢ
 ἀκατάστατον, ἢ τῆ σελήνῃ συναλλοιούμενον, ἢ⁴³ χρόνῳ τινὶ συντρεπόμενον, ἢ ὀρθρινόν, ἢ
 5 ἐμεσημβρινόν, ἢ μεσονυχτικόν, ἢ ἀωρίας τινός, ἢ αὐγῆς, ἢ αὐτομάτως συνήντησας, ἢ⁴⁴
 ἐπέμφθης ὑπὸ τινος, ἢ⁴⁵ προσεπέλασας ἄφνω, ἢ ἐν θαλάσῃ, ἢ ἐν ποταμῷ, ἢ ὑπὸ γῆς, ἢ
 φρέατος, ἢ κρημονῷ⁴⁶, ἢ ἐκ λάκκου, ἢ λίμνης, ἢ καλαμῶνος, ἢ ὕλης⁴⁷, ἢ ἀπογαίου, ἢ ἀκα-
 θάρτου, ἢ ἄλσους, ἢ δρυμῶνος, ἢ δένδρου⁴⁸, ἢ ὀρνέου, ἢ βροντῆς⁴⁹, ἢ ἐκ στέγης λουτροῦ,
 ἢ ἐν κολυμβήθρα⁵⁰ ὑδάτων, ἢ ἐκ μνήματος εἰδωλικοῦ, ἢ ὅθεν ἴσμεν καὶ οὐκ ἴσμεν, γνωστὸν ἢ
 10 τῇ χειρὶ Θεοῦ πλασθεῖσαν καὶ⁵² μορφωθεῖσαν, φοβήθητι τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ τὸ ὁμοίωμα,
 καὶ⁵³ μὴ ἐγκρυβῆς εἰς τὸν δούλον τοῦ Θεοῦ τόνδε, ἀλλὰ⁵⁴ ῥάβδος σιδηρᾶ καὶ κάμινος πυρὸς
 καὶ τάρταρος καὶ ὀδόντων βρυγμὸς ἄμυνα τῆς παρακοῆς σε περιμένει. Φοβήθητι, φημώθητι⁵⁵,
 φύγε, μὴ ὑποστρέψης, μὴ ὑποκρυβῆς μεθ' ἐτέρας⁵⁶ πονηρίας πνευμάτων ἀκαθάρτων, ἀλλὰ
 ἀπελθε εἰς γῆν ἄνυδρον, ἔρημον, ἀγεώργητον, ἣν ἄνθρωπος οὐκ οἰκεῖ, Θεὸς μόνος ἐπισκοπεῖ⁵⁷,
 15 ὁ δεσμεύων πάντας τοὺς βασκαίνοντας καὶ ἐπιβουλεύοντας τῇ αὐτοῦ εἰκόνι⁵⁸, καὶ σειραῖς
 ζόφου ταρταρώσας⁵⁹ εἰς μακρὰν νύκτα καὶ ἡμέραν⁶⁰ σὲ πάντων τῶν κακῶν πεπειραμένον καὶ
 ἐφευρετὴν⁶¹ διάβολον.

ou de l'arbre, ou de la forêt bocagère, ou de l'oiseau, ou du <tonnerre>, ou
 de la grêle, ou de l'<éclair>, ou des fondations de la maison, ou du toit des
 bains, ou de la piscine d'eau, ou du tombeau d'un idolâtre, ou des lieux que
 nous savons et de ceux que nous ne savons pas, des (lieux) connus et inconnus,
 d'un endroit douteux : sépare-toi et écarte-toi, aie honte devant l'image façon-
 née par la main de Dieu, crains la ressemblance du Dieu fait chair, ne te cache
 pas dans le serviteur de Dieu que voici, car la verge de fer, la fournaise ardente,
 l'enfer et le grincement de dents t'attendent, menaçant ta désobéissance.
 Aie peur, sauve-toi, ne reviens ni seul, ni avec d'autres méchants esprits
 impurs, (va-t'en) dans la contrée infranchissable, sans eau et inculte, où
 l'homme ne vit pas, que Dieu seul inspecte, lui qui enchaîne tous ceux qui
 ensorcellent son image et qui trament contre elle, qui t'a précipité toi aussi,
 enchaîné, dans les ténèbres du Tartare, dans la grande nuit et (pour le grand)
 jour, diable, instaurateur de tout mal.

41. Lire λυσσῶδες, d'après S. — 42. S = εἰδωλικόν. — 43. S = καί. — 44. S = ἢ εἰ. — 45. καὶ P² = S.
 — 46. ἐν θαλάσῃ (sic), ἢ ἀπὸ ποταμοῦ, ἢ ἀπὸ κρημονῷ, ἢ φρέατος P², et de même S, qui répond à ἐν
 θαλάσῃ. — 47. Lire ὕλος = S. — 48. ἢ ὕλης, ἢ ποιοῦ (lire ὑπογείου = S) ἀκαθαρσίας, ἢ ἄλσους δρυμῶνος,
 ἢ δένδρου P² = S (qui intervertit les deux derniers membres de l'énumération). — 49. ἢ χαλάζης, ἢ
 ἀστραπῆς, ἢ ἐκ θεμελίων οἰκίας add. P² = S. — 50. ἢ κολυμβήθρας P² = S. — 51. γνώστων καὶ ἀγνώστων P²
 = S. — 52. πλασθεῖσαν καὶ om. P² = S. — 53. καὶ om. P² = S. — 54. ὅτι P², S « et en effet ». —
 55. φημώθητι (Marc, I, 25 = Luc, IV, 35) om. P² = S. — 56. μὴ ὑποστρέψης μὴ μόνος, με (lire μήτε)
 μεθ' ἐτέρας P² = S. — 57. Ce passage est peu lisible dans P² : ... ἀκαθάρτων, εἰς ἄβαστον δὲ γῆν καὶ <εἰς
 ἄνυδρον> καὶ ἀγεώργητον, ἣν ἄνθρωπος οὐκ οἰκεῖ εἰ μὴ (ms. ἡμί) Θεὸς μόνος ἐπισκοπεῖ = S. — 58. τοὺς βασκαί-
 νοντας τὴν αὐτοῦ εἰκόνα καὶ ἐπιβουλεύοντας P² = S. — 59. II Pierre, II, 4; καὶ manque dans S. —
 60. Cf. Jude, 6. — 61. σὲ τὸν ἄνθρωπον κακῶ ἐφευρέτην P² = S (cf. Rom., I, 30 ἐφευρετὰς κακῶν).

Ѣко велии страхъ Г<осподь>нь, і великъ слава его, і къѣ работзнаа томуу самому работаѣтъ, О<тъ>цю и С<зи>ноу· и с<ва>тоумоу <Доухоу>.

Заклинаѣ та, д<оу>ше нечистзі, противани са твари Б<о>жьи' дажди слава живоумоу Б<ог>оу і словеси его имѣщюмоу власть на къѣкомь влад<зи>чьствѣ и на къѣкомь нарицаемѣмь нан<е>б<е>снзихъ и на земьнзихъ¹ 5
и трзторзскзихъ. Тѣмь именемь заклиная та' изиди і-сзсзда сего, и отз-
* Fol. 55 b. лдчи са отз ддовз² его, і не оукрзи са ни кз единомь же ддѣ² тѣлеси сего³, ил пробѣгни именемь живаго Б<ог>а Г<оспод>а нашего Ис<оу>-
Х<ръст>а хоташаго садити живзимз и мрзтвзимз і взврѣщи взі⁴ въ негашѣщии огнь, іже естз оуготованз дѣволоу и камз, а<н>ѣ<е>ломз его. 10

Заклинаѣ та хоташимь отврѣсти рани свои избранныхъ с<ва>тзихъ своимз, хоташимь н<е>бо и земля обновити, егоже словеса свѣтз сѣтз, егоже словеса ѣко огнь поплѣмь¹ дѣбравзі і ѣко оскрздз² сѣкзи камене. Тѣмь та заклиная іже дрзжитз къѣчьскаа ракож своеж дрзжавзномь и мзшзщезь своеж взисокож ѣже сѣтз на н<е>б<е>сехъ і ѣже сѣтз на земи¹⁵ і ѣже кз кодѣ і трзтрѣхъ, іже естз измѣрилз кодѣ морзскѣж грзстнѣж и падиж н<е>бо, а възврѣниемь своимь земля потрзсаетз, іже естз поставилз горзі кз мѣрз і странзі кз ставила, і дрзжитз і потрзсаетз і отишаетз

Car la crainte du Seigneur est grande, et grande est sa gloire, et tout ce qui sert le sert lui seul, Père, Fils et Saint <-Esprit>.

Je te conjure, esprit impur, hostile à la créature de Dieu : rends gloire au Dieu vivant et à son Verbe qui a la puissance sur toute domination et sur tout ce qui a nom au ciel, sur terre et en enfer. C'est par ce nom que je te conjure : sors de ce vase que voici, sépare-toi de ses membres, ne te cache dans aucun membre de <son> corps, mais enfuis-toi au nom du Dieu vivant, notre Seigneur Jésus-Christ, qui doit juger les vivants et les morts et vous précipiter dans le feu qui ne s'éteint pas, préparé pour le diable et pour vous, ses anges.

Je te conjure par celui qui doit ouvrir son paradis à ses saints élus, qui doit renouveler le ciel et la terre, dont les paroles sont la lumière, dont les paroles

1. Geitler на нѣснзихъ и на земьнзихъ. — 2. Pour оудовз, оудѣ. — 3. Lire plutôt ego. — 4. Geitler кз врѣшикззі.

1. Lire попалѣмь, cf. Ps. lxxxii, 15 ѣко огнь ѣ<же> попалѣетз дѣбровзі (Ps. Sin.). — 2. Ce mot répond proprement à λαξευτήριον « pic, picot », cf. Ps. lxxiii, 6.

Ὅτι μέγας ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, καὶ μεγάλη ἡ δόξα⁶² τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Ἐξορκίζω¹ σε τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον καὶ ἀντικείμενον τῷ πλάσματι τοῦ Θεοῦ· δὸς δόξαν τῷ ζῶντι Θεῷ καὶ τῷ λόγῳ αὐτοῦ τῷ ἐξουσίαν ἔχοντι πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας² καὶ δυνάμεως καὶ κυριότητος³ καὶ παντὸς ὀνόματος⁴ ὀνομαζομένου ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων⁴ καὶ ταρταρίων καὶ πάντων τῶν ἐν αὐτοῖς ὄντων⁵. Ἐν αὐτῷ τῷ ὀνόματι ἐξορκίζω σε⁶. ἐξελεθεῖν⁷ ἀπὸ τοῦ σκεύους τούτου καὶ διαλύθητι ἀπὸ τῶν μελῶν αὐτοῦ καὶ μὴ κρυβῆς ἐν μηδενὶ μέλει σώματος αὐτοῦ, ἀλλὰ φυγῆ⁸ φυγαθεύθητι ἐν ὀνόματι τοῦ ζῶντος Θεοῦ καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν⁹ τοῦ μέλλοντος ἐλθεῖν κρῖναι ζῶν-
10 τας καὶ νεκροὺς καὶ βαλεῖν¹⁰ ὑμᾶς εἰς τὸ ἄσβεστον πῦρ¹¹...

Ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ μέλλοντος τὸν παράδεισον¹ τοῖς ἐκλεκτοῖς ἁγίοις¹ ἀνοίγειν, τοῦ μέλλοντος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἀνακαινίζειν, οὐ οἱ λόγοι φῶς εἰσιν, οὐ οἱ λόγοι ὡς πῦρ διαφλέγον δρυμόν, καὶ ὡς πέλυξ κατακόπτων πέτραν². Κατ' ἐκείνου γάρ³ σε ὀρκίζω τοῦ κρατοῦντος τὰ πάντα ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τῇ κραταιᾷ καὶ τῷ βραχίονι αὐτοῦ τῷ
15 ὑψηλῷ⁴ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τὰ ἐν τοῖς ὕδασι καὶ τὰ ἐν τοῖς ταρτάροις, τοῦ μετρήσαντος τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης δρακί⁵, καὶ τῇ ὀράσει αὐτοῦ τὴν γῆν σαλεύοντα⁶, τοῦ στήσαντος τὰ ὄρη σταθμῶ⁷ καὶ τὰς νάπας ζυγῶ, τοῦ περιέχοντος καὶ ἐκτραχηλιζόντος⁸ τὰ ὄρη, τὰ⁹ ὑπὸ τῶν ἀναριθμητῶν δυνάμεων καὶ ἐπουρανίων ταγματῶν ἐν φόβῳ λειτουργουμένου, καὶ ὑπὸ τῶν ἀνεικάστων χορῶν ἀγγελικῶν στρατιῶν τρόμφ
20 προσκυνούμενον καὶ δοξαζόμενον⁹, ᾧ τὰ πάντα ὑποτάσσεται. Ὑποτάγητι καὶ σύ,

sont comme le feu qui consume les forêts et comme le pic qui fend la pierre. Je te conjure par celui qui tient tout de sa main puissante et de son bras élevé, ce qui est dans les Cieux et ce qui est sur la terre, et dans l'eau et dans les enfers, qui a mesuré l'eau de la mer à la poignée et le ciel à l'empan, et qui secoue la terre de son regard, qui a mis les montagnes dans la balance et les vallées dans les plateaux, et qui tient et ébranle et apaise les montagnes, à qui

62. S termine par une formule différente.

Texte de base : Cod. Marc. gr. app. II, 163, passage cité par Fr. Pradel, *Griechische und süditalienische Gebete*, p. 9. | Variantes : P² p. 238-242 (sous le titre 'Αφορισμὸς Γ'); A (b.) pp. 43-45.

1. Ὀρκίζω A. — 2. καὶ ἐξουσίας... κυριότητος om. S; le texte des mss. grecs est d'après Eph., I, 21. — 3. ὀνόματος om. S. — 4. καὶ καταχθονίων om. S. — 5. καὶ πάντων ὄντων om. S. — 6. Ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ μεγάλου ὀνόματος τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος τοῦ μόνου καὶ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν P². — 7. ἐξελεθε A = S. — 8. φυγῆ om. S. — 9. καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ A = S (sans καί). — 10. καταβαλεῖν P². — 11. Ici s'arrête le relevé de Pradel; τὸ ἡτοίμασμένον (ὃ ἡτοίμασεν P²) τῷ διαβόλῳ καὶ (ὑμῖν add. S) τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ AP² = S.

Texte de base : P² pp. 238-242 (dans l' 'Αφορισμὸς Γ'). Variante : A (b.) pp. 44-45 ('Αφορισμὸς β').

1. αὐτοῦ add. S. — 2. Cf. Jer., xxiii, 29, combiné avec Ps. lxxxii, 15. — 3. γάρ om. S. — 4. Cf. Ps. cxxxv, 12. — 5. καὶ σπιθαμῆ τὸν οὐρανόν add. A = S; cf. Isaïe, xl, 12. — 6. Pour σαλεύοντος; cf. Ps. lxxvii, 9. — 7. ζυγῶ A, mais la suite est altérée; cf. Isaïe, xl, 12. — 8. S = « (qui...) secoue et apaise ». — 9. Lire τοῦ... λειτουργουμένου καὶ... προσκυνούμενου καὶ δοξαζόμενου.

Σατανᾶ, τῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ Θεῷ, καὶ ἐξέλθε ἀπὸ τοῦ σκεύους τούτου εἰς τὸ εἶναι τὸν ἄνθρωπον ὑγιῆ καὶ ὀλόκληρον ἐπιγινώσκοντα τὸν ἴδιον δεσπότην καὶ δημιουργόν¹⁰.

Ὅτι τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ δόξα καὶ τιμὴ καὶ προσκύνησις¹¹, καὶ τῷ μονογενεῖ αὐτοῦ¹² Υἱῷ καὶ Λόγῳ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΕΥΧΗ

τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὰ αὐτά.

.....
Εὐχὴ ἑτέρα τοῦ αὐτοῦ.

10 Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ παῖσιν ἀκαθάρτοις πνεύμασιν ἐπιτιμήσας καὶ δυνάμει ῥήματος ἐκδιώξας τὸν Λεγεῶνα, ἐπιφάνηθι καὶ νῦν διὰ τοῦ μονογενοῦς σοῦ Υἱοῦ ἐπὶ τὸ πλάσμα ὃ κατ' εἰκόνα σου ἐποίησας¹, etc.

ΕΥΧΗ

ἑτέρα τοῦ αὐτοῦ.

15

Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Τὴν θεῖαν τε καὶ ἁγίαν καὶ μεγάλην καὶ φρικτὴν¹ καὶ ἄστεκτον ὀνομασίαν καὶ ἐπίκλησιν ποιῶμεν πρὸς τὴν σὴν ἐξέλασιν, ἀποστάτα, ὡσαύτως καὶ ἐπιτίμησιν εἰς τὴν σὴν ἐξολόθρευσιν², διάβολε.

toute attaque du diable, de toute présence de l'ennemi et de tout tourment, élève-le vers ta vie spirituelle, et garde-le dans ton royaume; pour que, recevant miséricorde et purifié de toute malignité, le temple de ton Saint-Esprit soit épargné, et qu'il devienne digne de tes mystères célestes, incorruptibles et immortels.

Car tu domines et règnes sur nous, Dieu et ton Fils unique et ton Saint-Esprit, maintenant et toujours et dans les siècles des siècles.

*Deuxième exorcisme de saint Basile
contre les esprits impurs.*

Nous faisons pour ton interdiction, diable, l'appellation et l'invocation divine et sainte, grande, redoutable et terrible, irrésistible.

10. εἰς τὸ εἶναι... δημιουργόν om. S. — 11. καὶ τιμὴ καὶ προσκύνησις om. S. — 12. αὐτοῦ om. S.

Texte : G p. 733, parmi les Εὐχαὶ ἦτοι ἐξορκισμοὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου πρὸς τοὺς πάσχοντας ὑπὸ δαιμόνων καὶ ἐκάστην ἀσθένειαν; et C¹ f. 117 r. v., sous le titre Εὐχὴ ἄλλη ἐπὶ χαιμαζομένων.

1. Ce qui suit diverge complètement de S.

Texte : G p. 734, dans le même groupe de prières que la prière précédente.

1. S = καὶ φρικτὴν τε (?) καὶ τρομεράν. — 2. ἀποστάτα,... ἐξολόθρευσιν om. S, qui répond à πρὸς τὴν σὴν ἐπιτίμησιν. A la place de ἐξολόθρευσιν dans la 2e édition de G, la 1re édition a ἐξολοθρευτά.

Да² запрѣтитъ ти Г<осподъ>, диѣволе, безначальни и невидимзи същѣ-
ствомъ, и недовѣдимзи силою, ц<ѣса>рь славы и кл<адзи>ка вседержите(л)ь³.
Кидѣниемъ рѣкоу своею да запрѣтитъ тебѣ Г<осподъ>, диѣволе, отъ несѣ-
щнихъ къ бзгити все въла>голъпное⁴ словомъ съставль, зиждаи д<оу>хзи,
оутврждаи⁵ громъ, и ходи на крилоу кътрънюю, призываи боурь⁵
морскѣи и изливаи ѿ на лице твоея⁶ земля, Г<осподъ>⁷ силъ има его. Да
запрѣтитъ тебѣ Г<осподъ>, диѣволе, же на не<е>б<е>се чини⁸. . . .

* Fol. 57 a. * поизравъ, и животъ всемоу мироу даровавъ, покои д<оу>шѣ раба твоего
сего на мѣстѣ скѣтзлѣ, на мѣстѣ хладзиѣ, отъниждѣже отъбѣже колѣзнь,
скрзь и къззихание⁷ и все грѣхъ же сътвори словомъ ли дѣломъ ли помзи-
шлениемъ, ѣко благи¹ ч<ловѣ>к<о>люб<ь>ць Б<ог>ъ еси, отъпоусти, ѣко
нѣстъ ч<ловѣ>ка же² живъ бѣдетъ и не съгрѣшитъ, тзи бо единъ всего грѣха
кромѣ еси, и правда твоѣ правда къ вѣкъ, и слово твое истина³.

Застѣпи, с<ъ>п<ас>и, помилоуи, съхрани нзи.

Милость Б<о>жиѣ и ч<ловѣ>к<о>любие и отъпоущение грѣхомъ съ взше¹⁵
испрошше, и сами себе и друтъ друта и всеъ животъ нашъ Х<ръст>оу бесъ-
мртзноюмоу, Б<ог>оу нашему, прѣдадимъ.

Люд<ик>ъ Тебѣ, Г<осподъ>и.

Que le Seigneur t'interdise, diable, lui qui est sans commencement, invisible dans son essence et inconcevable dans sa puissance, le roi de la gloire et le Maître tout-puissant. Par la vue de ses mains que le Seigneur t'interdise, diable, lui dont la parole a fait venir heureusement toute chose du néant à l'être, qui crée les esprits, qui affermit le tonnerre, qui marche sur les ailes des vents, qui appelle la tempête marine et la déverse sur la face de <toute> la terre, Seigneur des Puissances est son nom. Que le Seigneur t'interdise, diable, lui qui au ciel <est servi dans la crainte> par les cohortes <innombrables>...

2. Renversement en slave de l'ordre des mots du grec, provoqué par да qui doit être placé vers le début de la phrase. — 3. Les parenthèses sont de Geitler. — 4. Lire въла>голъпное. — 5. Geitler оутврждаи и. — 6. Lire всеи. — 7. Sans doute pour Г<осподъ>. — 8. Lacune de deux cahiers dans le manuscrit, où les cahiers sont numérotés, et où l'on saute du cahier 26 (ff. 49-56) au cahier 29 (ff. 57-64).

1. Lire благи и. — 2. Geitler жи. — 3. Dans la marge, le ms. porte l'indication диѣ<кз>.

Ὁ Θεὸς³ ὁ ἅγιος⁴, ὁ ἄναρχος, ὁ φοβερός⁵, ὁ ἀόρατος τῆ οὐσία, ὁ ἀνείκαστος τῆ δυνάμει καὶ ἀκατάληπτος τῆ θεότητι⁶, ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης καὶ παντοκράτωρ δεσπότης ἐπιτιμῆσαι σοι, διάβολε. Ὁ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα εὐπραγῶς λόγῳ συστησάμενος, ὁ περιπατῶν ἐπὶ πτερυγῶν ἀνέμων⁷ ἐπιτιμῆσαι σοι, διάβολε, ὁ προσκαλούμενος τὸ ὕδωρ⁸ τῆς θαλάσσης καὶ ἐκχέων αὐτὸ ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς, Κύριος τῶν δυνάμεων ὄνομα αὐτῶ. Ἐπιτιμῆσαι σοι Κύριος, διάβολε, ὁ ὑπὸ τῶν ἀναριθμητῶν οὐρανίων ταγματῶν πυρίνων φόβῳ λειτουργούμενος καὶ ὑμνούμενος καὶ ὑπὸ πλήθους χορῶν ἀγγελικῶν καὶ ἀρχαγγελικῶν τρόμῳ προσκυνούμενος καὶ δοξαζόμενος, etc.

ΕΥΧΗ

ἐπὶ τελευτήσαντος κοσμικοῦ¹.

Ὁ Θεὸς τῶν πνευμάτων καὶ πάσης σαρκός, ὁ τὸν θάνατον καταργήσας, καὶ τὸν διάβολον καταπατήσας, καὶ ζῶν τῷ κόσμῳ χαρισάμενος², ἀνάπαυσον τὴν ψυχὴν τοῦ δούλου σου τοῦδε ἐν τόπῳ φωτεινῷ³, ἐν τόπῳ ἀναψύξεως ἔνθα ἀπέδρα ὀδύνη, λύπη καὶ στεναγμός· πᾶν ἀμάρτημα παρ' αὐτοῦ πραχθέν ἐν λόγῳ ἢ ἔργῳ ἢ κατὰ διάνοιαν⁴, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος Θεός, συγχώρησον, ὅτι οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος ὃς ζήσεται καὶ οὐχ ἀμαρτήσῃ· σὺ γὰρ μόνος πάσης ἀμαρτίας ἐκτὸς ὑπάρχεις καὶ ἡ δικαιοσύνη σου δικαιοσύνη εἰς τὸν αἰῶνα, Κύριε, καὶ ὁ λόγος σου ἀλήθεια.

(Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον καὶ διαφύλαξον)⁵.

(*Fragment de l'office pour un mort séculier*).

<Dieu des esprits et de toute chair, qui as aboli la mort, qui> as foulé aux pieds <le diable>. qui as donné la vie au monde, donne le repos à l'âme de ton serviteur que voici dans un lieu de lumière, dans un lieu de fraîcheur, d'où ont fui la souffrance, la peine et le gémissement; et tout péché qu'il a commis en parole, en action ou en pensée, comme tu es le Dieu bon et qui aime les hommes, pardonne-(le-lui), car il n'y a pas d'homme qui vive sans pécher; car seul tu es exempt de tout péché, et ta justice est justice dans les siècles, et ta parole est vérité.

Le diacre : Protège, sauve, aie pitié, veille sur nous.

En demandant d'en haut la grâce divine, l'amour des hommes et la rémission des péchés, confions-nous nous-mêmes et l'un l'autre et toute notre vie au Christ immortel, notre Dieu.

Le peuple : A toi, Seigneur.

3. S = ὁ Κύριος. — 4. ὁ ἅγιος om. S. — 5. ὁ φοβερός om. S. — 6. καὶ... θεότητι om. S, qui continue dans la suite de s'écarter dans le détail du texte de G. — 7. Cf. Ps. CIII, 3. — 8. S « la tempête ».

Texte de base : C¹ ff. 88 v.-89 r. Variantes : G p. 526; C² f. 67 r. v.; C⁵ f. 175 r. v.; P⁷ ff. 112 v.-113 r.

1. Εὐχή εἰς κοιμηθέντα; C², Εὐχή ἐπὶ κολλύβις κοιμηθ<έν>τ<ος> C⁵, Εὐχή ἐπιτάφιος καθολική P⁷; dans G, sans titre spécial, dans l'Ἀκολουθία τοῦ ἐξοδιαστικοῦ. — 2. τῷ κόσμῳ σου δωρησάμενος G C² P⁷. — 3. χλοερῶ G. — 4. ἡ διανοίξ G. — 5. D'après Γ⁴ p. 37, et cf. G p. 468.

К. Ъко тзи еси животъ и въскрѣшение оусопзшиимъ, Г<оспод>и Б<о>же нашъ, и тебѣ слава възсілаемъ, О<тъ>цю и С<зі>ноу ||

МОЛ<ИТВА>

дроугаа томоуж<де>.

Поп<х> къ т<а>инѣ

5

* Fol. 57 b.

Г<оспод>и Б<о>же нашъ, оутѣшение скръбашиимъ * и плачѣшиимъ са оубѣтъ, и кѣмъ оунзѣваѣшиимъ застѣпление съи, шдрзжимъи нзѣнѣ скръбиѣ оумерзшааго ради твоимъ м<и>л<осръ>диемъ оутѣши, и кѣмъ колѣзнь скръби лежаща въ ср<здъ>ци ихъ ицѣли, и раба твоего, оусопзшааго ш оупзваньи въскрѣсениѣ, на лонѣ Аврамаи покои.

10

К. Тзи ко еси покои рабоу твоемоу, Х<ръст>е Б<о>же нашъ, и тебѣ слава възсіла<емъ> ||

МОЛ<ИТВА>

над<х> оумерзшиимъ<ь> същ<е>никомъ ли многомъ¹ ли причетъникомъ<ь>.

Кл<адзі>ко Г<оспод>и Б<о>же нашъ, имѣи единъ бесзмрътство, живи 15 въ свѣтѣ непристѣпнѣ, оумрзщѣи и жива, и низкода въ адъ и въ збеда, тзи своєю прѣмѣдростию создалъ еси ч<лобѣ>ка, и пакзи въ землѣ възбрашае[и]ши² и д<оу>ша дхгзи истазѣи. Молимъ та' прими д<оу>шиѣ раба твоего сего, и покои и на лонѣ Аврамоѣ, Исакоѣ, Іѣковли, и дажди

A haute voix : Car tu es la vie et la résurrection des défunts, Seigneur notre Dieu, et nous t'adressons la gloire, au Père, au Fils, etc.

Autre prière pour le même objet.

Le prêtre, à voix basse :

Seigneur notre Dieu, consolation des affligés et recours de ceux qui pleurent, qui es le soutien de tous les défailants, console par ta miséricorde ceux qui sont maintenant sous l'empire de l'affliction à cause du mort, et guéris toute la souffrance de l'affliction qui est dans leur cœur, et donne le repos dans

1. Lire *инокомъ* (voir Jagić, *Archiv für slav. Phil.*, VII, p. 129), ou mieux *иногомъ*, de *иногъ*; cf. *ιερομόναχος* D⁶⁹. — 2. Les crochets sont de Geitler.

Ἐκφώνησις: Ὅτι σὺ εἶ ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀνάστασις⁶ τοῦ κεκοιμημένου δούλου σου⁷, Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, etc.

ΕΥΧΗ

ἐπὶ τελευτήσαντος ἐτέρα.

Κύριε, Κύριε, ἡ τῶν θλιβομένων παραμυθία καὶ τῶν πενθούντων παράκλησις, καὶ πάντων τῶν ἐν ὀλιγοψυχίᾳ ἀντίληψις ὑπάρχων, τοὺς τῷ πένθει τοῦ κοιμηθέντος συνεχο-
μένους¹ τῇ σῇ εὐσπλαγχνίᾳ παραμύθησαι², πᾶν ἄλλος λύπης³ ἐγκείμενον ἐν τῇ καρδίᾳ
αὐτῶν θεράπευσον, καὶ τὸν δούλόν σου, ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως κεκοιμημένον, ἐν κόλποις

10 Ἀβραὰμ ἀνάπαυσον.

Ἐκφώνησις⁴. Σὺ γὰρ εἶ ἡ ἀνάπαυσις τοῦ σοῦ δούλου, Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ, etc.

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ

νεκρώσιμος εἰς ἱερέα τελευτήσαντα.

Δέσποτα Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν, φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον, ὁ ἀπο-
κτείνων καὶ ζωοποιῶν, ὁ κατὰ γων εἰς ἄδου καὶ ἀνάγων, σὺ τῇ σοφίᾳ ἐπλασας τὸν ἄνθρωπον,
καὶ πάλιν εἰς γῆν αὐτὸν ὑποστρέφεις τὸ τῆς ψυχῆς χρῆος ἀπαιτῶν. Σὲ ἱκετεύομεν πρόσδεξαι
τὴν ψυχὴν τοῦ δούλου σου⁴, καὶ ἀνάπαυσον αὐτὸν εἰς τοὺς κόλπους Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ

le sein d'Abraham à ton serviteur qui s'est endormi dans l'espoir de la
résurrection.

A haute voix : Car tu es, Christ notre Dieu, le repos de ton ser-
viteur, et nous t'adressons la gloire, etc.

Prière sur un prêtre mort

ou sur un <moine> ou sur un clerc.

Maître, Seigneur notre Dieu, qui seul possèdes l'immortalité, qui vis dans
une lumière inaccessible, qui fais mourir et fais vivre, qui fais descendre dans
l'Hadès et en sortir, tu as créé l'homme par ta sagesse et de nouveau tu le
fais retourner dans la terre en demandant ses comptes à son âme. Nous te
prions : reçois l'âme de ton serviteur que voici, donne-lui le repos dans le

6. ἀνάπαυσις C⁵. — 7. Ὅτι σὺ εἶ ἡ ζωὴ, ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ἀνάπαυσις τῶν κεκοιμημένων δούλων σου P⁷.

Texte de base : C¹ f. 89 v. Variantes : G. p. 562, p. 564, dans l'Ἀκολουθία νεκρώσιμος εἰς ἱερέα τελευ-
τήσαντα.

1. S add. νῦν. — 2. παραμυθήσας G. — 3. λύπης om. G. — 4. Toute cette exclamation manque dans G.
Texte de base : G. p. 562. Cf. D⁶⁹ p. 528 : Εὐχὴ ἐτέρα εἰς ἱερομονάχους.

1. S add. τούτου.

* Fol. 58 a. емоу вѣнецъ правдѣи изъбранзі⁴ хъ твоихъ, і³ за наже⁴ трудоу дѣла сѣ естѣ пи мирѣ семь имени твоего ради приметѣ бездрѣно⁵ възданіе въ жилищихъ с<ва>тѣихъ твоихъ.

В. Благодарѣтиж и щедротами единочадалаго с<зи>на твоего, съ нимъ же бл<а>г<осло>бенъ еси прѣс⁶.

МОЛ<ИТВА> Б

томоуде.

Хвалимъ тѣ, Г<оспод> і Б<о>же нашъ, ѣкоже тебѣ единому животъ безсмертенъ естѣ, і слаба непостижна, і милость бесчислна, и ч<лобѣ>колюбие неиздреченно, и ц<ѣса>р<ь>ство [и]¹ иномоу не оставимо, і нѣстѣ отъ тебе ни лица зрѣниѣ, всѣмъ бо ч<лобѣ>комъ обѣщанъ оучинилъ еси рокоу житиѣ скончавшю сѣ. Тѣмъ же молимъ ти сѣ, Г<оспод> і, раба твоего сего, брата нашего і слоужителѣ съ нами бзѣвша, оуснажвша въ оупзванѣи жизни въскрѣшениѣ, на лонѣ Аврамѣи, Ісаковѣ, Іѣковѣи покои, і ѣко на земли въ

* Fol. 58 b. цр<з>к<з>ви твоєи слоугѣ оустроилъ и бѣ², прѣдъ а<н>ѣ<е>лзи же * твоѣмъ³ слабѣ³ неосажденна прими. Тзи и на земли животъ его оу⁴ прослабилъ еси, тзи исходъ живота его въ выходъ с<ва>тѣихъ твоихъ шправданъ, а<оу>хъ его і⁵ причѣти и⁵ съ всѣми с<ва>тѣими твоими оугождѣшними отъ вѣка.

sein d'Abraham, d'Isaac, de Jacob, et accorde-lui la couronne de justice de tes élus, <pour qu'>il reçoive, dans les demeures de tes saints, une <riche> récompense des peines qu'il a prises en ce monde à cause de ton nom.

A haute voix : Par la grâce et les miséricordes de ton Fils unique, avec qui tu es béni <ainsi que> le très saint <Esprit>.

3. D'après le texte grec, on attend да. — 4. Lire sans doute за нѣже (Jagić за неже, *Archiv für slav. Phil.*, VII, p. 129). — 5. Vocabulaire obscur, et qui n'a sûrement rien à faire avec вездрънъ « vigilant » ; comme la forme (врази его) вздри (быша), en regard de εὐθηνόσαν (*sic*) que cite Sreznevskij, *Материалы*, I. 196, est sûrement altérée de <го>вьнѣи, on doit supposer un adjectif говьнѣно, peu attesté mais d'existence sûre (cf. v. tch. *hobezny*), qui répondrait exactement au grec πλουσίαν. — 6. Lire <сз> прѣс<ва>т<зми>... Доухомъ...>. Cf. p. 21 gr., l. 5.

1. Les crochets sont de Geitler. — 2. Le texte grec accuse une lacune de deux ou trois lignes dans le texte slave. — 3. Lire sans doute твоѣмъ слабѣи, sans же : la lacune a provoqué un remaniement du texte. — 4. Douteux : l'adverbe оу n'apparaît sûrement en vieux slave que dans la locution ꙗи оу, et il n'est pas garanti ici par le grec. — 5. і. и sont à supprimer.

καὶ Ἰακώβ, καὶ δὸς αὐτῷ τὸν στέφανον τῆς δικαιοσύνης σου, τὴν μερίδα τῶν σφζομένων εἰς τὴν δόξαν² τῶν ἐκλεκτῶν σου, ἵνα ὑπὲρ ὧν ἐκοπίασεν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ διὰ τὸ ὄνομά σου λάβῃ πλουσίαν τὴν ἀναταπόδοσιν ἐν ταῖς μοναῖς τῶν ἀγίων σου.

Χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς.

ΕΥΧΗ

εἰς κοιμηθέντα διάκονον καὶ πρεσβύτερον¹.

Εὐχαριστοῦμέν σοι, Δέσποτα² Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὅτι σοῦ³ μόνου⁴ τὸ ζῆν ἀθάνατον, καὶ ἡ δόξα ἀκατάλειπτος, τὸ ἔλεος ἀμέτρητον, καὶ ἡ φιλανθρωπία ἄφατος, καὶ ἡ βασιλεία ἀδιάδοχος, καὶ οὐκ ἔστιν προσωποληψία παρά σοί⁵, πᾶσι γὰρ ἀνθρώποις τὸ κοινὸν τὸν ὅρον τοῦ βίου πληρωθήτω⁶. Διὸ ἰκετεύομέν σοι, Κύριε, τὸν δουλόν σου τόνδε⁷ καὶ συλλει-
 10 τουργόν⁸ γενόμενον, τὸν ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως ζωῆς αἰωνίου⁹ κοιμηθέντα, ἐν κόλποις Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ ἀνάπαυσον, καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῆς γῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ σου λειτουργόν αὐτὸν κατέστησας, οὕτως καὶ ἐν τῷ ἐπουρανίῳ σου θυσιαστηρίῳ ἀνάδειξον¹⁰,
 Κύριε· ἐπὶ ἀνθρώπων πνευματικῇ ἀξίᾳ κατακοσμήσας, ἐπὶ ἀγγέλων τῆς θόξης σου
 15 ἀκατάκριτον πρόσδεξαι¹¹. Ἄυτὸς ἐπὶ τῆς γῆς τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἐδόξασας¹², αὐτὸς καὶ τὴν ἐξοδὸν αὐτοῦ¹³ ἐν τῇ εἰσόδῳ τῶν ἀγίων σου δικαίωσον, τὸ πνεῦμα αὐτοῦ μετὰ πάντων

Deuxième prière pour le même objet.

Nous te rendons grâces, Seigneur notre Dieu, car seul tu as la vie immortelle, la gloire inégalable, la miséricorde infinie, l'amour des hommes indicible et l'empire qui ne se cède pas à un autre, et il n'y a pas chez toi d'acception de personne, car tu as établi pour tous les hommes la (règle) commune, le terme de leur vie révolu. C'est pourquoi nous te prions, Seigneur, d'accorder le repos dans le sein d'Abraham, d'Isaac, de Jacob à ton serviteur que voici, notre frère qui a servi avec nous, qui s'est endormi dans l'espoir de la résurrection de la vie, et comme tu avais fait de lui sur la terre ton serviteur dans ton église, ... accueille (-le) devant les anges sans le condamner (à la privation) de ta gloire. Tu as glorifié sa vie déjà (?) sur la terre, consens à faire de sa sortie de la vie son entrée parmi tes saints, ajoute son esprit au compte de tous tes saints qui (t') ont complu depuis les siècles.

2. σου... δόξαν om. S.

Texte de base : P⁷ ff. 111 v.-112 v. Variantes : G p. 563; C¹ ff. 89 v.-90 r.; D⁶⁹ pp. 545-546.

1. Dans G, partie de l'Ἀκολουθία νεκρώσιμος εἰς ἱερέα τελευτήσαντα; Εὐχὴ ἐπὶ τελευτήσαντος ἱερέως C¹, Εὐχὴ ἑτέρα εἰς ἱερομονάχους D⁶⁹. — 2. Δέσποτα manque dans les autres mss. et dans S. — 3. σοί dans le ms. — 4. μόνου ἐστί C¹ D⁶⁹. — 5. Cf. Rom., II, 11. — 6. κοινὸν τὸν θάνατον ἑταξας τῶν ὅρων τῆς ζωῆς πληρωθέντων C¹ D⁶⁹, τὸ κοινὸν τοῦ βίου ἑταξας τοῦ ὅρου τοῦ βίου πληρωθέντος G = S (moins τοῦ βίου). — 7. τόνδε, ἀδελφὸν ἡμῶν C¹ = S. — 8. ἡμῶν add. G. — 9. αἰωνίου om. S. — 10. καὶ ὥσπερ τῆς ἐπὶ γῆς ἐκκλησίας σου κατέστησας αὐτὸν λειτουργόν, οὕτω καὶ τοῦ ἐπουρανίου σου θυσιαστηρίου ἀνάδειξον C¹ D⁶⁹. — 11. πνευματικῇ (γάρ add. D⁶⁹) ἀξίᾳ ἐπ' ἀνθρώπων ἐκόσμησας, ἐπὶ ἀγγέλων τῆς σῆς θόξης, ἀναμάρτητε, καταξίωσον C¹ D⁶⁹. — 12. καὶ τῇ μοναδικῇ πολιτείᾳ κατεκόσμησας add. D⁶⁹. — 13. τοῦ βίου αὐτοῦ G = S.

Ѣ. Ъко тзи еси покои рабоу твоемоу, Б<о>же нашъ, і тебѣ слава възси-
лае<шъ> ||

И рекѣт<з> прок<именъ> глас<омь> ѿ.

С<ти>х<з>· Д<оу>ша⁶ ихъ въ благихъ въворотѣ са, Г<о>-
спод>і ||

Къ тебѣ⁷, Г<оспод>і, въздвижъ д<оу>шѣ моѣ ||

И чѣтет<з> чѣт<ь>ць апо<сто>л<з>⁸.

Пѣкѣцѣ<ь> алел<оу>иарии> глас<омь> искръ⁹ ѿ.

С<ти>х<з>· Блажени¹⁰ живѣщии въ домоу твоемъ въ¹¹ кѣкъ
въкомъ възхвалатъ тѣ, Г<оспод>і.

И чѣтет<з> поп<з> еба<н>ѣ<елие>, и по ебанѣ<е>льи речет<з>
диѣ<кз> диѣконъство сие'

И пакзи оуслзишати Г<оспод>ю Б<ог>оу нашему, и помиловати раба
* Fol. 59 a. твоего¹², има, оузвиѣвшааго въ легкзи покои блажензиѣ * пати¹³ его' ѣко
да Г<оспод>ь Б<ог>ъ нашъ оучинитъ д<оу>шѣ его въ мѣ<стѣ>¹⁴ свѣтзлѣ, 15
идеже бси праведни почиѣшт<з>.

Ръцѣмъ бси молаше са' Г<оспод>і, оусл<зиши> ||

МОЛ<ИТВА>

с<ва>тааг<о> Трофона

ω всем<ь> гадѣ злѣ гоубащиимъ вина и нивзи і вртзи. 20

Въ има О<тъ>ца и С<зи>на і с<ва>тааго Д<оу>ха.

Помолашю ми са Г<оспode>ви і Б<ог>оу, сзлѣзз¹ отъ н<е>в<е>се а<н>-

A haute voix : Car tu es, notre Dieu, le repos de ton serviteur,
et nous t'adressons la gloire, etc.

Puis on dit le prokeimenon sur le premier ton.

Verset : Leurs âmes séjourneront dans le bonheur, Seigneur.

Seigneur, j'ai élevé mon âme à toi.

6. Ps. xxiv, 13 (Д<оу>ша его, etc.). — 7. Ps. xxiv, 1. — 8. Cf. D⁶⁹, p. 540 :
Εἶτα λέγομεν τὸ προκείμενον τοῦ ἀποστόλου, ἡχος πλ. β'. — 9. L'original grec devait
avoir ici l'abréviation πλ., que le traducteur a lue πλησίον au lieu de πλάγιον
« plagal ». Cf. Mansvetov, Прибавленія, p. 374. — 10. Ps. lxxxiii, 5. — 11. Geitler
въ. — 12. Lire sans doute своего. — 13. Lire probablement ПАМЯТИ (conjecture de
Jagić, *Archiv für slav. Phil.*, vii. p. 129). — 14. Les parenthèses sont de Geitler.

1. Lire сзлѣзе ou сзлѣзѣ (cf. Diels, *Altkirch. Gramm.*, p. 217).

τῶν δικαίων¹⁴ τῶν ἀπ' αἰῶνός σοι εὐαρεστησάντων συναρίθμησον.

Ἔστι σὺ εἰ ἡ ἀνάπαυσις τῶν σῶν δούλων¹⁵, Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ σοὶ τὴν δόξαν...

ΠΡΟΣΕΥΧΗ

τοῦ ὁγίου Τρύφωνος¹.

5 Ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Προσευξαμένου μου τῷ Θεῷ² κατὰ τῶν θηρίων, τῶν βλαπτόντων τὰς χώρας καὶ τοὺς

Et le lecteur lit l'épître.

Le chantre chante l'alleluiarion sur le deuxième ton <plagal>.

Verset : Heureux ceux qui habitent dans ta maison : dans les siècles des siècles ils te loueront, Seigneur.

Et le prêtre lit l'évangile, et après l'évangile le diacre dit l'ek-ténie suivante :

Que de nouveau le Seigneur notre Dieu écoute, et qu'il accorde à <son> serviteur décédé — dire le nom — le repos léger de sa <mémoire> bienheureuse ; afin que le Seigneur notre Dieu place son âme dans un lieu de lumière, où reposent tous les justes.

Disons tous en priant : Seigneur, écoute, etc.

PRIÈRE DE SAINT TRYPHON

contre toute vermine mauvaise qui détruit les vignes, les champs et les jardins.

Au nom du Père et du Fils et du Saint-Esprit.

Pendant que je priais le Seigneur Dieu, sept anges <sont> descendus

14. τῶν δικαίων manque dans les autres mss. ; S = τῶν ἁγίων. — 15. τοῦ σοῦ δούλου C¹ = S.

Texte de base : P⁹ ff. 53 v.-54 v., dans Τάξις τελομένη ἐπὶ χώραν ἢ ἀμπελώνα ἢ κήπον ὅποταν συμβῆ βλάβεσθαι ὑπὸ τινος εἰδους. Γίνεται ἁγιασμός· λέγει ὁ ἱερεὺς τὰς εὐχὰς ταύτας. (Des quatre prières qui suivent, celle qui est notre texte de base est la quatrième). Variantes : D⁸ pp. 119-121 ; P⁵ ff. 126 v.-128 r. ; P⁹ ff. 50 v.-53 v. ; D⁷³ (pp. 119-120 en variantes de D⁸) ; P¹¹ ff. 46 r.-49 r. ; A (s. p.)¹ p. 51.

1. Le titre est pris dans P⁵. Ἀπορκισμὸς τοῦ ἁγίου Τρύφωνος περὶ τῆς ἀμπέλου, κήπου καὶ τῶν χωραφίων D⁸ ; Εὐχὴ τρίτη· Τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Τρύφωνος (dans le même office que le texte de base) P⁹ ; Εὐχὴ τοῦ ἁγίου Τρύφωνος εἰς περιθάλιν καὶ ἀμπέλιν P¹¹ ; Εὐχὴ τοῦ ἁγίου μάρτυρος Τρύφωνος A (s. p.)¹. —

2. Κυρίῳ τῷ Θεῷ μου P⁵ ; S = Κυρίῳ καὶ τῷ Θεῷ.

κήπους καὶ τὰς ἀμπέλους³, κατῆλθον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἅγιοι ἄγγελοι⁴ τοῦ πατάξαι καὶ ἀπολέσαι καὶ⁵ διῶξαι τὰ τοιαῦτα κακοῦργα θηρία, τὰ ἀδικούντα⁶ τὰς ἀμπέλους καὶ τὰς χώρας καὶ τοὺς κήπους.

Ἄρξομαι δὲ λέγειν τῶν τοιούτων⁷ θηρίων τὰ ὀνόματα· θηριοβλύχος, ὁ ἐπὶ τῶν καρπῶν τῆς ἀμπέλου ἀναβαίνων καὶ ξηραίνων αὐτήν, θηριοβροῦχος, ὑπόκερος, ὑποκαλίγερος, καθουῖρος, καθουρόρουξ, πρῶης, προσινόδος, ἀντέλαφος⁸.

Ἐξορκίζω δὲ ὑμᾶς καὶ τὰ ἄλλα πάντα⁹, ἵνα ἐξέλθητε¹⁰ ἀπὸ τῆς ἀμπέλου ταύτης καὶ τῆς χώρας καὶ τοῦ κήπου, καὶ ἀπέλθητε εἰς τὰ ἄγρια ὄρη καὶ εἰς τὰς ἀγρίας βοτάνας, ὅπου ὑμῖν ἔδωκεν ὁ Θεὸς τὴν καθημερινὴν τροφήν¹¹.

Ἐξέλθητε οὖν καὶ μὴ παρακούσητέ μου τοὺς ὄρκους τούτους¹². Εἰ δὲ παρακούσητε¹³, οὐκ

le scolopendre (?), le karkinos, le bruche. Qu'ils s'en aillent, qu'ils s'en aillent du germe des raisins; toute vermine <qui dessèche les rameaux (?)> et la cime, allez-vous-en des vignes, des champs, des jardins.

Puis : Va-t'en dans les montagnes désertes, dans l'arbre qui ne porte pas de fruit, c'est là que le Seigneur vous a ménagé la nourriture quotidienne.

Ensuite : Je vous conjure au nom de notre Seigneur Jésus-Christ, (moi) de même que les anges du Seigneur : Michel, Gabriel, Uriel, Raphaël.

Ensuite : Je vous conjure, toute vermine : allez-vous-en des vignes,

3. Κατὰ τῶν θηρίων... ἀμπέλου; om. P⁵ = S. — 4. ἅγιοι ἄγγελοι, var. : ἐπτά ἄγγελοι D⁷³ A (s. p.)¹ P¹¹ = S, ἅγιοι ἐπτά ἄγγελοι P⁵. — 5. πατάξαι καὶ ἀπολέσαι καὶ om. S. — 6. τοῦ πατάξαι πᾶν φαῦλον καὶ πᾶν κακοῦργον γένος τῶν θηρίων τῶν ἀδικούντων, etc. P⁹; ἐκδιῶξαι πάντα τὰ θηρία τὰ κακοῦργα καὶ τὰ δεκατέσσαρα θηρία τὰ ἀδικούντα τὸν κήπον καὶ τὴν χώραν καὶ τὴν ἀμπελον P⁵; διῶξαι πᾶν φαῦλον ἕρπετον καὶ κακοῦργον, καὶ βλάπτοντα τὴν ἀμπελον, etc. D⁷³; πατάξαι, δετμεῦσαι, ἐξορίσαι πάντα τὰ πονηρὰ θηρία, τὰ ἀδικούντα τὰ χωράφια A (s. p.)¹; S, altéré, correspond à peu près à τοῦ διῶξαι πᾶν φαῦλον καὶ πάντα τὰ κακοῦργα καὶ τὰ δεκατέσσαρα(?) θηρία καὶ πάντα τὰ ἀδικούντα τὰς ἀμπέλους καὶ τὰς χώρας καὶ τοὺς κήπους. — 7. τοιούτων om. P⁵ = S. — 8. Κάμπη, σκώληξ, σκωληκοκάμπη, σκάνθαρος, βροῦχος, συναγρίς, ἀλληκταρίς, ἐπίμαλος, μακρόπους, κόρις, ψύλλις, κόνις, ρίζηφυλῆτης, καυλοκόπος, ὁ ἀνερχόμενος ἐπὶ τῶν φύλλων τῶν λαχάνων καὶ ἐπὶ τὸν κάρπον αὐτῶν ἀνερχόμενος καὶ ξηραίνων αὐτὰ P⁵; ἀκρίς, κάμπη, σκωληκοκάμπη, σκώληξ γῆς, ἐρυσίθη, μαριθίς, βροῦχος, κατῆγαρις, μακρόπους, ἦρα φυλίνουρος, καυλοκόπος, ριζιώτης, κεφαλώτης, ἦρα ἐπίμαλος, πάππας, σηθηροτράχηλος, σιδηρικός, ζαχχικός, γοθικός, μακρομύτης, κόνος, ἐμφυλιστής, μίξιμος, βλαστοκόπος, κικυῶν, φθειρα, ἀμυγδαλῶρα, ριζοκόπος, ψαλίτης, φυλλίτης, κύδαλος, σηρός, τίθος, ῥυγίλης, μῶρος, μύρμηξ, ἀσπίλαξ, ἐνδιξής, πτώξ, ἀλώπηξ, ἀγριόχοιρος, δράκων, κύων, κόνον τὸ μικρὸν, μκρουνίδιον, ψαλίκουρος, καὶ πάντα τὰ ἀναβαίνοντα ἐπὶ τὴν ἀμπελον... A (s. p.)¹. Les autres manuscrits mentionnent encore : γίππα, μαρουδία, πραιοκόπος, ψαλίτης, κοχλύ<ος>, γυμνός, καὶ ὄστρακίτης, ποντικός βρομοῦσα P⁹, ρίζητης, ψῆρα, πραιοκούρος, κολωκιάδη, φόρα P¹¹, etc. (Les noms, généralement difficiles à identifier, sont donnés avec l'orthographe des manuscrits consultés). — 9. Ἐξορκίζω ὑμᾶς πάντα τὰ θηρία D⁸ P⁵ = S; (... καὶ ξηραίνοντα καὶ φθείροντα τὸν καρπὸν αὐτοῦ P¹¹). — 10. ἐξέλθητε P⁵, ἐτέλθατε D⁸ = S. — 11. ἀπέλθητε (D⁸ ὑπάγετε) εἰς τὰ ἄγρια ὄρη, εἰς τὰ ἄκαρπα ξύλα, οὐπερ (D⁸, confirmé par S : ἐκεῖ γὰρ) ὑμῖν ἐχαρίσατο (D⁸ ἔδωκε) ὁ Κύριος τὴν καθημερινὴν τροφήν P⁹ D⁸, confirmés par P⁵¹¹ et S. Pour la phrase suivante de S, sans équivalent dans le texte de base, cf. 'Ορκίζω οὖν κίχῳ ὑμᾶς πάντα τὰ βλάπτοντα ἕρπετα καὶ θηρία κατὰ τοῦ μεγάλου ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ Παντοκράτορος, ἐξέλθατε... D⁷³; 'Ορκίζω ὑμᾶς κατὰ τῶν δ' ἀρχαγγέλων· Μιχαήλ, Γαβριήλ, Οὐρουήλ καὶ Ῥαφαήλ, καὶ κατὰ τῶν ἁγίων εξαπερεύγων καὶ τῶν πολυομμάτων Χερουβὶμ καὶ Σεραφίμ... P¹¹. — 12. Ἐξέλθητε οὖν... τούτους; om. D⁸ = S. — 13. ἐμοὶ τῷ ταπεινῷ καὶ ἔλαχίστῳ δούλῳ τοῦ Θεοῦ Τρύφωνι add. P¹¹.

штѣ вѣртоградѣ. Аще не послушате мене вѣдзнааго, чл<окѣчь>скзиѣ¹² пѣтица
изѣдатѣ васѣ.

Штидѣте въ поуствѣи горѣ, въ дрѣва неплодзнаа, и дадите слава
Б<ог>оу сѣ О<тъ>щемь и с<ва>т<ци>мь Д<оу>хомь, нзѣнѣ и присно и въ
вѣ<кзи> вѣкомъ. Аминъ.

5

МОЛ<ИТВА>

на поклонение колѣнома взибающе
въ с<ва>тѣхъ патздесатьницѣ на есперинѣ.

По прокиментѣ слоуг<а> речет<з>*

* Fol. 60 a. Покланѣюще колѣна въ мирѣ — Г<оспод>ю * помолимъ сѣ. 10

За осв<а>щение¹ вѣѣхъ насѣ д<оу>шѣ прѣдъ Г<оспо>демь — Г<оспод>ю
помолимъ сѣ.

Ш сподобити сѣ намъ ц<ѣса>р<ь>ствью нетѣлѣщю благодѣтиѣ с<ва>-
тааго Д<оу>ха — Г<оспод>ю помо<лимъ сѣ>.

Ш вѣити намъ храмоу и жилищю прѣс<ва>тааго емоу Д<оу>ха — Г<о- 15
спод>ю помо<лимъ сѣ>.

Ш схраненъи намъ бес колѣбаниѣ въ вѣрѣ благодѣтиѣ с<ва>тааго емоу
Д<оу>ха — Г<оспод>ю помоли<мъ сѣ>.

Ш обрѣтенъи намъ благодѣти и милости прѣс<ва>таа<го> емоу Д<оу>ха
— Г<оспод>ю <помолимъ сѣ>. 20

Ш благовзгоднѣ трѣбѣ вѣити словесноумоу семоу слоуженью нашему²
— Г<оспод>ю помо<лимъ сѣ>.

Ш вѣити намъ рекънителемъ добрымъ дѣлесеимъ и полуучити н<е>б<е>-
с<ь>но ц<ѣса>р<ь>ство — Г<оспод>ю помоли<мъ сѣ>.

<des> champ<s>, des jardins. Si vous ne m'écoutez pas, moi misérable,
les oiseaux <du ciel> vous dévoreront.

Allez-vous-en dans les montagnes désertes, dans les arbres qui ne portent
pas de fruits, et rendez gloire à Dieu, avec le Père et le Saint-Esprit, mainte-
nant et toujours et dans les <siècles des siècles. Amen>.

12. Lire sans doute н<е>б<е>сѣсь<скзиѣ>, épithète ordinaire de пѣтица.

1. Plutôt que осв<ѣ>щение. — 2. Cf. Rom., XII, 1 : θυσίαν... εὐάρεστον τῆν
λογικὴν λατρείαν ὑμῶν.

ἔχετε μετ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἔχετε μετὰ τοῦ μεγάλου ὀνόματος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὃς καὶ ἀποστελεῖ στρουθία μικρὰ καὶ καταναλώσουσιν ὑμᾶς. Ἐξέλθετε οὖν τάχιον, ὅπως δῶμεν¹⁴ δόξαν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

PRIÈRE

*de génuflexion pour la Sainte
Pentecôte à vêpres.*

Après le prokeimenon, le diacre dit :

En nous agenouillant en paix — prions le Seigneur.

Pour la sanctification de nos âmes à tous devant le Seigneur — prions le Seigneur.

Pour que nous devenions dignes du royaume impérissable par la grâce du Saint-Esprit — prions le Seigneur.

Pour que nous soyons la demeure et le séjour de son très saint Esprit — prions le Seigneur.

Pour que nous nous maintenions par la grâce de son Saint-Esprit sans trouble dans la foi — prions le Seigneur.

Pour que nous trouvions la grâce et la miséricorde de son très saint Esprit — prions le Seigneur.

Pour que le culte présent (rendu par) notre raison soit un sacrifice agréable — prions le Seigneur.

Pour que nous soyons zélateurs des bonnes œuvres et que nous gagnions le royaume du Ciel — prions le Seigneur.

14. ὁτε δόξαν τῷ Θεῷ D⁸ = S.

Ѡ оуслышаныи Г<оспод>ю гласъ молитвыи нашеѣ³ — Г<оспод>ю помолимъ ѣд.

Ѡ (и)збавленни⁴ причастьникомъ намъ бзѣти прѣс<ва>таа<го> емоу Д<оу>ха — Г<оспод>ю <помолимъ са>.

Ѡ възати намъ, і оставление⁵ грѣхомъ, і познание твоеѣ благодѣти⁵ — Г<оспод>ю <помолимъ са>.

* Fol. 60 b. * Ѡ бзѣтии намъ ѣко не бзѣти⁶ въ грозное правдыкое същество с<ва>-тааго емоу Д<оу>ха — Г<оспод>ю по<молимъ са>.

Ѡ оделѣнии намъ лъсти коумирьцѣи съществиемъ с<ва>тааго емоу Д<оу>ха — Г<оспод>ю <помолимъ са>.

Ѡ бзѣтии ѣкоже бзѣти намъ тоуждемъ грѣха, а своимъ нетьлѣнью — Г<оспод>ю помоли<мъ са>.

Ѡ съпоушенни съ н<е>б<е>си а<н>ѣ<е>ла свѣтла проскѣщающа оуми наша и ср<здъ>ца — Г<оспод>ю помоли<мъ са>.

Ѡ отзданыи богатия⁷ и<и>л<о>сти и щедротыи Б<о>жиа къ бсѣмъ¹⁵ намъ — Г<оспод>ю помоли<мъ са>⁸.

Pour que le Seigneur entende la voix de notre prière — prions le Seigneur.

Pour notre salut <et> que nous ayons part à son très saint Esprit — prions le Seigneur.

Pour que nous recevions l'absolution des péchés et la connaissance de ta grâce — prions le Seigneur.

Pour que nous devenions en sorte de n'être pas <réprouvés(?)> au moment de la terrible (et) juste descente de son Saint-Esprit — prions le Seigneur.

Pour que nous vainquions la fraude des idoles par la descente de son Saint-Esprit — prions le Seigneur.

Pour qu'il se fasse que nous soyons étrangers au péché et appartenant à l'immortalité — prions le Seigneur.

Pour que descende du ciel l'ange de lumière éclairant nos esprits et nos cœurs — prions le Seigneur.

Pour que nous soit donnée à tous en rétribution la riche compassion et la miséricorde de Dieu — prions le Seigneur.

3. Cf. Ps. xxvii, 2. — 4. Les parenthèses sont de Geitler. Lire **ИЗБАВЛЕННИ <И> ПРИЧАСТЬНИКОМЪ**. — 5. Les accusatifs incorrects après Ѡ montrent qu'il faut lire : **Ѡ ВЪЗАТИ НАМЪ ОСТАВЛЕНИЕ**. — 6. Altéré, sans doute par chute d'un mot : on peut imaginer **НЕ БЗѢТИ <ОТВЪЖЕНОМЪ>**, d'après Luc, xii, 9. — 7. Geitler **БОГАТІЯ**. — 8. Cf. dans l'Eucologe grec moderne : Ὑπὲρ τοῦ καταπεμφθῆναι πλοῦσια τὰ ἐλέη αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς — τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν (Eύχ., p. 358).

В раздрѣшенъи бсѣмъ ѡззи⁹ неправедннѣмъ прѣсвѣтѣмъ его Д<оу>-
хонь — Г<оспод>ю помо<лимъ са>.

В с<х>п<асе>нъи намъ прѣклоникъшннѣмъ колѣнѣ ср<здъ>чнѣи і тѣ-
леснѣи въ день патьдесатннѣи — Г<оспод>ю <помолимъ са>.

5 В сзподобленъи намъ, молиткожъ с<ва>тѣхъ ап<осто>лѣз і оученикѣз
Г<осподь>нѣ, цѣ<са>р<вь>ствоу н<е>б<е>с<ноу>моу — Г<оспод>ю помо-
<лимъ са>.

В послушанъи намъ і познанъи с<ва>тааго Д<оу>ха — Г<оспод>ю по-
<молимъ са>.

10 * В обрадованъи намъ бсѣмъ намъ¹⁰, і поклоненнѣ¹¹ с<ва>тоумоу Имени — * Fol. 61 a.
Г<оспод>ю помоли<мъ са>.

В д<оу>шевьнѣи і тѣлеснѣи¹² присно покланѣти са і пѣти с<ва>тѣмъ
Троица единеестествннѣмъ — Г<оспод>ю <помолимъ са>.

В оудржанъи людѣцѣмъ и чаанъи благодѣти с<ва>тааго Д<оу>ха¹³ —
15 Г<оспод>ю <помолимъ са>.

Pour la délivrance de tout <lien> injuste par son très saint Esprit —
prions le Seigneur.

Pour notre salut, à nous qui nous sommes agenouillés, de cœur et de
corps, le jour de la Pentecôte — prions le Seigneur.

Pour que nous soyons rendus dignes, par la prière des saints apôtres
et disciples du Seigneur, du royaume du Ciel — prions le Seigneur.

Pour que nous obéissions au Saint-Esprit et le connaissions — prions
le Seigneur.

Pour que nous soyons tous remplis d'allégresse <en> adorant le Saint
Nom — prions le Seigneur.

Pour que nous adorions toujours d'âme et de corps et chantions la Sainte
Trinité consubstantielle — prions le Seigneur.

Pour que le peuple persévère et attende la grâce du Saint-Esprit — prions
le Seigneur.

9. Lire sûrement ѡззи; cf. p. 70, l. 4. — 10. Un des deux **намъ** est à supprimer,
sans doute le premier. — 11. Altéré : on peut supposer о поклоненъи, ou въ
поклонение. — 12. Lire д<оу>шевьнѣи і тѣлеснѣи (adv.). — 13. Cf. G, p. 764 :

Ἐπὲρ τοῦ περιστῶτος λαοῦ καὶ ἀπεκδεχομένου χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

В прѣклоньшиихъ колѣна і ср<здъ>ца прѣдз Г<оспо>демь — Г<оспод>ю помо<лимз са>¹⁴.

В благоболити Г<оспод>ю Б<ог>оу на нзи і на прѣклоньшаѣ колѣна своѣ — Г<оспод>ю <помолимз са>.

В оукрѣпльшиимъ нзи прѣвѣе сзконъчаниѣ оугодити прѣдз Г<оспо>демь, і посзлати богатзіѣ¹⁵ милости — Г<оспод>ю по<молимз са>¹⁶.

В приемльшиимъ мол<и>твѣз нашіѣ ѣко благодѣхание прѣдз собоѣ — Г<оспод>ю <помолимз са>¹⁷.

В избавити са намз отз кѣѣкоѣ скрѣзи, гнѣба, бѣдзи и нѣжда — Г<оспод>ю <помолимз са>.

10

И о кѣѣхъ трѣбоуѣщиихъ твоѣѣ, Г<оспод>і, помощи і застѣпленіѣ — Г<оспод>ю по<молимз са>.

Pour ceux qui ont incliné leurs genoux et leurs cœurs devant le Seigneur — prions le Seigneur.

Pour que le Seigneur Dieu se complaise en nous et en ceux qui se sont agenouillés — prions le Seigneur.

Pour celui qui nous a donné la force de plaire, avant (notre) fin, devant le Seigneur, et qu'il envoie ses (ou sa) riche(s) miséricorde(s) — prions le Seigneur.

Pour celui qui reçoit (?) nos prières comme un encens (brûlé) devant lui — prions le Seigneur.

Pour que nous soyons délivrés de toute affliction, colère, péril et violence — prions le Seigneur.

Et pour tous ceux qui ont besoin, Seigneur, de ton assistance et de ta protection — prions le Seigneur.

14. Dans l'Eucologe grec moderne (Εὐχ., p. 358) : Ὑπὲρ τῶν κλινόντων τὰς καρδίας αὐτῶν ἐνώπιον Κυρίου καὶ τὰ γόνατα — τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. — 15. Geitler БОГАТЗИѢ; БОГАТЗИѢ МИЛОСТИ pourrait être un génitif sing. (après infinitif construit avec préposition). — 16. Verset malhabilement confectionné de deux versets primitifs, cf. Εὐχ., p. 358 : Ὑπὲρ τοῦ ἐνισχυθῆναι ἡμᾶς πρὸς τελείωσιν εὐαρεστήσεως — τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. Ὑπὲρ τοῦ καταπεμφθῆναι πλούσια τὰ ἐλέη αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς — τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. Pour le premier verset, le slave suppose un texte un peu différent et altéré : Ὑπὲρ τοῦ ἐνισχύσαντος ἡμᾶς πρὸ τελείωσεως εὐαρεστῆσαι ἐνώπιον τοῦ Κυρίου. — 17. Εὐχ.,

Застѣпи, с<з>п<ас>и, помилоуи, сзхрани нзи, Б<о>же, твоєѣ благодѣ-
тиѣ.

Прѣс<ва>гдѣѣ, чистѣѣ, прѣславнѣѣ, бл<а>г<осло>бенѣѣ владзичицѣѣ
наш<д> ||

Protège, sauve, aie pitié, veille sur nous, Dieu, par ta grâce.
Notre-Dame très sainte, pure, très glorieuse, bénie, etc.

p. 358 : Ὑπὲρ τοῦ δεχθῆναι τὴν γονυκλισίαν ἡμῶν ὡς θυμίαμα ἐνώπιον αὐτοῦ — τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. Le slave répond à ὑπὲρ τοῦ δεχομένου, par altération du texte ou par traduction fautive.

* Fol. 61 b.

* И поклоньшемъ са всѣмъ<з> людемъ<з> на колѣноу, речетъ<з> дикъ<кз> къ дикконзства по радоу.

Попъ<з>, поклонъ са на колѣноу, творитъ<з> молънтвѣ снѣ къ т<аинѣ>*

Прѣчистзі і нескързнзі, безначалнзі, невидимзі, непостижнзі, неислѣ- 5
дннзі, непрѣмѣнннзі, незлобикъзи Г<оспод>і, егоже никътоже не видѣ, тзи
единъ имъи бесзмрзтне, живъи къ свѣтѣ неприкосновенѣ, сзтворенъ н<е>бо и
землѣ, море и късе еже естз сзтворено къ нимъхъ, даши късѣмъ прошеннѣ прѣжде
даже не просатъ тебѣ са мили дѣемъ, та молимъ, Къладзіко ч<любѣ>- 10
к<о>любъъче, Отъца Г<оспод>а Б<ог>а и С<ъ>п<ас>а нашего Ис<оу>-
хъръстъа сзшедшааго съ н<е>б<е>се насъ ради ч<любѣ>къ і за наше с<ъ>-
п<асе>ние, къплъшьшааго са отъ с<вѣ>тааго Д<оух>а ізъ¹ Марии слабннзіа
и присподѣкнзіа Б<ого>р<оди>ца* показавъи намъ сзмѣренннмъ і намъ²

* Fol. 62 a. грѣшнннмъ і недостоннннмъ ракомъ твоимъ честннѣмъ мѣкомъ скоемъ взиа и 15
колѣна прѣкланѣти ш мольбѣ нашихъ грѣхъ і о людскнхъ неждѣннхъ,
послоушанъ насъ къ нъже день призовемъ та, паче же къ съ³ день пяти-
костинннзі къ нъже, по къзнесенъи къкъшнннмъ на н<е>бо, сѣде о деснѣмъ
Б<ог>а и Отъца і посъла прѣс<вѣ>тнн Д<оух>а на с<вѣ>тнн оученикнзі
і ап<осто>азнн і сѣде на единомъ комъждо ихъ, і наплннша са Д<оух>а

Et quand tout le peuple s'est agenouillé, le diacre dit toute l'ekténie dans l'ordre.

Le prêtre, s'étant agenouillé, dit à voix basse la prière suivante :

Seigneur très pur, immaculé, sans commencement, invisible, incompréhensible, insaisissable, immuable, clément, que personne n'a vu, toi qui seul possèdes l'immortalité, qui vis dans une lumière inaccessible, qui as créé le ciel, la terre, la mer et toutes les créatures qui s'y trouvent, qui accordes à tous ce qu'ils demandent avant qu'ils ne le demandent, nous te prions et te supplions, Maître qui aimes les hommes, Père de notre Seigneur Dieu et Sauveur Jésus-Christ qui est descendu du ciel à cause de nous, les hommes, et pour notre salut, qui s'est incarné du Saint-Esprit (en naissant) de Marie, la Mère de Dieu, glorieuse et virginale; toi qui nous as enseigné, à nous tes humbles, tes coupables et indignes serviteurs, par ta passion vénérable, à

1. Modification du texte grec (xvi) d'après le texte du *Credo*. — 2. Le second **намъ** est sans doute à supprimer. — 3. Geitler къ.

ΕΥΧΑΙ

τῆς γονυκλισίας τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς¹.

Μετὰ τὸ προκείμενον καὶ τὸ Κύριε ἐλέησον τῆς ἐκτενοῦς δεήσεως τοῦ διακόνου λέγοντος· Κλίνοντες τὰ γόνατα, λέγει ὁ ἀρχιερεὺς ἐν ἐπηκόῳ τὴν ἀ' εὐχὴν ταύτην·

5 Ἄχραντε, ἀμίαντε, ἀναρχε, ἀόρατε, ἀκατάληπτε, ἀνεξιχνίαστε, ἀπαράλλακτε², ἀνυπέβλητε, ἀμέτρητε³, ἀνεξίκακε Κύριε⁴, ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν, φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον, ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ πάντα τὰ δημιουργηθέντα ἐν αὐτοῖς, ὁ πρὸ τοῦ αἰτεῖσθαι τοῖς πᾶσι τὰς αἰτήσεις παρέχων· σοῦ δεόμεθα καὶ σὲ παρακα-
10 λοῦμεν, Δέσποτα φιλόνηρωπε, τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου καὶ⁵ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντος ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντος ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς ἀειπαρθένου καὶ ἐνδόξου Θεοτόκου⁶, ὃς⁷ πρότερον μὲν λόγοις διδάσκων, ὕστερον δὲ καὶ τοῖς ἔργοις ὑποδεικνύς ἡνίκα τὸ σωτήριον ὑφίστατο πάθος, παρέσχεν ἡμῖν ὑπογραμμὸν τοῖς ταπεινοῖς καὶ ἁμαρτωλοῖς καὶ
15 ἀναξίοις δούλοις σου δεήσεις προσφέρειν ἐν ἀυχένος καὶ γονάτων κλίσειν ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἁγνοημάτων. Αὐτός, πολυέλεε καὶ φιλόνηρωπε⁷, ἐπάκουσον⁸ ἡμῶν ἐν ἧ ἂν ἡμέρᾳ ἐπικαλεσώμεθά σε, ἐξαιρέτως δὲ καὶ⁹ τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ τῆς πεντηκοστῆς ἐν ἧ, μετὰ τὸ ἀναληφθῆναι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν¹⁰ εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεσθῆναι¹¹ ἐν δεξιᾷ σοῦ¹² τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, κατέπεμψε¹³ τὸ ἅγιον¹⁴ Πνεῦμα ἐπὶ τοὺς
20 ἁγίους αὐτοῦ¹⁵ μαθητὰς καὶ ἀποστόλους· ὁ καὶ ἐκάθισεν ἐφ' ἓνα ἕκαστον αὐτῶν, καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες τῆς ἀκνωτόου χάριτος αὐτοῦ καὶ ἐλάλησαν γλώσσαις ἐτέραις τὰ μεγαλεῖα

courber nos nuques et nos genoux en priant pour nos péchés et pour les ignorances du peuple, écoute-nous en quelque jour que nous t'invoquions, mais surtout en ce jour de la Pentecôte où, après avoir été élevé au Ciel, tu t'es assis à la droite de Dieu le Père et tu as envoyé le très saint Esprit sur (tes) saints disciples et apôtres; et il s'est posé sur chacun d'eux, et ils furent

Texte de base : C¹ ff. 45 v.-47 r. Variantes : G. pp. 754-755; C² ff. 60 r.-61 r.; P³ ff. 55 v.-58 r.; P⁷ ff. 91 v.-94 r.; P⁹ ff. 16 v.-18 v.

1. Ἀκολουθία τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς ἔσπερ. P⁷; Εὐχαὶ τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς εἰς τὴν γονυκλισίαν τοῦ λυχνικοῦ C². — 2. ἀναλλοίωτε G. — 3. ἀνυπέβλητε, ἀμέτρητε om. S. — 4. S add. « que personne n'a vu ». — 5. καὶ om. S. — 6. τῆς ἐνδόξου καὶ ἀειπαρθένου Θεοτόκου P⁹ = S. — 7. ὃς πρότερον, etc., jusqu'à φιλόνηρωπε (l.16), var. : καὶ διὰ τοῦ τιμίου αὐτοῦ πάθους ὑποδείξαντος ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς (S add. καὶ [ἡμῖν τοῖς] ἁμαρτωλοῖς) καὶ ἀναξίοις δούλοις σου ἀυχένα καὶ γόνυ κλίνειν ὑπὲρ δεήσεως τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων P⁹ = S (add. καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἁγνοημάτων), qui, plus proche que P⁹ du texte moyen des manuscrits, suppose au début ὁ διὰ τοῦ τιμίου αὐτοῦ πάθους ὑποδείξας, rattaché à ἐπάκουσον. — 8. καὶ add. P⁹. — 9. καὶ om. P⁹ = S. — 10. τὸν Κύριον... Χριστόν om. P⁹ = S. — 11. S traduit « tu l'assis ... et envoyas ». — 12. σοῦ om. S. — 13. κατέπεμψας P^{3,9}. — 14. πανάγιον P⁹ = S. — 15. αὐτοῦ om. P³ = S.

с<ва>та, і пр<оро>чьствоваша. І насъ молащнихъ⁴ са послушан, и помани
 нзи сзмѣрензѣмъ і осаждензѣмъ, шьрати плѣнение д<оу>шз нашихъ⁵, свое
 м<и>л<осрз>ди<е>⁶ имѣмъ о насъ молаща са. Прими нзи принадлежаща ти⁷
 сзгрѣшихъ. Къ тебѣ приврзженъ⁸ есмъ из ложеснз, отъ дтробз матери нашеѣ
 Б<ог>з нашъ еси тзи. Нз иже ищезоша⁹ къ соуетѣ дение наши, шьнажахомъ⁵
 шт<з> отъвѣта. Дрззашце щедротами твоими възпиемъ¹⁰ грѣхъ юности моеѣ¹⁰
 * Fol. 62 b. не помани, отъ таи¹¹ нзихъ очисти нзи, бизде сзмѣрение наше і отъпоусти
 бса грѣхъзи наша, не отъврззи насъ къ вѣмъ старости егда изнамагаецъ
 крѣпость моѣ¹¹, не остави насъ прѣжде даже не възвратимъ са къ земаљ,
 сзподоби нзи къ себѣ възврати<ти>¹² са, і възми намъ бл<а>г<осло>вени-
 емъ і благодѣтижъ прѣзъри безаконіѣ наша щедротами твоими, призъри сз
 възотзи с<ва>тзина¹³ твоѣмъ, Г<оспод>і, на люде¹⁴ твоѣмъ снмъ прѣстоущамъ
 і чашщамъ отъ тебѣ¹⁵ богатзѣмъ м<и>л<о>сти, посѣти насъ благодтижъ тво-
 емъ, избеви нзи отъ насильѣ дѣволѣ, огради животъ нашъ хранителемъ
 ап<осто>ломъ вѣрзномъ і¹⁶ прѣдажди лю<ди>¹⁷ твоѣмъ, і бса сзбери блъ свое¹⁵
 цѣ<са>ресткиѣ, дажди отърадъ людемъ твоимъ, отъпоусти грѣхъзи наша і
 очисти бса нзи дѣтѣлижъ с<ва>тааго твоего Д<оу>ха, раздрѣши кзизни
 бражнѣмъ сдѣщамъ на насъ.

remplis de l'Esprit saint, et ils prophétisèrent. Écoute-nous aussi qui prions,
 et souviens-toi de nous, humbles et condamnés, détourne la captivité de nos
 âmes en ayant ta miséricorde qui intercède pour nous. Accueille-nous qui
 nous jetons à tes pieds <en criant> : J'ai péché. C'est vers toi que <nous>
 avons été jetés hors de la matrice, dès le ventre de notre mère, c'est toi qui
 es notre Dieu. Mais parce que nos jours se sont perdus dans la vanité, nous
 avons été dépouillés de défense. Ayant confiance dans tes miséricordes, nous

4. Geitler молащнихъ. — 5. Cf. Ps. cxxv, 4. — 6. Geitler млднѣмъ. Cf. Jagić, *Archiv für slav. Phil.*, VII, p. 129. — 7. Ajouter d'après le grec : и възпиеща ти.
 — 8. Lire приврзжени : le singulier est dû au texte de Ps. xxi, 11. — 9. Le Psautier a <и>сконьчаша сѣмъ (Ps. Sin., etc.) Ps. lxxvii, 33. — 10. Pour нашеѣ, sous
 l'influence du texte de Ps. xxiv, 7. — 11. Pour наша, sous l'influence de Ps. lxx, 9.
 — 12. Geitler възврати. Cf. Jagić, *Archiv für slav. Phil.*, VII, p. 129. — 13. Les
 mss. du Psautier ont с<ва>тзѣмъ (Ps. Sin., etc.), sauf Ps. Bon. qui porte сѣтзѣмъ.
 — 14. Pour люди. — 15. Pour тебѣ. — 16. Geitler і (не), mais la négation est
 impossible; і semble rajouté. — 17. Les parenthèses sont de Geitler. Toute la
 phrase est suspecte de remaniement.

σου καὶ προεφήτευσαν¹⁶. Νῦν οὖν δεομένων ἐπάκουσον ἡμῶν¹⁷, καὶ μνήσθητι ἡμῶν τῶν ταπεινῶν καὶ κατακρίτων, καὶ¹⁸ ἐπίστρεψον τὴν αἰμαλωσίαν τῶν ψυχῶν ἡμῶν, τὴν οἰκειάν συμπάθειαν ἔχων ὑπὲρ ἡμῶν πρεσβύουσαν. Δέξαι ἡμᾶς προσπίπτοντάς σοι καὶ βοῶντας¹⁹ τὸ ἡμέρομεν Ἐπὶ σέ²⁰ ἐπερρίφημεν ἐκ μήτρας ἀπὸ γαστρὸς μητρὸς ἡμῶν. Θεὸς²¹ ἡμῶν εἶ
 5 σύ. Ἄλλ' ὅτι ἐξέλιπον ἐν ματαιότητι αἱ ἡμέραι ἡμῶν²², γεγυμνώμεθα τῆς σῆς βοηθείας, ἐστερήμεθα πάσης²³ ἀπολογίας. Ἄλλὰ²⁴ θαρρῶντες τοῖς οἰκτιρμοῖς σου κράζομεν ἁμαρτίας νεότητος ἡμῶν καὶ ἀγνοίας μὴ μνησθῆς²⁵, ἐκ τῶν κρυφίων ἡμῶν καθάρισον ἡμᾶς²⁶, μὴ ἀπορρίψῃς ἡμᾶς εἰς καιρὸν γήρως ἐν τῷ ἐκλείπειν τὴν ἰσχὴν ἡμῶν²⁷, μὴ ἐγκαταλίπῃς ἡμᾶς²⁸
 10 πρὶν ἡμᾶς εἰς τὴν γῆν ἀποστρέψαι, ἀξίωσον ἡμᾶς πρὸς σέ ἐπιστρέψαι, καὶ πρόσχες ἡμῖν ἐν εὐμενείᾳ καὶ χάριτι· ἐπιμέτρησον²⁹ ταῖς ἀνομίαις ἡμῶν τοὺς οἰκτιρμούς σου³⁰, ἀντίθες τὴν ἄδυσσον τῶν οἰκτιρμῶν σου τῷ πλήθει τῶν πλημμελημάτων ἡμῶν³¹, ἐπίβλεψον ἐξ ὕψους ἁγίου σου³², Κύριε, ἐπὶ τὸν λαόν σου τὸν περιστώτα καὶ ἀπεκδεχόμενον τὸ παρὰ σοῦ πλούσιον ἔλεος, ἐπίσκεψαι ἡμᾶς· ἐν τῇ χρηστότητί σου, ρῦσαι ἡμᾶς ἐκ τῆς καταδυναστείας τοῦ διαβόλου, ἀσφάλισαι τὴν ζωὴν ἡμῶν τοῖς ἁγίοις καὶ ἱεροῖς νόμοις σου³³, ἀγγέλω³⁴
 15 πιστῶ φύλακι παρακατάθου τὸν λαόν σου, πάντας συνάγαγε εἰς τὴν βασιλείαν σου, δὸς συγγνώμην τοῖς ἐλπίζουσιν ἐπὶ σέ³⁵, ἄφες αὐτοῖς καὶ ἡμῖν³⁶ τὰ ἁμαρτήματα, κάθαρσον³⁷ ἡμᾶς τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος, διάλυσον τὰς³⁸ μηχανὰς τοῦ ἐχθροῦ³⁹.

nous écrions : Ne te souviens pas des péchés de <notre> jeunesse, purifie-nous des choses cachées, vois notre humilité et remets (-nous) tous nos péchés, ne nous rejette pas au temps de la vieillesse quand <notre> force s'épuise, ne nous abandonne pas avant que nous ne retournions à la terre, rends-nous dignes de retourner vers toi, et songe à nous avec (ta) bénédiction et (ta) grâce; ne tiens pas compte, dans ta miséricorde, de notre impiété, regarde du haut de ta sainteté, Seigneur, ton peuple que voici rassemblé et qui attend de toi une abondante pitié, visite-nous par ta bonté, délivre-nous de la tyrannie du diable, entoure notre vie de la protection d'un fidèle apôtre (?) et confie(-lui) ton peuple, et rassemble(-les) tous dans ton royaume, accorde le pardon à ton peuple, remets(-nous) nos péchés et purifie-nous tous par l'action de ton Saint-Esprit, détruis les artifices du diable dirigés contre nous.

16. Le texte a été rapproché par P⁹ et S de Act., II, 3-4 : P⁹ καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες Πνεύματος ἁγίου καὶ ἐλάλουν γλώσσαις ἐτέραις καὶ προεφήτευσαν ; S = καὶ ἐκάθισεν (sans ὄ)... καὶ ἐπλήσθησαν (sans πάντες) Πνεύματος ἁγίου, καὶ προεφήτευσαν. — 17. καὶ ἡμῶν δεομένων ἐπάκουσον P⁹ = S. — 18. καὶ om. S. — 19. σοί add. P³. — 20. Cf. Ps. XXI, 11. — 21. ὁ Θεός C². — 22. Cf. Ps. LXXVII, 33. — 23. τῆς σῆς ... πάσης om. S. — 24. ἀλλά om. S. — 25. Cf. Ps. XXIV, 7; καὶ ἀγνοίας om. S. — 26. Cf. Ps. XVIII, 13; ἡμῶν om. S. Après ἡμᾶς, S ajoute une adaptation de Ps. XXIV, 18, répondant à : ἴδε τὴν ταπεινώσιν ἡμῶν καὶ ἄφες πάσας τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν. — 27. Cf. Ps. LXX, 9. — 28. Développement de la fin du même verset du Psautier. — 29. S traduit librement par « néglige ». — 30. ἐπιμέτρησον τὰς ἀνομίας ἡμῶν τοῖς οἰκτιρμοῖς σου G P⁹. — 31. τοὺς οἰκτιρμούς σου... ἡμῶν om. C²; ἀντίθες ... ἡμῶν om. S. — 32. Cf. Ps. CI, 20. — 33. τοῖς ἁγίοις... σου om. S, qui rattache φύλακι à ἀσφάλισαι et ajoute « et » devant παρακατάθου. — 34. S répond à ἀποστόλω, variante qui serait intéressante si le texte slave était plus sûr. — 35. S« à ton peuple ». — 36. κα ἡμῖν om. C²; αὐτοῖς καὶ om. S. — 37. καθάρισον G; πάντας; add. P⁹ = S. — 38. καθ' ἡμῶν add. G P^{3,9} = S. — 39. Les textes grecs s'arrêtent ici.

* Fol. 63 a. Бко слава твоѣ непостиж^{на} естѣ, ꙗч^{ло}вѣк^олюбие неизреченно, ꙗ мил^ость неизчтена. Си, бл^адѣ^ко, призъри на ны ꙗ на с^вѣ^тыи храмъ съ, ꙗ сѣтвори съ нами ꙗ молашимъ съ съ нами богатѣиѣ ш^ил^ости тво^ея¹⁸ ꙗ щедроты, мол^итвами с^вѣ^тыиѣ Б^ог^ор^оди^цѣ ꙗ к^сѣ^лхъ с^вѣ^тыихъ твоихъ. Ксе¹⁹ бо въздалъ еси намъ.

И възклонитъ съ п^опъ.

Застѣпи, с^хп^ас^и, помилоуи, съхрани ||

Прѣс^вѣ^тѣ, чистѣ, прѣславнѣ^ѣ ||²⁰

В. Бко благы ч^{ло}вѣк^олюбецъ Б^ог^ъ еси.

И по сем^ь рекъ^тъ^ъ С^вподоби, Г^оспод^и, к^сь к^е ||²¹

И пак^ъ слог^а речет^ъ Трс^вѣ^тѣ.

Поп^ъ пак^ъ молитъ съ тѣи

Присно текъ ꙗ не¹ истѣкѣи, живѣи ꙗ свѣтелъ источникъ, същии присно съ² съ О^тц^ьемъ сѣдѣтельнаа сила, исплненъ ксе съмотрение прѣдобро с^хп^ас^иниѣ ради ч^{ло}вѣч^ьска, Х^рст^ъе Б^оже нашъ, развъргъ д^зи съмръ^тныиѣ нераздрѣшаемѣи ꙗ верѣи лобъи, поправъ^ъ множество д^оу^хъ, приведъи себѣ стѣ тѣло³ непорочно за ксе ч^{ло}вѣк^ъкы, тѣло прѣчисто, неприкосновено, непроходимо к^сѣ^лцѣмъ грѣхомъ, прѣдавъи съ насъ ради⁴, прѣданиемъ своимъ...⁵, съшедъи въ адъ ꙗ верѣи вѣчъныи съкроушъ ꙗ сѣдашимъ низъ възхождение показъ, старлаго злодѣѣ ꙗ глѣбинънаго змиѣ к^огомъ²⁰ дръимъ хъдожьствомъ оуловъ ꙗ д^зами вѣчъными въ прѣисподъниихъ ꙗ въ

* Fol. 63 b.

Car ta gloire est incompréhensible, ton amour pour les hommes indicible et ta miséricorde incommensurable. Oui, Maître, jette les regards vers nous et cette sainte demeure, et accorde-nous et à celui qui prie avec nous ton abondante pitié et ta miséricorde, par les prières de la sainte Mère de Dieu et de tous tes saints. Car tu nous as tout remis.

Et le prêtre se relève.

Protège, sauve, aie pitié, veille <sur nous, etc.>

<Notre Dame> très sainte, pure, très glorieuse, etc.

A haute voix : Car tu es le Dieu bon qui aime les hommes.

18. Les crochets sont de Geitler. — 19. Dans la marge, on trouve l'indication [⦿]Д, c'est-à-dire д<и>ѣ<кз>. — 20. Cf. les mêmes versets p. 98, l. 1-4. — 21. Lire sans doute въ съ бечеръ.

1. не est à supprimer. — 2. съи est à supprimer. — 3. Lire sûrement себе с^вѣ^тыиѣ. — 4. Altéré : lire неприкосновено <и> непроходимо ... прѣдавъи насъ ради (sans съ). — 5. Lacune : on restitue approximativement d'après le grec <и> прѣданиемъ своимъ <...подавъ намъ животъ вѣчъныи>.

Καὶ πάλιν λέγοντος τοῦ διακόνου ἔτι καὶ ἔτι· Κλίναντες τὰ γόνατα, ποιεῖ ὁ ἀρχιερεὺς ἐν ἐκφωνήσει ὁμοίως τὴν γ' εὐχὴν¹.

Ἡ ἀενάως βρύουσα, ζωτικὴ καὶ φωτιστικὴ πηγὴ, ἡ συναΐδιος τοῦ Πατρὸς δημιουργικὴ δύναμις, ὁ πᾶσαν τὴν οἰκονομίαν διὰ τὴν τῶν βροτῶν σωτηρίαν ὑπερκάλως πληρώσας, 5 Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ θανάτου δεσμούς ἀλύτους καὶ κλειθρα ἄβου διαβρόχης, πονηρῶν δέ² πνευμάτων τὰ πλήθη καταπατήσας, ὁ προσαγαγὼν ἑαυτὸν ἄμωμον ὑπὲρ ἡμῶν³ ἱερεῖον, τὸ σῶμα δούς τὸ ἄχραντον εἰς θυσίαν⁴, τὸ πάσης ἁμαρτίας ἄψαυστόν τε καὶ ἄβατον, καὶ διὰ τῆς φρικτῆς ταύτης καὶ ἀνεκδιηγήτου ἱεουργίας⁵ ζῶν αἰώνιον ἡμῖν χαρισάμενος, ὁ εἰς ἄβου καταβᾶς καὶ μοχλοὺς αἰωνίους συντρίψας καὶ τοῖς κάτω καθημένοις ἄνοδον ὑποδείξας⁶, 10 τὸν δὲ ἀρχέκακον καὶ βύθιον δράκοντα θεοσόφῳ δελεάσματι ἀγκιστρεύσας⁷ καὶ σειραῖς ζόφου δεσμεύσας⁸ ἐν ταρτάρῳ καὶ⁹ πυρὶ ἀσβέστῳ¹⁰ καὶ σκότῳ ἐξωτέρῳ¹¹ διὰ τῆς ἀπει-

Après cela on dit : Daigne, Seigneur, <ce> soir, etc.

Et le diacre dit de nouveau le Trisagion.

Le prêtre recommence à prier à voix basse :

Source qui ne cesse pas de couler et sourdre, vivifiante et lumineuse, puissance créatrice coéternelle au Père, qui as réalisé admirablement l'organisation de toutes choses pour le salut des hommes, Christ notre Dieu, qui as brisé les liens indissolubles de la mort et les verrous de l'enfer, qui as foulé aux pieds la multitude des esprits, qui t'es offert toi-même en <offrande> parfaite pour tous les hommes, qui <as> livré pour nous ton corps très pur, intact <et> inaccessible à tout péché, <et> en te livrant... <nous as donné la vie éternelle>, qui es descendu aux enfers, as brisé les verrous éternels et as montré à ceux qui séjournaient en bas le chemin des hauteurs, qui par (ta) divine adresse as pris (à l'hameçon) le vieux malfaiteur, le dragon des

Texte de base : C¹ ff. 49 v.-51 v. *Variantes* : G pp. 758-760; C² ff. 63 r.-64 v.; P³ ff. 63 v.-66 v.; P⁷ ff. 99 r.-101 v.; P⁹ ff. 23 r.-25 v.

1. Εὐχὴ ἀντιφώνου γ' C², dans Εὐχαὶ τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς· εἰς τὴν γονυκλισίαν τοῦ λυχνικοῦ. —
2. πονηρῶν δέ manque dans S, et cf. Mat., VIII, 16 ἐξέβαλεν τὰ πνεύματα. — 3. S « pour tous les hommes ». —
4. S (altéré) « ayant livré pour nous », qui peut n'être qu'une traduction libre de δούς... εἰς θυσίαν. —
5. De même S (altéré par une lacune) semble avoir rendu διὰ τῆς... ἱεουργίας par « en te livrant ». —
6. ἀναδείξας G. — 7. Cf. Job, XL, 19-20. — 8. Cf. II Pierre, II, 4; S répond à l'expression du verset similaire de Jude, 6 : δεσμοῖς αἰδίοις, rattaché à κατασφαλισάμενος. — 9. καὶ om. P³. — 10. Cf. Mat., III, 12, etc. — 11. Cf. Mat., VIII, 12, etc.

огни негасимѣмъ і въ тѣмѣ кромѣшнѣни затворѣ неиздреченножъ силожъ
велиимензнаа⁶ прѣмѣдрость О<ть>че⁷; авлеи сѣ велими послоушаѣмъ въпа-
дѣшнихъ въ напасть, і просвѣщені сѣдашаѣмъ въ тѣмѣ і сѣни смъртѣнѣи,
Г<оспод> і слави присно текѣшаѣмъ, въшнѣаго възлюбленааго О<ть>ца
С<зи>нз⁸, присно сзи свѣтъ ѡтъ присно сѣшааго свѣта, слзнѣ праведносе,⁵

* Fol. 64 a. послоушан насъ молашнихъ сѣ * тебѣ и покои д<оу>ша рабъ твоихъ прѣжде
оусопшнихъ, о<ть>цемъ же и чадомъ же и братромъ нашимъ и прочюмоу
родоу плзтзскоумоу і вѣмъ вѣромъ приснзимъ же⁹, ѡ нихъже память творимъ
нзінѣ¹⁰ ѣко оу тебе естѣ дрѣжава і въ рацѣ дрѣжиши¹⁰ вѣсѣ конца. Вл<адзі>ко
всѣдржителю, Б<о>же о<ть>ць нашихъ, Г<оспод>ъ милости, родоу вѣккомоу¹⁰
смъртзноу и несмъртзноу і вѣккомоу сѣшествоу сздѣтель, сзстаблѣмоу і
пакзі разроушаемоу жикотоу семоу, житью отзнѣдноумоу і пристаблѣню¹¹,
лѣтоу числзноумоу живзимъ, нззвода въ адъ і възвода, і сѣвазѣни славо
і раздрѣшаѣни силзно, настоѣшаа потрѣбзномъ¹² сзматрѣмъ і бѣдѣшаа оудобѣ
строѣ, възвеселѣмъ оупзваниемъ смъртѣ побинзнѣ сѣшѣмъ мнозѣмъ ранамъ¹⁵
тзи, Вл<адзі>ко, вѣхъ Б<о>же, С<з>п<ас>е нашъ, сѣшнихъ на земли і на
* Fol. 64 b. мори далече, в¹³ сѣ¹³ послѣднѣи і великзі і с<з>п<ас>снзні * на¹⁴ пѣтико-
стиннзі день показавзі намъ проображение с<ва>тѣи единосѣшнѣи Троици
присно сѣшии і неразлчнѣи і неизмѣннѣи¹⁵, і пришествиѣ¹⁶ жикотворѣ-
щааго твоего Д<оу>ха въ образъ огньномъ ѡззкомъ на с<ва>тзиѣ твоѣ²⁰

abimes, et l'as enfermé par (ta) force indicible avec des liens éternels dans les
régions inférieures, dans le feu inextinguible et dans les ténèbres du dehors;
illustre Sagesse <du> Père, toi qui t'es montré très attentif à ceux qui
sont persécutés, et qui as éclairé ceux qui étaient dans l'obscurité et dans
l'ombre de la mort, Seigneur de la gloire intarissable, Fils <aimé> du Père
Très Haut, lumière éternelle (qui vient) de la lumière éternelle, soleil de
justice, écoute-nous qui te prions et donne le repos aux âmes de tes serviteurs
défunts, de nos pères, de nos enfants et de nos frères, et d'autre parenté
charnelle, et de tous nos parents par la foi, dont nous rappelons maintenant

6. Geitler велие имензнаа; lire велиимензнаа (= вели-). — 7. Lire Отьча, adj.
— 8. On attend въшнѣаго О<ть>ца възлюблензни С<зи>нз, ou Сзине (Сзиноу),
voc. — 9. же est sans doute à supprimer. — 10. Geitler дрѣжиши. — 11. Altéré :
lire d'après le grec жикотоу, семоу житью, отзнѣдноумоу пр<ѣ>стаблѣню,
avec l'adjectif отзнѣднз tiré non de отзнѣдъ « complètement », mais d'un adverb
отзнѣдъ = ἐντεῦθεν Supr. 73, 28. — 12. Lire потрѣбзно. — 13. Geitler вѣсь. — 14. на
est à supprimer. — 15. Lire неизмѣснѣи = ἀσυχύτου. — 16. Lire пришествие.

ροδυνάμου σου¹² κατασφαιλισάμενος ισχύος· ἡ μεγαλώνυμος σοφία τοῦ Πατρὸς, ὁ τοῖς ἐπηρεαζομένοις μέγας ἐπήκοος¹³ φανείς, καὶ φωτίσας τοὺς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένους¹⁴, σὺ δόξης ἀενάου Κύριε καὶ Πατὴρ υἱίστου Υἱὲ ἀγαπητέ¹⁵, αἰδίδιον φῶς ἐξ αἰδίδιου φωτός, ἤλιε δικαιοσύνης, ἐπάκουσον ἡμῶν δεομένων σου καὶ ἀνάπαυσον τὰς ψυχὰς
 5 τῶν δούλων σου τῶν προκεκοιμημένων, πατέρων ἡμῶν τε¹⁶ καὶ ἀδελφῶν καὶ λοιπῶν συγγενῶν κατὰ σάρκα καὶ πάντων τῶν οἰκειῶν τῆς πίστεως περὶ ὧν καὶ τὴν μνήμην ποιούμεθα νῦν· ὅτι ἐν σοὶ πάντων¹⁷ τὸ κράτος καὶ ἐν τῇ χειρὶ σου κατέχεις τὰ πέρατα¹⁸. Δέσποτα παντοκράτορ, Θεὲ πατέρων καὶ Κύριε τοῦ ἐλέους, γένους¹⁹ θνητοῦ τε καὶ ἀθανάτου καὶ πάσης φύσεως ἀνθρωπίνης²⁰ δημιουργέ, συνισταμένης τε καὶ πάλιν λυομένης ζωῆς τε
 10 καὶ τελευτῆς²¹, τῆς ἐνταῦθα διαγωγῆς, τῆς ἐκεῖθεν μεταστάσεως²², ὁ χρόνους μετρῶν τοῖς ζῶσι καὶ καιροὺς ἰστών θανάτου²³, κατάγων εἰς ἄθου καὶ ἀνάγων, δεσμεύων ἐν ἀσθενείᾳ καὶ ἀπολύων ἐν δυναστείᾳ²⁴, ὁ τὰ παρόντα χρησίμως οἰκονομῶν καὶ τὰ μέλλοντα λυσιτελῶς διοικῶν, ὁ τοὺς θανάτου κέντρῳ πληγέντας ἀναστάσεως εὐφραίνων ἐλπίσιν²⁵. αὐτός, Δέσποτα, τῶν ἀπάντων ὁ Θεός, ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ἡ ἐλπίς πάντων τῶν περάτων τῆς
 15 γῆς²⁶ καὶ τῶν ἐν θαλάσῃ μακράν, ὁ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἐσχάτῃ καὶ μεγάλη καὶ σωτηρίῳ ἡμέρᾳ τῆς ἑορτῆς²⁷ τὸ μυστήριον²⁸ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ συναϊδίου καὶ ἀδιαίρετου καὶ ἀσυγχύτου Τριάδος ὑποδείξας ἡμῖν, καὶ τὴν ἐπιφοίτησιν²⁹ καὶ παρουσίαν τοῦ ἀγίου³⁰ καὶ ζωοποιῦ σου Πνεύματος ἐν εἶδει πυρίνων γλωσσῶν ἐπὶ τοὺς ἀγίους σου ἀποστόλους ἐκχέας³¹, καὶ ἀγγελιστὰς αὐτοὺς θέμενος τῆς εὐσεβοῦς πίστεως, καὶ ὁμολογητὰς καὶ κήρυκας τῆς

la mémoire; car tu as la puissance et tu tiens dans ta main toutes les extrémités (de la terre). Maître tout-puissant, Dieu de nos pères, Seigneur de la miséricorde, créateur de toute race mortelle et immortelle et de toute substance, de la vie constituée puis détruite, de cette vie, de la migration d'ici-bas, du temps mesuré aux vivants, toi qui fais descendre dans les enfers et qui (en) fais sortir, qui lies faiblement et délivres fortement, qui régis <utilement> le présent et organises avantageusement l'avenir, toi qui réjouis par l'espérance la mort soumise à de nombreux coups (?); toi, Maître, Dieu de tous, notre Sauveur à nous, à qui sont sur terre et en mer au loin, qui nous as montré en ce dernier jour de la Pentecôte, grand et salutaire, le modèle de la sainte Trinité consubstantielle, éternelle, indivisible et <distincte>, et tu as inondé de la présence de ton Esprit vivifiant sous l'aspect de langues de feu tes saints

12. σου om. S. — 13. ἐπίκουρος G, μεγάλῳ ὑπήκοος C². — 14. Cf. Luc, I, 79. — 15. Var. μονογενές P⁹, μονογενῆ (?) P⁷. — 16. S add. « et des enfants ». — 17. πάντων om. C² = S. — 18. Cf. Ps. xciv, 4; S « toutes les extrémités ». — 19. S « de toute race ». — 20. ἀνθρωπίνης om. S. — 21. τε καὶ τελευτῆς om. S. — 22. μεταναστάσεως P⁹. — 23. S présente un texte différent qui répondrait à : τοῦ χρόνου μετρητοῦ τοῖς ζῶσι; καιροῦς ἰστών θανάτου om. S. — 24. δυνάμει P⁷. — 25. ἀναστάσεως ἐλπίσιν ζωογονῶν G; S, s'il n'est pas altéré, suppose (ὁ) τὸν θάνατον... (?) εὐφραίνων ἐλπίσιν, sans ἀναστάσεως. — 26. S = τῶν (ἐπὶ) τῆς γῆς, suivant immédiatement ἡμῶν. — 27. τῆς πεντηκοστῆς G = S. — 28. τὸ μυστήριον : S « la (pré)figuration », supposant une leçon comme τὴν προτύπωσιν. — 29. τὴν ἐπιφοίτησιν om. S. — 30. ἀγίου καὶ om. S. — 31. S présente un texte différent et plus court qui répond à καὶ τὴν παρουσίαν... ἐξέχεας (τοῦ) κηρύσσειν ἀνεσιν τῶν κατεχόντων τοῖς κατεχομένοις τῇ θεῖᾳ σου νομοθεσίᾳ· αὐτὸς οὖν ἐπάκουσον, etc. Cf. Luc, xxiv, 47, avec une allusion à κηρῦσαι αἰχμαλώτοις ἄφεισιν Luc, iv, 18.

ап<осто>ли изликлъ еси проповѣдати отзпоушение дрзжащиихъ и¹⁷ дрзжи-
мзиниъ б<о>жиемъ законоданиемъ тзи оубо послушан насъ, сзмѣ-
рензихъ твоихъ молитвѣникъ, молащиихъ ти са' покои д<оу>ша твоихъ
рбъ прѣжде оусопзшиихъ на мѣстѣ свѣтлѣ, на мѣстѣ хладнѣ, отзньдѣже
отзбѣжа¹⁸ скрзбъ и печаль и възззихание¹⁹, оучини д<оу>хъ²⁰ ихъ в' селѣхъ⁵
праведьничихъ²¹, сподоки ѿ мироу и отзпоушенью, ꙗко не мрзтъи въз-
хвалатъ та, Г<оспод>и, ни сщии въз адѣ оупзбажтъ на мил<о>сть твою,
* Fol. 65 a. нз мзи жибии благо<сло>вимъ²² та и възпоманемъ та * о д<оу>шахъ нашихъ.

В. Ъко подобаетъ ти бѣка слава, че<сть> ||

И по семъ рекжтъ<х> граиъ¹ и пакъ<зи> слоугъ<а> таждѣ¹⁰
диѣконства гл<агол>етъ<х>.

Попъ<х> таи молит' са'

Бл<адзи>ко Г<оспод>и Б<о>же нашъ, творче всемоу, твоѣ естъ въз истинѣ
великаа тайна, нзинѣщнее раздроушение твоихъ тварей и градъщенъ вѣчъни²
покои. I... о³ възхожденъи⁴ нашемъ възвзшиимъ во бѣсемъ⁵ мирѣ и о въз-¹⁵
хожденъи⁶ на оупзбание жибота бесконечнааго и бждъщее во⁷ възторое

apôtres pour prêcher la délivrance de la domination à ceux qui sont dominés
par ta loi divine ; toi donc, écoute-nous, tes humbles suppliants qui te prions :
donne aux âmes de tes serviteurs défunts le repos dans un lieu de lumière,

17. Supprimer **и**. — 18. En regard de **отзбѣже**, p. 89, l. 9. — 19. En regard de
болѣзнь, скрзбъ, възззихание, p. 89, l. 9-10, qui répondent aux mêmes mots
grecs. — 20. Lire **д<оу>хъи**. — 21. Cf. Ps. cxvii, 15 (**праведьничихъ** Bon. Pog., var.
праведьникъ Sin. Sof.). — 22. Cf. Ps. cxiii, 26 **бл<агосло>вимъ** Bon. Pog., var.
бл<агослове>ствимъ Sin.

1. Faut-il voir dans **режтъ<х> граиъ** un développement du grec *στυχολογήσαι*
« réciter une psalmodie », comme l'avance Mansvetov (Прибавленія, p. 375)? On
pourrait comprendre alors le **и** suscrit comme l'indication du psaume LXX dont les
prières ci-dessus se sont inspirées plus d'une fois. Mais ce **и** ne serait-il pas plutôt
l'initiale du verset de l'apolyse **и<зинѣ> отзпоушаеши, Владзико, etc.**, cf. p. 105,
l. 9-10? — 2. Altéré, comme le prouve la forme incorrecte **градъщен**, nom. masc.
sing.; on peut conjecturer d'après le grec **и градъщее сзмѣшение и (покои)**. —
3. Lacune, comme le montrent d'une part le texte grec, de l'autre **прѣхвалимъ же**
p. 104, l. 1, qui est la réplique à un verbe comme **исповѣдаемъ** = *ὁμολογοῦμεν*. —
4. Lire **бждъхожденъи**. — 5. Lire **въ семь (мирѣ)**. — 6. Lire **исхожденъи**. — 7. Lire
въ ддъшее (възторое), sans **и**.

ἀληθοῦς ἀναδείξας θεολογίας, ὁ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ παντελεῖ ἰορτῇ καὶ σωτηριώδει ἰλασμοῦς
 μὲν ἰκεσίους ὑπὲρ τῶν κατεχομένων ἐν ᾧδου καταξιώσας δέχεσθαι, μεγάλας δὲ παρέχων
 ἡμῖν ἐλπίδας, ἄνεσιν τοῖς κατεχομένοις τῶν κατεχόντων αὐτοὺς ἀνιαρῶν καὶ παραφυχῆν
 παρὰ σοῦ καταπέμπεσθαι³², ἐπάκουσον³⁴ ἡμῶν τῶν ταπεινῶν καὶ³³ σῶν ἰκετῶν³⁴ δεομένων
 5 σου, καὶ³³ ἀνάπαυσον τὰς ψυχὰς τῶν δούλων σου τῶν προκεκοιμημένων ἐν τόπῳ φωτεινῷ,
 ἐν τόπῳ χλοερῷ³⁵, ἐν τόπῳ ἀναψύξεως, ἔνθα ἀπέδρα ὀδύνη πᾶσα³⁶ καὶ λύπη καὶ στεναγ-
 μός, καὶ κατὰταξον τὰ πνεύματα αὐτῶν ἐν σκηναῖς δικαίων, καὶ εἰρήνης καὶ ἀνέσεως
 ἀξίωσον αὐτούς, ὅτι οὐχ οἱ νεκροὶ³⁷ αἰνέσουσί σε, Κύριε, οὐδὲ οἱ ἐν ᾧδου ἐξομολόγησιν
 παρρησιάζονται φέρειν σοὶ³⁸, ἀλλ' ἡμεῖς οἱ ζῶντες εὐλογοῦμέν σε καὶ ἰκετεύομεν καὶ τὰς
 10 ἰλαστηρίους εὐχὰς καὶ θυσίας προσάγομέν σοι ὑπὲρ τῶν ψυχῶν αὐτῶν³⁹.

Ὁ Θεὸς ὁ μέγας καὶ αἰώνιος, ὁ ἅγιος καὶ φιλόανθρωπος¹... Σὸν γὰρ ὡς ἀληθῶς καὶ μέγα
 ὄντως μυστήριον, Δέσποτα τῶν ἀπάντων καὶ² ποιητά, ἧ τε πρόσκαιρος λύσις τῶν σῶν
 κτισμάτων καὶ ἡ μετὰ ταῦτα συνάφεια καὶ ἀνάπαυσις. Καὶ εἰς αἰῶνάς σοι χάριν ἐπὶ πᾶσιν
 ὁμολογοῦμεν, ἐπὶ ταῖς εἰσόδοις ἡμῶν ταῖς εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, καὶ ταῖς ἐξόδοις αἰ³ τὰς

dans un lieu de fraîcheur, d'où ont fui la douleur, l'affliction et la plainte, place
 leurs esprits dans les demeures des justes, trouve-les dignes de la paix et de
 la rémission, car ce ne sont pas les morts qui te loueront, Seigneur, et ce ne
 sont pas ceux qui sont dans les enfers qui espéreront en ta pitié, mais c'est
 nous, les vivants, qui te bénirons et nous souviendrons de toi pour nos âmes.

A haute voix : Car à toi est due toute gloire, honneur, etc.

Après cela on dit le verset..., et le diacre dit de nouveau la
 même ekténie.

Le prêtre prie en secret :

Maitre, Seigneur notre Dieu, créateur de toutes choses, c'est en vérité ton
 grand mystère, la décomposition actuelle de tes créatures et <leur recom-
 position future et leur> repos. Et <nous confessons ta grâce...> pour nous
 avoir fait <entrer> en <ce> monde et pour nous en faire <sortir> dans
 l'espérance d'une vie sans fin <au moment de> la seconde venue future de

32. καταπέμψας C². — 33. καὶ om. S. — 34. οἰκτρῶν G. — 35. ἐν τόπῳ χλοερῷ om. C²P³ = S. —
 36. πᾶσα om. S. — 37. Cf. Ps. cxiii, 25-26. — 38. ἐξομολόγησιν, etc. : S répond à ἐλπιοῦσιν ἐπὶ τὸ ἐλεός
 σου, d'après Ps. xxxii, 18, etc. — 39. Var. ἡμῶν GC²P^{7,9}; S répond à εὐλογησομέν σε (d'après le texte
 de Ps. cxiii, 26) καὶ ἀναμνηθησόμενά σου ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Texte de base : G pp. 760-761, dans l'Ἀκολουθία τῆς ἀγίας πεντηκοστῆς. Variantes : C¹ ff. 52 r.-53 v.;
 C² f. 65 r. v. (P⁹ ff. 25 v.-26 r.).

1. Passage assez long dans G, que nous ne rapportons pas parce qu'il est sans trace dans S. —

2. καὶ om. C¹ = S. — 3. καὶ C².

пришествіе Х<ръст>а твоего, прѣхвалимъ же объщение еже еси далъ намъ имѣти съ нами и низхощаще еже сѣтвори къ страстемъ нашимъ, и възведи⁸ нзи съ собою на свое бестрастие. Тѣмъ же прими, Бла<адзі>ко, наша моленіѣ, і покои бса о<тъ>ца наша и матери комоуждо насъ, і братриѣ и
 * Fol. 65 b. сестри і чада і рождение і приѣтела і тоуждеплеменьникзи⁹ * і бса д<оу>ша⁵
 прѣжде почившаѣ ѡ о<у>пъваньи¹⁰ жизни вѣчънзиѣ. Оучини имена ихъ къ книгахъ животънзиѣхъ, на лонѣ Авраами, Ісаковѣ, Иѣковли, на мастѣ¹¹ живѣшиѣхъ, въ наслѣдъи ц<ѣса>р<ь>ства н<е>б<е>с<ь>наго, і къ раи пища въбода ѡ съ свѣтлзими ап<осто>лзи¹² твоими, къ с<ва>тзиѣхъ твоихъ обитѣлѣхъ. Съвззавигни тѣлеса¹³ наша въ день въ нъже с<ва>то¹⁰
 и неложно повѣдалъ еси нѣстъ бо, Г<оспод>і, ракомъ твоимъ сѣмрѣти, ісходѣшимъ отъ тѣлесе і приходѣшимъ къ тебѣ, Б<о>же д<оу>хомъ і бсѣкои пазти, ихъ прѣставление ѡ<тз>¹⁴ печальнзиѣхъ къ радостънаа. Іже сѣгрѣшиша къ тебѣ, милостивъ бди имъ і намъ грѣшникомъ, зане никътоже прѣдъ тобою чистъ бѣдетъ, токмо тзи авлен сѣ на земли, Г<о>¹⁵
 сподъ Ис<оу>х<ръст>ъ, имъже бси оупъваемъ м<и>л<о>сть обрѣсти і отъ-
 * Fol. 66 a. поушение грѣхомъ. Тѣмъ же и намъ і тѣмъ отъради, Г<оспод>і, * и отъ-

ton Christ, nous magnifions plus encore la communion que tu nous as donnée d'avoir avec eux (= les morts) et que tu as réalisée en descendant vers nos souffrances et en nous élevant avec toi vers ton impassibilité. Reçois donc, Maître, nos prières, et accorde le repos à tous nos pères et aux mères de chacun de nous, à nos frères, sœurs, enfants, parents, [amis et] compatriotes

8. Lire възведе, aor. — 9. Le mot répond à ὁμοφύλους, et cf. Supr. 490, 14 ο тоуждерождении = τὸ ὁμογενές : ce sont des composés dont le premier terme тзжде « le même » apparaît sous la forme de l'adverbe тоужде. Dans la suite, тоужде- a été rattaché à l'adjectif тоуждъ « étranger », et le composé a pris le sens opposé : ἀλλόφυλος est rendu par тоуждеплеменьникъ Ps. слѣ, 6 (voir Jagić, *Entstehungsgeschichte*, pp. 406-407), tandis que sa traduction normale dans le Psautier et ailleurs est иноплеменьникъ. Dès lors, приѣтела qui n'a pas d'équivalent dans le texte grec doit n'être qu'une glose à тоуждеплеменьникзи devenu ambigu. — 10. Geitler о/пъваньи (sur deux lignes). — 11. Lire мѣстѣ (Jagić, *Archiv*, VII, p. 129 et suiv.). — 12. Sûrement remanié : d'après le grec, on attend къ раи (loc., sans і) пища, въбода въса свѣтлзими лиѣелзи твоими, suivi de къ et l'accusatif. — 13. Le grec suppose <и> тѣлеса. — 14. Geitler ѡ, en fin de ligne.

ἐλπίδας ἡμῶν τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς ἀκηράτου ζωῆς διὰ τῆς σῆς ἀψευδοῦς ἐπαγγελίας προμνησθεύονται⁴, ἧς ἀπολαύσαιμεν ἐν τῇ δευτέρᾳ μελλούσῃ⁵ παρουσίᾳ σου⁶ ...διὸ καὶ συνήγαγες⁷ ἡμᾶς εἰς τὴν⁸ ἀπάθειαν. Δέξαι οὖν, Δέσποτα, δεήσεις καὶ⁹ ἰκεσίας ἡμετέρας, καὶ ἀνάπαυσον πάντας τοὺς πατέρας ἐκάστου καὶ μητέρας καὶ ἀδελφούς καὶ ἀδελφὰς καὶ
 5 τέκνα καὶ εἴ τι ἄλλον¹⁰ ὁμογενῆ¹¹ καὶ ὁμόφυλον¹² καὶ πάσας τὰς προαναπαυσάμενας ψυχὰς ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως¹³ αἰωνίου. Καὶ¹⁴ κατὰταξον τὰ πνεύματα αὐτῶν καὶ¹⁵ τὰ σώματα¹⁶ ἐν βίβλῳ ζωῆς, ἐν κόλποις Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, ἐν χώρᾳ ζώντων, εἰς βασιλείαν¹⁷ οὐρανῶν, ἐν παραδείσῳ τρυφῆς διὰ τῶν φωτεινῶν ἀγγέλων σου εἰσάγων ἅπαντας εἰς τὰς ἀγίας σου μονὰς. Συνέγειρον καὶ τὰ σώματα ἡμῶν ἐν ἡμέρᾳ ἧ ὥρισας κατὰ τὰς
 10 ἀγίας σου καὶ ἀψευδεῖς ἐπαγγελίας¹⁸. οὐκ ἔστι οὖν, Κύριε, τοῖς δούλοις σου θάνατος, ἐκδημούντων ἡμῶν ἀπὸ τοῦ σώματος καὶ πρὸς σέ τὸν Θεὸν ἐνδημούντων¹⁹, ἀλλὰ μετástασις²⁰ λυπηροτέρων ἐπὶ τὰ χρηστότερα καὶ θυμηδέστερα καὶ ἀνάπαυσις καὶ χαρὰ²¹. Εἰ δὲ καὶ τι ἡμάρτομεν εἰς σέ, ἴλεως γενοῦ ἡμῖν τε καὶ αὐτοῖς²², διότι οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου²³ ἐνώπιόν σου, οὐδ' ἂν μία ἡμέρα ἡ ζωὴ αὐτοῦ ἔστιν,²⁴ εἰ μὴ μόνος σύ, ὁ ἐπὶ γῆς φανείς
 15 ἀναμάρτητος²⁵, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ πάντες ἐλπίζομεν ἐλέους τυχεῖν καὶ ἀφέσεως ἀμαρτιῶν. Διὰ τοῦτο ἡμῖν τε καὶ αὐτοῖς ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλόνηρωπος Θεὸς ἄνευ,

et à toutes les âmes déjà endormies dans l'espoir de la vie éternelle. Place leurs noms dans le livre de la vie, dans le sein d'Abraham, d'Isaac, de Jacob, dans le lieu des vivants, dans l'héritage du royaume du ciel, dans le paradis des délices, en les y faisant conduire par tes <anges> de lumière, dans tes saintes demeures. Fais lever nos corps avec (les leurs) au jour que tu as annoncé saintement et sans mensonge ; car il n'y a pas, Seigneur, de mort pour tes serviteurs, qui sortent du corps et s'en viennent à toi, Dieu des esprits et de toute chair, mais un passage de la souffrance à la joie. Ceux qui ont péché contre toi, sois miséricordieux pour eux, et pour nous, pécheurs, parce que personne ne sera sans tache devant toi, sinon toi seul qui as apparu sur la terre, Seigneur Jésus-Christ, par qui nous espérons tous trouver la miséricorde et la rémission de (nos) péchés. Aussi, Seigneur, à nous et à eux, pardonne,

4. Lire προμνηστεύονται C^{1,2}. — 5. ἐν τῇ μελλούσῃ δευτέρᾳ C^{1,2}. — 6. S présente un texte plus court et sans doute en partie incomplet, qui peut répondre à καὶ ταῖς ἐξόδοις εἰς τὰς ἐλπίδας τῆς ἀπεράντου ζωῆς ἐν τῇ μελλούσῃ δευτέρᾳ παρουσίᾳ τοῦ Χριστοῦ σου. De ce qui suit dans les mss. grecs, il n'est donné que ce qui se retrouve dans S. — 7. συνανήγαγες C¹. — 8. σὴν add. C^{1,2} = S. — 9. καὶ om. C²; S n'a que « prières » en regard des deux mots du grec. — 10. εἴ τι ἄλλον om. C^{1,2} = S. — 11. ὁμογενεῖς C¹ = S. — 12. ὁμόφυλους C^{1,2}; S a également le pluriel. — 13. ζωῆς add. C^{1,2}, et cf. S (sans ἀναστάσεως). — 14. καὶ om. C¹ = S. — 15. τὰ πνεύματα ... καὶ om. S. — 16. τὰ ὀνόματα C^{1,2}, et de même S, qui peut répondre à αὐτῶν τὰ ὀνόματα. — 17. εἰς βασιλίαν; C²; S = ἐν κληρονομίᾳ βασιλείας. — 18. S = ἡ ἀγίως καὶ ἀψευδῶς ἀπήγγειλας. — 19. S répond à ἐκδημοῦσιν (sans ἡμῶν)... καὶ πρὸς σέ ἐνδημοῦσιν, ὁ Θεὸς τῶν πνευμάτων καὶ πάσης σαρκός. — 20. ἀπὸ τῶν add. C^{1,2} = S. — 21. S abrège en « (un passage...) aux choses joyeuses ». — 22. S a un texte un peu différent. — 23. ἀπὸ ῥύπου om. S. — 24. οὐδ' ἂν... αὐτοῦ ἔστιν om. S. — 25. ἀναμάρτητος om. S.

поусти і отздажди, ꙗко благи¹⁵ ч<ловѣ>к<о>люб<ь>ць, прѣгрѣшениѣ наша
 больнаа і невольнаа, вѣдомаа і невольнаа, авленаа і не авленаа, сздѣлаа
 дѣломь или словомь прохождениѣ доушз наших дажди свободнаа, і
 нзи прѣстоищаа бл<а>г<осло>ви, коньчинаа блага и мирзнаа дажди нашз
 і всѣмз людемз твоимз, і въ страшиѣмь и трепетиѣмь сѣдиши Х<ръст>а⁵
 твоего сподожи нзи ц<ѣса>р<ь>ствью твою.

В. Ъко тзи еси Б<ог>з милобати і с<х>п<ас>ати, і тебѣ слава възси-
 лаемз, О<ть>цю ||

И по сем<ь> рекѣт<ь> Нзи<ѣ>¹⁶ шт<ь>поуштаеш<и>, Бла-
 дзи<ко>, раба || 10

По семъ же отзпоушенью диѣ<къ> речетъ Коньчаимз вечерзнаа
 мол<и>тв<и>.

І так<о> коньчаѣтъ ꙗкож<е> и ѿсѣгда.

absous et remets, comme qui est bon et qui aime les hommes, nos fautes volon-
 taires et involontaires, conscientes et inconscientes, connues et cachées,
 commises en action ou en parole; rends libres les passages de nos âmes (?),

15. Lire sans doute БЛАГЪ І. — 16. Luc, II, 29 : cantique de Siméon qui clôt
 l'office orthodoxe.

ἄφες, συγχώρησον τὰ παραπτώματα ἡμῶν τὰ ἐκούσια καὶ τὰ ἀκούσια, τὰ ἐν γνώσει καὶ ἀγνοίᾳ, τὰ πρόδηλα, τὰ λανθάνοντα, τὰ ἐν πράξει, τὰ ἐν διανοίᾳ²⁶, τὰ ἐν λόγῳ, τὰ ἐν πάσαις ἡμῶν ταῖς ἀναστροφαῖς καὶ τοῖς κινήμασι²⁷. καὶ τοῖς μὲν προλαβοῦσιν ἐλευθερίαν καὶ ἄνεσιν δώρησαι²⁸, ἡμᾶς δὲ τοὺς περιόντας²⁹ εὐλόγησον, τέλος ἀγαθὸν καὶ εἰρηνικὸν
 5 παρεχόμενος³⁰ ἡμῖν τε καὶ παντὶ τῷ λαῷ σου, καὶ ἐλέους σπλάγγνα καὶ φιλανθρωπίας
 διανοίγων ἡμῖν³¹ ἐν τῇ φορικτῇ καὶ φοβερᾷ σου παρουσίᾳ³², καὶ τῆς βασιλείας σου ἀξίους
 ἡμᾶς ποιήσον³³.

et bénis-nous, qui sommes ici présents, donne à nous et à tout ton peuple une fin bonne et paisible, et rends-nous dignes de ton royaume au tribunal terrible et effrayant de ton Christ.

A haute voix : Car tu es le Dieu de la pitié et du salut, et nous t'adressons la gloire, Père, etc.

Et ensuite on dit : Maintenant tu renvoies, Maître, <ton> serviteur.

Après cette apolyse, le diacre dit : Achéons les prières du soir.

Et on termine ainsi comme toujours.

26. τὰ ἐν διανοίᾳ om. S. — 27. τὰ ἐν πάσαις κινήμασι om. S. — 28. S diverge. — 29. S = τοὺς παρόντας. — 30. S a l'impératif. — 31. ἐλέους ἡμῖν om. S. — 32. S = ἐν τῷ φορικτῷ καὶ φοβερῷ δικαστηρίῳ τοῦ Χριστοῦ σου. — 33. C¹ continue : Σὺ γὰρ εἶ ἡ ἀνάπαυσις τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν σὺν τῷ ἀνάρχῳ καὶ συναϊδίῳ Πατρὶ καὶ τῷ ὁμοουσίῳ καὶ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ παντοδυνάμῳ καὶ ζωοποιῷ σου Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν (var. C² ... ἀναπέμπομεν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, etc.); S = Ὅτι σὺ εἶ ὁ Θεὸς τοῦ ἐλεεῖν καὶ σώζειν, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ Πατρὶ, etc.

TABLE DES MATIÈRES

	Pages.	
INTRODUCTION.	611	[vii]
Les Feuilletts du Sinaï.	612	[viii]
Le manuscrit de Geitler.	617	[xii]
Les sources de l'Eucologe vieux-slave.	628	[xxiv]
Établissement des textes.	630	[xxvi]
SIGLES ET ABRÉVIATIONS.	632	[xxviii]
TEXTE SLAVE, sources grecques et traduction française.	636	[1]

THEOLOGY LIBRARY
CLAREMONT, CALIF.

441677

52 48708

BR
60
P25
V.24
No.116-120

THEOLOGY LIBRARY
SCHOOL OF THEOLOGY AT CLAREMONT
CLAREMONT, CALIFORNIA

441677

